EPISTOLAE DOCTORUM UIRORŪ, QUIBUS CÙM EUCHARIſTIÆ & ANABAPTIſMI NEGOTIUM, TUM ALIA RELIGIONIS CAPITA, & ECCLEſIAſTICÆ ADMINIſTRATIONIS OFFICIA, NOſTRO ſECULO PERTURBATIſſIMO IN PRIMIS OBſERUATU UTILIA, CONTINENTUR.

EPISTOLAE DOCTO-
rum uirorū, quibus cùm Euchari
ſtiæ & Anabaptiſmi negotium,
tum alia religionis capita, & Eccle
ſiaſticæ adminiſtrationis officia,
noſtro ſeculo perturbatiſſimo
in primis obſeruatu utilia,
continentur.

Opus cumprimis eruditum ac pium, renatiq; Eaungelij ſtu-
dioſis apprimè neceſſarium, Reip. Chriſtianæ er-
gò in lucem editum.

*Rerum & uerborum in his omnibus memo-
rabilium, Index.*

LEGE, ET IUDICA.
1548.

EORVM QVAE HISCE QVATVOR EPI-ſtolarum libris continentur, Elenchus.

Primus Liber diuerſa ſcripturæ loca, & religionis Chriſtianæ difficiliores quęſtiones explicat.

Secundus Liber ueri & falſi baptiſmi Epiſtolas habet, quibus uarij Catabaptiſtarum errores ſolidiſsimè confutantur.

Tertius Liber ea quæ ad Euchariſtiæ negotium pertinent, complectitur.

Quartus ac ultimus Parænetici generis epiſtolas, plurimum tam ad eccleſiæ regimen, quàm ciuilem tranquillitatem momenti habentes, continet.

AD ILLVSTRISS. OPTIMOSQVE PRINCIPES, PHILIPPVM HASSIAE LANDGRAVIVM, HVLDERICHVM Ducem Vuirtembergensem, GEORGIVM Comitem Vuirtembergensem, & Montis Belligardi, Purgatio scriptorũ D D. IOANNIS OECOLAMPADII, ET HVLDRICHI ZVINGLII, à THEODORO BIBLIANDRO conscripta.

SI CAVSAE omnes ingenio dicentium & uiribus eloquentiæ sustinerentur, & non quædam sua sponte ueritatis lumen approbationemq; inuenirent apud iudices nõ iniquos aut stupidos, si tractentur etiam ab homine ingenij atq; disertitudinis tenuis, modo bona fide ac diligenter tractentur: ualde anxius forem de huius orationis euentu. Nõ enim uulgo protritũ, et gratiosum illud nuncupandi genus in præsentia sequi mihi datum est, quo uel gratitudo animi pro acceptis beneficijs testata sit, aut noua gratia captatˀ, aut aliquod omnino familiaritatis commerciũ peragitur: Sed causam ad uos defero Principes illustrissimi, & inter Christianos optimi, per se quidem planam, honestã, sanctam, cum tranquillitate rerum, cum plurimorũ salute, cum religione deniq; orthodoxa coniunctissimam: cæterum partim malicia & calumnijs, partim errore hominumq; temerarijs præiudicijs ita oneratam, ut ab alijs citra legitimas cognitiones damnetur: ab alijs qui defendere deberent, idq; pulchre facere possent, uel deseratˀ nescio quo cõsilio, uel in totũ negligatur. Quanq; uero conueniebat optimam causam ab omnibus, qui ueritatis pietatisq; tenentur studio defendi, & præcipue à religionis antistitibus, qui pollent ingenio rebus magnis apto, & multiplicem eruditionem rerumq; peritiã cum literatura sancta iunxerunt: caq; præditi sunt facultate sermonis, ut res animo comprehensas apte possint ad notitiã producere: Mihi tamen iterũ, nescio quo fato iniungitur, ea certa persuasione inducto, ut putem hanc mihi nunc defendendam ob rationes pietatis, nec paucas necleuis ponderis. Vos autem ex omni Principum clarissimorum numero causa præsens suo quodam iure postulare uidetur, non modo cognitores & iudices, uerumetiam aduocatos, patronos, uindices: qui multis, nec leuibus argumentis, tum mihi tum alijs uiris bonis eam æstimationem uestri celeberrimi nominis impressistis, ut habeamini singulares sacrosanctæ religionis fautores, æquitatis exempla, iusticiæ præsidia, ueritatis assertores, [redacted]entiæ apertum asylum. Etenim honesti ciues Basilienses, & perinde typographi diligentes, Thomas Platterus & Balthasar Lasius, quum nouam suam officinam optimis autoribus excudendis deuouissent cõlocassentq;, persollicitè circumspexerunt libros, quibus pro felici

auspicio typos initiarent, speciminecq; luculento spem aperirẽt studiosis, quos porrò expectent de officina sua fœtus non modo literarios, sed etiã literatos & bona frugeadornatos. Non parum autem arrisit, ut duorũ seculi nostri excellentium uirorum, siue spectes integritatem uitę, siue doctrinæ sinceritatem & constantiam, siue dotes ingenij non uulgares, siue omnium bonarum artium quendam concursum atq; concentum, epistolas suo labore sumptuq;, ut potuit nunc temporis fieri, conquisitas in lucem ederent, additis in numerum & alijs quibusdam lectu non indignis ob eruditionem atq; pietatem, aut sine quibus argumentis illorum epistolæ probe intelligi nequeunt. Vtq; nihil omitterent, quod industria præstare posset, aptissime digesserunt epistolas delectas ac posteritate nõ indignas quatuor classibus: quarum Prima continet explicationes uariarum quæstionum scripturæ sanctæ, Altera disputationes baptismi sacramentũ spectantes, Tertia negocium eucharistiæ, Quarta paręnetici generis epistolas compręhendit. Interim uero ut decebat sapientes, considerarunt fortunam librorũ, ut sæpenumero malus citius emptorem inuenit quàm bonus: præsertim quum deijcit hunc calumnia, istum uenditat pręconium artificiose factum, censueruntq; non sine defensione pariter innocentium uirorũ pariter, salutariũ operum id uoluminis publicandum. Aliter enim facile præuiderunt, non modo rei familiari obfuturum, sed etiam grauem suspicionem & odium se conflaturos, ceu nõ studiosorum utilitati & reipublicæ Christianæ pro uirili sua portione consultum uelint, sed ex numéro typographorũ sint, quibus lucelli odor dulcis est ex re qualibet, si uiderentur libros inauspicatos & nihili spargere in uulgus, idq; prima fœtura, quã studiosis bonarum artium conueniebat maxime probari. Ad me igitur uenerunt, ut amicum & socium huius instituti, orantes efflictim per Ioannem Oporinum in gymnasio Basiliensi non uulgarem professorem humanitatis artium, ut instrumento ueritatis arrepto, falsissimas criminationes, & tamen creditas, nec non diras calumnias à quibusdam opinatæ sanctimonię sapientiæq; uiris intentatas, ut interim uiles blaterones dissimulentur, à capite & libris IOANNIS OECOL. et HVLDRICHI ZVING. depellerẽ. Non eñ in solos libros uanam impudentiam grassari, sed etiam in autores iam in Domino quiescentes, quatenus euertendæ ueritati uisum est idoneum, quam protulerũt luculentissime ac defenderunt cõstantissime. Id adeo postularũt abs me iure, ut patrono singularis fidei artificijq;. Ioãnes Oporinus formulã intentauit. Nã me hoc debere officinæ suæ gliscenti, qui olim sim pollicitus omnem operã: hoc amicitię fidem requirere, pręsertim quũ fuerim in colligendis epistolis adiutor & operis suscepti approbator, in quo specimen locuples constaret, quid isti duo sanctę memorię uiri ad religionem priuatim contulerint, qua ratione tantas Ecclesias pręcipue adiuti ope

Operis huius dispositio in classes quatuor.

diuina

diuina restituerint, procurarint, in officio pietatis & integritatis retinuerint, alijsq; de causis ad eruditionẽ & pietatẽ cõferẽtis. nõ posse id me negare citra pietatis neglectũ preceptorib. tã bene meritis, erga quos etiã uita functos nõ possem studio esse dissimulato et obscuro: quẽ probabile esset, preceptorũ suorũ sentẽtias auscultãdo, legẽdoq; percepisse, et cõprahẽsas perspexisse. hoc officiũ petere patriã, petere Basiliens. & Tigurinã Ecclesiam: quarum altera me Philosophiæ studijs formauit, altera quondam erudiuit, nunc utitur ministro & successore Zuinglij ad prælectiones theologicas. deniq; hanc esse causam Dei & piorum omnium. Equidem diu sum reluctatus amicis impensa opera rogantibus: non quod me puderet huius patrocinij, aut diffiderem causæ, aut nihil responsurum censerem adhuc effreni & exultanti petulantiæ, quæ nec uiuis pepercit, nec à mortuis extra limen inuidiæ exportatis abstinet, si qua uia possit ueritatẽ suis friuolis assertionibus contrariam labefactare. Sed me deterruit mearũ uiriũ imbecillitas, ingeniũ perexiguũ, literarũ cognitio uix mediocris, genus dicendi scholasticum & ab hoc propẽ forensi (quo cum aduersarijs grauibus dimicandum est, hoc erudito seculo in corona & theatro quasi Principum & Christiani populi) admodum abhorrens. In Theologia uero mihi uix tyrociniũ posuisse uideor, nihil sumẽs ultra Grammaticũ: qui gradus si posset cum approbatione bonorum à me defendi, putem præclare mecum agi. Cæterum causa in primis ardua, & cognitu dignissima, cum salute plurimorum, cum dogmatibus fidei, cum religionis orthodoxæ quæstionibus propẽ omnibus implicita, uidebatur nõ à me disputationibus altiorib. inepto, sed à summis ingenijs diligenter & speciose tractãda. Quis enim nescit, quantũ debacchationibus & conuitijs intemperanter effusis, reipublicæ Christianæ incõmodatũ sit? Nã multi homines incauti uanis suspicionib. & horroribus oppleti sunt: multi potentiorũ metu ad eandem simulationem adacti, ceu OECOL. & ZVVING. falsarum scripturarum sint, & prauorum dogmatum magistri: in libris eorum perniciem & insidias strui catholicẽ professionis hominibus. multi sunt odio plusquàm capitali accensi, & membra corporis Dominici per Satanicum artificium disiecta sunt. Scripta uero non parum conducentia illustrandæ colendæq; religioni (tam abestut labem minentur, heræseos carbone suggillata) ex ecclesiastica ciuitate pepulerunt, à tabernis, à foro, à libero bonorum consortio multis in locis excluserunt, nouæ sectæ, ad inuidiam & iniquissimum præiudicium indito uocabulo. Iam & hominibus, qui nihil dissimulando assensum prẽbent ueris sententijs ex diuinæ scripturæ armario deprõptis, per istos duos uiros præcipue, mox parata est calumnia, periculum, persecutio. Nihil hic opus est meis querelis, nihil probationibus, nihil amplificationibus. Res ipsa clamat, quàm sit indignis modis actum. Hisce de

 causis

causis quum sedulo ab humeris meis deijcerem onus impar, aliósque nominatim indicarem uiros idoneos, institerunt illi rationibus fidei & pietatis, sicq; urserunt, ut putarim non tam causas honestas mihi propositas, quàm necessitatem impositam, cæteris quocunque consilio quiescentibus, tuendi sanctissimas reliquias ingenij Præceptorū meorū, quæ sacræ disciplinæ afferunt non parum frugis: simulq; personas optimorum uirorum, quatenus cum religionis causa uidebuntur coniunctæ. Quos uero ex uniuersitate Principum, quos Dei prouidentia collocauit in sublimi fastigio, ut ipsius uices tuendò in terris dispensent: ius æquatis lancibus, quàm te PHILIPPE, teq; HULDRICHE, & te GEORGI arctissime iunctos, similiumq; studiorum: quos inquam potius appellem in causa fidei pariter grauissima & sanctissima? Vos enim celebri sermone hominum accepi, & re ipsa partim depræhendi, principalis muneris executores impigros, in prohibendis iniurijs calumnijsq;: sine qua ratione nec uirtutes benignius coli, nec ciuium tranquillitas & salus reipublicæ poterit conseruari. Vos tenemini studio singulari sacrarum legum, et peritiam adepti estis in tanta negociorum occupatione præstabilem. Vos commendat fauor in pietatis & ueritatis sectatores, uos commendat diligentia cognoscendi, æquitas iudicandi, prudens temperatáque iustitia decernendi, constantia res bonas tuendi. Vos declarastis unam aurem datam aduersarijs, alteram seruatam nobis, qui professionem explicatiorem, cæterum catholicam ZVINGLII & OECOLAMP. circa uenerandum corporis & sanguinis Dominici sacramentum adeo non dira sententia condemnastis, ut etiam in Comitijs amplissimorum ordinū sacri imperij non deserueritis. Vestra gratia nō indigni uisi sunt, quos defendendos suscepi cū eorū scriptis, perspecta sinceritate fidei, & in tractandis negocijs religionis dexteritate. Postremo epistolę quędā huius uoluminis, & alia Pręceptorū meorum opuscula uestrę Celsitudinis nominibus destinata sunt. Num igitur alij cognitores causæ nostræ, si detur optio, sumendi forent, quàm uos heroicarum uirtutum antistites? Qui autem rectius propensiúsque efficient, ut ab alijs etiam causa retracta penitus cognoscatur? quę si unquam fuisset diligenter inspecta, excussa, congruens dogmatibus catholicis, nunquam fuisset à quoquam bono improbata. Oro itaque, obsecro, obtestor uos Principes optimi, ut me homuncionem obscurum, cæterum uestri nominis studiosissimum non aspernemini: sed causam Dei summi religiones attinentem, qua poterit breuitate atq; luce per me exponi, pressius cognoscite. Vt enim sperare possum, iuuante gratia Domini, qui dat intellectū paruulis, & linguas mutorum resoluit, efficiam, ut uos & alij qui exemplo uestro prouocati rem percipere nō dedignabuntur, intelligatis, nec libros OECOL. & ZVING. tendere in perniciem fidelis populi, sed iuuare plurimum coelestis

lestis philosophiæ studiosos: nec in istorum persona quicquam fuisse paratum ad euertendam religionem, & reipublicæ conturbationem: denique omnes qui ueritatem per hos religionis catholicæ doctores primarios in lucem expositam profitent, nisi se aliquo flagitio obligent pœnis, uestræ Celsitudinis & omnium bonorum fauore, patrocinio, defensione dignissimos. Vtque sint omnia magis in conspicuo, primum ostendam quàm iniuste, quàm immerito pro falsis & perniciosis damnentur scripta ZVINGLII & OECOL. extraque limites reipublicæ Christianæ exigant, ad explicandas religionis partes suscepta, nec infeliciter ad utilitatis publicæ finem perducta. Postea dicam, quibus artibus, quàm malis, aduersarij conentur euellere doctrinam æternæ ueritatis radicibus contra omne falsæ ratiocinationis argumentū stabilitā, & canonicis scripturis aptatam. Etenim uniuersitati piorum sapientiumque persuasum puto, & apud omnes ueritatis cultores confessum, nullum sermonem, nullum scriptum, nullam denique disputationē à quocunque homine institutam de religione, de uniuersa uitæ ratione, quæ scripturarum diuinarum consonet quadretque canoni, posse aliquorum hominum (quantacunque polleant autoritate, quocunque fungant munere, si antecellant omnes etiam mortales sapientia, & sanctimoniæ splendore uideant mentes angelicas referre) decretis, pro falsa & perniciosa damnari, extraque populi Deū colentis consortiū amandari. Nutus enim & uoluntas supremi opificis & gubernatoris, eaque sapiens, omnipotens, æqua, iusta, sancta, constans, immutabilis, æterna, lex est principalis, perfectissimaque ratio & norma uniuersalis, cui totus mundus obediat: & ad quam omnis cogitatio, omnis sermo, scriptum omne, actio quæuis perpendatur. Proindéque malum aut bonum, prauū aut rectum, fugiendū aut faciendum, unumquodque iudicari debet, ut normæ uniuersali (quam uoluntatē uniuersalis & supernæ mentis intelligi uolo) quadrauerit aut discrepare inuentum fuerit. Quoniamquidem enim à diuinæ maiestatis nutu proficiscuntur omnia, & ab eo diriguntur, tum cogendo tum prohibendo, iubendoque & iuuando, cæterisque actionibus suę potentiæ ac uoluntatis: recte ad illum etiam cuncta referuntur, tanque ad principiū & finem, tanquā ad canonē & regulam. siquidem ex Deo, per Deum, in Deum directa est omnis natura. Huius supremæ omnipotentisque mentis, quæ totā rerum pulchritudinē fabricata est, quę sola descriptionē rerū omniū & ordinē perspectū habet, quę sola tantę machinę cōseruandę īcumbit, ius & facultas est, de rectis & prauis, de uero et falso decernere, iubere, uetare, permittere, supplicijs aut pręmijs afficere. Parent igit supremæ legi oēs naturæ exortes consilij, parēt cœlestes spiritus, parent oēs probi homines, quorum unicum est studium, sua omnia nutui supremo approbare. eamque uoluntatē inquirunt in omnibus deliberationibus, in omnibus actioni-

 bus

bus, uel suis uel alienis, ut causam rationémque primam & ultimam. Tunc enim aggrediendum esse quodlibet negocium censent, quum deprachenderunt diuinæ mentis approbationem. Tunc se recte fecisse gaudentatque exultant, boniꝗ; securi spe fruuntur, quum intelligunt ex sententia numinis opus confectum. Nec potest animus hominis religiosi conquiescere, inꝗ; tranquillum statum & bonum habitum peruenire, ac quasi uultum serenum sumere, nisi per conscientiam diuinæ approbationis: nec potest certo iudicio & decreto quicquam damnare, nisi quod ab omnium imperatore uidet condemnatum, haud quaquam fallente præiudicio. Ad hanc legem sese dirigunt orbes cœlestes, & irrequietus astrorum actus, totaꝗ; mundi concors discordia & discors concordia, unumquodꝗ; rectissime agens in suo genere: quoniam omnia simul tendunt ad supremam causam diuinæ uoluntatis. Huic consonant, consentiuntꝗ; omnes bonorum & sapientum notiones, comprahensionesꝗ; naturales, legis à digito Dei inscriptæ dictata uerissima, quid sit in rerum natura, quidúe debeat esse in moribus hominum. Ad hanc supremam uoluntatem, uelut ad scopum ueritatis & honesti collimandum intellexerunt, quicunque probabiliter uitam hominum instituerunt, uelut moralis sapientiæ magistri, & legum bonarũ conditores nobiles, earũꝗ; interpretes spectatæ fidei. ex quo fonte cœlestis dictaturæ manarũt omnes ad uerũ rectumꝗ; coniectæ sententiæ. Quis enim probet dogma Philosophi, aut decretum Senatus, aut iudicatũ præiudicatumꝗ; ordinis iudiciarij, aut plebiscitum, aut principis edictum, aut consuetudinem, aut pactionem conuentionemꝗ; ulla in re, aut canonem Ecclesiasticum, aut legem ciuilem, aut consilij cuiuscunꝗ; placitum, aut quicquid omnino legis instar obtinet, si nõ uoluntati conueniat Dei Optimi Maximi? Quis magnam laudem meretur, qui se ad hominum iussa uetitaꝗ; comparauerit, nõ primo respiciens ad Dei uoluntatem? qui ἀνθρωπάρεσκος ἢ πολιτικὸς dici potest, Dei cultor religiosus nullo modo dici potest. Rursum uero, si quis antea diuino sancitũ ore, uel enunciet, uel iubeat, aut prohibeat, nũ reprehendi potest ut falsi adsertor, aut turpitudinis autor, nisi Deus eadem sententia percellatur? Nihil igitur per omnem uitæ rationẽ probari laudariꝗ; potest, ut prudẽter cogitatũ, aut bene dictũ scriptũúe, aut recte factũ, aut aggrediendũ, nisi aptum cõgruũꝗ; sit normæ principalis rationis: nec quicquã potest recte improbari ut falso, ut turpi, ut malo & pernicioso cognatum, aut auersandum, fugiendum, repellendum, detestandum, quod diuinæ menti sic applicitũ est, ut ea non mutata permutari nõ possit, quod illi conspirat. Arcanũ uero diuinæ mentis profundissimum, quod humani captus imbecillitas nulla posset ratione cognoscere, à sese uarie descriptum ac detectum perfertur ad mentis intellectum.

Nam

Nam & per totum opificium cœlesti manu formatum cernimus uestigia & notas diuinæ tum potentiæ, tum sapientiæ, tum uoluntatis: & in negocijs quæ inter homines eduntur, perpetuo cursu eadem uoluntas patefit, alios puniens, alios meliore conditione munerans, ut editis exemplis in utramque partem homines cauti cognoscant, sibi quid sit usui. Homo etiam hominem aptissime docere potest uoce uiua, aut literis comprehensa. Deumbratur & per sacrorum ritus atque formas rerum spiritualium ipsa omnipotentis Dei sententia. Multa uigilantibus, multa dormientibus nunciant aperiuntque angelicæ legationes. Summus autem diuini sensus magister, sine quo alia omnia languent, est cœlestis afflatus sacratissimi flaminis, iam simpliciter, iam adsumpto quopiam organo, ut bono angelo, ut homine, ut re, intellectum mentis nostræ lumine cognitionis illustrat, uoluntatemque ad assensum permouet, sine quo doctore nemo uir praeclarus euadet. Cæterum quia uetus generis humani peruersor & mendaciorum artifex, miris artibus tentat ueritatis fundamentum euertere, proque diuinæ mentis sententia quiddam adulterinum insinuare, hominesque ipsi dissimulatores sunt mirifici (ut serui dominorum imperia dissimulant) audent etiam oppugnare compertam ueritatem, quoties priuati commodi aut incommodi ratio sollicitauit: consuluit optimus parens hominib. in disciplina uitæ, et suam uoluntatem æternis literarum sacrarum monumentis comprehendi curauit, primum per Mosen, deinde per alios multos: quorum operibus diuinis in unum uoluminis corpus consertis, organum illud cœlestis philosophiæ paratum est, quod Biblia uocamus. In quo sane spiritus sancti armario quicquid ad cognitionem diuinæ uoluntatis, quicquid ad summi boni adeptionem necessarium fuit aut utile, abunde compræhensum est, tanquam in tabulis publicis, ex quibus ciues Dei & uitæ beatæ candidati, oracula Dei consignata peterent ad omnem uitæ suæ rationem dirigendam. Ex hoc enim spectatissimæ atque receptæ fidei instrumento explicandum erit ad instituendos mores totius naturæ opificium, ut per stultitiam prædicationis homines discant, quod spectando sapientiam potentiamque Dei per mundi partes omnes, dissimularunt. Ex hoc interpretandæ sunt formæ sacrificiorum, typique ceremoniarum: ex hoc diiudicanda omnis uitæ disciplina per quoscunque prodita. Nam et sapientum uirorum sententias tanti æstimamus, quanti merentur ob sacræ literaturæ consensum. Nec dissimilis ratio erit in legibus, in decretis, in consuetudinis confirmatæ formula, in ratione boni & æqui, quæ uita & spiritus & animus est præscriptionum ciuilium. Hac libra expendimus nostra, expendimus et aliena, nihil improbantes aut approbantes, nisi quatenus oraculari sententiæ conuenerit, aut discrepans repertum fuerit. Dixit Indus, dixit Scytha, dixit monachus, dixit agricola, quod prius dixit Dominus, quis pij pectoris damnabit? aut quis, uel si e cœlo elapsus an-

gelus

gelus sit damnando reddet falsum, quod ueri & recti naturā nequit perdere? Pronunciet unus aut plures contra Dei sermonē, illudq; decernat omnis Pontificum ordo, subscribat Cæsar cum omnibus Principibus, in illud deniq; iuret partim uoluntate, partim metu, orbis uniuersus: num poterit uerum aut rectum à sanę mentis homine uel dici uel haberi, quod non reuocabili sententia damnauit omnium Dominus? Hanc igitur scripturam diuinitus inspiratam, & per eximios homines conscriptam uocarunt Ecclesiastici patres Canonicam, ut ego existimo duabus de causis: & quòd ad Canonem principalis legis quadraret, hoc est, ad diuinam uoluntatem: & quòd norma esset omnium cogitationum, dictorum, scriptionum, actionum totius deniq; uitæ mortalium. Cui sanè regulæ sacrosanctæ quæ respondēt, orthodoxa & catholica iure optimo habentur dicunturq;: sed quę dissident, enormiaq; depręhenduntur, adulterina, praua, hæretica dogmata rectissime censenť. At plenum non est instrumentum hoc ad omnes partes reipublicæ constituendas, ad hæreses contundendas: multaq; prætermissa sunt, quæ cōstituerentur à patribus sanctis. nam & Dominus in coelum abiens, discipulos præmonet de spiritu, quem missurus erat, quod introducturus esset in omnem ueritatē, et Paulus non potuit omnia disponere, quæ in animo præformauerat. Belli profecto disputatores, qui non cogitant promissum spiritum sanctū uenisse in Apostolos Domini, & omnem ueritatē aperuisse, utiq; necessariam aut utilem ad felicitatis consecutionem. Verum est nuspiam locorū, disertis uerbis definitū esse de amplissimo piscatoris Petri patrimonio, de Constantini donatione, de iurisdictione mera uel mixta, de pallijs redimēdis, de annatis, de indulgentijs bullatis, de casibus reseruatis, de ordinibus mendicantiū, de septimis, tricesimis, anniuersarijs, in ferijs, & uniuerso tributo mortuorum, de alijs multis, quę scrinium pectoris foecundissimi generauit, diu felicissime ignorata in Ecclesijs Dei. Nō Arrius & Homusion exprimunť in scriptura sancta, nō Valentinus cum suis æonibus, non Epicurus cum subtilitate atomorum, non Aristoteles cum sempiternitate mundi. sed tamen Ecclesia semper habuit ex promptuario locupletissimo copiam ingentem destruendi mendacia conficta de quouis genere: nec ad tribunalia sacra ullum genus criminis sacrilegi uenit, quod certissima formula iuris non potuerit compręhendi, æstimari, decidi, per leges authentico iuris diuini codice luculenter traditas: neque opus fuit, nec utilitatis alicuius & si pronunciandum est quod sentio, fuisset impedimento studiosis circa perquisitionem diuinæ mentis, infinitam uarietatem negociorum scripto singulatim comprehendere. Nam quæ ars minutas & singulas particulas prosequitur? Et tamen summis generibus uniuersam materiam sibi subiectam cōplectens, iudicio cognitioniq; & uitę usibus accōmodat. Paria æstimantur ex paribus,

Canonica scriptura.

Orthodoxa. Catholica.

bus, similia ex suo genere. Contrariorum est eadē, sed cōuersa doctrina, quęq; sub eandem cadūt rationē: quid attinet prodigo sermone diducere? Contenta est iuris ciuilis descriptio regulis multis numero, sed tamē paucis in tāta uarietate negotiorū: siquidē nulla causa per omnes partes et circūstantias alteri similis est, nō magis quàm hominū facies, et capitū diuersorū diuersę sententię. Sed egregij legū administri uim uerborū & sententiā attendūt, quàm latè pateat, eamq; reb. accōmodant pręsentib. quantūlibet nouis et inusitatis, ducta ratione similitudinis ęqui boniq;, circūstantiarū deniq; omniū. De quo Iabil. 1. Digest. ait: Neq; leges, neq; senatusconsulta ita scribi possunt, ut oēs casus qui quandoq; inciderint, comprehendant, sed sufficit ea quę plerūq; accidūt cōtinere. Et idē de articulis omissis: Quū in aliqua causa sentētia eorū manifesta est, is qui iurisdictioni pręest, ad similia ꝓcedere potest, atq; ius dicere debet. Quid quòd uetitū est oraculis diuinis aliqd addere, uel detrahere: quippe quę scientiā pietatis sic absolutè comprehendūt, ut addere uel subducere, sit peruertere. In cōpendio nanq; cōtinent sacra uolumina quicqd ab omnib. probis sapiētibusq; hominib. ullo tempore traditū est, aut tradi potest uitę instituendę idoneū. Postremò reipsa usus docuit, quēadmodū felicius habuerūt respub. in qbus paucę leges benignè colebant̄, quàm in quib. legū multitudo erat neglecta: sic Christi ecclesiam lōgè meliori fuisse forma in primordijs, cū paucis canonib. ex ore Dei sumptis bona fide utebat̄, quàm posteris seculis quib. immēsa uolumina decretorū & decretaliū, sentētiarū, et canonistarū, et opinatorū molesta curiositas ecclesię occuparūt subsellia. Nō est igit̄ supplicandū cuiq;, nō mēdicandū ab ullo hominū genere ad uitę honestā sanctāq; rationē, quę codice authentico ueteris ac noui Instrumēti copiosissimè perscripta est, si diligēter apteq; mēs scripti cuiusuis extēta reb. adhibeat̄ pręsentib. Sed obscurę, sed ambiguę sunt scripturę canonicę multis in locis, tātaq; nebula cōtectę, ut acutis, eruditis, adde pijs hominib. uix penetrari queāt. Sępe leges inter se collidi uident̄. Multa uerbis ambiguis, multa figurato sermone sentētiā à dei mēte alienissimā imperitis insinuarēt. Vnde sunt natę inexplicabiles quęstiōes, disputatiōes acerrimę, turbę ingētes, hęreses absurdissimę. Non est igit̄ tutū, nec pacē reipub. spectās, ut uulgares homines scripturas authēticas euoluāt, exq; illis iudiciū ac uitā suā instituāt. Opus est duce, opus receptę & quasi iuratę autoritatis doctore, cuius interpretatio sentētiā genuinā exhibeat, cui fides adiūgat̄ defixo gradu, ueluti est Hierony. Aug. Greg. Bernhar. Thomas, Scotus, Lyranus, et id genus tractatores classici, qui à summo ecclesię pręfecto, hominūq; doctissimorū suffragio probatę fidei nota insigniti sunt. Videt̄ & Aristoteles non paucis magni nominis Theologis clauiger & mystagogus ad reserandas scripturas cœlo delapsus. Non nego qd sentio, quod sibi usuuenire confitent̄ multi egregij uiri, esse in scripturis canonicis multos nodos & difficiliores quæstiones insertas, quę negotium faciūt non

contemnēdis ad intelligendū facultatib. instructis. Non probo, si qui te merè sibi arrogāt professionē sacrę Theologię, qui nullis artib. bonis instructi, uix à limine salutatis Dei adorādis uenerādisq; adytis, cōfidēter prodeūt, ceu ex penetralibus arcanorū diuinę mētis euocati ad religionem docendā. Quos egregiè percellit D. Hieron. in prologo Galeato: nec non Iacobus apostolica increpatione retūdit ab immaturo et intempestiuo studio docēdi, quod nō didicerūt. Sed quod scripturæ canonicæ uulgarib. etiā hominib. non datę sint, nec tutò nec ad pacē publicam utiliter a studioso diuinę uoluntatis leganī: aut quod opus sit interprete, ad cuius sententiā lector sit obligatus, erepta copia iudicandi, illud ipsum ueritatis argumēto breuiter deijciā. Primum enim quæro, utrū homini potius an Deo in reb. fidei credendū sit? Deo inquis, utpote unico fidei siue obiecto, siue subiecto. An illud sit, dū certiore gradu me in uerba interpretis acclino, q̃ Dei sapiētissimi et humano generi aptissimè loquētis, ut est beneuolētissimus & benignissimus Pater, cuius spiritu homines sancti, ut Petrus ait, locuti sunt, literisq; tradiderunt scripturā canonicā ad informādos cœlestis sapiētię cupidos? Num potest homo uarijs errorib. uarijs perturbationib. inuidię, superbię, negligentię obnoxius, sermonē suū tot, tam uarijs capitib. per multa secula in diuino sensu prodendo attēperare melius, q̃ ipse rerū omniū summus artifex, qui solus mētes & capiēdi rationē tenet perspectā interius, & uoluit suā sententiā innotescere pie studiosis? Quid relinquetī nobis certi per totam religionis disciplinā? Deprehenditī in plerisq; locis maior inuolutio & obscuritas interpretū q̃ ipsius scripturæ, & cōmentarius indiget prolixiore cōmentario. Nota est infirmitas, error, delinquendi procliuitas in illis etiā primarijs, quib. uendicatī autoritas respondendi super inquisitione sensus natiui. Vtq; incipiamus à uicario Iouis Capitolini, qui aliquando ex utero puerū edidit, nō sapientiā cœlestē ex scrinio pectoris, ut Iupiter Olympius Mineruā genuisse in fabulis narratī. Quàm perniciose errauit Anastasius pontifex? An non Marcellinus idolis sacrificauit, Liberius Arianis subscripsit? Quidā Ioannes somniauit dormitiones animarū: alius uitā eripuit solutis à corpore, inq; uitā ęternā migrantibus. Quid attinet me detegere hio maleficia, ueneficia, proditiones, latrocinia, cęterasq; infandas turpitudines, quas nouerunt omnes lippi et tōsores? Nec eī piscatoris anulus, ut Gygis: nec triplex corona, ut Orci galea, potuit ignorantiā & hominū ecclesiæ approbationē obducere. Si ostēdere uelim cōciliorū lapsus enormes à ueritatis regula, si pugnas & correctiones mutuas, dies me deficiat. Nota sunt scholasticarū cōcertationū pręlia, in quib. nō minori studio cōtenditī de obtinēdo cōtrario dogmate, q̃ nulli monarchę soleāt belligerare pro tuendis limitib. imperij. Quāta sit interpretū etiā clarissimi nominis et inter ipsos & à scripturis canonicis repugnātia, uel unus locus argumēto esse potest. Quot eī

uiros præstantissimos Hieronymus nominatim recenset, qui ante se scripturas explanarunt, quum Minerio & Alexandro interpretatur Apostoli Pauli uerba: Non omnes quidem moriemur, sed omnes immutabimur. Illos pugnātissimas sententias adstruere indicat, ubi certe agitur de capite nostræ catholicæ fidei, quo corporum humanorum restitutio sancitur, neq; obscura est Apostoli sententia. Quis me certum faciet, intelligámne probe meum interpretē, intelligat ne ipse mentem spiritus? Quis in tranquillum constituet meum animū? Quid quod interpretes primarij sibi non credi uolunt de rebus fidei, nisi quatenus merentur assensum ob euidentis rationis & testimonij diuini adstructionem? D. Hieronymus uiderat officium esse tractatoris scripturarum, non dogmatistæ, uarias multorum sententias in medium ponere, lectoriq; arbitrium permittere. Idem se facere in usum suum cōfitetur: Meum, inquit, propositū est, antiquos legere, probare singula, retinere quæ bona sunt, à fide ecclesiæ catholicę non recedere. Cui adstipulatur Canon pontificius dist. xx. De expositoribus scripturarum, quo quisq; magis ratione nititur, eo maioris autoritatis eius uerba esse uidentur: Augustiniq; suffragatur autoritas, cuius uerba ex epistola ad Hieron. reddit dist. 9. Ego solis. Quam quidem legem salutarem, adq; ueritatis conseruationē in primis necessariam spiritus sanctus per Apostolum Paulum ad ecclesiam pertulit, Senatus populusq; Dei uno suffragio approbauit, Vt nihil temere uel damnetur uel reijciatur, titulo explicandæ religionis propositum: sed omnia diiudicētur, quod bonum est teneatur, spiritusq; prophetarum prophetis subiecti sint. Iam uero præcipua causa obscuritatis, & quidem perniciosę, in animo lectoris et auscultatoris posita est: qui deprauatus affectu, uel præsumpta opinione districtus, non uult clarissimum solem scripturarū nocturnis oculis intueri, de quo splendore Dauid psal. 118. multa canit. non uult sententiam suam peruicax dāmnare, quātumuis à speculo ueritatis reprehensam, quin uerba diuina uiolenter ad suum affectum detorqueat, ceu Lesbiam regulam, ut prouerbio dicitur. quę præcipua labefactatio scripturarū & doctrinæ sacræ iudicatur à Petro & Paulo Apostolis Domini. Faciunt enim homines per Dei uerbum redarguti, quod in mala causa legibus ciuilibus accidit, ut interpretētur, uel potius deprauētur, addēdo, detrahendo, permutādo, ampliando, restringendo, & alijs speciebus metaplasmi, quibus utuntur Poëtæ in carminibus fingendis magna licentia & iure poëtico. Vnde ortum est, culpa hominum peruertentium sacra in suam perniciem, illud uulgo tritum conuiciū in scripturas solidæ ueritatis, ceu similes sint naso cereo, qui facile torquetur in partem utramlibet. Postremo, si standū uidetur uel in assertione dogmatis, uel explicatione scripturarum sententiæ humanæ, & non potius inuestiganda mens Christi per operam hominis, an non quærimus alium magistrum uitæ, quàm Iesum Christum, qui unus per sanctum spiritum eccle-

ſiaſticæ ſcholæ magiſter eſt. Oportet igitur, ut ſacra uolumina diuinæ legis tum intelligantur, tum explicentur, præcipue quidem magiſterio cœleſtis doctoris, qui tradidit, mox ut partibus collatis ipſa per ſe inueniat iudicij tramitem certiſſimum. Quod nulla ratione fieri poteſt, quàm ſi res diffuſius & uarie & ſæpius tractatæ in membra præcipua colligantur, eaꝗ in corpus unum coagmentata ſub oculum piæ mentis ponantur, ex quo fiat Canon totam ſubſtantiam compræhendens, qui æquabili tenore per ſcripturam extentus, lectorem æſtimatoremꝗ tanti operis dirigat. Cui quadrare aptumꝗ eſſe oportet, quod non ſit membrum diſtortum, aut articulus monſtroſus: quod uero huic normæ totam eſſentiã ſcripturæ complectenti ex aliqua parte manifeſtius quadrauerit, à corporis totius præſtantia & harmonia non abhorret. quemadmodum inuenta humani corporis anatomia cœpit medicina cuncta rectius pertractare, quæ ad bonam uel afflictam ualetudinem pertinẽt, & de uniuerſo corpore iudicium integrũ colligere ex partibus, & de partibus ſingulis per omnium membrorum compagem. Nec ſanè poteſt de ulla re ampliore cognitio ex timatioꝗ iniri exactior, niſi reducta in compendium ac σύνοψιν uno uelut intuitu detur oculis animorum inſpectãda. Ea propter Dominus Deus per omnia conſulens humano generi, cum hanc pulcherrimã rerum omnium uniuerſitatẽ parauit, & filium unigenitũ in cruciatus et mortis contumeliam dedit, ſcripto mandaturus legem ſuam primum iecit fundamenta initiaꝗ, uel ut proprie magis loquar, ſummatim deduxit totius ſcripturæ textũ, ex quo cuncta penderent, quò referrentur, & omnia inter ſe connecterẽtur. Nam decem membris & capitibus ſummarijs religionẽ totã, uaſto aliâs campo extentã, populo exaudienti uoce diuina promulgauit, ſuam præſentiam & rei præſtãtiam maximis portentis teſtatus, inꝗ tabulas lapideas inſcripſit digito ſuo ad firmitatem rei denotandam. Adiecit filius Dei homo, propter nos degens in terris, planiorẽ formulã precum & piæ mentis uotorum, ita rogantibus diſcipulis: quæ precatio eſt dominica. His acceſſit ſymbolum orthodoxæ fidei, ſiue a Chriſti Apoſtolis confectum, ut Cyprianus & alij quidam ueteres exiſtimant: ſiue per ſanctos patres de omni ſcripturarum corpore extractũ, quod epitomen continet euangelicæ profeſſionis. Ex his igitur membris conſiſtit theologiæ compendiũ, ſimplicib. & peritis tum idoneũ tum neceſſariũ, in quo ſunt omnes ſiue γνῶμαι, notiones, ſententiæꝗ: ſiue προλήψεις, anticipationes: ſiue καταλήψεις, comprehẽſiones, ad uitam beatam ſpectantes, ſine uerborũ colore, ſine ambiguitate, breuiter, nec minus luculẽter & pleniſſime deſcriptę. Quæ quidem ſpirituales formulę, & notiones animi principales, quoniã imperitis in Chriſto ſolent debentꝗ diligentius inculcari uiua uoce, ut rudimenta & principia fidei catholicæ, cathechiſmi nomẽ adeptæ ſunt. Nec alia peritioribus uel cognoſcẽdi, uel diſputãdi circa religionis quæſtiones propoſita eſt. Hi enim termini ſunt ſacri maiorũ, quos mouere non licet

citra

citra piaculū, aut saltem tentare: intra quos tota pietatis ueræ doctrina decurrit, ut hæc qui teneat omnia teneat, quæ per canonicas scripturas, per philosophorū libros, per iuriscōsultorū codices, & in summa quæcunque per totum organū cognoscendi laté digesta sunt. Hæc qui nescit, nihil nouit. Qui omnia teneret, essetque tam ingenio amplo, ut memoriter et prōpte redderet quicquid uspiam dictū uel scriptū recte ac uere de Deo, de ipsius cultura legitima, de uita beata, de uirtutū ac uiciorum formis, de omni denique officio: non tamē in ista immensa uerborū cōgerie plus re obtineret, quàm in compendio sacro cōpræhensum est. Oratione dominica uitæ scopus & uera beatitudo proponit̄, ad quam sumus cōditi, quorsum eamus, quorsum tēdere debeamus in omnibus institutis nostris, quid optemus uotis & desiderijs nostris, quid postulemus, idque à Deo bonorū omnium thesauro. nempe ut in omni uita nostra decoretur amplieturque nomen diuinæ maiestatis: ut ueniat Dei regnum, nosque totos occupet, uindicans à cōtrarijs potestatib. à cupiditatib. male morigeræ carnis: ut asserti ad uerā libertatē filiorū Dei, summo bono iungamur ingenua obedientia, & in terra peregrinātes meditemur iam uitā, quæ in cœlo infinitis seculis transigenda est: ut concedatur pabulum animæ in primis, deinde corpori sustinendo uictus copia, quæ non officiat æternæ uitæ: ut peccantibus, cæterum culpas agnoscentib. uenia obtingat cœlestis clementiæ, stipulatis eandem gratiā erga proximos, qui forte læserunt: ut non præpolleant tentationes, impulsionesque à summo bono detrahētes: ut postremo asseramur per opem diuinam à diaboli consortio, quod barathrum est profundissimū horrendis tenebris obductū, & lerna omniū malorū. In symbolo tradit̄ succincta, explicatissima tamē cognitio de negocio salutis per Christū partę, qua professione quondā integris ecclesię rebus citra cōtrouersiā declarabat̄, agnoscebaturque aliquis ecclesiasticus ciuis, & orthodoxæ culturæ non aspernandus socius. Ea formula cōpræhendit unum esse Deum essentia, trinum personis, quarū & distincta sint officia, et quędam proprietates actionū patris filij & spiritus sancti: esse cū Christo capite omniū sanctorū societatē & bonorum cōmunionē, unde peccatorū remissio contingit: ad postremum diem expectari corporū humanorū reparationē, mox totius hominis uitam æternam facto per Christū iudicio, ut impij globentur cum diabolo in cruciatus æternos, credentes colligantur in æternā cum Christo felicitatē. Decalogus præceptionū diuinarū & iudicandi & agendi, quod uerę pietati congruat, specimen præbet eximium, quatuor capitibus perstringens pietatē ad Deū præcipue spectantem, sex autē membris omne officiū erga homines. Pręcipit eñ, ut se Deum habeamus pro nostro Deo, nullā ei proprietatē adimentes, nec aliū adoptemus fictitiū Deū, tribuētes creaturæ quod solius Dei uiui est. dein ut nō effingamus Deū ulla coporea specie, nimirū causa religionis: tum ne abutamur diuinæ maiestatis uenerandę nomine: ad hæc ut requiē sanctam diei

ctam dici præsertim septimi diuinis meditationib. & sanctis exercitijs impendamus. Præceptis uero conuersationē humanā constituentib. honestam & æquabilē, omne genus uirtutū et uiciorū cōpræhendit, totaq; disciplina moralis, quæ à theologis, à philosophis, à iurisperitis amplissimis sermonib. tradit. Nā principio iubet pietatē in parētes, tū illos ex quibus geniti sumus, tum eos qui loco sunt parentū, ut in maximo habeant precio. Deinde pulsio corporis uiolenta prohibetur, ne cui mortis occasio præbeat. Tertio, ne adulterijs & stupris quisq; cōtaminetur. Tum ne fraude quenq; lædamus. Deinde ne falsum adstruamus, in detrimentū proximi. Ad extremū uoluntatē reqrit integerrimā, ut nullius rei alienę unq; nos capiat affectatio. Vis habere totā summā uno uerbo expressam, uno constrictā nodo geminæ charitatis, audi Christū ex Mose uerba sua repetentē. Diligas Dominū Deū tuū ex toto corde, tota anima, ex omnib. tuis uiribus: Proximū uero diligas, respectu Dei, tanq; teipsum. Ex hoc sacratissimo nodo cōstricta unitaq; pendēt lex et prophetæ. Hinc pēdet quicquid ad religionē ueritati cōsentaneū uel dictū uel cogitatum, uel scriptū uel factū est, fieriq; potest. Ad quē honesti rectiq; summū apicē Iustinianus 1. Instit. lib. totā legitimæ scientiæ disciplinā affixit tribus capitibus, ut honestè uiuatur, nemo lædatur, ius suū unicuiq; tribuatur. Nemo uero miretur in cōpendio theologiæ, quod uniuersum pietatis cultū indicat, nō perstringi circūcisionē aut pashalis agni celebrationē, aut baptisma, aut eucharistiā, aut ullū genus sacrificiorū, & externæ culturæ ceremoniā. Nihil em̄ propriū cōtinēt, aut pr̨ se gerunt, nihil ad religionē cōferūt natiuā, quę pia mente ueneraē opificē & gubernatorē omniū. Sed quod uerbis est alibi expressum, typo sacrosancto & maiestatis plenissimo proponūt, peritosq; mysteriorū & attentos excitāt, mouēt, rapiūt in contēplationē diuinarū rerū, extra turbā hāc strepitūq; negociorū mūdi altius euehūt, afflatu cœlesti interiorē sensum intellectus atq; uoluntatis afficiente. Itaq; uerus Dei cultor nunq; instituta sapientissimi iuxta & benignissimi numinis, quod magnis de causis tradidit hæc ad exercendā pietatē, iungendosq; animos illorū, qui religionis ueræ socij & cōsortes sunt. Quēadmodū em̄ umbra sponte corpus cōsequitur, ita pietatē interiorē nō destituet sacrorū ingēs studiū uerbo diuino disertè præfinitū, adq; gloriā Dei & societatē inter pios alendā oculo simplicissimo directū. Sine quib. tamen religionis substātia integra suis partibus omnibus consistit, quū nō reiecit superba mentis aspernatio. Quis enim neget quod historiæ sacræ peritus ignorare nō potest, multos sine istis ceremoniarum ritibus Dei amicos et cultores extitisse primarios? Nam uera & antiqua, ut hodie iactitāt, et indubitata religio consistit in mentis affectione pia erga Deū, & intuitu summi numinis erga omnes consortes humanæ conditionis, ad quos nostra opera potest pertingere: sine qua nemo Deo gratus, nemo acceptus est: per quā Deo placuerunt omnes, qui à cō

dito

dito mundo, sanctioris uitę & religionis integræ specimen exhibuerunt, nec modo in populo Dei ex confesso, uerumetiam in cæteris gentibus. Quis enim perspecta numinis beneuolentia, iusticia, æquitate in oẽs citra personę respectũ, perspectis pietatis genuinæ rationibus ethnicos è gremio diuinę bonitatis eijciet, tanquam unicus filiusfamilias, quos Apostolica Petri uox in sinum fauoris cœlestis penitissime reponit. Eius enim uerba sunt, quum admonitiõe diuina errorem abnegaret, quo usque huc putauerat solos Israëlitas ad consortiũ Euangelij et salutis per Christũ pertinere: Ipsa ueritate cõperi, ait, non esse personarũ respectũ apud Deum, cumque non acceptare conditionẽ hominis exteriorem, sed in omni gente qui timet illũ, operaturque iusta, gratus illi & acceptus est. Neque uero Dei timor ingenuus obtingere potest, nisi munere diuino per sanctum spiritũ: nec quisque sanctificari, nisi per Christum uerbũ Dei & sapientiã & potentiã. Præterea summũ illud studium sese ad numinis uoluntatẽ comparandi siue timorem Dei quis uocet, siue εὐσέβειαν εὐλάβειαν, siue pietatem atque religionẽ, fide, spe, charitate conficit, hoc est, ternario sacro uirtutũ theologicarũ, uel potius diuinarũ, quæ aliarum sunt effectrices, altrices, perfectrices: nec ullum officiũ solidæ uirtutis sine illis esse potest. Fide nanque ueritas appræhenditur, certissima persuasione. Fide appetit Deus, sentitur Deus, intelligitur Deus, quæritur Deus, inuenitur, appræhenditur, tenetur. Perseuerantia in recti uerique proposito adhæret inuento summo bono cõtra omnes spectrorũ auocantiũ occursiones. Charitate homo unit Deo, fitque cum illo unus spiritus, unus cum omnibus qui cum Deo sunt uniti, unde se totũ profundit ad ampliandam gloriã immortalis Dei, & inseruiẽdũ cõmoditatibus aliorũ causa Dei. Ex quibus liquidũ efficitur, quotquot ex omnibus nationibus Deum cognouerũt, cognitumque rite coluerũt, licet ceremonijs omnib. prętermissis, eam sectatos esse religionẽ religionisque doctrinã, quæ principijs uniuersalibus tripliciter conscriptis uniuersa continet, cuius notiones pręcipiẽtes iubendo, uetando, permittendo, pręmijs supplicijsque sanciẽdo, quid faciat homo, uel quid refugiat ad legis titulũ referunur. Quæcunque uero promittũt, cõsolant, erigunt, iubent esse bono animo & securo de beneuolentia Dei erga nos, de benignitate, de illius prouidentia, de tota denique bonitate in primis spectabili, quod filiũ suum unigenitũ pro nobis tradiderit: Euangelij nomine recte insigniuntur, quando illa denunciatione fauoris cœlestis nihil iucũdius, nihil lætius, nihil ad uiuificandos animos efficacius esse potest. Si quis igitur hoc generalissimo canone accepto, quo tota ueritatis salutiferę doctrina compræhenditur (nec uerum uero potest unquam repugnare) ingrediatur uolumina scripturæ sanctę, cum desiderio cognoscendi uoluntatem bonã Domini, precatus opem superne uenientem, depositis opinionibus et affectibus aliunde sumptis, haud quaque in lectione theologica

 aberrabit

aberrabit capitaliter: dicam plus, non sæpe cogitationes illius uerè studio si impingẽt in rerum iudicio. Adhibita namq; spirituali norma, qua dirigitur ad loci cuiuscunq; uerba, perpensis diligenter superioribus & inferioribus uerbis, perpenso scriptoris proposito cum circũstantiarum collatione, uel ipsum genuinũ & natiuum sensum dephẽdet, uel si alienum à scriptoris mente, nõ tamen alienum à spiritus sancti sententia, quę alijs in locis diserte expressa est & hominib. catholicis persuasa. Cæterũ quæ facultates requirantur ad scholasticũ & literatorium genus interpretandi, ut ad loci cuiusq; sensum natiuum perueniatur, hic non est disputandum: quoniam hoc patet quod uolumus conficere, canonicã scripturam quæ in unam sanctam catholicam & apostolicam Ecclesiam per homines diuinos à cœlesti spiritu prodita est, certissimæ ueritatis & spectatissimæ fidei normã esse: inq; illa cõprẽhensum, quicquid dignum cognitu est ut pertinens ad beatæ uitæ rationẽ: illudq; scitissime traditum, ut nõ minus idiotæ possint inde proficere, quàm literis perculti, et mentem sacris traditionibus informare, tũ ad actiones uitę piæ, tũ ad iudicandi facultatẽ. Quicquid igiť utriusq; testamẽti sententijs nõ repugnat, bonum, honestũ, rectũq; ab omnib. iure habeť. Quod uero discrepat, inq; cõtrariã diuinę uoluntati sententiã tendit, nullo autore poteſt cõditionẽ accipere, uel præclari facti, uel probabilis enunciati, uel boni scripti, uel sapientis cogitationis. Principalis enim mentis exactissimæ normę conueniunt omnium uerè sapientum atq; proborũ sententiæ, quid sit in uita & moribus hominum, quæ Dei cum ipsis cõiunctio, quidq; sit faciendum aut fugiendum. Quod siue dicatur cõmunis sensus piorũ ab uno fonte infusus, siue concors iudicium, siue censura spiritualis, qua cœtus piorum animaduertit in libris canonicis Dei uoluntatẽ, siue dicatur autoritas Ecclesiæ, non multum refert. Agere uero catholicis scriptis contraria, peccatum est: contrà sentire, stultitia, error, prauitas mentis: cõtrà dicere, mendacium: peruertere, impij, falsarij facinus. defendere pertinaciter conuictum errorẽ dogmatis, hæresis est: dissimulare, deserere agnitam confessamq; prius traditionem, apostasia est & summæ perfidiæ defectio. Quid est aũt scripturæ sanctę uoluntatis diuinæ sententiam in hominis alicuius sermone positam agnitamq; suggillare, damnare, mendacij nota, impietis cauterio inurere, à piorũ cœtu ad coruos, ad busta, ultra Lethes & Stygis flumina in extremas tenebras proscribere: Res atrocissima non habet condignũ uocabulũ. Expectatis forsan Clarissimi Principes, ut hunc locum Epilogo inuectiuo prosequar. Desunt uerba, quæ non minuerent ipsius rei fœditatem. Non res ad collationem suppetunt. Si dixero summum, dixero plus esse, quàm edictũ principale turpiter reuellendo maiestatem uenerandam lædere, dixi rem, ad quam omnes

nes bonorum animi exhorrescant, ad augmentum uero contumeliæ sacrilege nihil addidi. Qui damnat sermonem aut scriptum canonicæ scripturæ conformatū, idq; malitia, non errore simplicitatis, eumq; foribus Ecclesiæ exturbatū comercio priuat fidelis populi, damnat simul quod à spiritu sancto mentibus probis inscriptum agnoscitur cōsensu partim expresso, partim tacito: quod uniuersus mundi concentus uociferatur, quod libri rectè sapientium ex omni uetustate, quod consuetudines bonę, quod sancti mores, quod perfecta ratio ęqui & boni agnoscūt: quod leges, quod iura ciuitatum, gentium, principum, quod decreta omnis ordinis iustè flagitant. Idem damnat per ultimam contumeliam principalis uniuersalisq; mentis sententiam: damnat deniq; sub homuncionis titulo æternam immortalemq; Dei æterni ueritatem. Nihil igitur superest ad defensionē causæ, ut mei Pręceptores optimi à crimine falsissimo corruptæ religionis absoluantur, illorumq; libri ad ciuitatem fidelis populi restituantur, quàm ut ostendū, scripta ZVING. & OECOL. scripturis canonicis accommodata esse. Non petitis ut omnes libros, qui multi & uario argumento sunt ad utilitatem publicam perscripti, euoluā, deq; singulis sententijs apud uos tanquam in scholam deductos prolixe disputem, quod occupationum uestrarum non pateretur ratio, nec ullius hominis tanta posset sperari tollerantia qui auscultaret. Sed tamen generatim indicabo sententiam meā de libris OECOL. & ZVING. ut equidem potui eorum sermones uel auscultando uel legendo comprehendere: uoloq; libros ipsorū testes produci, ut arguar mendacij. Opinor me offerre conditionem non iniquam. Si proferetur ex libris eorum omnibus dogma hæreticæ prauitatis, idq; probatum, & gladio spiritus olim confossum, quod nunquam fore cōfido, agnoscam me confidentius parumq; circumspectè testatum esse. Confitebor meū mendaciū. Transibo à defensione ad accusationis partes, illumq; doctrinę catholicæ aduersum articulum, ut decet bonum uirum & in ordinem aliquem sacras literas profitentium iudicio libero cooptatū, oppugnabo. Sin quid ex malitia, uel inuidia, uel petulantia quadam omnes insectandi suggilletur, id pro mea uirili non cōuiciosis debacchationibus, quod in uiris ecclesiasticis uehementer improbo, utpote scurris indignū, sed argumentorū libratis rationibus defendam. Videtur igitur mihi omnis de religione doctrina, quam editis libris publicitus uel coram Ecclesijs intra priuatos, ut sic dicā, Ecclesiæ suę parietes protulerunt, posse diuidi in theoriam & dogmata, in explanationem scripturarum, in modum administrandi munus Ecclesiasticū, quāq; rationē inierint, ad restituēdā externę religionis formā ab aliquot iā annis collapsam. In quęstionib. dubijs, quę salutis summam non concernunt, nec scripturæ canonicæ testimonio aperto productæ sunt ad liquidum, & tamen in disputationes propositæ,

opinationẽ suam pari modestia & circumspicientia exhibuerunt, æquissimo animo liberũ arbitrium uel idem uel contrariũ sentiendi permittentes. Quod genus sunt nõnulla pertinentia naturã angelorum, quum alij doctores magni cõtendant post mundi fabricationẽ creatos, alij non minus celebres theologi diuersum adstruant. Hæc igit, de quibus hæsitare pia prudentia est, quum ab alijs mouerentur, aut omnino postularet res ab eis attingi, pendulũ reliquerunt Ecclesiæ iudicium. Capita uero pietatis & doctrinæ contestatæ quasi limites putauerunt, summa libertate atq; cõstantia sibi asserendos, ut sane præconiũ ueritatis postulat, utq; diuinis mandatis iniunctũ fuit. In quibus tuendis tradendisq; tanta uersati sunt reuerentia, tanta circumspectione, tanta diligentia, tanta per Dei gratiam felicitate, ut nullum articulum orthodoxæ fidei uel tentarint loco depellere tantum abest à uero, quod amici nostri calumniantur impudentis uanitatis & perfrictæ frontis homines, ullum dogma catholicum ab eis labefactatũ. Testẽ integritatis in doctrina D. OECOLAMPADII aduoco, uel epistolam libro 1. cuius post imprecationem salutis initium est, Non sine magna uoluptate. Quam priuatim, ut coniectura possum colligere, scripsit ad homines in regno Bohemiæ iam diu titulo defectionis et hæreseos diuexatos. Apud quos profecto iucundum & suaue fuisset impietatis fel effundere, ac uirulentum stomachum releuare, si quid contra uenerandam matrem & Christi sponsam, unquam fuisset machinatus. Fuit enim is mos hæreticorum, ut Manichaicæ sectæ & reliquæ fecis lerneæ, apud suos fautores mysteria impietatis propalare, quæ metus periculorum utcunque in tenebras recludebat. Audiri cupio testimonia præfationum, quas adiunxit Prophetis per ipsum explanatis, ut Danieli, ut Esaiæ, ut tribus ultimis Prophetis. De ZVVINGLII sentẽtijs produco testes ex multis paucos. Primũ 67. quæstiones, quas tuendas explicandasq; proposuit coram Ecclesia Tigurina, ultrò prouocatis in harenam, si qui confiderent à se posse aliquid ad refellendũ afferri. Cito etiam librum de uera & falsa religione, illũcq; de prouidentia diuina scrupulosissimi argumenti, & cum quo Carolo V. Augusto principibusq; Christianis ad comitia Augustana transmittens fidei suæ rationem locupletissimam reddidit. Cognoscat etiam liber nunc primũ in lucem prodiens, ad Principem Regemque Christianum. Quæque integritas fidei seruata est in his adductis, eadem seruata est in alijs disputationibus domi forisq; pertractatis: ut nunquam probatũ iri confidam, quod uanissimis sermonibus spargitur, & improuidis persuadetur, ab his duobus Ecclesiæ Christianæ moderatorib. eximijs fidei tesserã ulla parte cõfractam esse. Nõ minor & in sacramentis adhibita est synceræ disciplinæ cura & diligentia, in ceremonijsq; simplicioribus ad usum Ecclesiæ non sine ratione probabili destinatis: Et tum Sacramentariorũ nomen probri titulo reportarũt.

Sed iſtos conuiciatores facilime redarguent toti duo libri epiſtolarũ præ
ſentium 2.& 3. de negocio euchariſtiæ & ſacratiſſimi lauacri. Quàm ſan-
ctæ uero ſimplicitatis fuerint, & ſi lubet ita uocare, primordialis in Eccle-
ſia ruſticitatis in actione myſtica ſacrę cœnę, in puerorum tinctione ad re
miſſiõis peccatorũ, in Chriſto Ieſu teſtimoniũ in ſanciendis et benedicen
dis matrimonijs, in cœtu ſacro cõuenienti ad preces & auſcultationẽ diui
ni uerbi, uolo teſtificari Eccleſiarũ noſtrarũ libellos rituales. De ueneran
do aũt corporis & ſanguinis Dominici ſacramento quàm pie, quàm reli
gioſe, quàm ſcripturis et fidei orthodoxę cõuenienter ſenſerint, quantaqꝫ
dexteritate negociũ iſtud ſacrũ ſubierint, adminiſtrarint, in uſum fidelis
populi produxerint, uidetur plenius dicendum. Nam hinc in uiros opti
me de repub. meritos grauis aduerſaria conſtituta eſt, magnoqꝫ impetu
acribus quibuſdã uiris neqꝫ indoctis et illos et profeſſionis eiuſdem cõſor
tes inuadentibus, quis ignorat qualis tragœdia in atria Domini, ubi my-
ſteria diuinę cõmunionis celebrantᷣ, introducta ſit? Neminẽ accuſo pro-
pterea, qui cõſilia hominũ uſu cognoui aliàs errore, aliàs malicia impin-
gerę. Multi per ſancte obteſtantᷣ, ſe dimicationẽ ſuſcepiſſe ob tuendas reli
giones ſummi Dei aduerſum uiolatores Euangelicę doctrinę, temerato-
res ſacrę diſciplinæ. Nõ dubiũ mihi eſt, quin aliqui uiri boni, quibus non
uacauit aut non libuit cognoſcere ſcripta noſtrorũ hominũ, aut qui dela-
tionibus falſis perſuaſi ſunt, eã de nobis opinionẽ altius demiſiſſe in ani-
mũ, ceu uotũ, ſtudiũ, conatus totus eò tendat, ut perfringantᷣ diuinę tra-
ditiones. Hos equidẽ laudare ſoleo, quod ſtudiũ ſuum tuendi patrias, cæ
terũ ex Deo inſtitutas obſeruationes, nõ diſſimularint. Poſſem referre ex
empla uirorũ excellentiũ, qui grauiter contenderunt in ciuitatis admini-
ſtrandæ rationibus, quũ uterqꝫ ſuo iudicio uellet defenſam & ſaluã remp.
Extant in Eccleſiæ hiſtorijs cõtentiones magnæ de rebus fidei, non dico
iam Auguſtini Hieronymiqꝫ inter ſe, aut Hieronymi & Ruffini, quẽ opti
mum & doctiſſimũ uirũ fuiſſe teſtatᷣ Auguſtinus: ſed Petri & Pauli prin
cipum Apoſtolorum. Snit em̃ Deus ſapientiſſimo cõſilio uenire in con
flictum ſuos homines, ut & ipſi penitus ſeſe nouerint, & ueritas illa con-
tentione iactata, uentilata, diſcuſſa, clarius emicet, obtẽta in maiori habea
tur precio. Sed in cœna dominica ſine Deo, ſine religione, ſine omni ſtu-
dio publicæ utilitatis, ſine ratione charitatis ob ſuũ quæſtum aut nomen
turbas excitare, atqꝫ Chriſtiani fœderis ſymbola cõuertere in conuiuium
Lapitharũ, uelutqꝫ ſubuerſa menſa Domini, extinctis luminaribus fidei
& charitatis debacchari, & arreptis armis quæcunqꝫ furor ſubminiſtra-
uit innocẽtes petere, inuadere, proſternere, iugulare, ferro, laqueo, undis,
flammis perdere, quis probus recte factũ agnoſcat? quis nõ deteſtetᷣ? De
meis Præceptorib. ZVING. & OECOL. hoc uere dicere poſſum, quod
egregio in remp. Chriſti aĩo permoti religiõe protulerũt, quod ueritati,
quod natiuę pietati, quod dogmatib. catholicis & ſcripturę canonicę in

euchariſtię negocio cōſentaneū adepti ſunt. Itaq; magno ſuo periculo nihil obſcure, nihil meticuloſe, nihil inſidioſe uoluerunt dicere, ut homines à falſis opinionibus, à uanis ſuperſtitionib. à fallaci fiducia in cerimonias & elementa, quæ duntaxat exercendę interiori pietati parata ſunt, ut reſpirarēt afflictæ cōſcientię per detectionē ueritatis, quid ſentiāt de Saluatoris corpore ſacratiſſimo: ſimulq; ceſſarēt ſpoliationes pauperū, quę prætextu religionis friuolę, non in bonū eccleſię aut progreſſum ueritatis aliquorū opes exaggerarunt. non cunctantes quod Thomæ ſubtiliſſimo contradicerent, qui Chriſtū cœlitus deuocari cōtra fidei articulos aſſerit: quem & ualide oppugnarūt aliquot doctores ſcholaſtici. quanq; præualuit ſententia Thomiſtica, qua ratione, apud ſingulos pronūciare non poſſum, nec debeo. In eam ſententiā certe uidet in cōcilio magno, cui tot epiſcopi, tot prælati, tot regū & principū legationes interfuerunt, decretū factū, ut ſacramentarius articulus ad ſummā trinitatē & fidē catholicā adiungeret, quod uſq; huc à Chriſti Domini tēporib. in omnibus fidei profeſſionib. et ſymbolis factitatū non fuerat. Vnde criminis execrabilis titulus præter meritū, præter ius impactus eſt Zuinglianorū, Oecol. Suermerorū, ſacramētariorū, ſectariorū, hæreticorū, et alia uerba, quę ad hoc ſacrū carmen pertinent. Oppoſuerūt etiā ſe præſtantes euangelij præcones uel non cognita et intellecta, uel ſponte improbata noſtrę profeſſionis ſententia. Vnde calamitoſa hæc reip. Chriſtianæ contentio exorta eſt, incaleſcentib. ut ſolet animis ſtudio retinendi cōceptam ſententiā, multis etiam ſtolide uenientib. ad partes: qui ſic obliti ſunt omnē modū & modeſtiā, omnē charitatē, ut neſcias uoluerint ne fouere adiutareq; controuerſiā, an claſſicū ad furorē canere, ac dclaſſatis antagoniſtis frigidā ſuffundere. Quam cōtrouerſiā ut potero ſimpliciſſime uobis reip. Chriſtianę primarijs moderatorib. exponā, limitibus quibuſdā diſtinctā, ut penitius cognoſci queat. Et utinam per uos Deus illam præſtet occaſionē, ut omnes Chriſto cōſecrati meorū Præceptorū ſenſum profecto pietati cōcinētē introſpiciāt. Fieri eñ nō poterit, quin ueritatis & charitatis Chriſtianæ ſtudioſi noſtrā ſententiā probent, amplexentq;, utpote articulis fidei catholicæ, ſcripturis oracularib. dominicæ paſſionis uſuifructui, & huic inæſtimabili theſauro cum uitę tū ſalutis tam arcte aptatā, ut auelli nō poſſit. Hinc ultro nobiſcū redibūt, uel potius ad nos redibūt in gratiā: quia nō excluſimus ab amoris pij uiſcerib. Quanq; ſtudiū ſit hoc nobis charitatis cū ueritate ac ueritatis cū charitate, ut nihil cuiq; cōcedamus donemusq; precario in cauſa, quæ priuata non eſt, ſed eccleſiæ, ſed piorū omnium, ſed fidei catholicæ & noſtris & poſteris temporibus, ſed Chriſti Domini & ſeruatoris noſtri. Eſt nobis amicus doctus, amicus idiota, amicus omnis qui ſtudio ueritatis fideiq; retinendæ atque eccleſiæ defendendæ contra nos ſentit, contra nos diſputat: ſed magis amica ueritas, & ueritatis pater Deus. Prudenter igitur ZVINGLIVS & OECOLAMPADIVS cum alijs uiris bonis, nec

minus

minus pie cogitantes myſteriorum conditionem, quod in uſum & fru-
ctũ populi fidelis ſint diuinitus inſtituta, nec prodeſſe poſſe aut rite uſur-
pari, niſi plane intellecta, cenſuerũt nõ minus diligenter explicandũ Chri
ſtianæ plebeculæ ſymbolũ ſacratiſſimũ corporis & ſanguinis dominici,
quàm religioſe uenerandũ. Non enim ob id myſteria dicũtur, ut lateant
uulgares homines religionis ſtudioſos: ſed ut cõſortes religionis eorum
ſcientia penitiſſima imbuti, medullitus cõglutinent̃. Neq; refugiũt inqui-
ſitionem, & oculo ſimplici quęrentibus poſſunt euidenter explicari, cum
fides pie meditetur incarnationis myſterium, et trinę unitatis, unitatisq; tri
nitatis profundiſſimũ arcanum. Iunctis igitur diligentia cognoſcendi &
credulitate quod uerum eſt amplexandi, euchariſtiæ negociũ ope diuina
in manum ſumpſerunt: præſertim cum religio ſincera dicto citius ab im-
peritis rerum diuinarũ, aut quęſtũ ex fidei rebus quærentibus, poſſit col-
labefactari deprauatione ſacramentorũ, in quibus ceu in compendium et
ἀπ-ρμὴν piæ ſalutiferæq; doctrinæ ſumma reducta eſt. Cuius rei extat
ſanè q; horrendũ exemplum miſſatitiæ nundinationis, qua paſſionis ſa-
lutaris ſplẽdor, & animarũ uitę cupidarũ unicæ deliciæ tantũ non obſole
uerunt. Vt ergo in præſens animi ab errorib. pernicioſis liberarent̃, & in
poſterũ ianuæ eccleſiaſticæ impoſturis præcluderent̃, captui ſimpliciorũ
hominũ conſulentes, diſtincte diſſeruerũt de rebus per ſymbola ſignifica
tis, & illis quæ ſignificant: interim ut uiſum eſt ad rem cognoſcendã perti
nere, ad obiecta reſpondentes. Quẽ tractatũ explicandi ſacrũ euchariſtię,
ut exacte poſſit æſtimari noſtra ſententia, meis uerbis plerunq; utens, di-
ſtribuã in tres partes, ut perſpicua ſimplicitate ac breuitate primũ dicatur
de rebus ſpiritualib. myſterij ſigno denotatis, & in quibus eſt omnis ſalu-
tis effectus: deinde dicã de ſigno & rebus corporeis, & uerbis ſacris cõprę
henſo: tum loco tertio explicabit̃ ſtrictim de ritu, qui pluribus extẽditur
partibus, quis inſtituerit tantũ ſacrũ, & quibus, & ob quãrem, quo loco,
quo tempore, quaúe celebrandũ actione. Etenim quia poteſt naſci error
tam ex uerbis q; ex rebus, diligentẽ operã ſumpſerũt mei Præceptores ma
iorũ exẽplo & uerba explicãdi, quę propria, quę mutuata, quę figurata: et
res ediſſerẽdi, ſumpta ex ſcripturis materia fidei catholicæ, & charitatis re
gula interim adhibita. Primũ cognoſcat̃ de rebus ſignificatis et ſpirituali
bus, quę in cœna dominica repręſentant̃, & ab anima fideli per ſpiritũ ſan
ctum uere percipiunt̃. Quæ perfecto aliæ non poſſunt eſſe, quàm à cõdi-
tore huius ſacramenti Chriſto expreſſę: corpus quod pro nobis frãgitur,
caro quæ dat̃ pro mundi uita, ſanguis in calice noui teſtamenti, qui effun
dit̃ in remiſſionẽ peccatorũ, tum illorũ participatio & cõmunio. ad hæc,
memoria celebratioq; munificentiſſimi autoris, per quẽ hæc obueniunt:
ſiquidem præcipit, Hoc facite in mei memoriã: Paulusq; myſtagogus o-
ptimus exponit, mortem Domini annunciandã eſſe donec ueniat, nimi-
rum Chriſtus, ad iudicãdũ uiuos et mortuos. Hiſce tribus animaduerſis,
conſtat,

constat, hoc sacramentū corporis et sanguinis dominici esse aptū & institutū diuinitus, ut repræsentet fructū passionis dominicę, ubi salus, ubi uita, ubi solatiū, ubi deliciū animæ. Et ubi sunt impudētis uanitatis blaterones, qui dicunt nos habere inania signa, qui celebramus sacramēta corporis et sanguinis Christi, alimentū uitale inde percipientes? Quod quidem perinde mihi uideṫ esse, ut si quis dicat ciuitatē aliquā inanes habere tabulas aut instrumentū, in quo continetur priuilegiū unicū huius ciuitatis ex dono Principis alicuius, ut benignissime utanṫ aulæ suæ felicitate omnes ciues: quo gaudent omnes, fidem adhibent, utūtur beneficio, solenniter cum magna ueneratione atq; gratitudine proferūt, tantum simul beneficiū laudando gratulandoq; celebrantes. Cæterū cum indicaṫ homini, per hoc sacratissimū symbolū proponi corporis Christi & passionis participationē, an nō statim pia mens quęrit de natura corporis Christi, & quomodo percipiaṫ, quomodo cōferat alimentū uitale? Si destituanṫ hic simplices homines, et nō placide erudianṫ, ut Episcopū decet esse docēdo idoneū: aut perpellanṫ imperiosis uerbis, Oportet credere Christū adesse corporaliter, quantus, quantus, & eo modo quo pependit in cruce: Nec ulterius inuestigandum quomodo adsit, qui per miraculū, quæ potentia Dei est, supernaturaliter adsit: quàm intricatis cogitationib. inuoluentur? ut fluctuabunt? ut iactabunṫ ultro citroq;? Nam ueritas humani corporis in Christo repugnat, multaq; scripturæ sanctę testimonia reclamant. capita etiā symboli Apostolici, quod Christus ascendit in cœlū sedens ad dexteram patris omnipotentis, inde uenturus ad iudicium, idiotis moueri uidentur. Oportuit igitur sana interpretatione discrimina conscientiarum grauissima dispellere, fideiq; fundamēta sic munire, ut intelligerent etiam imperiti rationē, qua Christi ueri Dei & hominis corpus utiliter necessarioq; sumatur, tum aliâs, tum in cœna mystica, præcipue in uitæ alimentum, saluo tamen Canonicę scripturę textu, & omnibus partibus fidei catholicæ in gradu firmo persistentibus. Docuerunt ergo distincte ueritatem corporis Christi, & modū percipiendi: nempe, corpus Christi proprie loquendo. non transformato sermone, ut ecclesia corpus Christi dicitur & est, sed mysticum & spirituale: sed propriè loquendo, ut corpus humanum in una persona diuinitati iunctum est, non mixtis aut permutatis naturis, ut diuina transierit in diuinā, aut cōtrà, sed ut unus sit Christus cū patre & spiritu sancto adorādus perfectus in humanitate, sicut est perfectus in diuinitate, ut habet professio quorundam symbolorum, & illa quæ ponitur libro Codicis: id corpus unum esse, tamen diuerso modo affectum ante resurrectionem & postea. Hoc corpus clara uoce profitemur esse uerū, nostro consubstantiale, non phantasticū, ut Marcion cum alia sentina hæreticorum blasphemat, idq; corpus uerè sumptum de corpore Virginis Mariæ ex spiritu sancto, quod pro solutione peccatorum & uita mundi traditum est in uarias affectiones cruciatusq; & mortem:

esseq;

esseq́; sepultum triduo. à quo sané corpore non caro, non ossa, nerui, sanguis, cæteriq́; humores corporei separari aut abesse possunt. Nec animam separamus à uiuente corpore, ut sola diuinitate fuerit animatũ, iuxta blasphemias Appollinaris: & hoc corpus obnoxium fuisse uarijs affectionibus uicibusq́;, more humano, ante resurrectionẽ quidem. Id hodie nemo quod sciam oppugnat, dudumq́; cessant impiorũ Cerberei latratus. Per hoc corpus, cui diuinitas est adiuncta, nodo nunq̃ soluendo, & totam Christi humanitatem ad salutem generis humani profusam asseritur à nostra parte: uniuersum peccatum totius mundi, siue originale siue actuale, siue quocunq; titulo notatur, persolutum: & negocium salutis æternæ confectum, sicut Dominus in cruce expirans ait, Consummatum est: & Zacharias præuidens hæc spiritu ait, Deletum peccatum totius terræ uno die. Id epistola Heb. Rom. & totum Euangelium crepat. nec Christum porrò mori, qui semel moriens sustulit uniuersa peccata credentium: nec sacrificari denuo, qui æterno sacrificio semel perlitauit, cuius effectus distribuitur per sanctum spiritum in omnes fideles: nec offerri per homines qualescunq; Christum filium Dei, qui seipsum sacerdos summus obtulit patri cœlesti hostiam catholicam, semel ingressus in sancta sanctorum, æterna redemptione inuenta. Hic quidam contradicunt, quibus impietas, obliteratio passionis Dominicæ, Christi euacuatio dulcis odor est lucelli plusquam Symoniaci aut Iscariotici. Quos conuincit tota scriptura Prophetarum & Apostolorum, assentientibus optimis quibusque. Sequitur de corpore clarificato, nisi quis uult magis appellare post restitutionem à morte spirituale, controuersię status, nisi mutuum non intelligimus, quæ hodie fatigat Euangelij professores. Idem corpus nostro cõsubstantiale per omnia, excepto semper peccato, quod mortuum fuit & sepultum, resurrexisse dicimus secundum scripturas, nec perdidisse ueri corporis nostri naturã, ad quem archetypũ et nos restituendi sumus. Nam qualitates duntaxat accidentarię, quę mutationi, quæ affectionibus obnoxiæ sunt, uelut est augmentum, minutio, calor, frigus, somnus, uigiliæ molestæ, fames, sitis, labor omnis & defatigatio, quæq́; id genus alia sunt, corpori detractas nouimus. Mansit autem elementalis materia de corpore Virginis sumpta, cęterũ ab omni mutatione defæcata purificataq́;. Mansit corporis modus, ut resurgente Domino lapis sepulchri sit reuolutus, nec infinitũ est corpus humanũ, quod solius est diuinę essentię: quæ quidẽ absolute in Christo existens, nõ tamen corpus ad infinitatem extendit, siquidem duę naturæ in Christo nec permixtę, nec permutatæ sunt. Hinc factum est, ut in causa eucharistiæ diligentius disputatum sit de communicatione idiomatum, ut Augustinus uocat: uel ut alij, proprietatum: ut ZVING. simpliciter dixit de alloeosi, quod aliquos offendit, abs re ut opinor. Itaq; finibus circumscriptum, &

terminis corporalibus oportet intelligere finitũ Christi corpus, et loco dirẽptũ, ut quũ hic sit, alibi non sit, quemadmodũ ait August. ut alios taceã: Corpus Christi in quo resurrexit, nõ posse esse in pluribus locis, sed ueritatem ipsius ubiq; esse, quod ueritati & naturæ corporũ humanorũ, quæ post resurrectionẽ obtinget ad instar capitis Christi, qui sensum nõ refugit, quia tangatur, uideatur, audiat̃ à discipulis, sic affixum est, sic scripturis roboratũ, sic pijs patribus depræhensum & confessum, ut mirum sit theologiæ peritũ istud negare. Nõ detrahimus eidẽ corpori animam, ut & nos expectamus restituto corpore ac anima æternũ uicturos. Illud ipsum corpus, uerum, animatũ, finitum, loco pręhensum, exactis diebus carnis, ut Christus adimpleret omnia æterno Dei consilio prouisa pronunciataq;, transtulit ad coelos, extra hunc uisibilem & corruptibilem mundũ præfatus se abire simpliciter, non uisibilis aut inuisibilis carne affuturus. Consedit q; ad dextrã patris ęqualis gloriæ & potentię Dominus omniũ, rex Ecclesię suę, intercessor unicus fideliũ, ubi manet ad consummationẽ seculorũ. & sicut absens erat coelo secundũ substantiã humanã, quum esset in terra, ut ait Fulgentius ad Thrasymachũ: sic dereliquit terrã, ascendens in coelũ, unde iudicẽ omniũ expectamus in fine seculorũ. Hęc palàm profitenda censuerunt mei Pręceptores, quę hominem Christianũ aut ignorare, aut negare, aut dissimulare nõ decet. Ecclesia tamen suo sponso, suo rege, suo tutore, suo sacerdote, suo magistro non destituit̃, qui dixit: Manebo uobiscũ usq; ad consummationẽ seculi, & ubi duo uel tres cõuenerint in meo nomine, adfuturus sum iter illos medius. Christus eñ absens dedit arrabonẽ spiritus, ut ait August. Psal. 128. Et discedens misit uim uicariã spiritus, ut loquitur Tertull. nec nõ localiter nobiscum in terris diuersat̃, his pręsto existẽs, qui sibi adhęrent. An posset Christus caput auelli à corpore suo mystico Ecclesiæ, ut schismatica et impia securis, quę falcibus et securibus Rom. imperij successit, machinat̃, aliud caput plerunq; lutulentũ supponens, membraq; naturalia & sana nequicq; rescindẽs? Sed corpore absens Christus extra hunc mundũ uisibilẽ in quo degimus, adest suis præsto & pręsentissimus spiritus effectu, uirtute, potentia, prouidentia, quẽ in pectoris sui sacrario unà cum patre & spiritu sancto præhensione certissima fidei obtinent singuli fideles. Dicit eñ in Euangelio secundum Ioan. Qui me diligit, sermonem meũ seruabit, paterq; meus diliget eum, ad quẽ uenientes mansionẽ apud eum faciemus. Et quid quæritur amplius? An aliquod sacrilegiũ admissum est? An hęreticum aliquid subolet? Nunc de pręsentia & perceptione corporis Dominici in sacra coena dicendum est. Non potest quicq; planius ueriusq; dici, nec ad salutiferã tum Christi cognitionẽ, tum usurpationem & perfruitionẽ symboli, quàm si aperte loquamur citra inuolucrũ ullius uerbi, quod res est, quum ueritas discutit̃. nam declamare ad populũ &

sancti

sanctimoniæ strictioris admonere, cõmunione sacramentorum adducta ius illud habet, ut ampliter dicat, resq; speciosissimis uocabulis proponat: id quod à ueteribus factitatum minus diligenti lectori præbet occasionem aliter intelligendi sententias patrum, quàm uoluerint, aut in disputatione directa enunciassent. Sæpe uidentur ponere Domini præsentiam corporalẽ, dum eleganter ampleq; uolunt dicere: Sed si perpendantur loci præsentis circumstantiæ, aut quid alibi dixerint, quid alij nõ minoris æstimationis Theologi, facile tollitr absurditas sententiæ. ueluti Hieronymus alicubi dicit, ad sacerdotis preces Christi corpus & sanguinem confici: alibi ait, illos ad eucharistiam Domini aduentum imprecari. Sed idem 2. quæstione ad Hedibiã, iubens nos conscendere in cœnaculũ magnum, & à Christo sursum accipere calicem, planam reddit sententiã quæ antè mentem cogitatiõe crassiore fatigabat. Idem in parabola de filio prodigo dicit, Christum quotidie immolari credentibus. Huic si cõferemus uerba August. ex cõment. Psal. 22. nihil absurditatis in animo relinquetur. Quod factum est semel in memoria nostra, fit omni anno. quoties pasha celebratr, nunquid toties Christus moritur? Sed tamen anniuersaria recordatio quasi repræsentat, quod diu factum est: & sic nos facit moueri, tanq; uideamus in cruce pendentẽ Dominũ, non tamen irridentes, sed credentes. Pendens enim in ligno irrisus est, sedens in cœlo adoratur. Quũ scribit Tertullianus contra Marcionẽ, Christus acceptũ panem & distributum discipulis corpus suum fecit, Hoc est corpus meũ dicendo: uidetur omnino id ponere, quod Ioan. Damascenus disputat copiosius, quod nunc in suo instrumento cõclusum putant sacrifici: sed mox quid senserit, explicat unius uerbi additione, Corpus meũ, id est, figura corporis mei. Proinde mei Præceptores nõ uendicarũt sibi modũ loquendi, ut docerent, nec offensi sunt figuratis sermonibus ad res diuinas amplificandum, quos ὑπεροχὰς ZVING. solebat dicere, ueluti uerum corpus Christi dari, confici, edi, in corpus demitti: sed explicationẽ uerborũ intellexerunt ad uulgus necessariã, dum ipsa rerũ natura discutitr. Quid ergo melius? quid tutius? quid expeditius? quid rectius dici potest, quàm Christi corpus in cœna uel in symbolicis rebus nõ adesse corporali præsentia, quæ loco circundatr: sed esse suprà in uno aliquo cœli loco extra mundũ uisibilẽ, uel ibi uel alibi, nec adesse fidelib. cõuiuis alio modo quàm extra cœnam, nisi quod per uerba & res uisibiles corporeasq; sensui obijcitr corporis, & per sensum intellectui mentis, & id repræsentatũ magna energia, quod percipit impressumq; affigit animæ fidelis intellectus. Quo modo ante incarnationem perceptus est Christus à credentibus in uenturum saluatorem, qui comederunt eandem escam nobiscum spiritualem & biberunt nobiscũ eundem potum spiritualem, sub diuerso aut absque ullo symbolo, nempe Christum, Apostolo Paulo teste. Nec sensus boni,

nec uera lætitia animæ, nec uita esse potest, ni Christus uerus Deus & homo percipiatur, quo uiuunt in Domino mortui, quo angelicæ mentes, quo in terra degentes homines. Hoc certe corpus apprehendisse nostrũ corpus nullo modo potest dici, quod omnem sensum refugit, nec perceptum est uel ab oculo, uel ab aure, uel gustu, uel odoratu, uel tactu: nec sensus percepisse, quod non sentiscit. Solo igitur intellectu præhensatur Christi corpus, & quidem absens, quo uictitarunt omnes patres & prophetæ qui à condito mundo salutem adepti sunt, quo cœlites, quo piorũ tota societas. Magna suppetit materia, de potentia opificis summi splendide amplecti dicendi, sed eadem uoluntati admodulata est, quæ nihil abs re instituit, quod sapientis est: nec bene facta, nec uere dicta rursum destruit, quod diuinæ constantiæ est. Possunt etiam hæc omnia pio sensu dici, quæ ferè solent in eucharistiæ disputationibus enunciari. Corpus Christi adesse spiritualiter, aut sacramẽtaliter, aut mysterialiter, aut in mysterio. Adesse, dari, sumi, sub specie aut forma panis aut uini: adesse uere, substantialiter, essentialiter, realiter, corporaliter, non tamen qualitatiue, quantitatiue, localiter, naturaliter, circumscriptiue, aut nõ adesse nisi per miraculũ ac supernaturaliter. Iam & Christum inesse pani cõspectu essentiæ, aut panem & uinum uniri cum corpore & sanguine, uirtute uerborum Christi, ut adsit cum pane, in pane, sub pane: aut cõfici corpus & sanguinem Christi, transire, transformari, transfigurari (sicut Ambrosius dicit, Corpus Christi transfiguratum) aut transsubstantiari, permutari, quæ omnia dicta sunt à diuersis. Sed quocunque sensu dicantur hæc, ut interpretando possint aliò & aliò trahi, semper uidetur simplicibus dici quod res non est, fingique corpus Christi locali positione præsens, quod in aliquo cœli spacio adoramus. Ad explicationem uero absolutã, ut multæ absurdissimæ res cogitationẽ minus turbarent, bonam physices & metaphysices partem oporteret aperire: quas subtiliores disputationes paucissimi ex turba uarijs occupationibus districta, nec intendens ingenium ad altius indagandũ, nec multi habẽt id acumen ingenij, ut possint, caperent: ad hæc homo talibus ad uitam, beatitudinemque nõ pascitur, non magis quàm uento, qui disertis oraculis Dei ad religionẽ obstringitur. Possem in nostras partes adducere, qui màxime dissidere uident, si esset propositum omnes omnium sententias ad concordiã redigere. Ioannes Damascenus in 4. sent. ualde urgens uirtute uerborũ Christi uerum corpus confici, dictum August. improbat, qui figurã exponit. Sed qui iubet intueri pendentem in cruce, asseritque Christum esse corporaliter in cœlo ad dextram patris, nõ tamen ut fingamus brachia, sicut in nostris corporibus, uniuersumque negociũ per sanctũ spiritũ transigi: uel nobiscũ sentit, uel sibi discrepat. Quid magis uidetur opprimere dogma integerrimum de cœnæ Dominicæ mysterio, quàm sententia sacramentaria pontificiorũ,

quæ

quæ est 1. Decretaliũ de summa trinitate? ea enĩ sic habet: In Ecclesia idem ipse sacerdos, est sacrificium Christus Iesus, cuius corpus et sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & uini ueraciter continentur transubstantiatis pane in corpus, & uino in sanguinem potestate diuina, ut ad perficiendum mysterium unitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Et hoc utiq; sacramentum nemo potest conficere nisi sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus secundũ claues Ecclesiæ, quas ipse cõcessit Apostolis eorumq; successoribus Christus Iesus. Dura uidetur in nos hæc sententia, & malleus hæreticorũ. Et tamen mihi uidetur posse tractando liquescere, ut sponte sequatur manum ad nostras partes ducentis. Videamus enim ut statim mollescat non ignibus nec follibus diuinæ scripturæ adhibitis, nec uerbis inter sese collatis, sed collatione dicti cuiusdam ex sermone pashali Gregorij patriarchæ ceremoniarum. In fine cuiusdã missæ legi testatur bonus pater: Perficiãt in nobis quæsumus Domine, tua sacramenta quod continent, ut quæ nunc specie gerimus, rerum ueritate capiamus. Eã ueritatẽ ipse intelligit manifestam uisionẽ Christi, sicut reuera est: ut in Ioanne legitur, Qui me diligit. non improbat tamen cuiusdam alterius sententiam qui ueritatem exposuit, efficiẽtiã corporis et sanguinis Dominici, hoc est, remissionẽ peccatorũ. Quid posset aptius dici ad uerũ et genuinũ intellectũ sacræ cœnæ, q̃ specie rerum significãtiũ effectum geri præsentariq; passionis Christi? Sed rigidis illis canonum sacrorũ interpretibus non esset factũ satis, nisi carmen Berengarij uelut psitacus uocẽ doctus humanã redderemus, obtestati nomen Dei tremendum, nos credere, sensualiter nõ solum sacramentum sed corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse & in ueritate sensualiter manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentib. atteri. Sed rem ipsam agamus. Ad uitandas igitur multas superuacuas quæstiones & interpretationes longe intricatiores, ut omnis nebula erroris, quãtũ posset, à mysterijs sacratissimis fugeẽ, uoluerũt mei Preceptores piæ memoriæ, ad ædificationẽ Ecclesiæ diserte loqui. non reb. corporeis, ut quæ ad significandũ sunt institutæ, capi Dominicum corpus, nisi quatenus uerba uel res ad figurandũ aptæ, sunt aliorũ intelligẽdorũ acceptabula, ut per sensus corporis, mox per intellectũ utpote sensum minteriorẽ ad animũ perferãt. Neq; corpus sanè aliud percipere, q̃ res sacramentales & significatiuas, panẽ, uinũ, uerba sacra, totam deniq; actionẽ. Ipse animus per intellectũ, qui est uisus animæ, auditus animæ, gustus animæ, odoratus animæ, tactus animæ, percipit quod symbolis offertur, spiritu sancto in operante fidẽ, quæ apprehendit certissima persuasione, inq; pabulũ et uitã animæ cõuertit, quo & corpus sustentatum à resurrectione possidebit immortalitatẽ. Quid aũt offertur? quid exhibetur? quid repræsentatur? Nimirum totus fructus et effectus passionis dominicæ, inæstimabilis thesaurus, & unica salus uitaq; mundi. Quan-

tum credo, tantũ capio. tantũ capio, quantum intelligo. tantũ intelligo, quantũ mihi per suum spiritum benignè contulit Dominus. Quàm luculenter? quàm clare? quàm breuiter & copiose uel idiotis hominibus repræsentat sacramento per sapientiã Dei mirifice instituto fructus passionis dominicæ? Ea nocte qua proditus ac traditus est Dominus, instituit ab ipso autore salutis cœna mystica, ut obscurum nõ esset, quin mortem & cruciatus immensos iam iamq; subiẽs, mortis suæ figuraret effectum, æterno eius rei memoraculo fideliũ posteritati relicto. Deligitur panis & uinum, ut uitæ exhibeatur pabulũ. Benedicit Christus, distribuit Christus. Huius cũ morũ est beneficiũ, quod participes reddimur salutis & uitæ. Distribuunt haec & dantur singulis, cũ accipiendi & comedendi imperio. Quid accipit hic intellectus fidelis animæ, quæ de rebus Christi aliâs per Euangelij doctrinam erudita est? Nimirũ singulis offerri totum effectum carnis & sanguinis Domini Iesu Christi, pro mundi uita exhibitorum. Accipio igit fide corpus Christi uerũ, quod de purissimo uirginis corpusculo effectu sancti spiritus adsumptũ, pro peccatorib. mortẽ obijt, in quo habitat omnis plenitudo sapientiæ & diuinitatis corporaliter essentialiterq;, ut omnes in eum credentes nõ pereant, sed habeant uitam æternam. Mouẽt me uerba præsentia, consolant me, in certissimam erigunt fiduciam, quod non dicit frangetur aut fractũ est, effundet aut effusus est, sed iam frangitur corpus Domini mei seruatoris, iam effunditur pro me sanguis in remissionẽ peccatorũ. Intelligo recentẽ fructũ passionis salutiferæ, intelligo nihil detractũ tẽpore, nihil quod alijs plurimis, & mihi sæpe aliâs cõmunicatũ est. Sed pro me iã etiã ualere uideo redemptionis omne preciũ, eamq; uim mihi credenti Euangelio cõferre, quam habebat quũ agnus immaculatus, qui tollit peccatũ mundi, penderet in ara crucis hostia catholica, sauciato distentoq; membratim corpore, in cõspectu patris cœlestis. ad quod tristissimũ spectaculum nobis salutiferũ contremuit mundus, sol obscuratus est, saxa dissoluta sunt: ad cuius effectum significandũ cõcidit uelũ, prohibens aspectum aditũq; ad Deum in sancta sanctorũ, redierũt in uitam multorũ ex sepulchris corpora. Per hoc sacrificium æternũ, nunquã deficiens, per hoc preciũ redemptionis quod totũ pro me pater cœlestis gratissimo accipit animo, utpote filium unigenitum & obsequentẽ ad ultima negocia, intelligo purgari mea peccata omnia, conferri iustitiã & sanctitatẽ: me placere Deo, mihi bene uelle Deũ, me haberi loco filij charissimi. Intelligo fidei certitudine mihi æternam uitam animæ & corporis, mihi regnum Dei, mihi hæreditatẽ Christi & omniũ fideliũ, mihi participatũ diuinæ felicitatis per meã præsentem hostiã, per meũ præsentẽ summũ sacerdotẽ Christũ, in ara cordis mei sacris operantẽ cõferri. Nõ affligitur Christus solio suo, quod est ad patris omnipotentis dexterã, ut noctua perticæ, quemadmodũ nonnulli putãt nos ineptire: sed intellectus animæ, qui remotissima locis & temporibus

habent

habet præsentissima, comprahendit nõ inanes imagines, sed æternæ uitæ autorẽ, cum fructu et effectu salutis atq; pietatis, cuius generatio ęterna est, utpote filij Dei naturalis: qui factus in tẽpore Marię filius, in Bethleẽ edidit primos uagitus, dũ collocatur pauperculus in præsepio: qui obediuit parentibus in Nazareth, qui per totã Palestinã uitam egit omnibus laboribus refertã, et docendo, & agendo nostri causa: qui cum discipulis suis discubuit in epulo sacro, qui extra Hierusalẽ pependit in cruce, qui resurrexit, qui ascẽdit in coelos, qui sedet ad dexterã patris, noster intercessor & dux & iudex omniũ. Atq; hoc nostri dixerunt, Christũ adesse manducariq; cõtemplatiõe fidei, quemadmodũ essentię cõspectũ Durandus dicit. Neoterici fortasse idem sentiunt, quũ dicunt Christi corpus edi spiritualiter, essentialiterq;: quod ueterũ nonnulli dixerunt, corpus Domini mystice percipi, aut memoriã passionis percipi. Pie quoq; & simpliciter sancti homines locuti sunt uolentibus intelligere, nõ syllabarum aucupibus, Christum quotidie sacrificari, Christũ pro nobis offerri hostiã Deo patri, quoties memoria passionis dominicę peragit̃. Fidelibus eñ, et ad sacram actionem attentis omnia tanq; præsentia geruntur, ac recentem prębent effectum. Vnde maiores nostri, Germanos puto, maluerunt dicere perfruitionem sacramentorum aut corporis Christi, quàm manducationem: non sine prouisione erroris, qui posteris seculis inualuit. An est quisq; rerum diuinarũ peritus, qui nõ libenter fateat̃, hanc esse rationem certissimam & modum penitissimũ percipiendi corpus Christi, ut aliàs effectu sacri flaminis, ita in coena pręcipue, dum adhibent̃ sensibus externis in hoc instituta diuinitus symbola, ut ad intellectũ ueniat sacrũ pabulum, perq; calorem coelestis uirtutis, qua fides cõstat, in alimentum uitæ concoctum & digestũ in naturã potiorẽ transmutet hominẽ: undę firmatur uegeturq; tum anima tum corpus ad uitam æternã, sine qua coelestis passionis uia nemo Christum percipit: quem qui percipit, certissime uitam æternã possidet, quod nullis obuenit expertibus fidei. Ac ne quidem appetit anima, uel potest alia ratione Christum capere, quàm fide per intellectum, idq; spiritu sancto perficiente. Comeditur panis, bibitur uinum, ut in uiscera hominis penetrare sentiatur fructus & effectus sacratissimi ferculi, ut Christus in me sit, ego in Christo: unus fiam cum illo spiritus, unum membrum cum omnibus fidelibus, qui pariter infixi sunt & Christo insiti. Quæ communio est corporis & sanguinis dominici, ut multi unus fiant, sicut de granis plusculis unus fit panis, sicut de uuis plurimis unum poculum. Extra quam communitatem relinquuntur, qui symboli quidem fiũt participes, uerũ animo Christum respuentes: adeoq; sacramenta non prosunt, ut etiam capitaliter officiant. Dum enim non credentes in Christum, nec quærentes uitam ex animo per Christum indigne usurpant consortibus Christi parata, rei fiunt corporis & sanguinis Dominici: quia contemnunt & ludibrio habent Christum,

ſtum, cuius ſunt ſacramenta. Itaq; alterum in ſacramento ſignatũ, eſt com
munio ſanctorum cum Chriſto & inter ſe, quæ Paulo dicitur κοινωνία,
uſuq; ueteris Eccleſiæ σύναξις, coactio coniunctioq;, per quam arctiſſimo
fœdere Chriſti corpus myſticum Eccleſia iungit̃. Hinc ſponte cõſequit̃,
ut tanto bonorũ cumulo donati, & ſenſum uitæ ſalutisq; omnigenæ in
Chriſti paſſione percipientes, ſummo gaudio perfundantur, in gratula-
tiones, in laudes Dei proſiliant, ſtudio ſeſe ad Dei nutum & cõformatio-
nem capitis, hoc eſt, Chriſti aptandi ferueant: unde ſunt piorum in ſolen
ni peractiõe myſteriorũ non horrores ſuperſtitionis, uerũ gaudia, tripu-
dia, ut lętis animis exultent, cõſonisq; laudibus et gratulationibus autorẽ
uitæ celebrent, nec nõ ad mutua charitatis officia geſtiant, ac meditentur
eximiã uitæ ſanctimoniã, qua Dei nomen uenerandũ amplictur. Eſt igit̃
in cœna dominica tertium, quod Chriſti præfert inſtitutum, gratiarum
actio, uiris eccleſiaſticis εὐχαριστία dicta: quæ & humanitatis officia & bo-
nam frugem totius uitę expetit. propter quas ſpirituales oblationes, quæ
Deo gratiſſimæ ſunt, inuenitur cœna Dominica ſacrificium συνεκδοχικῶς
appellari à doctis theologis, & oblatio, ut in cõſtitutionib. Domini Iuſti-
ni ac alibi. Quo ſenſu uetuſtus ſcripturæ tractator Heſychius in Leuitici
explanatione aſſerit, nõ maiorẽ in cœna Dominica oblationem eſſe, quã
gratiarum actionem. nec Miſſæ uocabulum reformidarent noſtri, niſi de-
prauatio rei non poſſet ullo pacto congruere: nam Syra lingua, in qua
Eccleſiæ primitiæ extiterunt, מנחה tributum collectamq; ſignificat. Et cer
tè in cœna Domini uectigalia ſacra Deo penduntur, gratiarũ actio, laus,
pauperũ eleemoſynę, ſtudiũ innocentiæ propter ſalutẽ recuperatã. Hoc
igitur ſi conſtare poſſet inter nomen Chriſti profitentes, quod ſine culpa
dignaq; repræhenſione cõtrouerſum eſſe nequit, in cœna Dominica me-
moriã, fructumq; paſſionis Chriſti repręſentari ſenſibus externis corpo-
ris, quę intellectus fide percipit, efficiente id ſpiritu ſancto, unde cõmunio
& ſocietas intima fideliũ omnium cum Chriſto, & ex ea ſtudiũ beneficen
tiæ in cõſortes & membra eiuſdem corporis, exactiſſimæq; uitę medita-
tio naſcitur, in alijs ad hoc ſacrũ cõcordię diuinæ ſymbolũ pertinentibus
obuia eſſet cõpoſitio, & iam ſarta firmataq; ſanctiſſima in Domino gra-
tiæ redintegratio. Videamus nũc de ſigno, id eſt, rebus uel uerbis ſigni-
ficantibus. Res quidem duas mei Præceptores in reducendis myſte-
rijs ad traditionem Chriſti Domini adhibendas omnino cenſuerunt, ui-
num & panem, illumq; infermentatũ. nam aquam conditor myſterij ui-
no haud miſcuit, & Paulus quod accepit à Domino, diſcipulis Chriſti et
cultoribus tradendum exiſtimat, non ſubducens etiam calicem plebeis
hominibus. Vtrum autem Græci excommunicandi fuerint, quod fer-
mentato pane utuntur, & utrum non poſſint ad hoc ſacramentum adhi-
beri potus præcipuus aut pabulum primarium uitæ ſupplendæ aptum
apud gentes exteras, quarum aliæ non utuntur pane triticeo aut fru-

mentitio, sed uel radicibus tostis, uel piscibus, uel alia re: quædam nec acetum, nec omphacium, nec factitium uinum habent, sed mulso uel aquis simpliciter utuntur: tum disputabimus, quum mores nostri multos ad Christianismũ ex suis erroribus conuerterint. Materiamq́ panis & uini sic conuerti, ut caro fiat sanguisq́ Christi, specie duntaxat superstite, cur non negassent? Nec conceditur, uerũ corpus Christi (quod in cœlo præsens existit corporaliter, id in pane, uel cũ pane, uel sub pane, quod nulla scriptura dicit) adesse, dari, distribui, sumi, manducari: nisi quatenus res corporales subq́ sensum corporis uenientes rebus spiritualib. notandis captanẽ, ut per sensum corporis ad intellectũ animi perueniant. Hęc si libet uocet sanè unio sacramentalis, aut per consecrationẽ dedicationemq́ transmutatio, permutatio, transsubstantiatio panis et uini in corpus & sanguinẽ, ut non iam sint iuxta usum uulgarẽ, & ut sic dicã prophanum, alimenta humani corporis, sed intellectui repręsentent cibum spiritualẽ corporis & sanguinis dominici, quo uictitat anima in uitam æternam totius hominis. Mei Pręceptores maluerũt dicere, hoc analogiam proportionemq́ rerum spiritualium, quas animus percipit, & corporearũ, quas corporis sensus compręhendunt: suntq́ illa in suo genere, quod ista in suo, ut quod panis & uinum sunt corpori, nempe alimentum uitale, si edantur, ac bene concocta digerantur, id sit corpus Christi animis & corporibus ad uitã æternam cibandis: sed si percipiatẽ fide, intraq́ mentis uiscera sacri flaminis uirtute conficiatẽ. Id quod prudenti pietate ab illis obseruatũ esse uideo. nam illa est inter se cognatio rerum, ut in sermone alia possit per aliam propter similitudinẽ euidentius aliquãdo notari. Vnde sunt metaphorę, icones, allegoriæ, parabolæ, mysteria seu paradigmata sacra, demonstrationesq́ spirituales, quomodo in scripturis ipsum Dei regnum uariis simulachris deumbratur, Christus typis hominũ, rerum, animaliũ, sacrificiorum pręnunciatẽ. Etenim si res quę per allegoriã parabolamq́ alteris notandis inseruiunt, ipsę ueniant sub sensum, & actione quadã præhensandũ exhibent, quod sermone solent, fit actiua demonstratio: quę si rebus sacris apta sit, dicatur sanè ceremonia, uel demonstratio sacra, uel mysterium, uel sacramentum. Vnde non inscite quidam scripsit, inuolutum sacramentũ esse allegoriam: nam allegoria foret, si dicam, Christi corpus est panis, quem sumens homo riteq́ digerens, pascitẽ illo ad uitã. parabola uero habet collationẽ, ut appareat explicata proportio, ad hunc modũ: Sicut panis et uinũ ore corporis sumpta et digesta uictus sunt & alimentũ, quo corpus uegetatẽ, quoq́ uita cõseruatẽ: Ita caro Christi & sanguis eius per uim intellectus percepta intra fidelis animæ uiscera, et calore sacri flaminis cõcocta uitã prębent in Christo uerã et beatam. Si uero iam panis & uinũ obiicianẽ sensib. & distribuanẽ, & manducenẽ cum recitatiõe uerborũ sacrorũ Christi, quæ usum rei explicãt, mysteriũ

fit

fit & sacramentum euidentius, cuncta informans, & animo inculcans, quàm uerba simplicia: de quo August. inquit, Accedat uerbũ ad elementum, & fit sacramentum. In illo igitur genere citra contumeliam Christi, citraq́ labefactationem fidei, citra omnem uiolationem scripturæ sanctę, citra morum corruptelam, sacrum Domini epulũ positum est, ut habeatur sacrosancta ceremonia diuinitus instituta, qua per manducationem haustumq́ panis & uini, cum uerbis & actione tota reprę sentatur usus effectusq́ passionis Christi, sic omnium renouata memoria, tanquam res omnis coràm geratur, & à fideli mente passionis meritum percipiatur. Non autem dicimus, nec habemus hæc symbola ut panẽ aut uinum prophani usus: sed pro Dominico pane, pro sancto uino, pro mysticis & uenerandis symbolicisq́ rebus diuini usus, quippe quæ consecrata & dedicata sunt Christi solenni epulo. Iam & uerba sacra quæ in symbolica mensa frequentantur, simplici perspicuitate putauerunt exponenda, ut quæ mutuatitia sunt, aliunde cognoscantur in suo genere: quomodóque signum pro signato ponatur, & ex parte totum, totum ex parte interdum significetur, ut transnominationes usu loquendi obtingant. Verbum quoque substantiuum ex multis scripturæ locis ostenderunt non proprio significatu poni, ut sit enunciatio dialectica: & quæ dicuntur de alijs, statim sint eadem habenda pro consuetudine prædicationis exactissimæ. Itaque docuerunt esurire & sitire nihil aliud esse, quàm iusticiam, uitam, salutem, beatitudinem expetere: manducare Christum, aut bibere illius sanguinem, id esse quod credere tota fiducia in Christum: os animæ uirtutem esse percipiendi, quod fidei tribuatur proprijssime: panem esse uiuificum alimentum, & potum esse spiritualis desiderij expletionem. Quumq́ dicitur à Domino, Hic calix noui testamenti, transnominationem explicarunt, quod calice continente significetur potus, qui continetur. Istas uero synechdochas, quibus signum pro signato ponitur, non parce indicarunt: uelut hanc enunciationẽ, Hoc uel hic panis est corpus Christi, exposuerunt signũ figurámue, aut symbolum corporis: quod si cõuertatur, mox se prodit nomen mutuatitiũ: ut quũ dicitur, corpus Christi est panis, hoc est, alimentũ uiuificum. Cęterũ quando sacrificium dicit̃ aut oblatio ab ecclesiasticis uiris, monuerũt, significationis tropũ esse, qua ex parte una totũ negociũ denominet̃, nempe gratiarũ actionẽ pro inuenta partaq́ salute per Christũ Deo repensam poni pro toto sacro, nõ quod Christus quotidie coelitus descendens offerat̃, ipsa re, ut natio sacrificulorũ pertinaciter cõtendit. Interim nõ reprehenderũt homines doctissimos Ecclesię, nec minus pios, qui uarijs tropis & cõformationibus sermonis ad auguste loquendũ de tantis mysterijs bona fide, apte, prudẽterq́ locuti sunt apud suos hoĩes: nec ætatis nostrę quenq́ ob id uituperarũt, si alijs uerbis uteret̃ ad explicationẽ sentẽtię sue, modo ueritas

cognita

captum subducta ratione absq; fuco pie recteq; loquendum est. Proinde non putarūt, nec à se, nec à ueritatis scopo distare uel pilumlatū, qui uerbis uariarunt. Idem dixerunt ad tollendā enunciationem dialecticam in uerbo substantiuo, Hoc est corpus meum: uel panis, uel quod Christus præbuit, & sacerdos hodie præbet, est corpus Christi. Nā quod OECOL. exponit figurā esse corporis & sanguinis, habet autorem ante se magnū, Augustinum uidelicet, qui iam figuram, iam signum interpretatur: quo modo & ZVING. exponit, est pro significat. Tertullianus quoq; uicinus Apostolorum temporibus interpretatꝰ pro corpore Christi, figuram corporis. Quidam insignis theologus, qui à me nominari fortassis nollet, haud male reponit symbolum, quo coniunctio nostri cum Christo significatur: quoq; Christi corpus mysticum, hoc est, Ecclesia coalescit. Non male Carolostadius demonstratiuam particulam, hoc, coniecit ad Christum offerentem: qualis & oratio est, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Fratres in Slesia optime conuertunt sermonem, ut proportio rerum spiritualium cum terrestribus enitescat, quum dicunt, Corpus meum est hoc, nempe cibus animæ: sicut panis aut hoc elementū est, cibus corporis. Origenes & Hieronymus panem eucharistiæ exhibitum dicunt. Rursum Hieronymus asserit, Christum tradidisse discipulis mysterium corporis & sanguinis sui. Ad quem propè modum Ambrosius dicit, mysterium eucharistiæ. nec absimiliter loquunt, qui dicunt corpus Christi esse, dari, manducariue in mysterio: sicut uulgus sacerdotū Christū asserit immolari in mysterio. Ad quem modum Vualdenses dicunt Christi corpus edi, aut panem esse corpus sacramentaliter. Non inepte Basilius interpretatꝰ exemplaria corporis & sanguinis Dominici. Porrò Tertullianus, qui alicubi figuram ponit, exponendo uim uerbi substantiui alio in loco scribit, per allegoriā necessariorum pabulorum Christum pronunciasse carnem suam panem cœlestem. Hesychius intelligibilem panem & sanguinem interpretatur. Quis candidus & æquus arbiter dicat hæc pugnare, quum tendant omnia in hoc, ut tollatur, uel potius recte exponatur substantialis prædicatio in uerbis cœnæ? Quis pius hæc uituperet? quis circumscribat libertatem loquendi ad captum & utilitatem auditorum? Postremo hi duo assertores geminæ sententiæ & ueri usus Dominici epuli, notarunt hoc sacrū & posse & solere uocabulis uarijs appellari: quemadmodum & uetus scriptura in uno etiā loco Exodi 12. pasha nominat, hoc est, transitū, quū proprie memoraculū esset transitiōis, qua uastator angelus prætergrediē do Israelitarū domos, pepercerat primogenitis. Eadē solennitas dicitꝰ festū seu feriæ, et cōuentus sacer, et cultus ceremoniáue. Eadem & uictima pashalis ceu transitiōis. Ad eundē morem scripturæ benigne concesserūt hoc sacrū epulū uarie denominari, nūc proprijs, nunc figuratis uerbis: illoq;

illoq; iure usi sunt. Vocatē enī uulgatissimo nomine cœna Dominica. sed & celebratio mensę Dominicę, ut celebrationes missarū dicunt, nō attendētes uocis proprietatē, quę animaduersa redderet aliquos modestiores. Hesych. memoriā & celebrationē passionis Dominicæ uocat, Hiero. festiuitatē immaculati agni, ZVING. eadē ratione panegyrim sacrā. Est & fractio panis per scripturas dicta, et pasha, cōmunioq; corporis et sanguinis Dominici. Iam & ueteribus bene trita nomina sunt, Eucharistia, id est, gratiarū actio: & synaxis, hoc est, coactio cōiunctioue, nimirū unius societatis cum Christo capite: sacramentum quoq; aut symbolū, aut mysterium corporis Dominici. nec non ἀγάπη, quod dilectionē sonat: quoniam de symbolis à ditioribus ad cœnam allatis, pauperes quoq; sumebant partes, alijsq; rationibus dilectio fraterna fiebat testatior. quo modo gentiliū quędam fuerunt epulę solennes, in quibus accumbebant cognati uel amici: & post quærelas iniuriarum, si quæ intercesserant, depositis omnibus offensis redintegrabant mutuā inter se amicitiam, quod genus conuiuij à reconcilianda gratia uocabāt χαρίσια. Non oppugnassent etiā missæ uocabulū, ut antea dixi, si non officeret tantæ rei deprauatio. Et in summa, nō fuit meis Præceptoribus cum quoq; digladiatio de uocibus, modo rerū seruet integritas. Transeamus ad ritū & institutiones huius sacratissimę ceremonię, in qua primū censuerunt spectari oportere oculo intentissimo autorē tanti mysterij, nempe sapientiā et filiū Dei unigenitū, seruatorē nostrum: qua certe cōmendatione maior esse nequit, nec cogitari ab aliquo sanæ pięq; mentis, frustra, hæc instituta esse, aut contemni posse, negligiue citra magnū detrimentum. Igitur ad ritum formamq; ab ipso Christo traditam censuerunt, quàm proxime fieri posset, reparandā mortis Dominicæ religiosam celebrationē: quā auaricia & enormis quorundam præsumptio nō simpliciter deprauauit, & calicē populo fideli alium quàm sacerdotibus propinans, & multa fucata superinducens, ut splendore adscititio nō amplietur sacri cōuiuij maiestas, quæ ex rege conuiuij Christo summa est, uerū ut irritetꝰ ad quęstū augendū uulgaris simplicitas: quo pacto uilescit admodum ipsius rei æstimatio. Vtq; propositum ordinem teneamus, & secundo indicemus, quibus hoc sacrū institutum sit: tradiderūt mei Præceptores, hanc passionis Dominicę peractionem solennē pariter summis & infimis Christo fideli pectore adhærentibus institutā, idq; uiris & fœminis. licet in Christi mensa primitus adfuerint duntaxat Apostoli, cuius ratio manifesta est. Nec quenq; remouendum esse duxerunt à participatu mensæ Dominicæ, quantumuis peccatorem prius, modo iam uitæ melioris spem certā promittat. Monuerunt autem in tempore, ut quisq; in se descendens intueatur, quid de Christo sentiat, quo sit proposito in posterū uiuendi, quo animo erga Christi corpus, hoc est Ecclesiæ homines. Nam pios quidem percipere cum magno

pus, hoc est, Ecclesiæ homines. nam pios quidē percipere cum magno fructu cibum mysticum, impios aūt hypocritas ad grauissimum sibi iudicium manducare ac bibere, ad hæc sacra ut ad cibum uulgarem irruentes, seq; ultime perfidię obnoxios facientes. Neq; putarūt opus esse ad hāc admonitionē, ut per imperium expresso cōscientiarum arcano, ingenia hominū scrutarent: sed liberā fecerunt accedendi copiā, semper patuerūt fores cōsultoribus. Pueris aūt in hoc epulo accumbendi nullum ius concesserunt, quod peritis negociorū Christi & mysteriorum Ecclesię institutum sit: tametsi ex ueteribus nōnulli exhibuerint infantib. eucharistiæ panē, absq; ratione probabili. Causam & finē ob quam hoc sacrum sit institutum, ex sententia meorū Præceptorum & ex ueritate antè indicaui: nempè ad memoriā ęterni beneficij per Christū nobis collati, ut fructus effectusq; passionis dominicæ repræsentetur, & cōmunio salutis ac uitę, quā fide percipientes, gratos nos exhibeamus prædicatione amplissima doni cœlestis, studioq; impenso ad decorandū nomen Dei solidæ sanctitatis operibus, utq; ad arctissimam charitatem erga socios Euangelij eiusdem mensæ obstringamur. Fit autē illud actione sacra multo efficacius, quàm nudis duntaxat uerbis, ut ipsa piorum experientia comprobat. Locus autem non dignior aut cōuenientior esse potest ad epulum sacratissimum, quàm ubi conuentus fidelis cibo uerbi diuini quotidie reficitur, ubiq; pijs uotis Deo supplicat. Quis uero interim negat, si temporum iniquitas urgeat, si uis tyrannica templi spacium non concedat, posse in domibus etiam priuatis memoriam dominicæ mortis peragi: quemadmodum & Dominus in priuatarum ædium cœnaculo & instituit & celebrauit hoc sacramentum, sicq; longo tempore post ascensionem à discipulis Domini frequentatum est. Temporis quidem rationem censuerunt pietati & prudentiæ religiosæ permittendā, quoties celebretur eucharistia solennis: ut semper in arbitrio Ecclesiæ fuit situm, priusquam libertas Christiana opprimeretur iniquis traditionibus, non semel in anno ut fiat, iussit utilitas: quemadmodum & ex ueteribus aliquos accepimus, ter in anno solenniter passionis Dominicæ memoriam recoluisse, ad ferias Pashæ & Pentecostes & Natalis Domini. Sed frequentius usurpare hanc ceremoniā sacrā, adducit ferè contemptum. Quod Augustinus præuidens nec probare uoluit, nec improbare, si quotidie celebretur mysterium passionis. Cæterum licet Dominus ad uesperam hoc sacrū peregerit ex ritu ueteris Pashatis, reliquit tamen liberū tempus, quoties & qua diei parte celebretur. Quia tamen sobrij ad res omnes multo sunt aptiores, utiliter institutum uidetur, hoc sacrum prima diei parte frequentari. Porrò in agendi forma intellexerunt, magnam ecclesijs Dei libertatem esse permissam, sed piam, sed scripturis non repugnantem, sed utilitati certa ratione aptatam. Qui benedicat & distribuat eucharistiam

nemo ius amplius habet, quàm qui uerbum Dei legitime ordinatus praedicat cum suis administris. Nam quibus mandatum est, ut euntes in universum orbem praedicarent, eisdem traditum est ut baptizarent, utque passionis meritum proponant symbolis, quod rite populo denunciant sacris sermonibus. An uestitus sit priuatis uestimentis, qui peragit ministeriū cœnę, an peculiariter in hoc destinatis, quanquam nihil interesse uideatur, magis tamen cōcinit primogenię simplicitati, si minister suo, cęterum decoro & honesto uestimento cœnae Dominicae res exerceat, minusque aperitur fenestra superstitionibus. At gesticulationes istae uulgo adhibitae, mirum est quantum afferant cōtemptum, & ridicula facie percellant cogitationes piorum. Mensa portatili utimur, quod magis quadrat exemplo Domini, quàm statae arae mactandis pecudibus idoneae, ut olim in Leuitico sacerdotio. propter mundiciem apponunt lintea mappa: corporalis panni, & patenarum, & cereorum, & tabulae consecratae nullus usus est. de materia uasorum sacrorum nihil praescribendum esse duxerunt, ut ius Pontificum sibi sumpsit. Nam uariatum est temporibus & locis à doctissimis pariterque sanctissimis hominibus citra omnē cœnę peruersionē: quando ne illud quidem constat, poculóne aureo an argenteo an ligneo an fictili, Dominus noster usus sit: tantum abest, ut quicque pręceperit. Augustinus indicat in com. Psal. aureis & argenteis uasis quosdam usos. Id Ambrosius in officijs improbat, non indigere auro dicens, quae auro non uenduntur. Exuperius Tolisanus episcopus impensis opibus in pauperes, uitreo calice utebatur. Canistris uimineis deportatū esse panem mysticum, historia indicat Eusebij. Festiuiter etiam risit stolidos consultores Bonifacius episcopus: qu um enim sciscitarentur, utrum ligneis an aureis uasis utendum esset in sacris peragendis, Olim (inquit) Episcopi aurei utebantur ligneis uasis, nunc Episcopi lignei utuntur aureis uasis. hodie profecto quosdam diceret luteos et straminaceos. Nihil autem referre censuerunt, utrum fideles accumbant in puluinaribus ecclesiasticis, quod fecerūt Apostoli sanè in cœna, an mensam adeāt: itemque siue manibus suis pertractent symbola, quod simplicitati et uerbis instituentis Christi congruit, siue porrectum à ministro symbolum in os fideles accipiant. In cœtu esse celebrandam synaxim res ipsa clamat, & Christus aperte sic instituit, ita obseruat Apostolica traditio. Vnde nec qui priuatim missas agitant, nec qui deportant eucharistiam in aedes priuatas ut sacra celebrent, morem obseruant Apostolicum, & contra leges imperatoris contráque pontificios aliquos canones faciunt. Adhibendas esse preces & hymnos gratiarúmque actiones Christi factum comprobat. Vtrum autem cantentur, aut uoce alta recitentur à ministro, qui uerbis praeit plebeculae, quibúsque uerbis, modo pijs, aut quanto numero, situm est in arbitrio Ecclesiarum. Vt recitentur clara &

uernacula uerba, quæ populus intelligat, institutum Christi magis refert ac primæuæ mores Ecclesiæ. Quis uero prohibeat, si iuuet utileq; sit, cani Psalmum aliquem, sed lingua quę populo sit communis, ut Apostolus Corinthios docet: & uocari introitum, quippe quod propere ad sacra uenientes canant, dum in templum confluat populus: aliúmque cantent hymnum, dum concionaturus ascendit cathedram, quem dicunt cantum gradualem: & si mos alicubi esset, ut olim, conferre pauperum eleemosynas, cani Psalmum offertorium quid prohiberet? Vtilissime adhibentur laudes istæ angelicę, gloriam excelsi Dei celebrantes, ob filium unigenitum nobis ad salutem datum: & trisagium, quo sanctissima trinitas elogio decoratur. Sed canonem ponere, qualis hodie cernitur, sine uiolatione religionis fieri nequit. tametsi Græcorum liturgiam synceriorẽ uolunt. Cęterum qui mussitant uerba Christi, quibus suum corpus porrexit & sanguinem distribuit, sed in mysterio, ut nec populus audiat, nec intelligat, planissime faciunt contra Christi traditionem, & morem Apostolicum: simul uiolantes Imperatoris legem, quæ constitutione trigesima quinta iubet sacram oblationem, quæ in sancta communione fit, cum cæteris precibus proferri, ut exaudiri à populo possint. At quod Eucharistiæ celebratio conuersa est sub titulo missæ in abusus tam enormes & intollerabiles, ut quod ferunt Christum offerri pro uiuis & mortuis: quod unus peragit nomine aliorum, quibus & meritum passionis Dominicæ uenditatur: quod Dei gratia qualibuscunque promittitur de mensa mystica, si dederint pecunias: quod aptatur diuis, quod deseruit ueneficijs: eam totam prophanationem instituti sacratissimi, censuerũt sibi stylo, non modo sermone, persequendam, ut execrabilem abominationem, & plusquam blasphemam traditionem. Et ista ferè Christianissimi Principes, omnis est disputatio illorum, quos defendo in causa eucharistię, ut ego quidẽ pro mediocritate mea potui cõpræhendere, atq; animo digerere: quibus aliquid sparsim adieci ex defendendi officio, ut appareret non modo scripturarum canonicarum autoritates, sed legum Imperialium decreta, ueterumq; Theologorũ sententias etiam & nonnullos Pontificiorum canonum partes nostras adiutare. Quam quidem controuersiam ætate nostra longe grauissimam, hi præstantes uiri speciosius persecuti sunt, tum docendo, tum illustrando, tum aduersarios refellendo, ut omnibus foret cognita perspectaq; ueritas, integra Christi cognitio, salua instituta Dei, constans religio, animi à superstitionibus & perniciosis erroribus liberi. Et in hoc pulcherrimo proposito quotumquenq; inuenerunt bene gratum? Imò quàm sunt plerique erga Deum ingrati propter mendacia detecta, & restitutas suo splendori, suæ dignitati sacratissimas Ecclesiæ Dei ceremonias? ut nec agnoscant beneficij magnitudinem, nec iustam operam dent, quo modo ueritatem no-

ſtro quidem ſeculo ex altiſſimis tenebris erutam ad uſum & ſalutẽ ſuam retineant. Quum igitur ſatis ad liquidum perduxerimus, in dogmatum ratione, quam ZVINGLIVS & OECOLAMPADIVS ſecuti ſunt, nullum apparere impietatis ueſtigium, nullas fidei orthodoxæ inſidias, nullam aduerſus fundamenta catholicæ fidei molitionem, ſed potius ad incolumitatem piæ diſciplinæ conducere: tempus eſt, ut à dogmatibus ad ſcripturarum explicationem ſeſe transferat oratio. In quo negocio quàm diligentes, quàm fidi, quàm religioſi, quàm eruditi & felices fuerint, aliorum eſto iudicium, qui ſolent iſtorum libros legere. Nec puto quenquam ſani iudicij hominem, ſimulq́ animi æqui, multa reprehenſurum aut notaturum eſſe. Alios autem quibus non uacat, aut non iuuat legere, unde poſſent proficere, nullo pacto iudicare damnareque decet, quod cuiuſmodi ſit non cognouerunt. Mei quidem Præceptores diligentiſſime reſpexerunt ad ueteres & neotericos tractatores: ſed tanti cuiuſque ſententiam ponderis duxerunt, quantum autoritate ſcripturarum canonis ſacri, aut ratione probabili, & ſcripturis canonicis quadrante nacta eſſet. Quo quid modeſtius? quid prudentius? quid æquius? Conuenit rationi, reſpondet maiorum exemplo: firmatur autoritate maximæ pariter ſanctitatis, pariter doctrinæ hominum: non poteſt damnari ab æquis pontificum canonibus. Idem ipſum uoluerunt obſeruari ſuis in ſcriptis, ut quantum fidei mererentur patrocinio ſuffragióque ſcripturæ canonicæ, quantum euidentiſſimis rationibus aut coniecturis nulla ratione concutiendis, tantum polleret ſua explanatio. Aberrarunt quandoque à ſcopo, non attigerunt interpretando ſententiam ſcriptoris: non hic pugnabo. quis enim unquam fuit tam felix interpres unius operis, cuius induſtriam & acumen quędam non ſubterfugerunt? Equidem in meorum Precceptorum explanationibus uideor mihi erratula nonnulla depræhendiſſe, quæ interdum ſoleo palàm producere, ut res hortari uiſa eſt, & uel reponere meliora, uel meam ſtultitiã prodere. Sed ſunt tam leuicula, ut ſi omnes uno calculo meam ſententiam probent, non magnam ingenij laudem ſperare debeam. Obrepſit, ut ſolet etiam ſtudioſiſſimis euenire, ſomnus: obrepſit obliuio, quum nulli ſit tam certæ fidei memoria, quin aliquoties fallat: uariæ cogitationes eripuerunt interdum facultatem cognoſcendi, ocium ſępe defuit: turbarunt infinita negocia, & propè diſtraxerunt aliquando. At contra fidei catholicæ dogmata eſſe aberratum, nemo (ut confido) unquam depræhendet. Verum quia hic locus multo locupletior eſt ad laudes reorum, quàm ut in eo ſit aliquid defendendum ſtudioſius, libenter iam deſcendo ad tertium genus, in quo Momi cenſura ſibi nimium indulget, putatq́ ſe ſpeciem uituperandi habere non incommodam, ut quia res nullis rationibus demoliri poſſunt, accuſationis impetus uertãt in modũ adminiſtrandi functionem

ctionem

ctionem Ecclesiasticam. Tametsi non eos solum, quibus cognita ueritas uidetur extrema pernicies, aut qui sunt corruptiores quàm ut aspirēt ad specimen probabilis Episcopi, puto plus cunctationis desiderare in meis Praeceptoribus: sed etiā quosdam uiros bonos, uerū errore. Alius enim quia ingenio est ocij priuati & tranquillitatis studioso, plus requirit ne scio an moderationis an tarditatis debeam dicere. alius dum populos omnes ad formam suae ciuitatis, aut certè alterius, sed unius tantum aestimat: alius dum negocia sola & exitus aspicit, nec simul causas & rationes consiliorum inspicit. Quod si possent sub unum aspectum poni & negocia in quibus uersati sunt, & tempora & uaria ingenia cum quibus fuit conflictandum: cumq; illis componi sincerissimum animi propositum ad procurandā salutem concrediti praecipue populi, conatusq; pulcherrimi ut bene haberent animo, corpore, fortunis, nec nō consilia & ipsae uiae, per quas sibi uiderunt ingrediendum, tum apparerent omnibus approbatione bonorum dignissima & illius ordinis hominibus imprimis emulanda, quae uidentur nec aliter debuisse institui. Optimus profecto quisq; dicturus foret non modo quod Moses ad nūciū, quo accipiebāt Eldad et Medad in castris Israël prophetare, dixit, quis det ut prophetent omnes: sed etiam, ô si ad hunc modum & formam prophetent omnes, quotquot munus gerunt docendi Euangelium & formandi mores hominum. Etenim expendentes à Domino creditam ueri cognitionem ocio non sepeliendam esse, aut ad priuatam rationem laudis, gloriae, opulentię, fauoris popularis collocādā, ceu ualidissimo calcare impulsi sunt ad strenue obeūdū munus, quod legitime ac diuina sortitione obuenerat. Potestates uero Ecclesiasticae nō aliā formā intellexerūt iure aut tuto suscipi, quàm quae authenticis Dei scripturis nō tam sibi proponeretur quàm imponeretur, adhibito simul exemplo uirorum sanctissimorū & imprimis filij Dei, qui sacros libros copiose praescripto. Inde intellexerunt sibi eam potestatē ex mādato coelesti datā, ut doceāt omnē ueritatē à Christo acceptam, ut claues istas regni coelorum adhibeant seu ad occludendum seu ad aperiendum iuxta uoluntatis diuinae expressam sententiam. Intellexerunt se cum Ezechiele constitutos in Ecclesię specula, ut denuciarēt aduenienś malum, inq; suo capite fabam cudendam, si quā pernicies incautos nec praemonitos corripiat homines, qui suae curae atque fidei traditi sint. Intellexerūt se cum Ieremia constitutos super reges, super principes, super sacerdotes, super populum terrę. Ad quid autē? Ad ludendum? assentandum? rixandum? cauponandum & negociandum? ad uanā theatri & scenae iactationem? Minime minime gentium. Ad euellendum, destruendum, disperdendum, dissipandum, sed simul ad aedificandum & plantandum. Ad eradicandas plantationes, quas nō seuit coelestis agricola, ad deijciendas molitiones, quae se cōtra Dei scien-

tiam erigunt, flagitia, superstitiones, impietatem. Aedificandam uero sibi uiderunt domum Dei uiuis lapidibus: reparandas ruinas sanctae ciuitatis Hierusalem, quae coelo descendit, machinis infernalibus misere prostratas: ut esset uere pius populus, timens numinis supremi, peritus legitimę culturae, quae non ponitur in externis quibusdam obseruatiunculis, sed in egregia fiducia in Deum, puritate cordis, innocentiae studio, certamine officiorum pietatis & omnis humanitatis. Ad hanc formam potestatis & muneris sui altius in animo repositam uiderunt sibi consultandum & loquendum & agendum, tanquam ijs qui loquerentur eloquia Dei, qui administrarent negocia Dei, qui procurarent populum fidelem & Dei peculium: inter primos sese futuros detestabiles, si opus Domini maligne obijssent. Ad haec omnem calamitatem negligentibus & pigris pastoribus intentatam ob suos oculos posuerunt, nec non amplissima pręmia illorum, qui tradunt ueritatis scientiam, multosque pertrahunt ad iusticiam. Non parum sollicitarunt ingenuas istas animas uariae praestantissimorum hominum imagines non modo in sacris & Ecclesiasticis historijs depictae, uerumetiam in gentilium literis sic graphice propositae, ut flagitium cernatur maximum, ethnicos tantum in rempublicam suam studij contulisse, & diuinitus creditam Ecclesiam somno, metu, uoluptate, caeterisque cupiditatibus oppressam negligere. Quocirca se totos ita compararunt, & in hoc omnę studium suum contulerunt, ut constaret proprius cultus numinis uenerandi, ut integra esset pietas, tuta innocentia, ut pulcherrimarum uirtutum & bonarum artium studia uigerent: rursum ut euelleretur omnis superstitio & impietas cum ipsis radicibus, ut uicia repurgarentur, aut saltem bonis legibus & condignis poenis reprimerentur. Id quod egerunt non praecipitando, ut nonnulli sibi persuadent, alij persuaderę conantur facile credentibus, non tumultuando: sed agendo prudenter, grauiter, constanter, optima fide, summa diligentia. Cui proposito uniuersam uitae rationem sic admodularũt, ut non essent ex numero eorum qui per corruptelas morum destruũt, quod sermone uix substruxerant. Vnde sibi autoritatem parauerunt uere Ecclesiasticam, ut boni quique amarent, colerent, suspicerent, praesidium sibi esse in illis uiderent: mali uero illos odissent, uituperarent, declinarent, sua facta nollent eis innotescere. Sed enim cum exacta pietatis disciplina, & omnis morum informatio, non solum intellectum erudire debeat, sed etiam uoluntatis percellere assensum, ut honesti consequatur effectio: incubuerunt ita susceptae prouinciae, & docuerunt ex instrumenti diuini promptuario uerum rectúmque, nec leuius impulerunt animos. Nam honesti pulcherrimam speciem, qua decuit amplitudine sermonis, omnino appetendam exhibuerunt: & turpitudinis, mendacij, flagitiorum tetram faciem omnibus

bus modis detestandam, execrandam, fugiendam. Verum quia sensus carnis modo præsentes quærat uoluptates atque commoditates, reclamans intemperanter spiritui, & uelut perturbationum factione concitata quo minus recte statuat auertens; nisi bonorũ obiecta specie sedetur, non prætermiserunt etiam utilitatis & incommodorum disputationes. Neq; à Rhetorum artibus petiuerunt rationem persuadendi quæ uoluntatis diuinæ sunt, quanquam præclare sint præceptiones illę ad rempub. factæ, si bonos inueniant artifices: sed è sacris uoluminibus solidæ honestiq; utilitatis, & turpis aut non appetendi commodi rationes petiuerũt, una cum exemplo ista pie accommodandi. Hinc sunt ad capessendam pietatis traditionem permoti alij, respectu uoluntatis Dei, respectu honesti parũ admodum curantes commoda temporaria, homines uere generosi & diuini. alius utilitatis intuitu cum quadam ratione recti ac ueri, quidam sola cupidine assequendi commoda priuata. Num præstanda ipsis est aliena simulatio, quæ Apostolis etiam occurrit? Quidam non intelligentes multas & maximas causas innouandi res uetustate confirmatas, aut cernentes oppugnari per sanam doctrinam Euangelij suas cupiditates, sua studia, sua malefacta, opposuerunt se audacius. Num illis fuit cedendum? num obticenda & inuoluenda ueritas? num deserendum ueræ pietatis patrocinium? imò non fuit transeundum ad illos, aut saltem simulanda consimilis peruersitas, ut hi ad suam prauitatem assentatione aliena confirmati marcescerent: sed potius danda fuit opera, ut traducerentur ad partes bonorum, ad colendum Deũ uitæ innocentia. Hoc fuit seminarium discordiæ in pectoribus hominum aduersantium ueritati, etiam pridem sponte aduersus instituta præceptaq; Dei tumultuantium: non in præconio ueritatis, quo salus hominum, pax conscientiarum, solida rerump. tranquillitas quęrit̃. Hinc in uiros optimos inuidia, odiũ, cõuicia, calumnię, insidię, afflictiones obortę sunt: nec tamen frangere animos potuerunt, quin officio suo strenue fungerent̃, similisq; propemodum fortuna Euangelicæ doctrinæ nomine inuasit Ecclesias, nec par defuit constantia. Purissime propinatum est eloquium diuinum ex authenticæ scripturæ fontibus: Disputatum est, reclamatum est authoribus defensoribusq; mendacij. Defendenda fuit etiã causa Euangelij et Dei & bonorum omniũ in locis alijs per libros partim scriptos manu, partim typographia inuulgatos, ut nemo incautus per suspiciões malas, per odiũ contra innocẽtes ab ĩprobo furiarũ grege suscitatũ caperet̃, utq; alijs ad Dei regnũ pertinentibus Euangelij splendor salutaris illucesceret. Neq; tantũ pectoris labes oratiõe sanãdas, hominesq; ad integritatẽ uitę extimulãdos eosq; cõfirmandos in officio, qui uiã pietatis intimę & honestatis ingressi essent, ĩtellexerũt: sed & cultus exteri formã ad integritatẽ esse reducendã.

Nam deprauato ceremoniarum ordine, nisique superstitionis tollantur instrumenta, nec modo stirpes, sed etiam radices & fibræ funditus eijciantur, superstitio usque persequitur, instat, pellicit, sollicitat, urget, certissimum (ut breuiter absoluatur) integritati mentis periculum est. Eamq; ob rem diligentissime uerbo diuino externæ ceremoniarum formæ sancitę sunt, & à prophetis Dei correctæ, acq; pientissimis Principibus in natiuum splendorem semper assertæ sunt. Si quis uero fuit princeps per alia optimus, sæpissime repræhenditur, quod aras & excelsa non abstulerit. Itaque post ueritatis plenum indicium, ut populus iam fraudes & imposturas intelligeret cum syncere pietatis regula, uelletq; repurgatam Ecclesiam assentiente magistratu, uel potius totum hoc negocium procurante, autores fuerunt tollendi missarum & idolorum manifeste impios abusus, cum aris ipsis et toto peregrinorum rituum agmine. Num potest quicquã uideri Christiani nominis professoribus uel dignius, uel tutius, uel rectius, quàm si reuocentur omnia instituta Ecclesiæ ad primitiuam simplicitatem, quando parum fuit ceremoniarum, pietatis & sanctimonię plurimum? Inde quo magis inualuit turba & strepitus Ecclesiasticę pompæ, tanto indies deteriores facti sunt mores hominũ. Etenim occupatio quædam & sedulitas in ceremonijs à Christo nõ traditis fiduciam immittit, dumq; suum studium quisq; magnifacit, curam internę pietatis minuit. Nam si quis obijciat, nõ fuisse inutiles perniciosasq; ceremonias Mosaicas, quibus Dauid & alij sancti homines delectati sunt unice, Apostolos etiã permisisse quędam post Christi aduentũ, quo umbrę cessarũt, facilis est responsio. Putétne quisquam inutiles aut superuacaneas ceremonias fuisse populo Iudaico, Leuitis multas ob causas pro ingenijs eorum traditas, in quibus Christus & res Ecclesiæ tam graphice descriptæ, & liniamentis sacrorũ typorũ depictæ fuerunt? Quæ profecto nunc etiã pios uiros & delectant et iuuant, quum ex scriptura sancta repetentes illa perspiciunt agnoscuntq;, ut figuris uarijs Christus uelut cum theatro & scena priscis exhibitus est. Hinc potuit animus moueri, hinc fides ali, hinc ratio salutis per unũ Messiam perspici, hinc ingens amor in Deum prouocari. Quod aũt Apostoli quorundam iudicio aliquid detulerunt, ut Paulus circũcideret Timotheũ, ut persolueret in specie Hierosolymis uotũ, quod decreto synodali Christianis iniunctũ est ut abstinerẽt à sanguine & suffocato, respondeat illis pro me Augustinus id quod respondit Hieronymo. Pręcepta ueterũ sacramentorũ cur non dicam nec bona esse? quia nõ eis hoïes iustificant: umbrę eñ sunt, prenunciantes gratiam qua iustificamur. nec tamen mala, quia diuinitus pręcepta sunt temporibus personisq; cõgruẽtia. Hęc post resurrectionẽ domini amiserũt quasi uitã officij sui, ueruntamẽ religiose fuerũt ad sepulturã deducenda. Quid potest dici planius paucis uerbis? Hoc etiã incõmodũ est in ceremoniarũ occupa-

occupatione, quod multum operæ insumendum est in docendo, ne homines quicquã pręsidij ponãt in puerilib. istis ludicris, quæ procuratio erroris & abusuum lõge perficeret expeditius semel tollendo, quàm toties damnando. Adde quod multi libenter ad hæc declinant, æditui potius quàm sacerdotes Domini, ut uideantur officio suo non defuisse, licet uicia non corripiant, seq́ profligatorum hominum odio fortiter obijciant. Nihil igitur utilius, nihil melius fuit, quàm exoticæ doctrinę reliquias uniuersas semel euertere, nec Pharaonicis pactionib. cõcedere, unam aut alterã Missam, uniuersaq́ simulacra, & id genus alia partim scripturis diuinis improbata, partim quæ probari non possunt. Fuitq́ totus populus Israël cũ filijs, cum uxoribus, cum seruis, cum pecoribus & rebus mutuatitijs educendus ad montẽ Domini Sinai, ut legittimo cultu sacris Dei operetur. Nam qui unum concedit, gradũ facit ad secundum: & qui dedit alterum, ab eo iure petitur etiam tertium, meritoq́ procedit hæc inductio ad ultimam superstitionem. Cęterum ut imperia facile his artibus retinentur quibus sunt parta, ita etiam Ecclesiæ status non potest esse magis saluus, quàm si ad primordia reuocetur. Quantum apud nos profectum sit in moribus, nolo ipse celebrare, ne cui uidear assentator, aut proprię laudis buccinator. Non tribuo etiam fructus Euangelici seminarij cuiusq́ hominis industriæ ac sapientiæ, non seminanti, non riganti, non plantanti: sed Domino, qui dedit incrementum. Si sunt, ut nunquam Ecclesiæ defuerunt, quibus adhuc obuelatũ est Euangelium Christi, princeps tenebrarum est in culpa, qui oculos mentis illorum affectus praui glaucomate uiciauit. Certe forma Ecclesiæ mihi uidet̃ optime instituta æmulatione simplicitatis primitiuæ, quam Apostolorũ acta & Ecclesiasticorum qui proximi fuerũt Apostolis scripta testant̃. Quàm paucis numero, quàm facilibus obseruatu, quàm sinceris actu ipso ceremonijs fuit cõtenta Ecclesia, idq́ ex traditione Domini: Baptisma sacrũ initiandis ad religionem, eucharistia memoriæ passionis dominicæ instituta sunt, quæ à nostris hominibus religiosissime obseruantur. In cœtibus sacris, ad quos uno cõueniebat̃ spiritu, erant preces, doctrina, panis fractio, seu cœnæ mysticæ celebratio. Corporis dominici & sanguinis eius sacramentũ quàm colatur à nostris hominibus religiose, satis antea indicatum est. Doctrina etiam sincerissime administrat̃, & hominibus de sacro ærario constituta sunt salaria, qui doceant discantq́ tum literaturã sacrã, tũ alias literas artesq́ bonas reip. non inutiles. Preces solennes quãq́ sine põpis, in omni cœtu frequẽtant̃ pro salute regũ, pricipũ, magistratuũ totius deniq́ populi, ut trãquillã uitam degamus cũ pietate moribusq́ bonis cõiunctã. In precib. uero & gratulationib. an tacitę peragãt, an cantib. situ est in arbitrio ecclesiarũ. Nã unã formã psallẽdi orãdiq́ pręscribẽdã esse oĩb. ut quædã cõcilia tẽtauerũt, magnorũ hoĩm sentẽtijs &

exemplo Ecclesiarũ refellitur. Vtq́ paucula ex infinitis attingã: Augustinus de fide Christ. probãs triplici ratione per orbem terrarũ diffusam esse Ecclesiam catholicam autoritate scripturarum, uniuersali traditione, aut certè propria atque particulari: Priuatis, inquit, cõstitutionibus & proprijs informationibus unaquæque pro locorum uarietate, prout cuiq́ uisum est, subsistit & regitur. Et hæc similisq́ sẽtẽtiæ alia per Gratianum in Distinctione undecima relata sunt. Nicolaus quoque Pontifex Michaëli ĩperatori scribit ad hũc modũ: Sit sancta Ro. Ecclesia, quod nihil obsunt saluti credentiũ diuersæ pro loco & tẽpore constitutiones, uel cõsuetudines, si illis canonica nõ obsistat autoritas. Hic autem nõ admittimus canonistam, ut Romanorum Pontificum canones interpretetur, quum more consuetissimo diuinæ scripturæ decreta canonum titulo significentur. Porrò beneficentia in pauperes, nec publicè nec priuatim neglecta est. Aduersa ualetudine impliciti uisuntur, et consolatione scripturarum eriguntur in fiduciam erga Deum. A medicis autem pro morbi ratione corpora inunguntur. Fratribus qui extremum diem clauserunt, ultimus honor impenditur humaniter, sine precio, sine impostura, sine superstitione. Ferias quæ nihil ab ethnicorũ abhorruerũt moribus, beneq́ à sapiente quodam definitę sunt occasio uiciorum, in angustiorem modũ & magis pium contrahi, necessitas ipsa præsuasit. Quid in his potest repræhendi, ut parum orthodoxum? Quid factiones contra Ecclesiam resipit? An est metuendum, ut scriptis exemplo isto proposito alij quidam præsides Ecclesiarum eandem uiam reparandi formam religionis affectent? An non potius optandum est omnium bonorũ uotis, ut eum animũ, eam industriam, fidẽ, diligentiã Deus clementissimus donet omnibus, quibus aliqua pars Ecclesiæ catholicæ tradita est? At consilio priuato nihil fuit mutandũ, sed concilij generalis expectanda fuit autoritas. Quod'nam concilium narras? quod toties postulatum, toties promissum, nondum potuit inuenire locum aut modum agendi certum? quod indictum tot modis potest impediri, ne quid efficiatur, si fortasse Patribus conscriptis non possit de gradibus conuenire ad consessum, aut alia interueniens causa præpediat à decernendo? An poterit legittimum concilium, cuius autoritas merito ualeat, contra Dei uerbum statuere quicquam? aut alium canonem habere iudicandi, quàm sacras literas, quarum decreta mei Præceptores secuti sunt? Si ergo futurum concilium aliud statuat, quàm canonica scriptura prius definitum est, quis bonus obtemperabit? Omnes pij abhorrebunt, ut à libro uolatili qui deportatur in terram Sennaar, ut est apud Zachariam prophetam. (Cap. 5.) Sin eadem quæ scripturis compræhensa sunt decernet, præclare factum est à nostris, quod uerus cultus tanto tempore anteuertit concilium, quod de plurimis causis potest impediri. Satis

habet

habet autoritatis, qui Dei sequitur immo tam sententiam, licet ingens turba hominum potentiorum sese opponat. Decreuit synodus Constantinopolitana, ut patiantur imagines. Quanto rectius Leo Imperator sustulit signum, tollens edicto principali ἡγεμονοπίδων πᾶσι, Sanctio Imperatorum Theodosij & Valentis, quæ est in primo libro Codicis, factum Leonis approbat. Vt mihi diuino lumine præfulgere uidetur, simplex confessor Paphnutius in synodo Nicena illis 308. patribus, qui contra Dei uerbum iam tunc florentibus rebus Ecclesiæ decernebant, ne præsides Ecclesiarum haberent in matrimonio legitimas uxores? Quis potest satis admirari Esaiam, Ieremiam, Heliam, & totum chorum prophetarum, qui se toti sacerdotum conspirationi opposuerunt? An non omnibus episcopis iniunctum est legibus etiam pontificijs, ut singuli repurgent Ecclesias suas ab hæresibus & flagitijs? Metropolitanis inquies. Num potest esse alia potestas Ecclesiastica, nisi ut ad præscriptum uerbi diuini res omnes diuinæ transigantur, non modo uerbis disputando, sed etiam actione, quod ueritas rectúmque habet prosequendo? Aliter enim quid attinet illis sermonibus homines obtundere? Illam potestatem aio traditam æqualiter omnibus dei sacerdotibus, ut locus & opes & paludamentum regium non faciant discrimen: sed qui plus sapientiæ, plus pietatis, plus sanctimoniæ, plus industriæ, uigilantiæ, fidei, diligentiæ, fortitudinis re ipsa exhibet, merito illis præferendus est, qui uirtutibus pulcherrimis defecti sunt. Non, inquies, æqualitas est in sacerdotio Ecclesiæ, non magis quàm inter Leuitas et Romanorum flamines archiflaminesque & protoflamines. Summus est Pontifex Rom. cui iure obedit uniuersus ordo uirorum, qui primatum aliquem tenent in Ecclesia. Scio quid sibi arroget triplex corona. Scio quid principum quædam sanctiones uideantur concedere. Scio quid oppressa per tyrannidem iudicia hominum hactenus uisa sint permittere. Sed conueniebat magnum illum uestrum non ita contemni: Gregorium dico Papam, de quo gloriamini tantopere. qui decreuit, ut nemo se pro Pontifice uniuersali gereret, se scribendo appellãs Seruũ seruorũ. Hoc opinor per antiphrasim dictũ existimãt, qui uolũt esse reges regũ & domini dominantium. Audite Hierno. principem ex classicis Ecclesiæ doctorib. qui sine tropo loquitur hisce uerbis ad Euagrium suum: Quid exceptà ordinatione facit Episcopus, quod presbyter nõ faciat? nec altera Ro. urbis ecclesia, altera totius orbis existimãda est. Et paulo post: Vbicũque fuerit siue Ro. episcopus, siue Eugubi, siue Cõstãtinopoli, siue Rhegij, siue Alexãdriæ, siue Tanis, eiusdẽ meriti, eiusdẽ est et sacerdotij. Potẽtia diuitiarũ, et paupertatis humilitas, uel sublimiorẽ uel inferiorẽ Episcopũ facit. Cæterum omnes Apostolorum successores sunt. Quod igitur Romanus Pontifex lege monarchica iniustè sibi sumit in omnes Ecclesias,

hoc

hoc iure diuino, diuino mandato executi sunt mei Praeceptores in sibi concreditis ecclesijs. Idem factum est in alijs locis quamplurimis, ut ciuitates, principes, reges, mutuas operas cum diuini uerbi praeconibus iunxerint gentes, Ecclesiarum statum ab intollerandis defoedationibus repurgarint. Nec melior tutiorq́, nec ad solidam pacem orbis Christiani commodior ratio statum Ecclesiae reformandi esse potest, quàm ut imperia singula per diuini canonis praescriptum ocyus corrigant per hominum malas traditiones deprauata. Stultum est habere normam agendi à Deo traditam, & illa non uti: expectare autem conciliorū decreta, quae nisi ad normam illam principalem quadrauerint, illis uti nō possis. Cernitis igitur iā dudū, ô Clarissimi Principes, quàm iniustè par illud Episcoporū triuialiū, ut infularū admiratoribus uidentur, sed qui errores inueteratos industria sustulerunt, & reuocatis è stygia palude haeresibus Donatistarum, Pelagianorum, Arrianorum, Nouatianorum, Nestorianorum & alijs plurimis, dum genio indulgent Episcopi magni, fortiter obstiterūt: quàm iniustè in quā damnetur par illud cernitis, quod sinceritatem doctrinae seruauit, & modum Ecclesias administrandi optimū adhibuit. Cernitis quàm iniquo iudicio praemantur eorum libri, sacris canonibus quadrantes. Cernitis quod aestimare facilimum est, quanto dispendio extra territorium Ecclesiae proscribantur, praesertim quae sincerissimo proposito in gratiam bonorū publicata sunt. Multos ambitio, multos lucelli quanticunq; studium, multos libido contendendi, ad scribendum solet impellere. Hos uiros ingens desiderium propagandae ueritatis & omnibus cōmodandi, quantum in se foret, ad libros suos edēdos permouit. Quod autem censuerunt scribendū, in quantumuis multiplicibus & arduis negocijs tamen ingenium intendētes cura & diligentia consecuti sunt, ut eorum scripta etiam uetustati nō essent indecora ob eruditionē, lucem, elegantiam, nitorem grauē. Imprimis uero illos commendat perspicua breuitas, paucis cōcessa. Sunt enim qui prolixos consuant centones, & cum paginas ingentes impleuerunt, parum uel nihil dixerint. His uiris studium fuit, tempus, quo nihil preciosius est, lectoribus nō abs re surripere. Vnde succincto sermone florē sententiarū & adipem rerū concludunt, ut paucorum nominū fasciculus ingentē uim capiat fructuosae lectionis. Sed errauerint in quibusdam ut homines, lapsi sint ut mortales, impegerint quandoq; illorū cōsilia, ut sapientissimis uiris nebulae quaedam iudicij radium obscurant: exierit interdum liberius uerbum, quod iudicio an affectu arrogātiae aut iracundiae prolatum sit scire non possum, quippe cui pectus introspicere tum non licuit. Illa non defendam, si alicubi sunt admissa, quae in alijs & meipso reprehendere soleo. Num autem propter paucula, quae uidentur rectè posse reprehendi, omnia ipsorum praeclara facta & opera sunt damnanda?

Num

Num libri omnes abijciendi? Quis mortalium nō aberrat aliquoties? Video in antiquis Ecclesiæ magistris multa reprehensione dignissima. Num ob neuos paucos & leuiculos totā pulchritudinē, tantā utilitatē operū cōtemnere debeo? Nā ut præteream studio breuitatis infinita, ex Tychonij sordidissimi heretici libris Augustin. extraxit regulas aliquot utilissimas, ad interpretationem scripturarū diuinarū: Origenis libri de principijs rerum quibusdam uidentur esse scatebra noxij erroris. et tamen Ecclesia uetus non in totum abiecit propter multa bona, sed præmisso per Hieronymum antidoto lectioni posteritatis eos tradidit. Pueris permittuntur scripta Poëtarū lasciua & multis quæ insidiantur teneræ ætati referta: sed propter elegantiam sermonis, nō ut discant impudicitiā. Et quamobrē uitandi sunt libri optimorū uirorū, quibus religionis doctrinam explanarūt, etiam si uerbum liberius aliquando in dignum hominē exiuit? Maledicendi artificiū nemo hic discet, cuius artifices uulgo nimisq; abundant. Probent omnia, expēdant oīa quo tēpore, in quo negocio, quib. de causis scriptū sit inspiciat: quod aūt bonum fuerit, id demū recipiat. Hoc statuit diuinus Paulus. Hoc sedit in animo Præceptorū meorū, ut scripta sua legerētur cū iudicio. Itaq; amplius nō petā, quod etiā nulla honesta ratio potest negare.

Dicta uideri posset causa Principes optimi, postquam demonstratum est, non contentione quadā astruendi nostra & destruendi cōtraria, sed ex positione duntaxat negotij, quod summa pietate atq; dexteritate gesserūt in Ecclesia OECOL. & ZVINGLIVS, eorū libros ut diuinis dogmatibus congruentes nullo iure damnari posse, nec extra limina Ecclesiæ prohiberi, quum non modo perniciosi nō sint, sed multifariam studiosis rerum sacrarum utiles. Verū quia solent ab ignaris dū spectant luentes supplicium obnoxij esse culpæ licet innocentes puniantur, nostraq; causa præiudicijs temerarijs potissimum prematur, uidet etiam secunda pars meæ propositionis breuiter attingenda, quàm indignis modis damnentur hęc quę defendo, quamq; malis artibus persecutio concinnata sit. Quæ ideo breuius erunt percurrenda, quia improbitatem aduersariorum detegūt, magis quàm ut firmamenta negocij contineant. Descendamus igitur ad censuram theologicam, ad tribunalia sacra, ubi libri titulo uiolatæ religionis rei fiunt, & quatenus uisum est damnantur cum scriptorib. ipsis et scriptorum approbatoribus, interdū & lectorib. Quę tanta maiestate coruscant, quanta prædicatur esse apud inferos in foro Minois Æaci & Rhadamanthi. Imaginemi Principes, uenisse uos ad subsellium: ubi Critici cuculati & caputiati quæsitores hęresum disputationes omniū censent, & uirgula sua diuina insigniunt uelut aurea optimæq; notæ, quæ sibi cōmoda uident: tristē uero notā irrogāt carbone hæreseos suggilantes, quæ sibi & apostolicæ sedi nō placēt. Fingite adductos reos uel ZVINGLII uel OEC. aliquē egregie scriptū libellum, Ibi autoritas Apostolica, theologica grauitas,

tas, senatus catholicus pronunciabit: Hoc damnatū est prius, hæc propositio nō est disputabilis, hoc scandalosum, hoc schismaticum, hoc apostaticum, hoc hæreticum, hoc Vuiclefficum, hoc Hussiticū, hoc Bohemicum, hoc Lutheranū, hoc Sacramentariū, hoc anathemate feriendū, hoc armis Vulcanijs expugnandum. Vbi nā gentiū sumus? Quæ nam gens barbarissima habet eiusmodi iudicia, ut idem accusator, idem testis, idē iudex sit? Vna uox sufficiat ad crimen, ad probationē, ad grauē sententiā? Hoc non decet uestram, quam præfertis, sapientiam. Occludite carnificinam, lapsus sum, uolui dicere officinam istam, & locos argumentorum ad conuincendos hæreticos, quorū cōclusiones ferè tenent in Dabitis aut Ferio. Agite rationibus, ut decet uestros clarissimos titulos: probate impietatem, ostendite ueritatē, succurrite circumuentis à diabolo aut uersutis hominibus, asserite membra Ecclesiæ, sanguine Christi redemptos eripite è faucibus Cerberi. At non sinunt leges Beatissimi patris, in quas cōiuratum est à uobis. Proferte quæso firmamenta uestra ut cognoscamus uestrū ius, uestras leges, utrū iuuent partes uestras, an commendent causam nostrā. Modeste uobiscum agam, ut studiosus sacræ paginæ. Non accipietis ex me ullum probrū, cuiusmodi etiā nō pudet quotidie magistros nostros in Sorbonicis disputationibus uicissim inter se commutare studio ueritatis retinendæ, aut certè suæ sententiæ qualiscunque: ut equidem nō mirer uos ita sæuis modis agere contrà eos, quos uultis haberi pro hæreticis. Recita Gelasij canonem ex causa 24. Maiores nostri diuina inspiratione cernentes necessario precauerunt, ut quod contra unamquāq; hæresim coacta semel synodus pro fidei communione & ueritate catholica atq; apostolica promulgasset, non sinerent nouis post hoc retractationibus mutilari, ne prius occasio præberet, quæ medicinaliter fuerāt statuta pulsandi: sed autore dānato sufficere iudicauerunt, ut quisquis aliquando huius erroris cōmunicator existeret, principali sentētia dānationis eius esset obstrictus. Et alibi: Canonū magistris atq; custodib. nullū nobis fas est inire certamē cū hominib. cōmunionis alienæ. Hęc est maior præmissa syllogismi, quo probatis ætate nostra nō cōuincēdos rationib. & scripturæ testimonijs hæreticos. Posset uideri clypeus Achilleus, imperitis præsertim, & qui libenter istuc uobis crederēt honoris gratia, nisi maximorū hominū obstaret autoritas, nisiq; uestros Chrysaspidas propugnatores puduisset huius canonis, qui misere conati sunt disputationibus & libellis famosis uestrā causam defendere. Audiamus tamen minorē pręmissam, qua ostendit nos præiudicio damnatos, quū Ro. sedi cōtradicimus. Recita ex 5. Decretal. de hæreticis & de sacramentis: Vniuersos qui de sacramēto corporis et sanguinis Domini nostri Iesu Christi, uel de baptismate, seu peccatorū confessione, matrimonio, uel reliquis ecclesiasticis sacramentis aliter sentire aut docere nō metuūt, q̄ sacrosancta Rom. Ecclesia prædicat & obseruat, & quoscunq;

eadem

eadem Ro. Ecclesia uel singuli Episcopi per dioeceses suas cũ cõsilio clericorum, uel clerici ipsi sede uacãte cũ cõsilio, si oportuerit, uicinorũ Episcoporũ hęreticos iudicauerint, uinculo perpetui anathematis innodamus. Hęc dãnationis forma est, secundũ quã rectè nostrae Ecclesię dãnant et anathemate feriunt Ro. Ecclesiã, quã uos metuitis, qa ratione nõ tenet sanctę Ecclesiae, quę dicit à Petro ĩstituta procul dubio diuinae scripturae dogmatibus, quae hodie in ista nõ ualent: sed nec mores in sacramentis obseruat, quos Caesar Iustin. uoluit seruari, & seruatos ostendit. Recognoscite constitutiones Nouellas & Codicis sanctiones, quae ignorare nõ debetis. Sequitur persecutio, quã saltuatim perstringam. Pręsenti nihilominus ordinatione sancimus, ut quicunq; fuerint manifestè in haeresi dephręhensi, religionis obumbratione fucati, clericus officio & beneficio spoliatus, secularis relinquatur arbitrio potestatis, animaduersione debita puniendus, nisi continuo recurrerit sponte ad unitatem Ecclesiae: laicus nisi confestim abiuret hęresim, tradatur potestati seculari. suspectus, mox se purget. Omnib. ordinib. magistratuũ nominatim iniungit, ut fideliter & efficaciter requirãt haereticos, contraq; illos & illorũ cõplices iuuẽt Ecclesiã suã. Hoc ni faciãt, intentat spoliatio dignitatis & honorũ, ciuitatib. negatur cõmerciũ cũ caeteris hominibus. satis pro imperio. Si placet tamẽ, cõcludamus syllogismũ. Qui antea sunt dãnati, cõtra illos nõ est disputãdũ. Qui nostra aetate recedũt in sacramentorũ ritib. & alijs à Rom. Ecclesia, prius sunt damnati, & debent subiacere poenae. Ergo. Siccine persequendi sunt hostes non magis Ecclesiae, q̃ uestri, siquidẽ ita uultis, ut fracto brachio uirtutũ, obtusoq; gladio spiritus inuocetis brachiũ seculare, armatũ gladio carneo? Expedita sanè atq; cõpendiaria uia est ad factiones, & opprimendos quoslibet: ut qui uestris studijs, moribus, lucris, quaestui nõ cõpetit, titulo uiolatae fidei dãnatũ exponatis quorumlibet iniurijs. Quod nimis q̃ graue sibi aliquot optimi sensere Principes, sua iurisdictione atq; amplissimo patrimonio exuti. At nõ sic egerũt Prophetę, non Apostoli, nõ propugnacula ista Ecclesię et catholicę religionis, qui exemplo Dauid superbũ Goliath suo sibi gladio iugulantis, globos Iudęorũ et gentiliũ et haereticorũ felicissime disiecerũt, salutẽ populo fideli attulerũt, pacẽ Ecclesię reddiderunt. An sic ẽgit Irenęus cõtra tot infernalis hydrę capita? aut Tertul. aut Origenes, aut Lactantius, aut Hieron. aut August. tot hęreses simul aggrediẽtes, aut singulas cęterũ ualidissimis copijs instructas? Olim dãnatos inqtis: quorsum attinet denuo cõuincere? aut qd opus est bene decreta retractare? Quasi uero nõ isti minus doctissimi quàm sanctissimi homines responderint probatis erroribus? An nõ sacra scriptura semel damnat omnes haereses? An nõ ius ciuile omnẽ semel iniusticiã dãnat? Et tamen sunt lites quotidianę, sunt iudicia, quoniã infinita intercidũt negocijs, quae dissimilitudinẽ afferãt, & praeiudicata uarient, ut partib. utrinq; auditis, depręhẽsaq; ueritate, ac circunstãtijs inter se diligẽter collatis ius secundũ leges demũ dici possit.

 Quid

Quid ergo? Non censes persequendos & coërcendos hæreticos, ne in perniciem trahant homines? Ego uero censeo, quod pietas, quod fides, quod charitas enixe flagitat, quod factitatum est à sanctissimis hominibus, quod summa diligentia & fide factitatum est à pijs Principibus, quod imprimis factum à meis Præceptoribus uere gloriari possum: qui se fortissime in dimicationes infinitas dediderunt, quũ non modo Anabaptistarum ex Donati reliquijs exorta est hæresis, sed schola prope uniuersalis ueterum errorum, qui singulas ætates uexarunt, à Satana est aperta illis nouissimis temporibus, quibus & cœlestis prouidentia uberrimum uerbi diuini seminarium in Ecclesię agros benigne sparsit. Id quod negare non possunt de meis Præceptoribus, nec improbare, qui tamen censent citra cõcilij autoritatem nihil agendum esse in negocijs fidei. Sed contendo, nos hereticos non esse, qui demonstraui à nullo dogmate catholico discessum esse per nos. Idem aio, uos non seruare modum legitimum persequendi hæreticos. Verũ ut intelligatis, quàm non faueamus ulli hæresi, qui odimus autores impiæ doctrinæ ut canes, ut serpentes, ut lupos Ecclesiam Christi uastantes: & qui modus uideatur obseruandus, sic accipite. Nã ut institui, utq; decet de rebus Dei agentes, benigne uos tractabo. Primum non est dicenda hæresis, mos alicuius Ecclesiæ ab alijs nonnihil abludens, uel ratione susceptis uel errore, qui tamen honestum & utilitatẽ sanctam respexit, nec canonicæ scripturæ pugnat. Quemadmodũ Hieronymus in Commentarijs Esai. morem seruatũ in Ecclesijs occidentis scribit suis etiam temporibus, ut renatis in Christo uinum & lac tribuatur: quod uoluerunt per lac innocentiam significare, quæ diligenter esset conseruanda in pueris Ecclesiæ. Cuius generis ingens turba posset ostendi etiam in singulis diœcesibus, in singulis Ecclesijs, ut mores religionis externæ uariati sint certas ob causas. Propter quæ usq; adeo belligerãdũ nõ est spirituali armatura, ut etiam dissidiũ nõ debeat appellari. Deinde sunt errores absurdi, et uesania, quæ capit interdum religione imbutos, quũ scripturæ sententias nõ probe intellexerũt, nec tamen acie directa pugnant contra catholica dogmata. Qui homines miseratione magis quàm odio digni sunt, nec persequendi acerbius, nisi condant sectam, per quam reip. conturbationem molianť. Non sunt relinquendi etiam in errore suo, sed præbita manu placide reducendi ad sanam mentem. Equidem ridere soleo Artotyritas, qui caseum adhibebant in cœna dominica: quo certè me cibo, à quo palatum meum abhorret, longe pepulissent à suis mysterijs. Ascitas, qui utrem inflatũ & coopertum circumtulerũt, dicentes se utres euangelicos, non minus rideo quàm Stationarios, qui ossa mortuorũ circungestantes, fraternitates quasdam cõscribebãt: aut Publicanos indulgentiarũ, q exarca sua cõdonationẽ peccatorũ dispensabãt. Nudipedes rideo, ut nudipedes funigeros, quiq; deraso ad uiuũ ertice sese pro religiosis uenditãt. Tertiũ genus cõtinet praua & impia dogmata, quę ex diametro pungnant cũ orthodoxis sententijs si-

dei symbolo compræhensis: ut fuerũt olim hæreticorum sectę innumerę, in hoc omnes conspirantes, ut trinitatis unitatem dirimerent, & Christo adimerent suas proprietates. Cum his nulla pax, nullę induciæ, quia deuotis animis contra Christi regnum pugnant, à quo per impiam factionem in Antichristi partes transierunt. Et quoniam à mystico Domini corpore sua perfidia uelut putrida membra resecantur, Heb. קצרים uocantur, quam uocem mutuo sumptam sermo Germanicus & Ecclesiæ manifestis hostibus, & qui concubitu nefario totum genus humanum uiolant, quia grauius deest, accõmodat. Hos persecuti sunt gladio diuino satellites Dei, cum his conflixerunt tanquam pro focis & aris. Contra illos classicum canunt bonæ leges Principum, ut contra Cerinthum, Ebionem, Appellem, Heluidium, Nestorium, Nouatum, Pelagium, Donatũ, Apollinarium, Eutycheten, qui & synodorum calculis damnati sunt. Sed ne quis putet nos temeritate quædã in tantis reb. decernere, audiant primarię autoritatis uiri. Augustinus enim hisce uerbis describit hæreticum: Eum esse qui alicuius temporalis commodi, & maximæ uanę gloriæ principatusq́ sui gratia, falsas ac nouas opiniones uel gignit, uel sequitur. Idem ait inter hæreticos nõ habendos, qui inciderunt in errorem casu quodam, ut si parentes fuissent irretiti, quærũt autẽ cauta sollicitudine ueritatem, & parati sunt corrigi, quum inuenerunt ueritatem. De se ait etiam: Errare possum, hæreticus esse non possum. Leo Papa distinct. 24. & crimen & causas tanti sceleris non obscure indicat, dicens. Quid iniquius, quam impia sapere, & sapientiorib. doctioribusq́ nõ credere? Sed in hanc insipientiam cadũt, quicunq; ad cognoscendam ueritatẽ aliquo impediunt̃ obscuro, & nõ ad propheticas uoces, nõ apostolicas literas, nõ euangelicas autoritates, sed ad semetipsos recurrunt. Et contrarij magistri erroris existunt, quia ueritatis discipuli non fuerũt. Valentinus & Theodosius ad Hesperiũ præfectum prætorio 1. Codic. Hęreticorũ uocabulo continent̃ & latis aduersos eos qui sanctionibus debent succumbere, qui uel leui argumento à iudicio catholicę religionis & tramite deuiare detecti fuerint. Ex his planissimũ est, quod initio meę orationis dixi, hæreticos non esse nisi qui à catholicis dogmatib. quæ in diuina scriptura sunt compræhensa discederẽt: nec tamen omnes, sed qui animi prauitate uel excitant nouũ, uel reuocãt antiquatũ, uel sectantur excitatum errorem. Sunt eñ qui superbia, quæ mater hæresum ab Augustino dicit̃, in doctrinas impias deflectant: sunt qui auaritia, sunt qui odio & inuidia, sed sunt etiam qui simplicitate sua in fraudem abducuntur permissu Dei. Ea propter nõ potest una esse ratio extirpandi hæreses erga omnes homines, siquidem ipsi errores nõ sunt paris flagitij, nec ingenia similia, nec eędem causæ, per quas erroribus sacrilegis homines implicantur. Quemadmodum ergo medicina omnibus morbis atq; uulneribus non eandem adhibet curationem, sed alia sanantur lenius, alia sectionibus et usturis. Ita censura disciplinaq́ Ecclesiæ in morib. & opinio

 nibus

nibus hominum medendis non una lege, nec eadem pœna utendum intelligit. Quid enim iniquius, quàm magistrum sacrilegi dogmatis, qui animi elatione ultro uenit ad oppugnandam ueritatē, & in eo proposito pertinaciter pergit, quantumuis admonitus deterritusq́, & aliquē uulgarem hominem, qui per simplicitatem suam circumuentus est, cæterum præberet aurem uera docentibus, posset́q rationibus ad mentem reduci, eodem suppicio & persecutioni obnoxios esse? Cur non cauet laqueum & fouéam, quæ iam olim detecta sunt, clamitas? Quis idiotæ indicauit synodorū acta, quid damnarint, aut qua ratione? Aut si hoc tempore quippiam denuo damnatur, animus religiosus non potest nudis imperijs hominum acquiescere, sed rationbus deducendus est à praua opinione, quam ut ueram & diuinæ menti congruam appræhendit. Ne igitur simpliciter errans, & pertinaciter dogmata impia prosequens, eodem inuoluantur malo, conuenit esse quæstiones integras & actiones prudentes, ut qui corrigi possunt, autoritate atq; rationibus diuinis ad ueri cognitionem traducantur, quod multis euenisse Anabaptistis nostro sęculo noui, & pluribus obtingere potuisset, nisi præcipitantius actum fuisset. Eadem opera manifesti esse poterunt, qui malitia, impietate, animi prauitate se dogmatibus hæreticis applicuerint, & qua ratione castigandi sint. Alijs ad correctionem satis efficax erit castigatio seuerioris orationis. Alius cerebrosior, ut malus nodus requirit peiorē cuneū, quod genus puniendi uel coërcendi potius, ne infecta membra sinceras partes corripiant, arbitrio magistratus & bonorum uirorum decernendum est perspecta ratione dogmatis, perspecto ingenio & conatibus hæreticorum, cognita ratione temporis atque locorum. Non enim penes ecclesiasticos uiros duntaxat censura & castigatio tum morum tum dogmatum existit, existit quæ Banna dicitur: nimirum Syra uoce, quæ intellectum & resipiscentiam sonat, qua primitiua Ecclesia censuram & iudicium suum appellare uoluit, quoniam ad resipiscentiam & emendationem spectabat illa corporis castigatio: sicut in propheta dicitur, Vexatio dabit intellectum. Cuius grauissimum supplicium fuit anathema & proscriptio extra limen Ecclesiæ, ut crimine probato scripturisq́ diuinis damnato, consensu totius Ecclesiæ obnoxius flagitio aut etiam correptus ueneno hæreseos ab Ecclesiæ consortio excluderetur. Sed postquam Christiani Principes facti sunt, penes quos sunt fora et iudicia, Ecclesiæ censura non modo à ministris sacrorum, sed etiam à magistratu politico debet procurari, ut copiosissime Augustinus ostendit contra Donatistas agens. Sacerdotum est munus, ut in tempore sana doctrina præmuniant animos aduersum perniciosas lętiferasq́ hæreses: quumq́ ingruerunt in Ecclesiam, fortiter oppugnandæ sunt rationibus, non conuicijs, scriptura sacra, non constitutiunculis hominum. Si qui uero in grege, malo correpti sunt, quærenda est copia colloquendi priuatim

uatim, ut à pastore fido ac diligenti reducantur ad unionem catholicam. Id si cum bona gratia fieri non potest, magistratus inquiret miseros illos errones ex latebris in lucem protrahet, ut in cōuentu eruditorum & aliquorum de magistratu seculari causam dicant, fideiq; rationem reddant ac uicissim accipiant. Ibi si probo ingenio donatus ueritatem afferri uiderit, agnoscet mox pastoris sui Christi uocem, ac sponte obtemperans redibit ad caulam Domini. Sin qui distorto animo tenere uolent mendacium, ut diaboli genus referentes, animaduertetur tamen circunstantiarum omnium collatione, quomodo hi obdurati sint tractandi, ut emendentur si curabiles sunt: aut saltem reprimantur, ne turbent Ecclesiam, neu simplicitas in errores pestiferos abducant. Vnde sunt in legibus Imperatorum, & in historijs ecclesiasticis uariæ pœnæ hæreticorum, uelut carcer, priuatio honorum, ademptio partis bonorum aut omniū, exilium, mutilatio, capitis supplicium. Et hæc mihi uidetur uia coërcendi praua dogmata longe præstantior ad tranquillitatem Ecclesiæ, incolumitatem reip. salutē hominum, quàm sit qua uos soletis ingredi. Cæterum admonebo familiariter, quid boni uiri sentiant & loquantur, quum detonatis, iam olim confossas, explosas fulmine diro, afflictas hæreses, inuocatisq; brachium seculare, ut uobis molestos è medio tollat: uel putēt uos diffidere causæ uestræ, similesq; putant litigatori, qui malam causam obtinuit apud iudicem corruptum, aut stolidum, aut dormitantem. Is si reuocetur in ius ad diligentem negocij retractationē, neq; sanè ad iniquum locum aut iudicem, repugnat uociferans indignum esse, ut bene iudicata retractentur, ut boni uiri stultitiæ, ignauiæ, iniusticiæ insimulentur: ut frustra exhibeatur negocium alioquin occupatissimis. Hæc & id genus alia causatur, quæ nunquam prætenderet, si causæ fideret, sciens tanto fore splendidiorem bonitatem. Causæ quanto sæpius & diligentius cognoscatur. uel putant uos diffidere uiribus uestris, & indecorum putant sapientiam professis, tam uacuo esse pectore ad tuendam causam religionis. Vel negligentes, inertes, superbosq; putant, qui nolitis uestrum gregem curare: & quum adhibita medicina per uos multi possent Christo lucrifieri, si officio pastorū fungeremini, quo nihil debebat esse antiquius, ponatis uitam lubentius in uoluptatibus temporarijs. Itaq; ponunt inter eos, de quibus dicit Ezechiel cap. 34. Lac comedebatis, et lanis operiebamini, et quod crassum erat occidebatis, gregē autē meū nō pascebatis. quod miserū fuit nō cōsolidastis, & quod ægrotū nō sanastis, quod cōtractū nō alligastis, & quod abiectū nō reduxistis, quod perierat non quæsiuistis, sed cum austeritate imperabatis eis & cum potentia. Et dispersæ sunt oues meæ, eo quod non esset pastor, & factæ sunt in deuorationē omnium bestiarum agri & dispersæ erūt. Proinde si uultis uestrā autoritatē saluā, ut ipse īprimis opto redire autoritatē cū uirtutib. ecclesiasticis, si causam uestrā non suspectā cupitis, defi

nite crepare illud in rebus religionis & salutis, actum ne agas. Quos saluare cupitis, eos inquirite, nec pigeat tempus aliquantum animę seruandę tribuere. Quos uultis caueri, eos ut decet uiros bonos & religionis defensores, facite manifestos, probate crimen hæreseos, tentate corrigere, obduratos indicate, arbitrio magistratus iusti & moderati ad æquam castigationem permittite. Hoc si non potestis, desinite oppedere melioribus, repugnare ueritati, Ecclesiam turbare, bonis struere periculum, innocētes perdere. Ita consequemini, ut meliores habeamini, non in eorum numero, de quibus prædixit Apostolus: Stultitia eorum fiet manifesta. Non reponemini inter illos, qui clauem scientię habent, nec tamen intrant in regnū cœlorum, nec aliis permittunt. Quod si ex animo ueritati præbueritis manus, effugietis horrenda Dei iudicia, quæ parata sunt filios Ecclesiæ persequentibus, & consortes eritis bonorum, quæ prouidentia diuina in sectatores assertoresq; ueritatis destinauit. Videtis optimi Principes, ut nullo negocio deiecerim aduersariorum ualidissimas machinas: nempe damnationes præiudiciorum, quibus præcipue causam nostram degrauari uideo apud illos, qui rem diligentius non perpendunt. Nunc artes malas transcurrendo subuertam, uelut leuem armaturam, postquam unicum præsidium sic à meorum Præceptorum capitibus deturbatum est, ut appareat etiam, quàm facile sit præiudiciorum istam temeritatem in gregis aduersarii uexationem conuertere. Primum, qui ad subuertendam ueritatis doctrinam, quā OECOLAMPADIUS & ZVING. cōstantissime asseruerūt, sic accedunt, ut speciem disputantium & rationibus agentium præbere uelint, personas illas inuadunt, uituperant, lacerant, odiisq; & contemptui obiicere modis omnibus machinantur. Vnde sequitur apud incautos rerum etiam, quas detestabiles, ut nunc falsò uident, homines approbarūt. quod artificium oppugnandi ueritatem à Satana excogitatū, à sophistis frequentatum est, qui uocant solutiones ad personata, ut quum in ipsa re parum est præsidii, oratio conuertatur ad deiectionem hominis, qui solidam aduersus nos ueritatem adducit. Qua eloquentia canina Paulus etiam à pseudoprophetis petitus est, ut euangelici præconii eleuaretur autoritas. Hoc telum omnes arripuerunt, qui Christi Ecclesiā & Euangelii doctrinā persecuti sunt, ut nouerunt historiæ ecclesiasticę apologeticorūq; lectores. Eruditionem igitur ZVINGLIO & OECOL. detrahunt, hoc est, luscinię cantū. Si uerū hic proloqui uelim, et dicere qua ętate, quàm feliciter imbiberit bonas literas, nō modo humanas, uerū etiā diuinas, et in quod eruditionis fastigiū ascenderint, ineptire uidebor, mihi iudiciū sumēs de literatura et de tātis uiris. Id tamen dicā, quod ad rem præsentē pertinet, eorū libros cognoscēdos, et si nō testabuntur facultates omnes ad theologię professionē attinētes istis uiris ubertim adfuisse, peritiā sacrę scripturę, cognitionē autorū q ex professo diuina uolumina interpretati sunt, peritiam linguarum trium, Grecę, Latinę, et Hebraicę, orationis artificiū, sermonem luculen-

lu ulentum, tersum, sobriũ, illumq́ instructum historia, poëtarum scriptis, philosophiæ tum moralis tũ naturalis scientia, ut tamen redigant in ordinẽ. Ingeniũ utriq; fuit ad res egregias nõ absurdũ, probitas animi, naturæ bonitas, mores candidi et integri. Cæterum quum hæc haberẽt communia, fuit tamen ingenij etiam quędam dissimilitudo: sed in neutro improbanda: licet à maleuolis, quibus nihil placere potest, ualde improbata sit. ZVINGLIO fuit ingeniũ ardens atq; uehemens, OECOLAMPADIO mite atq; oleo tranquillius: hoc fuit stupor & inertia, illud crudelitas, sæuitia, studiũ tumultuandi, sitis factionũ et sanguinis humani. ZVINGLIVS alacer obibat quæuis negocia, & maleuoli dictitant arrogantiam atq; confidentiam: OECOL. fuit tardior, & abiecti animi, torpidiq; uocabulum (si dijs placet) meruit. Gaudebat ZVING. congressu bonorum hominũ utcunq; animũ releuare à cõtinuis laboribus: nihil fuit OECOLAMPADIO suauius, quàm in lectione conquiescere. alterum leuis hominis & epulonis fuit scilicet, alterum morosi, asperi, à societate humana ritu misanthropi Timonis abhorrentis. Vtriq; ingens sollicitudo incubuit & cura, statum Ecclesiæ suæ cognoscendi, omniumq́ rerum, quæ uel bono uel malo esse possent. id æquissimi æstimatores & interpretes dixerunt affectationem magistratus & libidinem dominandi. Sic habet semper inuidia cum suis pedissequis quod reprehendat, quod ueritatis gressibus obstruat. Exitus uero lachrymabilis optimorum uirorum imprimis idoneus uidetur, in quo se iactet canina eloquẽtia. Ibi gestit, ibi tripudiat, ibi accinit epiphonemata, ibi triumphos canit mendacij doctrina. Ego si encomio celebrare debeam Præceptores meos, ingentem laudis cumulum ex morte illorum sumerem. Sed quoniam hic duntaxat defendendi mihi sunt, quatenus eorum persona cum præconio ueritatis coniuncta est, paucissimis refellam sycophantiæ sermunculos, ut alias etiam confertas copias leuissimi exercitus transcurrendo protere instituі. Nihil habet argumenti fortuna tristis OECOLAMPADII & ZVINGLII ad probandum, aut ipsos fuisse homines sceleстos, aut doctrinam quam inuexerunt Ecclesiæ, tum falsam, tum perniciosam populis. Quid enim noui accidit, quum inuoluti sunt calamitatibus homines? Ea sumus conditione in terram expositi, ea lege uiuimus, ut expectemus, & dum usu ueniunt, ut nunquam desunt mala, feramus patienter: aut si conditio non placet, abeamus ex mortalium genere. An nõ similia, nec modo paria, sed etiam maiora plurimis acciderunt eximijs uiris, inter ethnicos & religionis nostræ sectatores, quos nunc ad cœlum, idq́ suo maximo merito extollimus? Etenim, quũ peccata omnium nostrum Dei clementiam offendissent, dum parum accurate præstamus quod uerbo diuino didicimus, deinde priuatim quorundã intollerandæ iniuriæ in eum locum rem adduxissent, ut necessitas urbi Tigurinæ incumberet armis tueri fines suos, suos ciues, suas fortunas omnes, & caput suum contra hostes, qui iam bello affligebant nihil tale commer-

De Tigurinorũ expeditione & Zuinglij obitu.

commeritos,noluit ZVINGLIVS deesse communi periculo, qui semp et docuerat & uere docuerat pietatē in patriā, & fortitudinem animi ad repellenda pericula patriæ, qui docuerat obedire magistratui & seruare fidē, ut nemo suam operam ciuitati suæ deneget, quum petitur in discrimen contra omne ius atq; fas. Adhæc intellexit non minus loci esse præconio ueritatis in castris, quàm domi. Nam & licentia militaris comprimenda est sermone diuino, et animi exhortandi ad fortiter agendū in causa belli iusta et honesta, ut nō sine magna ratione Deus in Israëlitico populo uoluerit sacerdotē adesse ordinib. militaribus. Non interim ignoro, q̄ execrabilis sit res militia mercenaria & bellū iniustū. Quid Pōtificū Ro. sanctiōes statuant, quāq; sint exacte obseruatę à Iulijs, Leonib. Clementib. & alijs plurimis, non me latet. Cæterū quo cōsilio, & q̄ rectè cū suis charissimis ciuib. in militiā inauspicatā profectus sit, OECOL. epistola quadā lib. 4. ostēdit, cuius initiū est: Nō possum ire inficias. Quūq; infaustū bellū præter expectationē exhiberet celerē atq; tumultuariū cōflictū, ut Tigurini pugnarēt infelicius, occubuit unà cū optimis atque fortissimis uiris ZVINGLIVS, eā reddēs Deo animā in acie ad quā honestè uenerat, quę omnino fuit reddenda. Corpus inhumaniter tractatū est ab hostib. acerrimis, quorū salutē unice optauit. Post paucos dies ulcere depascente correptus est OECOLAMPadius. Quid hoc noui est, hominē tot morbis, tot ærūnis, tot causis mortiferis obnoxiū, capitali morbo implicari? Sed q̄ patiēter tulerit acerbissimos cruciatus, q̄ piè interpretatus sit hoc opus Domini ipsum exercens, q̄ salutares uoces ediderit, nouere mecū, q decūbenti adsuerūt. Eq dē q nō pauca legēdo & audiēdo perceperā de patiētia, per dies 14. assidēs uiro patiētissimo, uelut in rē pręsentē adductus, multo efficacius pręcepta huius uirtutis pręstantissimæ imbibi. Et tamen impudentissimi quidā nebulones ausi sunt per orbem spargere, quod ferro primū, deinde ueneno mortē sibi uoluerit consciscere. Ab illis aūt conatib. per uim abductus fertur, et subitanea morte peremptus, q inter manus suorū pijssima uerba ceu carmen olorinū elocutus felicissime obdormiuit in Domino. Ab omnib. ordinib. Patrū conscriptorū, & equestri, et literatorum, & matronarū, & plebis honorifice funeratus est: quæ laus ingēs est urbis Basiliensis. Sed qs optimorū hoīm desperet salutē? Quis dubitet in morte uoluisse à Christo Seruatore discedere, q per oēm uitā cōstātissimè adhęserūt, nec ullis minis aut illecebris abduci potuerūt? Viuūt uiuūt in Dño, et beati sunt, q obdormierūt fideles in Christo. Cursum absoluerūt, fidē seruarunt, nūc tenent in coelis æternæ gloriæ coronā. nobis reliquerūt ingēs sui desideriū, gemitus, suspiria: q uidemus Ecclesiā Christi eximijs duob. uiris nudatā esse, ita postulante nostra ingratitudine. Porrò nō est mirū, quosdā uelle ingeniosos & eloquētes uideri carpēdo exitū ZVINGLII & OEC. quū hodie ueritatis osores ab euāgelij pręconib. flagitent portētorū designationes: quasi uero ipsi edāt signa, q frigidissima sōnia referētib. fidē adhiberi uolunt, aut quasi

quasi credituri essent signis, aut uim habeant adstruendi uerum, aut non possint etiã seductores Antichristi porteta edere. Sed infelix mendaciũ arripit obuia quæq;, ut sese misere sustẽtet. Non desunt eñ lepidi homines, qui audent sinceram doctrinam de sacramento corporis et sanguinis Domini ci eo titulo perstringere, quod cum Anabaptistis coniuncta sit. Quid ad rem facit, si qui ex Anabaptismi sectatoribus ueritatem in hac causa nobiscum profitentur? An nõ quædam orthodoxæ fidei agnoscunt Mahumetistæ, plurima Iudæi, non pauca toto cœlo aberrantes Pagani? Num statim inter nos commercium atq; consortium intercedit? Sed tam leuicula et friuola in personis exagitandis, ad obscurationem ueritatis stolidi uituperatores sibi desumunt, ut pudeat uerbosius meminisse: præsertim quum nemo sanæ mentis ignoret, dogmata & personas differentium latissimo termino diremptas esse, multoq; aliud esse uerum docere quàm prauum agere. Quemadmodum eñ ratio nullius est momenti, si colligã, Hic speciem præfert boni uiri, & propterea sunt uerissima quæ dicit: ita nec consectaneum est, ut qui perdite uiuit, omnia dicat falsissime. Aliter enim, quid certi relinqueretur nobis in rebus omnibus? Dixit Pilatus Christum esse innocentem, qui tum se parricidio per capitalem sententiam alligat. Idem dixit Iudas proditor. Diabolus filium Dei uiui pronunciat. Num contraria credam, ueritate contempta cum turpibus ueritatis professoribus? De hæreticis theologi ueteres tradunt, quod exactissima fuerint specie probitatis, ieiunijs, uigilijs, precibus, simplicitate uestitus, castimonia corporis, eleemosyna, propensione ad supplicium capitale, ut martyres etiam diaboli dicerentur. An fidem adiungemus absurdissimis opinionibus, quæ ab illis in speciem optimis uiris propinantur? Sed frustra moramur in manifestis. Non plus sapientiæ aut roboris ad debilitandam ueritatem habere debẽt apud cordatos uiros mẽdacia et calũnię, nõ in homines ipsos tantũ, de quo antè dixi, sed de reb. etiã. Audẽt eñ q̃dam nõ modo apud remotos, sed etiam in uicinia spargere, quidam etiam perfrictæ attritæq; frontis nugones libellis de doctrinæ genere spargere, quod nec dictum nec scriptum nec pictum unquam apud nos fuit. Eiusdem iniuriæ & uanitatis est, quod in calumniam rapiunt, bene apertéque satis dicta, figulorum exemplo addendo, subtrahendo, peruertendo. Nam quum fortè ad calumniam præbitis auribus, uelut ad aucupium, audiuerunt nominari Fratres Domini, mox audent sycophantæ pro uerissimo asseuerare, dictum pro concione publica, diuam uirginem Mariam alios preter Christum Dominum habuisse filios. Quũ est diserte propositum, nos unũ habere intercessorem Christũ, nec beatis hominib. tribuendã esse laudẽ & decus, quę solius Dei sint: sycophanta nõ dubitat insultare tanq; cõtemptorib. atq; proculcatoribus diuorũ, qui legitimũ honorẽ sanctorũ unice cupiũt assertũ. Docet, per fidẽ in Christũ seruari hominẽ, nec uiã salutis patere per merita nostrarum

rum actionũ. Calumniator illud exponit, prohibitionẽ bonorũ operum. Quid illis ego respondeam, quam utoptem aures difficiles & sapientiam hominibus, ne istis nebulonibus se irridendos prębeant, utq; redeant leges optimæ in delatores atque calumniatores olim à sapientissimis & perinde iustissimis Principibus latæ? Quibus artibus dici à me non potest, quanta rerum serenitas, & pax, & incolumitas bonorum esset obuentura. Et hæc Principes habent speciem rationum, quum sint instrumenta oppugnandi ueritatem, protegendi mendaciũ strophæ sophisticæ, technæ Satanicæ. Iam ut aduersarij possint arcem uanitatis retinere diutius, nec ueritas patefacta ipsorum friuolas assertiones funditus subuertat, simul prodens calumnias & mendacia in ueritatem concinnata, per uim etiã persequuntur libros OECOL. & ZVING. ut nemo typographus imprimat, nemo bibliopola in foro, in taberna uenum exponat, nemo emat, legat, audiat, ut inuenti libri exurantur. Quę diris comminationibus & crudelissimis pœnis effecta reddunt, suum institutum approbantes tam legibus imperatorijs, quàm sanctionibus iuris pontificij. Verum edicta Imperatorũ, ut 1. Cod. de hæreticis & Manicheis et Samaritanis, & Cõstituti. 42. in certas & cõtestatas hæreses grassantur, quas nulla meorum Praeceptorum literula resipit. Sed quàm consultum uelint populo Christiano qui bonos libros per tyrannidem opprimunt, quàm uitari cupiant sua colloquia quibus boni mores corrumpunt, ipsi clarissime testantur quum dogmata illis libris compræhensa in uulgus proferunt, & quidem atrocissimis uerbis et per calumnias, per mẽdacij figmentum deformata, ut destituta suis rationibus isti certatores præclari satis uentilari possint ad applausum populi. Quàm uero in his negocijs procliuis error sit et facilis incuria, dum censores officinarum uel imperiti uel maleuoli sunt, dum inquisitores hæreticæ prauitatis iniqui sunt homines, uel Guilhelmi Occam libri planum possunt facere. Hi enim quia Papæ non plurimum potestatis deferebant, per Galliæ regnum ad busta cõquisiti sunt: post breue tempus ad lectiones theologicas requisiti sunt, quibus hodie in alma Parisiorum uniuersitate nihil est celebrius. Cæterum illis incendiarijs denuncio, ut meminerint patriarchas suos esse impiũ Ioachim, q librũ Hieremię graphio dissectũ flammis nefarijs iniecit: uerũ nequicq;. nã ijdem sermones & multi prę terea peruenerunt ad nostrã cognitionẽ. Habent antecessorem Antiochũ tyrannũ truculentissimũ & typũ Antichristi, q ad religionẽ uerã extirpandam, quę tũ uigebat in populo Israelitico, libros sacros diuinę legis curauit exuri. Et tantũ effecit, quantũ uos diu sęuiendo effecistis, ut uiuat, uigeat, floreat, triũphet ęterna ueritas. Defendite igit causam uestrã si bona est rationib. nõ uiolẽtia, nõ flammis, ceu Vulcani sacerdotes: & mali libri adeo non nocebũt, ut etiã adiuturi sint causam uestrã. Etenim mendaciũ sibi male coherẽs seipsum destruit, & liber malus apud cordatũ lectorẽ cito exuit

gratiam:

gratiã: q̃ si uestra sapiẽtia, uestra doctrina et ueritatis argumẽto uanitatẽ dogmatis penitius introspexerit, ultrò ad uos deportabit malũ codicẽ, ut pœnas luat, sicut in Actis spõte libros superstitiosarũ artiũ ad Apostolos detulerũt ut exurerent. Atq̃ ista mihi uidet̃ expeditissima ratio, ut officinæ typographorũ et tabernæ librariæ nullũ dẽt malũ, si uidelicet hoiẽs sapiãt, ut emãt optimos libros primũ: deinde si quib. opes ad emendũ & otiũ erit ad legendũ, reponãt in suã bibliothecã etiã inferioris classis autores, dũ cogitãt illud bene dictũ, Nullũ librũ esse tã malũ, quin aliqua ex parte possit cõmodare. Ad hos mores se cõparabũt typographi, ut excudãt libros, qui emptorib. sapientib. possint placere. Sed tempus est Illustrissimi & optimi Principes, ut uela cõtrahã, & nauiculã ingenij ad portum appellem. Nõ em̃ si facultates eæ forẽt, ut affectib. uim afferre possem, ad cõmouendos animos in epilogo ut solet fieri quicq̃ molirer, cui propositũ fuit simplici expositione ob oculos animi sedati ad arbitrandũ iudicãdũq̃ subijcere causam grauissimã, pariterq̃ sanctissimã, quæ nimis diu fatigauit Ecclesiã. Hoc aũt libenter mihi de uestra æq̃tate promitto, deq̃ uiris bonis ómnib. ut postq̃ liq̃do uidetis in D. OECOLAMPAD. & ZVING. pectorib. aut ingenijs nihil fuisse meditatũ ad corrũpendam religionẽ, aut disturbãdã ciuilẽ cõuersationẽ, eorũ quoq̃ libros salutares reip. Christianæ procul dubio esse, qui ad diuinarũ scripturarũ sunt directi canonẽ. Eas uero machinationes q̃b. hactenus oppugnant̃, uel esse friuolã iactationẽ prȩiudiciorũ, quæ nulla sunt in meos Præceptores ac libros eorũ eiusmodi ut iure debeãt ualere, uel iniquã nominis insectationem, & calũnias et impudẽtissima mẽdacia, uel apertã uim. Non dubito Principes, quin uestra spõte in gremiũ uestri fauoris sitis recepturi tũ uiros optimos & in sede beatorũ collocatos, tũ scripta ipsorũ utilia, ut hominib. relinquant̃ iudicia libera ad cognoscendã ueritatẽ, et quod rectẽ q̃s iudicat profitẽdũ, ut aperiant̃ libris optimis fora, tabernæ, et totũ commerciũ Christianȩ societatis, ut obstruant̃ calũniatorũ cõuiciatorũq̃ linguæ petulãtissimæ. Quod si feceritis, clemẽtia Dei Opt. & Max. placide uos ut hacterius fouebit, cõseruabit, ab oĩb. insidijs tuebit̃. Habebitis homines magis ingenuos & liberales, q̃ nõ cogent̃ ad simulationes in reb. fidei. Trãq̃llitas erit reip. solida, pax Ecclesiarũ in Deo et cũ ueritate. Omniũ piorũ uota et preces uestrã salutẽ æterno Deo efflictim cõmẽdabũt, ut pergere possitis prudẽtia, æq̃tate, iustitia, religiõe, sub uestrã fidẽ à deo creditos populos gubernãdo. Vnde fiet, ut beati et incolumes degatis, et exacto uitȩ spacio, quod prouidẽtia cœlestis ad rẽp. gerẽdã uobis assignauit, felices ad ȩternã cũ Deo beatitudinẽ migretis: et post uos in terris pulcherrimũ pietatis atq̃ iustitiȩ nomẽ, uerãq̃ gloriã corã Deo et hominib. relinquatis. Gratia Domini nostri Iesu Christi uos, uestrosq̃ populos conseruet incolumes, in cognitione ueritatis & actionibus pietatis.

PRAEFATIONIS FINIS.

DE D. IOANNIS OECOLAMPADII OBITV PER SIMONEM GRYNAEVM

WOLFGANGO FABRICIO CAPITONI SIMON GRYNAEVS SALVTEM.

DE OECOLAMPADII nostri uiri innocentissimi obitu, horribilem apud exteros famam uagari, quasi uel suis ipsius, uel suorum certè manibus clàm peremptus sit, eamq́ scriptis quorundã ædítis cõfirmari, & uulgo mortalibus, qui longius hinc degunt, persuaderi, multorum iam sæpe ad uos è Gallia partim, partim aliunde literis significatum esse scribis: hortarisq́, ut qui rebus omnibus interfui, ac diligentius etiam cæteris singula notaui, quiq́ extremum halitum illius legi, atq; oculos amici clausi, pro ea coniunctione, quæ mihi cum eo semper fuit, non superuacuum, sed necessarium iam propemodum officium charissimi uiri manibus exhibeam, & suspicione graui piorum animos liberem, simul os scelestũ calumniatoribus istis fide digna narratione obturem: quo fructus, quem boni ex ipsius libris ceperunt hactenus, maior deinde certiorq́ ad ipsos redeat, ac tot tamq́ egregia monimẽta ab impiorum sacrilegis uocibus uindicentur. Ego uero mi Capito, tametsi nunquã mihi, Deo gratia, aut studium defuit ueritatis tuendæ, aut zelus, iustusq́ dolor, mendacia tam portentosa pręsertim proscindendi: tamen quia hanc aleam bonorum omnium communem uidebam, ut non solum præsentes uiuiq́ summum malorũ odium incurrerent, sed extincti diris insuper omnibus deuorerentur, dissimulandos in Domino totum id genus insanos aduersariorũ clamores semper iudicabam, nę quis ambitiose magis, quàm necessarie fieri diceret, si uiri multis quidem præclaris rebus egregij fama & nomine defendẽdo, uel paululum nobis indulsissemus. Itaq; ne quisq́ in ista ecclesiæ acerbissima dissensione quicq́ in nobis desideraret, cum multi sæpe hortarentur, qui uitã ipsius literis mandarem, illustrẽ testatamq́ satis ipsius libris putans, nec de uita, nec de morte, quem & uixisse & mortuum esse sanctissime scimus, scribere quicquam in animum hoc quidẽ tempore prius induxi, quàm nouo temeritatis & sacrilegij exemplo, lingua maledicorum scelesta, in hanc necessitatem uel inuitos nos adegisset. At quid istuc esse mi Capito, aut quo nã pacto fieri dicemus, ut quæ res in urbe celeberrima maximaq́, conscijs et uidentibus tot mortalibus gesta non subito, sed longa mora est, ea non solum in dubium uerti, sed in diuersum planè ab inimicis rapi potuerit: ut qui pientissime uitæ suæ finem cum summo bonorũ omnium dolore clausit, is per summum scelus effudisse animam summa bonorum omnium execratione dicatur. ac cuius singularis per omnem uitam fuit animi lenitas, is dira manu ferocem luctantemq́ spiritum nefarie prorupisse audacissimorum hominum literis prodatur. Tanta ne quisquam uecordia est, tam pręcipiti inuidia, tam atroci odio, tam crudeliter ut uulnerare famam cuiusquam possit? tam dirè, tam sacrilegè in innocentis uiri manes grassari? Imo uero sic fato, sic natura rerum fit. Nunquam sol ille iustitię exortus in hunc tam oppressum caliginosis nubibus mundum est, quin atra semper tempestas, sæui semper turbines undequaq; momento cõsurgerent, quin horribiles nymbi coelo toto incumberent, & Christi membris extrema omnia minarentur, quin ira rabida, liuor ferrugineus omnia inuaderent, quin impotentes calumniæ omnia miscerent. Quæ mala, quàm fortibus animis in patientiam & crucem Christi uere compositis ferre contemnereq́ decet, tam dissimulandum mendacium sacrilegum, aut certè ueritas destituenda non est. Nos igitur quia rebus

omnibus

omnibus interfuimus, de morte uiri optimi, ut habet, uerbis paucis, fide certissima,
simul & calumniatoribus istis, & piorum studijs respondeamus, & testimoniũ in-
nocentiæ ne denegemus, par est. Anno igit̃ quàm mortuus est integro, cũ ualetu
dine firma nunquam fuisset minus, negocijs grauioribus, aut solicitudine maiore
obrutus nunquã fuit. Nam et repressa haud ita pridẽ scabies, quæ eodem tempore
magna ui, toto corpore eruperat, membris omnibus oberrãs, tot annorũ æternis lu
cubrationib. exhaustas uires mirabiliter affligebat: & non solũ quomodo progres
sum iam aliquousq; Euangeliũ, fructus certiores maioresq; redderet, sed inter gli-
scentia bella ciuilia, & sectas alias ex alijs cõtinuo pullulãtes, ut ne officio suo usq̃
deesset, cura incredibilis solicitabat. Itaq; pro summa temporum difficultate, uigili
ãs, labores, cum essent maximi, omnia intendere, ditionẽ uniuersam Ecclesiæ suæ
suis pedibus circuire, cohortari diligenter non suos tantũ, sed & aduersarios, non
semel etiam cum uitæ discrimine grauiter & acerbe castigare, & in uiam reducere:
sæueritate summa, summa fide in omnia incumbere. Quin etiam testamentum u-
trunq;, quod antea per uices cum altero professore Theologo prælegebatur à prin
cipio exorsus, speciosam rem, noua & uetera, summa doctrinæ sacræ, summa lin-
guæ utriusq; Græcæ & Hebrææ noticia, egregius uerusq; Christi Episcopus, scien
tissime inter omnia priuata & publica alioqui negocia, inter conciones perpetuas,
optima quotidie cum fide promebat. Tot res difficillimas, tempore eodẽ, uir unus,
summa animi tolerantia, plusquam annum integrum sustinuit: morbum haud
minore cum molestia in membris tum fluctuantem, quàm postea erupit: duarum
idq; peregrinarum linguarũ interpretationẽ, nihil hic attinet dicere qualem: Theo
phylacti, Cyrilli & Chrysostomi pleraq; opera, quanquam inter excudendum per
summam festinationem reddita, satis docent: scripturæ sacræ non quà obuia & ex
posita, sed quà retrusa maxime fuit, explicationẽ: quod in Esaiam, Haggeum, Za-
chariam, Malachiam, Danielem, Iobum Hieremiam, Ezechielem, ad Rom. Epi-
stolam ad Hebræos, ac Ioãnis Euangelium, canonicam, ampliss. luculentissimaq;
commentaria intra paucos annos elucubrata, clarissime testantur: postremo, Con-
cionandi munus haud unquam interea prætermissum: negocia priuata taceo, &
ad Ecclesias innumera quotidie responsa. Ipse cum labores immensos mirarer,
sæpeq; interueniens repræhenderem, ac hisce parem esse diu negarem, hortatus
accurate sæpenumero sum, qui modum negocijs faceret, summis se tantum tem-
poribus impartiret seruaretq;. Verum is urgente fato sic properabat, sic matura-
bat omnia, ut qui procul hinc prorsusq; migrandi diem instare, scire certo uidere-
tur. Iam infelici bello Heluetia efflagrabat, Zuinglius fortissimus restituendæ a-
pud suos innocentiæ adsertor, & sedulus Euangelicæ synceritatis uindex, cecide- ZVINGLIVS.
rat, conditiones pacis bonis uereq; religiosis hominibus admodum graues coi-
uerant, aduersis rebus & casu subito animi omnium fracti sternebãtur, cum seu lue
pestifera, quæ per urbem tum & in ipsius etiam domo grassabatur, seu repullulan-
te & uim intus concipiente scabie, ulcus super os sacrũ, qua compages membro-
rum omnium est, primum excruit sese, mox auctis ignibus corpus totũ mirabiliter
inflammauit. Anthracem fuisse non est dubiũ. Liuidus color ac infestus, uis ardo-
ris intoleranda. Inter tot incommoda priuata & publica, nõdum ille aut conciona-
ri, aut prælegere, aut lucubrari desijt: sed ceu fortis ille miles, omni tolerantiæ gene-
re duratus, in ista sua statione assidue hærebat: tantisper, dum ui morbi cõpulsus,
domi se cõtinere, negocia ponere, decũbereq; coactus est. Cõtinuo aderamus ami
ci, & Medico primum, mox Chirurgo accitis, de morbi genere rationeq; disputa-
bamus. Medicus, quod res erat, seu morbi ingenio, seu corporis imbecillitate per-
pensa, iam tum à principio non satis polliceri uidebatur. Verum ubi omnia consi-

deraſſet, ea uia rem aggreſſus eſt, qua ope ſumma niti poſſe credebat. Ac dies iam
unus alterq; abijt, cum arte compoſitus calor paululum, & ulcus iam ad maturita-
tem perductum interſpirare ab ignibus iſtis ſinerent, & ſpem nobis omnibus cer-
tam preberent. Ille, quanquam haud ægre officia admitteret in ſeſe amicorū, nun-
quam tamen non faceſſere ſedulitatem noſtram, iubere, ac fatalem eſſe morbum
monere, deſijt. Interea quantum amicorū in urbe fuit, ordinum quidem omnium,
de Senatu uero optimus quiſq; uir diligentiſſime adeſſe, omnia facere, beneuolen-
tiam & promptitudinem ſummam oſtendere. Quin & Senatu edictum fuit, quî
ſumma Medicorum fide aduigilaretur. Inde uero in urbem fratres pijq; omnes ad
uolare, noctem totam iuxtà uigilare. Itaq; cum limen huius antea frequens fuiſſet
ſemper, fuerat nunquam frequentius. Stabat morbus, & dies octauus præterierat,
erantq; Medicorum non eædem planè ſententiæ, tametſi ſtudium, ſedulitas & fi-
des par fuit, quippe qui & amici eſſent. Tentata omnia ſunt, uerum inuitis pertina
ciſſimum malum uicit. tametſi non morbi pertinacia magis uinci ſe Medicus, quî
urbis ordinarius primus eſt, fatebat, quàm corporis imbecillitate, uiribus ſuis iam
dudum exhauſti. nam nec fluere ulcus, ut cœperat, ſed curſum intrò reuocare. nec
ægritudo remittere, extincto iam calore, ſed circa præcordia inrendi, etiam caput
iam uehementiſſime turbari. Ibi noua ope Medicus niti, (uni enim iam res com-
miſſa fuit) induſtriam omnem aduocare. Rurſus igitur reſtituta uis, rurſus ſpes no
bis aliqua, ac certa propemodum illuxit. quippe ſignū, ut uidebatur, clariſſimum
uictrix natura extulerat, in dextrum latus repente tumidum exulceratumq; mor-
bo exturbato, & ingenti circum præcordia phlegmatū ui ſubito concepta, reſonan
teq; & large exundante. Verum hæc, ut patuit poſtea, luctantis naturæ uirtus ex-
trema fuit. nam haud multo poſt, tremere cor, rigere oculi, mēbra omnia deficere
cœperunt, penituſq; ſuperare morbus. Medicus animū iam deſpondere, nos mœ
ſti ſpem omnem abijcere. Ille qui dudum ad hanc luctam animis ſe totis cōpararat,
et hunc diem cupide expetiuerat, non expectare conſolationem noſtram, ſed prior
ultroq; nos conſolari. Igitur miniſtris Euangelij uerbiq; ſocijs & Eccleſiæ primori-
bus aduocatis, oratione huiuſmodi uſus eſt. Quid ſit, uidetis fratres: Adeſt Domi
nus, uenit, hinc iam nos abducit. Quæ cum ita ſint, uocare uos prius uolui, & hanc
animam cum chariſſimis uera in Dominū lætitia, uera cōſolatione exatiare. Quid
igitur ſerui Chriſti, quos idem erga Dominum ſuum amor, ſtudium idem, doctri-
na eadē coniunctiſſime copulauit, in extremo cōplexu, dicemus? Parta ſalus, par-
ta per Chriſtum omnis nobis regni Dei fiducia eſt, doctrina certa, pedibus noſtris
lux parta. abeſſe procul omnem triſtitiam, omnem uitæ mortiſq; metum, omnem
dubitationē & errorem decet. Solum hoc fratres eſt reliquum, hoc ſolum ſupereſt
fratres, ut Chriſti ueſtigijs, quæ dudum ingreſſi ſumus, conſtanter fideliterq; inſiſta
mus, doctrinæ puritate primū intacta, uita deinde per omnia uiuo Dei uerbo con-
formata. cætera qui potens eſt, quiq; ſponte uigilat ſua, Chriſtus Dominus cura-
bit, Eccleſiam ſuam tuebitur. Agite igitur ò fratres, ſic luceat lux ueſtra, ut in uobis
glorificetur pater Deus, illuſtre Chriſti nomen conſpicuumq; luce uitæ & ſinceri-
tatis ueſtræ fiat. Agite diligite inter uos uere, uitam hanc in oculis, in cōſpectu Dei
totam traducite. Fruſtra uerbis pietas inculcatur, ueritate & luce uitæ opus eſt, ue-
roq; & cœleſti mentis ſpiritu, ſi fundere Sathanā, ſi cōuertere in Dominum Chri-
ſtum, mundum hunc præſertim uelimus. Nam quæ ſurgunt ò fratres nebulæ, quę
ſe tempeſtas ingerit, quæ hominum alienatio, quæ impietas incumbit? Sed ſtare
fratres, durareq; oportet: præſens ipſe ſuis rebus aderit Dominus. O ſi pericula unà
ſubire, hanc animam pro ueritate ſæpe effundere liceat. Sed licet, indiuiſus amor
eſt, & indiſſolubile in Chriſto uinculum, communia pijs omnia inter ſeſe. Hæc ita

Oecolampadij iam iam morituri ad ſuos oratio.

de pietatis

de pietatis communi causa. De sua sic paucis: Corruptæ ueritatis scelus, quod nobis imputatur, inquit, nil moror. Subeo iam bona per gratiam Dei conscientia tribunal Christi. hic liquidum erit, Ecclesiam per nos non esse seductã. Cuius quidem sententiæ contestationisq́ nostræ testes uos relinquo, & ipse hoc extremo spiritu confirmo. Sic dixit, fratres operam dare, Ecclesiæ curam suscipere dextris datis promittebãt. Postridie quæ iam quindecima dies fuit ex quo decubuit, liberos in conspectum adduci, coramq́ sisti iussit, ac dextras primum prehendit, deinde capita singulorum demulsit. ac quãquam nihil horum per ætatem intelligere poterant, quippe trimulus maximus natu erat: Agite, inquit, tu Eusebi, tu Irena, tu Alethæa, mea pignora, patrẽ Deum diligatis. Annuente pro pueris matre, ad ipsam socrũq́ et cognatos conuersus: Vos, inquit, hac cõtestatione obstrinxi, uos quod audiunt, quodq́ esse uolui, pij, pacifici, ueraces mei liberi ut sint, operam dabitis. Cum rursus annuerent promitterentq́ omnes, uelut fide accepta, abduci rursus è conspectu iussit. Erat postrema ea nox. Aderamus fratres omnes, paucula quædam dixit, cætera quietus. Redeuntem quendam per amicum sibi, cum rogaret, quid attulisset noui? & ille respondisset, nihil: At ego tibi dicã, inquit, noua. Expectabant quid esset: Breui, inquit, ero apud Christum Dominum. Paulo post cum ecquid lumine offenderetur, rogarent: pectus tangens, abunde lucis est, inquit. Iam aurora appetebat, & oriri sol, rebusq́ inferri, & humana respicere festinabat, cum uiro optimo fatalis hora instaret. Postrema fuit oratio, quam quidem uoluere clare lingua anhela posset, pro peccatis deprecatio illa Dauidis celeberrima, quam integram à principio ad finem, uir Dei, ductis ab imo pectore pijs gemitibus palam omnibus peregit. Paululum deinde intercessit moræ, & uelut respiratio, cum rursus tanquam expergefactus orationemq́ instaurans: Salua me Christe Iesu, inquit. Vltima hæc uox fuit, quam os illud uenerandum, & pium caput edidit. Decem fratres aderamus, in genua circum lectulum deuoluti, sublatis omnes in cœlum manibus Dominum obtestantes. Iam prorsus illuxerat, iam sol horizonta nostrum planẽ contigerat, cum spiritum uir optimus redderet creatori Deo, tanta animi per omnia lenitate, tam certa in Christum Dominũ fiducia, ut pij omnes ex obitu & illustri exemplo consolationem perceperint, non minus quàm è uita. Sic Oecolampadius ultimum uitæ huius actũ clausit, qui per omnẽ, quam uixit, ætatẽ se gessisset innocentissime. Me equidẽ, quę αὐτόπτης unà cum alijs fide dignis. corám uidi, cũ dissimulare, adeoq́ ueritati denegare testimonium nefas duxi, ea potissimum urgente causa, cuius initio commemini. Peruelim autem, ut tu Capito frater, quo imprimis autore, quicquid id est, ad te dedi, uitæ ipsius summam perstringas. nam te non fugit, opinor, quantũ in his momenti sit, pietatis studiosos non tam in Domino mirifice oblectandi, quàm etiam ad pie æmulandum potenter extimulandi. Abs te uero id non temere mihi uideor exigere; alium enim, qui istuc maiori fide possit, arbitror esse neminẽ, posteaquam inter uos à multis annis tam arcta fuit consuetudo. Quo igitur officio gratiam non uulgarem apud optimos quosq́ potes inire, eadem ipse nihil addubito, quin meo hortatu, quantum beneuolentiæ suæ opes in uiro isto seculorum memoria digno Deus ostentare uoluerit, orbi sis & lubens & serio testaturus.

VALE.

EIVSDEM IOANNIS OECOLAMPADII VITA PER VVOLFGANGVM CAPITONEM.

CHRISTIANO LECTORI SALVTEM.

COGNITIONEM & sensum Domini nostri Iesu Christi regnãtis in gloria, tibi precor amice & pie Lector. Quẽ uiuendi finem, selectissimum Christi organũ, mihiq́ frater coniunctissimus Ioan. Oecolampadius fecit, fide summa elegantiaq́ & doctrina pari, peritiss. erudite pieq́ & sentiendi & dicendi artifex Simon Grynæus noster, epistola ad me expressit, quã huic nostræ præmisimus. Quæ eadẽ duo senatores Basilienses, uiri admodum graues, inter alia multa hic retulere: sed adspersa tot sanctis affectibus, uerbaq́ & gestus eius ita exprimẽtes, ut mihi uiderer ab ore moribundi præsens oculis atq́ aurib. haurire omnia: qui quidẽ unà cum fratrib. symmystis quantũ publica permiserunt, assidui intererant, maxime dum ualetudo uiri ad extremum uitæ exitũ deuergeret. Totum uero in hoc fuisse aiunt per oẽs dies ægrotationis, ut sincerã fidei doctrinã, concordiã, dilectionem mutuam, & accuratam Ecclesiarum curam fratribus cõmendaret. Quæ illum, sicut per omnem uitam intentum, sic ingrauescente morbo, hoc intentiorẽ tenebat, quo uidebat emigrandi hinc ad patrẽ horam certius imminere: uel eo maxime, quod haud obscurũ esset, quam acrem impressionem in gregem Christi, & inermem & præsidio ueri pastoris destitutũ, post discessum suũ hostis facturus esset. Neq́ dubito quin illius precibus adscribere liceat, quod uita hac ipso perfuncto, tam sęua tempestate rectum tenere clauũ successor potuerit: luxataq́ corporis Ecclesiastici membra, ut aliquot annis sub ipso cœperant coalescere, cõsolidariq́ nihilo secius pergant. Magna sanè gratia habenda doctissimo simul atq́ pientissimo Grynęo, quod tam eleganti cõpendio, uiri exitum ob oculos spectandũ proposuerit. Ex qua imagine, quo pacto fatalis illa hora excipienda tibi, facile colliges. Nec minoris exempli om̃is peracta uita eius: cuius tamen describendę prouinciã, ut uides, mihi Grynęus delegauit, sarcinã profecto his uiribus longe maiorẽ, præsertim hac ætate ingrauescente; & huic ingenio, si quod fuerit, annis & morbis diutinis, atq́ adeo diuersiss. periculosissimisq́ occupationib. iamiam lassescẽti atq́ imminuto. Atqui nephas esse ducam oportet, si nõ sinam Christi gloriã in illo sanctissimo eius instrumẽto, tum candide Lector quisquis es, desideriũ tuum ex pietate natũ, tum deniq́ Grynæi illius pietate et eruditione summa iuxta pollentis obtestationẽ, apud me tantũ ualere, ut summam quod ille scribit, atq́ adeo paucis, quę habeo de uita huius cõpertissima perstrinxero duntaxat. Rem em̃ ipsam & ueritatẽ, non dictionis ornatũ, à me expectes, illamq́ ipsam, ut bonis omnibus in oculis est, ne fidem abdita cõuerrentis in dubium uoces. Quare quis cursus uitę ad metã, quod aiunt, ab ipsis carceribus uiro cõtinuatus, ut cõpendio habeas, paucis accipe. Natus est anno 82. supra millesimũ quadringentesimũ, in oppidulo Cheruscorũ Vuinsperga, parentib. ut illic uiuit, abunde diuitibus, matre aũt honestioris religiosæq́ uitę nomine, celebriorę. Quæ sanè pręter summam in iuuandis pauperibus curam, ingenij quoq́ laudem inter notos tulit. Cumq́ hunc unũ ex liberis suis superstitẽ Deus uoluisset, literis & religione prope lactantem imbuerunt. Adultiorẽ destinabat pater mercaturæ exercendæ, mater impetrauit ut plusculũ temporis & sumptus concederetur literis addiscendis. Eiusmodi ingenij specimen in rudimentis literarum capiendis admodum puer dedit, ut omnibus esset miraculo. Mature enim ad id eum formare cœpit Dominus, in quo opera eius erat usurus. Atque adeo parens, siue precibus uxoris, siue filioli indole & natura uictus, in eum satis liberaliter sumptum facere cœpit. nam perceptis literarum elementis amplius erudiendum Heilprunnæ, deinde Heidelbergæ aluit: ubi eos progressus fecit, ut natus annos

non

non amplius duodecim, tolerabilem uersum scriberet: biennio post baccalaurei, ut uocant, honorem obtinuit. Nec minus illa ætate in religione & uitę innocentia fecit operæprecium, quàm literis. Posteaquam adeptus est magisterij titulum, Bononiam concessit, auditurus nescio quem iuris professorem, tum arcem existimationis obtinentem, patri in hoc obsequens. Sed intra semestre tempus, partim ualetudine cœlum Italicum auersante, partim quod mercator cui parens pecuniã, quo illic uiueret, reddendam crediderat, non satis ex fide egisset, coactus est ad suos redire. Repetit Heidelbergam, posthabitis legibus ciuilibus audiendæ theologiæ se mancipauit, admissis in partem, ut uocant, literis humanioribus atque linguis eruditis. nam ciuiles controuersiæ minores uidebantur, quàm quæ celsitudinem animi illius decerent. Eo flagrabat cognoscendæ ueritatis desiderio, ut quæstionum & sophismatum inanium odiosis tædijs non auerteretur, quæ ferè ingenia liberaliter instituta à sacris literis uel obiter gustandis deterrent. Post Thomã uero, Richardum inter scholasticos præcipue amplexus est. Gersonem triuit non indiligenter, quod is uideretur ad alendam pietatem cõparatior. Scoti acumen neglexit. Neque æqualium more ad singulas argutias attonitus hæsit, sed ad summam eius professionis auidus properabat. Cum paucis de profectu studiorum suorũ cõferebat, iniquior theatralibus istis disputationibus, quæ ad superbiam, ad rixas, ad supercilium, adolescentum ingenia multa corrupere iam seculis aliquot. Semper fuit rei literariæ quàm parãdæ famæ eruditionis expetentior, idque præter ætatis illius lubricæ ingenium, & absque instituto præceptorum. Dixisses alumnum sacræ ueritatis, non stultorum magistrorũ discipulum. Adeo pro captu ætatis consilia omnia huc cõtulit, ut ueritatis literatæ conscius atque domesticus fieret. Quo factum, ut eruditionis & uirtutis laude apud optimum quemque tacitis suffragijs adficeretur. Hac fama illectus illustriss. princeps Philippus Palatinus elector, liberis suis natu minoribus institutorem eum præfecit. Hinc illi aditus ad summa commoda euadẽdi patuisset, si splendorem & strepitum huius seculi amasset. Verum aliud uis animi tam diuini, & ad iuuãdam pietatem nati persuasit. Itaque quamprimum licuit aulæ ualedicens, ad pia studia prosequenda sese iterum abdidit. Tandem quia parentibus, ut erant uehementer pij, animus erat, in Deum & in hunc unicum filium facultates suas omnes conferendi, quod nulla amplius cura posteritatis tangerentur, ex eo quod ille esset ualetudine imbecilliore, & omnino profiteretur Ecclesiasten eximiũ, ipso autore sacerdotium facultatibus suis in patrio oppido instituerunt, cui concionandi munus coniunctum esset, ad id præcipuam prouentuum partem conferentes. quod quidem ob id filio primum committitur. Cui cum sesquimensem præfuisset, impetrauit Heidelbergam redeũdi ueniam, gratia adaugendi cultum ingenij, qui sibi ad sacram hanc prouinciã, quam semper maximi reputauit, nondum maturus uideretur. Prius tamen Tubingã adijt, & Stutgardiæ Capnionem, illis temporibus in linguis doctissimũ conuenit, à quo gustum qualemcunque Græcarum literarũ intra paucos dies cepit: quem breui adeo ex mutis, ut dicitur, magistris prouexit, ut Heidelbergam reuersus, Grammaticam, cui titulum fecit Dragmata, conscriberet, quæ postea est ædita: simulque Hebræa à quodam Hispano eodem temporis spacio didicit, quo & ego antehac usus eram præceptore, etsi infelici & inuidente nobis cognitionem sanctæ linguæ. Illis temporibus, concionibus sacris ego Bruchsellæ præfui, obnoxius & aulę episcopali, cuius nomine aliquoties adeunda mihi Heidelberga. Ex quo tempore mutua inter nos officia non parua intercesserunt, absque suspicione abalienati animi usque in hunc diem continuata. nam alter alteri cõsiliorum omnium uel socius, uel autor fuit: nisi dum ille uitam monasticam, me fortiter dissuadente, statueret periclitari. Quin mortuum eodem amore et nunc

prosequor,

prosequor, quem Christo adiutore in liberis eius, quos alendos suscepi, declarabo. Visum est autem ad partes muneris sui obeundas domum rediret, ne quid conflictu uanorum ingeniorũ, quæ gymnasia publica plurima nutriuerunt, cõtagij contraheret. Interea ego Basileam, ut illic sacris cõcionibus præessem uocabar. Ille autem patriæ suæ, cum omnium uere spiritualium & eruditorum admiratione Christum prædicauit, quanquam adhuc multa ueteris superstitionis admixta essent. At seuerus nimium concionator audiebat, quia aures uulgi insanis clamoribus non percellere, neq; infacetis facetijs actionem sacram exhilarare, quemadmodũ tum solebant mendicabula ista monachorum. Modestiam enim & sanitatem dicendi semper amauit. Quæ iniquitas iudicandi illi causam dedit, ut ad me de risu paschali scriberet libellum, animum eius ut tum erat feliciter exprimentem. Sunt enim anni opinor undeuiginti. Equidem uero non omisi mouere omnem lapidem, donec ad me hunc studiorũ & religionis sodalem, Basileam usq; pertraherem, indignum ratus, ut in angulo patriæ suæ tam angusto, tanta spes publicæ pietatis concluderetur. Effeci tandem, ut per Christophorũ ab Vtenheim Episcopum illò uocatus, parœciæ primi templi præficeretur. Attulit secum sex tragœdias Christianas, argumentorum non commemini: unum erat de uirgine deipara, si non erro: quas legerunt eruditi, & eorũ gustui satisfaciebant. Scribendo in utraq; lingua uersu plurimus fuit. Argumenta tamen tragica nõdum ad gnomonem fidei correcta erant, quod summa cum moderatione & cunctanter admodum à receptis erroribus discederet, magis necessario pietatis iudicio, quàm temerarijs aliorum adfectibus parens. Quod in causa, quo minus ederentur. Sub idem tempus, cum primum Erasmus Roterodamus, Noui testamenti annotationes editurus, Basileam uenisset, Oecolampadium in participatum sanctissimi operis acciuit. Opera enim subsidiaria illius (ut inquit idem) non solum pietate, uerum etiam trium penitia linguarum eminentis, adeoq; ueri Theologi se adiutum esse, ingenue fatetur. Admiserat enim doctoris Theologi titulũ, compulsus ab amicis, quibus tantæ luci illud plebeium ex nomine lenocinium adijciendum uidebatur. Tempus erat, ut Dominus hactenus instructo formatoq; uteretur: eoq; uocatur à Canonicis primi templi Augustani, ut concionibus illic sacris præesset. Atqui nondum maturuerat messis Christi, neq; dum alba ad messem seges euangelica, uitaq; cum uulgi tum ecclesiasticorũ corruptior, quàm quæ medentis manum ferret. Inde secedendi consilium captauit. Est autem in uicinia urbis Augustanæ, intra secundum opinor lapidem, monasterium D. Altonis, ubi conuentus Monachorum opinione pietatis & rectioris religionis cõmendati. Institutũ diuæ Brigidæ profitentur. Quorum more, cum prius explorasset, illorum contubernium adiens studijs suis & fidei libertatem ab illis stipulatus est. Quod his uerbis ante contestatus est: Etiamsi sexcentis, inquit, iuramentis me obstrinxero, nequaquam ea seruare potero, si quando utilis ministerio uerbi futurus sum. Eam conditionem non reijciebant Monachi, sed confirmabant, priuilegium q; suum monstrabant, quod ad concionandum exire possint, sicubi hæreses pullulent. Id uero transactum est, Episcopo Frisingensi uehementer applaudente, qui uirum ob doctrinam eximiam & religionem singularem à multis annis colebat. Huic ego consilio toto corpore sum obluctatus, id ueritus quod euentus postea declarauit, non inuenturum adoptatam studijs quietem, neq; libertatem seruiendi proximo & Ecclesiæ Christi. Iam in hoc instituto cum esset, præter conciones certas quas edidit, scripsit etiam de confessione librũ, quo magis pium, hoc minus ceremoniarum nũdinatoribus ferendum. Huius enim occasione Glapio Franciscanus, qui tum Cæsari Carolo à confessionibus, ingens uiro periculum creauit. Agebantur tum Comitia Vuormatiæ. Hac de causa sollicitantibus amicis, & consen-

et cõsentientibus fratribus qui in eo cœnobio, tuto discessit. Rumor antequam eua deret periculum, inualuit, coniectum esse in uincula, quem constanter nobilis & eruditus quidam canonicus Augustanus ad me, in aula Maguntina, Hallis Salis Saxoniæ agentem scripsit. Conuentus enim Vuormatiensis superioribus mensi bus dimissus erat. Continuo ego, ceu priuata & domestica curaturus, uenia duos menses discedendi impetrata, me in equum cõijcio, appropero Maguntiam, illinc pertentaturus rationem commodam liberandi fratris: & actutum ingressus ædes parœci hospitis mei, Oecolampadiũ cum Casp. Hedione colloquentem, præter ex pectationem inibi deprehẽdo. Iuuat meminisse quo animi gaudio uterq; perfusus, nos inuicẽ excepimus & consalutauimus. nam quatuor anni erant, quod Basileã ille reliquerat, neq; interea coràm conueneramus: & mihi sic erat persuasis. arctis simis custodijs & uinculis illum detineri. Verum mihi tribus ut minimum equis et ministris duobus per illos duos menses, Argentinæ, Basileæ, & sub itinere in pu blicis diuersorijs, meo sumptu uiuendũ, donec ad principẽ, ut condixeram, Nurn bergam redirem, ubi tum conuentus principũ indictus erat. Concessit inde ad He roëm illum incomparabilem Franciscum à Sickingen, apud quem Missam repur gare cœpit, & uertit ex Chrysostomo Psegmata. Vbi autẽ uir ille infelici bello im plicitus (qui planè dignus (cui pax diutina cum summa potentia contigisset, adeò iustitiæ, religioni, literisq; prouehendis erat addictus, Basileam concessit, ædituruś quę apud hunc parauerat. Ibiq; Senatu uolente, utcunq; reclamarent Sophistę pu blice Esaiam prælegere cœpit. Mox petente id parocho ad D. Martinũ, pro eo fun ctus est concionandi munere. magna quidẽ papistici gregis inuidia: sed uicit tan dem is quem purè prædicabat, Christus. Itaq; annos quinque sine legitimo stipen dio uel parœci, uel concionatoris, Christum docuit. Eodem deniq; tempore Chry sostomum in Genesim, & Theophilactum uniuersum Latinos fecit. Orta dispu tatione de sacramento Eucharistiæ, rogatus à multis sententiam, modestissime tan dem pro patrum sententia pronunciauit, quam bona fide adduxit. Cum uero istuc non ita ab alijs acciperetur, ut is scripserat, enata est dira quædam conflictatio. Sed facile uidere est, quid spectarit quæsieritq; hic uir: nihil sanè minus, quàm Ecclesiæ turbationem, aut ueritatis obscurationem. Interea cum inualesceret ueritas in He luetijs, per Fabrũ & alios disputatio publica, de primis capitibus religionis nostræ indicta est, quibus de controuertebatur: per primores Heluetiorum, autoribus ta men Fabro & Eccio, ut fama tulit. Ad hanc fide quidẽ publica, sed tamen non sine grandi periculo uenit. Cumq; Zuinglius adesse nec uellet, nec à suis permittere tur, quod longe alia ab hostibus capta consilia crederentur, quàm sola disputatio ne rem transigere: unus causam ueritatis sustinuit contra acerrimos atq; exercita tissimos huius hostes, qui illuc magna frequentia confluxerant. Qua religione, quaq; dexteritate id fecerit, præter acta ab hostibus etiam edita, plurimi hodie fide dignissimi testantur. Post annum & Bernensi disputationi ac reformationi operam suam egregie nauauit, quorum & ipsa acta à iuratis scribis congesta, toti orbi præ bent testimonium. Non diu post, cum Basileæ quidam de Senatu & plebe, ijs quę pro puritate Euangelij pridem in ea repub. legitime statuta erant, nimiũ audacter priuato ausu aduersarentur, & quæ publicitus pacta, priuatim rescinderent, motu illic exorto, rursus, ea quæ pro religione prius decreta iuxta uerbum Domini, tam in urbe, quàm in agro huius Reipub. reformata & stabilita sunt. In quo motu ne mo, sicut antehac, quicquam designauit insolentius. nam ut plebs manu nihil ten tauit, nisi quod idola quædam, & quæ ad superstitionem prostabant, temere per quosdã deiecta sunt: ita Senatus edicto composuit & instituit omnia. Id autem gra uissimi huius uiri ad modestiam, obedientiã & pacem cohortationibus bona par

te confectum est. Paulo post & restituendæ in illa sua ecclesia disciplinæ ecclesiasticæ, censuræq́ excommunicationis autor fuit. Mox accersitus Vlmam cum Ambrosio Blaurero et Martino Bucero, salubri consilio ei Ecclesiæ adfuit, ut ad Euangelij gnomonem ecclesiastica omnia exigerentur. Reliquũ uitæ tempus in huiusmodi sanctissime institutis tuendis ac prouehendis, cum scribendo, tum prælegendo, tum uarijs per Germaniam Ecclesijs consulendo, insumpsit, ut multorum qui nolunt Christum super se regnare inuidia, ita fructu amplíss. & gratia apud bonos summa. Hunc uitæ cursum tenuit perpetuo uir sanctiss. uerum, simplicem, syncerum, aptum pietati, appositum iuuandis hominibus, promouendo regno Dei, impugnando Satanæ molimina. Illa eadem ratio morienti per omnia constitit immota, certa, inuariabilis. Quia fundatus erat supra firmam petram, nullæ tempestates, quod inædificauerat, non dico non euertere poterant, sed ne labefactare quidem. Christum Iesum toto pectore spirauit. Hunc unum scopum habuit cogitationum, actionum, dictorum & factorum omnium. Ad hunc unum ceu cynosuram uela contraxit, laxauitq́, prout nauigij ecclesiastici ratio ferebat. Adflictos consolatione leuauit, pœnitentibus ueniam obtulit, laborantibus et in uia oneratis Christum eundem refectorẽ exhibuit, lapideis cordibus malleum iræ Dei admouit. Nec amplius quàm tempus Ecclesiæ quoduis poscebat, exprompsit: prudens sanè dispensator, qui dimensum dominicæ familiæ, commode partitus est. Quæ ratio ei constitit etiam Ezechielem tractanti. Quo tempore pro exteriore œconomia fuit solicitior, ut falsa religione conuulsa in populo Christiano, iuxta uerbum Dei uera Respublica constitueretur. Vale, & mecum ora, ut per spiritum sanctum, quà euasit Oecolãpadius, & nos penetremus ad Christũ Iesum in regnum Patris.

Amen.

DE D. HVLDRICHI ZVINGLII FORTISSIMI HEROIS AC THEOLOGI DOCTISS. VITA ET OBITV, OSVALDO MYCONIO Autore.

OSVALDVS MYCONIVS AGATHIO BERONENSI S.

PETIS Agathi mi charissime, rem ut scitu dignam, ita longe supra uires ingenij mei. Nam magna uires magnas postulant. Equidem humi repere didici hactenus, & est natura nescio quid humile uel à cunabulis in me. An uerò non arduum, uitam adumbrare Zuinglij? non enim dico scribere, quemadmodum nec tu petis: prudens certe, non nescius à paruis quid exigendum. Requireret hoc non tam Plutarchum aliquem, quàm Ciceronem patronum. adcò magnus est ille apud amicos, & reuera: tam paruus autem apud hostes, ut ipse tu scribis, Zuinglium sæpe factum esse in auribus tuis Deum, contra non semel ita uituperatum, ut mirareris, quin terra deuoraret. Atq; hanc causam esse dicis, quur eum uirum nosse uerè cupias ex aliquo, cui uita & mores ipsius familiariter sint noti: & hoc quidē propter libros, quos reliquerit, tam solidè conscriptos. Velles enim eosdem esse authoritatis quàm maximæ. Fateor equidē Zuinglium notum intus & in cute mihi, fuisse patronum & refugium certissimum: debitorem igitur esse me non uilis officioli. Sed quid reddam ex suppellectili tam curta? Si nihil tu requires, non succurreret debitū. Quia uero tam urges anxiè, dabo quod possum. Possum autem simpliciter, & uerè, & breuiter dicere, quæ puto satisfactura sunt animo tuo, cui uni quicquid hoc erit scriptum uolo. Parentibus est ortus igitur probis, patre. N. Zuinglio, matre Margarita Meijlina, annum circiter millesimū quadringentesimum octogesimum septimum, in pago Doggiorum, quem ad Domū uocant syluestrem, situs tam ardui, ut montes æquet propemodū altissimos. Equidem stultus apud me non semel cogitaui, diuinitatis nonnihil cœlo propiorē contraxisse, postq; uix æquè diuinum aliquid inter homines à multis esset annis genitum. Clarus fuit pater ob spectatam uitæ sanctimoniā, & supremam, ut inter illam gentem, dignitatem: Amannus erat enim. Is ominatus de filiolo non malè, tenerrimum adhuc fratri sacrifico commendat, si quid literarum in eo comperiret. Placuit mox intantum, ut ludimagistro traderet, apud quem breui sic profecit, ut quę doceretur, præ ingenij dexteritate uiliora dijudicaret omnia. Quamobrem dimissus Basileam (decem annorū ferè tum erat) præceptorem nactus est Gregoriū Binzlium hominem bonum, doctum, & mire mansuetum. Hîc protinus & moribus, & literis auctus, ut in disputationib. quæ pro more tum erant inter omnium ludorū pueros adolescentesq;, uictoriam semper reportaret. Ex quo & odium præsertim ætate præcedentium incurrebat maximum. In Musicis supra ætatem excellebat, ut solent, qui natura sunt ad artē aliquā promptiores. Videbanē Binzlio studia præsentia non congruere tam festiuę indoli: nam mirabiliter ipsum amabat. quare domum remittens consulebat, ut pro ingenij facultate curaretur institui. Missus est itaq; Bernam ad Heinrichū Lupulum uirum doctissimū, & poëtico spiritu clarū, nec non primum qui ludum bonarum literarum in Heluetijs aperuit. Sub hoc in adyta classicorum scriptorum introductus & uerborum peperit elegantiam, & rerum cognitionem atq; iudicium. Sed & carminis rationē parauit, ut & ipse carmina cōdere, & ab alijs condita iudicare felicissimę posset. Non totū impleuit bien-

nium, cum Philosophiæ studio uidebantur in hoc fundamentum exædificanda. Viennam ob id profectus nihil non quod philosophia complectitur, & ipse complexus est, & quæ prius norat auxit, & ornauit decentissime. Aliquot annis ubi durauit, reuocatus in patriam, ne diutius ab exercitio literarum cessaret, Basileam repetijt, & quæ didicerat hactenus, in alios cœpit effundere. nam ludo præfectus Martiniano, non sine magna puerorum utilitate literas humaniores professus est: Philosophica rimans interim exactius, & nugas Sophistarum persequens haud indiligenter, nō ob aliud, nisi ut si quando cōtra eas pugnandū foret, hostem nosset. Serijs & iocos miscuit, & ludos. nam ingenio amœnus, & ore iucundus suprà quā dici possit, erat. Dein musices omnis generis instrumenta perdidicit, & exercuit, non nisi ut ingenio serijs illis defatigato & recreari, & ad ea paratior redire posset. Non hic sum nescius Agathi, quid cogites: nempe Musicen ab hostibus illi uersam uicio, tanquam uoluptatum administrā potius, quàm studiorū auxiliatricem. Fateor & me non semel audisse, præsertim ex sacerdotibus concubinarijs, longè fœdiora. uerum quid est usquam tam sanctum, quod prauæ linguæ spurcicies non conetur deturpare? Nos quod scimus loquimur, nec rabulas moramur. An non eius, cui testimonium fero, certissimum erit argumentum, quod non solum ipse musicen ita coluit, sed omnibus literarum studiosis, ut eandem pari secum ratione colerent, suasit diligentissime. Cum nihil sit enim, quod hominis animum, quacunque tristitia turbatum, honestius exhilaret, quacunq; seueritate obnubilatum iucundius serenet, quid ni sic suasisset? Iam ubi diutius & artium liberalium, & Philosophiæ studijs insudasset, premium tandem quod hactenus in more habuerunt scholæ, Magisterium accepit: hominum existimationi, qua soli qui titulos gerunt splendidos iudicantur docti, magis obtemperans, quàm sibi. Dein quia res ita postulauit & ordo, Theologiam, cui nomen Scholasticæ, non negligenter intuitus, mox uidit, quę nam inesset hic boni temporis amissio, quod omnia cōfusa, sapientia mundi, Philosophia, Deus, inanis loquacitas, barbaries, uana gloria, & quicquid huius generis, nihil inde sanæ posset doctrinæ sperari. Perrexit tamen in castris, ueluti speculator, alienis: usque dum Glareani, priusquam sacris foret initiatus, in pastorem eligerent. Tum uerò, quod cœptum erat per alios, cogebatur perficere. Fit sacerdos, deuouet se studijs, diuinis potissimum. nam Ethnica deinceps non ita magnifecit, nisi ubi sacris illis adminicularentur, & concionibus. In hoc scio, ut obiter illud, Valeriū Maximum exemplorum causa didicit memoriter, & tenuit. Perspiciebat quàm multa nosse oporteret, cui munus ad docendum gregem Christi commissum esset. In primis autem scientiam Dei necessariam, tum orationem, qua pro captu cuiusuis rectè & utiliter pronunciarentur omnia. Quod uidebat, persecutus est. Veteri & nouo testamento inuigilabat, orationis uires & orationis neruos rimabatur, & adsequutus est: in usum autem produxit non quidem ad exemplū Ciceronis, sed pro ut nostris hominibus prodesset cum ad dicendum, tum ad iudicandum. Progressus erat iam eò, ut doctis et probatis uiris iudicaretur scripturam diuinam habere in numerato. Verum ut his satisfaciebat, ita sibi nequaquam, nisi linguarum adiecisset cognitionem: ex qua nouerat perfici posse, quod etiamnum deerat. Ad Græcas igitur literas animum adiecit primo, cepit in manus, doctoribus lexicis & translationibus. Descripsit Paulum, & memoriæ cōmendauit, illud tandem adsequutus, ut eum Græcè facilius quàm Latinè intelligeret. Post ad eundem modū egit in his, quæ sunt noui testamenti omnib. Cęterum postq; ex Petro didicerat, scripturam non esse priuatę interpretationis, in cœlum suspexit, doctorem quærens spiritum, precibusq; supplicans, largiretur, quò sensa diuinæ mentis erui quàm rectissimè possent. Et ne uel seipsum imagine spiritus fal-

sa, uel

ſa, uel alios deciperet, quæ ſcripta ſunt contulit, & obſcura claris elucidauit, ut nemo non uideret ſpiritum doctorem, non hominem, ubi ſcripturam in medium propoſuit. O rem diuinam. Ita factum eſt enim, ut cœleſtis ueritatis cognitio, quę latuit à multo tempore non ſine pernicie & interitu animarũ, nobis ſit feliciter reſtituta. De orthodoxis ſcriptoribus ſenſit, quod ipſi de ſeipſis, legendos eſſe cum iudicio, & ſcriptura canonica ceu Lydio lapide probandos. ex Philoſophia nanq;, & humana ratiocinatione paſſim inſynceriores eſſe, quàm ut ſcripturę concedi deberet, quod hactenus tamen factum, autoritas. Quæ uero didicerat, ut dictum, ad hunc modũ exercuit. Congredi cœpit iuxta Chriſti normã cum flagitijs quibusq; perniciosiſſimis, ante omnia tamen cũ penſionibus (ſic appellamus munera Principũ, quæ certis, milites parandi, belliq; cõficiendi gratia dabantur hominibus) eo quod eas extirpare, & patriam reformare ad ſanctitatem priſtinam prorſus haberet in uotis. Nam uidebat tum demum doctrinæ cœleſti locum futurum, ubi fons malorum eſſet exhauſtus omnium. Non eſt Agathi, ut apud te cogites: ZVINGLIVS in Papiſmo de Euangelio? Crede mihi, ante annos 27. propter hoc ipſum, et quod reſolutiones Io. Pici Mirandulani ſuper eas quæſtiões, quas Romæ diſputandas is olim fruſtra propoſuerat, nõ improbaret, à pinguibus iſtis clam exprobratam audiuit hęreſim. Hinc odium, hinc linguarũ petulantia, hinc clamores, hinc inſidię filiorum ſeculi contra ZVING. ceperunt initium, & aucta ſunt omnia, quoad uirtutem auxit ipſe. Contrà uerò quib. rectum bonumq; placebat, è quibus erant ſeniores, & incorrupti iamdum ex plebe, tum ſacrifici, quorũ uita minus polluta, ſic ſunt amplexi uirũ, ut in ſpem erigerent, iuſticiam auitã per hunc olim reſtitutũ iri. Interea gratiã Euangelicã ita promulgabat, ut de Eccleſię Romanę abuſu nihil, uel admodũ parcè commemoraret. Volebat ueritatem cognitã in cordibus auditorum agere ſuum officium. nam ueris perceptis, & intellectis, haud difficulter falſa cognoſcimus. Quamuis nec per tempus tum licuerit aliter. prius enim ueritas in tanta hominum proteruitate & malitia pœnitus fuiſſet amiſſa, quàm abuſus religionis ſublatus. Hic quidem, ut hominem iuuenem non poſſum ab omni liberare peccati nęuo, ſic reuerentia pudoris, in primis autem officij diuini, perpetuò cauit, ne malo exemplo cœleſtis imminueret autoritatem doctrinæ. Talis egit ZVINGLIVS Glareanę. Dabatur occaſio, ut Eremum concedere ad tempus uideretur perquàm conſultum. Vocabat eò D. Theobaldus Gerolzeggius Baro, uir ex æquo literarum, literatorum, & uere pietatis amans, Adminiſtrator tunc Diuæ Virginis Eremitanæ. Trahebat uirum confluxus ab omnibus ferè mundi partibus hominum, ut nomen eius loci tum erat celeberrimum, Chriſtum & eius ueritatem in regiones & uarias & remotas diuulgari tam felici oportunitate: & ſtudijs Græcis, quæ iam cœperat non infeliciter, per ocium maius ueluti colophonem imponere poſſe. Nec prorſus ſpes fefellerat. nam Chriſtus cognoſci ſalubrius incepit, & Græcas literas ad perfectam utriuſque teſtamenti prouexit intelligentiam. Inter hæc Eccleſia Tigurina parocho primario carens nacta eſt, qui dies & noctes laborarent, ut uir ille ſubrogaretur. Ignorauerat rem ipſe, dum à Canonico Tigurum forte adueniens rogaretur, poſſetne Tigurinis in uerbo præeſſe Domini? reſpondit, poſſe: quod loco tam celebri gratia Chriſti prædicata et recepta, uix futurum eſſet, ut Heluetij reliqui non ſequerentur exemplum, atque ita ad mentem fieret reditus. Quamuis autem ſciret, ſe non idem ſtipendij, quod relinqueret, inuenturum, tamen ſi munus offerant, reſponſurũ pro uoto, nam ſe non petiturum ab eis quicquam. Non multo pòſt, ſubornatus ego, ego inquã Agathi, electionis tempore, poſtquam iam multi coràm ambiuiſſent, ut ZVING. nomine Paſtoris officium peterem, obtemperaui, res ſucceſſit, aduocatur ille multa cerę

cum gratulatione bonorum. Paulò postea præsens in Canonicorum protinus concilio, quid, quaq; ratione sit populum docturus, proponit: historiam nempe Christi Seruatoris, qualiter eam descripsit Matth. Euangelista, ne titulus eius feratur diutius, cuius uirtus longo iam tempore non sine gloriæ diuinæ & animarum iactura delituerit. Eandem uero sit expositurus non quidem humano sensu, utpote nulli iuratus interpreti, sed mente spiritus, quàm diligenti scripturarum collectione, precibúsque ex corde fusis se nacturum nihil hæsitet. Quibus auditis mœror simul & lætitia, prout suffragijs & ante concertatum erat. Quod igitur pollicitus fuerat, cœpit in Natalitijs Christi, Anno 1519. & bonis auibus deinceps prosequutus est. Dum is pergit, Lutheri nomen fit interim indies celebrius, libri teruntur manibus omnium. Ab his quidem sic abstinebat ipse, ut suos tamen uel pro suggestu ad emendum, & legendū fideliter adhortaretur. Vide quæso consilium. Volebat ut populus audiens ac legens, postquam cognosceret ipsum à legendo temperare sibi, uideret spiritus in utroque paritatem, imò & unitatem, ex literis diuinis exhaustam, atque ueritati libentius tum hæreret ac obediret, quamuis à consueto uideretur abhorrere. Hac certè uia mirus breui consequebatur profectus. Inter docendum ordo palmam ferebat. nam ita simplices æqualiter cum prudentissimis & acutissimis quibúsque proficiebant. Erat is ad rationis normam omnino compositus. Vnde fieri non poterat, quin accedens discederet prudentior, ac Domini scientia locupletior. Hic ut ueritatis lucem clarè summóque studio docuit, ita contra uicia nihil auditum est acrius unquam: præsertim autem in Pensionarios, oppressores pauperum, & luxu quouis diffluentes grauiter inuehebatur, et in ociosos. In corripiendo inerat authoritas, qualem ego nondum uidi in quopiam. Dum uerbis ardentioribus detonaret in ocium, & pensiones, ne mouerentur, quibus cum flagitiosis par erat dignitatis uel societatis nomen, adiecerat semper: Frommer man, nim dichs nit an: Bone uir hęc te nō moueant, tua nihil interest quod dico, ne cures igitur. Thematis rem egerat nonnunquam, maximè dum inciderant, quorum gratia digrediendum erat necessario. Ex his erant initio praua contra uiam institutam consilia uel sacerdotum, uel potestate abutentium. Nam ubi res huc uenerat, ut ueritati crederet longè pars melior & maior populi, digressionibus utebatur nonnunquam in ea, quæ minus erant in Ecclesia Dei tolerabilia. Propter hæc nulla præterierat hora, in qua non fierent cum à prophanis, tum à sacrificis contra boni & ueri adsertorem consultationes insidiosissimæ. Verum de his dabitur fortassis alius commentandi locus. nam ad studia paulisper hic eius redeundum. In tam anxijs laboribus, Græcanicam lectionem haud unquam omittebat usque dum Homerum, Aristotelem, Platonem, Demosthenem, Thucydidem, & facilioris notæ Lucianum, Theocritum, Hesiodum, Aristophanē, reliquosq; perlustrasset. Et quia res postulabat, & cōmodum N. N. Hębraicę linguę gnarus Tigurū aduenerat ludū aperturus, discipulū agebat ualde strennuum. Atridebant statim hæ literæ: quapropter postea quam obtinuerat à Senatu uerorum studiorum & linguarum Latinæ, Græcæ, & Hebraicæ gymnasium, diligentius instabat, ut Iacobus Ceporinus iuuenis trilinguis aduocaretur. sub hoc enim, quod adtinebat Grammaticen, perficiebat. Deinde septuaginta iugi collatione & translationis Hieronymi, socijs adhibitis Leone Iuda, qui iam antea nonnihil in eas literas laboris & studij contulerat: & Felice Mantio, cui nęuum Catabaptismus inussit postea nō abstergendum: huc penetrauit, ut Esaiam, & Hieremiam Prophetas excellentissimos complanare sit ausus dexterrime. Stando confecit omnia sua studia, certas eis uendicans horas, quas etiam non omisit nisi ferijs coactus. A somno mane ad horam decimam lectioni, interpretationi, doctrinæ,

Andreas Boschiftein.

næ, ſcriptioni dabat operam, prout temporis & rerum poſtulabat ratio. Poſt prandium audiebat uel narrantes, uel conſilia rogitantes, aut confabulabatur, aut deambulabat cum amicis, uſque ad horam ſecundam. hinc enim reditus ad labores. Poſt cœnam ubi paulíſper deambulaſſet, ferè literis ſcribendis uacabat, interdum ad mediam uſque noctem nihil agens aliud. Præterea quotiescunque negocia cogebant, & Senatui ſeruiebat. Ex hoc loco, ſi placet audire labores Agathi Zuinglianos contra ueritatis hoſtes, tum & inſidiatorum machinationes contra uirum Dei, opus eſt ut paululum retrogrediamur. Tametſi uerò Franciſcus Lambertus Auenionenſis Minorita, cuius nomen & Gallis & Germanis notiſſimũ, non eſt in hoſtium ponendus numero, tamen quia negocium inter primos faceſſit, non ui detur hic prætermittendus. Venit is relicto monaſterio Tigurum ueſte Franciſcana nondum exutus, mox pedem, ni mauis linguam, conferens cum Zuinglio de interceſſione Diuorum diſputatione publica. Verum neſcio quid hominẽ mouerit, ueritas ne, an quod ſimulauerit prius, longo quãuis ſermone, facili tamẽ opera uictus ceſſit, & gratias egit Deo, quod per organum tam egregiũ ueritatis cognitione tam clarè conceſſerit. Secuti ſunt non ita longo temporis ſpacio Ioan. Faber Vicarius Cõſtantienſis, & D. Martinus Blanſch concionator Tubingenſis, ab Hugone Epiſcopo Conſtantienſi petentibus Tigurinis miſſi. Quamuis autem nihil haberent in mandatis, quàm diſſidiorum, uti narrabant, audire cauſas, & ſtudere, ſi opus, pacificationi; uerba tamen ex uerbis contentionem peperere de Euangelio, de Diuorum interceſſione, de conſtitutionibus humanis, & neſcio de quibus alijs, ut dies tereretur, non prorſus inutiliter tamen. cognoſcebat enim tota multitudo, cuius numerus erat uſque ad uiros ſexcentos, quàm nihil eſſent præ diuinis humana ſimul omnia. Nec ſatis erat Epiſcopo prædictos miſiſſe. nam et Suffraganeus eius non multò poſtea Tigurum uenit, perſuaſurus de ſanctorum interceſſione, deq; ſacrificio miſſæ; quod & libro deinde conatus eſt, à multis ſcholis comprobato. Verum ita luſit operam, ut dum uir quidam nobilis & ſanguine & ſpiritu rogaretur quid egiſſent, reſponderit: Vicarius ſcropham abegit, nos porcellos minamus. Tum quidem, rebus ſanctiſſimè per Dei gratiam peractis, Huldrichus ad ſcribendum eſt compulſus primum, quos libros, & quàm utiles, (ineſt enim ſana doctrina, tum ſimplicitas, tum ſoliditas quædam, quæ non ubique, meo quidem uidere, ſolet occurrere;) deinceps reliquerit, ob breuitatem non opus uidetur uel ordine, uel nominatim ſcribere, cum extent omnes, teſtimoniumq; de ſeipſis præbeant ampliſſimum. Dum hæc fiebant, neſcio quæ fama de Zuinglio penetraſſet ad Romanũ uſque Pontificem, legatione dimiſſa ad nos, & Breue dedit ad illum his uerbis: ADRIANVS PAPA SEXTVS. Dilecte fili Salutem, & apoſtolicam benedictionem. Remittimus uenerabilem fratrem Ennium, Epiſcopum Verulanum, prælatum domeſticum, noſtrum & apoſtolicæ ſedis nun cium, hominem prudentia & fide præſtantem, ad iſtam inuictam, nobiſq; & huic ſanctæ ſedi cõiunctiſs. nationem, ut de maximis rebus nos, & eandem ſedem, totamq; Chriſtianam Rempublicam concernentem cum illa agat. Licet autem ei dederimus in mandatis, ut ea communiter cum omnibus & publice tractet: tamen cum de tua egregia u irtute ſpecialiter nobis ſit cognitum, noſq; deuotionem tuam arctius amemus ac diligamus, ac peculiarẽ quandam in te fidem habeamus, mãdauimus eidẽ Epiſcopo, nũcio noſtro, ut tibi ſeparatim noſtras literas redderet, noſtramq; erga te optimam uolunta tẽ declararet. Hortamur itaq; deuotionem tuam in Domino, ut & illi omnẽ fidem habeait, & quo nos animo ad honores tuos & cõmoda tendimus, codẽ tu in noſtris, & dictæ ſedis apoſtolicæ rebus procedas. De quo gratiã apud nos inuenies non mediocrem. Datum Romæ apud Sanctum Petrum,

Adriani Papæ ad Zuinglium Epiſtola.

Petrum, sub annulo piscatoris. die 23. Ianuarij, anno 1523. Pont. nostri anno primo. Has literas propterea nolui nescires, ut constaret, si gratiam hominum quam gratiam Dei maluisset Zuinglius, quantus nam esse potuisset. Non enim ad hunc solum Papa scripserat, uerumetiam ad eximium D. Franciscum Zinggium, ut sibi & sedi apostolicæ uirum lucrifaceret. Dumq; rogitarem à Francisco, quid pro illo pollicitus esset Papa: seriò respondit, Omnia certè præter sedem Papalem. Sub hæc, quod Euangelium robur suum fortiter ostentans pro cœlesti ueritate plerisq; tenebatur, in primis autem à Senatu Tigurino, Diacosijsq; receptum erat, cepit uir ille de rerum præsentium statu in meliorem commutando cogitationem. Et ut ordine fierent omnia, quæ præter cætera uidebantur ad incrementum Euangelij pertinere, primo quoq; tempore mutabantur. Numerus sacerdotum & monachorum iam olim uisus est maior, quàm pro religionis usu. Decretum igitur à Senatu suasore Zuinglij cœlesti spiritu, ut ille diminueretur adusq; tot personas, quæ futuræ satis essent officijs Ecclesiasticis. Non quod quispiam eijceretur, aut sacerdotio priuaretur; sed hactenus quod datũ in singulos annos, possidebat & deinceps, usq; dum mors sustulisset, nam nullus subrogabatur. Monachorum tres ordines in locum unum cogebantur, cucullis abiectis. Exire poterant ad laborem, ad coniugium, ad literas, quis erat animus. Et cui non arridebat doctrina fidei, migrare licebat, quocunque fuerat libitum: adeo nemini grauabatur conscientia. Reditus Ecclesiastici quoque uel ministris ordinabantur Ecclesiarum, uel bonarum literarum Doctoribus, uel reliquijs iam dictis Sacerdotum & monachorum, uel pauperibus. Erant inter illos ingeniosi iuuenes non pauci quibus pietatis magis placebant studia, tales retenti, ad usus Ecclesiarum totius Tigurinę ditionis fouebantur, & dum usus uenerat emittebantur. Instituerat apud se uir literis bonis & sacris deuotis, scholam: si superuixisset, dubium non est, quin hodie nulli foret secunda. Præter hæc Senatum fecit ordinari, qui de causis decerneret coniugalibus. Persuasit abolenda simulahra, quæ colebantur: Tollendã funditus missam: Restituendam cœnam Domini. Interea temporis, bone Deus, quæ pestis irrepserat, hæresis Catabaptistarum, infantes primò baptizare uetantium, & seipsos rebaptizantium. *Catabaptistarũ exortus.* Deinde in omnes, quæ fuerunt unquam, hæreses furibundo spiritu ruentium. Initio postquam rem sensit, quod authores & amici erant & docti, & ciues, & oues; familiariter cum ipsis agere tentauit. uerum ubi coràm adnuentes, digressi cœperũt nil nisi mentiri, parare discipulos, ab Ecclesia disiungi, nouã instituere: coactus est ire totis uiribus obuiam Satanæ, & expugnare publicè. Agathi mihi crede, nouies ego ipse collationib. amicis, & disputationibus. serijs interfui. Si pluribus esset tractandum negocium, esset iamdum certè quod dicerem. Cõuictis, ora blasphemijs & conuicijs æstuabant: & ut uno dicam uerbo, quicquid Ioan. habet reuelatio malorum, adcumulabant in Zuinglium. Pestis ista quo magis per conatum reprimebatur, eò fiebat ardentior. Tandem ergo carcere, proscriptionibus, morte, contra periuros, inobedientes, seditiosos, non iam contra Catabaptistas, Senatus compellebatur grassari, ni falsum maluisset quàm uerum, seditiones quàm pacem, malum quàm bonum. Neque sic tamen auerti poterat, quin libris publicatis boni forent præmuniendi, ne fuco seducerentur. Postremus in hoc fuit ordine D. Baldassar Hubmerus Catabaptistarum alpha, nuper amicus, & in Euangelio socius, paulòpost hostis acerrimus. Is scripto primum, deinde ex Vualdshut oppido Rheni fuga elapsus, ut Tigurum subintrarat, captus, ore ad os in Curia Deputatis tantum præsentibus rebellauit. Petierat tum à Senatoribus, ut Leo Iuda, Sebastianus Oeconomus, & Ego, sibi concederemur ad colloquium. Mos gestus est secundò. Perduximus huc hominem, ut palinodiam in diem postercum promitteret,

mitteret. Igitur hoc animo in templũ è Curia postridie ueniens, Zuinglio descen-
dente suggestum ascendit, & adstruit quicquid hactenus docuisset, motũ se cau-
sans, quod ille constantiam tam excellenter uexisset: pertinaciam suam constan-
tiam esse iudicans miser. Reductus in carcerem omnino latuit, usque dum bene-
ficio Zuinglij clàm dimissus, non sine comite & uiatico. ubi uenit Constantiam,
adeo malis onerat uirum, ut per Apologiam satisfacere cogeretur fratribus. De
Catabaptistis satis. Cupis scire de disputatione Badensi, quemadmodum literæ
tuæ testantur: in primis autem, cur Zuinglium Senatus Tigurinus Badenam di-
mittere recusarit. Hæc quod omnia literis mandata sunt, ac edita, malim ut inde
petas. Ne dicas tamen, nihil dum horum ad te peruenisse, literas ecce tibi Tigu-
rinorum ad D. Ioan. Eccium, quibus hominem ad se inuitant. Ecce literas tuti
itineris ad eundem, & bonorum omnium sanctam pollicitationẽ, ut ueniat rima-
turus & enucleaturus ex utroꝗ testamento pariter cũ Zuinglio (cuius errores &
hæresim sponte sumpserat duabus ad cõfœderatorum legatos epistolis palàm &
ubique coarguendam) ueritatem Dei ad communem totius ecclesiæ commodi-
tatem. Quibus lectis, & cognito, quod Eccius nihili pendit quæ scripta erãt, non
difficulter intelliges, quare nam Tigurini suũ domi seruarint Zuingliũ. Quam-
uis idem aliquot sit opusculis ab hoc contra Fabrum uerissimè quoꝗ defensum.
Vtinam ad manum esset etiam disputatio, quî mitterem. uideres, ut Impressor
artem, qua clarus est, expressisset egregiè. Magis uerò laborauit Zuinglius cur-
rendo, cogitando, uigilando, consulendo, monendo, scribendo & literas & libel-
los, quos Badenam miserat: quàm laborasset disputando uel inter medios hostes,
præsertim contra caput adeo ueritatis ignarum. Equidem per omnem uitã nihil
optaui uehementius, quàm ut præsens pręsentem adloqui potuisset liberè. uidis-
sent Quinquepagici ubi ueritas, ubi mendacium regnasset. Sed locus Zuinglio
nõ erat æquus. An nõ eo reperto postea Bernæ, Murnero, Eccio, quatuor Episco-
pis, Monachis præcipuis quibusdam prius à Senatu blandè ac fideliter inuitatis,
lubens, & ob ueritatem gaudens profectus est? tametsi ducentis per cõmunem
confœderatorum ditionem armatis deductus est. Iuit & Marpurgũ itinere tam
longo, de sacramẽto cœnæ cum Luthero & Melanchthone colloquuturus. Ni-
hil hic ueritus, quia locus erat accommodus. Quos labores, & quantos inter hæc
tulerit omnia, non arbitror ignorare iam te posse. Dogmatisten uocarant do...
quidam, maxime propter negocium Eucharistiæ. Non dubito, si per arre-
ctum legere, per fidem expendere ualuissent unquã, quæ scripsit ad Germaniæ
Principes Augustæ congregatos, multò sentirent aliter. Ad eum libellum & te
remitto, ne tempus frustra scribendo teramus. Quid facias ei, qui ueritatem cœ-
næ Domini hinc perdiscere noluerit? Hactenus de laboribus circa ueritatem de-
fendendam. Paucis nunc agemus, quibus nam fuerit ob eandẽ obiectus peri-
culis. Sacerdotibus & Monachis de gradu (ut ita dicam) deiectis, & contra Pen-
sionarios, quos uocamus, confecto mandato, deflexum est ad insidias, si quo mo-
do tolli posset homo iste. Clancularias, etiamsi mihi notæ, tacebo: manifestas &
tibi manifestabo. Venit post medium noctis aliquando, qui petijt, ut hominem
inuisat morti proximum. Diacono pro hero respondente, se quicquid sit laboris
obiturum (nam illum ob negocia diurna non excitandum:) tam obstinatè renuit,
ut oriretur de insidiatore suspicio. Diaconus igitur abiens, ceu domino relaturus
omnia, ostio occluso latronem foris manentem delusit. Mane facto cognitũ est,
nauigio captum, ore mox obturato, clam fuisse deportandum. Non multò post,
& equus ad eundẽ usum paratus expectabat. Deinde uidimus insidiatorẽ (Tu-
ginum esse dixerant) in urbe sine pallio, gladio cinctum longissimo palàm uaga-

ri, sicubi

ri,ficubi uirum obuiam opportune factũ occidere queat. Indicatus iste capitur, & euanefcit. Tigurini duo (quorum nomina fciens prætereo) uino madidi, noctu Zuinglij domum lapidibus pulfantes, et fpecularia perforantes, clamore, maledictis, ictibus tam crudeliter, turpiter, inhumaniter egerãt, ut uicinorum nullus hifcere uel per fenefellam auderet. Non ceffarant igitur prius quàm & lapides deficerẽt, & uerba, & uiris. Tumultus relatus eft ad Confulẽ, mane claufis portis quæfiti funt uiris armatis per omnes urbis angulos fruftra, dum mulierculæ confciẽ male diffimulantes alterũ proderẽt, haud uoluntarie, (nam alter iam eua ferat.) Extractus igitur è uafe uinario facerdotis cuiufdam, ab indignabũdis pertrahitur in carcerem. Poft multa iudicia condemnatur ad cuftodiam perpetuam, ubi poftea quàm feptimanis aliquot detentus iacuit, demum eft precibus donatus Bernenfium. Cœnabat Zuinglius nonnunquã foris apud amicos, uel apud hofpites. Rediens igitur nunquã ferè non excipiebatur imprudens à ciuibus bonis, nequid accideret in uia mali. Sed & Senatus tẽporibus hifce periculofis per noctem uigiles fuper domum eius conftituebat. Ad hunc modum protecto, uide quæfo quæ fint iniufta crimina uiro. Penfionarium uocitabant, quod aliquando peccatum nefciens à Pontifice Romano pecuniam accepiffet annuam. Verũ hoc flagitium fic ad Germanos fuos excufat ipfe: Quod mihi fuit aliquando negocium cum Papa, ante annos defijt. Putabam tunc quod liceret accipere pecuniam à Pontifice, tueri uiã eius. At cognito peccato omnibus renunciaui, quam ob rem factores, quos appellant, eius de hoc crimine me fugillantes, ob renunciationem minus propitij, uitio quod egi mihi uertunt, quia perfuadent hominibus pecuniã Pontificis accipiendo feruiri Deo. Ad Berchtoldum autem Hallerum, & Cafparem Megandrum de Principum muneribus fic fcribit: Ego Chrifti, & fi mauultis meam quoq; gloriã, maioris reputo, quàm omnes omnium Principũ thefauros, nedum modicam unius Regis munificentiam. Olim didici quid fint munera, ut iam in fenẽ me non poffit horum libido quicquam. Cæterum & furem, & hæreticum, & adulterum non uocabant modo, ad nominis & doctrinæ denigrationẽ, fed palàm afininis rudiebant clamoribus. At ubi uiderunt miferi & infani homines, q nihil omnibus tentatis, efficerẽt, nec cõtra uerbũ Euangelicũ, nec contra feruũ Dei, totis fe uiribus in obedientes uerbi cõuertũt, fi forte laceffitũ naufeã contraherẽt aduerfus alieni contẽptus autorẽ. Calumniabanẽ, nihili pendebant, publice priuatimq; ridebant ufqueadeo, ut Tigurini cogitare de auerfandis malis inciperent. Libro foret opus, fi quis uellet hæc uel noffe, uel fcribere ad plenum. Summa, uentum eft ad fœdera noua pro defenfione doctrinæ Chrifti, ueteribus nufquã læfis tamen, haud fine magno Zuinglij labore & ftudio. non certè, quod cõtra patriam aliquid conaretur: (abfit hoc à tanto patriæ cultore) fed quod pro confilio quondam inito uicia extirpare, & Euangelicam doctrinam in laudem Dei & utilitatem Helvetiẽ totius ita plantare conftitutum haberet: aut quod fic conareẽ tueri diuina: fed quod nihil magis defideraret, quàm ut omnes gentes confiterentur Domino, & per amplitudinẽ fœderis impiorũ animis terrĩtis, & hi facilius Chrifto lucrifierent. Ventum eft tandem & ad bellum: fed quale bellũ, quod attinet ad hunc & Tigurinos? Tale profectò, quale defcribit Zuinglius ipfe ad amicos fuos hifce uerbis: Quod hactenus ad uos fcripfi, iterum atq; iterum facio, ut conftantes fitis, neque bellum metuatis. Nam ifta pax, quam quidam tantopere urgẽt, bellum eft non, pax. Et bellũ cui nos inftamus, pax eft, nõ bellum. non enim fitimus cuiufquã fanguinẽ, neq; etiã per tumultũ hauriemus: fed in hoc fumus, ut Oligarchiẽ nerui fuccidantur. Id nifi fiat, neque Euangelij ueritas, neque illius miniftri apud nos in tuto erunt. Nihil crudele cogitamus, fed

quicquid

quicquid agimus, amicum & paternū est. Saluare cupimus quosdā, qui per ignorantiam pereunt. Seruare libertatem satagimus. Vos igitur nolite tantopere abhorrere à consilijs nostris. Mitiora sunt, & æquiora, quàm quidā apud nos dictitant. Omnibus qui nos falsò deferunt, promptè creditis, cum hactenus semper experti sitis ueritatem nostram: illorum autem inconstantiam, ne dicam mendacia. In hoc igitur estote, ut pro fide in Deum, & in homines constanter nostris respondeatis. Quid multa? nihil metuite. nam Dei bonitate & συμμαχίᾳ, uniuersa sic geremus, ut uos nostri nec pudeat, nec pœniteat. Hactenus ille. Lubētius hæc descripsi, ut testimonium sit mi Agathi certissimum tibi, ZVINGLIVM putari sanguinarium immeritissimè. Fuit certè uir fortis, in periculis intrepidus & prudens: at sitire sanguinē uel grauissimorū hostium, tam absfuit, quàm abesse debet cum à prudente, tum à ministro Christi. Libertas patriæ, uirtutes auitæ, & in primis gloria Dei & Christi, omnium consiliorum fuerunt & fundamentum, & scopus: quicquid dicant, quicquid clament, quicquid contendant omnes omnium nationum etiam hostes Zuingliani. Ecce coram te & Deo ueritatem loquor. Duobus bellis igitur intestinis interfuit, quorum utrumque à Capella monasterio Capellanum dicitur. Ad prius sponte profectus est, ut consultationibus interesset, ne quid aberraretur à uero & bono. felicissime cecidit, & sine sanguine confectum est. De quo sæpe mihi narrauit, plus maliciæ & prauorum consiliorum illic comperisse, quàm per omnem uitam norit uel experientia, uel ex libris. Ad secundum electus est, ut Parochus: & quamuis renueret apud se & apud alios, exijt tamē. Vidit animus diuinus quid futurum esset. Causa belli nunquam placuit, commeatus uidelicet amputatio. norat enim qualisnam consultrix fames. Quamuis ingenuè dicam, postquam istud consilij fuerat ab inuitis Tigurinis receptum semel, (nam alij, quos non ignoramus, induxerant non malo certè animo: putarant enim consilijs interea temporis ad pacificationem iter inuentum iri, cum Tigurini bellum maluissent) non placuit ZVINGLIO, ne contemptum pareret adhuc maiorem apud aduersarios mutatio. quanquam interim nec repugnaret admodum. Dixerat item intra dies quatuordecim ante profectionem bis, me audiente, pro suggestu, dum feruerent omnia: Scio, scio inquam, quid rei sit. Es ist umb mich zethun: Vt ego tollar, fiunt omnia. Imò et Cometen, quę uisa est per aliquot septimanas, in aurē susurrarat amico, fatalem esse & sibi, & adhuc alteri cuipiam. Nos semper Oecolampadium intelleximus. Igitur tumultuariè profecti Tigurini (quoties tumultum hunc adspicio, toties ueluti gladio confodior: tam erat nullus ordo, nulla consilia, nullæ mentes: tanta animorum dissonantia, tam horrenda facies ante & post signa sparsim currentium hominum: nō enim dicere ualeo, nisi de paucis, militum. Imò et tantillus numerus omnium (quinquies mille fuerant electi, non aderant quatuor milia quingenti) contra tam paratam multitudinem. Profecti igitur Tigurini, secutus est inter postremos & ZVINGLIVS eques, & armatus pro more nostro. quem ut uidi, repentino dolore cordis uix consistebam: pessimum præsagium. Manebamus eum diem non certe sine iugibus suspirijs, non sine precibus ad Deum. Sed aliud hic constituerat pro nobis, non contra nos, ut ego sanè interpretor, & piè quidem. Nam ut obiter hoc, multo cautius incedere didicimus. Habemus Euangeliū maiore in precio, Deum rectius intuemur, & manifestiores sunt, qui hactenus aduersati sunt Euangelio Christi. Vt igitur mane uideram exeuntem, ita sub noctem audio nuncium, pugnatum quidem acriter, tamen infeliciter, & ZVINGLIVM nobis perijsse. Prostratum, aiebam, prementiū multitudine iam tertio, sed in pedes semper restitisse: quartò fixum cuspide sub mento, & in genua prolapsum dixisse: Ecquid hoc infortunij? Age, corpus quidē occidere possunt, animam nō possunt. Zuinglij cædes

atq; his dictis mox obdormiuisse in Domino. Post cladem ocium ubi datũ hostibus (nam nostri retro in locum abierant securiorem) cadauer ZVINGLII quæritur: (& quis indicarat tam cito uel adfuisse, uel occisum esse?) inuenit, iudicio condemnatur, in quatuor partes secatur, in ignem conijcitur, in cinerem resoluitur. Hostibus digressis post diem tertium, accedunt amantes ZVINGLII, si quid reliquiarum eius offenderent, & ecce cor (mirabile dictu) se offert è medijs cineribus integrum & illæsum. Stupebant boni uiri, miraculum quidem agnoscentes, sed non intelligentes. Quare Deo tribuentes quicquid esset, nonnihil, tanquam certi magis de cordis uiri sinceritate facti superne, gaudebant. Venit non multo postea uir mihi notissimus, sed & familiarissimus, rogans an portionem cordis cupiam uidere Zuingliani, quod secum ferat in loculo: quia propter sermonem hunc inopinatum horror quidam totũ corpus peruaserat, negarã, alioquin & huius rei possem esse testis oculatus. Hic est ergo uitę ZVINGLIANAE cursus, hęc mortis alea, quàm pius in patriam adtulit animus, & cor sincerum erga rempub. Christi, horribilis quidem in oculis hominum, præciosa in conspectu Dei, qualis manenda doctoribus iusticiæ diuinæ cunctis, nisi Dominus singulari præueniat tueaturq; gratia. Arbitror petitioni tuæ satisfactũ Agathi. Quod promisi, præstiti, ueritatem & breuitatem ob sermonis cultum ut nihil obligatus, ita nihil soluens. Utinam prodeat in posterum, qui narratione tum uera, tum culta pro dignitate uiri tam excellentis in usum piè studiosorũ isthęc omnia perpoliat quàm iucundissime. Tu uale, & obsequiũ hoc meum candidè interpretare. Tiguri, Anno M. D. XXXII.

IN EXCVDENDA PRAEFATIONE, NIMIVM VT *fit propter urgentes Nundinas properando, errata quædam irrepserunt, quæ sic emendabis.*

α Pagina 4. uersu 19. uirorum, pariter salut. 6. 1. decuterẽ onus. 8. 11. astrorum cursus. 9. 2. & negocijs. 12. 12. Deo inquies. β. pagina 1. uers. 27. noctuinis oculis. 31. indicatur. 2. 19. cui hanc. 41. alia materia. 4. 42. Deo placuerunt. 6. 2. uere studiosi. 34. impietatis. 8. 37. Ecclesiæ. 9. 30. Sinit enim. 31. penitius. 10. 16. criminis execrabilis. γ. pagina 4. uersu 15. ac uini: 19. ac sanguine. 6. 10. merum est beneficium. 40. Non affligitur. 43. habet. 8. 17. Iustiniani. 9. 10. aptanĩ. 10. 41. cognita confessaq; in illustri ponaĩ corã pia plebecula, ad cuius captũ, &c. δ. pagina 1. uersu. 16. dele Euangelij. 2. 22. Tosfanus. 5. 16. nunc aliter.

EPITAPHIVM IOANNIS OECOLAMPADII, MINISTRI VERBI DI uini fideliſſimi, autore SEBASTIANO MVNSTERO.

במערה הזאת שוכב איש חשוב נבון והחכם הסיר וקנא בדבר יהוה ומלומד בכל דעת האלהים ואנשים יוחנן בית־לפירי שנפטר בשם טוב ובחיים תמים ונקבר פה בשנת עולם ה׳ אלפים ר״צב ביום י״ו לחודש בסליו ׃

EPITAPHIVM HEBRAICVM ALIVD IOANNIS OECOLAMPADII, PER SEBASTIANVM MVNSTERVM CARMINE quadrato & diſtincto conſcriptum.

בשם האל ברוך אשר עשה הכל
אני מונשטרוש פה בקוצר אכתבה
אשר שם בו יה יו״ חנן בית־למירי
אלהים וארם אשר הוא לא חדל
בספר התורה יתרת שדי
לסור מדרך רע ולעשות כל הטוב
לחקר שמים ולשאת שם הלב
מאד מכל לבב ומכל הנפש
באלה אך מצוות תלויה תורה עם
וכן למד איש זה ועשה שלמד
בלב חזק הוא גם בעזר אל הרס
אפיפיור רשע והגמונים כלם
בליעל שהם למנינו שמו
אבל נפשותינו כצפר נמלטו
ולבן כלנו נדבר לאלהים
ולא שכחת ע־ מך נאמן עד קץ
ידי עבדך יו־ חנן בית־למירי
כמו נפטר מזה בשם טוב גם נקבר ׃

ואין יש מה נברא בלי כח ידיו
יקר בכור גדל חבר העולמים
משרתו איש צדיק וחכם במכתב
למוד למד עד ש־ בזה עולם היה
והמשיח ה־ קדושו ישוע
לשקץ את־עולם וכל שבו גדול
לחבב הבורא עלי כל שנברא
ואחר את קרוב אהוב מכל כח
נביאים אבירים עברים של אל חי
אחרים כי תזאת רצון ומצרת אל
והפיל מכסא גבהים גם זדים
וגם כתב רבים ספרים על חקת
כרשת להפש נפשות כצפור
לפתע מפח יו־ קשים החטאים
מכרך אתה אל אשר לא עזבת
ושלחת לנו תשועתך על
וגם נתת לו עטרת מלכותך

ERVDITI CVIVSDAM, OECOLAMPADII LAVDIBVS pié & ex animo fauentis, Carmen.

HACTENVS exiguos non dedignata labores,
Et lusos uarios, numerosq; iocusq; referre,
Nunc age tentanti facilis maiora faueto
Musa mihi Clio, soboles Iouis inclyta summi,
Inq; nouum plenas carmen mihi suffice uires.
Nam quem fert numeris animus celebrare canoris,
Ille quidem superat laudem uirtutibus omnem,
Maior & est ullo quàm possit carmine dici.
Nomina iam totum cuius sunt nota per orbem,
Nomina deq; domo, lucenteq; lampade dicta,
Nomina præclarę bene respondentia uitæ.
Lumine namq; uelut domus irradiatur, & istud
Illatum reparat gratam mox undiq; lucem:
Vir sic ille domus Domini clarissima lampas,
Cunctis prælucet, media facis instar in urbe
Ciuibus, insigni morum integritate bonorum,
Atq; redemptoris sincero dogmate Christi,
Ex animis densas remouens, ueteresq; tenebras,
In quibus ante actum populus male uixerat æuum.
Sicut enim gnauus sua qui colit arua colonus
Et lætas segetes, & plenas sperat aristas,
Ille solum crebro subiens exercet aratro,
Euellit sentes, saxa impedientia tollit,
Tum sua pergratæ committit semina terræ:
Sic agit assiduo, noctesq; diesq; labore
OECOLAMPADIVS summi tuba clara Tonantis,
Vt purget uicijs animos, et pectora longis
Obturata malis emolliat, esseq; rursus
Apta Deo, studijsq; bonis accommoda reddat,
Inserat & puris diuini semina uerbi
Mentibus, & sanctos instauret deniq; mores.
Hoc agit, instituit, molitur, cogitat unum,
Hoc simul & scriptis, quæ iam uictricia, quamuis
Colluuies Satanę ringatur, & omnia tentet,
Non tamen hæc liuor, nec tempus edax abolebit.

OECOLAMPADIVS DE SEIPSO, PER *eruditum quendam.*

INDE mihi nomē, Charites: cognomen & inde
Dat domus & lampas, gratia luxq; domi.
Gratia sit'ne domi cum luce, uidete: cucurri,
Quisquis ades cursu, lampada trado tibi.
Hæ mea sunt lampas Chartæ, prælucet & illis
Lampas: an ex cœlo, cernere cuiq; licet.

COLLOQVIVM IAMBICVM THEOLOGIAE ATQVE LECTORIS, IO. OECOLAMPADIO, THEOLOGORVM PRINcipi sacrum, autore IOAN. SAPIDO.

L. QVAE tu puella? TH. Sacra sum Theologia.
L. Quid accidit? quid fles? TH. Meũ summũ decus.
L. Quod? TH. Oecolãpadiũ meũ, optimũ uirũ.
L. Cur? TH. Hunc graui trux carcinus neci dedit.
L. An non diu, quem tu uirum optimum uocas,
Vixit satis, uel si nimis cito cadat?
TH. Verum quidem: sed eius hic nil conqueror,
Inter beatos nunc agentis cœlites,
Nactiq; iugi laude nomen inclytum.
L. Quid ergo luges? TH. Quid? mei malum boni.
L. Quod inquis? TH. Hoc autore planè lux noua,
Qualis retro nullis refulsit seculis,
Visa est meis oririer mysterijs,
Qua pars mei uel sole clarus nitet.
Sed me tenebris liberasset omnibus,
Ni mors eam mihi abstulisset cum uiro.
L. Amâbo dic, parauit arte qua? TH. Rogas?
Fuit uir acris & memoriæ & ingeni,
In iudicandis rebus idem præpotens,
In literis doctissimus trilinguibus,
Quàm maxime peritus artium omnium,
Et strennuus uictor laboris improbi:
His usus est. L. Alius'ne nemo idem potest?
TH. Paucis habe: post se reliquit neminem,
Nec antecessit ullus. L. Ergo. TH. Iam sine
Rogare. non tibi huc responsum uenimus,
Sed lachrymis, queis me dicaui, fac abi.

EPITAPHIVM IOANNIS Oecolampadij.

CECROPIIS quod antè Solon cordatus Athenis,
Aut tibi bellipotens Sparta Lycurgus erat:
Diuinis iubeat rectè modo legibus uti,
OECOYLAMPADIVS hoc Basilea tibi.

CONRADVS PELLICANVS

RVBEAQVENSIS, SACRAE HEBRAICAE literaturæ Professor in Collegio Tigurino, pro HVLDRICHO Zuinglio, eiusdem urbis Episcopo.

לזכר עולם יהיה צדיק
משמועה רעה לא יירא

דורש בכל לבו שכל	הרס עון נתץ רשע
מצא בתורת חסד אל :	אבד גאון עם כל פשע :
האיש גביר הולדריך צווינגל גדול בדבר ופועל :	בנה בצדק נדב עם נטע תמונת סוד עולם :
ירא אלהינו ברוך	משכיל וגם מצדיק רבים
הולך בדרכה אין לה בוה :	לקח עטרת עולמים :
רוחו ברשע היה מר	יושב בחיק נעים שדי
דורך בראש עני וסר :	יזהיר בכוכב השמים :
אהב מאד את צדיקים	מה יעשה לו אדם רע
הורבי נתיב טוב אל חיים :	חלצו ימין האל מרע :
מורה אמת על כל היה	מה תעשה חרפת שקר
צופה בעמו יום לילה :	כי הוא ליה באור בקר :
הזהיר בעתו את רעות	מלכות יהוה נטע הוא
על צאן עדת האל באות :	מלכות יהוה ירש הוא :

פחד אנוש מחוץ עומד
חסיר לעולם חי נער :

DOCTI CVIVSDAM DE FORTITVDINE A *eruditione* ZVINGLII *iudicium*.

Εἰ δ' ἑκὰ τοιούτους συμφραδμονὰς αἶα πορίσαις
Γερμανίων, Παπὰς ἀμύνσειν, ἀλλὰ καὶ Τυρκάς.

IDEM LATINE.

O si uiros tales habeas Germania plures,
Turcarum perdas Pontificumq́ luem.

HVLDRICHI ZVINGLII TIGVRINORVM ANTISTITIS

Epitaphium, in cuius primis duobus uersibus annus Dominici natalis ex literis numerarijs colligitur, per D. HENRICVM LVPVLVM *Bernatem,* ZVINGLII *præceptorem.*

HeLVetIæ ZVIngLI DoCtor, paſtorqVe CeLebrIs
VnDena oCtobrIs paſſVs In æthra VoLat,
Cum grege commiſſo, pugnans dum fertur in hoſtem,
Pro patria, Chriſto, relligione, fide.
Sic ſua ſcripturis teſtatus conſona ſacris
Dogmata, cum fuſo ſanguine firma probat.
Dumq; uiri famam combuſto corpore functi
Obſcurare putat, promouet hoſtis atrox.
Nam qui clarus erat uiuens, iam mortuus amplo
Clarior æternum nomen in orbe tenet.

ALIVD EIVSDEM.

ZVINGLIVS Hebraice, Græce, pariterq; Latine
Percallens, decus & Tigurinæ gloria gentis,
Fortiter occumbens patrijs cum ciuibus, uno
Pro Chriſto, uiuit cœleſti ſcriptus in albo.

ALIVD EIVSDEM.

INCLYTVS antiſtes Tigurinæ ZVINGLIVS urbis
Tri, pro, cumq; ſuo grege cæſus, clara trophæa
Impio ab hoſte ferens, ſummum cōſcendit Olympum,
Vndecimo dum ſol octobrem illuminat ortu.

CONSOLATIO SVPER MORTE HVLDRICHI ZVINGLII, *uerſu phaleutio hendecaſyllabo, per eundem* D. HENRICVM LVPVLVM *Bernatem.*

DEPLOREM lachrymis, dolore, planctu,
Singultu, gemitu, notemq; nigro
Suſpirans miſeram hanc diem lapillo,
Qua te de cuneo abſtulit tuorum
Heu ZVINGLI Tigurûm cruentus hoſtis,
Pro Chriſto, patria, fide cadentem;
Ni mors iſta tibi foret perennis
Certus uitæ aditus, tibiq; ſummo
Spectandum pareret triumphum olympo:
Ni te percelebris maneret orbe
Toto fama tuis parata ſcriptis
Diuino eloquio undecunque fultis:
Ni pro dogmate lucido fidelem
Paſtor quo ſolitus gregem docere,
Nil cunctans proprium dares cruorem:

Syncerae nisi mentis esset index
Cor, cui flamma potens pepercit, & quod
Pallentem in cinerem nequit resolui,
Igni corpus ubi datur uorandum.
Namq; haec dum meditor, celer resurgit
In laudes animus frequentiores
Christi, qui pugilem suum sequentem
Gestata cruce fortiter, caduca
Exutum trabea polo coronat,
Et solatia perpetim fruenda,
Nullis mixta malis tibi ministrat.

EPITAPHIVM ZVINGLII PER EVNDEM D. HENRICVM LVPVLVM, *ubi nomen Huldrichus per singulos casus inflexum est.*

QVOD Moses uerpis olim, quod Paulus Achiuis,
HVLDRICHVS Tiguris ZVINGLIVS usq; fuit.
Inconcussa manent HVLDRICHI dogmata, duro
Eloquijs ueluti nixa adamante sacris.
Non nocet HVLDRICHO, quantum hunc deuoueris orco
Impia gens, cunctis dedita criminibus.
HVLDRICHVM superi gaudent fudisse cruorem,
Cumq; suo Christo perpete pace frui.
Morte HVLDRICHE tua, uirtus, industria, robur,
Relligio patriae, semisepulta dolent.
Stulte, quid HVLDRICHO conaris ZVINGLIO adempto
Perdere? num famam? laude perennis erit.

VLRICHO ZVINGLIO HEROI FORTISS. *pijßimo, ac clarißimo, sacrum.*

QVAESIIT amissum Mars longo tempore Zuinglum,
Olim delicias, spemq; decusq; suum.
En reperit placidum bellis colludere Musis,
Ac mire studijs inuigilare sacris.
Cui Deus infrendens: Nos hic te perfide tandẽ?
Et mox à libris traxit ad arma uirum.
Dixit &, ut rigido fuit haustum corpus ab hoste:
Heu cur hunc totum non abolere licet?
Norat enim coelesti animam regione receptam,
Nomen & aeterna nobile laude uehi.

Io. Sapidus faciebat.

VVOLFGANGVS MVSCVLVS.

OCCIDIT, æterna dignus qui laude feratur,
Illustrans gentem Zuinglius usq; suam.
Quod fuit infirmum, sæui manus abstulit hostis,
Hostis qui nullo fœdere dignus erat.
Sed quid retulerit, qua tandem morte necetur,
Cui dum uiuebat, uiuere Christus erat?
Zuinglius occubuit, sed corpore: cætera, nunquam
Non meliore sui parte superstes erit.
Rumpere liuor edax, uita qui perpete Christo,
Quiq; bonis manet, haud mortuus esse potest.
Mors etiam lucro est, multo iam fœnore mentis
Fortius exurgent semina sparsa piæ.

GERARDVS NOVIOMAGVS.

QVI Christo & patriæ uixit, docuit, uigilauit,
Pro Christo & patria fortiter occubuit.
Zuinglius æternum Christo, patriæq; saluti
Viuit; iniqua cohors perpete morte perit.

MARTINVS

MARTINVS BVCERVS LECTORI S.

INuenias alicubi in Epistolis Zuinglij de sacramentis, unde uideri posit uir ille sacramentis minus tribuisse, quàm scriptura eis tribuit: cumq; nos eas Epistolas edidimus in uulgus, uerendũ, ne qui idẽ & de nobis, nostrisq; per Eluetios ecclesijs suspicẽtur. Ne ergo à nobis cuiquã detur offensio, quæ in uituperium ualeat Christi, uolumus te Optime Lector hic præmonere, nec Zuingliũ inficiatũ esse, nec nos inficiari, sacramẽta esse symbola gratiæ, fideiq; suo modo opẽ ferre: nec esse tesseras solũ societatis Christianæ, tantũ ut Christo Domino omnis uirtus salufica transcribatur: et agnoscatur, tum sacramẽtis nos salutẽ percipere, cũ nobis in illis percipitur opus Christi. quod tũ percipimus, cũ fide amplectimur quæ Christus in sacramentis pollicetur & offert. Legẽ spiritui Christi collatã D. Paulus facit literã occidentẽ, cũ eandẽ subseruientẽ spiritui Christi testetur erudire ad salutem, & absoluere hominem dei instructũ ad omne opus bonũ. Circumcisionẽ, ut illam Dominus populo suo symbolum beneuolentiæ suæ instituit, fœdus à Domino uocatur, usurpatam externe modo sine fide promissionis gratuitæ, Paulus scripsit nihil ualere. Et de baptismate D. Petrus scribit, illo nos saluari: complectens scilicet totũ donũ Christi quod baptismate offertur. mox tamen subijcit, non ablutio sordium carnis, sed fœdus conscientiæ bene respondentis Deo: distinguens explicando, quæ separari tamen non debent, sacramentum siue commendando, siue sumendo. Quod enim præcipuum in hoc sacramento est, Apostolus præcipuum etiam haberi cupiebat, & cauere ne ab externo symbolo ablutionis salus peteretur, mysterio ipso Christi neglecto, quod utiq; fide cordis recipiendũ est. Ad eundem modum & Zuinglius in ijs locis, in quibus uideri posit sacramenta non plene satis prædicasse, fiduciã uoluit amoliri operis externi. non euacuare sacramentũ Christi. Erat enim illi res cum ijs, qui uulgarẽ illam impietatem tuebantur, qua homines ab opere operato, ut illi uocant, hoc est, ab ipsa ceremonia externe modo adhibita, salutẽ petunt, nihil prorsus soliciti de fide in promissionem, quæ sacramentis cõmendatur. Contra hos itaq; dimicans, merito contendit, Christum Dominum nos in gratiam patris restituere, non sacramenta, id est, externã actionẽ sacrificulorũ in administratione sacramentorũ. Nam illi eam actionẽ ad obscurandum meritũ Christi uendunt. Hinc in Epistola ad Fridolinũ Lindouerũ, Bremgartensiũ concionatorẽ, uides, disputationem hac de re sic concludit. Quid multis opus? Caput hoc esto. Sola gratia Dei nos saluos fieri: id autem, cum ea fidimus. Ocyus ergo cum tua ista in gratiam Dei contumeliosa opinione facesse, qua sacramentis adseuerasti admissa deleri, non alia ratione oportere. Sic & alij, qui in nullam unquam suspicionem uenerunt, quòd sacramentis minusquã par sit tribuerent, ubi ipsis certamen fuit cum eiusdem gratiæ Christi hostibus, scripserunt. Nec noui, nec ueteris testamenti sacramenta, sed sola fides iustificat. Item, Non sacramentũ, sed fides sacramenti iustificat. Damnaruntq; illud impietatis, quod scholastici pro dogmate habent: Sacramenta nouæ legis esse efficacia signa gratiæ. Et de baptismate. Baptismus neminem iustificat, nec ulli prodest, sed fides in uerbum promissionis, cui additur baptismus. hæc enim iustificat, et implet id quod baptismus significat. Hæc illi. Quicquid ergo in hijs Epistolis leges, quod uidebitur sacramentis nonnihil detrahere, id omne de actione in sacramentis externa. secluso Christi spiritu, dictum accipias, uti nimirum ea prostituuntur à seruis superstitionis papisticæ. De nostris uero Ecclesijs ne patiare tibi persuadere, in eis de sacramentis aliter doceri, quàm ipsæ tradunt scripturæ, docent S. patres, & ab initio Christi Ecclesia credidit: Esse nimirum illa symbola gratiæ & redemptionis Christi, quæ illis ceu uisibilibus uerbis, ut ea D. Augustinus uocat, offertur & exhibetur: Domini quidẽ uirtute, Ecclesiæ uero ministerio, in baptismate regeneratio & in Christũ insitio, in sacra Eucharistia uera corporis & sanguinis Christi communicatio. Horumq; uerum usum esse, non ad profitendum modo, sed magis adeo, & præcipuè quidem, ad alendam & prouehendam fidem, ut quibus communio Christi plenius nobis & cõmendatur, et (ut dictũ) exhibeatur. Sic ubi in tractatione. Eucharistiæ leges contendi, Christum reliquisse hũc mundum & in cœlos corpus suum recepisse, nec posse impanari, aut in pane includi: tu ne putes Christum in nostris Ecclesijs sacra cœna excludi, solumq; panem & uinũ, inania symbula administrari. Vtinã nosses optime Lector, quàm istuc abominatus semper sit pater & præceptor noster Ioannes Oecolampadius. sed sicut transitus Domini nostri Iesu Christi in cœlos, hoc tantum infert, iam Dominũ hic nõ agere ratione huius sæculi: ita scito nobis nihil negari, quàm Christũ nõ naturaliter & ratione huius sæculi uniri cũ pane, uel in pane includi localiter. cæterũ uerũ corpus, uerum sanguinẽ Domini, ipsum uerum Christũ Deum & hominẽ nobis in cœna adesse, ipsiusq; uerbis & symbolis exhiberi in cibũ non perituru carnis, sed sempiternũ animæ: eoq; non sensu aut ratione, sed uera fide percipiendum. Vale.

A

DD. IOANNIS OECOLAMPADII ET HVLDRICHI ZVINGLII EPISTOLArum Liber Primus, quo sacræ scripturæ loca tractantur.

IOANNES OECOLAMPADIVS

Serueto Hispano, Domini spiritum precatur.

CONQVERERIS me esse tibi molestum, & durum, mihi autem maior cõquerẽdi causa est. Quasi enim otiosus essem, obtrudis mihi, quicquid de trinitate Sorbona ineptijt. Aegrè fers, q Athanasiũ & Nazianzenũ, optime meritos theologos, probem, nec tuo more confutem. Contendis, tanto tempore ecclesiã Christi à fundamento fidei suæ amotam. Non pateris, ut ad declarationem nominibus nouis utamur: quod tamen tibi permittis, in fingendis glossis pro tuo arbitrio. Tertulliani maior est honor apud
B te, q̃ totius ecclesię. Fingis, quasi nos humano more de filiatione Dei loquamur, & crudefaciamus filiũ Dei, abolamusq; honorẽ filij Dei: id quod tu cũ summa blasphemia facis, deprehendo enim diabolicas illas uersutias. Interim dum non summã patientiã præ me fero, dolẽs Iesum Christum filiũ Dei sic dehonestari, parũ Christianè tibi agere uideor. In alijs mãsuetus ero: in blasphemijs quæ in Christũ, nõ item. Sed paucis iterũ agã, & rationẽ fidei reddam: non ut curioso & cõtentioso satisfaciã, sed ne uane perpetuo glorieris. Tu negas in una persona duas naturas: ego iuxta Ioannẽ dico, VERBVM CARO FACTVM EST. Vtiq; uerbum & caro uni tribuũtur personæ: & negari nequit, aliam esse naturã uerbi, aliam carnis. neq; natura uerbi est natura carnis, neq; natura carnis est natura uerbi. Tu dicis VERBVM eatenus dici filiũ, ne forte uerbi à filio (hominem intelligis) distincta persona censeatur. Sed iniuriam facis patribus. nam ideo dixerũt VERBVM filium, quia omnem patris naturam in se haber. Eum & consubstantialem patri filium dicũt, & expressam imaginem substantiæ illius. Et iterũ iuxta Paulum, quum esset in forma Dei inaniuisse se, & formam serui accepisse. Tibi uero, prolatio, est ipsa carnis generatio. Ego scio, uerbi prolationem ab initio fuisse, & semper esse apud Deum, non est enim uerbum, quin proferatur. At carnis generatio, nõ item. cœpit enim in tempore, ut mundus ipse. Quod si non aliter dicis fuisse ab æterno, quàm mundũ: egregium scilicet filium Dei dabis, si uerbum non aliter fuit filius: quæ est mens tua. In principio erat uerbum, Hoc est, in principio erat expressa imago substantiæ Dei. ergo & filius, qui est illa imago inuisibilis Dei, tum erat. Tu dicis, in scripturis propheticis semper futurum prædicari filium Dei. Nunquid autem ideo negant fuisse filium Dei? Nõ fateris igitur, quod filius Dei futurus erat homo: sed homo futurus filius Dei.

De filiatione Dei.

Verbum pro filio.

Verbi prolatio.

C Quò tendit sermo ille, quàm, filium Dei non fuisse ante incarnationem? Quomodo igitur exiji à patre? quomodo est, antequã Abraham fieret? quomodo egressus eius ab initio à diebus æternitatis? Tu dicis: Mundũ ab æterno fuisse dico, licet creatus sit à Deo: & idem est dicere, filius est à creatione mundi, aut ab initio, & ab æternitate. Hæc scilicet est gloria, quàm filio Dei tribuis, ut coëternus sit patri, sicut mundus ipse. At re ipsa tu nec patrem finis esse. Si enim tibi filius incipit, & pater incipit. En pietatem. Is per quem condidit secula, non aliter anteceßit secula, quàm mundus ipse, qui conditus est. Sic tu glorificas filium Dei. Confessio

Serueti confessio fidei. nem tuã, quæ sic sonat: Hanc fidei confessionẽ teneamus, quod est unus Deus omnipotens, solus, omnino simplex, & nullo modo cõpositus, qui uerbo suo & spiritu sancto cuncta creauit & corroborauit, quia ipse dixit & fuerunt, ipse mandauit & subsititerunt. & unus Dominus Iesus Christus filius Dei, æternali uerbo patris genitus, qui à Deo cõstitutus est nobis saluator: & eius intercessione, quia patrem rogauit, sanctus eius spiritus per ministerium angelorum nobis impartitur. & sicut Dei gloriam & potentiam, & omnia eius opera laudamus, & benedicimus & glorificamus, & in nomine patris ac filij & spiritus sancti baptisamur, ad gloriam inenarrabilium Dei dispositionum, quibus pro salute nostra uti placuit. CONFESSIONEM inquam illam tuam, simplex forsassis & nihil suspicans approbaret. Quia autem mentem tuam declarasti, ut fallacẽ abominor. Fa-

Fidei nostræ confeßio. temur & nos Deum natura simplicem, nec ullo modo compositũ: sed in illa simplicißima natura tres hypostases agnoscimus, quarum diuersitas naturæ simplicitati minime præiudicat. Fatemur & nos, uerbo & spiritu Dei cuncta creata: sed uerbum & spiritum coëternos confitemur patri: nec horremus dicere, quod per filium suum condidit omnia. Fatemur & nos unum Dominum Iesum Christum

D filium Dei, spiritus sancti operatione mirifica conceptum: sed ante cõceptionem filium Dei. Nam quamuis homo filius Dei esse cœpit, non tamen idcirco antea nõ fuit filius Dei, Verbũ. Fatemur & nobis constitutum saluatorem, & intercessione eius spiritum sanctũ à patre mitti: sed ideo, quia ipse filius Dei, semen Abrahæ assumpsit, factus particeps carnis & sanguinis nostri: ut factus per omnia similis fratribus, misericors sit, & fidelis pontifex, in ijs quæ apud Deum. Porrò quod per ministeriũ angelorum spiritus sanctus concedatur nobis, etiam ipsum sapit nescio quid. Spiritum enim sanctum nos Dominum dicimus angelorum, & angelos regere, seq; ipsum insinuare. Glorificamus & nos potentiam & sapientiam in creaturis Dei. absit autem, ut filium & spiritum sanctum, in cuius nomine baptisamur, inter opera, id est, creaturas ponamus: tam etsi sciamus hominẽ Christum iuxta humanitatem, creaturam, & dare diuina dona, quæ creaturæ Dei sunt, utpote diuinæ illæ agitationes, quibus filij Dei à spiritu sancto, & uero Deo incalescũt. Proinde satis uideo, quantum tu à nobis recedas: & magis Iudaisas, quàm gloriam Christi prædicas. Quod nõ calore iracundiæ scribo, sed fidem Deo meo seruare cupio: qui te illustret oro, ut reuera Christum filium Dei credas, & confitearis: Amen.

SERVETO HISPANO, NEGANTI CHRISTVM ESSE *filium Dei consubstantialem, Ioan. Oecolampadius.*

Sacramentum OBSECRAS, ne de sacramento rem faciam. Ego uero uicißim oro, ne tu de re sacramentum solum facias. Apostolus enim uocat arcanum, quod nondum palàm annuntiatum. Incarnatio quidem arcana erat aliquando, & nondum res: Filiatio autem uere erat. VERBVM enim Deo patri coæternum est: nam in principio ERAT, & ERAT apud Deum. Non erat autem tunc solum in mysterio uerbi, absq; significatione natu-

rali

A rali. Quod enim Deus erat, perfectissime erat. Erat autem in ipsomet Deo, & ita apud Deum. Et quoniam uerbum totam diuinitatis paternæ essentiam ac naturam in se possidet ac complectitur, rectè & filius dicitur Dei patris. Non enim solius carnis est nasci. An nō legis: Quod natum est ex spiritu, spiritus est? Natiuitatis enim & filiationis est, naturam gignentis referre: Et nō solum, carnale initium habere. Sicut & uerbum uere dicitur, quod mentē declarat, etiamsi citra fractionem aëris & flatum corporeum fiat. Ita ubiq; & Irenæus. Et quoniā uerbum, id est, filius semper cum patre erat, per multa demonstrauimus. Adest enim ei semper uerbum & sapientia, filius & spiritus, per quos, & in quibus omnia libere & sponte fecit, ad quos & loquitur dicens: Faciamus hominem ad imaginem nostram. ipse à semetipso substantiā creaturarum, & exemplum factorū, & figuram in mundo ornamentorum accipiens. Et in eodem, libro 4. cap. 17. Propter hoc Iudæi excesserunt à Deo, uerbum Dei non recipientes, sed putantes per seipsum, patrem sine uerbo, id est, sine filio posse cognoscere Deum. Et libro 3. cap. 21. Propter hoc enim uerbum homo, & qui filius Dei est, filius hominis factus est, commixtus uerbo Dei, ut adoptionem percipiens fiat filius Dei. In eodem capite, & duplicem eius generationē ponit. Item eodem, capite 20. ostendimus, quia non tūc cœpit filius Dei existens apud patrem. Vbi ubiq; apertissime uerbum Dei reipsa filium patris asserit, non solum repræsentatione futuri filij. Cæterum friuolum est, quod ab ordine arguis. quia Ioānes dicit: Vt credamus esse Iesum Christum, & esse filium Dei: quasi ut unctus est, ita & filius Dei esse cœperit. quum idem Ioannes, ita palàm sine tuo additamēto dicat: In principio erat VERBVM, &, VERBVM caro factum est. Demum quod polliceris te perseueraturum in hac confessione, quod Iesus sit filius Dei: hortor ut fatearis filium Dei consubstantialem, &
B coæternū, propter unionem uerbi, ut pro Christiano te habere possimus. Vale.

DILECTIS IN CHRISTO FRATRIBVS
N. N. *Io. Oecolampadius.*

GRATIAM à Deo patre, per Dominū Iesum Christum, in spiritu sancto: Amen. Non sine magna in Christum uoluptate, accepimus à G. M. fidelissimo uestræ salutis curatore, quæ uestræ religionis fides, quiq; ritus: agimusq; gratias optimo patri nostro, qui ad tātam uos lucem uocauit his seculis, quibus totum fermè orbem tenebræ crassissimæ occupant, Antichristo supra modū præualescente. Agnoscimus utiq; & in uobis Christum. proinde ut fratres amamus: & utinam reipsa, animi nostri studium erga uos declarare possemus. Quid nō, tametsi arduū, facere parati essemus? Nunc est, quod fraterno zelo uobis proponendū censemus: id precamur intelligatis, non imperioso supercilio scribi, sed commiseratione amica insinuari. Eximia quidem ueritatis cognitione præ multis donauit, & spirituali benedixit uos benedictione, pater Domini Iesu. Sed siquidem grati esse nō cessaueritis, adhuc diues est, & amplioribus uos thesauris locupletare, & perfectos reddere potest, ut adolescatis & uos in mensurā ætatis Christi. Vt enim multa in uobis probamus, ita etiā multa sunt, quę emendata uellemus. Scitis, corde credi ad iustitiā, ore aūt confessionē fieri ad salutē. Eos autem, qui Christū confiteri coram mūdo erubuerint, olim & à parte illius non agnoscendos fore. Quoniam Deus noster, ueritas est: eos qui sibi seruiunt, in ueritate absq; omni simulationis fuco seruire sibi uult, zelotypus est, nec patitur, ut cum Antichristo sui iugum trahant. Nulla illi cum Belial & tenebris participatio. Audimus autem, quod metu persecutionum, fidem uestram ita dissimuletis, & occultam habetis, ut etiam communicetis

C cum infidelibus, & accedatis ad abominabiles illorũ Missas, in quibus mortem & passionem Christi blasphemari didicistis. Nam dum illi gloriantur suis sacrificijs satisfacturos se pro peccatis uiuorum & mortuorum, quid reliquum, quàm quod Christus non satisfecit unico sacrificio: & quod Christus nõ est Iesus & seruator, sed frustra quodammodo pro nobis passus est. Iam si illius conspurcatae mensae participes sumus: & unum corpus cum impijs effici nos protestamur, licet amaro animo. Dumq; Amen ad preces illorum subiungimus, an non Christum negamus? Quas non oportebat mortes praeeligere? quod non supplicium potius ferre? imò in quam profundam inferni abyssum non intrare: quàm contra conscientiam attestari, quod impij blasphemant? Infirmitatem uestram scio: sed fortiores esse decet eos, qui se Christi sanguine redemptos cognorunt. Magis metuendus est, qui animam cum corpore in gehennam mittere potest. Quid ita solliciti sumus pro anima nostra? erit ne illa pretiosior Christo? erimus ne huius uitae illecebris contenti, & ad aeterna gaudia non properabimus? Coronae prostant, & nos ab illis uultum auertemus? Quis ueram fidem nostram credet, si in persecutionis aestu deficiat? Augeat Dominus fidem uestrã, oramus. Nos sanè mori mallemus, quàm hac tentatione uinci. Igitur hortamur Fratres, ut diligẽtius rem exquiratis. Etenim si licet sub Antichristo fidem occultare, licebit etiam cum Turca, licebit etiam cum Diocletiano ad aras Iouis, uel Veneris adorare: & fortassis minori periculo. Licuisset igitur & Tobię, adorare uitulum in Bethel. Quae igitur spes nostra in Domino? Vereor autem quod si Dominum non ut oportet honorauerimus, etiam omnem aliam uitam nostram simulationis fermento aspergi, tepidosq; euomendos totos à Domino. Quomodo gloriabimur in cruce Domini, si tribulationis metu Dominum non glorificabimus? Non licet ô Fratres ab aratro respicere, non licet audire uocem malesuadae uxoris: carnis inquã, quę, quamuis multa ferat, naufragium tamẽ in portu admittit. Sanè dogmata uestrae fraternitatis olim cognouimus, ex his quae ante multos annos Vladislao Vngariae regi responsa: quae in his, quae ad Christũ attinent planè catholica, & à nobis quoq; recepta. Creditis enim nobiscũ unum Deum patrem, & filium, & spiritum sanctum. Creditis filium Dei ante secula in temporis plenitudine spiritu sancto conceptum: è Maria uirgine fratrem nostrum factum: pro peccatis nostris mortuum: in corpore suo resurrexisse, & in coelos ascendisse, sedentemq; ad dexteram patris rediturum iudicem seculis. Creditis & spiritũ sanctum Apostolis missum, cuius uirtute illi ecclesiam congregarunt: in qua & peccatorum remissio est. Creditis denique & uitam fidelibus, & mortem impijs futuram aeternam. In hac fide bene consentimus. De sacris etiã symbolis cõsona credimus. Decet autem, ut per ea in sanctam ecclesiam congregemur: cum ecclesia malignantium portionem non habeamus. A papistis baptisatos nõ rebaptisamus, ut catabaptistae. absit: sed synaxim illorum refugimus. Etiam nos praeter Christum nescimus intercessorem. Humanas inuentiones, quibus conscientiae illaqueantur, quęue libertati spiritus praeiudicant, ut uere Antichristianas abominamur. Magistratum secularem audimus in his, quae contra Deum non sunt, honoramus etiã, etiã esse Christianum posse credimus. iuramentũ si exigat, non negamus: non obstante eo, quòd apud Matthaeum legimus. Nihil enim ibi prohibuit Christus, quod per se non est peccatum. prohibuit malam conscientiam, auaritiam, iram, & uindictae cupiditatem, mendaciũ omne, & periurium. Dicere enim insensatum fratrem (ut Paulus fecit, & oẽs prophetae, dũ acriter inuecti sunt in peccatores) nõ est contra mentẽ Euangelij. sic nec iurare in iudicio, cũ ueritate & iustitia, ut apud Hieremiã est. Iurauit enim Deus ipse, & Abrahã, & Paulus: nec reprehensibiles sunt. Similiter non ita

austeri

A austeri sumus,ut omnes mutuātes,& aliquid inde recipiētes, usurarios dicamus. Christus enim auaritiam mentis damnat,quam nos non uidemus. Alia pręcepta omnia per legem charitatis interpretari nos uult. Item iudices & magistratus secu lares animaduertere in flagitiosos, & defendere patriam, uiduasq; ac pupillos gla dio: non arbitramur legi diuinæ contrarium. Hoc enim non agunt suo nomine, sed uicarij Dei sunt:& ab illo gladiū, non à seipsis acceperunt. Contrà,qui seipsos gladio defendunt ultionis auiditate,inq; propria causa, nequaquam iuxta Euangelium agunt:quod iubet,ut in patientia possideamus animas nostras, & porrigamus dexteram percutienti sinistram. Ad hæc ciuiles leges, quæ fidei & charitati non obstant, nequaquam aspernandas dicimus. illis enim pro iudicialibus Mosaicis uti possumus. Iudicialia non dicimus abolita,quantum ad mentem legislatoris attinet. Mens autem legislatoris est,seruari iustitiam,& honestatē publicam: quæ seruatur in nationibus quibusdam melius per leges Cæsareas, quàm Mosaicas. Moses enim magis habuit rationem suæ gentis. Sicut ceremonialia quantum ad umbram abolita sunt, ita ut corpus habeamus, Christū scilicet: & quam ille docuit, iustitiam fidei. Porrò nondum cognouimus, quomodo Christianus etiam infidelem coram infideli iure cōuenire queat. Paulus certe uult, ne fratrem coram infideli iudice accusemus, uel litigemus. Recte faciunt fideles, si suas causas inter se componant. Quod ad ministros uerbi attinet, probamus, quod non quosuis assumitis,sed adultos,pbatęq; uitæ uiros. Sed,pace uestra, monuerimus. Videntur illi nōnunquam laboribus manuum,plus quàm res postulat,esse addicti: & horas, quas lectioni collocare debebant, artificijs impendere. Et sanctum est laborare manibus,sanctius uero ministrare uerbo. Nolebāt Apostoli ministrare mensis,ne quid uerbi Dei ministerio decederet. Paulus præcipit Tito: Intende

B lectioni. Nobis non est tentandus Deus, quasi citra studium suo spiritu mirifice, sicut Apostolos, erudire, nos debeat. Quamuis ad superfluas & philosophicas, mundanasq; disciplinas nō hortamur: sat laboris habebunt in utroq; testamento.

Deinde neq; hoc uidetur ex mente Apostolorum, ut singulis triennijs mutetis ministros uerbi in alia loca. Discrimē enim est inter Apostolos, & pastores. Apostoli mittuntur: Episcopi & pastores cum suis ouibus manere debent. Ita constituit Apostolus presbyteros oppidatim: quamuis pro Apostolis uisitatores utilissime constituantur. Porrò quod illis prohibentur coniugia, non arbitramur esse ex spiritu Christi. neq; enim donum illud summum,& angelica uita, in carne plurimis concessum est. Vnde fit,ut multorum conscientiæ male habeant,& grauissima oriantur offendicula. Ne tanti faciamus, Fratres, æstimationem sanctimoniæ cum tanto periculo. Est & in coniugio cōtinentia,quæ multum Deo placet. Fuerunt & prophetæ & Apostoli coniugati, & nihilominus in ministerio uerbi diligentissimi. Coniugium non perdit sacerdotes, sed ignauia, amor uentris, ac metus crucis. Idipsum etiam sentimus de uirginibus cœnobitis, quæ nōnunquam quia uruntur, in pessimas tentationes incidunt, quibus esset satius nubere, nō obstante stulto & infideli uoto, quod nec ligat, nec à Deo approbaṫ. Etenim ubi in illis irrepit tanta hypocrisis, periclitatur simul tota ipsorū religio, amarescitq; omne quod antea dulce in Christo: & durum fit, quod antea leue erat iugum. Nos sanè uirginitatem maximi facimus: sed fictam, Deo abominabilem scimus. Absit autem, ut propter temporalia bona, tanta salutis cōmoditas omittatur. Vtilius fuerit, pauperes & continentes in matrimonio, quàm diuites in fœdo cœlibatu esse. Poterint nihilominus bona ministrorum, omnia esse communia, communiter ali liberi & uxores, & sui quibusq; iniungi labores. Demum, in ministris uerbi, etiam si desint dignitatum tituli & gradus, qui papisticā pompam & fastum olēt,

C nihil periculi: sint modo qui præsint, & qui ministrēt: sint uisitatores, qui aliâs Episcopi: sint ecclesiastæ, qui aliâs prædicatores, & ministri uerbi: sint alij, qui adhuc erudiuntur, discipuli. Quis autem modus in docēda plebe seruādus sit, nostrum non est præscribere regulam: modò ea, quæ ad fidem & charitatem faciunt, doceantur. item cum humilitate & patientia crucis commendentur. apocrypha uitentur: contentiosæ etiam & curiosæ quæstiones, ex quibus rixæ & odia ac fastus. Vnus scopus sit, gloriā Christi magnifice prædicare, & uitā innocentē instituere: uitiaq̧, & in primis hypocrisin & superbiam internā, quæ dat hæreses, & multos perdit, profligare. In canonicis scripturis annumeramus, quinq̧ libros Mose, Iosue, Iudicū, Ruth, quatuor libros Regū, duos Paralipomenon, unū Esdræ, unum Neēmiæ: & hij quidē historici sunt. Iob, Psalteriū, Parabolas, Cantica & Ecclesiasten Salomonis: Esaiam, Hieremiam, Ezechielem, Danielem: & duodecim prophetas iuniores, Hoseam, Ioēlem, Amos, Abdiam, Ionam, Micheam, Naum, Abakuk, Sophoniam, Aggæum, Zachariam & Malachiam, ut scripturas à spiritu sancto inspiratas habemus. Iudith, Tobiam, Ecclesiasticum, Baruch, duos ultimos Esdræ, tres libros Machabæorum, duo capita ultima Danielis, non cōtemnimus: sed nō diuinam cum cæteris illis autoritatem damus. In nouo testamento quatuor Euangelia cum Actis Apostolorum, & quatuordecim epistolis Pauli, & septem catholicis, unà cum Apocalypsi recipimus: tametsi Apocalypsim, cum epistola Iacobi & Iuda, & ultima Petri, ac duabus posterioribus Ioānis, non cum cæteris cōferamus. Allegorias, quæ fundatæ sunt in scriptura, & quæ stant cum analogia fidei, nec scripturæ dignitatem extenuant, exosculamur: sed non arbitramur ita pro cuiusuis somniatione effutiendas. Omnem eam doctrinam, quæ gratiam Christi magnificat, libentius amplexamur. Liberum arbitriū, quatenus
D gratiæ repugnat, nō approbamus: neq̧ propterea necessitatem peccandi inducimus. Qui enim peccāt, sponte & uoluntarie peccant. Originale peccatum suam rationem habet. Neq̧ propterea, quia tot præcepta ponūtur, maior nostra uirtus est: sed magna uis spiritus, per quem operamur uoluntatē Dei: & magna nostra ignauia, propter quam indigni censemur. Est quidē fati ratio apud Deum, quod immutabile, etiamsi omnia uobis mutabilia appareant. At non oportet uos ad arcana Dei attendere, sed ad uerbum eius, cui fidem habere debemus, per quod & saluabimur. Prædestinationē negare non possumus. falli eam non posse certissimum est. Sed quid? nunquid iniustus est Deus? nunquid propterea non est uerax? Igitur humiliemur nos sub maiestate eius. illa enim superborū ceruices deprimit: misericordia autem subuenit contritis corde, & auxilium à solo Deo requirentibus, non à carne & arbitrio suo, ut in omnibus gloria sit Dei. Cæterum quid ad nos contentio Erasmi & Lutheri? Perditio nostra ex nobis est, salus tantummodo in Domino Deo nostro. Igitur, Fratres mei, quoniā tantum talentū à Domino accepistis, pergite, & ne respicite: sed gloriam Dei, uiuēdo iuste, sobrie, & pie, prædicate: nec uincat caro in suam perditionem, sed uincatur in suam gloriam. Nam si illam hic pro Christo perdiderimus, inueniemus eam in resurrectione iustorum in æternam uitam, quæ nobis omnibus gratia Christi concedatur.

Admonitionem hanc fraternā oro ne despiciatis: nolui enim aliquid loqui, uel scribere quod improbaturum putem Christum. Cætera narrabit G.
M, uere nobis in Christo dilectus & obseruandus, Orate
Deū pro nobis & ecclesia nostra, nam & nos
memores uestri erimus in Domino,
Basileæ 13. Octobris
An. 1530.

IOANNES

A IOANNES OECOLAMPADIVS DILECTIS *in Chriſto fratribus* N. *Gratiam in Domino.*

FACILE docentur ſpirituales, ea quę Chriſti ſunt. habẽt intus ipſum magiſtrũ, cœleſtem doctorem. Apud eos enim paucis admonuiſſe, eſt docuiſſe. Igitur ad præpoſitas quæſtiones M. colendiſſimi patris, hæc dixiſſe ſatis arbitror. Principio de meritis unctio docet ſanctos Dei, ad exemplum Chriſti, nihil ſublime de ſeipſo ſentire: & quum omnia fecerunt, quæ ſeruorum ſunt, dicere, ſe feciſſe quæ debuerunt: & ſi recte diſcuſſerint opera ſua, ſemper aliquid in ſanctis ſuis deſiderãt, & inueniũt, quod uel purius, uel ardentius, uel ſuauius fieri debuerit. Itaq; ſibijpſis ſemper uileſcũt, & pro magno habent ſe ſibi delicta ſua, à Deo in peccatum imputantia: tantum abeſt, ut aliquid ſuis operibus deberi cogitent, id quod phariſæi faciunt. Ad hæc omnem gloriam Chriſto tribuunt uere fideles, quem confitentur ſuis meritis nobis apud patrem impetraſſe ueniam peccatorũ, ſpiritũ ſanctũ, & uitam æternam. Nihil igitur ſibi arrogant, quod illius honori præiudicare queat. Nihilominus hanc in Deo fiduciam indubitatam habent, ut ſicut ſceleratos propter facinora puniet: ita & fideles, qui ſeſe in uere bonis operibus exercent, ſit remuneraturus, tanquam illis aliquid debeat: quamuis uix ex gratia nobis, in uinea ſua tam ſegniter laborantibus, etiam denarium, quo conducti ſumus, dinumeret. Deinde quia *An uis ui repellenda Chriſtiano.* petijt idem optimus uir, An liceret cuipiam ſeipſum defendere, utpote aduerſus latronem in ſylua inuadentem: ita ut ſi non aliter poſſit, occidat. Ambroſius capite quarto librorum de officijs ait: Quærũt aliqui, ſi ſapiens in naufragio poſitus, inſipienti naufrago tabulam extorquere poſſit, utrum debeat. Mihi quidẽ & ſi præſtabilius communi uideatur uſui, ſapientem de naufragio, quàm inſipientem euadere:
B tamen non uidetur, quod uir Chriſtianus & iuſtus & ſapiẽs quærere ſibi uitam aliena morte debeat: utpote qui, etiamſi in latronem armatum incidat ferientem, referire non poſſit, ne dum ſalutem defendit, pietatem cõtaminet. De quo in Euangelij libris aperta & euidens ſententia eſt: Reconde gladium tuum. Omnis enim qui gladio percuſſerit, gladio ferietur. Quis latro deteſtabilior, quàm perſecutor, qui uenerat ut Chriſtum occideret? Hæc ille, & plura. cuius ſententię libenter ſubſcribo. Chriſtianus etiam cupit diſſolui, & non eſt addictus huic corpori: ſcit patrem numeraſſe capillos omnes, & ſuum eſſe defenſorẽ. Secus eſt, ubi obedienti magiſtratus defendere urget, ac præcipit contra hoſtes patriæ. Ibi enim non agitur propria cauſa. Cogitate exemplum Abelis. Tertio quæſiuit, an die feſto *Die feſto num operari liceat* liceat operari. Scimus autem neminem iudicandum eſſe propter ferias. eſt enim Chriſtianis libertas per Chriſtũ parta, poſſe quouis die operari: ad Col. 2. Gal. 4. & Rom. 16. Atqui charitas docet, ut cum infirmis fratribus illo die ocioſi ſimus. & quum propter infirmitatem etiam noſtram, cogimur alias dies in noſtras neceſſitates inſumere: uel hunc diẽ peculiariter in preces, & ad audiendũ & recogitandũ uerbũ Dei inſumamus. At ſi neceſſitas, uel fratrũ utilitas aliquid requirat, ſciamus nos eſſe dominos ſabbati, non ſabbatum dominari nobis. Poſtremo de clauibus quoq; requiſitum eſt. Per has ego intelligo autoritatẽ eccleſiæ, in re- *De clauibus eccleſiæ.* cipiendis & excludendis fratribus. quæ profecto ſumma eſt: ut Matthæi decimo octauo. quia & unitas eccleſiæ magna eſt, extra quã nemo ſaluus erit. Cæterum eccleſia uel miniſtri, huius nomine nihil agunt, præter uerbum Dei. Vnde fit, ut qui ſanctam eccleſiam contemnunt, etiam Chriſtum ipſum cõtemnant. Ipſe concedat uobis, ſemper audire uerbum ſuum, & à populo ſuo ſeparari nunquam: Amen. Interim oro dilecti Fratres, ut primatũ ſemper habeat uerbum Dei: cui nulla conſuetudo, nulla ratio, nullus ſplendor præualeat. Verbum Dei etiamſi à

C minori dicatur, à maiore non cõtemnatur. Verbum Dei etiam si consuetudinem condemnat, ne sit idcirco uilius. Quin & persecutio non terreat uos, in tantũ, ut illud obscuretur: per illud enim uiuimus. O quam beatũ est niti diuino præsidio. Quærebamus item de sororibus uestris: & eas intelleximus magno sumptu foue ri, sed nõ uidemus uobis multum solatij ex illis, si persecutio ingruat, prouenire. Si ueræ sorores sunt, uiuant absq; ecclesiarum sumptu. Atqui de ijs copiose cum M. sumus locuti: is mentem nostram referet. ἄλφα & ω sit, ut concordes uiuatis, idq; in Domino: & ipse Deus pacis erit uobiscum, Amen.

IOANNES OECOLAMPADIVS DILECTIS *in Christo fratribus ecclesiæ* N. S.

De Christi ad inferna descẽsu

GRATIAM & pacem à Christo. Quid ipse de Christi ad inferna descensu, sentiam, breuibus accipite Fratres. In symbolo uel traditione Apostolorum, plærięq; ueterum non adiecerunt, Descendit ad inferna. Origenes in primo περὶ ἀρχῶν præterit, quamuis alioqui non raro infernũ à Christo nobis deuastatum fateatur. Ruffinus in expositione symboli, particulam hanc, Descendit ad inferos, in Romana ecclesia & orientalibus ecclesijs non haberi, satis idoneus testis est. item Irenæus & Tertullianus omittunt. Præterea in expositione fidei Concilium Nicænum nullam mentionem facit. Et proinde non est, quod quis argutetur, quasi articulus fidei specialis impugnetur. Videtur enim iuxta Hebraici sermonis proprietatem declaratio esse eius, quod dicitur, Sepultus est: ita ut uere mortuum non ambigamus. Animas quamuis non dicamus loco circunscribi, definiri tamen aliquo loco, negare non possumus. Tribuitur enim eis & gehenna & paradisus, pro imperio ac nutu Dei, unumquemq; iuxta merita sua iudicãtis. Cæterum ascendere animam in cœlum, secundum nostram uisionem dicitur: quibus superiora splendore solis lucidiora noscuntur, eo quod res à nobis adhuc in carne existentibus, aliter cognosci nequeat. Solutæ enim, ait Augustinus, non mouentur loco, nec ad aliquẽ locum corporeũ ducuntur, ut inde contemplentur Deum: sed mox à corpore sequestratæ, angelis & sanctis sociatæ, regno cœlorum, quod est uisio Dei, intra mundum & extra mundũ, & undiq; sine mora fruuntur. Sicuti cæcus in sole positus, si eius oculi aperirentur, confestim luce solis frueretur. Addit etiã: Friuolum uidetur, si animæ illocales, de hoc mundo extra firmamentum duci afferantur, quasi ibi sit pulchrius, uel ibi magis sit Deus, cum suprà & infrà, intrà & extrà æqualiter esse non dubitetur, & eius uisio ubiq; iustis æqualiter adesse cõprobetur. Ideo quippe illocaliter manere, & eius uisione frui æstimantur, sicut scientia in anima moratur. Similiter dicimus & ad infernum descendere, siquidem obscurentur, cum iam tenebris ignorantiæ inuoluantur, nam inferiora tenebrosa sunt: & hoc Græcis significat ἄδης, id est, sine specie & inuisibilis, quod nobis est infernus. Tenebræ itaq; sunt quæ nunquam illustrantur, quæ impias animas, & uerbum Dei reijcientes occupant: merito dictæ Exteriores. Fuerunt & tenebræ mitiores, ut ita appellẽ, sine tormẽtis & anxietate. atq; hæ sunt, sinus Abrahę, in quo fideliũ animæ collectæ fuerunt: ijsdẽ promissionibus, quibus illæ quietẽ habentes: & nihilo minus ob absentiã Christi, qui nondũ homo factus cœlũ referauerat, inter captiuas mortis ac tenebrarum habitæ. Vt aũt Christus animam ac spiritum patri commendauit, tunc & illis facta est anima Christi conspicua, ac eas etiam ab illa liberauit imperfectione, & facie ad faciem Deum uidere concessit. Sanè Christus, ut est primogenitus, in gloriã patris primus intrauit, & animam suam primo illa felicitate contemplationis beauit, sicut & corpus eius hanc prærogatiuam habet.

Animæ in cœlum ascensus.

D

Animarum locus.

Animæ ad infernum descensus.

Abrahæ sinus.

Hoc

A Hoc igitur est, quod Paulus ex Osea citat: Vbi est inferne uictoria tua? Nam si de animabus sermonem facimus, non intelligimus uel sepulchrum, uel aliquem talem locum, sed animarum cōditionem. Itaq; ut Christum uere mortuū dicimus, ita animam eius patribus iunctam, & conspicuam factam non dubitamus. ueruntamen non, ut restet aliquid patiendum ipsi, & ut desperationem & tenebras summæ luci tribuamus: sed quod absq; dolore damnatorum, & absq; caligine patrum, felix ad illos concessit, & Paradisum, hoc est, torrentem & hortū omnium spiritualium suo splendore eis fecit. Paradisus. In his licet crassioribus uerbis utatur ecclesia, non tamen crasso sensu utitur. Itaq; uere descendit anima Christi, & magno gaudio excepta, spoliauit ac confregit infernum. At propterea limbum patrum, gehennæ uestibulū ponere, opus nō fuerit: ubicunq; tandem locorū Deus definierit. Confusio est, loqui de animabus, ut de corporibus: uel etiam de corporibus, ut de animabus. adde etiam de receptaculis animarum, ut de locis corporum. Bene habent quæ scripsi in Zachariam cap. 10. si recte expendantur. Non admisi limbum patrum, quem fingunt. Articulum illum olim ignoratum recenseo. Dicta Petri alludere dixi, non proprie huc spectare. Quomodo, si articulum esse uoluerimus fidei, alium ab eo qui est, Sepultum esse: intelligendum, Descendisse ad inferos, ostendi. Dixi item quid per inferos intelligam. Poteritis ea illic legere. Equidem nihil uestro nomine detrectarem, si quid haberem, quod ad fouendam pacem attineret. Doleo autem mirum in modum, quod animi uestri tam male cohęrent: quod, cum in fidei summa concordes sitis, in reliquis desideratur unanimitas. Dicitis Christum esse saluatorum ac saluandorum redemptorem, eiusq; gloriam exaltare cupitis, & ex officio debetis: nec cauetis offendiculum illud longe periculosissimum. Quare non potius conuenitis? quare unus alterum non audit?
B Nunquid auditores uestri, Senatores, exercitatiores in scripturis sunt quàm uos? Cui nā gratificabimini? Christo, gregi, fratribus? Minime. Sed cui: fidei hostibus & sathanæ ipsi. Quem fructū, quæ præmia, quas mercedes speratis? Non cogitatis omnem laborem uestrum hisce contentionibus & simultatibus disperire? At nolim acerbiore sermone uobis esse molestior, tametsi mihi non parū doleat: imò bonus uir esse non potest, qui contentiones ecclesiastarum à parte Euangelij stantium probare poterit, si alter audire alterū nolit. Verum mihi adhuc de uobis optima quæq; polliceor. Oro per Christum, ut neuter quæ sua sunt, quærat: sed uterq; quæ pacis, & quæ gloriæ Christi. Valete, & interpretemini candide, quæ feruentius scribere uideor. Basileæ 11. Nouemb. 1528.

IOANNI ZVICKIO IOANNES OECOLAMPADIVS.

SALVE in Christo, Ioannes fratrū charissime. Tametsi nō dubitem, quin ipsa meridiana luce uideas clarius, quàm suspecta, imò plane sint, quæ ille uester superciliosulus censor, ad interturbandas ecclesias, affert. Quia autem tantus sancte adiuras, non ausim nō respondere illius nugamentis. Fortassis enim aliena, quàm tua responsa, ad reparandum illum efficaciora sunt futura. Dicit igitur, Missam & papisticum Dei cultum in multorum conscientijs, quasi bona & sancta hærere: & proinde in abolendis illis non licere magistratui, quod in furtis ac adulterijs, quæ nemo non mala esse fateatur. At nos hæc, quouis adulterio turpiora censemus, idq; multis nominibus. Nec minus cadere eos qui in tenebris, quàm qui in luce impingūt. Habeant adhuc aliquid excusationis, qui peccāt per ignorantiam: nihilominus idolum ipsum, idolum est, & tolli meretur, etiamsi cultores quidam minus mali sint. Quin hodie, qui in nostris ciuitatibus, quibus integro lustro Euangelium annun

C tiatum est, cōſcientias iam male instituta habent: Pharisæi rectius quàm infirmi
sunt uocandi. Hos cum lenitate suscipere, illos planè aspernari & nō curare opor
tet. Quid hęret in cordibus infidelium, quòd purum quis iure dixerit: quū omnia
illis coinquinata sint, iuxta Paulum. Infideles manifeste sunt, qui prophetas audi=
re cōtemnunt, & sua somnia quàm uerbum Dei amplexari malunt. Igitur si adul
ter quidā obstinatus, fingat Deum nihil curare suam impietatē, & lactet seipsum
stulte, quod bene agat adulterando: impunis propterea erit, & ferendus à magi=
stratu? Aut tollerabilius erit, adulterium in Deum, quàm in hominem? Dicet for=

Idololatria, adulterium in Deum.

sitan, Deum fore ultorem, qui cor introspicit: & in se commissa grauius uindicatu
rum, quàm possit iudex quispiam terrenus. Idem, respondemus, etiam adulteros
in regnum suum non admittet, quamuis ab externo iudice plectantur. Et quo=
niam adulterium externum quiddā est, quo proximus offenditur: & idololatria
quoqꝫ externum quiddam habet, ad perdendum proximum. (Samariæ enim ex=
emplum, secuta est Hierusalem: & utraqꝫ ciuitates, gentes uicinos.) igitur eius, ut
externi quiddam, etiam magistratus curam non subterfugit, apud quem non ex=
cusat simulata & affectata ignorātia. Vtiqꝫ papistæ nostri hodie doceri legem Do
mini nolunt, & externam abominationem in perniciem proximi conseruari uo=

Ardeliones.

lunt. Secundo inquit: Ardeliones, & in tempore tentationis defecturos, studio=
siores in abolendis externis. Vnde hoc habet, oro, ut sic iudicare audet, quod dies
Domini patefaciet? Multi hodie ardeliones existimantur, qui constantissimi futu=
ri sunt: & iterum cōstantes quidam habentur, quauis arundine magis agiles. Cur
non opus magis redarguit? quid ad ipsum, candidus ne an ater sit, qui ollā fingit?
Hanc ob causam cessandum etiam à uerbi prædicatione, quod scioli plæriqꝫ, &
olim palinodiā cantaturi, ardentius contra impios declamant. Et quis talia obij=
D cientē, uel responso dignaretur? Nos illi uicissim dicemus: Qui in minoribus te=
pidi, nunquid feruebunt in magnis? & qui tempore pacis Christum nō confiten=
tur, quo pacto in cruce illum prædicabunt? Tertio argumentatur: Regnū Chri=

Christi regnū an externum etiam.

sti non esse externum, sed internum. Quo nomine potissimum male audit Anti=
christus, qui sola externa curat: & inde timet maiorem abominationem sequutu=
ram. Et nos non ignoramus, Christū spiritu suo interna emendare ac regere, atqui
inde pulcherrima opera prodeunt, quæ uident proximi, & glorificāt patrem qui
in cœlis est. Pauperes pascere, uerbū Dei docere, pati pro Christo, subuenire pro=
ximo, nónne externa sunt? nónne à Deo commendantur? Cur igitur aliena facit
à regno Christi? probat potius quod à malo spiritu, qui nō est Christi, proficiscan
tur. Itaqꝫ & zelus principum Christianorum, si à bono spiritu ad uindicandā glo=
riam Dei se ostendat, quare reijcitur? cur ad regnum eius non pertineat? Cogita=

Charitas, non ociosa.

re oportebat, charitatem non esse ociosam, regnumqꝫ Dei esse in uirtute. Vbi ma
net uirtutum illa regina in regno Christi? An non acceptum fertur Christo, si quis
in Christo miseretur, monet, corripit, fert proximum, tollit scandala? Quid quod
antichristus hypocrita, externis laruis cōtentus est, ac uarijs titulis? Nos Papam

Papa cur damnetur.

non damnamus propter externa opera, sed quod contra legem Dei, contra fidem
& charitatem leges suas sancit, conscientias humanis traditionibus pessundat, im
pios adiuuat, iustos opprimit. Ista Christianis non probātur. Quod si fungeretur
officio Petri, doceret uerbo, exhortaretur, cōsolaretur, hæreses eliminaret, pacem
plantaret, oppressis patrocinaretur: quis uel ipsum, uel decreta eius reijceret? mo=
do Christianus sit. Sed quid confertur Antichristus cum Christiano magistratu?

Antichristi cū Christiano magistratu collatio.

ille legem Dei pessundat, hic seruare cupit: ille noua condit, hic olim condita rite
custodit: illius opera charitatis expertia sunt ac fidei, huius uero facta ubiqꝫ chari
tatem ac fidē spirant. Vide igitur, quàm scite & belle colligit homo iste, quàm no=

F

tum est

A tum est illi regnum Christi,& spiritus Dei? Venio ad quartum obiectum,& iterum eum inexercitatum reperimus in scripturis. Christus, inquit, absoluit, non punivit adulteram. Nos illi aliud exemplum obiectamus. Christus flagello facto, uendentes & ementes è templo eiecit: & dicit per prophetam, Zelus domus tuæ deuorauit me. Nōne gloriā patris uindicauit? Quomodo igitur zelus iste in membris Christi non est Christianus? Cur autē antea dixit adulteros puniendos, quos Christus absoluit? Nunquid in hoc uult, ut magistratus ad Christum respiciat, in zelo autem minime: & exemplo Christi condonanda erunt, quæ prius dixit esse punienda? En quàm norit dispensationē spiritus Christi, qui & zelat, & mitis est pro tempore. Quinto, accipit pro se dictum Lucę: Reges gentium dominātur, uos autem non sic. quod non intelligit. Abutuntur autem eo & Catabaptistæ, ex quorum promptuario nimirum ille errorem suum sumpsit. Scio quosdam ex nostris asserere, quod Dominus hæc de Apostolis & episcopis animarum dixerit, quos à mundano strepitu abesse uoluit, ut uerbo Dei magis uacent: cum quibus non cōtenderim. At ego libenter accipio, tanquam omnibus Christianis dictum sit. Ambitionem enim, & dominādi libidinem, ab omnibus Christianis alienam esse oportet. Hanc utiq; cunctis interdicit, non administrationem uel gubernationem, quæ à Domino est. Fatemur, Christianos principes se habere pro seruis, & modestiæ esse obseruandissimos. Sed qualis cōsequentia: Christianus non sit ambitiosus, ergo non sit princeps: Non sit gulosus, ergo non edat: Non sit scortator, ergo non ducat uxorem? Sexto, ultrà dicit: Mandatum nouum in regno Christi, charitatem esse. Sed quid hoc zelo principum præiudicat, qui ex charitate manat? Igitur charitate non æstuabat Paulus, uenturus in uirga? & uiscera charitatis exuit misericors pater, qui populum suum tot flagellis humiliat, & tantum non

Ambitio, non gubernatio Christianis interdicta.

B ad inferos deducit. Quin charitas ipsa præcipit, ut magistratus offendicula tollāt, ne impingant incauti. Septimo, audacter item ueteris legis exempla reijcit, quasi nihil ad nos attinentia, tueturq; se Apostolico dicto: Nos non sumus sub lege, in qua & frater occidit fratrem. Dispeream, si nouit homo ille, quid uel lex, uel regnum Christi sit. Loquitur enim quasi non eodem spiritu Dei agantur qui præcesserūt, cum his qui secuti sunt Christū. Neq; nos legem facimus ex exēplis, sed probamus exempla, quo spiritu facta sint? Aemulationem Eliæ nō minorem censemus zelo Petri. Non cogunt quidem exempla, sed reijci non potest diuinæ gloriæ sitientissimus spiritus. Quod addit, Non sumus sub lege: miram eius ineptitudinē in colligēdo declarat. Nunquid enim quia nō sunt sub lege, igitur cessabit omnis disciplina, & peccatores quodlibet impune facient, inutilisq; erit magistratus ad coercendos malos? Et, pater sub nullius ferula est, igitur ferula immorigeros pueros cędere non poterit. Iam nec lex, quæ impietatem se extollentem contra gloriā Dei demolitur, abolita est. Nec opinor contra spiritū Dei & Christi fit, si Phinees quidam diuino iussu fratres occiderent. Non enim homicidam uel fratricidam facit cędes, sed animus charitatis expers, & in uindictā sui furore ruens. At quid tantum moramur in his. Longanimes uiri illi, & charitate præclari, plures trucidarent sua patientia, quàm iudices seueritate. Nisi enim punirentur impij pacis publicæ contemptores, quid oro usquam tutum? Quomodo nō omnia occuparet impietas? Itáne faciunt miserendo, ut nihil uspiam saluum sit? Egregij scilicet instauratores regni Christi, q abolitiones idolorū tumultū uocāt. Itaq; eis & extinctio, incendium: & remedium, uenenum erit. Octauo, Ad hæc impediri putat regnum Christi quo maxime promoueatur, tametsi alicubi minor uideatur fructus. Ablatio certe idolorum & scandalorum, prodest: sicut & seminatio diuini uerbi. Porrò nisi Deus incrementum det, frustra docebitur uerbum, & offendi

C cula inuanum tollentur. An non & puriſſimi doctores uerbis nonnunquam tyrannos impios exaſperant, & docetur uerbū quoq;, nec tātus apparet frugū prouentus? Quis nobis dicet, quādo misereri uoluent Dominus? Certe fomitem incendij tollere, aliqua ex parte reſtinguere fuerit. Eſto autē, quod ille allegat, quod ciuitates quædā Euāgelicæ, nō multo emendatius uiuant. Eſt tamē aliquid prodi re tenus, ſi nō datur ultra. Eſt aliquid à grauioribus abeſſe criminibus, ſi non prorſus irreprehenſibilē eſſe conceditur. Vides, quas cōiecturas bonus ille uir affert?

Chriſtianis magiſtratus quantū ab ethnicis differant.

Nono. Et quid non illi licet, qui noſtrorum magiſtratum, ethnico confert, cui præter pacem publicam nihil curę ſit. Quaſi ſcilicet noſtris non ſit plus creditum, q̄ his qui Deum non cognoſcebant. Licet illi ſuos ἀθέους, hoc eſt, impios non ſinebant impunitos, & non ignorabant ſe debere & gloriam Dei uindicare. Teſtatur hoc Athenienſium in philoſophos tyrannis. At bonus ille uir cenſet, non incommodari diuerſarum religionum ſectis: cōcordiam ac iuſtitiam nec imminui, ignoto Deo. Nimirum nō cogitat, à carnalibus ſpiritualem perpetua perſecutione proſequi. Et quomodo paci publicæ ſtudebitur, ſi carnalibus frenum laxetur? Laxabitur autem, ſi ſuperſtitio illorum tanquā ſancta, libera relinquatur. Et quid inde ſequitur, quàm ſanctorum Dei oppreſſiones, ignominiæ, ſupplantationes: ut taceam interim Deum commoueri, & in ira ſua effundere huiuſmodi ſeditionum calicem, ſuper eos qui nomen eius ignorant. Vnde periculum ſeditionis ſemper præ foribus eſt. nam ſuos prophetas quæq; religio fouet: illi animos incendunt, & pro ſuo Deo æmulantur: plebs autem impotens iræ furit facile. Iam & ob hoc non probamus, quod nihil diſtent Chriſtiani principes ab ethnicis. Omnia nobis noua fiunt per Chriſtum: atque adeo magiſtratus nouus eſt. nam qui antea ut ciuis ciuem defendebat, is nunc ciuem defendit ut membrum

D Chriſti, & filium Dei. Nunquid dices xenodochum Chriſtianum nihil diſcriminis habere ab ethnico? plane multum intereſt. Noſtras enim propter Chriſtum, pauperem magis amat: ille autem Chriſtum ne cogitat quidē, dum peregrinum colligit. In ſumma, nihil in his memoria dignum attulit: & quo maxime confidit, nempe quod ſcriptura poteſtatem hanc non palàm tribuat magiſtratui Chriſtiano, fœdiſſime labitur, non attendens quid ſcriptura palàm doceat. Nonne Chriſtus finis legis eſt? nonne Chriſti gloriam deprædicat? nonne eam omnibus commendat, & unicuiq; pro ſuo uirili? Cū Coloſſenſibus Paulus regulā præſcribit, dicit: Vos domini, æquitatem ſeruis exhibete, ſciētes quod & uos habeatis Dominum in cœlis. Quomodo Dominum habent in cœlis, qui illius gloriam tam negle ctim curant, illius blaſphemias diſſimulant, illius hoſtibus blandi ſunt? quis tales ſeruos ferret? quis inquam non pro apoſtatis & transfugis habebit? Quare mauult Cenſor ille ethnico magiſtratui, quàm Hebræorum, noſtrū magiſtratum comparare? Nunquid ceremoniale fuerit quiddā, tollere idola & pſeudoprophetarum impoſturas, ut in illis non liceat imitari Hebræorum reges, & cum eorum gloria contendere? Quid ad hoc dicet: quòd facientes & conſentientes par iudicium mereantur: & aſſentiantur omnes, qui auertere poterant præuaricantes, & non fecerunt? At negari nō poteſt, quin magiſtratus tollendo offendicula & pſeudoprophetas, multis occaſio ſalutis eſt: reliquendo autem, autor mortis. Videat igitur, an nihil ad Proceres plebis attineat. Iam nōne omnia membra pro uirili ſalutem corporis meditari, & in gloriam Dei ſuo fungi debent officio? Sinat & gubernationem inter Chriſtiana munia recenſeri, ut eſt ad Ro. 12. Peccant, qui cum poſſent incendium reſtinguere, non cauent: non peccant, qui conniuent ad blaſphemias, ad abominationes, ad clades animarum precioſarū? Tandem inſultat ille dicens; Chriſtus animarū rex eſt, nō magiſtratus. Admiſſum eſto; ſed quid

inde

A inde colligit? En Christus etiam mentium magister est. Tollãtur igitur omnes con
ciones, & scholæ, ac studia: & sic nullus erudiat puerũ, nullus teneros à malis con
sortijs abarmentet, nullus à contagio segreget: Christus enim magister mentium
est. Et quis sibi animarum arrogat magisterium, prçter Antichristum? Manifestus
itaq; spiritus ille est, blande ferox, & impietatis patronus. Tu plebem, ac alios, dili
genter ab eo ut caueant, pro tuo feruore admonueris. Cæterum quod coniugio
meo gratularis, habeo gratiã. Saluæ res sunt, ut ut interim uaria de me uanus spar
gat rumor. Sed olim didicimus, sannas & obtrectationes ac mendacia nihili fa-
cere. Ambrosium Blorerum, urbis uestrę decus, multum meo nomine salutes. Va
le, Basileæ 12. Maij. Anno salutis. 1528.

HVLDRICHIVS ZVINGLIVS FRATRI N. S. D.

GRATIAM & pacem à Domino. Equidem sollicitudinẽ tuam com-
probo, chariss. Fratri, quam in epistola tua sic uideo, ut etiam ipse
sentire nonnullam eius partem uidear mihi. Veruntamen ut libere
disserendum est de tantis quæstionibus, ne uspiam pro ueritate reci-
piatur mendacium: ita quoq; caute agendum est, ne dum maxime
ab aliqua inaudita sententia abhorremus, quarum multæ isto seculo temere profe
runtur, in errorem aliquem deteriorẽ cõijciamur. Ipsa ergo παῤῥησία cum mihi,
cum aliorum tum meo ipsius iudicio uehementer sit propitia: cautio tamen adeo
tenuis est, ut ipsam uix in re tam ardua in consilium aduocare ausim. Ea tamen
cum tibi (uerbo absit inuidia) abunde exuberet etiam, sic partiri negocium istud
tecum constitui: ut ego liberrime tibi, quæ in hac causa liquido nobis uideantur,
adperiã. Tu uero, quæ multijugè tentem ac moliar, tua grauitate ac diligẽtia, imò
maturitate & iudicio ponderes: & instar laboriosę apis, quę mellis & ceræ condu
B ctura facturæ senseris, in alueum deferas, & fauum inde compingas. Scito igitur
chariss Frater, sententiã istam nobis ex Lutheri paradoxis natam esse, de quibus
Erasmus aliquãdo, cum adhuc epistolis inter nos ageremus, ad hũc fermẽ admo
nuit modum: Visurus es Zuingli, quid aliquãdo paradoxa ista pariturа sint, quæ
tu tantopere defendis, ex causa Luthero scribi. In hanc sententiã Erasmus. Nihil
hic mi Frater, adfectui dabimus, propter eucharistię dissensionem: sed ea tantum
ἀφθόνως proferimus, quæ & nos aliquando passi sumus: ut si quibus possint esse
usui, citra periculũ cauti aliorum periculo reddãtur. Simultas enim, quã Erasmus
erga nos exercet, si modo exercet, hinc nata est, quod Lutherũ omnibus contra il-
lum uiribus defendi, & imprimis epistola quadã prolixa, qua senem acrius acce-
pi. Nunc autem, cum ipse experiar, non pauca prudenter esse ab Erasmo cauta &
præmonita, sero nimis oculos recipio. Cũ alterũ importunius defendo, andemq;
alium offendo quàm putaram, in testimonium scilicet stultitiæ: alterum autem im
prudens prudentem, hostem eius causa facio, qui minus conciliari & amicus fie-
ri potest quàm is apud quem patronum eius egi. Paradoxum autem est, quod fer
mè omnes Luthero propinãte hausimus: Regnum Christi non est externũ. An- Regnum Christi an externum esset.
tequam enim epistolam tuam acceperim, aliam quoq; legi hominis planè non im
pij, neq; indocti, ueruntamẽ impensius aliquandiu Luthero addicti, & eius men
tem atq; scientiam nunc in dubium uocantis. qui nos quoq; de eadem quæstio-
ne percunctatus est. Quam & si breuioribus, his tamen quę nunc dicemus simil-
limis, expediuimus. Regnum Christi non esse externum, isto maxime illius dicto
firmant: Regnum meum non est hinc. alijs quoq;: Negauit se his, qui aut regem
facere cupiebãt, aut iudicem. Non consyderantes interim, qua occasione, quo lo
co ista dixerit; Interim uero negligunt, quę æque sunt ab illo tum dicta tum facta.

C Cum ergo dicunt, Christianus Magistratus nō debet imperare ista, quę offendere cōscientias adhuc infirmas possunt: regnum enim Christi non est externum. Plane audio illos loqui de his externis, quæ cum conscientia obseruauimus: qualia sunt, ieiunia, delectus ciborum, locorum, temporum, dierumq́ custodiæ, & similia. sed non considerant Christum ipsum (quem enim potiorem adducam, aut priorem?) offendiculum quorundam nihil in his curasse. Nam alioqui coëgisset discipulos suos ad ieiunandum. neq; enim parua offensio erat nata, cum ieiunantibus Pharisæis & discipulis Ioannis, non ieiunarent ipsi. sed posthabuit importunam superstitiosorum hominum cauillationem potius, quàm cautionem libertati filiorum Dei. Sed num non erat externum ieiunare, aut non ieiunare? Externum erat plane. Sed non pręcepit Christus ieiunium, inquiūt: unde locus iste pro nobis facit. Quibus sic occurrimus. Prophetarum discipulos receptum erat ieiunare. Cum ergo Christus suos ieiunio non macerat, nōnne contra publicum morem facit? nōnne conscientias offendit? Cur autem, si Lutheri paradoxum sacrosanctum manet, Christus suos cum tanta offensione omnium asseruit? Sabbato decerpebāt spicas, & manibus fricatas mandebant, cum omniū querimonia, uiolari dicerent sabbatū discipuli. At quotos putamus tūc fuisse, qui nō offenderent, si ijs compares qui adhuc legem mordicus retinebant? Qui lauandi traditionem (adeò cōmodam, ciuilem, & honestam, ut etiamnum impietatis suspitionem incurrat, qui manibus illotis mēsę accedat:) adeò obseruabāt, ut discipulos eius perduellionis insimularent, dum hoc negligerent, cur cōfutauit Christus? Cur simul ciborum delectum, istis plane sacrosanctum, Christus confutat: qui dixerat, se legem ut impleret, uenisse? An istud nullius est ponderis, in cōscientijs legi addictis: Quod intrat per os hominis, non potest eum inquinare? Maximi est plane. nam

D perinde lex de ciborum delectu, atq; traditio de mundificandis manibus, hoc uerbo cōcidit. Sed dicent: Christus nō præcepit, ut discipuli ederent illotis manibus, aut ut ederent promiscue interdictos & permissos cibos: sed liberū reliquit. Recte sane, nam hoc nō uolumus, puta quod mandauerit edere illotis manibus: sed huc tendimus, ut ostendamus ista duo: illotis edere, & quiduis edere, liberum fecisse Christum, non habita ratione legis aut traditionis: neq; etiam offensionis eorum, quibus coràm ista differebat. Et si Christi regnum ita non est externū, uti isti intelligunt: cur tuetur discipulos contra legem? cur iterū uetat Christus, ne secum ad Euangelij iter zonam, calceos, uestem, aut commeatum uehant? an enim ista externa non sunt? aut uerbi Dei præcones esse nunquam potuissent, Abraham, Iacob, Dauid, Solomon, Ezeckias, Iosias, ditissimi ac potentissimi homines? Cur ergo ab ijs interdicitur Apostolis? non est enim, ut decorum alleges, aut tenuitatem: quod aut sic decuerit, aut uis uerbi magis perspecta sit, cū autoribus contemptis in tantum modum creuerit. non enim creuit fides Apostolorum prædicatione, sed spiritus, intus trahentis & illustrantis, ui. Ea autem uis dari potuit opulentissimo quoq; ac ditissimo, Crœsis scilicet & Crassis prædicantibus. At, inquiunt, omnino ad hunc modum placuit altissimo. nam & Paulus parsimoniā istam esse seruatam perhibet, ut omnis uictoria, laus, & gloria, uerbi esset: non humanarum uirium. Iterum non est inepte responsum: sed nos huc solum properamus, ut probemus Christi regnum etiam esse externū. peram enim non gestauisse, nec duas tunicas, externus omnino adparatus fuit. Vult ergo Christus, etiā in externis modum teneri, eumq́ imperat. non est igitur eius regnum nō etiam externum. Veruntamen uidebuntur ista tibi alieniora ad hanc quæstionem quam proposuisti: puta, Num possit magistratus præcipere quæ infirmorum conscientias feriant: & non potius permittere debeat quenq; in suo sensu abundare. Sed nō sunt aliena, cum

Quatenus cauenda offensio in externis.

Christi regnū etiam externū.

A cum nobiscum uidebis semierrorem istum ex paradoxo Lutheri ortum, peruesti
gatis originalibus uenis expendi. Accedemus igitur nunc propius. Circũcisio- *Circumcisio.*
nem ita uenerabantur ecclesiæ primitiæ, ut infeliciter secum agi putarent, si ab
ea excluderẽtur. Et quantum ex Tranquilli Domitiano colligere possum, uulga-
re fuit, Fratres, qui Christo nomen dederant, circũcidi: quos tamen ipse circũse- *Circumfecti.*
ctos, nimirum ex περιτετμημένους, adpellat. Cum uero Paulus & Barnabas pau- *apud Sueton.*
lò clarius & interius quàm uulgo discipuli uiderent, quorsum tenderet symboli
tam anxia & constans, ne dicã contumax, obseruantia: puta, cum ad operum ac
ceremoniarum fiduciam, tum ad legis obligationem: errori se opponunt. confli-
gitur apud Antiochiam de ea re, tam acriter, tantisq; studijs, ut communibus tan-
dem uotis integram causam ad Apostolorũ ecclesiæq;, quæ Ierosolymis erat, atq;
ad legatorum quos miserant cognitionem reijcerent. Qui cum omnibus, tum
illo maxime perpenso, quod sola gratia salus contingit, in hunc pronunciant mo
dum. Ab eidolothyto Christi discipuli abstinẽto, æque ut à scortatione: suffocatũ
& sanguinem non edunto. Quid hic credimus esse passos siue iudaizantes, cum
eis circuncisio recideretur: siue προφύτες ex gentibus, quibus à sanguine interdi-
citur, & strangulato cum lepore tum turdo? præsertim cũ, quod ad illos pertinet,
comperiantur circuncisionẽ post latam legem nihilo minus propagauisse quàm
antea. Quo adparet, non tantum uehementer offensos esse abrogatione cir-
cumsectionis: sed ita mordicus tenuisse, ut iniquum putauerint antiquari. Cur er-
go secundũ istos non parsum est eis? Cur non remissus est quisq; ad conscientiam
suam iudicem? Cur uetuere Fratres, quod fas nõ erat uetare? Quod aũt ad istos,
hoc est, gentiles attinet: legem de suffocato & sanguine uideamus, nunquam esse *Lex de suffoca*
aut sancitam, aut receptam. Hinc enim leges sanciuntur, si seruantur. Paulus au- *to et sanguine.*
B tem ubi nam epistolarum suarum non taxat istos, qui dicunt: Ne tangas, ne con-
trectes. &c. Adparet ergo, cum non mediocri offensione præceptum esse, ne lice-
ret strangulatum aut sanguinem edere. Nunc ad me redeo. Si Christianus magi
stratus nihil potest rerum istarum externarum, quæ ad eam religionem pertinent,
aut iubere aut uetare: multo minus possunt Apostoli & ecclesiæ, quibus ab impe
rando interdictum est, iubere aut uetare. Cum ergo è diuerso Apostoli cum eccle
sia, & circũcisionem relegauerint, & legem de suffocato & sanguine tulerint, quę
ad imperium uidentur maxime pertinere: multo magis licet ei magistratui (qui in *Christiano ma*
hoc ἐξουσίαν ὑπερέχουσαν est, ut externa recte & corrigat & temperet) dum Christia- *gistratui quate*
nus est, cum ecclesiæ consensu (nolo enim quicquam citra ecclesiæ consensum *nus in religio-*
intelligi,) de externis istis, quæ aut seruata oportet aut neglecta, statuere. Quod si *nis negocijs sta*
scioli isti occlamẽt, Apostolis cum ecclesia etiam licere statuere, magistratui uero *tuere liceat.*
eum ecclesia nõ etiam: eis hoc modo respondebimus. πρεσβυτέρους non recte ab *Πρεσβύτεροι*
eis intelligi, in scripturis pro ijs tantum accipi, qui uerbo præsunt: cum & pro se- *qui.*
nioribus, hoc est, senatoribus & decurionibus, & βουλευτῶν, accipiantur. Act. 15.
sic legimus: συνήχθησαν δὲ οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου. Hic
uidemus, seniores pro consultoribus & senatoribus accipi: quos Græci à consu- *Seniores.*
lendo. Βουλευτὰς: Latini ab ętate & grauitate, senatores adpellant. Non quod exi *Βουλευταὶ*
stimẽ, Fratres tũc tẽporis senatũ instituisse, qui rerũ aut potiretur, aut ui cogeret ad *Senatores.*
fidei cõfessionẽ: sed qui in medium consuleret, si quid paulo impeditius obuenis-
set. Satis enim constat, eos qui hoc loci sunt πρεσβύτεροι adpellati, non fuisse uer-
bi ministros: sed uiros ætate, prudentia, & fide uenerabiles, qui digerẽdis & agen
dis rebus id erant ecclesiæ, quod senatus est urbi. Eodem loci, eodem modo habe
mus: τότε ἔδοξε τοῖς ἀποστόλοις, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, &c. & paulo
pòst: οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοί. En uobis utrobiq; primũ Apo-
stolos,

C stolos, secundo seniores siue presbyteros, postremo plebem Christianorum, Fratres, siue ecclesiam. Non quod putem presbyteros nusquam aliter quàm pro se-
Presbyteri nioribus accipi, non etiam pro uerbi ministris: sed in loco pro senioribus, & pro episcopis aut uerbi ministris. Si uero quis uel hoc desideret, ut & apud Hebræos probem πρεσβυτέρους pro senioribus accipi, hic Matthæum legat, 26. τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ. Videmus hic πρεσβυτέρους τοῦ λαοῦ, pro senatu: seniores enim transtulit Erasmus, cum antiquo interprete, qualiscunque tandem esset, cũ populo poni. Perinde, imò euidẽtius est, quod Marcus scribit, 14. καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς, μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων παρὰ τῶν ἀρχιερέων, καὶ τῶν γραμματέων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων. In Actis uero multi loci sunt, in quibus πρεσβύτεροι pro senioribus, non pro episcopis aut prophetis accipiũtur. Adde quod
γερουσία. alicubi scripturarum noui testamenti γερουσία, quæ uox Græcis omnino senatorium ordinem significat, uni siue Apostolo siue Euangelistæ ponitur; alteri uero de eadem re loquenti, πρεσβύτεροι. Loci nunc nõ occurrunt: cum autem incidero, per epistolam indicabo. Statuerunt ergo Apostoli, seniores, & ecclesia tota, de circumcisionis antiquatione, deque sanguinis & suffocati interdicto. Quid ergo uetat, quo minus Constantiensis senatus, Christianus quidem ille, censeat: populus autem iubeat, etiam in re quæ ad religionem pertinet? dummodo externa est, & quicquid statuitur, ad uerbi diuini præscriptum expenditur: etiamsi non pauci offendantur. nunquam enim cum ulla uspiam ecclesia tam bene actum est, ut in ea prorsus nemo obstreperet, cum uerbo, tum eius ministris. quamuis sit modus
Circumcisionis obseruatio. in rebus. Circumsecuit Paulus Timotheum, quia citra turbam seruare non quibat, aucto tandem credentium numero, compelli nullo pacto potuit ut Titum circumcisione cruentaret: quia tumultũ nullum oriri posse uidebat. At indubie plu-
D rimi erant, qui ad circũcidendum hunc urgerent: ut & plurimi fuerunt, qui cum eo Timotheum difficulter circumcidi patiebantur. Offensi sunt igitur circumcisi multi, cum Titus non circumcideretur: offensi sunt iterũ multi, cum Timotheus
Occasio non negligenda. recutiretur. Spectat ergo occasionem spiritus ille, qui docet alterum circũcidi, alterum seruari debere. Etiam si interim fieri nequeat, quin cõtraria sint circumcidi & non circumcidi. Attamen utrunque suo loco admisit etiã cœlestis prouidentia, nulla eorum qui pauciores erãt habita ratione, dummodo pax uel tam difficili ratione constaret. Num enim non recte sentiebat Paulus, abhorrens à circumcisione Timothei? Cur ergo non relinquebat eum suæ conscientiæ, & Timotheum ei dabat irrecutitum? Et contrà, qui circumcisionis sanguinem sitiebant, cur nõ eorum sententię permittebat, istos quos libuisset circumcidi? sed aliquid ferendum impo suit ijs, qui recte cum Paulo sentiebant, circumcidi non oportere ut pax tenacius coalesceret. Quanto magis, ea salua, aboleri aut immutari debent ista, quæ ex diametro & cum Dei uerbo & pijs conscientijs pugnant? Nunquam quicquam etiam in rebus quotidianis recte facies, si tunc tandem facturus sis, cum nemo offenditur. Verum enimuero, senatus Constantiensis non est ecclesia, dicerẽt isti. Scio nõ esse ecclesiam, de qua nos loquimur, citra consensum ecclesiæ totius, quæ
Curiata comitia. apud uos est. Sed curiata comitia habetis apud uos (ea sunt, quibus singulæ curiæ, hoc est, zunfftæ rogantur.) quæ si consulantur, iam non est cur alium ecclesiæ consensum desideretis. Fieri etiã posset ut ecclesiæ sentẽtia, causa aliqua etiam difficillima in paucos, aut in unum aliquem rejceretur. Non enim tota ecclesia quæ Antiochiæ erat, Ierosolyma concedebat ad uentilandum circumcisionis negocium: sed paucis Paulis & Barnabis concredebat. Ierosolymis autem communis quidem causa cognoscebatur, sed priuata ex Antiochia relegatione. Curiatis itaque apud uos comitijs habitis (hoc enim modo nemo de ecclesia uestra manet inconsultus,)

A consultus,)cum uerbi ministris,cur nō liceat senatui uestro uel imagines, quæ ad cultum prostant: uel missam,intollerabilem stoliditatem,abolendas esse censere? Num enim non iam censuerunt Apostoli, Seniores, & Fratres omnes, aut ecclesia uniuersa? Christus, funibus temere cum correptis,tum in flagrum compactis, uiolentia magna expulit uendentes,ementes,& trapezitas è templo: quod istic non liceret huiusmodi commercijs uti. Sed cur, secundum istos,rem externam curauit?imò imperium exercuit?Nō reijcimus allegoriam Origenis:eum hoc facto, auaritiam sacerdotum & pecuinas hostias eliminasse. sed interim quod fecit, uisum non fuit: aut inane paradigma, quo solūmodo aliud docetur quàm fiat. Vere enim, atq; cum uerbere ac ui pellendo,& eorum qui tum peccabant audaciam corripuit: & nostram cum stultitiam, tum curiosam magis quàm piam solertiam erudiuit. Christo licuit uim inferre ijs, qui fraudem fecerant: nobis non liceat ista exportare,quibus fraus fiat? Auulsisset saltem cathedras columbarum,& perticas è templo extulisset: iam uiderentur suo quodam iure Catabaptisantes isti argui esse,cum dicerent,magistratui in externa nihil licere,quod conscientias possit offendere. Sed cum & argentum κολυβιςῶν effundit,& ementes ac uendētes mordaci uerbere pellit: iam indubie uim quoq; in consilium uocandā esse docet,dum res postulat, quamuis caute uelim hic uim intelligi,non quatenus est cum uiolentia & iniuria coniuncta:sed cum prudentia,magnanimitate, & misericordia. quæ quid aliud est, q̃ magistratus æquus & pius? Tolle à magistratu religionem:tyrannus est,non magistratus. Cato uterq;,Camillus,& Scipio,nisi religiosi,nunquam fuissent magnanimi. Nō continebatur tum religio intra Palestinæ terminos: quia spiritus iste cœlestis non solam Palestinā uel creauerat,uel fouebat,sed mundum uniuersum. Pietatem ergo etiā apud istos aluit, quos elegit ubi ubi essent. Sed ad

Christi exemplū, negociantes è templo pellentis.

Vis quando in cōsilium uocanda, & qualis.

Magistratus æquus & pius.

B rē redeo. Tā abest ergo, ut Christianus magistratus nihil differat ab ethnico, ut si Christianus non sit pius,ethnico deterior sit:& ethnicus,si piam mentem domi foueat, Christianus sit, etiamsi Christum ignoret. Romanis scribit Paulus,non esse Iudæum, cuius præputium incisura reductum sit:sed cuius pectus præsectum est uanis cum cupiditatibus, tum spebus. Et Cornelius Deum colebat,orationibus & eleemosynis: Centurio,Car, miles, sanguinarius,& quod simul omnia continet, Romanus. Nunc autē, si impium magistratū à Domino Paulus esse tradit, pius à cacodæmone esse dicetur? Aut impio magistratui parendum esse censebimus,dum in externis aliquid præcipit:pio autem minus? Impio magistratui debemus honorem, sed pio num non ampliorem? Vbi ergo manent domestici fidei, quibus ut iuxta Apostolum primus honor in auxiliādo, sic domesticis magistratibus primus honor in deferendo debetur. Non imprudentes & indoctæ tantummodo uoces sunt, Christianum magistratum nihil antecellere ethnico:sed impię, & seditiosæ. Pij ergo atq; prudentes, qui rerum summæ præsunt, nonnullum exemplar siue imperandi, siue cohibendi, in Christo habent. cum ille sabbato,omnibus offensis,iubet, ut à paralysi cōsolidatus grabatum suis ipse humeris domum baiulet. cum asino inscenso urbem inuehitur, Rex salutatur: quo non lædebantur modo summates uiri, uerumetiam rumpebantur. cum, ut iam dictum est,lurciones templo eliminat. cum,ne uas quidem per templum, aut supellectilē perferri patitur. Et ille quidem regno externo tum inautoratus non erat, se quoq; teste, Ioan. 3. Non misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum: &c. Sed ijs à se peractis,ea uice qua nō uenerat ut sibi seruiretur, sed omnibus ipse seruiret: exemplum nobis reliquit,licere & quorundam cohibere audaciam ac uiolentiam,& quorundam pressorum & adflictorum ærumnam leuare. Neq; id allegorijs & pictis tantum παραδείγμασι, id est, exemplaribus:sed rebus uere, po-

Christianus magistratus quantū ab ethnico differat.

Imperādi, aut cohibēdi exemplū in Christo.

C tenter & intrepide, sed simul pie, moderate & sancte gestis. Isti enim, de quibus paulò ante, cum pellendi essent quidam, non pellerent, ad uim tandem conuertitur. Sicubi quosdam uidemus, quorum nunquam non sunt multi, qui temere obstrepunt, imò audacter & ἐκλόγως, hoc est, uiolenter: quos uerbi moderamen huc non adigit, ut aut faciant aut obmittant, quod longe maior ecclesiæ pars faciendū aut posthabendū externo & interno uerbo docta cēset, flagro monēdi sunt. Hic ppetuo moneo, me loqui de ijs externis tantū, quæ μέσα esse nō possunt: qualia oēs putant esse idolorū cultum, & Missę puppas. Censeat ergo senatus cū Apostolis, populus aūt iubeat in externis quę media nō sunt, & ualeant q̄ propter ista tumultuātur: & Lutheri uerbo, Christi regnū non esse externū, aut nō recte intellecto, aut lati⁹ extēso, q̄ uel Lutherus ipse senserit, uel irrefragabilis ueritas dictet, abutūtur. Quod si Lutherus putat, magistratui nihil in ea re licere, quæ cōsciētias possit offendere: cur principi & suo & Saxonum autor est, ut in eucharistiæ diuersitate, cogat fateri ad cōcepta suæ sententiæ uerba? Cur aqua & igni interdicit libris Oecolāpadij & nostris? An ne, quod maior fideliū pars diuersum sentiat? nō ergo esset opus principis imperio. Sed causæ metuit, necubi liquido omnib. pateat & pelluceat hominis error. Hinc Norici uiolentia & artes: hinc epistolæ pauidulæ, quę lucis radios metuūt. Si putat, cur nō liceat eodē iure licere Ro. Pōtifici execrare ac deuouere quæ aut odit aut metuit, quo sibi? Est ergo in nostra Lutherus sententia. Cum itaq; Christus à nobis stet, Paulus, & Lutherus: quo se uertent Lutherani, cum de facto, ut isti aiunt, uideant autorem suum, etiamsi non nobiscum sentire, sed re ipsa hoc agere quod nos sentire dicimur, tametsi non sentiamus? Sed nasum operiamus, uel uno saltem digito: & quod uerum ac indubitatum est, breuibus hoc etiam loco confiteamur. De eucharistia sententia, nō de ijs externis est,

D quæ isti propter infirmos tolleranda esse censent: sed ex ijs, citra quę perinde non potest pura & inconcussa fidei Christianæ sententia doceri, atq; si de capite ecclesiæ nō recte sentiatur. Ecclesię Christi ipse caput est. Ecclesiæ Christi caput Pont. Ro. est. An ista duo diuersa sunt? Morte Christi sola delenē peccata. Esu corporis Christi corporeo delētur peccata. An nō & ista æque distāt? Nō est igitur eucharistiæ negociū inter externa detrudendū: sed ijs accensendū, quæ & fidē internam uere docent, & quæ isti obstant, detruncat, & repurgāt. Nullis ergo mortalium licet istis ui uel imperio obstare, quæ ad puram fidei discussionem & cognitionem pertinent. nisi tam adperte aliqui essent conuicti, & resipiscere nollent, ut nullis non pijs pateret esse impios. Nunc autē, cum uera sententia in diem magis ac magis adolescat, inter eos quoq; qui maxime adparent esse pij, iam uiolētia est, & audatia, imperio premere uelle, quę omnium est potentissima ueritas. Verumenimuero, ut argutis ferme omnibus magis esse placet quàm pijs, ad ultima conuertuntur aduersarij præsidia, & ea planè misera: puta ad calumnias. quid enim muliebrius esse potest, quàm malitia & basphemijs retinere instare, quod iusta causa nō possis? Aiunt ergo: Nihilo meliores esse siue respub. siue populos, qui imagines & Missam missas faciunt imperio, cum tamen simul fidei hostibus occasio detur, diuersas leges ferendi: quibus latis, non iam cōtenditur, sed belligeratur. Faciunt isti næ intelligendo, ut nihil intelligant. Quasi uero bonitas Christiani hominis aliunde æstimetur, quàm ab operibus: quæ tamen quantacunq; sint, hominē bonum non faciunt: sed si bonus est, opera bona facit. Quod autem homo bonus sit intus & in cute, nemo præter Deum uidet. Quicquid ergo nos de bonitate mortalium pronunciamus, ex specie, non re ipsa, quæ nos profundissime latet, pronunciamus. Specie tenus autem quis non bona dicat esse, Munerariam legem esse latam, Tiguri quidem olim (uideo enim Lutheranos istos & Catabaptistas non absq;

A absq; industria Tigurum uellicare) Bernę autem nũc promulgari? Aurum, argentum, gemmas, uestem, tum sericam tum sumptuosam, aut poni, aut diuenditũ in pauperes expendi? blasphemias, periuria, cõpotationes, ludos amputari? Adulteria, scortationes, caueas claudi? petulantiam chorearum, quàm diurnarum, tam nocturnarum temperari? imò nocturnarum interdici? arceri Pontificem, ad inferos pontem ac uiam munientem: & eius asseclas, impios doctores? relegari Missam, tolli statuas quæ ad cultum prostent? eliminari cerimonias seductrices? & quod omnium est & elegantissimum & optimum, ueritatem intrepide, sed sancte: luculenter, sed uerecunde: fideliter sed non procaciter, prædicari? Atque hæc omnia, nõ tam imperantibus Apostolis & Senioribus, quàm postulante populo. Si hic referire liberet earum urbiũ statum atq; gentium, in quibus Corycæi isti nihilo imprudentius omnium inoffensum consensum expectant, quàm is qui ad littus adsidens, fluctus omnis usq; ad finem enumerare tentabat: non deesset materia, & illa etiã uberrima. Apud Saxonas hactenus alius imagines exportauit, alius importauit, alius auertit, alius inuertit, alius subuertit. Norici missant, sed germanicè, multis irridẽtibus. Basileæ Christus prędicatur, prędicatur & quęstus: prædicatur ꝑ Missa, & contra Missam. Hinc apud omneis transitur ad partes & studia. Magistratus aũt, qui iuri dicundo ex æquo & bono incũbere debebat, tractus & ipse in partes, per contumaciã ex adfectu pronũciat. Perit interim publica iustitia, perit sollicitudo ista sancta pro fratribus, & uires uniuersæ quas in uineã Domini effundere debuimus. Sed hęc satis tibi sint, fidelius omnia tecũ reputanti. Quod autem hostibus Euangelij, ueluti materia præbeatur, impia imperandi, dum inter Christianos pia imperantur: argute magis atq; ex dolore ἥττης obijcitur, quàm uere. An enim ignoramus, Reges, Pontifices, & Imperatores ad decreta & interdi-

B cta confugisse, priusquam ulla tum gens tum urbs pronunciaret, idola efferri debere? An adeò uelociter excidũt fulmina Romana? Sed scripturę uirtute agamus. Interdicebant recutiti pene, mente uero retusi Iudæi, ne quisquam nunciaret in nomine Christi, longe antea q̃ de non mutilando preputio constituerent Christiani. At ob istam peruicaciam non sunt cunctati Apostoli, quo minus à circumcisione auellerent. Da, ut nulla neq; urbs neq; gens hodie sit ausa quicquam antiquare: quo quęso loco res essent? an non ignobilis ista nobilitas, tanquam postliminij iure omnia retulisset, quæ elata, & iure elata sunt? Si quis mihi dicat, Deũ & suos & sua fuisse defensurũ: Respondeo. Quasi uero, qui cum senioribus & tota concione seruãt aut perdunt, ad uerbi Dei præscriptum, extra diuinam prouidentiam ἐν ἀταξίᾳ quadam degant. Breuiter: imperiti rerum, historiarum autem indocti uidentur, qui tam imprudenter contendunt. Hactenus & scripturis & exemplis noui testamẽti solummodo uelitati sumus: quod aduersarij, ut ex te audio, uetus non recipiant in hoc argumento. Quos ego: sed præstat cohibere motus. Si Ezekiam, Iehu, Iosiam, Heliam, & alios hac in re audiamus (aiunt) audiemus & Mosen, adulteros lapidibus obrui præcipientẽ. Par ratio, scilicet. Ceremoniæ nõ solũ in nouo, uerum etiã in ueteri testamẽto à prophetis male audierunt. unde nõ est ut de ijs, ut abolitæ sint, differamus. Sed iudicialia exemplis tũ Christi, tum Apostolorum esse abolita, nemo ignorat. Christus noluit sententiam in adulteram ferre, neq; animaduertere in discipulos iuxta legẽ, quod sabbato spicas decerptas fricarẽt. Paralyticum autem lecti baiulatione legi obnoxium, autoritate magis quàm imperio defendit. Apostoli permittunt ea connubia, quæ more & ritu gentilium contracta fuerant, indissociata: &c. Porrò religiosa, puta quæ duobus istis præceptis, amoris Dei & proximi examinantur, ubi quisquam repulit? An non Christus Dauidem ipsum cum socijs sacratũ panem edentẽ, pro defensione suorum

Ignobilis nobilitas.

Ceremoniæ, semper damnatæ.

Iudiccalia abolita.

 citat?

C citat: quos alioqui sacros, quod sacrũ tractauissent, esse oportuisset. Qua autem ratione id fecit? Charitatis perpensione, quod ista hoc requireret. Apostoli ex lege hauserunt interdictum de suffocato & sanguine. Sequetur ergo secundum istos, lapidatio adulterorum? Sequetur indubie, si usus postulabit, si charitas dictabit, si Apostoli, senatus, & populus Christianus censeant. Si non censebunt, nemo tenebitur. nã non censebunt, nisi charitas moneat & religio. Sic imagines tollent cum Ezekia, Tigurum, Berna, Constantia: sed tum, cum charitas iubet. non ficta illa, quæ dicit se infirmis parcere, & Deum reliquosq; filios Dei negligit: sed ea, quæ nusquam cessat, οὐκ ἐκπίπτει, Deo placere & illius religionem fouere: ea, quæ dicit, Deo magis erit mos gerendus quàm hominibus: ea quę tam perspicua est, ut uideat quid quando possit obtinere: ea quæ scit, quantum debeat infirmis, & quantũ perfidis ac deploratis. Cur ergo magistratus noster ex religionis communis debito non debeat nobis, quod Iosias debuit, & præstitit etiam, Iudæis? excepto modo, nisi usus quoq; eum postulet. Sic me intelligito. Cur nõ debebit magistratus Christianus imagines tollere (maxime dum uidet publicũ ecclesiæ suæ cõsensum accedere) & Missam? etiamsi non debeat istud, ut sacerdotes simul contrucidet: cum uidelicet citra iam crudele factum consilium obtineri possit? Sin minus, iam nihil cunctabimur exempla etiam durissima sequi: dummodo spiritus illa πληροφορία sic adest, ut Heroibus istis adfuit. Ego enim, ut interim hoc dicam, uideo Episcopos non cessaturos esse à suis artibus, & turbis cõcinnandis: donec aliquem inueniant Heliam, qui mucrones in eos pluat. At interim dum charitas iubet bona spe illis parcere, parcendum erit. Cum contrà eadem charitas monet, interficiendos esse, propter salutem reliqui corporis: iam consultius est, oculum ęcum erui, quàm totum corpus perire. Charitas ergo ipsa sciet, quid facto sit opus,
D quid neglecto: non hercle compulsa ulla litera, nõ enim sumus sub lege, sed sub gratia: sed quæ nihil timet diuina sequi exempla, cum ad eum locum uentum est, ut aut aduersarius tollendus sit, si modo cõuictus erit erroris aut doli, & tam abest ut resipiscere uelit, ut etiam contumaciter negocium facessat: aut religionis periculum ac damnũ subeundum. Religionis dico, non nostrũ. Si enim nobis mactatis, ipsa nihilo minus religio nostris manet integra, præbendũ est iugulum Caiaphis etiam & Annis. Si uero Ezekijs, Helijs, & Iosijs defendentibus seruari potest, cur non præstarent? Sin istis solis tranquillus status seruari, & omnium tum consensu tum opera potest, iam nemo cessabit. Negabit se Paulus Titum circũ sectu-rum, quicquid iudaizantes inclament. Exemplum hic desiderant aduersarij: dedimus flagrum, quo Christus fœneratores pepulit. Quod si minus recipiunt, hoc saltem discant, Christum per omnem uitam prophetæ & Episcopi personam tulisse: non regis aut magistratus. noluit ergo quicquam ἄπρεπον, id est, absurdum & indecorum huic personę gerere. Pro iudice autem, aut rege, cum se nunquam uẽditauerit, saltẽ qui hac priore uice humilis adparuerat, una & altera uice ostendit quid magistratui liceat: imò quid prophetæ quoq;, dũ usus postulat, & malum aliâs est immedicabile. Cum ergo iterum aduersarij dicũt: Sic ergo compellemus quosdam ad fidem? Minime: sed pios tuebimur ab ijs, qui uim, ut primum dabitur, ingerent. id quod cum primis æqui & iusti iudicis officium est. Sermo nobis est de externis, tum rebus, tum professionibus. Quot enim uides hodie, qui metu aut Pontificia externa sustinent, aut cũ pijs professione ficta consentiunt: quorum indubie fides alia atq; alia est? Summa igitur summarum (ut finiam, non iam epistolam, sed librũ fermè, etiamsi formula sit epistolaris:) Charitate autore, utemur ueteribus & nouis exemplis, ad componendum externa ista, tam indubie, quàm Christus ipse est usus. Est tamen interim istorum hominũ zelus nõ iniquis modis

Charitas uera & ficta.

Simulacrorũ sublatio.

Charitas.

Christi persona.

Charitatis exempla in externis obseruãda

A dis obiurgādus. Videtur enim facile ex fide talium hominū, quo animo tam pro
caciter erroneā opinionem defendant. Quod si hac gratia inueniantur facere, ut
magistratus sibi paulatim nimium permittat: zelum laudabo, sed errorē corrigā.
Si corrigi nolint, Lutheranos & Catabaptistas esse sinā: sed constantissime impu-
gnabo. Ego enim uirum Christianum id arbitror esse ecclesiæ, quod bonū ciuem *Christianus*
urbi. Quo circa, ut iste nihil patitur pullulascere, quod urbem perdere aliquando *uir ecclesiæ*
possit: etiamsi ingenue ad quædā conniuet, sed talia, quæ statum publicū nō pos- *idem, quod bo-*
sunt pessundare. Ita ille quædam, etiam nocentissima, aliquādiu tolerabit: at non *nus ciuis urbi.*
diutius, quàm, ut primū liceat, eliminet. quædam nusquam admittet: quædam
quæ non sunt mortifera, sed per infirmitatem inemendabilia, neq; ecclesiæ statum
possunt inuertere, nunquam non castigabit, sed simul nunquam non tolerabit.
Ex primis sunt, Missa, & imagines, ac similia. tolerātur enim ea, donec omniū ani
mi uideant (omnes intelligo euidenter, maiorem & saniorem partem,) quid de eis *Omnes.*
sentiendum. Sic circumcisionem ferebant Apostoli, sed data occasione deiece-
runt, Ex secundis sunt, impia omnia: & reditus ad uomitum, & receptio siue Mis-
sę, siue imaginum, quæ & abolitæ fuerant, & iure uidebantur aboleri. Ex ultimis
sunt, quæ Christus docet esse permittenda, ut crescant cum bonis: non ut eodem
iure augescant, sed quod ferri possint. qualia sunt leuia ista, quæ non præcipit ad-
urenda esse cauterio, sed septuagies septies indulgenda. Decerpit ille noster ex o-
mnibus quæ audit, uidet, legit, intelligit, quibus & pacem publicam custodiat, &
omnem imbecillitatem adiuuet. nō hercle quod legem ferre possint philosophi,
dum nobis placita sua propinant, aut cogere historici: sed quod Charitas, quæ do *Charitas.*
mi flagrat, quicquid egregie uidet uel etiamnum fieri, aut olim factum esse, instar
flammæ corripit, & suū facit. imò se debere uidet & Deo & proxim, oquod opti-
B mus quisq; semper præstitit, etiamsi Antinous, sit nō Abraham: Vlysses, non Da
uid: Miltiades, non Moses: Thrasybulus, non Ezekias, quem in exemplum sibi
proponit, quamuis diuersimode. quod enim alteri ex istis uel amore gloriæ, uel re
rum auiditate fecerunt: hoc noster faciat, amore Dei & proximi. id quod uere est,
capillum & ungues præscindere. Responsationē istam nō accipimus, qua con
tentiosus diceret: Equidem scio omnia esse probanda, & optima eligenda. at non
dum † coactus sum scripturis, quod magistratus debeat externa, dūmodo possit, *† Forte, conuictus.*
autoritate sua abolere. Cur enim cū contentiosis contenderemus? Porrò, qui non
dum uident, amantem Dei & proximi, omnia utriq; debere, quorum ei est facul-
tas (imò plura, nisi imbecillitas excusaret:) cur nō potius contentiosos censeam q̃
pios? Ligāt ergo nos, nō Ezekias & Helias: sed alligat nos par charitas, atq; idem
spiritus, ad eorum exemplum imitandum, dum religio, usus, & pax postulant.

Hæc mi Frater, cum non iam fuse, uerumetiam cōfuse, ueluti parrhesiæ nostræ
materiem prudentibus iudicijs uestris temere cōtraxissem, exploranda & selegen
da: uenit ad nos N. Germanus tuus, atque paucis abeuntem allocutus uisus
est mihi quid huius sententiæ resipere. Tu ergo caue ipsum hoc meo scripto paria
ris offendi. audio enim eum teneriter obseruare Lutherum: qui utinam de se ipse
tam recte sentiret, atq; nos. At hoc erat in fatis. Furatus sum ipse mihi aliquot ho-
ras, quas necessario partim post mensam ocio, partim uero negocio succidi. Tu
uero æquo & bono in consilium uocatis (quid enim pietatis admoneam, cum ne
mo æqui boniq; cognitionem iustam sine pietate possit habere:) & qualiacunq;
sunt, expende cum N. & quæ superuacanea uel iniqua uide-
buntur, rescindite. Vale. Tiguri 4. die Maij. M. D.
XXVIII. Huld. Zuinglius uester.

C CASPAR HEDIO, IO. OECOLAMPADIO *Theologo.* S. D.

CONSTANS hic fuit fama, optime Oecolampadi, at quàm uera ignoro: te nouo quodam & singulari ordine habere sacrum. Nam quę latine hactenus in templo, patrum consensu lecta sunt, horum tu quædam dicebaris alemãnica lingua legere: quædam omittere prorsus, tanquam nihil ad rem facientia: ut temporis iactura tibi semper uisa est periculosissima. Epistolam, Euangeliumq; dicebant te uulgariter tantum proferre. Canonem, quem uocant, Missæ, à te non audiri, aut certe quàm breuissimis uerbis perstringi. Præterea ceremonijs hisce, quibus libenter & cum fructu in utraq;, hoc est, uiuorum & mortuorum memoria utũtur quidam, te nequaquam uti. Huiusmodi sane non mediocrem alicui inijcere possent de te admirationem, quis nam te spiritus huc adegerit. Adeò magni quidam, hæc quæ scribo & quæ non scribo, asseuerabãt. Quare per Christum te oro, cui tua studia, mores, & tota uita semper sudant: ut quàm primum me per epistolam certiorem reddas, de toto negocio, & quidnam mutaris, quid omiseris. Sunt enim, apud quos retulerit, certa & uera posse respondere. Et sunt rursus, qui quiduis etiam utcunq; piũ, parum pie interpretantur. Scio pectus tuum tam uere Christianum, ut abhorreat à sediciosa nouitate, & ab his quæ sunt citra salutem animarum, finem fidei nostræ. ut Apostolus Petrus inquit: Pacificos esse oportet, ut filij Dei uocemur. Scio quoq;, quod tu Maiorum decretis, æquissimis inquam, nullo non tempore obtemperasti: neq; nũc, arbitror, aliud in mentẽ tibi uenit. Vellem & ego Christi doctrinam saluberrimam non modo in urbibus, sed & in castris, pure, clare, atq; concordia magna doceri. Faxit (oro) Christus ut in suam gloriam dirigantur omnia. Bene
D Vale, Moguntiæ. M. D. XXII.

IOANNES OECOLAMPADIVS GASPARI *Hedioni, concionatori Moguntino.* S. D.

EQVIDEM, mi Hedio, cum res pie & inculpate gestas, quæ in gloriam Dei, utilitatemq; proximi cedunt, timide ac uerecunde celare, perinde uitiosum & indecens arbitrer, atq; tumentibus buccis prædicare. (Nam ut arrogantia, boni exempli prouentus peritiita exemplis bonis ignoraris, ad æmulationem nullus prouocatur. Tenebras ament filij tenebrarum, lucem filij lucis: Regum arcana celentur, Dei gloria prędicetur. Videant, ait Christus, uestra opera bona, ut glorificent patrem uestrum in cœlis.) ea propter, quod quidam parum fideles testes de me significarunt, quibus & fama, ut scribis, constans subscripsit, me nouo quodam & singulari ordine habere sacrum: non debuisset ingratũ esse, nec fuisset, si non (ut fieri solet) uana pro ueris, ambigua pro certis, sed rem sicut acta est, fideliter narrassent. Neq; enim aliquid gessimus, uel attentauimus impium, uel ad ædificationem proximi inutile, uel Apostolicæ doctrinæ aduersum, cuius nos pudeat, uel quod occultum optemus, uel cuius rationem reddere detrectemus, non modo tibi aut tam amice expostulanti, aut tam officiose percontanti: sed & omnibus: atque his maxime, qui nunc latrant, ubi nulli fures: querũtur, ubi nullum damnũ: impingunt, ubi nullum offendiculum: impietatis & arrogantiæ accusant, ubi charitatis ac pietatis prima ratio habita est. Sed quid mirum, si factum nostrum etiam digna fide annuntiatum, minus probent, male interpretentur, condemnent? Quid non reijcit ægrotorum stomachus? quid non arrodunt catuli? Itaq; tibi, siquidem per Christum oras, imò adiuras, rem ipsam certius aperiam: cõfidens tenui patrocinio me

non

A non modo ab omni impietate, sed & à temeritate, & omni reatu, te & optimis quibusq; arbitris absolutum iri. Nam quantum ad illos attinet, etiam si iusta eis oratione respōdere adnitar, uel etiam si tu eos meo nomine demulcere uoles, uereor parum proficiemus. Quam gratiam enim, uel quem locum apud eos inueniant ueritas & pietas, tute ipse non dubito experiris, cum illorum putida ulcera tangis uel extremo digito, teneris adhuc impendio parcens. Sed tu uide sis, an Euangelici sermonis libertati ad amussim hæc tua respondeat modestia. Fortassis hinc nouam calumniandi ansam arripient, quasi Camarinam denuo moueam. sed ferendum, quicquid illi aduersus nos loquantur: modo nobis bene conscij simus. Non est nostrum, ut studeamus placere hominibus: alioquin, quo pacto erimus serui Christi? Quantum ex nobis est, pax quidem habēda cum omnibus: spectandum tamen, ne dum eam sectamur immodice, Christum ipsum amittamus: qui non pacem, sed gladium ueniens misit. & per Prophetam maledicit, prohibentem manum à sanguine. ne dum pro terrena pace seruanda loquimur & tacemus, adulamur & carpimus, facimus & patimur, simulamus & dissimulamus omnia: cœlestem illam, quam mundus dare non potest, tandem desideremus. En offerimus pacem, sed non illi uicissim. Vellent nos sibi parere in prauis, sed nolūt ipsi nobis obsecundare in rectis. Vellent nos secum per suarum traditionum præcipitia trahere, nolunt autem nobiscum ambulare in securis mandatorum Dei itineribus. Vellent nos seculi contagionibus pollui, & nolunt ipsi uerbo Dei purificari. Vtri dignius cedunt? utri iustius alijs succensent? sed ad rem pergimus. Fateor, mi Hedio, egi aliquid præter morē uulgi: sed aliquid illud, non est aliud, quàm quod in liturgia epistolam & Euangelium uernaculo nostro, non latino sermone, populo huius arcis promulgaui. Alia quæ de me feruntur, uana sunt: tantum Euan-

Paci studendū, sed quatenus.

B gelium & epistolā germanico, & non latino sermone, legi. Fateor, hęc legi, ut tibi relatum: sed ea modestia, grauitate, & reuerentia, qua decet sacrosancta Dei uerba annuntiare: nihil alioquin insolitum admittens, nihil ex consuetis ceremonijs prætermittens, nihil ex hactenus obseruato ordine inuertens. Tantum idioma mutaui, in utilitatem auditorum: idq; mea opinione non infeliciter. Et hoccine tantum flagitij? Qui latine ita corrupte & misere legunt, ut nec ipsi legentes, nec audientes inde sensum aliquē haurire possint: ueniam merentur. Qui lectionem ita silenter secum musitant, ut nemo eos legere credat: innoxij habentur. Qui cachinnis, lasciuijs, incompositisq; moribus interstrepunt: uix facti admonentur. Vnam ego rem facio, neq; ingratam Christo: qui, ut non est personarū acceptor, ab omnibus linguis prædicari & laudari debet. neq; inutilem fratribus: maleq; audio apud eos, quorum erat gratulari, & factum comprobare. Habent'ne hic, quod male interpretētur? habent'ne, quod pro flagitio ducant? Ducūt plane pro flagitio, & ideo stomachātur, zelant, carpunt, traducunt: & quibus nominibus, haud ignoro. Nam licet tu modeste, ut soles, insinuas, quod rem piam male interpretentur: nuntiatum tamen per alios, quo modo Acarnani illi in conuiuijs sui similes sint. Verum illorum licentiosæ dicacitati satisfacere nolo, tuis literis respondere decreui: quæ, cum eas penitius excutio, ita mitius mecum expostulare uidentur. Ignosce autem, si ad seueriorē trutinam eas expendero, quàm uerborum suauitas doceat. Tu me tangere durius noluisti: ego lectis ipsis adulari mihi non debeo. Tendunt tamen in hanc, ni fallor, sententiam. Cum adeò sancte atq; reuerendæ leges omnes sint, ut sine illis concentus rerum, & ordo omnis turbetur ac soluatur: maxime tamen reuerendæ, quæ ad religionem & ad aras spectāt. Nam hæ non modo ad pacem reipub. faciunt, sed & Deo nos quodam modo conciliant. Vnde qui in rebus sacris, à præscriptis patrum cōsuetudinibus, quæ legum

& ca-

C & canonum uice sunt: descifcunt, tumidi primum & rebellis animi arguuntur. dein aliquid autoritati ecclesiasticæ derogant, ad hæc seditiosæ nouitati seruiunt: unde minus in admiratione sacra mysteria, despicabilior cleri dignitas, importunior uulgi licentia. Et quid postea tutum? quid tranquillum? quid religiosum? Me igitur suspicantur quendam legum & cōsuetudinum temeratorem, ac sacrorum prophanatorē: quod mihi permiserim, id quod à multis seculis sua autoritate uel prælatus, uel episcopus attentarit nullus. Apparere rem magnam, alioqui non tantam, nouitas facit. Vnde hoc humilitati dabit nemo, sed arrogantiæ omnes. Nemo pacis, sed omnes seditionis studio asscribent. quandoquidem in his tumultibus, nihil tam periculosum, q̄ moliri quippiam quod uel speciem nouitatis præ se ferat: præsertim cum populus non tam salutaria, q̄ noua audire cupiat, atq; totus pruriat. Nemo hoc prudentiæ, sed oēs uecordiæ tribuet: nemo menti piæ, sed oēs menti maligno spiritu agitatæ. & in summa: nemo bonitati, sed desperatæ malitiæ omnes acceptum ferent. In hunc modum per epistolam tuam, non tu, sed ipse me accuso. Non desunt tamen, qui factum hoc similiter istic interpretantur. apud quos ut habeas, quod pro me respōdere possis, si forte audient: patiēter lege, quæ pro me, ut reus, affero. Rem per se honestam, honestiorem dices: si quibus causis, quibusq; modis acta sit, cognoueris. Quæ mox subiunxissem, ni tu commemorares consensum patrum, consuetudinem ceremoniarum, & decreta Maiorum: quæ tamen nihil me urgent, nisi quod alicubi cauent, ut metropolitanæ, cathedralisúe ecclesiæ ritus, ecclesiæ inferiores imitentur. Quamuis autem haud operæprecium crediderim tecum, utpote homine theologo, & in his iam exercitato, multis agere: agendum tamen aliqualiter. fortassis hinc potissimum iustificabor. Igitur legibus honorem suum saluum, atq; inuiolabilem esse autoritatē, optaui quidem semper, atq; num maximopere uelim: sed cogitare oportet, quę legum dignitas, & quantum ius. Non enim illæ supra homines: neq; homines propter leges, sed leges propter homines. Leges, quomodocunq; illas appelles, siue decreta, siue ritus, siue alijs nominibus: ut pharmaca sunt, quæ sanis superuacanea, ęgris uero cum male habent, si accōmodentur probe, in summo sunt precio. Legum usus est, ut magis mens legum quàm uerba spectentur. neq; peccat aliquis in eas, qui relicta litera, sensum sectatur. Alioquin, ut res humanæ omnes nunquam in eodem statu permanent, ita & leges male stabiles sunt. Interim eas omnino respuit necessitas: interim duriores, mitiorésue petit: nunc stant, nunc cadunt. Itaq; uidendum primo, quatenus conducant, & an salubrius aliquid afferri queat. Eatenus sanctæ sunto: modo non conferantur cū lege Domini, qui solus sancit nullo æuo abolenda, solus statuit omnibus temporibus accommoda. Qualis est dignitas hominis, qui natura mendax, ad Deum, qui uerax & fidelis in operibus suis: talis est & humana constitutio, ad diuinam comparata. In æternum permanet uerbum tuum Domine, dixit Psaltes. at Christus: Donec transeat cœlum & terra, iota unum aut apex unus non præteribit à lege. Exiccatum est fœnum, dicit nobilis Propheta, & cecidit flos, uerbum aūt Domini manet in æternum. Salutem Christus non in obseruatione τῶν ἀνθρώπων sitam docuit dicens: Frustra colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. At de præceptis Dei, inquit: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata Dei. item: Sermonē meum si quis seruauerit, non gustabit mortem usq; in æternum. Humanæ traditiones nunc labruscæ uocantur in scriptura, quas ingrati rependunt: nunc harena, supra quam infeliciter ædificatur: nunc cisternæ, quæ aquas continere nō ualent: nunc diadema Hester, abominabile: nunc panni sordidissimi, nunc alijs uilioribus nominibus. Contrà, lex Domini quanto honestioribus appellatur, nempe fons aquarum uiuentium, lignum uitæ

D

Legum ius, & dignitas quāta

Legum usus.

Humanæ traditiones.

Domini lex.

A uitæ, petra ſuper quam bene ædificatur. Et quid multis? APOSTOLI IN PRIMO CONCILIO ſuo decreuerunt, abſtinendum eſſe à ſanguine & ſuffocatis: & quis hodie hoc ut legem agnoſcit? Seruiebat hoc probe illorum temporum paci, nunc momēti nullius eſt. Itaq; uigeant leges, ſed quatenus proſunt: & ne uinum ab impijs cauponibus miſceatur, diſcriminatæ ſint humanæ atq; diuinæ. *Lex de ſuffocato et ſanguine.*

Iam cum ad ſacra uenitur, in primis opus eſt, ut leges ſeruentur. ſed primum, ſi quæ à Chriſto datæ. ſimiliter & ritus, ſi qui à Chriſto præſcripti. & dein ſuo loco, quod ab hominibus accepimus: ubi commodum fuerit ac conducibile. Hic dolere, hic ingemiſcere, hic deplorare licet. Vere enim hic ordo rerum turbatur: zelus non eſt ſecundū ſcientiam. Hominum mandata defenſantur, diuina impune negliguntur. Conſuetudines patrū iactant, iterumq; iactant: non ſecus ac illi, in quo rumore erat, Templum Domini. Deum ac ſaluatorē Patrum blaſphemare non uerentur. En quàm breuis, quàm facilis, quàm ſimplex, quam nudus à ceremonijs huius ſacri myſterij ritus, uti à Chriſto nimirum optimo prudentiſſimoq; legislatore inſtitutus. Cætera quàm uaria ac multiplicia, in uniuerſum omnia, quæ ab hominibus adiecta ſunt. & offendes quidem aliqua, quæ non multum aut eruditionis aut pietatis ſapiant. inuenies autem & quę ſpiritu ſancto afflati proculdubio in eccleſijs ijſdem horis tractari uoluerunt. Quorum omniū diuiniſſimum & certiſſimū credo eſſe uerbum Dei. Ait enim Apoſtolus: Cum cōuenitis, unuſquiſq; ueſtrum pſalmum habet, reuelationem habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant. Similiter è bono ſpiritu profectū eſt, ut fiant obſecratiōes, orationes, poſtulationes, gratiarū actiones pro omnibus hominibus, & pro regibus, & omnibus qui in ſublimitate cōſtituti ſunt, ut quietā & tranquillam uitam agamus in omni pietate ac caſtitate. Verum quales, & quan-
B tæ preces, uel quæ & quantæ lectiones: hoc noſtri arbitrij eſt. In diuinis nihil nobis eſt iuris. Atq; ô utinam, in diuinis nihil mutatum uideremus: & zelus noſter hic tam flagraret. Cæterum in alijs ritibus ego ſanè nihil offendor: tantum in eccleſijs ægre probarem, deeſſe preces: maxime autem, ſi prophetiæ deſiderarētur. Hæc ubi aliquo modo conſtant, in alijs, ſiue ceremonijs, ſiue ritibus, non plurimum momenti eſt: tantum ne ſuperbe in ſcandalum puſillorum contemnantur, qui uix hoc lacte abarceri poſſunt. At nihilominus, ſi uel euidens proximi utilitas, uel Dei gloria aliud requirat, ſcilicet ut quid præter ſolitū morem agatur: non uideo quid impedire debeat, aut poſſit, quo minus audeatur. Neq; in his epiſcopi conſenſu ſemper opus. Præſens ipſe, quanto magis ualet cōſilio ac pietate, tanto magis audiendus. abſentem in re per ſe pia, atq; à Chriſto permiſſa, quid opus eſt conſulere? præſertim cum fermè omnia non niſi præſtita pecunia, multiſq; precibus obtinentur, & difficile: atq; ipſi alijs negocijs dediti ſunt. Aut, ſi in die Dominico, uel cōfeſſoris alicuius feſto, quo in cæteris templis legitur, pro ut docēt ephemerides annuæ: ego pro ſedandis quibuſdam tumultibus, de charitate, & ex epiſtolis & euangelijs ſelectiores quoſdam locos depromptos promulgarem: reus eſſem inconſulto epiſcopo, etiamſi non longe abeſſet, etiamſi adeſſet, & nihil illi harum rerum curæ foret? Et neſcio, an id genus hominū epiſcopos appellare debeam, ſi præter infulę & baculi geſtamen, & inunctiones, & characterum ſcripturam, ac eiuſmodi, epiſcopale reliquum habent nihil. Certe ab his, qui ſpiritū Dei habent, non agnoſcuntur: niſi ut parietes dealbati, ut arbores abſq; fructu, ut nebulæ turbinibus agitatę. Nam forte uix conſtituti ſunt in caudam, & pro capite ſe uenditant: alieni ſunt ab omnibus chariſmatibus ſpiritus, & præcipua munia ſibi uendicant. quaſi ſat ſit ab homine unctum eſſe, & non ſuperne. Vnicuiq;, ait, datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem: alij quidem per ſpiritū datur ſermo ſapien- *Epiſcopi.*

C tiæ,alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum,alij diſcretio ſpirituum,alij ge nera linguarum, alij interpretatio ſermonum: Hæc autem operatur omnia unus atq; idem ſpiritus,ſingulis prout uult. Prodeāt illi,& uel unum illorum donorum proferant,ut eis alij iure cedant. Apparent quidem cymbala,ueſtes,pompæ, ſuffitus,faces, boatus, & rerum prôh nimium remotiorum figuræ: ſed ſunt non niſi theatrica, ad utilitatem eccleſię uel nihili, uel minimū facientia, propter quam tamen ſpiritus datur. Nam ipſi interim dum quærunt quæ ſua ſunt, occidunt, mactant, & perdunt. Et unde illa, uel quæ illa poteſtas? Poteſtas, inquit, in ædificationem, non in deſtructionem data eſt. Atqui uiuant illi in delitijs, ſeruandi in diem illum uictimæ, quo in conculcandis ipſis, is qui uenit de Aedom, tinctis ueſtibus de Boſra, ſanguine illorū omnia ueſtimenta ſua coinquinabit: Nos aliorum nobis exempla proponamus, interrogantes uidelicet patres noſtros, qui conſtituti ſunt principes ſuper omnem terram, & ipſi dicent nobis Maiores noſtros, & ipſi reſpondebunt nobis. Nam ſi cæci ſpeculatores non uident, quid utile gregi, uel magis: utile oculatis ne alijs propterea ceſſandum ab admonitione? Obmuteſcentibus, quorū eſt dicendi officiū: obmuteſcemus ne ſemper & nos, ubi tetigerit corda noſtra ſpiritus? Timētibus ſibi, & nihil aggredi audētibus, his qui primas partes tenent: prohibebitur ne prætextu clauium, quibus gloriantur, ne progrediatur alij? Melius ſuis prouidet Chriſtus: & iubet, ut unuſquiſq; ſecundū gratiā ſibi datam operetur. Ab uno quouis rationem talenti concrediti quæret: Vnamquamq; infructuoſam arborem maledicet: Maledictus omnis qui non relinquit ſemen in Iſraël. Hortatur nos Apoſtolus, ne in uacuum gratiam Dei accipiamus. Pertinet etiam ad nos, quod Timotheo dicitur: Noli negligere gratiā, quæ tibi data eſt per impoſitionem manuum. Quæritur etiamnum, an fideles diſpenſatores myſteriorum

Templorum theatrica.

D rum Dei ſimus? Demandatum eſt, & nobis de proximo: Et omnibus modis urgemur, ſi Chriſti ſumus, non quæ noſtra ſunt quærere, ſed quæ aliorum, idq; in Chriſto. Iam quid, quod præſidet epiſcopus: & uiolenta eſt cōſuetudo? Apoſtolus ille non ab hominibus, ſed à Deo uocatus, inquit: Quod ſi alij reuelatum fuerit, prior taceat. En, legentem diaconum ut auſcultet epiſcopus, religio iubet. Neceſſe item, ut cuiuis τῷ διδάσκοντι cedat, ubi ſpiritus affuerit. Et quid mali, ſi aliquid prioris conſuetudinis aboleri ſinatur, ut longe cōducibilior ſuccedat? Spiritus, ait, prophetarū, prophetis ſubiectus eſt, & quanto magis conſuetudo ipſa? Non ſpectant ſpirituales quorſum eat multitudo, ſed quod iter commodius: contendunt magis ire per anguſtam, quàm per amplam. Vbi ſpiritus, ibi libertas. Etſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege. Aut, ſi tanta uis conſuetudinis: qua autoritate alij hymnos, alij tropos, alij alia cantica, alij alios ritus antea incognitos inuexerūt? Excuſauit illos pietas, & animi ſynceritas, uel ſaltē perſuaſa populis: cur non & noſtra ætate aliquid præter inſtituta patrum agere culpa caret? Fieri poteſt, ſub boni ſpiritus ſpecie, tegant ſe mala: ſed ſpirituales dijudicēt omnia. In ſumma, mihi nulla eſſe uidetur legum temeratio, uel ſacrorum prophanatio, ubi menti legis aut conſuetudinis fit ſatis, hominumq; ſaluti conſulitur. Et de his ſatis: Excurrit enim ſermo latius quàm uolebam. Pergat nunc ad ea, quæ pollicitus ſum: ut ſcilicet, quibus modis hoc negocij tractatum ſit diſcens, uideas me planè eodem quo olim animo eſſe. Sed accipe. Quoniam Franciſcus à Sickingen, clariſſimus Germaniæ eques, & Imperatorij exercitus capitaneus, me acceſſiuit ut familiā ſuam in templo Chriſtiane inſtituerem, imò iam pridem inſtitutam ſpiritualibus ſermonibus paſcerem: nihil tam muneris mei putaui, quàm ut illi lex euangelica, familiaris, cognita, & in prōptu eſſet. unde poſtea per ſeipſam ad uera ſynceraq; Chriſtianiſmi ſtudia tenderet, nempe pacem, manſuetudinē, modeſtiam, charitatem,

pietatem,

A pietatem, & ante omnia egregiam in Deum fiduciam. Et per dies quidem quadragesimæ, quibus aderam, nihil obstabat, quin lectum latine Euangelium mox interpretari possem, & familiariter ad pietatis studia inhortarer. At post pascha id minus commodum fuit, non enim familiæ uacat, ut multam temporis partem in templo transmittat, aliò uocantibus negocijs. Et sunt, quibus quantumuis parua illic mora, fastidiū parit. Plerique tamen, ut fermè ubique mos est, amant quotidie audire, imò uidere sacrum: imò audire non intellecta nostra murmura, & spectare ceremonias, adesse benedictioni, & interim perfunctorie sese Deo commendare, atque ita se, illo quo hæc obseruant die, satis pios esse putant. Quod sanè exigui fructus est: & credo plerisque interim cōducibilius, ue arare, uel texere, uel ligna incidere, uel aliud quiddam operæ. Templum enim Christianis, totus orbis est: & nusquam non orare, & Deum colere, spiritu & ueritate (ut scilicet coli uult) atque etiam preculis labiorum, & laudibus conuenit. Templa Christianorum maxime extructa sunt, ut in eis commodius ad audiendum uerbum Dei, & mysteria celebranda conueniretur: non adeò propter preces, & cantilenas. Tametsi nunc nullis non tumultibus (ita enim à prophetis cantus quorundam dicuntur:) uerbum Dei cedere, & esse loco postremo cogitur. Itaque de ea re, cū Francisco Decurione & patrono egi, ut quotidiana aliqua sacra lectione in templo sui pascerentur. uisumque est ipsi (ut acris est iudicij,) nec nō & nobilibus & clarissimis uiris Diethero à Talburg, & Hartmudio à Cronberg: quos tu scis, quàm uere Christiani sint: uisum, inquā, est eis, esse in rem rudium & piorum, si inuertatur uulgaris ille mos, quo solemus dominico tantum die uerbum Domini annūciare, & per integram hebdomadam Missas habere: ut potius omnibus diebus annūcietur uerbum Domini. & solis dominicis ac festis diebus fiat sacrum, siquidem utroque potiri non da-

Templū Christianis est totus orbis.

Templa Christianis cur extructa.

B tur. Quæ sententia & mihi probabatur. Attentata tamē est uia alia per me: nempe, ut epistola, euangeliumque uernaculo nostro idiomate legatur. Posse autem, & licere hoc, Pauli testimonio docebam. & ita semper affore pabulum uerbi Dei, & non defore sacrum, neque plus solito temporis insumi. Non est repugnatū, sed assensum ab omnibus, quorum intererat. Proinde ne cui repentina rei nouitate offendiculo essemus, negocio in diem dominicum dilato, primum auditorum animos: familiari oratione parauimus: quam ad te quoque perscribo. uberius enim ex illa accipies, quare id ausus fuerim. Forte autem fortuito lectum erat in Euangelio: Venit hora, cum iam non in parabolis loquar uobiscum. Hinc opportunitatem dicendi aucupatus, in hanc fermè sententiam uerba feci.

SERMONIS THEMA.

VENIT HORA, CVM IAM NON IN PARAbolis loquar uobiscum.

QVAM uellem, amici, ut magister & Dominus noster Iesus etiā nobis loqueretur. idque nō peregrino sermone, neque per parabolas: sed aperte. Quid enim beatius, & quid iucundius, quàm audire eum, cui angeli auscultant, qui fons est omnis sapientiæ, qui thesaurus omnis scientiæ Dei? Imò loquitur nobis multifariam, multisque modis: nunc per beneficia, nunc per pœnas, nunc per scripturas, nunc per creaturarum pulchritudinē & ornatū ac usum. At nos crassiores parū intelligimus. Voluimus esse, ut dij, scientes bonū & malū: & aperti sunt oculi nostri ad malū, obscurati ad bonum. Loquitur præsentissime nobis, quoties uel epistola, uel prophetia, uel euangelium prælegitur. Et doleo nostram miseriam, in quam peccatum inue

C xit. Nō satis erat, pusillos esse ingenio, & intellectu. Ex peccato superborum, qui usq; in cœlum turrim & monumentum nominis excitare uolebant, confusæ sunt & linguæ, ita ut alter alteri sit barbarus.

Linguarū confusio unde.

Vnde cum pleraq;, quæ per sanctos suos annuntiat Christus, non solum uti per parabolam dicuntur, sed & prorsus nō intelliguntur: & ob neglectū interpretationis ego quoq; uobis sæpe barbarus sum. Sane nihil unquam in sacris lego, quod non ex toto animo precor, à uobis quoq; intelligi: ut aperte uobis loquatur Christus, & non per parabolam. Et profecto, quantū in me est, nihil à uobis celarem unq;, ni ferrea consuetudinis lex tam obstaret: quo non solū eodem animo, sed & idiomate eodem Christū glorificemus: & quoties mihi in scripturis loquitur Christus, loquatur: et uobis, & me Deo loquēte, eodem idiomate, uos quoq; mecū Deo loquamini. Atqui ego latine, uos Germanice loquimini: & si eiusdem, ut confido, animi, in sacris tamen nō eiusdem labij. Et in his, quæ Deo loquimur, non tantum, imò nihil periculi esset, etiam si unusquisq; propriā linguam habeat. nam hoc est, Deo & sibijpsi loqui. Cęterum, dum ego uel alius epistolam, aut Euangelium legit, cum nō sibi, sed ecclesię legit, multum refert, an intelligamur ab ecclesia. alioquin sumus, ut in aërem loquentes.

In ecclesia, utēdū lingua, quæ intelligatur.

At quoties hoc contingit, rem ita firmante inueterata consuetudine? Non sinit breuitas temporis semper, ut latine lecta interpreter. Attamen charitas iubet, ut quoad fieri potest, prosim. Vrgeor igitur hinc & inde. Vellē per me prophetas & Christū aperte loqui, ita ut ab omnib. capiar. sed obstat cōsuetudo, qua hactenus nō nisi latina lectio habita: & si uacabat, addita est interpretatio. Quid faciā? Scio. Dabo aliquid consuetudini, dabo etiā aliquid charitati. Excusabit charitas, quod decedit pristinæ cōsuetudini. feret charitas, quod indulgebitur cōsuetudini. Excuset igitur charitas: ut (sicut deliberauimus) alemanice epistolā et euāgeliū legamus,

Cōsuetudini et charitati quatenus simul inseruiendum.

D si interpretādi latinā lectionem opportunitas defuerit: & ita cōsuetudini aliorū refragabimur. Ferat charitas, quod præterea nihil aliud immutamus. Vt enim quędā mutamus, uestra charitate facimus. quod uero in alijs nō idē facimus, aliorum charitas cogit: ne putent nos omnino eorū morē fastidire, & occasionē quærere, ut ab amicis dissideamus.

Charitas.

Quod omniū maxime absit, ut propterea periclitetur charitas. quin potius, hac uia quæratur & fundetur charitas. Audietis enim omnia ad charitatē nos allectare, charitatem solam præcipi, in charitate legem & prophetas impleri. Hanc quærite, hanc discite, hanc seruate uirtutem. Solet rerum nouatio, quantulacunq; ea est, parere superbiam mentis quibusdam, at uobis humilitatem & modestiam hæc nouatio inserat. Ne quis inde alios, qui hunc morem non obseruant, uel obseruarunt, contemnat, iudicet, arguat ne: quis propterea clero obmurmuret, ne quis charitatis uincula rumpat. De dono habete gratiam Christo, si hic, uel alibi lingua, quàm intelligitis, uobis loquatur Christus. Sin aliter, ut hactenus, contingat: ne sitis cuipiam molesti. sed orate Dominum, ut sua uobis uerba reuelet: ne claudat super uos cœlum, ita ut sit æneum, & nubes sanctę imbrem ac stillicidia diuinorum eloquiorum super uos nō pluant: orate, mittat operarios in messem: orate, ne desint interpretes. Charitas sanè uult, ne efferamur, si feliciter nobiscū agatur: & ne graues simus, his quibus minus datū est. Charitas omnia in optimā partē interpretatur. Itaq; abundent alij in sensu suo. Nos non ualde anxij sumus, quid patres mouerit, quod peregrino idiomate maluerunt sacra legi: siue hoc ob simplicitatem, siue ob incommoditatem introductum; aut quòd parum canticis aptus olim fuerit sermo patrius, utpote parum nitidus, & qui ob barbariem uix scribi potuit: aut quòd in magnis templis ob aduenas peregrinos, Latina lingua illustrior, & communis proderat, ut etiam orientalibus Græca; aut in hoc Magnatibus nonnunquam est gratificatum. Nos magis ueterum candidos

mores,

A mores, ardentem fidem, sequacia & obedientia pectora, facilitatem & sanctimoniam admiremur: imò imitemur. Tantum, quantum ad id negocij attinet, ne despiciantur à nobis alij, siue superioris, siue nostri seculi. Sequuti sunt illi ea quæ sibi conducere uisa sunt: neq; præscribere potuerunt posteritati, ut id ipsum cogeretur facere. Liberũ igitur est & nobis sectari, quæcũq; animabus nostris maxime prosunt. Et hoc est, quod præsenti sermone, ut uos admonerem, iussit charitas: ne forte si repente, & præter expectationem hoc me agere uideretis, sinistra subrepat cogitatio: Quid hic noui molitur? cur non more parentum nostrorum nos relinquit simplicitati? an non & alij bonæ frugis sacerdotes sunt? Excludite hos cogitatus, depellite hæc hostis iacula, ne facite ex antidoto uenenum. Inuidet uobis antiquus serpens hanc felicitatem. Nihil ei molestius contingere potest, quàm dum sacra scriptura ita legitur, ut ab omnibus intelligatur. Nam simul atq; buccinæ harum tubarum clanxerint, muri Hierichuntini corruunt: deteguntur foueæ, & laquei, & doli. non ita pastorum uocem lupi fugiunt. Sicut etiam nihil gratius dæmoni, auditorum somnolentia & surditate. Regnum enim suum nullis præsidijs tam firmat, ut obliuione beneficiorum Dei, & neglectu uerbi diuini. Cauet, ne lux irradiet. Abscondit se, ne audiat uerba incantantis sapienter. Et quemadmodum olim confusæ sunt linguæ ædificantiũ turrim Babel, ut ædificantes à stulto superboq; cœpto desisterent: sic & dæmoni unicum studium est, confundere linguas, ita ut doctor discipulo barbarus sit, minusq; ædificentur muri cœlestis Hierusalem. Hinc stupenda illa quorundam sciolorum temeritas & ostentatio, qui cum uix tria uel quatuor uerba latine sciunt, totas conciones quas habent latinis peregrinisq; alijs uerbis ita interpolant, ut maximam temporis partem absq; fructu transmittant. Nihil ita amat uerbum Dei, quàm ut dilucide prædicetur, &
B clare, atq; adeò super tecta & in plateis. Non factum est sine consilio spiritus sancti, euangelicas historias tam simplici stilo descriptas. Et certe non est qui legit, & excusari possit, si reijcit tam fideliter tradita, tam obuia, tam fuci nescia. Esto autem sint quædã uerba, quæ euangelistæ ac patres non sunt interpretati: utpote sunt, Alleluia, Adonai, Eli, Osia ana, Amen: non est tamen, quòd Porphyrius & Lucianus nobis improperent, quasi peregrinis & incognitis uocibus simplicitati plebis impostum sit. Neq; enim ignorari eas uoluere patres: sed iam frequẽs erat, & recepta imitatio hæc, & ludus quidam sanctus, patrum consuetissima uerba in promptu tenere, ita conuictu docẽte. Igitur scio dæmonẽ uobis hanc felicitatem inuidere: nec omissurum, quin excitet quorundã sibila, qui factum hoc carpant, quasi irreligiosum: & fortassis impedire conabuntur. At uos, ne dederitis locum hosti. Orate, ut expellat Christus hoc dæmonium surdum & mutum. Res uestra agitur amici. Vestri causa cœpta sunt hæc. Ego sanè priuatum commodum nullum hinc expecto: nisi forte, ut à nonnullis peruersis male audiam. imò in uobis situm est, ut multum hinc lucri mihi accrescat. Vestram enim utilitatẽ, & uestros fructus, pro meis maximis lucris habeo. Fides uestra, & salus, indeprędabiles mihi thesauri erunt. Et per omnia commodi multum, & incommodi nihil prouceniet. Vnde dic, obsecro, salus? nõne ex fide? Vnde fides? nõne ex auditu? Et quomodo audiemus, nisi sint qui mittantur, & doceãt? Quòd si nobis illi fuerint barbari, uel nos surdi, quæ spes salutis? Perinde autem est, ac si non audias, si audis, quod non intelligis. Esto autem, ut alijs temporibus hæc doceantur, clare, & manifeste: habet tamen miram quandam energiam, dum inter sacra intelligitur uerbum Dei: & non uulgariter mentem afficit, & rapit, mysterium aliud mox subsequuturum, quod est, quasi uox clamans, ut paretur uia Domino iam aduentanti. Hanc potissimum liturgiæ partem à uobis capi oportet, ipsaq; propter uos potissimum

In ueterib. quæ imitanda.

Sacra scriptura ita legenda, ut intelligatur

Linguarum confusio.

Euangelicæ historiæ simplicitas.

Porphyrius. Lucianus.

Salus ex fide, fides ex auditu

C simũ agitur. Qui euangelizat, alijs euãgelizat: qui Apostolus est, alijs Apostolus est. Vnde iure uestro fraudari uos nolim, pabulo scilicet uerbi dei. Quo quid utilius, magis ue ad uos pertinẽs dici potest? Verbo Dei ẽ tenebris ad lucẽ trãsitis, & illustramini. Verbũ Dei uos præcedit in hoc deserto, ut columna ignis per noctẽ. Verbo Dei, ut sagena quadã à spiritualibus piscatoribus in portũ trahimini: quo siccato humore noxio, eduliũ fitis Christo. Verbo Dei, ut claui, uobis cœlos aperiunt Apostoli, si ipsos auditis: uel uos inferis & exterioribus tenebris obnoxios relinquunt, si cõtemnitis. Verbo Dei muniti, stare potestis aduersus principes & potestates mundi, aduersus rectores tenebrarum harum, aduersus spiritualia nequiciæ in cœlestibus. Verbo Dei, ut cœlesti pane, & uero manna uegetamini, & crescitis in uirum perfectum. Non in solo pane, ait Christus, uiuit homo: sed in omni uerbo, quod procedit ab ore Dei. Et tantã ne cõmoda, tantos fructus, tantam beatitatẽ, citra culpã abscondere? At quid multis? Vbi uerbũ Dei, ibi abesse non potest Christus. Itaq; dum me auditis, nõ me auditis: sed Petrum, uel Paulum, uel Ioannẽ, uel cuius scriptura recitatur: imò non illos auditis, sed in ipsis Christum. Nam Paulus, iam nõ est Paulus: nec Pauli uerba, uerba sunt Pauli: nec Pauli mandata, mandata sunt Pauli, dicit enim: Viuo ego, sed iam non ego, sed uiuit in me Christus. & iterum: An experimentũ eius quæritis, qui in me loquitur Christus? & alibi: Si quis propheta uidetur esse, aut spiritualis, cognoscat quę scribo uobis, quia Domini sunt mandata. Quis non libenter audiat Christum, habentẽ uerba uitæ æternæ? Quis se ab eius colloquio abstrahet? Hinc se uobis offeret quotidie honestior confabulandi materia, hinc piarum cogitationum nascetur turba, hinc bonorum operum prouẽtus crescet: hinc quasi ad speculum uel sordidi maculas detergent, uel puri se magis adornabũt. Hinc sibijpsi quis pædagogus erit, & re-

Verbi Dei, cũ annunciatur, quanta utilitas

D pẽte doctor euadet. Sed manifestior est utilitas, quàm ut de ea uerba facere opus sit. Etiam si non tanta esset, ut est maxima: omnia tamen quæ interim aguntur, omnes ceremoniæ, omnes ritus, ut diligentes auditores simus, nos uocant. Quare altiori uoce cantatur euangelium, si non assunt qui capiunt? quare in ædítiorem locum conscenditur? quare ad populum proditur? quare accenduntur cerei? quare surgũt omnes? quare adaperiunt capita? quare arrigunt aures? Si igitur desit interpretatio, an non dici uobis poterit: populus hic auribus me honorat, cor autem eorum longe est à me? Non impropero nobis Iudæorum maliciam, qui incircumcisi auribus, audientes non audiebant. Non mihi estis domus exasperans, ut palato meo lingua adhærere debeat, & sim uobis ut mutus, iuxta Ezechielis dictũ. Attamen uere ad uos pertinet uaticinium & maledictio, si gratum est, quod auditis, & non intelligitis: si ita auribus astatis, ut alibi cor uagetur. Res, aio, ludo similior uidetur, quàm religioni. Intelligit Grecus quid sibi legatur, intelligit Iudęus. Quomodo nos Christiani deterius habebimus? Quis ludit populo comœdiam uel tragœdiam, peregrina tantum lingua? Quis legatos suscipit, cum quibus nullum linguæ cõmercium haberi potest? Cui tam gratus nuntius, cuius sermo ignotus: ut is, qui uerba loquitur quæ intelligi possunt? An non hoc est, quod conqueritur Moses, ille alioqui in omni Aegyptiorum disciplina eruditus, cũ ait: Ah Domine, non sum eloquens ab heri & nudius tertius: ex quo loquutus es ad seruum tuum, impeditioris & tardioris linguæ sum? Quid dixisset, si totus barbarus? An non & idem causatur Hieremias, cum super gentes & regna constitueretur propheta, & diceret: A, a, a, Domine Deus, Ecce nescio loqui, quia puer ego sum. Non omnino mutus erat, sed diffidebat se populo posse persuadere. Nobis ne curæ erit, ut omnino non intelligamur, nec intelligamus? Est ne hoc argentum eloquentiæ, quod in ædificium tabernaculi inferimus? Sunt ne hæc mystica sacerdotalis

Euangeliũ uernacula lingua in Ecclesijs proferendum.

A talis uestis cymbala? Sunt hæ tubæ argenteę ductiles, ad congregandam multitudinem? Multa possem ex scripturis testimonia colligere: sed sufficiat nobis unius Pauli autoritas, cuius si si diuinæ menti, non est quod uereamur, ab alijs consuetudinem nobis obijci. Audite ergo, quid scribat Corinthijs, In priore epistola, capite. 14. copiosis uerbis sic ait: Sectemini charitatem, æmulemini spiritualia, in primis ut prophetetis. Nam qui loquitur lingua, non hominibus, sed Deo loquitur. nullus enim audit: spiritu uero loquitur mysteria. Cæterum qui prophetat, hominibus loquitur, ædificationem & exhortationem, & consolationem. Qui loquitur lingua, seipsum ædificat: at qui prophetat, cōgregationem ædificat. Quod est illud prophetię genus? certe, lectio euangelij & epistolarum, & prophetarum, & eorundem interpretatio. hęc enim maxime ad ædificationē, & exhortationem, & consolationem ecclesiæ pertinent. Nam ut ad Romanos ait: Quæcunque præscripta sunt, in nostram doctrinam præscripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Et quid quæso ædifico, si non intelligor? quis melior abit? quis resipiscit? quis compungitur? quis fortior & patientior ad ferenda huius seculi mala, & resistendum dæmonibus: quis ad pietatem & uirtutes flagrantior efficitur? Volo autem (subdit) omnes uos loqui linguis, magis tamen, ut prophetetis. maior enim qui prophetat, quàm qui loquitur linguis: nisi interpretetur, ut ecclesia ædificationem accipiat. Nunc autem Fratres, si ueniam ad uos linguis loquēs, quid prodero: nisi uobis loquar, aut per reuelationem, aut per scientiam, aut per prophetiam, aut per doctrinam? Ecce Paulus tam admirabilem gratiam sortitus, nihil se profuturum fatetur. quid ergo nobis arrogamus? Adiungit cōcinnam similitudinem: Etenim inanima uocem reddentia, siue tibia, siue cithara, nisi distinctionem sonis dederint, quomodo cognoscetur quod tibia

Prophetia apud Paulum quid.

B canitur, aut cithara? Nam si incertā uocem tuba dederit, quis apparabitur ad bellum? Sic & uos per linguam, nisi significantem sermonem dederitis, quomodo intelligitur, quod dicitur? Eritis enim in aërem loquentes. Tam multa, uerbi gratia, genera uocum sunt in mundo, nihil horum mutum. Vtinam expenderent hæc uerba nostri sacerdotes, & cognoscerent quibus cōferuntur. Nam inferiores eos facit tibijs & tubis & citharis, & dicit loquētes in aërē. Et quid est loqui in aërem, nisi bonas horas, & preciosum tempus male collocare: & ut sic dicam, equitare in arundine longa? Itaque si nesciero uim uocis, ero ei qui loquitur barbarus: & is qui loquitur, apud me barbarus. Vide non solum inutile dixit, sed & fastidiosum esse insinuat. Fastidium autē in rebus sacris non potest non esse damnosum. Itaque et uos, quandoquidem sectatores estis spirituum ad ædificationem ecclesiæ quærite ut excellatis. Quapropter qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur. Nam si orem lingua, spiritus meus orat, at mens mea fructu uacat. Quid igitur? Orabo spiritu, sed orabo & mente. Canam spiritu, sed canam & mente. Alioqui si benedixeris spiritu, is qui implet locum indocti, quomodo dicturus est Amen, ad tuam gratiarum actionem? quandoquidem quid dicas nescit. Non uult nos Paulus in insipientia perseuerare, sed progredi in cognitione. Qui in uia Dei subsistunt, retrogradiūtur. Curandum igitur, ut abundemus & excellamus. sicut & ad Colossenses scribit: Non desinimus pro uobis orare & poscere, ut impleamini agnitione uoluntatis Christi, in omni sapientia & prudētia spirituali, ut ambuletis digne Domino, ut per omnia placeatis in omni opere bono, fructificantes & crescentes in agnitionem Dei. Instat autē hic Paulus, ut etiam benedictiones intelligantur, quo cōmodius populus respondeat Amen. Qua in re adhuc aliquandiu consuetudini parebimus. Non quod aliquid in sacris nostris sit, quod nostro uulgo pandere non liceat. neque enim ita arcana sunt, ut Valentinianorum & Eleusinorum: sed

Loqui in aërē.

Fastidium in rebus sacris.

quia

C quia in hoc Apostolis indulgentior est, & non tantopere urget, in hoc cedimus. Subdit enim: Nam tu quidem gratias agis, uerum alius non ædificatur. Vides, ut rem bonam esse finit: sed meliorem uellet, quo ędificaretur & proximus. Et exemplo suo magis quàm pręcepto allicit. ait enim: Gratias ago Deo meo, quòd magis quàm omnes uos, linguis loquor. sed in ecclesia uolo quinq; uerba, mente mea loqui, ut & alios instituam: potius quàm decem milia uerborum, lingua. Agam & ego Deo gratias, sicubi de mēsa Domini spirituales dapes afferre potero. An non totus Paulus pro nobis: ne quis rem nouam nos exordiri dicat. Autoritas Apostoli, præcepti uice nobis sit. An legunt Græci latine, uel latini Græce? Si omnino in uerbis ipsis uis esset, Græco & Hebraico sermone utendū foret, quo usi sunt Apostoli & Patres. Proinde, ut adhuc Pauli uerbis utar: Fratres ne sitis pueri sensibus, sed pueri malicia, sensibus uero perfecti. Pueri alijs loqui nesciūt, neq; sublimes e uerbis sensus capere possunt. tales ne sitis: sed pueri, quales Christus ait intrare in regnum cœlorum: alienos scilicet ab affectibus malignis, & pie simplices, nondum prauis cupiditatibus infectos. Concludit Paulus minis prophetæ Esaiæ, qui dicit: Varijs linguis & labijs uarijs loquar populo huic, & ne sic quidem audient me, dicit Dominus. Sicut, cum Iudæi neglexerunt signum, quòd datum est in uarietate linguarū Apostolis per spiritum sanctum, dati sunt in cæcitatē & laqueos, facti ex filijs regni filij tenebrarum. nam propter incredulos id signi dabatur. Ita cum interpretationis gratia, quæ propter credentes data contemnitur, non defuturam & nobis nostram pœnam, ne ambigamus. Proinde boni, quod in rem uestram agitur, consulite. Deniq;, ne etiam alia prorsum uos lateant: audire ne graue sit, adhuc pauca quædam non inutilia. Aspergi soletis aqua, Accenduntur cerei, Offeruntur Deo munera: Quid sibi hęc uolunt: Ne frustra spectetis, trium uo

D bis curam in sacris esse uelim. Primum purificetis mentem, humiliter confitentes

Aquæ aspersio in sacris. Deo peccata uestra: idq; sub initium liturgiæ, sæpe dicentes, Kyrie eleyson, Domine miserere, & orationem dominicam. Secundo, illuminemini, audiendo uerbum Domini, quod lucidum est, & oculos illuminat, intellectumq; dat paruulis, *Cereorum accensio.* ac diuinis promissionibus animū in fide & spe confirmat. Demum, post hæc uos Deo offeratis. Offeratis inquam, non aurum uel argentum: sed uos ipsos in sacrificium & holocaustum, iam nihil uobis tribuētes, sed totos uos Christo deuouentes: *Munerum oblatio.* postea nō ex uestro, sed illius arbitrio uictuři. Offerte itē & sacrificia laudum, & gratiarum actiones pro beneficijs suis in uos: præsertim, quod pro uobis in cruce tam amaram mortem obierit. Non minus autem diligenter auscultate uerba testamenti gloriosissimi, & certissimi, innitentes firmissime promissionibus Christi, uitamq; in Christo, & remissionem peccatorū assequuturos uos sub ineffabilibus & diuinis pignoribus confidite. Atq; curæ uobis sit, ut uel spiritualiter communicetis: quamuis uellem etiam sacramenti signa uos frequentare, quo magis firmaretur uestra fides, & uos capiti corporiq; Christi incorporaremini, unū cum ipso spiritum assequuti. Atq; ita procul dubio feliciter pasti, securiq;, ac læti hinc abire poteritis: siquidē & uos uias uestras Deo reuelastis, & ipse uobis per scripturas loquutus est uerba pacifica & amica, promittens summas pollicitationes, remissionem scilicet peccatorū & uitam æternam: & ne qua parte uacillet, eas per symbola mysteriorum certas fecit: Atq; ita futurum, ut olim nō peregrina lingua, nec per parabolam, ut Iudæis excæcandis: nec per ænigmata, ut infirmis, & carne grauatis: sed prorsus aperte, ut angelis & beatis loquatur, & se nobis in gloria sua ostendat. Quod concedat ipse, qui cum patre & spiritu sancto, regnat unus Deus in secula: Amen. Ex his opinor, mi Hedio, coniectabis, an pristinum animum abiecerim, cuiq; spiritui id facti tribuendū. Arrogantē uocent, δαιμονιζόμενον

uocent,

A uocent,impium uocent,seditiosum uocent,uocent hæreticum,& quibus uolent nominibus: Certe, ut talem me coarguant,alia facta in mediū afferant, necessum est. Id planè nihil reprehēsionis merebitur. Esto autem, intempestiuum uideatur: sed si fructus spectetur,& animus,quomodo intempestiuum? Mihi neq; punius, neq; opportunius, neq; maiori grauitate, quàm his horis, uerbum Dei annuntiari posse uidetur, dum nemo suspicatur aliquid meditatū afferri, dum sequaciores sunt animi, dum locus & hora & ceremoniæ ipsæ si adhibeantur fauent. Forte unum & alterum uerbum auditorū pectoribus insidebit profundius. Quis scit, quando escam deuorabunt, & in sagena capri inter bonos pisces numerabūtur? Quis scit, quando semen in terra bona fructus afferet? quando hymbrem matutinum & serotinū daturus est Dominus? Me sanè eius facti nec pœnitet, nec pudet; Imitēur, quibus cōmodum fuerit. Qui imitari dedignātur, ne grauatim ferant, si, quæ nobis prosunt, quærimus: Ipsi suis uiuant moribus. Opto tamen, ut nemo non aliorum salutem procuret, sic ut & suo satisfaciat sensui, & apud infallibilem iudicem non confundatur. Et de his nunc satis. Expendat, qui uelit, rem secum in trutina castigatiore: neq; mihi ulla opus erit apologia. Iam ad alia, quæ scribis, satis fuerit hoc unum respondere, quòd nihil eorū agnoscam. Nihil enim uel ex pristinis ritibus, uel uerbis canonis omitto. An non impudens est audacia, hoc de me affirmantium? Ego non adeò temerarius, ut immutem quæ bona conscientia seruare possum: & mihi nequaquā periculosus est canon. Neq; enim ob nomnia quædam sacrificij, oblationis, & munerū, atq; alia similia, abhorreo: neq; proptere rea Christum, qui nostram scit infantilitatē, & ipse infantiliter nobiscum loqui in scripturis non dedignatur, mihi male propitium timeo, quòd pacis gratia hisce uocabulis non abstineo. modo pie, atq; Christianæ sentiam. Non est tam morosa *Canon Missæ.*

B interpres charitas, non ita addictos literæ amat spiritus, nō ita plagosus Christus. Doleo tamen, quòd multi seipsos illis nominibus misere circumueniūt: imò non solum se, sed & alios. Et ego olim ita docebar, ut mysterio huic aliud, quàm erat, tribuerē. Multa de opere operante, & opere operato, de applicatione meriti Missarum, de dignitate sacrificorum, quanto plebe maiores, quantum situm in multiplicatione Missarum, deblaterabantur: quæ tandem inania, & nugas esse resciscо. Atq; ô utinam insignes illi errores laterent neminem: imò latuissent nullum, nesciretur-forsitan multorum fastus & supercilium: Essent saluæ uiduarum domus, quas ignaui illi deuorant: Florerent magnæ quædam familiæ, quæ intra paucos annos interciderunt. Vnde & ego non inficias eo, mihi olim non adeò tutam fuisse, & hodie multis non esse securam, canonis illius lectionem: cuius Scholastici cum quendam aiunt autorem: nostro maxime uitio, qui parum placabilē Deum nobis pollicemur, qui non tam accipere à Deo, quàm illi offerre & dare uideri uolumus: qui plebe circumstante, quantūcunq; pia, & in Christi uerbis fidente, meliores nos putamus: qui alijs mysteria à nobis sumpta prosore arbitramur, etiam nescientibus ipsis. Cæterum his nunc ereptus tenebris, & misericordiam assequutus, alius ad aras prodeo: nempe, conscius meæ infirmitatis, certus benignitatis Christi, memor peccatorum meorum, memor & promissionum Christi. Nihil habens quod retribuam, & inueniēs calicem quem accipiam. Proinde nihil me periclitari confido: præsertim, quod inter diuina & humana in his non admodum difficile est discernere. Christus pontifex, per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta, ut Apostolus scribit. & iterū: Quemadmodum hominibus statutum est semel mori, sic & Christus semel oblatus est, ad multorum exhaurienda peccata. Itaq; Christus ille agnus Dei, unica hostia est semel oblata: uerum nos eius sacrificij continuo memores rectè sumus. Et quid *Christus pontifex, eius q; unica oblatio.*

C mali, cum maioribus noſtris, tam orientalibus quàm occidentalibus, recordatio-
nem tanti ſacrificij, immolationẽ uocare: modo abſint pernitioſæ opiniones aliæ.
Natus eſt ſemel Chriſtus, reſurrexit ſemel, mortuus eſt ſemel. & egregij concio-
natores declamare ſolent in Genethlijs: Chriſtus naſcitur, glorificate: Chriſtus è
cœlis, occurrite: Chriſtus ſuper terram, exaltemini. Et pietas pie dictum, pie in-
Sacrificij uel oblationis uocabulum in liturgia. telligit. Quin & alia ratione nõ formido hiſce ſacrificij, uel oblationis nominibus
uti. Offerimus enim nos ipſos, & alios Chriſto hoſtiam uiuam, atq; Deo placen-
tem. cumq; corpus Chriſti uerum, & panis ille, myſtici illius corporis ſymbolum
ſit: quantum labor, ſi huc mentem referens, nihil ab illis uocabulis abhorreã: Co-
rinthijs ſcribit Apoſtolus: Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne commu
nicatio ſanguinis Chriſti eſt: Et panis quem frangimus, nónne cõmunicatio cor-
poris Chriſti eſt: Quoniam unus panis, & unum corpus multi ſumus, omnes qui
de uno pane & uno calice participamus. Ita Nazanzenus theologus, in oratione
quadam ait plebi: Hoſtiam obtuli, uos ipſos inquam obtuli. Nam ut Deo nos of-
ferimus, ita & alios uel pro quibus precamur, uel quos Chriſtiane inſtituimus,
Deo offerimus. Itaq;, ut ſcripſi, nihil hic turbor. Verum ut nihil à me mutatum: ita
ſi quid precum aut uerborum pia mente, deditaq; opera omitterem, non peccaſſe
me crederem in Chriſtum: neq; cum quoquã cõtendam, cui hoc probatur, quan
do ſcilicet ab hominibus id adiectum eſt. Alia ſunt immania dedecora, & neſan-
da ſcelera, peſtes totius orbis, quæ abominor, & in quæ exardeſcere illos ſuperci-
lioſos cenſores uellem, in quibus ipſi potiſſimum conniuent, ſi non & ipſimet rei
Sacrificulorũ ſcelera. ſunt. A ſcortis, & uomitu, ad aras itur. Vectigales ſunt Miſſæ, & nundinatio quæ-
dam, ac mundi expilatio. Det Deus his malis ſuum aliquando finem, ne nomen,
quod laudare nemo ſatis poteſt, à nobis contaminetur in gentibus. Et ut tecum
D concludam: faxit Chriſtus, ut in ſuam gloriam cedant omnia. Ebernburgi.
Menſe Iunio, Anno 1522.

VRBANO REGIO, APVD AVGVSTAM CHRISTVM *adnuncianti, Huldrichus Zuinglius.*

GRATIAM ac pacem per Chriſtum. Recte putauiſti, excidiſſe no-
bis, doctiſſime Vrbane, Originem in hac fuiſſe ſentẽtia. Quem an-
te omnes olim diligentiſſime, in his ſaltem quæ hodie circumferun
tur, legimus. Sed obliuionis hæc arbitror cauſa fuit, quod caco-
dęmonibus quiddã promittere uidetur, quos in rationem noſtram
non admittimus. Hi enim per Adamum nõ corruerunt, igitur neq; reſurgent per
Marci locus de electione. Chriſtum. Verba Marci ſynecdochica ſunt, ac de ijs modo intelliguntur, qui
audito euangelio non crediderũt. Præceſſit enim, Prædicate euangelium. Qui er-
go prædicato euangelio credunt, inter beatos locantur: & contrà, qui prædicato
euangelio non credunt, diris mancipantur. Neq; hoc electioni præiudicat, nam
& qui ad Chriſtum ueniunt, per patrem huc trahuntur: hæc eſt electio. & qui ad
patrem ueniunt, ab ipſo eliguntur. Sic tamen, ut per Chriſtum, ſalutis pignus, ad
ſe tandem ueniant: cum eis fruendũ eſt perpetuis bonis. Firmam enim eſſe opor-
tet electionem, etiamſi qui eliguntur, per unicum Chriſtũ adducantur. Eligi enim
oportet eos quoq;, qui ad Chriſtum ueniunt: & electos per eum, in gloriam regni
ingred. Ipſe enim eſt uia, ueritas, & uita. Sic & iſte locus, Quod ſine fide, impoſſi
Sine fide placere Deo impoſsibile, quomodo intelligendum. bile ſit aliquem Deo placere: ſynecdochicôs intelligi debet, de his modo qui
uerbum audiũt, ac reſiliunt: aut qui audiunt, ac recipiunt. Qui uero per ætatem
non audiunt, his uniuerſalibus non continentur. apud illos enim nulla eſt præua
ricatio, cum nulla ſit apud eos lex. Si uero ex Chriſtianis prognati ſunt, iam uir-

A ture testamenti filij Dei sunt: sin ex gentibus, iam nihil decernimus. Quanquã, ut ingenue fatear, mihi magis arridet ea sententia, quæ uirtuti mortis Christi, omniũ innocentium salutem acceptã fert. Sic enim paria sunt: ubi abundauit delictum, ibi exundauit gratia. Si quæres, quomodo possunt hæc fieri: Hoc modo. Quicquid uspiam mortalium nascitur, saluum est per Christum. Vbi uero tandẽ peruenitur in legis cognitionem, eaq; uel negligitur, uel contẽnitur, iam sequitur felicitas aut calamitas æterna. Si dicas: Quid ergo magis est Christiano, quàm impio: Multum per omnem modum. primum, quod Christianis exponitur euangelium, prędicatur innocẽtia: dein, quod dum nos peccamus, habemus qui pro nobis aduocet, quo monente ac castigante, perpetuã agimus pœnitentiam. Isti posteaquã à gratia exciderunt primigenia, ut sciant quomodo instaurari aut possint aut debeant. Si uero legis opus faciunt, quod in cordibus eorum scripsit Deus, iam & isti salui fiunt. signum enim electionis est, Deum amare ac timere. In adultis ergo sic requiritur fides, ut ea nisi adsit, frustra salus speretur: in pueris ac innocentibus etiamsi fidẽ non habeant, nõ tamen plus est eis metuenda damnatio, quàm eis quorum parentibus dicebatur: Maledictus qui non fecerit omnia uerba legis huius. qui tamen salui fiebant, quanq; legẽ non agnoscerent: tam abest, ut quod lex iubebat facere possent. Synecdochæ igitur sunt huiusmodi sermones. Atq; is ex istis locis unus est, qui nos morantur, ne salutem temere prophanorum liberis polliceamur: tametsi non multum obstet. Nobis satis fuerit, non nimium curiosos esse: posteaq; Christianæ familiæ liberos, sciamus uere esse redemptione filij Dei liberos. Nõ adparebis in conspectu meo uacuus: interim hunc sensum habet. Non uidebuntur uultus mei frustra: לא יראה את פני ריקם, quemadmodum in Exodo uidere licet. Hac enim promissione ὑπισχνεῖ ὁ θεὸς persuadere, ut ad

Electionis signum.

Deuter. locus explicatus.

B se ueniant: nunquam enim frustra uenturos. Aliquando uero istum præ se fert, quòd sine munere adparere non debeant. & hunc sensum omnes sequuti sunt, tam Hebræi quàm Christiani: cum nonnihil auaritiæ in recessu habere uideatur. Locos istos ubiq; excute, & uidebis nos nõ temere esse locutos, & uim passiui uerbi hoc requirere. Tametsi nõ nesciam, illis nonnunquam passiua, quamuis rarissime, uice actiuorum, quo modo Græcis, accipi. Is ergo locus, qui est Deut. 16. Non uidebitur uultus meus frustra: magis uidetur absolute, quàm in consequentiam positus. cum & Hebræi pasuc post eum habeant, quo nonnunquam etiam non in periodo utuntur, scio. Sed isto loco priorem sensum, quem diximus, uidetur habere diuinus sermo. ut sit sensus: Cum ad me uenietis ἐν πανηγύρει, non frustra uenietis. ut κατ' ἀποσιώπησιν obmittatur: Ego enim reficiam uos. Quomodo Christus loquebatur., cum diceret: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiã uos. ac dein iungatur: Quum ergo uenietis, quisq; munus quantum Dominus dicabit כברכת secum baiulabit. Qui ergo nihil habebat, nihil quidem adferebat: sed gratiam referebat. Hęc uelociter tecum, mi Vrbane: utinam epistolæ maturiori tempus fuisset. Sed docto tibi, pauca totum sunt pelagus, haustũ enim si habeas, ipse iã bibis. In Eucharistiæ re, gratulor uobis, te nostrum esse factum. Verum gratiã meretur nouitas. breui enim spero omnes qui adhuc obstrepunt, tropum, qui nullo negocio uideri uobis debebat, uisuros esse, ac sententiæ nostræ simplicitatem ac claritatem. Vna est spiritualis manducatio, quo filio Dei, pro nobis, delitato fidimus: non duę. quarũ altera, nescio quod uerborum figmentũ, ꝓdimus, carnaliter, corporaliter, spiritualiter. Vale, ac cõstãs esto: noli desciscere ad hoc seculũ, quod Augustæ perhibent uehemẽter pollere. Moneq; principes, thesauros omnes ecclesiæ, in Turcæ expugnationem esse expendendos. In hunc enim usum aliquãdo colligi prætexebãt Pontificij. citra enim hunc

C ecclesiæ (iam loquor ut isti) thesaurum, non est ubi hauriatur, quo in hunc usum
opus est, præsertim in Germania. 16. Octobr. 1526.

IOANNIS OECOLAMPADII DE SERVETI LIBELLO CONSILIUM, *apud Senatum Basiliensem expositum: & à quodam eius studioso latinitate donatum.*

QVANDOQVIDEM à me requiritis, Prudentiss. Patres ac Domi-
ni, quid de recens edito Michaëlis Serueti libello, trinitatis nego-
cium continente, sentiam: pro meo erga uos officio morem geram,
& quam fieri potest breuissime uobis quod sentio exponam. Neq;
uero à me peti, ut totum libellum interpreter, existimo: aut etiã scri
ptis oppugnem, ac refutem. nimium enim istuc & laboris & molestiæ allaturum
sit, cum ad centum ac uiginti pagellas, aut circiter, libellus typis etiam minoribus
descriptus excreuerit: ut Prudentiam uestram tanta prolixitate, maxime uero illa
argumentorum ac linguarum, & philosophiæ deniq; obscuritate, passim libello
admixta, fatigare, improbum uideatur. Ego sanè diligenter perlustrato eo, reperio
longe potuisse melius locare operã, bonũ illum uirũ (si modo ita appellare ipsum
fas est:) aut omnino parcere potius huic labori debuisse. ita scilicet non minus ob
scuritatis luci, quàm lucis obscuritati inferre studuit: dum multa temere cõmiscet,
nec semel ipse sibi contradicit: Doctores orthodoxos de non paucis, quæ nunq;
λογομαχίας. cõmeruere, incusat: compluribus locis † uerborum tantum pugnas cõmittit: no-
minibus aliquot, quę ferre tamẽ ab alijs ipse nõ potest, quoties libet in alios petu-
D lantissime utitur. Quæ tamen omnia haud ita magni momenti sint, nisi etiã sum-
ma fidei uestræ capita improbe adeò uiolenterq; lacesseret. Prætexit quidem, po-
tissimũ instituisse se, docere quo pacto Iesus sit Christus: & quomodo Dei filius,
Deus etiã existat. Verũ si penitius aliquanto inspexerimus, præcipuã tollere cau-
sam apparebit, ob quam Christum Dei filium existimamus. Neq; enim admittit,
quòd Deus pater naturalem filium habeat, qui eiusdem cum ipso essentiæ ab æ-
terno fuerit: id quod apud omnes Christianos omni cõtrouersia caruit hactenus.
Iccirco solum, Dei filium eum uocat, quòd è spiritu sancto conceptus, & diuinita-
te quadam excellentiore præditus fuerit. Deum autẽ ab æterno habuisse eiusdem
essentiæ secum ac naturæ filium, ab ipso tantum non ridetur: quanquam dissimu
lanter id quidem, quæstionibus huiusmodi: Vbi nam uxorem Deus habuerit? an
utrunq; ipse sexum habeat? aliud ne gigni quàm caro & sanguis possit? Abunde
uero liquet, de diuina Christi natiuitate, non carnali more mentionem fieri: ut te-
mere illud obijci uideatur. Sed ideo Dei ab æterno filius est, quia ueritas diuinæ
naturę in ipso ab æterno est: sicut ipsum uocare Maiores cõsueuerunt, Lumen de
lumine. corporalib. enim nominibus, homines, per intellectus nostri imbecillita-
tem egemus. Cupit tamen offendiculis refertam planè traditionem suam, glossis
quibusdam & uerborum ambagibus prætexere: quod Iesus Dei filius sit, æterna
apud Deum præsentia, & in spiritu ante secula, ad hoc ipsum à Deo ita prædesti-
natus, ut ad maiorẽ dignitatem aliquando reduceretur. Verum ad illud confiten-
dum subinde tergiuersatur, quod eiusdẽ naturæ cum Deo patre sit filius, ab æter-
no. Et quia inuictum illud Ioãnis dictum uidet, VERBVM CARO FACTVM
EST: eò rapere conatur, quòd prædestinatio illius ac uerbum ita caro factum
sit. neq; uero admittit, in una eademq; persona (quemadmodum loquimur) duas
naturas esse unitas: aut duas personas in Christo unitas, personã unam & unum
filium efficere: & alterius naturæ uerbũ, alterius uero carnẽ, unam tamen utrunq;
personam cõstituere. Quanquam concedere istud omnino necesse habet, Quod
in prin

A In principio uerbum erat apud Deum. sed æternam illam uerbi natiuitatem, pro somnio ducit, pag. 39. ubi Christianos doctores Valentinianis hæreticis, tanquã stolidiores, postponere non dubitat: imò Nestorianis etiam connumerat. Eodem pacto loquitur & de spiritu sancto, nullum esse spiritũ sanctum extra hominem. Idiomatum porrò communicationem, utilissimam illam scripturis intelligendis regulã, qua personæ Christi in duabus naturis unitas deprehenditur, passim subuertere nititur: quia scilicet errorem suum per illam nec habere locum, nec subsistere posse animaduertit. Difficilimum autem id cum primis est, quod in trinitatis negocium ita sese immittit. Et cum ante omnia certis testimonijs cõfiteamur, nos non amplius quàm Deum unum, atque eum indiuisibilem, credere: non pudet ipsum argumenta, quasi deos multos profiteamur, adducere. id quod neutiquam ideo consequitur, quòd in una diuina natura etiam patrem & filium & spiritum sanctum agnoscimus. Sed enim Christus (suo etiã ipsius testimonio, Ego & pater unum sumus) non uoluntate solum & potentia, sed natura quoque unum cum patre est. siquidem pater Christi caput est, unde etiã unius naturæ. accepit enim ipse uitam habere in semetipso, quemadmodũ & pater: suscitat à mortuis, quemadmodum & pater, &c. Atque hoc libello rursus quidẽ admittit, esse respectus: nempe in una deitate tres personas. Verum adiectæ glossulæ, & argumenta, tam contrarium impugnantia, quàm institutum suum confirmantia, satis declarant, eum illas tanquã accidentales quadamtenus accipere: nempe quasi longe etiam plures adhuc esse possint, si alijs modis reuelare se Deo libuerit. Quare penitus neque eo more, quo hactenus ab Apostolis obseruatum est, uel sentit, uel loquitur: & ex orthodoxis aliquot, quos citat, adeo nõ astipulanẽ errori eius, ut plane diuersum etiã ab eo sentiant: uelut est Tertullianus & Irenæus. Quamuis tamen etiam

B utilia quædã libello admiscuit: sed additionibus deinde alijs, reddit illa quoque pestifera & cauenda. Proinde humaniss. Patres ac Domini, multis de causis nõ potuit nõ displicere mihi libellus iste. Faxit Deus, ut temeritatẽ suam, rebus omni intellectu humano sublimiorib. cõmittere se ausus, agnoscat ac emendet. Prudentiæ tamen uestræ quod reliquũ est cõmittimus, ut hac de re auditis etiã alijs, quicquid deinceps in Dei gloriã cessurum præcipue uideatur, sedulo prosequamini. Quod libellos attinet, præstiterit forte, ut uel omnino supprimantur: uel ab ijs tantum, quos male scriptis non peius abusuros periculum sit, legantur. Vbi qui errores scripsit, eosdem agnitos scriptis retractarit: forte ut homini ignoscendum, neque lapsum esse tanti æstimandum fuerit. Verum hæc ego Prudentiæ uestræ lubens expendenda relinquo: cui & me, meamque omnem operam diligenter cõmendo.

Idiomatum communicatio.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS BERCHTHOLDO *Bernensium Euangelistæ.* S. D.

GRATIAM ac pacem à Domino. Equidem fideliss. Berchtolde, sic sentio uerũ esse, quod Paulus dicit: Dolere sibi, si quando non euangelizet: ut & mea mediocritas, si quando periculorũ metu, aut quorundam pigritiæ fastidio capta, cessationem ac desertionem meditetur, præ eo, qui mentes excitat, ferias agere non possit. Tam abest ergo, ut pro uobis non aduigilem, ut etiam si nollem, nequirem. De locis autem, de quibus quæris, ad hunc nos sentimus modum. Quod 1. Cor. 15. Paulus dicit: Quid ergo facient, qui pro mortuis baptizantur? Si porrò mortui non resurgunt, quid inquam pro mortuis baptizantur? Sic expedimus: Resurrectionem interim accipi pro publica mortalium omnium coram throno Christi cõparitione, de qua

C Matth. 25. interim pro immortalitate animæ: quæ sic Hebraico more à קום sur
gendi uerbo uel cōsistendi adpellatur. ut Iosue 7. Nō poterūt filij Israël, cōsistere
ante hostes suos. Vbi Hebræi habent לקום Græci ἀντιστῆναι, hoc est, consi-
stere: Latini uero, stare. Sicq; ut resurrectio mortuorum perinde ualeat, atq; mor-
tuorum uita, quæ alibi agitur, uel animarum duratio aut perseuerantia. De He-
braismo alia quoq; exēpla inuenies, aliquādo in ijs adnotationibus, quas Leo ex
ore nostro prę alijs probe excipit, tibiq; impartitur peculiari amico. Nolim enim
quibusuis earum copiam etiamnum fieri. De re uero ipsa, exemplū habes Chri-
sti, apud Matth. 22. De resurrectione uero mortuorum, non legistis, quod uobis
à Deo dictum est? Vbi manifestum est, Christum non loqui de carnis resurre-
ctione, sed de immortalitate animæ. nam exemplum quod adducit de Abraham
Isaac & Iacob, nō trahit ad carnis resurrectionem, sed ad animæ immortalitatem,
cum ait: non est Deus, Deus mortuorū, sed uiuorū. Huc ergo penetrat Christus,
ut probet Abraham, Isaac, & Iacob uiuere. non enim posset hoc exemplum car-
nis resurrectionem probare: sed quod animæ durent ac uiuant, postq; corpora po
suerunt. Ad hunc ergo modum occurrit Apostolus sciolis istis, qui nunc perin-
de atq; illius tempestate prorepunt, ac dicunt, somno quodam animas sepeliri ac
teneri, usq; ad ultimum iudicium. quod quid aliud sit, quàm animæ immortalita-
tem negare, non uideo. Mos ergo erat gentibus quoq; (nam & omnis fermè cura,
quàm nos pro mortuis gessimus, à priscis gentibus ad nos est translata:) non ali-
ter pro mortuis tingi: atq; nos eorum monumenta lustrali liquore humectamus.
Probat igitur ex eorū ritu, animas esse immortales. Nam si minus hoc permittant,
iam contradicere publicæ consuetudini, qua quidam pro mortuis sese tingant. q;
si mortuorum animas crederent simul cum corpore extinctas, nō baptizarentur
D pro eis. Non quod Paulo probetur ista baptizandi cōsuetudo: sed ut aduersarium
suo iuguletgladio, cum se ritum obseruare inficiari nequit, quo se putat mortuis
prodesse. Vnde colligitur. Ergo mortuorum animæ uiuūt: estis enim pro eis solli-
citi. Si uero nūc dicas, uideri ubi Paulum eò loci, de publica resurrectione loqui.
Respondeo: me non inficiari, propter omniū doctorum huius loci expositionem,
Apostolū de utraq; resurrectione promiscue loqui. sicut & Christus Matth. 24.
promiscue & de ultimo aduentu suo, & de ijs quæ per eam ætatem, quæ est inter
priorem aduentum eius ac secundum, euentura sunt, pleraq; disserit. Vt interim
non dicam, quæ Paulus in hoc loco de corpore spirituali dicit, posse de ani-
ma potius quàm corpore sensibili intelligi: sicut & alio loco dicit, in Christo habi-
tare omnem plenitudinem diuinitatis, corporaliter. non quod Deus sit corpus,
sed quod corpus Apostolo accipiatur, pro essentia: ueliti; dicere, per essentiam
Christum esse Deum. Sicut Germanice quoq; dicimus, er ists lyplich, id est, ipse
uel ipsissimus est Deus. Consimiliq; hic modo dicat, moritur corpus animale siue
terrenum, & resurgit: hoc est, uiuit, mortuo scilicet terreno corpore, corpus spiri-
tuale, hoc est, ipsa animæ substantia. Sed quoniam multa uidentur obstare, quæ
isthic loci habentur, nihil temere adsero: simul etiam ne uidear Manichæis adhæ-
rescere, qui mortuorum, hoc est, carnis resurrectionem negant. Quæ tamen ex
alijs probari locis posset, etiamsi iste locus de immortalitate animę tantum intelli-
geretur. Sed ut dixi, tutissimū est agnoscere, quòd Paulus resurrectionē mortuo-
rum in præsenti loco promiscue accipit, nunc pro publica resurrectione, nunc ue
ro pro animæ immortalitate. Quod autem nemo ueterum, hoc de immortalitate
animæ prodiderit: sed omnes per omnem hunc locum, resurrectionem carnis in-
tellexerint, efficit ut nihi liberum relinquam, quamcunq; sententiam sequi. Ego
autem in ista sum, quā adeo multis exposui. Veteres enim, quos ego uidi, quum
in hunc

Animæ defunctorum an dormiant usq; ad iudicium.

Corpus pro essentia.

Manichæi.

A in hunc locum ueniunt, adparent paulo tepidius rem gerere: præter unum Am-
brosium, qui uidetur in ista esse sententia. Sic enim super his Pauli uerbis: Quid
& nos periclitamur, ait? & subaudit: Nisi quia speramus futurã resurrectionem,
sicut suprà memorat. Securi enim, quia post istam mortem uera uita sequetur, pe
ricula nõ timent: &c. Hactenus Ambrosius. Alios sensus, quorũ hic ueteres me-
minerunt, non est cur tibi, aliâs multa legenti, adsignem. Expende autem, quæ di
cimus, ad iustam bilancem: & uidebis, non ab re in hac esse sententia. Secun-
dum uero locum, qui est 1. Pet. 4. ca. talem esse putamus, quales Porphyrius *Locus 1. Petri 4.*
multos esse apud Homerum existimat: puta non tam difficilem, ut prima fronte
adparet, sed simplicem ac planum, si sermonum ac troporum schemata recte no- *Schematum ac troporum cognitio necessaria.*
bis perspecta sint. ad quæ dũ hallucinamur, haud aliter fallimur, atq; hi qui stre-
nue quidem currunt: sed extra oleas, quòd dicitur. Est autem hic eius loci sensus,
Mirabuntur ut nouum & peregrinum, quid patientur gentes, cum uos non con
curritis in eandem cum ipsis intemperãntiæ luxuriam: ac innocentiam uestram
calumniabuntur ac despuent. Verum, rationem reddent ei, qui constitutus est, ut
iudicet uiuos ac mortuos. (Quod nũc sequitur, cõfirmatio est, ac ueluti προσαπό-
δοσις, quod Christus omnium mortalium futurus sit iudex, tam uiuorum quàm
mortuorum.) Ad hoc enim mortuis quoq; adnuntiatus est (Sic enim interpre-
tanda est Græca uox, εὐηγγελίσθη,) ut iudicentur, quod ad carnem attinet, uulga-
ri more, quo iudicabuntur omnes homines: spiritu uero, per Deum uiuant. Vide
hic primum, Christum mortuis adnunciatũ esse, quod isti interpretati sunt non
pessime: Mortuis prædicatum est euangelium. perinde enim debet intelligi, ac si
nobiscum dixissent, mortuis adnuntiatus est. Quid enim euangelium prædicari
aliud est, quàm Christum animarum salutem aduenisse adnuntiari? Sic ergo mor *Euãgeliũ prædicari quid.*
B tuis adnuntiatus est, & his qui in carcere erant, ut idem Petrus 1. cap. 3. testatur,
cum mortis eius precio captiuitas redempta est, quàm uictor secum duxit ad su-
peros. Et hoc est, quod in symbolo confitemur: Descendit ad inferos. ut neruum
istic comminueret, hoc est, mortis suæ fructus ac uis ijs quoq; profuit, qui apud
inferos tenebãtur. Si uero nunc intra te quæras: Quomodo igitur prodierũt? ami
cti corpore, an nuda solummodo animæ habentes corpora, hoc est, an pura spi-
ritus substantia? Anteaquam in uerba prorumpas, occupat Petrus quæstio-
nem κατ' ἀνθυποφοράν, hoc est, per præuentionem uel occupationem, ac di-
cit: Iudicabitur quidem & eorum caro, qui Christo uictore liberati sunt, tunc cum
omnis caro iudicabitur: interea uero spiritus eorum in Deo per Christum uiuunt,
ac lætantur. Dein uide hoc quoq;, quàm belle probauerit, Christũ uiuos ac mor-
tuos iudicaturum, Petrus. Dixit enim, ad mortuos quoq; peruenisse euãgelij me-
delam. at simul innuit, carnem eorum non resurrexisse. consentaneum ergo esse,
ut in publico carnis iudicio iudicentur. postremo, inde carnis resurrectionem hic
fundari ac probari. Hæc fortasse breuioribus, mi Berchtolde, quàm requiras: sed
in isto tumultu, qua fronte plura exigeres? Gratia Domini tecum,
saluum iube adfinem meũ Trempium, Vediuillios, Lu-
pulum, Madios: omnes. nam Telemanus fra
ter chariss. epistolam fert. Tiguri,
6. die Nouembris.
1526.

D. IOAN.

C D. IOANNI OECOLAMPADIO, IOANNES BAPTISTA PISCATO rius, inclyti Principis et Dn. Georgij Comitis Vuirtenbergensis et Montbleguardi: &c. à concionibus: Gratiam et pacem à Deo patre, per Iesum Christum Servatorem nostrum.

SVPERIORIBVS diebus cum Basileam uenissem, Virorũ integerrime, haud impune me facturum putaui, si te insalutato (adeò de me bene etiam merito) inde rursus abirem: Cum in me quicquid eruditionis Christianæ est, merito ac libere tibi acceptũ feram. Id cogitanti mihi, resumpto animo te accessi, certò mihi persuadẽs, me aliquid spiritalis adhortamenti à te accepturũ. Et ut de cæteris sileam: quem me tunc temporis habere cupiebas, uotisq; omnibus contendebas, illum ipsum nunc certo argumento esse me comprobabis. Fateor quidem ingenue, me hinc inde uicatim uagabundũ recepisse, longe certo interuallo temporis, non solum cum uitæ periculo, uerumetiam animæ iactura: cum adeo in diuersa raperer, ut in me amplius nulla spes uocationis esset reliqua. Demum igitur, me ita auribus lupum tenentem, auspice Deo, præter spem, citraq; omnem opinionem, uocauit illustris & generosus Princeps Dn. Georgius, Comes de Vuirtenberg ac Montbleguardi, ad diuini uerbi, sibi & aulæ suæ prædicandi munus: ubi liberius omnino, quàm credi potest, Christus & uerbũ eius annunciatur. Apud hunc igitur cum forte fortuna, me impulsore, uerecunde mẽtio tui fieret: quo animo, bone Deus, de tua præstantia se affectum esse testatus sit, breuibus te certiorem in præsentia reddere nequeo. Spero autem fore, ut aliquando, cum per occupationes licuerit, te inuisam: recensurus eadem diligenter, quæ nunc literis ita raptim committi non possunt. Accipe igitur, non uana relatione, quanto uir ille fauore te prosequatur. unde & oblata

D occasione redintegraturum se decreuit, illam (quam olim cum tuo candore, candidissimus ac illustrissimus Dux Huldrichus, Vuirtenbergæ, Theck, Montbleguardiq; Dominus, frater eius, cõtraxerat) amicam familiaritatem. Sed quid multis immoror? paucis, quid uelim, audi. Incidit apud eundẽ nuper, ut fit inter cœnitandum, non leuis de decimarum ratione pugna: scrupulus equidem generositatem illius non parum urgens: quem tuæ sententiæ deferendum, meo, ipsius, et omnium iudicio uisum est. Quanquam enim omnes in me primum respicerent, meamq; de eo negocio sententiam expectarent: malui ego aliena uerecunde audiri, quàm mea imprudẽter ingeri. Vt ne cõmemorem, quod uidebatur etiam ingenioli mei uires excedere quæstionis difficultas. De hac igitur, pietatẽ eius, oro, quàm potes facile, ita prompte instruas scriptis, quid in his agendum ei censeas: quo facilius in emendandis abusibus ratio ei, quam sequatur, appareat. qui noctes diesq; sedulo incumbit, ut uerbum promoueatur. Subij ergo prouinciã hanc iussu ipsius, ubi audiuit me tibi plurimũ debere, ac esse obnoxium: ut de hoc negocio ad te scriberem. de quo uerbotim saltem ac punctatim respondere, scripturæ consentanea, uernaculo sermone, ueteris ac noui instrumenti testimonijs communita uelis, obnixe te precatur: hac saltem cõditione, ut sicubi respondere tuis meritis possit, daturum operam bona fide, uelut obside adhibito, polliceatur. Articuli autem, de quibus discutiendis sub te iudice lis pendet, ij sunt. 1. An

Articuli tres, de ratione Decimarum.

1 Principes aut Magistratus, sacræ paginæ promisso, iure diuino possint decimis uti, in suam & suorum utilitatem: decimis inquam, suæ quisq; terræ ac gentis.

2 2. An Dominus regionis alicuius, possit in suum & domus suæ commodum uertere, quicquid reliquum fuerit è decimis: postquam Præpositis, Decanis, Parochis, Presbyteris, &c. portio sua cuiq; prius inde collata est, unde uiuere honeste

quæat.

A quæat. 3. An Decimas omnes ad rempub. tuendam uendicare possit, ubi è uiuis religiosi isti excesserint, quibus illæ antea cedebant. Hæc non tam ob priuatum cõmodum, quàm ut rimetur ueritatem, studiosius inquirit. Et eius rei præstolabitur à te Generositas eius instructionem, scripturæ conuenientem: cui plusquàm Apollineo oraculo, uel è tripode prolato, fretus se committet. Idcp sedulo facturum te minime dubito, ut tandem suo illo & mẽtis suæ certamine liberetur. Porrò autem tibi persuadebis, illi te esse charissimum. Quod si tibi negocia impedimento non fuerint, per latorem præsentium, quæcunque collegeris mittito: qui fidelissimus Domini famulus est. cui me quocp, & inclyto Principi ita commendabis, ut tu mihi, optime Pater, ubilibet gentium, & apud omnes commendatissimus es. Vale. Dominus te unà cum coniuge tua diu nobis incolumem seruet: cui me precibus tuis quæso commenda. Montbleguardi, 15. Decemb. Anno 1528.

IOANNI BAPTISTAE PISCATORIO IN MONTE *Belleguardiæ, charo fratri, Ioannes Oecolampadius.*

SALVTEM in Christo. Gratulor mi Baptista spiritui tuo, à sathanæ laqueis erepto. Gratulor item, quod tã pium ac Christianũ patronũ nactus es. Cui, ut orasti, pauca quę in mentẽ uenerunt, de Decimis conscripsi. Diu enim optaui, si possem tam eximio uiro, specimen aliquod exhibere, quo addictum uirtutibus eius animum meum testarer. Tu igitur me eius Dominationi, precor, excusando rusticam meam simplicitatem, commendabis. Salutem etiam meo nomine Ioanni Knodero, olim hospiti
B meo, uiro integerrimo, dixeris. Tu quocp in Christo annunciando felix pergito: & uide, ne respexeris. Vale, Basileæ 16. Decemb. 1528.

GENEROSISSIMO DN. D. GEORGIO, VVIRTENBERgæ, & Montis Belleguardiæ: &c. Comiti, Ioannes Oecolampadius.

GRATIA & pax à Deo patre, & Domino nostro Iesu Christo. Petijt à nobis Montbleguardẽsis ecclesiæ minister Baptista, uir doctus pariter ac pius, ut tuo nomine, Nobiliss. Comes, meam super Decimarum ratione sententiam exponerem. Cui sanè morem gerere, uel ideirco mihi multo gratissimum est, quod officio aliquo declarare animum erga te meum, diu iam atcp imprimis exoptaui. unde ob eius mihi nunc oblatam per te occasionem, gratias habeo. Necp id solum communis patriæ, ac Illustriss. Ducis Huldrichi fratris tui nomine: sed, & præcipue, quia te adeò ueritatis studiosum, ac syncere Dei gloriæ promouendæ cupidum intellexi. Meam igitur, quam prolaturus sum hac quidem in re sententiam, obsecro qua decet mente accipias: atcp ea intellecta, ipse quod æquũ uideatur, discernas. Primum quidem ceremonialem fuisse, quæ de soluendis Decimis lex data est, ac pariter cum sacerdotio illo ceremoniali temporalem, constat: in sacerdotij testimonium quãdocp obseruatam. ueluti cum Abraham daret Melchisedec, Genes. 14. Hebr. 7. & XII. tribus populi Israëlitici, Leuitis: Numeri 18. id quod uscp ad Christi tempora, ita durauit: ubi & ceremoniarum umbra cessare, & quod perfectius erat succedere debuit. nempe, ut iam nõ solum decimas, sed ipsi nos totos cum omni substantia Christo, summo atcp unico nostro sacerdoti, in quo ceremoniale illud sacerdotium

Hãc epistolam primo Germanicè scriptam, quo commode hoc loco inseri posset, à quodã studioso ita latinè reddẽdam curauimus.

Decimarũ soluendarum lex.

C dotium cessauit, offeramus. Ipse nobis mandatum dedit charitatis, Ioan. 13. quae non solum pauperibus subuenire ultro, & egentibus benefacere, docet ac praecipit, Luc. 6: sed & uerbi quoque & sacramentorum ministris, Gal. 6. & 1. Corin. 9. Neque tamen expresse, hoc fieri debere uel decimis, uel reditib. ac censibus, alijs ue facultatibus, docetur: solummodo, fieri illud, charitas mandat. Ecclesiae initio, in Iudaea, omnia inter fratres erant communia, Actor. 4. In caeteris ecclesijs sua singuli munera in unum conferebant, 1. Corinth. 16. & suapte alter alteri aderat. Vbi uero aliter quibusdam uisum est, ecclesiae aliae in hoc ipsum decimas constituerunt, aliae non item: idque ad nostra usque tempora. Vnde satis liquet, non planè Dei uerbo, saltem conferre decimas, praecipi. Alijs locis execrāda illa sacerdotum auaritia, isto peruersae religionis fuco hominum simplicitati illudens, Iudae exemplo facultatibus suis egenos spoliauit: neque tantillū interea, quod in rem esset ecclesiae, curauit. Summa: in hoc saltem collatae sunt ecclesijs decimae, ut inde uerbi & sacramentorum ministris necessaria suppeterent: aut ijs etiam, quibus officiorum misericordiae aliquod in ecclesia administrandum incumbit: denique, fouendis etiam pauperibus ipsis. Atque hoc ita habere, ipsi quoque Papistae in decretis suis testantur. Porrò, si in eo forte dubitas, Nobiliss. Princeps, an cum exiguntur decimae, solui omnino ac iure debeant: optimum fuerit scripturae uerbis respondere, cum Christo: Date Caesari quod Caesaris est, & quod est Dei, Deo. Siquidem uectigalibus etiam ac tributis quadantenus decimae conferuntur. unde responderi etiam possit Apostoli uerbis, Rom. 13. Cui tributum, tributum: cui uectigal, uectigal: imò uero iterum Christi uerbis, Matth. 5. Si quis tollere uolet tunicam tuam, dimitte ei & pallium. Verum hic non quaestio est de dando, sed accipiendo: non de subditis, sed Magistratu aut Principibus: neque ijs quibusuis, qui potestate sua

D freti accipiunt, (quemadmodum est 1. Reg. 8. Hoc erit ius regis, &c. cum per Samuelem Deus deterrere Iudaeos uellet, ne regem sibi eligerent:) sed Christiano Magistratu aut Principe, nihil aliud cum suis agere, quàm quod Dei uerbo licet, cupiente. Neque uero usquam de eo in sacra scriptura expresse positum quicquam legimus, an Principi uel decimas dare, uel etiā nonas, conueniat. proinde eas accipere, nec ne, iure possit, alijs quibusdā rationib. expendendū est: quid scilicet, & quantū Christiano magistratui siue principi liceat. Legimus Deut. 17. Regi, siue Principi dictū, ne cor suum eleuari sinat in superbiam, neue despiciat fratres suos: sed Dominum Deum timeat. Lucae 3. eidem quoque & militibus dicitur: Neminem cōcutietis, neque iniuriā inferetis, sed contenti estote stipendijs uestris. Ezech. 45. abunde honesta possessio cōstituitur Principi: nempe, quāta uni XII tribuum Israel. ne scilicet oneribus populum grauet amplius. XIII enim terrae portio ei in possessionem assignatur: praeterea suae ipsi primitiae & oblationes censentur. & quia ipse ueluti caput suorum est, reliqua ei seruire membra debent, & ipse eis uicissim: quam similitudinem Paul. Rom. 12. & 1. Cor. 12. diserte ponit. Stomacho quidem nutrimentū sufficere, omnium membrorum interest: ac uicissim illius, horum curam agere. Perinde habet etiam Respub. cui necessitatis tempore, quo succurratur, nullis nō facultatibus uti licet. Ezechiam legimus, omne argentum quod repertum fuerat in domo Domini, & in thesauris suis, dedisse Sennacherib Assyriorum regi, 4. Reg. 18. nempe, sua quoque impendebat, ut hostem rursus placaret. Idem fecerunt sancti aliquot episcopi, aureis calicibus ad redimendum captiuos uenditis. Atqui, extra necessitatem, Magistratus officium est, subditorum onera non modo nō grauare amplius, sed leuare etiam. Roboam nouis oneribus populo impositis, decima regni sui parte spoliatur, 3. Reg. 12. Ioachim, quòd è pauperum sudoribus & sanguine magnifica sibi aedificia extruxisset, putrefactus, &

proiectus

Charitatis mandatum.

Decimarum usus in ecclesijs

Decimae soluendae.

Decimae an Christiano Principi sumendae.

A proiectus extra portas Hierusalem, sepultura asini sepelitur. Hierem. 23. Sanguinem Naboth, unà cum ereptæ uineæ iniuria, nō impune tulerunt Achab & Iezabel. 3. Reg. 21. Sæpe magistratui, aut Principi etiā ex officio incumbit, uectigalibus ac tributis liberare suos: quemadmodum in libro Iudicum legere est, & docetur Psal. 71. exemplo Christi: Parcet pauperi & inopi, & animas egenorum seruabit: A fœnore & uiolentia redimet animas eorum, & sanguinem eorum precio sum existimabit. Rursum, aliquando nec licet. Zedekias quia à Nebucadnezar, cui subditus erat, defecisset, neq; tributa regi Babylonis pēderet, Babylonicę captiuitatis autor fuisse, apud Hieremiā et Ezechielē traditur. cum tamē cōtrà laudetur factum eius, quo liberum annum seruis & ancillis denuntiari curauit, Hier. 34. Verumenimuero, Principi, thesaurum etiam ad suæ ditionis & reipub. usum ac necessitatem recondere licet: quemadmodum Dauid magnā auri argentiq; uim reliquit ad templi ædificationē. Item, ubi in sceleratos animaduertit, eos etiam facultatibus suis multare potest: modò id citra innocentū fraudem ac detrimentum fiat. neq; enim est æquum, si quis fur mille aureos, aut huiuscemodi, furto alicui surripuerit, Principem quicquid id est uendicare sibi. Licebit uero ipsum furem in proprijs facultatibus, non autem alienis illis, punire. Ita cum Remp. aliquis furto læserit, eum spoliari quidē bonis suis, uerū in publicū usum relatis, fas erit: quo scilicet damnum, quod ille dederit, quantū fieri potest, sartiatur. Quæ si probe, ut par erat, expendantur, mirum est quantum in his rebus æstimandis iudicium præbitura sint. Quod si decimæ in ecclesiæ usum, hoc est, ad fidelium pauperum & uerorum sacerdotum necessitatem subleuandam collatæ, à pseudoprophetis forsan & irreligiosis illis religiosis, hoc est, ociosis uētribus istis & Baal sacerdotibus, (nihil eorū, ob quę ecclesijs datas esse decimas cōstat, uel minimo digito attrectā-

B tibus) occupentur: Christiani Principis est, tanquam pauperū & ecclesiæ iudicis, requirere ab illis, quo iure diuino in talia bona tantum sibi permittant: atq; ita æstimare, quæ sit illorum religio, quantum uero Dei cultui cōueniat, quid deniq; ecclesiæ commodet. Non potest sanè non maximo esse oneri uniuersæ ecclesiæ, tantam ociosorum, ac consumendis tantum frugibus incumbentium, turbam alere. Vbi igitur agnouerit Princeps, adeò illos ecclesiæ liberalitate abuti: licebit ei, imò uero debet ex officio, in tam intollerabilem iniquitatem animaduertere, donec se emendent, nisi hoc faciendi in sua ditione aut principatu liberam potestatē nō habeat. Et in hac quidē animaduersione ubi intellexerit, ignorātia peccasse illos, misericordiā iustitiæ cōiunget. Si qui rebus gerendis & laboribus obeundis adhuc idonei ac iuuenes fuerint: iuuabit eos, quo honeste & in proximi usum uitam instituant. sin autem prouectioris ætatis, aut imbecilles, aut alioqui ad laborem subeundum inepti: ij uel officio alicui præficiantur, ubi & ecclesiæ prosint, & uictu suo ad necessitatem, non autem libidinē ac mollitiem, utantur. Quicunq; uero ex his errorem suum agnoscere noluerit, dignus equidem est, qui nudus planè, uelut ociosum ac nullius frugi mancipium ablegetur. Sic enim Paul. 2. Thess. 3. Si quis non uult operari, nec manducet. Porrò ubi iam pauperum necessitati prospectū, & ecclesiæ (quod ad ædificationē eius ac ministros attinet) probe cōsultum fuerit: quicquid deinde reliquum est, nemini potiore iure cedet, q̄ reipub. cuius sanè etiam est. Quando igitur in Principis potestate situm est, à populo suo requirere, quantum ad statum suum, ut par est curandum attinet: si quid necessitatis præter illud accidat, succurrere ei decimarum facultatibus ad hoc sumptis, quo minus oneret suos amplius, optimo iure potest, perinde ac si in hoc ipsum tributa aut sumptus à suis acceptos impendat. Præcipuum autem institutū eius esse debet, per hoc populi sui utilitatē cogitare ac promouere. Neq; ue

C ro hic locū habeāt Principes lusores, uoluptuarij, atq; alij, libidine sua magis oneri semper, quàm honori aut usui subditis suis existētes. Vbi igitur, inquā, pauperibus ita & ecclesię pro necessitate prouisum fuerit, nemo est deinde, cui decimis alijsq; ecclesię opibus accipiendis plus esse iuris uel possit uel debeat, quàm magistratus seu Princeps Christianus. Atq; huius porrò interest, his ita acceptis curare sedulo, ne qua etiam deinceps rerum necessariarum penuria cum fideles pauperes, tum ecclesiæ munia laborent, quatenus saltem ex illis caueri id queat. nam hoc pacto neq; fraus cuiquam facile fiet. Atq; utinam hoc instituto apud omnes Principes illa iam, quemadmodum hactenus præscripsimus, recipi & administrari contingat. Sic enim fore certa spe ducor, ut bona ac firma ubiq; gentiū pace fruamur. Et hæc quidem habui, Nobiliss. Comes, quæ super hac quæstione in præsentia responderem. in quibus animi mei ac ueritatis simplicitatem, potius quàm ullius eloquentiæ aut blandiciarum fucum expendere uelis, oro & obtestor. CHRISTVS animum istum tuū, adeò ueritatis obseruantem, ad maiora semper tuendæ ipsius gloriæ studia promoueat. Vale, Basileæ 20. Iunij. An. 1529.

IOANNES OECOLAMPADIVS OTTONI *Vuerno, Ecclesiastæ Mylhusano,* S.

SALVE in Christo. Legentur hodie, mi Frater, literæ tuæ: quarum uotis si non respondere licebit, dabitur certe opera, ne quid fraterni negligatur officij. Porrò quod ad me attinet, de censibus: res non omnino uana est. Educandus est pater, non sine sumptu. consilio amicorum, illius nomine census ita empti sunt, ut uel ego, uel liberi mei hæredes esse queant. Cæterum de usuris iudicare non est omnium. Sed pau-

D cis multa dicam: coram Deo usurarium non facit, nisi animus insatiabilis, immisericors, Deo diffidens, & alieni cupidus. Coràm hominibus uero, usurarium faciet contractus iniustus, in præiudicium proximi, iuxta bonorum uirorum arbitrium. Quæ duo si recte constant, ut certissima sunt, multa secus quàm uulgus solet definiemus. Multi census iustissime recipiuntur, multi nullo iure honestari possunt. Postremum de euergumenis, respondeo: nobis donum miraculorum non esse concessum, nec ecclesiæ, postquam satis plantata, necessarium. Antichristus, nouæ religionis ac fidei plantator, signis opus habet: nos qui recepta docemus, non item. Nos infirmitatis nostræ conscij, oblatos illos, ecclesiæ precibus commendamus, ac medicorum curæ. Tutius id nobis, quàm fraudem cum papistis excogitare, & hypocrisin cum diuini nominis iniuria exercere. Scribant alij de his libros: nostrum erit nihil, nisi quod constat, loqui. Quod Hieronymi diaconi mei frater ad te mittet ex Monasterio, si acceperis, cum sobrina mea huc mittas. & si paupercula uidua interim solatio tuo opus habet, & consilio: age, quod charitas iubet, & officium permittit. Bene Vale. Basileæ 3. Martij. An. 1531.

Vsurarius coram Deo quis.

Miracula an euangelium docentibus necessaria.

Saluta Augustinum & Iacobum Symmystas.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS OSVALDO MYCONIO SVO S.

GRAVIVS tuleras stomachum nostrū, Myconi suauiss. atq; nos effuderamus: nec tamē, ut opinabamur, ab re. nam hoc nos solum male habebat, quod primis illis literis tuis (ante quas tamen putabam nostras ad te uenisse: nec est quod Datum illarū putes nobis imposuisse. octo enim fermè diebus post nostrarum missionem datę erāt. sed imposuit nobis Lucius, quem uoluissem Veloce potius tum fuisse, quàm uocari:) hoc, inquā, nobis stomachū mouebat, quod pressius uidereris dixisse, Placet sen-

A cet sententia tua, displicet sententia tua: eaq; uerba linea subducta notasses. Tum cœpi mecũ ipse cogitare, ne forsan tu literas nostras non accepisses, quod earum omnino nulla tibi fieret mẽtio. Rursum uidebare accepisse, quod ambiguũ quid de nostra sententia censeres. Atqui in breuiusculis illis, nihil sententiæ, nihil explicationis pronunciaueram. & ecce stomachus: siue igitur acceperit literas tuas, siue non, (ratiocinabatur) inamicè tamen tecum agitur, quod ille te ad scribendũ quid sentias, cõpellit: tu pares, atq; ita pares, ut nimirum utriq; fastidiũ moueas, ille sibi sufficere putat, si solũ dixerit, aliqua sibi displicere, omissa causa cur displiceãt. itaq; per amicum non licet tibi doctiorẽ fieri, rectiusq; sentire. En tibi causam stomachi mei, qui tamen omnino cum ipsa literarum missione simul ex pectore effusus est. Ne dubites. multa enim interea pharmaca edi & bibi, ut febrem eliminarẽ: quæ, si quid reliqui fuisset (sanctè tamẽ iuro, nihil relictum penitus,) omnia diluissent. A febre cõualeo in diem, ne hoc quoq; ignores: à stomacho dudum leuatus sum. Non te post hac oportet, hominem nobis charissimum. eiusmodi acrimonijs amicitiæ turbari: quam doctissimi homines experti sunt arctiorem fieri, si nõ omnia sint undiq; blandicijs plena. Cupis post hæc, de angelis quædam tibi indicari. Non possum sanè, quæ sancti super ea re scripserunt, nunc per capitis imbecillitatem euoluere, quæ tamen in mentem ueniunt, indicabo. Hieronymo & Augustino immo dica cõtentio est, de angelorũ creatione, & quod ad tẽpus attinet, & quod ad conditionem. Quod ad tempus, Ille multis seculis ante mundi exordium creatos affirmat: Iste, mox in ipso rerum exordio. Simul enim Deum, ut cœperit creare angelos, mundũ quoq; exorsum. ideoq; Mosen dixisse: In principio creauit Deus cœlum & terram. uoluisseq; per cœlũ, inuisibiles angelicasq; creaturas intelligi; per terram uisibiles. uerum hoc te nihil angat. Quod ad conditionem uero attinet, Augus. lib. de ciuitate Dei 10. uel 11. planè fluctuat, nũm nam æquali cõditione (quod ad statum uel casum attinet) creati sint, & nunc in eam sententiam propendet, qua putat eos qui ceciderint, non æquali dignitate aut perseuerandi gratia creatos, cum ijs qui perstiterunt: nunc omnes ęqualem gratiam persistendi nactos, utcunq; habeant. Video Neotericos esse in ea opinione, ut quod ad casum aut perseuerantiam attinet, dicant omnes æquali cõditione creatos: liberi tamen arbitrij abusu aliquos refugisse, aliquos apud signa mansisse. Nunc quod ad substantiam. Substãtiæ sunt ut puræ, ita simplices. atq; inde magis simplices, qui perstiterunt: quod summus remunerator, firmius illorum uolũtates stabiliuit, qui secessionem cum Lucifero non meditati sunt, ne semper essent in tam graui periculo. Refugorum substantia ut simplex, ita quod ad essentiam attinet bona, mores tamen improbi. at non æqualiter omnibus, cum non omnes æquali affectu peccauerint: sed alij uehementiori, alij autem leuiori, ut non inscitè uideatur Origines quibusdam. putare quosdam angelorum futuro iudicio in gratiam redituros. Bonos tamen angelos esse (ut ad illos redeam, & omnia confuse dicam:) sacrarum literarum infinita sunt testimonia. Angelus cum ancipiti machęra ante clausum paradisi ostiũ positus, ut introgredi cupientes arceat. Angeli tres Abrahæ apparuerunt in cõualle Mambre: unum tamen solum adorauit. eorum duo apud Lot hospitio excepti, beneficij haud immemores, hospitem suum cum uxore & liberis ex periculo pereuntis ciuitatis eduxerunt. Iacob, qua nocte meruit nomen uidentis Deum (hoc est enim, Israël:) uidit scalam ad cœli limina usq; pertinentẽ, & angelos descendẽtes per eam & ascendentes. uide Genesim. Angelus in Aegypto omnia primogenita, nocte una percussit. Angelus filios Israël in terram promissionis abeũtes, interdiu nubis columna comitatus est, nocte ignis: uide Exodũ. Angelum uidit Dauid, sanguinolento gladio ad continuandã cædem properantem.

Amicitia quomodo reddatur arctior.

Angelorum creatio.

B

Angelorum substantia.

Angeli boni.

C tem. Ab angelo deportatus est Abacuc, in leonum foueā, cum ientaculo, ad Danielem. Angelum Hester, alicubi docet Origenes Iudæos tradere, astitisse, qui illi gratiam apud regem & maritum conciliaret. In nouo testamento apparuerunt angeli Zachariæ, uirgini Deiparæ: in somnis marito eius Ioseph, pastoribus. Christus ipse, eos docet patronos pusillorū uidere semper faciem patris cœlestis. Iidem eundem resurrexisse nunciant, Apostolis rediturum prædicunt, ea gloria qua ab illis ablatus sit. Eisdem carcerem aperiunt, Petrum e neruis explicant, Paulo uibices abstergūt, & Siluano. testimoniorum satis habemus hac de re. Officia eorum sunt, ut Deo fruantur: & ad ministeria hominū emissi, omnia impigre exequantur. Nec tibi obstrepat, quædā infirmitatis diuinæ suspicio. non enim emittuntur ab impotenti: sed ab eo, qui si uelit, uerbo potentiæ suæ omnia possit. mittuntur tamen ad homines, ut ij uideant, quo se loco Deus habeat, qui ministros suos, communes faciat. uideāt item, quibus cum sint habituri felicitatē. Nec eos dum mittūtur interea abesse à Dei aspectu putes, qui Deum ubiq; existentem, omnia permeantem, omnia immutantem, in omnibus ubiq; locis aspiciunt. Hæc ultima de angelis appendix, nostra est: ne tu putes alicubi autorū classicorum nobis lectam, ambiguaq; pro ueris accipias. hisce enim nobis satisfacimus, dū supra nos aliqua audemus. De bello, obiectum tibi locū, uide cū Augustino explosum ab Erasmo in Annotationibus in Lucam cap. 22. Mitto item tuum Philirenum. Iste locus, Et tuam ipsius animam pertransibit: &c. Lucæ 2. debet, ut omnia in sacris literis, exponi ex superioribus à quibus pendet. dixerat enim Simeon, Iesum positum esse in ruinam, eorum scilicet qui ex Israël erant perfidi permansuri: & in resurrectionem multorum item ex Israël, qui scilicet sint in illum credituri: & in signum cui sint contradicturi, & non contradicturi modo, sed tanquam uijs eorum contrarium cruci affixuri. quæ res ut ῥομφαία uulneratura sit uirgineum pectus: eo usq; etiam promotura, ut eorum pauor prodatur, qui se morituros cum Christo spoponderant: & illo mortuo indicaturi sint quiq;, quo in illū fuerint animo. Ioseph Arimathiensis enim, quo in illum fuerit animo, nōne manifestauit: cum audacter apud Pilatū (inquilinum Lucernanum, ut in re seria iocer) petijt corpus Iesu: &c. Petrus, num tam fortis inuentus est, quàm extra periculi aleam constitutus futurum gloriabatur? prodidit igitur postea negando ex infirmitate humana, promissum uenisse. Is qui in illum locum Homilias scripsit, quæ Origeni falso adscribuntur, in hunc modū enarrat: ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Ponā autē uerba illius. Quid? putamus, quod scandalizaris Apostolis mater Domini à scandalo fuerit immunis? si scandalū in Domini passione non passa est, nō est mortuus Iesus pro peccatis eius: &c. Ecce quid hic audeat dicere: quanquam ratio quam aduertat non admodum fortis est. non enim ea sola causa redimendi fuit Christo, si quispiam in passione sua cessauerit: sed si illi fides habenda est autori, sensus Simeonis omnino is erit, quod ô uirgo nec tuum pectus intentatū erit, quod tibi quidem nunc dulce blanditur, quod talem habeas filium, quem senex ego & senior anus prophetes saluatorem in spiritu agnouerimus futurū. sed tam acutus in infirmitate passionis eius, animum tuum gladius uulnerabit, ut sis non nihil scandali passura: ut tibi ipsa pateas, atq; uideas quàm friuola sint quæ nos humanitus concepimus, atq; nullo non uento mobilia. Verum prior enarratio magis arridet nobis, alicubi apud autores lecta. Visus sum mihi dudum te uidere, omnia suspicantem, quod tam diu non scripserim ad te. ideo prolixe nunc omnia exequimur. Vale, & omnia boni consule. Salui sint uxor, liberi, Xylotectus, omnes: ex Tiguro, 27. die Martij. Anno &c. 1520.

Angelorum officia.

Locus apud Lucam.

D

Pilatus lucernanus inquilinus.

A IOANNES OECOLAMPADIVS BERCHTHOLDO Hallero, Bernenſium Eccleſiaſtæ S. D.

SALVTEM in Chriſto. Comperta nobis eſt, Frater mi, ſeculi noſtri ingratitudo & malignitas. Nihil illi ſatis facit, tam faſtidioſi faſtuoſiq; palati eſt, ne dicam delicati. nihil relinquit inarroſum, etiamſi optime fideliſſimeq; geſtũ. Offendimus paſſim carpentes omnia, quaſi ipſi non niſi optima quæq; ſectentur. Ea propter nihil inexpectatum nuncias, narrãs quòd cũ Papiſtæ, tum Catabaptiſtæ, ex colloquio noſtro Marpurgenſi offendantur, imò glorientur nos uictos. Miramur potius, quòd nõ magis ineptiunt, & malignitatem ſuam produnt. Gratulari oportebat, & nihil non facere, ſi qua ſolida inter eccleſiæ doctores concordia renaſceretur. Iam ſunt qui dolent, ubi aliqua pacis indicia ſpectant. Multum clamarunt antea, tantis nos odijs diſſidere, tamq; impotentes affectuum noſtrorum, ut nihil hoſtilius cenſeri queat. Nunc uero ubi pacifice conuenitur, datiſq; dextris diſceditur, etiamſi non toto negocio perfecto, alia habent quæ calumnientur. Verum morem geram tibi, urgẽti, ut quibuſdam illorum ſycophantijs reſpondeam: quo habeas, quibus illorum obturentur ora, qui in articulis noſtris uellicandis tam acuti ſunt. Ecce deſcendimus uocati ab optimo, uereq; Chriſtiano Principe, non ob aliam quàm euchariſtiæ cauſam uentilandam. Erant enim qui putabant, in ſolis uerbis eſſe diſſidium: ſententiam uero non admodum diuerſam & incõciliabilem. Atqui, ut peruentũ ad colloquium, cum priuatum, tum corã principe, Lutherus ad alia quæ concorditer confitemur, ſeſe conuertit. Mendax enim rumor, ne ſuſpicioni imputem, traduxerat nos quaſi de Chriſto, deq; triade ſanctiſſima, item de fide ac miniſterio uerbi, parum pie ſen-

Marpurgenſe colloquium.

Heſſorum Princeps.

B tientes: & quales hinc inde in cõuenticulis ſuis Catabaptiſtæ καινοτομοῦσι, comminiſcuntur, imò reducunt errores. Reſponſum eſt illis, nos nec eam ob rem comparere: deq; his quæ rogabantur, ita pie ſentire, ne ſit quod in nobis iuſto deſiderent. Qui enim Chriſtum unum, uerum & Deum, & hominem fatemur, & fide in illum ſaluos nos fore ſperamus, ab hiſce blaſphemijs ſatis alieni ſumus. Quamuis autem de his, non ualde pluribus coram principe actum. Attamen quoniam in re euchariſtiæ, nondum etiam poſt triduanum colloquium conueniebamus: uiſum eſt pleriſq;, uel hoc orbi indicandum, in cæteris cauſis fidei, ut articuli ſonant, nullum inter nos eſſe diſſidium. Et nihil quidem ui diſputationis obtentum eſt: ſed ut articuli Zuinglio & mihi prælecti, quędam uerba, duntaxat mutari petijmus, propter contentioſos quoſdã, qui uerba magis quàm uerborum ſenſa urgent. Nihil igitur uictoriarũ utrinq;, ubi nihil prelij uel digladiatiũculæ: quicquid clancularij obtrectatores illi effutiant. Videamus autem, quæ nam ſint illa, quæ iſtis tam uehementer diſplicent. Principio obijciunt, quòd noſtram ſententiam conciliorũ autoritate approbemus: qui hactenus, nihil præter ſcripturã admittere ſoliti ſimus. Sed dicant iſti: ubi unquam Concilia reiecimus, uerbi diuini autoritate ſuffulta. Quin & alibi ſæpe, propter eos qui multum illis tribuũt, uſi ſumus illorum dictis. Sunt enim illa prima quatuor œcumenica concilia, quantum ad fidei dogmata attinet, uere ſacroſancta, & in uerbo Dei fundata, à nulloq; fideli unquam reiecta. Execramur enim & nos Paulum Samoſatenum, Arrium, Eunomium, Sabellium, Neſtorium, Euthycon, & Dioſcurum: contra quos illa congregata ſunt. Placet confeſſio fidei Patrum. ſed quædam pro honeſtate morum ſtatuerũt: illa eatenus recipimus, quatenus charitati libertatiq; Chriſtianæ non præiudicant. En etiam apud papiſticiſſimos canones illi uigorem ſuum amiſerunt. Nos ſi charitatis regulam non præuaricamur, cõciliorum robur non eneruamus.

Concilia.

Patrum ſtatuta quatenus recipienda.

Et ſic

C Et sic pie sentientes, quare contradiceremus? Quur illi non potius lenitatẽ commendant? Deinde obijciunt illi, quod uerbo externo spiritũ ac fidem alligemus ordinate loquendo: quasi spiritus libertas, ut dum spirat ubi uult, deordinatio sit.

Ordinatum. Hæc qui improperant, non intelligunt, quid dicamus, ordinatum. Scis enim du- *Dei potentia duplex.* plicem esse potentiam Dei, unam absolutam, alteram ordinatã, ut uocant. Cum igitur dicimus, spiritum fidei per uerbum nobis cõmunicari, de solito ordine Dei loquimur: nolentes interim angusto limite diuinam potentiam concludi. Hunc autem esse ordinem & morem Dei, docet Paulus dicẽs: Quomodo credent ei, de quo non audierunt? Quare ergo illi inferunt, quasi ex libertate deordinationem faciamus. Seruat enim & sic suã libertatẽ spiritus sanctus, ut solis electis se cõmunicet. Quod si minus admisissemus, nõne ministeriũ uerbi ut Catabaptistę quidã, abstulissemus? Interim non derogamus potentiæ diuinæ absolutæ, quòd etiã ante auditum uerbum externum, hominem instruere possit. Proinde non dicimus,

Gratia spiritus sancti nõ alligata. gratiam spiritus sancti esse alligatam, ut illi calumniantur: sed fatemur Dominum per spiritum sanctum cooperari prædicantibus, ut Marcus habet. Quod tertio apponitur, uidetur non sine ratione fieri: & nos quoq; non facile assensissemus, nisi ex alijs conclusionibus synceritas colliquesceret. Non inuenis in uerbis nostris, quòd dicamus cũ his uerbis, Qui crediderit & baptizatus fuerit, institutum esse baptismũ. pridem enim illum Christus sanctificarat, à Ioanne tinctus: & Apo

Baptismus, opus Dei. stoli baptizarant. Iam quod dicimus opus esse Dei, ideo fit: quia non ab homine institutus est, etiamsi externus sit, & ab homine præstetur. sicut & Euangeliũ, quod docemus, non est humanum uerbum, sed uerbum Dei: siquidem ad imperantem Deum respicias. quemadmodũ si præco iubeat, quod rex præcepit: non prędconis, sed regium uerbum & opus est. Item quod uellicatur, quia diximus,

D baptismum nõ esse solam tesseram & nudum signum, quo ecclesiæ accensemur: sed etiam fidem exposcimus. quur hoc negaremus? Est enim symbolũ Christia-

Christiani qui norum. Et qui sunt Christiani, nisi qui in Christum credunt? Exposcitur autem fides uel iam pręsens, uel quæ expectatur sequutura: nihilominus signum est fidei. Ecce mi Frater, si & eucharistiam dixero tesseram fidei in Christum crucifixum,

Baptismus & Eucharistia, fidei tessera. nunquid aberrabo? minime. nam alioqui mortem Domini nõ annunciarẽ. Nunquid igitur quorundam hypocrisis, Domini benedictionem euacuabit, ut ipsum sacramentũ nõ sit tale tantumq; sacramentũ? Non est igitur, quod uel Papistæ uel Catabaptistæ uincant, si pueris nondum adultis signum fidei detur. Atque adeò ipse non negarim, aquam baptismi esse aquam regenerantem. fit enim puer ecclesię, qui dudũ ab ecclesia non agnoscebatur. Offendit etiam inquietos illos homi

Traditionũ libertas quatenus ferenda. nes, quòd liberas traditiones relinquimus, si cum uerbo Dei non pugnent. Et nec illius articuli pœnitere potest. Verbum enim Dei, fidem ac charitatem complecti tur: quas si ceremoniæ nõ lędunt, quare minus tolerabiles sunt? alioqui nulla unquam nobis pax constabit? Similiter pacificus homo, qui rationem sacramentorum nouit, facile percipit, quomodo ad gratiã Dei per baptismũ recipiatur puer. Quos enim illa docet? num Deum? num pueros? Nec illũ, nec hos: sed alios pręsentes, qui hoc symbolo admonentur, puerum ad gratiam Dei pertinere. Non autem elemento aquæ, sed sanguini Christi, per spiritum, in fide dignitatem abluendi tribuimus. Neque ego superstitionem dixerim mulierum, si infirmos pueros tingi festinent: nisi etiam calculum & iudicium ecclesiæ pro nihilo habere nolim. Demum hoc uere contentiose obseruatum est, quòd admittimus appellari eucha

Sacramentum altaris. ristiam, sacramentum altaris. quasi approbemus aras papisticas uel Lutheranas, *Altare.* in quibus sacrificetur. Atqui nos pacis gratia, nec sacrificij uocabulum abhorremus, si non subesset dolus. Quid mali igitur, si mensam dominicam, altare uocemus?

A mus: Appellamus igitur à liuidis illis, ad cãdidos lectores, & Christiane cordatos: qualis tu. Habes igitur breuib. opinor, quod petebas. Mihi non est animus, mniũ nugis posthac respondere. Tecum tamẽ pro nostra familiaritate, hęc & alia libenter confero. Reliqua nostri & uestri nunciabunt Legati. Bene te ualere precor cum uxore, cum symmystis, & patronis nostris Nollijs, Vuattenuuileris ac alijs. Basileæ, 16. die Ianuarij. Anno 1530.

COLENDISSIMO FRATRI HVLDRICHVS ZVINGLIVS.

GRATIAM & pacem à Domino. Accepi Frater charissime doctam & piam epistolam tuam, qua quædam obijcis, quæ, ut prima fronte sese offerunt, contra prouidẽtiæ sententiam facere uidentur: cum tamen penitius introspecta, nõ tantopere dissentiant à uera sententia. Quin haud dubito, diligẽtia tua interea temporis ad ea te pene trauisse, quæ tum abstrusa & clausa, cum epistolam scriberes, credebas. Memini enim, in libro nostro pro uirili redditam esse rationem, cur Dominus Deus digne tur cum hominibus humano more loqui. Cum igitur sic nos affatur: Si feceritis quæ uobis præcipio, &, Ego sum qui scelera patrum usq; in posteritatem eorum persequor: cæteraq; eiusce modi, nostro schematismo utitur. Sic enim solemus pa tres, liberos nostros aut in, aut dehortari. Dignať ergo cœlestis quoq; pater eo mo do loqui. At quomodocunq; uerba prolabantur, etiam hominibus, certus tamen ac firmus ubiq; manet ueritatis animus. hic est, unum esse Deum, eumq; esse unicam uirtutem ac lucem rerum omnium. Quod impiorum autem ille opus non habeat (nam neq; piorum illi opus est;) facile diluitur, cum quod eos ad nostrã doctrinam ac lucem creat (quomodo enim quid pietas sit sciemus, nisi ex impietate magistra, imò hoste didicerimus:) tum quod omnium creaturarum illi non aliter est opus, quàm ad usum bonumq; nõ suum, sed creaturarũ ipsarum. Sunt autem quæ in mediũ adfers, ex libris apocryphis fermè producta, quæ, ut talia facile cõcedam esse, quæ lectu digna habeantur: nunquam tamen ad eam firmitatis mensuram peruenиũt, qua canonica pollent. Sunt enim magis diluta, ac imbecilliora: ut quæ potius imitationes priorum sint scriptorum, quàm proprio recentis spiritus, feruore scripta. Hæc Frater ac Domine colendissime, ad iucundam & eruditam epistolam tuam, paucula respondere statui: quod credam te iam non ultra hærere, etiam si prius hæsisses. et postquam nos in numerum fratrum sic acceperis, ut Dominum pro me ores: quod uicissim facturus sum. Iubeo te ualere in Domino. Tiguri, VIt. Augusti. 1531.

Deum nostro more nobiscũ loqui.

B (margin letter beside "magistra, imò hoste didicerimus")

Apocrypha.

Canonica.

ERVDITI CVIVSDAM EPISTOLA AD VLRICVM *Zasium Iureconsultum.*

DECIMVS nunc mensis agitur, cũ mihi reddita est tua epistola, Zasi charissime. Cui quod nõ protinus respõderim, caue id negligentia, aut obliuione aliqua factum putes. Audi enim, quod consilio secutus fuerim. Plus satis concitatas literas acceperam: tempus interposui, quod istum feruorem quodammodo despumaret. nec dubito, quin post tantum temporis, paulò mitiorẽ sim habiturus, quàm antea. Dominus faxit, ut quorum animos coniunxit inferiorum necessitas, quando superioribus annis communem patriam mutuus & communis amor secutus est: eosdem ne distrahat melior quædam fruges, & stabilius uinculum professionis & religionis nostrę. in quo quantopere dissentiamus, tum puto melius uidebis, cum nos idem aliquãdo senserimus: nempe, saluatorem nostrum & Dominũ Iesum Christum.

C Summam igitur dissensionis nostræ paucis colligam. est enim in duabus ferè quæstionibus constituta, bonorum operum uidelicet, & sedis Papæ, huc omnia cōcident, quæ sunt in epistola tua: cuius non uerba, sed mentem potius experiar, ne tibi molestus fiam, occupato tam multis & grauibus negocijs, quæ uel ultra tuam ætatem suffers. Sunt, nō ignoro, merita quædam. & satisfactiones constituunt

Satisfactiones. Papistæ in nostris operibus: nos merita cōstituimus, nullas tamen satisfactiones.

Merita. Merita quidem, non ut illi ad uitam, sed ad mortem tantum, in omnibus humanis. Satisfactionem uero nullam. nostra enim est æterna & infinita condemnatio, In humanis omnibus. Neq; enim opera tantum reijcimus, sed totum hominem quantus quantus est, rationem, ingenium, uires, conatus omnes, omne arbitriū. in his si quid præstantius est, efficacius est etiam ad interitum. Deinde cum nobis baptismum obijciunt, affirmamus nos in hoc ipsum baptizatos esse, ut sic seruia-

Baptismus. mus. Nam Ioannes baptista pœnitentiam prædicat, nō unius aut alterius peccati: sed etiam rerum istarum omnium quæ non sunt regnum Dei: cuius hic uiam præparat, uox clamans in deserto. Ad istam uocem tereuoco Zasi, quæ nō paulo clarior est, quàm ut ullis commentarijs indigeat. Commentarios nemo reijcit,

Commentarij. nisi palàm sint impij: uerum damnationem & salutem intelligere ex commentarijs. Quo pacto tolerant uoces istas, uel Ioannis, qui mundum peccati & maledicti reū clamat propterea, ut à peccato & maledicto nos reuocet ad saluatorem nostrum, uel etiam Apostolorum, quorum sonitus expergisci facit uniuersum hunc mundum, ut euangelium hoc audiat: Qui baptisatus fuerit, salus erit. Cogita num hic aliquid humanorum operum prædicetur, quæ faciant ad uitam. Non est enim omnis humana gloria, ecu gramen quoddam, aut puluis terræ?

D uenit uentus, & pereunt illa. Cur hominum iustitiam Propheta nominat pannum sordidum coram Deo? Cur nos Dauid mendaces facit? Cur Christus tantopere cōfirmat: Caro non prodest quicq;, spiritus est qui uiuificat? Age Zasi, num uester spiritus uiuificat? An potius hoc uerum est, quod hominem scripturæ carnem nominant? Imò hoc omne, quod non est diuinus spiritus, sic nominant. Cur nos Saluator iubet, ut relictis omnib. quæ nos habemus, ad se nudi ueniamus? Cur iubet abnegare nos ipsos? Nū nos nō affectus sumus, aut uēter tantū, sed homines? Hoc uniuersa scriptura agit, ut nos translatos cū nostris omnib. inserat in ipsum Christū: cū interim solū Christū iactat, ut sanctū, iustū, innocētē, & in quo uno nos benedici oporteat, & recōciliari æterno patri, qui hostes capitales sumus secūdū hominē. Hoc requnt oēs figuræ testamēti ueteris, testat ipsa mors Christi & resurrectio: omnia in uniuersum scripturę uerba, quæ nos quotidie uelut sur di in ore habemus. Quid est Christianos esse nos, si nostra ualēt? Quid est fides in Christū, si nos quoq; pro peccatis satisfacimus, studio papistico? Frustra est quod gratia seruati & redēpti dicimur, si adhuc nostra merita iactamus. Latinus homo

Christus. es, gratiæ significatū intelligis: ex q̄ rectè infert Paulus, gratia Dei saluatos esse cre-

Iesus. dentes. non igit ex suis mentis, aut operib. Inspice uocabulum Christus & Iesus, quod ipse est solus rex inuentus, & dignus Deo: quod solus est saluator noster. Nūc iube cōmētarios, ut equos illos platonicos afferāt, & reginā illā quæ regnet in corpore hominis. Est autem in homine quod adiuuet, & perquirat, ad hoc regnū: inquiunt. Caue Zasi: opus Dei nondū intelligunt. Dicant igitur, quid adiuuet salutem nostram? si quid adiuuat. Nam hoc si humanum est, peccatum est, & dignū morte: quod nos prius abnegare oportet, quàm in Christi regnū transferamur, qui in nobis regnare uult solus, ut patri suo redemptionis huius gloriā soli lucrifaciat. Omne diuinam gloriam cōmunem habent credentes, in Christo unica hæc excipitur: quā testatur Deus, alteri se daturū nō esse, adeò ut Christus,

testetur

A testetur, ad se (qui uita est & resurrectio) uenire nemine posse, nisi tractum à patre. ita ut iustificationis & saluationis initium, ex proposito patris esset, medium iustificationis ex spiritu. cum inquit: nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, regnum Dei intrare non poterit. Finis autē & meta in ipso Christo, qui sic ait: Ego sum resurrectio & uita: qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, uiuet. & omnis qui credit in me, nō morietur in æternū. Age mi Zasi, deponant paulisper cōmentarios, donec ista audierimus. Hoc enim est uerbū, quod nos tā elato præconio ad uiam ueritatis uocat, quæ est ipse Dominus & saluator noster Iesus Christus. Nō legislatoris nomen Christus habet, sed saluatoris: aut certe legislatoris quoq;. Audi autem, quā legem tulerit. Legem salutis, de qua sæpe prophetæ. ea est lex fidei, & sic habet: Qui credit in me, nō ueniet in iudiciū: iudex ipse sum. si in eum credideritis, qui misit me, quiq; uerax est, uere liberi eritis. nolite timere: pax uobis: cōfidite, ego uici mundum. uenit Princeps mundi huius, nec in me quicquam habet. pusillanimes quid trepidatis? cur diffiditis? non ueni ut mundum iudicem, sed ut saluē. qui nō credit, iam dānatus est. filioli ubi ego sum, hic eritis et uos. en ego uobiscū sum, ad consummationē usq; seculi, sic patri placuit, ut daret uobis regnum. Sine Papistas Zasi, ut redeāt ad sua meritoria opera, & satisfactiones pro peccatis, iuxta quę dirigant & obfirment fiduciā suam. Nos merita & satisfactionem ignorabimus, nisi in liberatore nostro Iesu Christo, in quo uelut in æterno thesauro recondita sunt nobis hæc omnia: quæ nondum uidemus, uidebimus autem breui, quicunq; totos nos committimus saluti illius. Est, qui pro nobis meruerit, qui nostris peccatis omnibus satisfecerit, qui Mosaicæ legis conditionem in se transtulerit. ut quæ uita prius connexa erat huic legi, quoniā legi satisfecit & impleuit solus Christus, iam solius Christi esset, ceu legis confectæ præmium. Ecce nobis no

B uum legislatorē, qui sic statuit: Legem persolui Deus & homo, quam nemo homo poterat præterea: Venite ad me omnes qui laboratis & fatigati estis: intelligite me uobis seruisse, uobis lucratū esse uitam, quæ pendebat ex lege, cuius ego nihil indigebam, uiuus & æternus, Deus, creator uester: date hanc gloriam patri meo, quod solus legem persoluerim: reparare amicitiam uobiscum pater uoluit, sic tamen, ut laudem huius beneuolentiæ ipse ferret. Quid faceret? Vos peccatores eratis, & profugi diuinarum rerum, præterea inutiles ad omne quod bonum dici potest. accedebat ad hęc mala unū omniū quod pessimū erat, contemptrix diuinarū rerū superbia, gloria carnis uestri: hanc necesse fuit, ut prius cōtruderet & eriperet uobis. legē dedit per Mosem, quæ exigeret perfectū amorē Dei, perfectū amorem proximi: quę si uel latū ungem aut pedē transuersum neglecta fuisset, ut iam intelligeretis uestram damnationem esse. nam præ nimio amore uestri, qui resistit Deo, cernere non poteratis quod toti peccatum essetis, & per omnia indigni Deo. Nunc, legis uoluntas non erat, ut uos perderet, sed ut exacueret, & monstraret potius uestram damnationē, utq; uos à uestris omnibus ad me reuocaret, qui uobis uitam demerui, modo hoc credatis: & ne in uobis quæratis, quod est in me tantum, qui sic patrē glorifico & uinco, quod bonus & misericors existat. Igitur qui in me credit, non iudicabitur. nunc enim iudiciū non legis est, sed meum tantummodo, qui legem absolui, qui mortem uici, qui æternam beatitudinem reparaui omnib. in me credentibus. Hoc opus Dei cū olim pharisaica sanctitas non intelligeret, & legis literam sequeretur, non uidens Christum, qui est uoluntas legis, merito hoc audiebāt à Christo, quem illi hæreticum & blasphemū putabant, quod nouam & suam tantum iustitiam mundo iactaret: Non, inquit, ueni ad saluandum iustos, sed peccatores. Igitur ne Christus iustitiā proiecit, & bona opera? Minime uero: sed hæc ipsa pręstitit, docens diffidere in humanis bonis, & credere

Christus legislator etiam.

Lex cur data.

C quod omnia bona in se habeamus: quæ ab illo accipimus, non ille à nobis: ut patri cedat hæc gloria. Lutherus minister Euangelij, & seruus Iesu Christi, num bona opera destruit? num testamentis & signis, quæ sacramenta nominant obscurio re uocabulo, diuinę misericordiæ, quæ est in nos per Christum, derogat aliquid? quod cum Ioanne clamat: Pœnitentiam agite: nemo bonus est, nisi Deus: nemo in ueritate operatur, nisi Deus. sed ecce agnum, qui tollit peccata uestra, & uobis imputat sua bona, suamq; iustitiam, suamq; uitam. Vna hæc uia est ad bona opera, si nos nō quicquā egerimus: sed crediderimus uocari per euangelij uerbum. ubi hæc fides est, hic est spiritus sanctus, agitabilis in corde credentium: hic boni fructus sequūtur, quos nō nos parturiuimus (, alioqui ad mortē erant ex mala arbore:) sed regnum Christi in nobis, quo regenerati sunt credentes, & ab humanis omnibus translati in ipsum Christum: in quo sabbatū agunt credentes, cum iam non æstimantur à se & suis uiribus aut effectibus, qui eliciunt peccata, sed à perfectione saluatoris sui, quo cum omnia habent communia. Vnde Paulus tam audacter pronunciat, nos inde non esse, qui operemur. iusta enim sunt omnia credentium, non in se quidem, sed in æstimatione sanctitatis Iesu Christi. Nullum præclarius opus est, quā Euāgelica administratio. et tamen ex hac etiam parte Christus pronunciat nos seruos inutiles esse, etiamsi omnia fecerimus. Quomodo hæc cōuenire possunt cū nostris meritis, & tam stultis satisfactionibus papisticis? Nullo pacto. Ad opera quod attinet, serui adhuc dicimur: sed non nisi inutiles serui. Quod si fidem respicias, iam filij & hæredes sumus, permansuri cum Christo in regno patris. Proinde, in his rebus in quibus Papistæ & mundus blandiuntur sibo, in his Christiani cruciantur & mortificantur: cum uident pro tam immensis Dei beneficijs, pro accepta fide, pro accepto spiritu sancto, pro accepta æterna sa-

Sacramenta. *Bona opera.* *Euangelica administratio.* *Opera.*

D lute ex dono Dei, nihil se habere prorsum quod respondeat huic gratiæ. sed carnem sentiunt reluctantem spiritui, incitantem ad amorem sui, ad contemptū proximi, ad ea omnia quæ Deo ingrata & aduersa sunt. hic plorant, hic suspirant, hic dignos se putāt omni maledictione, omni diuina ira, interitum & mortem desiderant uetustatis suæ, anhelant ad perfectā Dei gloria, adq; eam salutem, quam pro sua dānatione accepturi sunt. Sed quod ad opera pertinet, multo plus Christus in illis impetrat suis precibus, quàm lex suis minis. Si quis enim uidet, pro tātis meritis suis Christum nihil exigere; sed hoc unum urgere, ne pusillanimi simus erga se fiducia: & cum pharisęis nō ob aliam causam iurgari, quàm quod sua dona respicerent, & nocere illis uellent qui sua dona recepissent: præterea sic humiliare se Christum, ut ante nos uelut prostratus & supplex nos oret, ne immemores simus tanti beneficij, ne ad nos redeamus, & ad inquisitionem salutis nostrę, quam in se habeamus iam antea: postremo exemplum suum nobis clementer absq; minis, sed cum promissione sui cōsolatoris exhibeat, ut quod ipse Deus & magister noster fecerit in immeritos, idem nos faciamus, non iam sollicitū de nostra salute, sed de aliorum potius, quos iuuemus, quos diligamus, etiam inimicos nostros. sub hæc omnia affirmans nobis, se esse qui peccati remissionem suis exhibeat. Hæc si quis intelligit, quæso te Zasi, num ille in carnis libertatem excurret, eo quod sciat se à lege liberū esse? Caue putes Zasi. Sic enim datur nobis cor carneum, de quo Prophetæ, pro corde lapideo. Nam hæc aut nō intelligimus, aut cor humanum subuertit sese, uictum tam immensa bonitate diuini nominis. Veniant papistæ, & innouent cor nostrum suis satisfactionibus, suis legibus compescāt mortalitatem illam, quam ne diuina quidem lex emollire poterat. Ergo tam pulchrā & Christo dignam rempub. habent, quod malunt suis figmentis nos pascere, quàm uerbo Euangelij. Corruat hic Zasi, papistica sedes in infernū usq;, quæ cum sibi uicaria,

tum

A tum Christi tam omnino impudenter arrogat, nil docet quàm fugā & diffidentiam in Christo, per corporale regimen, quod statuit ad salutem hominum pertinere. proinde miserias parit in conscientijs hominū, qui quod ex fide Christi per Euangelij uerbum habere antea debebant, quęrere ducuntur istis humanis meritis & satisfactionib. Quid inueniēt igitur? mortē & exitiū, in lege sua positiua, quam tu necessariā putabas, ut coherceretur populus. Stulti latrones: an non mandabāt uniuersis, ut sub mortali peccato leges Papisticæ seruarentur? Et quid docebant illæ? Nihil certi: nisi hoc uerum nō est, neglecto euangelij nuncio: Crede in Christum, & saluus eris. procq tam simplici ueritatis uerbo, exhibuerunt nobis tam perplexum opus canonum suorum, Hieronymum, Augustinum, Thomam, Ambrosium: in quibus omnibus salutem quęreremus. & rationē uitæ nostrę satisfactiones & merita cōstituerunt in omni doctrina sua, in omnib. scriptis suis, ubi inueniri non potuerunt, cum sint in solo Christo. Sic unà cadunt, & quæ de operibus, & quæ de Papa disputabas. & uides nos tangere nō abusus Papistarum: sed ipsum Romanum solium, quod super istam seductionem fundatū fuit, quod in ista seductione nunc in infernum ruet, magis horrendo casu quàm tunc cœpit. Ipsi se petram iactāt. Age certamen illis est cū nostra petra: aut illam discutient, aut se frangent. Videamus an mendax sit Deus, qui in se solo nos iussit cōfidere. Exurant nos, nouum Papatū instituant: siquidem is iam destructus est, relucente Euangelio. Omnia conentur: spectabimus, nū paulo fortiores hostes Christus deuicerit, quàm istam impotentiam humanorum conatuum. Neq uero metuemus, quod nos soli sumus, quod nos mundus propter istas incredibiles expectationes insanos ęstimet. Proinde te cohortor, ne posthac illis cōsentias, qui propter tumultus hominum, quo se contundit iratus Euangelio, premendum adhuc

B putant opus salutis nostræ: quod in Christo est, non in Papisticis aut humanis satisfactionibus, legibus, & meritis: quæ omnia destruenda sunt ob hoc ipsum, ut Christi Euangelio locus supersit. Nam quoadusq Papa in nobis regnat, Christi spiritus regnare non potest. Quod si adhuc credis, Papam iure diuino subsistere: recte, te cum Luthero nihil prorsum consentire, qui credit salutem habere se in Christo, & fidem Antichristo illi qui diuersum ædificat adhibere non potest. Noli causari Patres nostros. nam ex his multi, si audissent quod audis tu, & non in eo tempore inuolutì fuissent, in quo maturare iuxta prophetias oportuit abominationem istam: nunquam toties admonitū fecissent, quod nos facimus. Si quis autem sic mortuus est, ut statuerit aliquid in sua merita & satisfactiones: is in fundamento relictus est, quod non fuit Christus, contra infernum nil poterit, in absorbeatur. Dominus autem scit, quos elegerit. Nos opus redemptionis nostræ sic existimare debemus, ut cedat in illius gloriam. Si quis contrà pugnet, & afferat sua etiam requisita, quæ finxit humanitus: frustra est, quod nobis magnificos titulos iactet, qui sunt ementiti ob uentrem saginandum. Quid quod soli contra multos stamus? num propterea destructum est Euangelium, & gratuita remissio peccatorum? Tempus ueniet, quādo nobis pugnandum est in hac fiducia, nō modo contra mundi homines, & nos ipsos, & humana omnia: sed & cōtra potentem mundi Principem, solis & destitutis omni humano cōsilio. Quis nos tum eruet? Dominus, & saluator noster, qui quàm uerax est, tam non confundentur qui permanserint in illius uerbo: Qui crediderit, saluus erit. Hoc uerbum est, in quo lex Moysi, in quo scripturæ omnes, uelut in punctum concidunt. Sic oculos quorundam discipulorū Christus uno momento aperuit, Lucæ ultimo: cū eos de scripturis disceptātes, sic arguit. O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt prophetæ. Nónne hæc oportuit pati Christū, & sic intrare in gloriā suam? Patres.

C Vide ut omnem scripturam in se transfert, qui saluator & redemptor est, imper-
tiens nos sua gloria & resurrectione. Sic eodem capite, cum iam cōgregatis mul-
tis discipulis de Christo sic scribit Lucas: Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerēt
scripturas, & dixit eis: Quoniam sic scriptum est, Sic oportebat Christum pati, &
resurgere à mortuis tertia die & prædicari in nomine eius pœnitētiā & remissionē
peccatorum in omnes gentes. Quam igitur pœnitentiā? distinctám ne tot formis,
& tam incertis? Non. Christus saluator mundi nominatur, tollens peccata nostra,
in quem confidere nos debemus. confidere autem toti non possumus, nisi prius
Pœnitētia uera relictis & exosis nostris, quæ uera & integra est pœnitentia, earum rerū omnium
quæ non sunt Christi. Nunc iudica, num tortores sint scripturarū, qui Dei & sim-
plicem pœnitentiam hominibus prædicant: aut qui humanam & multiplicem
fingunt. qui cum suam & mentitā pœnitentiā docent, ueram obscurant, imò de-
struunt & meritorum, ut iam sæpe dixi, & tute intelligis. Quare si quis te interpre
tem scripturarum fatetur, meminerit non Papę aut alicuius hominis esse, ut sibi iu
dicium sumat, hic quicquam decernendi. Verba salutis nostræ in sublimi & per-
spicuo posita sunt, & insonuerunt per totum orbē. Sic scripturas tractent, ut Chri
stiani liquido intelligant & iudicent, num sic tractent, ut hoc uel declarēt, uel ex-
poliant, uel illustrent: Qui crediderit, saluus erit. Deinde hic tantum iudicate uos,
quantum cuiq; spiritus sanctus reuelarit. quem illi prædicare debent, quod habi-
tet in omnibus credentibus, unicus Magister & Doctor noster. Sic hoc uerū ma-
nebit, quod nos Christus monet: Cauete uobis à falsis ꝓphetis, qui ueniūt ad uos
in uestitu ouium, intus lupi rapaces, ex fructibus cognoscetis eos. Qui nos ad fru
ctus mittit, quomodo potest iudicium uobis adimere? an non iudicio opus habet,
qui ex oue lupum intelligit? Nimium iniqui & blasphemi sunt, qui quietos esse iu
D bent, & renūciare iudicio: cum ueri Apostoli nos iusserint omnia probare, tenere
Probare. autem quod bonum est. Probare, inquiūt nostri, est laudare. igitur laudare & se-
qui debemus ipsos lupos: siquidem laudare omnia debemus. Vide Zasi quomo
do se implicent. Sciebāt Apostoli se seruos inutiles esse, ministros tantū illius uer-
bi, quod aures percipiant. cęterum Christum solum pastorem & magistrum esse,
qui quos elegisset pater ipse docet, & uiuificaret: hanc fidei prædicationē in ipso
hominis corde mortificans & uiuificans. Quare non dicebāt hæc: O gentes, man
damus uobis, cōfidite nobis: si uos seduxerimus, nostra est culpa. sed relinquebāt
uerbum suum audientiū arbitrio, satis certi, quod nisi diuinus spiritus uiuificarit
hoc uerbum, certificans & stabiliēs cor hominis in hoc unum, frustra mandaturi
essent. Domino, inquis, suo stāt & cadūt. Minime uero Zasi, sed nobis cadunt Pa
pistæ, nisi reliquerimus. Ista est ènim imitatio Paulinæ sententiæ, quæ nos iudica-
re uetat, in his tantum rebus quæ ad nos non pertinent: sed inter seruum & Do-
minum sunt tantummodo. alioqui Christo & omnibus scripturis contrarius esset
Paulus, quę nos ubiq; monēt à seductoribus & uentribus illis. quod idem & Pau
lus fecit. Sic Deus ad Ezechielē dicit: Fili hominis, episcopū dedi te domui Israël,
audies de ore meo uerbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium,
Morte morieris, non annunciaueris ei, neq; locutus fueris, ut auertatur à uia sua
impia, & uiuat: ipse impius in impietate sua morietur, sanguinē autem eius de ma
nu tua requiram. Hæc ne destruent Papistæ, adductis in hanc rem male cōmodis
commentarijs? iam peruertant omnia in suū uentrem. Cōquereris nos Missam
deplumare. Bene, ais, testamētū hoc erigimus. Missam deplumamus, ut neq; pro
uiuis, neq; pro sepulchris merita sint, aut satisfactiones in omnibus factis nostris:
in quæ tamen fundatę sunt, transferētes nos à fiducia Domini nostri Iesu Christi.
Si Papistis sic deplumatę adhuc placent Missæ, age habeāt, & nedum sacrificium
falsi

A falsò nominent. sed quocunq; tandem nomine appellent, ceremonias, ordinem externarum rerum, monarchias, aristarchias: nihil horremus, modò hoc uerum maneat, pacem conscientiæ, meritum, satisfactionem nostram esse Christum. in quem qui credat, uitam habeat, & bona omnia quæ sunt ad uitã: ut posthac non nostræ salutis serui aut operatores simus (sic enim frustra seruus noster Christus factus esset:) sed enim illius serui, q nobis seruiuit prior, Dominus noster, & Deus noster. cuius sic serui sumus, ut seruitus ista nõ noceat: sed sit in hæreditatem futura, quæ credentibus seruata est, in Christo reuelanda. Iam inde Papa si fateatur se humanũ principem esse, si Carolũ regno eijciat, aut fateatur se Caroli uicarium esse, nihil obstrepemus ei, sed honorabimus ut mundanum regem. Sed ne nunc quidem corporale illius imperium destituimus, quod imprudẽtes quidam hic homines cœperant, quando Martinus abfuit: ducti quidem nõ malo animo, modò sciuissent, quod hoc illis cõmissum non erat, ut manu tentarent quæ Euangelij prædicatione non ex oculis hominum, sed ex corde rapienda fuerãt. Quare cum Philippus doleret ista sic agi, & cõtrà tamen nil posset, Dominus nobis Lutherũ reddidit, Ecclesiasten nostrũ. is re cõperta quàm acriter & animosè contra illos se obfirmauerit, qui talia urgebant, claudicantes in partẽ diuersam à Papistis: dum iterum res externas in conscientiæ periculum uocarent: ij sciunt, qui audierunt & uiderunt. cum quæ potuit omnia in pristinum statum restituit, editis libellis testatur, nõ se in hac culpa fore: ex quibus postea intellexerimus, quantum bonorum Deus in nos effuderit per unicum hunc hominem. Non igitur pacis publicæ mali fautores sumus, ipsi desideramus ordinem & regimen esse in externis quoq; rebus. Sed cum Papa regnare uult, non hoc modo: sed in nostris conscientijs, quas à fide seduxit iã tot annos, & transtulit in merita & satisfactionẽ aliã, quàm quæ B uere satisfacit & liberat nos à peccatis & pœnis omnibus: cum pro fidei prædicatione nos operibus humanis pascit: cũ nõ in humanam libertatem, sed in eam sæuit, quę nobis uere est per fidem Christo in (quã nostri prædicant, neq; aliã, ne te fallas:) hic illi metuendus est diuinus spiritus, q neq; modestus, neq; pacificus in ullum fuerit: sed enim grassabitur & disijciet hoc regnum in infernũ usq;, donec paruuli & offensi Iesu Christi erepti fuerint ex illius faucib. Nullis conuicijs parcemus, quantumuis turpibus & ignominiosis, donec discamus hunc toto animo auersari & contemni egregie, cum omnibus titulis & uniuersa hac factione: donec uerbum hoc efficax fiat, quod Christus est meritum nostrum, nostra satisfactio, noster rex, noster pastor, & is solus q nobis Papã sub pedes redegit. qui nobis non alios Apostolos dedit quos audire debeamus, nisi qui spiritu Christi uerbum portãt. ut dicere possimus: Ecce nõ sunt ij, qui loquuntur: sed audimus Christum ipsum, in quo pater cœlestis sibi cõplacuit, & iussit, ut hũc audiremus, cum Iordanem baptizatus excederet. Hunc Christũ prædicare & audire debemus solum destruere, quicquid est aduersum. Si homines mali abutentur cõfessione nostra, proruentes in libertatẽ carnis: nos propterea abuti non debemus saluationis nostræ uerbo. quin libere profiteamur, omnia humana damnabilia esse, & iudicij rea: nullas hic nostras satisfactiones aut merita ualere. sed hæc ipsa esse, quæ hoc iudicio damnabuntur: solum Christum esse, in quem si credamus, salui simus, & habeamus diuinum spiritum in corde nostro. Non mireris Zasi, sed fatere peccatum tuum, & crede. Nã qui nõ audet affirmare, se diuinum spiritum fide se adeò uere recepisse ex dono Dei in pignus uitæ æternæ: is nõ dũ scit quid credat. Nos autem non diuinũ spiritũ in nobis iactamus inter docendũ, ut tu putas. nostrum est re mõstrare uisibilia spiritus diuini, & certos nos reddere in inuisibilia. Scripturæ testimonia scis: ex ea testamur, ex ea referimus nostra omnia, sic ut ne aduersarij qui-

Papæ regnum.

C rij quidem mutire contrà possint. Vnde uides, quod à diuinis testimonijs semper resiliūt ad cōsuetudines, ad patres, ad humana somnia. Nostra testimonia tam fortia sunt, ut coelum, terra, & in his omnia ruant, prius quàm ista prætereant. Non hic opus est iactatione nostri spiritus, quē cōstanter credimus, & scimus per fidē nos recipere. ipse se iactabit, & glorificabit credentes omnes coram uniuerso hoc mūdo: cū tēpus fuerit, ut palàm regnātes, cū nostro Christo apparemus. Frustra nos iā miseros adulescētes clamant (nō iā te nomino, spero enim te posthac mitiorem fore:) frustra nos seductos clamant, parum prouidis doctrinis torquentes in nos, quod in se habēt. Nam Christianus, nisi sciat à quo doctus sit, quomodo per mortem, per infernum, confidet in doctrina sua. Qui autem didicit Christum Iesum crucifixū, & hunc solum: iste eum eripiet ex malis omnibus in æternā beatitudinē. Et quomodo dicūt illi, nos libertatē docere: nec docere, quomodo in libertatē perueniatur? Nā tu libertatē male accōmodabas ad perfectiora legis opera, qualis est amor in inimicos, patientia iniuriæ. nam hæc ipsa declarant, nos legis reos esse, & libertatem habere non posse, nisi in solo Christo. indigere aūt diuino spiritu, qui nos sic regeneret, ut si nondū perfecti simus, simus tamē in cursu perfectionis, gemiscētes in carne nostra, quod aduersa sit spiritui. Nō tales sunt legis ministri, qui blandiuntur sibi in suis iustitijs, & modū statuunt quatenus nos cedere inimicis oporteat, et quatenus uindicare. quem si tibi cōsecuti uidentur, iam se pro iustis uendunt, & pro ijs qui legi satisfecerint: cum tamen nihil præstent, quàm simulationē quandam, in qua sibi tuti uidentur. Hic non mirum est, quod nemo non uindicat sese. uerum ubi fide renouatum est cor nostrum, ut sentiamus immensam Dei erga nos beneuolentiam, & merita, ut suprà monstraui: hic tu neminem inueniri iam putas, qui inimicum ex animo diligat? qui nō modo togam, sed pallium quoque permittat spolianti? qui in aduersis lętetur? qui non modo maxillam & faciem, sed totum corpus, & ipsam uitam propensus sit perdere, pro suo Christo? Absorberi quidē caro non potest, dum hic uiuit homo: sed redigi in seruitutem spiritus bene potest, ut iniuriam non retaliemus, ut mori septies desideremus pro Christo nostro: digni æterna morte, è qua nos eripuit, qui id credimus. Lutherum ex hoc numero demunt. Videant, ne Christo & diuino spiritui, efficaci in credētibus, iniuriam faxint. probatus est uir ille in multis grauioribus, quàm quæ illic enumerabas. Conuicia, quæ pro honore Domini sui, & in salutem atque robur paruulorum spargit, id non probant. alioqui Christus ipse sic accusari posset, in quo solo non est inuenta iniquitas. Dominus te, mi Zasi, præueniat sua misericordia, quem inuocabimus, sine quo frustra disceptamus. In hoc te ualere iubemus. Præter institutum prolixi fuimus: sed circunduxit me amor in te meus. Tu me uicissim, ut facis, dilige. Salutat te Philippus Melanchthon. Deus faxit, ut pariter sapientes simus, edocti Christum Iesum Dominum nostrum. Vuittenbergæ, VIII. Idus Octobres. 1522.

Libertas Christiana.

Legis ministri

D (margin mark beside "minem inueniri iam putas")

HVLDRICHVS ZVINGLIVS N. SVO.

GRATIAM & pacem à Domino. Quę nos ad te nunciare monet res, primum exponam: mox epistolæ tuæ, ac quæstionibus respondebo. Expendit prudentiss. Senatus noster, quàm iniquo loco res Heluetiorum fuit: atque Comitia quorundam ad se pagorum indixit ad tertium aut quartum diem Februarij, ut si qua inueniri uia possit, per quam in unum redeamus, ipsi nulla parte desint. Tuum ergo est, tam Cōsulem quàm Patres ac plebeios homines inhortari: primum, ut anxie Dominum orent, quo consilium hoc in gratiam reditionis ac concordię procedat: dein, ut quisque pro uti-

tili ad

A nili ad eandem causam adsit, & adstipuletur. Dominum Consulem, compatrem meum honorifice salutabis, & expones, ut non sim ultimæ uocis quam ad me dixit, immemor. ea fuit, ut perpetuo de salute ac concordia patriæ nõ desinerem cogitare. Nunc ad epistolam tuam redeo. Quæ ex Ioannis 15. cap. & Ecclesiastici quoque 15. tanquam pugnantia obijcis: Sine me nihil potestis facere, &, Reliquit Deus hominem in manu consilij sui, adposuit ei ignem & aquam, ut ad quod uelit, porrigat, &c. per quæstionem: An diuina prouidentia cuncta gerantur, & liberum sit humanum arbitriũ, nec ne: exponi oportet. Quam per epistolã ut impossibile sit pro dignitate tractare, arbitror te nõ fugit. Sed canonem, quem in hac re sequimur, breuibus audi. eò enim tibi satisfiet. Canon. Vtcunque mortales de Deo, rebusque inuisibilibus arbitrentur & contendãt, uincere tamen semper oportet eam sententiam, quæ diuina prouidẽtia gubernari atque disponi omnia adserit. prouidentiam enim si tollas, bonitatem cum sapientia sustulisti. quibus sublatis, iam non est summũ bonum Deus; imò iuxta impiorũ temeritatem, non est Deus. Si enim Deus summe sapiens est, iam sequitur, ut iuxta sapientiã istam omnia optime disponat & curet. si enim cura non sequatur sapientiam, inde ueniet, quod aut non possit curare quæ futura sciat, aut nolit. si nequeat, non erit omnipotens: si nolit, non erit optimus. Cum ergo sit & optimus, & omnipotens, relinquitur, ut iuxta sapientiã suam omnia moderet. Postea, nihil fieri putabimus extra eius curam & dispositionem. ipse enim est qui operatur in nobis & uelle & perficere, pro sua uoluntate. Hic ergo proruunt quidam: Libidini igitur indulgebo. quicquid enim egero, Deo autore fit. qui se uoce produnt, cuius oues sint. Esto enim, Dei ordinatione fiat, ut hic parricida sit, alius adulter: eiusdem tamen bonitate fit, ut qui uasa iræ ipsius futuri sint, his signis prodantur, quum scilicet latrocinantur,

Prouidentia diuina, disponi & gubernari omnia.

B scortantur, potant citra pœnitentiam. Quid enim aliud quàm gehennæ filium his signis depræhendimus? Dicant ergo, Dei prouidentia se esse proditores ac homicidas, licet: nos enim idẽ dicimus. sed simul hoc iungimus: quod, qui ista sine correctione ac pœnitentia faciunt, Dei prouidentia æternis cruciatibus, propter iustitiæ illius exemplum mancipentur. Habes nunc canonem nostrũ, quo contra omnia tela munimur, quæ ex scripturis pro libero arbitrio promuntur. Sed heus tu, caste ista ad populum, & rarius etiam. ut enim pauci sunt uere pij, sic pauci ad altitudinem huius intelligentiæ perueniunt. Quod si quis dicat: Cur ergo Deus nunquam non sic loquitur, quasi aliquid libero tribuendum sit arbitrio: Si uis, inquit, ad uitam ingredi, serua mandata. &, Si quis mandata mea seruauerit, &c. & similia omnia uidentur homini tribuere, quasi suapte marte nõnihil possit. Quid tum? Vbi enim non balbutit Deus, teneri patris in morem nobiscum? ubi non tribuit homini, quod solus ipse facit? Nemo, inquit, uenit ad me, nisi pater meus traxerit illum. & contrà: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. quomodo ista non sunt discordia? Si enim euangelio nemo credit, quàm qui tractus est, quomodo absoluent euangelij prædicatione conscientias Apostoli? Sed tam familiaris est Deus, ut suis, quod suum ipsius est, tribuat. Hæc paulo concisius, quàm uelis, arbitror. sed sufficient, si diligẽter tecũ rumines. Ioseph tantus erat futurus, ut parẽtes ac fratres eum adorarent. hoc erat in fatis ac Dei cõsilio. Iam post hanc Dei constitutionem, omnia mihi considera, quæ cũ eo gesta sunt: & uidebis multis in locis talem speciem præbere, quasi homo suo quid possit consilio. Verum quomodo tandem finitur ea historia? Eueniebat quod Dominus dixerat. Quæ ergo mediastina fuerunt, non temere, neque humano, sed diuino sunt facta consilio. sic totam Genesim expendere debemus, ac omnes res gestas. Vsura proprie significat, usum rei alicuius ab amico concessum; ut usuram petit aliquando Cice

Liberum arbitrium.

Ioseph.

Vsura.

C ro unius horæ, hoc eſt, ut ſe horam unam audiant. hinc factum eſt, ut uſuram uo
Fœnus. cẽt, quod hinc damus, quod hac aut alia re uti liceat. ueteres fœnus appellarunt:
Redditus. recentiores, reddituũ. Redditus ergo, quos hodie cenſus uocant, ipſe defendere ne
Cenſus. queo, ne fœnoris nomine premantur. hic enim accipiuntur, quaſi uſufructus ſint: attamen pinde exigunẽ, ubi ager nihil ꝑtulit, atq; dũ exuberauit. Corrigi redditus poſſe arbitror, ſi quiſq; nõ tantũ aut tantũ de agro exigat, ſed annonæ ꝓuenientis partẽ. ſic enim fieret, ut ſi ager plurimũ ferret, dominus plurimũ cũ colono partiretur: ſi paululũ, iã colonũ nõ excoriare poſſet pro annona, quã ille nõ meſſuit. Lutheri libello propediem germanicè reſpõdebimus, nunc enim latine ad eum ſcribimus expoſitionem cauſæ Eucharistiæ. Vale, & fortiter ac prudenter pugna. Saluos iube amicos omnes, Fõteios tuos, ac meos: Herũ, & imprimis Conſulem. Tiguri, 25. die Ianuarij, Anno 1527.

IOANNI COMANDRO ET NICOLAO BALINGIO CVRIAE *Rhetorum Euangelij, ſcholarumq; Præfectis, Huldrichus Zuinglius.*

Locus, 1. Io. 5 GRATIAM & pacem à Domino. Locũ diui Ioannis 1. cap. 5. ſic intelligo paraphraſticos: Quod natũ eſt ex Deo, hoc eſt, diuina ſoboles, uincit mũdum. Et hæc eſt uictoria, id eſt, uictrix uel ſuperatrix (ut uictona por uictore accipiatur,) quæ mundum uincit: nempe, fides noſtra. Quis enim uinceret mundum, niſi is qui credit Ieſum Chriſtum eſſe Dei filium? is enim uidet ſe ad meliorem uitam eſſe uocatum, quàm præſens eſt: ſed & hoc uidet, nihil negari ſibi à Patre poſſe, quũ filium dederit pro noſtra
Aqua. redemptione. nam hic Ieſus uenit per aquam & ſanguinem, hoc eſt, uenit docen-
D do ſapientiam cœleſtem, quæ per aquam ſignificatur (quemadmodum Ioan. 3. &
Sanguis. 4. uidere licet:) & ſeſe pretiũ pro peccatis noſtris faciendo, quod per ſanguinem ſignificatur. Sed hæc omnia nemo accipit, niſi ſpiritu intus docente illuſtretur. Spiritus ergo intus in corde fidelium uerum eſſe docet, quod Chriſtus & docuit, & præſtitit. nam ſpiritus errare, aut decipere nequit, cum ſit ipſe & ueritas. Sunt igiẽ tres, quibus teſtimoniũ, id eſt, doctrina ſalutis (nam & Chriſtus ad diſcipulos ait:) Vos teſtimonium perhibebitis de me, hoc eſt, ea docebitis, quæ ad ſalutem ſunt: & ſæpe in ſcripturis tam teſtes, quàm teſtimoniũ, & pro doctrina, & pro doctori-
Aqua. bus accipiũtur.) conſtat: Aqua, hoc eſt, cœleſtis doctrina: nam humana huc per-
Sanguis. uenire neqt. Sanguis, hoc eſt, expiatio, quam filius Dei gratis tribuit, citra quam
Spiritus. iuſtitia Dei placari nequiuit: & Spiritus, quem Deus in corda noſtra mittit, ut intelligamus & credamus. Et hi tres unum ſunt, aut ſimul ſunt. hoc enim poteſt, εἰς τὸ ἕν εἰσι. hoc eſt, cœleſtis ſapientia, redemptio ipſa, ipſeq; ſpiritus, idem ſunt: aut ſimul conueniunt, ut uictrix fides fiat, quæ mundum ſuperat. Plura de rebus alijs dare prorſus nequeo, ita me urgent occupationes. Reliqua egi cum Chriſtophoro. is reſpondit, in Michaëlis eſſe rationibus: ſe ignorare omnia, tamẽ conuenturum eſſe homunculum, ut nõ temere urgeat. Valete, & uigilate. 1. die Martij, Anno 1527.

DIONYSIO MELANDRO FRANCFORDIENSIVM *Euangeliſtæ, Huldrichus Zuinglius.*

GRATIAM & pacẽ à Domino. Salutauiſti me per Chriſtophorum communem amicũ, bibliopolam, & amice, & plus quàm opus ſit ueneranter, Dionyſi docte atq; ſtrenue miniſter euangelij Chriſti: quod tã abeſt ut inauſpicate, interpreter, ut ultro me tibi ad quæuis offerã, quæ ꝓ noſtra paruitate, aut tibi, aut eccleſiæ tuæ ꝓdeſſe poterũt. Audio enim ſumma cũ uoluptate, & te fideliter inſtare uerbo, et eccleſiã tuam

Dei

A Dei bonitate uehementer proficere. Ei sit gloria, honor, & imperium in secula. Adnotasti locos in scriptura tres, ad quos sic habeto. Quod Paulus 1. Cor. 5. Tradere sathanæ uocat, hoc est, quod etiam nunc excommunicationem, aut uerbo Ciprianico abstentionem (ego mallem relegationem dici) uocamus. Cur autem Apostolus tam immani nomine excommunicationem, traditionem sathanæ scilicet, uocet: ideo arbitror fieri, quod qui extra ecclesiam eijciuntur, sathanæ imperio iungantur. Qui enim non est nobiscum, contra nos est: & qui non colligit nobiscum, dissipat. Is iam similis est calumniatori, insidiatori, atq; hosti: quod fermè שטן hebraica uox significat. Ac ne arbitremur, mansuetissimū Apostolum imperiosius, aut crudelius locutū esse, cum dixit tradere sathanæ: mox addidit, Ad interitum carnis, ut spiritus seruetur in die Domini Iesu. quo uerbo nihil aliud uult, quàm excommunicationem externam esse abiectionem, cum qua simul stare potest salus abiecti, si modo criminis agnitione ac pudore, pœnitudo Dominū demereatur. quomodo faciebat ille, cuius causa istic scribit: qui se usq; adeò adfligebat, ut Apostolus opem ac respirationem, imò reconciliationem ferri iuberet. Is ergo quem facti pœnitet, quique cum Domino reconciliatus est, hunc ecclesia disciplinæ gratia, non protinus redassumit, donec manifeste uideat uitæ melioris spem nō uulgarem. Tamdiu ergo sathanæ traditus dicitur, quamdiu ecclesiæ nō recipitur in contubernium. At fieri potest, ut sathanæ non sit, qui externo iudicio (homo enim solū nouit in facie:) sathanæ esse dicitur. Vocatur ergo ecclesiæ damnatio & mulcta, carnis interitus, hoc est, externa damnatio. sic dicitur è diuerso iustitia carnis, & emundatio carnis, Heb. 9. pro externa iustitia, ex terna puritas, sanctificatio, aut emundatio. Vide mi Dionysi, ut multi multa faciendo, multum nonnunquam errent: quemadmodum isti faciunt, qui iustitiam

Tradere sathanæ apud Paul.

Excōmunicatio.

Carnis interitus.

Carnis iustitia & emundatio.

B carnis nescio quò torquent, cum Paulus externam iustificationem nihil aliud dicat, quàm externum lustrandi, mundandi, purgandiq; ritum. Sic & hoc loco, interitus carnis, pro externa damnatione ponit. Nā internus animæ status, soli Deo est notus: unde & ab isto sola iudicatur ipsa. Sed inextricabilis hic nobis plectitur nodus. Christus enim perhibet, in cœlis quoque ligatum esse, quod hic ligetur ab ecclesia. Deus ergo ratum habebit apud se, quod hic, qui ecclesia eius sumus, pronunciamus. Hunc nodum sic secamus. Dei omnia disponentis prouidentia, nonnunq; controuersias oriri, quo ueritas dein clarior erumpat. Sic fit ista quoq; obiectione. Istic enim ubi dicitur: Quodcunq; ligaueris super terram, ligatum erit in cœlis etiam: non agit de excōmunicatione, sed de euāgelij prædicatione, quod clauium nomine per metaphoram Christus adumbrauit, mirus troporū artifex. Hic enim clauiū tropo, quib. & obseram* & reseramus, euangelij uim exprimit: eo quod qui euāgelio credit, saluus, liber, ac beatus fit: qui minus, ad superos non transuolat, sed damnatur ac relegatur, imò religat ad inferos. Alio autem loco uerriculi tropo: Faciam uos, inquit, piscatores hominū, &: Simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare. &c. Est ergo huius loci sensus, quemadmodum ex Ioan. 20. capite potes colligere, & Marci 16. Qui crediderit prædicato euangelio, saluus fit: qui nō credit, damnat. Et nulla fit, Matth. 16. Mar. 16. Ioan. 20. excōmunicationis mētio: sed Matt. 18. & hic in Corinthijs. ubi Paulus uocat ecclesiæ cōdemnationē, ac temporariā, donec ad bonam mentem reditus signa appareant, relegationem, ad sathanā abiectionem: sed ad carnis, hoc est, extraneum solummodo interitum. Quod autem Matth. 18. itidem dicitur: Quod solueritis, aut ligaueritis, solutum aut ligatū erit: excōmunicationis fundamentū est, ex clauium, hoc est, euangelij lege ac ingenio sumptū: de quo aliàs multa diximus, quæ tibi iam uisa & lecta esse arbitror. Scio mi Dionysi, ut meæ scripturæ, expositiones, paucis

Controuersiarum usus.

Claues.

Verriculum.

Excōmunicationis fundamentum.

b 2 placeant;

C placeant:sed ubi odium & inuidia, quæ nunc omnia uastant, deferbuerint, non dubito bonis quoque probatū iri nostra. nā ingenue loquor, nō ignauiter et:iā à puero fermè in sacris enutritus literis. Secundus locus est, 2. Tess. 2. ubi Paulus ætatis suæ mores intuens (qua quidam, quo maiores uiderentur ac sanctiores, instare diem Domini comminabantur:) admonet nihil huius dum adesse, sed tunc tandem superuēturum, cum sceleribus nihil sit reliquum factum, ubi iam audax hominum genus neglecto Deo sibi Dei loco sit. Sed nondum esse huc insaniæ peruentum. obstare enim feruentes fidósque Euangelij ministros quos non tam aperte designat, sed insinuat tamen. Et nunc quid retineat, inquit, scitis: hoc est, qui tam audacibus obstent, iramque Dei conciliantibus consilijs, perniciemque remorentur: scitis qui nam sint. Tertius est, Actorum 17. In ipso uiuimus, & mouemur, & sumus. Quibus uerbis uult Paulus, omnia in Deo uiuere, moueri, esse, & constare. Christum ergo cum intelligat: Christū unum, solum, ac uerū Deum indubie esse adserit. De hoc non est cur multa dicam loco. plane enim ipsum ex nostra ad Lutherū Exegesi intelliges. Tu interim quod fidum & constantem ministrum euangelij decet, omnia in gloriam Dei, proximique salutem facito: non minus prudenter, quàm fortiter pro ueritate pugnādo. Dies enim mali; hoc est, pleni periculo sunt. Vale, & pro nobis, ecclesiaque nostra Dominū orato: quod & nostra nunquam non uicissim, pro omnibus facit. Tiguri, pridie Calend. Apriles. 1527. ocyssime.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS FRATRIBVS N. DILECTIS.

GRATIAM & pacem à Domino precamur. Cur tam diu Charissimi Frares, à scribendo temperauerim, hinc factum est, unde uulgò excu-
D sationes petunt: tabellio nullus, cui tuto credi potuisset, adfuit: adfuerunt simul occupationes tot, ut etiamsi tabellio edfuisset, uacuus tamen abire esset coactus. Sed interim alij istis excusationibus nōnunquam utuntur uerisimilibus: nos autem nunquā non uerissimis. Est tamen quo me soler: hoc uidelicet, quod uos scio sic esse singulari cum eruditione, tum pietate prǽditos, ut naufragium uobis penitus nullum metuam. eruditio manifesta est orbi: pietas autem uel hoc uno argumento mihi perspecta est, quod tam sedulo inquiritis, quo quidque consilio fiat apud nos, de quibus non admodum falsò auditis, quod ad nostram ecclesiam attinet, quod eas structuras, quæ contra Deum excitatæ sunt, non usque adeo infeliciter demoliamur: ac domum Domini super lapidem angularem auspicatius instauremus. quanquam procaciter obstent ἀλλόφυλοι, ut nostris cum uestris consilijs collatis, eo facilius & expeditius in opere Do-
Charitas. mini uersemini. Quod quid aliud est, quàm ardens charitas? quæ quantū in se est hoc unū spectat, ut opus Dei inoffense promoueat. Nam nos qui tandē sumus ut tantis Hiramis & Beseleelibus præscribamus, quo pacto debeant regulam tendere? Sed hoc habet pietas, ut etiā cū fides inconcussa est, certissimaque, nihilominus uelit cum fratribus conferre consilium suum: ut eo minus quisque uel offendat, uel eum à quo proficiscitur cōsilium, in suspitionem arrogātiæ trahat. Est & alia causa, quod sæpenumero fit, ut qui paulo longius absunt à nobis, paulo etiam sincerius consulant, quàm qui penes nos uersantur. Ita enim in multis offendimus omnes, ut haud difficulter in odium nostri rapiantur quidam, qui propius habitant: partim nostra culpa, dum ad nostra uitia conniuemus, & ad aliena perspicienda lynces superamus: partim istorū, dum ipsi in euangelio gloriam nullam, cuius tamen maxime cupidi sunt, parare queunt, eam tamen alijs aut non quæsitam, aut legitime partā inuident. Sūt enim quorū in euāgelio gloria tāta est, ut mori potius uelint, quàm

A sint, quàm ecclesiam permittere in dimicationē ullam incidere: ē quibus est Paulus. Sed ea profectò gloria, uerus Dei cultus est. Sunt contrà, qui, ut est hypocrisis ineuitabile malum, hoc ipso gloriam quærūt, quod alterius gloriæ inuideant. Ac dum gloriæ cōtemptores uideri uolūt apud alios, domi eius cupiditate cōtabescunt. Hos, inquam, si in consilium aduoces, parum fideles fuisse sero tandem deplorabis. Vnde fortasse nonnūquam propter falsos fratres è longinquo asciscendus, qui huic morbo succurrat, puriusq; consulat. Siue ergo pietas & humilitas est, quod ad nos quædā refertis: siue prudentia, ne hic perpetuo immoremur, quæ iam tribus epistolis interrogatis, hac lege accipite: ut ubicunq; regulam cœlestis sapientiæ, quæ fides est, incautius inciderimus, intrepide admoneatis. Non enim nos latet, quàm hactenus candide inter nos mutuo uerbum tractauerimus: commissumq; nō sit, ut alteri alteris ulla ratione, in explicando uerbi sensu, dum alicubi erraretur pepercerimus. Prima epistola sic quæsitum est: Num liceat magistratum incredulum ad legis opera impellere, hypocrisimq; docere. Nos ad eā quæstionē breuiter dicimus: Quod si magistratus infidelis est, periculū est, ne legem audiat. Hi enim soli uerbum Dei audiunt, qui ex Deo sunt. qui ergo ex Deo non sunt, uerbum eius non audiunt. Porrò lex quid aliud est, q̃ uerbum Dei? nam de diuinis nunc loquimur legibus. Magistratus ergo si fidelis nō est, legem Dei non audiet. perpetuo igitur prædicanda est fides, ut ea fundamentum fiat, supra quam ædificet lex. Sed quid hic dico, fidem legis esse fundamentū? inusitatus est hic sermo. Nemo offendatur, uerū est quod dicimus. Nam fides nisi adsit, frustra legis cantilenā canes, ut iam patuit. quia ij modo pastoris uocem audiunt, qui sunt ex ouibus eius. Legem uis à quoquam recipi? doce fidem: ac ora Deū, ut ipsum trahat: alioqui littus arabis. Hoc tamen interim obseruamus, ut propter fidelium

Hypocrisis.

Fides.

Magistratus incredulus an ad legis opera impellendus.

Lex, uerbum Dei.

Fides legis fundamentum.

B uarietatem, simul legem ac fidem prædicemus. Sūt enim quidam adeò segnes, ut ni simul legis calcaribus expergefiant, altius stertant: quamuis à fide non sint alieni. quales Apostoli fuerunt, quū aliquando à Christo ὀλιγόπιστοι uocātur: cumq; fidei suæ infantiam agnoscentes obsecrant, Domine auge nobis fidem. Neq; hoc alienū est à ueritate, quod qui sic torpēt, adhuc inter infideles numerētur: quamuis alij interim sic ferueant, ut quouis tempore ad rem rectè gerendam emicent. Non enim eadem mensura dat Deus spiritum. & patrocinatur mitis ille Christus cuidam lino, quod fumum, nō flammam reddebat, ne extingueretur: spem haud dubie nobis faciens certam, quod aliquando arboresceret, ut etiam incendium fieret, q̃ prius fumulus erat. Tales si fortasse habuerimus magistratus, simul (quod bubus facimus) hortandi sunt, & pungendi: fidei scilicet rationem constanter docendi sunt, & legis aculeo excitandi. Si dicas fide potius excitari quàm lege, non erras, nec à nobis dissides. Sunt enim & inter milites, qui metu excitantur, ut stationem seruent: sicut contrà, qui animi fortitudine. sic qui fide extimulantur, fortium similes sunt: qui lege, meticulosorum. Vide quantum referat, eisdem uerbis diuersas sentētias referre: & cōtrà diuersis sermonibus, eandem sententiā. Ipse mehercules haud facile dixero, utra pars alteram inter Christianos supputet: ea ne, quæ fide sic feruet, ut calcaribus non egeat: an ea quæ fidem quidem habeat, sed per imbecillitatem carnis assidue friget. Fides igitur sic perpetuo firmanda, inculcandaq; erit, ut lex tamen nusquam amittatur, qua fides delectatur. Beatus enim, qui in lege Domini meditatur die ac nocte. Vbi uero fides alget aut desidet, extimulatur. Nam quod hactenus de lege omnes dicimus, quod terreat: sic uerum est, quod eos modo terret, qui Deo fidunt. nam impij dum in profundū peccatorum, ut Salomon inquit, ueniunt, contemnūt. Lex Dei si quenquam terret: eum terret, qui hunc Deū suum esse confitetur, cuius legem audit, creditq; hanc ipsam

Lex & fides simul prædicanda.

Linū fumigāns.

Fide potius quàm lege excitari.

Lex terret.

C legem à Deo esse. Lex igitur nusquam omittenda, nusquam negligēda est: sed hac
Legis studium ex fide oriatur ratione, ut studium eius quod lex iubet, ex fide oriatur. Hoc ipsum Christus q̄q̄
innuit, quum per scripturas apperit, quod in nomine ipsius oporteat pœnitentiam & remissionem peccatorum prædicari, in omnes gentes. Pœnitentia uero hic
Pœnitentia. nascitur, ubi homo sibijpsi displicet: tunc autem sibi displicet, cum seipsum agnoscit. Hoc autem per legem fieri necesse est, per legē enim cognitio peccati. Redeo nũc. Fidem enim nunquã non prædicabimus, & legem propter tardos nunquam omittemus: sed ita ut gratiæ Dei sit, quicq̄d agitur, nõ uitiũ humanarũ, &c. Quod si quidam magistratus omnino sunt impij, ut, prò dolor, hac tempestate quidam omnem omnium impietatem superant, nulla ratione suadeo, ut ad sola opera ducantur. Nam illi quandoquidem ἄθεοι sunt, nunquam sic inducuntur ut faciant, ut uel Deo placere uelint uel hominibus. non Deo: nã ἄθεοι sunt. non hominibus: nã ubi timor Dei nõ est, ibi tyrannis regnat: quæ dum potest, nocet:
Tyrannis. imò ubi non nocet, illic metuit, nõ Deum, sed homines. Attamen hoc nos in usu habemus, ut eos magistratus, quos planè cernimus esse impios, sic protrahamus, ut eorum impietas omnib. perspecta fiat: sed in eũ tantũ usum, ut caueri possint: seruetur̃q; quantũ in nobis est, pax: ut sunt hæc tēpora. Neq; inter eos Christum tute prædicamus, qui ipsum se nosse adserũt, sed factis negant. Semper debemus eis hoc ipsum exprobrare, quod se fideles esse uideri uelint. nã impij etiam istud in ore habent: Ego fidelis sum, ego à fide nequaquam excidi, ego scio quid credere debeam, &c. re tamen ipsa nihil distãt ab eis, qui Deum ignorant. Hoc autem quid aliud est, quàm excitare, ac impietatem à factis arguere, ac illã in lucem protrahere. Isto pacto non modo magistratus, sed omnem simul ecclesiã tractandam esse autumo: sed omnia tempestiue. Nam quantum putas eum esse in oculis Do-
D mini sui, qui commendato famulitio cibum in ipso tempore dederit? tanta res est
Tempestiuitas momentum & tempestiuitas, ut Christus obseruandam duxerit. Dicet aliquis: quo nam pacto, aut quousq; tempestiuũ sit uel parcere, uel adoriri? Respondeo: quomodo iubet Charitas, & quousq; illa iubet parcere, & quãdo iubet aggredi,
ἡ χάρις οὐκ ἐκπίπτει. sic omnia sunt agenda. Nã ἡ χάρις οὐκ ἐκπίπτει, id est, nusquam errat, nusquam fallitur aut friget, nusq; cessat. tale enim puto esse, ἐκπίπτειν. Secunda quæstio hæc fuit: An liceat magistratus inducere, ut eos qui euangeliũ nõ prædicant, aut dum prædicant, non uiuant, deponant. Nam quendam obstrepere huic sententiæ dicitis, qui putet eos sic esse ferendos, ut Israëlitis Amorreos, & Cananeos, reliquosq;. Nos sic respondemus: nunquam defuturos esse Iebusęos ac Pharisęos etiam si isti, qui uerbum cauponantur, exautorentur. Filij huius mũdi erũt, quam diu erit mundus. Quod natũ est ex carne, caro est. Dicis: multi erunt, qui carnis ingenio freti, filijs Dei obstabunt. Metũ hac in re omnem ponamus. Exautorandos ergo eos censet Christus, non nos. Sàl si acrimoniã suam amittat, ultra nil prodest, sed abijcitur. Vos estis sal terræ. Ergo abijciet magistratus Christianos eos,
Sal fatuum abijciendum. qui sal nõ sunt. Quod si magistratus hoc non faciat, faciet ecclesia, in qua hoc sal stolidum est. Nos sine intermissione instamus apud magistratum, ut eiusmodi abiectiones, uerorum̃q; doctorum inaugurationes, facere uelit: ne nos eorum desidia, Senatus dico, cogamur ad ecclesiã referre, ea quæ Christiani nulla ratione ferre debent. Iubet Christus à falsis prophetis cauere. Quis nunc tam excors est, ut cauere sic intelligat? Audite eos perpetuo, etiamsi dum falsi sunt: sed cauete ab illorũ doctrina. Corrũpũt enim mores bonos colloquia praua. Neq; est ut quispi
Locus Matth. am dicat: Christus Matt. 23. docuit, ut iuxta illorũ doctrinã uiuam⁹, sed ab exemplo abhorreamus. Nam illic de illis loquitur, qui rectè fidem docebant, sed non rectè uiuebant. Hic de istis loquimur, qui uerbũ ipsum uitiant, currunt, & Dominus eos

A nus eos non misit. Terret nos dein Dominus ab impudentia: cum eum, qui sic palàm peccat, ut ecclesiam offendat, certa ratione præcipit à caulis suis esse separandum, ac tamdiu abstinendum, donec tedeat flagitij. Porrò, quod maius scãdalum potest in ecclesia nasci, quàm uerbi uitium? Quod autem de lolio in medio tritici nato adferunt, certe ad doctrinam non attinet. nam ne ad grauia quidem peccata attinet, quæ sine fronte perpetramus: Christus enim illa mãdat abiectione multari: sed ad ea modo, ad quæ Christiana charitas ꝓpter carnis imbecillitatẽ, cuius nos omnes cõscij sumus, cõniuere potest. Quod si abijciẽdus est, qui facto offendit: nulla certa ratione ferendus est, qui prorsus corrumpit. Id autem si faciat Christianus magistratus, fortasse tranquillius etiamnum cedet, quàm si ecclesia aliqua faciat. Siue ergo iste, siue ista faciat: omnino uidendum est, ut effectũ detur. nam si manus rescindẽda est & abijcienda, dum corpus uitiat, multo magis oculus, cor, imò caput ipsum detruncandum est. Tertia quæstio fuit, sed in posteriorib. epistolis: Liceát ne ei, qui patrui sui defuncti uxorem duxit, eam citra ecclesiæ scandalum tenere. Quid ego hic dixero, quum ipsi charitatem in consiliũ a duocandã esse uideatis? Ea, dulcissimi Fratres, oro sic perpetua magistra utamini, ut ab ea nullatenus discedatis. placet nihilominus eius fratris sententia, qui legem de non ducẽda patrui uxore intelligit, uiuo patruo nõ retegenda esse uerẽda uxoris eius. Atq; ut breuibus expediam, quid me usus in eis Leuitici 18. præceptis spectare coegérit: sic capite. Inuenietis in eis legibus gradus quosdam, in quibus dispensationem omnino nullam fieri uidemus: contrà, inuenietis in quibus uidemus. Primus est: Quæ caro tua sunt, perpetuo non tanges, ut sunt filius, ac ex liberis eius nepotes: frater item, ac soror. Carnem autem tuam, hoc loci nõ sic accipies, ut isto loco accipitur: Et erunt duo in carnẽ unã. Vxorem enim hic non carnem tuam ap-

Lolium.

Patrui uxorem habere an liceat.

Charitas.

Carnem suam non tangere.

B pellat, sed eos, q uel tecũ in eodẽ utero nati sunt, uel ex quib. tu proxime natus es, uel qui ex te nati sunt. Matrem ergo, sororem, filiã, ac ex natis tuis nepotes, nunquam cõnubio iunges: quia caro tua sunt. Secũdus gradus est, in his q̃ eorũ sunt qui caro tua sunt, eas non reuelabis: ut sunt, nurus, nouerca. est enim uxor patris tui, qui caro tua est: quamuis nouerca caro tua non sit, sed neq; isto loco patris caro uocat. Est ergo huius gradus lex, Vxor eius qui caro tua est, nõ reteges. Sed dispensatur in isto secũdo gradu: uidelicet, cũ frater moritur ἄτεκνος, id est, orbus, licet superstiti fratri posteritatẽ excitare fratri mortuo: & uxore mortua, licet eius sororẽ in uxorẽ ducere. Sic enim habet exceptio, illa uiuente. Verũtamen hæc dispensatio post legem promulgatã, tunc solummodo facta est, quum uel frater, uel uxor mortua fuit. Tertius gradus est, in his quæ uxores sunt eorũ, q nõ caro tua sunt, uerũ eorũ q caro tua sunt. Caro sunt, ut patruus non appellatur caro tua, quàm quod ad ꝓpagationẽ attinet, nihil de illo ad te uenit: sed appellat patris tui caro. eius aut uxor, nõ est carnis tuæ uxor, sed carnis patris tui est uxor. unde uidetur propter publicã honestatẽ, interdictũ tibi esse ab eius cõtactu. uideturq; istud impedimentum, ut uocant publicæ honestatis iustitia, quo iurisperiti sunt usi, nomine hinc defluxisse. Si nunc in secundo gradu facta est dispensatio, tum tandem cum frater aut uxor essent mortui: quanto magis in tertio, cum is esset mortuus, cuius causa per uerecundiam non licebat eo uiuente ad uxorem eius intrare. Sed occurrunt nobis duo inexplicabilia: unum, quod lex de non tangenda uxore fratris hãc interpretationẽ legis non admittit. nã aliàs notũ est, quod uiuente fratre uel patruo, nõ licebat eius uxorem attingere propter adulteriũ. patet enim, quod lex huc tendat, ut mortuo fratre aut patruo, non liceat eius uxorem attingere. Ad hoc dicimus, nobis omnino uideri, hanc esse sententiam legis. Nam Leuitici 18. nihil exigitur, unde & dispensationẽ legis appellauimus, hoc sequẽtis fratris con

nubium.

C nubiũ. Causam igitur adesse oportet, ubi dispensatio postulatur: sed multo magis charitatẽ, quæ dispenset. sic tamen ante legẽ. Iacob sorores duas habuit, quod fortasse hoc modo, quod lex nondum lata esset, à quouis excusari potest, sed nihilominus offendunt. factum prius, quod tamen Domino placuit: unde & pro iudicato habetur, & lex quæ post secuta est. Nã hæc ex diametro dissentiunt. duas habere sorores uxores: &, duas sorores uxores simul ne habeto. Hic charitas omnia placat. dictat enim q̃d quãtacũq; tandẽ ratione quæq; facta sunt, recte facta sunt, eò quod Dominus fieri præceperit. Est ergo dispensatio legis, cũ frater fratris uxorem sibi iungit. Alterum, quod ij gradus quos facimus, rem totam non explicant. nam ex fratre neptis duci non potest, & tamen caro mea non est, secundum istos gradus. Respondeo: Nepus carnis tuæ, & fratris uel sororis caro est. unde & tũ dicebamus de propagatione, de qua nihil ad nepotem ueniebat à patruo, multo minus ab uxore patrui. Habuimus autem in gradibus, quod quæ caro sunt eorum, qui caro tua sunt, interdictæ sunt. Sed in his præstat esse piũ, quàm argutum: charitate potius feruere, quàm argutijs & contentione. Recte autem uidemini censuisse, dum per charitatem nepoti patrui defuncti uxorem pronunciastis non esse adimendã. Hæc sicui placẽt, amplectetur: sin minus, cõtemnat. Nos enim etiam ista proferentes, arguti uideri nolumus: sed firmum fundamentum, quod in charitate Dei stat, hoc pacto contra cõtentiosos munimus ac tuemur. Quarto requiritis nostram sententiam de ceremonijs duabus, baptismo & eucharistia: quas solas nobis Christus reliquit. Dicã, sed ingenue de utraq;. Primũ aũt de baptismo. Contulimus de baptismo duabus uicibus cum quibusdam fratribus, feliciter quidem quod ad pugnã attinebat ac discessionem. nã anxie obtestabamur nos mutuo, ut omnia iuxta charitatis normam ageremus: uerum quàm probe id factum sit, uiderint ij, qui sic tũ prædicant, tũ instant, quod infantes nõ sint baptismi aqua tingendi, ut bona pars Christianorum contentionis eos & cõtumaciæ insimulet.

Charitas.

De baptismo.

D Baptismum initiationem esse, tam eorum qui iam crediderunt, quàm qui credituri sunt, facile patet literas sacras paulo dexterius tractanti. De ijs qui iam crediderunt, nulla porrò est controuersia, quin baptisari possint. De alijs uero multo maxima. Sunt enim, qui abominationem uocẽt atrocissimam, impietatem manifestissimam, facinus audacissimũ, & quicq̃d bilis atra suggerit: si quis, Christianus etiã, infantem recens natum aqua tingat. ac dum ex scripturis ea quæ subijciemus, opponis, nihilo magis mouentur, quàm si betam aut maluã opposuisses. Quod autem baptismus eis etiam datus sit, qui credituri erant, Ioannis 1. clarissime patet. cum Ioannes baptista rationem Iudæis redderet, qua nam autoritate baptisaret, sic inquit: Ego in aqua baptiso, medius autem inter uos stetit, quem uos nescitis: ipse est qui post me uenturus est, &c. Ioannes ergo in eũ, baptisabat, quem uulgò adhuc ignorabat. Neq; patet hic elabendi rima, quod Ioannes hæc uerba eis solummodo dixerit, qui ad se miserant, sacerdotib. & leuitis: quod scilicet ipsi Christum ignorarent. nam paulo post addit: Post me uenit uir, qui ante me factus est, quia prior me erat, & ego nesciebam eum: sed ut manifestetur in Israël, propterea ueni ego in aqua baptisans. Hic uidemus palàm, Ioannem in eum usum abluisse homines, ut eum qui post se uenturus erat, non in mundum (nam annos iam natus erat triginta:) sed in peccatorum hominũ cognitionẽ, omnibus manifestaret. dicit enim se ideo baptisare, ut Christus Israëli manifestus fiat. quod Lucas in Actis 19 sic explicuit: Ioannes baptisauit populũ baptismo pœnitentię, dicens de eo qui uenturus erat. baptisabat ergo in Christũ, q adhuc uẽturus erat. Ac ne obscurũ cui uideatur, quod adferimus, talis erat baptismus Ioãnis, ut qui eius, uerbo, quo securim radici iam inflictã clamabat, ac se uocẽ esse adserebat quæ in deserto ue-

nientis

A nientis Christi admoneret: ac eum qui post se uenturus erat, tantũ esse pronunciabat, ut eius soleas non esset dignus tangere: simulq; eum ipsum esse agnum, qui pro omnium delictis perlitaturus esset, promittebat: qui, inquam, eius uerbo credebant, iam pœnitentiũ se socios faciebãt, quos ipse tum aqua tingebat: ut eos ue luui sacramento isto adstrictos, uenienti duci suo adscriberet, & eos tandẽ beatos ille redderet. Ioannes ergo sic baptisabat, ut aduenientem Christum mitteret. Baptismus ergo, Christi cognitionem antecedebat. Nam inter Ioannis Christiq; baptismum nullum prosus discrimen facimus. Nam quibuscunq; uerbis uterq; fieret, idem tamen symbolum aut sacramentum erat. Quin hoc negligendum esse non arbitror, quod quicunque etiam ab Apostolis baptisati sunt post ipsam Christi cognitionem, eos tamen, si uita defuncti essent, ad patrem non fuisse profecturos, antequam Christus moreretur ac resurgeret. Signum ergo uenientis saluatoris baptismus fuit, Apostolorũ etiam, quem saluatorem adesse quidem ante oculos uidebant: sed si qui priusquam ipse moreretur, uita excessissent, etiam si sexcenties tincti fuissent, saluatorem Christum non experiebantur, tametsi salutarem firmiter crederẽt, donec uictor mortis resurgeret. Adde, quod si Apostoli iam inde ab initio baptisati sunt, ut omnes præsumunt, in uenturum Christum baptisati sunt, duplici causa: una, quod Deũ uix tandem à mortuis resurgentem recte cognoscerent: altera, quod resurrectio nondum facta erat, cum aliquando baptisarentur: & tamen baptismus, eius adsimulatio est. consepulti enim sumus cum Christo per baptismum, &c. His omnibus hoc solummodo probare uoluimus, quod baptismus etiam ijs datus sit, qui credituri aliquando erant: & in cum usum baptisati sunt, ut Christum postea discerent. id quod isti extremam impietatem esse quiritantur. Sed nunc dicam, quibus scripturæ locis fretus, putem infan-

Baptismus Ioannis & Christi idem.

Apostolorũ baptismus.

Infantes cur baptisandi.

B tes esse baptisandos. Oportet autem in discutiendis opinionibus certũ aliquem locum adduci, in quo id quod sentimus clare adseratur. Sic igitur breuibus accipite. Circumcisio signũ fuit præcedentis fidei, Rom. 4. adhuc tamen reddita est infantibus octiduanis, quorum fides multos post annos sequebatur. Baptismus omnino successit in locum circumcisionis: ergo baptismus perinde atq; circumcisio reddẽdus est eis, qui põst credituri sunt. Quãuis ea ratione ut infirma elementa prius auferas, hoc est, loci, personæ, temporum, generisq; circumstantias: hic omnia nuda sunt & aperta, præter mediam propositionem: uidelicet, quod baptismus sit Christianorum circumcisio. ea apud Paulum Coloss. 2. tam aperte ponitur, ut non possit magis, ubi sic inquit: In quo etiã circumcisi estis, circumcisione non manu facta, dum exueritis corpus peccatricis carnis, in circumcisione Christi, dum cum illo estis consepulti in baptismo. Quod ad huius loci sententiã attinet, obscurum non est, quid hic Paulus uelit: nempe hoc, quod qui Christi facti sunt, noua creatura sunt, &c. Sed ad propositũ redimus. Quid quæso clarius dici potuit, quàm quod circũcisio Christi tum sit in nobis perfecta, cum simus in baptismo sepulti cum eo, &c. Christi ergo circumcisio, uerbi Dei autoritate, nõ Romani pontificis, infantibus detur, sicut & circumcisio Abrahæ. Iussit autem Christus, ut Apostoli sinerent paruulos ad se uenire, nã taliũ sit regnũ cœlorũ: & amplexus est eos. Si ergo quis uetat, eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti baptisari, certe uetat eos ad Christũ uenire. Hi qui obstrepunt, sic reclamant: Iussit quidem ad se adduci infantes Iesus, sed non legimus, quod baptisauerit eos: non ergo baptisandi sunt. Quibus cõtrà sic occurritur: Christus neminem baptisauit. sic enim habes Ioan. 4. Ipse quidem Iesus non baptisabat, sed discipuli baptisabant in nomine ipsius. Sequereť ergo, quod nemo esset baptisandus: quod quàm sit iniquum, nemo ignorat. interim talium est regnum cœlorum. Nunc cum au-

Circumcisio.

Baptismus Christianorũ circumcisio.

Pauli locus.

Sinite paruulos, &c. quid.

i diamus,

C diamus Petrum sic in domo Cornelij, posteaquam uidit eos spiritum sanctum accepisset, pronunciare: Quis uetat hos aqua tingi, qui æque atque nos spiritum sanctum acceperũt? Licebit nimirum & nobis sic dicere: Quãdoquidẽ infantes Dei sunt, quis uetat eos aqua tingi? Hic iterũ exiliũt, dicũtque Christũ dixisse taliũ, non horum: unde potius illic esse loquutum de ijs qui sunt infantiũ similes, quàm de ipsis infantibus. Nec uident obstare quod sequitur: Et amplexus est eos, & impo nens manus super illos, benedicebat eos. Quos? credo istos qui erant infantium similes. Sic semper habet contentio quod dicat, etiamsi ignoret quid dicat. Christus hic simul & infantes tanquam suos amplexus est, manibus attrectare dignatus est, ac bene precatus, & ab eis ad nos transijt: quod nunquam non facit, à corporalibus & uisibilibus ad sublimia nos erigens. At unum uelim isti mihi dicant: Quorsum fides tendat, citra quam negãt unquam baptismũ dari debere. Dicent haud dubie: huc, ut quãdoquidem fide certi sumus nos Dei filios esse, dum hic uiuimus, ad exemplũ Christi innocentissime uiuamus, ut cum ipso regnemus tandem. Innocenter ergo uiuere, & humiliter uiuere, Christiane uiuere est. Est. At Christus hanc siue humilitatem siue innocentiam, ab infantibus docet esse discendam. Apparet ergo infantes hoc etiãnũ esse, quod nos fieri studemus. Si ergo nos Dei sumus, qui ad mensuram infantiũ innocentiæ haud leuiter peruenimus: manifestum est Christum non solum per similitudinem esse loquutũ de ijs, qui sunt infantiũ similes, sed de ipsis infantibus. Nam inducit nos ad illorum exemplum, tanquam ad archetypum. Quod si imago Dei est, quanto magis archetypus Dei est? Dum ergo infantes Dei sunt, quis uetabit eos iuxta Petri uerbum aqua ablui? Tradit & Paulus 1. Cor. 7. liberos eorum coniugum, quorum alter modò fidelis sit, sanctos esse: & usitatum est Paulo, eos uocare sanctos, qui fideles sunt. Si ergo

Fides citra baptismum.

Christianè uiuere.

Sancti.

D liberi ex uno Christiano parẽte nati, inter sanctos, id est, fideles recenser, quis uetabit eos aqua tingi, qui iã sancti sunt: ac ipsum iam sunt, quod nos fieri studemus? Quãquam sunt qui putent, Christianorum liberos hic ea causa uocari sanctos à Paulo, quod liceat cum eis habitare: id quod alioqui minus licuisset, si immũdi fuissent: id est, omnino ex incredulis nati. quorum ego sententiam, ut bona uenia dicam, nondũ sequor. Nam hoc supercilium Iudaicum nõ habebãt, qui ex gentibus ad Christum conuersi erant, quales Corinthij certe fuerunt: ut ab eis tam pertinaciter abhorerrẽt, qui infideles essent. Nã & in idolothytis cũ illis usque ad offensionem commedebant. Quod autem illic paulo ante dictum est, Sanctificata est incredula uxor per maritum credulum: Iterum non uidetur huc esse trahendum, ut sanctificatum intelligas pro mũdo puroque redditũ, carnali munditia: sed quod sæpe factum est, ut incredula uxor sit per maritum credulum fidelis reddita. Nam pòst etiam dicit: Quid scis ô uxor, an sis maritum seruatura? Porro seruare non potest homo hominẽ. Loquitur ergo de cõuersione ad fidem. Sed etiãsi donemus hũc esse sensum, aut si fortasse sit hic huius loci sensus, certe alia erit conditio eius, qui natus est ex Christiano, infantis: quàm eius, qui ex incredulo. Sed alia cõditio eius non erit, si à fide resiliat. Manebit ergo in præstãtiore cõditione, si in fide educetur. Nũc autẽ ab initio dictũ est, eos qui fidei adhuc cãdidati essent, aqua tinctos esse: quales ab Ioãne baptisati fuerũt & Apostoli ipsi, nisi negemus eos nunque esse baptisatos. Licebit ergo eos infantes, quæ ad fidem educãtur, nõ minus aqua tingere.

Christianorũ liberi cur sancti Paulo.

Sanctificatum.

Nũc breuib. eos nodos expediemus, quos aduersa pars obijcit. Primus est: Nunquã legimus Apostolos abluisse infantes. Cũ ergo & uerbũ & exẽpla desint, non sunt abluendi. Respondeo: Verbum non deest, sed uos uerbũ non recipitis: nempe, quod baptismus circumcisio nostra est illa exterior. Nam utrunque circumcisio nostra est. de circũcisione aũt externa loquimur, quæ nihil est nisi intus simus circuncisi:

A cũcisi: Et contrà, de circuncisione interna quicquid loquimur, adhuc est externa
circuncisio, quæ internam signat, & externa internã antecessit. Sic & de baptismo
loquendum est, nam & Paulus sic de eo loquitur. Sed nec exempla desunt, ut in
superioribus patuit de Ioanne, in uenturum Christum tingente. Adde quod Pau
lus baptisauit Stephanæ domum, 1. Cor. 1. & custodem carceris cum omni fami-
lia sua, Actor. 16. in quibus uerisimilius est infantes fuisse, quàm defuisse. Item ue
risimilius est, quosdam in familia etiam adultos fuisse, qui fidẽ non usq; adeò abso
lute uel nossent, uel haberent: sed dominum omnes sequuti sunt. Secũdo sic ob
ijciũt: Apostoli dum baptisarent, prius fidem eorum quos tingebãt explorarunt.
Respondeo: interim percontationem hanc esse factã, interim uero minus. Men
dacium ergo inculcatis auribus simpliciũ, cum dicitis ab Apostolis semper fidem
exactam esse. Quod autem perpetuo non exegerũt, Christi exemplo factum est,
quum aliquando eos quos curaturus erat de fide interrogauit, aliquando negle-
xit. Matthæi 9. interrogauit cæcos duos, qui petebant ut se illuminaret, an crede-
rent quod hoc posset: cumq; responderẽt sese credere: dixit ut iuxta fidem eorum
eis contingeret: & confestim restituta est eis lux. Ioannis autem cap. 9. cæcum à
natiuitate illuminat, qui prorsus eum ignorabat. nam postea cum esset obuius fa-
ctus, interrogauit eum, Tu ne credis in filiũ Dei? Respõdit, Quis est Domine, ut
credã in eum? Hic signũ fidem antecessit. Simul & hoc considerandũ est, quod
Iesus eorum fidem respexit, qui de tecto paralyticum demittebãt, ut eum sanum
redderet. Tertio hunc nodum obijciunt: Qui crediderit & baptisatus fuerit, sal-
uus erit: qui autem non crediderit, condemnabitur. fidem ergo præcedere opor-
tet, alioqui non minus frustra baptisabitur quisquam coruus. Respondeo: Id uer-
bi infantibus adaptari nequit. nam paulo antè præcessit, Prædicate euangelium
B omni creaturæ. iam sequit: Qui crediderit, audito scilicet euãgelio. Cum autem
infantibus nec prædicetu, nec audiatur: manifestum est, eos hac sententia uel ma
xime nõ teneri. sed eos modò, qui prædicari audiunt, deinde credũt aut resiliunt.

Quarto loco sic instant: Lõge uiuidius erit ac efficacius, dũ quisq; palàm fidem
confitebit, priusquã in aqua mergatur. Potior erit ratio discendæ fidei, dum puer
baptisatus est, quàm cum minus. ut enim sunt lasciuia, & audacia huic generi co-
gnata: potest utrunq; uitium commodius sopiri in baptisato puero, quàm in non
baptisato. Nam si ad impudenter lasciuientem, parentes impudentius conniue
ant, erunt qui iure admoneãt tam parentes quàm liberos, uicini, fratres: dicãtq;,
Siccine tu filium educas ad offensionem fratrum omnium? ad blaspemiã Dei no-
stri? Audacia uero, (quũ quisq; dum argueretur insultare facile posset: Quis tan-
dem ego sum? ego Christianus ero si placebit: quid ubi mecum est?) opportunius
profecto frangi potest in baptisato, quàm in non baptisato. Est ergo infantium ba
ptismus, quod olim circumcisio, sacramentum: quo etiam num pueri adstringi-
mur ad legem Domini discendã, uitamq; formandam, quo simul adstringuntur
parentes, ut nos ad eum modum fingant: quo nõ minus licet signatum esse, quod
ex Christianis natus sis parẽtibus, quodq; iuxta professionem istam sis uitam for-
maturus: quàm olim circumcidi licebat, qui ex Abraham, siue secundũ carnem,
siue secundum spiritum erant. Quod autem isti deesse putant, ut quisq; fidem suo
pte marte confiteatur: id eueniet in eucharistiæ usu, si legitime instituatur. nam ut
nihil aliud est, quàm celebris gratiarum actio, eorum, qui se Christi morte uiuifi *Eucharistiæ usus.*
catos & sentiunt & gaudent: ac simul summa est coniunctio & agglutinatio cor-
poris, hoc est, fideliũ Christi: fiet ut dum sic utemur, quisq; se intus probet, an re-
cte de Christo sentiat, an recte de eius membris. ac dum recte sentit, iam panem
istum in communi gratiarum actione, ueluti coniunctionis glutinũ ac sacramen-

 tum, aut

C tum, aut symbolũ edat, poculũq; hauriat. à qua cõstipulatione, à q̃ fœdere, à quo corpore extrema sit malitia discedere. Breuiter in hoc infantium baptismo, nõ est ut tãtopore digladiemur: quàm hoc unum, ne baptismo tribuamus, quod solius gratiæ Dei est, nempe, ne putemus animã aqua baptismi ablui: id quod nostrum figmentum nõ est, sed cœlestis spiritus doctrina. Sic enim 1. Pet. 3. legimus, quod pari forma nos baptismus expiet, quomodo diluuiũ olim uniuersum mundũ lustrauit: non quatenus corpus abluit, sed quatenus conscientia recte sibi constat, cum seipsam percõtatur, quid de Deo sentiat. Quum ergo gratiæ Dei sit omnium hominum salus, neq; id quod hic de bona conscientiæ interrogatione Petrus dicit, ad infantes trahi possit, sed ij nihilominus de gratia Dei certi sunt: non est inquam, ut tantopere de exteriori signo pugnemus, cum eiusmodi contentiones nihil quàm noxiam offensionem pariant. Sed est uersutus ille Cacodæmon, qui nos miris modis ad amorem nostri, gloriæq; cupiditatem allicit: dictatq; summã esse gloriam, si inuictus stes. à cuius artibus liberet nos misericors Deus. Et si ringere tanta est blasphemia, efficiat ne tingamus: sin minus, det spiritum pacis in corda contentiosorum hominum, ut eas uires, quas hactenus in hanc cõtentionem insumpserunt, ad pacis tranquillitatisq; studium conuertant. Postremo loco de eucharistiæ usu quæsitum est, deq; Carolostadij sententia. quid nos de isto pane poculoq; iam aliquot annos senserimus, paucis communicauimus: atq; hoc amicis solummodo ijs, quorum fides nobis pspecta esset. Nunc longissimã epistolã ad Matthæum Ruthlingensem dedi de ea re (nam illic collatio indicta erat:) eius uobis etiã hic simul copiã trãsmitto, sed ea lege, qua Ruthlingensib. ac alijs fratrib. ne scilicet cuiquam communicetis, qui non sit sincerus in fide: sed nec ei quidem, nisi tutum sit quod excudi nõ faciat. Cum eam epistolã Myconius noster legisset,
D admonuit, quendam magni nominis uirum refellere hanc sententiam, qua putamus Est pro significat, uel symbolũ Est esse positũ: misitq; libellũ. eũ quũ ad quaternionem tertiũ legimus, inuenimus legem, qua & nos usi sumus in dicta epistola: nempe, fidem esse, quæ nobis germanũ scripturæ sensum apperiat. Sed interea uehementer miror, eum uirum ex fide non esse compulsum, ut confiteretur
EST. aliam esse significantiam huius uocis EST oportere. præsertim cum Christus dicat: Caro non prodest quicquam, spiritus est qui uiuificat: uerba quæ ego loquutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Nam nulla creatura post hanc sententiã, Christiq; consiliũ quicquã debuit scrutari de corpore Christi: cum & Paulus neget nos Christum ultra nosse secundum carnem. & in Hebræorũ epistola adseueret, eum ad dextram Dei sedere, & post hac expectare, donec inimici sui ponantur scabelli instar sub pedibus eius. Quæ de cãtionibus germanicis ac psalmis scribitis, fratribus omnibus placent. Quæ uero de Missa, nõ undequaq; probantur. nam hoc sacramentum aliud non est, quàm celebris gratulatio & consideratio. Cum igitur toti ecclesiæ ipsam celebrare placebit, celebretur: ac interim detur opera, ut quod paulo incõsultius ædificatũ est, maiore cõsilio melioreq; soluatur. Admonueram aliquando, ne nimis essemus in quorundam magistrorum uerba iurati. Nos speramus futuro paschate rem sic pfici apud nostros posse. Ponemus mensam, panem, ac uinum, dicemusq; hoc sacramento gratias agi, coniungiq; sibi mutuo Christianos, &c. ut satis superq; dictum est, uel hic, uel in dicta epistola. Sic autem germanam sententiam citra offensionem docebitis: Deũ nemo uidit unquam. patet ergo, in eucharistia non debere adorari quod uidetur. mox dictum locũ, Caro non prodest quicquã, mature tractabitis. tertio loco eum, qui est 1. Cor. 10. Confestim ergo uidebitis errorem se in tenebras suas proripere. Hæc multo cum labore sic scripsimus, ut maxime necessaria interea obmiserimus. Quæ si parte aliqua offendunt

Baptismi usus.

Cacodæmonis insidiæ.

Eucharistiæ usus.

Sacramentum eucharistiæ.

A dunt, ut dictum est, admonete. & date operam, ut quæ Dominus per uos dignaẽ in lucem dare, ad nos quoq; perueniant. Nouarum rerum apud nos nihil est, quod ignoretis. Ipsi enim iã nouistis, quantis insidijs & minis petamur. excepto hoc uno: Collegit Senatus noster ex tribus mendicantium monasterijs, Prædicatorum, Augustinensium, & Minorũ, omnes fratres, nihil tale opinatos, in unum: ac in Minoritarũ monasteriũ contrusit. fuerunt enim pauci. remittuntur autem, qui in alijs Conuentibus, ut uocãt, primo recepti sunt, ad eos ipsos. Qui apud nos primo recepti sunt, à Senatu uel artificijs discendis locantur, si iuuenes sunt: uel ad extrema alentur, si uetuli, qui nihil amplius discere possunt. Seruatur in omnibus charitas. Salutat uos Leo, Myconius, Megander, Henricus Vtingerus, qui hãc copiam in usum uestrũ descripsit. Epistolam ea lege seruate, ne excudatur: ac si excudi uultis, significate. Seruet ecclesiam suam Christus. Tiguri, 16. die Decembris 1524. Constantes estote: uidebitis auxilium Domini super uos.

DE NON HABENDO PAVPERVM DELECTV. IOANNIS *Oecolampadij utilissima epistola, ad Bernhardum Adelmannũ ab Adelmansfelden, Canonicum Augustensem.*

GRATIA & pax Christi tecum, optime Bernharde. Quod petis, ut de dispartiendarum in pauperes eleemosynarum ratione exactius scribam: etiamsi possem, non est mihi nũc præ occupationibus integrum: nec uacat consulere alios, quid in hoc senserint. Paucis. Mihi plurimum probatur, si citra delectum omnib. detur pauperibus. id enim de hospitalitate docet epistola ad Hebræos, exẽplo Lot. alioqui nõ raro dignis præteritis, iusto Dei iudicio incidimus in indignissimos. Est enim & hoc *Egenos non*
B mihi persuasum, nullum obuenire nobis egenum, nisi singulari Dei prouidentia. *temere occurrere.*
Proinde quod Propheta inquit, Beatus qui intelligit super egenũ ac pauperẽ: de omnibus intelligo, nam singulorum scrutari uitam, non benefactoris, nec intelligentis mandatũ Domini existimauerim: quandoquidẽ Dominus inquit, Omni *Psalmo 40.* petenti te tribue. Et pater noster cœlestis, cuius perfectionem imitari debemus, super iustos & iniustos pluit. Lex quoq; præcipit, ne quisquam inter nos egeat. Ad *Luce 6.* *Deutero. 15.* de & hoc quod apud Lucam legimus, quũ dicit: Nolite iudicare, & non iudicabimini. quod nõ solũ de iudicio temerario, sed & de personarũ pauperũ acceptione expofuerim. suprà enim dixerat: Dandũ, & nihil inde sperandũ, &c. Estote misericordes, sicut pater uester. subdit q;: Date, & dabitur uobis. Decet autẽ ut superioribus & inferioribus media respondeant, utpote eiusdem sententiæ. Vide item dicti energiam. nõ enim solum à delectu personarum, sed & à iudicio temerario, atq; adeò ab omni suspitiõe, libera nostra uult pectora. Quid igit? Bene sentire de omnibus, omnium facta in partem interpretari optimam, nullum meo beneficio indignum censere debeo, quem Deus innumeris quotidie dignatur donis, ꝓsequi. Quin & hoc multum terret, quod inquit: Eadem mensura qua metiemini, remetietur uobis. Quò fugiam? ubi me abscondam à facie Domini, si ille in iudicium cum seruo suo intrare uoluerit? Quid autem, si nec serui, nisi forte infidelis, nomine dignus fuero? Sed quis regum tam potens, aiunt, qui petenti omni daret? Christus, respondeo, iussit. Det igitur quis, si facultates suppetunt: sin minus, dare cupiat. Supplẽat cordis affectus, quod denegat prædiorum prouentus. Mentis penu diues esse potest, licet non respondeant uotis horrea. Non munera, sed cor: hoc est, dantem ipsum spectat Deus. nec attendit quantũ detur, sed ex quàm liberali pectore datum depromatur. Vnde, ut scis, & regum munificentiam uicit pauperis uiduæ munus diobolare. Itaq; ubi affuerint opes, nõ arbitror felicitatẽ con-

C gestas diuitias: sed erogantem sine tristitia, & cunctatione singulis manum. Qui hoc facit, uere beatus: & nō solum in isto, sed & futuro seculo diues, ac uere filius altissimi est. Placet & Salomonis super hac re sententiam audire: In Ecclesiste inquit: Mitte panem tuum super aquas transeuntes: quia post multa tempora inuenies illum. Da partes septem, necnon & octo: quia ignoras quid futurum sit mali super terram. Qui obseruat uentum, non serit: & qui considerat nubes, nūquam metet. Quæ sunt transeuntes illæ aquæ? nisi uilissimi quiq;, qui ita hic prætereunt, ut nulla ex eis ad nos reditura credamus commoda. En super illos potissimū sunt mittendi panes. manent enim uere: & licet præterire uideant, in tempore tamen quo maxime necessarij comparent, ac coram iudice nos excusant, in q; æterna recipiūt tabernacula. Quid est dare partes septem & octo? Ludat alius in allegorijs, ut septenarius huius uitæ partem capiat, partemq; accipiat & resurrectionis octonarius. mihi simplex historiæ filū magis arridet. Dedisti septem, & numerū quendam tibi pscripsisti, intra quē uel recipere inopes, uel pascere famelicos, uel aliter misericordē te exhibere certis miseris statuisti. ne teneare supstitiosa numeri religione: admitte & octauum, admitte & nonum. & alios. & in summa, nemo à te indonatus, uel beneficio non affectus abeat. Si obseruaueris uentū, seminabis nunquam. fieri enim potest (ut sumus multis uitijs obnoxij omnes) ut non occurrat sanctulus quispiā, & omni næuo carens, qualē tu uelles. Itaq; ociosus semper, & liberalis nunquam eris. Satis esse debet, quod Christus iustus est, fidelisq; ac innocens. Christo das, Christus remunerat, Christus remuneraturum se promisit. Inhumana Plauti seutentia est: Male meret, qui mendico dat quod edat. nam & illud quod dat perit, & illi uitam producit ad miseriā. Vere gennlem agit Tullius, quum inquit: Largitio, quæ fit ex re familiari, fontem benignitatis exhaurit, ita benignitas benignitate tollitur. Inhumana est & illa sentētia: Male meretur, qui peccatori dat quod edat: nā fomenta peccandi alendo suppeditat. Qui scimus hoc? D Fortasse carbones super caput eius congeres, & tua benignitate hominē alioqui bis periturum lucrifacies: dum se non uidet despici, & immeritum ad frugem meliorís uitæ puocari. Quid refert, offenderit me uitæ malæ exemplo, uel nocendi studio? Quanto grauior offensa, tāto nimirū liberalior cōdonatio. Nemo liberalior Christo. Et quibus ille se liberalius permisit, quàm peccatorib. maximis? atq; adeò, ut propheticum illud in eo impletum sit: Cum iniquis reputatus est. Et non alia de causa succensuit hypocritis, quàm quod hoc in se repræhenderūt. Nos autem uiles ne asses tāti facimus, ut piaculū putemus, si illos in uiros iniustos insumpserimus? pfecto uereor, ne & nos cū pharisæis iudicemur. Quid si illi ǫs iudicamus, nobis (id quod sæpe usu euenit) longe meliores sint? Putas ne Abrahamum uel Lotum, quum angelos exciperēt incognitos, de fide aut sanctimonia illorum aliquid certi cōperisse? Haud crediderim: tam paucis tū notus erat Deus. Quin pulchra uenatio, piscatió ue fuerit, eleemosynarum esca ē profundo maris, pisces rationales capere, & paulatim illos ad uerbum Dei, uitæq; sanctimoniam assuefacere. Aderit fortassis hora, qua inæstimabili præda diues apud Deum cōpareas. Hospites Lotū à temporali Sodomorum incendio eripuerunt, tu uero hospites aduenas ab æternis gehennæ ardorib. liberas. Sed plurib. forte, quàm exigat epistolæ ratio. Quid igit ad ea, quæ Thessalonicensibus Paulus scribit? Nonne delectum permittit? nonne à consortio nostro alienos facit ignauos? Nonne ille ipse uiduas iuniores ab ecclesijs accipi non uult? Recte quidem ille ordinauit: sed hoc illorum esto officium, qui & in alias ciuitatis pestes animaduertunt, quiq; gladium à Deo traditum in metum impiorū gestāt. Hoc curæ sit Episcopis, quorum est habere catalogum pauperum, & prouidere illis de decimis, fideliumq; oblationibus.

Solomonis locus in Ecclesiaste.

Plauti & Ciceronis prophanæ sententiæ.

Ecclesiastici. 12

Esaiæ 53.

Gen. 18. 19

2. Tess. 3

A donibus. Sed prò dolor, quid hodie infidelius agitur? Hoc munus, quia negligentes uidemus ociosos illos Episcopos, uel bonis saltem uiris ab ecclesia cōmendari fratrū cura postularet. Cæterū priuati curiositatem illam recte cauent omnes. Iustissima equidem apostolica sanctio est, & ad nostræ religionis prouentū multum pertinens. Alioqui si foueremus ignauos, uoluntariamq; & turpem cohonestaremus mendicitatem, non mirum, si uerbo Dei sincerius prædicando præiudicent parasiti, & alienarum mensarum mancipia (quæ Esaias caudas, ob caninam adulantiam utilitatemq; uocat:) non quæ lex Christi dictat, sed quæ architriclino probātur, populo proferrent oracula. quos mutos & ignauos canes, certū est, inutiles reip. Christianæ, neq; illos ulla sectarū totius orbis in suā admitteret. Quid enim intollerabilius, quàm id quod facere solet, pietatem redigi in quæstū? Quid tam indignum nobis, quàm excutere iugū, quod Adæ ac omnibus iniunctū? At non petis à me, quodnam magistratus officium: sed quid te facere deceat, ut coram Christo securior astes, & expostulationem illam nouissimam non formides. Scire uis, quid unctio doceat? Porrò etiam hoc, quid unctio doceat docere, unctionis fuerit. Quis enim nouit hominū, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui est in eo? Sic & ea quæ sunt Dei, nemo nouit, nisi spiritus Dei. Verum iterum scripturis adiutus, proferam quid mihi uideatur. Alius excellentiore sensu præditus sit, certioráque afferat: non inuideo. Apostolus quum mandasset suis, cauendos fucos illos, inordinate se gerentes ac ociosos, nostram sententiam non infringit, sed confirmat magis. quoniā subdit: Vos autem Fratres, ne defatigemini in benefaciendo. &: Neq; uelut inimicū habeatis, sed admonete ut fratrem. Tantum non geminam ille misericordiam, spiritualem & corporalem emendicat: &, inquit, ne defatigemini: ut perseueremus in cœpta liberalitate. At nos nondū elargiri illis cœpimus. Apud eūdem recepta sententia est, omnes nos unius corporis membra esse. Hoc igit quod in corpusculo nostro membris exhibet, illud idem in ecclesiæ magno & eximio illo corpore minime negligendū. Membris autem illis primum remedia adhibemus, quæ grauiori morbo sunt obnoxia: non attendentes interim, quod ignobiliora sunt, infirmioráue: satis illis patrocinatur, quod egentiora sunt. Quin & congruit, ut nobiliora parū bene affecta, cedant nonnunquam obscurioribus multū male affectis. Ne obscurior sit sermo, crassiori exemplo rem commonstrabimus. Nemo negat, genas honestiores digitis pedum. Finge igitur, faciem à quopiā stercore turpatam, nudos autem pedes superiectu carbonum ardentium amburi: nónne perspicuum est, neglecta interim faciei puritate omnes accelerare, ut quam primū à prunæ incendio pedes uindicent? Non absimiliter in ecclesiæ, atq; adeo totius naturæ humanæ corpore, si molestijs grauioribus angitur portio quædā infima, etiam uix plantæ digna agnominatione: compellit charitatis lex, ut aliquādiu posthabita nobiliorum membrorum cura succuramus parti alioqui contemptæ. Homicidij reus ero, si accurrā ad regem in lutum cadentem, & permittam agasonem in flumine submergi. Non iam disputamus, uter dignior sit: sed cuius euidentior periculosiorq; casus est, nostra ille ope iustius adiuabitur, ac opera. Necesse item habemus, ut nostræ ipsorū carnis obliuiscamur, & alienæ salutis solliciti simus custodes. Maledictus Cain, q dicere nō erubuit: Nunquid custos fratris mei ego sum? Nos Paulinam illam uocem è pectore non simulato depromamus: Quis infirmat, & non infirmor ego? Hæc uox uiuere in nobis Christum probabit: si omnes ægrorum omnium affectus & dolores in nobis, tanquam nostros experimur: si & nostra inopia alienam studemus subleuare necessitatem: non iam dico abundantia. illud enim nullius uirtutis, gloriæ'ue fuerit. Nam ut largum flumen in uicinū deriuare pratum, quum alioqui non

Margin notes: *Esa 9* · *Pietas quæstuosa.* · *Vnctionis doctrina.* · *1. Cor. 2* · *1. Thess. 5* · B · *1. Corinth. 12* · *Gen. 4.* · *2. Corin. 11.*

C non possum exuberans cohercere, forte ab inuidentiæ crimine liberabit, gloria liberalitatis nequaquam illustrabit: ita cū omne quod ex diuitijs tuo usui superest, inutiliter tuum est, & uerius non tuum, a relinquendum propediem uelis nolis, quod nunc tot arcis & uectibus includitur, ingratissimis exteris fortasse, quos à facie uidisti nunquam: & proinde hinc tenue liberalitatis nomen. At fraudare genium, laborare manibus, ut habeas, quod necessitatem patienti tribuas: hoc sanctum laudatumq; ieiuniū est, hæc sancta est eleemosyna, hæc uirtutis nomen meretur, hoc nomen excellit regum munificentiam. Ingrediamur itaq; in ualetudinarium quoddam, in quo decumbunt centum (scripturæ uerbo loquar) animæ, imò centum membra nostra: & sint nobis non nisi sexaginta nummi, uelimusq; benefacere omnibus, idq; res postulet, docebit unctio etiam distrahendam togam, etiam mutuum pecuniam accipiendam, ut nulli non beneficio nostro fruantur. Vnctio proba magistra fuerit, modò non contemnatur: aperiet uiscera, aperiet manū, suauibus ad immundorum oscula nonnullos uinculis protrahet. Quid opus multa doctrina? occultis cordi tuo consilijs illa loquetur: En caro tua, en frater tuus, habes materiam exercendæ pietatis, nihil est quod te excusare poterit. uelles & tibi, si forte simili teneretur morbo, adesse quempiam misero consulentē. Quid adhuc cunctaris? Deo ne diffidis, quod misericordem te derelicturus sit, qui immisericordi semper fuit misericors? Tuū fuerit iuuare, dicet unctio. Ridicula auaro homini narrarē, hæc commemorans: sed tibi loquar, sacerdoti uere pio, & cui de his disputare gratū est: & qui maiora facere soles, quàm precipere ego ausim. Vbi igitur inhortatur spiritus, nequaquā cessare fas fuerit. Iam metuit quis, ne impostor sit ille spiritus, & angelus satanas in angelum lucis transfiguratus. Etenim, aiunt, est uidere nōnullos, obsequentes domesticis, proprijsq; talibus consilijs, ubi sua in egenos profuderunt, cœpisse egere: & ipsos, & ipsorum necessarios, quum alios iuuare diu potuissent, alijs mēdicitate uili onerosiores factos esse. Quāto prudentius erat, reponere primum, quantum satis tum sibi, tum natis: & ex eo quod superest, dare eleemosynam: erunt enim & tū, teste Domino, munda omnia. Vnde nō impie prouerbium habet, Togam pallio propiorem, Charitatisq; esse, à seipso incipere. quo fit, ut non solum tibi ipsi sufficias, sed & alijs non sis molestus. Non ignoro, quosdam in hunc modum raciotinari: at mea sententia parum feliciter, quamuis sibi uideantur maxime sapere. Nūquam enim uidi iustū derelictum, nec semen eius quærens panem: ait Psaltes. Sed & Solomō inquit: Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt: alij rapiunt aliena, & semper in egestate sunt. Vanus timor est, & planè Christiano indignus. Cur non respiciunt uel ad Sareptanā illam uiduam, cuius lecythus olei non defecit: quòd prophetam in tanta fame & penuria, filioloq; ferè enecto prætulit. Quomodo credent sibi æterna, ineffabiliaq; futuri seculi bona reposita, qui tam solliciti de crastino? Quis illum probum medicum dixerit, qui ægros aspernatur: & in solis pharmacis conficiendis occupatus, non nisi cum ualentib. uersatur? Incerta damna cauemus, certa nō procuramus, nec amouemus. Egestosi illi nunc dolent, nunc algent: uos forsitan nūquam egebitis. cur ergo non præsentibus malis occurrit? At in causa est, neglecta charitas. Editur, bibitur, in delitijs agitur, gazæ colliguntur: Ioseph autem contriti nullus est respectus. Miselli isti aliena, non nostra existimantur membra. minime enim aliâs ita iudicaremus. Iam dum ex euangelio citatur, Quod superest, date eleemosynam: putâs ne Christum uoluisse, ut superflua nobis conquireremus ad sustentandos inopes? non hoc uult: sed facultates, inquit, uestras erogate pauperibus, & interiora quoq; uestra ab inuidia rapiendiq; auiditate desecabunt. In cōspicuo est, unde sit mūdi immisericordia. omnes in ocio & socordia uiuere uolumus, id quod

Ephes. 4 · *Vnctionis inhortatio.* · *Obiectio prudētiæ seculi huius.* · D · *Luc. 11* · *Psal. 36* · *Prouerb. 11* · *3. Reg. 17* · *Charitas neglecta.* · *Amos 6* · *Luc. 11* · *Immisericordia ex amore odij.*

A quod planè contra hominis conditionem est, qui ad laborem natus, ut in sudore *Iob.5.*
uultus suo pane uescatur. Omnes, filios suos regulos esse cupiunt. Quod ut effici *Gene.3.*
ant, thesaurisatione, atq; multis malis artibus opus habent. Hinc est quod tot cen
sibus, tot usuris, tot tributis grauata est omnis terra: & non solum exulat misericor
dia, sed & ubiq; regnant rapacitas & crudelitas. Dic oro, qui sunt omniũ immise-
ricordissimi? nonne illi ipsi qui socordissimi, & ignauissimi: qui in laboribus homi
num esse nolunt, sed uel ob personatam sanctimoniam, uel ob tyrannicam poten
tiam, in ocio dij quidam haberi cupiunt? Hominis sanè natura perquã paucis con
tenta esset. Quibus contingit uictus & amictus, & casula, non habent quod que-
rantur: sicut & qui his non satiantur, inexplebiles erunt semper. Quid igitur opus
tanta prouidentiæ cura? Quid sibi uult solicitudo? Vnde timor, ne fame pereundũ
sit? Et quid mali est, etiã si quis iusta causa cœperit egere? Si Domino ita uisum
fuerit, quis nõ Christianus & illã feret crucem? Scimus egere, inquit Apostolus, *Philipp.4.*
scimus & abundare. Atqui prudentes illi, nec egere, nec abundare nouerũt. Chri-
stianus inopiam non timet, sed & inops Deũ benedicit, inquiens: Sit nomen Do *Iob.1.*
mini benedictum. Nudus exiui de utero matris meæ, nudus & reuertar illuc. Do-
minus dedit, Dominus abstulit. Nobiliores Christianorũ diuitiæ sunt, quàm quæ
fortunæ ludibrijs sint expositæ. Est & paupertas non minimus thesaurus. Recum *Paupertas*
bit & ulcerosus Lazarus in sinu Abrahæ, quouis imperatore clarior. Quis sapi- *thesaurus*
ens omni tempore ebrius esse eligeret? Est & opum abũdantia perniciosa, si men- *Luc.16.*
tem ebrietas obruat. Quid mali igitur, si aliquantisper inediæ ferenda est atrocitas,
quam innumeræ sequentur æternorum gaudiorum retributiones? Timetur mo-
mentanea afflictio, & non timetur æterna? Deniq; quibus thesaurisatur? pueris?
hoc certũ non est. Dauid inquit: Thesaurizat, & ignorat cui congreget ea. Quis *Psal.38.*
B thesaurizandi præceptum dedit? Exemplum quidem alicubi affert Paulus, non fi *2. Corinth.12*
lios parentibus, sed parentes filijs thesauros reponere debere. Non hinc ansa su-
menda, quasi id curæ esse debeat Christianis, nam Apostolus suam inde fidem di
scipulis cõmendat, declarans se germanũ agere parentem, qui non suam, sed spi-
ritualiũ filiorũ salutẽ spectet. Alioqui si ita pro thesauris colligendis argumentabi *Parabolis illi-*
mur, age probemus & usuras, & bella, & theatra, & filios seculi huius, ac seruos *citarũ rerum*
nequam, & inhonesta alia, à quibus nonnuquam assumuntur parabolæ. Prolixi *utitur sciptura*
or fit epistola, & in arctum cõtrahere sermonem cogor. Primũ itaq; satagamus, *Tria obser-*
ut nulla nostri corporis, humanæ inquam naturæ, membra quamlibet parua, uti *uanda.*
aliena, & quasi nihil ad nos pertinentia negligantur, maxime si ægrotent. Deinde *An mẽbrum*
& in illis spectemus, quorũ amissio uel dolorem acerbiorem, uel dehonestamen- *egeat.*
tum turpius, uel deordinationẽ magis damnosam afferre possit, ut pro his seruan- *Nũ magis*
dis ac instaurandis maiore solicitudine laboremus. Postremum obseruemus, imò *egeat.*
primus ac præcipuus scopus sit, ut ea per quæ Dei gloriam ampliora sumpturam *Num Deo*
incrementa spes est, nullis non præferamus. Prima nobis commendet charitas, *gratus.*
posteriora uero necessitas ac pietas: imò omnia omnes illæ commendent occasio
nes. Et in his sanè nunquam refragabitur unctio. At si res secus habeãt, etiam ma- *Manus quãdo*
nus claudere docet: utpote si in mendicimonia luxui ac ocio dedita incidamus: si *claudendæ.*
grauiora alia urgeant pericula, quibus occurrendum: si ingratam Deo nos elee-
mosynam facturos existimemus. Fide enim semper opus fuerit, & cõscientia bo-
na. Est autem & misericordia nõnunquam Deo, non minus crudelitate, ingrata:
qualis scilicet erat illa Saulis, mandatũ Domini præuaricantis. sicut & crudelitas
est misericordiæ loco, apud Abrahamũ & Phinees, diuino obtẽperantes impe
rio. Indignior est eleemosyna, quàm quæ Deũ deceat, quũ in lapidea templa pe *In templorum*
cuniæ insumunt, si uiuæ, (rationales dico) germanæq; Dei domus obambulant, *structurã data*

C morbis fameq́ꝫ semimortuæ: ad quas instaurandas patres olim diuino spiritu afflati, si quid preciosæ suppellectilis reconditissimum in sacrarijs esset, proferre, conflare & distrahere, non solum nõ trepidabant, sed & pium optimeq́ꝫ collocatum iudicabãt. Nõ damnamus interim, neq; incusamus eos, qui pie Deo tẽpla quàm impie sibi palacia extruere maluerunt. At si hodie consulendum cuipiam foret, fateor, adhortarer ut quod quidã immodicis mendacijs, & prodigiosa sacrilegaq́ꝫ auaritia pro insensatis basilicis emendicant, id uiuis tribuatur lapidibus, è quibus cœlestis cõstruitur Hierusalem. Christiano christianè, non iudaicὢς, ædificandum est. Euerso Hierosolymitano templo, non de alio quàm spirituali instaurando cura nobis sit. Satis, superq́ꝫ satis templorum apud nos est. Pro necessarijs autem reparandis, superfluorum redditus sufficiunt. Neq; ptochodochijs amplis & splendidis patrocinaturam reor unctionem: maxime, ut sæpe fit, cum aliorum inopum iniuria. Nostri officij fuerit, præsentium magis quàm posterorum: magis nunc dolentium, quàm olim male habiturorum curam gerere. Quàm indignum Christiano est, coaceruare per auaritiam & immisericordiam pecuniam, qua è multis pauperibus census emulgeat, quibus pauciores alantur pauperes? Quanto liberalius fuerit, misellis id genus censibus grauatis, census remittere, quàm pro futuris nescio quib. (quid enim de futuris scimus?) census coẽmere? Hodie hodie obambulant, quos iuuare possumus: iuuemus illos. Hos neglexisse, crimine non uacabit: istos autem præteritos, fortè quis rectè excusauerit. Si durauerint posthac secula, non deerunt & uiri benigni pauperibus, quos illis Dei pauperum patris excitabit misericordia. Sin usqueadeò inualuerit inhumanitas, ut pauperum nemo miserea. tur: ꝓfecto neq; xenodochijs, neq; orphanotrophijs, neq; ullis alijs pauperũ, uel priuatis uel publicis domibus, inexplebilis diuitũ & potentiorũ parcet auaritia: sed quicq̃d est pauperũ, rapiet & deuorabit. id quod nouissimis temporib. euenturũ scriptura prædicit: & prò dolor, id quotidianis exemplis fieri discimus. Alioqui non est Christiani, & nescio an gentiliter boni uiri sit, ex sudore & sanguine pauperum pro fouendo ocio redditus quærere, & aliena miseria ditescere. Quotidie consumationem seculi & aduentum iudicis expectamus, & non pudet (malum) emere annuos redditus? Nescimus qua hora uẽturus sit iudex ad iudicium, & innumeras seculorum somniamus myriades, quibus perpetuos & innumerabiles partus modica procreet pecuniola? Panem quotidianum duntaxat à patre petendum docuit Christus, de crastino solicitos nos esse nolens: quæ portentosa illa temeritas, ex usuris, & oppressorũ pauperũ sudoribus immortales & in infinita secula duraturas uenari pecunias, & ex tenui metallo perpetuò fluentem diuitiarum sperare amnem? Verum iterũ ab instituto prolapsus sum. Docet quidem interdum spiritus, & afflictis absentibus ἐυλογίας mittere: sicut & Corinthios adhortatur Apostolus, at hoc nunquam cum uicinorum agit incommodis. Vestra, inquit, abundantia illorum suppleat inopiam. Parũ prouidus fuisset Apostolus, si & posteris reponendæ erant diuitiæ. Docet idem spiritus & Sareptanæ uiduæ exemplo, filios ac parentes non inutiliter alicubi negligi. In dispartiendis eleemosynis nihil tã seducit, quàm carnis & sanguinis respectus: hoc enim & Iudã proditorẽ fecit. Nihil item tutius est, quàm omnes ꝓ fratrib. ducere. Et quid inquam? nõ solum parentes, sed & nosmetipsos ignorare debemus. Altera enim & prima pars Christianismi est, à philautiæ malo alienari, & sese ignorare, ut Christi perfectum sit regnum. Frustra autem hic ingratitudinis timetur malum, nemini præiudicamus, qui generalis in omnes benignitatis suademus studium. Nemo libentius subuenit parentibus, quàm qui propter Christum prodesse cupit omnibus. Neq; hoc fuerit, ꝓpter humanam traditionem transgredi legem diuinã, id quod faciunt

Templa quæ Christianis ædificanda. — *De hospitalib.* — *Census remittere.* — D — *Census annuos emere, non esse Christiani.* — *Matthei. 5.* — *Absentibus mittendæ eleemosynæ.* — *2. Corinth. 8* — *3. Reg. 17*

A faciunt pharisæi, ut suis aliquid commodis accedat. Hic nihil tale suspicandum. profluunt ex ipsissimo charitatis fonte hæ leges: & non solum legi de parentibus obseruandis nihil derogant, sed ad mandatum primum, quod præcipit diligendum Deum toto corde, proxime accedũt. sicut dicit Euangelista: Mandatum secundum simile est huic. Nam ut simile sit, oportet ut ad ipsum perficiendum non impurior carnis affectus mentẽ sollicitet, neque prophanæ cuiusdam necessitudinis amicitia animum moueat: sed ille ipse, qui & in superiori lege diligi iubetur. Quin & alibi mandatum est, ut abnegem memetipsum. unde in Deum, cuius solius honor est, honorem & amorem illum redire conuenit. Tum parentes recte ueneramur, si non nostræ abblandimur seductrici & impiæ carni, sed profitemur illos à Deo nobis datos obseruabiles. Equidem ut simus ueri Abrahæ filij, exeundum & nobis est de terra nostra, de domo patris, déque cognatione nostra. Et sicut Paulus Ephesijs & Colossensib. præcipit seruis, ut dominis suis iuxta carnem, tanquam Christo seruiant: non ad oculum tantum, & ut hominibus placere cupientes: sed tanquam serui Christi. Ita planè, ut lex dilectionis proximi similis sit legi dilectionis diuinæ: operæpreciũ est, ut non solũ ut parentes, sed & ut datos à communi patre Deo, amemus. quod dicimus, nõ ut ἀστοργίαν asseueremus, & plusquam pecuniam uitam approbemus: sed ut penitissima eijciatur φιλαυτία, & dicere possimus aliquando: Viuo iam non ego, sed uiuit in me Christus: sequamurque, quócunque ille duxerit: & quibuscunque, & quoties, & quando uoluerit, misereamur. & iam non nos delectum faciamus pauperum, quib. benefaciamus: sed Christus ipse, qui singulari lege ad hos colendos, & ad despiciendum neminem nos obstrinxit. Etenim & suum cuique corpus non alia ratione curandum, quàm ut Christo seruire ualeat. Neque unquam impar benefaciendi studiũ esse debet, ni

Dilectio proximi qualis esse debeat. Matthæi 22.

Lucæ. 9.

Gen. 12. Coloss. 3 Ephes. 6.

B si quando Deum magis glorificari per eos, quib. benefit, intelligimus. Eapropter Apostolus inquit: Operemur bonum erga omnes, maxime autem domesticos fidei. Non simpliciter inquit Domesticos, sed Domesticos fidei. Neque enim probasset eos qui alienos expilant, & suos ditant: neglectísque pauperibus, luxuriæ materiam nepotulis & necessarijs relinquunt. Domesticos fidei dixit, uolens illos alijs præferri, quos Christianæ fidei præfert dignitas: inque illos nos indulgentiores, in quibus uberior Dei gloria relucet. Cæterum & hæc non minima Dei gloria est, quum præcepta eius seruamus: & perire non sinimus, quos ille nostra sustentari ope, alicubi requirit. Auro margaritísque aliàs non itẽ colitur. Amplius Dei refulget honor, ubi felicior est prouentus sanctorum fideliumque: & illorum in quam, qui in spiritu ueritateque Deum adorãt. Aboleri meretur quantumcunque est, quo Christi gloria minuitur. Fouendum & exaltandum uilissimũ quoduis, quo Christi crescit gloria. Vbi illi quid accedere animaduertimus, debemus nobis ipsis nostrisque deesse, ac alienis succurrere necessitatibus. Debemus unum multis, laicum sacerdoti, absentem præsenti præferre. debemus iterum & nos nostrósque alijs, & multos paucis, & sacerdotem laico, & præsentẽ absenti præponere. Hæc nunc habui, quæ Christo propitio, responderem. In omnibus, mi Bernharde, Christi gloriam quæramus. Fidelis ipse est, & nos errare non sinet, saluaque erũt omnia: Amen. Salutem meo nomine fratri tuo Chunhardo, & Sigismũdo Grimo Medico appreceris uelim. Vale: Basileæ, Mense Iulio, Anno 1523.

Gal. 6 Domestici fidei

HVLDRICHVS ZVINGLIVS BERCHTOLDO HALLERO, *cæterisque in Christo fratribus, Bernæ Euangelium prædicantibus, Salutem in Domino.*

GRATISSIMVM nobis fecisse beneficiũ, ô Fratres Christi milites, ne uos ipsos quidẽ ambigere, quæ uestra est pietas, arbitror. sollicitudinem

C enim omnium ecclesiarum, si quenquam, uos angere autumo: quarum ubi profectum uideatis, euangelijq́ incrementum, fieri non potest, ut non impense gaudeatis. Nam qui proximum diligit, in hoc Deus est. Deus enim charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. ubi autē Deus est, inde nihil non diuinum prodire potest: spiritus enim ille diuinus liberaliter omnibus bene uult, gratis omnibus impertit: sic & omnis qui natus est ex spiritu. Vnde manifestum fit, longe aliter atq; calumniatores opprobrant, eos, qui miseras Christi oues hodie quærunt & adserunt, esse animatos: nempe, ut non ex inuidia, ut isti ganniunt: sed ex charitate, sed ex Deo, qui in eis est, rem gerant. Macti uirtute pergite, ne retro respicientes, sulcum obliquū ducatis: néue ea quæ ædificastis, stipula fiant aut fœnum, aut lignum. Quæ autem misistis, commodissime uulgabuntur: tametsi prælum nostrum paraphrasibus germanicis est occupatum. Basileæ enim excudi curabo. Quæ autem tacenda erunt, diligentissime tacebuntur. De recens autem electi Pontificis electione, quid statueritis, non probe cōstat an excudi uelitis nec ne: quamobrem, quid fieri uelitis, significate. Vtrum autem ei liceat, qui propter fornicationem uxorem dimisit, aliam ducere: ut breuiter quid sentiā apperiam: Per Christum licet aliam ducere, nihil enim aduersatur uel obstat, quod dixit, dimitti posse propter fornicationē solū: etiamsi manifeste hoc uerbis disertis nō expresserit. Expressit autem Paulus 1. Cor. 7. Propter fornicationem autem quisq; suam uxorē habeat. &: Melius est enim nubere quàm uri. &: Virgo si nubit, non peccat: igitur, si uritur, nubat. aut si connubium excusat peccatū, nubendum est. Neq; me fallit, Paulum in sequentibus ita de dimissa, uel digressa potius uxore loqui: His autem qui matrimonio iūcti sunt, præcipio nō ego, sed Dominus: uxorem à uiro non discedere. quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari. nam clarū est, Paulū de ea specie diuortij nō loqui, de qua Christus Matth. 5. & 19. Marci. 10. Luc. 16. Alioqui enim dixisset de diuortio secundum Mosen, & diuortij æquitate: cum scilicet uxor fornicata fuerit. quam exceptionem nimirum Paulus non tacuisset, si de eodem genere diuortij fuisset mentio, de quo agebat Christus cum Iudæis. Sed quandoquidem hi, qui nuper ad Christum conuersi erant, pro ueteri gentilićq; more, auderent uxores quāuis leuem ob causam repudiare, nec tam Apostolus eos uellet austeritate legis grauare, ne uiso connubij rigore, ab ipsa cœlesti disciplina abhorrerent, dixit: His autē qui matrimonio iunctis sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à uiro non discedere. Si hic fornicationis causa uerteretur, proculdubio addidisset, Nisi accedat fornicatio: nisi non uoluisset fideliter præceptum Domini recitare. quod longissime ab Apostolo abesse putamus, qui iam diligenter diuina separat à suis, hisce etiam notis: Dico ego, non Dominus. &: Præcipio non ego, sed Dominus. Cum igitur fornicationis exceptionem obmisit Apostolus, clarum est, eam non in controuersiam uenisse: sed, ut dixi, ex recepto more, quasdam Christo credentes ob leuem simultatem tentasse maritos deserere, eas igitur uetat Paulus, à maritis discedere (fornicationis scelere nimirum semper saluo,) nam si discedāt, nō licere eis copulari alijs maritis. Quod si Paulus in genere dixisset, nō licere uxori maritū deserere (quod absit, uerūtamē aduersariorū instar obijcimus:) potior tamē est Christus, q dixit, pter fornicationē posse dimitti. Sed nō diuersum sentiūt Christus & Paulus. Hic nō pmittit quāuis ob causam, ille permittit pter fornicationē. q pmittit ob fornicationē, nō abest ab eo q nō pmittit ob quāuis causam: et q nō pmittit quāuis ob causam, nō obstat ei qui pmittit ob ingentem, nēpe ob fornicationē. Sed dicetis: Adhuc non adsertū est, licere aliā ducere, eū qui propter fornicationis flagitiū dimisit. Respōdeo: Nec tu probasti non licere. quin si recte Christi uerba ponderes, citius

An qui ob adulteriū uxorem repudiauit, ducere aliam possit.

D

A citius exprimes, licere, quàm nō licere. hoc pacto: Quicunque uxorem dimiserit, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: igitur qui ob fornicationem dimiserit, & aliam duxerit, non mœchatur. Vide hic si uis contentiosus esse, ac rarum ritu sophisticari, argumentationem hanc optime ualere, si exceptiuā particulam, NISI, expendas, & propositionem de copulato extremo, dimiserit ob fornicationem & (ecce ET) aliam duxerit: Pauli quoque sententiam non negligas, qua cuique libidine tentato præcipit uxorem ducere. qua item sentit, melius esse nubere quàm uri. & qua pronunciando dicit: Et uirgo si nubit, non peccat. Neque hic uelis nuptias desponsionem intelligere: non etiam cubicularē congressum: illa enim cœlibatus rectius diceretur, quàm nuptiæ. Adde quod Græcis γαμεῖν nō modo uxorē despōdere, uerū etiā coire significat. Neque id uelim ignoretis: In bibliotheca nostra uetustus libellus est, nomine Pœnitētialis inscriptus, in quo sic fuisse obseruatum apud ueteres scriptū est: Vt si uxor fuerit in adulterio deprehensa, marito liceat ab ea dissociato post anni spacium aliā uxorem ducere. uxori uero minime, nisi pœnitens reperta fuerit annis tribus: aut ad summum, si recte memini, quinque. Videte quid apud ueteres seruatum sit. Longior fui hac de re: uerum locus iste hoc exigit. nam & ipse eum anxie expendi aliquando. Cætera ex Erasmi Annotationib. petatis uelim: puta, An nō liceat deserere, si uxor fuerit uenefica, homicida, insidiatrix, parricida, fur, proditrix, & id genus alia. Ad secundum scire oportet, Christū frequenter Iudæis esse loquutū, iuxta formā tum præsentis status, puta, iuxta statum qui adhuc in lege esset. Legem enim mordicus tenuerūt Iudæi semper, etiamsi Christo credere cœpissent. hinc bella Paulo & Barnabæ cum circumcisione. Et, ut aperte dicam quod sentio, uerendum est quod

Nuptiæ. γαμεῖν

Legi addicti Iudæi.

B iusta ceremoniarū pars, qua uel hodie Christiani utuntur, à Iudæis defluxerit: partim à priscis illis Iudæis fidelibus, ueluti per manum tradita: partim ad legis normam ab hypocritis nostris, ueluti postliminio producta. Quid enim aliud uult aqua ista, qua nos quotidie lustramus: & fumus, quo defunctis parētamus: quàm quod apud Iudæos aspersio aquæ uitulæ cinere infectæ, & incēsa & thymiamata? Quid templorū dedicationes & feriæ, & tabernaculorum festa & sabbatorū ocia? Quid ambitio templorum, uestiū, ararū, quàm ut hac puerili stultitia crassos istos Iudæos etiā superemus? Quid ordines aut sectæ monachorū aliud uolūt, quàm Essei, Sadducæi, Pharisæi, & quarta philosophia, ut Iosephus ait? Præterea præcipua ista, cantus in templis, oblationes (ut putant) decimas, stipem ad arā collatā, & reliqua, quæ non est memorandi locus: quæ omnia sunt ad legis præscriptum comparata, adeò ut Iudæi facile sua, modò admittas, agnituri sint. Et quod Christus & Apostoli hac gratia fecerunt, ut rudi rusticoque populo nō nihil donarent: hoc nos, qui iam uiri esse debebamus, loco uere pietatis usurpauimus. Cum itaque Christus dicat Matth. 5. Si ergo munus tuū offers ad altare, &c. meminisse oportet, quibus quoque sit tempore locutus: Iudæis inquam, & ea tempestate, qua lex uigebat, quū adhuc hostiæ ad propitiandum numen offerrentur. Volens igitur Christus amorem erga proximum commendare, docuit ne Deum quidem sibi honorem fieri existimare, ni erga proximum gratiam geramus. Hostiam enim qua ipse tum colebatur, tantisper omittendam censuit, donec cum proximo sit in gratiam reditum. Ad eum modum Christus non raro tum loquutus est, tum operatus. Festos dies gentilitio more obseruauit, & reliqua legalia. Docendi uero modus ita passim ab illo obseruatus est, ut ubicunque cum Iudæis sit loquutus, aperte ad legis obseruationem accesserit. non hercle illam adserens, sed per eius occasionem ueram iustitiam docens: ut hoc loco, & Matth. 23. Væ uobis scribæ & pharisæi, qui circumitis mare & aridam, &c. Nunquid Christo curæ erat, ne factū pro-

Ceremoniæ à Iudæis.

C ſclytum bonũ redderent iuxta legis obſeruantiam? minime: ſed quãdoquidẽ pharisęi id facerent non alia ratione, quàm ut diligenter uiderentur æmulari legem, ſi
Legis nerui. multos aduenticios adtraxiſſent: negligerent tamen interim neruos legis, iuſticiã, miſericordiam, fidem: obprobrauit eis malitiam, qua non alliciebant incredulos ad legem, ut meliores per eã redderentur, ſed ut uiderentur ſtrenui legis adſertores. Quaſi diceret: Vos omnia opera ueſtra facitis, ut uideamini ab hominibus. Nam & hoc quod ſuo tempore forſan fieri iuſte, bonaq́ mente ſolitũ eſt, peruertitis: proſelytos uobis conciliatis, ſed nõ in eũ uſum, ut meliores reddatis: uerum ut opus ueſtrum ab omnibus prædicetur. ut ita etiam in ſua, hoc eſt legis profeſſione, hypocriſim eorum accuſet & malitiã: qua dum Chriſtum audire nolebant, produntur nec ſua ſancte aut recta intentione ſeruare, nõ quod ſua probaret. Vt ſi monachus mihi obprobret, quod minus caſte uiuam: ego idem in hũc modum obprobrem, Tute arctius caſtimoniã promiſiſti, uerum ut ſerues palàm eſt. ſic eodem cap. de templo & auro eius, de ara & hoſtia. nõ adſerit illic hoſtias Chriſtus, aut templorũ magnificentiã: ſed quod ne in ſuis quidem rem recte gererent. Similiter facit Paulus, 1. Corinth. 10. Hi qui in ſacrario operantur, &c. ad ſtatum ſeruatæ legis loquens, ac primã ſimilitudinis partẽ ponens. quaſi diceret: Hi qui iuxta legis ritũ hoſtias offerunt, ex hoſtijs participant, id quod aliquando iuſtũ erat ac licitum: ſic (ecce aliam ſimilati partem) qui euangelium prædicant, de euangelio uiuũt, &c. Quod aũt Berchtolde petis ut locos quoſdã in Matth. exponam: nõ eſt ꝑfecto nũc opportunitas præſtandi, quod ipſe tã uelim eſſe præſtitũ q̃ tu. partim, quod ſupra uires noſtras eſt: partim, quod negotiorum ſtrepitus & eccleſiarum curæ ita me undiq́ quatiũt, ut nuper Henricus Engelhardus Dec. doctor diceret, ſeſe uehementer admirari, quod nondũ eſſem ad inſaniã redactus. Nam
D ut exempli cauſa dicã, plus decies ab hac epiſtola ſum auocatus. Scribunt ad nos Sueui: exigunt quotidie, quod ipſe præſtare nequeo: tametſi pro uirili illis ſatisfacio. Scribũt ex Heluetijs fermè omnes, qui propter Chriſtum præmũtur. Hæc ut omnia boni conſulatis ſcripſi. Si uero quiddam occurret, in quo tibi uſui eſſe potero, ne parcas: nam maiori tranquillitati breui reſtituar. Locum iſtum Matth. 6. de eo qui in neruos coniectus, cogiĩ omne debitum reddere: caue de purgatorio in-
Locus apud Matthæum. telligas. ſed de hoc, quod Chriſtus noluit, ut ſui ſeſe mutuis litib. attererent. periculoſum enim eſſe, litigare. ſæpe enim compertum eſſe, eum qui ſe uictorem ſperabat futurum apud iudicem, uictũ eſſe, ac in neruos & uincula coniectum, donec, &c. Omnia oro æqui boniq́ conſulatis, nec noſtrũ hoc blandimentum oraculi loco ducatis: anſam enim cogitandi ſolã tradidi uobis. Veſtrarum uirium erit longe præſtantiora aliquando in uulgũ dare. Reliqua omnia narrabit Fabianus noſter, cuius memoria epiſtolã ſuperat. Salui ſint, Vadiuillius, Lupulus, Trempius, Epiſcopus Hœſtetterhiz: omnes. Ex Tiguro, 4. Decem. 1521.

AD FRIDOLINVM LINDOVERVM BREMGARTENSIVM *Concionatorem, ſuper publica de Gratia per Chriſtum hallucinatione, Expoſtulatio Huldrichi Zuinglij.*

GRATIA & pax à Deo patre, & filio eius unigenito, Domino noſtro Ieſu Chriſto. Frater in Domino dilecte, ſi modo Domini es: tu quidem hactenus & multa & grauia, ſiue per imprudentiã, ſiue per audaciam, in puram euangelij doctrinam, in Tigurinorum, & qui illic uerbum prædicamus, contumeliam effudiſti. ad quæ nos hac potiſſimum conniuimus cauſa, quod ſperaremus te cum ſententia ſermonem quoque mutaturum: ad quæ tam abeſt ut alioqui tacuiſſemus, ut iam olim conſiliũ fuerit

per epiſto-

A per epistolam te amice conueniendi: & eam si minus audisses, paulatim instandi, tum adhortando, tum arguendo, donec deserta Aegypto, cõtemptis carnium ollis & peponibus, cœlestis uerbi manna non solum tuum, sed etiam populi uestri palatum reficeres. At postea quàm animus tibi cœpit in diem magis ac magis ferocire, mutaueram consilium: melius esse ratus, si tibi satis superq; tua sponte insanienti deferuere potius bilem sinerem, quàm scriptis meis extimularem. sic enim & imprudentia & furore agitari uidebaris, ut nullæ prorsus anticyræ quicquam tibi prodesse possent. Et sic prorsus cõticui: istud interim solacij habens, quod & si Mænades insolescendo uinceres, haud multum tamen herbescenti Christo nocere, & minus Antichristo prodesse posses. Nũc uero, quasi parum sit in quibusdam uerbi locis dissensisse, & in homines genuinũ exercuisse, quum uniuersam Christi religionis summã euertere conari, & Chrĩstũ ipsum blasphemare te non pudet: rumpendũ esse constans hactenus silentiũ duximus, ne ad cõtumeliam Dei conniuentes, proditionis rei agamur: & quod olim populo Israëlitico, nobis quoq; eueniat: qui dum constanter gentes, quas iusserat Dominus expellere cessaret, ita iram Dei super se prouocauit, ut crebro hostibus suis sit subiugatus, quibus imperare debebat, ne sic inquam nobis eueniat, ut istis, quod scilicet falsitas & mendacium ueritatem subijciant, tua ista in cœlestem doctrinã & in Christum Dei uirginisq; filium cõtumelia, nullo dissimilari pacto debet. Ea autem est, ut ad causam ipsam descendamus. Quum proximo Augusto apud Heluetiorum nostrorum thermas ad ecclesiã, quæ illic est, sermonem fecisti, palàm asseuerasti: primum, Christũ solummodo pro eorum delictis esse passum, qui ante se fuerint: deinde, per Christum nobis non alia delicta cõdonari, quàm quæ baptismo abluuntur. nam quæ postmodum perpetrauerimus, sacramentis ecclesiæ elui oportere.

B Quod ad primum attinet, breuioribus quidem, sed claris tibi ante oculos exponam, quàm fœde hic sis hallucinatus. Abrahamo promittitur Gen. 15. In semine tuo benedicent omnes tribus terræ. Quod si ecclesia, quæ ex gentib. uocata est, & circum plateas, per uicos, apud extra urbem septa collecta, in semine Abrahami, quod Christus est, non est benedicta: quomodo omnes tribus terræ in eo erũt benedictæ? Et contrà, si omnes benedictæ sunt per Christum, cur tu eum posteris ipsius uiolenter aufers? Ad hũc modum omnem posteritatem Abrahæ percurre, & inuenies perpetua serie cũ uerbis prædici, tum figuris adumbrationibusq; præsagiri, quod Christus sit omnibus gentibus salutans futurus: & quod Israël Dominum ꝓditurus, gentes uero eum sint amplexuræ. quid enim putas Ismaëlis & Esau repulsam aliud figurasse, quàm ueterũ colonorũ eiectionem, & quæ gentibus facta est uineæ nouam locationem? Quid Iacob ex Mesopotamia uxoribus duabus, sed formosiore aliquandiu sterili, pulcherrima posteritate & numeroso pecore diues, domũ rediens, aliud uel potuisset indicare quàm Christum, qui oues tam ex Gentibus quàm Iudæis in unam ecclesiam coniunctas, istuc unde ipse uenerat, reduxit? quod ipsum Isaias pulcherrima similitudine sterilis aliꝗusq; feminę, ac postea fœcunditati redditæ, capite 54. expressit: quarum admodum multæ, sed omnes ad hũc typũ fuerunt. sic inquiens: Lauda sterilis quæ nõ paris, decanta laudem & hinni, quæ non pariebas: quoniam plures filij desertæ, quàm eius quæ uirũ habet. Quid sanctissimi Baptistæ uerbum: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi: num falsum, aut uani alicuius parasiti encomium fuit? Aut Iudæorum patres, qui ante Christum uixerant, mundus sunt, & nos mundus non sumus? Si uero Christus nostra quoq; uulnera sanauit, qui factũ est, ut nobis eam salutem inuideas? Et quum quidam gentiles aliquando cuperent Iesum conuenire, Ioan. 12. sensit præ foribus esse, ut salutis uerbum Gentibus quoq; annunciaretur: dixitq;

Christus non pro maiorum tantum peccatis passus.

Ismaëlis & Esau repulsa quid Iacob ex Mesopotamia reditus.

C tur: dixitq́ꝫ, Venisse horã, ut filius hominis clarus fiat: hoc est, ut morte superata, salus in eius nomine omnibus gentibus promitteretur. An & hoc frustra necũ esse putas? Postea uero quàm à mortuis resurrexit, et discipulis præcepit: Ite, inquiens, docete omnes gentes, baptisantes eos, &c. & prædicate euangelium omni creaturæ: Nũ & hoc inane tibi uidetur? Absit. Nisi, ut est quorundam audacia, hoc dictum uelis, ut gentes non sint gentes, aut humanum genus desierit creatura Dei esse. Num Iudæorum Deus tantum est? nonne & Gentium? Certe & Gentiũ est: Romanorum .3. Sed de hoc satis. nam ipse hic non obstinate constitisti, ut audio: sed rhetorum more, iniquum petiuisti, ut æquum (si modo æquum esset quod adferis) tolleres, hoc est, salutem per Christum patribus tantum promisisti, ut qui uere Christi sunt, grati essent & contenti, si uel hoc auferrent, quod Christus eis semel fuisset salutaris: quo deinde fieret, ut sacramentorum signis, quæ uulgus sacerdotum non nisi magno uendit, conducto murmure etiã frigido ac somniculoso, redemptisq́ꝫ preculis populus Christianus cõmissa sua expiare cõtenderet. Quod istæ uoces tuæ prodiderunt: Bona res est offerre, Offerte pro uiuis & defunctis: Nolite eos audire, qui docent, Nõ offerendũ esse: & consimiles. Acu planè rem tetigisti: hinc lachrymæ istæ uestræ. Sed in uiam redeo. In hac opinione non admodum pertinaciter constitisti: non ignarus quàm impiũ esset, quamq́ꝫ iudaicum & blasphemũ, eam adserere. Sic ergo ab ea discessisti, ut tergiuersationis effugium tibi relinqueres: & ad secundam sic gladiatorio animo properasti, tanquã eam non modo securibus, sed & palmis & plãtis defendere cõstitueris: uidelicet, per Christum nobis nõ alia delicta cõdonari, quàm quæ baptismo abluantur: & quæ pòst admiserimus, expiari sacramentis oportere. Quæ opinio quàm sit impia, & Christiano homine, nedum uerbi ministro, indigna, facile dici non potest. Quid enim

Sacramentis an delicta expientur.

D est Christum conculcare, si hoc non est? præsertim cum tot tamq́ꝫ manifestos scripturæ locos habeas, quibus uidere licet Christum pro omnibus omnium cõmissis ἀπολύτρωσιν, hoc est, redemptionem ac precium esse. Iterum ergo præcursoris uerbum considera: Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi. Vt quid dicit peccata mundi, si unum originale peccatum tulit? an peccatum aliud non est, quàm originale? ut cum dicat peccata, nihil aliud intelligere debeamus, quàm originale, quod scilicet omnia peccata sint originale peccatum tantum? Quorum utrunq́ꝫ quàm sit absurdũ, omnibus est manifestũ. Ioan. 3. sic legere poteras: Non misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mũdus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur. Ecce mundũ saluari per Christum: non tantum originale, aut etiam baptismum præcedens peccatum sanari. Deinde quod sequitur: Qui credit in eum, non iudicatur: te manuducere potuit in fidei cognitionem, quod fide in Deum per Christum omnia peccata delentur, ita ut ne iudicentur quidem qui Christo fidunt. De qua re non est hic ad sufficientiam dicendi locus, ne librum potius uideamur quàm expostulationem scripsisse. Ibidem 1. cap. Lex per Mosen data est, gratia & ueritas per Iesum Christũ facta est. Quod si per Christũ non nisi originale, & præcedentia baptismũ peccata delenẽ: quod nam discrimen erit Moseos & Christi? præsertim quum iuxta uestrã opinionem circuncisio apud priscos hoc potuerit, quod apud nos baptismus: quanquam illa in uenturo Christo, hic in iam accepto. Aut quæ nam esset gratia, semel abluisse eum, quem scias mundum esse nulla ratione posse? Gratia sic per Christum facta est, ut perpetua sit, perpetuò duret, perpetuò expiet. Nã omne quod Pater Christo dederit, ad eum ueniet: & quod ad eum uenerit, non ejciet foras: Ioan. 6. Veruntamen ad luculenta ueniamus. Christus sic pronũciat, Ioan. 14. Ego sum uia, ueritas, & uita. Quandoquidem ergo uia est, per eum ingredi oportet in uitam.

Christus pro omnib. omniũ delictis ἀπολύτρωσις.

Circũcisio Baptismus Gratia per Christum

Nam

A nã qui alia ingrediũt, fures sunt & latrones. Ibidẽ rursum inqt: Nemo uenit ad patrem nisi per me. Nõ ergo per sacramẽta, non per aliud preciũ itur ad patrẽ, q̃ per Christũ. Ipse dixit, qui & ueritas est. Nulla igiť prorsus ueniť ad patrẽ uia, q̃ Christo. Istic: Ego ad patrẽ uado, Et quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciã. Hoc seipsum facturum recipit Christus, quod in eius nomine petierimus. Si ergo iniquitates nostræ sicut onus graue nos premunt, per Christum leuari orabimus: & ipse faciet, quod orabimus. non enim dixit, Sacramentorum ui liberabimini, nec alia quacunq; re, sed me: cum enim petieritis in nomine meo, faciam. Cap. 16. sic inquit: Amen Amen dico uobis, quæcunq; petieritis à patre in nomine meo, dabit uobis. Hic patrem daturum pollicetur, quod paulo antè ipse promiserat: indiscriminatim sibi & patri, quod nobis diuinitus datur, attribuens. Deinde si nobis à patre, quæcũq; tandem oramus in nomine Christi donantur, quur non delictorum ueniam in eius nomine petemus? aut cur alia uia quàm per Christũ eam quæremus? Lucæ 24. aperte legis, Christum Apostolis & qui cum eis erant, mentem sic illustrasse, ut scripturas caperent: ac mox ex ipsis ostendit, ut se pati oportuerit, & resurgere tertia die, & in nomine ipsius prædicari pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes. Habes hic sole clarius, pœnitentiam & remissionem peccatorum oportere in Christi nomine prædicari: nec est ut hic de originali & baptismum præcedentibus causeris. nam in genere dixit, pœnitentiã & remissionem peccatorum. Iccirco fieri nequit, ut resipiscentibus Christum semel modò possis salutarem esse dicere, sed pœnitentiam & remissionem peccatorum in nullo alio ualere confiteri cogeris, quàm in nomine Christi. oportuisse enim, inquit, in eius nomine pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes prædicari. Actor. 4. perhibet Petrus, non aliud esse nomen sub sole, in quo nos oporteat

B teat saluos fieri, quàm nomẽ Iesu. Quomodo igiť tu audes adseuerare, sacramentis abstergi uulnera nostra, quæ solius Christi sanguine curãtur? Sanguis enim testamenti est, qui pro totius multitudinis salute fusus est. Verum quid lõgius rem istam perscrutor? Cum nouum testamentum ideo sancitum sit, ut æterni filij Dei æterno sanguine, perpetuò accessionem habeamus ad Deum, & non Iudæorum ritu cogamur uaccarum & caprorũ cruore pollui potius quàm lustrari: sed quotiescunq; uulnus accepimus, ad patrem clamemus, ut filij sui precio mederi, hoc est, ignoscere dignetur. Veritas est, qui in suo nomine postulare iussit: impetrabimus ergo. nemo enim est qui negare possit. idem enim est qui hãc uiam ostendit, quod & pater: unde & seipsum quoq; facturum spondet, quod alio loco de patre promittit. Iam quid Apostolorum testimonia produxero? qui toti in hoc sunt, ut Christum omnibus gentibus, omnibus animi morbis, omnibus conscientiæ uulneribus comprobent esse salutarem. At, inquies, omnia quæ adducta sunt, non equidem inficior: Christus agnus est, qui peccata mundi tollit, sed semel cuiq; tollit. Quis uero hoc unquã dixit? semel tollit. Nam quod semel tantũ mortuus est, nõ istud continuo sequitur, quod semel tantum reconcilier. ut enim æterni Dei filius est, ita precium sanguinis eius in perpetuum durat, ad omnium omnia exhaurienda peccata: non semel, sed semper. nam ad hoc semper uiuit, semper ad dexteram patris sedet, ut semper placet iustã Dei iram. Neq; hoc nostrum cõmentum est. Habes 1. Ioan. 2. Filioli, hæc scribo uobis ne peccetis. Et si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non solum autem pro nostris, sed etiã pro totius mundi. Primum, quibus scribit hic Ioannes? nimirum fidelibus. ergo & fidelibus, qui iam baptisati haud dubie erant, Christum propiciationem promittit. Secundo loco, cum dicit, Et si quis peccauerit: manifestum est, eum nõ de originali morbo loqui. hũc

Noui testamenti sanctio.

C enim nō peccamus ipsi, sed peccauit Adam. Postremo iterum audis Christum hostiam esse, quæ non solum gentis alicuius, sed uniuersi orbis uniuersa delicta expiet. Quod & ipse dulcissima Samaritæ parabola docuit, quum ipsum eius quoque quod supra duos denarios expensum esset, prædem facit. Porro quid aliud agit Paulus per totā ad Hæbreos epistolā, quàm ut uim ingeniūq́ mortis Christi explicet? Vt scilicet Christus una quidē morte uel oblatione sanctificatos, hoc est fideles, in perpetuū consummauerit: eā ueterū hostijs opponens, quod illas crebro iteratas oportuisset: ipsum uero tam sanctam, tam diuitem, tam deniq́ absolutam esse oblationem, ut qui ea freti sint, perpetuò per ipsam ad Deum accedant. Et propterea sic inquit cap. 13. Christus Iesus heri & hodie, ipse etiam in secula. Non aliud proculdubio intendens, quàm quod Christus adusq́ mūdi cōsummationem tam salutaris est, quàm erat cum in cruce mactatus spiritum redderet. mox enim adiungit: Doctrinis uarijs & peregrinis ne circunferimini. optimum enim est, gratia stabiliri cor. Hinc salutem hominis pendere definiens, si sola Dei gratia per Christum nitatur: quam uiam nouam nouiterq́ instructam Christus patefecit, Heb. 10. Sola ergo Dei gratia felicitati restituimur. Porrò gratia Dei per Christum sic firmata est, ut ferme iam debitū rationem induerit. Quomodo enim non omnia nobis donauit, qui filio suo nō pepercit? Hoc aūt postremū, quod maxime cōtra adsertionem tuā pugnat, uidelicet, sola gratia Dei nos iustificari, non sacramentis (quæ tu libēter magno uenderes) Paulus tam Romanis quàm Galatis scribens, clarissime adserit. Nā si sacramentis aboleri peccata potuissent, qui factum esset ut Christus carnem indueret, & nō potius sacramenta institueret, quibus expiaremur? At dices, sacramenta nō ꝓpria, sed passionis Christi uirtute repurgare peccata. Quur igitur Aristotelicæ oblitus es maximæ? Propter quod unū, quodq́ tale & ipsum magis. Si sacramenta ideo purificant, quod Christi sanguine sunt imbuta: sanguinis igitur est, non sacramentorum, criminum ablutio. Qui ergo Christi sanguine intrepide fidūt, peccatorū remissionē impetrant. Quod si sacramentum accedat, exterioris potius hominis informatio est, quàm interioris. Vt enim hic elementis nullis doceri aut fidelis reddi potest: sic iste quicquā capere nequit, quod sensu non experitur. Vt ergo toti, hoc est, tam interiori quàm exteriori homini Deus satisfaceret (ut exempli causa dicamus,) eū, qui iam credidisset aqua tingi iussit: non ut animum ablui hac ratione uoluerit (nam qui fieri posset, ut incorporea substantia elemento corporeo ablueretur?) sed ut exterior homo uisibili signo initiaretur, quo eius quoq́ rei, quæ apud interiorē uel fidei lumine, uel manifesto gratiæ Dei uerbo geritur, certior fieret. Quod Augustinus recte uidit, quū dixit, etiam quum uerbum accedat ad elementum, fide tamen omnia cōfici. Sed leue sit tam Augustini testimonium quàm nostrum, nisi uerbo Dei clare idem habeatur. Prima Petri cap. tertio, sic scriptum est: Cuius figuram referens baptismus, nos quoque nunc saluos reddit, non depositio sordium carnis, sed conscientiæ bonæ responsio ad Deum per resurrectionem Iesu Christi. Vides hic primum baptismum pro fide accipi: nam ea sola nos saluos reddit. Nec mirum hoc est, aut inusitatum Apostolis, ut scilicet signum pro signato accipiant: Paulus enim cum crebro id faciat, apertissime tamen in Romanorum epistola. Secundo, Quod & Petrus ipse continuò adiunctis sequentibus uerbis idem manifestum facit: Non depositio sordium carnis, inquiens. quibus aperte liquet, baptismum nos non saluos reddere, quatenus corporis superficiem sordesq́ abluit: sed quatenus conscientia nostra sibi probè respondet & constat, cum sese excutit, quomodo ad Deū habeat: ac uitæ in Christo certa est, quoniā ipse ex mortuis resurrexerit. Quid multis opꝰ est? Caput hoc esto: Sola gratia Dei nos saluos fieri

Christi oblatio.

D

Sacramēta quid ad peccatorum remissionem faciant.

Augustini sententia de sacramento et fide.

Baptismus pro fide.

A ſieri:id aũt, cũ ea fidimus. Ocius ergo cũ tua iſta in gratiã De cõtumelioſa opinione faceſſe, qua ſacramentis adſeueraſti admiſſa deleri, nõ alia ratiõe, oportere. Et quãdoquidẽ hactenus palàm ſic docuiſti, nõ citra iniuriã filij Dei: per eũ te oro, ut reſipiſcas, mentẽ ab errore reuoces, & in obſequiũ Dei mãcipes, ita ut nullius uerbũ apud te tantũ ualere ſinas, quantũ Dei. Quod ſi feceris, iã nouus homo fies: & quod prius ex hominũ ſomnijs cõſtanter adſeruiſti, dãnabis: cadentq́; de oculis tuis ſquamæ, quib. ablatis uerũ ꝓpius cõſtantiusq́; intuebere. cuius faciẽ ſi recte cõtemplatus eris, pudebit ſupioris audaciæ, qua tã glorioſe abſq; uerbi Dei autoritate nõ modo iſtũ, ſed & multos alios errores adfirmaſti. Reddet & animus tuus paulo humanior ac moderatior, ne more quorũdã quotidie noua excites incẽdia: nũc hæreticos q Dei uerbo nitunt, nunc uero eoſdẽ indicta cauſa trucidãdos, uociferans: quorũ furorẽ et fremitũ Dominus aliquãdo diſſipabit. Quin potius hoc age, ut ſi quãdo audias quod à ſententia tua abhorreat: cõtine pauliſper iudiciũ, ac interim uerbũ Dei cõſule. neq; id in lacunis, ſed in ipſo fonte & ſcaturigine, ſimulq́; ora, ut qui te liberaliter ad hauriendũ inuitauit, donet, ut cœleſtẽ, aquã hoc eſt, ſcientiã pure haurias. Hic mihi haud dubie aliter pronũciabis, quàm quũ carnem & ſanguinem conſuluiſti. omnis enim caro fœnum. Quod ſi contrà in contumelioſo errore contumaciter perſtiteris, gratiam Dei conculcando, & carnis & ſanguinis audaces opiniones adſeuerando: erimus & nos in te confutando conſtantes: neq; ſolum te, ſed & alios quoſdã indoctos doctorculos, quib. plus æquo hactenus indulſimus, non alia, quàm propter arrogantem illorũ ſtultitiam, cauſa. Te uero fama tantum, tametſi uicina, notum, quũ tanto faſtu turgere negent, amice primum conuenire placuit: ut ſi per Dei gratiã liceat, fratrem lucrifaciã: in nullum alium uſum, quàm ut Dei uerbo poſthac fideliter hæreat: hominis laqueum
B remittat, quo deinde ueram Dei gloriam contemplatus, miſeris mortalium cõſcientijs non alia cataplaſmata oblinet, quàm quæ ex cœleſtis medici apotheca ſint deprompta. Faxit Deus optimus maximus, Amen. Boni conſule amicam hanc Expoſtulationem noſtram, ſerius per occupationes miſſam atq; ſtatueramus. Vale. Ex Tiguro. xx. die Octobris. Anno 1524. Huldrichus Zuinglius ex animo tuus, ſi tu Chriſti potius eſſe uelis quàm hominis.

ORATIO HABITA VERNACVLO SERMONE CORAM *Senatu Baſilienſi, Anno 1530. de reducenda* Excommunicatione *Apoſtolica, Ioannis Oecolampadij.*

VALLEMVS, Viri honeſtiſſimi & Prudentiſſimi, alterum ex dominis noſtris patronis, quos Deputatos uocant, de noſtra re ſermonem habere: poſſent enim copioſe, & facerent nimirum diligenter. Sed quoniam nos ipſos noſtram cauſam agentes, ueſtra honeſtas audire cupit: prompte ac alacriter, quid nobis ac fratrib. hac in re utile uideat, non ut neceſſariũ dogma impioſe pſcribentes, ſed ut iuſſui ueſtro libẽter obtemperãtes, deliberandũ ueſtræ prudentiæ proponemus: & amplexabimur ut gratũ & gratiſſimũ, quicquid diuino uerbo conforme, ueſtra in ea re decreuerit autoritas. Monſtrabimus igitur tria ordine. Primum, quod eccleſijs cenſura, & cura quædam, ſiue per pœnitentiæ impoſitionem, ſiue per excommunicationis cauſticen neceſſaria ſit. Deinde quod excõmunicationem, olim à Chriſto inſtitutã, etiam hodie obſeruare difficile non ſit. Poſtremum, qua nam ratione illa cum fructu & laude ſeruari poſſit. Primum, excommunicationis neceſſitatem ſic docemus. Palàm eſt hac noſtra tempeſtate, in populo ferè ubiq; gentium, pietati multum decreſcere, timorem diuinũ imminuir, nouas & peſtiferas ſectas irrepere, ſa

C cramenta contemni: ita ut periculum sit, ecclesiã Christi propediem hic in arctum redigi, si non omnino, ut in exteris regionibus quibusdam, desituram esse. Proinde consilio tẽpestiuo opus: quod nõ defuturũ est, si Domino nostro Iesu Christo obediatur. Is enim scite docuit, & distincte præscripsit, qua ratione ecclesia sua seruetur. Cuius doctrina si negligitur, iam nõ illius, sed nostra culpa imminutior sit: exigeturq; à nobis pœna, nũ unius duntaxat animæ, pro qua Christus passus est, sed multarum milium, quæ nostra incuria pereunt: cumulusq; rei neglectæ posteritatis, quæ in præcedentium seculorũ ignauiã, quasi in legem respicere solet. Itaq; *Excommunicationis necessitas.* quum ex præscripto Christi sit excommunicationis rigor, & ad mores emendandos ab illo institutus: utiq; non est quare intermittatur, & euidens erit eius necessitas. Audite igitur quid de illa docemur. Initio non contentus erat Christus, religionis nostræ autor, sapientia & scientia discipulos suos illustrare, & ꝓdigiosorum miraculorum operatione admirabiles facere: sed dedit illis etiam claues, ac potestatem cum ligandi tum soluendi, eijciendi ex ecclesijs, & iterum recipiendi. Neq; hoc simpliciter: sed illorum facta approbaturum se promisit, & approbat, perinde ac si ipse liget ac soluat. soluta enim per illos in terris, soluta etiã esse in cœlis testatur. Similiter & ligata. Statim etiam ille idem Magister noster impios ac peccatores, simul ac iterum adhibitis testibus monitos, ecclesiamq; cõtemnentes, pro pu- *Charitas ecclesiastica.* blicanis ac ethnicis habendos. Charitati quoq; ecclesiasticæ, per quam sacramentorũ usu fideles omnes conglutinantur, tantũ tribuit, ut extra illã non sit salus: sed certus, quasi in diluuio extra arcã, interitus. Hæc indubitata sint apud Christianos omnes, qui in hisce & excõmunicandi seueritatem, & ecclesiæ autoritatem, liquido uident. Magna profecto illius est dignitas, à qua tanto cum damno receditur. Quanta enim incõmoda secum trahit, non haberi pro fratre: sed ethnico: hoc

D est, excõmunicari? Porrò iustam & necessariã esse hanc austeritatem, facilius quis *Cur instituta excommunicatio.* cognoscet, si quã ob causam instituta sit, animaduerterit. Est autem hæc. In agro ecclesiæ uaria seges est, tritici & zizaniorũ. In sagena euangelica cõpræhenduntur boni & mali pisces. In conuiuiũ nuptiale ingrediuntur bene & male amicti. In domo magna serui sunt ac filij: & fieri potest, ut ex seruis fiant filij. utrosq; suo modo *Filij.* regere cõgruit. Filij, utpote spiritu sancto adflati, suopte ingenio ecclesiã maximi *Serui.* faciunt: illiq; ut ornamẽto sint, curãt. Serui autem ac pueri adhuc, quãuis etiã ipsi scintillã spiritus feruent, timoris tamen calcare opus habent, quo ab ignauia deterreantur. Vbi enim nullus timor, ibi ignauia incrementum sumit: ubi ignauia inualuerit, actum est de uirtutibus omnibus: ubi uirtutũ cõtemptus, serpit sicut cancer perniciosa contagio: ubi contagio locũ inuenit, grassatur & populatur quicquid apprehendit. Corrũpunt enim bonos mores colloquia praua. Et ut iterum est apud Paulũ: Parũ fermenti magnã massam corrũpit. Et arguẽdi sunt peccãtes corã omnibus, ut exteri timorẽ habeant. Et quoniã excõmunicationis disciplina *Excommunicatio efficacissimum censuræ genus.* sola est, quę huius timorem acuit & conseruat, apparet quàm prudenter instituta, & necessario obseruanda. Est autem censuræ hoc genus ut efficacissimum, etiam & innocentissimum, & ab omni tyrannide semotum maxime. Efficacissimum inquam, nam militibus ignominia, qua gladium & baltheũ amittunt, plagis grauior est, & maximarum uirtutum imitatrix: Ita apud nõ omnino perfrictę frontis Christianos, magnum ad honestatem calcar addit excõmunicationis metus. Mulctã pecuniarũ & carceres pleriq; facile cõtemnunt, qui tamen hãc notã intolerabilem putant. Sciunt enim tam fœdam excõmunicatorũ defectionem, quàm gloriosa & honesta est sanctorum societas. Et quis pessimus haberi uelit? Quis apostata dici nõ erubesceret? Quis ut aridus palmes à generosa uite, quam pater cœlestis colit, exectus, & à corpore Christi auulsum membrum haberi non pertime

A pertimesceret? Innocentissimum quoque inquam, & nihil tyrannidis præ se ferre: *Excommunicatio innocentissimum censuræ genus.* tum quod intra hos limites se continet ecclesia, & sufficit ei illorũ consortio non grauari: tum quod ij, qui ita suggillantur ac uitãtur, sibijpsis desunt, se ipsos uel fidei adulterio, uel uitæ dissimilis deformitate abstrahunt, & sponte præcipitãt, nullis admonitionibus reuocabiles. Quid quæso aliud faceret ecclesia: nunquid con niuendo alienis peccatis se coinquinare, & pariter præcipitare deberet? Sed quid hac amentia insanius? Non sinit esse leniorem proximi charitas, nec permittit esse austeriorem genuina mititas. Quod suũ igitur est facit: & illis, siquidem uellent recipere pharmacum, parans salubre: & cauens interim, ne alij contagione polluantur, de quibus postea similiter desperare cogeretur. Quis tyrannidem diceret, incurabilib. illis relictis accurrere ad reliquias, saluas quidẽ adhuc, sed periculo uicinas? an nõ esset immisericordia ac tyrannis, deploratis parcere, & saluos perdere? Quid igitur innocua ecclesiæ mansuetudine manifestius? Quãuis autem *Ecclesiæ austera lenitas.* ecclesia tam innocenter, tamq; integre iusta sit ac lenis: uerũtamen cœlestis pater mira dispensatione ob lenitatem illam, qua exclusione contenta est, autoritatem eius nequaquã cõtemptibiliorem fieri permisit. Nam statim in nascentis ecclesiæ exordio, quũ adhuc miraculis diuinitas Christi orbi innotesceret, austerioris zeli spiritus in Apostolis contra perniciosos illos excitabat: in illis ostendens, quàm metuenda esset, quæ morum suorum suauitatem alioqui seruans tantũ posset. Prosternebat Ananiam & Sapphiram Petrus. Excæcabat Elymam magum Paulus. Idem impurum hominem Sathanæ tradebat. Contemptæ ecclesiæ pœnam morbis & pestilitate Corinthij luebant. Sic quamuis spiritu suo filios gubernaret Christus, promiscuam tamen confluentium turbam, timoris etiam retinaculo

B in officio seruabat, qui oportuno tempore etiam ipsi ex seruis fierent filij, & cruce purgati multum fructus afferrent. Euecta itaque tunc metuente populo in sublime fastigium ecclesia. Vbi autem stupenda illa cessauerunt miracula, totusq; orbis credere cœpit: ne in pace & signorum silentio spendor eius obscureratur, etiam summorũ principum animos illi inflexit, qui, ne illam innocuam & agninam in ferendis malis patientiam ubiq; præ seferentem impiorũ importunitas ultra modum conculcaret, eam suo gladio protegendam susceperunt: & ut maior fauor accederet, priuilegijs, opibus, patrocinio, hostium persequutionibus, idq; accedente magno populi consensu, deuotissimos declararũt. Fungentes enim munere suo, etiã nõ inuocati, contemnentibus illã magna ui se opposuerũt: & quantum obseruanda sit, omni mũdo indicarunt. Contemptissima autem fuisset, & esset, nisi timore uel diuino uel humano saxea quorũdam pectora domita essent, ac compescantur. Quid igitur ad emendandos mores excommunicatione, quæ terret & autoritatẽ ecclesiæ seruat, efficacius? Quid etiam ad sanctificandos, adiuuan- *Excommunicationis usus.* dosq; populos magis idoneũ? Hinc factum, quod omnium seculorum decursu usq; in hunc diem, ubiq; linguarum, apud Græcos & Barbaros, omnes sanctæ ecclesiæ inuigilarunt, ne hominũ noxiorũ cõsuetudine despicabiles factæ contaminarentur: excõmunicationemq;, mortem, gladium ac fulmen appellarunt. Neq; id sub Apostolis & Christianis regibus solum obseruatum: possent enim ex Mose leges produci, quibus templo interdictum, qui è castris semouendi, quiq; & à populi consortio prorsus abijciendi. Sed illa longiorẽ expositionem requirerent, quàm ut de illis nunc dicendi locus sit. Ecce & ærũnosæ illæ, quæ sub immanissimo Turca uel tributariæ sunt, uel toræ seruiunt ecclesiæ, hãc tamen disciplinã seruandam esse memores sunt. Et qui in papistica tyrannide, & in monachorum factionibus, & in Catabaptistarum latibulis, uel speciem ecclesiæ simulant, laruam suæ hypocriseωs, reiecto excommunicationis freno custodire nõ posse intelligũt.

C Quantum igitur sanctis ecclesijs Christi commendatam esse oportet? Iam satis opinamur liquet, excommunicationem prudentissime à Christo institutam, & leniitate seueram, & seueritate lenem, utilem ac necessariam esse ecclesijs: nisi illas pestilentibus hominibus infames, & omni autoritate destitutas amemus. Accedimus nūc ad id, quod secundo loco dicturos nos promisimus. Itaq; minime dubitandum est, hanc institutionem etiam nostris congregationibus temporibusq; congruam, possibilem: & nō admodū seruatu, si uoluntas assit, difficilem. Quod propter argutulos quosdam asseueramus, qui nodū in scirpo quærentes, ut aiunt, & optima quæq; impediendi studio, nugari audent: alia hodie secula, alios hodie requirere mores: lenitate parū, austeritate minus profici: plebem freni impatientem, sacerdotiū superstitionū fastidio factū abominabile: plerosq; nō expectata excōmunicatione sponte ab ecclesia abscessuros. Quid aiūt boni illi uiri? Nihil ne ad nos, quæ à Christo tradita? aut ad solam condemnationem posita sunt? aut blasphemia caret, dicere, Christū præcepisse nobis externa, ad quæ implenda uires sufficere nolit? Quis talia de terreno legislatore suspicaret? Quanto minus de æternæ sapientiæ hoc cogitandū legislatore? An non sic & omnia alia, quæ Christus uel dixit, uel ostendit contemptissima forent? Quid adeò à nostra religione absterreret uniuersum hominū genus, quod ab omnibus resilit, ad quæ frustra & sine spe enititur? Absit, ut prudentiæ uestræ tale quiddam in mentem ueniat, etiam si uulgus habeat tam indigna Christo, & eius ecclesia. Eblaterātes audimus, prò dolor, tam abominandas uoces, & propterea uerbū Christi nō erit otiosum. Quæ enim isti obseruari uolunt, omnibus seculis congruum. Præuiderat longe clarius quàm nos uidemus, quid nouissimis seculis istis euenturum, quàm effœta fides, quàm rara charitas, quàm effrenis licentia futura. At nihilominus ecclesiam usq; ad consumationē seculi duraturā testatus est, tametsi nunc contractiorem. Quan

D tulacunq; tamen futura, ad eam tamen pertinebit uerbum Domini, & uocem pastoris audiet. Quin potius, quia in tam morbida tempora incidimus, nunc pluribus & magis opus est remedijs. Est autem censura ecclesiastica, non tam pœna quàm remedium. Glorietur Apostolorum ætas, & ecclesiæ adolescentia glorietur miraculis, eius ualetudinaria senecta nūc gratias agat de remedijs. Et ut illis etiā ad cætera respondeamus, nondum ita deplorati sunt greges, quin illis subueniri posse spes sit. Abscedant interim quotquot retineri nequeūt: modò reliquiæ propter pereuntes non negligantur. Semen ac spem gregis nobis non defuturū confidimus, quod nec frenum abijciet: nec sacerdotium, per quod Dominum sibi loqui nouit, aspernabitur. Nihil non tentandum, quamdiu pœnitentiæ tempus non præterijt. Sæpe & deplorati reuixerunt. neglecta pereunt sana, diligenti uero cura reflorescunt & languida. Atqui non est obscurū, unde huius difficultatis suspicio. Malis animarum medicis hanc calamitatem debemus, quorum inscitia, incuria, & perfidia factum est, multis pereūtibus, ut omnis ars reputetur inutilis, omnis uigilantia suspecta. Declamauimus & nos nō raro aduersus abusus excommunicationis, & eos qui perdūt quos curare debebāt: & secant ac urunt, quibus uel subamara potiuncula mederi poterant. Sed ualeāt ij. Si idonea in tempore afferantur remedia, poterunt etiamnum uigilantia & solicitudine instaurari, quæ socordia & oscitātia perierāt. Id quo pacto fieri possit, arbitramur Senatores grauissimi auida expectatione audituros uos: iam olim satis persuasos, ecclesiæ suam censuram ex instituto Christi iure deberi, posseq; commode reduci. Vt igitē diffuta resarciri ualeāt, audite. Omnia plana futura sunt nobis, si diuersa ab illis quos excommunicatione abusos diximus, uia ingrediamur. Quod illi parū profecerunt, non est mirum, aberrarunt enim à diuinarum scripturarū semita: nos meliora

Excommunicatio etiam nostro tempori congrua.

Censura ecclesiastica.

A liora speramus, in eandem regressi. In tribus tyrannis illorũ depræhenditur. Primum, quod sibi solis autoritatem usurparunt, quam cum alijs communem habebant. Deinde seueri erant, ubi nullo opus supercilio, & innocentib. molesti erant. Adhæc intempestiuum zelum exercebant, neglecto diuini iuris ordine, & charitatis ratione. Omnia illa pestifera erant, & à Christi regula abludentia. quare nos planè cõtraria sectamur. Principio, Paulus scortatorẽ Sathanæ traditurus, non est ausus sibi soli uindicare ius cõdemnãdi illũ: sed sciens ecclesiæ, cuius minister erat, traditas claues: Congregatis, inquit uobis & spiritui meo, decreui tanquam præsens, ut is qui sic hoc patrauit, unà cũ potestate Domini nostri Iesu Christi tradatur sathanæ. Quæ Paulus agit, nõ solus agit: sed agit in potestate Domini Iesu, & agit suffragantibus Corinthijs, qui eodem spiritu prẹditi etiã ipsi, incesti hominis fœditatem execrabantur. At nõ sic pseudo Episcopi agebant: sed contempto spiritus ecclesiæ iudicio, in unius uel archidiaconi, uel officialis, quamuis auari, simoniaci, impuri, & flagitiosi arbitrium, negotium omne conijciebant: qui pro sua libidine nonnunquam ab ecclesia expellebant eos, qui & Christi, & ecclesiæ propter innocentiã uerè multo charissimi erant. Hos tamẽ nequaquam taxaremus, si eodem quo sancta ecclesia acti spiritu, illam nõ cõtemnerent. Fieri enim potest, ut unus quispiam, & solus, recte ac utiliter ecclesiæ nomine facinorosum cõdemnet: sed is quamuis corpore unus & solus sit, ei tamen ecclesia spiritu seiũcta non est. sicut Paulus Corinthijs spiritu præsens, corpore absens erat. Nos aũt nihil tale nobis arrogamus. Quãuis enim, Viri clarissimi, iuxta uestrã superioris ãni constitutionem, quicquid id est oneris in nos & diaconos coniectũ sit, ut post unam aut alteram fraternas admonitiones excommunicemus reos: tamẽ quia ecclesia abhorrere uidetur, timens ne pristina tyrannis redeat, quæ propediem iterum

B sui spiritus calculo abiecto, plectat eos quos pro bonis Christianis habeat: noluimus uel speciem tyrannidis induere, & oblata potestate uti: qua libenter fungeremur, maiori cõsensu ecclesiæ habito. non formidantes etiam pro ecclesia periclitari, si usus poscat: ut periculo nõ caret, potentes ac impudentes à peccatis auocari, ab ijs, quorũ nõ est tanta autoritas, quæ ab ausibus suis illos terreat. Sed esto maior, & idonea sit nobis autoritas, ut hodie non est: alienus tamẽ & nobis est fastus ille pristinus. Ministri sumus ecclesiæ in Christo, ministros nos esse meminerimus. In ministrorum ordine manere cogitamus, non nostram, sed ecclesiæ autoritatem quærimus: etiam licita ac oblatam potestatem resignare, quàm tyrannidi fores aperire malumus. Eant nũc maleuoli, & traducant nos, quasi pristinam tyrannidẽ ambiamus, & postliminio reducere studeamus. Optaremus sanè nos totos hoc onere leuari posse, nisi ministerio nostro coniunctius esset, quàm ut separari queat. De pastorum enim manibus subditorum animæ exquirentur. Non est tam ouium, quàm pastoris, cõpascuas iudicare pecudes. Qui ministrãt sacramenta, solliciti sint, ne alienis participent peccatis, & indignis temere manus imponant. Prẹpostero ordine, oues à pastoribus non iudicandæ pastorum uitã condemnant. Multa etiam occurrunt, quæ à solis doctis pastoribus cõsutari queunt. Itaq; non uidemus, quo modo saluo ordine ecclesiarum possimus has clitellas à nostris humeris excutere. At interim cauendũ, ne prior tyrãnis redeat. Hac enim de causa ponissimum Amplitudini uestræ supplicatum uenimus. Videtur aũt nobis patere uia, qua & ueri sacerdotij, quod est ministrorum dignitas, non offuscetur: & ecclesia nullius tyrannidis ui pulsetur, ac uexet. nempe, si sacerdotes cum ecclesia, in his quæ ecclesiæ sunt, simul iudicẽt, & excõmunicent. Nõ quod propterea ab omnibus qui in ecclesia sunt, petenda suffragia: magna enim ex parte populus affectibus uehitur, & iudicio destituitur. & quis non uidet quantam confusio-

Excommunicationis abusus triplex hactenus.

Eiusdem legitimus usus.

confusionem pareret, si audire oporteat sententias omnium mulierum ac puerorum, bonæq́ partis uulgi, quæ illis nō raro imprudētior est?) Sed quod designentur, sicut Apostolorum temporibus seniores quidam, qui olim πρεσβύτεροι dicti, quorum sententia, utpote prudentiorū, totius quoq; ecclesiæ mens esse constet. Tales enim esse decet, quos ob bonum testimonium nemo contemnere queat. Consultum itaq; nobis uidetur, ut quoties de rebus ecclesiasticis aliquid cōmuniter decernendum, adsint parochis aliquot à senatorio ordine, quo cuncta maiore cum autoritate gerantur: & addantur aliquot ex plebe, ne illa se contemptam conqueratur, & præter sententiam ecclesiæ pleraq; definiri ægreferat. unde ortum est murmur Græcorū aduersus Hebræos, Acto. 6. Si igitur ad quatuor parochos urbicos allegantur ex parochijs quatuor, senatores quatuor, & plebeij quatuor, honestus ille XII censorum consessus magna cum grauitate rebus præesse posset. Liceret etiam plebeis ac senatoribus de rebus ecclesiasticis portio designare, si officiorum frequentia rei familiari illorum prædicaret. Parochis enim prouisum est sat liberaliter. Sic tyrannidi occurri, ne quid præter ecclesiæ sententiam geratur: & dignitati ecclesiasticæ subueniri, ne suum uero sacerdotio, nō cōmenticio illo papisticǣs uncto, sed ministranti, & populi curam sollite gerenti, ius, suus honor interirent rationibus etiā: alijs, quas nunc præterimus, admoniti censemus. Hæc quidem de his dicta sint, penes quos potestas ecclesiastica. Nunc cōsiderandum, quos, quas ob causas eijcere licere putemus: ne iterū grauatam se conqueri possit ecclesia. nihil enim ad illos omnia occulta, quæ ad solius Dei tribunal pertinent. manifesta sint plurib. ea, de quib. illi iudicent: nec passim & temere, quæ supercilioisoribus displicent, censuram merentur. Non enim propter humanarum traditionum præuaricationem, quas pharisæi conscientiarum dilaniatores inuexerūt, D uel propter ea per quæ nulla ecclesiæ labes inuritur, nullúmue gregi incōmodum ꝓuenit, iudicia ecclesiastica erūt. ferēt enim libēter Christiani alter alterius onera: id quod haud ita pridem Pontificum sæuitia nō curauit. qui quoties in se dictum esset uerbum asperius, tametsi iuste, quoties nouis dogmatum suorum doctrinis contradictum, quoties debita ob inopiam creditoribus non dinumerata, quoties uel minimum quiddam in ceremonijs suis neglectum, suæ sæueritatis fulmina uibrabāt, & in coniugatos clericos, bonaq́ conscientia ciborum ac dierū delectum iudaicum negligentes, magis quàm in simoniacos & usurarios ac adulteros debachabantur. Quæ res nō parū dolebat oppressis plebibus, uidentib. culices liquari, camelos deglubi. Atqui Christi instituto non sic habet. Profligate, inquit Paulus, istum qui malus est ex uobis ipsis: πονηρὸν, hoc est malitia sua molestū. quales sunt, ut enumerat, scortatores, auari, idololatræ, ebriosi, rapaces. & ꝗ eiusmodi ebriosum non tolerat, ebrium Lot, uel Noah, uti infirmum nō excinderet. & nos quoq;, quibus omnis tyrannis displicet in ecclesia, eos duntaxat ex illa proscriptos uellemus, quos ut putrida membra ferre onerosum est. quos ut publicas pestes omnis honestas auersatur. quibus eiectis, corpus Christi uti purulento ulcere alleuiatum suauius habet: quos uel doctrinæ peruersitas, uel uitæ impuritas prius à regno Christi exclusos coarguit. Non enim nisi uerbo Dei, quotquot uel ligantur, uel soluuntur, solui ligariq́ didicimus. Iam uerbum Dei nequaquam crudelitatē docet, sicut nec effrenē licentiā approbat. Quis hanc igitur, non nostram, sed diuinā sententiā improbaret? quis impediret? quis dānaret? nisi flagitiorū ac turpitudinū manifestarius patronus, & uirtutū totiusq́ honestatis hostis publicus. Adeò nobis nil petiī uel quæriī aliud, ꝙ uirtutū plantatio, & uitiorū extirpatio, ꝙ quod diuinitus agere iussi sumus, quàm ne ira Dei ꝓpter paucos in totam congregationem desæuiat. Hic obiecerit quispiam: An nō in republica bene instituta,

Presbyteri censores quales esse debeāt.

Quos excommunicare liceat.

A stituta, qualis est hæc uestra, pacatè & piè ciuilibus legibus absq; excommunicatione uiuere poterūt? Nō ignoramus, Patres optimi, æquissimas uobis esse leges, quæ ad reipublicæ moderationem sufficiant: Sed ecclesiastica hactenus ad tribunal uestrum minus actitata sunt. Vnde licet Christianus sit magistratus uester, sæpe tamen ob secularium occupationum uarietatem, contingit causas ecclesiasticas uel minus mature, uel parum exacte tractari posse. Multa enim sunt quæ secularis magistratus, tametsi Christianus, nūc seuerius, nūc mitius punit, quàm ecclesiæ honestas exigit. Multa etiam præterit & recte dissimulat, præsertim in magnis ciuitatibus. Ferre potest ethnicos & Iudæos & excommunicatos, reipublicę tamen pacem non perturbantes, seque in suo ordine continentes. At ecclesia illos in sui consortium non admittit. Punit magistratus secularis tametsi Christianus, etiam eos qui uera pœnitudine ducuntur, quibus tamen ecclesia misericordiam impartitur. Adulter ciuiliter mulctatus, nihil peius propterea habet. Is autem non declaraŕ pœnitentia, quomodo sine ignominia ecclesiæ, mox dominicæ cœnæ particeps esse poterit. Catabaptista heri intinctus, etiam si magistratui seculari de mulcta responderit, quomodo sine offendiculo sanctorum societati se hodie iunget? Idem & de alijs dicere licet. Quis enim à tam recenti fœtore in ecclesia non offenderetur? nulla adhuc conciliatione præuia, ubi crimen quidem in propatulo, pœnitentia autem incerta: an nō per hoc apud exteros nomen Dei blasphematur? Fatemur quod optima quæque sibi polliceaŕ charitas, minime suspicax. At quid clamat aliud facinorosi impudentia, se populo sanctorum iungentis, quàm nullum esse tribunal Christi? Aliæ igitur ad tribunal uestrū, aliæ ad tribunal ecclesiæ actiones sunt, multùq; disiuncta fora. Et fit non raro, ut unus & idem præuaricator, in eadem causa, in utroq; foro, reus fiat ac plecti mereatur: &

Magistratui seculari cum ecclesiastico quatenus conueniat.

B apud uos, ut pacis honestatisq; publicæ interturbator, apud ecclesiam uero ut religionis prophanator condemnetur. Vos bonos ac pacificos ciues datis, ecclesia pios & inculpatos Christianos producit. Igitur neq; ob hanc causam ecclesia iurisdictione sua fraudari debet. Pergamus nunc ad id quod reliquum. nam de culpa, propter quam quis puniri debeat in ecclesia, nunc in genere satis dictum. Restat postremum, ut de modo, quo rei cōueniendi sint, agamus: nam & ab alijs, & in hoc multa per tyrannidem gesta sunt. Sæpe sine præuia admonitione sæuitum est, & nunquam auditi de hæreseωs crimine condemnati sunt. Sunt interim adhibitæ admonitiones, sed minaces, absq; omni charitatis suauitate, & emendationis studio. Vectigalis enim & argumentosa erat Officialibus, Notarijs, & Procuratoribus, frequens contumaciæ intentatio: ubi autem obediebatur, dolendum, quot artibus ac technis pauperum peculiolis insidiatum, quanto sumptu impetratæ sententiæ, quanta difficultate confecta negocia? Atqui Christus dicit: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus es fratrem tuum: sin te non audierit, adhibe tecum adhuc unum aut duos, ut in ore duorum uel trium testium consistat omne uerbum. quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. quod si ecclesiam non audierit, sit tibi uelut ethnicus & publicanus. Et hæc quidem Christus, omnibus modis amice cum præoccupato in peccatis agere instruens. Est enim correptio illa non amarulenta repræhensio, uel hypocriticum supercilium: sed cū spirituali admonitione instauratio, ut Paulus Galatis præcipit. Nam id soli spirituales præstabūt, qui agunt omnia ad ædificationem. Quamuis autem idem Paulus apud Corinthios hunc morem semel atq; iterum præmonendi non seruasse uideatur, sed citra admonitiones scortatorem satanæ tradidisse: nequaquam tamen legem Christi præuaricatus esse censetur. Est igitur in hisce diuersitas quædam. Sunt enim qui tanta impudentia pec-

m cant,

C cant, ut nullum monitorem ferant: ita ut non ferat ecclesiæ ratio, multum cum tali bus iudicio cōtendere. Talis certe nullam pœnitentiæ spem præ se ferens, mox ut diuulgatum erit crimen eius, excludi quidem ut ille Corinthius posset, etiā absq; istis admonitionibus, donec resipiscat. At nos ab omni, quamuis parua tyrannidis specie abhorrētes, maluimus regulam Christi, quàm Pauli exemplum sequi: & propterea etiam grauiter peccātes (licet à pœnitentia suscipienda absoluere nō debemus) non mox cum paganis & extraneis connumerari, uel excommunicatos declarari uellemus, nisi illos aliter lucrifieri posse desperemus. Arbitramur autem hanc rationē, quā nunc proponimus, menti Christi & ecclesiæ modis omnibus conformē: nempe ubi instituti fuerint XII censores in urbe, & pagatim tres: hoc est, parochus, senior ex iudicibus, & senior è plebe. Si unus uel plures iuxta Christi institutum fraternis admonitionibus delinquentem à peccato auocarint, & nihil poterint illius contumaciam XII censoribus intra mœnia, uel tribus censoribus in pago, in quo habitant iudicare: tunc Censores qui in pagis, si & ipsi nihil persuaserint, ad XII urbicos Censores causam remittāt, qui urbici iterum admoneant nomine ecclesiæ, obtemperantiq; pœnitentiam, qua ecclesiæ satis fieri censent, præscribant. Qui si à crimine nec desistere, nec pœnitentiæ aliquod specimen præbere uoluerit, excommunicetur: & tamdiu à fidelium consortio alienus sit, donec ueniam ab illis XII assequatur, quos in danda uenia nequaquam difficiles esse uelimus: licet etiam nolimus absq; iudicio certo credulos. At si nemo ex fratribus fraterna admonitione publice infamem dehortetur, uel ecclesiæ de illo conqueratur: duodecim illi Censores ubi conuenerint, inquirant primū, quinam emendandi sint, & si quis frater (nam de cæteris possunt prout ecclesiæ usus postulat agere) grauis criminis infamia laboret, deligāt Censores ex duodenario nu

Excommunicādi ratio qualis ecclesiæ conueniens.

D mero suo unum, fide, eloquio, autoritate apud reum plurimum ualentem: qui illum primo admoneat, ut fratrem decet: & si quidem illum audierit, proq; ratione delicti præscriptam pœnitentiam nō detractarit, nequaquam publice excommunicetur. Quod si adhuc in errore suo persistat, mittantur duo uel tres: etsi nihil etiam illi effecerint, admoneatur ab omnibus XII, qui nomine totius ecclesiæ illum lucrifacere querant. quos si contempserit, certum est in illis XII totam ecclesiā contemptum iri. Quid igitur reliquum, quàm ut tam obstinatus, omnis mansuetudinis & gratiæ contemptor, in nomine Domini excōmunicatus promulgetur? Ab excommunicatione si ueniam petierit, ab ijsdem memoratis censoribus liberetur, congrua suscepta pœnitentia. Nec est quod reus cōqueratur: nam quum palàm sit peccatum eius, quare in illo magis gloriari quàm humiliari studet? quare nō ad tempus abstineret à cœna dominica, aliudq; leuiculum pœnitētiæ specimen præ se ferret? quare non publice confunderetur, qui publice perniciosus est? Porrò quibus diebus, quo loco censores cōuenire deceat: & quæ pœnitentiæ iniungendæ, ne tyrannis irrepat: & quo modo agendum cum his, qui post publicam pœnitentiam & excommunicationem reconciliati relabuntur: haud nunc opus fuerit nostro consilio. Charitas in ecclesiam, zelus gloriæ Dei, & ædificatio proximi probe omnia docturi sunt: nos nūc dicendi finem facimus. Audistis Senatores optimi, quàm sancta, quamq; necessaria quæ petimus: quæ neglecta uix nobis Christianæ ecclesiæ nomen sinent reliquum, & certo iram Dei in nos prouocabūt: sin diligenter suscepta & impleta, mire profutura sunt. Audiuistis omnem tyrannidem in Censoribus, in culpis puniendis, inq; ipso modo puniendi abfuturam. Quoniam autem & uos pura ecclesiæ puræ membra estis, satagetis, ne res maxime utilis in ecclesia Christi negligatur. Vestro iam pridem nutu exulat à templis idololatria, uestro imperio sublata est falsorum prophetarum impudentia, uestris au-

spicijs

A ſpicijs reſtituta eſt libertas Chriſtiana, cecidítq; ſemiiudaica ſuperſtitio in cibis die buſq; obſeruãdis ueſtra prudentia, & multa alia quotidie emendatiora. Accedat oramus & hoc laudibus ueſtris, ut ſuam uenuſtatem & puritatem totam recuperet eccleſia: fiatq; populus ueſter peculiaris Dei, fidei ſinceritate ac morum ſanctimonia in totam mundo ad gloriam Dei celebris. Neq; admittatis, ut quorundam uaniloquis & inſidioſis uerſutijs præmium uobis maximæ rei apud Deum interuertatur. Diximus.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS IOANNI OECOLAMPADIO S.

GRATIAM & pacem à Domino. Expoſuit mihi Leo noſter ſententiam tuam de uerbis Pauli. Et ea prorſus nõ eſt alia, quàm nos tenemus. Diiudicare corpus Domini intelligimus, pro dignitate ſancire de humanitate, morte, & reſurrectione Chriſti: hoc eſt, ſentire de Chriſto, quod de illo ſentiendum eſt. Corpus autem Chriſti poni pro functione, quam in humanitate geſſit, non eſt alienum in ſcripturis ſanctis. Nam in Hebr. epiſtola habet, ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ: pro, Qui dum hac uita fungeretur aut moreretur. Vbi carnem omnino pro humana functione ponit. Sic & hic loci: Corpus Chriſti diiudicat, qui humanitatem quam adſumpſit, & diuinitatem qua pollet, ita nouit unum ſaluatorem & Chriſtum eſſe, ut maius ac precioſius mundo nunquam ſit datum, quàm hic redemptor. Porrò deinde uidetur mihi Paulus ſemper, quo ab idolothytis auellat, huc ſpectare, ut neget eccleſiam digne æſtimari, dum qui eius eſſe uideri uolebant, in idolothytis quoq; acquieſcebant. Qui enim Chriſti humanam functionem non ſatis digne æſtimant, facile eccleſiam eius contemnunt. Quid enim omnes ſiue libris, ſiue epiſtolis agi-
B mus, quàm ut à quibus deterrere uolumus, perpetuò inculcemus? Cura tenebat Paulum de contempto Chriſto (en tibi nunc corpus:) idcirco ubiq; inculcat eius amplificationem & cohoneſtationem. Communio ſanguinis Chriſti eccleſia nobis eſt, ſanguine Chriſti fidens, ſanguinem Chriſti bibens: ſed ſpiritu, nõ rictu, niſi ſacramentaliter. Nunc alienum non arbitror, ſi ſanguinis Chriſti eccleſiã uocemus: nam quæ ſanguinem Chriſti ſpiritu haurit, quæ ſanguine Chriſti expiatã ſe credit, quæ ſanguine Chriſti fidit. Quod ſi alienior uidetur hæc locutio, certe tamen Paulus ſic inqt: Vnus eſt panis, & unũ corpus tota multitudo ſumus. Qua προσαποδόσει cauſam reddit, cur ſocietatem ſanguinis Chriſti appellauerit, &c. De Caroloſtadio arbitror te nunc & à nobis, & ab illo accepiſſe literas. Mihi magis uidetur, ut Argentorati maneat. Si N. N. communicabunt tibi conſilium noſtrum de rebus Gallicis, diligenter lege: ſunt enim multa, quæ ſatis cauent corruptionem, largitionemq; regis. Vale, & bene age. Tiguri 12. die Martij 1530.

Diiudicare corpus Domini.

Corpus Christi pro eius humanitatis functione.

Communio sanguinis Christi.

IOANNES OECOLAMPADIVS BERCHTOLDO HALLERO
Eccleſiaſtæ Bernenſi, Suo chariſſimo fratri.

GRATIA & pax à Chriſto. Mi Berchtolde: Chriſtus nullã aliam diuortij cauſam, quàm adulterium docens, ſuam doctrina moſaica ſublimiorẽ oſtendit: quam nõ duri cordis homines, ſed plane carnei, recepturi eſſent, parati ad crucem magis quàm ad delitias ſpectantes. Itaq; ſi repudiũ permiſerimus aliã ob cauſam, quàm eam quæ à noſtro legislatore præſcripta eſt: ad duritiẽ cordis reſpiciemus: ubi uere cõiugalis affectus, coniux coniugis morbos & onera fert, & ſua eſſe arbitrat: fideq; in Deum ac charitate proximi, ſiquidem loco cedere cogitur, indiuulſus tamen manet affectus ſinceritate: continentiamq; à Domino, quem tentare non uult, fa-

Diuortij cauſa ſolum adulterium.

C cile impetrat. Aliorũ ipse dicta nõ moror. Nam si fenestram diuortijs aperuimus,
uerendum, ne priscis Iudęis pleriq; plures uxores sortituri sint. Illa contentiosior,
hæc sumptuosior, alia lusca, alia fœtidi anhelitus: & quid non in crimen obijcieť?
Habes quæ nunc mea sententia sit. At contagium, & infantuli periculum causą
bere in leprosis, si iungantur. Equidem Christianis meliora polliceor, si cõtinentu-
am non obtineant. Vale, Basileæ. 22. Ianua. 1 5 2 9.

BERCHTOLDO ET FRANCISCO FRATRIBVS
Bernæ Euangelium prædicantibus, Huld. Zuinglius.

Missarum reditus in pauperum usum redigendæ.

GRATIAM & pacem à Domino. Ad Benedicti quæstiones duas sic
habete. Nobis omnino ea sententia probatur, quæ putat redditus ad
missandum pro defunctis institutos, in ærarium pauperum redigi
æquissimum esse. Pauperes enim Christus nobis nunquam defore
dixit, in quos beneficia nostra conferamus. Hoc autem oportunissi-
mum uidetur, ad declinandum tum dissidium, tum inuidiam. Sic autem lex statui
potest, ut quicquid iam manucaptũ sit in missandi usum, istuc quo diximus refera
tur; quicquid autem nondum manucaptum sit, retineri possit ab his, qui propedi-
em amandaturi erant in manũ sacerdotũ. Apud nos nũc fermè 1 3 0 0 floreni
quottannis pauperibus, ex sacerdotijs & anniuersarijs cedunt. Secundo appa-
ret mihi, cœnam non subito esse incipiendam: sed continue interim desiderium
eius incendendum, quo pij magis ac magis urgeant. Ibi nobis prębebitur ansa &
obsequendi, & negandi: obsequendi, quum dicetis paratos esse ad celebrandum
cœnam: negandi, quum dicetis nefas esse in una eademq; ecclesia duplicem ser-
uari usum: alterum apostolicum, alterũ autem antichristianicũ. fieri enim posset,
ut si missa primum nõ esset abolita, & nihilominus uos cum ecclesia celebraretis
D cœnam, ut paucis in angulũ aliquem conglobatis, permitteretť in sacello aliquo
missa. Iam quemadmodum in Bohemia educarenť diuersæ familiæ. Sed si missa
in solidum exautoretur, nihil huiusmodi metuendum erit. Hoc consilium Domi
nus nobis olim reuelabat, cum apud nos esset missa abroganda. Et nisi ad hunc
modũ egissemus, pars aduersa obtinuisset, ut in recessu aliquo liceret eis missare.
Quum autem publica esset autoritate antiquata, iam nemini licuit eiusmodi quic
quam moliri. Valete, XI Die octobris, anno 1 5 2 7.

APOLOGIAE SACRIFICII EVCHARISTIAE, QVAM PE-
*largus factionis S. Dominici, Senatui Basiliensium obtulit, Repul-
sio, per Ioannem Oecolampadium.*

SI tibi tam pacis studiosus, tamq; abhorrens à contentionibus est ani-
mus, Pelarge, ut in peroratione tua narras: mirum profecto, quod cla
mantibus nobis perpetuo ad populum, paratos & expositos nos, ad
reddendam rationem fidei nostræ, obtestantibusq; te, ac alios aduer-
sarios, per sacra, summaq; omnia, ut de scripturis conferre non dedignemini, si for
te sic controuersiarum finis aliquando fiat: tu nullam concordiæ occasionem ob-
tuleris unquam, imò multas ob facilitatem uiciniamq; nostram obuias tantũ non
reieceris, atq; adeo nunquam periculum feceris, qui nam simus, num pacis secta-
tores uel contemptores. Est autem & Apologia tua amarulentior, quàm ut de te
tale quiddam polliceatur. potuisset enim multa conuitia, quæ absq; causa in nos
effutijt, silentio præterire. Vnde uereor, pacem non adeo tibi cordi esse, nec tanto
pere à te desideratam. Nihilominus persuasum esto, eius apud te magnam esse re
uerentiam. Age, nos qualescunq; ansam tibi præbebimus, qua (siquidem is es;
quem

A quem te haberi uis) desiderio tuo consulas, & uel tandem quæ charitatis sunt, me doceris. Disces fortassis melius de nobis sentire, minusq; succensebis, si quanta fide ac religione in scripturis ambulemus, animaduerteris. Oportebat sanè, litiū nostrarum diremptricem, ac amicitiæ conciliatricem esse diuinam scripturam: sed tibi quid acciderit ignoro, quod Ecclesiæ autoritatem maioris facias, minusq; suspectam censeas, ratus hanc potiorem ad pacem uiam ostensuram. Videamus igitur principio, quónam illa tua Ecclesia ducat? Dic sodes: quam tu nobis Ecclesiam præstituis, quæ in re fidei neq; fallit, neq; fallitur? Aliam ne dices multitudinem, quàm ouium uocem pastoris audientium, & spiritu Christi directam, ueram scilicet eius sponsam? Illam certe & nos non reijcimus: quandoquidem nihil approbat, quod sponsum improbare cognoscit. Porrò unde illam ab adultera dinoscemus? Fit enim non raro, ut synagoga satanæ pro Ecclesia Christi sese uenditet: & dum ea, quæ per sanctos Prophetas ac Apostolos spiritus Dei locutus est, condemnat, iactitet sese in spiritu sancto legitime coactam. Sæpe concilia discrepant, & diuersa decernunt. Alibi definitum est, Papam concilio superiorem: alibi secus decretum est, rescissumq; quod antea sancitum. Alibi imagines è delubris tolli, alibi conseruari iussæ sunt. Alibi corpus Christi negatum est essentialiter in eucharistia, alibi affirmatū est. Alibi patres homousion filium Dei receperunt, alibi exploserunt. Alibi permissa sunt sacerdotibus coniugia, alibi interdicta. Alibi hæretici rebaptisari uetiti, alibi iussi sunt. Et nonnunquam minor conuentus magis pia sanxit. Quomodo nunc consulemus conscientijs? utri congregationū credemus? Nunquid numerosiori? at congregarat etiam Ahab contra unum Heliā aliquantos? Haud ignoras, quid toties prophetæ cōqueruntur de קשר הנביאים. An nō totum concilium sacerdotum & prophetarum condemnauit Christum? Certá ne

Ecclesiæ iudicium.

Concilia sæpe discrepant.

B erunt, quæ in concilijs definita sunt, & nullo egent iudice, ut an fidei consentanea sint, explorentur? Non licebit etiam illorum spiritus examinare? An fortassis periculo caret, tam diu hæsitare uacillabundas conscientias, donec cōcilij oraculo certiores reddantur? Putásne Christum sponsæ suæ tam infidum, ut spiritu suo interim eam destituat, donec ex omnibus mundi partibus conuenientes patres illustret? Tametsi nec illis, si Christi sunt, & quæ uere Christi sunt sectent, defore spiritum sanctum dixerimus. Neq; enim hæc in præiudicium eorū, qui spiritu Dei congregantur, scribimus: sed in omnibus prudentiam requirimus. Quo igitur indice spiritus probabimus? Alió ne quàm sacrarum scripturarum? quæ idcirco *κανονικαὶ* & regulares, ut his pro regula utamur. Quare ergo nō ducis nos primum ad certam & cōpendiariam uiam? An tu minus satis rhesinæ in Gilead, minusq; remediorum in diuinis uoluminibus, ad conuellendas aduersariorum offutias, & obturanda hæreticorum ora? Vbi igitur gloriatio nostra, si ex hoc armamentario arma nō sufficiunt? Quid igitur est, quod Paulus tam fidenter scribit Timotheo: Omnis doctrina diuinitus inspirata, est utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem, quæ est in iustitia, ut integer sit homo Dei ad omne opus bonum apparatus. Cur Petrus lucernam uocat, loco obscuro fulgentem, propheticum sermonem? Cur Iesaias uocat ad legem & testimonium, si non dixerint iuxta uerbum, hoc non erit ei diluculum, &c? Vacillant ne apud te tam indubitatæ fidei scripturæ? Dicis, te non iniquum scripturis: sed eas maximi facere, & fateri collatione earum plerophorian fieri. uerum hac ratione nihil consultum esse uel publicæ paci, uel animarum saluti, ut res maxime agatur scripturis, quas alius alió perinde atq; cereum nasum deflectit. Meliora precamur sacris, quàm ut ob quorundam licentiam procacissimam inutiles fiant: alioqui frustra scriptæ forent. uerum non patiuntur ubiq; eam tyrannidem, ut conferantur iure

C imagini omnes prætereuntes ex æquo spectanti, uel carbasis pro flatu uenti se sinuantibus, uel cothurno utrisq; pedibus idoneo. Vindicant id adulterij strenue ij, quibus spiritus prophetiæ, & sinceriter enarrandi scripturas cõcreditus est. Et tuum fuerit, si uim facimus scripturis, ut nos hoc agere scripturis coarguas: tuum fuerit, si sancta Prophetarum monumenta diruimus, id per Analogiã fidei, & indubitatam gloriam patris ostendere. Habet apud fideles characterem scripturæ ueritas, qui cancellari nequit: id quod uerissimum esse experieris, ubi in te reciderint tela, quæ in nos iaculatus es. Satius igitur fuerit, penitius scrutari scripturas, q̃ indubitatam eius fidem labefactare: quę si semel in suspitionem uenerit, iacturam uobis grauissimam relinquet. Occurrunt etiam in liminari epistola, in amœni quidam hæreticarum technarum flosculi, quibus nonnunquam obsolescit scripturæ candor. attingã & illos, tecq; iniuria nobis eas obijcere ostendam. Erras igitur planè, quod nos cuniculos & latebras, in quas nos recipiamus, si scripturis urgeamur, inquirere suspicaris. Alijs hæc obijcienda memento. Clarissimis enim testimonijs res agitur, & aperto in campo cõfligimus, nec uidebis terga nostra. Deinde non pudet nos delectum habere in scripturis, & apocrypha à canonicis secernere. Non est recens id genus stratagematis. Suspitione non caret, ad apocrypha, ubi de dogmatis agitur, se cõuertere: ad quæ si confugeremus, recte insultaretis. at dum hisce libenter utimur, quæ nullus uel hæreticus Momus reijcere potuit: iure à fraudibus & insidijs alieni existimamur. Nomenclaturam canonicorum librorum, spirituales uiri multis retro seculis, posteritati luporum rictibus exponendæ cõsulturi, tradiderunt. Si non stant pro nobis Hieronymus, Eusebius, & quot quot inter sacrum & prophanum tanquam ueri sacerdotes dignoscunt, peccatũ nostrum fatebimur: sin à parte nostra conspicui sunt, cur factum tam sinistre interpretaris?

Apocrypha.

D Quare etiam rapitur in calumniam, quod Hebræorum Græcorumq; librorum ueritatem consulimus, num sententiæ nostræ accedant nec ne: quos citra periculum suspitionis aspernari non licet. probare potius debebas, infideliter & contra analogiam fidei, uspiam illos à nobis male tractatos. Quid ad nos aliorũ perfidia? quamuis certum, semper infelicius scripturas tractasse eos, qui bonas artes & linguarum studia contempserunt. atq; adeo affirmare ausim, nullos, nisi spiritu Dei afflati, uel insignite impudentes sint, absq; idiomatum notitia, illis nõ consultis, certi quippiam pronũtiaturos. Parcendum erat uel adolescentum ingenijs, quæ calumnijs id genus à sanctis studijs absterrentur. Cæterum hæc te minus decent. affirmant enim quidã, quod Græca Hebræaq; in hoc libro citata alius suppeditarit: tu uero parum Græce, nihil autem Hebraice calleas: atq; ita alienis uestiare plumis. id quod ego non magnifacio, etiamsi totam lucubratiunculam ab alieno mutuaris. De exemplarium uarietate, typographorumq; oscitantia, nunquàm ne putas iuste posse queri? non es utiq; tã inexercitatus, qui id dicas. Quid ergo nobis tanquam crimen intentas, causari nos exemplarium uarietatem: cum nunquam probaturus sis, id nos prætexere, nisi exploratissimum habeamus. Sed uideo quem pungas clanculo his aculeis: nimirum doctissimũ quendam, de linguis optimemeritum, & in hoc sudantem, ut pura constent exemplaria. aut fortasse id te docuit, maledicentissimus Roffensis quispiam, qui talia impotenter in nos debachans eblatterat: cui fidem neq; tu, neq; alius habere debebatis, nisi ita esse certiores facti essetis. Fortassis autem & ab alio uanissimo autore didicisti, supremum nostrum effugium esse, OMNIA SEMEL sannis, scõmatis, & dicterijs diluere, ridere, exibilare, carpere, uellicare, calumniari. condemnare, atq; aniliter agere. Bona uerba quæsumus: secus enim testanẽ nostri commentarij, nostrę apologiæ, nostræ conciones, nostraq; omnia: tametsi nõnunquam ab aduersarijs

tam

A tam stulta affirmantur, tam delira docentur, tam inepta prædicantur, ut haud mirum sit, si ex Heraclitis Democriti, uel ex Democritis Heracliti efficeremur. Philautiam demum in arrogando nobis solis omni iudicio, immerito & parum amice obijcis. Coram tanto Senatu, imò coram orbe, non nisi uerissima certissimaq; proferenda erãt. Nullius enim libertati nostro iudicio præscripsimus unquã, neq; tam pertinaciter alicui assertioni adhæsimus, quin à sententia nostra cessuri eramus & simus, si certiora scripturis diuinis nobis ostendantur. Interim non placet, hypocritas agere, & aliud corde sentire, aliud ore confiteri: non enim uidemus, quo pacto id corã Deo excusare ualeamus. Neq; propterea sanctæ Ecclesiæ iudicium reiectum est, etiamsi non cuiusuis cõiurationis amplectamur sententiam. Dum agimus, quod Ecclesia solet, eam non contemnimus. Audit autem illa uocem Christi: à qua & nos, quantum Dominus dedit, pendemus. Contemneretur uero, si uel unum puellum eius, diuino spiritu loquentem, non audiremus: etiamsi illi totus orbis reclamet. Verum ne frustra diu quiritemur, dum tu Ecclesiã pro te, nos uero pro nobis facere cõtendimus: quin potius ad ipsa argumenta tua pergamus, ut uideatur, cui uerbũ Dei suffragetur manifestius: & inde ad ueritatem, & ut decet, pacem perueniatur. Sequemur autem partitionem tuam. Nam ut tu primo loco testimonia quædam scripturæ pro te adducis, ita nos illa euanida, & nihil conducibilia ad stabiliendum errorem tuum ostendemus. Deinde, paucula etiam nos de usu cœnæ apud Apostolos, subtexemus. Postremum nostra testimonia ex arcanis literis, quæ tu confutata putas, euincemus adhuc solida, & à tuis arictibus inconcussa.

Ecclesiæ contemptus.

Responsio ad argumenta Missariorum.

B SI primũ argumentũ tuum, basis & fundamentũ est: ruet profecto totum lucubrationis tuæ ædificiũ. quouis enim somnio uanius est. Aut cur ea quæ scripturis non stabiliuntur, sed nudis uerbis aguntur, dormientium phantasmatis non conferremus? Est autem illud argumentum, quod primum in aciem prodit Christus, dicens, Hoc facite in meam commemorationem: hoc ipsum facere nos uoluit, quod tum inter cœnandũ fecerat ipse. At immolauerat ille corpus & sanguinem suum, panis & uini speciebus contectum. Quo consectaneum est, nos omnes hoc facere, qui ad hanc sacerdotij functionem ex hominibus delecti sumus. Addis, hoc facile animaduerti posse, ipso loquendi usu Hebræorũ, quibus facere est immolare. Respondemus: Posteriorem præmissarum, nempe Quod Christus in cœna immolarit corpus suum, neutiquam recipimus. scriptura enim repugnat, dicens: Vnica oblatione perfectos effecit in perpetuũ, eos qui sanctificantur. Vnica illa oblatio in cruce, alteram in cœna excludit: quam si probare uoles, caue, ne principium petas. Verbis solis non credimus. Illatio quoq; angustior & restrictior est, quàm prior præmissa postulat. Etenim cum illa sic habeat, Christus hoc nos facere uoluit, quod ipse inter cœnandum fecit: id quod ad omnem congregationem fidelium pertinet, tu solorum ministrorum, quos libenter patior sacerdotes dici, facis: iterum absq; scriptura. Et uide quàm deceat id arrogantiæ ministrorum modestiam. Equidem nescio, cui flagitio postponã, audacem illam humanæ fragilitatis temeritatem. Mirum est, si Lucifer ipse, quem uocant, fastuosam illam uocem non horreat: sed ut accessoriam, eam nunc non urgeo. Iam q̃d Hebræorum idioma hoc habere dicis, deceptus nimirum ab Eccio, aut alio quopiam Hebraicastro hoc asseris. Require diligenter, excute totum diuinum uolumen: & profer uel unum locum, in quo facere sine adiectione, immolare significet. Etenim quæ tu nobis testimonia oggeris, 3. Reg. 8. & Iudic. 13. ut sunt & innumera eius farinæ, omnia cũ additamento dicta sunt: ut facere holocaustum, facere

Christi unica tantum oblatio in cruce.

Facere quatenus imolare significet.

C cere hircum pro peccato. Hic uero adiectio illa desideratur: proinde hic tu cuniculum quæris, te non recipientem. Generale uerbum est, quod ex adiectis significationē uariat. dicimus facere iter, facere sordes: pro ambulare, sordescere. & Heb. facere bellum. Iuxta tuam ratiocinationem colligere possemus nos, bellandū esse in cœna: nā & facere hoc significat. uel ambulandū, uel, ut rustice loquar, meiendum. Quod si dixeris, aliā rationem esse hoc loco: nempe, Christus antea immolarit, sed hoc est, quod tibi incumbet probandum. Possent hac ratione nulla nō inferri, & Christum fecisse, & sacrificis licere. Quæsiuimus, quid nam apud Hebr. עשה præter generalē acceptionem in scripturis significet: nec inuenimus aliam, quàm quod nonnunquā, ut est apud Ra. Isaac, exprimere & contundere & frangere significet. ut Ezech. 23. Fractæ sunt mammæ, pubertatis eorū. & iuxta Kimhi, Ezech. 28. pro multiplicare: Fecisti tibi diuitias, ubi nos legimus. Fecisti tibi fortitudinē. Et ita quidē apud Hebræos res habet. Verū tibi satisfacere debuisset Diui Pauli expositio, ita enarrantis: Quotiescūque enim comederitis panem hunc, & de poculo biberitis, mortem Domini annuntiatis, donec ueniat. Quod Lucas dicit, Parentes puerum intulisse in templum, ut facerent pro eo iuxta legis præscriptum: tibi non suffragatur. Quid enim egerint, perspicuū est ex his, quæ Euangelista narrat: nimirum, quod statuerunt puerum Domino, & dederunt hostiam, turtures scilicet, uel columbas. Parentum erat sistere puerum, & dare donum: nō autem offerre, uel immolare puerum. Absit. fortassis hinc prodit illud representationis uestræ somnium, quod in panis specie sistatis Christum Domino, qui iam uultui patris assistit, pro nobis interpellans. Sed ubi Christus iussit corpus suū patri sisti in cœna, cū seipsum, ut in sacramento, spiritualem nobis cibum exhibuit: & panem discipulis porrexisse, non patri obtulisse legitur. Moneo igitur Pelarge, ne quid extraneum scripturis inuehas. Cæterum uidebo, quibus rationibus Chri-
D stum immolantem in cœna facturus sis.

De sacerdotio secundum ordinem Melchisedek.

Sic igitur argumentaris: Christus factus est pontifex secundū ordinem Melchisedec: eoque necesse habuit id offerre, secundū ordinem Melchisedec, in ueritate, quod ille obtulerat in figura. Atqui Melchisedec Christum obtulerat in figura, quatenus panis & uini sacrificio sacrificium adumbrauerat corporis & sanguinis Christi. Proinde oportuit magnū illum sacerdotem Christum, ueritatem corporis & sanguinis sui offerre, secundum ordinem Melchisedec, id est, sub speciebus panis & uini. Hic est Syllogismus tuus. Atqui expectabā ego, ex nouo instrumento historiam, uel ex uetere promissionem, in medium per te proferendā. Porrò tu neutrum facis, sed figuram proponis. Sciunt omnes, qui uel mediocriter sacra degustarunt, nihil probari figuris & allegorijs, ubi ueritas non antea fuerit præstructa. Res seria est, tenuibusque coniecturis non conficitur. Sanè si sic agere liceret, longe alium Christum breui inducturi essemus, ac alterum ex eo, quamuis pacifico, facturi Mauortem & Mercurium. Dixit Christus: Qui habet sacculum, tollat, similiter & peram: & qui non habet, uendat tunicam suam, & emat gladium. Ecce Christus hic emere iubet gladios. licebit ergo Episcopis belligerari, tametsi hoc dogma lex Christi nusquam doceat: sed audimus gladium, & tale quiddam occurrit. Nunc stabiliemus quod imaginari cœpimus, longe firmius quàm tu. Adest promissio, Ezech. 34. Et suscitabo super ea pastorem unum, qui pascat ea seruum meū Dauid: ipse pascit ea, & ipse erit eis in pastorem. Item apud Lucam inquit Gabriel: Dabit illi dominus Deus sedem Dauid patris sui. Iam feliciter cōfectum est, cum promissione & exhibitione Dauidem esse typum Christi. Nunc pergamus ad ea quæ gessit Dauid, & inueniemus eum multa prælia tractasse, &

Figuræ non probant.

effu-

A effudisse sanguinem: inde colligemus, Christum quoque sanguinariū, & ita Martem quendā. Talis utique, & nō tam firma est argumentatio tua, si in pane & uino fundari uoles sacrificiū corporis & sanguinis, eo quod Melchisedec panem & uinum protulerit, etiamsi obtulerit. Proba igitur in gladijs duobus iussas cædes, & confirma Christum in sanguinario Dauide præfiguratum, & necesse habuisse, ut ita figurā expleret. Ridebis nos forsitan ita ratiocinantes. Itaque similis tua ratio, neque nos multum turbabit, uel anxios reddet: tantum abest, ut ad diuerticula properemus, quantumuis gloriosius omnem elabendi uiam te præclusurū minaris, quum securis nobis nulla opus est fuga. Assumo autem obiecto pectore argumentum tuum. Christus, inquis, factus est pontifex secundum ordinem Melchisedec: id ex cōfesso est, procedis ac dicis, Necesse habuit id offerre, secundū ordinem Melchisedec in ueritate, quod ille obtulerat in figura. In hoc sermone prospectat quippiam, quo subapparet, quomodo intellecturus sis pontificatum secundum ordinem Melchisedec. Vnde mox in posteriore præmissa mentem aperis, subijciens: Atqui Melchisedec Christum obtulerat in figura, quatenus panis & uini sacrificio, sacrificium adumbrauerat corporis & sanguinis Christi. Hanc minorem uellem Pelarge probasses: sed non probabis, & propterea somnium erit. Nos enim cōstanter negamus, eatenus gerere typum Christi Melchisedecem, quod panem uel uinum obtulerit: sed in eo potius, quod perpetuus & in æternum sacerdos: & quod non legitur uictimas cruentas obtulisse, sed à ceremonijs liber, Aarone præstantior fuerit. Dignitas illa à Psalte dicta est, Tu es in æternum sacerdos: & hoc est esse secundum ordinem Melchisedec. Hoc Paulus ex eo colligit, quod introducitur Melchisedec, neque initiū dierū, neque uitæ finem habens: Heb. 7. Nequaquam autem perpetuus pōtificatus eò spectat, ut perpetuo offerat: id quod in uestris dogmatis est. Derogaret enim hoc primarij pontificis autoritati, cuius est semel & unica oblatione opus suum perficere, quod uel ex summa dignitate eius equidē esse debebat: certe Paulus hoc palàm affirmat. Vbi igitur tam imbecilla, imò ægra præmittuntur, nihil solidi uel sani subsumi poterit. Nec gloria Christi salua erit, maiora enim nobis in Melchisedece promissa sunt, Quoniam non legimus ullas ceremonias diuini cultus Melchisedecis: utique non erit opus, ut in ullis ceremonijs illas adimpleat imitatrix ueritas. Vides quàm inutilis est armatura tua. Probandū tibi restat in oblatione panis, Melchisedecem præfigurare sacrificiū uestrum, alioqui ruet ratio tua: imò ut conspecta est, ruit. Hic tu colligis infantilia quædā argumenta & diuerticula, quæ & nos ridemus, nec approbamus: & quia à nobis profecta non sunt, nolumus illa stabilire, qualia sunt, quod כהן ab Hebræis interdū præfectus dicitur, sed Melchisedec sacerdos est: id enim nec nos negamus, etiam nos quoque non sic arguimus, Melchisedec panem obtulit, ergo Christū necesse erat purum panem offerre: & Aaron hircum obtulit, ergo & Christus se in specie hirci in cruce offerre debuit. Absit. Non enim nos latet, quantum ex similitudinibus & figuris elicere licet. Cæterum non imus inficias, sed libenter asserimus, quod Melchisedec panem & uinum protulerit, nō obtulerit: idque nō Deo, sed Abrahæ, & eius comitibus. Hoc enim quod nos asserimus, habet scriptura: quod uero à te defenditur, prorsus ignorat. Quid igitur fugeremus mi Pelarge? Ipse testis es, scriptum esse, Protulit. Iosephus quoque & Chrysostomus xenia exercitui Abrahæ data fatentur, imò claritas contextus non finit aliter sentire. Tu autem magna licentia addis, à Melchisedece panem datum in solatium delassatis ex itinere, & in sacrificium: confisus frigidissimis quibusdam coniecturis, quarū una est, Bonam sacrificiorum partem in esum cessisse Iudæorum. Bene est, Pelarge: ita enim isthic legemus, sed ubi apud Melchisedecem, utrunque reperies? somnium

Melchisedec quatenus Christi typus.

B

n igitur

igitur est coniectura tua. Et iam si non diceremus, impossibile idem esse sacrificiū & edulium: at non propterea probauero, omne sacrificium edi, neq; omne eduliū sacrificari. Iam periculosum est, & damnosum, plus uelle sapere, quàm ex scriptu ris habemus. Secunda coniectura: Sacerdotis præcipua functio est, hostias & sacrificia offerre, Heb. 5. & 8. Melchisedec igitur sacerdos cum esset, obtulit utiq; sacrificium aliquod. Porrò non obtulit Mosaica lege præscriptas, proinde propius est uero panem hunc obtulisse, & uinum in sacrificium. Vides ipse nimirum, & hanc ratiunculam inualidam, dum dicis, propius esse uero: & nō audes dicere, ue rius. Profectò contrarium uerum est, multoq; probabilius, quod imitatus sit Noë & Abelem, & Abraham, obtuleritq;, quando offerendi fuit occasio, pecudem ali quando: tametsi nec hoc citra scripturam asseruerimus, eo quod non sine myste rio Moses hoc præterire uoluerit, sicut etiam parentes eius commemorare spiritus sanctus noluit. Malumus quod ille de eo prædicat, & nos annunciare: nempe q̄d sacrificium laudis Deo persoluerit. Tu uide, ut constet tua ratio. Licebit ne ita ar gumentando à genere ad speciem, cū affirmatione descendere? Pelargus est auis, ergo Pelargus est citra: Sacerdos offert hostias, ergo offert panem. talis est hæc tua coniectura. Nō multo firmior est tertia, quod interiecta parenthesis, Erat enim sacerdos dei, facti causam reddat, quare uinum & panem obtulerit: alioquin quid ad sacerdotij rationem magnopere attinebat, panem & uinū proferre in refectio nem, quod facere poterat nō sacerdos. Sunt quæ hic tibi licet opponere, & tu ipse male tibi conscius prodis. Principio, quod mauis sequi incerta, quàm certa & pu ra. Sciens enim ab Hebræorum & Græcorum exemplaribus recedis, etiam tunc cum latina exemplaria uariare ipse uides, ubi ad tollendam cōtentionem ista con sulere oportebat. Hoc erat sinceri interpretis. Quo pacto autem suspitione caret, eam lectionem deligere, quæ cum exemplaribus pugnat: & illam repudiare, quæ cōsona est. ut de analogia fidei interim taceamus, quæ uel apicem in mysterijs im mutari uetat. Itaq; non est parenthesis, neq; causæ redditio, sed pergens oratio, & nouæ dignitatis ostensio. Habet enim sic textus: Et Melchisedec, rex Salem, pro tulit panem & uinum, & erat sacerdos Dei altissimi, & benedixit eum, & dixit: Be nedictus Abraham, &c. Ponit enim geminam illius dignitatem, quibus sua ope ra adiungit. Regem enim & sacerdotem fuisse ostendit. Et quoniam rex erat, mu nificentiam declarabat: quoniam autem sacerdos, gratiarumactioni & diuinę lau di uacabat. Hæc plana & genuina esse, perspicuum est contendere nolenti. Vrget apud Hebræos cōiunctio ו, id est, ut legamus Et, uel Etiā: quod pro enim olim fortassis lectum est. Vrget præpositio καὶ apud Græcos, quæ nonnunq; pro por rò accipitur, & sententiæ coniunctiua est. tu eam uis ancipitem esse, & interdum αἰτιολογικήν: idq; dicis, cuiuis puero Græcis initiato cōstare. Dic oro, quis te gram maticus sic instituit? lege Chrysolorā, lege Theodorū, lege alios quosq;: & osten de nobis plus quàm pueris, tu scilicet Atticæ linguæ uindex, tale quippiam in cō muni idiomate præcipi. At tu longe quæsitam, & poëticam magis quàm obuiam interpretationem rapis. Vides iterum, qua simplicitate tu & doctores tui ad lin guas confugitis, quantoq; periculo se uobis simpliciores concredunt. Misereatur uestri Deus, & concedat, ne ex simplicibus spiritus sancti hostes efficiamini. Ecce & hoc tibi nō patrocinatur, quod & Ioannis 11. cap. assumis, dicens ueterem in terpretem uertisse: Nondum uenerat enim Iesus in castellum. Iterum enim ma gis tibi arridet error ueterum, quàm nouorum interpretum exactissima diligentia. Qui profectò male egissent, cōiunctionem Enim auferendo, & subsstituendo Au tem, si hic καὶ esset causalis. Vident utiq; qui uolunt, quomodo absq; causa, causa lem quæras. Certitudinem facti ostensurus Euangelista, annotandum censuit per

Melchisedecis duplex dignitas.

A copuladuam ✠, ubi ea uerba Christus locutus sit, & antequàm ueniret ad uiciniorem sepulchro locum. Non erat enim causa uocationis, quod nondũ uenisset in castellum: sed quod illam præsentem miraculo esse uolebat. Hic cũ aliquanto clarius à nobis Mose uerba recitantur & distinguuntur, subdis: Quis non uidet inuersum ordinem? Mos est scripturæ, ut causam facto, nõ factum causæ subijciat. Nihil minus fatemur, quàm hic inuersum ordinem, ut audisti. nõ admittere possumus, Enim esse causalem particulã, quam Hebræi rarissime sic enunciant: sed altera Melchisedecis dignitas ponitur, quã & ipsam suũ sequitur opus. Quæ hic ordinis inuersio, ubi tam æqua munerũ distributio? Quid magis rege dignũ, quàm fame laborantem pascere? Quid item sacerdoti magis congruum, quàm in diuinis laudibus uersari? Et hic tibi uidetur inuersus ordo? Porrò uulgatum exemplũ habe: è quo cognoscito, quid inuertamus. Ioannes præfectus xenodochij, pauperes pascit pane, & est doctor, ac admonet illos, & dicit: Grati estote Deo, patienter ferentes crucem, à Deo uobis impositam, &c. Quis hic non uideat, quod utrique dignitati opus suum respondeat, & xenodochij pauperes pascit, & doctor admonet. Sed in tam manifestarijs abesse contentiones decebat. Vnicum tuum fundamentum est, coniunctio Enim. quæ neque in Græcis, neque Hebræis uoluminibus reperta est, neque eam phraseos dignitas admittit. Nos autem & idiomatum proprietate fulti, & re ipsa confirmati sumus. Interim tu nos ad restim adactos, inquis: & subinde uarijs cõuitijs oneras, quæ præterea, Nihilo minus ita est, ut obiecimus. Etiamsi maxime panem & uinum obtulisset Melchisedec, nõdum tamen inde euictum est, ea oblatione typum Melchisedec prætulisse, ut etiam Christus sic offerre debuerit in panis specie corpus suum. Verum enimuero ordo ille aliter cõstat. In hoc enim imitatur Melchisedecem, quod æternus est sacerdos. Vnde & sine patre & matre esse, etiam ad sacerdotij dignitatem attinet, quæ in Christo præcipue fulget: quod tu contra mentem Pauli negasti. Quin & bene precari, Deumque collaudare, magis sacerdotum quàm regum est. Etsi dixeris hoc esse omnium Christianorum, gratias habemus. Ita enim & omnes Christiani precũ oblationes, & laudum offerunt suffragia. Vnde non est quod aliud requiramus, in quo Melchisedecem, ut sacerdotẽ, Christus sacerdos exprimat: quàm quod æternus sacerdos est, & à ceremonijs liber. Alia autem sunt, in quibus Aaron eius typus fuit: nempe quod semel in anno ingressus est in sancta sanctorum, & Christus unica oblatione corporis se patri pro nobis obtulit. Oblationem igitur sacerdotis Christi ab Aaronis figura, dignitatem uero à Melchisedec discemus. æternus enim sacerdos, iuxta ordinẽ Melchisedec, semel iuxta ordinem Aaron sese obtulit. Apparet itaque quid tibi imposuerit: nempe quod non animaduertis, in quo Christum Melchisedec figurarit. quod Paulus satis explanasset tibi, siquidem animaduertisses: neque præterijsset, si alia esset oblatio. Libenter autem tibi ridiculi & inepti erimus, quàm ut aliquid præter autoritatem scripturæ afferamus. Sacrificium tuum nulla scriptura prædicat, è qua sola erudiri uolumus. Certe Hebræi, ad quos Paulus scribit, non tam rudes erant, quin hæc quæ longe rudiora hodie male docentur, capere potuissent. Profecerant sanè nonnihil, & solidioris cibi capaces erant. Vnde & testatur Paulus, se omissurum sermonem qui rudes inchoat. Cauillum igitur est, quod ais, hanc ob causam intactum in ea epistola iuxta Melchisedecis dignitatem hoc sacrificium. Tantum nunc de Melchisedece dixisse sufficiat: quæ nihil tibi patrocinatur, ut inde colligas, Christũ in cœna sub panis specie corpus suum immolasse.

Melchisedecẽ quo referat Christus.

B

Aaron Christi typus.

De dicto Pauli, Quod omnis sacerdos dona offerat.

ALia ratione ostendere niteris, Christũ in Missa Deo patri offerri, ad expianda

C da hominum peccata, dicens iuxta Paulum: Omnis pontifex ad offerenda munera & hostias constituitur. At Christus in æternum, etiam cũ ad dextram patris residet, λειτουργὸς seu sacerdos est, ac pontifex ueri illius tabernaculi, nempe Ecclesiæ. Proinde necesse est, & eum hostiam aliquam habere quam offerat. Hoc syllogismo, uis iuge illud sacrificium Christi in ecclesia deliniari: tacito interim mysterio ipso, ne imbecilles auditores non offendantur. Verum unde hanc tuam consequentiam & deliniationem probabis? Cur semper tua uerba nuda profers? Vniuersalis ista maior, à Paulo restricta est ad sacerdotes Aaronicos & legales. id quod liquet ex eo quod subdit: Dum super terram offerunt donaria iuxta LEGEM. & supra cap. 5. idem asserens: Nemo sibiipsi usurpat honorem, sed qui uocatur etiã à Deo, quemadmodum & Aaron. Nunc expende, an ad aliã oblationem, quàm ad eam quam Paulus ipse ponit, Christi sacrificium trahere possis. Dicis Paulum ipsum sic argumẽtari. Etiam: sed Christum legalibus istis opponit uti præstantiorem dignitate, postea quid obtulerit aperiens. Et tantum nõ sic ratiocinatur: Christus sacerdotum est præstantissimus, unde & præstantius obtulit sacrificium. id autem factum est unica oblatione. Præstantior enim is est, qui unico opere & impetu negocium absoluit, quàm qui subinde & multis conatibus. Tu uero in hunc modum colligis: Sacerdos æternus est, igitur & hostiam habet, quam iugiter offerat. Quod si quotidie sacrificantem feceris, dignitati eius quam supra posuit, derogabis. Non enim unica illa oblatione cõsummasset, quod toties reiterandum est; non sola commemoratione & gratiarumactione, sed ut fingitis, quadam repræsentatione corporali: quam uocatis mysterium tam sublime, ut cæteri imbecilles auditores capere non potuerint, quod uos præstantis minimeque crassi ingenij doctores: offenderenturque tanta sublimitate ij, quos uerbum crucis nõ offendit. Hac uia

D omnes scripturæ quiduis tibi probabũt. dices enim, subintelligendum, tacitumque mysterium propter infirmiores. O beatum latibulum, ô præclaram uictoriã, quam argutiæ illæ uobis reportant. Est'ne hoc scripturã afferre? Quibus arietibus opus, ut hæc tua demoliamur? Conquereris, quod satis nobis sit, corrugato naso semel omnia ridere. Et quid tu faceres, si nostra sic probaremus? Diuites scilicet dimittimur, dum probas per ea, quæ apostoli tacuerunt. Et quis spiritus illa arcana uobis reuelauit? Porrò non uideo, quid te iuuet hic uox Græca λειτουργὸς τῶν ἁγίων, quam uertis, ministrum sanctorum: hoc est, sacerdotem. Quis enim negat Christum esse sacerdotem? quis negat eum & ministrũ sanctorum, qui sunt uerũ Dei tabernaculum? Explicare oportebat, quomodo nũc ministret. Sanè Apostolus ex propheta Hieremia seipsum, sed non iuxta mentem tuam declarat, quæ nam sacra in ecclesia sua dispenset Christus. Ab ipso enim est, quod corda fidelium noua lege scribantur, & ubertate gratiæ spiritus locupletentur. Vt interim transeamus, quomodo interpellando apud patrem, sua dignitate ecclesiæ omnia quibus opus habet impetrat. Porrò non inuenis quod quæris, ut iniungere propterea possis Christo quotidianam illam sacrificãdi corpus suum functionem, ita ut aliter renouetur ac refricetur memoria passionis, quàm in mentibus nostris per gratiarum actionem. Dignitas ac meritum Christi crucifixi, coram oculis Patris nunquã ita senescunt: neque sanguis ille nobilis & innoxius unquam ita cessat clamare pro nobis, & contra impios, ut corpus illud sanctissimum hoc modo per tales ministros ante faciem patris omnia perpetuo uidentis redhibendum ac sistendum sit. Vellicas & hoc quod dicimus: Si Christus sacerdos in æternum, necesse est, ut iugiter offerat in ecclesia. Quomodo iugiter offert secundum uos, regnante Antichristo, sub quo iuge hoc sacrificium auferendũ dicitis? Idonei, scilicet, Danielis interpretes. Et tu libello tuo faciem hoc uersu inscribens commaculas: Impij auferent iuge

Euasiuncula. Scripturam tacere propter infirmiores.

Christus minister sanctorum

Corporis Christi per sacrificulos repræsentatione nihil opus.

A ge sacrificium, populus autem sciens, Deum suum obtinebit & faciet. Verũ nos hæc haud frustra obijcimus. Quod enim iuge est, interruptionem dierum non recipit: id quod ἐνδελεχισμὸς uox testatur. Iam cum missam dicitis iuge sacrificium, Christumque iugiter oblaturum: nullo igitur die munere hoc suo non fungetur. Quod si dixeritis citra indignitatem Christi intermitti aliquot diebus: multo nos Christo dignius, secundum scripturam loquemur, quod unica oblatione in cruce id ministerij consummarit, cuius beneficij memoriam nunc repetito quotidie sacro cœnæ dominicæ ritu grati seruamus. Animaduertis nunc, quod nobis nihil præter somnia nudaque uerba obtrudas. Iuge. ἐνδελεχισμὸς

De antithesi mensæ & calicis dæmoniorum, ad mensam & calicem Domini.

MIre causam tuam iuuari putas, ex antithesi mensæ & calicis dæmoniorum, ad mensam & calicem Domini. nam si in mensa dæmoniorum non deerat sacrificium, neque in mensa Domini. Falleris autem, & teipsum male accommodata similitudine lactas. Non ignoras, omnes similitudines claudicãtes, nullasque per omnia respondentes. Alioquin ex hac antithesi ac collatione recte colligeremus. Contaminabant mensæ dæmoniorum, contaminabit igitur & mensa Domini: ut constet per omnia antithesis. Quin potius spectandum, quorsum ipse Apostolus mentem intenderit: nempe huc. Iudæis & gentibus suæ panegyres ac ceremoniæ erant, in quibus consortium suum indicabant. Ita Israëlitæ omnes, qui edunt uictimas, societatem ac ius quoddam iuxta idem altare testantur. Ita ethnici in cõuentu apud idola, quibus sacrificant, communionem suam ostendunt. Ita & nos nostra panegyri, quam cœnam, non immolationem dicit, socios esse declarat. Ad similitudinem pertinent cõmunes epulæ, communis gratiarumactio, & societas, non par utrobique sacrificium, quod illis cruentum, nobis incruentum: hoc est ipsa

B gratiarumactio. Vides & hinc tibi nihil præsidij superesse, & scripturam tibi nequaquam seruire. Certe si Paulus pro mensa Domini hoc loco altare, & pro pane sacrificium poneret, herbam utique porrigeremus: nunc autem nodũ in scyrpo promittis, dum quod dissimile pro simili introducis.

An semper iungantur, lex, sacerdotium, & sacrificium.

REceptissimum apud te est, indiuulse cohærere legem, sacerdotium, & sacrificium: unde etiam in non lege esse necessarium est sacrificiũ externum, quo nobis quotidie peccantibus Deum propitium facimus. Verum hæc iterum absque autoritate scripturæ scribis, imò nec uerba tua expendis. Neque enim lege naturæ iunctum fuit sacrificium: quamuis ij qui sub lege naturæ pie sacrificabant, non legis, sed spiritus imperio. Quod si legi iunctum fuisset, ea etiam imperasset hodie, neque abolita illa essent. cessauit & sub lege Mosaica 70. annis sacrificium, captis in Babylone Iudæis, & iterum sub Antiocho plusquàm tribus annis. Nunc uero sub noua lege, quæ lex spiritus ac fidei, testatur satisfactũ pro peccatis nostris sanguine Christi sacerdotis, ita munere suo perfuncti: quare in contumeliam unici sacrificij, externum illud reduceretur sacerdotium, in sacrificijs sese occupans? Si omnino & post plenitudinem temporum requiritis iuxta scripturam sacrificia, ecce post oblatum in cruce Christum habetis sacrificia laudum, habetis thymiamata sanctarum precum, habetis oblationes orationum, & fructus labiorum. connumerate, si libet, & beneficentiam ac cõmunionem inter sacrificia. Denique quod ad nostros sacerdotes, hoc est, episcopos & doctores attinet: admittimus lubẽtes, quod & illi sua doctrina Domino adducant & offerant hostias sed sanctas & rationales, sicut & Malachiæ dictũ exponendũ censemus: De quo nunc dicendũ.

De dicto Malachiæ.

VBi Malachias dicit: Ab ortu solis usque ad occasum, magnum nomen meum

C in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Reijcis non solum meam, sed & Tertulliani & Hieronymi interpretationem, & omnes alias, modo commentitium tuum sacrificium fundes. sed mentem Prophetæ non assequeris. Nihil me moratur, quod tu & alij secus quàm nos exponatis: Certi sumus, nullas alias expositiones quadrare, atque nostram: & nostra ex scripturis deprompta est, tua uero sine illis allata. Meremur autem & nos, si scripturã scriptura bene illustrauerimus, maiorem fidem: quàm hi qui alioqui columnæ uidentur ecclesiæ, si absque sacrarum literarum testimonio opinionem suam dicant. Obijcis obstare mihi uerborum seriem, nec pateris uocem sacrificij in uaria significata distrahi. Cum igitur in superioribus uerbis Malachiæ accipiatur pro eo q̃d pro alijs offerebatur, res postulat, ut in subiectis quoque uerbis similiter accipiatur. Gentes autem sua conuersione Deo reconciliatæ, qui possunt esse propitiationis sacrificium? Age mihi Pelarge, uideamus utra expositio, nostra an tua germanior sit. Nonne reijcit Malachias sacerdotes Iudaicos, offerentes panem pollutum, & cæca claudaque animalia: pro quibus introducit alios, oblationem mundam sacrificaturos: Apostolos uidelicet, ac illorum successores. Probandũ igitur tibi erit, ubi corpus Christi in pane obtulerint. Equidẽ ex Epist. ad Rom. cap. 15. pbauimus, eos fecisse oblationem gentium. Tu uero in hoc expositionem nostram reijcere uis, quia superius dicat, sacrificia pro alijs offerre. Bone Pelarge, ne sis tam inconsiderans. Malachias hoc neque dixit, neque spectauit: sed in hoc totus est, ut nomen Dei glorificetur: panem autem polluto, cæcisque & claudis ostijs magis contaminet. Quod si propheticę spiritum spiritalibus oculis contueri ualeres, nec esses tam addictus inueterato tuo errori, uideres utique de bobus Deo non esse curæ, neque farraceum illũ panem esurire: sed populũ ipsum esse panem. ut 1. Corinth. 10. Vnus panis, & unum corpus multi sumus. Afferebant tunc indocti sacerdotes panem, hoc est, populum pollutum, ceremonijs quidem deditum, fidei uero expertem, cæcum ad diuina cognoscenda, ac claudicantem in uia mandatorum Dei. Illis ergo abiectis excitandi erant theodidacti, qui Deo oblationem mundam sacrificaturi erant: Apostoli scilicet, mũdum inquam & liberum à ceremonijs, fide uero purificatum populum, fragrantissimum coram Domino. Abludere ne adhuc uidentur posteriora posterioribus? Sic ex ueteribus theologis plerique dixerunt, sacerdotes Deo offerre panem, qui est corpus Christi mysticum. Et quos doctrina adduxerant, orando & gratias agendo, eos in synaxi Deo commendabant: id quod Christianis omnibus licebat. Iam non est quod doleas inconstantiam meam, quod in disputatione Badensi hæc Malachiæ uerba: Et placebit deo sacrificiũ Iuda & Ierusalem, sicut dies seculi: interpretatus sim, Sublato sacerdotio Aaronico rediturum sacerdotium Melchisedec: & iam non admittam sacrificium Eucharistiæ. Bono sis animo: res enim salua est. tu uero non intellexisti quid dixerim. Intelligebam per sacerdotium Aaron, id quod sacrificijs addictum erat: per sacerdotium autem Melchisedec, quod à ceremonijs legis liberum. Et quid pugnãt hæc cum his quæ antea dicta sunt? Pœnitebit tandem Missarios tam infelicium patrorum, qui ne unum quidem scripturæ dictum pro suo sacrificio stabiliendo proferre poterunt. Nihil probasti cũ uerbo Facite. Frustra introduxisti Melchisedecem cum coniunctione Enim. Inutile tibi est, quod omnis sacerdos dona & hostias afferat. Nihil te iuuat, antithesis mensæ dæmoniorum & Christi. Euanida ratio est, indiuulsa esse legem, sacerdotiũ, & sacrificiũ. Malachias planè aliud quiddam uult, quàm tu fingis. Et in summa, nihil præter somnia comminisceris.

Gentium oblatio ab Apostolis facta.

D

Panis pro populo.

Malachiæ locus alius.

Sacerdotium Aaron & Melchisedec.

De usu cœnæ dominicæ, ab ipsis Apostolorum temporibus.

His igitur sic se habentibus, nihilque de sacris literis te afferente, frustra nobis

Ecclesiæ

A Ecclesiæ autoritatem & usum proponis, quæ nihil approbatum uult, quod spon si sui uerbis minus consentaneum est, uel quod spiritus sanctus non docuit. Notior illa nobis est, quam ut ob tuos, uel quorumcunque sophistarum & tyrannorū impetus, alienum quoddam dogma recipiamus. Agnoscimus usum sacrosanctæ cœnæ à Christo in memoriam passionis suæ, & fœdus ueræ amicitiæ institutum: ab Apostolis commendatum, & in toto orbe receptum, quocunque tandem uocabulo, siue sacrificij, siue synaxeos, siue Missæ, quod recentius, appellare libet. Nos sanè de nominibus contendere nolumus, ubi de re cōstiterit. Lecti olim Prophetæ, & interpretationem habuerunt, dictæ preces, habitæ sunt admonitiones, pauperes curati, gratiarum actiones dictæ sunt Christo communiter, & fractus est in memoriam passionis panis, & calix gratiarumactionis distributus est. Hæc ubique recipit Ecclesia, & non potest non approbare. Verum nihil minus receptum est in fidelium cordibus, quàm impium illud, de corpore Christi sub panis specie quotidie immolando somniū: imò toto corde dolent omnia electa membra, dum cognoscunt capiti suo Christo tantā iniuriam fieri. Frustra autem nobis ante oculos ponis Ignatium, Irenæum, Tertullianum, Cyprianum, Athanasium, & longū illum catalogum patrum: quorum loquendi morem nouimus, tu autem à tropo eorum abhorres. Etenim Chrysostomus & Augustinus, & alij satis indicarunt, quomodo intelligi uelint ac debeant: tametsi multum impuritatis, in dogmatis & ceremonijs statim post Apostolorum tempora paulatim irrepserit. Nec mirum, cum & Apostolorum temporibus Antichristi multi fuerint. Solebant autem illi commemorationem unici sacrificij, sacrificium appellare. Sæpenumero testati sumus, nos nō tam à nomine sacrificij, quàm ab errore, qui abusu nominis inuectus est, abhorrere. Securum olim erat, & absque periculo, etiam nonnihil ludere in scri-

De nomine non contendendum, ubi de re constat.

Quid ueteres Sacrificium dixerint.

B ptura, & figuras suo proposito accommodare, quamdiu à canone fidei non recedebatur. Hodie autem execrabile fuerit, sacris testimonijs, & his quæ ab illis simpliciter dicta sunt, impio errori prætextum quærere. Fides catholica clamat: SEMEL IN CRVCE PRO ELECTORVM PECCATIS, A CHRISTO PATRI DEO SATISFACTVM. Contra quam sincerissimam & catholicam ueritatem erigit sese blasphemia ista, quæ dominicam cœnam non tam commemoratiuum, quàm satisfactiuum sacrificium facit. Tantæ scilicet impietatis orthodoxi patres fuere patroni? Minime. Sed ij potius, qui minus oculati in rebus fidei dispiciendis, suæ fortassis gloriæ, suique uentris commodo studuerūt. Neque plura responderim ad doctores, quorum plerique pro nobis magis faciunt, si cum iudicio legantur. Esto posteriores nonnihil desipuerint. Dionysium mox adiungis Apostolis, ut antiquitatem referat: sed si non decepissent falsi tituli, & ficti patroni, ad quos scribit, & quos commemorat, sentires utique non fuisse Ariopagitam illum: sed callidissimum quempiam, qui artificioso uerborum sententiarumque fuco, immodicam ceremoniarum farraginem excolere studuit, & monasticen, cuius ne mentio quidem, post multa Apostolorū lustra, Chrysostomo teste, prædicauit, & superstitione onerauit. Habet tamen & ille, quæ tibi contradicunt. Verum ualeant illi: ad utiliora enim nos conuertimur.

Dionysius nō Ariopagita ille.

DE DICTIONE λειτουργούντων.

Apprehendis mordicus ex Actis uerbulum λειτουργούντων: quod facis iure tuo, nimirum Græce doctus. Quod si maxime concedamus tibi, cœnā appellatam, ut hodie solent Græci, λειτουργίαν, sicut nostri quidem appellant officium: quid momenti impenderetur, ut immolationem tuam euincas? Sunt & angeli & præsides λειτουργοί, & quid inde euinces? Nunquid Lucas dicit θυόντων δὲ τῷ, ut sacrificium astruas? Sed ignorassemus græcitatem tuam, nisi λειτουργίαν decli-

C declinare nos doceres, citata hinc inde ea uocula. Sed ERASMI, inquis, uersio sic habet. At ego affirmare non ausim, quod sua sic uoluerit intelligere. Sentit tandem, quorsum fidelis ipsius opera rapiatur. Quin potius expende, quid antea Lucas præmiserit: Erant, inquit Prophetæ ac doctores in Antiochia: non dicit, sacerdotes & immolantes. Subijciens autem λειτουργούντων αὐτῶν, hoc est, fungentibus illis suo officio. quid aliud dicit, quàm quod præcedentia requirunt? nempe, quod populū ad fidem cohortati fuerint, & scripturas interpretati: quod & ipsum maxime sacrum ac pium opus est, neq; inferius eo quod symbolis agitur. Dabimus interim, quod cum cæteris panem dominicum fregerint & dispēsarint, mortisq; dominicæ beneficium annunciarint, num tu propterea eos sacrificantes dixeris? Ecce & hic nihil habes, quo uel glorieris, uel fidas. Accedimus nunc ad testimonia, quæ nos attulimus, quæ minime fabellis tuis cedunt.

Nostrorum argumentorum corroboratio, de dicto Pauli, Quod Christus semel oblatus est.

FIdelißime cōmendat nobis Diuus Paulus unicam illam oblationem, semel factam & consummatam, ad exhaurienda peccata nostra: cuius crebra testimonia hic repetere intempestiuum. Quid enim attinet bonam partem Epistolæ ad Hebræos huc transscribere? At tu totam eius uim uno uerbo eludere conaris, dicens: In hoc itaq; semel est error, omnisq; adeò stultitia aduersariorū, quod inter crucem & mysterium non discernunt, atq; in tantam proficiūt insaniam, ut dicant per nos mactari filium Dei, quoties in sacramento immoletur. Sic à te exsibilamur. sed Paulo sic nō satisfit, dum dicis: Vnica quidem oblatio est, sed sæpe offertur in mysterio, uel sacramento. Nō ignoramus enim, quid erroris lateat in uerbis illis: qui nisi subesset, cōniueremus ad ea. Arbitramur enim & nos scire, & scimus quid inter crucem & mysterium intersit. Et quoniam nouimus, uobis audacter contradicimus. Dicis: Offerimus in mysterio. Verum ostende, unde recipis hoc glossema? ubi scriptura sacra sic loquitur? Dic hæc ignorantibus, & insanis elleboron porrige, ut sermonem tuū recte capiamus, & posthac doceamus & nos castius. Explica quid dicas in mysterio offerri, ostende nobis rationem sacramenti. Notæ sunt nobis scholæ uestræ. Offerri in mysterio, non recipitis pro commemorare simpliciter sub aliquo sacramentario symbolo: quo modo satis caste ueteres locuti sunt. Amplius quiddam requiritis: nempe, quod sicut olim sacerdotes altaribus mactatas pecudes inferebant, tanquam diuino aspectui præsentandas, ut externas maculas expient, quo contestentur ablutas esse internas: ita nunc corporalis Christi, nō tamen mactati præsentia ante oculos diuinæ maiestatis in altario, sub speciebus panis & uini contenta statuatur, quo peccatoribus uenia impetretur. Hæc nimirum est arcana illa theologia tua, ad quam stupida nostra tarditas pertingere nequit. Et ita uos dicitis, offerri in mysterio, id quod multis nominibus cum Paulo pugnat. Gratias agimus & nos sub hisce symbolis sacris, pro beneficijs, quorum illa memoriam refricant, nec reclamat Paulus. Sed corporaliter facere præsentem, item repræsentare patri, adde iam ueniā impetrare, & omnia: repugnat utiq; dignitati Christi, & ipsissimæ nostræ fidei, quæ corpore Christum nunc absentem credit, adq; dextram Patris, & olim pro peccatis nostris eum satis fecisse. Hæc tanta, cum per mysterij uocem obtrudi non ignoremus, haud iniuria offerri corpus Christi in mysterio, pro suspecta uoce habemus. Ausimq; fidenter loqui, uel ignorare te, quid sit inter crucem & mysterium: uel sentire nobiscū. Inuisibilis gratia est, participem esse meriti obedientiæ Christi. Visibile signū nobis eam gratiam annūtiat, & nobis ante spirituales oculos ponit, admonens nos inuisibilis gratiæ: neq; præter nostram gratiarum actionem nouum aliquid opus Christi requirit. Fateris abunde satis fuisse oblationē Christi per mortē: ad omnē culpas

Crucis & mysterij discrimē.

D

Offerri in mysterio.

A culpas expiandas: nunc autē addere audes, & sacramentis aboleri peccata, & uis præterea nullam esse pugnantiam. Quò rapitur mens tua? An non pugnat, dinumeratum æs debitum creditori, & dinumerandum adhuc aliquid æris debiti? Nō autem pugnaret, si quis gratiarumactionem, dinumerationem uocaret, & gratitudinis symbolum adhibendū censeret. Sed quod addis, facit ut pugnantia sit. Certe pugnant, omne non omne, consummatum non consummatū, unicum & plura, semel duntaxat & ad hoc aliquid, condonata peccata non condonata, abunde factum satis minus factum satis: aut si hæc non pugnant, quæ tandem pugnant? Quod si mysterium sineres esse mysterium, & nihil erroris explicares, quare uoculam istam ægre ferrem Offerri in mysterio? Facit credita crucis ampla uirtus, ut summam salutis nostræ in ea collocemus, subsidiaria alia auxilia nō requiramus, fide & diuites & iusti, adq; facienda bona opera prompti. Ita nos infatuauit stultum uerbum crucis: tua autem sapientia nouit amplius quiddā, præter Iesum crucifixum: & tantæ autoritatis est, ut illi etiā absq; scripturis fidem haberi uelit. Neq; enim probat id quod per mysterium intelligi uult. At dum non probat, saluum est argumentum nostrum.

Mystico sacrificio non esse proprie tribuendam peccatorum remissionem.

TVas, atq; adeò omnium uires cōtemnet etiam secunda ratio, quæ sic habet. Vbi est remissio peccatorum, nō opus est liberatione pro peccato: Heb. 10. Morte Christi facta est omnium peccatorum remissio, quare igitur ea mystico sacrificio tribuitur? Tantum abest, ne id argumenti diluas, ut potius in castra nostra manifeste concessurus sis, dum dicis, non pugnare cum istis, quæ posuimus, si dixerimus sacrificium esse laudis & gratiarumactionis, quo omnia quæ per Christum indepti sumus bona, Deo feramus accepta. Hæc sanè nostra est assertio: uide igitur quid admiseris. Hoc facit tota ecclesia uirorum ac mulierum, tempore synaxeos. Communiter enim gratias agimus. Interim ruit error tuus: & utinam in corde quoq; tuo ruat, modo sit uera gratiarūactio. Sed ex his quæ defendis, disco quid tu gratiarumactionem putes, & quantum tibi cōstes. Fatemur ergo, Omnia bona à Deo nobis per Christum dari, & meritum illius in cruce ab æterno patri tam acceptum, ut propter illud, quicquid contingit nobis boni, præordinarit. Vnde peccatis nostris miseret Deus, unde & dedit nos illi in populum peculiarem, tanto sanguinis precio redemptos: & sic efficimur principio participes tanti meriti, membra corporis Christi, sanctorum fratres, ciues Hierusalem cœlestis, ac hæredes Christi, omniumq; bonorum eius. Quod quia credimus, gratias agimus, gratamq; mentem testamur. Qualis autem est illa uestra gratiarūactio, qui nondum confiditis peccata uestra dimissa, sed peccatorum remissionem & cætera bona recepturos uos in perceptione sacramentorum asseritis? quo fit, ut gloria operi nostro & elemento magis cedat, quàm ad Deū redeat. O frigidam gratiarūactionem. Suspectū tibi est dicere: Morte Christi omnia peccata cōdonata esse, ut nulla iam re opus sit delendis male admissis, quàm fide? Quid hoc aliud fuerit dicere, quàm iustificationis uim non esse ex gratia, sed ex operibus? qua re quid cōtumeliosius, & à gratiarumactione alienius? & tu alia scribis, nimirum & sentis. sed sufficiat nūc obiter indicasse. Nos credimus, respexisse Deum in fragrantissimum holocaustum, obedientissimi in cruce unigeniti. Vos salutem nostrā in quotidiano illo sacrificio ponitis, neutiquam ob nouum aliquod opus Christi, qui opus suum in cruce consummauit, sed ob uestrum. Repetimus argumentum. Vbi est remissio peccatorum, ibi non est opus liberatione pro peccato. Vbicūq; est fides in Christum crucifixum, ibi est peccatorū remissio. Quod si negas, euacuabis gloriam crucis; imò Christum ipsum tollis. Christo autem negato, negata erit & resur

rectio.

C rectio. Quid igitur reliquum spei? Fermentū est incredulitatis, uim quidem esse ad abolenda peccata in passione Christi, sed eam frustra speraueris tibi obuenturam, nisi per fidem & sacramenta. Quasi scilicet remissio peccatorum, hoc est, gratia, sit ex operibus. Hic non aduersarij sumus sacramentorum, nec deterremus ab illis recipiendis, nec quenquam cōtemptorem probamus: sed quod Dei est, creaturæ non tribuimus. Eos qui sacramenta percipiūt adulti, iam antea credere oportet, sibi dimissa peccata omnia: uel ob incredulitatem iudicium sibi manducāt & bibunt, non diiudicantes corpus Domini. Quocirca uanæ sunt pollicitationes tuæ, intolerandaq; gloriatio: tunc impetrari ueniam, quando ut pro impetrata uenia, gratiæ aguntur. Impetratio enim in cruce, Christi sanguine: conscientiæ uero pax, fide: at tantorum bonorum contestatio coram proximo, sacramentis parata sunt. Sacrificium igitur quo fatemur iam abolitum peccatum in conscientia, non est ipsum quod abolet: neq; em̄ illo opus est, sicut nec nix dealbatione eget. Alioquin consectaneum foret, remissionem peccatorum nō esse remissionem: & Christus impetrans ueniam peccatorum, nō impetrasset. Oro autem, ut de his diligentius cogites: ne sis ex eorum numero, qui nesciunt, de quibus annunciant.

Quod Dei est, non tribuendum creaturæ.

Missam esse imaginem sacrificij, non ipsum sacrificium.

Et ab ipsa institutione sua, sat præsidij caussa nostra habet. Instituta est enim cœna dominica in commemorationem & annuntiationem mortis Christi, non in sacrificium. Si fidem non meremur, cōsulantur in hoc Euangelistæ & Pau-
D lus. Quod si signum est, iam non est res ipsa. Signum aūt esse, & non ipsam rem, Augustinus & Chrysostomus ipsi probant, qui planè nobiscum sentiunt. Quapropter quod olim ad Hedionem meum, Theologum tunc præcipuæ Maguntinæ, nunc Argentoratensis ecclesiæ concionatorem, ne uerbis certarem, scripsi in hunc modū. Quid mali, si cū maioribus nostris, tam occidentalibus quàm orientalibus, tanti sacrificij recordationem uocemus immolationem: modo absint aliæ perniciosæ opiniones. Natus est semel Christus, & tamen in Genethlijs egregij concionatores declamare solent: Nascitur hodie Christus. Hæc inquam innocenter scripta, quid hic merentur uellicari, nisi undecunq; genuino exercendo materiam quæreres. Imitatus sum in hoc patrum sententiam, quos in hoc redarguere non potes: & me perstringis? Coniuncta tibi uidentur sacrificium & imago sacrificij. Quid hoc fuerit dicere? Num corpus Christi per se est sacrificium? minime: sed quatenus mactatū est. Iam si imaginem sacrificij esse sacrificium dices, sequetur & hic mori, & mactari Christum, quia est imago passionis. Nūquid adhuc insania: sacrificantem dici filij Dei mactatorem? Addis ad hæc: Nemo dicit periclitari ueterum sacrificiorum rationem, quamuis & ipsa essent cōmemorationes beneficiorum. Non negamus: sed commemora quorum erant signa, præsentiū uel absentium, & uidebis quomodo coniuncta fuerint. Præterea quomodo fuerint umbra futurorum, ex scripturis perspicuum est. Ostende idipsum uel ex scripturis de eucharistia. Potest item unaquæq; res assumi ad significandum id cuius similitudinem refert, ut res sit simul ac signum: sed non contrà quoduis signum in se habet, ut sit istuc ipsum quod signat. Signa igitur tamdiu pro signis rerū tantum habenda sunt, quamdiu nō edocemur per scripturas, simul etiam esse res quas signant. Hinc magna diuersitas inter sacramenta ueteris & nouæ legis. illa em̄ erāt iam constituta sacrificia, & accessit eis ut signa futurorum essent: non enim prius signa erant, quàm sacrificia. At panis dominicus assumptus est in sacramentum, & non ut sit res ipsa quam signat. Præcauet enim Paulus, inquiens, Semel duntaxat Christum offerri.

Ad Hedionem olim scripta.

Corpus Christi quatenus sacrificium.

Missam

A Missam esse promissionem & testamentum, recipi non offerri.

POstremum attendentes uerba cœnæ, promissionem testamenti Christi continentia, eam appellamus promissionem & testamentum. Et dum fide uerba amplectimur, bona eorundem recipere nos dicimus. Quod opinor multo exactius, & ut decet, dignius loquimur, quàm si nos offerre gloriemur. Et adhuc non uideo, cur tota aberrem uia, & stultus tibi sim, quod Hedioni meo charissimo fratri & maiori scripsi. Nūc è tenebris ereptus, alius ad aras prodeo, nihil habens q̄d retribuam, & inueniens calicem quem accipiam. Hæc sunt stultitiæ meæ uerba, & ego arbitrabar te decuisse gratulari, pristinam arrogantiam confitenti, quod aliquid operi meo, quod Deo offerebam, tribuendū censuerim, ut tunc superstitio erat. Sed flagellare mauis, tantum non uerba Psaltis referentem: Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Stultus ego mihi blandior, quod nihil mihi arrogare debeo, sicut Pharisæus. Negare non potes, quod missæ tanquā operi nostro, plus quàm par fuerit, uulgo tributum sit: indeq; factam nundinationem non uulgarem. Enimuero si pro pura gratiarumactione illam habuissemus, neutiquam uenalis facta: neq; nostra eucharistia, iustioris cuiuspiam gratiarumactioni prælata fuisset. Neq; hic quæritur, an aliquid quod Dei est, Deo possit offerri: sed hoc uertitur in dubium, an hoc quod offertur, datum sit ut offeratur. Hoc adhuc probandum restat, nos hic ostendimus ita datum, ut recipiatur: non ut aliter, quàm per puram gratiarumactionem offeratur. Quid aperimus fenestram superbiæ, applaudentes nobis oblationis nomine? Palàm quidem est, etiam spiritū precandi, & gratias agendi, ut bona omnia, à Deo esse: at dum latentior cordis adhuc impij, Deumq; minus agnoscentis pharisaismus id negat, fit ut interim nobis placeamus, & aliquid operi nostro Deum debere arbitremur: dumq; uidemur uerbis gratias agere, pectore inflari solemus, quasi bona illa à nobis sint, bonas in

B hoc afferente suppetias impia liberi arbitrij fiducia. Quid est, quod omnia Dei sunt? at non omnes omnia Deo accepta ferimus: maxime ij qui aliquid suis operibus, uiribus, ac meritis arrogant. Superbiæ initium dum emendamus, gratiarum actionem non abijcimus, sed stabilimus. Quam qui ea qua decet pietate faciunt, etiamsi se offerre dicant, tamen ipsam nō tanti faciūt, ut si uel maxime gratias egerint, aliquid se egisse glorientur: quin potius in omnibus fatentur se nihili seruos. *Liberum arbitrium.*

Vnum oro, finito missam esse puram gratiarumactionem, & pax fiet. At crassa illa, quam asseritis, corporis & sanguinis coram patre, ad impetrāda quæ alioqui sacerdos Christus non impetrasset, nec secundum ordinem Melchisedec, ut dicitis, suo munere fungeretur, repræsentatio, neutiquam pura gratiarumactio fuerit. De hoc si libet, legere poteris quæ nos Senatui scripsimus: & reperies quàm nō congruat, ut pro dantibus nos habeamus: multo minus pro satisfacientibus pro aliorum peccatis, id quod fit, si Missam satisfactiuum sacrificium dicamus. Nequit hic recipi friuola excusatio eorum, qui aiunt se id sibi non tribuere, sed Christo, qui sacerdos est & sacrificium. Nam hi sacerdotium Christi magis extenuant, quem in hoc præstantissimum esse oportebat, quod unica oblatione effecerit perfectissime, quicquid ad conciliandum patrem attinebat: quiq; ob dignitatem eius per ipsum electis spiritum suum distribueret. Nunc quantumuis clametur, corporis Christi oblatione pro peccatis quidem mūdi factum satis, rursum tamen reclamatur, dum dicitur, Christum non fore sacerdotem secundum ordinem Melchisedec, nisi quotidie pro salute uiuorum & mortuorum offeratur: idq; nōnunquā tam arrogantibus uerbis, ut impossibile fuerit, plebi dignitatem & uirtutem crucifixi innotescere. Tolerabilis sanè, ut sæpe diximus, fuisset & esset nobis sacrificij uel oblationis uox, si mysterij nomen adijciatur, sanusq; sensus non adulteretur.

C Cæterum cũ tanta abominatione, idololatria, & blasphemia, nomen illud abhor- *Ecclesia Christi.* rebit omnis ecclesia, quæ Christi dicit: & uere est, cui uox & dignitas spiritus sancti adeò curæ est, ut nihil minus quàm tam perniciosum dogma approbet, quamuis mundus hypocritis plenus, & synagogis satanæ illud statuat & confirmet, ac sanctũ esse iubeat. Qui Christi est, satius existimabit habitare in domo Domini, q̃ habitare in tabernaculis peccatorum: & mauult ferre cum Mose & filijs Dei opprobrium crucis, quàm multorum calculo in Aegyptijs thronis residere, & ueritatis, quæ in Christi agnitione, uera illa ꝓmissionis terra fraudari. Pauca hęc tuis obiter responsa sunt Ambrosi. Quod si de his amplius & solidius edoceri cupis, coràm, si libet, cõuenire me poteris. Sin mihi uel scribẽdo uel declamãdo oblatrare pergere malueris, oro, ne hoc argutijs & cauillis, sed quàm purissime ex scripturis agas. Nunc Christi non solum uberiorem, sed & uberrimam cognitionem, & utriq; nostrum, & fidelibus omnibus precor.

DE PECCATO ORIGINALI DECLARATIO HVLDRYCHI *Zuinglij, ad Vrbanum Rhegium.*

GRATIAM & pacem per Iesum Christum Dominum nostrũ. Cum admodum nuper epistolam ad nos dares non satis longam, etiamsi longissima esset, Vrbane doctissime: eo quod & tam erudita nouitate exuberaret, & nihil obscure demonstraret, quàm nihil sis offensus Epistola nostra, quàm ei coniugauimus, in qua cum Billicano de eucharistia non inamice puto agimus: non potui tamen interim, etiamsi nunquam non anxie cupiuerim, ad ea respondere, quæ silentio prætercunda nullatenus
D duco: tam improbe urgent occupationes, imò Erymni isti, qui dissidiũ ubiq; incendendo, dignas Dioscuris aliquando pœnas dabunt. Nunc uero pauxillum E succisiui temporis nactus, aut si uerum dicere non pudeat, furatus: pro uirili, si nõ satis, at aliquid saltem facere annitar ad eam quæstionem, quã in epistola uersas. Nec enim solus insolite nos putas de humanæ generationis contagione tum sentire, tum scribere: sunt enim & alia magna nomina, qui idem existimant. Ipse uidi ceriorum epistolas tam ad nos, quàm ad alios missas, quorum alij sententiam nostram dilucidius exponam orant: alij amicis cauent, ne in ruinam se à nobis trahi patiantur. Nimis tamen prudenter utriq;, ne dicã curiose. Quibus enim hæc quæstio tam perspecta est, ut nobis declaratione opus esse putent, ista sua tam luculenta protinus in medium adferre debebant. dissentimus enim nõnihil ab his, qui hactenus uidentur rem istam acu tetigisse. Quibus autem rursus tam periculosa uidetur nostra sententia, ut amicis ab ea ut caueant monendum ducãt, omnes monere, aut saltem nos ad expositionem, quemadmodum priores, adducere. Efficiẽ ergo Christi ope, ut omnes liquidò uideant, quæ nos de hac re breuiter quidem, sed clare diximus, non temere, neq; citra sacrarum literarum autoritatem diximus, è diuerso autem multis multa in hac re dicta esse, quæ parum firmitudinis in scriptura uere sacra habeant. Quid enim breuius aut clarius dici potuit, quàm *Originale peccatum an morbus tantum.* Originale peccatum non esse peccatum, sed morbum: & Christianorum liberos propter morbum istum non addici æterno supplicio? Contrà uero, quid imbecillius dici potuit, & à canonica scriptura alienius, quàm Baptismi lauacro hãc calamitatem leuari, penuria uero illius intentari: & non tantum esse morbum, sed etiã reatum? Sic ergo Vrbane mi, credito nos ideo concise ac perfunctorie in libro de Baptismo & catabaptismo istud argumentũ tractauisse, quod alioqui liber in immensum cresceret. Constitueramus enim iam tunc, si usus postularet, prolixius & exactius omnia retractare. Spes enim erat paucis istis debellatũ iri, sunt enim hac

tempestate

A tempestate ingenia usq; adeò felicia, ut si leuem occasionem præbeas aut ansam, subitò ad ipsum fastigium peruaserũt: sed sunt interim animi candidioris alij alijs. Negamus sæpenumero nos capere, quæ nolumus. Pudet ignorantem fuisse uideri. Obliuiscimur nonnunquam tam Dei, quàm nostri. Illũ, impossibile esse quicquam latere: Nos, omnia nosse. Tu uero ueritatis mysta candidissime, ad hũc modum nos, ut ad rem tandem ueniamus, accipito. Coueniemus ante omnia de nominibus istis, Peccatum & Morbus. Deinde morbum ipsum finiemus, conabimurq; ei nomen proprium inuenire, ac ostendere quomodo & quos damnet. Tertio loco ostendemus, ei non alio pharmaco succurri posse, quàm sanguine Christi filij Dei: tam abest, ut Christum euacuemus. Isthic quoq; peruestigabimus, num aliqua re alia, quàm isto sanguine, puta baptismi lauacro, malum aueruncari possit.

Peccatum. *Παράπτωμα* *Delictum.*

Peccatum proprie accipi, neminem fugit arbitror, aut pro admisso, siue per negligentiam, siue per incogitantiam: quod Græci παράπτωμα ἐκ τοῦ πταίειν, Latini Theologi delictũ à delinquendo uel negligendo, Hebræi אשם uocãt. qualia ferè ista sunt, à quibus neminẽ perhibet immunẽ esse diuus Ioannes: & Christus assiduis precibus expiare iubet ac dicere, Dimitte nobis debita nostra. quotidiana enim cum sint, uelut assidui stimuli urgent pium hominem, & ad sui deiectionem & culpæ deprecationem. Aut pro eo facinore, quod quis post maturam deliberationem atq; consilium sciens uidensq; commisit, incurritq;: quod Græci ἁμαρτίαν, eo quod contra conscientiam, si Origeni credimus, fit: Latini autem scelus uocant, crimen aut flagitium. Qua specie latrocinium, homicidiũ, bellum, uoluntaria quidem ista: proditio patriæ, inusitata libido, uenale iudicium, oppressio innocentium, & id genus portenta malorum continentur: qualia fuerunt peccata Dauid, Ahab, Iudæ.

Ἁμαρτία.

Morbus. *Vitium.*

Morbi autem uocabulo hic non utimur ad iuris consultorum normam, qui eum, teste Gellio, à uitio hoc interuallo discriminant, quod B hic temporarius sit, illud perpetuum: sed quatenus cum uitio coniunctus est, coq; perpetuo, ut cum genti alicui translatitium est balbutire, cæcutire, podagra laborare: quod malum naturalem defectum solemus, Germanice *ein natürlichen prästen* appellare, quo nemo uel peior, uel sceleratior existimatur. nõ enim possunt in crimen aut culpam rapi, quæ natura adsunt.

Originalis contagio morbus potius quàm peccatum.

Sic ergo diximus Originalem contagionem morbum esse, non peccatum: quod peccatum cum culpa coniunctũ est, culpa uero ex commisso uel admisso eius nascitur, qui facinus designauit. Exemplum do: Seruum nasci, misera conditio est, non culpa eius qui sic nascitur, neq; crimen: qui enim nascitur, nondum quicquam admisit aut commisit. Si ergo dicat quis, at maiores eius commiserunt, ut in seruitutem redigerentur tam ipsi, quàm ex sese prognati: Ergo crimen fuit, ex quo culpa, quam deinde seruitus ceu mulcta siue pœna secuta est. Recte sanè. hoc ipsum uolo: culpam Originalem nõ uere, sed metonymice à primi parentis admisso culpam uocari: esse autẽ nihil aliud quàm conditionem, miseram quidem illam, at multo leuiorem quàm crimen meruerat. Sicut enim bello capti, trucidari impune cum potuissent, per gratiam ac misericordiam hac lege seruati sunt, ut seruiant cum tota posteritate: sic humani generis autor πανωλεθρίαν, hoc est, internecionem meritus, Dei bonitate in exilium relegatus, mortiq; addictus est: quo nõ modo ab amœnissimo exularet horto, sed etiam à iucundissimo diuini uultus aspectu, angelorum quoq; lætissimo cõtubernio. Quę deinde calamitas posteritatem quoq; inuasit. Nequit enim aut mortuus uiuum parere, aut ingenuum seruus. Adam igitur, cum ex æquo mortuus esset ac exul, de se generare non potuit, qui uel uiuus in conspectu Dei esset, uel ciuis aut hæres rerum cœlestium, à quibus penitus exciderat. Iam Pauli testimonio, quod dicimus, confirmabitur. Qui Rom. cap. 5. sic ait; Regnauit mors ab Adam usque

C ad Mosen,in eos quoq;,qui nõ peccauerant,ad eum modum transgressionis qua Adam. His uerbis manifeste apparet, Adam quidem patrasse crimen, cui mortis tam latæ mulcta infligeretur,ut toti posteritati adhæresceret: sed eos qui ex hoc natiuo uitio postea moriebantur, non eo modo peccasse quo Adam. Morbus ergo iste ac uitium primi parentis culpa inflictus infecit sobolem, non soboles seipsam. Cum ergo peccatum appellatur in scripturis,per denominationẽ hoc fieri cõstare iam satis arbitror. Vnde cum tu quoq; doctiss. Vrbane, Pauli testimoniũ adducis,Rom.7. Iam non ego operor illud,sed inhabitans in me peccatum: atq; ostendis Paulum quoq; morbum istum plus quàm sonticum peccatum appellauisse: quærisq; mox, cur non ipse quoq; peccatum uocari patiar,quod Paulus, q̃d omnes sic uocauerunt: meritò quidem tunc interrogabas. at nunc, spero, planè uides, nos non de nomine contendere, sed rem ipsam uoluisse paulo clarius ac significantius producere. Permitte igitur tibi ac omnibus,ut si quibus satis nõ sit, hanc calamitatem peccatum uocauisse, scelus quoq; crimen ac flagitium appellent: uerum hac lege, ut morbum, uitium, aut conditionem moriendi eis uocibus intelligant, ac immodicam istam ad se amandum propensionem, de qua postea. Neq; obstat, quod diuus Paulus iterum Rom.3. ait: Omnes peccauerunt. eodem enim modo peccandi uerbum metonymice ponitur. ut sit sensus: omnes in hac misera conditione sunt, ut primi parentis culpa, gloria Dei destituti sint. Hactenus arbitror inter nos esse transactum, aut si mauis pactum, ut ipse uitium hoc humanæ generationis, peccatum uocari patiar. Tu uero eo uocabulo, conditionem ac mulctam intelligas, uitiatæq; naturæ calamitatem ac miseriam: non crimen aut culpã eorum, qui peccandi moriendiq; conditione procreantur. Iam huc uentum est,

D ut morbum ipsum finiamus, ac ex finitione nomen imponamus: quod secũdo loco dictursũ recepimus. Fontem ergo mali huius si inueniemus, iam & finitionem & nomen, uno eodemq; saltu attigimus. Fons ergo ab ouo, quod dicitur, ad hũc modum habet. Cum rerum omnium conditor, hominem, quem regem animantibus cunctis præfecerat, in paradisum, tanquam in Alcinoi regiam induceret, hac sibi lege deuinxit: De omni ligno horti edes intrepide, ueruntamen de ligno sciendi bonum & malum non edes: quo enim die de ipso ederis, intermorieris. Quam repente legem sic præuaricatus est. Aedificauerat summus ille artifex fœminã ex una stertentis Adami costa, infelici nimium auspicio. Quid enim non audebit fœmina spe fallendi maritum atq; latendi, postea quàm nata uidit eum tam altũ dormisse, ut conuelli latus non sentiret, costamq; eximi: Huius ingenium nactus dæmon, per eam statuit adoriri uirum. Et quamuis callidam crederet, audacemq; ad omnia, recens tamen genitam, uidit adhuc artium rudiusculam. Vnde & uersutus orator, nominis ambiguitate miserã circumuenit. Cum enim Deus uetuisset, ne de ligno sciendi bonum ac malum ederent: hoc sensu, ne unquam quicquam scire ex sese tentarent, sed per cogitationes omnes, per deliberationes atq; consilia à se uno penderent: aliò detorsit nominis rationem, hũc scilicet, ut arbor inde nomen sciendi bonum atq; malum inuenerit, quod qui ex ea ederit, iam boni maliq; peritissimus fiat. Deum quoq; perfidiæ insimulauit, quod dixisset, Edentibus mortem præsentissimã imminere. Confestim ergo cœpit stulta Deum in suspitionem uocare, quasi parũ candide uetuisset, ex quo tantũ emolumenti nasceret, quasiq; imperio timeret. lenocinabatur ad hæc rara ligni species, ciebat appetitũ fructus, trahebat boni maliq; sciendi desiderium: ac simul contumax, læta, spebusq; plena magnis, irruit in pomum: simulq; maritũ persuadet, ut experiatur quò spes istæ exeant, fausta nimirum omnia pollicita. Qui ubi non tam fœminæ blanditijs, q̃ cupiditate, cum malum bonumq; sciendi, tum Deo parem fiendi, superatus, fatali pomo

Peccati originalis fons.

De ligno sciendi bonum & malum edere quid.

A li pomo dentem admolitus est, confestim oculos recepit: non eos quidem quos sperauerat, sed quibus malorum omnium turbam, quæ se manebant, unico aspectu intuebatur, ac protinus concidit. Quam ergo tandem causam tam imprudentis facti aliam esse putemus, quàm amorem sui? Admirabatur se Adam, æstimabatq; non indignum esse maiore, quàm quod tenebat, in beluas scilicet, imperio. Mentem perlustrabat, inueniebatq; pluriũ quàm quæ hactenus nosset, capacem. Imò transcensis ac superatis omnibus, iudicem quendam imaginãdo se faciebat, ac dictatorem boni ac mali. His epiphonematis captæ sunt aures eius. his epichirematis concussa est de non edendo lex. his arietibus solo æquata est arx innocentiæ: euenitq; ter quaterq; misero, quod Dominus prædixerat. funditus enim perijt, ultima quæq; meritus: atq; ut Hebræi loquuntur, morte mortuus est. nisi quod Dominus mediocre quid pro sua potius benignitate, quàm istius merito inuenit, quo lapsas res fulsit: de quo in tertia parte dicetur. Habemus nunc præuaricationis fontem, φιλαυτίαν uidelicet, hoc est, sui ipsius amorẽ: ex hac manauit quicquid uspiam est malorũ inter mortales. Hac mortuus iam homo, filios degeneres procreauisse neutiquam cogitandus est: non magis quàm quod ouem lupus, aut coruus cygnum pariat. Sic enim Geñ. 5. scriptum est: Et genuit Adam ad similitudinem suam, secundum imaginem suam, &c. Non ergo fuerunt liberi primorũ parentum præstantiore conditione, quàm ipsi. Sic neq; tota posteritas. Adam autem peccati mancipium factus est, legem diuinam transgrediendo: qui enim facit peccatum, seruus est peccati. Eadem ergo conditione omnes ex eo nati sumus. Vnde etiam fit, ut quicquid cogitemus, nostra causa cogitemus, rebus nostris consulamus: ac prorsus per omnia sic incedamus, ut omnia nostra esse, nobis seruire, nos autem super omnia esse cupiamus. Hinc iterum Dominus Geñ. 6. Non di-

Adami philautia.

Natura hominis quomodo in primo parente uiciata.

B gladiabor spiritu meo cum homine perpetuò, est enim caro. Caro ergo Dei contemnens, ac sui amans est. Ac paulo post: Et omnis cogitatio consiliorum cordis humani uana est, & mala per omnem uitam eius. Iterum eadem inculcat Deus Geñ. cap. 8. Non execrabor ultrà terram propter hominem: mens enim, siue cogitatio humani cordis mala est ab ineunte ætate eius. Tendunt hæc omnia ad huius unius probationem, quod natura uitiata sit in primo parente: quæ nihil quàm se amando in omnibus peccet: nihil, si eam sibi ipsi relinquat Deus, ingenuum aut liberale cogitet, æque ac fugitiua mancipia. Est ergo ista ad peccandum, amore sui, propensio, peccatum originale: quæ quidem propensio nõ est proprie peccatum, sed fons quidam ac ingenium. Exemplum dedimus de lupo adhuc catulo. is per omnia lupus est, quod ad ingeniũ pertinet, atq; is qui ferocia sua omnia mactat: at tamen rapinam adhuc nullam, quia per ætatem non potuit, auertit. Venatores ergo haud plus illi parcunt, quàm ei è cuius faucibus prædam eripiunt: eo quod natura, tametsi teneri, etiamnum eousq; eis perspecta est, ut cum maturuerit, gentis suæ mores sit indubie imitaturus. Ingenium ergo est peccatum siue uitium originale: rapina uero peccatum, quod ex ingenio dimanat: id ipsum peccatum actu est, quod recentiores actuale uocant, quod & proprie peccatũ est. Quod omniũ clarissime Paulus Rom. 7. paucissimis explicat: Ego, inquiens, carnalis sum (en tibi carnem ex Genesi, ac lupi teneri ingenium:) uenundatus sub peccatum (en serui conditionem, naturam corruptam, ad peccandum propensionem: & quid multa, uitium siue morbum:) Quod enim operor, non probo (cognoscendi enim uerbo impense utuntur Hebræi pro uerbo probandi, ut Psal. 1. Nouit, id est, probat Dominus uiam iustorum. & Psal. 36. Nouit Dominus dies immaculatorum. & Nume. 14. Et probabunt terram quam uos spreuistis, ubi nos legimus, Et uidebunt; sed perperam, est enim ubiq; idem uerbum ידע) Non enim quod uolo id facio,

Peccatum originale.

Peccatum actuale.

Cognosco, Probo.

C facio, sed id facio quod nolo. Cũ ergo quod nolo, id facio, adsentior legi quod iu-
sta sit: at nõ ego operor illud (quod lcilicet nolo, secundum internum hominem,)
sed inhabitans in me peccatum. Scio enim quod non habitat in me, hoc est, in car
Peccatum in nobis inhabitans. ne mea, bonum: &c. Peccatum autem in nobis inhabitans, aliud nõ est, quàm ui-
tium corruptæ carnis, quæ amore sui perpetuò cõcupiscit aduersus spiritum. Spi-
ritus enim reipublicæ studet, caro priuatæ, non enim cõsulit sibi Deus, sed à se cõ
ditis: cum ipse nullius egeat, eius omnia. Sic omnis caro, quantumcunq; se bonã
simulet, quatenus caro est, ad se omnia refert: si uero aliter habere apud se sentiat,
iam gratiam Deo acceptumq; referat. Manifesta sunt enim opera carnis. caro er-
Caro. go aliud est, aliud opus ipsius. Nõ autem est peccatũ caro, sed hoc quod caro per-
Carnis opus. petrat, peccatum est. Caro ergo, ingenium hominis, uitium, siue peccatum origi-
nale, propensio ista sunt, quæ concupiscit aduersus spiritum. Ista uero cõcupiscen
tia absq; causa nõ est. Cum autem nemo quicquam, nisi sua causa concupiscat: re
linquit quod ista propensio ex φιλαυτίας, hoc est, amore sui ipsius est. Cum eñ
φιλαυτία. Catilina sua prodigit, liberalitatis titulum ambit. Cum rapit aliena, idem quærit.
Vide quàm diuersa ratione uitium hoc ad concupiscentias suas penetret. At bre-
uiter, amor sui hæc omnia inuenit atq; cõcinnat: ipse ergo morbus aut uitium est,
ex quo tot mala uelut ex equo Troiano prodeunt. Postquàm itaq; malorũ fon
tem, ac morbi uitij'ue nomen indagauimus: proximum est, ut quod ad iugum hu
ius secundę partis attinet, inquiramus. ánne morb. iste mortales omnes diris æter
næ mortis addicat. Ad quam quæstionem hoc pręmittendum arbitror: Salus ęter
næ uitæ, & contrà, æternæ mortis ærumnæ, cum prorsus sit liberæ uel electionis
uel abiectionis diuini iudicij: uidentur quotquot de hac quæstione unquam dis-
D seruerunt, paulo incautius definiuisse: nunc quidem infantes omnes, qui uel cir-
cumcisi, uel tincti baptismi lauacro non essent: nunc uero adultos itidem omnes,
damnando. Quid enim aliud agit Paulus ad Romanos à nono usq; ad duodeci-
mum caput, quàm ut ostendat electis à Deo: non hoc aut istud operantibus, felici
tatem euenire: ipsum enim Iacob dilexerit, Esau uero iuxta prophetæ sermonem
odio habuerit, cum adhuc in penetralibus uteri materni fingerentur? Cum ergo
uita æterna horum sit, qui ad eam electi sunt à Deo, cur nos temere iudicamus de
quibusuis, cum electio Dei nos lateat? num enim eius fuimus à consilijs cum eli-
geret, ne temere imprudens scilicet in indignum incideret? Rursus quod ad eos
attinet, qui ad maturam ætatem adoleuerunt: cur eos imprudentes damnamus,
qui externo signo initiari non sunt? Cum iterum Paulus Rom. 2, cum, cuius inta-
ἀκροβυστία. ctum est præputium (hunc enim ἀκροβυστίαν, hoc est, præputium appellat) supe-
rare dicat atq; præstare (si modo, quod lex monet, faciat:) ei q inciso præputio glo
riatur: ostendat enim legis opus scriptum esse in corde suo, cum id facit quod lex
monet. Quis autem in cor humanum quicquam scribit Deo dignum, nisi is qui
ipsum condidit? quemadmodũ testatur Hieremias 31. Cum ergo uidemus præ-
putium facere, quod lex præcipit: cur non ex fructu arborem cognoscimus? Quid
nõ sentimus Deum legis opus in cor eius exarauisse? Si ergo impulsore Deo Dei
opus facit, cur nos eum damnamus, quod tinctus aut recisus non sit? Pręsertim cũ
iterum Apostolus tribuat eisdem conscientiæ accusationem, uel absolutionem in
die iudicij: neq; uspiam scriptum sit, qui non tingitur, damnatus est. & istud Geñ.
17. Mas cuius præputiũ non fuerit recisum, excindetur anima ista de populo suo.
Genti Israëliticæ ideo dictum sit, ut signum istud nemo præteriret, non ut (quo-
cunq; tandem casu acceptum non esset) hominem perderet: neq; ut signũ aliquid
posset. sed contingebant illis omnia in figura, imponebatq; Deus huiusmodi ceri
monias, ut rerũ spiritalium quouis momento admonerentur. Requirebat ille cor
dis

A dis circumcisionem, ideo præcipit hoc membrum incidi, quod commodissimum affectuum symbolum esset, ne unquam non monerentur circuncisionis internæ. Volebat legem semper ob oculos in omni tum consilio, tum actione uersari: & ideo φυλακτήρια facere mandat. Huic ergo tantūmodo genti, quæ ex Abraham nascebatur, aut cum ea uictitabat, unamq; cum ipsa fidem eandem confitendo ecclesiam conflabat, interdicebatur ne fœderis signum obmitterent: non quod misericors Deus gratiam, spiritum, aut electionem sic isti signo alligasset, ut neminem ad se traheret, quàm qui isto signo insignis esset. Cum inquā (ut in uiam redeam) æterna uita nusquam sit hac lege promissa, ut nisi quis circuncisus sit aut tinctus, nullatenus sit eam indepturus: non est cur temere inferis adiudicemus, qui signis istis initiati non sunt. Hæc omnia ex Pauli Rom. epistola cap. 2. colligūtur. Neq; Christus dixit: Qui baptizatus non fuerit, saluus nō erit. Ista in hunc usum argumentati sumus, ut ostenderemus toto errare cœlo, etiam si sint nō modo magna, sed uetera quoq; nomina, qui damnationi æternæ solent adiudicare nūc Christianorum infantes, cum non sint baptismo tincti: nunc uero eos omneis, quos gentiles uocamus. Qui enim scimus, quid fidei quisq; in corde suo Dei manu scriptū teneat? Senecæ uiri sanctissimi fidem, quam Epistola ad Lucilium 34. prodit, quis non admiretur? cum ait: Sic certe uiuendum est, tanquam in conspectu uiuamus: sic cogitandum, tanquam aliquis in pectus intimum prospicere possit, & potest. Quid enim prodest ab homine aliquid esse secretum? Nihil Deo clausum est. Interest animis nostris, & cogitationibus medijs interuenit. Sic interuenit dico, non tanquam aliquando discedat. Hæc Seneca. Quis quæso hanc fidem in cor hominis huius scripsit? Neq; quisquam putet ista in euacuationem Christi tendere, ut quidam nos insimulant: amplificant enim illius gloriam. Per Christum enim acce-

B dere oportet, quicunq; ad Deum ueniunt: de qua re paulo post. Vnde socerū Mosis ne suspicamur quidem alia uia, quàm quę dicit, Ego sum uia, ueritas, & uita, ad Deum peruenisse: qua & Moses, & omnes uenerunt. Hoc enim, Qui non crediderit, condemnabitur: nullatenus est absolute intelligendum, sed de his, qui audito Euangelio credere noluerunt. Vnde infantes, & qui non audierunt Euangelium, hac lege nō tenentur: sed adulti ista, an lex Dei sit cordibus eorum inscripta, necne: sic enim iterum stant aut cadunt Domino, per Christum Iesum unicam ad salutem uiam: Ista quoq; lege tenentur, qui non audierunt cum infantibus, Rom. 9. Vt propositum, πρόθεσις, siue constitutum Dei, quod est secundū electionem, firmum maneat. &: Miserebor eius cui misericors ero. &: Non est uolentis, neque currentis, sed misetentis Dei. Christus enim ipse ait: Si non uenissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent. Non ergo imputetur ignoratio his, ad quos nemo uenit, ut mysteriū Christi prædicet: Domino stant & cadunt. Idem agit Paulus Rom. 10. Neq; obstat, sed à nobis stat istud, Num non audierūt? Imò in omnem terram exiuit sonus eorum. Nam istud ἀνθυπόφορ in Iudæos torquet Apostolus, per ipsum enim adimit eis respondendi occasionem, qua ignorātiam prætexere possent: Non audiuimus, nō nouimus. Iam orbis uniuersus, inquiens, resonat Euangelium, & uos non audiuistis? Breuiter, inconcussa est electio, & lex in hominum mentibus scripta: sic tamen ut qui electi sunt, & qui legis opus faciūt ex lege in cor scripta, per solum Christum ad Deum ueniant. Hic est enim filius, cui paterfamilias nuptias apparauit, multitudinemq; uocauit. Quod si quis me roget, an de his pronunciandum non sit, de quibus oraculi diuini uerba habemus? Respondeo: Maxime. At ubi habemus hoc uerbum: Omnis infans, imò mortalis omnis, qui circuncisus olim, nunc autem baptismi aqua lotus nō est, inferis adiudicetur? Sed damnat hac conditione natum esse. Ad istud ergo dissoluendum

Circuncisionis symbolum.

φυλακτήρια

Senecæ fides.

Qui non crediderit, cōdemnabitur quomodo intelligēdū.

πρόθεσις.

Obiectio.

C iam conuertimur(fuit enim huius iugi pars altera:) an ingenita cōtagio mortales omnes diris æternæ mortis addicat. Ad hanc quæstionem facillime respondemus, primum ipsius Domini uerbis, quibus prædixit moriturum protinus hominem, ut de uetito fructu edisset: Edit, ergo mortuus est. Vt enim peccati mancipiū factus est transgrediendo, meliore conditione liberos generare nō potuit. Ex peccatore, peccatores nati sumus omnes: si peccatores, ergo inimici Dei: si inimici, ergo & damnati sumus. Deinde prophetarum quoq; testimonijs damnamur, è quibus uno contenti erimus, Psal. 13. Deus de cœlo prospexit super filios hominum, ut uideat num sit sapiens, qui Deum quærat. Omnes declinauerūt, simul inutiles facti sunt: &c. Postremo Paulus multis tum locis tum uerbis hanc quæstionē declarat, in Rhomanorum epistola maxime. Sit uero Deus uerax, omnis autem homo mendax. Omnes peccauerunt, id est, peccati mancipia, mortisq; primi parentis culpa facti sunt. Quemadmodum per unum hominem peccatum in mundum introiuit, & per peccatum mors: sic & in omnes homines mors peruenit, eo quod omnes peccauerūt, id est, in peccato nati sunt: siue, ut alio loco dicit, sub peccatū, generationis cōtaminatione uenundati sunt. Peccauisse autem ac mortuum esse, pro damnari Paulo accipi, ipse docet, cap. 5. Iudicium enim, inquiens, ex uno, peccato scilicet, ad cōdemnationē: gratia uero ex multis peccatis, ad iustificationem. Et paulo post: Vt igitur ex unius peccato in omnes homines cōdemnatio, sic etiam per unius iustificationem in omnes homines uitæ iustificatio uenit. Quod ergo ad peccati uim adtinet, damnatus est ea primus homo, & qui ex eo nati sunt.

An originali morbo omnes homines dānationi obnoxij.

Peccasse & mortuum esse, pro damnari.

Obiectiones.

Ex hac responsione, qua concedimus peccato Originali damnari quicquid eo adfectum nascitur, duplex oritur nobis obiectio. Vna: Cur paulo ante dixerimus non temere esse damnandos, qui circūcisi aut tincti non sint, cum aut teneri sunt, aut operibus ostendunt legem Dei in corde suo scriptam esse: at nunc ipsi, omnes in uniuersum simul damnemus. Altera uero, cur dixerimus in lib. de Baptismo, Peccatum Originale nō damnare. Ad priorem sic respondemus: Nos hactenus de ingenio atq; ui peccati Originalis sic locutos esse, ut quid nam esset, unde esset, quæq; potentia eius, pro nostra paruitate adperiremus, quo scilicet probe cognosceremus istud, de quo agitur. De remedio uero, quo morbo isti occurritur, nondum dici cœptum est. Non immerito autem damnamus, qui nec morbum, nec remedium pœnitus cognitos habentes, damnant quæ ignorant. Damnat quidem peccatum Originale, quod ad uim ingeniūq; eius attinet: sed seruat ac fulcit præsentissimum remedium, quod non sero nimis, sed tempestiue est adhibitum. Originali morbo perdimur omnes, remedio uero quod contra ipsum inuenit Deus, incolumitati restituimur. Carni permissi, nihil quàm carnalia cogitamus: spiritu diuino perfusi, ad cœlestia erigimur. Cum de natura carnis loquimur, amissa perditaq; sunt omnia, imò deplorata & desperata: cùm de spiritus gratia & luce, iam læta certis spebus florent omnia. Non est ergo mirum, si diximus, quod ad peccati Originalis uim attinet, damnari ipso omnes: Dato autem remedio quod omnia restituit, errare eos, qui temere damnent omnes. Ostendemus enim remediū hoc tam abunde restituisse omnia, quàm late morbus grassatus fuisset, si cohibitus nō esset. De isto igitur nūc primum audito nostram sententiam, imò ueritatis uocem.

D

Responsio ad primā obiectionem.

Sic dixerat Deus ad hominem: Quocunq; die ederis, morte morieris. Sic locutus est uerus ille ζῶν, cuius iussa omnia quæ sunt, sic propense implent, ut perdi sese malint, quàm non accingi. Mortuus est igitur homo: sequi enim oportuit quod ille prædixerat. Pedetentim ergo indagemus, quomodo mortuus sit: non fatali si ue carnali morte, quod impius aliquis, sed uehemens orator, forsan diceret auspicatius fuisse, quàm genus adeò calamitosum propagari. Vixit enim postea annos

A plus noningentos. Aeterna igitur mors secuta est, quod ad factum ipsum & culpam attinet: hoc est, non modo fatalem, sed aeternam quoque mortem commeruit, quod timor & nuditatis praetextus docent. Cum enim diceret Adam: Timui, audita uoce tua, quod nudus essem: timendo cōscientiam prodit, quae seipsam proditionis redarguebat, ac mortem qua se dignam ipsa iudicabat, amore sui metuebat: adhuc tamen audet nouum praetextum fingere, ut eum fallat scilicet, qui hoc facturum sciebat antequā cōderet, & Nudus sum ait. Quid uero istud? Nudum creauerat, nudū spectet, dicere cogitaret: sed sunt haec omnia desperantis conscientiae argumenta, quae se iuste damnari cōfitebatur, metu, ac nequicquam quaesito perfugio. Habemus ergo praeuaricatorem ac fugitiuum, qui suo ipsius iudicio damnatus est. Nisi enim apud se fuisset damnatus, fugam non cepisset. Ibi bonitas ac misericordia conditoris, quod prouiderat remediū, antequam incideret homo, profert. Meritus erat iste iusto Dei iudicio aeternam mortem peccando: statuerat ille iustitiam suam placare morte filij sui, qui peccare non potest ut: simul iustitiam, simul misericordiam eius clarissime disceremus. misericordiam, cum proprium filium pro collapso dependeret homine: iustitiam, cum tanto precio redimit: ullius enim istam placari non potuisse ostendit. Mansuetudinis ergo uiā, ut nobis exemplum nihil temere, aut ex commotione agendi praeberet, sic ingreditur: Subitam mortem uertit in diutinam calamitatem: Paradiso, ubi ἀσπαρτα omnia nascebantur, in contumacem ac immorigeram humum relegat, ut quod uno momento subeundum erat, longo labore hauriret. Hoc enim ad disciplinam attinebat. Aeternam autem mortem, cum non inueniret quo redimeret (quae enim in uisibili mundo, erant inferiora homine: quae in inuisibili, inferiora erant eo precio, quod requirebat sacrosancta iustitia:) ꝓprio filio eam redemit. Id aūt tempestiue, quod
B quidam olim propheta (an enim Christianus poëta propheta non est?) Propheta, inquam, cecinit: Ipse lignum tunc notauit, damna ligni ut solueret. Mox, ut summa sapientia uidit hominem ligno naufragaturum, ligno quoque obiecto, cui niteretur, statuit in littus reducere. promittitque ex foemina nasciturum, qui publici hostis caput conterat: huius enim insidijs imprudentes perierant. Quod parum fideliter promisisset Deus, si eius uictoriae fructi nihil ad Adamum rediturum fuisset. Quid enim quàm dolorem augere uiro potuisset, scire uenturū esse liberatorem, sese autem non fruiturum? Intellexit ergo Adam, semen hoc non posteritati tantum, sed sibi quoque salutare futurum: attamen temporis articulum, quo uenturum erat, ignorabat. Quod utrūque his testimonijs probatur Gen̄. 4. Cum Heua Cain genuisset, dedit ei hoc nominis, sic fata: Possedi hominem siue uirum cū Deo, siue per Deum. In quibus uerbis tanquam in speculo uidentur foeminę uota. Possedi, inquit, hoc est, inueni, nacta sum, aut acquisiui: id eīm ualent Hebraica. nacta sum inquā uirum, istum scilicet, quem Deus sub nomine seminis promiserat: cū Deo, siue per Deum, hoc est Dei bonitate. En tibi sententiam, quam habebant de promissione Dei. En simul momenti ignorantiam. putabant iam tum adesse, qui post annorum tantum curriculum uix tandem uenit. Eodem libro cap. 5. uidemus in Lamech uota eadem. Cum enim natus esset ei Noë, ait: Hic praestabit nobis requiem operum ac laborum manuum nostrarum. Identidem arbitratus eum esse, qui promissus erat: eo quod & decimus esset, & mille iam anni à condito mundo praeterijssent. Hic pius homo bis, attamen innocue, falsus est. nō enim aderat tempus, neque is erat qui promittebatur, sed eius tantūmodo typus, ut Petrus testatur. His omnibus hoc unum agimus, ut ostendamus promissionem primis mortalib. factam, ab eis obseruatam fuisse, etiamsi breuibus uerbis hoc expeditū sit: & eam spem aut fiduciam, quam in semen hoc habebant, eos non esse frustratā. De qua

C re tertio loco dicemus paulo clarius. Hic eatenus horũ gustum præbuimus, quatenus excusandum fuit, quod alijs à iudicando cum interdicamus, ipsi pronunciemus. Nõ enim negamus, damnationem secuturam fuisse omnium, qui ex tam contaminato fonte prodijssent, nisi Dei bonitas malo occurrisset. Id autem ubi factum est, sic nimirum decidenda erit quæstio, ut quantum peccatum potuisset in damnationem, cõfiteamur: ac quantũ ei uirium ademptum sit remedio isto, quod Deus præbuit, itidem agnoscamus. Ad alteram obiectionem sic respondemus: Nos nunquam absolute dixisse, peccatũ Originale nõ posse damnare. Sic enim in libro de baptismo testatus sum, me solummodo de Christianorum natis loqui, quod istos culpa Originalis damnare non possit: quod liber ipse duobus locis palàm testatur. Vnde non parũ admirabar tragica ista: Videtis, quò ZVINGLIVS cat in quæstione peccati Originalis: &: Quid is, nisi Christum euacuat? Id autem non alia causa adiecimus, quàm quod de Christianorũ natis certi sumus, eos peccato Originali non damnari: de aliorum non itidem. quamuis, ut ingenue fatear, nobis probabilior uidetur sententia quam docuimus, non temere pronunciandũ esse de gentilium quoq; natis, & eis qui opus legis faciũt ex lege intus digito Dei scripta. Hanc ergo conclusionem, Christianorum natos Originali non damnari morbo, ad hunc modum confirmamus. Eorum qui ex Christianis generantũ parentibus, æqua est conditio cum his, qui ex Abraham prognati sunt: sed istos non perdebat Originalis morbus: Ergo nec illos, nostros dico, perdet morbus iste.

Originale peccatum an damnare possit.

Christianorũ liberos originali morbo non dãnari.

Primam propositionem sic probamus. Quorum eadem est Ecclesia, horum eadem est conditio: non aliter, quàm qui eiusdem sunt reipublicæ, fortuna quoq; eadem est. Vna autem atq; eadem est Ecclesia, quæ ex gentibus Iudæisq; compingi

D tur. Vna igitur eademq; conditio est. Horum testimonia passim in scripturis, atq; adeò ubertim inuenies, ut diutius in eis exponendis immorandum non sit. Christus ipse testatũ, se lapidem angularem esse, qui utrũq; parietem cõiungat, Math. 21. Iterum dicit: Vnum pastorem esse, & unum ouile. Iterum: eandem uineam, patremq; cultoribus mercedem definit, etiamsi bona pars eorum serius uenissent. Iterum ait: Venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Deo Abrahã, Isaac, & Iacob. Ergo nos istis coniuncti sumus, non ipsi nobis. Iterum dicit: Pacem domui Zachei uenisse, eo quod sit filius Abrahæ. Paulus in Romanorum Epistola cap. 11. perhibet istos ideo excæcos, ut nos insereremur. Ad Galatas cap. 3. Qui ex fide sunt, inquit, hi sunt filij Abrahæ. Ibidem: Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham. Petrus idem docet 1. cap. 2. Si ergo una est fides Abrahæ & nostra: perinde enim ille fidebat Deo, per semẽ quod ei promissum erat, atq; nos: quàm quod nunc præstitus est, cui isti promisso tantum fidebant. Vnde clarũ fit, quod una est amborũ Ecclesia. Erit ergo Ecclesia huius eadem quoq; sors & conditio. Secundam autem propositionem, uidelicet quod Originale peccatũ non addixerit æternæ damnationi eos, qui secundũ promissionem nati erant ex Abraham, sic firmamus. Iacob erat dilectus à Deo antequàm nasceretur, non ergo potuit eum Originale peccatum damnare. Sic Hieremias, sic Ioannes, alij. Si dicas hoc nihil ad hanc rem facere, sed ad electionem pertinere, ac prædestinationem: Recte sanè. ergo ex electione est beatitudo & gratia: similiter abiectio, non ex signorum siue sacramentorum initiatione. Sed festinemus ad appertiora. Gen. 17. cap. sic alloquitur Deus Abraham: Statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te, in generationes eorũ, fœdere sempiterno, ut sim Deus tuus, & seminis tui post te. Si ergo seminis Abrahæ Deum se pollicetur futurum, iam semen damnari non potuit propter culpam Originalem: loquitur autem de semine, quod ei secundum promissionem nascebatur. Nam quorum Deus est, inter

Abrahæ filios originali peccato non damnari.

hos

A hos & ipsum constat amicitia: si constat amicitia, nulla interuenit propter nascen di conditionem damnatio. Quicquid autem de semine secundum promissionem dicitur, idem de nobis, qui Christianis parentibus nati sumus, intelligendum est. Nos enim secundū Isaac promissionis filij sumus, ad Galatas capite quarto. Iam ex signi initiatione patet, infantes Hebræorum nō fuisse damnatos propter peccatum Originale: Signum enim circumcisionis, signum fœderis fuit. sic enim habetur istic, Genesis decimoseptimo: Hoc est pactum meum, quod obseruabitis inter me & uos, & semen tuum post te. Circumcidetur ex uobis omne masculinum, & circumcideris carnem præputij uestri, ut sit in signum fœderis, quod est inter me & uos. Infans octo dierum circumcidetur in uobis. Omnis mas in generationibus uestris, tam uernaculus quàm empticius, circumcidetur, &c. Hæc uerba paulo uberius posui, quod multa in eis contineantur utilia, non tantum ad præsens argumentum, sed ad præsentem quoq; tempestatem: quæ omnia breuibus ostendam. Primo uidemus hic pactum siue testamentum appellari, symbolum testamenti, circumcisionem. Cur ergo tantopere digladiamur de poculo cœnæ gratiarumactionis, quod sit testamentum: cum Christus nō alia ratione uocauerit testamentum, quàm hic circumcisio testamentum appellatur? Metonymicôs scilicet. transfertur enim signati nomen ad signum: sic panis corpus, uinum sanguis per denominationem appellantur, quod symbola sint harum rerum. Est autem Hebræis ante alios mos, creberrimis uti tropis. est enim lingua eorum ut angusta, ita troporum densitate augusta: uelut enim cogit linguæ parsimonia ad troporum uim conuerti. Quid operam damus linguis, cū denuo huc reuertimur, unde pontificios deturbauimus? Isti tropos non admittebant, cum tu diceres tropum esse, Qui manducat meam carnem: &, Caro mea uere est cibus. sed sic im-

Circũcisio, pactum siue testamentum.

Hebræorum lingua tropis referta.

B portunabantur: Verba sunt clara, sunt simplicia, sunt sacramentis Ecclesiæ conformia. Si nunc ipsi ad eum modum de his uerbis, Hic panis est corpus meum, uociferemus: Tropū nolumus, uerba sunt simplicia, plana, sacrosancta, dilucida: nónne similes horum reddimur? Imò cur tātis uiribus obstitimus, ne ista longe clariora, Caro mea uere est cibus (habet enim notam Vere) ad literam exigerent: cum nos isto loco, Hoc est corpus meum, idem agamus, quod ipsi pontificij? Sed de hoc aliás. Neq; eñ hic locus est uberius, quàm antea fecimus, de isto metonymiarum Hebraicarum genere dicendi. Secundo uidemus idem signū, uocari signū fœderis, quod iam iam pactum appellatum erat. Tertio est signum eius fœderis, quod erat inter Deum & Abraham. Ergo infantes quoq; erāt in fœdere: dabatur enim eis signum, ut esset indicio, eos perinde esse in fœdere atq; Abrahamum. Igitur & nostri non minus sunt in fœdere, quàm isti: nos enim sumus promissionis filij, ut ex Galatis paulo ante diximus. Quarto circumciduntur etiā uernaculi, atq; empticij. unde familiam quoque uidemus adnumerari patrono siue domino: quod uehementer Catabaptistas male habet. Sed nō spectant liberā electionem Dei, & salutem putant cum pontificijs alligatā esse symbolis. Paulus sic habet Galat. 4. Superna uero Hierusalem libera est, quę est mater omniū nostrorum. Hæc mater alia non est, quàm Christi liberatio. Sic enim paulò post ait: In ea libertate, qua nos Christus liberauit, state. Si ergo à peccato originali liberi non reddimur, nascendo à Christianis parentibus: deterior est conditio eorum, qui post aduentum Christi in Christo sunt, quàm priorum: quod non tam stultum est, q̃ impium. Nō loquitur enim Paulus de libertate carnali, sed legis: Quod si à lege liberati sumus, nō poterit nos damnare originale peccatum: istud enim ui legis transgressæ damnaret. Item Rom. 11. alludit ad hanc sententiā adeò aperte Paulus, ut aliud agēs, nempe de electione Iudæorū & Gentiū: clarissime tamē uideatur in hac

Infantium ab originali peccato immunitas.

C nostra sententia fuisse, cum ait: Si primitiæ sanctæ, ergo & tota consperſio, Etsi ra-
dix sancta, ęque & rami sancti sunt. Neq; hic infantium à peccato originali immu
nitatem ad parentũ sanctitatem alligo, sed ad eligentis Dei: quo modo neq; apud
ueteres, pueri propter massæ siue consperſionis sanctitatem propriam, immunes
fuerunt ab eo, attamen testamenti consortes: sed ex bonitate eligentis & uocantis
Dei. Idem agit Rom. 5. Sed manifestissime omnium, cũ post multa quę ad hanc
sententiam faciunt, sic tandem inquit: Sicut enim per inobedientiam unius homi
nis tota multitudo peccatores constituti sumus, sic etiam per obedientiam unius
iusti, tota multitudo iusti sumus constituti. V bi enim abundauit peccatum, super-
abundauit gratia: ut quemadmodum regnauit peccatũ in morte, sic & gratia per
iustitiam regnet ad uitam æternam per Iesum Christum. Hic quæro, an peccatũ
Originale ex Adam profectum sit, nec ne? Si nõ, cur damnatur Pelagius? Sed me
rito damnatur ex hoc testimonio, alijsq;, de quibus suprà dictum est. si etiam, er-
go quicquid mali Adam peccando dedit, hoc per gratiam Christi curatum est.

οἱ πολλοί, multitudo, populus, plebs.

Factus enim erat prior Adam in animam uiuam, secundus autem in spiritũ ui-
uificantem. Breuiter, sicut Adami peccatũ generationem sic corrupit, ut nihil nisi
uitiatum nascatur: sic iustitia Christi ipsam restituit, ut corruptio nõ noceat, nisi ubi
adoleuimus contra legem faciendo, denuo nostra culpa pereamus perfidi. Nam
qui Christo fidunt, non damnantur, etiam si contra legem uenerunt: quanto mi-
nus damnantur qui in Christo sunt, nec quicquã admiserunt? Originale & actua
le peccatum perinde oportet per Christum curatum esse confiteri, atq; cõfitemur
D ab Adam esse datum. Verba seipsis adeò sunt manifesta, ut multam tractationem
refugiant. Atq; hic non immerito queritur, an uero Christus genus uniuersum
restituerit, an fidelium ecclesiam tantum? Quamuis ergo ad hanc quæstionẽ pau
cis respondere potuissemus, Christum prorsus sanando tantum profuisse, quan-
tum nocuit Adam peccando: Porrò Adam infecit uniuersam consperſionem pec
cato originali, ergo Christus uniuersam restituit: Noluimus tamen sententiã istã
proferre, cum quod nonnulla uidentur obstare: tum quod non uideam, an aliqui
eam tenuerint, sed hoc modo dixi, Christianorum liberos damnare non posse pec
catum Originale, hac ex causa, quod etsi peccatum secundum legem quidem da
mnaret, sed propter remedium per Christũ exhibitum, damnare non potest: hos
præsertim, qui in eo testamento sunt, quod cum Abraham pepigit. nã de his alia
quoq; firma & clara testimonia habemus: de alijs, qui sunt extra ecclesiã nati, nõ
habemus aliud quàm præsens testimonium, quod ego sciam, & similia hoc quin
to Rom. capite, quo probari possit eos, qui extra ecclesiam nascuntur, mũdos esse
ab Originali contaminatione. Quod si quis de his quoq; dicet probabilius esse, ut
gentilium liberi per Christum seruentur, quàm ut damnentur: iam certe minus
euacuabit Christum, quàm hi, qui intra ecclesiam natos damnant, si citra lauacrũ
baptismi moriantur: & plus autoritatis ac fundamenti habebit in scripturis, quàm
hi qui hoc negant. Nam is nihil aliud adsereret, quàm gentilium quoq; liberos,
dum teneri sunt, propter uitium originale non damnari: id autem beneficio Chri
sti. adultis autem nihil gratiæ reliquum esse, eo quod non fiderent Christo. Si ue-
ro operibus ostenderent legem in cordibus suis esse scriptam, neq; falleret hypo-
crisis: iam satis auditum est, eos inter circumcisos cõputandos esse. V bi enim ope
ra fiunt Deo digna, isthic dudum fuit in Deum religio. Probant hoc Ietro, cuius
pectus sic cœlestis sapientia imbuerat, ut etiam Mosi, qui coràm cum Deo loque-
batur, in condendis legibus esset auxilio: & Cornelius Centurio, cuius Deus elee
mosynas orationesq; respexit, antequàm Euangelium ei esset expositum. Diceret
igitur aliquis, per Christum naturam esse restitutam, iam ea sequerenẽ quæ dixi
mus.

Vniuersũmne genus restituerit Christus, an fideles tantum.

A mus. Si uero Ecclesiam suam tantum, iam sequeretur non tam late patere salutem per Christum, quàm late grassatur morbus ex Adam. Nemo enim est, arbitror, qui neget gentilium liberos perinde nasci cum propensione ad peccandum, atque nostros. Veruntamen utcunque res habeat de gentilium liberis: posset enim quis, nec fortasse iniuria, istos Pauli sermones, Vbi abundauit peccatum, superabundauit gratia. & : Quemadmodum regnauit peccatum in morte, sic & gratia regnat ad uitam æternam per Iesum Christum: & similes, synecdochicῶs dictos esse contendere, neque de alijs quàm fidelibus, eorumque liberis esse intelligendos: ideo nos quoque liberationem ab Originali peccato istis tantū tribuimus, alijs Dei iudicio relictis. Esto enim audaces homunculi quosdam æternæ morti adiudicemus, de quibus uerbum Dei appertum non habemus, nūquid ideo uere damnati sunt? Occurrit & istud: Si Gentilis ostendit operibus legis legem in corde suo esse scriptam, & Paulus eum uere præfert circuncifo: Ergo iam euacuatur fides, & recidit res omnis ad opera. Ad hoc sic respondemus: Paulum præsupponere, quod qui opus legis facit, ex fide faciat. in hoc enim argumento sudat, quod multi iactabant fidem Abrahæ, isto, quod circuncisi essent, hos probat fidem non habere, si fidei opera non faciant: quomodo Iacobus quoque intelligendus est. Contra uero, incircumcisum, si ex fide scilicet (quis enim probaret, quæ ex hypocrisi fiunt?) id opus faciat quod lex iubet, iam palàm ostendat, timorem Dei in corde ipsius esse scriptum. Requirit ergo fidem ante omnia. Eam autem perhibet nō uolentis neque currentis, sed miserantis Dei esse. Non ergo est signis alligata religio, pietas, ποιότης, sanctitas. quanquam à signis abesse non decet eos, qui iam docti sunt: ut experimentū dent reliquis, cui nomen dederint, ac ecclesiæ unitati accenseantur. Sed neque istud prætereundum est, siue nostros, siue gentilium liberos, si *Signa quid faciant ad pietatem.*

B modo uinceret sententia, quod natura esset in uniuersum per Christum, quod ad hanc maculam pertinet, restituta: quam diu legis capaces nō sunt, in statu esse innocētiæ: quod nos incūctanter de nostris asseruimus, fulti autoritate Pauli ad Romanos 4. Vbi enim non est lex, ibi nec præuaricatio. Sunt autem teneri, inexperti, legumque rudes, non minus sine lege quàm Paulus: ergo non transgrediuntur, perindeque nec damnantur. Perhibet autem Paulus, se aliquando sine lege uixisse, Rom. 7. id autem de nulla ætatis ipsius parte, quàm infantia pueritiáue intelligendum est. peccatum ergo tum ei mortuum fuerit. At ubi lex uixerit, iam se mortuū esse testatur. Eodem modo nos, quàm diu sumus per ætatem rudes legis, non peccamus ipsi: ubi uero lux legis adfulsit, iam rei reddimur. Ac si fides adsit, non cessamus eniti quod lex iubet: ac simul in omni opere succumbentes, clamamus, Remitte nobis debita nostra: fiduciaque certa Domino adhæremus, qui per filium suū omnia condonat. Nunc ad postremam partem accedemus, in qua istud iugum suscepimus probandum, quod uitium Originale solo sanguine Christi tollitur: & quod lauacro baptismi tolli nequit. Priorem partem sic præstamus. Contigerunt priscis omnia in figura, maxime tamen omniū fuit uarius iste oblationis pecuinæ ritus, mysterium & figura uniuersalis oblationis, quæ perfectione sua ueteres omnes sisteret, quod præ alijs luculenter prædicat Daniel cap. 9. & 12. At in istis inter prima requirebantur integritas ac mundicia. Cum ergo Deus manifeste neget se his hostijs delectari, passim apud prophetas, constat beluinam mundiciam non aliud significasse, quàm oblationem, quæ conscientias esset mūdatura, mundissimā esse oportere. At quæ creatura tam munda est, ut oblatio fieri pro immundis possit coram summo bono? aut quæ non fuisset uel hoc ipso immunda facta, si sese obtulisset in sacrificium pro peccatoribus? Oportuit enim uoluntariam ac liberam oblationem esse, quod uota libera olim portendebant. & Paulus Heb. 10. *Originale peccatum solo sanguine Christi tolli.*

docet:

C docet: Voluntarie quoque peccauerat Adam. Cum ergo creatura nulla potuerit citra arrogantiam hoc sumere, fit manifestum, nulla re potuisse conciliari diuinam iustitiam, quàm Dei filio, per quem conditus erat homo: ut per eum restitueretur, per quem creatus erat. Medico ante omnia necessaria est morbi cognitio, id quod nemo negat. Cum ergo animus hominis ægrotaret, nemo ei potuit medelam præstare, quàm qui morbum examussim cognosceret. Id autem nemo potuit quàm is, qui Deus est: ipse enim solus nouit cor filiorum hominum. 3. Reg. 8. Nō potuit ergo saluti humana mens restitui alio, siue medico, siue pharmaco, quàm Deo.

Homo à solo Dei filio redimi potuit.

Cum diuus Baptista inquiebat: Ecce agnus, qui tollit peccatum mundi: planè ostendit, nihil omnium esse quod possit mūdum expiare, nisi hūc agnum solum. hūc enim tendit. Postremo testatur ueritas ipsa, quoniam ipsum oportuerit mori. Cum ergo ipsum mori oportuit, nō potuit alius alia quacunque re huic malo mederi. Sic autem ait Matth. 26. Filius hominis uadit sicut scriptum est de illo. Ibidem: Sic oportet fieri. Lucæ 24. Nónne ista oportuit Christum pati, & sic intrare in gloriam suam? Marci 8. Oportet filium hominis pati. Io. 3. Exaltari oportet filiū hominis, ut omnis qui fidit ipso, non pereat, sed habeat uitam æternam. Constituit igitur diuina prouidentia filio suo mundum sibi reconciliare. Nefas ergo esto, uel inquirere, an alia ratione, aliòue autore negotium perfici potuerit. Ex his facile probatur, quod baptismi lauacro nullū prorsus peccatum tollitur. Agnus enim Christus tollit peccatum mundi. Et Ioan. 1. cap. 2. sic intonat: Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Ibidem cap. 1. Sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato. Qui ab omni dixit, nihil obmisit. Sanguis ergo mundat etiam ab Originali peccato, nō lauacrum baptismi. Cuius si diuina testimonia nō haberemus, iam testarentur spiritus, aqua, & sanguis: de quibus 1. Ioan. 5. sic loquitur: Qui est qui uincit mundū, nisi qui credit quod Iesus est filius Dei? Hic est, qui uenit per aquam & sanguinē Iesus Christus: non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. spiritus quoque testatur, nam spiritus ueritas est. Tres sunt enim qui testimoniū dant, spiritus, aqua, & sanguis: & hi tres unum uel simul sunt. Aqua igitur, hoc est, cœlestis doctrina, quam spiritus in cordibus nostris uegetat, ut sanguini Christi fidamus, satis docet externa ista conscientiam non posse mundare: alioqui superuacanea esset mors Christi, si rebus corporeis incorporea substantia animæ purificari posset. Cuius sententiæ testimonium apud Paulum habemus Heb. 9. Quæ res parabola fuit isto tempore, quod tum erat, quo dona & sacrificia offerebantur: quæ non possunt conscientiam perficere eius, qui ipsa facit. tantum enim in cibis & potibus ac uarijs ablutionibus, carnisque iustitijs usque ad tempus correctionis posita fuerāt. Quibus uerbis Apostoli liquidò uidemus, externa ista nihil pollere ad perficiendam conscientiam. Hoc tamen simul annotandum est, Baptismum nonnunquam accipi pro sanguine aut passione Christi. Id autem iterum per metonymiam, cum scilicet nomen signi ad signatum transfertur: est enim metonymia nominum translatio. Vt cum Petrus 1. cap. 3. docet, nos per Baptismum eodem modo seruari, quo seruabantur olim in arca: non hercle intelligit lauacrum baptismi, sed Christum ipsum, aut sanguinem eius, ac mortem. his enim redempti sumus: quemadmodum Apostolus ipse è uestigio exponit. Videmus hic obiter, iterum signum accipi pro eo, cuius est signum. Quàm stultus ergo uideretur, qui propter uerba contenderet, nos aqua baptismali à peccatis ablui? Sic ergo, quæ ad Ephesios cap. 5. de lauacro aquæ, quod uerbo fit, dicta sunt: & Rom. 6. nō sunt ad literam exigenda, sed figuratarum locutionum uis per fidem, cœlestiumque rerum scientiam expendenda nobis est. Iam & hoc excidere pati nō debemus, quod Baptismus Ecclesiæ

Baptismo peccatum nullum tolli.

D

Aqua.

Baptismus pro sanguine et passione Christi.

Baptismus ecclesiæ Christi signum.

A clesiæ Christi signum est, non aliter quàm exercitus aliquis signatur: non quod signum hoc coniungat Ecclesiæ, sed qui ei iam coniunctus est, publicam tesseram accipit. sicut nemo in exercitum scribitur, eo quod signum induit (alioquin & hostes & proditores, qui nõnunquam signa per insidias uariant, de exercitu essent:) sed is, qui in exercitum iam scriptus est, signo publico dignus ducitur, quo omnibus manifestus fiat, nomẽ dedisse duci ei, sub quo militaturum promisit. Huius sententiæ nobile argumentum habemus in Actis Apostolicis cap. 2. Omnes autem qui credebant, erãt simul, & habebant omnia communia: & possessiones ac res uendebãt, & diuidebant ea omnibus, pro ut quisq; opus habebat, &c. At qui ad hunc modum simul erant, iam antea sermonem receperant ac baptizati erant. Inter istos indubitatum est: liberos quoq; ipsorum fuisse: alioquin enim feris fuissent primitiæ istæ fidelium immaniores. Quæ res duplex nobis argumentum præbet: unum, quod infantes isti non minus sunt in Ecclesiam censi, quàm parentes ipsorum: secundum, quod æque baptizati sunt atq; parentes. de qua re aliâs plura. Iam & istud efficax testimonium est, baptismo nihil fieri, quàm cõsignationem eius, qui Ecclesiæ connumeratur. quod 1. Corinth. 10. scribit Paulus: Patres nostri omnes sub nubem fuerunt, & omnes per mare transierunt, & omnes in Mosen baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritualem ederũt, & omnes idem poculum spiritale biberunt, &c. Constat autem quod non eo ritu baptismi, quo nos utimur, initiati sunt. Cum ergo dicit eos nube & mari baptizatos, iam fit manifestum, Baptismum non plus posse ad iustificationem nostrã, quàm apud istos mare ac nebula. His autem humectabãtur, qui Aegypto exierant, ac in Synagoga populi Dei erant: sic qui ex seruitute diaboli per Christum exierũt, baptismi lauacro perfunduntur. Probat enim Diuus Augustinus, signa diuersa fuisse B illis atq; nobis, sed eandem fidem. Signa igitur nihil quàm externæ res sunt, quibus nihil in conscientia efficitur: fides autem sola est qua beamur. ea uero fides, quæ Dei promissis ueraciter ac firmiter hæret. Symbola igitur sunt externa ista rerum spiritualium, & ipsa minime sunt spiritualia, nec quicquam spirituale in nobis perficiunt: sed sunt eorum, qui spirituales sunt, ueluti tesseræ. Statueram omnia diligẽtius componere, quàm permiserit tempus. festinare enim coëgit nundinarum propinquitas & procrastinatio, qua occupationes innumeræ uniuersa nostra usq; in breuem aliquem articulum contrudunt: quo deinde subito prẽstanda sunt, quæ promiseris. Per epilogum ergo breuibus omnium summam expediam. Hæc nostra est de Originali peccato sententia: Vitium esse ac morbum, qui ceu mulcta primis parentibus inflictus est: quorũ propagatio sic uitiata est transgressione, ut quicquid inde nascatur, ad peccãdum propendeat: ac nisi diuina clementia mature de remedio efficaci prouidisset, perijssent quotquot ex hoc fonte nati fuerunt. Dei ergo bonitas per filij sui mortem huic cladi occurrit, ut tametsi reliquiæ peccati Originalis, puta φιλαυτίας, ingenium tenaciter adherescat: non tamen nocere possit his, qui sunt in Christo Iesu. haud enim aliter potest damnare peccatũ Originale, quàm lex: quæ ultra damnare non potest, etiamsi nunquã non peccemus. nihil enim damnationis superest his, qui sunt in Christo Iesu: Romano. 8. Contaminatur quidem generatio nostra propensione ad peccãdum, at non nocet contaminatio: uenenum enim ademptum est ei per Christum. In Christo autem sunt nõ modo parentes, quos misericordia diuina in fidei lucem ac gratiam induxit: sed eorum quoq; liberi non minus, quàm qui ex Abraham secundum promissionem nati sunt. Eadem enim est fides, ac idem testamentum siue fœdus, quantum ad interiorem hominem attinet. Perinde enim prisci illi misericordia Dei nitebantur per promissum Christum, atq; nos per exhibitum. Is ergo suo

Baptismus quale signum ecclesiæ.

Signa. *Fides.*

Epilogus, & summa de originali peccato sententia.

C sanguine sic, quicquid damnare potuit, expiauit, ut nihil superfit quod tyrannidē suam in nos exercere possit: non caro, non lex, non diabolus princeps mundi huius: sic quoq; apud patrē morte sua omnia impetrauit, ut quicquid in nomine eius petamus, detur. Vnde creatura nulla sic coli, aut in hoc precio haberi debet, quasi quid possit, siue ad conscientiarum nostrarum emundationem, siue animæ salutem. Atq; hæc omnia sic sentio, ut si quis nos manifesti erroris scripturæ uerē sacrę testimonijs arguerit, non modo ab errore auelli, sed ei qui auellit, gratiam habere statuerim. Hæc sunt Vrbane doctissime, quæ apud nos de peccato Originali aliquandiu reputauimus. Vidimus & ueteres aliquando in hac re, sed quàm obscura sint atq; inuoluta, ne dicā humana potius, quàm cœlesti doctrina fulta, ipse quoq; arbitror dices, ubi ad eos denuò rediens: nobis enim ad eos redeundi ociū non fuit, atq; hoc ex annis aliquot. Quo enim quæso scripturæ testimonio nititur, Baptismo tolli peccatum Originale, aut gratiam eo conferri: nisi baptismi signo Christum, qui eo signatur, intelligas? in illo enim sunt nobis omnia seruata. Quanto durius definitur, Christianorum liberos, si tincti non sint, æternæ damnationi alligari? atq; hoc citra omnem scripturam. quæ enim hûc torquentur, quàm quæso abhorrent ab eorum ista sententia? Nos ergo in hoc oro simus, ut pietatem Christianam & anxie & pure deprædicemus: non simus ante tempus anxij, quo modo missa aboleatur, aut imagines exautorentur: sed in hoc sudemus, ut pectora mundo dedita, creatori suo restituantur. iam cecidit missa, statuæ sua puto sponte aufugient: frustra enim exterminabimus tam hæc quàm alia, nisi publica pietas regeget. Quòd ubi factum erit, iam nequicquam tentabunt restituere omnes mundi principes: nihil enim prædæ asportabunt, nisi maceria occurrat aliqua, quemadmodum Balaā, quæ pedem acrius abstergat. Non enim mentitur, qui dixit, la-

Huc facit parabola uulnerati & Samaritæ Lucæ 10.

D pidem istum aut offendentem confracturum, aut in quem ceciderit comminuturum. Nobis sic tutis, Dei præsidio, uiuendum est ac intrepidis: ut si fractus illabatur orbis, impauidos feriant ruinæ. Quot uides gentilium, morte (quā omnes dum omnia sunt secunda, fugimus: cōtraria dum sunt, uocamus:) gloriosos ac honoratos esse factos? bene enim usi sunt re, iuxta uulgi opinionem, omniū acerbissima. Et nos tā fidi tamen nostri amantes Imperatoris, ut se ante nos periculo obijceerit, milites cunctaremur? Præsertim cum nostræ spes nō spectent inane lucrum comparandi nominis, sed possessionem æternæ hæreditatis, non hercle uulgaris: nisi tenuia sunt, quæ Deus filio suo unigenito dedit. eius enim cohæredes sumus. Pugnemus ergo ex æquo acriter & prudenter: causam enim iustissimam tuemur, in qua non dubitamus quicquam subesse fraudis. Iactent in nos de aduersariorū exercitu militares istas cōtumelias, proditores, fures, imbelles. Nihil ista curemus causæ confisi. Hûc prô dolor audaciæ uentum est, ut cuius ipsi maxime sumus rei, alios accusemus: bella uidelicet αὐτομφορᾷ præuenientes, quod in nos meritò iactari posset, ut aduersarius occupetur in procurando uulnere, nec ei momentum ullum referiendi detur. Sed acuta ista licet sint, non tamen magis penetrant quàm aristæ: quibus nihil est acutius, at simul nihil inefficatius. Tu omnia charissime in Domino frater æqui boniq; consule. Oremus Dominum pro nobis mutuo, ut opus suum, quod cœpit, perficiat: & corda nostra sic firmet, ut eius gloriæ nusquam desimus. Vale, ac saluos iube Ranam & Agricolam: quibus tam abest, ut male cupiam, ut anxijs uotis à Domino petam, ut fidum eorum in Euangelio ministerium & faciat & fulciat. Tiguri quintadecima die Augusti. Anno M. D. XXVI.

ORATIO

A ORATIO OECOLAMPADII, DE EXPOSTVLATIONE CHRISTI cum Petro, pedum ablutionem recusante, habita ad Clerum Augustensem.

QVANQVAM multa sint, domini, patresq́ obseruandissimi, quæ in hac decentissima corona uestra dici & possent & debeāt. (Quem enī non iuuaret audire, uel de charitate non ficta, uel de humilitate, uel de mutuis obsequijs, quæ nobis iam euangelica lectione, anniuersarioq́ hoc spectaculo insinuantur, imò ante oculos proponuntur,) at uerba inter Christum & Petrum ultro citroq́ habita, tantam præ se ferunt generositatem, tantis turgent mysterijs, tantū pollicentur commodi, tantum ostentant sapientiæ, ut iure sibi totam deposcant orationem. Neq́ enim solius Petri personam agit Petrus, sed omnium qui aut cum pietate scientiam non iungunt, aut in suis uiribus spem collocant. Neq́ Petrum solum Christus arguit, sed in Petro omnes dictis suis minus obaudientes, roborisq́ carnis suæ innitentes percellit. Et quotusquisq́ per omnia paret Christo, & non obluctatur interdum cum Petro? Et quotusquisq́ ita se totum abijcit, totusq́ Christo cedit, & non aliqua ex parte cum Petro, nullo sibi opus Christi lauacro autumet? Pauci equidem, & forte uix unus & alter. Proinde de re tam utili necessariaq́ dicturo, fauete quęso auribus, imò audite cordibus: utq́ rectè meas agam partes, & stipate me precibus. Maximi quiq́ etiam apud gentiles, præclaras grauesq́ sententias breuibus uerbis olim complexi sunt. Cum autem & Petrus & Christus parce admodum loquantur, sermones eorū non uerborū numero, sed pondere, adeoq́ reipsa expendere oportet. Quocirca ad declarandos eos duas orationes instituemus, quarum altera: nempe priori, uerba Petri: altera posteriori, uerba Christi explicare conabimur. Petrus igitur ubi ante se magistrum prociduum curuari uidet, animoaduertitq́ secum, quis B nam? quantus? qualis? noua inopinaq́ re attonitus, quid suspicandum? quid loquendum? haud satis gnarus: animi sententiam uerbis, ut uidetur, minus prudentibus quàm modestis, re autem ipsa minus modestis quàm imprudentibus magistrū à cepto repellere tentabat, dicens: Domine tu mihi lauas pedes? & dein, Non lauabis mihi pedes in æternum. Quibus uerbis dicebat: Quid hoc portenti est? Domine. Ego relictis sagena, nauicula, amicis, & omnibus, tuo magisterio nomē dedi, ut te sequerer, tibi parerem, tibi ministrarem, nullumq́ in te prætermitterem officium. Nam quod cæteros, neq́ caro, neq́ sanguis, neq́ si quid aliud sapientiæ opinionem præstat, docere potuit: id mihi spiritus patris, certe & tuus reuelauit: locutusq́ est in pectore meo, esse te filium Dei uiui, quem sibi ab æterno coæternum æternus Pater genuit, cuiq́ omnem substantiam suam communicauit, ita ut nihil sit patris, quod non item filij: & cū omnia sint filij, nihilo tamen minus abundans sit pater, omnipotens pater, omnipotens & tu. Nouit pater omnia, & à te nihil est occultum. Aeternus ille, nec tibi temporum curriculis fluxerunt anni: misericordiarum ille pater, & misericordiæ tuæ innumeræ sunt. Iustus ille, sed te iudicem omnibus præfecit: ab eo rerum omnium scaturigo ebullijt creando, sed in te principio. Operatur pater etiamnum, sed te cooperano. Pater fons est luminum, at in tuo lumine uidemus lumen. Pater uitæ beatæ pelagus est inexhaustum, habes & tu uerba uitæ æternæ. Tantus quidē es apud patrem, imò per omnia æqualis illi es. Quātus quantus ergo habendus apud nos? Patriarchæ, prophetæq́ nostri, ut uiderent diem tuum, gauisi sunt: magnam etiam felicitatis partem assecutos se credebant, si aut posteriora tua, aut alia tenuia diuinitatis liniamenta uidere illis dabatur. Quod si nunc liceret eis aspicere nobiscū quæ uidemus, audire quæ audimus, quàm se beatos putarent? quàm se demitterent? quàm genicularentur? quàm exultarent? Non foret graue centenario Abrahamo transeuntem te indu-

Petri persona.

Petri uerba ad Christum.

C cere,& hoſpitis lauare pedes. Non puderet Dauidem ante te cum lyra & cithara
præſultantem myſticum agere hiſtrionem, quantumuis ſuperba Micol irrideat.
Vidimus ipſi in monte Itabyrio, cum ſeſe nobis maieſtas tua fulgidius aperiret,
quod tibi teſtimonium, quem honorem, quam uenerationem præcipui illi pro-
phetarum,patriarcharumq́ uertices exhiberent. Et quis ego? aut quæ domus pa
tris mei,ut melior uidear mihi patriarchis & prophetis? Abſit à me,ne hoc Phari-
ſæorum adulterer fermento, ut aut de te minus quàm ſis, ſentiã: aut minus quàm
par ſit,in te ſim officioſus,imò ruſticiſſimus ſimul ac ingratiſſimus habear,ſi admi
ſero,quod ante diſcipulum magiſter, ante tenebras ſol, ante hominem Deus pro
cumbas. Terret me patris cœleſtis reuerentia,ne hac te afficiam contumelia. Ter
rent patriarchæ & prophetæ, quibus tantum tui deſyderium. Terret deniq́ con-
ſcientia tot beneficiorum,quæ à te accepimus. In diſcipulos ſegregati,arcanis ad-
miſſi,autoritate decorati ſumus. Fugiunt ad imperium noſtrum morbi. Fugiunt
& dæmones: non audent nos accuſare phariſæi, non audent nobis ſe æquare Io-
annis diſcipuli. Sileo uberrimam illam doctrinæ tuæ dulcedinem, dulciſſimamq́
ubertatem. Tranſeo miraculorum tuorũ incomparabilem poteſtatem, prætereo
innumera. Iam quid reliquum ſpei: ſi tam ruſtici fuerimus. Indigni profectò, qui
duodecim illas ſedes occupemus, tecum futuri & reges & iudices orbis terrarũ.
Minus fortaſſis hæc aliorum mentibus inſident, qui id ante me ſimpliciter magis
quàm arroganter permiſerũt. Ego autem qui feram? quomodo diſſimulabo? Plus
accepi, plus debeo. Nam quãtum illud honoris? quod ſocrũ curaſti, quod ſupra
petram confeſſionis meæ fundaturum te eccleſiam pollicitus es, mihiq́ tradide-
ris claues regni cœlorum. Helias cœlum aperuit,& pluit: clauſit,& ſiccitatem in-
D duxit. Moyſes flumina ex petra elicuit. At nouũ & excellentius cœlum hoc eſt,
quod ego tuis aperiam. Noua & feracior tellus eſt, quæ uberrimis & perennibus
mihi manabit aquis. Nulla item inferorum poteſtas aduerſus me præualitura eſt.
Et quid multa? Horreo,horreo totus mecũ, diſſidensq́ ſecum mens pugnat, imò
ſeipſam refugit, neq́ ullis uel exemplorum, uel rationum præſidijs nititur: quibus
tametſi uellet maxime, diſſimulare poſſit conſcientiam. Seruiunt tibi angeli, cœli
cœlorumq́ uirtutes te tremunt, Angelorum principes te uenerantur. pedum tuo
rum ueſtigia reges adorabunt, In nomine tuo genu omne flectetur, Te adorabit
omnis terra, Confitebuntur te omnes populi: Ioannes etiam, nimirum ſi uerticem
tuum tangere formidarit. Et ego quis? ad Ioannẽ popularis, ad reges piſcator,ad
angelos puluis: ut immundos hoſce pedores, ne dicam pedes, ablui ſinam? Scio,
& ſat ſcio,cui me rectius adiungã: Centurioni, quippe conſcius,quàm indignus
ſim, cuius tecta ſubeas. iam & publicani & meretrices nos multo præcedunt. Ma
gdalena illa attulit pro aqua lachrymas, pro lintheo capillos, pro ſcabello caput,
lauit,unxit,refrigerauit. Quid nos talium egimus? Quin ſocordes idipſum mini-
ſterij uellicabamus, perinde atq́ pauperum cura diligentior nobis quàm Chriſti
habenda eſſet. Iure cum ſupercilioſo Simone reprehendimur, imò magis quàm il
le, qui domo ſemel te excepit,& male audijt ob intermiſſum officium. At qui nos
dediticij tui,& uernaculi,& domeſtici, & amici uocati, quid talium egimus? Prò
pudor. Mulierum lachrymas, pœnitentiam, pietatem, modeſtiam, liberalitatem,
cæteraſq́ uirtutes amplecti depudeſcimus? At luxum, delitias, ignauiam, ſuper-
biam,& faſtum, nullaq́ non uitia, imitari gaudemus? Abigail ſeruorũ Dauid pe-
des ut abluere poſſet,orabat. Nos uero Dauid filio, uere pacifico, uere dilecto, ue
ro regi Hieruſalem, è cuius pedum digitis ſtacte & balſamum ſtillant, quid officio
rum impendimus? Sequimur beatos illos pedes, quoquò tendunt: cur non & la-
uamus? cur non & dulcia infigimus oſcula? Ego ut ſemel dicam, quicquid id eſt

A mysterij, quicquid latentis causæ, eo animo confirmatus sum, ne ulla ratione ad id rusticitatis adducar, ut discipulus à magistro, & peccator à filio Dei lauer. Tale quiddam uerba Petri sonant: quibus condiscipulorum animos non parum concussisset, nisi zelum & pietatem, iudicio scientiaq; carentem, Christus sapientissimus minaciq; repressisset eloquio. Ait enim: Nisi te lauero, non habebis mecum partem in regno. Quis hæc pro maiestate sua satis meditabitur? Quis dignum his dictis typum afferet? Verum nos uel balbutientes, de ijs aliquid loquemur. fingamus itaq; in hunc modum Petro respondentem Christū. Si eius qui in me operatur patris maiestatem rectè honorares, tuum'ue spectares commodū, Petre, non recalcitrares, nihil detrectares modò. Nam quæ pater agit, quia patris sunt opera, bona sint necesse est. Quæ si & secus agit, iterum cum patris sint, bona sint necesse est. Et ego dum te lauo, serui licet opus facere uideor, patris tamen munere fungor, nullius criminis ero reus: sin illorum te relinquam, patris imperium executurus; ne tum quidem testa figulum reprehændere poteris. At te multo magis animo aduertere oportebat, quid tibi conducibile, quid te accipere conueniat. Non tam officij tui rationem habes, quàm putas. Alius est, cui maior tui cura. Speras te ingressurum regni mei ianuas, at nihil coinquinatum illuc ingreditur. Nec uos tam mundi, quin baptismo pedes uestri indigeant. Porrò qui abluat prærer me nō est alius. Quod si attentet etiam alius, multo fœdiores post lauacrum abibitis, q̃ accessuri estis. non Iordanis flūmina, non piscinæ aquæ, nō æneum mare, nō Helisæus, non deniq; Moses ipse emundabit: sed fons qui patet domui Iacob, peccatoriq; & menstruatæ. Planè speras regnū, quin & principatus te manet: quid obluctaris igitur? Num te mundum putas? uerum uel ob id unum immundior, proculq; regno arceri dignus, quod mundum te putas. Vectes obdet uel sola pertina- *Christi ad Petrum uerba.*

B cia: qua labe nihil damnosius. Quò nemo citra fidem, modestiamq; ingreditur, tú ne pertinacia irrumpes? tú ne uiribus proprijs exultans irrues? siquidem lauantē refugis. Nónne si rem grandem tibi iniunxissem, parendum erat? Quid, si quod breui futurum, totum mundum sanguine copioso lauabo, solús ne obsistes? Ante diem occupas cathedram, cum discipulum agis, certabis'ne cum magistro humilitatis de humilitate? Siticulosa harena fontem ne irrigabis? pix atra solem ne illustrabis? Resipisce, resipisce, dum licet. Humilitatem tuam obedientia non rebellio commendet. Nemo à me longius abest superbis, nemo proximius incedit humilibus. Magnum humilitatis indicium in præceptore, ad usq; pedum ablutionē sese demittere. Magnum superbiæ argumentum in discipulo, præceptori probato non per omnia obedire. Discipulorū est discere, non docere. Heus tu, ubi olim discipulorum tuorum loturus es pedes, baptismo salutarium præceptionū, quem pro abluendis affectuum pedibus spiritussanctus suppeditabit: quàm boni cōsules, si ingrati pedes retrahent, imò pedibus protrudent? si pacem & disciplinā abominentur, si in synagogis cędent, si è synagogis ejcient, si extremis affligent supplicijs? Nunquid puluerem de pedibus excuties, in iudicium illis? Nónne indignos regno meo pronunciabis, quòd alieni illi te seruum meum non audierint? Nónne totum orbem olim cōuocabis, ut tecum hos accusent, quod labores tuos pessum dederint? Contrà, nónne ingens tibi suborietur gaudium, si illorum expugnatis mentibus in sanguine peccatoris occisi & cōuersi lauabis manus? Nec mirum siquidem angeli quoq; cōgratulabuntur, & ego miro desiderio hoc pascha manducare desideraui. Atqui tu, discipulus meus, impune credis, si lauacro obsistas. nihil'ne succensiturū me cogitas, si tanto me frustreris gaudio? Vide in quod te barathrum conijcias: uide quàm grauiter impingas. uide quantum rebellione, ut tu putas, religione tua proficias? Iam non refert, exempla præcesserint an mi- *Pertinacia.*

C nus. Noua res agit, exempla ne quærant. Ambiendū frugi discipulis, sine exemplis parere: quamuis nec hic exēpla desint. Et si nullum aliud, nónne ego patri per omnia obedio? noua incedendum uia, ducem ne quæras, dux ipse alijs esto. Causa etiam in promptu est: illotis cœlum non patet, immundos regnum Dei non capit. Accende nūc lucernam animi, scutare diligentius intima pectoris, & tum uel dicto obaudi, uel reluctare. Attamen molestus tibi esse nolim, ut renitentem cogam. Voluntarios hilarósque animos beneficijs prosequor. Quos mansuetudo mea, quos humilitas mea, quos dulces amoris funiculi non trahunt, putás ne pater trahet? Et, ut ego quoq; finiam, si tibi iam grata pertinacia tua, nihil uel mihi tecum, uel tibi cum regno meo. Vtrum mauis amplectere: uel lotus mecū regna, uel illotus regno simul careas & cōsortio. Hæc ad Christi uerba utcunq; declamata sint. At quis tum Petro animus, quis rubor, quæ alacritas, quis feruor, quis timor, ne à Domino separetur: subita docet mutatio. Qui dudum pedes lauari detrectabat, protendit manus, offert caput, totusq; lauari cupit, obsecrat, poscit. Verum hæc prolixiorem sermonem requirerēt: at nos tempusculi angustia, receptui canere iubet. Superest igitur, ut & nos totis ad Christum pectoribus clamemus, pedes animorum nostrorū lauet: ut immaculati ambulantes in uia Domini, con-
D summato tandem ministerij nostri cursu cū Christo regnemus in æternū, Amen.

SCOPI IN IOB PER IOANNEM OECOLAMPADIVM.

Deum regere mundum, regimine, quod dissimile humano.
Deum rarius in hoc seculo iudicare, sed futuro.
Deum occultare sapientiam suam, ut timeatur.
Nequaquam cedere aduersarijs, male sentientibus.
Taxare illorum immisericordiam.
Non licere nobis iudicare.
Quod in parabolis agit, Cap. 27.
Quod infirmi personam pro decoro assumit, ut eliciat.
Sæpe loquitur iuxta sententiam aduersariorum.

SCOPVS ADVERSARIORVM.

Deum hic ob peccata & uirtutes iudicare & retribuere.
Condemnare beatum Iob, & illi non misereri.
Gloriari.
Obturare aures, & mentem eius nolle capere.
Quod decorum non intelligunt.
Gloriantur à patribus & reuelationibus.
Hortantur ad pœnitentiam tanquam impium.
Obijciunt, quod neget prouidentiam diuinam.

LIBRI PRIMI FINIS.

A

DD. IOANNIS OECOLAMPADII ET HVLDRICHI ZVINGLII EPISTOLARVM Liber Secundus: ueri & falsi Baptismi Epistolas, & Catabaptistarum errores uarios complectens.

BALDASARVS PACIMONTANVS

Pastor in Vualdtzhuot, Ioanni Oecolampadio S.

GRATIAM & pacem in Christo Iesu seruatore nostro. Nihil
me offendisti, OECOLAMPADI Frater in Christo charis
sime: imò immodice profuisti nobis Demegorijs tuis, pro qui
bus tibi agimus gratiam nunquam intermorituram. Sed hoc
unum optaui semper, ut de spiritus, aquæ, & sanguinis testi- 1. Ioan. 5
monio scripsisses augustius. Quod uero tibi non displicent li-
belli à Carolostadio super Eucharistia æditi, in primis placet,
& omnium maxime: tametsi non sit suo stylo assecutus quod uoluerit. Id tamen
res est, quod scripsit. Hanc sententiã iam pridem ex te libens euulsissem. sciebam
B etenim, aut forte diuinabam, te à nobis nihil dissidere. Verum tum semper respon
debas mihi sub quodam uelamine, & quidem non incircumspectè: nam ita postu
labat temporis opportunitas. Sed nunc est hora, qua palàm & super tecta prædi-
camus, quæ ante hac mussitabamus in penetralibus. Deus Opt. Max. sit benedi-
ctus, qui hoc libertatis spiritu nos, atque pariter auditores nostros donauit. Timuis-
sem profecto magnã turbelã, tragœdiamque ea de re in populo hucusque ter misere
seducto, excitatam: sed Christus imperauit uentis. Scripsimus de Eucharistia ui-
ginti conclusiones, item aliquot regulas de paranda mensa Domini: quas tibi nõ
illibens misissem, uerum iam nõ sunt in meis manibus. Scribas igitur interim uel
tribus uerbis ad me, quibus initijs aut ceremonijs, sine quibus fieri nequit, hæc cæ
na sit instauranda. Hoc die, qui in albo doctorum sunt Tiguri, conueniunt de ba
ptismate paruulorũ, scripturæ locos collaturi. Vbi ZVINGLIVS cum suo
Leone per diapason dissident à nobis. Palàm quippe docuimus iuxta Christi in-
stitutionem, paruulos haudquaquam esse baptizandos. Enimuero quis instituit
baptismum? Nimirũ Christus. Vbi? Matthæi ultimo. Quibus uerbis? Euntes do-
cete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritussancti. Re-
cte quidem. Cur ergo baptisamus paruulos? Baptismus, aiunt, signum nudũ est.
quid tantopere digladiamur pro signo? Signum certe est, & symbolum prægnan
tibus ac augustissimis uerbis à Christo institutũ: scilicet, in nomine patris & filij,
& spiritussancti. Qui nunc signum extenuat, aut eo abutitur, uerbis Christi ad si-
gnum institutis iniuriam infert: quamuis significatum illius signi symbolique obstri
ctio, qua quis se obstringit Deo in mortem usque fidei causa, sub spe resurrectionis
ad uitam futuram, diligentius expendenda sit, quàm signum. Sed hæc significan-
tia nequit cõuenire paruulis: ideo baptismus paruulorum est hædera absque uino.
Obligatio Deo fit in baptismate, quod hodie testatur symbolũ Apostolicũ, uere
Apostolicam

C Apostolicam maiestatem præ se ferens, & renuntiatio quæ satanæ fit & omnibus
pompis, usq; in aquam, id est, in mortem. Obligatio in cœna Domini fit proximo,
qua obstringo me pro eo ponere corpus & sanguinem, sicuti Christus fecit mihi.
Et sic habemus leges & prophetas. Vnde arbitror, imò scio, nunquam recte con-
sultum iri Christianismo, nisi in suam natiuam ac germanam puritatem reuocen-
tur baptismus & dominica cœna. Sed quid bubo lusciniæ? Charissime in Christo
Frater, tenes planè sententiã meam: si erro, fratris est reuocare asinum errantem.
Nihil enim malo sub sole, quàm recantare, palinodiã canere, & omnia facere, imò
nihil prorsus recusare: ubi aliter à te & tui similibus, qui uerbo Dei instructi ue-
niunt, fuerim edoctus. Illustret nos Deus spiritu suo, ut id fiat ocyus. Alioqui in
hac sententia perseuerabo, adiutus diuino fauore. Nam ad sic sentiendum me ur-
get institutio Christi, uerbum, fides, ueritas, iudicium, conscientia. Adiuro igitur
te, Christiane Frater, ut ducas aut reducas ouem erranteẽ, ac pro reductore indies
magis atq; magis balatem: redde nobis rationẽ tuæ fidei, propter Deum, ac san
ctimoniam pacis Christianæ. Veniat uerbũ Domini, ueniat: & submittemus illi
sexcẽta (si nobis essent) colla. Succurre nobis itaq; Pie Frater uerbo Domini, ac pa
làm testare ueritatem: nihil prorsus me offendes, etiam si aduersus me utrisq; buc-
cis, id quód res est, edixeris. Homo sum, labi possum, quod humanũ est: resurge-
re uero ex toto corde desyderans. Vnum adhuc superest, in quo opera tua, rogo,
ne desis: scribasq; mihi, an promissio Matthæi 19. Sinite paruulos uenire ad me,
quoniã, &c. peculiariter spectet ad infantes. Quærendi ansam præstitit mihi uer
bum Christi, inquientis, Talium est enim regnum cœlorum: non, ILLORVM.
Vale. Loco baptismatis ego curo conuenire Ecclesiam, inducens infantulum, ac
lingua uernacula interpretor Euangelium: Oblati sunt paruuli, Matth. 19. Subin
D de imposito nomine orat tota Ecclesia flexis genibus pro paruulo, illum cõmen-
dans in manus Christi, ut huic sit propitius, & oret pro eo. Si uero sunt parentes
adhuc infirmi, qui uolunt omnibus neruis baptizari prolem: hãc baptizo, in ope
re infirmus sum cum infirmiusculis ad tempus, dum erudiant melius; sed in Ver-
bo non cedo illis in minimo apiculo. Iterum uale. 1525.

IOANNES OECOLAMPADIVS BALDASSARO PASTORI
in Vualdtzhuot S.

GRATIAM & pacem à Domino. Dilecte frater, de baptismo paruu-
lorum quid sentiam, colligere ex præsentibus potes. Originale pec-
catum etiam in pueris est, quo nõdum dimisso per gratiam spiritus
sancti, quæ ex filijs iræ facit filios Dei, regnum cœlorũ illis clausum
est. Scimus autem fidelium nonnullos pueros etiam in utero matris
sanctificatos, etiam in ministerium Dei: & quos ab utero eligit, etiam sui spiritus
templa Deus facit nonnunquam. Confidimus autem in misericordissimo, quod
fidelium ecclesiæ paruulorum salutem petenti, preces nõ auersetur: & ex his qui
erãt filij iræ, uasa faciat misericordiæ. Quod si minus, iam multo deterius haberẽt
pueri Christianorum, quàm eorũ qui olim sub circuncisione: quos nemo die octa
uo circuncisos condemnat. Porrò si pueri sanctificantur ad fideles fideliũ parentũ
preces, quid prohibet baptizare illos, & sancto lauacri symbolo nostræ congrega
tioni ascribere? ut pro fratrib. habeamus, quos Christus, ut fiducia nostra habet,
iam conscripsit in cœlis? Cæterũ parentũ fidem prodesse pueris etiam, Exod. 20.
habemus. Quod si fides prodest, ubi non absunt peccata priuata: cur inutilis esset
confessio, quos parentes per fidem non dubitant esse ex fideliũ numero. cur nõ
& ecclesiæ attestarentur suam de pueris fidem? Iam dices; Sed uidemus plerosque

Originale peccatum in pueris.

nondum

A nondum spiritu regeneratos. Id mihi persuadetur nondum: siquidem fides parentum ficta nō fuerit. tametsi puerorum fides nulla ac mortua uidetur, satis est quod fides eorum uiuat Deo. An non & nobis dormientibus, fides nostra mortua non est? licet operibus modo careat: uiuit enim Deo. Quod si adulti parentibus inobedientes fuerint, & abhorruerint à religione uera: lex occidi tales præcipit, eritq; sanguis eorū super illos, Leuit. 21. Nos autē uidentes illos indigne agere uitam, negata mensæ dominicæ participatione arcemus, scripturæ lapidibus profligentes. Vbi cōclusiones tuas legero: fortasse de his pluribus. Sed nescio an Typographi excusuri eas sint. Legem enim acceperunt à Senatu, ne quid censoribus incō sulus edāt. Censores autem iniquiores forsitan erunt. De ritu cœnæ dominicæ, quomodo instituendum iudicem, rectius tacuero, qui tam parum in ecclesia mea promoueo. Dicā tamen, quid optem. Post confessionem & euangelizationem, precesq; & hymnos, hoc est, dicto trysagio, ordinari uelim silentiū aliquantum: ut secum quiq; meditarentur passionem dominicam ardenter. Deinde aperte & cum intellectu legi uerba cœnæ dominicæ, huic ritui seruiētia. quibus lectis, iterū magno silentio eadem ruminari cum gratiarum actione. Postea orare dominicam orationem, & ea absoluta uocari ad cœnam communicaturos: interminando per diaconum, ut semetipsum homo probet ac diiudicet. Et si quis admonitus secundo & tertio iuxta dominicum præceptū denuntiaretur ecclesiæ, illum tam diu repelli, donec specimen resipiscentiæ certum præ se ferens reconcilietur. Deinde facta communione, cum pauperum & charitatis commendatione, conuentum in pace solui. Hæc nunc tumultuario. Vale.

De cœnæ dominicæ ritu instituendo.

IOANNES OECOLAMPADIVS HVLDRICHO *Zuinglio* S.

B

GRATIAM & pacē à Domino: Frater dilecte, heri Baldassar Vualdshudanus de baptismo paruulorum mentem suā mihi aperuit, quā & tibi ut fratri communicandam existimo. Arguit, Quis instituit baptismum? Christus. Vbi? Matthęi ultimo. Quibus uerbis? Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritussancti. Recte quidem. Cur ergo baptizamus paruulos? Baptismus signum nudum est: quid tantopere digladiamur pro signo? Signū certe est, & symbolū prægnantibus & augustissimis uerbis à Christo institutum: scilicet, in nomine patris & filij & spiritussancti. Qui autem signum extenuat, & eo abutitur, uerbis Christi ad signum institutis iniuriam infert. Quamuis significatum illius signi, symbolisq; obstrictio, qua quis se obstringat Deo in mortem usq; fidei causa, sub spe resurrectionis ad uitam futuram, diligentius expendenda sit, quàm signum. sed hæc significantia nequit conuenire paruulis: ideo baptismus paruulorum est hædera absq; uino. Obligatio fit in baptismate, quod hodie testatur symbolum Apostolicum, & renunciatio quæ satanæ fit, & omnibus pompis, usq; in aquā, id est, mortem. Obligatio in cœna Domini fit proximo, qua obstringo me ponere pro eo corpus & sanguinem, sicuti Christus fecit mihi. Et sic habemus legem & prophetas. Vnde arbitror nunquam esse recte consultum in Christianismo, nisi in suam natiuam puritatē reuocetur baptismus & cœna dominica. Hæc ille. Illi sic respōdendum opinor, ut tu monuisti per literas. Non esse præceptum, ut scrupulose inquiramus de fide: sed ut accurate adultos doceamus, moneamus, ac cohortemur. At uerba Christi sunt, quæ arguant illum nō religiose formam illam præscripsisse, ut alijs uerbis non liceat uti: modo ne quis sacrosanctæ trinitatis fidem nō explodat. Nam & Apostoli in nomine Christi simpliciter baptisarunt: nisi forte, quod non

r uidetur

C uidetur, aliter baptisarint, & Lucas hoc posuerit ad discrimen baptismi Ioannis. Necque uero hoc dixerim, quod forma uerborum displiceat, aut quod aliam introducam uelim: sed hoc unum arguerim, ne quam superstitionem in uerbis collocemus. Sufficit enim coram Deo, nos esse nouam creaturã: coram ecclesia uero, nos esse certo & sancto symbolo in albũ fideliũ cõscriptos. Neq; Christus iniuriã sibi existimabit: quandoquidem per tempus infantiæ ac pueritiæ in potestate parentum sunt, & sanguis illorum requiritur de parentibus. Igitur cũ illi fideles fuerint, & fideiusserint, cur existimaret iniuria Deo fieri? Porrò ubi adoleuerint pueri & contumaces fuerint parentibus, maledicentes illis, quare me circumcidisti, aut similibus, lex iubet occidi: Leuit. 21. Nos eos lapidibus scripturę profligamus, & habentes cœnæ dominicæ symbolum, dignoscemus, num ratam uelint promissionem. Proinde non miror, ueteres tam grauem pœnitentiam iniunxisse parentibus, quorum incuria pueri perirent. Significãtiam satius opinor assequi, quã de ea posse disserere. Pueris autem spiritum Dei assecutis, ut planè mihi persuadeo, significantia non deest: mundi enim sunt, & in filios Dei ac regni ex filijs iræ translati. Nam parentes benedicuntur in mille millia, si fideles fuerint. Et credo, Abrahæ fidem omni innocuæ posteritati suæ usq; ad Christum profuisse. Deniq; femellis in lege absq; signo profuit parentum fides. Vale in Domino.

IOANNES OECOLAMPADIVS BALDASSARO PACIMONtano, pastori in Vualdtzhuot S.

GRATIAM & pacem à Christo, Charissime frater. Quid sentiam in causa paruulorũ baptisandorũ, cum scripsi, ignorans quæ te manerent argumenta: tametsi suspicari poteram, quanti apud te momenti
D dominica uerba, quibus difficile respondetur: Respõdemus tamen, ut iterum tuis scriptis erudiamur, Christum non tam spectasse ut superstitiose uerba sua præscripta seruarentur, quam ut fidei αὐντόχειρ ... esset cõfessio. Nam & Apostoli baptisauerũt in nomine Christi. Et in uerbis quæ Eucharistiæ seruiunt, nonnihil uariant Euangelistæ. Quod non dixerim, quod formam uerborum uelim immutari: sed ne religiosius ab ijs penderemus. Extra periculũ erunt, quoscunq; spiritus illustrarit & afflarit, etiamsi non baptizentur. Quæ autem, & quando tandem uera illustratio spiritus futura, neq; in adultis cognoscemus, etiam qualiacunq; signa per eos fiant. In multis enim & Apostoli falsi sunt, quos retrocedere non absq; dolore uiderunt. Igitur quantum ad confessionem attinet, ecclesia libenter agnoscet confessionem parentum & compatrum, quorum & fides pueros sanctificat, etiam tenebit illorum obligatio pro pueris: quandoquidem adhuc pars parentum censentur, & in parentum potestate sunt: quorũ etiam fuerit, illos in gloriam Dei educare. Iam si fideijussionem irritauerint pueri, digni sint qui excommunicentur, tamdiu quoad resipiscant. Cæterum Argentinenses, quantum ex illorum literis intelligo, à nostra parte stant. Circumfertur Halberstadiani libellus, qui de hac re tractat, sed à me uisus non est. Nulli adhuc adcurrunt loci in scripturis, qui cogant ad asserendum baptismum illorum, quantum mea uidet paruitas. Attamen nõ uideo, quid prohibeat. Et durum fuerit, illis negari salutis subsidia. Locus apud Marcũ, Taliũ est regnũ cœlorũ: mea sententia paruulorum innocentiam à nobis exigit, interim tamẽ uideo, illos inter sanctificatos haberi, & acceptos Domino. Erant autem ij nimirum ex innocua posteritate Abrahæ, fidei priuilegio commendati. Placet supra modum ritus, quem seruas in ecclesia: utinam arrideret omnibus. Aiunt Lutherum de baptismo paruulorum & sacramento eucharistiæ scripsisse: Cupimus uidere. Epistolã sanè eius ad Argentinenses non usqueadeò probamus. Vale, Basileæ.

QVAESTIONES DE SACRAMENTO BAptismi, à docto quodam, Huldricho Zuinglio propositæ.

VTRVM Baptismus ecclesiæ Christi sit externa tantum ceremonia: aut an habeat mysterium suum, perinde ut cœna, ut Euangelium Christi, & quale sit illud mysterium? 1

Vtrum sacramentum baptismi (quod Patres sacramentum uiuificationis nuncuparunt) citra pœnitentiam & renascentiam (Ioannis tertio) uerum sacramentum esse possit. 2

Signum sine signato, symbolum gratiæ absq; gratia, imago sine ueritate Christo, uide quid sit.

Vtrum isthic uere baptisetur, ubi baptisandus se probare, adeoq; conscientiam suam scrutari nequit: 1. Pet. 3. ubi inquam nomen patris, filij, & spiritus sancti, in quod baptisat, nō agnoscit, non honorat, neq; profitet. 3

An uerus sit baptismus, in quo Christus non induitur: Gal. 3. Si induitur per baptismum ab infantibus carnis, qui fit (quæso) ut effectus nō sequatur, ut in nullo se exerat aliquando? 4

Sine induamento Christo, & sine haustu spiritus: 1. Corinth. 12. non est Christianus baptismus, autore Hieronymo ad Galat. 3.

Verum si Christiano baptisato induitur Christus, quemadmodum Paulus aperte pronunciat, utiq; non in nuda ceremonia erit noster baptismus. 5

Caueat igitur, ne opus legis faciat ex baptismo: ut reuera facit, qui dicit externam tantum ceremoniam baptismum esse.

Nihil minus errat, qui baptismum Christianum scindit, qui mysterium aufert: quàm qui externæ lotioni sanctitatem tribuit, quod fit in Papismo.

Quid sibi illud uelit in Actis, cap. 22. Exurge & baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Domini. 6

Cum Paulus dicit, Rom. 6. Qui baptizati sumus in Christum: an nō uelit, quod qui baptizati sunt, iam Christum mortuum, cum sepultum esse, resurrexisse, & ante baptismum sciuerint, & quod in hæc baptizentur, nouerint. Expendatur textus. 7

Baptismus non initiatio, sed professio est, & prædicatio beneficiorum Christi, acceptæq; benedictionis per Christum.

Quomodo autem paruuli carnis Christo commoriantur, quomodo cum Christo per baptismum consepeliant, & in Christo resurgant: Ego ut Nicodemus interim libenter scire uelim, & nū liceat cogitationes cordis potius quàm apertiss. scripturam sequi in tam magno mysterio. 8

Vbi manet abolitio corporis peccati? Paruulis? Sequitur cum uirginibus non oleum habentibus.

Hic quispiā mihi dicet: Hæc omnia de baptismo spiritus intelligi oportere. Quæro ego uicissim: Num alius in ecclesia Christi baptismus est, q̄ baptismus spiritus & gratiæ? Num aliud mysterium noui Testamenti, quàm mysteriū spiritus esse possit: 2. Corinth. 3. Num aliud deniq; Euangelion sit, quàm Christi & gratiæ Dei Euangeliū: Act. 20. quod est in uir- 9

tute, in ſpiritu ſancto, & certitudine multa. 1. Theſ. 1. An nō externa ſymbola ſecundarium locum occupant, ut commonefaciant eius quod ſpiritus intus in cordibus ſuorum uere operatur, beneficiorumq́ Chriſti publicam confeſſionem requirant?

Myſteria in ſacramentis ſymbola praecedunt: internus baptiſmus prior eſt externo. Vide quae requirat baptiſmatis Chriſti ratio: Act. 1. Matth. 3. 1. Corinth. 12. Galat. 3. 1. Pet. 3.

10 Iam circumſpice, quid ſit lauacrum aquae in uerbis uitae, quo eccleſiae Chriſti membra per Chriſtū ſanctificant̃, mūdantur, renouant̃: Ephe. 5. quibus contingat, & cum quibus pertractandum.

Hilar. ad Conſt. Regenerati per fidem, ad fidem docemur: quaſi regeneratio ulla ſine fide ſit. Chriſtum poſt baptiſmum diſcimus, quaſi baptiſmus aliquando poſſit eſſe ſine fide Chriſti.

11 An aliquid lauari poſſit, antequàm ſit aut generetur: hoc eſt, an homo poſſit aut debeat baptizari, antequàm ex ſemine immortali regeneret̃, ac prioris uitae poenitudinem praeſeferat, ſibiq́ peccata remiſſa per Chriſtū credat?

12 1. Corinth. 4. ait Paulus: In Chriſto Ieſu per Euangelium uos genui. Hic uide, an nō generatio ſpiritus, & Euangelij auditio, lotionem, id eſt, baptiſmum iuſto ordine praecedat, quomodo alioqui erit ſymbolum ueritatis baptiſmus exterior? cum nihil intus habeat quod repreſentet, & eius commonefaciat.

13 An nō paruulus natus & lotus illico cibari debeat, hoc eſt, ad menſam Domini admittendus ſit (quemadmodum Cyprianus de Bohem. cenſet) Si enim puerum recens natum laueris tantum, & nō etiam cibes, tum reuera fame & inedia tabeſcet. Porrò ſi coena paruulis non conuenit, neque baptiſmus conuenire poteſt.

Man underſtot ſich im rych Chriſti (das iſt, in der Chriſtenlichen kilchen) die kinder zeuweſchen, und ſy ſollend erſt hernach durchs Euangelium geboren uuerdem. O prudentiam diſpenſatorum.

14 Igitur quemadmodum nihil profuit audiſſe ſermonem, qui non eſt cū fide cōiunctus, Heb. 4. ſic multo minus proderit recepiſſe baptiſmū, ſine ſpiritu ſancto & fide. Cur igitur in uanū nomen Dei & ſanctae trinitatis aſſumimus? Cur in tam magno myſterio ſic corā Deo ludimus? Cur inquam Dominum prouocamus? Num fortiores illo ſumus?

Sine ſpiritu & fide omnia circa ſacramēta, ficta, uana, & peccata ſunt: Rom. 14. Probet ſeipſum homo.

SECVNDA CLASSIS, DE FILIIS DEI.

15 Quaeritur, quibus ſint ſacramenta inſtituta: an non tantum filijs Dei? diſcipulis Chriſti? Chriſtianis, fidelibus? Pro his certe qui foris ſunt, qui nondum à patre tracti, nondum corde circumciſi, qui ad Chriſtum nondum uenerunt, neq́ inſtituta, neq́ eis ſacramenta ſunt: Id quod ex definitione & uocabulo Sacramenti omnibus ſit manifeſtum.

16 Iam quaero, qui ſecundū ſcripturā ueri dicant̃ filij Dei? qui Chriſtiani? Nónne ij ſoli, qui ſunt regenerati? Ioā. 1. Qui nō ex ſanguine. Nónne filij ꝓmiſſionis tantū, nō qui filij carnis? Rom. 9. Nónne qui ſunt ex fide & ſe-

mine

minebenedictionis? Gal. 3. Ex carne Christi & ossibus eius: Ephes. 5.

Paruuli in Christo, Matth. 11. & 18. Pueri cœlestis regni ex Deo nascuntur: nõ natiuitate carnis, sed regeneratione fiunt Christiani.

Ergo baptismus externus tantum illorum est sacramentum, qui cre- 17
dunt: non primæ, carnalis inquam, sed secundæ spiritualis natiuitatis est
symbolum. non legale aut coactum, sed spirituale & liberum (respectu
baptisandi) est sacramentum.

Neq; ulla promißio est, quod pueri carnis ad Ecclesiam Christi pertineant.

Totus locus de pueris examinandus est per Euangelistas. sic enim uidebitur, quod quemadmodum duplices sunt patres, ita & duplices filij seu pueri. Et manifestum fiet, ad eos, qui in Christo credũt, regnum Dei tantum pertinere.

Natus ex Christianis parentibus, planè coram Deo nihil habet priuilegij ab eo, qui ex gentibus nascitur. filij iræ natiuitate sumus omnes.

TERTIA CLASSIS, DE COLLATIONE CIRcuncisionis & baptismi Christiani.

Argumentum primarium pædobaptistarũ, Paruuli in synagogis Iudæorum olim legis constituto sunt circumcisi, inquiunt: ergo paruuli hodie in ecclesia Christi sunt baptisandi. Nam ista inter se cognationem habent, unum supplet uicem & locum alterius.

Vbi initium est & uelamen, quid aliud quàm nouus Iudaismus & secundus Moses eße potest? Ergo falsa est ista collatio. à Christo enim incipiendum. 1. Corinth. 3.

Hic tandem quero: Quo autore, quo spiritu, quibus promissionibus 18
aut scripturis, loco Iudaicæ circuncisionis (quæ in Christo completa est
& abrogata) baptismus Christianus sit obseruãdus? aut quibus rationi-
bus unum alterius locum supplere, aut si mauis, circuncisionem sub ty-
po baptismi etiamnum durare probabunt?

Sentiunt idem eße baptismum Christianorum, quod est circuncisio Iudæorum. Sed sic mutata est circuncisio plus quàm completa: sic à Iudaismo potius, quàm à Christo ecclesiam Christi auguraremur.

An non hoc sit per Mosen, non per solum Christum in sanctuarium 19
Dei ingredi uelle? à Mose, non à spiritu sancto in aspersione sanguinis
Christi Christianismum auspicari? An non sit ex legis imitatione, non ex
fide in semen Abrahæ (qui est Christus) gentium benedictionem statue-
re? Summa: An non sit, Iudaismum & seruitutem legis contra libertatem
spiritus postliminio reducere?

Exodi quadragesimoquarto: Non intret incircuncisus corde.

An non beatus Petrus huius collationis errorem manifeste coarguit, 20
cum baptismum Christianum non circũcisioni legali, sed diluuio Noha
confert? 1. Pet. 3. Et cur Paulus uolens mysteria nostra patrum mysterijs
conferre, non producit circuncisionem pro baptismi antitypo: sed bapti-
smum Mosis, & transitum maris rubri? 1. Corinth. 10.

Discrimen: Circuncisio ueritatem in Christo reuelandam significatione præuenit, Baptismus reuela-

tam & impletam testatur ac rememorat apprahensam. Circuncisio Christi beneficia purgata fide corda significat & figurat, quæ est obturati cordis apertio: Baptismus prædicat, confitetur, crucifigitur, commoritur, innouaturq́; resurgens.

21 An non discriminata inter se sint circumcisionis & baptismi mysteria? An non diuersorum Testamentorum symbola?

22 Cur non obseruāt, quæ Paulus copiose de baptismo Christiano docet Rom. 6. 1. Corinth. 12. Gal. 3. Col. 2. inter circūcisionem & baptismū Christi quæ dicat, & quomodo tam accurate discernat, circuncisionem baptismo præponat, non conferat: si sunt idem?

23 Cur denique non uelit nos pueros sensibus esse? 1. Corinth. 14. si conditio illorum tam bona sit coram Deo, si illorum est regnum cœlorum, ut aliqui interpretantur, Christus dixerit?

24 Si in Christo neque circuncisio quicquam ualet, nec præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur, & noua creatura: An non sequit̃, baptismum illum circuncisionalem, quo paruuli tinguntur, perinde nihil ualere? an non à fide & noua creatura potius, quàm à circuncisionis typo iacienda sunt Christianismi fundamenta?

Qui dicit circuncisionem ad exemplum baptismatis ualere inter gentes, & ad congregandam ecclesiam, is Paulo manifeste resistit, Gal. 5. 1. Corinth. 7.

25 Si loco circuncisionis esset nobis externus baptismus, si tam parum, (ut quidam putant) discriminis est inter populum noui & ueteris Testamenti, inter legem & Euangelium: aut, si uis, inter Mosen & Christum: An non consequetur, ut quemadmodum olim circuncisio cōscientiam obstrinxerit, ita nunc quoque baptismus circuncisionalis idem faciet? Aut dicat mihi diuersitatem quispiam Pædobaptistarum, qui cōtra Paulum circuncisionem ad exemplum baptismatis, quo ecclesia inter gentes congregetur, ualere dicit.

26 An non qui circunciditur, & qui loco circuncisionis baptismum habet, debitor est uniuersæ legis faciendæ? Gal. 5. Gen. 17. Masculus cuius præputij caro circuncisa nō fuerit, delendus, &c. Iam uide, an nō illa maledictio baptismum circuncisionalem iuste sequat̃. Id quod Papistæ hodie obseruant, qui externo baptismo gratiam & uim saluificam tribuūt.

Et tantum in præsentiarum, circa collationem Iudaicæ circuncisionis & baptismi Christiani. Nam tinctionem illam paruulorum & circuncisionem idem esse, id est, utraq́; nihil esse, apud me interim nullum est dubium, donec quæstionibus istis meis satisfiat.

Si dicat quispiā, baptismū Christianū, id est, quo ecclesia Christi donata est, baptismo Ioānis æquiualere: is nihil minus toto cœlo aberrabit.

Baptismus Ioannis in pœnitent. Christi, in remißionem peccatorū. Hic nō loquor de externa mersione sola, sed de toto negotio aut sacramento. Non enim in externa pij & fideles respiciunt, sed in mysteria, ut Paulus externa nihil, imò se nihil esse dicit.

Sed quæram interim:

27 An nihil sit discriminis mysterij baptismi Christi, à mysterio baptismi Ioānis. Si nihil, frustrà baptismus à Christo erit institutus: frustra Paulus

eos, qui baptismate Ioannis erãt tincti, censuit baptisandos, Act. 19. frustra Petrus innuit abrogatum, Act. 10. si nihil aliud sit baptisma Christi, quàm erat Ioannis. Sin uero discrimen est mysteriorũ (ut certe est non minimum) uideant illi, qua ratione baptismũ ecclesiæ Christi baptismo Ioannis assimilare audeant: & num liceat, post datum spiritum sanctum Ioannem quærere cum suo baptismo, relicto interim baptismo Christi.

Locus Act. 13. digne expendatur, ubi Paulus dicit: Huius, inquit, Dauidis è semine Deus, ut promiserat, adduxit Israëli seruatorem Iesum, cum antè prædicasset Ioannes ante faciem introitus eius baptismum pœnitentiæ Israëli.

Quæro præterea, quomodo Ioannes in ecclesiam Christi homines receperit, cum tamen ecclesia Christi tum nondum fuerit ędificata? Nondum enim spiritus sanctus (unicus ecclesiæ Christi ædificator) erat: Io. 7. 28

Vtrum ille (quisquis sit) qui dicit se tantũ baptisma Ioannis (non Christi) habere, conscientia recta asserere possit, se Euangelium Christi, cœnã Christi habere? adeoq́ se dispensatorem mysteriorum Dei esse asseuerare audeat? 29

QVARTA CLASSIS, DE MINISTERIO NOVI & ueteris Testamenti, & collatione ecclesiæ gentium.

Vtrum ministeriũ noui Testamenti, sit ministeriũ literæ uel spiritus? Si spiritus, utiq; à spiritu incipiat oportet (Gal. 3. Spiritu incœpistis) & non ab externis. Nemo enim uenit ad Christum, nisi pater traxerit eum: Ioannis sexto. 30

Paulus minister sancti spiritus 1. Cor. 4. ita ait: Sic nos existimet homo, &c. Iã tu mihi respõde, num nõ fideli ministro Christi cum primis necessarium sit, ut citra præscriptũ Domini nihil agat, ut certo sciat quid agat, & cum quibus agat: præsertim in magnis illis mysterijs, quæ sacramenta uocamus: ut nimirum testimonio conscientiæ suæ sciat, quod soli Deo, cuius legatione fungitur, non autem hominibus ad placitum agat? 31

Ex prophetia spiritus & substantia fidei, non ex humanis cõiecturis in nouo Testamento docendum & agendũ est. Exẽplo est Paulus Rom. 5. Is nihil audebat loqui eorũ, quæ nõ operabatur in eo Christus.

Quæro deinde, ubinam Christus dominus & magister noster iusserit, ut in domo eius ecclesia (non enim hic de Mosis synagoga loquor) post reuelatam Euangelij gratiam, post manifestatum illud magnũ mysterium, cuipiam insensato mysteria sua dispensentur: Imò cũ aliquo agatur, cum quo loqui non possis, & qui te quid agas non intelligat. 32

Maximum est discrimen inter domum Mosis, & domum Christi. Vide Heb. 3.

Sed quis nã est fidelis dispensator ac prudens, quem constituit Dominus, &c. Vtinã istã regulã Pædobaptistæ expenderẽt, quantũ satis esset. 33

An non infidelis & imprudens est dispensator, qui cibũ uult dare non esurienti, neq; manducare uolenti? qui mysterium Domini ante tempus prostituit, ne dicam prophanat? qui dat quod ipse signarit aut cõscripserit, non quod Dominus curæ ipsius tradiderit? Taceo illum, quem non Dominus, 34

Dominus, sed qui seipsum dispensatorem fecit, qui nescit præterea quid agat, neq; ullam facti sui coram Deo certam rationem habet.

35 An non in incertum currat, & aërem feriat, qui paruulos baptisat: ut interim de periculo taceam. An non citra omne imperium Domini agat, qui infantes Adam in regnum spiritus & fidei signare contendit, cum tales nihil isthuc intelligant, cōfessionemq; salutis nullam habeant: Rom. 1.

Hoc uero est super harenam ædificare, & super nihilo niti, in iniuriam rectitudinis Euangelij Christi.

36 Quid sit, homines recipere in ecclesiā & regnum cœlorū. An nostri sit officij opus? An nos regni Dei domini, & non potius serui inutiles sumus? Nū non illi soli cōpetit, cuius est seminatio, ædificatio, agricultura?

Nota, ecclesiam externam & internam nullam, imò nihil esse: ne quis hic effugium quærat. Cœlesti uocatione uocamur in ecclesiam, Hebræorum tertio: non humanis conatibus. Et Christus pastor, oues in unum ouile congregat.

37 An non regnum Dei hoc modo cum obseruatione ueniet, si pueri per baptismum in illud recipi possent, aut ingrederentur.

38 Quis sit in nouo Testamento ordo & processus ueniendi in ecclesiam Christi: & quid sibi uelit Christus, cum dicit, Omnes quotquot ante me, &c.

Oportet accedentem credere. Sine fide, impoßibile est, &c. Heb. 11.

39 An nō is currat præter Christum, ut ueniat ante Christum, qui infantibus carnis, priusquàm formetᵉ in eis Christus, mysteria diuina impertit: quiq; baptismo circuncisionali gentes in semine Abrahæ benedicendos, in Ecclesiam cōscribere præsumit, iustumq; ordinem ministerij apostolici (de quo Rom. 10) peruertit.

Alium ordinem constituunt Pædobaptizatores, quàm decreuit, & gentibus permisit Deus: & aliter agunt, quàm consummator omnium promißionum Christus uoluit.

40 An ecclesia gentium ab elementis, an à gratia Dei potius incipiat: an ab externis, aut ab unitate spiritus, unius capitis, unius sponsæ, unius fidei censeri debeat?

Christus uia, non tinctio externa.

41 An non potius in ministerio impletæ circuncisionis sumat Christianismus initium, adeò ut circuncisionis mysterium in his qui Christi baptismo tingendi sunt, iuste præcedat.

42 An non promissiones factæ sunt præputiato Abrahæ: Gen. 15. An non pactum Dei cum gentibus in semine Abrahæ benedicendis, præcessit circuncisionem & legem? Quomodo igitur exemplo circuncisionis paruuli erunt baptizandi, aut in ecclesiam recipiendi?

Ecclesia Dei ante circuncisionem.

43 An non igitur pacto Dei cum gentibus iniurij sunt, imò priuilegijs per Christum enumeratis gentes spoliant, easq; in occultam seruitutem redigere satagunt, qui paruulos per circuncisionis symbolum Christo adducunt?

Hoc

Hoc reuera est populū gentiū in seruitutem, & sub elementa mundi redigere, contra Paulum Col.2. Gal.4. Est Iudaismū restituere, & figuris in regno ueritatis primas tribuere, contra Christū glorificatū.

Cur ita factū sit, ut parentes in docendis & corripiendis liberis (Ephe 44
siorum sexto) nō inferius ministeriū habeant, quàm qui ministerio alios
docendi fungantur publicitus?

Cum Paulus commiserit, ut in ecclesia singula decenter & cum ordi- 45
ne fiāt, simulq́; ad ædificationem: quæritur, quis baptismo paruulorum
coram Deo unquam sit ædificatus? aut etiā hodie in Domino ædificetᷓ?

Est enim carne gloriari, non in cruce Christi.

Item, cur Paulus Ephes.4. cum dicit: Vnus Deus, una fides, unū ba- 46
ptisma: præponit Dominum, deinde fidem, tertio baptisma, postea deū
Patrem. Cur quæso isthic loco baptismi non posuit circuncisionem, si
idem sunt? cum nihil minus ad fideles patres ueteris Testamenti, quàm
ad nos respiciant.

Dominus, fides, baptisma. Vnde unitas, & ecclesiæ Christi ædificatio: quæ Dei, nō hominū ædificatio est.

Abraham pater credentium, id est, Christianorum factus est præputio. Quid igitur ad gentes fideles paruulorum circuncisio? Et Rom. 15. oblatio gentium fit acceptabilis & sanctificata per spiritum sanctum, nō per externa. Et Act.25. Deo placuit, ut in nomine suo sumeret populum ex gentibus, non ex circuncisionario baptismo.

Expendamus igitur, num circa mysteria Dei quispiam citra iudicium uersari possit, si non fuerit Christi discipulus, & prius fidelis factus. Solis enim illis datum est nosse mysteria regni: Matth.13. Act. 8. Si credis, licet nimirum ut baptizeris. Et Act.16. Vt per os meum audirent gentes uerbum Euangelij, crederentq́; ait Petrus. Item, multi Corinth. credebant & baptizabantur. Vide reliqua. Expende præterea certissimam spiritus sancti doctrinam in Petro, Act.2. Pœnitentiā agite, & baptizetur unusquisq; uestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorū, & accipietis donū spiritus sancti. Sed cur Christi præceptū nō custoditur, qui dicit: Eūtes μαθητεύσατε, id est, discipulos colligite aut facite. An nō diuersa sunt Christo μαθητεύειν & διδάσκειν? An non discipulatus semper præcesserit in apostolico ministerio? Quid autem sit illud Pauli: Nō misit me baptisare, &c. 1. Corinth. 1. iam nemo corde percipit. Sed etiam alio oraculo Christi Baptizatores isti reuincunt, Luc. ult. Et prædicari in nomine eius pœnitentiam, & in omnes gentes. Ista dum docent, non autē custodiunt, sed opere destruunt, à baptismo nimirū paruulorum Christianismum auspicantes: quid aliud faciunt, quàm quod se præuaricatores manifeste ostendunt?

Ordo ministerij apostolici.
Missio
Prædicatio
Fides
Baptismus.

Quæ de Catechismo Christiano, & quomodo baptismus in primitiua ecclesia præcesserit, deq́; sententijs Patrum contra baptismum paruu-

lorũ, adeoq́ uniuerſo diſcrimine, origine, & ratione populi ueteris & noui Teſtamenti eſſent dicenda, omitto.

HAEC ſunt, & præterea innumera alia, quæ me mouent, ut (ſeu charitatem prætexant alij, ſeu libertatem) ego planè ſentiam, Pædobaptiſtarum deteſtandam abominationem eſſe, & deſtructionem eccleſiæ Chriſti, myſterij baptiſmi, ſimulq́ memoriæ profeſſionis Chriſti extinctio nem: imò Chriſti & ueritatis, quæ in Chriſto eſt, expulſionem. contrà, uetuſtatis & Moſis reſtitutionẽ, Euangelij & legis, umbrarũ & corporis confuſionem, promiſſorum Dei eneruationem, gratiæ & initij populi Dei obſcurationem, maledictionis in qua naſcuntur pueri multiplicationẽ, catechiſmi Chriſtiani relegationẽ, inſtituti Chriſti (Matth. 28.) eneruationem, ordinis Dei in ſacramentis peruerſionem: fraternæ correctionis, excommunicationis, adeoq́ omnis ueræ ædificationis in Chriſto extinctionẽ, rebaptiſationis promotionẽ (æque nunc, ut antea tempore Auguſtini,) ſpiritusſancti ex officio detruſionem. In ſumma, baptiſmum paruulorũ cenſeo initium Papiſticæ, omniumq́ errorũ ac ignorantiæ fundamentũ in eccleſia Dei eſſe: atq; adeò omnis pietatis, ſimulq́ miniſterij apoſtolici deſtructionem. Id quod ſalua conſcientia mea aliter ſentire non poſſum, donec ſcripturis meliora fuero edoctus.

HVLDRICI ZVINGLII AD PRAECEDENTES *Quæſtiones reſponſio.*

D

GRATIAM & pacẽ à Domino. Optimo iure tibi licuit, mi Leonarde, & tuas & publicas res ad me perſcribere: & non ſolũ nunc, ſed etiam perpetuo id tibi liceat. unam enim & eandem rem cum curemus, proderit nimirum unis eiſdemq́, aut ſaltem ſimilibus conſilijs uti, atq; eis ab uno ſpiritu dictatis. Quantumuis enim ad iſta contentioſa, in quibus gloriam quæri nõ ueritatem ſentio, male libenter reſpondeam, cum quod contentioſis, & quod dicitur, rixam quærentibus nemo ſatis poteſt facere: tum quod ad N. paralogiſmos dudum fuit reſponſum, ſi modo ille uoluiſſet recipere, aut noſtra legere. Morem tamẽ geram. Quid enim par faſtidiũ parere queat, atq; actũ agere? præſertim cum aduerſus illum ſit agendum, qui ſuam, non Chriſti gloriam quærit. Sic autem agam. Primum ponam axiomata pauca, quæ non tantum huius quæſtionis, ſed omniũ ferè quæ in tota religione oriuntur, nodos omnes, uelut Tenedia bipennis, incident. Deinde, etiãſi paucis reſpondere potero, quibus ille inſtat: quia tamen ſcriptura niti ſibi undiq; uidetur, ad ſingula placita illius. quo ſcripturã ab eius ui liberemus, oſtendere tentabimus, rem Chriſtianam atq; adeo ſcripturam ipſam nõ rectè perſpectã eſſe homini. Atq; utinam uel Chriſtiani, idololatræ pictoris ſententiam ſeruemus: Sutor ne ſupra crepidam. Pulchra res eſt, religioſe loqui: ſed pulchrior, religioſum eſſe. Cum autem loqui religioſe, faſtus potius ſit quam pietas, ſi religioſus non ſis: iam qui uere pius eſt, facile uidet, ubinam hallucinentur gloriæ mancipia. Quis enim pius nõ uidet, quid nam requiratur ad ueram iuſticiam, quid ſit uera iuſticia, & quid uere iuſtificet? Cum igitur hoc hominum genus adeò in rebus externis aberret, ut ignorare uideatur Dei electionem, prouidentiam, gratiã, & indulgentiam (quid enim aliud dicere cogor, cum homi-

nis

A nis audacem orationem uideo, qua dicit infantiũ baptiſmum pietatis eſſe uenenum, religionis confuſionem, diuinorum oraculorũ contenebrationem) Iam eos fontes oſtendere tentemus, etiam per axiomata, ut promiſimus, ut aliqua ſaltem in parte ignorantiam ſuam agnoſcant. Nam aliàs ſi noſtrũ de Prouidentia librum legiſſent, dudum (credo) in portu nauigarent. Sed ad promiſſa axiomata uenio. *Axiomata.*

Qui prouidentiã numinis agnoſcunt, eadem opera electionẽ agnoſcant oportet. Nam niſi prouidentia conſtitueret de ſumma cuiuſq; rei, nõ eſſet prouidentia numinis: quia non proſpiceret omnibus. 1

Electio nihil aliud eſt, quàm ęterna præſensq; ſuper his qui ęterna beatitudine uſuri ſunt, conſtitutio, Repudiatio, contrario modo. 2

Iaacob electus eſt, antequã in utero matris cõciperetur: ſic omnes filij Dei electi ſunt, ante mundi conſtitutionem, ſed in Chriſto ſunt electi, hoc eſt, ſic electi ut per Chriſtum accedant ad Deum. nemo enim uenit ad patrem, niſi per illum. 3 *Ephſ.1.*

Electio igiť eſt quæ ſaluũ facit, ſed per Chriſtũ, hoc eſt, Deus liberè cõſtituens omnia, quos uult beat, ſed per Chriſtũ: hoc eſt, per ſeipſum, per bonitatem & gratiam ſuam. Chriſtus enim bonitatis pignus eſt, & peccatorum noſtrorum coram diuina iuſtitia precium, quam ſacroſanctã eſſe oportet. Beat autem Deus ab ęterna conſtitutione. 4

Porrò cum fidei tribuitur beatitudinis lucrum, quod ea fide impetretur aut obtineatur: iam manifeſtũ eſt, ſignum & poſteriori tribui, quod prioris ac fontis eſt. nemo eñ credit, niſi qui prius ad æternã uitã deſtinatus eſt & ordinatus: Act. 13. 5

Quot autem ſunt electi, qui fidem nõdum habent? imò ne uitam quidem. Sed quid dico uitam? ne eſſentiam quidem. An enim Deipara uirgo, & latro, non fuerunt electi ante mundi conſtitutionẽ? quamuis ille ſero tandem fidem nactus ſit? 6

B Iudas & Cain æque ſunt ante conditum mundum repudiati ad perpetuas ęrumnas, atq; ſuperiores electi. 7

Latro uero quod ad humanum iudicium attinet, cuinam eccleſiæ, Dei an diaboli accenſebatur? ſic & Iudas? Nõnne ille perditorum, hic uero electorum? cum apud Deum ille electus eſſet, & de eccleſia primitiuorũ: hic uero de eccleſia damnatorum. 8

Ergo in eccleſiam uiſibilem, quæ & ipſa Chriſti eccleſia uocatur, quantumuis non ſit iſta quæ ſine macula eſt, cenſentur hi quoq; qui apud Deũ repudiati ſunt, dummodo noſtro iudicio ſatisfaciunt: & cõtrà, alieni ab eccleſia noſtra iudicanť, qui tamen de eccleſia primitiuorũ ſunt. Teſtes ſunt uniuerſæ gentes, ut ne dicam homines, quæ ad prædicationem Apoſtolorũ crediderũt. Eę enim antequam crederent, cum Apoſtoli nondum eſſent emiſſi extra pomeria Iudeæ, cuinam eccleſiæ accenſebanť? nõ certe eccleſiæ Chriſti. nã plurimũ certãinis habebat eccleſia, num gentibus annunciandus eſſet Chriſtus: tam abeſt, ut de ſorte eccleſiæ crederentur eſſe. At eæ gentes quæ crediderunt, an non ante mundi creationem, imò antequam natæ eſſent, fuerunt electi Dei? Fuerunt ergo humano iudicio repudiati, & eccleſiæ exortes: ſed apud Deum electi, ut de iſtius eccleſiæ ſorte, quæ nõ habet rugam aut maculã: quantumuis fidem nõ haberent. ſed tandem cum adeſſet tempus à Deo conſtitutum, iam fidei beneficiũ à Deo adepti, ſciebant ſe eſſe Dei electos: quod quidem prius erant, ſed ignorauerant. 9

Fides enim eſt ſubſtantialis iſta & uiua uirtus adflati animi, qua certè ac inconcuſſè fidit inuiſibili Deo. Heb. 11. 10

Conſtat igitur, electionem eſſe, & immutabilem etiam eſſe. nam firma eſt electio. Rom. 11. ubi tamen fides nõ adeſt. Quæ ergo (malum) ratio, damnare quorum iudicium ad nos attinere nõ poteſt? cum beatum fieri, ab electione pendeat: 11

C & nos tam abest ut eligere possimus(Non enim uos me elegistis, inquit ueritas:) ut etiam ignoremus qui nam sint electi, etiam ex eis quos uidemus nomen dedisse Christo.

12 Constat & hoc, quod istud uerbum Christi, Qui non crediderit, condemnabitur: &, Qui non credit, iam iudicatus, hoc est, damnatus est: de his tantum modo debet intelligi, qui salutarem prædicationem audierunt, sed non crediderunt.

13 Constat deinde istud quoque, quod ut hoc ipsum, Qui prædicato euãgelio non crediderit damnatus est: non est secundum tempus quodque intelligendũ, sed ad diem à Deo cõstitutũ. Hoc modo me accipe. Hic sermo, Qui non crediderit, &c. non est γνώμη, sed χρεία, (quæ ut inter se differant, à Fabio petendũ est;) hoc est, non est perpetua sententia(quo modo, Veritas odium parit. &: Regnum in se diuisum, desolabitur:) sed usus, siue uaticinium. Quo modo, Qui percutit gladio, gladio peribit: &, Qui patriam subinde mutat, non magis rem faciet, quàm lapis perpetuo uolutus muscum. Vsuueniunt enim ista plerunque: unde & præsagiuntur, tanquam in uniuersum ueræ sententiæ. Sic ergo hæc chria, siue sententia uera est, Qui ad adnunciatum euangelium usque in finem perstiterit in incredulitate, damnabitur. Et non sic: Quocunque tempore quis nobis depræhenditur non credere, eo tempore possumus de eo pronunciare, quod damnatus sit. Probatio: Alij primi, alij tertia, alij nona, alij undecima hora in uineam sunt uocati. Latro, exemplum tandem factus credidit: & filius ille qui se primum negabat iturum in uineam, & opus facturum: atque è diuerso filius qui promittebat se iturum, & non iuit, nec opus fecit. Thomas qui non credebat, donec uideret & sentiret. Et omnino cuncti qui tam ex Iudæis quàm gentibus sero crediderunt. Stat ergo hæc sententia ad diem et iudicium Domini, non ad humanum diem, hoc est, iudicium.

Dies pro iudicio.

D

14 Quod autem ecclesia, quæ humano diei, hoc est, humano iudicio ac sensui est subiecta, et reprobos et electos contineat: supra latronẽ et Iudã, irrefragabilia habet testimonia. Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum. Qui dicunt autem Domine, hi nimirum qui nomen dant Domino: at isti recipiuntur in ecclesiam, adhuc tamen non introibunt in regnũ Dei: ergo in ecclesia(ista scilicet, quam nos uidemus) sunt, qui repulsam patientur. Cũ omnes ex omnibus gentibus populi sint ad regis filij conuiuiũ uocati, et liberaliter accepti: est tamen qui non splenderet ueste nuptijs digna eiectus. Quo penicillo melius potuit uisibilis ecclesia pingi? Decem uirgines, quarũ pars media stultæ erant, media prudentes, ferè pares faciunt repudiatos electis: cum in proximo testimonio unus modo indignus habitus sit. Sed in uno, omnes qui repudiati sunt. Infelix loliũ uetat paterfamilias euelli, sed crescere mitti iubet usque ad messem.

Ecclesiæ externæ typus.

15 Quibus omnino constat, Ecclesiam semel in scriptura poni pro solis electis: ut cum dicitur, nec maculam habere, nec rugam. Iterum uero pro omnibus, qui nomen dederũt Domino, qui nostro iudicio intra ecclesiã censentur: ut cum dicitur, Vocate quotquot inueneritis, bonos & malos. Vt sic sit ecclesia sensibilis & spiritualis.

Ecclesia duplex.

16 Attendant igitur Catabaptistæ, quod hactenus ignorauisse conuincuntur: Hebræos hoc familiarius habere quàm alias linguas, ut uirtute synecdoches eis quæ specie distant, at in genere conueniunt, pro se mutuo utantur, uti: sed uirtute generis. Id exemplis patet. Quoties dicitur in prophetis, præsentes non colere Dominum, quemadmodum patres coluerint? Et contrà, quoties obprobatur illis quòd semper fuerint contumaces, & desciuerint ad deos alienos, ipsi & patres? Verum quomodo illa non sunt inconstantia? Patres obseruauisse Dominum, filios autẽ degenerare: &, Patres olim prodidisse Dominum, æque ac tunc filij facerẽt? num enim

Hebræorum synecdoche.

A enim desierūt esse contraria, obseruare & prodere? Genus est ergo, patres: genus est, filij. Nunc patres mihi diuide æque & filios, in morigeros & contumaces. tales enim olim fuerunt, quemadmodum etiamnum homines. Cum ergo laudantur patres, iam genus potestate synecdoches ponitur pro parte siue specie: pro ijs scilicet, qui Dei amantes fuerunt, ac morigeri. Contrà, cum accusantur proditionis, æque patres, genus ponuntur pro parte siue specie: puta pro perduellibus ac impijs. Sic Ioannes affatur concionem, ô uiperarum prosapia: cum tamen omnis Iudæa & Hierosolyma exirent ad illum, faterentur peccata sua, ut baptizarentur. Quos ergo notauit uiperarum nomine? Eos modo qui tales erant (quo modo per petuo faciunt prophetæ, dum totam alloquuntur ecclesiam) Pharisęos & sacerdotes, qui ad insidiandum ac deferendum adueniebant. De Christo tradit Lucas, cū enarrauisset Isaiæ locum in synagoga Nazaræ, quod omnes probauerint ac commendauerint illum: hoc est enim ἐμαρτύρουν. Marcus de eadē re dicit, offensos: hoc est, contumeliosos fuisse in eum. Ac ne quid causari possint aduersarij, Lucas ipse paulo post dicit: Replebantur autem omnes ira, qui in synagoga erant. An hæc non sunt contraria, Omnes commendabant illum, & omnes qui in synagoga erant irascebantur ei? præsertim cum addatur utrobiq; Omnes. Excusant ergo hæc & similia non alia ratione, quàm synecdoches beneficio, qua dicunt, Omnes probabāt illum in synagoga, & tamen eos solū intelligunt, qui sancto iudicio & incorrupto pollerent: & contrà, Omnes irati erant ei, cum tantum contumaces ac malignos intelligunt.

Genus pro specie, & contrà

Sic & in ecclesiæ diuersitate fit, spiritualis ecclesiæ munera sensibili quoq; tribuuntur, sed dicta ratione, cum in ecclesia electi sint ac reprobi (ut Gregorij uerbis utar) iam toti ecclesiæ tribuitur, quod melioris in ea partis tantum est. Confir- 17
B matio: Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Hic dum superius tempus spectas, Iudas non permanserat cum Christo in aduersitatibus, semper enim perfidus erat, ut si corpore non recederet, animo tamen nunquam erat præsens: sed ad marsupium spectabat, si uero sequens, iam omnes relinquebant illum. Quò ergo spectat? Huc: Cum de omnibus loquitur, cumq; nullum tempus definit, adhuc tamen dum sermonem ad uiuum expendis, fideles modò, nō perfidos: deinde finalem perseuerantiam, & non uniuersalem intelligit. Interim enim constabant, interim uero nutabant, imò aufugiebant. Librum componam, si tibi Frater uoluero cūcta eius generis exempla proponere. Vos estis sal terræ: Quale, quæso, Iudas sal erat? Nos credimus, quod tu es Christus: Quid credebat Iudas? Angeli separabunt malos de medio iustorum: An uero inter electos erūt, qui damnentur: Minime, sed electorum nomen Petrus quoq; totis ecclesijs tribuit. 1. Pet. 1. Electis conciuibus, qui passim per Pontū, Galatiam, &c. & 2. cap. Vos genus electum estis. Separabūt ergo angeli malos, qui adhuc in ecclesia sunt: sed quod reprobi sint, id nostrum iudicium latet, quæ ecclesia electa aut electorum appellatur, sed hac qua diximus ratione, quod generi tribuitur, quod speciei siue partis est: aut quod alteri, speciei uirtute generis siue comprehensionis (hoc est enim synecdoche, autore Tullio.) tribuitur, quod alterius est.

Synecdoche.

Quibus omnino constat (nam iudicio pollenti, pauca sufficiunt) Primum: Nullius alterius electionem aut repudiationem, perspectam esse humano iudicio. Iniuria igitur pellunt ex ecclesiæ consortio Catabaptistæ infantes Christianorum, quorum est promissio: ut infra patebit. Secundo: constat non protinus esse damnatos, qui fidem non habent. nam aliàs Abraham, Isaac, Moses, fidei exemplaria, dum pueri erant, damnati fuissent: & fidem, nacti rursus electi facti. Et sic penderet electio Dei à nostra fide & incredulitate. Ex quo patet, fidem, fru- 18

C ctum ac pignus præsens electionis esse, ut iam qui fidem habet, sciat se electum esse, quod prius ignorabat, cum ad fidei plerophoriam nondum uenisset: quamuis non minus apud Deum electus sit ante fidem, quàm post datam fidem. Quã fidei lucem ac certitudinem, Apostolus arrabonẽ spiritus appellat. Tertio constat, si nemo baptizari debeat, quàm qui fidem habeat, aut quem malefactorum pœniteat, iam neminẽ baptizari posse. Aeque enim perfidus Simon, Ananias, Alexander χαλκεύς, & proditor Iudas baptizati sunt: atq; Petrus, Paulus, reliqui, imò Christus ipse. Quarto constat, ecclesiã istam, quæ Christi ecclesia est & uocatur, quæq; appellatur electa, complecti reprobos non tantum infantes, sed etiã adultos & electos, æque pueros & uiros. Complecti quoq; incredulos, quorum pars credentes aliquando erunt, pars uero nunquam habebunt fidem.

19 Solent & hoc Hebræi, symbolis, signis, & sacramentis nomina dare earum rerum, quarum sacramenta, signa, aut symbola sunt. Sic idola uocant deos: sic circũcisionem, testamentum: sic agnum, transitum. Id autem uirtute metonymiæ, qua non tantum res inuentæ aut institutæ ab autoribus, sed exempla quoq; ab archetypo, & imago à re uiua, nomen accipiunt.

20 Et rursus solent ipsis sacramẽtis & symbolis urgere, ad id quod symbolis significatur, hoc modo: Circuncisus es, legem serua. Quod tamen alia ratione sermonis efferunt, qua uocibus quidem ad circuncisionem siue sacramentum spectant, sententia uero ad rem cuius est sacramentũ, sic: Circuncidite præputiũ cordis uestri. Abluti estis, manete igitur noui ac mundi, sic conditur: Qui baptizati estis, Christũ induistis. Cœnam Domini celebrauistis, ergo in societatem coiuistis, sic: Calix quo in gratiarumactione utimur, quid ille aliud est, quàm nostra coniunctio & societas?

D His nunc uelut in fronte positis, hostem aggrediemur, contumacem magis q̃ fortem, minacem magis quàm cõstantem, nihil instructum ad hoc genus pugnę: spicula enim dudum fracta & conculcata in nos torquet, quæ isthic loci collegit, ubi iam pridem Catabaptistæ superati ac fusi sunt. Quid enim audax homo aliud adfert, quàm cui iam plus decies responsum est? Adde quod multas ueneno infectas iaculaĩ sagittas, hoc est, impia dogmata ferit: & quæ ad publicã ecclesiæ pacem faciunt, perhibet pacis esse toxicum. Sed iam tempus pugnæ adest, ubi uirtute, nõ uerbis res est gerenda. Veritate enim uelut infesta cuspide petemus hominem, ac primo primæ classis problemata obiecto mucrone excipiemus.

Ad primæ classis problemata respondet.

1 Hoc perinde est, ac si quis quærat: Vestis an uestis est, an solummodo pãnus, aut tela. An enim cerimonia est, quæ nihil significat? Porrò mysterium baptismi est, Christum sanguine suo ecclesiam abluisse: & de ista ecclesia, siue spirituali, siue sensibili, membrum esse qui baptizatur.

2 Baptismus sacramentũ est, ecclesiæ iudicio, etiam dum Iudas, Simon magus, & omnes perfidi baptizanĩ: Baptizato perniciosum, sed ecclesiæ iudicio salutare.

3 Non minus est, intra ecclesiam nato sacramentum baptismus, etiam cum ignorat Deum, quàm Isaac fuerit circuncisio sacramentũ puero. Quæ Petrus de conscientiæ testimonio scribit, de ecclesiæ parte scribit, quæ iam intelligit, quæ spiritualiter dicuntur. Sunt autem in ecclesia, quæ nostro iudicio patet, non tantũ isti, sed etiam increduli quidam.

Christum omnes induunt, qui baptizantur, apud ecclesiæ iudicium: apud Deũ

4 non omnes, etiam qui suo ore fidem confitentur. At effectũ quem dedit Deipara uirgo, cum in cunis iaceret: cum tamen esset omnipotẽtis Dei patris sponsa electa, uxor sancti spiritus, & unigeniti filij Dei mater? Sunt igitur electi filij Dei, qui tamen nihil operantur, nam si filium esse Dei ab opere pendet, iam ad opera redi-

tum

A tum est,& gratuita per Christum electio euacuata est.
Nudus baptismus est, cum uos Catabaptistæ perhibetis,neminem esse bapti- 5
zandum , nisi qui fidem habeat . sic enim nemo baptizabitur à uobis : de nullius
enim fide nobis constat. Sed ecclesia uera,quod ad se attinet, & quantum sibi da-
tum est,Christo induit sacramēto & significatione,omnia membra sua. sacramen
tum dat, NON REM Ecclesia:sed rem significat. Solus enim Christus baptizat
spiritu sancto & igni,quem Ioannes post se uenturum dicebat,cū tamen ipse iam
baptizaret. Est ergo baptismus externa ceremonia, quæ tamen rem significat, nō
præstat. Et nemo dicit,baptismum tantum esse ceremoniam, quæ nihil significet:
sic enim nō esset cerimonia. Sed magnū est discrimē inter significare , & pręstare.
Ablue peccata tua, inuocato nomine Domini,cum dicit Ananias,hoc dicit:Ba 6
ptizare,ut testeris te credere,quod remissio peccatorum solius gratię Dei est , quā
proprio filio suo coëmit , ac nobis donauit . Baptizare,cum Christum agnoscis,
quem prius persequebaris . Nam si peccatorū remissio alicuius est, quàm gratiæ,
iam temerè sunt externæ iustificationes legis abolitæ. Sed cum Paulus credidit cū
baptizaretur,non tamen sequitur,neque omnes qui baptizantur credere,neque
neminem esse baptizandum nisi qui credat. Ignorant stulti homines, à parte ad to
tum sese arguere,cum dicūt:Paulus credidit, ergo nemo est baptizandus nisi qui
credit. Cū simul uideant à Ioanne , ab apostolis, imò à Christo ipso Apostolorum
& Prophetarū autore multos esse baptizatos , qui fidem adeò non haberent,ut
suprà quàm paruuli etiam perfidi essent. Hoc ergo sciant, in Ecclesie , quæ nobis
uocatͣ ecclesia, cōtineri electos, incredulos, & perfidos. In ecclesia nostra erant in-
fantes & increduli Isaac, & Deipara uirgo . Erāt & Esau & Iudas infantes & in-
creduli, imò reprobi. Erant in ecclesia omnes perfidi, qui à Christo deficiebant. In
B ecclesia spirituali, quæ soli Deo patet, sunt omnes electi tantum. Sed nos non nos
tantum in ecclesiam recipimus: nam sic neminem reciperemus,ut iam satis patet,
cum electio nos lateat . Plures ergo cōplectitur ecclesia , quæ nobis est ecclesia,
quàm impræsennia credentes & electos ; omnes scilicet , quibus nos decernimus
ecclesiæ ius ac ciuitatem esse.
Quæ Paulus Rom . 6 . sancte disserit, de isto sunt genere, ubi à symbolis & signi 7
ficatione ad rem urgetur, quæ symbolis portendit. Deinde ad istos in ecclesia per-
tinent, qui iam intelligunt . At non sequitur , omnes qui in ecclesia baptizantur,
oportere tunc scire ista, quæ illa pars nouit , quæ est ad intelligendum iam apta &
accommoda. Quæ omnia facile expediuntur per instrumentum synecdoches.
Christo cōmorit & consepelit ecclesia Christi. Id aūt cū nō sit omniū in ecclesia,
adhuc tamē de tota, & ad totā ecclesiā dicit. Et capiūt uerbū hoc, quibus datū est. 8
Quis sit sacramentalis & spiritualis baptismus, hic tertius Cato nondum nouit. 9
Audiat ergo Ioānem , qui ab exordio baptismi Baptistæ nomen habet. Equidem
aqua baptizo, sed aderit propediē autor siue maior meus, qui uos baptizabit spiri
tu sancto, & eius igne inflāmabit . Fatemur & nos , in baptismo publicam cōfes-
sionem requiri: sed non quam baptizatus ipse, si per ætatem non potest, faciat. Fa
cit enim os parentum: & si illorum quoq; os mendax esset, facit os ecclesiæ, quæ
suo iudicio uotos recipit: & quos receperit, eis tesseram suam credit.
Locus Ephesiorum quinto, totus noster est. Primū quod de toto loquitur, cum 10
dicit, Quemadmodū Christus amauit ecclesiam . Porrò quam amat? eam nimi-
rum, quæ electa est. Deinde cum dicit , Mundauit eam balneo aquę cum uerbo:
apertè loquitur symbolicè. non enim alia re, quàm sanguine suo nos abluit. sed
huius ueræ ablutionis sacramentum est baptismus. utitur ergo baptismi peri-
phrasi, pro re ipsa. Simul tamen, cum de ablutione ecclesiæ loquitur externa, quæ

sacra-

C sacramentalis baptismus est, sermonem toti ecclesiæ accommodat, qui de electis tantummodo & fidelibus siue impræsentiarum siue in posterum, si uiuum requiris, intelligi potest: hoc est, de spirituali tantū ecclesia, cum dicit, Quæ rugam non habet aut maculam.

11 Isaac circunciditur, regeneratus & non regeneratus ex semine spiritali. Apud Deum non tantum regeneratus erat, sed electus etiam, ut Dei filius esset priusquā in utero conciperetur. Apud se uero tam abest ut regeneratus esset, quomodo isti loquuntur, ut nesciret quid nasci esset, nedum renasci. Adhuc tamen recipit regenerationis sacramentum circuncisionem. Quid enim cordis præputium rescindere aliud est, quàm regenerari? Sic de omnibus sanctis est intelligendum.

12. & Præcedit annunciatio, isthic ubi nulla est ecclesia, nulla cōfessio. At ubi iam est
13 ecclesia, satis est annuntiationem habere ecclesiam, etiamsi non omnia membra sint apta ad audiendum annunciationem, ut iam satis patet. An enim primordialis ecclesiæ pars & membra non erant credentiū infantes? Si erant, cur tumultuantur isti? Si non erant, ergo erant miseriores circuncisis infantibus, qui intra ecclesiā censi sunt: nam aliàs nō recepissent ecclesiæ sacramentum circuncisionem. Videtur hic autor probare Bohemorum errorem, quo infantes baptizatos eucharistiæ cœna accipiunt: non expendentes quod scriptum est, Probet sese homo. id quod in baptismo non requiritur. Et baptismus ueritatis est symbolum, non eius quę in baptizato impræsentiarum adferatur: sed eius quòd Christus uere sanguine suo abluit ecclesiam, cuius rei fidem electi modo suo tempore habent. Verum quid attinet sic loqui? quomodo alioqui erit symbolum ueritatis baptismus externus, cum fraude circumuenimus ueritatem? Symbolum ueritatis esse, nihil est aliud, quàm significare rem ueram: hoc est, eam rem, quæ uere facta sit. & symbolum semper

Bohemorum error.

Symbolum ueritatis esse qd.

D uerum significat, sed non præstat, ut res significata in eo iam adsit, qui symbolum accipit. Nam aliàs nemo posset indigne adire cœnam Domini. Recipiunt ergo & baptismum & eucharistiam multi indigne, cum tamen sacramentū eam rem ueram, quæ uere gesta est, significat.

14 Quàm elegans simile est hoc: Non prodest audisse sermonem sine fide, ergo nō prodest baptismum accepisse sine spiritu sancto. Sic scriptum est, Qui nō crediderit, prædicato Euangelio, damnatur. Sed nusquam scriptum est, qui baptizatur, & non credit, damnatus est. Circuncisus est enim Isaac, & nō credebat: sic baptizantur electi infantes, & non credunt. Sed & Ioannes, ut dictum est, baptizabat in eum qui post se uenturus erat. Electio est, qua salui reddimur.

AD SECVNDAM CLASSEM.

15 Qui in ecclesia sunt, nō sunt foris: sunt ergo sacramenta instituta ecclesiæ. neque ijs tantum, qui iam circunciso corde sunt, sed ijs qui sunt in ecclesia: qui si non omnes habent fidem, qua electionem suam sciant, sunt tamen qui sciunt. Sic ergo de tota ecclesia dicitur, quod partis est. Sic omnes ecclesiæ cōsignantur, qui eccle-
16 siæ confessionem faciunt, aut qui promissionē habent. Sed in ea ecclesia sunt, quæ nostro patet iudicio. Breuiter: hic autor dū de filijs promissionis loquit, eius dicti meminisse debet. Qui enim promissionē habent, in ecclesia Dei sunt. Et hi uocantur filij Dei: quantumuis multi sint, qui uocati quidem sunt, nec tamen electi. Quò tota ista parabola Christi de uocatis ad nuptias pertinet.

Filij Dei.

17 Sic baptismus est regenerationis symbolum, quod Christus nos regenerauerit: quodque nos uitam nouam renati uiuamus, si in ecclesia Christi sumus. Sed non quod qui baptizati sunt, ob id renati sint: aut quod non debeat baptizari, nisi qui renatus sit præsenti fide, quemadmodum satis est dictum.

AD

A AD TERTIAM CLASSEM.

Hinc probamus baptismum circuncisioni successisse, unde patres omnes probauerunt. Circuncisionis sacramento uniuersi initiabantur, qui de ecclesia populi Dei essent. Nunc cum ne aduersarij quidem negent, baptismũ initiationem esse ecclesiæ Dei: iam puto satis probauimus, baptismum circuncisioni successisse. nisi negent, circuncisionem esse abolitã. Si ergo est abolita, & baptismus stat in eo loco in ecclesia, ubi olim erat circuncisio: iam est manifestũ, circuncisioni successisse. Habemus & scripturã, de qua dicetur, cum ad locum ex Colossensibus uentum erit: & exemplum, cum Christus ipse, qui circuncisus fuerat, baptizatus est, sed circuncisionem nuspiam docuit esse accipiendam. Accepit ergo utriusque populi sacramentum, quia ecclesiæ ex utroque congregatæ caput est. 18 *Baptismũ circuncisioni successisse.*

19 *Per Mosen in uitam ingredi.* Per Mosen in uitam ingrediuntur, qui operũ fiducia freti, beatitudinem sibi deberi putant: nõ ij qui, dicunt baptismum successisse circuncisioni. Vide mi frater, quàm longe petitis utatur miser homo argumentis. Moses non minus est fidei exemplum, quàm Abraham. Non est autem circuncisio Mosis, sed Abrahæ. At supra hæc omnia, uidet mihi hic homo talem fiduciam habere in sacramenta, quod beatum reddant. Nam nisi hoc sentit, quid est quod dicit per Mosen ingredi? Quasi qui dicunt baptismum succedere circuncisioni, negent fidem in semen Abrahæ esse ostiũ per quod introit. Cum & electos à mundi cõstitutione dicamus cũ Paulo, in Christo electos esse. Quàm inepte argutat infelix malæ causæ patronus?

20 *Baptismus diluuio & nubi comparatus. Allegoriæ.* Quod Petrus diluuio, & Paulus nubi baptismum comparat, pro se rapit imperitus allegoriarum expositor. Nam si baptismus non debet circuncisioni cõferri, idcirco quod Petrus diluuio comparauit: iam Paulus quoque errauit, nubi cõparando. Discat igitur ille, quisquis est, allegorias istas liberè fieri. nihil enim sunt allegoriæ, quàm tectæ comparationes. Nouas ergo allegorias uoluerunt adducere Apostoli, & non sacramenta sacramentis conferre. Nam diluuium non erat ecclesiasticum sacramentum, neque nubes. At circuncisio & baptismus sacramenta sunt. Nõ ergo sunt in isto argumento Apostoli, de sacramentorũ successione, sed sacramentis res priscas comparant.

B

21 *Mysterium baptismi & circũcisionis idem.* Mysteria (nisi ille nõ capiat, quid proprie mysterium significet) omnino eadem sunt in circuncisione & baptismo. utrunque enim sacramentũ significat, populum aut ecclesiam Dei esse, qui circuncisi aut baptizati sunt. Vtrunque hoc requirit, ut initiati corda circuncidant, & loti ac mundi noua creatura sint. Quorum mysteriorum prius istud eis etiam conuenit, qui per ætatem aut tempus à Deo cõstitutum posterius nondum habent. Nobiscũ sentit Augustinus, qui in Ioannẽ Tract. 45. sacramenta ueteris ac nouæ legis omnino eadem facit. Eadem est ecclesia, & una: quia una est fides tam eorum qui circuncisi, quàm qui loti sunt baptismo. Nam aliâs qui essemus filij Abrahæ, si Abraham nõ haberet eandem quam nos fidem? Testamenta quoque non sunt diuersa, quantum ad præcipua fidei ac religionis pertinet: sed quantum ad Christum, & ea quæ Christum portendebant, ac pædagogi instar inducebant, hoc modo diuersa sunt. Christus illis promissus est, nobis autem iam datus ac præstitus. Significabant illius mortem ac sanguinem olim pecuini cruores & hostiæ, cæteraque mysteria: quæ omnia postquàm corpus adfuit, uelut umbra euanuerunt.

22 *Locus Pauli Colos. 2.* Nunc ad locum Pauli Col. 2. uentum est, quo planissime uidet, credentes sem per hoc sensisse, ut baptismo successerit circuncisio, cũ baptizatos tam aperte perhibet circuncisos. Verum ut hic locus nonnihil lucis, quam nõ omnes uidemus, habet: sic non est temere transmittendus. sic habet sensus Pauli. Estis enim eo initiati (sic enim hoc loco πεπληρωμένοι uertendum est: quia Hebræi utunt implen-

C diuerbo, pro consecrandi & initiandi uerbo. nec obstat, quod prius Christus appellatus est πλήρωμα, est enim metastasis ualde elegans.)qui est caput (En quàm belle ad summum sacerdotiū spectat) omnis primatus ac potestatis. In quo & circuncisi estis, circūcisione ἀχειροποιήτῳ, cum corpus scelerum carnalium deposuistis, per circuncisionem Christi: cum sepulti estis cum illo in baptismo, cum quo & surrexistis per fidem, in uirtutem & efficaciam Dei, qui illum ex mortuis excitauit. Hic, ne nimis longus sim, & ipse moneo ut hunc locum expendant: & uidebunt Paulum in hoc esse, ut ostendat ijs qui ex gentibus crediderāt, uero Deo initiatos esse. Cum autem, ut non tantū in Actis, sed per omnes fermè epistolas Pauli est uidere, ab exordio prædicati per gentes Euangelij, semper essent qui circuncisionē obtruderent fratribus: iam ἀντιπολιτεύεται per omnia, hoc est, diuersum agit, ac docet circuncisos esse, hoc est, uice circuncisionis baptizatos esse, quo minus circuncisionem desiderent. Et ad huius rei testimonium appellat fidem illorum, qua fidant diuina uirtute, & non cerimonijs, &c. Quod autem Catabaptistę ad hæc dicturi sunt: Vipes autem, ut peccatorum depositio, sepultura, & resurrectio requirantur? Sic respondendū esse censemus: Hac classe hoc agi, ut circuncisionis loco non sit baptismus. eum errorem primum uidemus iam confutatum esse. Deinde quærimus, quibusnam aut prædicent aut scribant Apostoli? Dicent nimirum, credentibus. Imò inquam ecclesijs, non tantum credentibus: id quod in titulis Epistolarū non paucis est uidere, quātumuis sanctos, electos, fratresq́ appellent. nam si solum credentibus scriberent, quis quæso cui redderet epistolā? Sermo igitur cum ad totam fit ecclesiam, recipit eum pia mens tantum. cū autem in ecclesia sint increduli, perfidiq́: adhuc tamen fit ad illos sermo, cum fit ad ecclesiam uisibilem. sunt enim adhuc membra eius ecclesiæ. Cōstat ergo, quod in axio
D matibus nostris diximus, hæc in genere ad ecclesiam dicta, quæ nostris sensibus patet: quamuis ij tantum uerè fidant, qui electi filij Dei sint, etiam si nō omnes pro tempore. Constat deinde, quod Apostoli à sacramentis epichiremata desumunt, quibus ad ea quæ sacramentis significantur uelut calcaribus agant: non quasi sacramentum nemini dandum sit, nisi qui iam impleuerit id quod sacramentum significat. nam hoc modo tam abest, ut cuiquā dari possit, ut uerear neminem esse à quo non essent auferenda sacramenta: adeò nemo habet, aut est, illud quod sacramentis significatur.

23 Pueri non debemus esse sensibus, hoc est, stulti, & rerum mundanarum amantes. Sed contrà, pueri debemus esse: qua in re? malitia. Vt arrogans Catabaptista sibi placet paralogismis? Si puerorum conditio tam bona est, inquit, ut quidā perhibent, &c. cur uetat nos pueros esse sensibus? Quasi uetet nos pueros esse innocentia: id uero tam apperte, ut dicat, nolite puerilia sentire. id enim est pueros esse sensibus. Sed ille omissa sensus uoce, pueros tantum assumit, quasi dixerit, nolite pueri esse. Postremo ipse uideat, quàm splendida sit conditio puerorum, cū Christus neget quenquam in uitam ingressurum, nisi fuerit sicut infans. En quàm impium pectus, pietatis simulatione quam impietatem foueat. Christi sermonem & comparationem cōtemnit, quo Christū, sed pro more Catabaptistarū, explodit.

24 Et nos damus neq́ circuncisionem, neq́ baptismū aliquid esse, quo modo iste ex Pauli sententia arguit. Sed quomodo nihil, aut aliquid sunt? si ad salutis efficaciam siue causam spectes, non reddit saluum, neq́ circuncisio, neq́ baptismus. sola enim numinis gratia & liberalitas beat. Si uero ad mysterium quod sacramenta significant, iam dicimus adeò necessaria esse, ut qui ea contempserit, antea caput religionis non teneat, quod est fidere uno Deo. Qui enim fidunt Deo, eius sacramentis gaudent: tam abest ut abijciant. Sunt enim signa sanctæ unionis & cō-

mercij

A merciȷ,cum Dei & hominum, tum hominum inter se. Est autem sententia Pauli explicanda sicut prius: Si quis circuncisionem sibi adesse gloriatur, at id quod spirituale per uerba significat, puta fidem non habeat, hic frustra sese iactet. Sed quis non uidet hoc eis, dici, qui in ecclesia se esse iactant, cum tamen nihil Deo dignũ operentur: non eis qui intra ecclesiam censentur, & operandi aut sentiendi usum nullum habent: ut iterum Paulus à sacramentis ipsis fidei & confessionis, ad opera ipsa urgeat.

Qui baptizatus est, non minus est obnoxius omnibus legibus fœderis, quàm 25 &
qui circuncisus est. Nisi quod externa, quæ tantum in figura contigerunt, cum cir 26
cũcisione sunt abolita. Imò angustius alligati sumus ad legem, quàm prius. Nũc enim nec irasci licet, neq; uxorem proximi concupiscere ad stuprum. Et Christus non uenit ad abrogandum legem, sed ad perficiendum atq; implendũ. Hoc præstant Papistæ Catabaptistis, quod illi semper dixerunt legem Decalogi non esse abolitam: Isti uero nunc abhorrent à lege propter circũcisionem, teneri homines: nunc uero legem ita inculcant, ut nõnunquam dicãt sese hærere, an circunciden di potius simus, an baptizandi. Nos uero quãdoquidem lex spiritualis est, & hic antagonista nos totos in spiritum transformari exigit, sic legem dicimus esse abolitam, ut damnare nequeat: nihil enim damnationis superest ȷs, qui sunt in Christo Iesu. Non enim sumus sub lege, sed sub gratia: hoc est, non metu legis facimus q̃d lex monet, sed animi fidelis ac religiosi propensione. At simul discernendum est *Legũ discrimẽ*
inter leges. Sunt em̃ quæ sic ad externa pertinent, ut pro re nata mitti aut seruari possint à fidelibus. Sunt deinde perpetuæ & immutabiles, eo quod nihil q̃ spirituales: Diliges dominum Deum tuum, &c: Et proximum tuum sicut teipsum, tales sunt ut aboleri nequeant: ex his enim lex & prophetę pendent. Quomodo igi
B tur possent sine legis, prophetarum, ac Euangelȷ ipsius abrogatione auferri? Sed de hac re aliàs satis diximus.

Baptismus Ioannis non minus est baptismus Christi, quàm baptismus Pauli. 27
Confirmatio, Prima, quia Ioannes non minus baptizabat in Christum Iesum, q̃ Paulus: Act. 19. Habemus eius rei testimonium à Paulo, qui sic loquitur: Baptizauit planè Ioannes baptismum pœnitentiæ populo, intendens in eum qui post se uenturus erat, ut crederent, hoc est, in Christum Iesum. Secũda, Quia Ioannes non magis baptizauit in nomen Ioannis, quàm Paulus in nomen Pauli: Qui & dicit, Num in nomen Pauli baptizati estis? Tertia, Quia cum baptismus Ioannis præcipue illius doctrinam significet, & doctrina illius nihil aliud est q̃ ipsum Euangelium (ut patet Ioan. 3. Qui credit in filium, habet uitam æternam: Qui uero non credit, &c) Constat, quod ad doctrinam pertinet, eundem esse Ioannis cũ Christi baptismo. Quarta, Quod Christus in Ioannis, hoc est, in suo baptismate, sed à Ioanne dato, baptizatus est. Nam si Ioannis baptismus fuit, non Christi, iam hæc sequentur absurda: Tria esse Testamenta, Mosis, Ioannis, Christi. est em̃ baptismus non minus celebre & augustum sacramentum, quàm circuncisio. Ecclesiam Ioannis esse abolitam, si eius baptismus est abolitus. Baptismum Ioannis, qui euanuerit cõsecratum esse trinitatis præsentia, quod de Christi baptismo aliàs non legitur. Et quod intolerabile, impium, & contumeliosum est, Christum cum ueteribus circuncisum, cum ecclesia Ioannis baptizatum, quę antiquata sit: & nobiscum non esse baptizatum. Si iniquus iudex ille non pronunciauisset ante causæ cognitionem, & causam cognoscendi animus illi fuisset: potuisset hæc omnia discere ex his, quæ uel nos soli de hac re scripsimus, non ignari quid uel ueteres, uel recentes Theologi de hac re tradant. Sed multi docent quod nesciunt. Quæ uero ex scriptura credit se Aduersarius cõtra nos adduxisse, in uniuersum à nobis

C stant: Act. 19. historia dudum à nobis est exposita, & nostra expositio firmata, ut nemo non uideat ex ipsius Pauli uerbis, Ioannis baptismum Christi esse. Sed qui se in baptismo Ioannis dicebant esse baptizatos, errabant. non enim rectè docti erant rem Christianam, quod testantur, cum baptizantur: hoc est, planius docentur, Ioannem in Christum duxisse: protinus Christum recipiũt. quod spiritu sancto fiebat, quem hactenus ignorauerant. Nemo enim potest dicere, Dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Sed de hoc satis. Petrum uero audiamus apud Corneliũ differentem. Palàm nobis nimirum exposita est res, quæ per totam Iudæam gesta est, quæ in Galilea initium cœpit, iam inde ab exordio baptismi quod prædicauit Ioannes. Hæc mi Frater nasuto homini talia uidentur, quæ insinuent Ioannis baptismum abrogatum. Sed ignorauit imperitus homo, latinos quoq; à græcis mutuata locutione dicere, Post principia: hoc est, cum primis, cum promachis uirtute, μετά.

Μετὰ τὸ βάπτισμα ὃ ἐκήρυξεν Ἰωάννης.

28 Miratur incircumspectus homo, quomodo Ioannes in ecclesiam Christi receperit homines: nõ cogitans, quomodo receperint Apostoli. Sed obstaculũ ponit, quo se iure ostendat admirari. Cum spiritus sanctus, inquit, nondum esset: Io. 7. Ergo nec Apostoli fuissent in ecclesiam Christi recepti. Neq; intelligit, Ioannẽ non dicere spiritũ sanctũ nõ fuisse tum, sic enim creatura esset: sed nõ erat, inquit, sic scilicet magnifice datus, ut in die Pentecostes. nam Christus nondum resurrexerat, & ascenderat. Post ista enim constitutum fuit à Deo, spiritum ducem ac curatorem mittere.

29 Argute quærit, An ille qui dixit se in Ioannis baptismate baptizatũ, uel alius aliquis, possit iactare se Euangelium Christi habere. Cui respondemus: Si de his quærit, qui hoc Ephesi adhuc ignorabant, quod summa rei erat, puta Christum: C iam dicimus neq; Christum, neq; Euangelium, imò nec baptismum Ioannis (ut donemus etiam nomen Baptismi Ioannis) tenere. Ioannes enim in Christũ ducebat. Si uero de quoq;, qui baptismum Ioannis haberet perfecte, hoc est, qui recepisset Christũ, ad quem ille mittebat & adducebat: iam dicimus, Quæ porrò est hæc interrogatio, an qui Christum haberent, Euangelium haberent: aut quid iam est dubio dignũ in re? Quamuis hoc interim omnes fateri cogimur, uideri ex Ioannis discipulis paucos fuisse, qui Christum receperint: nõ culpa Ioannis, sed q̃d Christum & Ioannem à uitæ sanctimonia & duritia æstimarent. Id quod gnauis obuium est, dum Andream Ioannis discipulum uident monitum à magistro trãsire ad Christum: & Ioannem ad Christum mittere discipulos, ad interrogandum, Tu quis nam es?

AD QVARTAM CLASSEM.

30 *Litera.* Habet nouum Testamentum non minus literam, quàm spiritum. Litera enim in scripturis interim legem, interim externa significat. Habet ergo legem, habet et externa sacramenta, scilicet Euangelium quoq;. Sed non habet fiduciã literæ, hoc est, non fidit factis aut externis, sed sola misericordia Dei. Incipimus ergo spiritu non minus quàm olim, cum Christo fidimus. Incipiunt & liberi nostri spiritu, cũ ex fœdere quod Deus nobiscum iniit, ad eam ecclesiam se sociant, quæ spiritu uegetatur & uiuit. Sed synecdochen imperiti homines non uident. Quid enim operum fiducia, quam Paulus in Galatis coarguit, aliud quàm signum est non probe intellecti Euangelij? signum non plenè recepti Christi? signum ignoratæ gratiæ? Qui enim gratia per Christum fidunt, nequeunt operibus fidere. Quomodo autem dicit Paulus, spiritu orsos esse? cum constet, impossibile esse eos qui illustrati sunt, quiq; cœleste donum degustarunt, & participes sancti spiritus facti sunt: qui suaue uerbum Dei degustarunt, & uirtutem uenturæ uitæ, si relabantur, denuo renouari;

A nouari: Heb. 6. Quam nos sententiam sicuti eram aliâs ostendimus, ut quicũq; ue-
ram fidem Dei munere nacti sunt, non possint ab illa excidere. Qui enim uerã fi-
dem habent, per spiritum habent: spiritus autem ille non est proditor aut desertor
spiritus, sed fidei ac certitudinis, hoc est ẽm, spiritus ueritatis: quo modo eũ Chri
stus ipse Hebraico more uocat, ꝓ, spiritus uerus, certus, firmus, fidelis אמון Ap
paret itaq; multos in ecclesia Galatiæ fuisse, qui rectè Christum tenerent, multos
qui nõdum ad fidei, cognitionisq; certam, plenamq; mensuram uenissent: adhuc
tamen dicit spiritu cœpisse, cum planè non omnes accepissent quos affatur. Non
ergo possunt ex hoc loco euincere, ut iam ad fastidiũ monuimus, quod in eccle-
sia omnes ad quos fit sermo, acceperint libertatis spiritum: aut quod nemo in eam
sit recipiendus, nisi qui prius spiritum habeat. Variant enim diuini quoq; sermo-
nes, cum ea quæ ad solos electos pertinent, dum propriè uis loqui, ad totam eccle
siam loquuntur, in qua sunt reprobi cum electis.
Rectè sanè de fideli ministro disseruisset: hi enim fideles à Christo & Apostolo 31
iure uocantur, qui Domino fidem seruant, non sibi. hoc enim est perfidia. nisi post
modũ perfidus homo sua admiscuisset, ac dixisset, Vt certo sciat quid agat, & cũ
quibus agat. Quib. impius homo uult innuere, quod minister non debeat bapti-
zare, ni sciat adesse fidem: deinde nec baptizari quenquam debere, nisi impræsen
tiarum credat. Id quod in adultis & extra ecclesiam natis obseruandum esse ne-
mo negat, imò nos istud magis solide docemus. Sed redeo ad inscij hominis scien
tiam, de qua tradit magno supercilio, ministrum non debere baptizare nimirum,
ni sciat fidem habere eum, qui baptismum ambit. Ergo perfidi fuerunt Ioannes,
Petrus, Paulus, apostoli omnes. Quis enim istorum non queritur fratrum perfi-
diam? Adde quod nominatim Simon magus, Iudas, Zaphyra, Alexãder χαλκεὺς
B baptizati sunt ab Apostolis, cum tamen perfidi essent.
Quærit scripturæ proditor & Catabaptisticus transfuga, ubi nam Christus do- 32
cuerit, ut cum aliquo agatur, quo cum loqui non possis, quiq; quod agas non in-
telligat. Audiat ergo auris adultera. Christus amplexus est paruulos, qui ad se ue-
niebant: bene precatus est super illos, & ad se uenire prohibentes increpat. Et hi
quidem uulgari affectu uidentur temerè à fidelibus, increduliśq; allati ad eum, ut
aliquid salutis corporalis auferrent. An hoc nos exemplũ nõ docet, quod & Chri
stianorum liberi sint Christo in ulnas ecclesiæ offerendi? An non ipse in templum
oblatus est? an non circuncisi infantes ὀκταήμεροι? An non in purificatione cũ ma
tribus allati? Et quid multis est opus: an non perpetuo ecclesiæ filij eodem nume-
ro, loco, existimationeq; fuerũt quo parentes? Hic autem noster, dum hæc omnia
se ignorare audacter, dicit: quæ tamen ignorare non potest: quid aliud, q̃ scriptu
ram more Catabaptistarum sese prodidisse prodit? qui illam, dum libet, recipiũt:
& rursus abijciunt, dum libet.
Sunt fideles dispensatores in ecclesia, qui scite ac commode cibum apponunt, 33
reliquum autem ministerium rerum externarum in diaconos reijciũt. Paulus ẽm
pauculos quosdam baptizauit: non enim missus erat ad baptizandum, sed ad ci-
bandum. Sũt & fideles diaconi, qui bene ministrant, & gradum, honoremq; suũ
in ecclesia habent, dum filios ecclesiæ Dei baptizant. Nam quod isti παιδοβαπτι-
σμὸν per calumniam uocant, id ecclesiæ baptismus est, & Christus ipse. Propheta
Ioannes, Apostoli omnes, ne uerbo quidem unquam diuiserunt infantiũ ab adul
torum baptismo. Quod irrefragabile argumentum est, ea uniformitate primitiuã
ecclesiam usam esse in sociandis ecclesiæ infantibus, qua patres usi fuerant. Non
pauca enim sunt etiam inferioris notæ, quę secum Apostoli in ecclesiam traxerũt.
Quanto magis uidemus, Hebraicam gentem cerimonijs plus satis gaudentem,

C nunquam boni consulturam fuisse, si liberis suis ecclesiæ societas fuisset negata. Præsertim cum uideamus de circuncisione tam acriter certauisse, quam secum in ecclesiam traducere contendebant.

34 Non est infidelis dispensator, qui cibum proponit etiam non esurienti: alioqui & Christus ipse infidelis fuisset, cum uolentibus & inuitis prædicauit. Neque nos prædicamus infantibus: sed cum tempus adest in ecclesia, cuius membra sunt, docemus. Et non agimus quod nesciamus: sed qui uerax est, docuit nos. Illi docent, quod ex Deo non didicerunt. Infantes scilicet Christianorũ nõ esse ecclesiæ membra, quod uere est impium.

35 Nemo baptizat infantes carnis, neque infantes Adam in regnum Christi intrudit: sed ecclesiæ filios inducimus in regnum Christi. quod Christi regnum, quæque Christi ecclesia non cõstat ex solis electis, sed ex uniuersis uocatis, qui ad nuptias ueniunt, quantumuis non lato clauo omnes sint induti. Et repulsa tum eueniet, cũ sponsus conuiuas recognoscet: non cum pertinax Catabaptista expungit, uel accenset, pro sua libidine.

36 Nos in ecclesiã recipimus, nõ autores aut domini, sed ministri in ecclesiã Domini receptos, data tessera uisibiliter recipimus, qui aut ex promissione, aut spiritus illustratione uere antea sunt accepti: haud aliter quàm cum Pontifex uestalem, quę prius ut uestalis fieret, electa erat, his uerb. susciperet: Ego te Amata capio. Quam quæso Amatã uocabat: quæ, quod ad religionem pertinebat, propter quã amata uocabatur, nondum erat amata, quia nõdum uestalis. Vocatur ergo in ipsa initiatione, quod post initiationem futura erat. Hic uero cum promissio fit in manibus, cur illam nobis conanť eripere Pædomastyges, quauis tigride crudeliores?

D Sacramento igitur recipimus, qui re ipsa dudum fuerunt recepti.

37 Regnum Dei non idcirco uenit cum obseruatione, dum infantes baptizantur: nos enim electioni diuinæ bonitatis referendam scimus beatitudinem. Vestro errore ueniret regnum Dei cum obseruatione. nam si nemo baptizandus est, nisi qui fidem per spiritum sanctum habet: & uos deinde quenque confitentem baptizabitis, quasi ex cõfessione certi sitis de illius fide, cum tamen multi perfidiose nomen dedisse depræhendantur: iam fieret secundum uos, ut quicunque baptizareť, certo sciretis esse electum Dei, quod tamen reipsa non est.

38 Hic est ordo adducẽdi & ueniendi ad ecclesiam Christi: Ite, docete omnes gentes: cumque docti erunt (synecdoches hic beneficio utamini uolo) hi scilicet, qui doctrinæ capaces erunt, baptizate illos in nomen Patris, &c. atque hoc modo amplificate mihi populum & ecclesiam meam (hic tam electam quàm sensibilem intelligite) quæ antea ex solis Iudęis constabat, ex gentibus uniuersis: ut sic dilatata eisdem legibus, libertatibus ac donis gaudeat, qua ab exordio usa est ecclesia mea. Ii nunc, male feriate homo (si modo non sunt immanes beluæ, qui non iam uelut Herodes in corpuscula, sed in animulas infantiũ sæuiunt) & Christianorum liberos ecclesia pelle: cum ab ortu & occasu simus recubituri cum Deo Abraham, Isaac, & Iacob: cũ sit unus pastor, & una caula. Quotquot uenerunt ante me, fures sunt, &c. Nõ intelligit rudis magister, πρὸ ἐμοῦ positũ, esse pro ἀντὶ ἐμοῦ, hoc est, pro me: hoc sensu, Omnes qui uenerũt pro me, qui sese pro saluatoribus Christis aut liberatoribus uendiderunt, fures sunt & latrones. Quicquid enim omnes totius orbis gentes deificarũt, hoc est, pro diuina uirtute inaugurarunt, friuolũ fuit.

Locus Ioãnis. 10. explicatur.

39 & 40 Hi infantes, quibus facta est promissio, quique intra ecclesiã nati sunt, cur uocantur ab eo infantes carnis? An enim non sumus iuxta Isaac filij? Ordinem, ut antea dictum est, sic seruamus, ut ubi nulla est ecclesia, nulla sunt membra Christi: non sic facere tentemus, ut baptizando moliamur ecclesiam Christo, sed docẽdo, dein baptizan-

A baptizando. At credentium (quos iterum nostro iudicio, hoc est, ecclesiæ sic uoca
mus) liberos, nõ minus ecclesiæ accensemus, quàm ipsos credentes & fideles: Ei
autem ecclesiæ, quæ nobis est & appellatur ecclesia. Id autem tandem, cum ad ec
clesiam parentes accesserunt.

An non potius, inquit religiosus homo, à ministerio impletæ circuncisionis su- 41
mat Christianismus initium, &c. Hic uoluit dicere à mysterio potius, quàm mini-
sterio. Sed de apicibus nihil causabimur. Mens amentis hominis est: an nõ requi-
ratur circũcisio cordis in eo qui baptizandus est? Quid autem hoc est aliud, quàm
cui iam sæpe responsum est, an baptizari possit, qui nondum credit? Sic recoquit
cramben, alijs uerborum pigmentis, non iam δὶς καὶ τρὶς, ἀλλὰ πολλάκις.

Fœdus cum Abrahamo pactũ, an nõ sit ante circuncisionem initum, quęrit ma 42
le cautus orator. Annuimus enim: sed ille nõ cogitauit, quod isto telo tam abest
ut uulnus admittamus, ut etiam nostris firmatis in se retorqueamus. Abrahã cre-
didit antequàm acciperet circuncisionẽ, Isaac uero accepit cum nõ crederet: sed
ideo accepit quod Abrahæ filius esset, qui fidem ante circuncisionem habuit. An
hic non liquescit noster ordo, sed non noster, sed ueritatis, magis quàm ut opus sit
ostendere?

Cum sic inquit: An non igitur pacto Dei cum gentibus iniurij sunt, &c. Equi- 43
dem ingenue fateor, quod si alium sensum teneat quàm istum, quasi cum genti-
bus non sit tale fœdus percussum, ut liberi eorum ad ecclesiam censeri debeant,
quomodo Hebræorum: quod non intelligam hominem. Sed si hoc intendit, iam
diuina promissa, prophetarum fidem, apostolorum ueritatem non modo eleuat,
sed tollit. An enim non Christus ipse ad gentes propagandam ecclesiam esse asse
rit, cum dicit: Recumbent cum Deo Abraham, &c. &: Ite, docete omnes gentes.
B Ite ad uiarum capita, &c. An non prophetarum nullus est, qui non polliceatur gen
tium uocationem? An nõ apostolorum præcipuus Petrus hoc multis testimonijs
& argumentis agit coram ecclesia? Sed leue est Catabaptistis, more Hebræorum
in ecclesia esse: idcirco quod sua iustitia fidunt, nõ electione & gratia Dei, de qua
re mox uberius.

Paulo stultius deinde quærit, quomodo factũ sit, ut parentes liberos doceant, 44
nõ minus quàm magistri aut præceptores publici? Ad quod planè nihil aliud possum
dicere, quàm, Quò nunc se proripit ille? Quid enim huius uult insanũ caput? An
ignorat, quod qui circuncisi essent olim, lege iuberentur septennali lustro audire
uerba legis ac fœderis? quomodo Deut. 31. habetur.

Quæritur magistraliter, inquit prætor, quis baptismo paruulorum coram Deo 45
unquam sit ędificatus? aut etiam hodie ædificatur? Primum hoc habeat. Nisi ipse
teneretur baptismi, quo ecclesiæ unitus est, loris, iamdudũ Catabaptistarum hę
resiarcha esset. Nõ enim audiam hac in re, ô Frater, cum negas eum qui hæc scri-
psit esse Catabaptistam. Esto enim non sit retinctus: crede mihi, nihil uetat illum quàm
pudor. Quicunque enim eo modo quo ille, baptismum paruulorum eleuant, & de
externis tam immaniter tumultuantur, negant sese baptizatos esse, etiam cũ sciũt:
proximũ ergo est, ut rebaptizentur. Secundo cum dicit: Quis nam est baptismo
paruulorum coram Deo ædificatus? Ego necesse habeo ut quæram, quid se spe-
ret hac interrogatione profecturum? An enim uel adultus coram Deo ædificatur,
cum baptizatur? Cum enim baptizare nõ liceat secundum te, nisi eum qui fidem
habeat: iam fide beatus est antequàm tingatur, apud Deum. nemo enim credit, nisi
qui ad æternam uitam destinatus est. Aedificantur igitur, hoc est, iunguntur eccle
siæ isti, quæ nostro sensui patet, qui baptizantur. Si ergo nunc quærit, quid prosit
infanti, ecclesiæ connumeratum esse, dicam, Multo plurimũ. Semel, quod ad pa

rentes

C rentes attinet, coguntur isti liberos suos ad magisterium ecclesię educare, ut antea ex Deut. 31. dictum est: ut sic inter omnes Christianos idem educandi, docendiq; mos seruetur. Quis enim non uidet, ut hoc seculo Catabaptistæ multos seducũt: quod nisi magisterium ecclesiæ obstaret, multi liberos suos non offerrent publico ecclesiæ magisterio: & sic tot dissidia orirentur, quot essent contumaces scioli. Iterum, quod ad ipsos infantes pertinet, summa res est et honos, esse de ecclesia Dei. Primo, propter educationem uniformem, de qua iam est dictũ. Secũdo, propter societatis utilitatem & honestatẽ. Cum enim Dominus suo nomine gentẽ Israëliticam dignaretur, ut appellarenť populus Domini, exercitus Domini, cœtus uel ecclesia Domini: multi tamen in ea gente fuerunt hoc nomine indigni, adhuc tamen præstabat Dominus quicquid promisisset, nihil causatus magnæ etiam partis malitiam. Aeque Christianæ ecclesiæ connumerari prima dignitas est, cũ propter disciplinam siue educationem, ut illa uniformis omnibus cõtingat: tum propter summum honorem. quæ enim imagines æquare possunt hanc nobilitatem, esse populum Dei, ecclesiam Dei, exercitum Dei, & esse Christi membrum? Id autem sunt nostro iudicio omnes, qui ecclesiæ accensenť. Haberemus sexcenta: sed quousq; tandem excrescceretur compendium, quod promisimus?

Ecclesiæ membrum esse, summus honos.

46 Circuncisionis non commeminit Paulus Ephes. 4. quia obliterata erat. Cũ au-
D tem baptismus nondum natus esset: neq; illius mentio, sed circuncisionis est habita. Instar Grylli interrogat, & cõtendit σπλαγχνοτράχηλος homo: quem iam missum facimus.

HAEC nobis mi Frater extorsisti, longe aliis occupato: sed morẽ gerere uolui, ne crederes te nullum apud nos pondus habere. Proinde diligenter uigila, ne isthuc luporum & Curionũ genus gregem tuum uastet. Istud quicquid est, non excudes ulla ratione: quod tamen primo limine permiserã. Sed si putas excusum aliquid fratribus profuturum, ego citra omnem iniuriam, calumniamq; eius contra quem agitur, uulgabo. Sæpe enim inter excudendum, in huiusmodi elencticis uerbulum aut sententia lenitur aut mutatur. quamuis literatores isti, si nobis essent pro sua dignitate, non nostra modestia tractandi, longe acerbius accipi mererentur. Vale, & uigila mi Frater.

IOANNES OECOLAMPADIVS SEBASTIANO LEPVSCVLO *suo dilecto in Christo* S.

SALVE in Christo. Quæris mi Sebastiane, num aliena fide quis saluetur: quandoquidem scriptum est, Iustus fide sua uiuet. Quæris autem propter infantulos. Verũ scias, quod dictum Habakuk, & pleraq; alia non propter puellos scripta sunt: sed propter eos, qui uerbũ Dei audire possunt, & auditum credere, & creditum confiteri. Illis autem satis fuerit, propitium Deum esse sortitos in sanguinem filij (qui & pro puerorum reconciliatione passus est) respicientes, & electos in ecclesiam Dei, tum apud Deum, sua in Christo misericordia: tum apud nos sacramentorum exhibitione, quæ non temere illis conferimus, quos Christus amplexari uoluit. Ea nostra fides, nostræq; preces puello eatenus prosunt: adultis quoq;, ut Stephani oratio Paulo profuit. Diuina ordinatione clementer cõstitutũ est, ne inutilia sint studia nostra, quæ ex fide manant: sic tamen, ut ij nõ seruentur, nisi spiritu sancto afflati, & ipsi misericordia fidant. Quin & de pueris non dubitarim, quod se illis Christus manifester, & per se ad patrem inducat. Per illud enim ostiũ & ipsi ad Patrem uenient, qui ad ciuitatẽ Hierusalem pertinent. Habes paucis aperte, quid ego sentiam. Iam quod scribis, te expectare Dominum in patientia, multum pro

An fide aliena quis seruetur.

bo.

A bo, uide ne respicias. Bonum enim est uere humiliari, & sic discere iustificationes. Vale, Basileæ 16. Octob.

BERCHTOLDO ET FRANCISCO BERNAE *Christi Euangelium adnunciantibus, Huldrichus Zuinglius S.*

GRATIAM & pacem à Domino. Agimus gratias altissimo, super omnium tum incremento tum aduersitate, quæ nobis ab illo inferuntur: ut non modo spem firmet, sed pacientia quoque probet. Videbitis iam primum quid sit uere pugnare, quum non à fronte solum adoritur hostis, sed à tergo quoqȝ: imò à latere, imò à nostro contubernio. Faciat uos Dominus breui superiores insignibus huiusmodi hypocritis. Plus em̄ sudauimus in hoc certamine, quàm in ullo alio. Paucis itaqȝ ad omnia illorum respondebo. Vos interim memores estote iam eorum quæ nouissime ad Balthassarem, Catabaptistarū nunc aut summum, aut certe arrogantissimum, tam eorum quæ de prædicandi officio prodidimus, quàm quæ ad Lutherum nuper in exegesi. Aduertite itaqȝ ad numeros. respōdebo enim secundū illorum ordinem. Quum primo dicunt eos solos esse baptisandos, qui & docti & actu fideles sint, &c. Iubete ut huius legis quam de suo adferunt, testimonia scripturæ dent: nusquam enim per huiusmodi interdictum statutum est de baptismo. Nolite quenquam baptisare, ni doctus sit & credat. Hic urgete, nec hostem hinc relinquite, donec fateatur nusquam tale exclusiuum præceptū esse positū. Cum autem dicet, omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur, &c. Respondete, Baptismum esse plantatum à Deo. Cum autem dicūt, sed baptismum paruulorū non esse plantatum à Deo: Respōdete, Neqȝ apud Apostolos distinctum esse baptismū, in baptismum adultorum & paruulorū. Quod
B si apud apostolos fuisset discrimen, aut controuersia ulla de baptizandis infantibus fidelium, Lucam nō fuisse taciturum. Si uero Apostoli infantes non baptizauissent Hebræorum, iam omnino fuisse orituram contentionem, cum aliàs de circuncisione tam acriter digladiarentur. Perinde enim contendissent Hebræi, infantes suos, qui iam circūcisi erant, baptizare: atqȝ cōtendebant, adultos, qui ex gentibus credidissent, circuncidere. Imò magis. Si enim fideles erant, iam summopere oportebat eos sitire salutaris mysterij atqȝ Testamenti nouum signum. Catabaptistas ergo esse, qui nodū in scyrpo quærant, & de baptismo aliter sentiant quàm senserint Apostoli. Tantū enim ualet locus ab autoritate negatiue, quo ipsi nituntur, & dicunt, Apostoli non legunẽ baptizauisse: cum respondetis, Apostoli nunquam negarunt Hebræorum infantibus baptismum. Apostoli nunquam fecerūt discrimen inter baptismum infantium & parentum eorum. Deinde à nobis stat, quod Act. 2. scriptum est: Fideles autem omnes erant simul. Ecce in ecclesiā censentur fidelium quoqȝ liberi. non enim exposuerunt aut deseruerunt eos. Si ergo fuerunt in ecclesia, manifestum est, quod baptizati sunt. Quod & Origines testatẽ in epistola ad Romanos, qui fuit uicinus hisce temporibus, perhibens, quod mos baptizandorum infantium, usqȝ ad sua tempora permanserit in ecclesijs Ab apostolis traditus. Nam si nō fuissent baptizati, inde fuisset, quod de ecclesia nō censerentur esse. Cum autem circuncisi essent, non potuissent non esse de ecclesia Iudæorum. connumerati ergo fuissent Iudæis Christianorum pueri: quo quid absurdius, imò scelerarius dici potest? Hisce igitur argumentis & testimonijs liquet, baptismum infantium nunquam fuisse alienum ab ecclesia, etiam apostolorum tempore. Fieri enim non potuisset, ut si circuncisis negaretur baptismus, quin aliqua dissensio fuisset orta, &c. Hoc itidem docete; Quod ab ascensione Christi octo an

C ni fluxerunt, priusquàm Matthæus Euangelium scriberet. Marcus, si recte memini, duodecimo; deinde Luc. 16. Ioannes autẽ 20. tandem scripsit. Intra istos quæso annos, quæ nã erat autentica scriptura, ad quã recurreret. Nónne uetus, legis & prophetarum? Quomodo igit ministrabant Apostoli uerbo? quomodo firmabant quæ docebant? quas scripturas indagabant? ad quas cõsilia sua moderabantur? Ad eas nimirũ scripturas, ad quas Christus ipse: ibat ad legem & prophetas. Hæc autem tam abest, ut circuncisionem negent paruulis, quę tum eiusdem fidei symbolum erat, cuius nunc est baptismus: ut etiam dari præcipiant. Cõtra scripturam ergo fecissent, si infantibus negauissent baptismum. Deinde uidetis in isto primo ipsorũ articulo, quod stolidi Catabaptistæ nondum uident, Rom. 6. Paulum nõ scribere legem, (isthinc enim adferunt hæc uerba) quo modo debeamus uti baptismo: sed ex ipso usu decerpere uirtutem & epichiremata, id est, conatus, quibus allegorice doceat, nobis nouis esse uiuendũ. Qui enim abluti sunt etiam corporali lauacro, non protinus abijciunt seipsos in cænũ & paludes: quanto magis qui baptismo mersi atq; emersi Christi tum morti, tũ resurrectioni similes sunt facti, non debent ad ea facta redire, in quibus olim erant mortui. Considerate locum attentius, & uidebitis me uerũ dicere. Sed de hoc ad Lutherum. Nihil ergo prorsus habent, quo primam istam audaciam aut stultitiã probent. Cum ergo ueneritis ad testamenti uirtutem, pro dignitate tractate eam. isthic enim uersatur cardo rei. Dicent autem Catabaptistæ, esse idem testamentum cũ Abraham, si fidem habuerimus sicut Abraham, ut in Galatis habetur: (sic enim cornicani isti.) Respõdete, Hoc de adultis quidem uerũ esse, sicut & in ueteri Testamento, isti adulti modo erant intra Testamentum & ecclesiam Dei, qui fidem habebãt: sed simul

D uerum esse, in ueteri Testamẽto infantes perinde fuisse, atq; parentes. accipiebãt enim signum: quod si frustra accepissent, iam fefellisset Deus ipsos, si signum inane iussisset dari. Nunc autem Deus uerax est, omnis autem homo mendax. Mentitur homo, si dicat rem esse negatam, sed signum tantum datum. At non mentitur Deus, qui rem, cuius signum dat, præcipue dat. Franciscum arbitror esse memorem huius, quod cum illo contuli, quid nam debeamus de canonica scriptura sentire. Quomodo scilicet, totum hoc quod nouum Testamentum uocamus, autoritatem habet ac fundamentũ in ueteri. Sic enim & Christus ipse monet: Scrutamini scripturas, & istæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Ad secũdum articulum eorum de excommunicatione recte sentiunt aliquandiu, usq; dum dicunt, excõmunicationem antecedere debere communionem. Cõmunio enim, hoc est, cœtus fidelium, gratias agit anteaquàm quisquam excommunicetur. Sed si post gratiarum actionem enorme aliquid designauerit, postmodũ arcetur à communione, hoc est, ecclesia. Sed in hoc peccant omnes Catabaptistæ, quod nimis propensi sunt ad excommunicandum ob quamuis leuem causam, & ob causas etiam quæ magistratui relinquendæ sunt. Apostolorum tempore unum legimus excommunicatum, qui nouercam imminuerat. Isti fœneratorem, & eum qui annuos redditus de bonis aut prædijs accipit, excommunicare cupiunt: (huc enim spectat omnis eorũ mens) quæ causæ magistratui sunt relinquendæ. Tertius articulus ferri potest, si nollent hypocrisim inducere, quam dudũ apud Pontificem Romanũ damnabamus. ea est, si uolunt uideri esse absq; peccato: sic enim iubebat Põtifex Rom. accedere, cũ nihil sit ipso cõsceleratius. De istis hęc pauca.

Excommunicatio an procedere communionem debeat.

In quarto magnum uenenum latet. Cum enim in summa istud docent, quod exuere debeamus ueterem hominem, & nouum induere, abhorrere à diabolo, adhærere Domino: huc tandem descendunt, ut conciones honestas sugillent: sed in hoc, ut probent licere sibi abesse à cœtu ecclesiarum, seditiosissimi homines: & nõ

cogantur

A cogantur infantes suos ecclesiæ offerre: matrimonia coram eâdem, ut scandalum tollatur, confiteri. Conuiuia taxant, cum Christus cõuiua fuerit in paupertinis nuptijs: in quibus cũ uinum deesset, omnium corda liberalitate sua exhilarauit. Prędem esse, aut ꝓmissorem (nescio enim quid per *bürgschafft* intelligant) ipse nõ uideo, quomodo sit contra Dominum: si mea fides fratri data, fratri potest prodesse. Quod si huc, ut uidetur, trahunt, quod fidelis homo non debeat accipere prædes aut fideiussores, iterum produnt seditiosos animos. Volũt sibi citra fideiussionem credi, quo liberius fallant ac fraudent. En seditionem. rescinderentur enim omnia debita hoc modo facile: nihil enim pudet Catabaptistas dare fidem, & frangere. Conuenire licet & cõuiuari: sed modus ni seruetur, in deterius conuenimus. Videte 1. Corinth. 11. & patebit, cœnam dominicã epulas esse: quæ in festo gratiarum actionis propter amicitiæ glutinum celebrabantur, quæ ubi in deterius uergeret, recissa est. De armis postea ueniet, cum de imperio agetur. Quinto recte sentiunt de pastore aut episcopo: sed uidetur omnia uerba trahere ad suos episcopos, quos hæresi suæ præficiũt. Quod autem hæc secta hæresis sit, hinc patet, quod initium sumpsit citra ecclesiarum iudicium, imò hodie nõ docent in ecclesijs palàm, sicut Christus dicit: Ego palàm locutus sum mũdo, &c. sed in latibulis, uelut gallinæ excludunt oua. neq; hoc faciunt, nisi in his ecclesijs quæ iam Euangeliũ receperunt: nunquam ueniũt ad impias ecclesias sunt. enim isti, qui captiuas ducunt mulierculas, &c. Quid multa? uentres sunt, & præstigiatores. Sexto errãt toto cœlo, neq; solum errant, sed seditioni suæ (quàm ut primum poterũt, mouebunt,) uiam sternũt. Habetis apud Paulum Rom. 13. de gladio, & apud eundẽ Ephes. 6. & 1. Timoth. 6. & multis alijs locis, quibus ꝓbabitis Christiano licere gestare magistratus non modo officium, sed etiam dignitatem. Item ad Philemonem. Christus autem iubet Cæsari dare quæ sunt Cæsaris, & quæ Dei Deo. Cæsar est omnis potestas secularis, quæ ubi iubet (non debet autem iubere, nisi ubi uiolatur iustitia, ut in Mosaicis legibus cõtinetur) gladium arripere, ac ferro rem gerere, parendum est. Cum ergo Christus pepercit adulteræ, personam & decorum suum seruauit: unde gladius potius probatur, quàm cõfutetur. personam enim prophetæ tulit, qui capitalia iudicia iudici relegat. Nõ erat unius hominis, neq; priuati, sed ecclesiæ aliquem lapidare. A se ergo reijcit causam ad iudicẽ. Decebat & hoc, ut qui priore aduentu uenerat ad liberandũ humilis, nihil designaret quod esset alienum à misericordia. Vnde & dicebat, se nõ uenisse ut iudicaret mundum, sed ut mundus per ipsum seruaretꝰ. Vos autem non sic, scilicet regnabitis, ad solos Apostolos & Euangelistas pertinet. Sunt enim multa in sacris literis, quę nõ pertinent ad omnem ecclesiam. Ite, prædicate, non pertinet nisi ad eos, qui ad prædicandũ mittuntur: tametsi Catabaptistæ sese ubiq; faciant prædicatores. Faciam uos piscatores hominum, ad eosdem pertinet, non ad omnem populum Christianum. Nolite sacculũ, ferre, aut peram, itidem. Sic & iste locus. Septimo non intelligunt Christum uetare blasphemiam, non iuramentũ, cum iurandi uerbum sit amphibolum, ad quotidianã iurationem & iusiurandũ. Blasphemiam omnino debemus fugere, & iuramenta ista, quæ propria libidine facimus: ubi quis se iurat hoc aut aliud facturum sua autoritate, aut ad omnem confirmationem nomen Dei adscisit. Hæc omnia sub blasphemia continentur, quam tamẽ Christus iurationem uocat: quemadmodũ & nos facimus in Germanica lingua. Sed iusiurandũ non esse præstandum docere, id est neruum atq; uim omnis magistratus tollere, obedientiam soluere, ac seditioni omnia obijcere. Quod autem liceat iusiurandum in usum proximi, publicæq; pacis præstare: legite de iuramento quod sibi mutuo dederunt Abraham & Abimelech: Geñ. 21. Et de muliere, quæ uiro adulterij suspe

Catabaptistarum secta hæresis.

Christianum magistratu fungi posse.

B (margin letter at "stus autem iubet")

Cæsar.

Vos autem nõ sic, &c.

Blasphemia uetatur à Christo, non iuramentum.

C ĉta erat, & alijs in locis, &c. Hic pro dignitate tractate nebulones istos, qui abro-
gatione iurisiurandi omnem tranquillitatem turbare pergunt: & docere eos, tum
iurandũ esse cum magistratus iubet. Cum autem dicunt, Neminem scire an pos-
sit seruare quod iurat, nec ne: respõdete, hoc pertinere ad temeraria iuramenta &
tyrannica ista, quibus pessimi homines iurant imprudentes quicquid libet, cũ ta-
men nihil possint, nec pilum quidẽ album nigrũ facere, &c. Sed secundũ hoc iu-
rare nos debere, siue publica pax & ius magistratus hoc exigat, siue testãdi neces-
sitas: quemadmodũ ex lege passim patet. Sed hic simul habebitis occasionẽ admo
nendi magistratus, ne temere iusiurandum exigant in his, & ad hæc, ad quę subdi
ti non debent alligari: puto ad fœdera pessimorum hominum artibus cõcinnata,
non pacis, sed bellorum seminaria. Ad ordinationem suam: Dicite, hoc in publi
ca fieri debere ecclesia, non in angulis & conspiraculis. Ipsi enim omnia trahunt
ad ganeas illas, in quibus ip.^s conueniunt, & palàm non apparent. Alia quæ ferri
possunt, etiam in ecclesia nostra non minus quàm in illorum cõuenticulis docen-
tur: cur ergo non isthic conueniunt? Quinto loco legum suarum, coniungunt
duas leges in unum, ut alteram altera falso colore cælent: puta istam de commu-

De communitate et subsidio pauperũ leges

nitate, ea quæ est de subsidio pauperum. Communitatem non possumus, nec de
bemus exigere. dicebat enim Petrus ad Ananiam: Nónne manens tibi manebat?
&c. quibus uerbis uult intendere: Cur simulauisti te omnia in medium tulisse, cũ
nihil esset opus, in tua enim erat potestate, nemo cogebat in commune profunde

Atqui Catabaptistæ huc tendunt, ut ui exigant, si quis neget in commune daturum.

re. Sed lex de suppeditatione horum qui egent, non debet à nobis negligi. Vt cũ
desit cõmunitas inter Christianos, sicuti & Apostolorum tempore nõ legitur nisi
Hierosolymis fuisse: non desit tamen laborantibus inopia fratribus, &c. Viril-
ter & constanter agite, sic tamen, ut medium pulchre seruetis. Istorũ enim omnia
huc tendunt, ut iustitiæ mensuram istam summam doceant: quod & omnes face-
re debemus. sed simul per hypocrisis uim ipsi uideri cupiunt illi ipsi, qui tam iusti
D sint atq; tam innocens ecclesia: cum sint odio, inuidia, ira, arrogantia, seditione, cu
piditate, uanitate, omnibus qui etiã carni maxime addicti sunt, longe deteriores.
Sunt tamen interim simplices quidam, qui istorum nebulonum simulatione sedu
cuntur. Vtinam res aliquando huc deueniret, ut concilium indiceret Berna super
hac re, ad suam urbem: utq; Argentoratum, Basileam, quoquo uersum nunciare-
tur Catabaptistis, dareturq; publica eò ueniendi fides, &c. Fiat uolũtas Domini.
Venirent enim Constantia, Scaphusia, Sanctogallum, imò Vlma, Lindoium, &
omnes hinc inde urbes. Tiguri, 28. Aprilis. 1527.

BERCHTOLDO ECCLESIASTAE BERNENSI, SELECTO
mysteriorum Dei dispensatori, suo in Christo fratri, Ioannes Oecolampadius.

GRATIAM & pacem à Domino. Vbiq; uigilantia magna opus est,
Frater. Nondum res compositæ sunt cum Papistis, & negotium fa-
cere incipiunt Anabaptistæ: quorum noua doctrina Catholicæ Ec-
clesiæ hactenus fuit incognita, no tamẽ non mediocrem inureret
proserpens. Porrò præsumptio est, non reuelatio. Testantur Orige-
nes, Cyprianus, & Augustinus, morem baptizandi paruulos ab Apostolis pro-
fluxisse. Commendat pueros sanctimonia, ne temere à nostro excludantur cõsor-
tio. Astipulatur nobis & circũcisio, baptismo nostro respondens. Neq; est iustum,
ut denegetur symbolum sanctimoniæ, quos pater cœlestis spiritu suo sanctificat. id
quod illi nõ eunt inficias, quãtumuis in aqua distribuẽda tenaces sint. Vrgent in
hoc, quod Dominus fidẽ & prædicationẽ baptismo cõiunxerit: unde nolũt tingi
eos qui catechumeni non fuerint. Et fortasse nõ absurde, si pueri nõ essent iuris pa

trij,

A trij, diuina ordinatione, atque adeo pars parentũ: & ita benedictionis maledictionisque participes, sicut & in uetere lege. Nõnne & Mose olim, Deut. 31. legem prælegit his qui se seruaturos ipsam astringere debebant? & astringebãtur tum pueri cum patribus: nam & in populum Dei accensebantur, quamuis uerba legis non intelligerent, nec Mosen audirent. Certum autem accepto signaculo, fuisse eos legi subiectos. Quid igitur parentes non minus fideles, prolem suam Deo uetat offerre? Cætera Zuinglius ubertim. Nunc me & ecclesiam nostram, uestris commẽdo precibus. Venerabili quoque patrono meo D. Præposito data oportunitate salutem meo nomine dicito. Vale, & animas multas Christo lucrifacere stude, ut facis. Basileæ, 8. Augusti, Anno 1525.

DILECTIS IN CHRISTO FRATRIBVS N.
Huldrichus Zuinglius.

GRATIAM & pacem à Domino. Breuibus quædam uel diluã, uel declarabo, Fratres charissimi: quæ uos eo diligentius cum Rellicano expendatis, quo nos magis cogimur ab occupationibus paucis rem agere. Fidem requiri in baptismo.

Hic manifestum est, fidem intelligi oportere, quam ecclesia habet: non quam habet qui baptizatur. etiã si requiramus à baptizando adulto, an habeat eam fidem quã ecclesia habet. Ratio. Nam si neminem liceat baptizare, nisi eum de cuius fide nobis constet: iam neminem audebimus in perpetuum baptizare. nulli enim mortalium constat fides alterius: id enim solius Dei est, ut in Regum historia cõtinetur, Tu solus nosti corda hominũ, &c. Fit ergo manifestum, quod cũ dicimus fidem requiri in baptismo, fidem absolute capi, nempe pro ipsa religione Christiana: uidelicet quod is qui baptizandus est, religionem Christianam fateatur, & ei uelit inseri externo signo. Quod autem oporteat quenque ipsum fateri, id nusquam est per exceptionem in scriptura cautũ, hoc modo, Qui ipse nõ postulat inter Christianos inseri, ne baptisator. Quin potius dum exempla consideramus, uidelicet quoties fides sit expresse postulata: iam uidebimus multo sæpius ecclesiæ insertos esse per parentum cõfessionem, quàm per propriam. Isaac enim, Iacob, Ioannes, & Christus ipse, per parentum confessionem, externo modo sunt inserti ecclesiæ, & omnes quotquot die octauo sunt circuncisi. Externam autem insertionem uoco baptismum, quo modo homo dat baptismum. nam qui hunc accipiunt, censentur inter Christianos. Fieri tamen potest, ut etiam adultus (quo modo de Catabaptistis liquido patet) fidem & confiteatur, & postmodũ baptizetur: attamen sit filius diaboli. Nõ ergo recipitur quisquam baptismo ad istam ecclesiam, quæ est sine ruga & macula: sed ad externam istam, quã nos uidemus. Inuisibilis est autem ecclesia uere credentium, ut iam patuit: quia solus Deus nouit corda. uisibilis est autem ea ad quam nos recipimus. Constat igitur uisibilem quoque esse nostram receptionem, ad ecclesiam, puta quod eos recipimus uisibiliter ad consortium & sodalitatem nostram, qui uisibiliter aut sensibiliter iudicantur digni esse nostro cõsortio: puta, si ipsi fatentur fidem, & signum exigunt: aut si parentes exigunt & fatentur. Nec obstat, quod Catabaptistæ perhibent neminẽ debere baptizari, nisi qui ipse fateatur: & id probant Philippi sermone, qui ad Eunuchum dicit, Si credis, licet. Quicunque enim adultus baptizari cupit, necesse habet ut ipse fateatur. Iure enim qui petit, causam cur petat ipse quoque addit. Infans autẽ cum ipse non possit petere, neque fateri potest. Quemadmodum enim per aliũ petit, ita & per alium fatetur. Nam quod ad fidei certitudinem attinet, nec de illo certi sumus qui ipse fatetur. Iudas, Simon magus, Alexander χαλκεύς, & id genus

Fides pro ipsa religione Christiana.

Externa insertio per fidem aliorum.

Ecclesia duplex.

C falsorum fratrum confessi sunt, sed fidem non habuerunt. erat enim Iudas hostis ac diabolus. Cur igitur baptizati fuerunt? cum non constaret de illorum fide. Satis ergo fuit Apostolis externa confessio. iudicium enim interni hominis, cum solius Dei sit, non potest à nobis alia ratione comprehendi, quàm externa confessione, uel fructuum experimento. Hæc autem cū per hypocrisim fieri, & idcirco nos fallere possint, constat quod incerti sumus de adultorum baptismo. Sed de infantium, qui ex Christianis nati sunt, & ecclesiæ ad baptizandum oblati, certi, certi. Id autem duplici nomine, uno quod peccare & dissimulare non possunt. Peccare intellige hic, pro contra legem facere. nam quod originalem morbum tenent, nō ipsi peccauerunt. Nō possunt ergo infantes ecclesiam fallere, quo modo adultus. Altero uero, quod per promissionis uim, Christianorum liberi nō minus sunt de ecclesia Dei, quàm filij Abrahæ, qui secundum carnem nati sunt. Ex 10. recumbent cum Deo Abrahæ, Isaac, & Iacob: Matth. 8. Quod autem infantes per alios offeruntur, hoc male habet Catabaptistas: sed ideo quod non considerant, cum quod paraliticum aliquando cum offerrent Christo quidam, ipse ad efferentium

Fides pro religione

fidem respexit: tum quod non uident, fidem absolute hic accipi pro ipsa religione, non pro cuiusq; fide priuata. Si legissent Augustini epistolam ad Bonifacium, iam melius de hac re & cognoscerent, & pronunciarent. Legite charissimi Fratres, (nam citra arrogantiam ad nostra remitto) eum diuinæ electionis, uocationis, & iustificationis ordinem, quem ex Pauli uerbis in elencho Catabaptistarum tractauimus, & iā ui debitis nos perpetuo nobis esse similes, & ad hoc natos ut demus gloriam Deo, ut ueritatem à quoq; perinde ac lucem accipiamus: modo uera sint quæ monet, modo non ille sic seductus sit male, ut in medio errore palpitans uelit nos secum perdere. Hinc uidetis, neq; pōtificibus nos adsensum, neq; Cataba

D ptistis insaniendi copiam suppeditauisse. Quamuis interim commonitos uos uelim, locutiones quasdam nos admisisse, quod Apostoli & prisci autores eodē modo locuti sint: quamuis alium intellectum habuerint, quàm uerba ipsa sonent. Sacramentū altaris sæpe uocant ueteres, ideo quod & Paulus ait: Aram habemus, de qua non licet edere ijs, qui, &c. Cætera Iodocus ipse exponet. Nec solliciti sitis de hominis ingenio: fideliter tacet, quæ ex fide illi sunt credita. Valete: & sancte, prudenter, ac fortiter agite, ad quod uocati estis. Tiguri. 9. die Decemb. 1529

IOANNES OECOLAMPADIVS BERCHTOLDO ET FRANCISCO *ecclesiastis Bernensium, suis charissimis fratribus* S.

GRATIAM & pacem à Christo. Dilecti fratres, ualde me & fratres exhilararunt, quæ nunciastis. Gratiæ Deo, qui & in posterum Ecclesiam uestram spiritualibus bonis locupletiorem faciat. Catabaptistis ut nunc respondeam, non uacat. Lutherus enim mihi & Zuinglio negocium facit, scripto libro & uirulento, & inepto: cui respondebimus. A Catabaptistis quæro, ubi nam instituerit baptismū Christus? Respondent Matth. ultimo, ut cum suo Balthasare, præmittendam prędicationem & fidem ex eo loco conuincant, quamuis nec ille locus urgeat. Errant autem. nam Ioan. 4. discipuli Christi baptizarunt externo baptismo Christi: nam interno solus Christus baptizat. Quæratur deinde, quæ sit ratio baptismi, & ad quid institutus? Illi longas finitiones afferent, sed eas scripturis non approbabūt. Nam externus ille, symbolum est eorum, qui numero fidelium adleguntur & ascribuntur: etiamsi illi uere nondum credant, spes tamen est, & uerisimile, olim credituros. Itaq; ratio baptismi non excludet eos, qui actu non credunt: nam & discipuli quidam tunc nō credebant in Christum, imò nesciebāt quid esset spiritus sanctus. Iam de pueris Christianorum

A stianorum bona spes est, Christi doctrinam audituros: & sunt illi in cura parentũ, qui possunt illos pro suo iure, cui uolunt sectæ asscribere. Certe si pater filiũ suum det Iudæis, ut circuncidat̃ octauo die, licet peccet, facit Iudæũ: & si is in iudaismo perstiterit, uere Iudæus erit. Sic & Christianus erit puer baptizatus, si uiuendo innocenter Christianũ declararit. Aut dicemus, Iudæis plus iuris esse in suos liberos, quàm nobis in nostros. Illi suos signaculo sibi adiungunt, nobis hac re externa uti non licebit? Pendebimus igitur ab elementis? Et hæc erit libertas Christianorum? An non puri & sancti sunt pueri? 1. Corinth. 7. an non illos amplexatus est Christus? an non & pro illis mortuus est? Quare igit̃ per signaculum inter fratres non agnoscimus? Sed aiunt: Deest exemplũ Apostolorum, deest præceptũ tingendi pueros, nihil addendum ad uerba Christi. Atqui cogitare illos decebat, rem externam esse, quæ charitatis lege dispensabilis est, ad ædificationem proximi. Fatemur non esse legem baptizandi pueros, sed etiam non est lex quæ arceat pueros, neq; ullam indicare possunt. Igitur nos legem non ponimus, quo die, uel quo anno puer sit tingendus. Vnde etiam legem non patiemur, ut prohibeantur intra aliquos annos baptizari. Proinde ipsi legem dant, iuxta illud Col. 2. Ne tetigeris, &c. Scripturæ addũt, libertatem Christianã adimunt: & quod pessimum, charitatem supra modum offendũt. Quæ scribo Fratres, uera esse scio, & scripturis consona: ipsi facile testabimini. Nũc pluribus agere nõ licet: orate pro me Dominum, ut potentissimorum aduersariorum nostrorũ ora uirtus Christi claudat. Valete, Basileæ, 28. Aprilis.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS FRATRIBVS
N. *dilectis* S.

B GRATIAM & pacem à Domino. Non possunt ea quæ Romanus Pontifex baptismo addidit, ipsum uitiare. Pleraq; enim sunt piæ orationes: & Christus ipse bene precatus est pueris, ut apud Marc. habemus. Quæ autem stulta sunt, adeò non possunt uitiare baptismum, ut neq; totam religionem Christianam uitiarunt ceremonialia, nõ edere sanguinem, non edere suffocatum. Nam etsi prorsus diabolica haberentur in baptismo Pontificis, tamẽ nõ possent uerba dominica, Baptizo te in nomen patris & filij & spiritus sancti, uitiare: sic ut nõ esset uerus baptismus. nisi uelimus dicere, diabolum aut Pont. Rom. esse fortiorem Domino. Summa, uobis bene precari licet pro paruulis. Vbi cuilibet ecclesiæ suum relinquimus orandi modum. Attamen id boni non debetis in Catabaptistis negligere. potestis enim illis cõcedere, quod si quid in baptismo Pont. sit pietati contrarium, id planè sit abolendum. etiamsi pleraq; feratis ad tempus. Sic etiã, quod te diu satis pepercisse aiũt infirmitati, iam exeundum esse de medio malorum: luculentam tibi occasionem præbent, acrius instandi atq; urgendi uestros, quo paulo liberius incedant in uia Domini. Si Dominus nobis erit propitius, proderũt prouectui rei Christianæ apud uos, æque atq; apud nos profuerunt. Nunquam enim abundantius hauserũt pleriq; Christum, quàm cum Catabaptistæ omnia morderent ac carperent. Nihilominus neq; tibi, neque Francisco etiamnum cedendum erit, etiamsi iterum excidant uestri à fide. Sunt enim qui nõ excidant, etiamsi ecclesia magnatum excideret. Sic de anniuersarijs censeo, instandum esse, ut obmitti primo quoq; tempore possint. De aliquo qui possit uobis linguarum eruditione prodesse, sollicitus ero: si modo tempore monueritis. Thunum possumus legare, ubi usus postulabit, egregium Euãgelistam: sed mallemus Cunhardũ, qui istic est, à uobis subinde & admoneri & doceri, quàm & recte doceret alios, & sibi Christoq; recte uiueret. Valete; salui sint fratres omnes.

Hic

C Hic legatus candidus est totus. Tiguri, 22. die Maij. 1527. Leonardum fouebimus ad mensis spacium.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS CHVNRADO SOMIO S.

GRATIAM & pacem à Domino. Nō potui uigilantiss. Somi cōmittere, ut cum possem, literas ad te non destinarem. Præsertim cum ex literis Andreæ communis amici intellexerim, quid à Catabaptistis (impurissimo hominum genere) patiaris: quos nunc paulisper dedolaui. puduit enim omnem eorum audaciam prodere. Dolet mihi fideles ab his esse seductos. sed bono animo esto, redibūt, si rectè tractentur: nam apud nos multi cum eos audissent, inter initia nonnihil patiebantur, nam & plurimos in acerbissimum odiū nostri traxerāt mendacijs, quiritationibus, & quæ ante omneis eis est propitia, hypocrisi. Nos autem cum ueritatis scuto tecti, omnes ipsorum ictus constanter aut exciperemus, aut eluderemus: tandem apparuit, ubi nam eos calceus urgeret. Errones sunt: mulierculas, imò uiros quoq; circumueniunt, ut quicquid abstrusissime reposuerint, depromant. Hinc illis nihil deest, qui nusquam diu esse possunt: nusquam enim tuti sunt. Vberrimus ergo hic quęstus est, grandiloquētia uictum parare. Suspendūtur simplices eorum sermone, haud aliter quàm Phæaces ad ueri Vlyssis narrationem oscitarunt. Hic isti cœlum digito attingunt, albisq; feruntur quadrigis. Vigilabis, ut soles, donec hypocrisis protrahatur. Gulielmus iste de quo ad Andream scripsisti, impurus nebulo est. Viticonæ pago cuidam nomen est, ubi aliquandiu Verbi ministerio præfuit: nihil obscure promisit, qui isthic degunt agricolis, se effecturū quo ab annuis redditibus & decimis liberi fiant. Stultus homo est, sed audax, & qui loquacitatis plurimum habeat, sapientiæ minimū.

D Efficient, ut aliquādiu rem Christianam remorentur: at nihil solidi ad maturitatē perducant. Perditi enim & nequissimi quiq; ad istos desciscunt, & ubi negotium uident non succedere, deficiunt à secta, & deinde uniuersum Christi negotiū contendunt fabulam esse. Quid multa: nihil est istis unquam sceleratius uisum. Id cū nos maxime mundo prodamus, in nos primam aciem educunt, & grauius nos traducunt quàm dæmonem, cū iure nihil possint in nos dicere. Perhibent nos docere, ut magistratus animaduertat in sontes: sed interim reticēt, quod ipsi aliquando palàm ex Deut. 13. docuerunt lapidandos esse falsos prophetas: ac deinde falsos uolebant intelligere, omneis qui non sentirent quod ipsi deblatterabant. Sciūt pauci, quam speciem nunc habeat Heluetiorum ciuitas. nam præter Tigurum & Bernam, reliqui omnes fermè pagi ab Oligarchis tenenť: qui dū apud nos idem agunt quod alibi, iam quo & Euangelica & publica libertas nobis maneant, monemus tam atrocia flagitia tollenda esse. Pro Catabaptistis ipse quoties coram Senatu cū ipsis actum est, anxie oraui: & precibus nostris factum est, ut Senatus tam cunctanter cum eis egerit. Sed nihil aliud potest eis dolere, quàm quod prouincia excedere iussi sunt hæresiarchæ siue coryphæi: ac dum retingunt alios, ipsi quoq; retinguntur. quod ipsorum doli, fraudes, ac mendacia impetrarunt. Nam Senatu nostro ita nullus est clementior, ut creberrimæ sint inter nos dissensiones, quod sceleratos quosdam cunctantius plectunt: tam abest, ut quid temere præsumpserit. Obijciunt isti, neminem occidendū esse. Quod perinde est, ac si dicerent, Nulli obstandum est uitio. Prophetas legamus, & uidebimus quomodo cū iudicibus egerint. Nos quibus in periculis simus, dum huc incumbimus, ut malorum licentia prematur: isti norūt, qui circum nos uersantur. Nec est, ut Heluetiorum ciuitatem Sueuicæ comparetis. apud nos enim omnia fuerunt corruptissima: apud uos autem multæ sunt urbes, è quorum numero tua est, quæ adhuc priscos Sabinos

referant.

A referant. Hic certe acriore opus fuit medela. Quod dum Catabaptistæ aut ignorant, aut dissimulant, nostra traductione seductionem suam adiuuant. Magnũ uero momentum, dum patriæ consulens ad omnem iustitiam urgeo, ac innocentiã, ad stultam sectam suam defendendum. Num Catabaptismus iam recte fultus est, si me probauerint Hannibale deteriorem, Dionysio uero crudeliorem? Hoc genus hominum impugnamus sedulo, quod non modo pietatem persequitur, sed publicos quoque mores corrumpit, atque licentiã plusquam Crotonicam aut Milesiam inducit. imò perpetuo impugnabimus, nulla istorum hominum habita ratione: qui ut uentrem saginent, aures titillant simplicium, atque ad publicam iustitiam attentorum: deinde fallant. Vale: & ut soles, uigila. Tiguri, prima Septembris.

IOANNES OECOLAMPADIVS IOANNI GRELO IN *Kylchberg, fratri suo* S.

GRATIA & pax Christi tecum. Accepi libellum Catabaptistarũ cum epistola tua, mi Frater, habeoque gratiam pro tua diligentia. Mittetur Zuinglio post aliquot dies, ubi per me lectus fuerit: nunc legere nõ uacabat, multoque minus respondere. Vix integrum est, paucos uersus ad quæstiones tuas consignare. Quæris primo, an baptismus aquæ, sub pœna damnationis à Christo præceptus sit. Respondeo: Fide nos iustificari coram Deo, ubi crediderimus, unicum præceptũ reliquum erit, nempe lex charitatis: quę tãta est, ut absque illa & fides inutilis sit ac ficta, & omnia opera, quãtumuis sanctimonię speciem præ se ferant, ne teruncium quidem ualent. Charitas igitur dictat, ut externis symbolis, quibus eiusdem fidei ac religionis societatẽ Dominus coadunare uoluit, fidem ac charitatem nostram testemur. Quo nomine & *Rom. 5* *Ioan. 14.*

B baptismus præceptus est. Qui igitur baptizari nolunt, Christianis etiam adiungi nolunt: & proinde charitate, fideque destituti, quam salutem sperarẽt? alioquin elementis non est tam addicta salus nostra. Constet confessio fidei sincera coram hominibus, & patebit paradisi ianua. Deinde quæris, an perfecta fides in baptizãdis requiratur. Respondeo: Ad salutem quidem adultorum ueram fidem requiri, quæ à spiritu sancto: à quo qui aguntur, ij soli filij Dei sunt. Ad baptismi autem ueritatem, satis fuerit non refragari, & approbare se in numerum & catalogum conscribi fidelium, uel conscriptum esse: neque enim perfecta fides illorum erat, qui Ioannis quarto à discipulis baptizabantur, neque ita coniuncta sunt, sacramenta percipere, & significantiam sacramentorum in se habere, ut alterum sine altero non reperiatur utiliter. Fidem habebat latro, baptismum non habebat: baptismum habent pueri, & fidem eo modo quo nos habemus nõ habent. Inutilis igitur erit baptismus ille puerorum, dicent, quia false significat puerum fidelem. Respondeo: Duo esse officia baptismi. Vnum, quod facit allegi in numero fideliũ, & hoc semper uere agit baptismus in pueris. habendi enim sunt pro fratribus, donec adulti uel negatione fidei, uel peruersa uita se falsos fratres declarent: at si uitam pœnitendo emendarint, iterũ pueris fratribus censentur. Alterũ, quod signet uere fidelem, hoc nobis incertum etiam in adultis: sufficit tamen, quod sit uerisimile ac probabile, baptizandum crediturum. In pueris sanè fidelium magna spes est. Postremũ quæris, num ceremoniæ adiectæ prçter uerbum, circa cœnam & baptismum sint fermentum. Vere inquam fermentũ sunt, siquidem in eas fiducia ponitur, uel si cum conscientiarum anxietate obseruantur. Fermè autem tales hodie sunt, & propterea uix tuto illis uti possumus. In abrogandis illis ceremonijs, quibus conscientiæ illaqueantur, nõ est scandalum diligentibus legem Dei, neque indignatio pijs magistratibus. Igitur si postulet usus, ecclesiæ ministrum, uirum præ-

Baptismus quo nomine præceptus.

An perfecta fides requiratur in baptizandis

Baptismi duo officia.

Ceremoniæ quatenus fermentum.

C ſtare oportet, primum uerbo repugnantem aduerſarijs, deinde & opere quid facto opus ſit oſtendentē. Indignatio Dei magis quàm Principū cauenda eſt. Spiritus Chriſti te dirigat & ungat, quem ora pro me. Vale: Baſileæ, 15. Martij. 1527

IOANNES OECOLAMPADIVS HVLDRICHO ZVINGLIO SVO S.

SALVE in Chriſto mi Huldriche. Alias literas N. afferet huic, qui ex Catabaptiſmo totus, ut ſpero, reſipuit: quamuis etiam alijs inſtructo commendatitijs, meam συστατικὴν adiungere uoluit. Dignus enim uidetur ex plurimis unus, quem cōmunibus patrocinijs iuuemus, ut in patriam ei redire liceat, ubi quiete, in labore manuum ſuarum, ad ædificationem plurimorum uiuere poſſit. Satis iam luit, quod deliquit. Bene Vale. 17. Ianuar. 1530.

IOANNES OECOLAMPADIVS IOACHIMO VADIANO, *Senatori ciuitatis Sanctogallenſis* S.

SALVTEM in Chriſto: Optime VADIANE, tametſi paucis Catabaptiſtis uera reſipiſcentia data eſt, adeo grauis & lætalis morbus, & ægre medicabilis furor, miſeros miſere perdit: Vnus tamen hic Nicolaus ſingulari beneficio Dei ex inferis, ut ita dicam, ὄντως regreſſus, reuixit. Cui iure omnis fraternitas non ſolum gratulatur, ſed in gratulationis iudicium patrocinatur, ſi in priſtinum ſtatum ſuū reduci queat: in quo plus ſua poenitentia prodeſſe poterit, quàm pridem ſua inſipientia incommodauit. Aderit igitur illi humanitas tua, & in hac re nos per Chriſtum ꝓ illo intercedentes, aliquid
D impetraſſe declaret. Non enim ego ſolus, ſed cæteri fratres, quotquot illū audiūt & explorant, conuerſionem eius recipiendā, uti ἱκανὸν & iuſtam cenſent. Quod ſi fefellerit, neſcio an ulli alij fides habenda ſit. Saluos opto ueſtros uerbi Dei concionatores, & quicquid illic eſt fratrum. Vale. 17. Ianuar. 1530.

IN CATABAPTISTARVM STROPHAS HVLDRICHI ZVINGLII *Elenchus, ad omnes Euangelij miniſtros.*

PRAEFATIO.

Malorum uber prouentus.

GRATIAM & pacem à Domino: Vetus dictū eſt, Fratres chariſſimi, malorum uberem eſſe prouentū: quod adeo uerū eſt, ut nihil æque. Poſteaquàm enim quorundam ſtudijs uel tantillum licet per noſtrā ſiue inertiam, ſiue cæcitatem, iam modum eis ponere ſic neſciunt, ut & petire ipſi & perdere alios malint, quàm ab inſtituto reuocari: cuius rei exemplū cum olim, quum adhuc inter homines uerſaretur Chriſtus, tum hac noſtra tempeſtate, cum uerbi ſui lucernam redaccendit, noſtro nimirum bono edidit. Tunc: cum proditorem tanto tempore non modo pertulit, uerum etiam adperte aut dehortatur, aut terret. ille uero à præcepta malitia, quo minus & magiſtrum & parentem traderet, non prius deſtitit, quàm laqueo ſpiritū ſiſteret. Nunc autem cum Catabaptiſtarum audaciam eouſque progredi patitur, ut ſpem capiant omnia confundendi: qui tam indocti ſunt, ut uel hoc nomine ſeſe indicando precium augeant: tam imprudentes, cum tamen Chriſtus apoſtolos ſerpentium inſtar prudentes eſſe uelit, ut confuſionem, quam unice captant, imprudentiæ beneficio ſe putent citius forte fortuna reperturos, quàm arte inuenturos ulla. Id inauſpicatum genus hominum intra paucos annos tale cœpit incrementū, ut iam urbes quaſdā teneat ſollicitas. Neq; re alia, quàm imperita impiaq; audacia.

Pia

A Pia enim eruditio ac disciplina, hypocriseos ministerio ut nihil eget (sibi enim & per eruditionem constat, & alijs ipsa pietatis inadfectata disciplina commendabilis est:) ita cum hoc hominũ genus id maxime ignoret, quod se unice scire gloriatur: id autem simulet, à quo longius abest quàm Plutonis atrium à Iouis regia: fit manifestum, non alia re quàm impia indoctaq; audacia præditos hanc ordinis tesiam. Quoties enim cunq; manifestis scripturæ locis huc adiguntur, ut dicendum esset, Cedo: protinus spiritum iactant, & scripturam negãt: quasi uero cœlestis spiritus scripturæ sensum, quæ eo solo inspirante scripta est, nesciat: aut sibi ipsi sit alicubi cõtrarius. Si uero mores atq; instituta ipsorum & iure & modeste censeas, imò si suplex preceris, ut nihil temere: iam nihil est conuitiorũ apud Euangelij hostes, quod in te non regerant: nihil dirarum apud furias, quod in te non iactitent. Quę omnia quid obsecro aliud sunt, quàm imperitæ audaciæ aut impiæ confidentiæ signa? Istorum ergo nõ iam hominũ (quid enim homines adpellare iuuet, qui præter speciem nihil habent humanũ?) sed immaniũ præstigiatorum cum tam diues fœtura quotidie proueniat, ut bono iam semini, quod pater cœlestis familiæ pridem admodum in agrum suum dissipauit, cauendum sit: id quæso agamus, uigilemus, ne dormientes hostis obruat: sobrie iudicemus, ne lupum ouilla tectum recipiamus: laboremus, ne quod pessimum nascitur, nostræ negligentiæ imputetur. Sunt enim proh dolor, sunt ex nobis non admodum pauci, qui ad omnem uentũ ac nouitatem non aliter mouentur ac stupent, quàm indocta plebs: quæ quanto quidq; est ignotius, tanto celerius amplectitur. Intonant Catabaptistæ, Deus, ueritas, uerbum, lux, spiritus, sanctitas, caro, mendacium, impietas, cupido, dæmon, inferi, & id genus non tantum magnifica, sed planè (si hypocrisis paulo longius abesset) magna & amplifica. Vitam quoq; si censeas primo obtutu, innocens adparet, diuina, popularis: imò ultramundana. augustior enim humana putatur ijs etiam, qui de seipsis non illiberaliter sentiunt. At in recessum ubi penetraueris, talem inuenis luem, qualẽ pudor sit memorare tantũ. Neq; enim satis est illis, Euangelio in quæstum abuti, & alienam sectari mensam, uẽtrisq; causa tam turpi sese, dolum ex dolo fingendi artificio mancipare: nisi matronarum atq; uirginum ad quarum uel maritos uel parentes diuertunt, fidem non solum tentent, sed pessundent. Sed neq; his contenti, manum quoq; apud Sanctogallum atroci parricidio cruentatam, sic renuunt scelestam pronũciare aut agnoscere, ut nullo negocio uideas id ab eorum cum nocturnis tum solitarijs congressibus expectandum esse, quod Romæ aliquando matronæ male feriatæ græculũ quendam nactæ, in subterraneis conuenticulis designarunt. Atq; ista omnia etiamsi partim tam scelesta sint ac bono uiro indigna, partim tam obscœna & impura, partim uero tam immania & crudelia, ut hanc ætatem, etiamsi nulla sit alia calamitas, ad posteros infamem possint remittere: Attamen quantacunq; sint, leuia tamen, propterea quod intra hominis contumeliam continentur, præ his sunt, quæ in pietatem cum Christi, tum morum publicorum perpetrant. Christum ipsum negant unica sui oblatione sanctos suos in perpetuum cõsummauisse. Quod quid est aliud, quàm Dei filium ad dexteram patris sedentem cœlo detrahere? quem ubi regno exuerũt, in quo quæso baptizabuntur? An non omnis noui Testamenti scriptura in hoc est, ut discamus Christũ nostram esse perlitationem & redemptionem? Aut quibus ex libris Catabaptismi sui doctrinam hauriunt? Cum ergo summam noui Testamenti pernegant, cur non uidemus eos Catabaptismo nõ in gloriam Dei, aut conscientiarum bono: sed ad prætextum seditionum, turbarum atq; tumultuũ, quæ sola incubant, uti? Stulte enim baptismum Christi iactat, qui Christũ negat. Neq; enim est, quod Iudæorũ more dicant: (Scimus autem quosdam ex eis in hoc esse)

Plebs nouitatis studiosa.

Catabaptistarum hypocrisis.

B

Matronarum turpitudinis cõuenticula quondam Romæ.

Catabaptistarum impia dogmata.

C Christum magnum aliquem fuisse prophetam, aut Dei hominem, at non Dei filium. Cum quod neq; propheta, neq; Dei homo esse potest, qui mendacium miseris mortalibus, quo plus satis abundant, adfert. Christus autem dixit se Dei esse filium, & ob id mortuus est: non potest ergo mentitus esse, cum se Dei filium dixit, si uerus propheta est, si homo Dei est. Tum quod in nomẽ Iesu baptizarunt Apostoli, cum tamen Christus in nomen patris & filij, & spiritus sancti baptizandi formulam prçierit. parem ergo Iesum esse oportet, imò idem quod pater, filius, & spiritus sanctus est. Neq; enim Ioannes quantumuis magnus, & propheta, & homo Dei, in nomen suum baptizauit. Breuiter ergo, cum Christum ipsum haud obscure negant Dei esse filium natura, per malitiam de illius baptismo tumultuantẽ, non per zelum. Mores autem sic contaminant, quocunq; in uitio etiam αὐτοφώρῳ deprehendantur. sunt enim in eorum tam incontaminata Ecclesia, stupra, adulteria, parricidia, periuria, furta, doli mali, & quicquid fermè uspiam est malorũ crebriora, quàm apud eos quos ipsi carnem & dæmonem per contumeliã uocant. Vera dico, non mentior: nihil horum est, quod nõ possim, si res postulet, abunde cõprobare. At in quocunq; tandem deprehendantur inquam, nõ alia ratione occurrunt, quàm, Nõ peccaui, neq; enim amplius in carne sum, sed in spiritu: carni mortuus sum, & caro mihi. Qua sua responsione quid se esse non produnt? Quomodo enim qui spiritu Dei aguntur, ac filij Dei sunt, matronalem uerecundiã ad adulterium illiciunt? Qua fronte simplici uirgunculæ stuprum offerunt? Quæ est hæc oro in Deum cõtumelia? Quæ deinde ansa ijs, qui iam dudum ex carnis ingenio, sese omni, si pudor solus non obstitisset, impendissent uitio? An non homicida cũ nepote & adultero in promptu habebit, cum arguitur, hoc uerbũ. Spiritualis iam sum, quod hic admissum est, meum non est, carnis est. Quæ obsecro nobis uere-

D cundia fiet reliqua? quis pudor? Neq; enim isto animo sic respondent, quo uulgò, qui Christo fidimus, solemus. Confitemur enim ingenue, Peccaui, erratum corrigam, ad misericordiam Dei per Christum confugiam, ab ea nullatenus excidam. Christo enim non deferunt, pudorem omnem exuerunt: & quid corriget is, qui se lapsum esse pernegat? O scelus, ô audaciam, ô impudentiã? Quis de Epicuri schola porcus, sic unquam philosophatus est? Aut quid ô cœnum inter æquum & iniquum, sanctum & consceleratum, imò hominem & beluam intererit? Pudorem ex humanis adime, nónne obscenitatem omnem in medium theatrum admisisti? legem eliminasti? mores corrupisti? Cædis te nihil pudet, adulterij, scortationis: magis belua es quàm lupus, quàm leena, quàm equus, quos quiddã pudet. Aduersus hoc hominum genus irremissa nobis est habenda statio, adducendæ omnes tum copiæ, tũ machinæ, ô Fratres. Eoq; magis, quo ipsi magis hypocrisi grassantẽ atq; perfidia. Ipla enim, Empusam, Proteum, Cameleonta, Tarandũ, & quicquid nunquam cõ stat, superant. Ista uero Pontificios quoq; suppetias laturos autumant, neq; obscure. Eos enim qui hodie ab Euangelio stant, longe acerbius prǽscindũt, quàm qui à Pontifice, quàm satis probant, in quem eos usum seruent, quos tam anxie obseruant. Omnis autem apparatus noster aliunde peti nec potest, nec debet, quam ex armamentarijs noui & ueteris Testamenti. Tu luminũ Pater, tenebras istas illumina, ut errorem agnoscant suum. Et quod aliquãdo facturus es, hunc errorẽ ex Ecclesia tua eliminaturus scilicet, ocyus prçsta. Tu uero quisquis es, qui uel Dei summi, uel Euãgelij filij eius nomine gloriaris atq; ministerio, pensita quæ & unde sint quæ afferimus. Et ubi affectu posito herbam ueritati præbueris, Vale. Tiguri, pridie Calẽdas Augusti,

M. D. XXVII.

A IN CATABAPTISTARVM STROPHAS, ELENCHVS HVLDRICHI ZVINGLII.

HACTENVS præfari sumus. Nũc quo ordine acturi simus, accipe. Primo loco ad eas respõdebimus calumnias, quibus cõfutata esse iactant nostra fundamenta. Secũdo, superstitionis ipsorum fundamenta subruam. Postremo de fœdere iungam, deq; eo quod firma manet electio Dei, & supra baptismum est atq; circũcisionem, imò supra fidem atq; prædicationem. Auctariũ deinde adijciam, in quo errores quosdam recens ab eis exquisitos, cum Deo reuellam. Omnia uero leui manu. In duabus primis partibus, priore semper loco ipsorum uerba ponam, fideliter ex Germanica in latinã linguam traducta. Posteriore adnectam responsionem. Sic ergo ordiuntur. CATABAPTISTAE.

FVndamentum Zuinglij, quod infantes baptizandi sint, unũ est, familia Stephanæ. Sic enim ait: Verisimilius est, Apostolos fideliũ liberos baptizauisse, quàm minus: Cum Paulus dicat 1. Corinth. 1. Baptizaui autem & Stephanæ domum. Secundo & in Act. 16. Cum autem Lydia baptizata esset, & domus eius. Tertio, & paulo post: Et baptizatus est ipse & domus eius continuo. In quibus familijs etiam uerisimilius est, infantes fuisse quàm secus. Hactenus isti. Priusquã legitimam responsionem proferam, huius te admonitum uolo lector: Elenchum stropharum ideo esse appellatum laborem istum, quod hoc hominum genus, artibus adeo tum pollet, tum agit, ut nihil ipse uiderim æque aut lubricum, aut uersipelle. Quod tamen mirum non est. adde enim sanctitatis præstigio, cuius concinnandi sunt peritissimi, fingendi differendiq; promptitudinem, iam non simplices modo, uerum etiam electi in discrimen adducuntur: Diuina sic suos probante prouidentia. Hunc enim ipsi libellum confutationis nostrorum, multo iam tempore B per fratrum suorum manus demandarunt, qui ubiq; gloriati sunt: Zuinglij fundamenta sic se posse reuellere, ut eorum nihil fiat reliquum. Ego porrò circunspicere per omnia, captareq;, si qua fieret obuius, deprehendere nusquã potui: donec OECOLAMPADIVS, uir ut per omnia integerrimus, ita uigilantissimus quoq;, cum alicunde nactus mitteret. Hæc ergo prima stropha sit, Quod sua ista scripta, quæ per conscientiam cauterio adustam, non ignorant lucem proferre nequire, clam per manus cõiuratorum (qui ut ignorantia luscioſi sunt, sic adfectu amplian dæ sectæ cæci) transmittunt, in aliorum manus peruenire non sinunt. Sed qui male agit, non uenit in lucem, ne arguantur opera eius. Aut quomodo sua Ecclesiæ iudicio submitterent, qui de Ecclesia secessionem fecerunt? Nam, ne hoc ignores pijssime lector, sectam suam sic orsi sunt. Cum duces eorum fanatici plane homines iam constituissent, quam in Euangelio habemus libertatem in carnis libertatem trahere: nos qui uerbi sumus apud Tigurum administri, primum conuenerũt blande quidem, sed constanter adeò, ut quantum ex ipso uultu & actione uideri poterat, appareret inauspicatum quid in animo fouere: conueniebant inquã, hoc modo: Non fugere nos, quàm sint nunquam defuturi, qui Euangelio obstent, ex his etiam qui Christi nomine glorientur. Non ergo unquam esse sperandum, sic coalituros in unum esse omniũ animos, ut Christianis liceat uiuere. In Actis eñi Apostolicis eos qui credidissent, ab alijs secessionẽ fecisse: ac deinde factum esse, ut qui crederent, ad eos, qui iam noua Ecclesia erãt, cõcederent. Perinde ergo nobis esse faciendum. Orare, ut ad hunc aliquem promulgaremus modũ, qui Christum sequi uellent, à nobis starent. Polliceri quoq;, copias nostras perfidorũ exercitum multo superaturas. Iam Ecclesiam piorum suis, ijsq; pijs, Senatũ suum lecturam esse uotis, Palàm enim esse, quàm multi sint, & in Senatu & in hac promi

Cur Elenchus Stropharũ hic tractatus dicatur.

Prima Catabaptistarum stropha.

Catabaptismi exordium.

C scua Ecclesia impij. Ad quæ in hunc modū respondebamus: Verum quidem A
Primæ Catabaptistarum obiectioni quo pacto responsum. esse, perpetuo futuros, qui impie uiuerent, etiāsi Christum confiterenť, omnemque innocentiam adeoque pietatem ipsam despectui haberent. Attamen cum se Christianos esse & dicerent & contenderent, factis autem tales essent, quales Ecclesia quoque ferre posset, à nobis stare. Qui enim contra nos non est, noster est: quemadmodum Christus ipse docuit, in istis rerum primordijs, qualia tum nostra erant. Præcepisse eundē quoque, ut & zizania crescere cū tritico pateremur, usque in diem messis: spem autem non audacem habere, in diem plures esse ad bonam mentem redituros, qui tūc abhorrerent. Quod si minus fieret, pijssimis tamen semper uiuere liceret inter impijssimos. Secessionem in eo rerum statu quid turbæ daturam ueri. Apostolorum autem exemplum huc non competere. à quibus enim ipsi recedebant, Christum non confitebantur: nunc autem nostri confiterentur. Maximā etiam eorū partem esse futuram, qui nobiscum nollent in ullam secessionem consentire, etiamsi Christum arctius amplecterentur quàm nos ipsi. Verbi continua actione, istud solum promulgaturos, quod omnes nosse oporteret, nisi saluti suæ uelint ipsi deesse. Haud ambigere futurū, ut fidelium numerus citra turbam amplior atque amplior irremissa uerbi administratione fieret, non corporis in multas partes discerptione. Senatum, etiamsi illis maxime uarius esse uideretur, at nobis non itidem: eo quod & si humanum ab eis nihil alienum crederemus, ingenue tamen uerbo non modo non obstaret, sed æque faueret atque Iosaphat ille, qui sacerdotes & leuitas cum ipsa lege cohortibus uallauit, quo magis libere per omnem Iudæam uerbum prædicarent: magnopere tamen obseruandum esse. Esse decem uirgines quæ sponsum præstolentur: sed quinque ex eis tantum gnauas & pruden
D tes, alteras quinque segnes & stolidas. Hæc & his similia cum instantibus responderemus, istique uiderent istā non successurum, aliā adoriuntur. Baptismum infantiū miris proscindunt modis, summam abhominationem, ex cacodæmone, Pontifice
Baptismi infantium oppugnatio & defensio ceque Romano esse. Occurrimus propere & huic incursioni, amicam pollicemur collationem: Cōdicitur ad quenque diem Martis per singulas hebdomades conueniendum esse. Prima congressione pugna fuit acris, ueruntamen citra cōtumeliam, nobis maxime ipsorū cōuitia æquanimiter consulentibus. Deus testis esto, atque hi qui tam ab istis, quàm à nobis uocati aderant. Secūda acrior: Quidā enim ex eis cum scripturis nihil possent, appertis cōtumelijs rem tentant. Post multam conflictationem cum se inferiores uiderent, & nos eos amice dehortaremur, sic discessum est, ut plerique ex eis promitterent se nihil moturos, etiam si non pollicerentur cessuros esse sententia. Intra triduum, aut ad summum quatriduum nunciatur, eos qui huius sectæ Coryphæi fuerunt, quindecim fratres tinxisse. Ibi primū sentiscere cœpimus, cuius causa & nouam Ecclesiā colligere instituerint, & infantium baptismum tantopere oppugnauerint. Monemus ergo Ecclesiam, factum istuc defendi non posse, ut bono consilio, nedum bono spiritu cœptum sit. His potissimum causis. Tentauisse ipsos Ecclesiæ diuisionem ac partitionem, quod perinde ad hypocrisim pertineat, atque monachorum superstitio. Secūdo, cum Ecclesijs suum arbitrium de doctrina iudicanda illibatum sit seruandum, orsi sint Catabaptismum citra omnem collationem: nihil enim per omnem de infantiū baptismo pugnam de Catabaptismo proposuisse. Tertio, uideri hunc Catabaptismum seditiosorum hominum esse ueluti tesseram. Protinus ut hæc resciscunt, magnis examinibus in urbem aduolant, posita zona, salice aut reste cincti, in foro atque triuijs,
Catabaptistarum propheticus furor. ut ipsi iactabant, prophetantes. De antiquo dracone, quem me uolebāt: deque eius capitibus, quibus reliquos uerbi symmystas, omnia implebant. Iustitiam atque innocentiam omnibus commendabant, ab eis peregre nimirum profecturi. Com-

munia

A munia se habere iam omnia,& gloriabantur,& alijs ni idem fecerint,ultima com minabant.Per plateas,Ve Ve portentose,Ve Tiguro clamabāt.Quidam Ionam imitati,Adhuc quadraginta dierum inducias urbi dabāt.Quid multa?stultior ero illis ipsis,si omnem eorū audaciam, uel solo nomine uocare uoluero. Nos autem qui à sana Christi doctrina stabamus Dei munere firmiter, cum tota fermè urbs quiddam quamuis alius aliō consilio pateretur, in hoc eramus, ut spiritus proba tionem rectè doceremus. Proficiebatur hac uia nonnihil, quamuis sese in omnia formarent,quo minus deprehenderentur. Vbi malum aliquātulum remisisset,ut plerique uiderentur absque affectu in causa iudicaturi,congressus indicūtur. At quoties siue publice, siue priuatim congrederemur,semper uictrix abibat ueritas,quę à nobis stat. Promittunt ergo se sanguine probaturos,quod scripturis nō possent. Id tanta tum audacia,tum iactantia fecerūt, ut sibi ipsis oneri fuisse nihil dubitem. Prosequuntur Catabaptismum suum inuito Senatu populoque : seruis publicis lictoribusque nonnunquam reiectis,nonnunquam uero contumelia affectis. Indicitur tandem congressio,qua quisque ad satietatem seorsim audiretur, cumque per urbem siue ad prætorium e carcere ducerentur, siue ad carcerem redirent, alius dira comminatur urbi,alius commiseratur. Hic neruos intendebat hypocrisis, sed nequicquam. ut enim ad misericordiam flecterent anilia quędam pectora,uincebat tamen publice tractata ueritas : omnibus enim toto triduo licebat toti pugnæ interesse. Postremo cum neque ista congressione uicta cederet impudentia, datur denuo pugnandi copia. Certatur coram Ecclesia in templo totum iterum triduū,tanta ipsorum iactura,ut pauci essent, qui non uiderent certandi gratia pugnare miseros, nō ueri inueniendi. Ea pugna sic accisæ sunt illorū opes,ut ab eo multo tranquillius habere cœperimus,præsertim in urbe : per agrum enim noctuæ uagātur,

B & omnia pro uirili infestant. Decreuit autem clarissimus Senatus, post eam collationem,quæ nimirū decima fuit post alias,siue publicas, siue priuatas,aquis mergere, qui merserit baptismo eum qui prius emerserat. Hæc forsan paulo fastidiosius tibi obtrudo,optime Lector:sed traxit me nullus planè æstus aut affectus,sed fidelis pro Ecclesijs uigilantia ac sollicitudo. Multi enī ex fratribus sunt, qui cum nondum compertū haberent, quale nam esset hoc hominum genus, immanius fieri existimabant quicquid cum illis ageretur. Nūc uero cum & ipsorum caulas uastare cœperunt,quotidianis tum literis,tum clamoribus nos compellant plusquàm uera esse confitentes, quæ pridem audierant: quo uigilantiores reddantur, qui malum istud nondum experti sunt. Ipsum enim orbem similem hypocriseos speciem arbitror nunquam uidisse. Vt enim scientia sine charitate inflat, ita cum hypocrisi cōiuncta & audacior est,quàm ille de plebe putet, & callidior quàm nasutus etiam deprehendere possit. Crassa fuit monachorū hypocrisis, ut qui de diuinis,si quando, frigidissime differerent. Hi porrò sic agūt, ut quem sibi obnoxiū esse uideant,non persuadeant aut moneant,sed cōcitent atque rapiant. Protinus ergo misellì nescio quæ supra uires suas moliuntur. Magistratum diris oppugnant modis,Euangelij ministros deuouent. Vndique Pseudomantis Alexandri similes, qui Epicureos & Christianos nolebat suis interesse præstigijs. Vt enim qui in Magistratu sunt,multa sapientia rerumque usu pollent: sic qui Euangelij ministerio digne præsunt,sana doctrina sic instructos esse oportet, ut contradicentium contumaciam reuincere possint. Nunc ergo mihi astutiam uide hominum. Vtrosque ministros & Ecclesiæ,& reipublicæ in primis proscindunt: ut si unquam pro officio contrà mutiant,protinus dicere possint,ideo sibi esse infestos, quod eorū uitia con trectauerint. Iam quisque de plebe auditor quicque prius suspicatur & de Magistratu & de Ecclesiarū ministris,quàm de uersipellibus istis præstigiatoribus. Procedunt

Pœna in Catabaptistas tandem decreta.

Monachorum hypocrisis crassa,si cum Catabapt. conferatur.

Alexander Pseudomantis.

C dunt furioſo impetu cōcitati ad iſtorum magiſterium, ignari quo ruant, aut quem tandem finem inuenturi ſint. Creſcit audacia & impudentia, ut qui heri ſimplex auditor adſtiterat, hodie magiſtratum in faciem cōtumeliatur. Cumq́ uidetur incrementum eorum quò tendat, & obſiſtitur, protinus è medio faceſſunt autores, ac miſeram plebeculam carnificibus laniandam relinquunt. Ac in uniuerſum talem ſpeciem præbent, qualem Ate: quocunq́ diuerterint, πάντῃ ἀΐττει, omnia turbant, inq́ peſſimū ſtatum commutant. Cœpit urbs aliqua paulo ſanius de cœleſti doctrina ſentire, illò properant ac turbāt: nec enim eas Domino initiant, quæ uerbum non recipiunt, unde quis non uidet, à quo magiſtro mittantur Apoſtoli? Proinde animos erigite, optimi Fratres. Romani Pontificis hypocriſis in lucē eſt producta, nunc res cum ipſa eſt hypocriſi nobis gerenda. Eoq́ incunctātius id facite, quo magis uidetis iſtos cacodæmonis apoſtolos, cum ſalutem neſcio quam polliceantur, nihil quàm turbas rerumq́ omnium tam diuinarū quàm humanarum confuſionem ac perniciem quærere. Hactenus de illorum ſectione, & Eccleſiæ proditione. Exierunt à nobis: non enim noſtri fuerunt. Vt enim etiam hoc addam: Eſt Eccleſia Zolliconæ, ubi Catabaptiſmum iſti infauſtiſſimis auibus auſpicati ſunt, & ſi non magna (Tigurinæ enim pars eſt, ad quintū ab urbe lapidem,) etiamnum admirabili conſtantia. iam enim fermè ſuperarunt apud ſe natos Catabaptiſtas. Verbum ſimpliciter ac placide ſemper ſunt amplexi: quam iſti præcipue occaſionem ſpectarunt, ſperantes eo citius hypocriſi ſuæ fore obnoxios, quo maiore ſimplicitate & alacritate pollerent. Nūc redeo ad illorum ſtrophas, ac ſic

RESPONDEO.

D CVm ſic dicitis: Fundamentorum Zuinglij, quod infantes baptizandi ſint, unum eſt, familia Stephanæ: Inſignem malitiam proditis. Vbi enim obſecro pro fundamento unquam poſui hoc, quod hic adſeritis? Nōnne peculiarem librum ad Balthaſarem, perfidum apoſtatam, ſcripſi: in quo breuiter oſtendi, quibus nitar fundamentis ad infantium baptiſmi defenſionem? In eo libro nōnne ſic legiſtis?

DE INFANTIVM BAPTISMO.

CHriſtianorum liberi nihilo minus Dei filij ſunt, quàm parentes, æque atq́ in ueteri Teſtamento. Dei ergo filij cū ſint, quis uetabit q̄ minus baptizentur? Circuncīſio priſcis (quod ad rationem ſacramentalem attinet) id fuit, quod nobis baptiſmus. Vt ergo illa infantib. data eſt, ſic & baptiſmus debet infantib. dari.

Catabaptiſtarum prima adiuratio. At fortaſſe non legiſtis: In ſuperſtitione enim ueſtra, hæc prima adiuratio eſt, ne is quem iam duplo uultis deteriorem reddere quàm fuerat, in Eccleſiam eam coëat, quæ infantiū baptiſmi defenſores habeat Epiſcopos. Vnde nihil ambigo, & à libris noſtris iam dudum interdixiſſe. Hac autem uia huc uentum eſt, ut Stephanæ domus, Lydiæ, carcerisq́ cuſtodis mentionem faceremus. Monebamus multa, ne adeo imperite argumentaremini: Nō legimus Apoſtolos baptizauiſſe infantes credentium, ergo non ſunt baptizandi. Primum propter abſurditatem, quod iam nobis quoq́ ſic liceret colligere: Apoſtoli nuſquam leguntur baptizati eſſe, ergo non ſunt baptizati. Ad quod cum ſic reſponderetis: Veriſimillimū eſſe baptizatos dudum fuiſſe, quàm alios ipſi baptizarent. Hic nos ſic dicebamus: Verum nimis eſſe, quod Chriſtus adumbrauit, quoſdam ſcilicet uidere feſtucam in oculo fratris, & ad trabem in ſuo hallucinari oculo. Cum enim aliquando dixiſſemus, ueriſimilius eſſe, ab Apoſtolis infantes credentium baptizatos, quàm ſecus: quos cachinnos καὶ χλευασμοὺς non excitauit in nos perfidus apoſtata Balthaſar? Iſti ſunt columnæ, inquiens, & nullam aliam ſcripturam adferunt, quàm futilem coniecturam? claram requirimus ſcripturam. En uerſipelles homines. In eadem

A causa per coniecturam ipsi respondent, & alios cum coniecturas pro solis conie-
cturis uendunt, exibilant: imò apud suos mentiuntur, nos coniecturis pro funda-
mento uti. Deinde merito ostendimus exempla, quibus liquido uideretur, uerisi-
milius Apostolos baptizauisse infantes, quàm secus, familias Stephanæ, Lydiæ,
& Custodis carceris: quæ ipsi exempla nunquam reuellere poteritis, ut euidentis-
sime demonstrabimus. Pergitis postea, & ad exempla nostra sic respondetis:

CATABAPTISTAE.

RESpondemus primo: Zuinglius in libello suo sic ait: Apostolorum factum
nihil potest probare, quod nõ est uerum. Secundo: Da uerum esse, non po-
test ergo, uel suoipsius iudicio obscurum testimonium, quod de facto Pauli 1. Co
rinth. 1. deq; Lydia protulit, quicquam probare.

RESPONSIO.

AGnosco ipse uerba mea, neq; patiar ut uiolenta usucapione uestra aliò de-
torqueantur, quàm quò dicta sunt. In hũc ergo sensum diximus, Aposto
lorum factum nihil probare posse. Vbiq; legimus eos baptizauisse: ab illo ergo
facto non possumus probare, eos non esse baptizatos, de quibus scriptura non lo
quitur quod baptizati sint ab eis. Nam alioqui sequeretur, neq; diuam Virginem
matrem baptizatam esse, cum scriptura nihil dicat de eius baptismo. Volumus er
go dicere, Facto infectum probari non posse. Nõ enim sequitur: Christum legi-
mus Hierosolymis, Capernaum, Nazareth fuisse: ergo non fuit in Hebron, quia
non legimus eum in Hebron fuisse. Et Christum legimus in Nazareth docuisse,
ergo non docuit Bethlehem, quia non legimus eum isthic docuisse. Rursus Apo
stolorum factis quis non uidet facta nostra commodissime defendi: modo eodem
iure iisdemq; ex causis faciamus. Petrus censuit nihil externarum rerum impo- *Quæ qua rati*
B nendum esse iugulo discipulorum. Iacobus autem dedit quædam posse imponi, *one, quoq; iure*
sed hoc propter eos qui ex Iudæis crediderant, maxime faciebat: sequitur ergo re *seruari possint,*
cte, si obtineri possit, cæremonias omnes quàm longissime ablegandas: sin minus *ex Petri & Ia*
per publicam pacem hoc licet, eas propter infirmos modo tolerari posse, quę non *cobi sententia.*
sint cum impietate coniunctæ. Vt enim Apostoli quædam leuia admitterent, pu-
ta suffocati sanguinisq; abstinentiam, nulla tamen ratione permiserunt circunci-
di credentes. Qui enim circuncidit, debitor fit uniuersæ legis: non sic, qui sangui
nem non edit aut suffocatum. Non sequitur: Apostoli non leguntur suillam edis-
se, ergo non ederunt. Nostra igitur argumentatio in hoc est: Non posse probari,
credentium infantes non esse baptizatos ab Apostolis, eo quod non legatur. infi
nita enim sunt facta tam à Christo, quàm ab Apostolis, quæ literis mandata non
sunt. Iurisperiti hoc uocant quæstionem de iure, non de facto. Iure licere potest ali *Quæstio iuris*
quid, quod tamen nunquam in factum exit. Iure licebat Paulo, alimentũ corpo- *& facti.*
ris ex eo agro demetere, in quem ipse spiritus semẽ dissipabat. Dixerat enim Chri-
stus, Mercede sua dignos esse operarios. Nunc uero cum non usus est hac licen-
tia, hoc est, iure: iam non sequitur, Paulus non accepit alimoniam pro prædican-
di officio, ergo nulli licet accipere. Vbi, ut ne hoc prætereain, iterum audacia ue-
stra merito censeri debet. Cum enim apud simplicem popellum uociferatis con-
tra Euangelij ministros, non licere ipsis de Euangelio uiuere: Paulus enim mani- *Argument. à*
bus alimentum sibi & alijs parauerit, per calumniam ut reliqua omnia agitis. Ipse *facto ad ius.*
enim, ipse inquam Paulus, ius esse docet accipiendi alimentum ijs, qui uerbo ui-
cissim alunt. Quod autem ipse non fecerit quod licebat, præsens rerum status mo
nebat, ipsaq; Pauli (cui & impij & pseudapostoli imminebant) conditio. Legite
1. Corinth. nonũ caput, & discetis quantũ styli consumat in hac quæstione iuris
& facti Paulus. Videbitis aũt non modo stulte, sed etiam impie colligi: hoc est fa

C ctum, ergo iure factum eſt. Ac contrà: hoc non eſt factum, ergo ut fiat ius non eſt.
Non ergo aliud uolumus hoc uerbo, Apoſtolorum factum nihil poteſt probare,
quàm quod Apoſtoli non baptizauerint infantes (ut interim demus nō baptiza
uiſſe) non ideo ſequi, ut infantes non ſint baptizandi, neq; ad adfirmatiuam ſequi
negatiuam: Apoſtoli baptizarunt adultos & credentes, ergo infantes non ſunt ba
ptizandi. Nunquam enim licet neq; in diuinis, neq; in prophanis à facto ad ius ar
gumentari: ſed tunc ſolummodo licet factum pro lege adducere, cum factum iu-
re factum eſſe probatum eſt. Vt cum Tiguri per Dei bonitatem externa omnia li-
cuit citra publicæ pacis confuſionem abolere, iure factum cum ſit, iam licet Vitu-
duri & Lithopoli omnia perinde abolere, ſi modo iudex charitas æque permittat.
Hieroſolymis interdictum eſt à ſuffocato & ſanguine, propter teneros quoſdam.
Iam Bernæ & Baſileæ aliquouſq; ferri quædã, quæ nō ſunt impijſſima, poſſunt,
ſed ſi charitatis ius hoc moneat. Impia, ut miſſa, idola, falſa doctrina, non debent.
Facta igitur Apoſtolorum hactenus nobis lex erunt & ius, ſi iure facta erunt. Inſe
cta uero atq; nefanda & illis & nobis erunt iſta ſolummodo, quę ius uetat ne fiãt,
etiamſi ipſi idem nunquam fecerunt. Nam ſi iure quid licet, iam ubi id feceris, re-
cte feciſti, etiamſi nullus Apoſtolorum fecit. De iure igitur & facto uerba noſtra
debent intelligi: Puta, non debere infantibus negari baptiſmum, quod expreſſe
nuſquam legantur Apoſtoli infantes baptizauiſſe, tum quod fieri poteſt, ut ba-
ptizauerint (id quod adperte demonſtrabimus) literis autem commendatum nō
ſit quod fecerint, tum quod nullius facta iuri præiudicant, multo minus infecta.
Vnde ſi planis uerbis alicubi de Apoſtolis eſſet ſcriptum, Apoſtoli non baptiza-
runt infantes: nō tamen ſequeretur, nō eſſe baptizandos: ſed inquirendum eſſet,
an factum ſolummodo obmiſerint, an phas non ſit baptizari. Quod ad hunc mo
D dum probamus. Ioan. 4. ſic habetis: Quanquam Ieſus ipſe non baptizaret. En
uobis exemplum facti, ſiue infecti. Chriſtus non baptizauit, ergo ſecundum uos
non erit baptizandum: Id enim recte ſequitur, ſi à facto ad ius eſt argumentan-
dum. Nec eſt cur dicatis, ibidem autem habetur, Apoſtolos baptizauiſſe. Subito
enim inferremus: Ergo ſi Apoſtoli iure baptizarunt, etiamſi Chriſtus non bapti-
zauerit: nos quoq; iure baptizabimus infantes, etiamſi Apoſtoli non baptizaue-
rint. nulla enim eſt ratio diuerſitatis: imò cauſa noſtra potior eſt, cum nos Chri-
ſtum habeamus, qui non baptizauerit, & tamen baptizandum ſit: uos Apoſto-
los tantum, etiam cum ſolummodo donamus non baptizauiſſe, quod non bapti
zauerint infantes, at nihilominus baptizandi ſunt. Cum ſecundum Chriſtum nō
baptizantem baptiſmus ſit: indubie ſecundum Apoſtolos, non baptizantes pue
ros infantes, etiam baptiſmus puerorum infantium erit. ni lege aliqua uetitum
ſit, quo minus liceat infantes tingere. Quod autem ſecundo loco reſpondetis ad
exempla factaq; noſtra, quæ adduximus in hunc modum. Da uerum eſſe (quod
ſcilicet Apoſtolorum factis, niſi liqueat iure facta eſſe, nihil poſſit probari:) nō po
teſt ergo uel ſuo ipſius iudicio, obſcurum teſtimonium quod de facto Pauli protu
lit quicquam probare. Recte colligitis, imò antiſtrephon pulchre in nos retorque
tis. Si enim factis non licet probare ius, ſed tueri oportet quod iure factum ſit: Er-
go quod Paulus in familijs Stephanæ, Lydiæ, & Cuſtodis pueros infantes bapti-
zauerit, non poteſt infantium baptiſmum probare. Nos enim nō iſthuc agimus,
ut his exemplis uelimus firmare tanquã fundamento baptiſmum infantium: ſed
oſtendere, quod temere atq; mendaciter dicitis Apoſtolos nũquam baptizauiſſe.
nullum enim huius rei habetis teſtimoniũ. Tum deinde, ut ueriſimilius eſſe pro
bemus baptizauiſſe, quàm ſecus. Fundamentũ autẽ id iecimus, quod dictũ eſt:
Pueros credentiũ perinde eſſe & intra Eccleſiã, & inter filios Dei, atq; parentes.

Factũ pro lege adducere quando liceat.

Argumentum à facto ad ius.

CAT Ae

A CATABAPTISTAE.

TErtio, Paulus ante istud Zuinglij fundamentum sic loquitur: Qui de Cloæ familia sunt, mihi nuntiarunt, quod dissidia siue cōtentiones inter uos sint, &c. Vt hic infantes Paulo nihil uel nunciarunt, uel nunciare potuerunt (nullius enim rei gnari esse possunt:) Ita infantes Stephanæ familiæ tincti nō sunt, si modo in ea familia infantes fuerunt, quemadmodū ei Zuinglius obtrudit reclamante scripturæ testimonio.

RESPONSIO.

QVis nō uidet, Ecclesiam nunquam tales habuisse præstigiatores? Cū enim sic audent colligere: Ex familia Cloæ nemo infans nunciare potuit Paulo, ergo in familia Stephanæ nemo infans baptizatus est: quid porrò aliud agunt, quàm præstigium obtendere ijs, qui colligendi ignorantes sunt? Quis unquam tam imperite malignus, aut tam maligne imperitus fuit, ut sic colligeret? Fieri ergo nō potest, ut ulla re alia nitantur, quàm hominū stultitia. Quasi ipse sic colligerem: Nullus infans nunciauit Christo de turre quæ corruerat, aut de his quorū sanguinem Pilatus miscuit sacrificijs, ergo Christus nullum infantem amplexus est: aut De quadam familia scribitur, quod quædam nunciauerit: ergo qui nunciare non potest, de familia quoq; esse non potest. quasi uero familiæ inserat nūciatio, aut aliud factum. Quæ obsecro hæc insania est?

CATABAPTISTAE.

QVarto. Omnia testimonia, quæ familiarum mentionem faciūt, infantes excludunt. Id quod re ipsa patet.

RESPONSIO.

ERgo dum Christus puer esset, non erat de domo & familia Dauid. Cur ergo familia nutricij eius Ioseph, tāta diligentia conscribit? Num domui Zachæi cum pax esset data, infantes si qui in ea fuerunt, exortes gratiæ fuerunt? Exodi primo perhibet Moses, Dominum filijs Israël ædificasse domus: hoc est, familiam ac posteritatem dedisse, cum obstetrices prætexerent, Hebræas fœminas expediendi partus peritiā habere. Ergo infantes isti non fuerunt infantes, aut fœminæ adultos iam ac uiros pariebant, infantes enim secundum uos non sunt de familia. Exodi 12. Nō erat domus, in qua nō esset mortuus. Ergo nullus infans erat mortuus. Verum quid ago testimonijs, quasi stultissime dicta, ueritatis testimonijs opus sit reuellere? At istud elegans est, quod adijciūt: Id quod re ipsa patet. quasi uero asinus ullus ad lyram sic oscitauerit unquam, ut ei crederet, qui diceret nomine familiæ aut domus, pueros non contineri.

Familiæ nomine cōtineri etiā infantes.

B

CATABAPTISTAE.

QVinto. Propter cogitationem, opinionem, aut sententiam hominis, nemo debet aut baptizare, aut aliud quid agere: sed propter disertam scripturam aut facta, quemadmodum multa testimonia diuinarum literarum cōprobant. & quemadmodum Zuinglius ipse contra Vicarium, & alios hostes Dei sæpenumero exclamauit, nec quicq; admittere uoluit, quod humano iudicio constaret, aut Patrum usu. Nunc autem id facere pergit, quod ueritatis hostes hactenus fecerūt.

RESPONSIO.

EGo in ea perpetuo sententia sum, quam ipsi de me prædicatis: neq; diuersum unquam sensi, aut sentiam, dum spiritus hos regit artus. Quod autem id mihi imputatis, quod ueritatis hostes fecerint hactenus: ex eo spiritu dicitis, qui fuit mendax ab initio, & in ueritate non constitit. Quid enim aliud semper egimus, quàm scripturæ testimonijs cum ista, tum omnia quæ traderemus firmare? non autoritate: etiamsi mediocris, aliqua tamen nobis contingit: nō clamore, non hypocrisi. Id quod nostra legentes agnoscent, processu disputationis.

CATABAPTISTAE.

PAulus docet, anathema esse, quicquid non in Euangelio, atq; sermonibus Apostolorum contineatur.

VBi obsecro Paulus hoc docet? arbitror ad id uobis ista referri, quod ad Gal. 1. scripsit: Sed enim si aut Nos, aut Angelus é cœlo euāgelizet uobis aliter quàm nos euangelizauimus, anathema sit. Verba uestra hic paulo diligentius excutiam: simul enim patebit cum ignorantia malitia uestra. Ignorantia, quod putatis cum Paulus hæc scriberet, Euangelistarum commentarios, & Apostolorū epistolas iam in manibus Apostolorum atq; autoritate fuisse. Quasi uero Paulus epistolis suis (huius enim librorum noui Testamenti pars nō minima est) iam tum tribuerit, ut quicquid in eis contineretur, sacrosanctum esset. Non quod ipse uelim non esse sacrosancta quæ illius sunt, sed quod nolim Apostolis imputari immoderatam arrogantiam. Quoties enim cunq; ad scripturam relegant, siue Christus, siue ipsi, scripturam intelligunt non suas epistolas aut Euangelistarum commentarios, qui aut nondum erant scripti, aut sub incude sudabant, pro temporum ratione: sed legis aut prophetarū. Nec est ut elabi uelitis, uos nō loqui de scripto Euangelio, scriptisq; Apostolorum sermonibus: dicitis enim, quicquid non contineat, en uobis Continendi uerbum, quod ad monimenta nequit nō pertinere. Hic malitiæ uestræ atq; inconstantiæ digitus porritur. In hoc aliquando fuistis, ut totū uetus Instrumentum negaretis: imò simul atq; apud Vangiones Denckij & Hetzeri cum Cutijs nescio quibus nihil obscure plenam perlitationem per Christū negant, quod nihil aliud est quàm nouum Testamentum cōculcare: apud nos Groningæ totum uetus Testamentum negant, quod ipse his oculis uidi. scripserunt enim ad Senatum nostratem: Vetus Testamentum antiquatum, irritaq; esse testimonia, quæ ex eo proferantur, atq; adeo nihil posse. Hic inquam spiritū uestrum requiro, si ueracem esse cōtenditis: ergo simul nobis adimit & ueteris & noui Testamenti scripturam. æque enim apud Groningam uestus Testamentū atq; apud Vangionas nouum conculcatis. si minus ueracem esse contenditis, quæ ergo malum audacia, diuinum simulare spiritū tanta pertinacia atq; proteruia? Sed frustra istud secundum uobis membrum offero: nunquam enim dicetis, mendacem esse spiritum uestrum. Arguemus ergo ipsum per uirtutem eius, qui id genus spirituū quo uos abundatis compescuit, ut amplius non auderet dicere: Tu es filius Dei. perinde enim atq; uos, mendaciter atq; nō ex fide dicebant: Tu es filius Dei. Quoties enim cunq; Christum confitemini, de uobis Corypbæis loquor, peius confitemini quàm dæmones. Istis enim dolor exprimebat: uim enim eius experiebantur atq; uirtutem, ut Dei filium citra hypocrisim confiterentur. Vos autem si quando cōfitemini, simulatè facitis: nam ut primum speratis copias uestras sic auctas esse, ut citra discrimen possitis cōtumeliam in eum dicere, subito & regnum eius & bonitatem proscinditis. Quid enim aliud dicit, qui Christum negat unica sui oblatione pro totius mūdi peccatis perlitauisse, quàm Christus est mendax, Christus nō est Deus, Christus non est animarum nostrarum salus? De quo superius satis arbitror dictum est. Sed tempus est, ut spiritū uestrum arguamus. Palam docetis, felicitatem nulli posse contingere, nisi per iustitiæ opera. Ideo euacuandus est uobis Christus, quem pater in hoc misit, ut pro desperatis hostia fieret. Hac hostia uos minime opus habetis, fidiitis enim iustitiæ uestræ. Num autem uere fiditis? minime: neq; enim diuinæ solum literæ docent, omnem hominē esse mendacem, atq; omnia per legem esse sub peccatum inclusa: uerum etiam humana sapientiū uirorum ratio huc peruenit, ut nihil quàm sui gratia & cogitare, & facere hominem uideret. Ciceronis testimonium in cōmentario nostro in hunc usum adduximus, quod hic longius esset ponere. Illud aūt quod Apollinis oraculo tribuunt, Nosce teipsum; satis fidei nobis faciet, hominem intus & in cute nequā ac malum esse.

Scriptura Paulo & Apostolis quæ citetur.

Testamentum tā uetus quàm nouum à Catabaptistis reijci.

D

Catabaptistarum spiritus arguitur.

Nosce teipsum

A Non enim dictum est, ut hominem ad sese conuertat, ut se contempletur ad fruendum: sed ut in sese descendat, atque expendat tum se, tum sua: iam tantam luem indubie ostensurum, ut non temere uel de seipso magnifice sentiat, quem sic iacere uidet: uel de alio male sentiat, quo se nihilo uidet esse meliorem. Cum ergo ne humanam quidem rationem fugiat, si modo ingenue fateri uoluerit in penitissima sese abstrudens nebulo, hominem in uniuersum esse malum: qua fronte auderis humanæ innocentiæ fidendum esse adserere? An forte dicturi estis, nullo modo fidendum esse? Omnes ergo uestra sententia ultimæ damnationi adiudicabimur: si enim innocentia nostra comparari felicitatem oportet, & ea omnibus est negata, iam felicitas quoque nobis perijt. Cur ergo uos innocentiam simulatis? Cur multi uestrum id Christi sibi sumunt & gloriantur: Quis ex uobis, dicentes, arguet me de peccato? Iam ergo confiteri arbitror, ut siue annuatis homini contingere innocentiam posse, & ex innocentia (quam Apostolus iustitiam uocat) felicitatem siue negetis, hypocrisis uestra in lucem producatur. Nam si perhibens felicitatem nostra opera comparari posse, iam obstat ratio, communisque sensus: quid enim uobis cum sacris literis? quas sic ὡς τὸ προσθήκας μέγα habetis, ut ubi ubi libet abijciatis. Si negatis obtineri posse, cur ergo simulatis, quod nulli mortalium uidetis posse contingere, uos iam ambabus manibus tenere? Legite iterum atque iterum hunc Elenchum oro, & uos ipsos agnoscetis, nisi estis dæmone obstinatiores. Quid ergo? Apud Vangionas Christum negatis, cum ad operum fiduciam reducitis, eo quod qui isthic religionis studiosi recens facti sunt, hypocriseos artibus parum exerciti sunt, atque ideo præstigijs uestris obnoxij: dum enim sordes uestras spectant atque simul magnifica de innocentia uerba, iam sordes autumant uos induisse, quo magis Deum indueritis: adeoque uelut homines Dei amplectuntur, ubertim quæ habent, suppeditant. quæ enim tam constans arca foret, ut

B tantæ sanctitati sese non dederet? Quod tam tenax marsupium, quod ad tam uehementem spiritum non hiaret? Ventres. Apud Groningam uetus Instrumentum negatis: circum enim regionem plurimos esse uideris, qui simulata sanctimonia nihil mouentur: audaciam, qua spiritum iactatis, ubi scriptura non sufficit, detestantur. Cum ergo Catabaptismum, ex quo ueluti fonte speratis omne consilium uestrum deriuari posse, nulla scriptura uidetis probari: infantium autem baptismum ueteri Instrumento defendi posse: iam uetus Instrumentum abijcitis. Pars ergo nouum cum eleuatis, pars Vetus, nihil reliquum facitis, quàm pessimos atque inconstantissimos homines uos esse proditis, imò ἀθέους. Dum enim quæ ad baptismum pertinent, ex commentarijs quæ de Christo scripta sunt, depromitis, Christum autem ipsum euacuatis, iam nulli notum non est, quod omnia ex contentione facitis, quantamcunque siue sanctitatem, siue simplicitatem per hypocrisim simuletis. Ac rursus: Cum uetus Instrumentum reijcitis hac potissimum causa, quod quæ de infantium baptismo ex eo adseruntur, sustinere non potestis: euidenter ostenditis, quod Deum qui & ueteris & noui Testamenti Deus est, pro nihilo reputatis. Ne quæso tibi uidear, optime Lector, insolentior, uidebis omnia esse apud istos deteriora, quàm stylus noster prosequi possit. Quod autem istud ὕπουλον foueant: sed quid dico ὕπουλον, cum nihil obscure & uetus Testamentum & Christum ipsum negent? uerba eorum quæ hic tractamus paulo diligentius expende. Paulus, inquiunt, docet anathema esse, quicquid non in Euangelio atque sermonibus Apostolorum contineatur. Vides ut aperte uetus Instrumentum fastidiunt? Vides, quod qui maxime scriptura niti uideri uolunt, non modo scripturam, ut hic Paulo faciunt, deprauant: uerum etiam eam ipsam scripturam dissimulant, quam Christus in testimonium uocauit, & Apostoli nihil docuerunt, quod non ex ipsa uel hausissent, uel probarent? Bellum atque doctum

Humanæ innocentiæ nihil fidendum.

scilicet

C scilicet uerbum, quicquid nõ in Euangelio atq; sermonibus Apostolorũ continetur, anathema sit. Prophetarũ atq; adeo Poëtarum oracula nõ habentur ad uerbũ in Euãgelicis cõmentarijs atq; Apostolicis, ergo anathema sunt. Sic loqui debēt, qui se magistros omniũ faciũt. Quis obsecro sic loquit? Nõnne omnes qui de isto axiomate loquunt, sic dicunt: Quod citra sacrarũ literarum ueteris ac noui Testamenti testimoniũ adseritur, anathema esto? Sed nunc increpationi modum imperabo. satis enim pellucere tibi pijssime Lector puto, τὸ ὕπουλον.

Catabaptistarum incepta argumentatio.

CATABAPTISTAE.

IOannes iustam causam reddit cap. 17. per os sic loquentis Christi: Nõ pro eis, puta Apostolis, tantum rogo: sed pro eis quoq;, qui per uerbum eorum credituri sunt in me. Apostoli sermonem suum à Christo habebant, Christus autem à patre acceperat.

RESPONSIO.

HAec tu uerba Lector, mox præcedentib. eorũ iunge, ut uideas quàm exercitos sensus habeãt in adducenda scriptura, & quã egregie quadrent, quæ sic cornicant apud imperitã multitudinem. Quid ista autoritate Christi uolũt? Num probare quod Christo credendum sit, eo quod quæ dixerit & docuerit, ex patris pectore hauserit, discipuli autem è suo? Cur ergo non credunt Christo, qui proxime ante hæc uerba sic fatus est: Ego pro eis sanctifico me ipsum, ut sint & ipsi sanctificati in ueritate, hoc est, uere atq; fideliter sanctificati sint? Quibus ille uerbis aliud prorsus non uult, quã Paulus, cum dicit Heb. 10. Vnica oblatione cõsummauit in sempiternum sanctificatos. Cur nõ credunt dicenti: Nõ enim misit Deus filium suũ in mundum, ut iudicet mundũ, sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, nõ iudicat, &c. Et nemo uenit ad patrem, nisi per me? Cur ergo non credunt Apostolis eius? Petro, sic dicenti: Ipsi uos superædificamini lapides uiui,

Catabaptistas nec Christo credere, nec Apostolis.

D in domos spirituales, in sacerdotiũ sanctum, offerẽtes spirituales hostias, acceptas Deo per Iesum Christũ. Paulo: Per ipsum habemus accessum ad Deum, Et ipse est redemptio nostra: imò in quo uersatur omnis Pauli doctrina, quàm ut ostendat, per solum Christũ & peccata aboleri, & salutem donari? Cur non credunt Ioanni? Filioli, in quiẽt, hęc scripsi uobis, ne peccetis. Quod si quis peccat inter uos, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christũ iustũ. Et ille est propitiatio, nõ pro nostris tantũ, sed pro totius mundi peccatis. Nõ ergo in hoc sunt, ut probent, fidem Christi atq; Apostolorũ uerbis, esse habendã, cũ ipsi eis nullam habeant: si enim haberent, operum iustitiam nõ adsererent.

CATABAPTISTAE.

SExto. Eo iure quo Zuinglius infantes familiæ obtrudit, ego expellã: sed scriptura, quod Zuinglius absq; scriptura facit. infantes enim non possunt inter familias baptizatas computari.

RESPONSIO.

PRimum quæro, quo me putetis iure infantes familijs obtrudere. Nullõ ne? Non ergo uidistis ex hominibus homines nasci, parentes liberos alere atq; tueri. Vides, ut angeli isti cacodæmonis nuncij omnem humanum sensum exuerunt. Apud inferos scit princeps eorũ, dæmonem nõ ex dæmone nasci: ideo iam illius mancipia facti, arbitrant apud homines exoletũ esse, ut homo generet hominẽ: atq; q̃d genuit, tollat. Audite ergo quid, q̃modo q; dicamus, Verisimilius esse Apostolos baptizauisse infantes, quã secus. In sacris enim literis habemus totas familias ab eis esse tinctas: in quib. uerisimilius sit infantes fuisse, q̃ secus. Vobis ergo nõ uidet ueri esse similius? causam deprõmite, ac docete q̃modo uerisimilius sit, nõ fuisse infantes in eis domib. quarũ tres adduximus. Sed scriptura, inquit, expellam. Quis es obsecro, q expelles? Expellã, ait: oportet magnę apud uos autoritatis

Liberos de familia parentũ esse diuino & naturali iure.

esse

A esse uirum, qui se pollicetur expulsurum: nihil tamen adfert, neque flagrum, neque ferulam eis intentat. Vtcunque enim pollicetur, nihil præstat, unde autoritati suæ exigere arbitror, ut credatur, αὐτὸς ἔφη scilicet. Infantes, inquit, inter familias baptizatas censeri non possunt. En ubi scripturam: Magister ille noster dixit, censeri non posse, quis ei audebit contradicere? Zuinglius ait, sine scriptura obtrudit familiæ liberos. Quid ergo, si te furiose onager (Nolo enim hominis nomē, quem iam inter umbras arbitror in Phlegetonte baptizari, producere: cum quod cum laruis luctari ludicrum uidetur, tum quod certus non sum, etiamsi certis coniecturis adducar, quis nam sit autor tam doctæ confutationis:) scripturis onerē, quibus docearis in baptizatis familijs infantes accenseri? In Actis Apostolicis secūdo capite sic habemus: Omnes autem credentes simul, aut eodem in loco erant, & habebant omnia communia. Hic requiro, án ne credentes liberos secum habuerint, nec ne. si etiam: quomodo ergo non fuerunt in familia eorum? si minus: cur ergo nusquā leguntur fuisse solliciti, quod non liceret liberos secum habere ei qui credidisset? adeon' immanis spiritus fuit, qui eos instinguebat, ut liberos abdicandos esse dictaret? At non uultis, quod non habuerint atque aluerint apud se, sed quod non sint Christianæ familiæ accensi? Quæro ergo, qui uobis nomine familiæ ueniant. Dicetis haud dubie: Ii qui iam sic adoleuerūt, ut norint quid lex sit, quid peccatum. pœnitere enim oporteat eum, qui baptizari uelit: pœnitere autem infantes cum non possint, non posse nomine familiæ comprehendi. Deo gratia, quod tam pulchre funem ex arena didicistis texere, mendacium ex mendacio torquere. Posteaquam enim obduruistis, neminem esse baptizandum, quàm quem pœnitere factorū possit: iure infertis, infantes nō debere baptizari. at hic lege opus erat, quæ uetaret. sed nō habetis legē, uos ergo lex estis: atque ubi leonina deficit, uulpinam

B adsuitis. Quid ni? quis enim ex fratribus uestris expendit, quàm probe aut improbe colligatis. Nos autem, qui nihil adserere didicimus, quod non abunde firmum esset ac fultum diuinis testimonijs: scimus Isaac etiamnum infantem sic esse de familia Abrahæ, ut & ancillam, & de ea natum, parentem ipsum pellere compelleret. An uobis idem uidetur? Paulus enim cum Mose ait: Non erit hæres filius ancillæ, cum filio meo Isaac. Hæres fuit: indubiæ ergo de familia fuit. nā & de familia sunt, qui hæredes non sunt, ut serui & liberti. Nolo hic dicere, quod & iurisperitis filiusfamilias dicitur, quem uos hic ἀποκηρύττεσθαι, sed huc tendo. Exodi duodecimo sic legimus nos, qui uetus atque nouum instrumentum adimus, tanquam duo candelabra, quo minus hallucinemur, cum interim uos uestro spiritu uictitatis, perinde atque margaritæ suo suctu, cum superne eis nihil illiquitur aut irroratur. Sic inquam legimus. Si quis peregrinorum in uestram uoluerit transire coloniā, & facere Phase Domini: circuncidetur prius omne masculinum eius, & tunc rite celebrabit. Cur dicitur hic, Omne masculinū eius? an hoc quoque ad adultos tantum pertinet? quomodo ergo præceptum est, ut die octauo circūcideretur omnis mas? At non sunt tamen infantes de familia. Mihi contrà uidentur esse, ipsi enim hæreditatem adeunt. Vestrum autem est scripturis probare, quod qui pro ritu atque religione parentum Ecclesiæ Dei signum recipiunt, de familia parentum suorum non sint: quod quia æque potestis atque Isthmum perfodere, aliud testimonium adduco. In Actis 21. sic scribit Lucas: Et post dies aliquot proficiscebamur, deducentibus nos omnibus cum uxoribus ac liberis, &c. An & hic liberi adulti modo sunt? & si adulti non sunt, de familia non sunt? Quid ergo miraculi est, aut quæ propensio, si patresfamilias cum uxoribus & iuuenibus aut adolescentibus Apostolum deduxerunt? sed hæc fuit propensio, quod patres cum uxoribus infantes secum & ferrent & traherent; quemadmodum in tanto studio fieri solet.

Id est, abdicatio

Iam

C Iam utiq; non trahebant secum alios, sed suos liberos. De eorum ergo erant familia. Non est, cur te bone Lector semper admoneam, quoties stropham aut dolum aliquem arguerim. Quid enim difficultatis erit, hanc esse malitiā deprahendere, quod credentium infantes non accenserent paternæ familiæ? stultitiæ enim esse nequit, cum & illi ipsi Denkiorum, Hetzerorū aut Cutiorum (mirabile auditum) familijs ab ipsis unguiculis accensi sint.

CATABAPTISTAE.

Septimo. Da infantes in his familijs fuisse, non tamen suffragatur ueritas, ut infantes isti baptizati sint: sequitur autem cum contumelia ueritatis & sapientiæ diuinæ.

RESPONSIO.

Quis satis miretur hominis fiduciam. Donat ut fuerint infantes in familijs istis, at non esse baptizatos. Cum tamen primo loco sic sonent uerba: Baptizaui autem & Stephanæ domū. Secundo sic: Cum aūt baptizata esset & domus eius. Tertio sic: Et baptizatus est ipse et omnis domus eius. Quomodo in genere potuit primo loco dicere Stephanæ domum se baptizauisse, quam non baptizauit, si pueri in ea fuerunt quos nō admisit? Aeque de secundo loco dicendum est. Sed ultimo loco quum perhibet omnem domum esse baptizatam, quid causæ est cur non uideant, hoc inter initia credentibus fuisse in more, quod Abrahamo & posteritati eius, qui omne seruorum suorum genus circuncidit, tam bello captos, quàm uernaculos, quàm empticios, nedum liberos, sicut paulo ante ex loco de Exodo citato patet. Vbi tantundem præcipitur, circuncidi debere omnem familiæ marem, & nulla uspiam fit credendi, aut agnoscendi Dei, quæ tamen præcipua omnium cura debet esse, mentio. Sequitur autem, inquit, cum cōtumelia ue-
D ritatis & sapientiæ Dei. Cum neutram agnoscant, utranq; perhibent contumelia adfici. Quæ enim fuit cōtumelia siue Dei ueritatis, siue sapientiæ, quod Hebræorum infantes circuncisi sunt, & fidelibus familijs cōnumerati? Sed hæc sunt magnifica istorum uerba. Hæc est eorum tam preciosa merx, ampullæ & sesquipedalia uerba. Ad huiusmodi uerba, quibus magnis nominibus maledicunt, imperitū uulgus aures arrigit atq; applaudit.

CATABAPTISTAE.

Octauo: quod Apostolus pueros nec intellexerit, nec baptizauerit, testatur ultimum caput huius epistolæ. Zuinglius autem hoc perfidiose reticet, eo quod contra uitreum fundamentum suum facit. Paulus depingit doctis eam familiam, isthic cum sic ait: Nostis domū Stephanæ, quod primitiæ sunt in Achaia, & in ministerium sanctorum seipsos ordinauerūt, ut sitis eis subditi, atq; omni cooperanti atq; laboranti. Huiusmodi familiam nō agnoscit pædobaptismus, neque pædobaptista, sed missam faciunt, est enim contra ipsos.

RESPONSIO.

Vt alijs locis multis, sic etiā isto facile depræhendimus autorem friuolæ confutationis huius: quamuis maximo argumento est lingua Heluetica, qua sic est scripta, ut externum aut peregrinū uerbum nullum habeat. Attamē, ut diximus, cum homo iam indubie apud inferos tantum æstuet, quantum hic Catabaptismo perlutus alsit, missum facere duximus eius nomen. Quæ ergo hæc est impudentia, ô umbra, cum adseris nos hæc Pauli uerba noluisse agnoscere? Nōn ne primis congressionibus duabus hæc uerba sunt ab Hetzero producta? Nōnne ad hunc modum respōdimus, synecdochicum esse sermonem, quales prima Corinthio. decimo sunt: Patres nostri omnes sub nube fuerunt. fuerunt enim & infantes sub nube: at singularis eorum nulla fit mentio. Omnes mare transierūt: At

A infantes transire non potuerunt. Transibant ergo qui non transibant, sed baiulabantur ab his qui transibant. Sic in familia Stephanæ fuerunt, qui primi crederent ex omni Achaia: fuerunt simul qui de Ecclesia essent, qui actu per ætatem nondũ crederent, neq; ministerio sanctorum sese manciparent. Omnes in Mose baptizati sunt, omnia de patribus loquitur, hoc est, de maioribus & abauis: quos tamen sic accipimus, ut qui tum pueri infantes essent, nunc Paulo patres appellentur. Ex his enim fuit populus Israëliticus. Nõ ergo soli adulti tũc in Mose baptizati sunt, sed infantes quoq;. Qui enim in maris rubri transitu infantes erant, si baptizati nõ sunt, non recte dixit Apostolus, omnes esse in Mosen baptizatos: fuerũt enim ipsi quoq;, ut iã diximus, posterorũ patres. Quo uos hic uertetis? ne obiter hoc trãseã: Infantes tum baptizati scribuntur ab Apostolo. Sed dicetis figurã esse. Recte sane: figura ergo fuit, quod sicut tũc infantes de familia patris tam terreni quàm coelestis erant, & sacramentis eorum signabantur: sic & nunc quoq; qui Christianorum liberi sunt, Dei quoq; filij cum sint, filiorum Dei sacramento utuntur. Nõ inuenietis rimam ullam qua possitis elabi. Factis enim atq; exemplis stulte ad negatiuam argumentamini. Imò à non factis, & non exemplis: quid enim aliud agitis, quàm Apostoli non leguntur baptizauisse infantes, ergo baptizandi nõ sunt? An non omne robur uestrum in hoc uno cardine uersatur? Nos autem nõ itidem, sed factis, si modo exemplis standum esset atq; iudicandũ, niti possemus, hoc modo. Hebræorum infantes baptizati sunt omnes sub nube, & in mari, perinde atq; nostri. Paulus enim in hoc totus est prædicto loco, ut probet eos non minus nostris esse sacramentis initiatos, quàm nosipsos. Sequitur ergo primũ, quod tempestate Pauli mos Apostolorum fuit infantes baptizandi. Secundo, quod si quis inficietur, iam Pauli sententiam uitiat. Quid enim aliud isthic, quàm paria facit? nos *Catabaptistarum summum argumentum de nõ baptisandis pueris.*

B non esse superiores illis, illos autem non inferiores nobis. Tribuit ergo eis eadem sacramenta, quæ nos habemus: nobis autem ista quæ ipsi habuerunt, ut Colos. 2. Non possent autem prisci isti omnes esse baptizati perinde atq; nos, si nos non omnes baptizaremur cũ familijs. His ergo omnibus baptizatis, nobisq; paribus factis, fit manifestum, quod sicuti ipsorum infantes omnes in mari baptizati sunt in Mosen, sic credentium quoq; omnes, tempore Apostoli baptizarentur in Christum. Nũc in uiam redeo, ac dico, synecdochice de filijs Israël dictum esse, omnes mare transierunt: cum tamen ad uerbum ipse transitus ijs modo cõueniat, qui per ætatem aut ualetudinem ire poteran. & Omnes eandem escam spiritalem comedisse: cum ij modo ederint, qui spirituales erant, nihilo tamen sequius de omnibus dici quod ederint: sic & hoc loco. Si Paulus ipse hãc uocẽ, Omnes, addidisset etiã atq; dixisset: Omnes de Stephanæ familia dediderunt seipsos ministerio sanctorum, adhuc tamen ipsa synecdoches ui & infantes simul in familia fuisse intelligerentur, & Domino sese dedidisse, ij qui iã credidissent. Hoc enim de natura est synecdoches, ut cũ omne aliquod corpus, quod partes multas habet, easq; aliqua in re similes, aliqua dissimiles: si interim de uniuerso corpore quid prædicatur, de parte tamẽ intelligatur: interim uero de parte corporis prædicatur, de toto tamen corpore intelligatur. Exemplis discite quod dico: Exibat ad eum omnis Iudæa. Videtis hic omnem Iudæam pro ijs tantum poni qui exibant. Atq; duplicem esse synecdocham: Vnam, qua Continens pro cõtento accipitur, Iudæa regio pro incolis: Alteram, qua dicitur, omnes habitatores exijsse, cũ bona solummodo pars àd eum exierit. Contrà uero, Isaiæ tertio: Pro eo quod eleuatæ sunt filiæ Zion. Ibi filiæ, pars Zion sunt: attamen pro omni populo, maxime principibus ponuntur, qui impie cristas contra Dominum erigebant. Exodi 16. Murmurauit omnis Ecclesia contra Mosen. At quomodo pueri murmurarunt? qui quod gereretur, igno- *Synecdoches uis.*

C rabant? quod si non murmurarunt, non murmurauit omnis Ecclesia: ipsi enim infantes de Ecclesia erāt. Videtis quales nam literatores sitis. λογομαχίᾳ laboratis: & quo maxime fiditis, fœdissime ignoratis. Literæ enim soli hæretis, & quod ad expediendū literam inter prima pertinet, ignoratis. Dicite obsecro, quibus dictū sit: Non sumas in uanū nomen domini Dei tui in os tuum: &, Ne fureris, & similia. Nónne ueteribus, qui populus atq; Ecclesia Dei erāt? At pueris infantibus ista dici non possunt, non erunt ergo pueri de Ecclesia & populo Dei? Absit: erāt enim infantes membra populi Dei, imò patres populorum, Gen. 25. Cōstat ergo, quod quæcunque ad corpus aliquod aut uniuersitatem dicuntur, atq; in ea uniuersitate pars est, cui non cōpetit quod dicitur: nihil minus est de isto corpore, etiamsi quædam ad se nihil pertineant. Atq; rursus, si aliquid parti huius corporis aut uniuersitatis dicitur, quod tamen ad eam partem minime pertinet: sic ad totū corpus pertinet, ut eas tantum partes tangat & admoneat, quæ ei quod dicitur possunt esse obnoxij, ut in dictis exemplis iam nullo negocio patet. Nō fureris, in fantibus nō dicit, sed ijs qui huic malo possunt esse obnoxij. Rursus quæ Isaias filiabus Zion comminatur, ad omnes pertinet qui uiolentia & fastu suo homines deprimebant. Sic tum, etiamsi non tam multis, respondebamus ad eum locū, quem Hetzerus ex Paulo adducebat, quo infantes è familia Stephanæ excluderet, quā tamen amplissimam, si amplifica quæ de ea facit Paulus uerba digne expendamus, fuisse apparet. Manent ergo adhuc infantes in credentiū familijs, atq; baptizantur: ac dum de eis familijs mentio fit, cumq; ad eas siue scribitur, siue sermo fit, ad eam partem peruenit ac pertinet, quæ horum capax est quæ dicuntur aut memorantur. Infinita potuissemus exempla producere, cum nullo fermè tropo Hebræi utantur impensius: at his putamus gustum esse datum, quo deinde reliqua facile omnia expedias. Hæreditas mea Israël, quibus hoc dicitur? nónne omni posteritati Israëliticæ? at pueri hoc non capiunt: non ergo sequitur, non esse de hæreditate aut peculiari populo, sed cum pars sit, quæ quod dicit minus intelligit, nihilo sequius ad totum corpus pertinet. Sic cū Christus dicit: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. docebant Apostoli omnes quotquot ad doctrinam erant accommodi, & baptizabant quotquot ad baptismi sacramentum erant idonei.

Catabaptistas τῇ logomachia (margin)

D (margin)

CATABAPTISTAE.

Nono. Paulus uir uerax uult hoc primo capite ostēdere, se paucos Corinthi baptizauisse. Zuinglius autem & sui testes Paulum mendacij arguunt, & dicunt, eum plurimos baptizauisse, cum dicunt eum infantes in domo Stephanæ baptizauisse.

RESPONSIO.

Quia dicimus in familijs haud dubie infantes fuisse, ideo sequit scilicet, ergo Paulum mendacem faciunt, qui se paucos adserit baptizauisse: quasi si infantes quoq; baptizati sint, iam intra paucorū numerum cōtineri ultra nequeant, qui baptizati sunt ab eo. Quid quæso facias huic tam stupido hominum generi? qualem putas esse Ecclesiam, quæ sic differenti nō dico credit, sed aurem præbet?

CATABAPTISTAE.

Decimo. Quod sic res habeat, testatur hic textus ubi sic loquitur: Ne quis dicat, quod in nomine meo baptizatus sit, atq; inde tumeat propter me. Si ergo infantes loqui potuerunt, & factiosi esse, (sicut Zuinglij isti compellunt) iure baptizati sunt.

wie dise zwinger zwingend. (margin)

RESPONSIO.

Vide quàm potentes syllogismi: Ne quis dicat, ait. pueri infantes nō possunt dicere, nec factiosi esse, ergo nō sunt baptizati: quasi uero factiosi nō essent, nisi qui dicerent se Apolli esse, Cæphæ, & Pauli. Deinde quasi per synecdocham nō dudū didicerimus, id de quaq; parte intelligendū esse, quod ei est accōmodū.

A

CATABAPTISTAE.

VNdecimo. Quod Paulus Corinthiacos infantes baptizauerit, non est uerū. RESPON. Bona uerba quæso? CATAB. Quamobrem? Quia solummodo credentes baptizauit, aut per alios baptizari curauit. RESPON. Iam tandem egregie colligitis, optime enim sequitur, Credentes tantū baptizati sunt, ergo infantes non potuerunt baptizari: si modo istam exclusiuam, credentes tantum baptizati sunt ab Apostolis, inuiolabilem custodieritis. CATAB. Quemadmodū ex Act. 18. & 19. in confusionem & elenchum seductionis pædobaptistarum firmabimus. RESPON. Parturiunt montes. CATAB. Et sic habetur in Act. 18. Cū Paulus Corinthi esset, Crispus Synagogæ magister credidit Domino cum tota domo sua: & plurimi Corinthiorum, qui simul auscultabant. (Interpretor enim summa fide ad uerbum, nihil deprauans, quomodocūq; isti lingua etiam Germanica siue palpitent, siue balbutiant.) Credebant & baptizabantur. Infantes non potuerunt auscultare, non potuerunt ergo credere: multo minus baptizari. Nam attendentes fideles baptizabantur. Et hic tota domus fidelis est facta, è qua infantes excludunt: atq; sic exclusi sunt, ut nulli isthic fuerint: aut si fuerunt, non sunt in eam computati, ac perinde neq; baptizati: fideles autem familiæ baptizatæ sunt.

RESPONSIO.

INfantes auscultare non potuerunt: sed non sequitur, ergo non sunt baptizati. nusquam enim legimus interdictum, ut credentium infantes, nisi & auscultauissent & credidissent, non baptizarentur. Nos interdictum, quod uetet, requirimus. Sed pulchre adijcitis: Et hic tota domus est fidelis facta. Cedo. Pergitis, E qua infantes excluduntur. Idipsum oro literis sacris probetis. Audio dici, Infantes excluduntur: at excludi nusquam audio diuino oraculo. Tota hic uobis periclita-

B tur disputatio. Certamē erat inter Apostolos, Ecquid Euangeliū gentibus quoq; esset prædicandum, nec ne? quod quidem certamen partim ex falsa collectione, partim uero ex uerisimili oriebatur. Fallacia collectionis hæc erat: Nobis est promissus Christus, ergo gentium non est. Quis enim tam expers sensus est, ut non experiatur sequi nulla ratione posse: Nobis Iudæis est promissus Moschia, ergo gentium non est. fieri enim potest, ut & gentibus sit promissus: id quod sacræ literæ infinitis modis testantur, sic & præsenti loco. Testantur Apostolorum scripta eos qui audissent & credidissent baptizatos esse: sed iam non sequitur, infantes ergo non sunt baptizati ab eis. simul enim uerę possunt esse, Apostoli baptizarunt credentes, & Apostoli baptizarunt infantes: sicut simul uerę sunt. Hebræi circunciderunt adultos, circunciderūt & infantes. Adultus enim, imò decrepitus Abraham, & circuncisionis sibijpsi uulnus inflixit, & infantibus Ismaëli atq; Isaac. Hallucinamini ergo ô Catabaptistæ, cum indefinitam propositionem exclusiuam facitis. Exclusiua est utraq;: Nemo debet baptizari, nisi q prius credidit: &, Infantes non debent baptizari. sed ex istis, Apostoli baptizarūt credentes, & Apostoli nō leguntur baptizauisse infantes, non possunt sequi. non enim æquipollent: Apostoli baptizarunt credentes, & nemo debet baptizari, nisi qui prius credidit. Neq; istæ: Apostoli non leguntur baptizauisse infantes, ergo non sunt ab eis baptizati, aut non debent à nobis baptizari. Fieri enim potest, ut simul credentes baptizauerint & infantes, atq; ut aut baptizauerint infantes, illud autem literis mandatū nō sit: aut non baptizauerint, nihilo tamen minus per ecclesiarum ministros siue baptizati sint, siue ius baptizandi sit. Missi enim erant ad prædicandum ante omnia, non ad baptizandum. Si Sophisticam hic nobis imputetis, ut est calumniandi audacia, scitote quod istud uestrum logicum est, imò paralogismus: Apostoli non leguntur baptizauisse infantes, ergo nō baptizarūt, aut baptizari nō debent. Vn- *Catabaptistarum paralogismi.*

C de & nos cogimur tela in uos uestra regerere. Verisimile autem, quo adducebantur Apostoli, ut putarent gentibus non esse prædicandum Euangelium, hoc fuit. In priore missione interdictū hoc modo fuerat: In uiam gentium ne abieritis. quo eis uerbo licebat esse contentiosissimis: Christum ipsum in hoc esse, ut se solis Hebræis seruet. quale si uos haberetis uerbū, dij boni qua nos dudum procacia obruissetis? Aduertite igitur hæc duo mandata: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris, &c. Et, Ite in orbem uniuersum, & prædicate, &c. dispensationē atq; abrogationem huius interdicti, In uiam gentiū ne abieritis, esse. Dudum enim & docuerant & baptizauerant. Qui ergo hactenus intra Iudææ septa conclusi erant, eis iam apperit totus orbis prouinciam. Quo obiter non ignoretis, istos locos nunc tandem uelut Antithesim opponi ei, In uiam gentiū ne abieritis: atq; aboleri. Nondum ergo exclusiuam, quod nemo baptizandus ueniat quàm qui crediderit, probauistis.

CATABAPTISTAE.

PErinde habetur decimosexto capite: Crede in dominū Iesum, & saluus eris, & domus tua. Atq; ut domus eius cum eo salua fieret, sequitur ultra: Et dicebant eis uerbum Domini, atq; omnibus qui in domo eius erant. ultra sequitur: Et baptizatus est ipse & omnes qui eius erant, extemplo. Verbum Domini audierat, ideo baptizabatur, & omnes qui in domo eius erant etiam audierant, & ideo baptizabantur. Vbi iterum infantes excluduntur: nequeunt enim audire & credere, quemadmodum ultra sequitur: Et exultabat cum tota domo, quod Deo credidisset.

RESPONSIO.

D VT hic dissimulem quædam, non optima fide in linguam Helueticā translata esse, breuiter aio: Vna synecdoches bipenni totus hic nodus potest secari. Nam si infantes in ea familia fuerunt, iam quæ de fide atq; doctrina dicūtur, ijs dabimus, q & capere & credere potuerūt: quę uero de baptismo, ijs qui de familia fidelis heri erāt: sed per ætatem aut imbecillitatē neq; audiebāt, neq; credebāt. Cum enim Deus sic intonat: Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus unus est: omnibus qui de Israël erant, loquitur. quod autem infantes non audiūt, neq; intelligunt, non eliminat eos, quo minus sint de ecclesia populi Dei: aut quo minus cū omnibus, qui & audiebant & credebant, circunciderentur.

CATAB.

DVodecimo. Philippus toti ciuitati Samariæ prædicauit, ubi haud dubie infantes fuerunt. Lucas tamen uerbis insuperabilibus sic ait: Et baptizabantur uiri atq; fœminæ: Viri atq; fœminæ inquit Lucas. Quod si sciolus aliquis diceret, quemadmodum nuper fecit quidā Vuittenbergensis Sophista, fœminarum nomine puellæ quoq; comprænhenduntur: uirorum uero, mares: figmentum hoc erit. Ante enim hæc uerba sic habetur: Philippus prædicabat, ipsi credebant. Ipsi inquam uiri atq; fœminæ credebant & baptizabantur. Hic etiam cadit synecdocha, Zuinglij alterum fundamentum. Quæ synecdocha comprænhensiuus sermo est, ut ubi scriptura de credentibus baptizatis loquitur, etiā infantes inter eos comprænhendantur: quā ille ex deprauatis scripturæ locis, qui hoc nunquam poterūt, probare nititur.

RESPONSIO.

QVid Vuittenbergensis iste tecū, ô umbra, cū in humanis esses, egerit obmitto. Attamen hoc certum est, neq; hūc locum excludere infantes, etiam si nullam de eis mentionem faciat. Neq; enim excludit quenquam, qui mentionem eius uerbo non facit: aliud est enim excludere, aliud omittere. obmitti potest, qui tamen nulla ratione excluditur: exclusus nunquam in rationem uenire potest. Cum ergo obmissi simul cum ijs quorum diserta est habita mentio, per synecdocham comprænhendantur, ut satis est ostensum: adhuc expectamus quādo tandem exclusionem istam, qua dicitis infantes excludi, probetis, nos enim per compræhen

A præhensionem (hoc est enim synecdocha, nisi quod latina uox nō est tam propria atq; Græca) includi probauimus. Quod autē ꝓmittitis, ostensuros esse quomodo synecdocham ex deprauatis scripturæ locis adseruerim: iterū estis pollicendo ditissimi, præstando pauperrimi. Cum enim pergitis ad reuellendum synecdocham, iam eam fortissime adsertis. *Synecdocha*

CATABAPTISTAE.

VT in Actis 2. Omnes autē qui crediderant, simul erāt, & habebant omnia communia. Hic inquit Zuinglius: Si soli credentes simul fuissent, quò quę so relegassent infantes? si abiecissent, à se iā belle credētes fuissent, qui contra Domini præceptum pueros extruderent. Numerantur ergo & liberi credentium inter credentes, atq; cum eis baptizantur. Ad quæ sic respondemus: Zuinglius recte loquitur, cū dicit: quod non essent credentes futuri, si liberos à se propulissent. Qui enim fieri potuisset, ut hi qui omnia habebant communia, liberos quoq; non habuissent communes, neq; in commune educauissent, iuxta præceptum Domini: Infantes ergo nō connumerantur aut reputantur inter credentes: sed huic connumerantur, quod credentes habebant omnia communia.

RESPONSIO.

VIdes optime Lector, quò se uertat mendacium. Potius connumerant liberos credentium eorum iumentis atque sarcinis, quàm parentibus ipsis: ne scilicet cogantur eos per synecdocham sub nomine credentium compræhendere. Nolunt enim eos in his uerbis compræhendi: Omnes qui crediderant, simul erant. Sed in his: Et erant eis omnia communia. Apud ipsos ergo liberi non ultra sunt chara pignora, non sunt caro nostra & sanguis. Quid enim aliud sibi uolunt, cum negant eos compræhendi sub credentibus, sed sub re quam omnes *Liberi catabaptistis pro iumentis & sarcinis.*
B communem fecerant? Quæ obsecro Tygris tam immanis est? Huc scilicet insaniæ peruenire debent, qui sensum non modo pietatis, sed humanum quoque omnem exuerunt. Hic te pium pectus testor, ne ijs quæ dicturi sumus offendaris. huc enim iure debent poni: non quod adfectui tantum deferamus, sed quod quæ isti clam designant sic, non debent ab omnibus ignorari: ut quæ Alexander χαλκεὺς in diuum Paulum admiserat, quo facilius à tanta lue nos ipsos custodiamus. Ero in describendis eorum facinoribus liber & breuis. Vxores isti sic communes habent, ut aliena matrimonia inuadant, sua deserant. Liberos autem sic, ut eos deferant, atq; alijs alendos relinquant. Belli homines: dum libido suadet, communem faciunt fratris uxorem, imò filiam uirginem. Cum uero ipsa naturæ uis requirit, ut liberos uel cum sudore foueant: iam alijs communes faciunt. Figellæ cuidam nomen est apud nos, ad primum ab urbe lapidem: Is eorum doctrinam contumacissime tuebatur, commeatum autem pro domo contraxerat, quo hyemem transmitteret: & quoties edendum esset, iam inertes muscæ aderant, magnifice de Deo prophetantes, sic enim blateramenta sua uocare dignantur prophetiam. Tenentur paterfamilias uxor atque liberi hoc præstigio, donec annona absumeretur. Arbitratus ergo homo, quod minime contingebat, præsentibus comesis illorum opera & auxilio alia comparaturum: monet nunc esse operi instandum, quo pareretur uictus. surdo fabulam narrat, cum enim aut stamen tendere (textor enim erat) aut subtegmen conuoluere cogerentur, illorùmque opem aliqua in parte expectaret: isti laudare Deum, eius prouidentiam uehere, omniáque de illo tanquam ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα polliceri, manum operi nullo admoliri. Interim ex coniuge discit adulterium quoque oblatum ei esse, pietatis prætextu. Iam domo pellit sceleratos hospites, atque oculos recipit: uidet'que uentre sesse, quos pau- *Catabaptistarum communitas in uxoribus & liberis, &c.*

C loante angelos crediderat, atq; ad Ecclesiam Christi redit. En tibi ut publica uelint esse omnia. Perditi homines mediocrium bona communia uolunt esse, sua uero si qua habent nullatenus. si nulla habent, sic cõmunia faciunt omnia: laborem partiuntur alijs, ipsi ne nihil faciant, ocium colunt, deinde in cõmune edunt. Vxores quoq;, ne Platonis rempublicam uitient, communes faciunt: nõ suas, sed aliorum. Quod alio facto patebit: Fuit ex Coryphæis præcipuus in uico ab urbe ad quintum lapidem, cum non contemnenda pecunia. Ad eum properabat uxor, ut liberis abiens aliquid relinqueret. è pumice aquam postulabat. Manet interim uxor nocturnis fors sperans blandicijs aliquid emuncturã: cumq; iam hora esset, lectum mariti petit. cui spiritualis homo occurrens: Nõnne dixi tibi, quod nõ aliã ob rem ueneris quàm libidinem: à se repudiat, ac mox puellam Catabaptistam ad se aduocat. Quod cũ uxor male ominans arguit, diris eam deuouet. Caro es, inquit, ideo carnalia cogitas & suspicaris: maledicta eris in æternum: Cum autẽ nullis ei posset suspicio maledictis eximi, tandem ad nos uenit, ac narrat quę maritus, libidinis alioquin impatientissimus, ei imposuerit credenda: de matrimonijs spiritualibus, puta. cum suspicione carere non posset, quod cum eadem puella uicibus aliquot Sanctogallum perrexerat, solusq; cum sola non tantũ nemora & æstiuas umbras transierat, sed noctu in eodem cubili cubuerat. iam tandem apperit mysterium, connubia inter eos esse spiritualia. Quibus tamen uxor parum dabat fidei. Sic ille uxorem alijs reliquisset communem, ne nihil in commune referret (nunq; enim posthac eam attigit) nisi meliore fide quàm ipse connubium custodiuisset: ac puellam communem usurpat, imò cõmunem facit. Iam aliud quoq; exemplum narro. Fuerunt & alibi, qui hæc spiritualia matrimonia cõsimilem ad modum sic contraherent, ut ab argentarijs coëmptis annulis, puellares matronalesq; spiritus sibi deuincirent. quales in schola Valentini fuerunt, quemadmodum Iræneus

D libro primo testatur. Sanctogalli publice animaduersum est in puellas duas, quæ donec ad Catabaptistas desciscerẽt, inculpatæ pudicitiæ fuerãt: sed simulatq; corpus in catabaptismum demerserunt, naufragium passa est uirginitas. Desponderi enim se spiritualibus maritis acceptis annulis tulerunt. nocteq; tandẽ una unoq; in lecto zonam uirginalem sic soluerũt duo Catabaptistæ, ut sponda diu gemens, oneris tandem impatiens, humi sederit uno crepitu nuptias duas. Ibi qui casum audierũt, sancte iurant, spiritus istos ἑνὶ πνεῦμα haud alium edidisse, quàm si corpora quatuor de sublimi in terram decidissent. Ne hic temere abeas quæso Lector, ni prius cõsideres, hypocriseos uim superare libidinis etiam impetum. Quo sibi minus placeant ij, qui & si casti fuerunt, quod ipse nõ credo: ideo tamen fuerunt, ut hanc sibi gloriam apud mortales reponerent. Fuerunt enim hæ puellæ antea quoq; stupri appellatæ: sed nequicquam. Potentior ergo carne est hypocrisis. Spiritus enim prætextu ac simulatione, deceptæ uirginitatis arcem prodiderũt. Quid autem hinc inde admissa commemorem adulteria, quæ etsi multa, pauca tamen sunt præ his quæ arte cælata sunt, quo minus depræhenderentur. Immane autem parricidium, quod germanus in germanũ fratrem admisit in Sanctogallensium agro, quis commode poterit memorare? Quæ enim erit uerborum uis, quæ tantã possit atrocitatem digne exponere? Aut quis tam hebes, ut non uideat, Deum omnium bono id exemplum edidisse, quo magis à perniciosa secta deterreat? Aduocat frater fratrem, nihil tale cogitantem, in patris, matris, sororum, familiæq; totius consessum, iubet ut in medio genua deponat. Paret fanaticus homo, ratus aliquid præstigij fratrem editurum. In eadem nimirum parentes quoq; fuere sententia: quotidie enim apud istos, perinde atq; in Africa, noui quid nascitur. Vt autem iste in genua sese demisisset, corripit latro ensem, quem in hoc attulerat, atque per fratris

Catabaptistæ quo modo faciant omnia communia. *Exemplum.* *Exemplum aliud.* *Libidinosa hypocrisis.* *Catabaptistarũ parricidiũ.*

A fratris iugulum protinus adigit,caputq; detondet:quod parentum pedibus aduo lutum pectora exanimat. E reliquo corporis trunco magna cruoris uis emanat. Concidunt,atq; amentia emoriuntur quotquot adsunt. Parricida ipse: Voluntas Dei,inquit,impleta est:abit in urbem furioso similis. Cõsulem sic adfatur: Annuncio tibi diem Domini.Id enim tum omnes agebant, ut dicerent diem Domini ad eum ascensionis dominicæ diem adfore,qui ante bienniũ præterijt. Non possum hic μυκτηρίζειν parricidalem sectam: factum enim ipsum atrocius est, quam ut hilaritatem ullam admittat. Christianum adserunt cum alijs multis, tum ista potissimum ex causa magistratum gerere non posse, quod Christianus neminem possit occidere. Atq; simul omnes negãt, se id facinus iudicare posse. Parricidium ergo apud ipsos non accersitur,homicidium accersitur. Sed iam tandem ad rem redeo: Non sine causa nolunt credentium liberos, qui cum Ecclesia uersabantur, inter credentes compræhendi,sed inter res quæ illis erant communes: tanti enim faciũt hominem, quanti beluã: imò belua arctius amplectitur cognatã beluam, quàm hic parricida germanum fratrem. Quid iam mirum est, uirginum atq; matronarũ usuram non aliter sibi sumere, quàm iumentorum & subiugalium? Nephas non est apud istos,parricidali manu fratrem trucidare: quãto minus accusationẽ adulterij ac stupri audient? Horum sese iungunt Ecclesiæ, qui retinguuntur: quæ scortationem & adulterium,si ipsi admittant, negat esse peccatum. In istam enim mihi faciem aliquando dixit Vmbra,cũ sese iactarent immunes esse à peccato: protinus enim ab Ecclesia sua excluderẽt,qui quid admitteret. & ego eum obijcerem, qui Vesenij admiserat adulterium: sic inquã dixit, Etiamsi mœchatus est,nõ peccauit: qui enim in Ecclesia nostra sunt, peccare non possunt. Non est ergo,inquã ego adulterium peccatum apud uos? Non est,inquit,adulterium apud nos,mitto

Dies Domini à Catabaptistis prædictus.

Adulterium apud Catabaptistas non peccatum.

B dicere peccatũ sit,siue minus: sed non est adulterium quod uos putatis esse. Cum enim unum eundemq; spiritum habeamus,nihil potest apud nos fieri quod peccatum sit: ut enim unum habemus spiritum, ita & unum corpus sumus. Quam nunc sententiam nihil obscure prædicant. Huic item retincti sese iungunt Ecclesiæ,quæ non nouit parricidium iudicare. Sed clarissimus Senatus Sanctogallensium urbis, Christi gloriam unice admirantis, parricidã capite plexit ad preces parentum & cognatorum. subindeq; dato à Domino signo adeò prudenter malum hoc præssit, ut nullibi sint pauciores Catabaptistæ: ubi tamen tantus eorum inter initia numerus fuerit. Fuit enim tota ista familia retincta, & ipsa domus Catabaptistarum receptaculum, in qua parricidialem manum frater fratris sanguine contaminauit. Vnde non immerito quis diceret eam, cum propter familiam, tum propter Catabaptistas ipsos diuino iudicio funestam esse factam.

CATABAPTISTAE.

ALioqui cogeretur Zuinglius concedere propter sequentem textum,quod infantes etiam bona sua uendidissent atq; distribuissent: quod impossibile est,neq; ad eos pertinet,cum res credentium parentum essent. Aeque ex textu sequeretur,quod infantes qui inter credentes censerenť, & ob id baptizati fuissent, cœnã quoq; Domini celebrare coacti essent,propterea quod baptizati essent. Similiter oportuisset eos cũ reliquis credentibus orare, sic enim tum ante, tum post hæc uerba habetur: Perdurabant autem in doctrina Apostolorum,& communione fractionis panis, & oratione. Quis perdurabat? Omnes qui credentes erant facti. Si ergo infantes inter credentes sunt numerati, aut credẽtes facti, panẽ quoq; fregerunt: id quod ratione ueritatis nulla fieri potest, perinde atque non baptizati sunt. Nam si baptizati sunt, etiam panem fregerunt, quod Zuinglius ipse nõ admittet. Nunc mihi uide,ut synecdocha constet.

RE-

C RESPONSIO.

CVr mihi uitio uertitis argumentandi peritiam, quam ipse mihi nunquam sumpsi? Sed dolo ab his tribuitur, qui eā uim ueritatis, cui nitimur, sustinere non possunt: cum tota ista pericope nihil sit, quàm uitiosa argumentatio. Cum enim synecdocham oppugnatis, simul proditis uos ipsos, nondum uidere quid nam sit synecdocha. Nondum enim intelligitis, ibi nō esse synecdochā, ubi uerba secūdum simplicem genuinumq́ue sensum accipiuntur: ubi enim hoc fit, ibi nō est tropus. Tropicus enim sermo is est, qui non ingerit nobis eum sensum, quem uerba primo adspectu promittunt. Synecdocha tropus est: ergo ubi synecdocha est, ibi alius latet sensus, quàm primo appareat. Cum ergo sic colligitis: Si infantes inter credentes numerati sunt, ergo fregerunt panem, orarunt, res diuendiderunt, atq́ue opus habentibus distribuerunt, &c. ad literam ipsam omnia exigitis. Quid ergo? uultis'ne synecdocham de isto loco profligare? Cur ergo non dicitis, locus iste synecdocham non recipit, atq́ue hoc ipsum testimonijs & argumentis confirmatis? Id quod fieri nequit. satis enim superq́ue superius probauimus, infantes esse de parentum familia: & quod non tantum impie, sed etiam immaniter facitis, cū infantes credentium mauultis sub sarcinarum rerumq́ue nomine comprehēdere, quàm credentium. Si autem in hoc estis, ut synecdochicum sermonem istum cōfiteamini quidem esse: sed hoc requirere synecdocham, ut quicquid de aliquo toto corpore dicatur, id uerum fiat de omnibus partibus (ut nulli dubium est, uos sentire, qui uestra tam docta propius inspicit) iam toto erratis cœlo. Non enim est synecdocha, ubi, ut diximus, id quod prædicatur de singulis, uerū fit partibus: tūc ēm tropus non est. sed tum est synecdocha, cū uel corporis alicuius pars pro toto corpore accipitur, uel totum corpus pro parte. Exemplis id ostendimus manifestissimis. attamē ut uobis adfatim omnia suppeditemus, sic habete. Exodi 23. scriptum est: Ter in anno adparebit omne masculinum tuum corā domino Deo tuo. Videtis mihi hoc Omne? Dicite igitur, num & infantes in cunis ex tota Palæstina ter in anno Hierosolymam baiularentur? si etiam: ergo infantes quoq́ue, secundum argumentationem uestram, septem diebus azymos edebant, agros seminabant, & primitias omnium fructuum offerebāt. Id autem cum nullatenus fecerint, sequetur, masculos non comprehendi, si non adferebantur, iam non erit uerū quod omne masculinum ter in anno adparuerit coram Domino. Est ergo synecdoche, Omne masculinum. & quamuis prima fronte speciem præbeat, quod omnis mas iubeatur adesse ad tres panegyres: hi tamen soli tenentur lege, qui uel eò adulti erāt, ut doctrinam capere, aut primitias offerre, aut arborum frondes circunferre possent, pro festorum uarietate atq́ue rituum ratione. quemadmodum enim Deut. 31. scriptum est, de cōparendo ad legis lectionem in celebritate tabernaculorum, apparet eos aduenisse pueros, qui iam intelligere quod legeretur incipiebant. Sicut autem Lucæ 2. de Christo, qui iam duodecim annorum erat, & in Pæsa festo conuiua fuerat, apparet eos cōparuisse, qui & iter ipsi facere, aut quod ageretur cognoscere potuerunt. Ad festum Pentecostes apparet eos modo ascendisse, qui primitias offerrent: quod patrumfamilias proprie erat, aut eorum qui ipsorum nomine mittebantur. Hic igitur est synecdocha. Rursus Exodi 34. Omne masculinum quod uuluam adperit, meum erit: tolerare synecdocham nulla ratione potest. Sic enim ad omne primogenitum pertinet, ut nullum relinquatur in lege exlex. Videtis nunc arbitror, quàm incondita & indocta sit argumentatio uestra, cum non negatis synecdocham in præsenti loco: Hi qui crediderant, simul erant. attamen simul cōtenditis, omnia oportere uere prædicari de quaq́ue parte, quæ sub isto corpore, de quo synecdocha sumitur, continetur: non attendentes, qua cōpositione

Tropicus sermo.

Synecdoche quando fiat.

D

coieris

A colerit ipsa uox: nempe à σωῦ, ab ἐκ & δέχομαι, quasi tu dicas, quum totū corpus accipio, aliquid seorsim intelligo ex eorum numero quę simul in eodem corpore comprhenduntur. Aut quum aliquid de toto corpore accipio, totum corpus intelligo. Vnde latina uox comprahensio, græcanicæ non deintegro respondet. Deinde quum sic contenditis: Si ergo infantes inter credentes sunt numerati, aut credentes facti, panem quoq; fregerūt: id quod nulla ueritatis ratione fieri potest, perinde atque non sunt baptizati. nam si baptizati sunt, etiam panem fregerunt &c. Adeo misere colligitis, ut indubitatum fiat omnibus qui uestra cum iudicio legunt, omnes uos esse impostores. Cum enim qui Coryphæi estis, non sic indocti estis, ut non uideatis pessime sic colligi, sed cum nihilominus uitiosos syllogismos rudibus proponitis: iā saluari quo minus impostores sitis, ne per ipsum quidem saluatorem potestis. Quid enim hic cogit sequi, ut qui baptizati sint panem quoq; frangant? An non fuerunt apud ueteres circuncisi infantes, qui tamen agnum perinde non laniabant, ut neq; azimos edebant? An quod ter in anno frequentes non adessent, eo magis non erant de populo Dei? Discite igitur, & infantes inter credentes esse censos atq; baptizatos; & ex credentibus eos actu credidisse, orauisse, res diuenditas distribuisse, panem dominicum fregisse, qui iam huc ætatis aut captus uenerant, ut ad ista essent idonei, atq; ad seruandum obnoxij; sicut ex superioribus de Exodo ac Deuteronomio depromptis exemplis liquet. Iubetur omnis mas adesse ad panegyrim, iubentur fœminæ ac pueri adesse ad lectionem legis: at utcunq; litera habeat, per Synecdocham intelligitur quodq; genus pro sua ratione atq; captu. quid enim uagiētibus cum lectione legis? aut quid ephœbis etiam cum primitiarum oblatione, ni pater iussisset?

Synecdoche unde dicta.

Cōprehensio.

Actu credere orare, &c.

Cogit me tandem bone Lector ipsa res, uelim nolim. Catabaptistarū tam uana

B uerba intermittere, atq; in compendium cōtrahere, Sic ergo posthac agam: Omnem nodum dissoluam, & quicquid ab eis dictum est, quod roboris aliquid habere putant, ea fide adducam qua hactenus ad uerbum in latinam linguam traduxi. Id autem hac maxime ex causa, quod quæ isti contra Synecdochicos sensus attulerunt, maxima parte confutata sunt. Quæ uero de testamento argutantur, tunc à nobis & tractabuntur & reuellentur, quum ad testamentum peruenerimus.

Quæ igitur contra Synecdocham huius loci, prima Corinthiorum decimo, Patres nostri omnes sub nube fuerunt, omnes mare transierunt, omnes in Mosen baptizati sunt, omnes eandem escam spiritualem ederunt: quæ inquam contra istas Synecdochas latrant, usque adeo stolida sunt atque impura, ut non sint magnopere curanda. aiunt enim scire se quod ederint, biberint, mare transierint, cacauerint, urinulamq; reddiderint: at uobis esse probādum clara scriptura, quod infantes baptizati sint. atque post multa sic nobis insultant: Vide ergo quomodo nunc Zuinglius cum Synecdocha sua consistat, quam sua calliditate atq; sophistica finxit, ne ueritatem agnoscendo, persecutionē crucis Christi patiatur. Quid his facias hominibus? Nos ut Synecdocham probe exponeremus, hęc attulimus exempla: quæ tam abest ut reuellere possint, ut eis etiam uti qui uolet, merito debeat, non tantum pro exemplo Synecdoches, sed pro exemplo quoq; quod tempore Apostolorum infantes credentium tincti sint, quemadmodum superius attigimus. Isti autē amarulentia, cum acrimonia uerbi Dei nihil possunt, rem adgrediuntur. Calliditatem atq; sophisticam obprobrant, quas sic abominor, ut omnia mea scripta me ab hac suspicione melius liberare possint. quàm ulla in hoc ipsum parata oratio. Veritatem autem & agnosco & colo. Neq; mihi quicquā erat pauendum, si sententiam uestram secutus essem: nisi uos estis mendacissimi, qui sæpius quàm dicere possim promisistis, fœlicissime omnia cessura, si partes uestras

A sequar

C sequar. Sed ad clamores & calumnias fugiendũ uobis fuit, cum receperatis uos Synecdocham euersuros, id autem uideretis esse impossibile. Sunt ergo Synecdochæ, perpetuoq; manebunt: Patres omnes baptizati sunt: Patres omnes eandem nobiscum escam spiritualem ederunt: ut superius satis est ostensum, atque in sequentibus iterum tractabitur. Hactenus ad cõfutationis uestræ partem primam respondimus, ad alias processũ disputationis idem faciemus; nunc ad secundam partem accedimus.

SECVNDA PARS.

ISTA pars subruet fundamenta uestræ superstitionis, quæ, ut omnia, nunquam in publicum dedistis, sed nemo fermè omnium uestrum est, qui tam bene cõditarum legum uestrarum exemplar descriptum non habeat. Quid oro causæ est, cur non uulgetis quæ tam diuina tamq; salutaria sunt? Sed lucem timent male conciliata, doctorum piorumq; hominum iudicium uerentur: id tandem in causa est, cur superstitionis uestræ constitutiones prematis. Nos ergo eas ad uerbum, atque ex fide, in latinam linguam traductas mundo propinamus; atque ut in superioribus, uestra proponam, dein refellam.

TITVLVS CATABAPTISTARVM CONstitutionis aut sectæ.

Articuli quos tractauimus, & in quibus consensimus, hi sunt: Baptismus, Abstentio, Fractio panis, Deuitatio abominabilium pastorum in Ecclesia, Gladius, Iusiurandum.

D AD hunc Articulum dicimus, quod Apostolus ad Colossenses secundo: Si mortui estis cum Christo elementis mũdi, qui fit ut decreta siue dogma- δογματίζεσθε ta constituatis, tanquam in mundo sitis: Sed scio quid dicturi sitis: Hęc nõ esse humanas constitutiones, sed diuina oracula. Ad quæ nos: Cur ergo dicitis, uos ista tractauisse atq; consensisse? Si diuina sunt, cur Articulos adpellatis uestræ cõiurationis? cur humanum stercus uestrum ori dominici uerbi oblinitis? Si minus, cur noua decreta imponitis ceruicibus fratrum uestrorum? Vultis igitur dominari in sorte Domini, & furtim in captiuitatem abducere, laqueumq; inijcere fratrum libertati. Nam quocunq; uertamini, nihil habetis opus nouis articulis: nihil habet opus diuina prouidentia isto uestro consensu, quæ nihil aliud est quàm conspiratio. Sed sic omnia disponit cœlestis sapientia. Quotiescunq; nomen sectæ obprobrauimus, eo quod ab ecclesijs Christum confitentibus & amplectentibus desciuissetis, protinus respondebatis, uos sectam nullam fouere: nunc ipsi producitis bellum hunc fœtum uestrum. Quomodo hæreticus non est, qui in certos articulos conspirauit? quod uos consensum honestiore uocabulo adpellauistis. Sed nunc ad fundamenta articulorum uestrorum reuellenda cõuertimur; ut quæ uos diuina esse iactatis, mundus uideat esse fanatica, stolida, audacia, impia. Nihil nisi dicam.

CATABAPTISTAE.

PRimo discite de baptismo. Baptismus debet dari omnibus qui docti sunt pœnitentiam atq; mutationem uitæ, atq; in ueritate credunt, quod peccata sua per Christum sint abolita, & omnium qui ambulare uolunt in Resurrectione Iesu Christi: quiq; cum ipso sepeliri uolunt in mortem, ut cum eo possint resurgere. Omnibus itaq; qui baptismum ad hunc modum postulant, & nos per seipsos requirunt, dabimus. Hoc pacto excludentur omnes infantium baptismi, Pontificis Romani summa abominatio. Huius articuli habemus testimoniũ atq; robur scripturæ, habemus etiam Apostolorum morem, quæ nos simpliciter ac simul firmiter seruabimus. Certi enim facti sumus.

A
RESPONSIO.

Expende optime Lector, quot modis præstigiatores isti simplicium iudició imponant. Primo: quis ignorat baptismum dari debere omnibus in Christo, cum pœnitentibus, tum peccatorum remissionem inueniri cõfitentibus? Certamen de hoc nullum est: sed de illo, num solis istis dari possit, & eorũ infantibus liberis minime? Secundo: celant iustitiam operum, & remissionem peccatorũ per Christum hic confitentur, cum aliàs manifeste negent. Qui enim operibus fidũt, Christũ euacuant. Si enim ex operibus legis iustitia, iam frustra Christus est mortuus. Tertio: Neq; tamen sic celant, ut nullo signo sententiã suam prodant. Cum enim dicunt, omniũ remitti peccata, qui in resurrectione Christi ambulare, quiq; cum eo sepeliri in mortem uolunt, iam Liberum arbitrium, & proxime istud operum iustitiam erigunt. si enim nostræ est uel electionis, uel potestatis ambulare in resurrectione Christi, aut cum eo in mortem sepeliri, iam liberum est cuiq; & Christianum esse, & optimũ: falsoq; Christus dixisset, Nemo potest uenire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit illum. Depræhenditur hic deniq; summa eorum malitia. Cum enim negant iusiurandum Magistratui exigenti, causam adducũt istam: quia non possit homo iuxta uerbum Christi, ne pilum quidem capitis sui tingere, ut uel niteat albore, aut sordeat nigredine. Hic autem qui uolunt, inquiunt, secundum eũ ambulare, ac deinde qui semetipsos requirunt, posteaquàm scilicet promiserunt se ambulaturos secundum Christi resurrectionem. Poterit ergo qui sic promittet ambulare iuxta condictũ nec ne? si etiam: Cur ergo non iurabit se istud aut aliud facturũ, cum possit? sin minus, Iam æque non debetis exigere, ut dicat se iuxta Christum ambulaturũ, ne mendax fiat, atq; iurare uetatis quo minus fiat periurus. Quarto: Vbi scripturarum legistis, quod nulli sit baptismus dandus, ni-
B si qui ipsemet hanc confessionem faciat atq; requirat? Ex uobis igitur ipsis loquimini. nam circuncisio multo sæpissime data est eis, qui neq; confiteri, neq; postulare poterant. sed totum uetus Instrumentum reijcitis: id quod in superiori confutatione nihil obscure proditis, qui locus à nobis tractari debuerat, sed excidit. cõmodum ergo huc succurrit. Vbi sic aitis: Neq; opus est, ut baptismũ in ueteri Testamento quæram. Quo uerbo, quid? uetus Testamentum nõ contemnitis? cum tamen Christus & se & doctrinam suã eius iudicio submiserit. Apostoli uero alia scriptura usi non sint, imò ne uti quidem potuerint, cum post principia prædicationis eorum nulladũ esset scriptura, quàm ex eo petita. Hic igitur error uester, quo analogiam sacramentorum non consideratis (quod tamen Apostolus Paulus sic prima Corinthiorum decimo, & Colossen. tertio facit, ut eius exemplum negligere merito nulli debeamus:) error inquam facit, ut fœderis signum absq; omni scriptura negetis ulli esse dandum, quàm qui de uestra sententia confessus sit, atq; postulauerit. An autem istuc non est dogmata aut constitutiones decernere? Quinto dicitis: Huius articuli habemus scripturæ testimonium ac robur. Quis mentitur? wär ligt.
(ut Germanico scomate utar.) Producite ista uestra scripturæ testimonia, & certamen erit omne sublatum. Sexto: Vbi habetis hunc Apostolorum morem, quod neminem uoluerint baptizare, quàm qui cõfessionem hanc uestram & fecerit & subinde baptismum petierit? Septimo: Quæ nos simpliciter, inquiunt, ac simul firmiter seruabimus: certi enim facti sumus. Cur promittũt se facturos, quod in potestate sua non est? Quod si ad baptismum referunt, se scilicet iuxta hunc ritum baptizaturos: iterum δογματίζουσι, id est, decreta faciũt. Quod ipsi quoq; agnoscũt, cum addunt: Certi enim facti sumus. Si enim huius constitutionis suæ possent robur ex scripturis habere, indubie adducerent. cum autem nequeunt, iam ad reuelationem & spiritus cõfirmationẽ recurrũt, Certi facti sumus inquiẽtes, αὐτόπιστοι.

 Obiter

C Obiter hic quoque non prætereundũ est, quod errori eorũ de Resurrectione id maxime occasionem præbuit, quod non uident Paulũ in Rom. 6. cap. ab externo signo epichirema decerpere, quo ad imitationem Christi adhortetur uehementius. Sed ubicunque baptismi nomen inueniunt, etiamsi isthic de baptismo sacramentali non agitur, renitente ueritate ad aliquod incommodum detorquent.

CATABAPTISTAE.

Secundo. Quod ad abstensionem siue excommunicationem attinet, sic consensimus. Excõmunicari debent omnes, qui posteaquam sese Domino dediderunt, ut eũ in præceptis suis sequanĩ, quique in unũ Christi corpus baptizati sunt, & fratres aut sorores appellanĩ, dum labunĩ aut cadũt in peccatũ, atque imprudentes præcipitati sunt. Debent ergo huiusmodi admoneri, bis in occulto, tertio publice pro Ecclesia debenr corrigi, iuxta præceptum Domini. Hoc autẽ fieri debet iuxta ordinationem, aut imperiũ diuini spiritus, ante fractionem panis: ut omnes unanimiter & in eadem charitate unũ panem frangere atque edere possimus, & de uno calice bibere.

RESPONSIO.

Videbor, si ad hanc legem tacuero, eam approbauisse: si uero quædam attigero, carpendi auiditate ægrotare. Cũ autem omnia sint tam rustica, ut nihil planè quàm triduanum theologum redoleant: patiar & ipse hoc loco ignorantiã simplicitatem adpellari, & paucula ad quæ conniuendũ nõ est, paucis adnotabimus.

In hoc errant igitur, quod dicunt: Tertio debent publice pro concione corrigi. Nam tertio debent admoneri ab Ecclesia, nondũ corrigi. Tum deinde si monitorem ecclesiã non audierint, pelli cœtu debent. Secundo loco cũ id fieri debere tradant, ante fractionem panis, iterũ errant. Nisi denuntiationem, quæ apud ueteres fiebat, intelligas: quæ nihil aliud quàm excõmunicatis, qui dudum abiecti erãt, interdicebat, ne simul panem frangerent: non quod tum primum excõmunicarentur, nisi occasio sic coëgisset: sed quod excõmunicatis aditus ad ecclesiæ conuiuiũ negaretur. Quod ideo dicimus, quod Catabaptistæ in hac sunt sententia, ut cœnam negent se peracturos, nisi qui acturi sunt prius confiteanĩ aut testentur, se excõmunicationem aut relegationem laturos esse. quod ipse non arbitror ex Apostolorũ more fieri, qui cœnã Domini celebrauisse uidentur citra huiusmodi interdicta. At ubi quis ingens flagitium designauisset, iam relegabaĩ. Indeque usuuenisse arbitror, ut sic excõmunicatis aut relegatis ante cõmunionem publice interdiceretur à conuiuio dominico. Nam quod quidã in more olim & nunc habent, ut sic prælegant, Non accedat homicida, fœnerator, adulter, ebriosus, &c: non ex instituto Christi arbitror fieri. si enim adulter aut ebriosus, aut alij uitio obnoxius Ecclesiã contaminat, moneri debet iuxta præscriptum Christi, & testibus (si inficietur) corã Ecclesia conuinci, atque sic tandem contumax uitari, aut ab Ecclesia relegari: si uero fama solummodo circumuolat, quæ nonnunquam mendax est, aut is qui in suspicione est, iure tergiuersari potest, ut qui palàm honeste se gerat: excõmunicari temere non debet, nisi cũ compertum est id cuius causa excõmunicatur. Hæc aũt à meipso non dico, sed Domini Iesu uerba sibi mutuo comparans, & expendens, in hanc sententiã eo. Cum enim Petro dicat, septuagies septies esse condonandũ: & alio loco iubeat, zizania sinere usque in diẽ messis: planè ostendit, quædam esse ad quæ fraterna charitas conniuere possit. Cum autem contrà, post contemptam Ecclesiæ monitionẽ protinus relegare præcipit: ea nimirum intelligit, quæ & manifesta sunt, & Ecclesiam contaminare possunt. sunt enim in utranque partem prohdolor quidã nimis propensi: Vni, qui nihil putant adhuc ad istam peruenisse mensuram, ut relegari debeat, ex eo nimirũ quod eodem aut pari saltem morbo laborant: Alteri, qui si adfectus aliquis suadeat, protinus exclamãt, Cur nõ excõmunicatus

Denunciatio Excommunicationis. D

Excommunicationis ratio.

A catur iste? Moderamen igitur hac in re summa cum diligentia, quod & precibus à Domino impetrari debet, obseruandum est. Verum quid est, cur nobis Catabaptistæ quicquam de excommunicatione dicant: cum nõdum deliberauerint, parricidium, quod in agro Sanctogalli perpetrauit Catabaptista in Catabaptistã, frater in fratrem iudicandum, aut quomodo iudicandum sit?

CATABAPTISTAE.

Tertio. In fractione panis sic consensimus, atq; unanimiter statuimus: Vt, qui unũ panem frãgere uolunt, in cõmemorationem fracti corporis Christi: & de uno poculo bibere, in cõmemorationẽ effusi sanguinis, prius in unũ coierint, puta in unum corpus Christi, hoc est, in Ecclesiam Dei, in qua Christus caput est. Id autem signanter per baptismum. Nam ut diuus Paulus docet, nõ possumus simul esse participes mensæ Domini, & mensæ dæmonũ: neq; possumus simul esse participes calicis Domini & calicis dæmonũ: hoc est, omnes qui cõmunionẽ habent cũ mortuis operibus tenebrarum, nullã habent cõmunionem cũ his qui ad Deum ex hoc mundo uocati sunt. Omnes qui in malo desident, nullã partem habent cum bono: sic ergo sequi oportet, ut qui nõ habeant uocationem Dei sui in unam fidem, in unũ baptismum, in unum spiritũ, in unum corpus cũ omnibus filijs Dei, hi non possunt in unũ panem coire. Vt procul dubio fieri oportet, si modo panem iuxta præceptum Christi frangere quis uelit. RESPONSIO.

Huc scilicet omnis tendit superstitio, ut rudis plebs, quæ ad omnem nouitatem sese erigit, in Catabaptismum & Cacoecclesiã abducatur. Neminem admittitis cœnæ dominicæ, ni baptismo prius in unum corpus Christi coierit. Ergo baptismo ueluti glutino quisq; huic corpori coniungit? Cur igitur tantopere digladiamini, ne quis baptizetur ni prius crediderit & confiteatur suoipsius etiam B ore? Videte ut uobis constetis. Sed non uultis hic de baptismo loqui ecclesiæ, sed de baptismo hæreseos, hoc est, sectæ uestræ: qui ut est extra ecclesiam natus pseudo siue catabaptismus, quidam anabaptismum malũt, merito uocatur. Cum ergo rebaptismum aut contra baptismum nolitis agnoscere, cum tamen contra perpetuum ecclesiæ Christi morem, & contra diuinam legem, retinctione uestra Christum iterum crucifigatis (ut enim semel est mortuus & sepultus, & à morte excitatus: ita semel tantum baptizari amat, qui Christum amat) nõ audetis inquam retinctionem uestram Catabaptismum appellare, sed baptismum uocatis, quod rebaptismus est. Et cum uerba uestra hanc speciem habeant, quasi nolitis quenquã ad cœnã Domini admittere, nisi qui baptizatus sit: istud uultis, quod nemo in Cacoecclesia uestra debeat se cœnæ Domini sperare participem fore, ni retinctus sit. Id inquam uultis. Vide mi strophas impostorũ ô Lector: simpliciter de baptismo loquuntur, qui de simplici baptismo nolũt intelligi, sed de duplici. id quod huius legis confirmatio testatur, cum sic addunt: Nam ut diuus Paulus docet, nõ possumus simul esse participes mensæ Domini & mensæ dæmonum. Qua nihil aliud uolunt, q̃ dæmoni esse initiatos, qui pueri sunt baptizati, quem errorem hic belle celant, ne nouam quæstionem, quam non possunt, expedire cogant: Puta, an baptismus unus in quem pueri mersi sumus nõ sufficiat. Hunc enim baptismũ cum ex Romano Pontifice, ac perinde ex dæmone esse aliquando proclamarent, à nobis uicti sunt. At nihilominus in ecclesia sua longum circũferunt catalogũ, in quo ex decretis Pontificijs docent, infantiũ baptismũ imperio Pontificum esse cœptũ: nequissimi homines, cũ dudũ ex nobis didicerint Origenis tempestate, qui paululum supra centũ & quinquaginta annos post Ascẽsionẽ Christi uiguit, baptismũ in frequenti usu fuisse: atq; postea tẽpestate Augustini, qui post quadringẽtos annos floruit, nam uterq; testatur baptismum infantium, ex more Apostolorum ad

Pseudobaptismus. Catabaptismus. Anabaptismus.

C sua dimanasse tempora. Quibus temporibus Papæ nomē, & in ecclesias siue monarchia, siue tyrannis non fuit. Reuincebamus autem, ne quid tibi desit nostræ sententiæ Lector, opinionem eorum, qua dicunt baptismum Pontificis non esse baptismum Christi, sed dæmonis, hoc modo: Si baptismus solius Pontificis esset, nihil morari, quo minus dicant baptismum Pontificis esse aut non ex Christo, aut ex dæmone. Nunc autem baptismum Christi non esse Pontificis baptismum, etiā si Pontifex cacodæmon ipse esset, ac baptismo Christi uteretur. nam cum dęmon Prophetæ uteretur testimonio, cum Christum tentaret, iam Prophetæ uerbū non factum esse dæmonis uerbum: atq; iterum, cum dæmones clamarent, Tu es Christus filius Dei uiui, iam salutaris confessio nihilominus erat salutaris, etiamsi dæmon ipsa usus erat: sic cum Pontifex baptizaret in nomen non suum, sed patris & filij & spiritussancti, baptismum uitiare nullo pacto potuit, quo minus esset ecclesiæ Christi baptismus. Secundo: Christum ipsum dixisse, Qui non est contra nos, nobiscum est. Pontifex ergo cum uel hoc boni haberet, ut nō in aliud nomen baptizaret, quàm in quod ipsi baptizaremus, hac in re nobiscum esset: perinde atq; is qui dæmonem uirtute nominis Christi, Christum tamen nihil sequens aut colens, depellebat. Postremo, nobile exemplum tum in ista causa, tum in alijs quæ ad externorum disputationem pertinent, nobis reliquisse Apostolos in matrimonio. Vt enim coiuissent matrimonia apud gentes, antequam Apostoli salutarem ad eas attulissent Euangelij doctrinam, sic ea intacta reliquissent: Id quod uel unius Pauli 1. Corinth. 7. testimonio pateret. qui fideli coniugi præciperet, ut cum infideli, si modo gratum ei facere, habitaret: Quid hoc aliud fuit, quàm matrimonij leges quas gens quæq; habebat, imò ea matrimonia quæ in idololatria

Christi baptismum non esse baptismū Pontificis.

Matrimonia gentiū ab Apostolis non mutata.

D coierant confirmare? Aeque igitur nobis quoq; eum baptismum nō esse repudiandum, qui nō modo non esset Pontificis ingenio uel autoritate inuentus, sed Christi ipsius & Apostolorum autoritate atq; more. neq; enim Pontifices in alium, q̃ in patrem & filium & spiritū sanctum baptizauerint. In quo autem putarent matrimonia apud idololatras coiuisse? At Apostoli ea permittebant integra atq; intacta, quibuscunq; tandem legibus aut dijs coiuissent. Quāto magis nobis intactus erit baptismus, qui in nomē id datus est, in quod nos damus, etiamsi Pōtifex Romanus dederit: Iam obijciebant, odiose nimis, salem, butyrum, saliuam, lutum, & id genus, imò ipsas quoq; orationes quæ super infantibus fiunt: quod neq; Ioannes, neq; Apostoli legerentur orationibus baptismo præiuisse. Ad quæ sic respondimus, primum ad cæremonias: Christum interim cæcos quosdam uisui restituisse, mediantibus tactu aut luto, interim solo uerbo, Respice: neq; tamen eos minus uidisse, qui tactu uel luto mediante aciem recepissent, quàm qui solo uerbo. A nihil morari nos externa ista, si ecclesia iubeat rescindi; factumq; est, ut protinus iuberet. non ignorantibus nobis, qui uerbo præsumus, iam inter exordia ecclesiæ horū fuisse usum, tametsi eis nō tantum tribueret atq; his nostris temporibus, unde & citra negociū recidimus. Ad orationes quas itidem rescindere conabant, sic respondimus: Ipsum dominū Iesum bene precatū esse super infantib. ad se cōportatis, quæ ergo (malū) insania, nolle ut super infantib. bene precemur? Vicimus hac parte nos, altera Catabaptistæ. Hæc inquā omnia & norūt, & celāt apud cæcos ecclesiā, imò cōiuratione suā. Atq; ut redeā unde digressus sum: Cū his rationibus atq; scripturæ fundamentis sciāt nō esse Pontificis baptismū, sed Christi, quo nos baptizati sumus, & eū nihilominus cōtemnant: fit manifestū, id eos nullo iure aut ratione facere, sed uiolētia et furore, q̃ rebaptismū suū baptismū adpellare (si nō uere, at uerisimiliter) possint, atq; rudiū corda ad retinctionē ptrahere. Postremo, ne in uerbis eorū dep̃hendi possit q̃ tendāt, huius baptismi sui atq; separationis tandē

Salz schmaltz.

Cæremoniæ

Orationes in baptismo

expo-

C expositionem adferunt: Hoc est, inquiunt: Omnes qui cōmunionē habent cum mortuis operibus tenebrarū, nullam habent cōmunionem cū his qui ad Deum ex hoc mundo uocati sunt. Considerabis hic Lector omnia diligenter, & scio inuenies, quibus strophis ac futelis ad coniurationem suam imperitos homines alliciant. Nónne uides eos hac expositione uideri uelle, quasi nihil aliud intendant, q̄ qui impudentissime peccent, non debeant ad cœnam Domini cōuenire? Cum autem hoc clarissime uideas, nónne idem proxime præcedenti lege relegationis aut excommunicationis agunt? Quorsum ergo attinet, duabus constitutionibus unā eandemq́ causam tractare? Colligis ergo iam nullo negocio, eos hac constitutione uelle, utcunq́ uerborum seriem cōcinnauerint: Quod qui cœnā Domini cū eis uelit adire, in Catabaptismo quoq́ suo retinctus sit: & quod eos, qui infantes baptizati sunt, de mensa dæmonum esse putāt. Est ergo hic expositionis ipsorum sensus, quod qui ad proditionis & coniurationis suæ cōcesserint ecclesiam, ex eis sint, qui à Deo ex mundo uocati sint. Qui uero nolint ecclesiam Christi prodere cum eis, ex eis sint qui cum mortuis operibus communicent. Nam ipsorum uerba & quotidiana opprobria hoc testantur. Cū enim aut nuptias, aut publicas epulas inter nos celebrari uident, protinus exclamant, Gentiles, deq́ mundo esse, nō de ecclesia. Et neq́ satisfactionem istam, quod Christus & Apostoli ad nuptias cōparuerint: neq́ istā, quod filij Israël hilariter tribus per annū uicibus conuiuati sint: quodq́ ipsa Domini cœna perpetuo amicum conuiuium mansisset, ni Corinthij fuissent abusi: recipiunt, neq́ ullam aliam. Vides iam ex una parte, quàm iniqui iudices sint, qui protinus ut ea uident apud nos fieri, à quibus ne Christus ipse abhorruit, traducunt, deuouent, ac damnāt. Ex altera uero, quàm eandē de faciant cum de seipsis tam magnifice sentiūt, ut se istos esse glorientur, qui de mun-
D do sint ad Deum uocati. Quasi uero stupra, adulteria, parricidium, inuidia, odiū, arrogantia, hypocrisis, in quibus ipsi mortales omneis antecellunt, mundana nō sint. Non loquimur de immoderatis nuptiarum & conuiuiorum impensis, delicijs, ac petulantia: sed lætitiam tolerabilem tam abest ut damnemus, ut qui eam pijs auferat, nō dubitem cum detrimento redditurum. In summa, igitur, hac istud uolunt lege, ut cœnam suam ne adeat, nisi qui retinctus est, nisi qui de mundo ad Deum uocatus est: hoc est, qui de Catabaptistarum ecclesia & hæresi est. Quicquid agunt & dicunt, cōiuratio est (iuxta Prophetæ uerbum Isaiæ octauo) & simulatio pessima. Quæ enim par est iniquitas ei, qua se homo propter innocentiam suam alijs præfert: & qui septuagies septies ignoscere debet, ad nullum fratris casum conniuet: etiā si is qui sic se gerit, uere sit innocentissimus? Sed quid ago? Ex nostris non fuerunt, ideo à nobis abierunt. CATABAPTISTAE.

Quarto. Sic cōstituimus de defectione, separatione, aut deuitatione, quę fieri debet ab isto malo quod diabolus plantauit, ita ut cum eis nihil commercij habeamus, neq́ cum eis concurramus in communicatione abominationū ipsarum. Hoc est, quandoquidem omnes qui in obedientiam fidei nondum cōcesserunt, quiq́ nondum Domino nomen dederunt, quod uoluntatem eius facere uelint, uehementer abominabiles sunt coram Deo: nihil ab eis fieri potest, quod nō sit abominabile. Nunc autem in mūdo planè aliud nihil est, neq́ in uniuersa creatura, quàm bonum & malum, fideles & infideles, tenebræ & lux, mundani & qui extra mundum iam sunt, templum Domini & idola, Christus & Belial: & nullum ex his partem potest cum altero habere. Notum quoque nobis est præceptum Domini, in quo iubet, ut separati simus à malis: tunc enim uelit Deus noster esse, nos autem & filij, & filię eius futuri simus. Iterum pręcipit, ut è Babylone terrenaq́ Aegypto exeamus, ne malorum atq́ pœnarum fiamus participes, quæ

Dominus

C Dominus in eos adducturus est. Ex quibus omnibus discere debemus, q̄d quicquid non est cum Deo nostro & Christo coadunatum, nihil aliud sit quàm abominatio, quam deuitare debemus. Hic intelligimus omnia Papistica, & secundopapistica opera & idololatriæ conuentiones, ad ecclesias profectiones, domus conuiuiorum, ciuitates & fœdera infidelitatis, & alia multa his similia, quæ à mundo in precio habentur, cum tamen ex diametro contra preceptum Christi & pugnēt & fiant, secundum mensuram iniustitiæ, quæ in mundo est. Ab his omnibus debemus esse alieni & separati: sunt enim meræ abominationes, quæ nos Christo exosos reddunt, qui nos liberauit de seruitute carnis, & reddidit idoneos seruitio Dei, per spiritum Dei quem dedit nobis. Vigore huius constitutionis decident à nobis diabolica arma uiolentiæ, ut sunt gladij, arma, & huiusmodi, & omnis usus eorum siue pro hostibus, siue pro amicis, in uirtute huius uerbi Christi; Vos non debetis resistere malo.

Ciuitatem hodie Ciuilegium uocant.

RESPONSIO.

QVid sibi tam incondita oratione uelint, quæ adeo & discerpta & cōsarcinata est, ut sanum atq; integrum in ea nihil sit, non facile diuinares, ni prius in operis titulo dixissent, se tractauisse super deuitatione abominabilium pastorū in Ecclesia. Prima igitur ista, ut nihil sit in mundo quàm bonum & malum, CHRISTVS & Belial, ac reliqua iuga, quæ diuini homines in hoc coaceruarūt, ut nusquam non essent magnificentissimi, ac uel uti rationem reddāt cur in Ecclesias nostras non conueniant. Atq; ne putes hunc eos horrorem habere de pontificijs pastoribus, in nos ad hunc modum debacchantur: cum pontificijs enim conueniūt, neq; à cōgressu ipsorum abhorrent. Qui ab Euangelio stamus, hic petimur. Causa est, quod soli Catabaptismum & seditionem, rerumq; omnium mixtionem & D prodimus, et pro uirili cauemus. Appellamur ergo à pontificijs hæretici, à Catabaptistis autem Secundopapistæ, ut qui baptismum infantium & quædā alia nescio quæ, quę isti nollent, seruemus in Ecclesia. Sic ad Domini gloriam exercemur, ut uictoriam ei reportemus eo clariorem, quo à pluribus petimur. Prodam itaq; breuibus fraudem, quam in his huius constitutionis uerbis celant. Quæ de separatione ex scriptura proferunt, non sunt ad hunc sensum, quo ipsi torquent dicta, nam alioqui non modo è mundo, quemadmodum Paulus loquitur, sed etiā de Ecclesia exire cogeremur, nihil enim est in rebus humanis tam sanctum & inculpatū, quod nulla in parte deficiat. Separari ergo debemus, primum ipsi à nobis ipsis, de quo & Christus loquitur: Qui odit, inquiens, animam suam in hoc mundo, in uitam æternam custodit eam. Hæc separatio fit, cum quotidie ordimur emendationis studium, ac pro uirili fratres & exemplo & oratione ad idem hortamur: sed secundum hanc considerationem non quærimus separari ab his, qui nobiscum infirma habent omnia. Res quoq; ipsa monebit, si modo uere pij atq; cultores Dei sumus, quousq; quidq; sit ferendū: imò pietatem solam, in hoc casu abolendi aut recedendi, sic audire debemus, ut lex alia poni nec possit, nec debeat. Secundo separamur ab his, qui iam non infirmi sunt, sed maligni: quod ipsum quoq; siue charitas, siue pietas docebit. Nam & Christus ipse, contumacem ac impudentem scelerosum tunc tandem uitari iubet, cum eò peruicaciæ peruenerit, ut ecclesiā quoque nō reuereatur: sed scio quo tendat hoc supercilium deuitationis. Vt primum aliquem ad factionem suā pertraxerunt, ante omnia uetant ne ad mensem saltem, si omne tempus aut longius obtineri non potest, ad nullam concionem cōueniat, ubi is doceat, qui sectæ suæ aduersetur. Quod præceptum inter initia ualde suspectum est ijs, qui nōdum sunt in uniuersum dementati, multi enim qui ad bonam mentem redierunt, hoc testantur: continuo enim respiciunt ad illud Apostoli, Omnia probate. Vt ergo per Anthypophorā, istam cogitationem stolidis hominibus

Secundopapistæ.

Separari à seipso quid.

Separari ab alijs, nempe malignis.

A bus amputent, tantum diligentiæ absumunt, in inculcanda separatione. Conuentiones ergo damnant, ut cum in urbium curijs honestissime conuenitur: semper enim inueniuntur qui hominum audaciã arguant. atq; mirum est eos hic obmisisse, quod aliâs post prima semper obiectabant: In curijs sæpe homicidia esse facta, quasi eadem non sæpius in foro & agro acciderint: in agrum igitur & forum conueniendum non esset? Ad ecclesias item profectiones damnant: id autem ea uerborum forma, quasi uotiuas istas profectiones, quales olim instituebamus ad idolũ, quod Laureti est, Aquis, Oetinge, atq; alijs locis, intelligãt, cum tamen statutas certis diebus ad Ecclesias profectiones damnent. Hę dolent eis. malũt enim istas, ubi aut multi in syluam aliquam conueniunt, nocte potius quàm die: ut cum deinde per densas tenebras puellis & matronis paulo formosioribus est domum palpitandum, spiritualia cõnubia consumant carnali copula; aut ubi duo uel tres in hominis paulo habitioris ędes conueniunt, edunt, garriunt, captiuas mulierculas abducunt, ac deinde reliqua, quæ tu uix cogitare audes, faciunt. Hac uenatione multo maiorem prędam inueniunt, quàm si in Ecclesiarum concionibus audirent ipsorum auditores, quæ cõtra doctrinam eorum sunt. Quis enim stultas tum puellas tum fœminas & uiros agricolas ac simplices ab huiusmodi lupis tuebitur, quum nunquam adperte grassentur, neq; Apostolorum more primum ad synagogas ueniant, & doctrinæ suæ fontes ex scriptura adperiant: sed ubi per menses aliquot apud male feriatum aliquem delituerunt, & familiam uniuersam non tantum errore, sed scortatione quoq; cõtaminarunt, iam tandem aliqua parte adparent: cumq; ad doctrinæ suæ rationem postulantur, ipsi auolant, atq; implumes pullos miluio relinquunt. Ideo abhorrent à Christi tum uerbo tum instituto, qui

B & dixit, In occulto locutus sum nihil: & præcepit, Vt quæ in aurem audirẽt, prædicarent super tecta. Hic mihi Verpos uide. Nacti ergo ex uillis aliquot hominũ, in tecta quoque ascendunt, & cornicantur se nunc implere, quod Christus dixit: Prædicate de tectis, &c. Cumq; uiator aut lictor de longinquo prospicitur, demissa cauda faciunt, quod uulpeculam apologi narrant. Iam ciuitates quoq; damnant, cum non uideãt Paulum hac una se exceptione à uiolentia seruauisse. Num obscurum ultra est, quod in hoc uno sunt, ut omnia misceant, omnem tum amicitiam tum coniunctionem soluant? Quis quo minus ciuis sis unquam uetuit? Fœdera infidelitatis, pro fœderibus infidelium, hebraico schemate dixerunt docti homines. Fœderibus ergo renunciandum erit, nisi nolimus in istorum baptismo naufragium facere. Vides quo tendant? Addũt enim, meras esse abominationes, quæ nos Christo exosos reddunt, qui nos liberauit de seruitute carnis, &c. Quæ est hæc seruitus de qua hic loquuntur? Nimirum ista, ubi paretur Ecclesiæ Christianæ, ubi conuenitur cum honestate tam in publicos quàm priuatarum sodalitatum cœtus, ordinis ac tranquillitatis causa: ubi fœdera quæ & iure facta sunt, & sine iniuria solui non possunt, atque similia seruantur. Horum inquam atque debitorum omnium liberationem, pij hac in re interpres, Christo acceptam nunc quidem ferunt obscurius: sed palàm prædicabunt, ut primum tantam erunt nacti Ecclesiam, cuius uiribus fidere se posse putabunt. Vnde nouæ nobis Tragœdiæ denuo sunt expectandę. Arma quæ domi gentes quędam ut Germanicæ atq; Helueticę ex more gestant, non magnopere damnamus: sed homicidia detestamur. ea uero non semper ferro, sed nõnunquã sparro aut saxo perficiunt. Quo ergo iubetis montes ac syluas efferri? ex his enim tela petuntur. Acino uuæ passæ quidã interijt, alius pilo caprino in lacte poto. Ipse uidi qui apud Doggios meos uno unius apis aculeo moreretur: eliminandæ ergo uuæ, capræ, apes? Sed & hoc scio quo pertineat. Vis omnis præsertim magistratus eis infesta est, neq; hoc con-

Conuentiones à Catabaptistis receptæ quæ.

Fœdera infidelitatis.

Libertatẽ carnis à Catabaptistis queri.

Arma cur damnentur à Catabaptistis.

C tenti sunt quod Apostolus præcipit: Vis non timere potestatē? quod phas atq; ius est facito. Verbum Christi, Nolite malo resistere, sic non est magistratui dictū: ut nec istud, Vos autem non debetis dominari: quod ad solos pertinet Apostolos et Episcopos, atq; priuatum quenq;. nam potestas à Deo est. Rerum omnium cōfusionem qui quærunt, primum est metuere legitimā potestatē. Vnde & isti nobis perpetuo de ponendis armis nescio quàm friuola ogganniūt. non quod ipse magnopere uel probem uel adcusem hunc ferri gestandi morem, quamuis animum ad cædem propensum supra omnes mortales sic damnem, ut nullicunde maiore præmar odio. Docemus & nos ponenda esse arma, sed hunc gladiū docemus erigendum esse, quo feriuntur, qui iniuriam fecerunt, redimuntur qui passi sunt, collaudantur qui negocia recte gesserunt. CATABAPTISTAE.

QVinto. De pastoribus Ecclesiæ dei sic statuimus: Vt pastor sit de grege unus aliquis, iuxta Pauli ordinationem per omnia, qui bonum habeat testimonium ab his qui extra fidem sunt. Huius officiū esto, legere, monere, docere, discere, hortari, corrigere siue excōmunicare in Ecclesia, & omnibus fratribus & sororibus bene præesse, tam in oratione quàm fractione panis. Et in rebus omnibus corporis Christi uigilare, quo & fulciatur & augeatur, ut nomen Dei per nos colatur & laudetur, blasphemis autem os obstruatur. Isti uero alimentum, si quid huius ei deerit, de Ecclesia suppeditari debet, quæ ipsum elegit. Qui enim Euangelio seruit, de Euangelio uiuere debet, quemadmodū dominus ordinauit. Si uero pastor quid accusatione dignū admiserit aut correctione, iam contra eum non debet agi nisi duobus testibus aut tribus. Cum peccāt publice, debent argui ut reliqui metum habeant. Si autem pastor aut pulsus aut domino per crucem adductus erit, debet è uestigio alius succenturiari, ne populus aut grex Dei dispergatur, sed per exhortationem seruetur, consolationemq; accipiat.

D

RESPONSIO.

VIdimus superiori constitutione, quàm perplexe & confuse, quàm difficulter & obscure de separatione abominationum egerint, eo quod causam haberent parum æquam. Hic autem habemus quàm dilucidi sint, ubi de sua Ecclesia (quam mirum est qua fronte audeāt Ecclesiam uocare) deq; suis pastoribus agunt. Isthic unum hoc agebatur ut proditionem suam iure fieri ostenderent, cum propter mores hominum, tum propter Episcopos. Vbi uarie distringebantur, & quod dicitur, Lupum auribus tenebant. Si enim fidelium mores supra modum calumniabantur, maledicentiæ ac mordacitatis discrimen incurrebant: si mediocriter de eis sentiebant, periculum erat ne non satis concitarentur ad defectionem ij quos iam ad eam induxerant. Libere ergo loqui quum non auderent, cum propter metum & cautionem, tum propter iniquitatem causæ & maliciam, obscure ac suspiciose loqui statuerunt, ut nemo adperto Marte adoriens, facile compræhenderet lubricū ac uersipellem aduersarium. Vtcunq; enim dicturus eras, Quur secessionem paratis à fidelium Ecclesijs? in promptu haberent quod responderent, nihil aliud quàm separationem à pessimis docuisse, id autem non sine lege. Cum autem contrà obijceres, te nihil morari separationem consceleratorum, sed ipsos uideri de eorum separatione loqui quorum uita per omnia tolerabilis esset: Hoc responderent, quod defendere nullo iure cum possent, tragice præmuniendo exaggerarunt, mundus, extramundani, malum, bonum, Deus, dæmon, Christus, belial, &c. Quibus tu mox ad sic ratiocinandum inducereris: Verum est quod aiunt, omnia enim quæ uidentur, aut diuina sunt aut mundana: ac deinde protinus si quid mundanum in te offenderes, te ipsum damnares, etiam si quicquam cum rebus mundanis haberes commercij; & si concitus ad proditores deficeres

A ficeres, minime considerans, quod cum ad ipsos concessisses humanam inuentu-rum miseriam (perinde atque apud istos, qui ciues faciunt quod lex iubet, in curiam coëunt, in nuptijs ac epulis publicis adsunt: qui arma ferunt, reliquaque faciũt, quæ isti tanquam pessima proscindũt: imò maiorẽ, cum ipsi flagitijs abominabilibus, ut eorum proprio uocabulo utar, adobruti sint. nulli suum reddunt, uxores conspurcant, parricidiũ non iudicãt, Magistratũ tollunt, obedientiã eliminant. Quid postea obsecro tutũ erit in rebus humanis? Sed ad propositũ redeo: Cum, inquã, ad defectionẽ superiori Articulo cohortarentur, de industria reddebant omnia obscure, his potissimũ quas adsignauimus causis. Nunc autem ut plani sunt atque dilucidi quum de suæ loquuntur Ecclesiæ pastore? Hæreticæ igitur Ecclesiæ pastori hac lege alimentum concedunt, quod Christianæ Ecclesiæ Episcopo negant. Vbi nunc sunt istę uoces? Ipsi comedunt de mensa Iezabel, Ipsi deuorant domos uiduarum: quum eo tempore nullus ex nobis haberet supra septuaginta aureos, omnesque diceremus, multo satius esse ut ex his bonis quæ prius apud Ecclesias erant siue ex decimis siue redditibus colligerentur, uiueremus, quàm ut ista nescio quibus relinquẽtes denuo grauaremus Ecclesias noua uictus emẽdicatione. Sed gratiæ Deo, pulchre nimis hic Coryphæi sese adperiũt. Iam uictum destinãt Episcopo Ecclesiæ suæ: unde quæso accipient? Nõnne plus satis degrauatos clamatis (& hoc fors iure facitis) innumeris contributionibus, uectigalibus, dationibus, atque alijs exactionibus? Sed hoc suaue est, quod in destinatione alimenti addunt, Si quid huius pastori deerit: quasi uero omnes isti Coryphæi non sint perditissimi errones, qui aut animam cum deberent pedibus redemerunt: aut adeo ignaui ac desides, ut manibus alimentũ parare noluerint. Quid ergo putas illis deesse? Partem alimenti? qui tam inertes ac pigri sunt, ut cum alimentum omne suppeditauisti, uix hanc operam ferre possunt ut uiuant: melancholici homines. bilis enim est, non spiritus, quo se uendit ant. An ignoramus ex bili nasci ac mala commixtione, ut frenetici mortem sibi cõsciscant? Et melãcholicos istos, qui sua ipsorum impatientia laborant, non agnoscimus: sed spiritum mentientibus credimus? Scio omnia non sponte sua ferri, sed Dei prouidẽtia gubernari atque disponi: sed simul uideo, eius prouidentia ad probationem nostram, quo scilicet adpareat an uere fideles simus nec ne, hæc monstra immitti, tanquam liquidos in fontes apros. Quod deinde consarcinarunt hanc suam constitutionem ex multis in scriptura locis, in unum centonem, non arbitror ad admonendum esse necessarium.

Episcopo ab Ecclesia sua alimentum deberi.

B *Catabaptistæ melancholici.*

CATABAPTISTAE.

SExto. Consensimus aut cõstituimus de gladio in hunc modum. Gladius est Dei ordinatio, extra perfectionẽ Christi, quo malus punitur & occiditur, bonus autem defenditur. In lege ordinatur gladius cõtra malos, ad uindictã & mortem. Et ad hunc usum cõstitutus est mundi Magistratus. Sed in perfectione Christi, utimur excõmunicatione tantum, ad cõmonefactionẽ & exclusionẽ eius qui peccauit, ad interitũ carnis, solummodo ad cõmonefactionẽ & cõmendationẽ ne amplius peccet. Hic quæritur à multis, qui non agnoscũt Christi erga nos uoluntatem: An Christianus possit aut debeat gladio uti contra malũ ad defensionẽ boni, aut ex charitate. Reuelata est ergo nobis unanimiter responsio ista: Christus docet nos, ut à se ipso discamus: ipse enim mitis sit & humili corde, & simus requiem inuenturi animabus nostris. Dixit ergo Christus mulieri in adulterio depræhensæ, non quod lapidaretur iuxta legem: qui tamen dixerat, Quemadmodum mandauit mihi pater, sic loquor: sed loquebatur cum ea ex misericordia & indulgentia, & admonitione ne ultra peccet: & ait, Vade noli amplius peccare. Istud nobis æque obseruandum est iuxta regulam excommunicationis.

A ab eis, quàm temperantiã audiuimus aliquãdo ab auidissimo helluone doctã esse. Is cum quid edulij inferretur cuius ipse esset cupientissimus, cõuiuas monebat ne raptim aut immodice haurirent, sed ciuiliter contrectarent, diutine cõmanducarent, ac uoluptatẽ longa cõminutione caperent, quo sibi liceret uberius ingurgitare. Sic cum istis nihil sit truculentius (quæ enim ætas talem maledicentiã unquam uidit?) alios ad Christum relegãt, ut mansuetudinem discãt) ipsi longissime ab eius exemplo recedunt. Adducunt deinde Christi exemplũ quod in adulteram edidit, quod scilicet non tradiderit eam ut lapidaretur, sed misericordiã impenderit ac dixerit, Vade & noli amplius peccare. Delicate quidem omnia ista scribunt, quo facilius deprehendas, spiritus istos etiamnum adulteris esse propicios. Verum quid ignaui ac molles homunculi, non legistis Christum pro diuersitate occasionum alia atq; alia edidisse exempla? Quoties legistis crudelissima? isthic ergo discite diuinam iustitiam uindictamq; agnoscere. Quoties contrà mitissima? isthic agnoscite misericordiã. Tum deinde hoc discite, quod cuius aduentus ille prior nihil acerbum habuit, apud eundem quoq; esse summã iustitiã. Cum autem isto priore aduentu non uenisset ad iudicandũ aut damnandũ, sed ad saluandũ: iam decorum huiusce missionis seruauit. Nisi mihi ostendatis, quod sibi aliquãdo in hoc aduentu iudicis autoritatẽ sumpserit, nunquam mouebitis isto exemplo, ut Christiano uiro non liceat esse Magistratui. Illud autem non potestis. Cum enim uellẽt eum aliquando regem facere, fugit. Veruntamen cum ad dexteram patris persuncta legatione cõsedisset, uidete an non crudeles homicidas male perdiderit, & uineam suam alijs locauerit agricolis. Non est mirũ quod nobis tot sectæ quotidie nascũtur, sed mirũ est non multo plures nasci, posteaquã tam prudentes scripturarũ interpretes habemus, qui nondum discriminant inter Christi omnipotentiã, prouidentiam atq; diuinitatẽ, qua omnia perpetuo gubernat: & inter eam legationem
B qua hic functus est. Cum enim hoc uident quod pro statu functionis huius fecit, iam & in leges eius impingũt. Hic enim non est iudicis officio functus: non enim ideo uenerat. Nemo ergo iudex esto? minime: hoc enim est & diuinum et humanum ius confundere.

CATABAPTISTAE.

SEcundo, quęrit̃ de gladio: An scilicet Christianus pronũciare, aut sententiam dicere possit in causis secularibus, inter uim & uim, inter litẽ & litẽ, in quibus infideles dissidẽt. Vbi istam respõsionẽ damus: Christus noluit decidere inter fratres qui de hereditate cõtendebant: sed à se reiecit. perinde igit̃ nobis faciendũ est.

RESPONSIO.

IAm satis patere arbitror, cur Christus hanc causam à se reiecerit. Non enim in hoc uenerat, ut regnum in hoc mundo sibi compararet: sed ut, qui Dominus omnium erat, sese omnibus subijceret. Quod nos dicimus, ipsa uerba saluatoris testantur. inquit enim: Quis me constituit iudicem ac diuisorem inter uos? En ut iudicis officium à se depellit. Christus enim & si dominus erat omnium, attamen in dispensatione humanitatis nunquã se gessit pro rege. Cum ergo negat se esse iudicem, negat hãc causam ad se pertinere. at interim oblata etiam occasione, non distulit de non reddendo ius suum cuique: id quod fermè nunquam obmittit, si qua præbetur ansa de rebus necessarijs disserendi, semper à crassis ad spiritalia transit. At hic huius nihil faciens palàm docet, aliquem esse iudicem ad quem isti causam suam possent referre: se non esse eum, ergo se non pronunciaturum. ut hic iudicis officium potius uideamus confirmari, quàm aboleri, etiam inter pios. Quod apud Paulum admonemur, ut iniuriam potius feramus quàm cum fratre litigemus: non huc facit, quod non liceat Christianum esse iudicem, sed ne simus litium auidi. quemadmodum & Christus periculo deterret à litibus, sępenumero

Christus cur Iudex esse noluerit.

C usuuenisse clam insinuans, ut qui se speraret uictorem à tribunali rediturũ, in neruum coniectus sit, donec dependeret uniuersum debitum. Hoc autem supra modum Christianũ est, cum sic loquũtur. Inter lites in quibus infideles dissident: per infideles omnes eos intelligentes, qui non sunt de sua hæretica ecclesia. Negãt iudicis officio fungi posse Christianũ uirum in rebus externis, quod tamen diuina res est, si modo recte fungatur: cum ipsi interni hominis iudicium sibi uendicent. omnes enim infideles uocant, qui & Deum uerum atq; unum Christũ Iesum ex integro corde colunt, si solum non sequantur ipsorum errantem gregem: atq; hoc palàm. sæpe enim numero iam duo aliqui ex eis bonos ac pios homines præterierũt, atq; alter ex eis de industria altero paulisper abire permisso, cum nostris aliquid fabulę miscuit. Tum is qui pręierat reuersus clamauit, Quid facis apud incredulos frater? Exi ab eis. Mites scilicet homines, qui quoties datur, iniuriã aliquã concinnãt, Utri uero tibi uidentũ ô Lector esse aut mitiores aut humiliores? sine, qui nihil quàm uim atq; iniuriam cogitant: an ij, qui audaciã omnem suauitate superant?

Infideles Catabaptistis qui dicantur.

Exite ab eis.

CATABAPTISTAE.

Tertio. Quæritur de gladio: An Christianus officium aut Magistratus esse debeat, cum ad eum designatur. Ad quod sic respondetur. Christus rex futurus erat, sed fugit, & non respexit ad ordinationem patris sui: sic & nos facere debemus, eum sequi scilicet, & non ambulabimus in tenebris. Nam ipse quoq; dicit: Qui me sequi uult, abneget seipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Interdicit etiam à potestate gladij, & sic denunciat. Reges gentium dominantur, uos autem non sic. Ultra dicit Paulus: Quos Deus prænouit, hos quoq; prædestinauit, ut sint cõformes imaginis filij sui. Sed & Petrus dicit eum esse passum, non dominatum: nobisq; exemplum reliquisse, ut eius uestigia sequamur.

RESPONSIO.

D Quod Christus ni fugisset rex futurus erat, superius discussum est. Nõ enim uenerat ut coleretur aut ministraretur more tyrannorũ, sed ut ministraret: non ut totum mundũ pro pelle sua redimenda daret, sicut uos Catabaptistæ, fratres omnes ubi periculum imminet prodẽtes, facitis: sed ut animã suam daret pro uniuersa multitudine. Ad hoc inquã uenerat. neq; unquã uetuit, quo minus uir Christianus & imperio dignus rex etiam fiat. Quod ait: Qui me sequi uult, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me: sic non est in hũc sensum ab eo dictũ, quasi nemo possit esse officium, propterea quod ipse non fuerit: ut reges etiã multi seipsos contempserint ac dominũ secuti sint, seruata in finem regia autoritate. Quod si Saul fecisset, non reddidisset Gelboë montes casu suo illustres. Reges gentium dominantur eis, uos autem non sic: eodem modo non est ad intelligendum à Magistratu dictum. Consideranda enim nobis est occasio, per quam sit in hanc sententiam ductus. Contenderant de primatu Apostoli: Apostolis ergo dictum esse agnoscamus. Ut enim ipse uenerat non ad regnandum, sed ad redimendũ: sic & discipulos mittit. Sicut pater, inquiẽs, me misit, eodem uos modo mitto: ad prædicandũ scilicet, non ad imperãdũ. Vices ergo Christi cum gesserint Apostoli, debuerunt à regnando ad exemplar archetypi sui Christi cohibere adfectus. His ergo imperatur, ne imperẽt. imò priuato cuiq;, ne sese efferat. Id ipsorum Apostolorum testimonijs comprobabimus. Petrus iubet, ut serui pareãt dominis suis: non tantum bonis & humanis, uerumetiam peruersis. En uobis, ut bonis & humanis peruersos opponat. Eos ergo intelligit bonos, qui fideles erant: peruersos autem, non duros & immites, sed à fide alienos. Erant ergo fideles domini. Cornelium item Centurionem baptizauit idem Petrus. Dynasta Candaces Aethiopum à Philippo baptizatus est. Quod si iuxta uestram sententiam Christianus

Vos autẽ non sic, Apostolis dictum.

A stianus Magistratū gerere non potest, & pœnitentia cum fidei confessione requiruntur antequā quis baptizet: inique fecerunt Petrus & Philippus, quod eos baptizarunt antequā sese abdicarent Magistratu atq; officio: aut in gentili Magistratu constitutus, baptizari etiam potest, ac intra Ecclesiam recipi. Apud Paulum habemus Quæstorem Christianum, & fideles dominos. Ephesijs enim scribens, ser uis ait qui fideles habent dominos. Et ad Colossensium potentes scribit, ut domini cum sint, seruis tamen quæ sit æquū præstent. Sergiū Paulum prætereo. Iam neq; Petrus, neq; Paulus cum ad Magistratus atq; dominos scribunt, à dominando dehortantur. At cum ad Episcopos scribunt, quoties quæso obmittunt, ne in sorte, hoc est, hæreditate domini regnum ambiant: ne fratres circūueniant, ne laqueum iniiciant, ne uiolenti sint, atq; similia? Patet ergo, istud Christi uerbum, Vos autem non sic, etiam Apostolos ipsos non aliò, quàm in se tortum esse intellexisse. Quod de conformitate imaginis filij Dei ex Paulo citant, æque regibus atq; mendicis est accommodum, imò conformiores redduntur imagini filij Dei, cum in summitate positi, ad ima sese demittunt, sicut Dei filius fecit: quàm nos qui humi repimus. Petrus, inquiunt, tradit eum esse passum, non dominatū. Id fecit ad quod missus erat, ut iam sexcenties dictum est.

CATABAPTISTAE.

Postremo. Disscitur quod Christianū non licet Magistratū esse, ex his quæ sequuntur: Magistratus officiū est secundū carnem, Christianus autem est secundū spiritū. Domus illorū atq; habitatio corporalis est in hoc mundo, Christianorū aūt omniū in cœlo est. Ciuitas illorū in hoc mundo est, Christianorū in cœlo. Arma illorum carnalia sunt & contra carnem: Christianorū spiritualia, contra munitiones diaboli. Mundani Magistratus armantur ęre ac ferro: Christiani uero armis Dei induti sunt, ueritate, iustitia, pace, fide, salute, ac uerbo Dei. In summa:
B Quemadmodū caput nostrum erga nos animatū est, sic per omnia debent membra corporis per eum animata esse, ne dissidiū in corpore sit ullum quo perdi possit. Omne enim regnum cōtra se diuisum perit. Cum ergo Christus talis est, ut de eo scribitur: necessario debent membra quoque talia esse, ut corpus maneat cum integrum, tum unum, ad sui conseruationem & ædificationem.

RESPONSIO.

O Stupidi seductores: quibus enim uerbis iustius ipsos alloquar? Magistratus officium est secundum carnem, inquiunt. dicerent saltem, potestas illorum uersatur circa carnalia aut externa. Hæccine enim secundū carnem sunt, quæ Exod. 18. scribunt? Prouide tibi ex omni plębe uiros sapiētes, & timentes Deum, in quibus sit ueritas, et qui oderint auaritiam. Oportet ergo iudicem supra omnes recte animatum esse & constantem, ut in gratiam nihil, nihil ex odio pronunciet: nihil metu, per uiolētiam nihil. Id autem quis melius præstabit, quàm qui est pijssimus? Quod autem in eos animaduertit, qui secundum carnis impetum faciunt quicquid lubet: iam isto non est minus spiritualis, quàm qui sibijpsis maxime uidentur. Vsuuenit ut pater in filium animaduertere cogatur, quod Saulo, Bruto, Manlio, alijs contigit. qua igitur re putabimus iudicem in hoc Articulo maxime opus habere? Constantia nimirum. At caro eam non suppeditat, sed aut gloriæ cupiditas atq; cōtentio (& iam non est constantia, sed peruicacia, qualis est uestra liuida contumacia:) aut iustitiæ amor, qui à solo Deo esse potest. Magis ergo spiritualis est huiusmodi iudex, quàm omnes molliculi isti qui nobis nescio quā muliebrem mansuetudinem prædicant, præsertim cum tantū sit inter mortales malorum. Plus quoque prodest huiusmodi iudex ad gloriam Dei, pacemq; publicam ampliandam, quàm tota Catabaptistarum hæresis, etiamsi in mille myriades excresceret. Iudicem ergo uel Magistratum cum primis oportet esse Christianum

Iudex qualis esse debeat.

C num ac diuinum hominem. Vnde & Deus ipse dignatur eos suo nomine Elohim adpellare, quod Deo quàm simillimos esse oporteat, iustitiæ, æquitatis, constantiæq; antistites. Domus eorum, iudicium scilicet atq; habitatio (inquiunt) corporalis est in hoc mundo: Christianorum in cœlo est. Quasi ista nobis de cœlo detonent. Vbi quæso estis cum ista dicitis? in mundo arbitror. Ergo & uos estis in hoc mundo. Si ergo Christianus non potest esse Magistratus, ideo quòd habitatio eius est in hoc mundo: iam uos non estis Christiani, in mundo enim estis. Quo modo autem Christianorum habitatio est in cœlo? dum hic degunt contemplatione, dum hinc migrant possessione aut fruitione nimirum. Iudex ergo cum nunquam non uersatur in Dei contēplatione, cum omni momento & de populi subditi salute, & de iure cuiq; reddendo cogitet: crebrius in cœlo uersatur contemplatione, quàm omnes Catabaptistæ. qui si Deum timerent, nūquā tam stulta & audacia inirent consilia. Ascendetq; tandem Dei timens iudex post hanc uitam, ad eum cuius nomē ac uices hic gessit: cum seductores isti omnes in profundū erunt mersi, in suo Cacobaptismo. Hic interim ô Iudices atq; Magistratus officij uestri estote memores, aliūde enim horror uestri nō nascitur, quàm quod adeo rari sunt inter uos, qui ius suum cuiq; reddant: præsertim hac tempestate, qua ui & crudelitate omnia redūdant, sed istud instituti huius non est nunc prosequi. Ad hūc modum respondemus ad ista magnifica. Ciuitas illorum in hoc mundo est, Christianorū in cœlo. Nam & Catabaptistæ nullam adhuc habent hic ciuitatem, nullam ecclesiam in qua uersari possint atq; uigilare, quemadmodū episcopum decet atq; pastorem: sed luporum instar, qui in syluis insidiantur, rapiunt & fugiunt incendunt ac deserunt. Arma illorum carnalia sunt, inquiunt, & contra carnem: Christianorum spiritualia, contra munitiones diaboli. Hic istis monitore nobis non esset opus: uidemus enim planè ipsis non esse bella contra carnem, cum ei per omnia obsequantur. Mundani ergo Magistratus, inquiunt, armantur ære atq; ferro: Catabaptistæ hypocrisi & maledicentia, mendacijs, iniuria, dissidio, perfidia, pernicie, & uerbo diaboli: ut per omnia suas illis dotes obprobrem, pro his quas sibi tribuunt. Debemus per omnia Christo adsimulari: quis hoc negat? sed num quid obstat quo pius iudex minus possit per Dei bonitatem & gratiam Christo similis fieri, quàm Catabaptista? Imo ut diximus magis potest, quanto illi similior fit in alto existendo & humilia cogitando, quum Catabaptista pro sua proteruia summa præsumat. Neq; diuiditur regnum Christi, cum Christianus Magistratum gerit: sed instauratur, atq; iungitur. Quod uel uno exemplo & toties in sacris literis iterato, ubi seruorum cohortes leguntur dominorum fidem esse amplexæ, & hac nostra tempestate à tam multis urbibus edito, patet: Quæ ut primū Euangelij gustum ceperūt, populo sibi à Domino credito non aliter quàm fidelis Iehosaphat legem olim cum sacerdotibus atq; leuitis, cohortibus aliquot munitam per omne regnum suum exponi iubebat, eius copiam fecerunt. publicis mandatis & Euangelio & ministris eius ostium adperientes: lupis autem & pseudapostolis, siue de Pontificis aula, siue Catabaptistarū cubilibus & antris prodijssent, uiam præcludentes. Quo facto, Deo gloria, mirabile incrementum Euangelij protinus est uisum. Sed ut diximus, inter Christianos hæc peruersa dogmata, de non gerendo Magistratu, & non præstando iureiurando, mussitant: ut si fieri possit, errores suos impune ac intrepide disseminare liceat.

Magistratuum ac iudicum dignitas.

Christianorū habitatio quo modo in cœlo.

Ad Iudices & Magistratus Apostrophe.

D

Catabaptistarum arma.

CATABAPTISTAE.

De iureiurādo Catabaptistarum articuli.

Septimo. Consensimus aut constituimus de iureiurando in hunc modum. Iusiurandum confirmatio est inter eos, qui litigant aut promittunt. Et in lege
1 præceptū est, ut fiat per nomen Dei solius, uere, non fallaciter. Christus autem
2 qui legis perfectionem docet, uetat omnem iurationem suis, ne uel recte uel falso iu-

A ſo iurēt,neq; per cœlum,neq; per terram,neq; per Hieroſolyma,neq; per noſipſos.
Et hoc iſta ex cauſa quam ſubdit:Quia non poteſtis, inquiens, pilum album aut 3
nigrum facere. Attendite:ideo omnis iuratio prohibita eſt,quia nihil eorum præ-
ſtare poſſumus quæ iurādo promittimus, cum minimum quod nobis adeſt mu-
tare non poſſumus. Sunt aūt quidā,qui ſimplicibus præceptis Dei non credūt,ſed
dicūt: Cum Deus ipſi Abrahæ iurauerit per ſeipſum,qui Deus erat,cum ſcilicet ei 4
promitteret quod bene ei uellet, & Deus eius eſſe, dūmodo præcepta eius ſerua-
ret: cur non ipſe quoq; iurarem, cum quid cui promiſero? Reſpondemus: Audi
quid ſcriptura dicat. Cum Deus uellet hæredibus ſupra modum præſtare promiſ
ſum,ut conſilium ſuum non uacillaret, iuſiurandum interpoſuit, ut ſpem habea-
mus. Sententiam huius ſcripturæ ſic accipe. Deus poteſtatem habet faciendi ius,
quod tibi prohibet: ipſi enim omnia ſunt poſſibilia. Deus præſtitit iuſiurandum
Abrahæ, inquit ſcriptura, ut oſtenderet quod cōſilium eius non uacillat:hoc eſt,
quod poteſtati ſuæ nemo poteſt reſiſtere:ideo neceſſe fuit ut iuſiurandū ſeruaret.
Nos autem non poſſumus,ut ſuperius ex Chriſti uerbo oſtenſum eſt,iuſiurādum
ſeruare,aut quod iurauimus præſtare:ideo non debemus iurare. Iterum ſunt qui
dicāt:In nouo Teſtamento non eſſe uetitum,ne per Deum iuremus,ſed in ueteri:
Hic autem uetitum, ne per cœlum terram aut Hieroſolyma iuretur. Ad quod re-
ſpondemus. Audi ſcripturam:Qui iurat per templum aut cœlum,per ſolium Dei 5
iurat,perq; eum qui in eo ſedet. Vides ut iurare per cœlum prohibitū eſt, quia ſo-
lium Dei eſt: quanto grauius eſt per Deum ipſum iurare? O ſtulti & cæci, utrum
maius eſt ſolium, aut qui in eo ſedet? Adhuc tamen ſunt qui dicere audent:Si ne-
phas eſt iurare,etiam cum dominicū nomen ad ueritatem aſciſcitur: peccauerunt
Petrus & Paulus Apoſtoli,ipſi enim iurarunt. Quibus ſic reſpondemus: Petrus 6
B & Paulus id modo teſtantur,quod à Deo ipſi Abrahæ per iuſiurandū promiſſum
erat:ipſi autem nihil promittunt,quemadmodū exempla dilucide continent. Te-
ſtari autē & iurare diſtant. Cum enim iuratur,promittuntur res futuræ. Seni Abra
hæ Chriſtus promiſſus eſt,quem nos longo poſt tempore accepimus. Cum autē
teſtatur quis,iam teſtatur ſuper re præſenti,num uera bonaq; ſit,nec ne. Quemad
modum Simeon ad Mariam de Chriſto dicebat atq; teſtabatur: Ecce hic ponitur
in ruinam & in reſurrectionem multorum in Iſraël & in ſignum cui contradici-
tur. Ad hunc modū docuit nos Chriſtus, cum diceret:Sermo ueſter ſit etiā etiam,
non non,quod enim ſuper hæc additur à malo eſt. Sic monet Chriſtus:Sermo ue
ſter debet eſſe,Non nō:ne ſic uelimus eum accipere, quaſi admiſerit iurationem.
Chriſtus ſimpliciter eſt etiam & non. Et omnes qui eum ſimpliciter quærunt,inue
nient eum: Amen.

RESPONSIO.

HActenus de iureiurādo quæ cōſtituiſtis,diſſeruiſtis. Volumus ergo pro nu-
merorum ſignis,ne ueſtra ſemper cogamur repetere,reſponſionem cuique
adſignare errori. Quis quæſo hāc definitionem iuriſiurādi uobis indicauit? V ſum 1
quidem nonnihil attigiſtis:ſed quod eſſentiale in ſacramento eſt,aut ignoratis,aut
per maliciam tacetis,ſolum enim dicitis,quò iureiurando utamur:ſed quid ſit,aut
quomodo fiat, tacetis. nam ſi id candide traderetis, non magnum horrorem ad-
ferret hominibus iuſiurandum: ſed non faceret ad conſilium ueſtrum, quo &
Magiſtratum ipſum,& eum neruum quo conſiſtit, pergitis diſſoluere. Iuſiuran-
dum aūt tolle, iam omnem ordinem ſoluiſti. Vocabit Conſul ſenatorem,non pa
rebit. Dices Lictori præcipiat ut eum uinciat: quomodo parebit Lictor? Videt
Conſul Catabaptiſtam in hoc eſſe,ut plebem ad perduellionem trahat:curare uo
let, ne quid mali reſpublica patiatur, interdicit ne in occulto doceat(palàm enim
C docentem

C docentem reuicerunt qui ab Euangelio syncerius intellecto stant:) Hic iterum uetat, quo minus doceat siue publice siue priuatim. Catabaptistam omne imperium contemnentem prehendi iubet, non paret Lictor, quis prehendet? Consul ipse? At Catabaptista robustior est. Vides optime Lector, ut omnis ordo nobis perit, cum iusiurandū ereptum erit. Quod si diuinæ literæ hoc uellent, nihil mora rer. is enim cuius prouidentia cuncta gubernantur, domui Israël nunquam defuturus est: sed non uult hanc confusionem. Da enim, iuxta Catabaptistarum consilium in aliqua ciuitate iusiurandum ac subinde Magistratū tolli, & de eorum sententia geri omnia: dij boni quæ confusio rerumq́ omnium mixtio? nemo enim æque destitutus est omni consilio, si quid inciderit, quàm hoc hominū genus. clamoribus mederi rebus omnibus uolunt: ei medico, aut potius simulacro medici, qui unico pharmaco morbis omnibus occurrebat, simillimi. Sed ut ad rem accedamus. Est iusiurandum, Dei contestatio, ad aliquid decidendū aut præstandum. Hęc definitio non est nostra, sed huius per quem iuramus. Exodi enim uicesimo secundo sic præcipit: Si quis dederit proximo suo asinū, aut bouem, aut pecudem, aut quamuis beluam ad custodiendum, & ea moritur, aut perditur, aut à prædonibus nemine uidente rapitur: iam iusiurandū Domini erit inter ambos istos, quod is ad quem deposita est belua non miserit manū suam in rem proximi sui. Et iusiurandum istud accipiet dominus beluæ, neq; is ad quem deposita erat quicquā restituet. Hic uidetis iusiurandū, Dei esse contestationē. dicit enim, Iusiurandū Domini aut Dei. Est enim יהוה Hæc autem contestatio nihil aliud est, quàm sui ipsius ad ultima supplicia diuinæ uindictæ, si fallat deuotio. Cum enim aduocat testem, cuius solius se cultorem confitetur, quiq́ falli minime possit, etiamsi homo

D possit: per eius, cuius & cultor sit unice, quiq́ solus nouit corda nostra, amissionē, testatur sese non fallere, neq; falsurū esse. Hęc ergo Exodi autoritas, ad decisoriam partem adtinet iurisiurādi. Habemus & in Genesi uicesimo primo, uerba Abimelech ad Abraham ad hunc modum: Iura ergo per Deum ne noceas mihi, & posteris meis stirpiq́ meæ, & reliqua. Ac postea dicit Abraham: Iurabo. & paulo post: Ibi iurauit uterq;, &c. Hic iterum habemus contestationē Dei ad aliquid præstandum. Iurat enim Abraham, se non nociturū esse, quod & præstitit. Hoc inquā est iusiurandū, si definias. Catabaptistæ solum decisionem uocāt, & Dei contestationem obmittūt: ne simplices sic apud se reputarent, Qui fit, ut non sit deus in testē aduocandus ubi proximi salus periclitatur? Diuina ergo res est iusiurandū: sacra enim ancora est, ad quam confugitur quum humana sapientia ultrà progredi non potest. quis enim nouit quid sit in homine, nisi solus Deus? Hunc ergo prodit, qui falso per illum peierat. creditur enim per fidem & religionem quàm in Deum habet uel dixisse uel seruaturus esse, ille uero per illum fallit. In usum ergo proximi iusiurandū à Domino præceptū est. Cum autem omnis lex & prophetæ de his duobus præceptis pendeant: Diliges Dominū Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & ex omni mente tua, & Diliges proximū tuum sicut teipsum: & ipsum iusiurandum Dei, quem unice diligas & obserues, contestatio est, inq́ proximi cōmodum datur: quis audebit præter omnem scripturæ autoritatem iusiurandum de populo Dei tollere? Iureiurando Deus offendi non potest. uocatur enim testis, ut si nobis minime credatur, at ideo credatur, quod propter quācunq; rem non simus illum proditurí: Laudabuntur enim omnes qui iurant in eo. Proximus quoq; nō offenditur: in eius enim usum datur iusiurandū, ut aut cognoscat uerum esse quod prius ignorabat, aut certus sit sibi à proximo uel non irrogatum iri quod deprecatur, aut fieri quod optat. Tam abest igitur ut pius non possit iusiurandum dare, ut impius futurus sit qui neget dum res postulat hoc teste digna.

Marginalia: Iusiurandum quid. — Iusiurandum diuina res. — Iureiurando neq; Deum neque hominem offendi.

Omnis

A Omnis autem erroris occasio hinc serpit, quod Christi sententiam Matth. 5. non uident: imò ipsa rerum uocabula ignorant. Ea enim uox Germanica, cui putant Græcam ἐπιορκεῖν, Latinam autem iurare, *schweren*, esse similē: aliam significationem habet atq; ipsi cō[illegible]derent. Cum enim Germanice dicimus, *Der schwert*, hoc est, hic iurat: incertum est an iusiurandum rogetur, an deieret: ita patet significatio illius uerbi, ut ad utrūq; sit æque proprium. Latinus iurandi uerbo in bonam partem semper utitur, hoc est, pro sacramento rogandi. Sed deierandi uerbo utuntur pro ea iuratione, quæ uel uerò uel falsò fit, extra sacramenti rogationem: quod Germanice noua uoce possemus *züschweren* uocare. ad quam significationē etymon Greci uerbi probe quadrat, ἐπιορκεῖν. Habent itaq; Latini tres uoces, iurare, deierare, & peierare: prima significat sacramento rogare, secūda temere ad quamuis rem siue uerò siue falsò adiurare, tertia falso iurare. Vult ergo Christus Matth. quinto, non uetare quo minus iuremus, sed ne unquam deieremus. Hoc dum isti non uident, aut uidere nolūt (sæpe enim eis exposuimus) uolentes ac uidentes labuntur. Quod autem hic sit uerborum Christi sensus, uolumus uerba ipsa expendere. Inquit ergo: Audistis quia dictum sit priscis, ne ἐπιορκήσεις, id est, deieres: ubi nostra interpretatio habet, Non periurabis, non adeo pessime. Peierādi enim uerbum ut nunquam in bonam partem accipitur, sic non semper accipitur pro iusiurandum uiolare, transgredi, aut simulate præstare: sed nōnunquam pro deierare, cum deierare in malam partem accipitur. accipitur enim nonnunquā in bonam quoq; deierare, ut aliquādo obseruauimus. Cum ergo sic habent uerba Christi, Non periurabis, dictum esse priscis: nusquam inuenies apud Hebræos hoc periurij interdictum, sed neq; apud Græcos. At sic inuenis Exodi 20. Non sumes nomē Domini Dei tui temere: ubi noster interpres dixit, in uanū. Secūdo inuenis

Schweren Iurare.

Deierare züschweren.

ἐπιορκεῖν.

Peierare, periurium facere, & falso deierare.

Deierare.

B Leuitici 19. Non iurabitis in nomine meo ad mendacium: ubi Græcus sic est interpretatus, ὀυκ ὀμεῖσθε τῷ ὀνόματί μου ἐπ' ἀδίκῳ, id est, non iurabitis nomine meo ad iniquum aut falsum. Vbi Latinus sic est interpretatus, Non periurabis in nomine meo. Vides ut hic D. Hieronymus eleganter est periurandi uerbo usus, pro falso deierādi, non pro iusiurandum non uiolandi. Fuit ergo priscis interdictum, ne temere nomen Dei adsumerent: hoc est, quemadmodum Leuitici dicto loco exponitur, ne ad mendacium deierarent. Nata est enim eis ex hoc intellectu hæc opinio, quod si nomen Dei adsumeretur ad uerum, nihil officeret, etiam in familiari ac quotidiano sermone: sed ad rem leuem, uanam, falsam, fictam, aut ementitam, non liceret adiurare uel deierare. Hanc itaq; opinionem hic reuellit Christus. puta, quod neque ad uerum, neque falsum in familiari sermone deierare debeant: sed sic omnia uere tum loqui tum agere, ut si quis dicat ναὶ, hoc est, etiam, iam proximus sic sit de eo persuasus, ut sciat uerum esse quod alius dixit: si dicat, Non, contrà sciat non esse. Atque de iureiurando hic prorsus nulla fit mentio. Sic enim habet: Audistis quia dictum est priscis, Non peierabis. Vbi hoc dictum est? Ibi scilicet, ubi non agitur de periurio, sed de deierādo siue deiurio. Ibi permittebatur, ut ad rem ueram nomen Dei tui deierando adsumeres. Sequitur: Sed reddes Domino iuramēta tua. Quorsum hoc attinet? Si de iureiurādo loquitur nunc, ubi ergo prior locus, Non periurabis, habetur in hunc sensum, Non falles iusiurandum? Constat ergo, ut de eis deierationibus loquatur, quibus sese quisq; temere recipit aliquid facturum. quasi dicat per parenthesim, Sunt enim Domino reddenda quæ iuraueris, recte scilicet aut iure: ut hoc pacto à deierando uel adiurando deterreat, quasi periculum sit Dominū imputaturum, etiam si temere recipias. Sequitur; Ego autem dico uobis, Ne iuretis omnino. Ecce de qua iuratione loquitur. De ea nimirum quæ priscis erat per legem permissa, cum liceret ad rem

C ueram atque dignam deierare per nomen Dei, quod scilicet neque ad rem ueram &
quantũuis magnã debeamus nostra, hoc est priuata autoritate, adiurare, deierare,
aut polliceri. Vbi iterũ nulla fit iurisiurãdi quod publica autoritate rogamur men-
tio. Quam sententiam quæ sequuntur firmiorem faciunt, cum ait: Neque per cœ-
lum, nam thronus Dei est: neque per terram, est enim scabellum pedum eius: neque
per Hierosolyma, ciuitas enim summi regis est: sed neque per caput tuum iurabis,
nam non potes unicũ pilum album aut nigrum reddere. Per hæc exempla fit ma-
nifestum, quod nullam iurisiurãdi mentionem hic facit Christus. Quis enim He-
bræorum unquam per cœlum, terrã, Hierosolyma, aut caput suum iurauit? Con-
trà uero quis non deierat per ista? Alius pollicetur munus per crucem Dei, alius
per cœlum & terram deierat. Hæc ergo uetat Christus. Ad idem facit ipse totius
sermonis colophon. Sit autem sermo uester talis, ut si dicatis Etiam, Etiam sit: si di
catis Non est, non sit. Ecce uobis sermonem. non ergo locutus est de iureiurãdó.
nihil eñ attulit aut de foro aut tribunali aut Magistratu, sed de sermone quotidia
no, quo inter nos familiariter utimur. Videbor forsan alicui nimis lãguide senten-
tiam hanc tueri, sed is ubi toties atque nos quæ Exodi 20. & Leuitici 19. scribuntur,
expendet, cum apud Hebræos, tum apud Græcos & Latinos, nobiscum scio sen
tiet. Vide nunc, cum Catabaptistę geminum huius loci sensum non expenderint,
sed perperam intellectũ sui erroris fundamentũ fecerint, an dici satis in illos possit.
3 Neque ea iusta causa est, cur non debeamus iureiurãdo rogari, quod nihil possi-
mus, ne pilũ quidẽ mutare. si enim ista legitima esset causa, iam ne ipsum Etiã ue-
re poterimus proximo respondere. Dixi multis qui me interrogabant, an essem in
Catabaptistas exercitum educturus? Etiam. at cum nullo momẽto securus sim ab
D eo, qui æquo pede omniũ fores pulsat, num recte dixi Etiam? Recte dixi: at incer-
tus eram quod uiuerem, nedum quod scriberẽ: nemo propterea mendacij arguet.
Dicit frater fratri, se crastino adfore, etiam est. Non uenit, febre occupatus: non ar-
guitur mendacij, neque ei quicquam imputatur. necessitas enim Deus excusat. Sic
etiam cum ad rogationem à Magistratu uocatus, iureiurãdo respondet: non sic re-
spondet, ut Dei summi potestas non iure quoque possit excipere. Cum autem iura-
ret Abraham ipsi Abimelech, nonne iurabat se aliquid præstiturum? Cur ergo fe-
cit, cum Catabaptistę negent eum quicquam posse: imò contendant, Christum id
uoluisse? sub lege (inquiunt) licebat iusiurandum præstare. At Abraham ante qua
dringentos triginta annos hoc sacramẽto respõdit, & non fuit sub lege, sed sub fi-
de. Apostolus enim patrem nostrũ eum facit propter fidem. Patet ergo, Christum
contra insaniam istam agere, qua plerique adeo friuole iurant proprio motu & sua
autoritate, uel quæque pollicentes, uel quæ fugere nequeũt abiurantes: tum denique
ad quæuis nõ iam cœli terręque nomina, sed Dei quoque uiui, aduocãt, non sine con-
tumelia Dei, & sua pernicie. Cum exemplum istud, quod Deus ipsi Abrahæ iu-
4 rauit, infirmare moliuntur quicquam se ipsos infirmant. Quoties enim in superio
ribus dixerunt, quæ Christum fecisse uideamus, iure facturos esse? Sed iungunt
hic, Deo esse possibile, ut id præstat quod promittat nobis non tantundem. An
non idem sentiendum est de Christo? Dicam igitur, Christus potuit diligere ini-
micos suos, ego non possum, ergo non debeo diligere. Vides optime Lector
quod & si multa nouent ac tentent, nulla tamen in re non depræhendi, quod er-
rorum suorum fundamenta ex aliqua insigni aut arrogãtia aut malicia, aut saltem
ignoratione produxerint. Quomodo hic depręhendit? Ex suasorijs enim est, quia
non potestis pilum unicũ mutare: & illi eò trahunt, quasi Christus hoc uerbo uo-
5 luerit sacramentũ iurisiurandi tollere. Colligunt per locũ à minore: Si per solium
iurare non licet, quãto minus per Deum ipsum qui in solio sedet? Sed non inepte

colligunt

A colligunt, si de periurio aut deiurio loquuntur. si enim Deus uetat quo minus de-
ieremus per solium suum, eo quod suum sit, quanto minus debemus per ipsum
deierare? sed si de sacramēto loquantur, iam non recte colligitur, Si per solium Dei
non est sacramentum præstandum, ergo per Deum ipsum non est prestandum.
Per omnem enim creaturam non redditur iusiurandum legitime atq; ut oportet,
sed per Deum. Iusiurādum species religionis est: qui enim sacramentum præstat,
ad summā religionis sese religat. in religione summū est adoratio. sicut ergo ine-
pte colligitur, Solium non est adorādum, ergo Deus non est adorandus ita nihilo
minus ineptum est, Per solium non fit iusiurādum, ergo neq; per eum qui solium
insidet fieri debet. Cum de Petri & Pauli testimonijs loquuntur, nesciunt quid 6
ganniant. Nondum enim didicerunt, testandi uerbum Hebræis in elegantissimo
esse usu, nempe pro intrepide & constanter prædicandi uerbo. Quod autem testi
moniū dicere liceat, 1. Timoth. 5. patet: Aduersus presbyterū accusationē ne acci-
pias, nisi sub duobus aut tribus testibus. Hic quęro primū, an de Christianis testi-
bus loquatur Apostolus, an infidelibus? Si de infidelibus, ergo periclitabit omni
momēto Episcopus, & cum eo Ecclesia. quāto enim quisq; est sanctissimus & in-
nocētissimus, tanto infestius imminēt perfidi: uidebiturq; Paulus male cōsuluisse
tum Ecclesiæ, tum Episcopo, cum testādi copiā incredulis fecit. Si aūt loquitur de
testibus qui intra Ecclesiā sunt, ergo licet Christiano testimoniū dicere. Quæro igi
tur secūdo, an qui testimoniū dicerēt, iuratos intelligat, an iniuratos? Si iniuratos,
iterū periclitabitur Episcopus; sunt enim multi falsi fratres, sunt multi qui quāto
diligentius aduigilat Episcopus, tanto infensius ad eius depositionē penetrant. Et
in summa, sic est in rebus humanis, ut paucis credere iniuratis possis: quod apud
Rom. Catoni soli usuuenisse aiunt, ut scilicet iniurato crederet. Imò non est uerisi-
B mile, ut intra Ecclesiā testes unquā iniurati accepti sint. nam pro ea prudēna & spi
ritu quo tum pollebāt, facile uiderūt, ut si iniurati cōsuessent dicere contra Episco-
pum, quotidie uanæ accusationes ac motus contra Episcopū excitarentur. Id si te-
stimoniū paulo diligentius expendissetis, ô Mersores non tantum corporum, sed
animarū quoq;: non docuissetis, iusiurādum non esse præstandum. Sed quid bo-
ni de uobis spero? cum omnia quæ adseritis, uolentes & uidentes contra scriptu-
ram adseratis? Cum iuratur, inquiunt, promittuntur res futuræ. Quæ ergo res fu 7
turę promittuntur, cum is ad quem depositus erat asinus proximi, iuraret se manū
non admouisse ad rem proximi? Videte quàm docte atq; prudenter digeratis næ-
nias uestras. Prius erat iusiurandum, decisio tantum inter litigantes: nunc est pro-
missio tantum. Quid hoc aliud est, quàm ut quicq; in buccam inciderit eblattera-
re? Cum autem qui testatur inquiunt, testatur super re præsenti, num uera et bona
sit: quemadmodum Simeon testabatur, Ecce positus est hic in ruinam & in resur-
rectionem multorum in Israël, &c. Quid si Apostoli testati sunt de re pręterita, pu
ta, de Christo crucifixo per omnem orbem? Et eritis mihi testes, non modo per Iu
dæam & Samariam, sed usq; ad ultimum terræ. testabantur ergo Apostoli super
re præterita. Deinde & de futura testatur his Simeon, cum dicit, Christū signum
futurum cui contradicetur. Ipse quoq; futurū nunc uobis testor, quod πιστὸς ὁ λό-
γος, hoc est, indubitatum est: testor uobis, siue monitorem accipiatis, siue mi-
nus, futurum, ut cum ij qui nunc per uos seducuntur oculos receperint, non ali-
ter in uos concitabuntur, quàm in lupum pastores, aut in rabidum canem. An
non & ego quoque nunc testatus sum? Cur non constituistis inter has leges ue-
stras aliquid de uestra suaui cōtestatione? Hanc tu ne Lector ignores, sic habe. Ab
bacellę hoc utuntur præstigio: Deijcit se aliquis aliquò Catabaptista, perinde atq;
epilepticus esset: spiritū quàm diutissime potest retinet, ac se in extasi esse simulat.

Testandi uerbum apud Hebræos.

C Horrendã præbere speciem aiunt, qui uiderunt. Tandem eu igilanti similis, testa-
ri incipit super his, quę in extasi uident aut didicerit. Viderunt omnes, cum primis
Catabaptistarum extasis. Zuingliũ errare in Catabaptismo: quam sententiã alius mitius, alius atrocius pro
nunciant. Viderunt iudicij diem adfore ante bienniũ. Viderunt Catabaptismum
iustam sanctamq́ rem esse, & id genus nugarum suarum. Nec est cur hoc præsti-
gium putes à simplicibus eorũ fingi, ipsi Antesignani autores sunt: quod hoc ex-
emplo disces. Sanctogalli puella Catabaptistis fuit, duodecim annorum aut pau-
lo suprà, patris (ut aiunt) recte animati filia: quem ad cõuehendum annonam sese
accigentem (est enim frumẽtator) filia monet, ut istum diem domi se retineri patia-
tur, uisurum esse miranda: atq; paulo post ad eum quem diximus modum conci-
dit. cumq́ euigilasset, itidem fanatica ista sua garriebat. Vides ut ista sciuit quan-
do casura esset. Cur autem non cecidit, protinus ut patrem uidit proficisci? nõdum
docta erat omnia, quę sibi restituta redderet, aut quibus ad hanc rem opus erat im
perata fuerant. His immanibus præstigijs passim etiamnum apud Abbacellanos
utuntur. Et contestationẽ uocant, quæ & ipsa est de rebus tum præteritis tum fu-
turis, ne uani isti uetularũ seductores dicere possint: Cum autẽ quis testatur, testa-
tur super re præsenti. Aha, quàm dulciter & suauiter omnia digerũt? Dij Deæq́ o-
8 mnes, superi, inferi, ac mediastimi eis sint propicij. Recte monẽt Christũ docuis-
se, ut sermo noster sit Etiam etiam, Non non: quod tamen ipsum nobis non uiden-
tur dilucide intelligere, aut si intelligunt non facere. Cum enim multis locis sæpe
Etiam dixerint, nunquam tamen fuit etiam. Cum relegantur Coryphæi isti, con-
tra quos potissimum scribimus, & sacramento rogantur, nolunt respondere: sed
per fidem quam in Deum habeant, recipiunt se nunquam redituros: ac mox ubi
redierint, Pater (inquiunt) per suam uolũtatem me reduxit. Ego mendacij patrem
D adprobe esse scio, qui eos facit reduces. Ipsi autem cœlestẽ se intelligere simulant.
Georgius de domo Iacob. Sed hoc memoratu dignum est: cum Georgius ille, quem omnes alterũ Paulum
uocant, de domo Iacob, uirgis apud nos cæderetur usq; ad portam infernam, &
ad respõdendum sacramento leuandumq́ manus à seruo Senatus adpellaretur,
primo renuit, quod prius etiam sæpe fecerat atq; obtinuerat: imò se semper sic ges-
serat, quasi prius mori uellet quàm iusiurandum præstare. Iubet ergo seruus Sena
tus actutum manus leuet, ac sacramento rogatus respondeat: aut uos Lictores, in-
quit, eum in neruum reducite: leuat, uirgis nunc persuasus, in cœlum manus: ac
præeuntem sacramento Magistratum sequitur Georgius de domo Iacob. Hic uo
bis oritur, ô Catabaptistæ, quæstio: in legem inciderit Paulus iste uester nec ne.
Lex uetat quo minus iuretis, iste iurauit, legem ergo transgressus est. Hic ergo no
dus nectitur. Vultis separari à mundo, à mendacio, ab his qui non ambulãt iuxta
resurrectionẽ Christi, sed in mortuis operibus. Qui ergo factũ est, ut Apostatam
istum non excommunicaueritis? Non est ergo Etiam apud uos Etiam, neq; Non
Non: sed contrà, Non est apud uos Etiã, & Etiam Non. Neq; Christũ, neq; consti
tutiones uestras sequimini.

9 Hæc de iureiurando dicta sint: quod isti non alia causa conantur ex humanis
rebus tollere, quàm seditionis ac tumulti. Libertatem enim carnis, quam ne-
que Christus neque Apostoli prædicauerunt, rudibus pollicentes, his artibus
rebaptizandi, separandi, & iusiurandum negandi utuntur. Cum interim non
Iuramentum quid Paulo. considerent, quod Paulus Hebræorum sexto dicit, iuramentum esse tum confir-
mationem tum finem omnis controuersiæ, quo uerbo adparet, diuinum Aposto-
lum non locutum esse de ijs qui non sunt intra Ecclesiam, quod iuramẽtum apud
eos omnia aut cõfirmet aut decidat: sed de his qui non sunt extra Ecclesiam. apud
istos ergo perhibet, iuramento & firmari & decidi omnia. Neque etiam, ut mo-
nuimus,

A nuimus considerant, quod superius de testibus contra Episcopum testantibus dictum est: sed neq; istud, quod neq; Christus neq; Apostoli istud uerbũ, Quod in ore duorum aut trium testium stet aut cadat omne uerbum, nunquam docuerint antiquatum esse, ut Matthæi 18. & Hebr. 10. facile uidetur. Ex quibus discere potuissent, iusiurandum nunquam esse abolitum. Et si aliud uerbum non haberent, quàm, Reddite quę Cęsari debetis, Cęsari: & quæ Deo, Deo. Quicquid ergo tum Cæsari debebant, reddere iubentur. Debebant autem & iusiurandum. iubet ergo Christus, ipsum quoq; reddi. Sed antequam hinc abeamus, moneri debent tyranni huius mũdi, qui ut Christi nomine falsò gloriantur, sic omnia ad Euangelij eius conculcationem faciunt: ne ex hac nostra iurisiurandi defensione putent sibi crudelitatis suę munimentum petendi datam occasionem, propterea quod hactenus nihil dictum sit de atrocitate abusus iurisiurandi. Ipse, ut nostræ sententiæ summã breuiter expediam, Iusiurandum non arbitror exigi debere, aut citra conscientiæ molestiam exigi posse, quàm tum, cum aut humana obtestatio omnis cessat, aut proximi salus grauiter periclitatur. Atque super hęc omnia, cum in nulla re quam iuraturi sumus nomen dei blasphematur. Quam nostram sententiam ex prędictis facile discuties. Hactenus igitur putamus, non pessime confutatas esse Catabaptistarum nugas. Nunc ad alia pergemus. *Iusiurandum quando exigendum.*

TERTIA PARS.

IN HAC parte duo recepi me acturum: de fœdere siue Testamento, & de electione, quod firma maneat. Vbi certis quoque cum testimo-
B nijs tum argumẽtis docebimus, Apostolis morem fuisse credentium infantes baptizandi. De fœdere igitur ad hũc modum disserimus. Et si summus opifex immane illud mundi domicilium in hoc excitauerat, ut hominem cultorem exciperet: attamen priusquam ulla ullam in partem colonia deduceretur, imò antequam nati essent futuri coloni, deficit unica totius spes, pater humani generis, à cõditore suo. At melior Deus, quàm ut in proditorem iuxta commissi magnitudinem animaduerteret: ac simul iustior, quàm ut tam audax facinus relinqueret inultum, quem funditus abolere ac perdere iure potuit, miserum & calamitosum reddidit. Paradiso igitur pulsum, patrem fieri non uetat: sed generis ac posteritatis non perinde ingenuę atque fuisset, si fidem non prodidisset. Sic ergo factum est, ut qualis esset progenies, in omnes tamen terræ angulos cultor propagaretur. ueruntamen utcunque sobolescerent atque multiplicarentur, inq; gentes uarias diuiderentur homines, diuina prouidentia: una tamen peculiariter signatur, quæ inter omnes populus perinde sacro sancta esset, atque apud omnes uenerabile erat sacerdotium. Eam gentem in hoc elegit diuina prouidentia, ut quandoquidem erat mundum filij sui morte expiatura, corpus quo mori posset ex ipsa sumeret. Quam & ingentibus beneficijs omni tempore prosequuta est: imò sic coluit, atq; per omne discrimen seruauit, ut uel ista sola obseruatione discere liceat, Deum rem supra modum admirandam per eam facturum fuisse. Vtcunque ad paucitatem redigeretur, subito repullulabat: utcunque adfligebatur, semper restituebatur. Credebat Adam nato sibi filio, eum esse natum, quem non adeo pridem Deus dixerat diaboli caput cõminuturum. unde & mater: Possedi, inquit, hominem ipsum per Deum: hoc est, Eum iam indepta & nacta sum hominem, quem Deus promisit. Cumq; alter nasceretur, eum Hæbel, hoc est, superuacaneum adpellauit: non ex fastidio, sed gratulatione, quod abunde redderet Deus *De fœdere Dei cũ homine.* *Adami lapsus.* *Cain.* *Hebel.*

C Deus quæ promitteret:quasi diceret,plus præstat munificus ille Deus quàm promiserit. Sed breui, quæ se plusquā felicem liberis putabat, orba redditur:insurgit enim is,qui ut primogenitus erat, ita in eum omnes spes suas locabāt parentes,ac fratrem nihil tale opinantem aut meritum opprimit.Cōcidunt hic iterum omnia, & ad unum redeunt:Hæbel occisus erat,Cain parricida conscientiæ trepidatione nihil obscure ostēdebat, ex se nasciturū non esse qui parentū casum sarcire posset. Succurrit & huic malo bonitate sua deus,atq; alium illis filium ponit,tāquam sur

Seth. culum, de quo posteritas floreret:unde & nomē ei imponitur Seth,id est, positus uel datus(uicissim enim utuntur Hebræi dandi & ponendi uerbo)quasi tu dicas,

Noah. à Deo datus.Ab eo dein posteritas deriuatur in Noam,qui prę omnibus qui tum uiuebant iustus erat ac innocens. Cumq; humanum genus cupiditate ac uiolentia ferretur, & audacia nihil fecisset reliquū: diluuio,quum Noam à Deo missum non audirent,omnes mergit.Ipse autem Noah solus cum suis in arca enatat.Renouatur cum illo fœdus, à quo deinde humanū genus postliminio nascitur, atq; in omnes orbis partes ad colendum terram diducitur. Interea tamen non est immemor consilij sui Deus, ac missis omnibus non modo gentibus ac populis, sed

Abraham. optimis quibuscunq;, Abraham amplectitur:eumq; de omnibus in hoc eligit, ut de eius posteritate nasceretur,qui non modo Iudaicum,sed uniuersum genus humanū saluaret. Cum illo fœdus, quod cum Adam pepigerat, renouat,& clarius reddit. quanto enim propius accederet tempus aduentus filij sui,tanto adpertius

Fœderis cum Abrahā à Deo ictī cōditiones. cum illis loquebatur. Promittit ergo ei primū bonitatē suam, quòd sit Deus eius futurus:atq; ab eo uicissim requirit,ut ἀρισδῶν, hoc est,rectè sese gerendo coram eo ambulet. Deinde promittit,se ei semen istud benedictum daturū,quod & serpentis antiqui caput contunderet, & depressi ab eo hominis caput ad infallibi-

D lem salutis spem erigeret. Promittit posteritatem quoq; innumerabilem, quæ ei non tantum secundum carnem, sed secundum spiritum quoque nascitura esset. Postremo promittit Palæstinam, & huius fœderis signum circuncisionem mandat. Crescebat itaque uir peregrinus ac nomada ad eum modum, ut facile uiderent qui hominis notitiam haberent,Deum esse cum eo. Omnia quæcunque promiserat, præstitit Deus. cumq; posteritas eius ad monstrosam multitudinem in Aegypto excreuisset, iam non uti prius unam solummodo gentem secreuit, aut unum solummodo hominem, quo cum fœdus seruaret initium; sed,

Iudas Israelis. & si Iudas filius Israël designaretur,ex quo nasciturus esset Saluator, reliquæ tamen gentes quæ de Abrahā erant,non sunt fœdere pulsi aut amicitia, quam cum omnium patre Abraham inierat.Quemadmodum neq; cum his,qui postmodum

Dauid. de Iuda erant,nec tamen de domo Dauid,qui & ipse peculiariter in patrē uenientis Christi designabatur,quicquā mutauit: sed erant in fœdere omnes qui de Abraham progignebātur. Hic inquam,ut ad me redeam, est populus iste siue Hebrai-

Israeliticus populus. cus siue Israeliticus, quem Dominus ex omnibus gentibus & populis sibi in peculiarem populum designauit, ut supra omnes populos nō aliter emineret,quàm sacerdotum collegia cum apud istam gentem tum apud reliquas omnes antecel-

סגלה lebant. quod uerbis suis ipse testatur,Exodi decimonono: Nunc ergo si audiendo audieritis uocem meam, & fœdus meum custodieritis, eritis mihi λαὸς περιούσιος, hoc est, proprius, peculiaris, aut quæsitus populus ex omnibus populis, etiamsi mea est uniuersa tellus:Et eritis mihi regnum ex sacerdotibus,& gens sancta. Habent & hic Catabaptistę uniuersi erroris sui medelam et emplastrum,si saltem imponi patientur:Si audiēdo audieritis uocē meā,& fœdus meū custodieritis,ait, En uobis,Deū synecdochice nobiscū loquentē.Cum enim omnem populū adloquatur,Si audieritis & custodieritis,&c.quæ ad eos tantum referri possunt,qui &

audiunt

A audiunt & custodiendi studiū habere possunt: infantes tamen non magis excludit, eo quod nondum audiunt, neq; quid custodiendū sit sciunt, quàm eos qui aut somno aut mente capti sunt. Qui enim unius corporis sunt, pro uno reputanť. Infantes aūt cum sint de corpore populi Dei, non ideo excludūtur, quod nondū audiunt & intelligunt. Quod autem sint membra unius eiusdemq; corporis populi Dei, hinc patet, quod signum fœderis circūcisio eis data est: quod suo ore Deus & fœdus & signum fœderis adpellauit, eo quod qui in fœdere esset, hoc signo signaretur. Paulus prima Corinth. 12. In uno spiritu nos omnes in unum corpus baptizati sumus, ait. Quin & ipsi Catabaptistæ perhibetis, qui ad mensam Domini accedere uelit, necesse habeat, ut prius per baptismum in unum Christi corpus coaluerit. Hæc non ideo dicimus, ut nunc uel postea docere uelimus, aut circuncisione aut baptismo Christo inseri: sed ut qui baptizantur, aut circunciduntur, in corpore Ecclesiæ Dei sint ostendam: quamuis orationis alloœsim nihil morer, In unum corpus baptizati sumus, pro, Qui unius corporis sumus, uno baptismo tingimur. natura enim prius est de corpore esse, quàm signum corporis ferre. Vnde & Paulus: In uno spiritu, inquit, omnes in unum corpus baptizati sumus. Prior est spiritus gratia, qua in Ecclesię consortium allegimur, quàm consortij signū. nemo enim signatur, nisi qui prius in exercitū aut miliciā scriptus est. Huc ergo tendimus, si qui uno baptismo baptizati sunt, in unum corpus coierunt: indubie qui una circuncisione fœderis signo signati sunt, in unum quoque corpus colliquati sunt. Hebræorum infantes sunt circuncisione fœderis symbolo signati, ergo fuerunt in fœdere. Cum ergo in fœdere sint, et Deus cum isto corpore loquitur quod secū est in fœdere, uelimus nolimus cogimur synecdochā esse fateri, Si audieritis & custodieritis: per quā infantes nō excludunť, etiāsi ad eos quædā nō pertineāt.

B Aliud exemplum do, si quo modo ueritatis possint faciem intueri. Docet Plutarchus, nimirum in libro Cur Deus tarde puniat: unam gentem, unam ciuitatē, aut unum populum, perinde atq; unum hominem esse. Nihil ergo referre, si non plectantur gentes, urbes, populi protinus cum peccant: neminem enim numinis manum effugere posse. sic ergo fieri, ut populus aliquis post multos annos, cum eorū nemo in humanis est qui peccauerant, plectatur. Id autem perinde esse ac si illi ipsi punirētur qui peccauerant, eò quòd unum corpus aut unus homo sit gens, urbs, populus. Sic & hoc loco uobiscum reputate, tam Hebræorum quàm Christianorum liberos eiusdem corporis esse cum parentibus. Et cum dicitur, Audi Israël, & infantes nequeūt audire, nolite dicere quod non sint de corpore populi Dei. nam quod hodie minus possunt, aliquando facient, audient, & intelligent: nec ideo minus computantur à Deo ipso inter filios regni, qui modo ad hoc destinati sunt, si dum maioribus eorum loquitur, ipsi non intelligunt. De qua re in sequentibus, cum ad electionem uentum erit. Sequitur: Eritis mihi populus peculiaris, proprius aut quæsitus, πἐριούσιθ. Latinus interpres dixit, In peculium eritis mihi. Petrus populum acquisitū, uel acquisitionis, Hebraico schemate dixit. Hic est ergo populus Dei singularis, quem in humeris suis portauit, quem supra omne periculum eleuauit, non aliter quàm aquila extra omne periculum uolat. Quibus metaphoris hoc uolunt diuini uates, hunc populum semper fuisse præ omnibus terræ populis Domino adamatū, seruatum, atq; cultum, non aliter quàm uel parens liberos suos in humeros leuet ac baiulet, aut gallina pullos sub alis foueat. Sed hoc non sic est accipiendū, quasi Hebręorum infantes non sint de corpore populi Dei, cum eiusdē corporis signum non iniussu eius qui fœderis autor est, ferant.

Ex omnibus populis. Hoc uerbo Deus electionē occulte insinuat. Non enim alligauit Deus electionē suam aut uoluntatis suæ libertatē, ad ullum externū siue

C signum siue opus. In omni enim gente, qui Deum timet, atque quod iustū est operatur, acceptus aut gratus est ei: Act. 10. Vnde quod Israëliticū ex omnibus populis elegit, non est in hoc factum, quod nemo nisi de isto esset populo, saluus futurus esset: semper enim libera est electio Dei. sed quod propter gloriam filij sui, istum præ omnibus admirabilem reddere uoluit, & peculiarius amplecti. Nam mea est uniuersa tellus, siue, etiam si mea sit uniuersa tellus, itidem ad huius populi priuilegium atque splendorem pertinet: & electionem adserit. Quamuis enim omnes populi uniuersæ terræ Domini sint, Israëliticum tamen ex omnibus elegit, ut esset pars, hæreditas ac sors Domini. Isaiæ 19. Benedictus populus meus Aegypti, & opus manuum mearum Assyrius, hæreditas autem mea Israël. Et eritis mihi regnum sacerdotale: uel ut nos interpretati sumus, Eritis mihi regnum ex sacerdotibus. Hebræus enim habet, Regnum sacerdotū: sed ad declinandā ambiguitatem, recte eruitur sensus ea forma quam nos sequimur. Quemadmodum enim nescio an Pyrrhi, an alterius tyranni legati, Senatum Romanū ex regibus esse dixerunt, propter & grauitatem & maiestatem Senatorum: sic & uniuersum regnum populi Israëlitici ex sacerdotibus, uel sacerdotum regnum dicitur, cum propter ceremoniarum ordinem, tum propter legis ac prophetarum præstantiam: tum denique propter amicitiam ac fœdus, quod Dominus cum hac sua gente habuit. Antecelluit igitur populus Israëliticus omnes terræ populos, siue in his quæ ad Deū pertinent, siue quæ ad generis nobilitatē. Ex uno enim ut omnes nati sunt, ita ex eis natus est, qui unus ac solus rex & imperator gentiū omniū est factus. Qua quæ maior nobilitas, aut quæ par gratia inuenitꝰ Fuit ergo non postremæ gloriæ, si quis de gente ista natus esset, cum & Deus eam præ omnibus coleret, suam fecisset, ac fœdus cum ea haberet. Quæ omnia & si per omnem scripturam sint celeberrima

Israëliticū populum cur sibi Deus ex omnibus elegerit.

D & nusquam non tractata, Paulus tamen supra omnes breuibus, sed claris exponit, Rom. 9. Opto ipse, inquiens, anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui secundum carnem cognati mei sunt, puta Israëlitæ, quorum est cooptatio in filios, gloria, testamenta, legislatio, cultus, promissiones: quorum sunt patres, et ex quibus est Christus quod ad carnem attinet, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Ecce ut Israëlitas in filios Dei perhibet cooptatos, cum tamen ex eis Domino plurimi displicuerint. Eorum dicit gloriā esse: quæ enim par maiestas, quàm Dei populum esse, filios Dei esse, & saluatorem omnium ex eis natum esse? Testamenta quoque eorum sunt. Quicquid enim testatus est cum hominum genere Dominus, per hanc gentem factum est. Quorum est legislatio. Non enim contentus fuit summus ac optimus, testamentum aut fœdus cum eis iniuisse, nisi populum suum diuinis ac iustis legibus muniuisset. Horum quoque cultus fuit, ostendit enim eis Deus quibus potissimum rebus coleretur: Iustitia, æquitate, innocentia. sed neque credendus est beluinarum hostiarum cultus ei displicuisse, quem ipse monstrauit: & si ad nullam aliam rem quàm ad disciplinam siue cautionem & significationē. Disciplinā huius cultus apud eos esse uoluit, quo non deessent eis ritus, quoque minus ad idolorum cultum deficerent, si nullum ipsi habuissent. Significare autem uoluit hostijs pecuinis, hostiam aliquando uenturam esse, quæ animos expiaret. Corporeis enim uictimis assuefacere uoluit ad perfectionis animorumque hostiam, ut cum uiderent beluinas ad carnis, hoc est, externam mūdationem præceptas esse: discerent aliquando adfore, quæ animos quoque mundaret. scire enim omnes potuerunt, Deum primam animarum nostrarum curam gerere, corporum postremā. Horum ergo cultus fuit, siue is qui adumbrabat uerum, siue uerus ipse. ex eis enim natus est, per quem omnes ueri adoratores & cultores ad Deum accedunt. Promissiones quoque his solis factæ sunt. Nihil eñ Sibyllina moror carmina, siue

A siue enim apud eas nata sint, siue eis obtrusa. Hæc tamen gens, quæ populus Dei erat, in hoc erat, ut quicquid boni donare humano generi uellet, per hãc ueluti sacerdotem aut daret aut promitteret. Præcipua igitur est, cuius promissiones sunt: etiam si quædam per Sibyllas, uaticidas ex gentibus fœminas, quo libertatẽ uoluntatis suæ ac electionis agnosceremus autoritatem, prædixit. Sed & Patres horum sunt. Viri Deo pleni scilicet, quorum alij uniuerso fermè mortalium genere bestialem uitam uiuente (ubi enim non colitur Deus, quod discrimen est inter hominem & beluam?) ac furiosos adfectus sequente, soli Deum timuerunt, eius uerbo crediderunt, ac se ad eius uoluntatem composuerunt: alij quæ uel bona uiderunt per spiritus sancti instinctũ usuuentura, obedientibus ac Deum timentibus, uel mala rebellibus, impijs & contumacibus, intrepide nunciarunt. Hi inquã Patres, quos Patriarchas & Prophetas appellamus, quibus factæ sunt promissiones, ex Israëlitis Dei populo fuerunt. In summa (quid enim in re tam aperta pluribus uteremur testimonijs?) id uolumus: Israëliticum populum, Dei populũ esse, quocum fœdus iniit, quem peculiariter suum fecit: cui & fœderis sui signum dedit à minimo usque ad summum, eo quod & supremi & imi in fœdere eius, de populo eius, de Ecclesia eius essent: quodque dum uniuersum populum istum alloquitur aliquid præcipiendo aut uetando, non ideo infantes excluduntur, quod eorũ quæ dicuntur aut mandantur nihil intelligant, sed synecdochicis sermonibus utatur: quibus tam abest ut ea pars ad quam pro tempore uel ætate horum quæ fiunt nihil peruenit, excludatur, ut etiam includatur non aliter quàm cum quis cum uno homine agit, iam cum omni familia eius ac posteris actũ est. Vnde & crebro uniuersum populum tanquam unum hominem adfatur, Audi Israël: &, Domui Iacob dicito, &c. Idem ergo fœdus quod olim cum populo Israëlitico, in nouissi-
B mis temporibus nobiscum pepigit, ut unus essemus cum eis populus, una Ecclesia, & unum fœdus quoque haberemus. Non dubito hic futuros, qui nequiter uociferentur, Ecce iste uult nos Iudæos facere: cum semper sit de duobus populis dictum, de duabus Ecclesijs, deque duobus testamẽtis, ut est Gene. 25. & Galat. 4. Ad quæ sic respondemus. Quotiescunque de duobus populis in scriptura habetur, distinctis aut diuersis, iam alterum ex his necessario non esse de populo Dei. siue enim cum olim Iudæi populus Dei essent, & qui gentes eramus essemus non populus: siue cum nunc gentes populus Dei sumus, & Iudæi excisi sunt: adhuc tamen unus tantum est populus Dei, non duo. Cum Gene. 25. dicitur, Duo populi ex uentre tuo diuidentur: non sic debet intelligi, quasi uterque esset populus Dei simul unoque tẽpore futurus. Sed Iacob dilexerat, Esau uero odio habuit, priusquã in utero confictarent. Semper ergo unus idemque populus est is, qui Deum unum uerum ac solum colit, ex quibuscunque tandem prognatus sit parentibus. ac rursus diuersi sunt, qui diuersum cultũ sequuntur, etiamsi eos unus idemque nixus effuderit. Cum itaque olim dicebatur de duobus populis, unus erat Iudaicus, alter gentilium. Iudaicus Dei summi cultor erat, Gentilis autem impius. Nunc quum gentilium Ecclesiam dicimus, iam ea ipsa est, quæ olim Iudæorum erat, & Gentilium siue impiorũ populus Iudęi. Nos enim in illorum locum, posteaquam excisi sunt, inserti sumus, non in alium aliquem isti proximum. Duo uero testamenta dicuntur, non quod duo diuersa testamenta sint: nam sic oporteret non tantum duos diuersos esse populos, sed duorum diuersorum populorũ duos quoque Deos. Quod dum non uiderent quidam apud ueteres, diuersos docebant esse Deos, alterũ ueteris, alterum noui testamenti: istum crudelem, hunc ciuilem & humanũ. Loquitur ergo Paulus de duobus testamentis quidem, sed alterum κατα χρηστικῶς testamentum uocat, cum eos uult intelligi, qui & si in uno isto æterno fœdere ac testa-

Patriarchæ. Prophetæ.

A perinde atq; Abraham, cum per fidem essent iustificati, cupiebant diem saluatoris Christi uidere. Qui nũc nobis sinus, si quãdo lubet hac uni uoce, cœleste est consortium cum filio Dei & omnibus qui cum illo sunt. Paulus sic est in hac sententia, ut ubicunq; quæstio de discrimine Iudæorũ & Gentium, qui scilicet fidem habuerunt, incidat, anxie comprobet unum populum unamq; ex utrisq; Ecclesiam esse factam: Rom. 11. Electionem huius rei fundamentum facit. Olim Iudæos fuisse per electionem populũ Dei, nunc Gentes, neq; tamen ita, ut ex Iudæis ultra nemo sit intra electorum consortium, cum & ipse sit Israëlita, & tamen in salutaris Euangelij prædicationẽ missus sit minister: sed aliquousq; substituros, donec gentium multitudo ingrediatur. Quod & Christus uoluit, cum dixit, Dominũ uineæ locaturum eam esse alijs agricolis: Sed eandem uineam. non sunt ergo diuersæ aut duæ Ecclesiæ, non duo populi: duo quidem sunt nomine, sed nisi idem in uno spiritu facti sint populus, nõ sunt populus Dei. In Epistola ad Ephesios secũdo sic ait: Ideo memineritis, quod uos qui aliquando iuxta carnem Gentes eratis, & præputiũ dicebamini à circũcisione, quæ & ipsa circuncisa erat manibus: quod inquã eratis eo tempore absq; Christo, & à ciuitate Israëlis alieni: peregrini quoq; à testamento promissionis, spem nullam habentes, imò ἄθεοι, hoc est anumines in mundo: nunc autem in Christo Iesu estis, qui aliquando longinqui fuistis, nunc propinqui estis in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui ambos unum fecit, soluto qui medius erat pariete septi: inimicitiã in carne sua tollens, euacuatione legis mandatorum cum decretis, ut duos sibi conderet in unum nouum hominem: factaq; pace, ambos per crucem reconciliaret Deo in uno corpore. Abolita in seipso inimicitia. Veniẽs enim prædicauit uobis pacem qui longe aberatis, & his quoq; qui prope erant. Nam per ipsum ambo habemus aditum ad patrem in uno spiritu. Non ergo estis ultra hospites & aduenæ, sed ciues sanctorũ & do-

Synecdoche, circuncisio pro circuncisis.

B mestici Dei, ædificati super fundamentum Apostolorum & prophetarum, Christo Iesu summo angulari lapide existente, &c. Quibus uerbis Paulus per omnia id docet, quod impræsentiarum uolumus: Vnum uidelicet populum ex ambobus esse factum, per unum Christum Iesum, qui & eos qui prius prope aderant, & nos qui longissime aberamus in unum conglutinauit. Tu bone Lector Pauli uerba diligenter expende, & inuenies adfatim quod hic adserimus. non est enim cur tam sancta & adperta pluribus tractemus. Item Hebr. 12. Accessistis ad mõtem Zion & ad ciuitatem Dei uiuentis, nempe ad cœlestem Hierosolymam, & concioni siue Panegyri multorum millium angelorum, & ad Ecclesiam primo genitorũ qui in cœlis descripti sunt, & ad Deum iudicem siue dominũ omnium, &c. Quibus item uerbis Paulus docet, nos ad populum Dei per Christum adglutinatos esse. Fuerunt autem omnes Apostoli in hac sententia, ut testamentum unum sit, unus Dei populus per omnia, hoc est, à maximo usq; ad minimum intra populum Dei censeantur, quodq; una sit Ecclesia Dei ex omnibus populis, per unum spiritum in unum compacta. Petrus enim Act. 2. Certissime, inquit, sciat ergo omnis domus Israël, quia & Dominũ eum & Christũ fecit Deus, hunc Iesum quem uos crucifixistis. Vt hic Iudæis Iesum dicit Christum, hoc est, Moschiah saluatorem esse factum: Ergo & Iudæorum salus est. Et paulo post: Vestra enim est promissio & filiorum uestrorũ, atq; omnium qui lõge sunt, quos Dominus Deus noster aduocabit. Hic perhibet promissionẽ non tantum eorum esse, qui tum audirent, sed filiorum quoq; suorũ qui uel nati uel nascituri essent scilicet. Et inde 3. capite: Vos, inquit idem Petrus, Estis filij prophetarum & testamenti, quod disposuit Deus ad patres uestros, dicens ad Abraham, Et in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ. Hic Christum Iudæorum facit, per eum ergo solum per-

C inde atq; nos salui fiūt. Iudæis enim primū uenit, deinde gentibus quoq;: Rom. 1. Post hæc Act. 10. In ueritate, ait, comperi quod non est personarū acceptor Deus, &c. Vt superius quoq; attigimus. Hic gentium quoq; Christum esse probat Petrus. Habemus ergo unum eundēq; saluatorē. Et deinde Act. 11. Cum Petrus exposuisset ut ei res omnis apud Corneliū erat gesta, sic habet. His auditis tacuerūt & glorificauerunt Deum, dicentes: Ergo & gentibus pœnitentiā (accipitur autem hic pœnitentia per Synecdochā pro ipso Euangelio, quemadmodū alibi ostendimus) dedit Deus ad uitā. Videmus igitur gentibus hic traditū, quod prius Iudæorum dixit esse ac filiorū suorū. Item. 1. Pet. 2. Vos aūt genus electū, regale sacerdotiū, gens sancta, populus in possessionē, ut uirtutes adnūcietis eius, qui uos e tenebris uocauit in admirabile lumen suū. Qui aliquando eratis non populus, nūc aūt populus Dei: & non misericordiā assecuti, nunc aūt misericordiā assecuti. His Petri uerbis uidemus, Christianorū populū nūc id esse genus electū, quod aliquādo Hebræi erāt, queadmodū de Exodo 19. superius adduximus. Esse itidem regale sacerdotiū, quod nunc ex omnibus gētibus, quæ Dei quoq; sunt (est enim eius uniuersa tellus) Dominus in honore ac precio habet, non aliter quàm olim Iudęorum gentem, sacerdotij numero uniuersarū gētium habuit. Gentem sanctam, ex qua non excludūtur infantes: pertinet enim ad gentis nomen posteritas, perinde atq; parentes. Populum Christi sanguine & quæsitum & partum: Qui populus erat aliquando non populus. alludit enim ad id quod Oseæ. 1. cap. est. Nunc autem populus Dei est. Ergo ij sumus qui olim fuerunt Abrahā & similes ei. Hæc omnia, ut uela in hac disputationis parte colligam, huc faciunt ut sciamus unum atq; idem esse testamentum, quod Deus cum mortalium genere habuit à condito mundo usq; ad eius dissolutionem. Neq; enim est Deus πρόσφατος, id est recens factus, aut precariæ sapientiæ, ut quæ tempore farciat quod primo fit inconsultius cœptum. Hominem qui sua culpa perijt, periturum sciebat: & medelam Iesu, id

D est, saluatoris composuerat, priusquam iste sibi uulnus infligeret. Non ergo inijt cum hoc misero hominū genere unquā fœdus aliud Deus, quàm quod iam concinnauerat antequā homo esset formatus. Semper igitur uiguit unum atq; idem testamentū. Vnus enim atq; idem incommutabilis Deus semper est, unus ac solus saluator est Iesus Christus, Dei non adoptione sed natura filius, Deus æternus ac benedictus in secula. Non potuit ergo unquam aliud esse testamentum, quàm quod per Iesum Christū salutē præstabat. Per eum enim solum itur ad patrē: unde nec Abrahā per alium, quàm qui promissus erat, ad Deum uenit. Vna uia, una ueritas, una uita, unus mediator Dei & hominū Christus. Per hūc ergo solum acceditur ad Deum. Vnum ergo ac solum testamentū est. Neq; enim fœdus cum Deo alio tendit, quàm ut pacem æternā atq; læticiā habeamus. Attamen priusquam ad cōclusionem penetremus, uolumus ei quæstioni respondere, quæ forsan non perinde curiosa est atq; adparet. Huic uidelicet: Quid ergo discriminis est inter uetus ac nouum testamentū? Plurimū enim respondemus, atq; minimū. Minimum si principalia ista quæ ad Deum & nos pertinent spectes. Plurimum, si ea quæ ad nos tantum. Summa in hac re sunt: Deus, Deus noster est, nos populus eius sumus. In his duob. minimū atq; adeo nihil est discriminis. Eadē em̄ summa hodie est quæ olim erat. sicut em̄ Abrahā, Iesum benedictū semen amplectebaī, atq; per ipsum saluus est factus: sic & hodie per eum salui reddimur. Quod aūt ad humanam infirmitatē tantū, multa contigerunt illis in figura, ut & istos erudirent & nobis essent testimonio. Hæc ergo sunt quæ uetus testamentū uidētur à nouo distinguere, quum re ipsa uel quod ad summa pertinet nihil differāt. Primum: Christus nūc est datus, quē olim non sine magno tędio præstolabanī: testis est Simeon. Secundum:

Pœnitētia pro ipso Euāgelio.

Testamentum unum ac idem Dei cum hominibus perpetuo.

Ipse lignū tunc notauit, damna ligni ut solueret.

Inter uetus & nouū testamentum quodnam discrimen.

A cundum: Qui tum in fide moriebantur, cœlos non cōſcendebant, ſed ſinum Abra
hæ. Nunc qui Chriſto fidit, in iudiciū non uenit, ſed tranſijt à morte in uitam. Ter-
tium: Vmbræ ablatæ ſunt, ut in Hebræis habetur. Quartum: Lux clarius lucet,
quod ad intellectum illuminandum pertinet. ceremoniæ enim ut per ſe nihil red-
derent obſcurius, quia tamen ex eis plurimum accedebat ſacerdotibus, non tam
ſtrenui fuerunt ad inculcandum religionem ac innocentiam, atq; fuiſſent ſi cere-
monijs non coëgiſſet auaricia parcere. Quintum: Teſtamentū iam omnibus gen
tibus prædicatum atq; expoſitū eſt, quo prius una tantum gens fruebaẽ. Sextum:
Prius nunquam fuit uiuum uiuendi exemplar mortalibus datum, quod nunc per
Chriſtum eſt propoſitū. Potuiſſet enim ſanguis Chriſti innocentiū ſanguini & cę-
di mixtus, pro noſtris perlitare delictis: ſed ſic exēplari caruiſſemus. Nunc con-
cluſionem ponimus. Cum ergo unus ſit atq; immutabilis Deus, & unum ſolum-
modo Teſtamentū: nos autem qui Chriſto fidimus in eodem Teſtamēto ſimus:
ſequitur, quod Deus perinde eſt Deus noſter ſicut fuit Abrahę Deus: et quod nos
perinde ſumus populus eius, ſicut Iſraëliticus populus eius fuit. Obijciunt hic
Catabaptiſtæ, quod Galat. 3. ſcriptū eſt Paulo: Cognoſcite ergo quod qui ex fide
ſunt, hi ſunt filij Abrahæ: & ſimiles ex ſcriptura locos, quos faſtidioſius eſſet huc
omnes ponere. Sed ſi uel diſputationē Pauli, quam iſthic proſequitur, uel Synec-
doches uim recte perpenderent, nihil horum obijcerent. Certamen eſt Paulo, le-
gis operibus ſalutem paremus, an gratia contingat. Atq; ipſe in hoc eſt, quod gra-
tia contingat per fidem, non ex factis. Quæ ipſi omnia per ſynecdochā dicuntur,
quemadmodū & omnia per omnem ſcripturā quæ ad hoc argumentū pertinent.
Abraham ex fide iuſtificatus eſt, ecce Synecdochicus ſermo eſt. Nam niſi eſſet. ſe
B quereretur quod Hebræorū infantes non fuiſſent de populo Dei: quod falſum eſſe
oſtenſum eſt. non enim credebāt, ac propterea ſecundū Catabaptiſtas non erant
filij Abrahæ. Credebant ergo qui ad hoc deſtinati erant à Deo, cum ætas ſuppete-
ret, & erant de populo Dei: Creſcebant & proficiebant qui circūciſi erant, donec
intelligerent & crederent, & interim erant de populo Dei. Non ergo tantum
credentes de Eccleſia & populo Dei ſunt, ſed horum quoq; liberi. Quod autē Ca
tabaptiſtæ admittunt, carnales quidem filios Abrahæ intra populū Dei fuiſſe cen
ſos, ſed noſtros carnales filios non cenſeri, iniquitatē ſummam produnt. Quomo
do enim idem eſt teſtamentū & fœdus, ſi noſtri nō æque atq; iſti de Eccleſia & po
pulo Dei ſunt? An durior eſt nobis Chriſtus quàm Hebræis? Abſit. Reliqua quæ
obijciunt, aut in ſequentibus diluentur, aut nullius momenti ſunt. quale eſt quod
dicunt, Oportet igitur mares tātum baptizari, & octauo tantum die. Sublata ſunt
enim hæc elementa, ut neque ad genus neque tempus neque ad ullam circun-
ſtantiam ſimus alligati: hac lege, ne quicquam contra pietatem in his faciamus.
Fuerunt enim apud ueteres fœminæ non minus in teſtamento quam mares, e-
tiamſi non circunciderentur. Relinquitur ergo poſt hæc omnia, quod ſicut He-
bræorum infantes, eo quod in fœdere populi Dei cum parentibus eſſent, ſignum
fœderis meruerunt: ita & Chriſtianorū infantes, eo quod intra Chriſti eccleſiā &
populū cenſentur, baptiſmo fœderis ſigno nullatenus deſtitui debent. Et quod ar
gumenta Catabaptiſtarū, quæ ex ignorantia figurarū atq; tropORū ualida putant,
nihil cōtra nos pugnant. ſatis em̄ probauimus, Synecdochicis ſermonibus omnia
plena eſſe in diuinis literis. Neq; nos noſtra ignorātia cogemus ſpiritū ſanctū, ſuū
loquendi morem ponere. Perpetuo locutus eſt ad omnem Eccleſiam quædam,
quæ magnæ parti non conueniebant: at ea pars propterea non eijciebatur de Ec-
cleſia, de populo, de fœderi Dei. Et, quod ſacramenta, quantū ad externā ſpeciem
adtinet, non fuerunt eadē; itidem non pugnat cum ueritate, nam quantū ad ſigna-
tionem

C tionem, prorſus erant eadem. Vt enim circũciſio fœderis ſignaculum eſt, ſic & baptiſmus: ut Pæſah fuit cõmemoratio tranſitus, ita & Euchariſtia eſt gratiarũ actio mortis Chriſti. Vnde & D. Paulus 1. Corinth. 5. & 10. & Coloſſ. 2. illis baptiſmum & Euchariſtiam, ſiue ſpirituale Chriſti mãducationem, nobis autem Pęſah & circũciſionem tribuit, ut undiq; omnia paria fiant. Hactenus de uno eodemq; teſtamento, Eccleſia, populoq; Dei.

DE ELECTIONE.

ELECTIONEM nunc, niſi promiſſa pręſtare nolimus, tractare cogimur: non quidem quantum ipſa exigit (id enim ſupra uires, & extra inſtitutum noſtrum eſt;) ſed electionem docebimus eſſe firmam, hoc eſt, liberam ac minime alligatam, & ſupra baptiſmum eſſe ac circunciſionem, imò ſupra fidem atque prædicationem. Id autem breuibus. Plerique dum Pauli Epiſtolam ad Romanos legimus, paulo indiligentius ponderamus, quid cauſæ ſit, cur in mentionem electionis aut illam ſequẽtis prædeſtinationem ingrediatur. Vicerat, fide contingere ſalutẽ: fidem autem non eſſe humanarum uirium, ſed diuini ſpiritus. Qui ergo fidem haberent, ſimul haberent diuinum ſpiritum. Qui hunc haberent, filij Dei eſſent, neq; iuxta carnem ambularent, ſed quicquid agerẽt, eis auxilio eſſet ad bonum. Iam ſuboriebatur quæſtio, Cur ergo accuſantur aut damnantur qui non credunt? Eam ergo, cum uelit nolit, incidit, digne tractat, in hunc fermè ordinem ac modum: Fide ſeruamur, non ex operibus: Fides non eſt humanarum uirium, ſed Dei. Is ergo eam dat eis, quos uocauit: eos autem uocauit, quos ad ſalutem deſtinauit: eos autem ad hanc deſtinauit, quos elegit: elegit autem quos uoluit. liberum enim eſt ei hoc atque integrum, perinde atq; figulo uaſa diuerſa ex eadem maſſa educere. Hoc breuiter argumentum & ſumma eſt electionis à Paulo tractatæ.

Electionis à Paulo tractatæ ſumma.

D

Ait ergo Rom. 8. Scimus quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Iam ne tu dicas: Qui ergo diligũt Deum, aut quibus bono fiunt omnia? Anteoccupatione præuenit, ac reſpondet: His, qui ſecundum propoſitum ex uocatis ſunt. Hic caue propoſitum humanum intelligas, ſed Dei: ut ſit ſenſus, Qui ex Dei propoſito ſancti ſunt, uocatum enim eſſe, iſthic pro uere ſanctum eſſe accipitur. ut cum dicitur, Filius altiſſimi uocabitur: ibi Vocabitur Hebraico more pro uere erit, ponitur. Sed ad propoſitum redeo. Propoſitum Paulo dicitur deliberatio iſta liberrima, qua Deus ad eligendum accingitur, quemadmodum cap. 9. uidemus, cum ait: Vt iuxta electionem Dei propoſitum maneat. Eſt igitur propoſitum ſupra electionem, hoc eſt, natura prior. Fieri enim apud homines poteſt, ut quid eligatur, ſed habita ratione eius quod eligitur, puta ſi adparet utile honeſtumq; futurum eligitur. Hic propoſitũ ſiue deliberatio non eſt libera, ſed ab eo pendet quod eligitur. Volens ergo Paulus oſtendere, Dei electionẽ ex libero propoſito enaſci, non ab ipſis quos electurus eſt: liberum propoſitum dicit in cauſa eſſe, cur eis qui Deũ diligunt omnia bono cedant. nihil hic adſcribi hominis merito, addit enim: Quia quos pronunciauit, etiam definiuit, ut cõformes fiant imaginis filij ſui, &c. Pronunciauit diximus ex προέγνω, quæ uox perinde ualet atq; ſi tu ſic dicas. prædecreuit, aut præcepit. Eſt ergo hic Apoſtoli ſenſus: Dixi eis bono omnia futura, qui ex Dei propoſito ex uocatorũ numero ſint, quod ſic uolo accipi: Deus libere apud ſe cõſtituit, pronũciat, ac præcipit (hoc enim uerbo exponit proponendi uerbum) quos uelit, etiam anteaquam nati ſint. Quos autem ſic præcipit, prædefinit quoq;, hoc eſt, deſtinat ut ſint cõformes imaginis filij ſui. Quaſi dicat: Nemo cõformari

ἀνθυποφορά

Vocatum eſſe.

Propoſitum.

προέγνω

Præcipit

 Chriſto

A Christo potest, nisi qui ad hoc destinatus est. Prosequitur Paulus: Quos autem
destinauit hos & uocauit. En nobis antequam uocemur destinationem, aut prae-
definitionem. Quos autem uocauit, hos & iustificauit. An non fide iustificamur?
Etiam: sed fidem uocatio praecedit. Monet enim Christus quoq;, neminem ad se
uenire, nisi quem pater traxerit. Trahere & uocare hoc loco eandem uim habent. *Trahere et uocare idem.*
Quos autem iustificauit, hos & glorificauit. qui enim crediderunt, aeterno cum eo
in quem crediderunt summo honore adficiuntur. Hic ergo nodus est: Quomo-
do fides beat, aut quomodo iustificat? Vidermus enim primum esse Dei delibera-
tionem, siue propositum, siue electionem: secundū uero, destinationem aut defi-
nitionem: tertium uocationem, quartum iustificationem. Quum ergo Dei haec o-
mnia sint, & fides quartum uix tandem locum obtineat, qui fit ut fide salutem pa-
rari dicamus, quum ubicunque fides sit, isthic & iustificatio sit: imò dudum sic sit
apud Deum constituta ac praecepta salus cuiusq;, ut impossibile sit quenquam sic
electum damnari? Sed leui Synecdoches ictu quicquid insolubile uidetur dissilit.
Accipitur enim fides pro Dei electione, finitione, uocatione: quae omnia fidē ante
cedunt, sed in eodem ordine. Si enim dicas, Dei electio beat, Dei destinatio aut de
finitio beat, Dei uocatio beat: semper recte dices. Quamobrem? quia eiusdem or-
dinis sunt atq; concentus, atq; sic connexa, ut unum sine alio accipias quidem, sed
alia propterea non excludas, praesertim cum fidem accipis quae & inferior & po-
sterior est electione, destinatione, uocatione. Cum ergo uocationem proxime iu-
stificatio, quae fides est sequatur, iam nullo labore uidemus fidei salutem tribui: eo
quod qui fidem habent, uocati, electi, ac praecepti sunt. Cur autem fidei prae alijs
salus tribuitur? aut cur ea Paulus potissimum ex tota catena ista usus est? Respon- *Fidei cur salus*
demus: Quod ea nobis est notissima. quisq; enim cōscientiam interrogat ac scru- *tribuatur.*
B ratur, iuxta Petri uerbum: ea si recte respondet, hoc est, si πληροφορία, hoc est in-
dubitata persuasione recte sentit de Deo, iam certissimū signum habet aeternae sa-
lutis. fidem enim qui habet, uocatus est: qui uocatus est, destinatus est: qui destina
tus est, electus est: qui electus est, praeceptus est. manet autem Dei electio firma.
Qui ergo fidē habent, iustificati sunt. Hęc est enim iusticia, pietas, religio, cultusq;
summi Dei. Vnde & nihil eos damnationis manet. non enim ex istis sunt qui di-
cunt, Peccemus igitur quo magis gloria Dei clarescat: sed ex ijs qui quoties per in
firmitatem lapsi sunt, ad Dominum redeunt orantes, Remitte nobis debita nostra.
Neq; ex istis, qui cum peccauerunt, tantum abest ut ad bonam mentem redeant,
ut etiā in impietatē concidant & dicant, Non est Deus: sed ex ijs quibus non adeo
dolet quod omnem creaturam offenderint, atq; quod solum Deum, cor suum &
animam ac mentē suam. & dicunt, Tibi soli peccaui & malum coram te feci. Haec
inquam est fidei iustificatio, his bono sunt omnia, impijs uero contrà. Bono fuit *Pijs omnia in*
Dauid adulterium cum parricidio. iustus enim erat per fidem: facti enim ipsum & *bonum.*
poenituit, & à spe non excidit. Malo fuit ei qui non erat sicut reliqui hominū, quia
fidem non habebat: uocatus ergo non erat, neq; destinatus aut electus. Haec arbi
tror sicut promisimus breuia esse, sed clara & firma. At in quem usum? In hunc, ut
" Catabaptistis respondeamus. sic enim contra nos argutantur in eo libello quo se
" putant nostra confutauisse: Quomodo infantes Hebraeorum sunt de populo, de
" filijs: aut Ecclesia Dei? Electos credimus quidem esse de populo Dei, qualis fuit Ia
" cob: sed abdicatos aut repudiatos minime. Cum enī ut est Rom. 9. in utero parētis
" essent, neq; mali quid aut boni operari, dixit Deus: Iacob dilexi, Esau uero odio ha
" bui. Quomodo potuit ergo Esau esse de populo Dei? Falsum ergo est quod Zuin
glius adserit, Hebreorū infantes esse de populo et Ecclesia Dei. Ad quę nūc arbi
tror eo cōmodius respōdemus, quod de electione destinationeq; paucula ista prae

 misimus

C missimus, in hunc uero modum: Certum est apud Deum neminem esse de populo suo, deque filijs eius, nisi quem elegerit: rursusque hoc certū est, omnē eius esse quem elegit. Sed sic labitur uobis ô Catabaptistæ, omne fundamentū uestrū. Non enim soli credentes (sicuti uos credentes actu uultis intelligere) filij Dei sunt, sed ij qui electi sunt, filij Dei sunt anteaquā credant: quemadmodū ipsi quoque Iacob exemplo probatis. Quid ergo isti uerbo faciemus: Qui nō crediderit, condemnabitur? Infantes enim non credunt, ergo cōdemnabūtur? Rursus electi eligebantur antequam in utero conciperentur: mox igitur ut sunt, filij Dei sunt, etiamsi moriantur antequā credant, aut ad fidem uocentur. Videte ergo uobis catenā istam & ordinē. Fides in isto ordine, præter glorificationē ultima est: quæ ergo supra eam sunt, non minus certa sunt quàm ipsa fides. Vt enim uerū est, Credit, ergo saluus fit: ita quoque nō minus uerū est, Vocatus est, ergo saluus fit. Non loquimur aūt hic de ea uocatione qua Christus dicit, Multi sunt uocati, pauci uero electi. Isthic eñ uocationē externā, qua multi uerbo prædicandis uocantur, intelligit. In præsentia uero internā uocationē intelligimus, quam Christus tractionē uocat. Aeque uerū est, Destinatus est, ergo saluus fit: Electus est, ergo saluus fit. Num non uidetis, quod quæcunque in hac catena sunt, ac supra fidem sunt, quod æque salus ad ea sequitur atque ad fidem? Non enim minus uerum est, Qui electus fuerit saluus erit: quàm, Qui crediderit saluus erit. Cōtrà uero, à superioribus ad fidem arguendo non possunt paria fieri, nisi fidem aliter accipiamus, quàm pro ea re atque certitudine animi quæ inuisibilia ista spectat, de qua paulo post. Neque enim sequitur, Electus est, ergo credit. Electus enim erat Iacob, cum nondum crederet. Sed neque hoc sequitur, Non credit, ergo electus nō est. Electi enim semper sunt electi, etiam anteaquam credunt. Cum ergo dicitur, Qui non crediderit cōdemnabit: necesse est aut fidem isthic accipi pro catena iam dicta, ut sit sensus, Qui non est electus, nō saluabitur,

D &c. aut pro eo quod est, intra populū fideliū esse: aut, quod nostræ sententiæ maxime probatur, Synecdochice ijs solūmodo dictū sit, qui iam ad eam uenere mensuram, ut capere uerbum possint, Qui non crediderit condemnabitur. Est enim fides non omnium eorum qui electi sunt, ut iam de infantibus electis patuit: sed electionis, destinationis, ac uocationis fructus tēpore suo redditus. Sicut ergo istud uerbum, Qui crediderit saluus erit, non excludit eos qui electi sunt, & antequam ad fidei maturitatem ueniant eò concedunt, quò electi sunt, quo magis damnentur: Ita istud uerbū, Qui non crediderit damnatur, non includit eos qui electi sunt & ad fidei tempestiuitatem non perueniunt, quo minus saluentur. Colligitur ergo his uerbis, Qui crediderit & qui non crediderit, neque istos teneri qui per ætatem audire nequeunt, neque istos ad quos Euangelij mentio nulla peruenit. Deinde id quoque colligitur, uerba ista, Qui crediderit, &c. &, Qui non crediderit, &c. non antecedentem habere sensum, quasi fides necessario præcedat omnia, puta electionem, destinationem, & uocationem: nam si sic, iam non esset prima ista deliberatio siue propositum, siue præceptio Dei ἀφ' ἑαυτοῦ libera: sed tunc tandem sequeretur electio, cum fides commendabilem reddidisset hominem, ut eligeretur. Neque possent eligi, nisi qui iam credidissent, cuius tamen contrarium iam patuit. Sed consequentem habent hæc uerba sensum, puta istum: Qui crediderit, hunc scitote à patre electum, destinatum, & uocatū esse. Credit igitur, quia ad æternam salutem electus ac destinatus est. Qui non crediderit, hunc scitote repudiatū esse à libera Dei electione. Atque hic apperitur nobis planè clauium uis, quatenus Apostolis sunt traditæ. Cum quis dicit se credere, iam Apostolus sic pollicet: Si ex corde credis, indubitatum tibi sit quod ad salutem æternam uocatus, destinatus, atque electus sis. Hic ergo noster absolutus est, & iustificatus, de quo supra diximus.

Oppositio.

Solutio.

Multi uocati, pauci electi.

Est enim fides substantia rerū sperandarū, argumentum non adparentum.

id est, à se.

Claues Apostolis traditæ.

Cum

A Cum uero Apoſtolus uidet nihil fidei adeſſe, ijs qui uerbum audiunt, certus
ſit repudiatos eſſe. Iubentur ergo puluerem de pedibus excutere, hoc eſt, propere
ab eis recedere: non tanquam nunc primum mereantur uitari, ſed quod Apoſtoli
nunc primũ ab ipſa incredulitate certiores fiunt abiectionis eorum: & contrà ubi
fidem eſſe uident, electionis. Sic ergo ſunt hęc uerba dicta, quomodo iſta, A fructi
bus eorum cognoſcetis eos: non poteſt arbor bona malos fructus, neq; mala bo-
nos facere. Qui crediderit, indubiè ſaluus erit: eſt enim fides electionis fructus, ne
ſcilicet ô Apoſtoli nullum habeatis ſignum profectus. Qui uero non crediderit,
dummodo ad eam maturitatem peruenerit, ut doctrinam ueſtram poſſit capere,
electus nõ eſt: arbor mala eſt, ne ſcilicet ignoretis apud quos fruſtra inſumatis ope
ram. Ex his omnibus duo neceſſaria colligimus. Vnum, quod qui ad eam ma
turitatem perueniunt, quę iam fructum electionis ferre debet Fidem, ſi ferunt, cer
ti ſumus de eorum ſalute: ſi non ferunt, contra certi ſumus de eorũ repudiatione.
Ecce ut fide, iſtorum ſolummodo electorum aut repudiatorum ſiue ſalutem ſiue
naufragium depręhendimus, qui iam eò adoleuerunt, ut fidem electionis fructũ
de eis expectemus, unde infantes ex his natos, qui in fœdere populoq; Dei ſunt,
ad fidei normam Lydiumq; lapidẽ exigere non debemus. Alterum uero quod ex
ſupradictis colligimus, hoc eſt: Cum ſoli iſti qui audierunt, ac deinde uel credide-
runt uel in perfidia manſerunt, noſtro ſint iudicio obnoxij: ſequitur, nos uehemen
ter errare in iudicandis cum gentilium tum Chriſtianorũ liberis infantibus. Genti
lium, quia nulla eos lex damnat: nõ enim incidunt in iſtã, Qui non crediderit, &c.
deinde cum electio Dei ſit libera, impium eſt, ſi eos ab illa excludamus quos iſtis
ſignis, fide & perfidia, deprehendere non poſſumus intra eam ſint nec ne. Chriſtia
norum aũt, quod non modo temere nos ingerimus in electionem Dei, ſed ne uer
bo quidem eius credimus, quo nobis eorũ electionẽ manifeſtat. Cum enim nos
B Abrahæ fœderi inſerit, iam hoc uerbum nihil minus nos certos reddit electionis
eorum, quàm olim Hebręorum. Verbũ enim iſtud, quod in fœdere teſtamento ac
populo Dei ſunt, electionis eorũ nos certos facit, donec Dominus quid de aliquo
aliud nunciet. Vbi & iſta obiectio excutitur: Quomodo ergo de Eſau certi era-
mus quod eſſet electus, cum Dominus dicat, Eſau odio habui? Sequimur enim in
omnibus legem, quod ſi quid Dominus extra ordinem agat, iam per hoc non ab-
rogatur lex. priuilegia enim non faciunt legem cõmunem. Quamuis mea quidẽ
ſententia, omnes qui in teſtamento ſunt infantes, indubiè per teſtamenti leges de
electis ſint. Cumq; dicitur, Quo ergo ponis Eſau infantem? In teſtamentũ. At reie
ctus eſt. Reſpondeo, duplici ratione. Vna, quod omne iudicium noſtrũ quod de
alijs habemus, incertum eſt, quantum ad nos: quantum autẽ ad Deum & legem
eius, certiſſimum. Exemplum. Cum Apoſtolo dicitur, Credo in Ieſum Chriſtũ
filium Dei: iam Apoſtolus putat eũ qui ſic dicit de electis eſſe, propter uerbi Dei
certitudinem. At nonnunq; fallunt, qui ſic ore confitentur: quemadmodum Si-
mon magus fecit, & falſi fratres qui clàm ſubintroierant ad prodendum Euange-
lij libertatem. At deus ipſe non fallitur, neq; lex ipſa fallit: nam & Deus cor ſcruta
tur & renes, hoc eſt, intima: & lex, ſi omnia ſint æqua & recta, itidem non fallit, ſed
eſt æterna. Fit ergo ut nos ſemper ſecundum legem iudicemus, quemadmodum
eſt dictum: neq; legem propter unum aliquem, aut multos etiam, minus eſſe uni-
uerſalem. Altera ratio talis eſt, quam fortaſſe non omnes recipiunt, at apud me in-
dubitata eſt. Quotquot ex his infantibus moriunĩ, qui intra populum Dei ſunt,
omnes electi ſunt. Cauſam huius meæ ſententiæ iſtam habeo, quia perfidiam
quum in eo nõ depræhendo, nihil habeo cur ipſum damnem: ſed cõtra quum in-
dubitatũ promiſſionis uerbũ habeam, Venient & recumbent cum Deo Abrahã

Electionem ex fide aut perfidia cognoſci.

Inique damnari infantes tam piorum quàm impiorum.

Obiectio Catabaptiſtarum.

Lex ſemper uniuerſalis manet.

Infantes Chriſtianorum defuncti, omnes electi.

C Isaac & Iacob, impius ero si de contubernio Dei populi eijciam. Quid ergo Esau? si infans fuisset mortuus, an tuo iudicio iidem esset inter electos receptus? Etiam. Non manet igitur firma electio? Manet, Manet & abiectio firma. Sed audi: si Esau fuisset infans mortuus, indubiè fuisset ex electis. Nam si tunc esset mortuus, signū fuisset electionis. non enim ab æterno repudiasset eum Dominus, at cum uixit & de electis nō fuit, ideo uixit, ut perfidię fructu uideremus eum à Domino abiectū. Error noster omnis hinc prouenit, quod cum à consequente omnia uix tandem

Prouidentia diuina omnia disponit.

discamus, iam in prouidentiam quoq; irrumpimus. Disponit illa omnia, ut nō modo Esau: sed ne bulbus quidē in pelago, non corcorus in horto, non culex in aëre citra ipsam aut uiuat aut moriatur. Quale autem uas sit Esau, aut in quē usum culex tam acrem tubam habeat, uix tandem per ea, quæ ab eis fiunt discimus. Cum ergo à ferali tandem Esau mente, discimus uirum à Deo repudiatum esse, iam frustra dicemus, Vtinam infans mortuus esset. mori enī non potuit, quē diuina prouidentia in hoc creauit, ut uiueret, atque impie uiueret. Vides igitur ô homo, ut nobis omnis fermè scripturę ignoratio ab ignoratione prouidentiæ uenit. Sed ad me redeo. Manifestæ sunt ergo ex superioribus omnibus collectiones istæ ambæ: quod ista duo, Qui crediderit, &c. &: Qui non crediderit, non sunt Lydius lapis ad quem infantium salutem exploremus; & quod impie, non modo Christianorum, sed gentiliū quoq; infantes damnamus. Hi enim soli sunt nostro iudicio obnoxij, de quibus habemus uerbum, secundū quod iudicare possimus. Satis quoque factum arbitror ijs qui dicunt: Si per electionem ad Deum itur, ergo euacuatus est Christus? Hæc enim est electio, ut quos Dominus ad æternam salutem de-

Electio.

D stinauerit ante mundi constitutionem, æquè ante mundi constitutionē præceperit per filium suum saluos facere, sicut Ephe. 1. Paulus admonet. Colligitur secundo loco aliud par necessariorum. Vnum quod incautè docent, qui dicunt baptismum infantium tolerari per charitatem posse: nisi charitate intelligant omnia fieri inter Christianos, nō imperio aut coactione legis: quemadmodū Paulus. Nemini (ait) quicquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis. Si uero charitatem pro uenia aut indulgentia accipiunt, ut cum Paulus per charitatem capilliitiū totondit, & se uoti damnatum simulauit: hoc enim per indulgentiā, qua infirmis parcebat, fecit. Iam perniciose errare arbitror, qui dicunt per charitatē debere infantes baptizari. Quid enim hac sententia aliud uolunt, quàm nunc quidem per publicā pacem intermittere non licere, quod aliquando intermittendum sit cum liceat? Illi ergo sic nostram sententiam accipiant, post consideratam charitatis distinctionem

Charitas pro indulgentia aut uenia.

quam præmisimus: Ceremonias nobis à Christo paucas, nempe duas, aut ad summum tres esse relictas: Baptismum, Eucharistiam, & manuum impositionē. Prima in genere ad omnes qui de Christi ecclesia sunt, pertinet. Secunda ad eos modò, qui se de fidei certitudine possunt interrogare. inquit enim Apostolus: Probet autem seipsum homo. Tertia ad paucos, puta ad istos, qui uerbi ministerio præficiuntur. Hæ autem ceremoniæ quum manifestas leges habeant, improprie dicuntur ex charitate fieri, quum ex præcepto fiant: etiam si ubi per pietatem gratissimū sit, quicquid Deus pręcepit. Cum itaq; dicitur: Euntes docete omnes gentes: baptizantes eos in nomen patris, & filij, & spiritus sancti: legis formam habet, perinde atq; Circuncidat ex uobis omne masculinū. Nō potest ergo indulgentię adscribi quod lex iubet: sed hoc ex indulgentia fit, cū quibusdā infirmis cū eucharistię celebratione parcitur, aut si mos baptizandi infantes postliminio reduceretur, ac deinde quibusdam infirmis parceretur, ne cogerentur pro ritu ac more baptizantium baptizare infantes: hoc inquam ex charitate fieret. Eucharistia igitur non celebratur hoc modo ex charitate, sed intermittitur ex charitate à multis, sic esset de baptismo.

Ceremoniæ à Christo relictæ quot.

A baptismo. Hic uos moneo charissimi fratres, ut nostram sententiam etiã atq; etiã expendatis, uidẽtur enim quidam huius uerbi astutia uestræ simplicitati uelle os oblinere. Alterum necessarium, ex secundo pari est. Quod siue sententiam nostram de electione, destinatione, uocatione, ac fide, recipiant Catabaptistę aut alij, quæ profecto mea non est, sed Apostoli Pauli: imò rei ipsius, si Dei prouidentiam non tepide expendas: siue inquam recipiant, siue minus: adhuc tamẽ infantibus perinde nõ est propter Dei electionem aut repudiationem negandus baptismus, atq; nec Esau aut cuiquam repudiato circuncisio negata est. Vnde Catabaptistarum argumentatio in uniuersum, arbitror, iam euersa est: & demonstratum, quod electio supra baptismum est, circuncisionem, fidem, atq; prædicationem.

QVOD APOSTOLI BAPTIZAuerint infantes.

IN SVPERIORIBVS diximus de eo, quod dum Christus ipse & Apostoli ad scripturam remitterent, ad nullam aliam remitterent quàm legis & prophetarum. nondum enim erant Euangelistarum commentarij conscripti, aut Apostolorum Epistolæ cõportatę. Quod non ideo dicimus, quasi canonicæ Noui Testamenti scripturæ quicquam derogatum in uelimus, cum & ueteris testamenti libri sint nõ uno tempore scripti, nec tamen ideo posteriorũ autoritas est minor. sed ut ostendam, Literatores Catabaptistas in hoc errare, quòd putant Apostolos baptismum omnino ad eam literam direxisse quæ nondum scripta erat, imò quod in his postea scriptis ex Hebraicæ linguæ schematismo, uerbo est obmissum, sed ui sermonis comprætensum, id obmittendum esse iubeant, cum interim res ipsa aliud moneat, & illi ipsi qui no- *Scriptura quænam Christo & Apostolis ubiq; citata.*

B uum testamentum scripserunt, testentur se omnia quæ Christus ipse egerit aut docuerit, non potuisse exequi. Suscepi ergo rem arduam probaturum, ut Catabaptistæ putant: sed facilem, si ueritati aurem præbeamus. Argumentis ergo primo utemur, deinde testimonijs. Argumenta uero nullicunde quàm ex ipsa scriptura petemus, hoc modo.

Nemo nescit quàm acre fuerit inter credentes certamen de circuncisione, de quo Actorum decimoquinto habetur: alijs circuncidi contendentibus oportere eos, qui iam Christo initiati erant: alijs obstantibus. Cum'que negocium ad multum uenisset dissidium, legatos Antiochenos, Apostolos, atque totam Ecclesiam diuino spiritu instinctã, decreuisse, ut circuncisio, & reliqua omnia ex lege externa, præter pauca quæ infirmis donabant, abrogata essent. Hic ergo Catabaptistas percontor, Num credant discipulos minus fuisse sollicitos de baptismo ritè administrando, quàm circuncisione? Si dicant nihil fuisse sollicitos, iam aliud suadet pietas, quæ pro liberis sollicita est æque ac pro seipsa. Cum igitur pars sollicitι essent, ne obmitteretur circuncisio, pars ne baptismum cõfunderent: adparet eos nihil minus fuisse anxios pro liberis quàm pro seipsis, præsertim cum inter initia infantes eorum haud dubiè circuncisi essent. Ideoq; fieri nequit, ut si Apostoli uoluissent infantes baptizare, non fuisset aliquid turbæ oriturum. At de hoc nihil habetur: nulla fuit igitur turba. Iuxta credentium ergo sententiam baptizati sunt infantes, atque ea de causa huius nulla diserta habetur mentio. Si autem admittant, parentes fuisse sollicitos de infantium suorum baptismo: ergo uicerunt, ac baptizarunt: uicit enim baptismus quoque, ac mansit, antiquata circuncisione. Nam si certamen aut consideratio incidit, nec tamen uicit eorum sententia qui baptizandos censebant, iam firmata fuisset circuncisio, & infirmatus baptismus. atq; hoc argumentum ad coniecturas & signa pertinet, ueruntamen ex scriptura de-

C sumpta. Secundum aũt insuperabile est, ex collatione scripturarũ collectũ. Abrogata est circuncisio Ecclesię, in spiritu cõgregatę, decreto. Fuerũt infantes cum parentibus intra ecclesiam: si ergo iuxta Catabaptistarũ sententiã infantes isti aut paruuli non fuerunt baptizati, attamen circuncisi: Iam sequitur Ecclesię decreto, Christianorũ infantes, de Ecclesia esse eiectos: & circuncisioni adiudicatos. Qui eñ circunciditur, debitor fit uniuersæ legis seruandæ. Nec est cur hic causemur, temporis habendã esse rationẽ. Apud Antiochiam eñ ortum est certamen de circuncidendis credentibus, non Hierosolymis, ubi aut circuncisionem constat uiguisse aut baptismum.

Tertium iterum ad coniecturas pertinet. Vt scilicet consideretur, ex qua gente fuerint credentium primitię. Ex ea enim fuerunt, quæ externis adeo hæreret, ut Apostoli crederent etiã post resurrectionem Christũ corporaliter regnaturũ. Nõ est igitur uerisimile, quod infantes suos reliquerint non baptizatos. Alia tibi relinquo Lector: possunt enim multa ex his fundamentis educi.

Credentium primitiæ.

Quartum est, quod superius attigimus. Videlicet, quod Paulus primo Corinthiorum decimo nos atque Hebræos pares facit: Omnes, inquit, baptizati sunt, omnes ederunt eandem escam spiritualem. Cúmque infantes eorum omnes in mari baptizati sint & nebula, iam paria non fierent, si nostri infantes non baptizarentur, ut dictum est. Quod autem Catabaptistæ hic obganiunt: Si ederunt eandem escam spiritualem, Nostri igitur infantes Eucharistiã quoque celebrabunt: Pondus non habent, nam per synecdochã cuiq; parti quod suũ est tribuitur. Cum aũt in eucharistiæ celebratione interdictum habeamus, Probet aũt seipsum homo: atq; pueris ista exploratio non competat, baptismus aũt perinde ac circuncisio cõpetat: fit manifestum, Paulo quoq; in usu fuisse infantiũ baptismũ, non etiã

D infantium eucharistiã. Hic quoq; id dissoluitur quod ex Col. 2. cap. obijciunt: Infantes non posse circuncidi circuncisione nõ manufacta, neq; deponere posse corpus peccati, non ergo baptismũ uenisse in locũ circuncisionis, cum circuncisio externa & corporalis fuerit, hęc aũt interna & spiritualis sit. Discimus eñ hic quod Paulus quoq; externa nostra Hebręis tribuit, cũ interna solummodo habuerint, & externa nõ in eadẽ sed in alia specie. Escam spiritualẽ nemo negat illos edisse, quemadmodũ & nos: per solum eñ qui uenturus erat salui facti sunt, sicut & nos: at panem & uinum in cœna non circuntulerunt, sed alijs externis usi sunt horum loco, Manna & aqua de petra. Vides ut hic per analogiã externa paria facit? cum sint alia atq; alia, sed interna erant eadem. Sic & baptismum illis tribuit internum, quod æque atq; nos per Christum abluti sint: externum iterum per analogiam ẽ mari & nebula exprimit: Nobis uero circuncisionem internam, eo quod in eodẽ cum illis fœdere simus, eodemq; spiritu renascamur ac circuncidamur: Synecdochice uidelicet loquens, pro cuiusq; ætatis ratione. Externam aũt nullam inuenit aliam quàm baptismum: nam quid alioqui causæ esset, cur baptismi & circuncisionis per analogiam collationem faceret? quum citra sensum allegoricũ potuisset loqui de spiritu renascente: nisi hic eodem modo uoluisset, tam interna quàm externa paria facere, atq; 1. Corinth. 10. fecerat. Sequitur ergo, Paulũ in hac fuisse sententia, ut circuncisio nostra sit baptismus: quod nunquam sensurus erat, nisi suo tempore uidisset infantes Christianorum æque baptizari, atque olim circuncidi uiderat. Quintum est, non tres tantum de quibus supra, sed multas familias ab Apostolis esse baptismo tinctas: in quibus uerisimilius est infantes fuisse, quàm secus. Atque hoc ad uerisimile pertinet, de quo satis superius est dictum.

Baptismus nostra circuncisio

Nunc ad testimonia uentum est. Concinnabis igitur hoc optime Lector, quicquid de uno eodemq; testamento, populo, & saluatore dictum est. Atque simul hoc

A hoc conſiderabis iſto loco, quod cum Apoſtolorum tempore nemo alia ſcriptura uteretur quàm Vetere, imò Chriſtus ipſe alia non ſit uſus, quicquid huius controuerſiæ de baptiſmo fuiſſet natum, autoritate ueteris ſcripturę compoſitum iiurum fuiſſe. At ea cum aliud ne ſuaderet quidem, quàm baptiſmũ fœderis ſignum, perinde infantibus eſſe dandum atq; circunciſionem; non fuiſſe igitur hæſitationem ullam Apoſtolis, quominus infantium baptiſmum adprobarent. Origenes in epiſtolam ad Rom. lib. 5. ſic teſtatur. Eccleſia ab Apoſtolis traditionem ſuſcepit, etiam paruulis baptiſmum dandi. Auguſtinus idem perhibet in lib. de baptiſmo paruulorum ad Marcellinũ. Quos non in hoc adduco, ut eis autoritatē tribuam ſcripturæ, ſed propter hiſtoriæ fidem. Origenes enim poſt centum & quinquaginta annos ab Aſcenſione Chriſti floruit: ne uetuſtatem baptiſmi infantium ignoremus, ſimulq; poſſimus adſequi, indubitatũ eſſe quod Apoſtoli citra omnem controuerſiam infantes baptizauerint. *Baptiſmi infãtium uetuſtas.* Nihil igitur in uniuerſum Catabaptiſtas agere, quàm quod olim Pſeudapoſtoli, de quibus Paulus ſic pronunciat: Iubent uos in hoc tantummodo circuncidi, ut in carne ueſtra glorientur. ſic iſti gloriantur de turbis & ſeditioſa, imò hęretica Eccleſia. Vere enim adſero, noſtra tempeſtate nullum dogma quantumuis inauditum, ita iure poſſe hæreſim adpellari, atq; hanc ſectam. *Catabaptiſmus uera hæreſis.* ſeſe enim ſepararunt ab Eccleſijs credentium, denuo baptizarunt, & peculiaria habent conuenticula. Sed iam auctario manum adperiemus.

AVCTARIVM.

CVm eam paruitatem quàm Dominus tribuit ſemper liberaliſſime erogemus, cogimur in auctario imperare manui: non ex tenacitate, ſed quod te iam dudum optime Lector tantæ prolixitatis piget, & quod nundinarum urgentium importunitati cedere cogor. Stulta igitur, impia, & abſurda quæ docent, adſignatis paucis ſcripturæ locis, ſed talibus ut eis tota Catabaptiſtarum caterua non

B poſſit reſiſtere, conuellemus σὺν τῷ θεῷ. Catabaptiſtæ docent mortuos dormire & corpore & animis, uſq; in diem iudicij: propterea quod dormiẽdi uerbo ignorant Hebræos pro moriendi uerbo uti. *Animas dormire, Catabaptiſtarum dogma.* Deinde non conſiderant, animam eſſe ſpiritum, qui tam abeſt ut dormire poſſit aut intermori, ut omniũ ſpirãtium uita non aliunde ſit quàm à ſpiritu, ſiue craſſus ac ſenſibilis iſte corpora uegetet ac ſurregat, ſiue cœleſtis ille in corpore peregrinetur. Cœleſtis ergo ſpiritus (quem nos animam, Græci ἐντελέχειαν uocant) tam uiuax, conſtans, robuſta, tenax ac uigilans *Anima ἐντελέχεια.* ſubſtantia eſt, ut de natura ſua non poſſit in perpetua tum operatione tum perduratione non eſſe. de natura enim ſua inceſſans operatio aut motus eſt. Vnde tam abeſt ut dormire poſſit, quantũ à luce aut ſole abeſt, ut obſcurum corpus ſit. Quocunq; ſolem abigas, ſplendet ac incendit, id quod Phaëton expertus eſt. ſic anima quocunq; detrudas, animat, mouet, ac impellit: adeo ut corpore deuincta, dum ipſum (quæ eius eſt inertia) dormit, ipſa tamē non dormiat. meminimus enim eorum quæ in ſomno uidimus. Quãto magis corpore liberata dormire nequit, cum ſit ſubſtãtia ad perpetuã operationē, quæ defatigari non poteſt, cõcinnata. Dormit ergo corpus, anima nuſq;: ſed cum corpore liberatur, iam corpus noctem æternã dormit. Poſtremo ignorant Catabaptiſtæ, reſurrectionē mortuorũ Hebræis non ſemper accipi pro carnis iſta ſuprema reſurrectione, quam olim uidebimus: ſed interim pro hac, interim uero pro cõſtantia aut perduratione animæ, qua corpore ſoluta in uita conſtat ac durat, non ſomno aut morte depreſſa. neq; enim poteſt deprimi. Iehoſue ſeptimo ſic loquitur Dominus, Non poterunt filij Iſraël ſurgere coram hoſtibus ſuis. Et paulo pòſt, Non poteris ſurgere ante hoſtes tuos. Hic utrobique ponitur ſurgere pro conſiſtere, ac perdurare. *Surgere, apud Hebræos, לקום* Nam & Hieronymus ſtare tranſtulit. Mathæi uigeſimoſecundo ſic loquitur Chriſtus; De Reſurrectione

A pertinet. Nihil enim æque mores corrumpit, atq; docere animos intermori: aut ut
nunc Catabaptiſtæ blaſphemãt, dormire uſq; ad poſtremum diem, ac deinde ad-
ſerunt & dæmonem & omnes ſaluari. Quæ igitͬ pœna perfidos ac ſceleratos ma-
net? Quæ corruptio nõ tam large ſequeretur, ſi iſti ſolummodo negarent carnem
reuicturam. Quinto: iſta quoq; conſideres, ἐκνήψατε δικαίως, hoc eſt, euigilate re
cte. Reſipiunt enim hæc uerba Paulinam acrimoniã. Cum enim iſti ſomno igno-
rantię preſſi putarẽt (quod lupus, qui omnia credit animalia crudis ueſci, eo quod
ipſe ueſcitur) animas dormire, Euigilate ait. Cum autem propter acumen ſibi do-
cti uiderentur, ac ideo minime dormire: Recte, ait, euigilate. putatis enim uos ui
gilare, & rem acu tetigiſſe, cũ ſomniculoſe de ſomno ſomnietis. Poſt hæc, ſequen-
tia quoq; expende Lector, & ubi uideris in genere primum loqui Apoſtolum de
animæ poſt hanc uitam uita, ac deinde ad carnis reſurrectionem deſcendere, huc
redi: Et uidebis Catabaptiſtas non tam ſomno, quàm nequitia depreſſos, tradere
quicquid inciderit. Catabaptiſtæ & hoc docent, tam dæmonem quàm impios 2
omnes beari. Cur igitur nobis æternam damnationem comminantur, niſi merga
mur? Vide ut illorum dogma conſtet: Dum morimur, dormiemus uſq; ad ultimũ
diem, iſto deinde iudicio abſoluemur. Sublati ſunt igitur inferi? gehenna? ignis
inextinguibilis? flamma quæ zizania in manipulos colligata lambet? Sed docti
ſunt לעלם id eſt, in æternum Hebraicam uocem non ſignificare æternitatem in-
terminabilem: qua in re perinde faciunt atq; in omni. Vnum aliquid cum didice-
runt, iam quæ aut ignorant, aut uidere nolunt, auerſantur ac reijciunt. Habeãt igi-
tur ſic Lucæ 1. Et regnabit in domo Iacob in ęternum. Dicite, an hic in æternũ acci
piatur pro aliquot ſeculis? Aliud teſtimonium Matth. 25. Diſcedite à me maledi-
cti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Dicite hic, quando
B finem ſit ignis iſte habiturus, ſi æternum ſemper ſeculare tempus eſt. Quot quæ-
ſo ſecula erũt, cum ſeculum hoc finitum erit? ut dicere poſſitis, aliquouſq; duratu-
rum eſſe ignem, ac deinde extinctum iri? Sed quid rogo? quaſi uero aliud dicatis,
quàm quod uaniſſimum eſt. Tu itaq; lector audi: In ultimo iſto iudicio, poſt quod
nullum aliud erit, poſt quod nullum ſeculum erit, ſed mera æternitas, dicturus eſt
Chriſtus, Diſcedite hinc à me in ignem ęternum. Quem ergo finem habebit hoc,
quod finem inuenire nullum poteſt? Nam ſi iſthic æternum temporarium eſſet,
quod fieri nullo pacto poteſt (tunc enim deſijt omne tempus) iam & beatorum ſa
lus eſſet temporia. Sed ſtultus ſtulta loquitur. Catabaptiſtę ſumunt ſibi omnes 3
prędicandi officiũ, atq; de alijs qui legitime à Chriſtianis Eccleſijs inautorati ſunt,
ſciſſitãtur: Quis te elegit? Cum iſti ne à ſua quidem Cacoeccleſia mittãtur. At hic
non curant ſcripturam, Hic non ualet. Non legimus aliquem ex ueris Apoſtolis
ſibi ſumpſiſſe uerbi miniſterium: ergo nemo debet ſibi hoc ſumere. Cum Paulus
interrogat, Quomodo prædicabunt niſi mittantur? Audiat: Catabaptiſtæ. Qua
porrò autoritate? Patris mendacij ac diſſidiorũ. Catabaptiſtæ, ubi ubi lubet ſcri- 4
pturam negant, & ſpiritũ ſuum iactant. Scimus autem, quod ſpiritu interpretan-
dæ ſunt ſcripturæ, non contentioſo iſto atq; temerario, quo Catabaptiſtę exagitan
tur: ſed illo ueraci, æterno, pacifico, ac ſibi cõſtante. Scimus itidem Chriſtum ideo
ad ſcripturam prouocaſſe (qui tamen ſignis ac doctrina ſatis experimenti dabat)
num nam ex Deo loqueretur: quo minus cum Catabaptiſtæ tum quiſquam alius
ſibi credi poſtulare auderet, cum citra ſcripturæ autoritatem loqueretur. Vnde ue
hementer mirum eſt, qua fronte audeant baptiſmum infantium ad ſcripturam exi
gere: imò ad non ſcripturam. nihil enim habent quo fidant in ſcripturis, ſed ſolam
negatiuam fundamentum ſuum faciunt, cum dicunt: Nõ legimus Apoſtolos ba
ptizauiſſe infantes, ergo non ſunt baptizandi; cum omnem ſcripturam umbone

Animarũ dormitio, Catabaptiſtarum dogma.

Dæmonem & impios omnes tãdem ſaluari, Catabaptiſtarum dogma.

In æternũ, uox perperam Catabaptiſtis intellecta.

Catabaptiſtæ omnes prædicatores, quanquam nõ miſſi.

Scripturæ ſpiritu interpretandæ.

Antiſtrephon.

F iactad

C iactati spiritus eludant pessimi. Prophetiam, inquiunt, nolite spernere, neq; spiritum extinguere. Recte sane. Sed quid subditur? Omnia probate. Probabimus igitur spiritum. monet enim & diuus Ioannes, ne cuiuis spiritui credamus, sed probemus num nam ex Deo sint. Vos negatis Christum esse natura Dei filium, propitiationem pro totius mundi delictis: spiritus ergo uester ex Deo nõ est, iuxta Ioannis exploramentum. Spernemus ergo prophetiam uestram non aliter, quàm cum se Saul prophetantium choro inseruisset. Spiritum autem ipsi retinctione uestra extinguitis. Quomodo enim non extingueretur, qui toties mergit? non enim est ille spiritus, qui in mundi conditione super aquis ferebatur: sed qui cum porcis tanto uicinorũ damno sese præcipitauit, ipse nimirum enatans, relictis in stagno Genesaręt, qui paupertinorum hyemem solari debuerant. Intendite ad Allegoriã.

PERORATIO.

Non dubito piissime Lector, te iam dudum id Pauli in nobis desiderare: Ferte uos mutuo in dilectione, studentes seruare unitatem spiritus in uinculo pacis. Quod ut tu desideres, nos qui à uero baptismo stamus, in culpa nõ sumus. Nihil enim nobis æque dolet, ac istorum audacia. Cũ enim, ut isthic prosequitur Apostolus, Vnum corpus simus, & una anima siue spiritus, eo quod in unã eandemq; spem uocati sumus: Isti monitorem Apostolum audire noluerunt. Clam enim docuerunt, quod non oportet, nimirũ & istud ignorantes: Vnus Dominus, una fides, unum baptisma. Vnde mirum nõ est, eos à nobis exiuisse. qui enim ista non uident, ex nostris non sunt. Tuum interea est, in timore Domini proficere, & ab hypocrisi malignorum hominum teipsum custodire. Vale, & uictoriam ueritati precare. Nos enim ad Badensem disputationem, quam omnes de industria Chalcographi perhibent deprauatam, conuertimur, quam hactenus legendi non fuit ocium. Vt si quid confutatione nostra egeat, reddamus. Omnia scito, cũ excuderentur, calamo esse è faucibus erepta.

LIBRI SECVNDI FINIS.

DD. IOAN-

DD. IOANNIS OECOLAMPADII ET HVLDRICHI ZVINGLII EPISTOLARVM Liber Tertius, qui ea quæ ad Eucharistiæ negocium pertinent, complectitur.

IOANNES OECOLAMPADIVS *fratri suo* N. S.

GRATIAM & pacem à Domino. Reddita est mihi Apologia tua, unà cũ literis Frater charissime, & arrisit nõ mediocriter. Porrò quod mones accingar & ipse, ad expugnandam Carolstadianam insaniam, nondum integrum uidetur: neq; apud omnes explosa est illius sententia, etiam apud uiros doctos. Et nihil minus suspicor (libere pro Christiana fraternitate mutuũ loqui liceat) q̃ quod tu existimas: nempe, negare illos Christũ uere passum. Quod si alere uirus tale subodorarem, insectarer profecto ut rabidissimas bestias. Ipse cum non abhorream ab eius sententia, qua negat transsubstantiationem carnis Christi & panis, planè argumentum contra Martionem col-
B ligo, ut est apud Tertullianum: probantẽ ex eo quod panis figura sit, Christũ uere passum, contra Martionem, quia latens dicebat, corpus Christi in pane, arguit corpus Christi phantasticũ. Non uideo igitur caput hæreseos illius esse, negare Christum uere passum. Arguis: Qui negat cœnã de uictima, negat & uictimã. Quomodo intelligas, non satis capio. Assentior tibi, Christum ueritatem umbrarum, & quod uictimæ Domini sint sacerdotum, ut hinc uescantur perpetua lege: Leuit. 6. Fateor & nos eos sacerdotes. At nostrum erit perpetuo uesci, & non solum quando sacrosanctis utimur ceremonijs. Quandocunq; enim non uescimur carne filij hominis, & fide destituimur, iam nõ uiuimus. Vere autem cõsummans uictima Christus est. Porrò nõ admittis, sufficere internam. Neq; in hoc subscribo, ni fratrum exigat utilitas: quam minime aspernabimur, si interne uiuificati fuerimus. Agnouerũt autem & prisci nouam legem in cordibus scriptã, hysopo aspersi, & desiderantes illum diem Domini. Quod autem dicit, Patres uestri manducauerunt manna, & mortui sunt: nimirum de incredulis loquitur. Abraham autem & filij eius secundum spiritum, etiam mortui, non sunt mortui. Igitur ipse non ausim huius criminis accusare, tametsi displicuerit, quod tantã rem inconsideratius aggressus sit. Proinde ut tu me hortaris ad scribendum, ita ego te dehortor: ne sera ducaris pœnitudine. Scripsit & Regius amicus noster, sed optaremus eum pleriq; calamo caruisse. Vnum & alterum librorum Carolstadij legi: neq; enim omnes coẽmere potui. Alia autẽ, quæ ex illius libellis male affectus in eum colligis, iam non oppugno: tametsi conferrens cum his quæ ille scripsit, uideor mihi facile eludi posse quæ affers. Vnum dissimulare non possum, quod ex Paulo adducis περὶ τοῦ διακρίνειν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου. nihilminus eo loco statuere uoluit Paulus, quàm quod afferre uideris. Non enim ibi docetur consubstantiatio, tametsi manducatio-

Martionitarũ error.

C nem corporis Domini nõ negem. Volens enim bene cõuenire inter Corinthios, ut essent unum corpus Christi mysticum, memoria cœnę dominicæ confundit & extimulat ad charitatem. Nam hoc agit memoria corporis Christi, semel pro nobis passi, ut digna fide repetita confœderet nos arctissimis uinculis. Quam charitatem quotquot neglexerint, quis diceret diiudicare corpus Domini? Panẽ sancto usui charitatis & memoriæ mortis destinatũ, uorant perinde ac prophanus esset, ij quos mors Domini non ad fraternam adigit dilectionem. Siue transsubstãtiationem, siue consubstantiationem posuerimus, indigne profecto de Christo loquemur. Ora mi frater Dominum, ut aperiat oculos tuos, uel si erro meos, ne in tantũ cum tantorum periculo hallucinemur. Nolim à te celare quid sentiã. Christus uerus ille panis cœlestis, semper est panis Christianorum & fidelium. Semper manducamus carnem filij hominis, sed spirituali modo, non dico spiritualem. Si semper igitur & sub hac hora, qua ceremonijs ad hoc à Christo institutis unimur, uere mãducamus, & uere adest, sicut antea affuerat: nisi quod ceremonialis ille & mysticus ritus panis & uini accedit, quibus rememoratio fit, fideiq́ ac charitatis nostræ symbolum exhibetur ac testimonium. At panis ac uinum, licet uere sint panis & uinum, ad alium tamen usum adhibentur, nempe ut figuram gerant corporis & sanguinis. Itaq; panis ac uinum nobis quasi non sunt panis & uinum, nolumus tunc externis illis quæ sumimus saturari, sed his quibus si Christiani sumus, perpetuo uescimur & inebriamur. His nũc obiter mentẽ meam declaraui: & per misericordiam Christi te adhortor & adiuro, ut si nõ edidisti quę contra Carolstadium, ne præcipites. De reliquis quæ scripsi, commendo Domino, cuius uoluntati parere cupio. Vale, Basileæ.

Non diiudicare corpus Domini.

D

HVLDRICHVS ZVINGLIVS IOANNI N. Norimbergio S.

GRATIA tecũ. Quod ad binas epistolas tuas semel tandem respondeo, hinc est doctiss. N. quod amici mei filius, qui secundam attulit, sic me inscio ad uos properauit, ut abeuntem mirarer nihil admonuisse profectionis. Ante hunc autem neminem habui, cui tuto credere omnia possem. Quæ ergo de auspicanda amicitia ciuiliter ac docte agis, superuacanea esse scito. Is enim sum, qui gratiam potius debere debeam, quod nomen meum inter tuos patiaris amicos, quàm difficilem aut superciliosum exhibere. Primum ergo inter nos rogemus legem, ut N. Zuinglio, & uicissim Zuinglius N. sit animæ dimidium: liceatq; utriq; ad alterum quod Castori & Polluci, Theseo & Pirithoo. Quæ de ipso pietatis fonte, sancte ac penè diuine disseris, tam abest ut asperner, ut unicam aduersus Lutherum ancoram ejcere mediter: cum de suo languidum hoc telum, non ex armamentario Christi promit, Carne Christi adesa confirmari fidem. Sic enim occurrere etiamnum statuimus: Qui credit in me, non sitiet in æternum. qui enim Christo fidit, non fidit eo, sed eo qui ipsum misit: Ioan. 12. Atq; hoc unum est quò tendimus, cum probare uolumus, eos qui carnem in Eucharistia defendũt, aut imbecillem habere fidem, aut si habeant, temere loqui. Ipsa enim fidei πληροφορία, siue firmitas, siue securitas tunc adest animo, cum summo immutabili bono sic fidit, ut aliò spectare nequeat, aliunde gratiam aut auxilium sperare non possit. Breuiter omne tulit punctum, qui summo nititur bono. Non ergo fidem confirmare potest ulla creatura, sed istud simul nobis negligendum non est, ne caueamus, ne Christo mastiges uideamur esse. Quæ enim de fide in Christum aut eius mortem dicuntur, non spectant humanam in eo naturam, Quin & ipsa mors, quæ oblatio est pro peccatis nostris

Caro Christi quatenus fidẽ confirmet.

Christomastiges.

A nostris, tam preciosa non esset, nisi is qui secundum unam naturam mortalis erat, secundum alteram uita esset. Cum ergo dicimus, nos carne Christi fidere, per carnem mortem intelligimus. Ac continuo morti fidere, κατ' ἀλλοίωσιν, hoc est commutationem, nihil aliud est, quàm eo fidere Deo, qui secundum alteram naturam mortuus est. Ipseq́ue haud scio, an quisq́ue dixerit carne Christi fidere, pro Christo fidere. Vnde quomodocunq́ue sermones fingamus, fidei ipsius uis non in alio conquiescit, quàm qui Deus est. Nam & neoterici Theologi hos cancellos nũquam transilierunt, ut admitterent puram, hoc est, solam nimirum humanitatem Christi adorari adoratione λατρείας posse: quod non potest aliud esse, quàm ea niti non licere. nam quo niti licet tanquã summo bono, ipsum indubie adorari potest. Sed quoniam is qui filius Dei est, itidem est filius hominis: una ὑπόστασις, naturæ tamen duæ: fit ut humanitati siue carni tribuatur, quod solius diuinitatis est. ut cum Christus dicit, Caro mea uere est cibus: At animæ cibus esse nemo potest, nisi Deus. Cum ergo carnem ibi pro morte accipiat, iterum est commutatio ἰδιωμάτων. Neq́ue enim mors Christi uiuificare posset, nisi Christus simul uita esset. atque hoc deest Iudæis ac gentibus, quod Christum nolunt agnoscere Deum esse: & quod sub carnis proprietate de diuinitate locutus est, nõ intelligunt. Carnem ergo Christi edere, est credere ipsum pro nobis mortuum esse. Verum quid hoc est? an non & Decij, Curij, Codri pro alijs mortui sunt? Sed his niti nemo debuit. creatura enĩ fuerunt. In Christo autem hoc est admirabile, quod cũ Deus est, per quem omnia creata sunt & gubernantur: etiam pro nobis mortuus est, qui uita erat omnium. Hoc ergo credere, ista bonitate summi boni salutare est. Quid ergo caro est? Symbolum ais. Hoc nimis leuiter dixisti, quantum ipse uideo. Nam symbolum est alterius rei signum: Christus autem est ipsum salutis pignus, ac ueluti satisfactio. Id

Carne Christi fidere.

Morte Christi fidere.

Carnem Christi edere.

B autem quomodo uelim intelligi, accipe. Perinde iustus est Deus atq́ue misericors, quemadmodum in Commentario nostro fusius tractatum est. Si dicas, qui Deo fidit, iam eius misericordia saginatur, ac læto fruitur ocio, misericordiam tenet, nõ ueretur iustitiam. Respondemus: Et iustitiam Dei timeri ac coli non minus oportere, quàm misericordia niti. Sacrosanctam enim & inuiolabilem æque decet esse iustitiam atq́ue misericordiam. Summæ ergo atq́ue inadulabili iustitiæ cum nemo satisfacere, nemo eam demereri posset, iam ut ipsa incõcussa maneret, hominiq́ue misericordia succurreret, Christum fecit Deus filium suum, qui pro nobis morte sua perlitaret, iustitiamq́ue placaret. Caro ergo precium fuit pro peccatis nostris? Minime, si per carnem genus intelligas: sed caro Christi, hoc est, totus homo diuinitati coniunctus. nulla enim caro uiuifica est: sed caro eius, qui uita naturà est, uiuifica dicitur propter naturarum unionem. nam uita proprie diuinitatis est, non carnis. Sed ferimus locutiones istas, carnem pro nobis dependisse, carnem Christi, (quã Ioan. 6. interim panem uocat, interim carnem) uitam mundo dare: &, Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Et Christus pro nobis passus est, & factus est pro nobis maledictum. Propterea quod ista quidem diuinitati irrogari fuit impossibile, non etiam humanitati. Quis enim flagris Deũ maceret? sed cum is flagellatur, qui Deus & homo est, ex ea parte cæditur, qua homo est: & ex ea salus currit, qua Deus est. Ea enim parte & summa ei data est innocentia. quis enim de Virgine, præter eum qui Deus est, unquam natus est? Diuinitas ergo est, propter quam Virgo parit. Quoniam autem hic de quo loquimur, Deus & homo, unus est Christus, non simus harum locutionum impatientes: quæ de humana natura quidem dicuntur, proprie tamen de diuina solummodo possunt intelligi, cum & Christum hanc commutationem seruasse uidemus, Ioan. 3. Nemo ascendit in cœlum, inquit, nisi filius hominis, qui est in cœlo. At non erat tunc in cœlo, secundũ

C inferiorem naturam, per filium ergo hominis, natura Dei filium intelligit. Sic ergo mi N. & nostram in hac re sententiam habes, non alienam à tua, quàm quod nostra cauet, ne plus æquo uideamur abiecisse humanitatem, in qua ille tam dira passus est: nam etsi nihil aliud ex ea prouenisset, exemplum tamen quod nobis, teste Petro, ut eius uestigia sequamur, reliquit, tanti esse debebat, ut non μικρολογίζωμεν de Christi humanitate. Nunc autem cum uelut instrumentũ ac pignus est, cuius contemplatione irata, nobis iustitia placatur. Quid enim negabit, qui proprio filio non pepercit? Nunquam debet fastidiosus sermo de illa è limine oris nostri prodire, cum & ipsa diuinitas, per quam omnia sunt cõdita: atq; adeo hæc ipsa de qua loquimur, humanitas per eam & condita, & in unitatem ὑποστάσεως, ut diuini esset organum mysterij, adsumpta est, cum ea communicauerit quę sua sunt. Hactenus hæc, quod ad Eucharistiã attinet, satis perspectum habemus, quo modo Euangelistæ uestri eam causam agant. Qui ergo isthic feliciores estis, alia parte suppetias ferre debetis, quàm qua isti tecti atq; muniti sunt, Magistratus enim imperio, ne dicam uiolentia, ne ueritas publice legatur, se tutos putant. Vobis ergo his bipennibus uiam sternite, omnia probate, quod bonum est tenete: & 1. Corinth. 14. Cæteri adiudicent: &, Prophetarũ spiritus Prophetis subiecti sunt, hoc est, Propheta Prophetam audiat, & ecclesia omneis iudicet. His ergo rutris, sentes figmentorum humanorum excindite, ac ut OECOLAMPADII & nostri libri perinde legantur atq; Lutherani, & aliorum aduersariorum effectum dabitis: Quod ubi datũ erit, iam nullo negocio reclamantibus cunctis hypocritis ueritas in adfectus penetrabit ac uincet. Iam tandem uale etiam amicis. N. ac ZVINGLIVM tuum quoties per occasionem licet status tam Christi, quàm tui, certiorem redde: respondebit enim, etsi non protinus per occupationes, tamen aliquando. Saluos iube amicos omneis. Tiguri, 3. die Decemb. M. D. XXVI. Oremus
D pro nobis mutuo.

IOANNES OECOLAMPADIVS CLARISSIMO VIRO *Philippo Melanchthoni fratri suo.*

GRATIA Christi tecũ, PHILIPPE in Christo perpetuo dilecte. Vtar adhuc iure ueteris amicitiæ, etiam peripsema mundi, tuoq; candore sancte fruar, citra præfationis apparatum tibi scribens. Ita se habent res nostræ. Mundus quod solet, agit: & Christus, quem nos arbitrantur quidã negasse, suo fungitur officio, hoc magis erigens, quo deiectiores putamur. Hinc fit, ut cum aliorum insultus æquo feramus animo, nostradum etiam molestias, qua decet excipiamus suauitate: ut ut interim furibundi habeamur, ac nouo uerbo Schuermeri. Sed uide tu ex paucis illis quæ subijcimus, & si quidem tanta libertas istic est, ostende illis primatibus, num motæ à pietate, quæ in Christum, mentis indicia sint. Gloriabimur autem in Domino, ut eximie quibusdã stulti, nihilominus tamen & gloriabimur, & uere in Christo: Christum filium Dei & Mariæ passum, & à mortuis rediuiuum, idq; nobis in nouitatẽ uitæ credimus & confitemur: opponentes nos omnibus, quæ illi eminenti cognitioni, etiamsi quibusdam uerbum crucis sit, præiudicãt. Ab hac petra certi sumus, quod nullus nos turbo deturbaturus sit. Viderint qui nos temere damnant, quo tandem furor eorum ipsos deducturus sit. Non habent quare nos sacramentorũ hostes uocent, uel Sacramentarios. Elementorum usum, quatenus à Christo cõmendata sunt, non reijcimus. Absit autem, ut ab illis sic pendeamus, ne ultra promoueamus, mentalibus oculis beneficia, ac promissionum alimenta non cõtuentes, & ab uisibilibus ad inuisibilia non pergentes, ob quod sic nos quidã insectantur:

Schuermeri.

Beneficia Christi mentalibus oculis intuenda

A tur, si rem spectarent, uiderent nos à portentissimis quibusdam dogmatis abhorrere: dum alius uerbum uel panem substantiat in Deum, alius Christi corpus ubiq; esse fecit, & ita spirituale, ut ultra pro fratre illum habere non potuerimus. alius manifestam idololatriam docet. In hoc peccasse traducimur, quod panem figurā corporis Christi diximus: quod nihil aliud erat, quàm sacramentū corporis Christi. Et sic quidā Ecclesiastici locuti fuerunt. quod nos Schuermeri Saxonibus sumus, licet ἡ πίστεως ἀναλογία nobis suffragetur, hebraismus, actio, circunstantia, & nihil non: ut ausi fuerimus dicere, Hoc est corpus meum, sacramentū uel figura corporis mei. Atqui nō disputabo nunc, sed admonebo te, ut uideas quid'nam monstrorum parturiat, imò quid stabilire cupiat mundus. Legi quædam in confessione Lutheri, quæ à mea sententia non abludunt; sed alia δὶς διὰ πασῶν. Et ille non amplius expectare uult. Nihil tamen optatius foret, quàm simul pure sentire, & uno ore Christum prædicare. Siccine nostris conuitijs pascemus perpetuo sanctas ecclesias Christi? Affectuum reliquias literis non cōmendo. Fac sciam, an aliquid spei sit isthinc. Nobis enim adhuc integre Christus uiuit, qui eius spiritū sapiunt, haudquaquam nos abijcient: quanto minus tantas ecclesias? Nunquid uerbis curiam Drances replebunt? Fieri potest, uel Luthero responsurus sum: si nō ego, certe ZVINGLIVS: equidem tardior sum. Antagonistas Christi amantiores uellem, ut inde ad lectores plus utilitatis quàm cōuitiorum rediret. De alijs rebus meis non multum refert scire. Cœlebs esse desij, si fortassis uel sic hypocriseos crimen exuam. Neq; enim me unquam pro sanctulo uenditaui, nisi sanctulum uocent somniculosiorem. At somnum tandem excutient. Omnia bona tibi precor, atq; etiam his qui nos maxime damnant. Obsopæus scribere uoluit, quæ Pyrckemerus libenter legit. Nihil Muntzerani spiritus sciat in OECOLAMPA- Sanctulus.
B DIO. At licet hoc ei cum cæteris. Dominus seruet tibi innocentiam tuam: cui me commenda. Vale, Basileæ, 21. Maij. Anno 1526.

IOANNES OECOLAMPADIVS N. FRATRI in Christo.

GRATIA & pax à Deo patre. Ego à te mi Frater doceri debeo, & tu ad me uenis, & respondere cessantem uiolentus urges. Ferendáne illa tua tyrānis? Ferenda utiq; in Christo: amica enim est ac fraterna, hac tamen lege, ut idem iuris mihi & in te sit, tuq; mihi sententiam tuam communices uicissim, ubi meam acceperis. Igitur aperte quid credam, habe. Sacramentalia signa, quibus sacramentalis promissio confirmatur, qua remittuntur peccata mea, ut credibilior sit infirmæ conscientiæ meæ, non mihi sunt panis & uinum. Nihil enim ad me, qui maiora quæro, qualis panis uel uinum adhibeatur: sed requiro mirabiliora quædam, ad imbecillem mentem meam solidandam efficacia. Illa autem non sunt, nisi ipsum met corpus, & ille ipse sanguis Christi: non figura uel corporis uel sanguinis, sed corpus quod traditū est & passum pro peccatis meis: atq; id quo angeli in cœlo delicate fruuntur, quod Christus promisit se daturum, & dedit in cibum, non carnalem, sed spiritualem. Similiter & sanguis, qui è latere profluxit, & pro peccatis meis effusus est. Is enim efficaciter obsignat promissionem emundationis meæ, ab omni iniquitate mea. Et in hoc fido simpliciter uerbis Christi, qui dicit: Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur. & hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro uobis effunditur. Quo nimirum testatur, hoc corpus sigillum esse, quod credenti & spiritualiter manducanti condonata sint peccata mea: quandoquidem hac de causa pro me passus est. Verbum Christi præcessit, quod obsignauit effectus sacrosancto signaculo. Hunc panem Sacramentalia signa.

& po-

C & potum esurio & sitio: non ut in me conuertatur sicut corporalis cibus, sed ego in illum uertar, & spirituali cibo spiritualis fiam: ut cũ fuero ego in Christo, Christus quoq; in me manens, utpote in sacramento sumpto, per gratiam suam operetur sua opera: quo ita paratus sum ad obsequendum omnibus membris Christi, etiam si pro illis moriendum, sicut ipse pro me mortuus est. & ita fiam membrum uerum in suo illo mystico corpore: non in corpore Antichristi, quia portionem cum illo habere nolo: sed membrum cupio esse Christi mei, uel infimum. Non possum nunc apertius. Tu hæc boni consulito. Viriliter age, & spera in Domino. Basileæ, 19. April.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS MATTHEO ALBERO, *Rutlingensium Ecclesiastæ, charissimo fratri.*

GRATIA & pax à Domino. Aspersit nos rumor de certamine, q̃d tibi futurum est cum quodam fratre, ut aiunt, ingenue etiam Christo fauente: qui ut facie mihi notus est, ita nomine ignotus: contrà tu, nomine nobis & Euangelij gloria notissimus es, facie ignotus. Certamen autem Michaël noster audiuit περὶ τῆς εὐχαριστίας esse indictum: in qua uereor multos uehementer errare, nisi ego magis quàm omnes errem. Ac nisi me fallit omnis scripturę tum proprietas, tum sensus, imò pietas ipsa, longe hactenus à scopo iecimus: quisquis autem peccati huius tandem sit autor, nunc non est ut dicam per Epistolam, quam esse breuem oportet. Carolostadius, ut neq; de isto taceam, qui siue tempestiue, siue minus, de improuiso hanc rem in uulgus dissipauit, ac libellum quendam trium paginarum de hac re edidit, sub titulo,
D De execrabili abusu Eucharistiæ: cum legimus, posteaquàm Fratres, præsertim Leo noster, orarent, ut legerem, ipsisq; prius non esset improbatus, lectus, placuit multis locis, quibusdam displicuit, quod res omnium difficillima nõ satis humerorũ haberet: siue id linguæ longinquitas facit, siue nostra tarditas. In eo libello uidemus quidem uerum dici, sed ea lege, ut magis offendat, quàm ædificet: nõ eos fratres, qui exercitos iam habent sensus: sed eos quos offendit quicquid incautius dicitur, propter eos qui toto etiam Euangelio offenduntur. Sententia Carolostadij non improbatur nobis, si modo dictum libellum recte intelligimus: uerum oratio ipsa non adsequitur, quod res postulat. Ibi continuò dum sic pronunciamus, adsunt alij Fratres, qui dicũt Dialogum quendam ab eodem esse paratũ, longe duriorem: in quo, quod per se sit horribile, scommatis intempestiuis degrauet: & rem per sese in auribus simplicium aut impiorum inusitatam, reddat tanq; de industria odiosiorem. Ego eum Dialogum non legi, imò nũquam quicquam legi, quod Carolostadij esset, præter dictos tres quaterniones. Offendunt ergo libelli Carolostadij multos apud nos, sed hac potissimum ratione, quod ab ea uia, quam ingressi eramus, nõnihil abhorrent: de qua paulo post. nam quid de re ipsa sentiendum sit, tu decerne, posteaquàm nostra legeris. Nos enim nostra proferimus, ut conferamus, non ut censeamus. Res enim tam est ardua, ut nisi Dominus dederit intellectum, frustra dicturi simus quicquid tandem adduxerimus. Nunc
Ioan. 6. cap. aggredimur negocium. Huius rei summa ex Ioan. 6. cap. facile decerpi potest. neq; hic eos audias, qui continuò reclamãt: Christus istic nihil agit de istoc Sacramento. nam & nos idem sentimus: Sed hoc agit istic, quo certissime confutantur, quæ nos parum dextre de ipso sentimus. Ex eo capite nos orsi sumus, cũ aliquando multa deliberatione præhabita, essemus hanc telam multò periculosissimam incœpturi. Vnde & Dei munere factum est, ut pauci sint apud nos, qui ignorent

A quid sit panis iste & calix. Nostri qui fideles sunt, Missæ nulli prorsus intersunt. Et nos ueterem Missandi ritum aliquando statueramus nouo aliquo abolere: sed rursus Dei dono factum est, ut res aliò ceciderit. Nam si nobis obtemperatum esset, nihil aliud quàm clauum clauo pepulissemus: & recens acceptus ritus difficilius potuisset antiquari, quàm qui à priscis manauit. Habes igitur, ut paulo ante promiseramus, quo ordine simus rem adgressi: nempe Ioannis sextum caput, uelud munitissimam fortissimamq́ aciem præmittendo. Illic Christus, ut solet à sensibilibus ad interna spiritualiaq́ trahere, ciuiliter nimis eos qui se quærebāt spe cibi, ante omnia monet, ut cibum operentur & quærant, qui nunquam pereat aut diffluat. Hinc ad spiritualia transeundi uiam inueniens, quod sicut cibus corporeus membra alit ac refouet, sic etiam spiritualis cibus animum reficiat. unde oportunissime à manducatione cibi, qui uentrem implet, transijt ad uerbi manducationem, quam cibum uocat cœlestem, qui mundum uiuificat: atque sic uiuificet, ut qui eum ederit, non unquam sit ultrà esuriturus. Et eum cibum, ut est Hebræis mos quemuis cibum panem adpellare, nunc panem, nunc cibū adpellat. Cumq́ isti hæc audientes, corporeum aliquem cibum sibi ob oculos ponerent, ac Manna, quod Mose duce datum erat, iactarent: aperit, quisnám sit iste cibus de quo ipse loquatur: & dicit. Ego sum panis uitæ, qui uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum. Quibus uerbis nihil aliud uoluit, quàm quod ij, qui ad se ueniant, hoc est, Christo fidant, (ut ipse mox subiungit: Qui credit in me, inquiens) nunq́ sint desperationis famem sensuri. quotquot enim ei fidunt, certi iam sunt, se filios Dei esse: Ioannis. 1. neque amplius tanquam famelici canes ciuitatem omnem peruadant, quærentes cibum, quum intra se pignus spiritus habeant, quo sciunt se cum Deo per Deum in gratiam redijsse. Atque hanc sententiam Christus multis uerbis suadet. Iudæi uero cum rem nulla ratione caperent,
B murmurabant, quod se Christus panem uel cibum uiuificum fecisset: & ad communem hanc contumeliam fugiunt, qua penes nos natos contemnimus. Nónne hic est, inquientes, filius Ioseph? mirabanturq́ duplici nomine, & quod se cibum uitalem appellasset, & quod genus è cœlo trahere gloriaretur. Quibus iterū Dominus cauet, ne se calumnijs peccatisq́ maioribus inuoluant: mouetq́ ne murmurent. nam hanc rem non constare humano captu, sed inspiratione, doctrinaq́ spiritus, quam Dominus per Prophetam prædixerit: Erunt, inquientis, omnes docti à Domino. unde fieri, ut nemo Christum è cœlo natum, & animæ cibum esse credat, nisi pater eum ad se traxerit. Deinde huc descendit, ut claré doceat quatenus ipse sit cibus animæ: ac postremo loco, quomodo eum comesse oporteat. Prius sic adgreditur: Amen dico uobis, qui credit in me, habet uitam æternam. Ego sum panis uitæ, qui de cœlo descendi. Si ergo aliquis eum ederit, nimirū cœlestem, hoc est, æternam uitam adsequetur. Sed ne diutius uos teneam: Panis ille quem ego uobis nunc prædico, non est aliud, quàm quod caro mea, quam coràm cernitis, pro mundi uiuificatione expendetur. Hæc mea pro iniquis traditio & mactatio, mundum patri reconciliabit: quod aliud non est, quàm in uitam restitutio. Quod ergo multis iam uobis dixi, hoc tandem est: quod dum ego pro mundo trador & morior, tunc cibus animorum ero, quo spes suas alant, quo certi fiant de misericordia Dei. quæ quo modo quicquam possit miseris negare mortalibus, quum filium dependisset? Sic ergo panis, id est, cibus animæ, quem pollicitus sum, caro mea est: non quemadmodum uos putatis, sic uobiscum uiuens & conuersans: sed pro mundi uita tradita, hoc est, pro mortuis atrociter cæsa, ut uiuificentur. Atq́ hic tandē est sensus horum uerborū: Panis, quē ego dabo, caro mea est pro mundi uita tradita. Caro igit̄ mea, quatenus est morte adflicta, cibus, hoc est,

Ioannis caput sextum.

Panis, omnis cibus Hebræis.

C ſpes eſt animę. Ex quibus uerbis clare diſcimus, quod caro Chriſti non alia ratione cibus eſt, & ſpes humanæ mentis, quàm qua pro nobis ipſe occiſus eſt. Nam quod ex carne naſcit̃, caro eſt: Caro igit̃ Chriſti comeſa, gignere haud aliud poteſt quàm carnem. Sed caro Chriſti pro nobis mortua, eũ qui eius morte nitit̃, ſpiritualem facit, nempe Dei filiũ. Colligit̃ ergo, quod panis iſte, de quo Chriſtus loquit̃, nihil aliud quàm hæc res eſt, quod Chriſtus eſt pro uita noſtra morti traditus. Id aũt quum Iudæi minus intelligerent, ſed æque ac quidã Theologi magis magisq́ craſſeſcerent, litigiũ inde mouebant, & indignabundè ſic obijciebant: Quomodo poteſt hic nobis dare carnẽ ſuam ad manducandũ? Ecce ut dentes illorum obſtupeſcebant, eo quod mens non aliud intelligebat, quàm quod ſenſus ſuggereret. Chriſti uerborũ ſententia hæc erat: Nemo uiuet, niſi qui credet me pro ſalute ſua eſſe morti traditũ, Tametſi eam ciuilibus uerbis texit, ac parabolicis: Ego ſum panis uitę, id eſt, cibus uitalis: qui ergo me edit, nunquã uel eſuriet uel ſitiet. Porrò Iudæi ſenſum hunc, utpote rudes ſpiritus, nõ adſequuti, ut pro, Me edit, ſentirent Chriſtum, in me credit, uelle intelligi: ſic non modo ruſticè, uerumetiã cõtumelioſe reſpondebant: Quomodo poteſt hic nobis carnẽ ſuã dare ad manducandum? Quibus cœleſtis ſapientia, pro ſuo more, grauius arctiusq́ imminet, ac incredulitatẽ eorum taxat & urget: Niſi manducaueritis, inquiens, carnẽ filij hominis, & biberitis eius ſanguinẽ, non habebitis uitam in uobis. Quid, ô bone Deus, nemo uiuit, niſi qui te dentibus uorat, & auido rictu haurit? & quomodo increduli uiuũt, & te non modo nõ edunt, ſed Deum eſſe, aut omnino eſſe ignorant? Sed dicet aliquis, Bis hic peccatur: Nam qui hic edunt, non corporaliter edũt: & quod editur, non eſt corpus quod ſentitur. Recte ſanè: quid igitur diutius erramus, quàm Ithacæ Rex? an'ne corpus aliud eſt, quàm quod ſentitur? quod autem ſentitur, organorũ
D eſt obiectum. Organa igitur quum hic nihil aliud ſentiant, ſed intus fit quicquid agitur, quid opus eſt de corpore, quatenus corpus eſt, loqui? quum ſic Chriſtus non ſit cibus animæ, alióqui Iudæi non tantopere ab eo abhorruiſſent: ſed quatenus iuxta hoc corpus necatus eſt, ſic eſt animæ cibus. Qui ergo Chriſto pro ſe mortuo fidit, hic iam reficitur intus eius corpore & ſanguine: ac niſi fidat, quid erit uelle Chriſtum corporaliter edere aliud, quàm corpus paſcere? Nam perpetuò iſtuc uerũ eſt, Quod natũ eſt ex carne, caro eſt: et contrà, Quod natũ eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Spiritualẽ ergo porrò Chriſtus hic intelligit manducationem. ſed qualẽ? eam'ne qua dicimus Chriſtũ hic corporaliter edi? unum igitur idemq́ erit, ſpiritualiter & corporaliter edere; quod Logicę quoq; peritis abſurdiſſimum eſt. Si ſpiritualis eſt manducatio, cur corporalẽ adpellas? Si corporalis eſt, quid aliud quàm corpus ſolari poteſt? Vult ergo Chriſtus, quod niſi edamus eius carnem, id eſt, niſi credamus eum pro nobis mortem obijſſe, & ſanguinem effudiſſe, uita ſimus carituri. Rurſus: Si carnem eius edamus, id eſt, pro nobis mortuam credamus: & ſanguinem eius bibamus, id eſt, quod ſanguis eius pro nobis effuſus ſit, firmiter credamus: iam Chriſtus ſit in nobis, & nos in ipſo. Sed eſt'ne Chriſtus in quoquã corporaliter? Minime. Quid igit̃ de corporis manducatione quærimus? Tunc editur corpus eius, quum pro nobis creditur cæſum. Fides ergo eſt, non manducatio, de qua Chriſtus hic loquitur. Sed dicis: Tu ſic exponis, & ſcripturã errori tuo ſeruire cogis. Minime. Veruntamen his notis didicimus, Chriſtum hic de fide loquutũ eſſe, nõ de ſacramento Euchariſtiæ. Prima eſt, quod ab initio huius ſermonis ſic loquutus eſt Chriſtus: Operamini cibum, non qui perit, ſed qui permanet in uitam æternam, quem filius hominis dabit uobis. Porrò cibum aliũ non tradidit Chriſtus qui nos felices reddat, quàm Euangeliũ: hoc eſt, quod ipſe gratuitò eſt pro nobis mortẽ perpeſſus. Secunda nota eſt: Hunc

Notæ, quibus de fide Chriſtus, non ſacramento euchariſtiæ loquutus deprehẽditur.

enim

A enim pater signauit Deus. At quomodo signauit? eo, quod signū est, quo liberamur à morsu serpentis. Sed quomodo liberamur? per esum corporis eius: nō quo corpus editur, hoc enim impossibile est (nam tametsi nouerimus Christū aliquando secundum carnem, at nunc nō cognoscimus:) sed quo pro nobis mortuus creditur. Tertia nota est: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille. En tibi opus, quo cibum parare possumus, qui non perit: nempe fidere ei, quem misit pater. Fides ergo opus est, quod beat, non corpus corporaliter edere. Nam si sic corpus comesum bearet, duæ rationes aut uiæ essent, quibus bearemur: uidelicet, opus Dei, fides iam dicta, & corpus eius corporaliter comesse: quod quàm absurdum sit, facile dictu est. Quarta nota: Panis enim uerus est, qui è cœlo descendit, & dat uitam mundo. Corpus Christi non descendit de cœlo, sed in utero perpetuæ uirginis natum est: quatenus autem Christus mundū uiuificat, hinc est, quod Deus Deiq; filius est, non quatenus caro est. Iterum ergo constat eum uitam esse, quatenus creditur Dei filius esse, & iuxta carnem ex uirgine sumptam mortuus: quodq; ad hunc modum creditus, uiuificat, non corporaliter ambesus. Sunt præterea aliæ multæ notæ, quibus hunc, quem diximus Germanū esse sensum, liquidò potes deprehendere. Sed ad eam descendamus, quam Christus ueritas ipsa prodidit, à qua dissensisse perfidia sit. Ea uero est. Quum Iudæi blandissimos Christi, figuratosq; sermones nulla ratione caperent, id, quod est præfractis omnibus peculiare, faciunt: puta, prorsus ab eo resiliunt. Quod ubi Christus sensisset hinc manare, quod perpetuò ipse adseuerasset: Nisi manducaueritis carnē, & biberitis sanguinem, non uiuetis. contrà uero Iudæi aciem mentis à corpore, quod ante oculos uidebant, nullatenus abstraherent, deq; fiducia in mortem eius ne tantillū quidem cogitarent: apertissimis uerbis eos sic est alloquutus. Hoc uos offendit? Quid ergo si uideritis filiū hominis ascendentē ubi erat prius? Spiritus est qui uiuificat, caro nō prodest quicquam. Verba quæ ego loquutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Quid obsecro planius, manifestius, dilucidius, aut breuius deniq; dici potuit, quàm, Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquam? An hoc loci non sufficienter repulsæ sunt omnes omnium quæstiones: quibus curiose magis quàm pie, nunc adserunt panis substantiam in carnis transire: nunc uero hanc opinionem rident, adhuc tamen essentialiter & corporaliter edi adfirmant? Et cum alios maxime explodunt, non uident se toto etiā cœlo errare: adeò potens est φιλαυτία, ut cum alicuius unius errorem deprehenderit, & ipsa quid quomodo fiat, ut sibi uidetur, inuenerit, iam loco moueri nequit. Quid inquam fortius ad contemnenda uniuersa commenta de corporali & essentiali corpore Christi in hoc sacramento adferri potuit? Caro nō prodest quicquam. Num ergo dicemus Christum dedisse, quod nō prosit quicq;? Absit. Mirabilia sunt eī & magnifica opera Domini, iuxta uoluntatē eius elaborata. Obex ergo, ut ab initio diximus, hoc uerbū est, quo excludere licebit omes conatus eorū, qui de essentiali corpore Christi loquunt. Perpetuò eī obtendemus hoc uerbū ueluti clypeū: Tace obsecro, dicētes, cū tua ista carnis sapientia: Caro eī non prodest quicq;. Quid ergo prodest? quod sequitur, Verba, inquit, quæ loquutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Quæ uerba? Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitā æternā. Quam carnem, quemq; sanguinem? Non eum qui humorem habet, neque eam quę pondus: sed eam, quam in mente cognoscimus nobis esse salutis pignus, hac causa, quod pro nobis sit in cruce morte adfecta. Hæc inquam uerba nobis credita, & in uiscera pectoris nostri demissa, uitam æternam parant. Sola enim fide iustificamur. Fides ergo quæ certa est, Christum crucifixum nostram esse redemptionē & salutē: ipsa est ista uerba, quę loquutus est Christus, quę sunt spiritus & uita. *Caro non prodest quicquam.*

B (margin letter beside "ficat, caro nō prodest")

G 2 Sic

C Sic igitur docebis charissime Matthęe, ante omnia, quid hic Christus per edere, nempe credere intelligat. Quod & nos fecimus, adeo ut ferme nemo iam sit apud nos, qui non abhorreat ab insanis istis quæstionibus: eluduntur omnia tela unico isto umbone. Dicet aliquis, Non credis hic corpus Christi edi? reddes: Caro non prodest quicquam, cur ergo de ipsa quicq̃ disputauero? His uerbis unicè hærendum esse docebis. Sunt enim uerba Euangelij, sunt fides ipsa. nam quid est aliud Christianum esse, quàm credere Christũ Dei filiũ pro se passum esse? Dicet alius: Et hic me fides beat, dum credo me in isto pane uerũ & essentiale, corporaleq́ corpus Christi edere. Responderi posset: Tu hoc de tuo dicis, uerum scriptura uerbi Dei hic opus est, ut adstruas eam fidem beare, qua credas Christum hic corporaliter edi: ac dum nullã habes, uides nimirũ, ut tota simul ista opinio frigeat: sitq́ dam nosissimũ idololatriæ cõmentũ. quis enim hoc sacramentũ non adorauit? Cõtra uero cur Baptismum non eodẽ modo adorauimus? quũ Sacramentorũ, quod ad definitionẽ adtinet, eadẽ sit ratio. Restat nũc, quod est hac in re multo difficillimũ, uidelicet, quó nam simus Christi uerba, quæ cõsecrationis adpellant, detorsuri.

Sacramentorũ eadem ratio.

Quum eñ Christus dixerit, Hoc est corpus meũ quod pro uobis tradit: non possunt uerba aliò trahi, q̃ quod is panis, quam Christus porrigebat, sit corpus eius non mysticum hoc, Ecclesia (nam ea non est pro nobis tradita) sed uerum ipsum Christi corpus, quod in cruce pro nobis est mactatum. Verba sunt plana & aperta: & cœlũ & terram facilius est deperire, quàm uel apicem ex eis. Hic me hercle omnes fidei nerui sunt intẽdendi, adeundusq́ est cœlestis gratię thronus, ut quicquid sit hic abstrusum referet. Nam si uerba ista rectè nõ sunt hactenus intellecta, peccatum est hic magis quàm ulla in re: ac ipse nescio an maior fuerit abominatio, adorauisse aureum in Dan uitulũ, quàm adorauisse panẽ istum benedictũ, si modo panis solummodo est. Nam tametsi ea sententia, quam dicturi sumus, uehementer nobis arrideat: nihil tamẽ definimus, sed nostra in mediũ proferimus, ut si

D Domino placuerit, alij quoq; sic sentire doceant: sed à spiritu, qui nos omia docet. is enim si uoluerit sic intelligi, frustra uerba fundemus. Deum ergo Opt. Max. precor, ut uias nostras dirigat: ac sicubi simus Bilaam in morem ueritati pertinaciter obluctaturi, angelum suum opponat, qui machæræ suæ minis hunc asinum (inscitiam & audaciã dico nostrã, si saltem ex audacia glorięq́ cupiditate quieq̃ nobis hic agit:) sic ad maceriã adfligat, ut fractum pedem, hoc est, impurũ illotumq́ carnis sensum auferamus, ne ultrà blasphememus nomen Domini Dei nostri.

Sunt igitur qui ex fide (ex ea enim discitur solida ueritas) didicerunt hoc nobis esse salutiferum, si credamus Christum pro nobis esse passum: hanc unam esse ad astra uiam, hoc esse uerbum quod omnes prædicamus, 1. Ioan. 1. Vnde facile deinde colligunt, non alia uia uenire salutẽ posse, quàm per Christũ: non ergo sacramentali esu panis & uini. Verum quũ Christi uerba, quę cõsecrationis uocamus, intuentur, sentiunt schematismũ quendã subesse: ueruntamen quis aut qualis sit, nõ facile explicant. Carolostadius in eo libello, quẽ legimus, uult hic demonstrationem uariari, ut eum dixerit: Accepit Iesus panem & benedixit, fregit, dedítq́ discipulis suis, dicens: Accipite, & comedite, hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur: istud pronomen Hoc, non in panem direxerit, sed in seipsum. ut sit sensus: Accipite & comedite, nam ego hoc corpus meum sum pro uobis traditurus. Ego, ut ingenuè dicã, hominis laudo industriã: sed multo magis de fide gratulor, qua didicit, non alia ratione nos posse saluos reddi, quàm ea fide, qua credimus Christũ pro nobis esse passum: etiamsi ad sensum horũ uerborum nunq̃ penetrasset. sensit pius homo alium oportere subesse sensum: uerũ ut illum expediret non clare uidit: nisi nos minus uidemus, quàm ipse. uerbo autem absit inuidia. Addit,

quod

A quod istud pronomē, Hoc, eam emphasim habeat, ut corpus suum crucifigendū, quod etiam Prophetæ prædixerint, referat, ut sit sensus: Quod Prophetę prænunciarunt me carnem adsumpturum, et in ea dolores mortalium expiaturum: En uobis hoc meū corpus, ipsum est, quod Prophetæ promiserunt: ipsum est, quod pro multitudine traditur. Hic si sensus esset, potuissent & ista duo addi, quod uidelicet iam nunc immineret captiuitatis mortisq; discrimen. Et quod Ioan. 6. dixerat: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita, ut nunc dicat: Ecce hoc est corpus meū, quod pro mundi uita tradit̄, de quo uobis superioribus annis spopondi. Imò cū huc è Galilęa ante paucos dies ascēderemus, dixi uobis quid mihi eueniturum sit: nunc adest eius temporis articulus. Aiunt & in eo Dialogo, quem nos nō legimus, quo multi offendunt̄, nonnihil ex linguæ Grecę proprietate adduxisse, quo demonstrationis immutatio clare probetur: quod scilicet ἄρτος masculinum sit, & σῶμα neutrum, sed ut bona uenia dixerim, arbitror non paucas eiusmodi locutiones esse Græcis, quemadmodū & Latinis: ut quod præcesserit expresso masculino genere uel fœminino, post neutro demonstret̄. Exempla nō est quærendi locus, nam celerrime coacti sumus scribere. Hanc Carolostadij sententiā qui probauerit, nos minime offendet: ueruntamē & nostrā oro ut expendat. Nos cardinē huius rei in breuissima syllaba uersari arbitramur, uidelicet in hoc uerbo, Est: cuius significantia non perpetuò pro esse accipitur, sed etiam pro significare. Quamuis interim charissime Frater, te admonitum uolo, ne nobis quicquā fidei habeas, nisi clarissimis uerbis scripturæ sacræ, quod adsumo, probauero. Respondebat Ioseph ad somniū Pharaonis: Septem boues crassę, sunt septē anni fertiles. Et tamē fieri nequit, ut septem boues sint septem anni. Est ergo clarum istud uerbū, Sunt, positū esse pro significāt, uel portendunt: ut sit sensus, 7. boues crassę, quas in somno uidisse uideris, portendūt uel significant 7. annos fertiles, &c. Christus dicit Ioan. 15. Ego sum uitis: nec tamen erat uitis, sed uitis in morē se habebat. Pater ergo istud uerbū, Sum, nulla ratione pro Esse, accipi posse: sed pro significo, uel exprimo. ut sit sensus: Ego uitē significo uel exprimo, uel eius in morē me habeo. Iterū dicit, Semē est uerbū Dei: & tamē semen nō erat uerbū Dei. Vnde neq; hic, Est, pro esse capi poterit: liquet aūt pro significat esse positū. Nam Christus his uerbis, Apostolis parabolā, q̄ de sparso semine proposuerat, aperit: Semē, inquiens, de quo loquor, est, id est, significat uerbū Dei. Tales consimilesq; locutiones passim uidere licet in literis sacris: unde nō est, ut hic pluribus obtundā. Nunc Christi uerbum mihi in manū sume. Math. 26. Accepit Iesus panē, &c. dicens: Accipite & comedite, hoc est corpus meū. Luc. 22. quod pro uobis tradit̄. Hic mihi pro Est, significat, pone: Accipite & comedite, hoc significat corpus meum, quod pro uobis tradit̄: tunc nimirū iste erit sensus: Accipite & comedite, hoc em̄ quod nunc facere iubeo, significabit uobis, aut rememorabit corpus meū, quod iam iā pro uobis tradit̄. nam cōtinuò subiūgit: hoc facite in meā cōmemorationē. Ecce finis, cuius causa edi iubeat: nempe ob eius cōmemorationē. Quā Paulus sic expressit: Quotiescunq; em̄ manducaueritis panē hunc, & poculū hoc biberitis, mortē Domini annunciabitis. Quid hic aliud iubet Paulus, quàm mortis Domini palā cōmemnisse. Hoc ergo Dominicū cōuiuiū, uel iuxta Pauli uerbū, cœna dominica ista, cū in eū usum sit instituta, ut mortē Christi, q̄ pro nobis pertulit, in memoriā reuocemus: clarū est, ipsam esse signū, quo se ij, qui Christi morte sanguineq; nitunt̄, fratrib. eam fidē habere mutuò probant. Fitq; horū uerborū Christi sensus ad hunc modū apertissimus: Hoc cōuiuiū significat, aut symbolū est, quo refricabitis mēū ipsius corpus Dei filij, Dñi uestri et magistri, p uobis esse traditū. Sic ītellexit Tertullianus, uir mira pietate, eruditiōe linguaꝝ singulari, eloquētia mirabili, hęc Christi uerba,

EST, pro significat.

B

C sti uerba libro aduersus Marcionē 1. ubi post multa sic tandem inquit: Nec panem reprobauit, quo ipsum corpus suum repræsentat. Vult enim, Christum non repulisse sacramēta sua, neq; etiā panē (ecce panē uocat) antiquasse, quo corpus suum repræsentet. Non dixit, Qui panis corpus eius est, sed qui corpus eius repręsentat:

Panis quomodo corpus repræsentet. Quomodo repręsentat panis corpus? nimirū cum sic editur, reuocatur in memoriam, at quod Christus corpus suū percutientibus præbuent pro nobis. Ad uerba Pauli nunc transimus, quibus hæc sententia reddetur apertior, quæ Lucas sic extulit: Hoc poculum nouum Testamentum est in meo sanguine, qui pro uobis funditur. Ecce quod alij duo sic extulerunt, Hic est sanguis meus: hoc Lucas, nouum Testamentum adpellat. Et non dixit, Hoc nouum Testamentū est meus sanguis: sed hic potus nouum Testamentum est in meo sanguine. Quod ergo in alio est, non est idipsum in quo est. Nouum Testamentū uim & fundamentum habet in sanguine Christi pro nobis fuso, & potus iste noui Testamenti poculum est: constat ergo, non esse sanguinem poculum, sed Testamentum, hoc est, commemorationē uiuificę effusionis sanguinis Christi. His Lucæ uerbis, præbetur clauis Matthæi Marciq; uerba reserandi. Cum enim hic potum istum noui Testamenti uim habere dicat in sangnine Christi, colligo, quod illi schemate nobis inusitatiore dixerunt, Hoc est corpus meum: pro eo quod est, hæc manducatio noui Testamenti est symbolum, quod hic robur suum habet, quod ego me ipsum pro uobis & pro tota multitudine trado. At, Hic est sanguis meus, dixerunt pro eo quod est, hoc poculum est symbolum, aut significabit uobis, quod sanguis ille meus sit pro uobis effusus. Ad hunc modum intelligit Augustinus in pręfatione 3. Psalmi, ubi dicit Dominū Iesum etiam Iudam adhibuisse ei conuiuio, in quo corporis & sanguinis sui figuram discipulis commendauit. Quid autem hic figuram intelligit? an speciem aspectus uultusq; eius? an figuram, qua futurum aliquid præmonstret: ut, fuerunt, quæ patribus in figura contingebant? Minime. Sed figuram, hoc est, for-

D mam, qua commemoremus corpus ipsius pro nobis esse traditum, & sanguinem pro expiatione nostra fusum.

Hic te admonitum uolo, charissime Frater, quod neq; Augustini, nec cuiusquā autoritatem tanti facio, ut ea quicquam ausim adserere: sed ea causa produco ueterum sententiam, ut uideas non recens esse natum commentum, quod de his uerbis & sacramento isto proferimus. Quod autem Augustinus serio sic de sacramēto isto sentiat, latius paulo post, cum Pauli sententiam adduxerimus, patebit. Paulus Corinthijs scribens. 1. Cor. 10. ac ab omni idolorum cōmertio abstrahere uolens (erant enim quidam, qui scientiā suam iactantes, quod adprobe nossent Idolon nihil esse: nihilo secius ex idolothytis uescebantur) uolens, inquam, ab idolorum cōmertio deterrere, Eucharistiæ usum illis obijcit: quem talem tantumq; esse putat, ut idololatriæ reum faciat, qui simul mensę Dominicę & dęmoniorū sit particeps. Dum ergo Eucharistię usum eis, ut iam dictum est, obijcit, ambigendum non est, quin eum dextere propriecq; adducat. Sic ergo inquit: Poculū benedictū, quod benedicimus siue laudamus, nonne cōmunicatio sanguinis Christi est? & panis quē frangimus, nonne cōmunicatio corporis Christi est? Hic subitò exiliūt, qui Christū corporaliter cōmedi docēt: Quid adhuc opus habemus testimonio? ipsi audiuimus, cōmunicationem sanguinis Christi esse et corporis. non eīm dixit Paulus, Participatio panis aut uini est: sed sanguinis & corporis. Aequo aio sis, donec ultimus fabulę actus absolutus erit: alioqui nihil nisi cōtentiones, iurgia, & tumultum tecum auferes. Diligenter igitur animū aduerte his quæ cōtinuò sequuntur: & inuenies, quid communionem corporis & sanguinis hic uocet. Posteaq; dixit, Et panis quē frāgimus, nonne cōmunicatio corporis Christi est: exponit quę

Pauli locus.

nam

A nam sit hæc communicatio, sic dicens: Quoniam unus panis, & unũ corpus nos uniuersa multitudo sumus: omnes enim de uno pane & de uno calice participamus. Videtur hic Paulus manifestè prodere, quod qui hunc panem edant, & poculum hauriant, cum reliquis fratribus in unũ corpus coalescant: quod quidem corpus Christi est, eo quod corpus Christi, hoc est, carnem autoris sui pro se mactatam, & sanguinem eius fusum esse credit. Vult ergo participes corporis & sanguinis Christi fieri, quum se cum reliquis fratribus confitentur Christi morte ac sanguinis effusione fidere. Atque ut id fideli mente credere fratribus testentur, quodq; alieni sint ab omnium idolorum deorumq; alienorum cultu, simul cum eis in cœna Dominica panem calicemq; commemorationis sumant, ut frater uideat fratrem hoc ueluti iuramento (unde & sacramentũ adpellatur) secum in unũ corpus, in unum panem, in unam professionem coaluisse. Sic enim inquit: Quoniam unus panis, & unum corpus tota multitudo sumus. Ergo hunc panem edimus, ut unus panis tandem fiamus. Quis est autem iste panis in quem transimus? mira res est, tanta in uocibus uariatio: panem edimus, ut in unum panem confiamus: nescimus quid loquatur Paulus istic. Festiua ô bone uir sunt, quisquis es tandem, ac cœlestis facundiæ plena hęc Pauli uerba. Panem uocat quod edimus, & panem uocat quod esu isto reddimur. Porrò quod hoc esu reddimur, dummodo fide prius in penetralibus manducauimus, Christũ pro nobis passum, nõ carnem, neruos & ossa, quod inquam reddimur, corpus Christi est. Qui aũt sunt corpus Christi? quorũ ille caput est, & ipsi eius membra: Quorũ est caput? qui eũ sequuntur, qui eo fidunt. Quæ membra? hi ipsi quos diximus. Et membra cum tam numerosa sint, unum tamen corpus fiunt: non tandem cum edunt hunc panem, & bibunt hunc calicem: sed quamprimum credunt huius conuiuij autorem Christũ

Sacramenti appellatio.

B Iesum pro salute nostra morte & ignominia coronatum. Quid ergo facit esus iste? nihil aliud quàm quod te fratri palàm facit, quod sis membrum Christi, & ex his qui Christo fidunt: & rursus te adstringit ad Christianam uitam, ut si forte impudenter uiuere non pœniteat, à reliquis mẽbris excludaris. Hinc ueteribus excommunicatio & abstentio. Patet ergo in his uerbis Pauli: Nónne communicatio sanguinis Christi est? & nónne cõmunicatio corporis Domini est? cõmunicationem nõ pro esu accipi, pro quo hactenus acceperunt Theologi: sed pro cõmunicatiõe Ecclesię, hoc est, quod quisq; hoc pacto se Ecclesię probat, & inserit tanq̃ præstito sacramento. Ipse enim Paulus inquit: Quoniã unus panis, & unũ corpus, nos multitudo sumus. omnes enim de uno pane & de uno calice participamus. Ecce causam quare unus panis fiamus, quod de uno pane & de uno calice participamus. Vide nunc Paulini sermonis gratiam. Panem dedit nobis Christus, ut eum simul edentes, in unum ipsius corpus coalescamus, modo prius cœlestẽ panem (ut Io. 6. docuit) ederimus: hoc autem corpus Ecclesia Christi est. Vnde fit, ut & nos, qui corpus eius sumus, panis adpellemur: nam hoc pane nos fratribus probamus membra corporis Christi esse. Hi uerborum transitus & uiciniæ fecerunt, ut olim non defuerint, qui ista uerba Christi: Hoc est corpus meũ, ad Ecclesiam torquerẽt: ut est apud Thomã uel Scotum uidere, si rectè memini: putarẽtq; Christũ, eos quibus panem porrexerat ostendisse, corpusq; suũ esse dixisse. ut esset sensus: Vos qui hoc conuiuio adestis, corpus meũ estis. & cum sequentia minus quadrarent, sic exposuerunt, ut Quod pro uobis traditur, acciperent pro eo quod est, pro quibus ego trador. Quorũ ego fidem admiror magis, quàm omniũ Theologorũ eruditionem. Neq; enim unquam puto fuisse, qui crederet, se Christum corporaliter & essentialiter in hoc Sacramento edere. Tametsi omnes strenue uel docuerint uel simulauerint, ut est hypocrisis audax malũ. Nolo hic horrescas,

Cõmunicatio apud Paulum quid.

C optime uir, & cum hypocritis clames: Ego credidi, ut quid iudicas conscientiam meam? tu mecum aut non credidisti; aut mentem ne hic reclamaret, auocasti: aut uehementer anxius fuisti, quónam pacto ueritas libere tandem prodiret. Fidem horum inquam admiror, quæ ab hac insulsa traditione abhorrebat. & cum uerba tam uehementer esse uiderent constantia, conquisierunt per scripturam, quomodo hoc corpus capi oporteret. Et ad hunc Pauli locum uenientes, eo nodū hunc ista uel uti bipenni explicare sunt adgressi: hoc certum habentes, quod superius de Carolostadio diximus, Fidē isto edendi modo, quē Theologi tradunt, opus nō habere, oportereq; istorū Christi uerborum alium aliquē esse sensum, quemcunque tandem. Fidem inquam istorum laudo, defuit perspicacia: qua nihil opus habebant, dum fides adesset. Vide quid sit è scriptura doctum esse, quid ex spiritu. Dixi paulo ante, hanc uulgo Theologorum opinionem esse insulsam: hoc te ne quæso offendat, dixissem libentius non modo stolidam, uerumetiam impiam. An non etenim Iudæorum impietatem superarunt Theologi isti insignes? Isti cum de corporali esu omnia dici putarent, abhorrebant: sed Christus eis humaniter docendo subuenit. nam à stulto eorum intellectu sic liberat: Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquam: Verba quæ ego locutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Cúmque nihilo magis caperent quàm prius, Christum ex toto deseruerunt. Illi uero nostri, mille modis stupidiores prodierunt: hoc ipsum quod Iudæi capere nequibant, perfricta fronte adserentes: & Christi directionem, qua omnia perspicere licebat, reijcientes, eo etiā inuito: neq; ab eo fugientes, sed apud eum manentes, adserunt Christi corpus hic edi, quo modo Iudæi ab eo abhorrebant: Scythis omnibus immaniores, quod ipsorum uerba planè indicant: alius enim ex præsepi eum, alius in cruce adhuc palpitantem edit. ita enim pronunciant: Nos enim corpus Christi ueraciter & corporaliter edimus, ut in præsepi iacuit, ut in cruce pependit: quo nihil insulsius dici potest. Sed ut uela tandem colligamus: iubes nimirum,

D *Epilogus, ac dictorum hactenus summa.* ut omniū tibi dictorum breuem summā, ac uelut Epilogum dicam. En tibi. Christus iam morti uicinus, iucundissime cū suis discipulis epulatus est. dixit enim: De siderio desideraui hoc pascha manducare uobiscum. Neq; eū solis ferculis eos refecit, sed amœnissimis cœlestis uerbi τράγημα, id est, bellarijs. Atq; huius rei ad memoriam, quod pro nobis esset atrociter necatus, ritum nobis uolens relinquere: Panē accepit, iussitq; ut omnes ederent: hoc enim esse symbolum fidelibus suis, quod corpus eius, qui Deus ipse ac Dominus & magister ipsorum erat, esset occisum: ideo istuc fieri debere in eius commemorationem, ut & nos simul ederemus, & eius gratiam commendaremus. Similiter dic de calice. Factum ergo est inter discipulos Christi, ut quicunq; se confiterentur fratres esse, sic iuxta Christi institutum cum reliquis fratribus ederent ac biberent: & hac ratione in cōmunionem fratrum, qui credebant se Christi corpore & sanguine redemptos, accipiebant. Quod quidem frustra fiebat, quod ad cōscientiam attinet, nisi is, qui edebat, prius esset fide, de salute per Christum, certa. Vnde obiter & hoc patet, Eucharistiæ esum non tollere peccata: sed symbolum eorū esse, qui firmiter Christi morte exhaustum & deletum esse peccatum credunt, & gratias agunt. Vide Augustinum super Ioan. 6, Tractatu 26, & inuenies aperte quomodo ille sacramentalem esum, à spiritali separet. Vide quoq; Origenem in Matth. homilia. 35. Nam hi soli nunc occurrunt. Veterum enim plurimi piè de isto Sacramento senserunt. Hęc sunt candidissime Frater, quæ nunc tecum per literas cōferre placuit. uereor eū ne quidā nimis propensi sint ad iurandum in magistrorū uerba. Quod si mihi dicas, Ego germanicè cœpi missare, & si nūc aliter docuero, supramodū offendunt plurimi: Hoc capito remediū, ut cōmunicationē mēsę Domini nō sis sub

laturus,

A ſaturus, doce: ſed natiuũ uſum in diem magis ac magis prolaturus. & crebro iſtud inculca: Quod ſi communicationis panem edant, & in fide nõ ſint integri, nec in amore proximi ſinceri, iudicium ſibi manducent ac bibant. Deſerent multi, mihi crede: ac dum paſcha uenerit, quod & nos facturi ſumus, iuxta Chriſti inſtitutum omnia perage. Boni conſule, & uerbo Dei unice adhære. Ora Dominum, ut uias tuas dirigat. Fratrem iſtum, nunc nomen eius traditum eſt nobis, Cuonhardum Hermannum hac in re, niſi magnopere erret, noli oppugnare. Sed ſi oportunum fuerit, etiam hanc epiſtolam legendã præbe. Vale in Chriſto Ieſu domino noſtro. Ex Tiguro, 16. Nouemb. 1 5 2 4.

IOANNES OECOLAMPADIVS SVO IN DOMINO *chariſs.* N.

GRATIA & pax à Domino. Chariſſime Frater, pro noſtra charitate nuper te monui, fortaſſe inſipientius: nimirum hominem in ſacris & exercitatum, & quotidie uerſantem, ipſe iudicio hebetior. Porrò iterum nactus nuncium, ſuper eadem re admonuiſſe operæprecium cenſuerim, ne forte priores literę interciderint. Non parum enim tuo nomine anxius ſum, ne quid præcipitanter contra Carolſtadium euulges, cuius tandem ſera ducaris pœnitudine. Nos quamuis non ſubſcribamus illi per omnia, inuenimus tamen uirũ pleraq; magna cum utilitate in medium attuliſſe. Nam carnem & ſanguinẽ Chriſti hoc modo ſacramentalibus ſignis aſſignare, quo modo doctum eſt hactenus, non modo contra communem ſenſum, ſed & contra Chriſti gloriam facit: & neſcio an aliquid peſtilẽtius inuehi potuiſſet. Etenim dum adhęſum eſt carni & ſanguini, quomodo in pane caliceq; deliteſcerẽt: obliuioni fermè tradita fuit immenſa charitas, qua caro immolata, & ſanguis effuſus: quorum tamen memoriam, in hunc uſum ſanctificatis pane & uino, ſubinde refricari Chriſtus uoluit. Atq; non
B ſine deſipientia homines aſtringere uoluimus, fateri hunc ipſum panem eſſe corpus Chriſti, uel ſublata, uel pręſenti materia panis. Quod ſi non eſt ueritatem mutare in mendacium, non uideo quid aliud dixeris ueritatem in mendacium uertere. Porrò ſi tam religioſe tropo Hebraico neglecto urges uerba Domini, Hoc eſt corpus meum: oportebat circunſpicere quid ſequatur. Nónne dicit, Hoc facite in mei commemorationem? Quid eſt, Hoc facite? nempe cœnam dominicam ſeruate ritu nũc uobis exhibito, ut per panem carnis, per uinum ſanguinis memoriã habeatis. Nõ hoc ſibi uult τὸ, Hoc facite, perficite corpus & ſanguinem craſſo modo, quo illi urgent: ſed ritum ſeruate, quem & Apoſtolos ſeruaſſe in primitiua Eccleſia perſpicuum eſt: & quanto tempore legitime inſtauratus non fuerit, deplorabilis Eccleſiæ facies erit. Dicit autem, In memoriã. Quorũ eſt memoria? dic quæſo, nónne abſentium? Quod ſi præſentem ſe teſtari uoluiſſet hoc modo, quo traditur, rectius dixiſſet alijs uerbis. Iam quid eſt facere in ſui memoriam? nónne accipere & comedere? Porrò quid, quod dicis, ſubſtituiſſe tũc corpus & ſanguinem? ſiccine dices confirmari fidem? Confer omnia ſigna, quibus infirmitas fidei iuuatur, num tam occultum tamq; diffile, fermè dicerem tam infelix, atq; illud? Charitas Dei perſuaſibilior, quàm ut hoc noua ratione perſuaderi oporteat, ſufficiet ritus ad illam commendandam. Vtinam detur, eius uſum in diebus noſtris uidere inſtauratum in omnibus eccleſijs. Tu mi Frater, boni quæſo cõſulas admonitiunculam tumultuariam: neq; multum ocij nunc ſuppetit. Breui tamen, niſi tu euulgaueris, plura ſuper hac re intelliges ex nobis. Verebamur hic multum diſſidij in plebe, ſed Deo gratia, in manſuetudine ſuſcipit uerbum: utinam appareat aliquãdo fructus. Iterum oro, candide interpretetis hanc ſcriptionem. Diligo enim te in Domino. Vale, 13. Ian. Anno 1 5 2 6.

C HVLDRICHVS ZVINGLIVS IOANNI HESSIO *Bratislauiensium Euangelistæ.*

GRATIAM & pacem à Domino. Venit ad nos, doctissime Hessi, Nicolaus Maeobanus, iuuenis (quantum uideo) & eruditus & pius nõ uulgariter, querens eam calamitatem in quam incidit, non tam suo quàm literarum tuarum nomine: cũ in hos incidit prædones potius quàm equites, qui uitam ideo fecerunt ei reliquam, quod is qui dedit, noluit etiamnũ adimi. Sed quicquid habuerint literæ, nos te mi Hessi per communem Christum oramus, ne in Eucharistię negotio quicquam designes. Audimus tibi pietatem maximopere cordi esse: hac igitur in re non desit. Quo enim nobis proderit caro carnaliter manducata? Sed dicamus, non carnaliter edi, sed spiritualiter. Dicamus igitur spiritualiter edi Christi corpus, dum illi fidimus: neq; uocabula confundamus. Iam neq; istud scribo, quasi epistola plusquàm temporaria quid putem effecturum. Sed cum te ex unis aliquando ad nos datis literis, hominem existimem esse minime malum, committere nõ possum, ut citra omnem admonitionem labi patiar. Tu quicquid id est quod ago, boni facito. Si enim Christi estis, & nos Christi sumus, non adeo poenitendi discipuli, ut Catabaptistæ: qui etsi in Eucharistia uident quid liquido in caussa sit, in baptismo tamen inueniunt quo Christi ecclesiam turbent. Vale: & memineris, nos aliquando caussam coram eo iudice dicturos, de cuius uerbis hic paulo nonnunquam impurius digladiamur. Tiguri. 3. Calend. Septemb. 1527.

Spiritualis corporis Christi mãducatio.

IOANNES OECOLAMPADIVS ORNATISSIMO VIRO *Philippo Melanchthoni, & eruditione & uitæ integritate claro.*

D GRATIA & pax à Christo. Magis absentem literis interpellare tuam humanitatem, MELANCHTHON ornatissime, hactenus nõ sum ueritus: sed pristinæ familiaritatis necessitudinem, qualibuscunq; tandem epistolarum, certe amicarum, si non eruditarum, officijs conseruare studui. Quanto magis mihi temperare non possum, quin propiorem insalutatum non relinquam: & profecto id coram facerem, siquidem uel pericula non prohiberent, uel ab ecclesia mea cõmode abesse possem. Nihil enim tuo colloquio in terris gratius optatiusq; euenire posset, multis certe nominibus: sed hoc potissimum, ut de rebus ecclesiæ fideliter tecum agerem, si possent è medio tolli schismata quædam, nuper non dico à quibus inuecta. Tum sane iucundũ mihi foret ex hac uita migrare, id quod opinor ex uarijs meis ad te literis accepisti. Nisi forte malo infortunio nullæ ad te peruenerint, quod suspicari licet ex perpetuo silentio tuo. Nondum enim ausim insimulare te, quem cuncti mansueto Christi spiritu præditum testantur, ita surrexisse supercilium, ut λιτὰς familiariũ inauditas sine responso dimittas. Itaq; satis mirari nõ possum. Optima quæq; de te mihi polliceor, & ne uerbo quidem spes fouetur. Merear tandem id gratiæ, ut sciam te amicitiæ renũciasse. Et quo pacto id facies, nisi & Christo ualedicas? qui & ipse mihi ἀσφαλῆ. Persuasum enim mihi, nullum ex membris illius, qui illum uerum & Deum, & hominem fatentur ac credunt, beneq; erga omnes ea fide cõspicuos affecti sunt, ab alijs membris, quæ idem spiritus uegetat, abijci posse. Neq; in hoc falli potero, utcunq; fratrum imbecillitas officij sui interim parum memor est. Nõ ignoramus hic, quæ ὁ τέκτων, τὸ αὐλιχίου ὁ πρόδρομος, ἀλλὰ παρόντος κήρυξ isthic fabricet, Philippica (de Macedone inquam, nõ de te nostro uere candido) fraude: ut nobis primum negotium faciat, quo deinde & uos quoq; inuadat, sed ante oculos pennatorum, frustra proijcit retia. Equidem non mediocre coelestis patris be-

neuolentiæ

A nieuolentiæ iudicium censeo, quod & tu in hoc præclaro Principum Germaniæ cōuentu, amicis & pijs suggerere ualeas, ea quæ pacis & quæ in gloriam Christi. Proscribi cupit nescio quos Sacramentarios. Scilicet illi fidei synceritas cordi est: & hoc pacto concordiæ consulet, si crassius & loqui & sentire περὶ τῶν μυστηρίων, quàm par est, inculcarit. Interim crepat multas sycophantias: quasi nobis sit figura ac phantasma, nō ueritas Christus: quasi imbecillis, nō omnipotens Christus: quasi unicum angulum occupans, & nō ubiq; sit ac portet omnia uerbo uirtutis suæ. Belle scilicet, si distinctius de naturis unius naturæ, id est (ut quod ἐμφατικωτέρως dicere uolui, explicem) personæ loquitur, idcirco alteram negare uideamur. Et si diuinitatem negemus passam in sua natura, ideo cogamur negare etiā Christum deum passum: et si nō asseramus corpoream Christi dimensionem & quantitatem non esse ubiq; locorum, ideo inficiemur Christum, qui humana semel assumpsit, nunquam dereliquit, non esse ubiq; locorum, nō esse inter duos aut tres in suo nomine congregatos, non esse in fidelium cordibus. Tales audio isthic nostræ fidei interpretes ac calumniatores haberi. At te oro per Christum, ut maledicorum hominum effrenem licentiam, quatenus licet, apud pios remoreris, iudicando, non eò pertingere nostros sermones: imò addere hoc tuto poteris, neutiq; nos boni cōsulere, si quis dicat, ueluti Iudam & pecus nos communem panem, uel solum sacramentum edere. χάριν γὰρ τὴν ἀόρατον μετὰ τῶν συμβόλων ὁρατῶν διδομένην, καὶ λαμβανόμεθα, ὥσπερ πάντες οἱ πιστοὶ γεγυμνασμένα αἰσθητήρια ἔχοντες. Et planè contumelia Apostolos affici semper diximus, si quis super eos solam igneam linguam & signum spiritus consedisse dicat, negans interim uere participes gratiarum spiritus sancti. Quamuis nequaquam sentire potuerimus, igneam linguam esse substantiue spiritum sanctum, sicut neq; flatū. Neq; dubito, quin idem & uos
B catholice affirmetis. Quid igitur hic tantum controuersiarum? Vnde hæc iterum uolui tibi indicata, ut ostendere possis quibusdam, si ponant contentiones, non deesse uiam qua concordia pareatur ecclesijs. Atqui istis anathematismis, exibilationibus, ac fulminationibus nihil proficitur. Interea tamen Dominus suos nō relinquet. Porrò de statu ecclesiæ Basiliensis, rumor cuncta nuntiat: tametsi pleraq; uanius. Vna re gloriamur, discordem Christi prædicationē sublatā, & quod Magistratus totus in hoc est, ut iuxta uerbū Christi q̄ purissime sua plebs uiuat, quicquid alij nugentur. Certe nō est illis integrum expectare generale illud conciliū, ut interim cōniueant ad plurimorum impietatem. Laborant item, ut gymnasium instaurent, literæq; bonæ cum pietate plantentur. Vale: Basileæ, prid. Calend. April. 1528.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS N. FRATRI IN Domino.

GRATIAM & pacem à Domino. Accipe igit̄ charissime Frater, quæ ad quæstiones tuas respondēda ducam. Ipse quoq; in hac sententia sum, cœnam dominicam gratiarumactionem esse. Nam & Apostolus, mortem Domini, ait, nunciabitis. Vbi annūciandi uerbum pro laudandi, aut gratias agendi uerbo accipitur. Cum ergo gratiarumactio sit, mihi non probatur aliud esse cōscientijs obtrudendum, quam ut ex pietate gratiæ agantur. Hoc tamen negligendum non est: Probet autem seipsum homo. Debemus enim conscientias nostras interrogare, quam fidem habeant in Iesum Christū: quæ si plenam ac synceram habent, iam nihil obstat quo minus ad gratiarumactionem accedant. Qui enim fidem non habet, & tamen simulat habere, is iudicium sibi manducat: mentitur enim spiritui sancto. Quod au- *Annunciare pro laudare, aut gratias agere.*

C tem tu putas, Paulum hoc loco nō arguere eos qui in eidolothytis conuiuabant? ego aliter puto. nam superius uehementer increpat sciolos istos, qui putabant sibi licere de eidolothytis edere, etiamsi in cœna Domini recubuissent: Nō potestis, inquiens, participes esse mensæ Dominicæ, & mensæ dæmonum, &c. Vult igitur Paulus, ut quisq; seipsum exploret qualem fidem habeat. Iam sequi, ut qui integra fide sit, non possit commercium habere in his quæ idolis sunt oblata. alterius enim corporis sit, puta Christi, unde non possit in corpus unum cum idololatris

Non diiudicantes corpus Domini, qui sint. coire. Hi sunt igitur qui non diiudicant corpus, qui nullum discrimen faciunt inter ecclesiam Christi & ecclesiam idololatrarū. qui enim in eidolothitis accumbebant, iam planè nullum discrimen habebant inter cœnam Christi & cœnam diaboli. quos Paulus dicit non diiudicare corpus Domini, hoc est, ecclesiam Christi nihilo maioris facere, quàm ecclesiam dæmonum. Quod si nos ipsos diiudicaremus, hoc est, si conscientias nostras approbe scrutaremur, iam non accederemus, (si modo fidem in eis inueniremus) ad conuiuiū dęmonum. Id autem cū non facerent, sentiebant iratum Dominū. Vnde tu rectè putas, Diiudicandi, pro considerandi perpendendi inspiciendi, uerbum exponi. Ad secundū, audi: Accepit Iesus panem, & fregit, &c. Et accepit calicem. Ista uerba sunt peculiariter agentis, non hospitaliter ad edendum inuitantis. Ad tertium: De loco Ioan. 6. Hoc uos

Ostren. offendit? &c. Prorsus tecum sentio. Ad quartum: Ego per Ostren intelligo magnam istam celebritatem, in qua de liberatione gaudemus, nūc à diabolo, olim à Pharaone. neq; ulla difficultas est, qua quisq; uoce unam eandemq; rem appel-

Christus agnus. let, si modo seruetur analogia. Nam & scriptura Christum ipsum agnū uocat: & Paulus, nostrū pascha. Tua uero uox *wanderfest*, optime placet pro transitu aut pę-

wanderfest. sah. Ad quintum: Descēdit ad inferos, arbitror ideo ex patrum sententia symbo-

D lo esse insertum, ut ostenderent Christi morte patres, qui in fide mortui fuerant, re-

Descēsus Christi ad inferos. demptos. Captiuitatem enim quæ captiua tenebatur, duxit secum ad superos: ut descensio ad inferos nō sic intelligatur quasi circumscriptiue, sed potentionaliter, ut sic loquar: quod scilicet mors eius eos qui erant apud inferos, redimeret. Huc respexit Petrus, cum dicit, Mortuis prædicatum est Euangelium: hoc est, eos sensisse Euangelium, bonum nuntium, redemptionem scilicet per filiū Dei. Et quod qui cum Christo surrexerunt spiritu, nunc sunt apud illum in cœlis. qui tamen secundum carnem iudicabuntur tunc, cum omnis caro iudicabitur, filio Dei & hominis præsidente. Redi ad locos Petri: alter in priore, alter in posteriore est epistola, & contentus esto hac plusquàm tumultuaria responsione. Vale, & Gulielmum meum optimum senem, pro tibi data à Domino gratia consolare. Saluum iube Ioannem Eggenbergium. Tiguri, pridie Calend. Septemb. 1527.

IOANNES OECOLAMPADIVS N. FRATRI in Domino.

PAX tecum. Quantum ex ueteribus coniectare licet Doctoribus, & ex sexto capite Ioannis uerba illa, Hoc est corpus meum: figuratæ locutionis sunt. Gerit enim panis figuram corporis Christi, & μνημόσυνον est illius pro nobis traditi. Non enim uult carnem suam σαρκικῶς ad manducandū dare, sed πνευματικῶς. Dicat quis: Quomodo animam satiet caro, uel etiam carnem anima pascat? cōtra rerum naturam est. Aut ponemus noua miracula? Inuisibilis autem erat caro danda, panis uelamine tecta: atqui neq; hac ratione pascet animam caro, si carnis rationem habeat. Verbum, cui fidi potest, alit animam commemoratione, si credatur. Promittit Deus se uenisse, peccatores saluos facere; id recogitatū, & parum creditū, minus pasceret

animam.

A animam. Dedit Christus carnem suam, & obsignauit promissionem testamento mortis: iam non licebit ambigere de promissione. Igitur si hoc modo credatur, pa scet, & panis erit spiritualis caro Christi. Vt quid paras uentrem & dentē? inquit Beatus Pater: Crede, hoc est, fidelis esto, & mãducasti. Spiritualis est hęc manducatio, nõ sacramentalis. Dicis: Sed quid est Sacramentalis? nónne adhibitio ceremoniæ ad spiritualem? aut dicemus unũ simul duo corpora Christi suscipere? Potes ex his uidere, quid ipse super hac re sentiam. Basileæ.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS N. AMICO SVO *haud uulgari.*

GRATIAM & pacem à Domino. Oras, ac facile impetras etiã, ut simplicitati sermonis ueniã dem: uel, ut tuis uerbis utar, magis perpendam quid, quàm quomodo scribas. Idem ipse quoq; abs te requiro. nam uerborum facilis est lapsus: neq; adhuc tam cautus orator inuentus est, qui uerbo nullo offenderit: etiam si bona pars eorum fuit, qui à ueri cognitione parum abfuerunt. Si ergo optime N. orationis supellectilem agnoscis tibi deesse (quę & hercle tibi usqueadeò deest, ut si ipse id prius prospexissem, nunquam ad conferendum prouocauissem:) tam diu cum in scholis, tum ut uideri uelle uideris, in literis uersato: Cur quæso non itidem tecũ reputas, simili modo tibi negatum esse, de rebus arduis ac eruditionem multam requirentibus differere? Ego enim nunquam ita mei amans fuero, ut si & differendi & scribendi mihi facultas præclusa esset, inuitis canibus grauissima quæq; tractare pergerem. Tua, Deum testor, hactenus manum nostram non exierunt, neq; exibunt, nisi (quod nõ spero) quid inconsultius uel audacius præsumeres: At ea tam
B sunt infantia & amara, tã indocta & ieiuna, tam plena solœcismis & id genus morbis, ne dicã uicijs, ut si prius aliquid stomachi habuissem, quadam ueluti misericordia decoxissem. Decet igitur te quoq; orationi nostræ ignoscere, quæ posthac nihil habebit nigri salis, si ostenderimus palàm, te ad intelligendum & colligendum haud magis idoneum, quàm ad scribendum. Venio nunc ad id, quod agimus. Tuis ego scriptis sic respondebo: Ostendã breuibus in quibusdam locis ubi hallucineris: in alijs oro, ut nostros libellos legas quos ad te mittimus. Nec enim grauioribus ac utilioribus occupatum desiderabis ad ea non respondisse, in quibus cardo rei non uersatur. Ad quæcunq; ergo tibi nunc ista Epistola non respondetur, in libris excusis adfatim inuenies. Vnde & moneo, ut nunc missa Epistola, ad libros nostros cõuertaris: alterum quem Germanice scripsimus, idq; recens, de Eucharistia: alterum, quo respondemus Billicano & Rhegio, Suæuis. ac ubi istos perlegeris, huc redeas. Iam te puto redijsse. Cum ergo dicis, nihil ad rem facere, Hoc facite in meam commemorationem: de quo ego uerbo dixi, notam esse quo deprehendas sermonem esse tropicũ (doceat enim Christus his uerbis, quã ob causam cœna sit agenda.) At ego id plurimũ momenti habere arbitror, quod causam ac finem rei indicat: neq; temere sentio. Si enim cœna commemorationis causa instituta est, iam commemoratio præstantior est cœna. Quicquid enim alicuius causa fit, iam illud potius est, in cuius gratiam aliquid fit, quàm id quod fit. Cogor enim tecum agendo à philosophicis nonnulla petere. cum enim maxime uis uideri alienissimus esse ab argutijs, nihil tamen æque uidemus tibi scribendi materiam suppeditauisse, atq; sophisticam. Breuiter, si cœna sit cõmemorationis causa, iam commemoratio colophon est huius cœnæ, non carnei corporis Christi manducatio. Porrò, si corpus Christi hic ederetur, præstaret nimirũ corpus: quod tanti fit à quibusdam, etiamsi Christus nihil unquã promiserit ijs, qui carnem eius

Cœna in commemorationis causa instituta.

C corpoream ederent. Scribis, aliquid significatiue accipi, dupliciter posse intelli
2 gi, &c. Infantiora sunt omnia ista, quàm ut responsionem mereantur. Sic enim ca
Significatiue accipi. pe, uerbum, dictionem, orationem, toties aliter atq; aliter significatiue aut tropice accipi, quot sunt troporum genera, & ultra etiam. plures enim sunt tropi, quàm grammatici hactenus adsignauerint: sed de his paulo plura in posterioribus. Vis autem in uniuersum nuspiam esse tropum, nisi ubi tropum discamus ex sacris lite
3 ris. Ego idem uolo. Sed cum subito dicis, in ista oratione, Ioannes est Helias, tropum esse ideo, quia Zachariæ dicitur, Ipse præcedet ante illum in spiritu & uirtute Heliæ: quæro ubi utraq; oratio scribatur. Dices nimirum, prior Matth. 11. posterior uero Luc. 1. Licebit ergo & nobis ex Io. 6. cap. Caro non prodest quicquam, ad edendū scilicet, haurire, quo deinde temperamento cruenta ista, Panis est corpus, uinum est sanguis, misceamus. etiamsi in uerbis Christi nulla pœnitus nota deprehenderetur, quas tamen habemus manifestissimas, ut postea latius patebit.
4 Hoc quoq; prætereundum non est, Christo hunc tropum, Ego sum ostium, per alium tropum explicari: Per me si quis introierit, pascua inueniet. quo uerbo aliud non uult, quàm isto quoq;: Qui credit in me, habet uitam æternam. Vide quàm
5 dissimilia uerba, & quàm concors sensus. Putas in tropis oportere esse aliquam similitudinem. Hoc debes de metaphora tantum intelligere. nam non omnis tro
Metaphora omnis, tropus. contrà non itē. Tropus. pus est metaphora, sed omnis metaphora est tropus. Videris strenue ignorare, tā quid significet tropus, quàm metaphora. Tropus genus est, ad omnem orationē, quacunq; ratione mutatam, aut mutuatam. Eius species sunt: Onomatopœia, Catachresis, Metaphora, Metalepsis, Synecdoche, Metonymia, & cætera troporum
6 genera. Concedis tropos admitti debere, ubi notæ sint manifestæ: sed in his uerbis, Hoc est corpus meum, non esse tropum. Quid oro causæ est, cur nō liceat tro
D pum in hoc uerbo Christi expedire: non minus quàm in, Ipse est Helias: etiam si in eodem loco nulla esset nota, qua tropum deprehenderemus? Sed iam ostendā tibi in ipsis Christi uerbis indubitatam notam esse, qua deprehendas tropicū esse sermonē. Sic habet Lucas: Hoc est corpus meū, quod pro uobis tradit̄. Vide nūc collectionem demonstratiuam: neq; enim ex singularibus aliter licet syllogizare,

Med. Corpus Christi. Maior extremitas, Pro nobis traditum.	{	Corpus Christi est, quod pro nobis traditur. Panis est Corpus Christi.
Minor extremitas, Panis.	{	Ergo, Panis pro nobis traditur.

7 Dissolue quæso hanc demonstrationem. Cum ergo non possis, cede quæso ueritati, & dic: Quod pro uobis traditur, certam notam esse, qua deprehenditur tropicum esse sermonem, Hoc est corpus meum: nam panis non est pro nobis traditus. Instabis forsan aliquid dicere, sed frustra. Tertullianum & OECOLAMPADIVM sic non intelligis, ut me tui pigeat: Imò uideo te non intelligere posse, cui
Tertullianus. tam curta suppellex est in lingua latina. Tertullianus figuram non accipit pro forma aut dispositione, sed pro significatione, symbolo, aut repræsentatione: ut latius ad Billicanum scripsimus. Cum ergo dicit (quodam loco, ut tu ais: quasi aliquando eum autorem de integro legeris, cum tibi nimirum interdicto non sit opus, ne ipsum legas) Figura non fuisset, nisi ueritatis corpus esset: nihil aliud uult, quàm; Panis non esset figura, repræsentatio, aut symbolum, neq; esse posset, nisi uerū corpus habuisset Christus. Marcionitæ enim calumniabantur ueram humanitatem Christi. Ibi noster Tertul. probat, uerū corpus esse oportuisse, quia reliquerit no-
bis

A bis eius symbolum. Quæ tu isthic de sensu allegorico scribis & mystico, nempe
quod literalis sensus sit prior, aut negligi non debeat, etiamsi alicubi fingatur alle-
goria: uehementer placet. Sed heus tu, memineris huius sermonis: ueniet enim oc-
casio, ut eius te simus cõmonefacturi. Iam satis diximus, te troporum esse igna- 8
rum, cum putas nullibi tropum inueniri, nisi ubi aliqua similitudo aut compara-
tio intercesserit: quod tamen perpetuò inculcas. Locus quem ex Hieremia 9
producis, Mittamus lignum in panem eius: nihil facit ad rem, cũ quod Hieremias
non habet iuxta Hebræorum ueritatem, quomodo nos habemus: tum quod iu-
xta tuam legem non debeas Allegoricum sensum ędificare, antequàm literali fun
damentum ieceris: tum quod si maxime panis ibi capiatur pro corpore, tropicus
tamen sermo est. nam panis non est carneum corpus: nam si esset, panis esset pro
nobis cruci adfixus. Sic habet Hieremias: Corrumpamus ueneno cibum eius.
Quod Lucas ista uerba, Non bibam de generatione uitis, ante cœnam sacra- 10
mentalem posuit, Dei munere factum est. uoluit enim diuinus Euangelista He-
bræorum more summam rei inter initia ponere, ne quod sequebatur, uideretur ad
uerbum esse intelligendum: quemadmodum in libro nostro Germanice scripto
docuimus. Quod autem dicis, uidetur mihi Christus apostrophasse à figura ad fi-
guratum, &c. Cur tu hic allegoricum sensum tantummodo explicas? Memineris
literalis, ut uos loquimini. Deinde quod hic dicis, alij quoq; dudum mihi dixerũt,
sed nequicquam: ignorant enim Hebraici sermonis idioma, qui solet summã rei *Hebraici ser-*
ab initio ponere, ac deinde rem gestam ex ordine narrare. Et in hunc usum tam ad *monis idioma.*
agnum, quàm ad uinum dicit, se posthac non fruiturum esse, donec nouo modo
edat in regno, id est, regnans, qui iam à tyrannide premebatur: quod deinde ipso
resurrectionis die impleuit, in eo enim nouo modo edit & bibit. Origeni & Hie-
B ronymo iniuriam manifestam facis. Lege istum in Leuiticum, hũc in Matthæum,
26. cap. & uidebis eos nobiscum sentire. Ais me tibi imputare, quod ad hunc 11
modum dixeris: In isto Sacramento nõ fieri memoriam corporis Christi, sed paf-
sionis. Ego uero non uideo quid dicas, nisi Epistolam meam male intelligas. pror-
sus non agnosco in hoc sensu uerba. Nam si ad hunc modum dixisses, non usque
adeò peccatum esset. Hoc autem dixisti, corpore Christi memoriam fieri corpo-
ris sui. Vnde enim nobis aliunde orta esset disputatio, quo modo corpus nõnun-
quam accipiatur pro morte Christi? Atq; hoc bellum est, dum maxime negas, ma
xime simul probas te recte dicere. Cum dico corpus & passionem coniuncta 12
esse, sic intelligo, quod Christus pati ac mori non potuit, nisi corpore: dico ergo ite *Corporis &*
rum, carnem Christi pro morte accipi, ut Ioan. 6. Panis, quẽ ego dabo, caro mea *passionis Chri*
est, quam ego dabo pro mundi uita. mors ergo hic per carnem significatur: haud *sti coniunctio.*
aliter quàm cum dicit, Hoc est corpus meũ, quod pro uobis traditur: ubi per cor- *Caro Christi*
pus etiam mortem aut passionem intelligit in hunc sensum, Hoc symbolum est *pro morte.*
corporis mei pro uobis occisi. Ecce, ut iterum corpus pro passione capitur. Neq; *Corpus pro*
tu istam expositionem à nobis recte intellexisti: nam alioqui non finxisses tam in- *passione.*
fulsam distinctionem. Ibidem cum sic arguo, certum est nos Christi morte uiuifi-
catos, cum autem pati & mori non potuerit, nisi secundum carnem: fit ut caro isto
loco, pro morte siue passione accipiatur. Ad hũc modum respondes: Dico breui-
ter, argumentum nõ ualere, quia ex puris particularibus nihil sequitur: medium
etiam non debet poni in conclusione. Vide an satis perspexeris quid nam dicas.
Nam ista non sunt syllogismus, ut tu es arbitratus, sed perpetuæ quædam seque-
læ, ad hunc sermonem Christi, Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego da
bo pro mundi uita. Sed nunc tibi omnia ista in breuem syllogismum exegeticum,
hoc est, expositiuum, quem demonstratiuum esse oportet, cogam.

C Christus uiuificat nos sua morte,
Christus uiuificat nos sua carne,
Ergo, Caro & mors accipiunt pro se mutuo, siue conuertuntur, ut uos dicitis. mirum est cur te in istas Symplegadas conieceris, cũ tantopere contentionem depreceris. Qui aliter sentiunt, dicunt quidem, sed nõ quicquam. Ex puris particularibus nihil sequi, adeò dudum sciui, ut fermè scire desierim, sed hæ propositiones singulares sunt, & syllogismus demonstratiuus est, & expositiuus: qui hoc exigit, ut singularibus constet. Quæ autem de Christi carne, morte, uiuificatione dicuntur, sic singularia sunt, ut uniuersalis ex eis nulla formari possit. nulla enim caro, nisi Christi: nulla mors, nisi Christi, uiuifica esse potest. Vnde ex bis alios syllogismos cudere nequimus, quàm singulares, aut demõstratiuos, quemadmodum in omnibus quæ de Christo demonstramus. Cum hunc

13 *Cum uideritis filium hominis, &c.* sermonem Christi, Cum uideritis filium hominis ascendere ubi erat prius: sic intelligis, quod tunc essent increduli uisuri, ipsum esse Deum & hominem: non uideris mihi male intelligere. sed quid hoc ad rhombum? Deinde, cur es ausus aliter exponere hunc locum, quàm Pont. Romanus exponat ex Augustino? Vide de

14 Consecrat. dist. 2. cap. 1. Quæ deinde in uerba Christi comminisceris, Ioan. 6. adeo sunt aliena & inepta, ne dicam impia, ut me tui haud mediocriter pigere cœperit. at cũ te ad collationem inuitauerim, tuo (ut spes erat) bono debeo & hic nõ transilire, ubi tam improuide loqueris: Quia passio & mors non dantur pro mundi uita, cum sint accidentia, &c. Ecce tua uerba quàm belle niteant. Si ergo caro

Christi passio, non caro, Mundi uita. Christi datur pro mundi uita citra passionem, igitur mũdus confestim ut natus est Christus, uindicias obtinuit: superuacanea igitur fuit passio. Sed in malam rem hi sermones abeant, qui cum tam appertis scripturæ uerbis dissident. Ioan. 11. habes Caiapham propheta sse, quod Christus moriturus esset pro populo. Cur diuinus

D spiritus non dixit, nasciturum pro populo? Hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur: & apud Paulum, frangitur: cur non dixit, quod pro uobis natum est? si precium carnis est, & non potius passionis ac mortis. 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis: cur non dixit, Natus est pro nobis? Scio quid hic gestias dicere. sed hûc solummodo mi N. tendo, ne tam incaute uim ueritati adspergas cõtendendi impetu: nihil enim hoc tuo dicto, quàm contendis, ne admittas corpus aut carnem Christi pro illius passione isto loco Ioan. 6. accipi. Cũ symbolum sic habeat: Natus ex Maria uirgine, & deinde crucifixus etiam pro nobis: non, Natus pro nobis. Iterum canebamus aliquãdo, Qui mortem nostram moriendo destruxit: nõ, nascendo. Et tota epistola ad Hebræos hoc doceat, olim remissionẽ peccatorum citra sanguinẽ fieri nõ potuisse, unde & Christi sanguinem pro nobis fundi oportuisse. Passio est accidens, dicis: Ergo Christus non sua morte, sed carne redemit? Bella argumentatio: Omnis cultus, seruitiũ, passio, quæ propter Deum in hac uita uel ferimus uel facimus, accidentia sunt: ergo quod homines sumus, numerus, & fruges cõsumere nati, ideo propitius est nobis Deus. sic de oratione, intercessione, uigilijs, alijsq; rebus ac obsequijs omnibus dici posset, nihil horum causa dari à Deo, quod accidentia sint. Vbi ergo meritum uestrũ manebit? Sunt enim omnia secundum te accidentia, quæ actione continentur & passione. Mittamus igitur ista planè contentiosa & ficta, & ueritati cedamus: nempe, quod Christus passione & morte sua nos redemit & uiuificauit, quamuis ista in corpore pertulit.

Nunc uides quomodo dixerimus in epistola, carnem & mortem cõiuncta esse

Caro & mors Christi quomodo coniuncta. sic, ut alterum pro altero accipiatur. Addo: Sic sunt coniuncta, ut redemptio amborum simul sit, principaliter tamen mortis. Da enim carnem Christi citra mortẽ, & non sequitur redemptio: alioqui mũdus esset redemptus, cũ in præsepe ipsum esset

A esset mater uirgo enixa. Contrà da passionē citra corpus, iam Marcionissabimus. attamen pati & mori sunt precium:sed hoc preciū per carnem,& in carne dependsum est. Quod pulchre Augustinus in Ioan. 6. cap. his uerbis exponit:Caro,inquit,uas fuit,quod habebat attende,nō quod erat. Si autem caro precium nostræ redemptionis fuisset,animus omnino attendendus erat in carnem,tanquā in precium. Habebat autem caro mortem & passionem:hæc sunt attendēda. Vide nūc, qui plus Christianis autoribus tribuat,aut deroget. Lege omnia mea scripta,& talem errorem nunquam inuenies, tametsi crebro inculces me dissentire ab Ecclesia catholica siue uniuersali, & doctores ueteres à uobis stare: cum sanctè iurare possim,te ueterum nullum peruidisse. nam etiamsi legas fortasse ueteres, quod id ipsum quoque obscurum est apud me,intelligere tamen eos per inopiam latinę linguæ non temere potes. Verbo absit inuidia:cur toties nobis insultas,ueteres à uobis stare? Dic quem ex omnibus ueteribus in solidum legeris? Cum oppugnas 15
istud,Caro non prodest quicquam:ais,per se uerū est, sed adiuncta diuinitate plurimum prodest. Cur non hic quoque dicis,per se nihil prodest, sed per accidens plurimum? Si ergo per se nihil prodest,quomodo potest esse precium? de qua re iam certauimus. Sed missa faciamus hæc. Probas Christi carnem plurimum prodesse: nam hæmatorrhois fœmina fide, quā in fimbriam habebat, sanata sit. Quæ sunt hæc monstra contentionum,mi N? Primū,quò ruis, ut dicas fimbriæ fidem habuisse fœminam? deinde,an & fimbria caro Christi est? Hoc enim agis, ut probes carnem prodesse, & adducis fimbriam. Iam non est mirum te à corporea carne tam grauiter auelli,cum etiam fimbriam carnis loco habes: imò Dei,cum dicis fœminam fimbriæ fidem habuisse. Sic enim tu loqueris,pro fimbriæ fisam esse. Postremo,ut maximè superes, Christi carnem & fimbriam plurimū profuisse, adde
B si uis, etiam cum patrem putatitiū adiuuaret in incidenda materia: adhuc tamen arx inconcussa stat ac immota,nempe,carnem ad edendum nihil prodesse. Cæsa plurimum prodest, comesta pœnitus nihil. Putas non esse mirum, si Christus 16
nos dupliciter alat, uerbo & corporali præsentia: est enim uerus Deus & homo. Quæro igitur,quid'nam possit alere corporalis præsentia, mentem an corpus? Si mentem,non erit uerum quod dixit Io. 6. Qui credit in me, non sitiet iterū: cum sanguinem corporeum secundum uos sitiamus, etiam posteaquàm credidimus seu fisi sumus Christo, quod absit. Si corpus, dicemus cum Iudæis, da nobis semper hunc panem,ne manū stiuæ cogamur implicare: aut cum Samaritide, da nobis hunc potum, ne cogamur antliæ machinam sursum deorsum trahere. Mens uesci corpore nequit,unde corpus nullum potest mentem cibare. Tactu Heli- 17
sæici corporis,non Heliæ(is enim sic ablatus est,ut nemo sciat quò peruenerit)reuixit qui à latronibus erat occisus: Christus quoque capulum tetigit modo, & reuixit uiduæ filius: at nemo Helisæici corporis esu ad uiuos rediit,sed neque Christi carnei corporis esu legitur quisquam aut reuixisse,aut excitauisse quenquā. Cum 18
diu multumque contendisses, ne admitteres corpus pro morte nonnunquam accipi,tandem sic ipse scribis: Similiter, Hoc est corpus meum,quod pro uobis datur: hic corpus accipitur pro memoria corporis, non quatenus corpus tantum est,sed quatenus corpus accipitur pro morte & passione, quam in corpore tradidit,&c. Ecce cum dicis,corpus pro memoria corporis accipi, quatenus corpus accipitur pro morte & passione: prorsus uideris oblitus esse, quod pauloante negabas,corpus aut carnem pro morte & passione accipi. Quæ de speciebus panis 19
& uini adfers, nempe Paulum panem pro speciebus panis usurpauisse: fortiter quidem dicis, sed citra omnem scripturam, rationem, aut legitimā collectionem ex sacris literis deprompram. Quæ de Cypriano adfers, incognita sunt tibi. 20

C Metonymice locuti sunt prisci isti, quemadmodũ & hodie facimus, sensum eun-
21 dem nobiscum tenentes: Quod ubiq; legentibus occurrit. Beati qui non uide
runt Christum carnaliter, & tamen fidunt Christo: sensus est uerborum Christi.
Nusquam dictum est illi: Beati qui non uident panem esse corpus meum, aut in
22 pane, sed credunt carneum corpus isto pane edi. Quæ de inuisibili & incontre-
ctabili Christo attulisti, in responsione ad Billic. & Rheg. dissoluta sunt. Nusquã
fuit simul in diuersis locis Christus corporaliter, etiamsi seipsum inter hostium
manus inuisibilẽ redderet, ac impalpabilẽ. Sic & Mosis uirga, quæ in colubrum
transibat, tam abest ut in omnibus simul locis in quibus dicitur, Virga Mosis con
uertebatur in colubrũ, esse possit, ut ne in pluribus quàm uno esset. Sic Christus
de uirgine natus est, sed non simul in omnibus locis erat carneum Christi corpus,
aut saltem in pluribus. Solius diuinitatis est ubiq; esse, & præterea nullius creatu-
ræ. Vnde nobis diligenter cauendum est, ne confusione naturarum, aut Marcio-
23 nitis aut Arrianis respirandi ansam præbeamus. Quum te negas dixisse, quod
corpore dominico gratias agamus, paulo pòst teipsum redarguis, cũ ais: sed hoc
uolui, Cum manducamus corpus eius, &c. in eius commemorationem facimus,
qui dixit, Hoc facite, &c. Parum iustam excusationẽ adfers, nisi quod dixisti, Cor-
pus eius: ubi nos diximus, Corpus dominicum. Quid enim discriminis est, si egó
dico, Corpus dominicum secundum uos edi ad cõmemorationem corporis Chri
sti: uos autem, Nos edimus corpus Christi in cõmemorationem corporis Chri-
24 sti: nam quomodo in memoriam passionis edatur, uisum est antea. De Ecclesia
D toto erras cœlo, nescis adhuc quę sit uniuersalis Ecclesia: de qua re nunc disputa-
re locus non est. Id breuiter attingemus, nullum mortalium, etiam qui est intra Ec
clesiam uniuersalem, qui in peccatis conceptus est, unquã uenire posse extra pec-
candi periculum. mirũ ergo non est, si pius homo in multis erret, sed leuioribus:
inter quæ adorationem Eucharistiæ ipse nõ ponam. nam & Petrus sic errauit, po
steaquam spiritum sanctum hauserat, ut ei Paulus acriter obstiterit. Videant er-
go qui pijssimi uideri uolunt, quomodo se tueantur, cum panem & uinum ado-
rant pro Deo, imò Deum esse dicunt. Quod spiritus sanctus docturus sit nos om-
nem ueritatem, facile admitto: imò scio & sentio. sed docet nos falsitatem stultitia
& ignorantia nostra: quas ubi mirari cœpimus, de rebus sanctissimis aliter senti-
Hilarij exiliũ mus, quàm spiritus sanctus dictet. Arriani aliquando diuum Hilarium in exilium
abiecerunt, recte de Christo sentientẽ: quum Pontifex Rom. ac Conciliũ fermè
totum blasphemi essent in Christum. Veritas semper est incontaminata, etiamsi
25 nos eam minime perspiciamus. Quæ ibidem de Augustino sentis, parũ æque
facis. Eodẽ modo nõ intelligis admirabiles eloquentiæ, allusionumq; Origenis
flores, in Homelia in Math. super ijs uerbis, de quibus certamus. De Tertulliano
nõ est obscurũ ex superioribus quid sentiendũ sit. Cyprianus itidem nobiscũ sen
tit, quamuis rudibus diuersum uideatur: Similiter Ambrosius, quemadmodũ in Oe
colampadiũ nostrisq; hinc inde scriptis facile queas deprehendere. De Hierony
26 mo dictum est. Cum hoc deprecaris, ne uideare petiuisse principiũ, dij boni ut
sudas, ut magnũ spiras? Et adhuc ignoras, aut quid sit petitio principij, aut saltem
qua parte dixerimus te in hac re peccare. Sic igitur habeto: Cum quid probamus
Principij petitio. per id quod cõtrouertitur, iam petimus principiũ. exemplũ dedimus. Si quis cõ-
tendat hunc locũ Matt. 16. Et tibi dabo claues regni cœlorũ: sic esse intelligendũ,
ut Petro isthic datæ sint claues: negãtiq; probet hoc modo, Quia Christus dixit Ti
bi dabo claues: an is tibi nõ uidetur idẽ per seipsum probare? Tu dicis, Ibi manifeste
ponit Dabo. Neq; ego ignoro hoc ipsum, sed istud exẽplũ adduxi docẽdi, nõ de
clauib. loquẽdi gratia. Perpetuò ergo petũt principiũ, qui idẽ per seipsum probat.

sic &

A sic & in pręsenti certamine controuersia est de intellectu uerborum Domini, Hoc
est corpus meum, an tropicôs, an substantiue sint intelligenda. Ibi tu adseris, sub-
stantiue intelligenda: & cũ probas, ais, Quia Christus dixit, Hoc est corpus meũ.
An adhuc non uides hoc esse principij petitionem? Quid ergo tam multis opus
fuit? Dicis Christi ista uerba esse clarissima, quæ tamen secundum uestram sen- 27
tentiam sunt obscurissima: quod ipse quoq; negare nullo modo potes. ad fidem
enim prouocas, & mones credendum esse: nimirum nõ alia ratione, quàm quod
intellectu nullo capi possunt. Cur ergo clarissima uocas? Deinde istum locũ de fi-
de, Ioan. 5. Qui sermonem meũ audit, & credit ei qui me misit: audacter torques.
hûc uidelicet, quod qui credat hic panem esse corpus, aut in pane carneum cor-
pus edi, habeat uitam æternam: cum Christus hoc minime omniũ uelit, sed eum
qui Deo fidat, ęternum uiuat. Attingis quod pro publica concione doceã, Chri 28
stum sedere ad dexteram Patris: unde fieri non posse, ut hic caro eius edatur. Sic
doceo inquam, neq; me pudet. Imò non dubito, qui aliter sentiunt, nescire probe
quid sentiant. Obijcis deinde, Christũ in Actis Paulo humi iacenti sic dicentem:
Ego sum Iesus, quem tu persequeris. Quid isto loco uis? Num quod Christi caro
tum adfuerit? Quasi uero ubicunq; Christus sit, caro eius sit: ubi enim sunt duo
uel tres in eius nomine congregati, ibi est in medio illorum. Igitur caro Christi est
isthic? An adhuc ignoramus communionem idiomatum? Dexteram patris nõ 29
esse circunscriptam, nemo negat: sed humanam Christi naturam circunscriptam
esse oportet. De qua re plura ad Billicanum & Rhegium. Quod autem inde pu-
tas colligi posse, Ergo Christi caro quoq; incircumscriptilis est: non probe ratioci-
naris. nam & diuinitas omnia permeat, quæ circunscripta aut finita sunt, cum ipsa
sit infinita. In homine Deus est. Homo circumscribitur: Deus minime gentium.
B Ioan. 3. scripta Christi uerba, Nemo ascendit in cœlum, nisi filius hominis, qui 30
est in cœlo: haud pure tractas. si enim putas Christum secundum humanam natu
ram tum fuisse in cœlo, erras: & Marcionitis iterum non modo fenestram, sed por
tas omneis adperis, ut Christi uerã humanitatem inficientur. sin minus id putas,
nihil faciunt ad propositã quęstionem. Scito igitur ethologiam esse istam uocem,
Filius hominis: eò quod Iudæi frequenter dicerent eum filium Ioseph, &c. Dicit
ergo se, quem omnes putent purum esse hominem, in cœlis esse, nõ alia ratione,
q̃ qua Deus est: Christus enim nõdum erat glorificatus, Ioan. 7. Sed hæc omnia
uobis eueniunt, quod non probe inter naturas Christi distinguitis, & argumento
rum summam parum curatis: taceo figurarum, troporum, ac locutionum formu-
las haud temere à uobis perspici. Quæ ergo (malum) audacia, si de rebus arduissi-
mis inuita Minerua Mercurioq; disserere: sed cur dico disserere, pronunciare etiã
ausim? Ridiculosum dicis tibi uideri, cũ dico Christum dixisse, Hoc est corpus 31
meum: non, Hoc est caro mea: cum constet corpus hominis cõstitutum ex carne
& ossibus. sic enim fermè Rhetoricaris. Vis ergo nõ modo carnem, sed & ossa hic
edi? Facis ergo ex hominibus καρχαρόδοντας, ne dicã lupos, ossifragas, struthios, *Id est, serratis*
canes, ursos, & id genus feras. Equidem nunquam non dicam aliud esse corpus, *dentibus præ-*
aliud carnem. Qui dicit corpus edi, carnem, cutem, uenas, neruos, pilos, ungues, *ditos.*
dentes, ossa, medullam, gulam, stomachum, uentriculum, lactes, & quicquid in
istis est, uorari perhibet: qui carnem, non tantundem desipit. Carnes animantium
edimus, non corpora. Volo igitur hoc docendo hûc inducere, ut absurda omnia,
quæ uestrã sententiam sequuntur, uno momento proponam. Quæstiones inu- 32
tiles non sunt, cum quærimus an uerborum Christi hic sit intellectus, ut carneum
corpus aut naturale in isto pane cœnetur: nullus enim intellectus ab hac quęstio-
ne abhorret. sed hæ nõ modo inutiles, sed etiam pręstigiosæ sunt quæstiones, qui-

C bus queritur, num, ut in præsepi uagiuit, ut in cruce mortuũ est, &c. corpus Chri-
sti edatur, præsertim cum uideamus Christum, Apostolos, ueteres non sic intelle
33 xisse de Christi corpore. Cum dicis me sensum istum uerum, quem de Eucha-
ristia habemus, nullis sacris literis probauisse: tã audacter, quàm impudẽter agis.
34 Vide nostra. Hi tentant Deum, qui dicunt miraculum isthîc Dei uirtute fieri,
ubi nemo sentit miraculum. Cumq; Deus nullo unquã miraculo errorem istum
dignatus sit, fingere tamen ipsi miracula audent, qualia apud uestros infinita nar-
rantur. Ego miraculum nullum penitus requiro, fide certus sum Christũ pro me
passum, & unicam salutis spem esse. Petrus dicebat eos tentare Deum, qui fratri-
bus importabilia imponebant onera: sic isti, qui nare circumducũt simplicem ple-
bem, ut se putent hic carnem edere, non modo Deum tentãt, sed onera mentibus
humanis obtrudunt, quæ nullus intellectus capere potest. Deo gratias retuli-
35 mus, cum hoc tuum argumentum legeremus: Christus redemit nos ab omnibus
cerimonialibus, ergo panis & uinum non tantum sunt symbola: sic enim cerimo-
nia essent. An uero tandem? Quot quæso bella depugnauimus, antequàm hûc tra
hereris ô strennue externarum rerum propugnator? Ego id nũquam sic docui,
tam abest ut ceremonialia in nouo Testamento damnẽ, quæ Christo autore sunt
instituta. Ceremoniæ ueterum sublatæ sunt, Christianorum uero, ut sunt paucissi
me, sic nunquam aboleri debent. dicitur enim, mortem Domini adnunciabitis, do
nec ueniat: & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris, &c. An ba-
ptismus non est ceremonia, quæ ad omnes pertinet? an manuum impositio, quæ
36 ad paucos, nõ æque est ceremonia? Charitas, quæ à Christo dicitur symbolum,
aut signum quo Christianus cognoscatur, res potius est, quàm symbolum. Perin
D de enim potest hic sermo, ac si dicas, Nõ omnes qui sceptrum gestant, reges sunt,
sed qui consulendo, benefaciendo, tuendo, ius cuiq; reddendo, cunctos demeren
tur, hi demũ regum symbolum habent. hic uides etiam, rem symboli nomine ap-
37 pellari. Videris hic ignorare quid distent signũ & symbolum. Cum ueteres au-
tores, quos in libro OECOLAMPADII, fratris in Domino amantissimi, exora-
ui ut legeris, pronuncias omnes in tua esse sententia: miserabilem te mihi planè fa
cis. cum enim nõ ignorem, quàm ampla tibi sit supellex, quodq; eos autores è ue-
stibulo uix salutaueris, nisi quantum apud OECOLAMPADIVM illorũ nomi-
na uidisti, sententiam uero legisti, haud obscurum mihi fit, quo quæq; iudicio le-
38 gas, scribas, disseras. Hactenus ad tua respõdimus: sed ea, in quibus uideris ali-
quid spei locauisse. reliqua, quibus interdum siue quiritaris, siue suades, quorum
ingens uis est ac rudis, boni consule, dum responsione nõ referio. Quis enim bre-
39 uibus, tot querimonijs ac suadelis obuiet? Quæ uero post finem Catastrophes
annectis, responsione indigna non duximus, quod etiam in istis haud mediocri-
ter cæcutias. Debemus enim, inimici etiam, asinum sub onere collapsum, fulcire:
quanto magis fratrem in uiam ab errore, ad benedicendum à maledictione redu-
cere? Cum ergo nos à ueri adsertione ad hunc modum terres, quod qui hanc rem
unquam adgressi, extincti sint: parum moues. nõdum enim nos piget Christi, ne
& ipsum nostri coram patre angelisq; suis pigeat. Is quoq; mortuus est, non pro
ueritate modo, sed ipsa ueritas. Quid tibi Apostolos obiectem? cũ innumeri sint
non solum ex Christianis, sed etiã philosophis ac gentilibus, ausi pro ueritate mo
ri. neq; ideo quod occisi sunt, uerum non fuit quod docuerant: sed sunt ista ultima
carnis subsidia, cũ ueritatem nequit uel ferre, uel superare, iam ad manus spectat:
ferrum acuit, omnia miscet. Ego uero dudũ didici, pium hominem his terreri non
debere, beatumq; fore, qui in hoc mundo proscinditur: quanto enim plus contu-
meliarum pro Christo tulerimus, tanto nos manet gloria maior. Dominum oro,
ut me

Deum tentantes qui.

Ceremoniæ.

A ut me confortet. rari enim admodum fuerũt, qui ad finem perseuerauerint. Quod porrò mones, ne meæ scientiæ nimiũ fidam: nescio quomodo debeam accipere. nam si fidei certitudinem intelligis per scientiam, sic ei fido, ut sciam ueritatem superaturam esse, etiam ubi ossa mea in fauillam erunt redacta: tametsi uideam plerosq; sic armis fidere, ut nihil nõ sibi polliceantur. Occiditur quidem Christus, sed breui resurgit, ac de hostibus triumphat. Si uero scientiam pro eruditione accipis, non ignoro mihi eam adeò mediocrem euenisse, ut ei fidendum non sit. Fuerunt multo plurimi, qui ut eruditione nihil polluerunt, ita fide ac ueritatis scientia adeò clari fuerunt, ut nunc inter superos non aliter luceant, quàm in firmamento astra. Habere me adseris multos adulatores, qui mihi adhæreãt, qui te sermo ut deceat, equidem excusare nequeo. Quis enim ego sum, aut quantæ sunt res meæ, ut mihi meritò quisquam aduletur? Quod si tibi amicos meos recenserem, inuenires mihi amicos esse, qui tibi & tuis omnibus tanto sunt ornamento, ut nisi eos haberetis, nesciam quanta esset uestra claritas: atq; hi cum uirtute, fide, sapientia, honore, opibus omnes fermè antecellant, meq; ut oculos suos custodiant, quomodo adulatores ex eis facis, qui unica sunt constantiæ exempla? An nõ optimi quiq; ac innocentissimi, cũ senatores, tum plebei sic me colunt atq; tuentur, ut nisi id constantissime perpetuoq; facerent, minor esset publica trãquillitas? quæ urbi nostræ hac procellosa tempestate, quamuis cum infinitis sudoribus, felicius tamen accidit, quam temere alijs alicubi urbi toties petitæ. Ne tu ergo amicos meos adulatorum nomine respergas oro. Tu adulatores habere potes, qui opibus polles ac genere: ego, cui Christus persecutionẽ addixit sic, ut ne ulla quidem hora ab insidijs tutus sim, quo pacto inueniam qui adulentur, etiam si maxime cuperem? Videntur uero tibi mores mei adulatorum esse cupidi? quo nihil simplicius, aut stultius inuenias.

Zuinglij in ueritatis uictoriã fiducia.

B Promittis autem te mihi firmum amicum. si præstas, nõ immerito facis: ego enim de te semper sum meritus, quomodo me decebat. De te uero, ut ingenue tibi dicã, nunquam audiui, quod bene uel de nostra doctrina, uel de nobis unquam senseris. Beneficia abs te nulla requiro, quoniam reddẽdo nõ sum. Adhuc tamen amicitiæ sanctissimum nomẽ ueneror, etiam si uideam quosdam inania iactare nomina. Ego solidos amicos semper habui, qui si tu quoq; esse uis, certabo tecum uter alterum candore superet. Quemadmodum contestatus es, ut omnia boni consulam: sic te quoq; obtestor. si hanc Epistolam uulgabo, fiet præterito nomine tuo.

Vale in Domino obseruandissime Frater. Cum hanc responsionem celeri me scripsissem, ueritus sum, ne notulas nostras legere posses: describi ergo curaui. At is qui descripsit, nonnunquam quod ei scribendum erat, ne legere quidem potuit. Hinc factũ est, ut omnia plena sint lituris & annotationibus, etiamsi iam sensui nihil deesse putem. Tu omnia æqui boniq; consule. Et si hac responsione tibi satis fieri ad tua denuo neges, committam te gratiæ Dei. plura enim tam operose tecum agere statutum non est; cum quod alijs longe utilioribus uacare cogit Dominus: tum quod sapientes monent, manum esse retrahendã, ubi nequicquam omnia moliare. Quod uero tam sero tandem mittitur nostra hæc responsio, in causa sunt uariæ occupationes, quibus me alligatum esse non ignoras. Vale iterum, 14. Augusti. Anno 1 5 2 6.

IOANNES OECOLAMPADIVS MARTINO BVCERO S.

SALVE in Christo mi Bucere. Cætera CAPITO, in cuius epistolam consentio, & ego aliãs fusius scribam. Nũc quid ego apud Fratres responderim, legito, quo meam sententiam melius capias. Est autem hæc: Cum omnibus qui nobiscum confitentur & docent IESVM CHRISTVM uerum Deum, & uerum hominem in

C unitate personæ, pacem libenter habemus: & fraternitatem, quantū in nobis erat, nunquā soluissemus, tametsi eosdem per infirmitatem aliquid ueritati naturæ nō derogans, de proprietatibus uel diuinæ uel humanæ naturæ illius minus affectos tolerare parati simus & eramus, scientes diuinitatis excellentiam, corporisq́ gloriosi dotes, humanum captum transcendere. Ferebat enim & Christus discipulos crassiores adhuc, & mysteriorum pondus gestare nondum ualentes. Cyprianus martyr & ipse aliorū errores portabat, & errans à Catholicis non negligebatur. In Irenæo & Lactantio ac alijs, desiderabant ueteres non parum solidioris doctrinæ, nec tamen illos abijciebant. Etenim didicerant, omnem qui credit Iesum Christum, ex Deo genitum esse, 1. Ioan. 5. Et in hac cōfessione solidatam esse aduersus omnes insultus satanæ Ecclesiā. Quare igitur, quem Christo capiti iunctū confidimus, temere abijceremus? Cōfidimus autem & nobis, si quid humanum patiamur eandem beneuolentiā à nullis Christianæ charitatis amatoribus denegandam. quandoquidem pro nostro captu, non nisi dignissima Christo, & maxime consentanea scripturis, sentire nos & docere, persuasissimū habemus. Et quoniam congregare & non dispergere, esseq́ pro Christo, & non contra Christum militare studemus: nobis etiam curæ est, ut Christo capiti, ita & eius membris gloriam illius promouere quærentibus adhærere. Iam si qui sunt, qui uicissim pro fratribus nos habere nolunt, & abijciunt: sua culpa ut periclitentur prohibere non possumus, tametsi casum illorum deploremus. Cæterū quod ad sacramentariam causam attinet, sicut auersamur tanquā sanctæ ecclesiæ Christi hostes, omnes qui contemptim ac prophane sentiunt ac loquuntur de sacramentis à Christo institutis: quales sunt, qui uulgarem cœnam ex diuina faciūt, nihilq́ proponi præter panem ac uinum fidelibus in cœna, irridentes autem, aut nudum absq́ efficacibus promissionibus symbolum ac ludum arbitrantur: Ita etiam non possumus assentiri ijs, qui elementis supra id quàm decet, uel fidei analogia permittit, tribuunt.

De sacramentis prophanè sentientes qui.

D Quoniam enim diuus Petrus non est ueritus dicere, Et nos seruat baptismus, non qui maculas carnis deponit, sed conscientiæ bonæ erga Deum responsio, per resurrectionem Iesu Christi: ubi nimirum prouide de baptismo & absq́ contemptu loquitur. & Paulus quoq́ ab elementis auocans, omnibusq́ renunciare audens, ut quàm amplissimam cognitionem Christi mereatur, ubiq́ nouam creaturam & gratiam nobis commendat. Pertinet igitur etiam ad nos, Bonum est gratia stabiliri cor, non cibis è quibus nullam utilitatem consecuti sunt patres, qui in illis uersati sunt. Idcirco regiam uiam incedentes, & nec ad dextram, nec ad sinistram declinantes, hinc contemptores ac prophanatores mysteriorum relinquimus: inde superstitiosulos, qui uel transsubstantiationem somniant, quasi elementū panis uel uini non sit in cœna, & sola illorum accidentia supersint: uel in pane, tanquam in uasculo uinū, locali (quæ corporibus propria est) continentia Christi corpus circumscribatur, uel ut ignis in ferro candente φυσικῶς contineatur. Fatemur autem panem ac uinum in cœna dominica principio ob institutionem Christi, & claram exhibitæ sacrosanctæ mortis illius annunciationem adeò sanctificari & consecrari, ut nihil augustius uel diuinius populus ille Dei prior habuerit: reiq́ corporis & sanguinis Domini fiant, quotquot illo pane uescuntur indigne. Deinde ob fidem eorum, qui uerbis Domini, promittentis & uitam ac remissionem peccatorum in sui corporis pro nobis traditione, & sui sanguinis effusione, credunt, cum magna animi alacritate ac gratiarumactione asserimus, uere pasci & refici animas uero illo corpore & sanguine, utpote corporum nostrorum alimoniam afferentibus, & ad resurrectionem sui diuini spiritus uirtute inseparabili uegetātibus: atq́ ita semper testati sumus adesse Christum ipsum in cœna & cōgregatione fideliū.

Et

A Et quamuis non dicamus corpus illud panaceum, uel pani unitum, uel labijs ac dentibus proprie premi: non tamen ipsum à spiritu diuino ipsius separari propterea unquam diximus, imò separationem illam realem uti summam pestem execramur. Nō enim ideo separatur corpus uel humanitas Christi à deitate, quia hęc ubicꝗ est ac immensa: illa uero circumscripta, & certum locum occupans. Cū panē etiam ac uino συμβολικῶς nihilominus & contemplatione fidei, corpus & sanguinem tradi & accipi dicimus. Vnde intantum nō abhorremus à modo loquendi ueterum, ut etiam non sine summa contumelia & dolore audiamus, nō accipere nos in cœna Domini uerum corpus, sed uel panem solum uel symbolum duntaxat corporis: quandoquidem hac iniuria nostræ fidei contradicitur. Asserimus item incredulos ac prophanos conspurcatores mysteriorum peccare in Christum ipsum, & reos corporis, ac sanguinis fieri, etiamsi nec corpus nec sanguinem Christi contingant, nisi συμβολικῶς. Non solum enim spernunt panem ac uinum, uel solum symbolum, sed quod in ecclesia sanctorum diuinum ac sacrosanctum est, in qua & Christus præsens est suis, utpote Deus uegetans, pascens, regens, & defendens à peccati, à mortis, & ab inferni tyrannide. In qua confessione haud dubitamus nos, & quotquot sic sentiunt, Christo placere, & illi placentes in conscientia pacem bonam seruare, nihilꝗ quod uel ad fidem, uel ad charitatem pertinet omittere. Eatenus mi Bucere accedere Lutheranis nos posse uideor. Intelliges autem & ex Fratrum literis, quanta & ipsis synceritatis cura. Obscuritatē ecclesijs nostris periculosam refugimus. Age mi Frater, ut de te fratres sibi persuadent. d

Separatio realis in pane sacramentali. a b c

Vale: Tiguri. 3. Septemb. Anno 1530.

IN PRECEDENTEM EPISTOLAM HAEC SVNT A M. Bucero adiecta.

a Quidam inter disputandum de præsentia corporis Christi, uisi sunt naturas duas in Christo cōfundere: his tamen, dum ambas in unitate personæ cōfiterentur, uoluit cōdonare quod de proprietatibus utriusꝗ naturæ non loquerentur ad normam priscæ Ecclesiæ, & Patrum orthodoxorum, quorum fuit ipse obseruantißimus. B *b Hic uides hunc uirum nullam aliā cōiunctionem panis & corporis Christi negasse, quàm naturalem & localem. c Istud tradi & accipi συμβολικῶς & contemplatione fidei sic intellexit, quod propriū obiectum traditionis & acceptionis corporalis symbolum sit, fidei autem corpus Christi. Mox enim cōtumeliā summā, & iniuriā fidei nostræ agnoscit, dicere nos in cœna uel panē solum, uel symbolū duntaxat accipere. d Timebant isti, ne solida expreßione exhibitiōis corporis Christi cū pane, ingereretur iterum uulgò localis, & cū pane naturaliter uniti corporis Domini præsentia: indeꝗ; reuocaretur superstitio falsæ fiduciæ in hanc præsentiā, citra uerā in Christū fidem. Hæc insynceritas fidei & obscuritas illa est, quā isti timuerūt, quorū etiam causa Oecolampadius illa, συμβολικῶς & contemplatione fidei, libenter usurpauit.*

HVLDRICHVS ZVINGLIVS ANDREAE HOSIANDRO APVD Norimbergam Christi Euangelium adnuncianti, fratri suo charißimo.

GRATIAM & pacem à Domino. Sunt quidam hodie tam peruerse docti & religiosi, Hosiander colende, ut quicquid ab eis dissentiat, etiamsi uerissimum sit, reijcere, contumeliaꝗ summa adficere nō pudeat. Quales hac tempestate (prò dolor) plurimi reperiuntur, dum pars carnem Christi corpoream in cœna dominica edi adserimus, pars negamus. Illi istis ignauorum, imò impiorum nomina opprobrant: Hi cōtra, illos spiritu inanes esse dicunt. Quam equidem audaciam ferri censerem, si inter se mutuo libris missis, aut epistolis tantummodo digladiarentur, non etiam totos sermones aut annos quoꝗ consumerent in hoc, ut carnem aut in cœna retinerent, aut uacationem à cœna impetrarent. E quorum numero sis nec ne, tu uideris. Rumor certe magnus est, te in hoc fuisse iam sesquiannum: uolo enim libere tecum per epistolam agere. Quantum quæso putas interea decessisse pietati ac innocentiæ? Nobis certamen est cū cacodæmonibus & carne; missis ergo istis, ad superstitionem con

uertimur

C uertimur & contentionem? Carnem querimur apud rudes auferri, haud aliter ꝙ si religionis summa sit in commanducata carne: interea pullulant pessimi mores, friget charitas, suspecta redditur omnis in Deum pietas. Cur hoc non uidemus, optime Hosiander? si religio atq; innocentia nobis unice sunt cordi, Cur his neglectis ad infirma elementa redimus? quæ ubi postliminio reducta erunt, summam impietatem secum trahent, quemadmodum prius quoq; fecerunt. Quæ oro promissio facta est, si carnem carnaliter edamus? Scio ut à spirituali manducatione ad carnalē desiliatis, simplicibusq; sic imponatis: En uobis hæreticos istos, qui ignorant quid prosit Christi caro manducata, cum Christus ipse dicat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis uitam in uobis: &, Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo, &c. Quasi uero obscurum esse possit, Christū hic de spirituali modo manducatione loqui, cum nos de carnali digladiemur. Quid igitur obsecro causæ est, cur tu apud ecclesiam tuam sic aduersus ueritatem debaccheris, homo satis iuuenis, iuueniliaq; sectans desideria: id quod annuli in digitis concionantis iactati, & mundior ista exquisitiorq; uestis, non membrorum tantum, sed ueritatis quoq;, quam usqueadeo studes uenusto sermone amicere, ut auditores laborare satis cogantur ut intelligant. Qua tu re ad loquacitatem animos citius pertrahes, quàm ad pietatem. Traxisti iam, ut aiunt, prudentissimum Senatum in hanc sententiam, ut flamma ferroq; parent malo occurrere: quod profecto malum non est, sed uera scripturisq; sacris firmata sententia. Clamas apud ecclesiā tuā, nos mendacijs niti. Deinde apud amiculos ea nobis imputas, quod Norimbergam scripserimus, Vrbanum nostrū esse factum & Billicanum, cum illi à uobis stent. Quasi uero ipse Vrbanus non dede-

Carnis Christi manducatio spiritualis.

D rit ad nos sua ipsius manu epistolā, qua testetur se à nobis stare: Et Billicanus ipse ad OECOLAMPADIVM, & coram Petro Gynoræo, homine & pio & docto, non sit confessus se cōtra nostram sententiam nihil posse. Dij meliora mi Hosiander, quàm ut mendacijs fulcire consilium sit, eam rem quæ suis ipsa uiribus sic cōstat, ut nullis uentorum procellis, nullo fulmine, machinis nullis, ui in uniuersum nulla concuti possit. Quid enim omnia quæ nunc postremum in lucem dedit Lutherus, sunt, quàm inanes offutiæ? quibus intra duos menses sic respondebimus, ut de tanto uerborum exercitu ne miles quidem unus saluus euasurus sit: Domino sic ueritatem protegente, ut mundus uideat, quid atrum sit quid album. Quapropter mi Hosiander animum pone, atq; uicissim hæc nostra sine adfectu perlege, Iam indubie senties quo loco res sit, quomodoq; tibi minime committendum sit, ut Senatum uestratem huc inducas, unde referre pedem pudeat. Sentiet mundus aliter Luthero sæuiente. Quod ubi factum erit, quomodo stabunt isti, qui aut contra ueritatem pugnauisse, per errorem esse factum confitebuntur: aut si in errore perstabunt, per impietatem miscere audebunt omnia? Non pręteribunt tres anni, quin Italia, Galliæ, Hispaniæ, Germania pedibus in nostrā ierint sententiam. Quò se tunc uertent, qui gladio ferreo nunc tentant, quod gladio spiritus perficere non possunt? Tibi ergo, ut sanctus uir sis (cuius nos nomen tuū Hosiandri admonet) sic agendum est, ut nunquam pœnitens dicturus sis, nō putaram. Ipse plane dudum nominatim in te scripsissem, cū propter sermones & epistolas, qui scripti tantum in quorundam manus inciderunt: tum propter asinum istum Althamer, qui dicitur te dictante omnia in nos nequicquam (tam uana enim silentio ꝙ responsione melius uincūtur) scribere: sed urbis uestræ reuerentia peperci. Debes ergo tu quoq; cautius agere, ne bene cōstitutam, omnibusq; gratam in odium aliquod imprudens trahas. Vale: & satis acerba si apices adfectumq; tuum expendas, solida uero & salutaria, si animum nostrū, æqui boniq; facito. Neq; enim tam

impotenti

A impotenti animo ſum, ut ſi nihil de ea ſperandum eſſet, tacere nõ poſſem quin aliquid in te iacerem: ſed bene mihi præſagiens, futurũ ut ueritatem amplectaris, tam libere ad te ſcripſi. Tiguri. 6. die Maij. 1527.

IOANNES OECOLAMPADIVS, AMICO N. GRAtiam & pacem à Chriſto Domino, ac Deo noſtro.

ET MIHI pace & concordia Eccleſiarum nihil optabilius contingere poſſet: neq; illi, quatenus cum ueritatis confeſſione licuerit, deero, mi Frater. Vereor autem pleroſq; id nõ curare. Nam quid Pyrkaimerus ueſter omiſit, quod ad me perdendũ attinet? Tales ſcilicet ſcriptores pacem fouebũt? At uidebit, quàm prudenter egerit. Sed tu mauis ut aperte dicam, quid ſentiam, ſi forte reconciliari ualeamus. Verũ mentẽ meam ex tot libris clarè potuiſſes cognoſcere. Atqui neq; hoc tibi denegabitur.

Intolerabilem ſermonem dico, panem ſubſtantiue eſſe corpus Chriſti. 1
Naturale corpus Chriſti credo in uno duntaxat loco eſſe, nempe in cœlo: alio- 2
qui non eſſet uerum corpus.
Corpus adeſſe pani, libenter fatebor, eo modo quo adeſt ipſi uerbo, per quod 3
panis fit ſacramentum, & uiſibile uerbum.
Sacramenta niſi eſſent à Chriſto inſtituta, uerboq; fidei ſanctificatá, nón eſſent 4
ſtatua Coclitis ſuperiora uel digniora. Et ſtatua, & Sacramenta aliud ſunt ſecun-
dum ſubſtantiam: & aliud, quàm ſecundum ſuam ſubſtantiam ſunt, ſignant.
Sermo promiſſionis non excidit, etiam ſi panis non ſit ſubſtantiue corpus Chri- 5
ſti: hoc enim Chriſtus non promiſit futurum. Nam ſi hæc promiſſio poſſet proba
ri, equidem ultrà non contenderem.
Verba cœnæ hanc promiſſionem habent, nobis datum corpus Chriſti, quate- 6
B nus pro nobis mortuum eſt, & ſua morte noſtram aboleuit: & ſanguinem nobis
datum, quatenus pro nobis effuſus eſt in remiſſionem peccatorum.
Hoc uerbum fidei ſanctificat ſacramenta. 7
Veritatem myſterij non negat, imò maxime puriſſimeq; confitetur, qui haſce 8
promiſſiones amplectitur. Is enim ſolus uere ſpiritualiter manducat carnem, & bi
bit ſanguinem.
Verbum efficit omnia quæ Deus uult: placet. ſed ſubde: quod Deus uult exter- 9
no uerbo, uel ſymbolo, uel ſcripturis, hoc tantum tribuere ut admoneant, reliquũ
ſpiritu ſuo operatur.
Pani per uerbum corpus datur, ſicut uerbum habet in ſe corpus. 10
Per fidem abſentiſſimum corpus Chriſti, animo præſentiſſimum eſt. 11
Per fidem mens fidelis in uerbo uiſibili & audibili corpus Chriſti, ut in uerbo 12
cognoſcit tale, quale eſt, ut tu dicis, uere, & ſecundum ſubſtantiam, licet in myſte-
rio per ſpeculum in ænigmate: ſed hoc non facit panem ſubſtantiue eſſe corpus,
neq; naturale corpus ponit in diuerſis locis: ſicut nec facies hominis in diuerſis lo-
cis eſt, quia in diuerſis ſpeculis uidetur.
Qui ſpiritum Chriſti ſortiti ſunt per fidem, non ſolum in animis præſentem car- 13
nem Chriſti habent, ut ij qui fidiſſimorum amicorum oblectantur memoria, ami
cos habent animis inſedentes: ſed etiam συνεκδοχικῶς, quia uere Chriſtum iuxta
ſpiritum eius in ipſis, tanquam templo eius, habent: habent & corpus eius uere, li
cet in cœlo ſit, à quo diuinitas non eſt ſeiuncta.
Chriſtus in cœlo carnem noſtrã geſtat, et nos in terra carnẽ Chriſti, iuxta ſpeciẽ. 14
Omnis illa præſentia carnis ualde utilis eſt: inutilis aũt et abſq; elẽcho fidei, ſi panẽ 15
ſubſtãtiue corpus dicamus, aut corpus Chriſti in multis locis ſimul eſſe aſſeramus.

K Qui

16 Qui tropum ſermonis in uerbis cœnæ reijciunt, cõtentioſos ſe declarant, & prę
C ter analogiam fidei ſcripturam interpretantur.

17 Bene & religioſe loquuntur, qui ſe dicunt accedere ad corpus Domini, uel manducare corpus: Prophane & contemptim, qui tantum panem & ſignum ſuſcipere ſe dicunt. declarãt enim infidelitatem ſuam. Iniuria fidelis ſe affectũ, & pro proditore haberi putat, ſi ſolum ſacramentum, & non etiam rem, quam ſacramentũ ſignat, manducaſſe dicaẽ: tametſi illud ore, hanc animo. Hinc apparet mos loquendi ueterum.

18 Obſeruandum nobis docentibus, in quantis tenebris caliget populus, ut quàm apertiſſime, & abſq; ſubtilitate uerborum cognoſcat myſterium, ne in grauiores cæcitates ruat.

Habes mi N. ſimpliciter, et aperte confeſſionem meam, à qua non uideo ut poſſim uel ad tranſuerſum digitum abſcedere. Tu ut facis, cura ſedulo ea quæ ad pacem eccleſiæ, & Deus pacis erit tecum. Amen.

IOANNES OECOLAMPADIVS ERASMO RITTER, *Eccleſiaſtæ Scaphuſano, fratri chariſsimo.*

GRATIAM & pacem à Chriſto. Nunciauit mihi ſalutem tuo nomine, Eraſme dilecte, Oſualdus, qui & has literas reddidit, quæ ſanè admodum grata fuit: Eiuſdem enim Domini miniſtri ſumus & fratres. Cauſabaẽ neſcio quid, quod literas tuas nõ expectanit. Fuiſſent autẽ illæ multo gratiſſimæ, & ad ſcribendum alacriorem feciſſent. Verum pro epiſtola iuſta fuerit Oſualdus, qui & uitam, & mores tuos mihi deliniauit. Gratiæ ſint Chriſto, à quo ſanctus ille ſpiritus afflatus eſt: ut iam non mediteris ea quæ retrò ſunt, ſed enitaris ad ea, quæ ante oculos: Et curæ ſit non tantum docere uerbo, ſed & perſuadere exemplo uitę. Tantum oro, ut pergas, Chriſtus defenſor & propugnator ſuorum erit, qui & ingratis ſolem ſuum oriri permittit: & impios ad pœnitentiam preſtolatur. Excelſo nobis opus eſt animo, qui totum mundum, tanquã umbras rideat. Hic non deerit, ſi expenderimus uerba Chriſti nos roborantis, &
D dicentis: Nolite timere eos, qui occidunt corpus: ſed metuite magis eum, qui animam & corpus in gehennam mittere poterit. Si Dominus pro nobis, quis contra nos? Quid habet huius uitæ momẽtanea felicitas, quod cœleſtibus promiſſis præferendum? Sanctè igitur facis & fideliter. Porro quod ad ceremonias cœnæ Dominicæ pertinet, uiſum eſt quibuſdam, ut te commonefacerem, ut relictis in totũ papiſticis, (quę ſemper priſtinam ſuperſtitionẽ ac impietatem fouent: Cõmunes cum nobis obſeruares: non ita tumultuarias, ut frigidum auditorem uel ſpectatorem dimittant: neq; ita curioſas, ut conſcientijs periculoſæ ſint. Hac ſanè in re cunctatior ſum ad impellendum alios. Fortaſſis tuo ſenſu abundare poteris, & ego Athenas noctuam. Optarem quidem, ſi Eccleſijs omnibus integrum foret, ceremonijs ijſdem cunctos uti. ſed nemo hoc perſuaſerit hac tempeſtate: neq; admodum utile eſſet. Denuo enim hebetiores libertatem Chriſtianam proſtituerent, nouumq; Papatum inſtituerent. Viderit igitur unuſquiſq;, ut plebi ſuæ maxime utilia proferat: ne deteriorem relinquat, quàm receperit. Imo ſi fieri poteſt, nihil offendiculorum patiatur. Plurimũ ſanè nobis eſt negocij, quod nec ſomniculoſos, nec meticuloſos requirit. Sunt quibus Eccleſię noſtræ mos magis probatur, propter exhortationes & admonitiones præcedentes: quem ex libello noſtrarum ceremoniarum cognoſcere potes. pauca enim mutamus adhuc in his. Pro ſuggeſtu legimus omnia uſq; ad uerba cœnæ, quę ante altariũ uel menſam recitantur: mox facta oratione, & conuocatione, ſequitur cõmunio. Interim dum communio fit, cantat plebs

De ceremonijs in cœna Domini obſeruandis.

A tat plebs psalmodias uernaculas. Finita autem communione, dimittitur cum ex-
hortatiuncula. Nihil ita mihi curæ, quàm ut plebs teneat rationem mysterij, chari-
tatem protestetur, & fidei unitatem cum Ecclesia catholica: seipsam probet, si pu-
blicis criminibus obnoxia abstineat, peccata sua confiteatur, & uerbis Euangeli-
cis absolutam se cognoscat, maxime autem memor sit passionis Dominicæ: & ex
eius recordatione, fraterni obsequij fiat auidior, & sic demum gratias agat. Hæc
dum nos agimus, nemini legem præscribimus: imò neq; nos usum hunc pro lege
suscepimus. quanto minus, nec tibi tanquam legem obtruserim. Verum quia iste
tam enixè literas meas petijt, atq; adeo hac de re: nolui difficilis esse. & te boni cō-
sulturum coniecto, quicquid scripserim. Constanter agito, & Vale. Basileæ.

QVID DE EVCHARISTIA VETERES TVM GRAECI, TVM LATINI SENSERINT, DIALOGVS,

Autore IOANNE OECOLAMPADIO: *in quo etiam Epistolæ Philippi Melanchthonis & Ioannis Oecolampadij insertæ.*

IOANNES OECOLAMPADIVS CANDIDO LECTORI S.

SCIMVS quidem magnanimum & patientissimum esse debere
ministrum Christi, præceptorisq; sui exemplo ad iniurias moro-
sitatesq; hominum, qui natura imbecilles sunt, ferendas, para-
tum. Est tamen et perniciosa patientia, si reiecto omni zelo gloriæ
Dei, ueritatis, ac charitatis proximi, sic tua patientia abuti sinas:
ut ea quæ ad gloriam Christi, quæq; ad salutem multorum per-
tinent, uel metu, uel oscitantia postponas. Beatus itaq; est, qui cum patientia zelū
retinet, & cū zelo patientiam non amittit. Et nos quidem inter multa, quę quoti
die à uarijs aduersarijs, indigna & citrà omnē culpam nostrā accidunt, per gratiā
B Christi ferenda, quæ id genus, meminimus, nec aliter quàm sola tolerantia ulcisci
meditamur. Quæ autem gloriæ Christi præiudicare, & fratrum cursui uel in agno
scenda ueritatis synceritate, uel tenenda religionis puritate, obstare animaduerti-
mus: non carnalibus armis, sed spiritualibus admonitionibus ea pro nostra paruí-
tate reprimere, officij nostri esse arbitramur. Quoniam igitur in causa Eucharistię,
non pauci olim amici nostri non modo aberrant, sed adeo errorem suum amant,
ut nobis dissentientibus, etiam fraternitatis ius negent: & sibi non subscribentes,
satanæ tradant: insuper ut pleraq; indigna prætereain, non solum diuersa à catholi
ca fide lectori obtrudunt, sed etiam nos de pluribus hæresibus, quas omnibus mo
dis execramur, suspectos reddunt. inter quos cæteris modestior Melanchthon est,
qui paruo quidem libello, in quo patrum sententias aliquot congerit, parum ex-
pendit, quomodo illorum dictis contra ipsos certet, & contra matrem pugnare no
lentes filios armet, adiectis quæ in errore suos retineant, & alios infirmiores per-
plexos reddant. Quamuis in Marpurgico colloquio potuisset ipsi cum suis satis-
fieri, si tam purgatis affuissent auribus, quàm obstinatis animis sua qualiacunque
qualitercunq; defendere statuissent. Porro quandoquidem tum illi nondum pro
fratribus nos habendos censebant, tametsi nos illorum infirmitatē aliquantisper
tolerare parati essemus: discessum est amicis cōditionibus, ut saltem in hoc mutuū
gratificemur, quo ad cauenda Ecclesiæ offendicula abstineamus ab amaris illis
scriptis, quibus hactenus uelitatū: & nos potius amice priuatis literis erudiamus.
Et sperabamus quidem hoc illis futurum curę. Obtuleram sanè ego Melanchtho
ni epistolam, cui nondum satisfecit: nisi hoc sit satisfacere, è sublimi scripta despice
re, & nullam expositionē admittere: id quod mihi non fuerit rationem fidei redde
re, sed tollere. Quod tamen & ipsum ab hoc, qui frater esse nō uult, cum alijs quæ
sui de nobis falso euulgarunt, tolerandū. Sed quod iterum libello suo acerbiuscu-

C lo errorem propagare nititur, intolerabilius est, quàm ut à nobis dissimulet: periculosius est, quàm ut contemnat: tristius, quàm ut risu diluat. Multum quidē ille cōscientiarū ratione prætexit: sed qui hanc, ut decet, obseruant, oculatius cuncta perlustrant. Verū pone illum adhuc esse infirmū, abesseq́ʒ technas omnes, ut libēs recipio: Igit̄ non ingratū illi sit, si & nostram responsione adijciamus, imò illam ex torqueri coniectamus. Nam cum illi meam offerrem epistolā apologeticā, seque ti libro insertā: diceremq́ʒ, maluisse me priuatim quàm publicè agere, ut maior paci locus sit: testarerq́ʒ utilius fuisse, & suam epistolam non ita statim euulgatā: relinquit ille tum liberū, ederem non ederem. Sed & sic non cohibui, uerum ex posteriore illa quam ad Federicum Myconiū scripsit, intelleximus satis quid nobis faciundum, ne olim negligentiæ pœnam soluamus Christo iudici. Proinde & tu Lector, ne offendaris precor. sunt certe de hac re ad fastidium usq́ʒ perscripti libri, & audiendo lassescūt aures, legendoq́ʒ caligāt oculi. At nos dialogo rem ita temperamus, ut speremus non iniucundā fore lectionem: multaq́ʒ ex Græcorum Latinorumq́ʒ fontibus purius quàm hactenus deriuata, fructū aliquē allatura. Plurimū enim refert, de sacramentis illis recte ac sobriè sapere & loqui posse. Habent enim in se totius Christianismi uirtutē reconditam, quæ non in hac re sola cōsistit, quod panis est symbolū corporis Christi. Discitur eñ & Christus ipse quantus quantus est, cum in capite, tum in membris. Vnde necesse est, ut omnes qui de Christo nō rectè sentiunt, ijdem nec de Eucharistia bene sentire possint: & non est statim possibile, ut quis per omnia de Christo ut oportet credat, & in Eucharistia erret. Est

Eucharistia. enim Eucharistia, certissima de Christo annunciatio, sacramenta sacramentorum in se continens. Mirum aūt est, cum aduersarij nostri nos de Christi uel diuinitate, uel humanitate male docuisse nusq́ʒ conuicerint, qui fiat ut Eucharistiæ negociū intelligere non possimus. Nos sanè contrà ex ratione sacramenti cognouimus,

D illos non tam purè ut decebat Christū annunciare: sicut hinc quasi ex inexhausta pharetra, ueteres scriptores contra omnigenas hæreses iacula acuta semper depromere soliti sunt. Nōnne hinc Christus ipse Iudæos, nō ne Paulus initio idololatras, & iterū schismaticos, & pauperū cōtemptores perstringit? Nōnne Marcionē, Manichæū, & Valentinū, partim creaturas infamantes, partim resurrectionē negantes, Tertullianus & Irenæus expugnāt? Nōnne Arrianos Hilarius, Euchitas Amphilochius, Anthropomorphitas Cyrillus: & in cōcilijs Alexandrino & Ephesino Nestorianos, Chiliastas Hieronymus, Donatistas Augustinus, Leo primus et Gelasius Eutychianos, Abelhardū impiū Bernardus, inde sumptis argumētis probe cōstringunt? Possemus aūt & nos Missatores, & q̄cquid est superstitiosorū hominū, siquidē Eucharistiæ uis cognita fuerit, fidelib. & probe initiatis inde reprobabiles ostendere. Necesse est igit̄, non uulgarē cognitionem in sacramentis tradi, citraq́ʒ illā ecclesiasticos uix rectè ītelligi. Propterea nō sit molestū lector, in his aliquandiu uersari. Nos eñ ex Græcis & Latinis meliore fide optima quæq́ʒ protulimus, & maxima ex parte ipsos suorū dictorū interpretes cōstituimus. Nō est eñ ut à nobis quasi Neodogmatistis abhorreas. Cæterū nō ita nos tibi cōmendauerimus, ut aduersarij nostri, quicunq́ʒ tandē illi sunt, maxime aūt Philippus, peius audiant: nisi quatenus hac in causa inferiores sunt, & à ueritatis agnitione infirmiores abstrahunt. Dona eñ Christi in illis non solū nollemus contempta, sed optaremus etiā cunctis esse usui: & nos quidē ea non mediocriter admiramur. Ad hæc fieri potest, quod summis uotis petimus, ut tandē & ipsi agnoscant hāc nostrā de Eucharistia sententiā, uere germanā, & patribus gratissimā, multoq́ʒ magis piam quàm arbitrent̄ hodie. Multa enim negare putamur, quæ semper fideliter docuimus: & multa itē asserere existimamur, q̄bus nunq́ʒ nō cōtradiximus. Hoc si intellexerint olim, ut spes est, cū lucro resarcient Ecclesiæ detrimentū, quod huius dis-

sidij

A sidij offendiculo accepit. Et propterea tacere nobis non licuit. neq; em̄ prætermittendum aliquid, quod ad lucrifaciendos fratres pertinet. Sed iā perge ad Dialogū: & sis tu simplicitate Nathanaël, ego autem mihijpsi constabo. Vale.

NATHANAEL ET OECOLAMPADIVS INTERLOCVTORES.

DISPLICEBIT tandē & mihi illa tua causa. OEC. Quę illa? NAT. Sacramentalis. OEC. Qui fit? NATH. Audes reclamantibus ferè doctis omnibus, nouū dogma asserere. OEC. Egon' dogma nouum? sed pace tua dixerim, ita de me pronunciant, uel meam sententiam nescientes, uel alioqui indocti. NATH. Indoctos nihil moror. Qui hodie minime temerarij, fideq; dignissimi censent, de te sic cōstanter scribūt. & non ita pridem haud contemnendæ existimationis amici habiti, qui nimirū te norunt, & quos tu nequaq; contemnere debebas. Rosenses, Clichthouæos, Fabros, et multos alios magis maledicos quàm theologos, non est mirū si negligas. Maledicentiam etiam ipse abominor, adeo ut uirulenta ista, sępius à lectione ipsorum me absterruerint, ut ut alios cōuitia inescent: quo nomine & Lutherus à suis libris me nonnihil alienauit. At qui tibi tuisq; refragantur, sedatiore animo sunt, & pacis ubiq; cupidissimi uident. OEC. Quamuis hoc dogma nec nouū sit, nec meū, sed ecclesiasticū: patiar tamē interim nouū dici & meum, donec rem melius agnoscas. Sed dic quęso, qui nā sunt uiri illi pacifici? NATH. De Erasmo et Me-
B lanchthone loquor, quorū ingenijs nihil uiuidius, quorū facundia nihil luculentius, quorū autoritate nihil plausibilius habet: et ij quidem olim te inter amicos numerabant, nūc uero etiā scriptis si nō tibi, certè causæ tuę aduersant. OEC. Neq; ego illos cōtempserim, sed quantū uterq; suis affectibus hac in re imperet, periculum feci. Illi, ingratū est à me nominari, ingratius uituperari, ingratissimū laudari, ut et scriptis ad Pyrckhaimerū prodidit: Hic, fraternitatē, q̄ in Christo cum illo sperabam inuiolabilem, Marpurgi, coram Hessorum illustri Landgrauio, cum suis repulit. Vnde hortor: ut, & ipse iudicijs à perturbata mente profectis, parū tribuas: et ne tam dicentes illos admireris, quàm dicentiū sentētias expendas. NATH. Inexpectata narrasti: patiunt igitur et illi humanū quiddā? OEC. Non errabis, si & inhumanū quiddā dixeris pati. Nam ut humanū est labi, ita inhumanū est sic cū amicis agere. NATH. Quid si uulnera ista, aliorū osculis præferenda sint? Vulnera, inq;. Intelligo em̄ quantum sit, Christiano homini Aue denegari, & membrū Christi pro fratre non agnosci. Nihilominus & hoc cogito, quid si ita merearis? Equidē quanto illos in te seueriores cōperio, hoc causę tuę minus subscribo. Neque enim mihi uerisimile est, in alijs prudentes, in hoc hallucinari: & in cunctos tam faciles, in amicū tam austeros esse. Quin potius illorū autoritas inde mihi cōmendatur magis, quàm obscurat. Indepravati iudicij, et leuitici zeli est, etiā in amicissimos stringere gladiū, si pietas postulet. Ad hęc tuo silentio illorū causam cōfirmasti, tuā hactenus infirmasti. OEC. Neq; illuc spectat excusatio mea, ut in alijs causis de illis peius sentias, de quibus ipse magnificè loquor & sentio, beneq; eis precari non cesso. At monendus uideris, ne quod ipsis etiā ingratū esse non dubito, sic illis addictus sis, ut citra probationē quasi indubitata oracula, cuncta quę uel scribunt, uel loquunt, suscipias. Adhuc em̄ carne uestiti, sicut cæteri mortales, alicubi impingere possunt, et errare. Magni sint et sancti, quis inuidet? sed interim doctrina illorū, non iuxta ipsorū faciē, sed iusto iudicio dijudicanda. Aut quare nos illorū amplitudine grauati, cum bona causa periclitabimur? Ideo em̄ à nostra sententia nunc refugis, nō quia reprobabilē demonstrasti: sed quia illi, & tanti, abhorrent. Quid si mentē nostrā nunq; rectè intellexissent illi tanti? Quid si ideo excitati à Deo illi tanti, ad cōntradicendum, ut ueritas cōflictu magis elucescat? Quid si Deus ignobiles mūdi, præteritis aliquandiu illis tantis clarissimis, deligat? Verita-

C tīgiť ut obſcurorũ humilitas, ita maximorum uirorum claritudo præiudicare nõ debet. NATH. Bene mones, ueritati plus debemus. Et nulli angelo, nedum ulli mortaliũ ſic obęratos nos eſſe decet, ut noſtrũ iudiciũ omne excludamus, ubi de ſidei dogmatis ſermo eſt. Ceterũ nec ego perſonarũ acceptor ſum, moueorꝗ magis rationibus, ꝗbus illi nituntꝛ, ad quas omnino ſiles. OEC. Non omnino tacui, quãuis aliquid priſtinæ amicitię dederim. Et Eraſmo quidẽ cur reſponderem multis, cũ ille rem tantũ obiter, & nondum pro ſua eruditiõe iuſto opere tractarit: & quę ille in epiſtolis ad uarios ſcripſit iam ſępe, cũ per Zuingliũ, tum per Bucerũ, uiros hac in cauſa nõ aſpernandos, uana eſſe cõmonſtrata ſint: Melanchthoni reſpondi familiariter per epiſtolã, fidei meæ rationẽ proferens, quamuis nihil dum apud illũ profecerim. NATH. Melanchthonis epiſtolã legi, & Latino & uernaculo ſermone ſcriptã: tuam non legi. nec uenit in mentẽ, quid uel tu uel alij ad Eraſmi argumenta reſponderitis. Sed de illo nunc nõ eſt ut plura loquamur: ſatis mihi fuerit, ea quæ Melanchthoni reſpõſa ſunt, legere. Exhibe igiť legendũ, ſiquidẽ exemplar epiſtolæ habes præſens. OEC. Exhiberẽ libens, ſed uereor adhuc ne magis in alterã partẽ propendeas: & præoccupatus tantorũ uirorũ fauore, minus attẽto iudicio legas. NATH. Fruſtra de meo periculo es anxius. OEC. Timeo ne tibi eueniat quod multis. NATH. Securus eſto, ſi te cognouero ſincere docentẽ, attentior ero, nec te abhorrebo. OEC. Iam libens cõmunicabo, ſed ut uideas ꝙ alienus ſim à dolis, oro ut prius Melãchthonis epiſtolã legas, quã ex Spirenſib. comitijs ad me dedit. Habeo eñ & illã: futurumꝗ ſpero: ut illa lecta, meã maiore cũ fructu lecturus ſis. NAT. Sequar cõſiliũ tuũ: ſed legere malo impreſſam, quã ipſe circumfero, quandoquidẽ infelicior ſum in legendis illius characteribus. Vt igiť inoffenſa ſit ꝓnunciatio, et melius ſingula obſeruẽ, noto exemplari utar, tu auſculta an cũ tuo cõueniat. OEC. Scio probe cõuenire: cõtuli eñ. Recita igiť. NATH.

D DOCTISSIMO VIRO D. IOANNI OECOLAMPADIO *ſuo amico, Philippus Melanchthon.*

ALIQVOT accepi tuas epiſtolas, quæ quoniam extant in eis multæ non obſcuræ ſignificatiões ueteris tuæ erga me beneuolentię, & uoluntatis in amicitia conſtantiſſimæ, ualde gratę mihi fuerũt. Nã meus animus idem eſt erga te, qui fuit ſemper. Ego aũt admiratiõe doctrinæ & uirtutũ tuarũ incenſus, ſemper & amaui te plurimũ, & ſingulari quadã pietate colui. Atꝗ utinam ea eſſent tempora, ut frui hac noſtra amicitia poſſemus. Sed incidit horribilis diſſenſio de Cœna Domini, quę ueterẽ conſuetudinẽ officiorũ, quibus inter nos certare ſolebamus, impediuit: beneuolentiã uero erga te meam, non labefecit. Itaque ſi quid in me deſideras officij, tempora magis quàm fidẽ meã accuſare te uelim. Quod ad cauſam, quã agis, attinet, ualde: doleo ea de re diſſenſionẽ exortam eſſe, quæ à Chriſto ad glutinandã charitatem inſtituta eſt. Scis aũt me hactenus magis extitiſſe ſpectatorẽ huius fabulæ, quàm actorẽ. Et multas graues habui cauſas, cur non admiſcuerim me tam odioſo certamini. Interea nulla alia cura ullius rei animum meum magis exercuit, quàm huius negocij. Et non modo cogitaui ipſe, quid in utranꝗ partem dici poſſit, ſed inquiſiui etiã ueterum ea de re ſententias. Ego enim nolim alicuius noui dogmatis in Eccleſia, uel autor uel defenſor exiſtere. Cum omnia quæ in utraꝗ parte firmiſſima uidentur expendi, dicam pace tua, non tamen eo in ſententiam tuam. Nullam enim firmam rationem inuenio, quæ conſcientiæ diſcedenti à proprietate uerborum ſatisfaciat. Nihil autem ad hunc diem de hoc negocio ſcripſi, quia uidebam futurũ quicquid ſcriberem, ut me allegari à Luthero tanquam domeſticum teſtem iniqui iudices dicerent. Nihil autoritatis in noſtra ſententia futurum erat, quia in

A to alterius gratiam scripta uideretur. Sed spero te melius de meis moribus sentire:

ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς Ἀΐδαο πύλῃσιν
ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο δὲ εἴπῃ.

Qualiscunque enim sum, certe nunquam amaui Epicureos istos, cuiusmodi multi sunt hoc tempore, qui religionem irrident, & quibus uoluptati est de maximis rebus homines fallere. Semper, ut scis, studiosus fui doctrinæ Christianæ: fuitque ob eam causam mihi curæ, ut eam diligenter cognoscerem. nec sine paruo negocio, dum quæro quid sequi tuto possim, extricaui me ex scholasticis disputationibus, partim etiam ex amicorum meorum disputationibus, cuius rei nonnulla extant testimonia. Quod si gratiam aucuparer, non ignoro, quàm multos, magnos & eruditos uiros habeat uestra factio: horũ amicitiam non contemnerẽ. Itaque si mihi uestra sententia de cœna Domini placeret, simpliciter profiterer. Vos absentis Christi corpus, tanquam in tragœdia repræsentari cõtenditis: Ego de Christo uideo extare promissiones: Ero uobiscum usque ad consummationẽ seculi, & similes: ubi nihil est opus diuellere ab humanitate diuinitatem. Proinde sentio hoc sacramentũ ueræ præsentiæ testimoniũ esse. Quod cũ ita sit, sentio in illa cœna præsentis corporis κοινωνίαν esse. Cum proprietas uerborũ cum nullo articulo fidei pugnet, nulla satis magna caũsa est, cur eam deseramus. Et hæc sententia de præsentia corporis, conuenit cum alijs scripturis, quæ de uera præsentia Christi: apud nos loquuntur. Nam illa est indigna Christianis opinio, quod Christus ita quandam cœli partẽ occuparit, ut in ea tanque inclusus carceri sedeat. Tu colligis absurda multa, quæ sequanẽ hanc sententiam. Colligis etiam quasdã ueterum sententias, quæ pro te uidentur facere. Sed absurda minus offendent eũ, qui meminerit de rebus cœlestibus ex uerbo Dei, non ex Geometria faciendũ esse iudiciũ: quique tentatus didicerit nullam esse rationẽ, quæ conscientiã satis docere possit, cum à uerbo Dei discesserit. *Res diuinæ Dei uerbo iudicandæ.*

B ferit. In ijs locis qui citantur ex ueteribus, agnosco quandã esse dissimilitudinem: sed tamen ex his, si quis prudenter eliget grauissimorum autorum dicta, inueniet pleraque quæ ostendunt hanc quam nos sequimur, ueteris ecclesiæ, quatenus nobis nota est, communem fuisse sententiam: tametsi tu quidẽ homo disertus, quosdam locos nimis callide interpretaris, & ad tuam causam detorques. Veteres cum de resurrectione disputant, allegant cœnã, nec inepte, meo quidẽ iudicio: significauit eñ Christus Apostolis se resurrecturũ esse, quia sui corporis κοινωνίαν instituit. Necesse eñ erat, ut uiueret corpus, quod nobis impartiendũ erat. Quod si ueteres sensissent absens corpus repræsentari, quomodo inde probarent resurrectionem? quia etiam si non resurrexisset Christus, tamen absens corpus & cõsumptũ repræsentari potuit, sicut in fabulis Hector repræsentatẽ. Sed non institui nunc disputationem: tantũ hæc scripsi, ut meam erga te beneuolentiã perpetuã cognosceres: neque tamen uolui, quid sentiam, dissimulare. Teque rogo, ut consideres, quantam rem, quamque periculosam susceperis. Verum illud est, nimiũ altercando amitti ueritatem: atque hæc multo magis periclitatur in his tam uiolentis concertationibus. Quare satius esset, hac de re aliquot bonos uiros in colloquium unà uenire. *Nimium altercando ueritas amittitur.* Video quæ semina harum disputationum sparsa sint in ueterum libris: sunt & in quibusdam nuper natis ante hunc tumultũ. Video caussam uestrã præsidijs ingeniorũ niti, & uos habere studia theatri, non tantũ manifesta, sed occulta etiã: quæ haud scio, an efficatius uobis suffragentur, quàm manifesta. Satis nota est mihi tua modestia: quare nõ arbitrabar opus esse, ut te admonerẽ, ut cogitares homines ingeniosos & prudentes interdũ labi posse: & in negotijs spiritualibus in primis periculosa est ingenij fiducia. Scis scriptũ esse: Abominatio apud Deũ est, quicquid est sublime in mũdo. Et multo plures sunt, quàm putenẽ, qui tantũ ea amplectunẽ

in rea

C in religione, quæ ingenijs eruere ac comprehendere potuerũt. Postremo te rogo, ut hanc meam epistolã optimo atq; amicissimo scriptam animo, boni cõsulas. Vale. Spirę, An. 1529. NATH. Quid poterat simplicius et magis amice, addo summa breuitate, neruosius scribi? plus habet in recessu, quàm in fronte. Ideo auidus sum legendæ etiã tuæ epistolę. Recita tu illã, nec pręcipita lectionẽ. plus eñ me afficit, si tu, qui autor es, pronunciaueris. OEC. Nõ expectas scio, parem in mea responsione facundiam, sed in tractando negocio fidẽ & grauitatem: itaq; legam.

IOANNES OECOLAMPADIVS PHILIPPO MELANCHTHONI. S.

IGITVR mi Philippe, si fieri omnino nequit, ut solitis inter nos certemus officijs, id quod gratissimũ esset: boni cõsulamus, uel amicitiã illam nostrã ueterem in tantis temporũ nostrorũ difficultatibus ac periculis manere saluã, et nõ labefactatã. Qua in re operã etiam ipse dabo, ut eã quo ad spiritus hos regat artus, inuiolatã conseruẽ. Porrò hęc ipsa, ut ἀνυπόκριτος sit, exigit, ne uel respuant quæ amicè admonent, uel intermittant quæ admonere possent studia. Ea propter amica illa & diserta tua de cœna Dominica epistola, animo perquàm placido à me suscepta est: tametsi minus persuadeat, & intempestiuè à typographo tuo inuulgata sit. maluissem quidem non publicatã. Auspicatiora enim ac magis plausibilia, eruditi hactenus è tua officina retulerunt. Veruntamen animaduertẽs quę hodie secula sint, & quod tuum cõsiliũ, facile indignationẽ exclusi. Sunt eñ amicorum etiã delicta, si qua incõsideratius fiant, cum infecta esse nequeant, uel obliuioni danda, uel ęquissima interpretatione honestanda: id quod & de te mihi polliceor, siquidem in hac satisfactione quippiam desideraueris, etiamsi in lucem prodierit. cauebo tamen ne prodeat, nisi de tua sententia antea certior reddar. Nunc epistolę tuę respondebo, seruans et ipse epistolarẽ breuitatẽ: tu iudicio, quo

D præ alijs singulari præditus es, attentiore legas. uideris enim hactenus, ut libere dicam, humanũ quiddam passus: uel certe, nisi me omnia fallant, nostram de Eucharistia sententiam nondũ habuisse perspectam. Non enim abhorrere à nobis oportebat, quasi nouum aliquod dogma adferamus: neq; enim uel Christi uerbũ à nobis negligitur, uel Patrũ obseruabiles termini suo mouentur loco, quandoquidẽ à nobis accuratius quàm uulgo putant, sunt lecti. Dabis extortę gloriatiunculę ueniam. Sunt etiã maiore fide ac candore tractati, quàm ut calliditas, uel χαφοτυγεννις studium nostrũ existimari debeat. Accipe igitur qua ratione in sacris scripturis, & in ecclesiasticis scriptoribus uersemur: & opinor consilium hoc nostrũ minime te damnaturum. Indubitatum aũt habe, nos nequaq; nostri ingenij uiribus fisos: id quod primum à religiosa Patrum, quantum ad hanc rem pertinet, obseruantia cognosces. Nã ubi ambiguũ & obscurũ ac concisum quiddã alicubi scribũt, operępreciũ duximus, eorũ quæ scribunt certã mentẽ ex apertissimis ipsorũmet declarationib. cognoscere. Quid hoc, oro, uię cõpendio tutius? Vtiq; rectum factũ fateris. Ecce passim obuiũ est, quod sacramentũ corporis Christi ψιλῶς et sine additamento Corpus & sanguinẽ Christi appellitãt. Quoniam aũt contentio orta est, quid de eo sacramento sentiendũ, nónne prudẽter eò recurrimus, ubi dilucidius & copiosius de hoc tractant? quod & fecimus non sine iudicio ac delectu, obuia quæq; deuorantes. Est inter alios applausibilis fidei, & dilucidę enarrationis scriptor, Augustinus Hipponensis, quẽ super hac causa ut audiremus, dignũ iudicauimus. Persuasum eñ est, si ille clare nobiscum faciat, neutiq; à nobis dissensuros, quotquot illũ antecesserũt orthodoxos doctores, qbuscunq; tandẽ uerbis sententiã suã explicent. Quomodo eñ ille diuersum ab Ambrosio, à q initiatus est, doceret? Quomodo Cypriani, Tertullianiq;, patriæ suę clarissimorũ scriptorũ, fidem ignorasset?

A rasset? Quō Romanorū Græcorum, & Aegyptiorū confessioni, quas aliàs citare non dedignatur, contradiceret? Ille igitur aurem uellicauit, & ab errore reuocauit, cum diligentius expenderem, quid in tertio de Trinitate, quid in lib. 16. de doct. Christiana, quid in Epistolis ad Bonifaciū, Euodium, & Dardanū, quid aduersus Faustū & Adimantū rescripserit. In quibus libris omnia palàm et dilucide narrat: In eandē locutionū classem conijcit, Hoc est corpus meū, Anima est sanguis, Petra erat Christus. Consuetudinē sui seculi fuisse testatur, sacramenta rerū signatarū uocabulis appellari solita. Probe monet, ne signa pro rebus accipiamus. Ostendit uerba & sacramenta eiusdē efficaciæ, atq; id genus multa. Vnde non parū miror, quo pacto hoc uerbū tibi exciderit, quod ad meā causam Doctores torqueā, qui me sibi tam potēter uindicāt. Verū quoniā disputationē deuitamus uterq;, cōiecta re inde potes, quod nostrū in tractādis ecclesiasticis doctorib. studiū sit. Itaq; pluribus nūc molestus esse nolim. Vnū quod à te cōmemoratur præterire silentio non licet: Veteres ais, cū de resurrectione disputarēt, allegasse cœnā: nec inepte. Significauit enim Christus se resurrecturū esse, quia corporis sui κοινωνίαν instituit. Necesse enim erat, ut uiueret corpus quod nobis impartiendū erat. Quod si ueteres sensissent, absens corpus repræsentari, quomodo inde probarent resurrectionem? Hæc tua argumentatio. Non ignoro, mi Philippe, cum Tertullianū, cum Irenæū sic ratiocinari solitos: nec miror. sunt enim hæc sacramēta, ut Nicenus Canon habet, τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως σύμβολα. Nónne & Paulus à baptismo colligit nos cōplantatos in similitudinē mortis Christi, ut resurrectionis quoq; consortes reddamur? Verū ad declarationē exemplo magis familiari utamur. Nónne et sponsa ostenso arrabone coniugē sibi obtigisse probat? nec secus hic agitur. Etenim cum panis qui nobis corpus Christi repræsentat, naturā habeat alendi corpus, utiq; & B cœlestis panis si per fidē manducet̃ in se habet, ut uiuificet ac pascat in uitā æternā, sicut apud Ioannē testat̃ ipse de se: Panis aūt quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mūdi uita. Iam corpus Christi quod manducatur fide & pro nobis fractū, & in cruce mortuū, minime nos pasceret nisi diuinū esset, & resurrexisset, nobisq; resurrectionis causa fuisset. Quid igitur mirū si à tanti sacramēti symbolo nostra resurrectio colligat̃? Origenes ut est allegoriarū diues, etiam abūde probat, sed hæc nunc sufficiāt, maxime quia Dominus inquit: Hæc est enim uoluntas patris qui me misit, ut omne quod dedit mihi non perdā ex eo, sed resuscitē in nouissimo die. Tu uero resurrectionē colligis, quia corporis sui in cœna κοινωνίαν instituit? Age uero mi Philippe, & hanc Paulinā consideremus clausulā. Spectas enim arbitror ad hoc quod ait: Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Christi est? Et quid oro, hisce uerbis uoluit? nūquid uolebat carnaliter carnē Christi à nobis edi cōmuniter, ut consortiū resurrectionis adsequamur? Eadē nimirum ratione crassius & de baptismo ratiocinari liceret. Sed quod huc attinet, nemo pie & sine mēdacio panē frangit, nisi qui credit etiā pro se Christi corpus fractū, & se cum cætera multitudine participiū tantæ dignitatis habere. Quibus Christus suū spiritū nō denegauit, & quorū in se carnē gestauit, ut sit sua, eamq; pro illis patri in cruce obtulit: ij utiq; magnā cum Christo societatē habent, etiāsi carnalē illā manducationē ignorent. Illi sunt certe mēbra corporis eius, de carne eius, et de ossibus eius. Illi sunt pueri, qui cōmunicarunt carni & sanguini eius. Hæc est uera nostra cōmunio, quā necessario sequit̃ resurrectio. Nam cum caro nostra sit eiusdē naturę cum carne Christi, & inhabitet in nobis idem spiritus, qui corpus Christi è mortuis excitauit: utiq; idē & nostra corpora excitabit, quomodo & alio in loco Paulus ratiocinatur. Si mortui non resurgent, nec Christus resurrexit. Vbi autem hæc recipiunt̃, & ex confesso sunt, quid facilius et euidentius, quàm ex symbolis tanta

Sacramenta resurrectionis, symbola.

L nobis

C nobis myſteria annunciantibus,probare reſurrectionẽ?præſertim ſi in uerba promiſſionis Chriſti ſignis adhibita reſpicias, & uideas ea non tam ſignis, quàm nobis miram dignitatẽ exhibere.Porrò quod nondum ubi ſatis innotuerit noſtra ſententia,quomodo adeſſe corpus Chriſti aſſeramus,hinc liquet,quod ſubdis hęc uerba:Etiãſi non reſurrexiſſet Chriſtus,tamen abſens corpus & cõſumptũ repræſentari potuit,ſicut in fabulis Hector repræſentatũ.Non aſſentimur Philippe:non enĩ uerè panis nobis corpus Chriſti figurabit,ſi non paſcamur.Non paſceremur aũt, ſi uel deſtituti ſpiritu Chriſti, uel ſi corpus Chriſti mortuũ mãſiſſet,& cõſumptionem eſſet expertũ.Quę enim nobis inde ſpes reſurrectionis?Proinde nullo modo uerè corpus per panem ſignificari poterat,niſi diuinũ eſſet quod reſurgere potuerit,& nobis quoq; reſurgendi cauſa eſſet.Atqui corporalis Chriſti præſentia:tam non attinet ad noſtram reſurrectionem roborandam, quàm non opus erat Centurioni ad curandum puerum ſuum.Idcirco mi Philippe,ſi quid uoles de hac re diſſerere,uide & ipſe quàm periculoſam prouinciam accedas.Mihi certiſſimum eſt, ueteres orthodoxos pro nobis ſtare, quãuis ab hominibus non pendeamus,tametſi prophetantibus illis non minus quàm uiuentibus,aures libentes arrigamus. Omnibus tamen modis ſanctius eſt nobis uerbum Dei:de quo deinceps, quanta eius religione teneamur. Videmur tibi à proprietate uerborum diſcedere,& conſcientijs male conſulere:ſed immeritò male audimus.Non enim qui genuinã uerborum mentem ſeruamus,proprietatẽ relinquimus,ſed multò magis aſtruimus. Nónne fideliter agimus, ſi intellectũ noſtrum in obſequium Chriſti abducimus?

Fidei uerbum. Laudabis ſcio. Iam quod eſt uerbum fidei:nónne fateri Chriſtũ uerum hominem eſſe Dominum,& reſurrexiſſe à mortuis?Igitur adulterinũ eſt,quicquid huic confeſſioni derogat.Ponere autẽ corpus Chriſti ἀχημάτιστον, καὶ ἀπερίγραπτον, καὶ ἄτοπον, καὶ πολύτοπον, quid aliud eſt quàm imaginariũ & non uerum aſſerere Chri-

D ſtum?& ſi talem in pane inuenimus,quomodo analogiæ fidei cõſentaneum erit, carnem Chriſti ſub pane præſentem carnaliter manducari? Conſectaneum ergo, nihil proprietati uerborum decedere,ſi tropus admittatur: ne quippiam ſtatuatur humanitati Chriſti aduerſum,id quod dogma ueſtrum minatur.Tropus ſanè cuſtoditus, proprietatem uerbi: quod Chriſtus uoluit, explicat: neglectus autem, longe aliud quàm loqui oportebat, edocet, facitq; ut cum articulis fidei ſtrenue pugnetur, nullæq; ſcripturæ, imò ne iota unum aſtipulentur: ſed ſimul contradicat,quicquid Chriſtum piè nobis prædicat.Hic tu refugies, & indignam Chriſtiano opinionem dices, Chriſtum aliquam cœli partem occupaſſe, tanquam in carcere ſedentem.Bene dicis:Nemo enim Chriſtianus ſic loquitur.Cœli quippe locum Chriſti corpori tribuentęs,non carcerem,ſed ipſo digniſſimũ habitaculum damus:& nihilominus aliquem locum cœli occupat, qualiſcunq; tandem ille ſit, propter ueri corporis modum, ut Auguſtinus ait. Sed et Lucas Actorum primo, & Paulus ad Theſſalonicenſes & Philippenſes conuincunt Chriſtum alicubi localiter, ut ſic dicam, contineri, idq; in cœlis. Et præſcribit hoc fidei regula: à qua quicquid diſſidet, iure nobis abominatio eſt & anathema. Deperiret alioqui tota noſtræ reſurrectionis aſcenſioniſq; ſpes,ſi ueritatẽ humanæ carnis ſic prodamus. Videris igitur quibus nitare,& quos ſequaris.Nos enim nõ rationis fiducia,neq; geometrię certitudo,ſed fidei(quę ueritatẽ corporis Chriſti aſſerit)religio,ne ſecus ſentiamus,obſtringit.Fides non patitur forma,ſpecie,dimenſionibus, quantitate, partium ſitu,& ſimilibus,uerũ & noſtro cõſubſtantiale corpus omnino exui:ſiue de his geometræ doceãt,ſiue non doceãt.Chriſtus qui diſcipulis manus et digitos oſtendit,hanc ſuſpicionẽ euellit. Proinde mi Philippe, ad ſcripturas ipſe non accedo, niſi fide primum armatus:nihil ſuperſtruo, niſi hoc fundamentũ præiecerim,

nullam

A nullam uocem accipio, quæ Iesum neget uel Dei uel hominis filiũ, & sic in obsequio Christi mancipiũ. Attendo non solũ quid sonent uerba, sed quid pastor ille optimus suis ouibus dicat, atq; id genuinã uerborũ proprietatẽ et simplicitatẽ iudico. Quod ubi quoq; necesse est ut probet. Nam alioqui non uideo, quid errorum scripturis non cõfirmetur, quomodo hæretici unquã confutent, quid sani proferri queat, quando nam conscientias consolaturi sumus? Hoc sane est τὸ ἐπίπεμπτον, quod in sanctissima oblatione adijciendum. Hæc erit in symbolis theologia sincerior, non si panem fecerimus substantiue corpus Christi, uel sub pane corpus dicamus, uel corpus etiam ab impijs manducari dicamus: sed si ex sensibilibus insensibilia & inuisibilia cognoscamus, & externis relictis ad spiritualia proficiamus. Verũ Deum et uerum hominẽ, Christum fatemur: sed corpori illius alium locum assignamus, cui uos innumera loca, quod ueritati corporum non congruit. Aut si corpus hic localiter contineri inficias itis, quid uolunt cõtentiones uestræ, quibus absurda refellitis, et multa loca uni corpori uindicatis, tot miranda cõfirmatis, ado rationem requiritis, mireq; ut nodũ illum soluatis torquemini? Vnde autẽ habes quod dicis, cõtendere nos corpus Christi tanquã in Tragœdia repræsentari? Causam certe nostrã multo aliter proponimus. Iude; & infidelibus hoc eueniat, qui ueritatẽ non amant. Nobis aũt & fidelibus, per spiritũ Christi hæredibus, ampliora & promissa sunt & exhibentur. Multum sane inter sacramentorũ ueritatẽ, & scenicam uanitatẽ interest. Videmus in theatris histriones, puellis arrabones coniugij tradere, & coniugij iura non constare. Videmus in nuptijs sponsum, sponsam annulo subarrare, et nemo separat quos Deus cõiunxit. Ridebimus ne sponsam, & eam theatricæ saltatriculæ cõparabimus? dicentes, annulũ habes, signum coniugij habes, spõsum non habes: nisi in annulo corporaliter sponsum haberi dicas.

B Quas tu haberes gratias ei, qui te sola aqua tinctum, & ab inuisibili gratia alienũ diceret? licet aquam non assereres esse spiritũ sanctũ, uel gratiam eius, & negares eam, utpote ratione non præditã, gratiæ spiritus capacem? Possis ne maiori contumelia notari? Sic & nobiscũ, ubi sacramentorũ honos illæsus manet, ibi fictitiæ repræsentationes non sunt: ubi in ueritatis ac sinceritatis azymo aguntur omnia, ibi non sola figura quæritur, sed sanctissimi fœderis, & indubitato exhibendorũ promissorũ contestatio fit, habet fides suã possessionẽ, habet hypostasin, habet gustũ per spiritũ. Neq; enim humiliter ad panẽ uel uinũ respicitur, sed exaltatur interim animi per fidem. Multum abest à scenica uanitate, qui Christum ubiq; agnoscit ob immensam eius maiestatẽ, qui illum in corde ut in templo experitur propiciũ, qui & in cœlis gloriosa carne regnantem, magna societatis eius olim potiendæ fiducia, celebrat, eaq; carne uegetatur ac pascitur. Quomodo talis maxime in cœna ἄγιος reputabitur? Etiam nos non reijcimus promissionẽ, Ecce ego uobiscũ sum usq; ad consummationẽ seculi: fatemur non defore Christum, duobus in suo nomine congregatis, gaudemus enim esse inhabitatorẽ cordium tanta fœlicitate, ut & conscientię quietæ, uiuaces ac beatæ sint, & ultra nec esuriant, nec sitiant. Quid igitur periculi denunciatur? quæ conscientiarũ terriculamenta supersunt, ubi nullus accusator auditur, nulla condemnatio timetur, omnia aduersa manca sunt, omnis tentatio cedit? Quis mortuus Hector tantum ualet in tragœdia? Augustiora igitur & diuiniora sunt nostra. Demũ in hoc potissimũ hæres: quũ Christus unus sit Deus & homo, & humanitatẽ à diuinitate auellere neutiquã liceat, cõuinci, ut etiam in cœna corpus Christi sit præsens. Hic mi Philippe, plus periculi. Circunspecte enim de naturis in Christo loquendũ, ne pro una persona, unam naturam statuamus, & dum humanitati plus quàm par est tribuimus, diuinitatẽ ac humanitatẽ fœdemus, facientes ex diuinitate naturã quæ incrementum recipiat, & humano corpori ueram corporis substantiam adimamus, si sit ἀσχημάτιστον. Aliter

C de uerbi, aliter de corporis natura loqui conuenit. Verbū proprio loco non tene-
tur, & supra omnē locū est. Si ita de corpore loquaris, corpus nequaq̃ erit. Inhabi-
tat uerbum suum templū, & totum inhabitat: sed ideo non est angustius, & nihilo
minus etiam totum est in cœlo. Prodigiose in hunc modum de corpore loquere-
mur. Quum Lazarus moreretur, non erat illi corpus uel humanitas Christi præ-
sens, & nihilominus non erat separata à diuinitate, quæ ubiq; præsens. de qua re
Fulgētius ad Thrasi. lib. 2. copiosius: & Augustinus ad Dardanum, multisq; alijs
in locis. Sunt autem & alia, quæ me mouent certissimis plerophorijs, ita ut (quan
tum ad hanc rem) coram Deo, extra periculum me esse cōfidam, utcunq; mundus
abhorreat. Proinde tu, ut in alijs prudenter agis, in hanc harenam non nisi optime
instructus progredere. Periculosiorem enim tu mea oppugnando, quàm ego de-
fendendo prouinciam subiturus es. Consultius item & mihi uideretur, si breui ali
quot uiri super hac re in colloquium ueniant, id quod optas, & ego in uotis sem-
per habui. Sed orandus Deus, ut citra contendendi libidinem & fastum congre-
diantur, ne indigni diuina ueritate, maiore dissidio laborare incipiant. Infeliciter
certe libellis digladiatum est, qui uel innocentissimi à maledicis pessime excepti
sunt. Quod si maior expectanda calamitas, et mutuis sic concidemus uulneribus,
nihil inde futurū uideo, quàm ut exarmatos fidei hostes, in nostrum excidium iu-
uemus. Sed ut cōcludā, non est quod tantopere nostra displiceant: nulla est *και-
νοτομία*, nulla uel scripturæ sacræ, uel fide dignorum patrum deprauatio: nihil ia-
cturę facimus, Christum non diuellimus. Carne eius spiritualiter pascimur, & *μυ-
στικῶς* manducamus: tantum elemento non plus tribuimus, quàm par est. Habes
itaq; mi Philippe Oecolampadium, quamuis dogmate dissentientem à te, semper
tamē ac cōstanter optima tibi precantē. Vale. OEC. Quid in hoc respōso deside
ras Nathanaël? Intellexistin'? NATH. Intellexi, & in aliquot locos digessi. Non
D cedis in amicitia. Miror autem, si ille nunc frater esse dedignetur. In causa non uis
uideri tui ingenij uiribus fidere, uel uerbum Christi negligere, uel patres contem-
psisse. Augustinū per omnia tuum facis. Doces quo pacto ueteres à cœna resurre
ctionem probent. Deinde ostendis, quid sit à proprietate uerborum discedere: &
quomodo Christi corpus in cœlo, quomodo etiam in cœna repræsentet: addens
quantum inter sacramentorū ueritatem ac scenicam uanitatē distet, & quàm non
diuellas humanitatem à diuinitate. Hęc fere capita sunt Epistolę, quibus ego non
possem contradicere, & miror si Melanchthonē nihil permouit. OECOL. Nihil
profecit. Quid quod non solum strenue cōtempsit, sed & cum suis fraternitate in-
dignos nos censuit? NATH. Hoc mihi errore ipso grauius & pestilentius uidetur.
OEC. Fortassis non attendūt, quanti Christus charitatē faciat. NAT. Quid si ali
quando agnoscant? OEC. Vtinam. Non enim tam male nos habet nostra iniu-
ria, atque nobis illorum dolet miseria. Miseri autem, qui charitatis expertes. Quis
enim locus charitati, ubi propter doctrinam eos abieceris, quos meliora docere
nequeas? NATH. Iudiciū hoc Christo relinquamus. Redeo ad Epistolā tuam,
quam non per omnia clare intelligo. Nam & dicta patrum succinctius indicasti,
& nonnulla in quibus hæsito, non adiecisti. Quid si idipsum & Melanchthonē re
moretur? OEC. Non opinor. poterat enim corâm indicare. Hæc & illa minus so
lida sunt. Sed eandem cantilenam canebat, hoc addens: Licet pro nobis stare Au-
gustinus uideatur, se fretos uerbo Domini et aliorum doctorū, à sua sententia non
cessuros. NAT. Si uidit Augustinū uobis astipulari, indigne factū, quod pacem
non uobiscū inijt. Sed nondū ei satis persuasum erat, illum uobis assentiri. quod in
de conijcio, quia nuper ędidit patrum sententias, in quibus & Augustini dicta ut
sibi seruiāt uindicat. OEC. Non ignoro: uenerūt em̄ & in meas manus. sed optas-
sem illū respondisse Epistolæ meæ, quod plus causæ proderat, nūc me petit. Non

enim,

A enim, nisi insensatus sim, multis me peti aculeis non sentio. Nam licet nomē prætereat, inuidiosiore tamen periphrasi traducit, quādoquidē præ alijs patrū sententias exponendas suscepi. NATH. Si offendit, quis prohibet, quominus & tu respondeas? uel deest quod respōdeas? OEC. Abūde suppetit Nathanaël, & si nūc ociū esset, refellerē pleraq;. NATH. Libellus paruus est, et putas diluendo non sufficere tempus? OEC. Argumenta autem non pauca sunt. NAT. Nondū introspexi penitus: titulo credidi, & bibliopolæ, qui aiebat ueterum sententias indicare, tecum è diametro pugnantes. OEC. Ego autē legi & relegi totū, & multo minus quàm putabā, sententiarū reperi: sed si uis etiam ubi super hac re dabimus responsum. Tu tamen prius bene relegito libellum: ipse domū interim uadam, allaturus promptuarium sententiarum mearum, è quibus ostendam tibi, quàm incircunspecte & ἀμνήτως in sacris doctoribus uersetur Melanchthon. NATH. Non poteris horulam istam collocare melius.

PHILIPPVS MELANCHTHON FRIderico Myconio S. D.

Mitto tibi locos ueterū scriptorū de cœna Domini, ut promisi: qui testantur illos idem sensisse, quod nos sentimus: uidelicet, corpus & sanguinem Domini uere adesse in cœna Dominica. Quanquā aūt fides non pēdeat ab humana autoritate, sed à uerbo Dei: tamen cum scriptura imbecilles à fortioribus cōfirmari uelit, iuuat habere Ecclesiæ testimonia in omni genere tentationū. Vt eñ uiuos libenter cōsulimus, quos iudicamus usum aliquē habere spiritualiū rerū: ita & ueteres, quorū scripta probantur, censeo cōsulendos esse. Sunt & aliæ causæ, cur ueterū testimonia non contemnā. Existimo enim hoc cōmuniter sensisse Ecclesiam, quod isti scripserunt. Neq; uero tutum est, à cōmuni sententia ueteris Ecclesiæ discedere. Quibusdā ualde hebetes uidemur, quod in uerbis Euāgelij, HOC EST
B CORPVS MEVM, non uideamus metaphorā, nec intelligamus nos ab infinitis quæstionibus unius beneficio metaphoræ liberari. Videtur insania esse, sententiā omnium longe absurdissimam mordicus tenere, cum aliam commodissimam offerat metaphora. Hi desiderabunt in me iudicium hic etiam, quod in his testimonijs hyperbolas & allegorias non deprehenderim. Ego uero non ignoro hæc σοφὰ φάρμακα, ut Poëta uocat, quibus medicantur has sententias alij. Verum quid non poterit eludi hac arte, si licebit allegorias cōminisci nostro arbitrio? Quidam enim callidi homines totam religionis doctrinam hoc modo transformarunt in Philosophiam. Ego has sententias autorum sine glossematis nudas proposui, ut iudicium candido Lectori relinquerem, utrum de corporali præsentia loquantur, an de sola efficacia. Ego quidem statuo eas ῥητῶς asseuerare, quod corpus Domini uere assit in cœna Dominica. Nonnulli sine delectu maximum numerum testimoniorum congesserunt, in quibus pleraq; sunt ambigua & obscura. Nos tantum ea recitauimus, quæ uidebantur esse quàm maxime perspicua. Origenes ludit suo more allegorijs, nec quicquam ex eo certi potest colligi. Apud Hieronymū extant loci quidam, qui ut non magnopere muniant nostram sententiā, tamen aduersarijs nihil patrocinantur. Apud Nazanzenū nullam satis claram sententiam reperi. Ex Basilio citat Gracianus locum quendam, qui certe non aduersatur nostræ sententiæ. Damascenum non asscripsi, qui nostram sententiam copiose defendit. Et quanquā non admodū uetus scriptor esse uideatur, tamen opinor eum scripsisse hoc quod diu iam senserat publice Græca Ecclesia. Bessarion multorū autorum nomina recēset, quē optarim potius integras eorū sentētias posuisse: præsertim cum de re tanta iustā disputationē instituisset, & in ijs locis uersaretur, ubi locupletissimæ bibliothecæ fuerunt: & ita abundaret ocio, ut tam magnū librū & ple-

nas

C nas ἁμάξας λήρων aduersus Trapezontiũ scripserit. Quædam ex Augustino Gra
cianus intempestiue detorsit ad cœnam Domini, quæ citantur contra nos, & mul
Gratianus. tos uehementer exercent. Sed illum locum proprius inspectum comperiemus ni
hil ad rem facere. Duos locos ad summum, nec amplius, proferunt isti qui à nobis
dissentiunt, ex scriptoribus ueteribus ad sententiam suam confirmandam. Ego no
uum dogma, quod maximam ruinam rerum maximarũ secum trahit, sine firmio-
ribus testimonijs non uelim profiteri. Graue est enim sustinere conscientiam ex-
citatæ tantæ discordiæ. Carolostadius primus excitauit hunc tumultum, homo fe-
rus, sine ingenio, sine doctrina, sine sensu cõmuni, quem nullum unquam huma-
nitatis officium aut intelligere aut facere animaduertimus, tantum abest ut in eo si
gnificatio aliqua spiritus sancti animaduersa sit. imò extant manifesta signa impie
tatis. In tota doctrina solebat ἰουδαΐζειν καὶ σαββατίζειν. Damnabat omnes leges ab
Ethnicis cõditas, contendebat in foro, Ius ex Mose dicendum esse, non intelligens
uim & naturam Christianæ libertatis: totam illam fanaticam Anabaptistarũ do-
ctrinam statim initio ταῖν ἀμφοῖν amplectebatur, cum cœpisset eam in Germania
serere Nicolaus Stork. Et controuersiam de cœna Domini, tantum odio Lutheri,
Nicolaus non aliqua pietatis opinione mouit. Etenim cum ἀνθρωπομαχία ipsius à Luthero im
Stork. probata esset, cœpit iste inflãmatus immani cupiditate uindictæ quærere causam
uẽdibilẽ, qua Lutheri existimationẽ prorsus obrueret. Bona pars Germaniæ testa
ri possit, nihil me in hac re fingere. Quanquam si testibus opus sit, libelli ipsius aduer-
sus autorẽ dicent certissimũ testimoniũ. In his apparet hominẽ ne ratione quidem
aliqua in speciem probabili motum esse ad scribendũ. Quàm suauiter nugatur de
demonstratione uocis τοῦτο? Quod affert ad causam tantam Ecclesiæ ueteris, aut
ullius magni autoris testimoniũ? Quę uox est in tota disputatione, in qua sit aliqua
pietatis significatio? Tantum uociferatur, ut nunc solent homines βάναυσοι in-
D ter pocula, qui nullis fabulis, nisi maxime profanis, delectantur. Ad hæc magnã li
brorũ partem consumit in conuicijs, & homo insulsus studet etiã urbanitatis lau-
dem auferre. Qui tam imparatus ad tantã causam accedit, is ostendit se aliqua cæ-
ca cupiditate præcipitem ferri, non moueri ratione aut studio pietatis. Atque hic est
huius fabulæ πρωταγωνιστής: nam poëta alius quispiã est, qui nulli cedit hanc lau-
dem inuenti dogmatis. Verũ hęc de Carolostadio scripsi propter uicinos nostros,
ut si quid autoritatis est in nostro testimonio, admoniti caueãt ab isto portento. Mi
ras enim artes tenet, & mire fucata officia quibus se insinuat in hominũ animos,
tametsi naturã dissimulare non diu potest. Habet ingenium uehemens & inquie-
Vuiglephus. tum: quare ambitionẽ, iracundiã, & inuidiã cito prodit. Inspexi & Vuiglephum,
qui ualde tumultuatur in hac cõtrouersia: sed deprehendi in eo multa alia errata,
ex quibus iudiciũ de spiritu eius fieri potest. prorsus nec intellexit, nec tenuit fidei
iustitiã. Inepte confundit Euangeliũ & politica, nec uidet Euangeliũ nobis conce
dere, ut legitimis omniũ gentiũ politijs utamur. Contendit presbyteris non licere,
ut possideãt quicquã propriũ. Decimas nullis uult solui nisi docẽtibus, quasi uero
Euangeliũ uetet uti politicis ordinationibus. De dominio ciuili sophistice et plane
seditiose rixat̃. Ad eundẽ modũ de cœna Domini sophistice cauillat̃ publice rece-
ptã sententiã. Apparet hanc causam & in ueteribus Synodis agitatã esse. Nam in
decretis citat̃ fragmentũ symboli Ephesini non aspernandũ. Vtinã uero isti qui au
toritatẽ Canonũ defendũt, haberẽt ueteres Canones de dogmatibus. Nunc eñ fe
rè nullos habent, nisi nuper natos, de regno, de dignitatibus, & similibus rebus, ni
Synodorũ ue- hil ad Ecclesiã pertinẽtibus. Ego ueterũ Synodorũ autoritatẽ libenter sequor: &
terũ autoritas. quantũ existimare possum ex his monumentis, quæ alicubi in historijs reperiunt̃,
uideo eas prudentissime & sanctissime iudicasse. Nam Synodus Nicena Euange-
lium

A lium Ioãnis mirabili diligẽtia introſpexit:& Gangrenſis ſynodus præclare intellexit uim & naturã Chriſtianæ libertatis,quæ contra fanaticos quoſdã homines,Pepuſianos opinor,ſimiles Anabaptiſtis noſtri temporis,de uſu politicarum ordinationũ decreta plena pietatis cõdidit.Sed nihil opus eſt omnes ſynodos recenſere. Meo quidẽ iudicio magna eſt temeritas,dogmata ferere non cõſulta Eccleſia ueteri.Itaq; collegi hos locos de cœna Domini,ut in prõptu haberemus teſtimonia ueterum,in quibus affirmaſ uere adeſſe corpus Chriſti in cœna Dominica. Vale.

Pepuſiani, Anabaptiſtis noſtris ſimiles.

CYRILLVS IN CAPVT XV. IOANNIS, VBI TRActantur hæc uerba:*Ego ſum uitis uera.*

NOn tamen negamus,recta nos fide charitateq; ſincera Chriſto ſpiritaliter cõiungi: ſed nullam nobis coniunctionis rationem ſecundũ carnem cum illo eſſe,id profecto pernegamus,idq; à diuinis ſcripturis omnino alienũ dicimus. Quis enim dubitauit,Chriſtum etiam ſic uitem eſſe,nos uero palmites qui uitam inde nobis acquirimus:Audi Paulum dicentem:Quia omnes unũ corpus ſumus in Chriſto,quia & ſi multi ſumus,unũ tamen in eo ſumus:omnes enim uno pane participamus. An fortaſſis putat ignotam nobis myſticæ benedictionis uirtutem eſſe:quæ quum in nobis fiat,nónne corporaliter quoq; facit cõmunicatione carnis Chriſti,Chriſtũ in nobis habitare:cur enim membra fidelium,membra Chriſti ſunt:Neſcitis,inquit,quia membra ueſtra,membra ſunt Chriſti:membra igiſ Chriſti,meretricis faciam membra:Abſit. Saluator etiã:Qui manducat carnẽ meam,ait,& bibit ſanguinem meũ,in me manet & ego in eo. Vnde cõſiderandum eſt,nõ habitudine ſolum(quę per charitatem intelligitur)Chriſtum in nobis eſſe, uerum etiam & participatione naturali.Nam quemadmodum ſi quis igne liquefactam ceram alij ceræ ſimiliter liquefactæ ita miſcuerit,ut unum quid ex utriſq; factum uideatur,ſic cõmunicatione corporis & ſanguinis Chriſti ipſe in nobis eſt,
B & nos in ipſo.Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatẽ & uitam traduci,niſi naturalis uitæ corpus ei coniungeretur.

CYRILLVS IN CAP. SEXTVM IOANNIS, VBI REPREhenduntur Iudæi,quod offenſi eſſent ſermone Chriſti, de manducatione carnis.

NAm cum oporteret eos qui diuinã uirtutẽ Saluatoris ac poteſtatẽ ſignorum miraculo perceperũt,ſermonẽ eius libenter ſuſcipere,& ſi qua difficilia uidebantur eorũ ſolutionẽ quærere:cõtra omnino faciunt,& Quomodo poteſt hic carnẽ ſuam nobis dare,de Deo non ſine magna impietate cõclamãt:nec in mentẽ uenit,nihil eſſe impoſſibile apud Deũ.Nam cũ animales eſſent,ut ait Paulus,ſpiritalia intelligere nõ poterãt. Sed fatuitas quædã tã magnũ ſibi uideſ myſteriũ:ſed nos magnũ quæſo à peccatis aliorũ profectũ faciamus,& firmã fidẽ myſterijs adhibẽtes,nunq; in tã ſublimib. rebus, illud quomodo aut cogitemus aut ꝓferamus. Iudaicũ eñ hoc uerbũ eſt,et extremi ſupplicij cauſa.Ideo Nicodemus etiã cũ diceret.Quomodo hæc fieri poſſunt:merito audiuit,Tu es magiſter in Iſraël,& hæc ignoras:Aliorũ igiſ,ut diximus,culpa ꝑdocti,cũ Deus opereſ,nõ quęramus Quomodo: ſed operis ſui uiã atq; ſcientiã illi ſoli cõcedamus. Nã quẽadmodũ quãuis nullus nouit quid nã ſecundũ naturã Deus ſit,iuſtificaſ tamen per fidem,cum credat præmia illum redditurũ quærentibus eum: ſic etſi operũ eius rationem ignorat.cum tamẽ fide omnia illũ poſſe nõ dubitet,non cõtemnenda probitatis huius pręmia cõſequeſ.Ita profecto nos affici per prophetã Eſaiã Dominus ipſe hortaſ: Non enim ſunt cõſilia mea,inquit,ut conſilia ueſtra:nec ſicut uiæ ueſtrę,uiæ meæ ſunt,dicit Dominus:Sed ſicut exaltatur cœlum à terra,ſic exaltatæ ſunt uię meæ à uijs ueſtris,& cogitationes meæ à cogitationibus ueſtris. Qui autem ſapientia &

uirtutę

C uirtute adeo excellit, quomodo non operabitur ita miraculose, ut operũ suorũ ratio mentẽ nostrã effugiat? Nõnne uides quid sępenumero mechanici faciũt? Incredibilia uidentur nobis nõnunquã enarrare, sed tamẽ quia similia ipsos fecisse uidimus, posse peragi ab ipsis facile credimus. Quomodo igit̃ summis cruciatibus digni non erũt, qui rerũ omniũ opificẽ Deũ ita cõtemnũt, ut, Quomodo, in operibus suis dicere audeãt? quẽ totius sapientiæ largitorẽ esse nõ ignorãt, quẽ omnia posse scriptura nos docuit. Si uero tu o Iudęe, Quomodo, etiã nunc clamas, hãc tuã imperitiã ego quoq; secutus, libẽter quomodo ex Aegypto exiuisti rogabo, quomodo in serpentem Mosaica fuit uirga conuersa, quõ lepra manus affecta, uno momento temporis in pristinũ statũ restituta iterũ fuit? quomodo in naturã sanguinis aquæ trãsierũt? quomodo patres tui per media maria ut per aridã effugerũt? quomodo per lignũ amaritudo aquarũ in dulcedinẽ recidit, quomodo è lapide fontes aquarũ fluebãt? quomodo stetit Iordanis? quomodo solo clamore inexpugnabilis Iericcho cecidit? Innumerabilia sunt in quibus si Quomodo quæris, uniuersam euertere tibi scripturã necesse erit, prophetarũ doctrinã & ipsius Mosi scripta cõtemnẽti. Quare credidisse Christo potius uos oportuit, & si quid arduũ uidebatur, ab eo humiliter petere, quàm ueluti temulentos exclamare, Quomodo potest hic nobis suã carnẽ dare? Nõnne uidetis, quia cum hæc dicatis, statim cum ista uoce arrogantia magna significatur?

ET DEINDE.

AMen amen dico uobis, nisi mãducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, non habebitis uitam in uobis, &c. Misericors certe ac mitis Christus est, ut à rebus ipsis uidere licet: non enim aspere ad crudelitatẽ eorum respondit, nec ullo modo cõtendit, sed uiuificantẽ huius mysterij cognitionẽ iterũ atq; iterum in mentibus eorũ imprimere studet. Et quomodo quidem carnẽ suam dabit ad manducandũ, non docet, quia intelligere illi non potuerunt. Quàm magna uero bona si cum fide manducabunt, adipiscentur, id iterum atq; iterum aperit, ut æternæ desiderio uitæ ad fidem cõpellantur, per quam etiam doceri facilius poterũt. Sic ẽm Esaias dixit: Si enim, inquit, non credideritis, nec intelligetis. Oportebat igitur fidei primum radices in animo iacere, deinde illa quærere quæ homini quærenda sunt, illi uero antequã crederent importune quærebant. Hac igitur de causa, Dominus quomodo id fieri possit, non enodauit: sed fide id quærendũ hortatur. sic credentibus discipulis, fragmenta panis dedit dicens, Accipite & manducate, hoc est corpus meũ. Calicem etiam similiter circumtulit dicens, Bibite ex hoc omnes, hic est calix sanguinis mei, qui pro multis effundetur in remissionẽ peccatorum. Perspicis, quia sine fide quærentibus mysterij modum nequaquã explanauit, credentibus aũt etiam non quærentibus exposuit. Audiant hæc qui ex arrogãtia nondũ Christi fidem suscipere uolunt: Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, non habebitis uitam in uobis. Non enim possunt cum sanctificatione beatę uitæ fieri participes, qui per mysticã benedictionem Iesum non susceperũt. uita enim secundũ naturam ille est, qui ex uiuo patre genitus est: sed non minus corpus quoq; suum uiuificat. Coniunctũ enim ineffabiliter est filio Dei, à quo uniuersa uiuificantur, idcirco corpus suum dicitur, et unus cum eo est. Nempe post incarnationẽ unus est, & unus manet absq; diuisione ulla, præterquã quod Dei patris uerbũ & templum à uirgine sumptũ, idem natura nõ sunt. Nõ ẽm est eiusdẽ substãtiæ uerbo Dei homo assumptus, unus tamẽ cum illo est coniunctione ineffabili. Quoniã igitur Saluatoris caro uerbo Dei, quod naturaliter uita est, coniuncta, uiuifica effecta est: quando eam comedimus, tunc uitam habemus in nobis, illi coniuncti quæ uita effecta est. Hac de causa in exuscitandis mortuis non solummodo uerbo atq; imperio ut Deus utebatur, uerum etiam

A etiam carnem suam quasi co operatricem nonnunquã adhibebat: ut re ipsa ostenderet, carnem quoq; suam, quoniam sibi coniuncta est, uiuificã esse, atq; fideles do ceret suum, non alterius corpus esse. Nam quando synagogæ principis filiolã suscitabat, manum eius apprehẽdit, ut scribitur, & erexit, dicens: Puella surge. Ita ut Deus & uerbo & carnis suæ tactu eam excitauit, unam ab uno se Christo Deo uidelicet atq; homine operationẽ producens. Quando etiam in ciuitatem Naim uocatam ingrediebatur, & offerebatur unigenitus matris filius iam mortuus, tetigit corpus eius, dicens: Adolescẽs dico tibi surge. Non ergo uerbo solum semper, ut diximus, uerum etiam tactu mortuos excitabat: ut ostenderet corpus quoq; suum uiuificare posse. Quod si solo tactu suo corrupta redintegrãtur, quomodo non uiuemus QVI CARNEM ILLAM, ET GVSTAMVS, ET MANDVCAMVS? Reformabit enim omnino ad immortalitatem suam participes sui. Nec uelis Iudaicè, Quomodo, quærere: sed recordare, quãuis naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis frigiditatis suæ oblita æstuat. Hoc sane modo etiã nos, quamuis propter naturam carnis corruptibiles simus, participatione tamen uitæ ab imbecillitate nostra reuocati ad proprietatem illius, ad uitam reformamur. Oportuit enim certe ut non solum anima per spiritum sanctum in beatã uitam ascenderet, uerum etiam ut rude atq; terrestre hoc corpus cognato sibi gustu, tactu, & cibo ad immortalitatem reduceretur.

CHRYSOSTOMVS IN SEXTVM CAPVT Ioannis, Homilia XLV.

QVando enim subit quæstio Quomodo aliquid fiat, simul subit incredulitas. ita & Nicodemus perturbatus est, inquiẽs: Quomodo potest homo in uentrem matris suæ iterato introire? uidẽ & hi nunc: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Nam si hoc inquiris, cur non idem in quinq;
B panum miraculo dixisti? Quomodo eos in tantum auxit? Quia tunc tantum saturari curabant, non considerare miraculum. Sed res ipsa tunc docuit, inquies. Ergo ex eo & hæc credere oportuit, ei facilia factu esse. Propterea id prius fecit miraculum, ut per illud non essent amplius increduli his, quæ postmodum diceret. Illi quidem tunc temporis nihil ex his dictis, nos ipsius beneficij utilitatem cepimus. Quare necessario dicendum, quàm admiranda mysteria: & cur data sint, & quæ nam eorũ utilitas. Vnũ corpus sumus, et membra ex carne & ossibus eius: quare initiati eius præceptis parere debent. Vt autem non solum per dilectionem, sed re ipsa in illam carnem conuertamur, per cibum id efficitur, quem nobis largitus est. Cum enim suum in nos amorem indicare uellet, per corpus suum se nobis commiscuit, & in unum nobiscum redegit, ut corpus cum capite uniretur: hoc enim amantium maxime est.

CHRYSOSTOMVS IN CAPVT XXVI. MATTHAEI, Homilia LXXXIII.

VIgilandum igitur est: non enim paruum supplicium indigne communicantes expectat. Cogita, quanta indignatione aduersus proditorem, aduersus eos qui crucifixerunt ipsum mouearis: & caue ne tu quoq; corporis & sanguinis Christi reus efficiaris. Illi acerbissime trucidarunt, tu post tot tantaq; beneficia sordida suscipis omnia. Non enim sufficit ipsi hominẽ fieri, flagellis interim cædi: sed nos secum in unam, ut ita dicam, massam reducit: neq; id fide solũ, sed re ipsa nos corpus suum efficit. Qua igitur re mundiorem esse non oportet eum, qui hoc sacrificio participaturus est? quos radios solares non deberet excedere manus illa, quæ hanc coronã pertractat? os, quod igne impletur spirituali? lingua, quæ cruentatur hoc admirabili sanguine? Veniat in mentem tibi quo sis honore honoratus,

C qua mensa fruaris. Ea nanque re nos alimur, quã angeli uidentes tremunt, nec absque pauore propter fulgorem qui inde resilit aspicere possunt: & nos in unam cum illo massam reducimur, Christi corpus unũ, & caro una. Quis loquetur potentias Domini: auditas faciet omnes laudes eius? Quis pastor unquã membris suis oues suas nutriuit. Multæ matres post partum alijs nutricibus infantes dederunt, quod ipse facere noluit: sed proprio corpore nos alit, & sibi coniungit atque conglutinat. Consideremus autẽ, inquies, licet aperte ad omnes pertineat. Nam si ad naturam nostram descendit, patet quoniã ad omnes: quod si ad omnes, & ad unumquenque profecto. Sed cur non omnes inde lucrũ consecuti sunt, inquies? Id certe non illius causa, qui maxime hoc optat, accidit, sed eorum culpa qui eum suscipere nolunt. Singulis enim fidelibus per hoc mysterium se cõiungit: & quos peperit, non alij nutriendos tradit, sed ipse studiosissime alit. Hac etiam re tibi persuadens, carnem illum tuam assumpsisse. Tanta igitur charitate atque honore affecti non torpeamus. Non uidetis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiũt, qua pressione papillis infigũt labia? non minore cupiditate nos quoque ad hanc mensam, & ad huius calicis spiritualem accedamus papillam: immo uero maiore desiderio, quasi lactẽtes pueri gratiam spiritus sugamus: unus sit nobis dolor, una mœstitia, si hoc alimento spirituali priuamur. Non sunt humanæ uirtutis hæc opera, quæ tunc in illa cœna confecit, ipse nunc quoque operatur, ipse perficit: ministrorũ nos ordinem tenemus, qui uero hæc sanctificat, & transmutat, ipse est.

CHRYSOSTOMVS DE DIGNItate Sacerdotum.

Ω τοῦ θαύματος· ὢ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας· ὁ μετὰ τοῦ πατρὸς ἄνω καθήμενος, κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ταῖς ἁπάντων κατέχεται χερσὶ, καὶ δίδωσιν αὑτὸν τοῖς βουλομένοις περιπτύξασθαι καὶ περιλαβεῖν. ID EST,

D O ingens miraculum. O magnam Dei beneuolentiam erga nos. Is qui sedet suprà cum patre, illa hora omnium manibus detinetur, & dat se uolentibus circundare & complecti.

VVLGARIVS IN MATTHAEVM.

Οὐ γὰρ εἶπε, τοῦτό ἐστι σύμβολον, ἀλλὰ τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, δεικτικῶς, ἵνα μὴ νομίσῃ τις τύπον εἶναι τὰ φαινόμενα. ID EST,

Non enim dixit, hoc est symbolum: sed, hoc est corpus meum, demonstratiue: ne quis putaret ea quæ cernuntur typum esse.

VVLGARIVS IN MARCVM.

CVm benedixisset, hoc est, gratias egisset, fregit panẽ, id quod etiam nos facimus, preces adiungendo, HOC EST CORPVS MEVM: hoc, inquam, quod sumitis. Non enim figura tãtum & exemplar quoddam Dominici corporis panis est, sed in illum conuertitur corpus Christi. Dominus enĩ dicit, Panis quem ego dabo, caro mea est: non dixit, figura est carnis meæ: sed, Caro mea est. Et iterũ: Nisi ederitis carnẽ filij hominis. Et quomodo, inquis, caro non uidetur? O homo, propter nostram infirmitatem istud fit, quia enim panis quidem & uinum ex his sunt quibus assueuimus, ea non abhorremus: sanguinem uero propositum & carnem uidentes, non ferremus, sed abhorreremus. Idcirco misericors Deus, nostræ infirmitati condescendens, speciem quidem panis & uini seruat, in uirtutẽ autem carnis & sanguinis transelementat.

HILARIVS LIBRO OCTAVO de Trinitate.

SI uere igit̃ carnẽ corporis nostri Christus assumpsit, & uere homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nosque uere sub mysterio carnẽ corporis sui sumimus,

A mimus,& per hoc unũ erimus,quia pater in eo est,& ille in nobis:quomodo uoluntatis unitas asseritur, cum naturalis per sacramentum proprietas perfectæ sacramentum sit unitatis? Non est humano aut seculi sensu in Dei rebus loquendum, neq; per uiolentam atq; impudentem prædicationem cœlestium dictorum sanitati,alienæ atq; impiæ intelligentiæ extorquenda peruersitas est. Quæ scripta sunt legamus,& quæ legerimus intelligamus,& tum perfectæ fidei officio fungamur. De naturali enim in nobis Christi ueritate quæ dicimus,nisi ab eo discimus, stultè atq; impiè dicimus. Ipse enim ait: Caro mea uere est esca, & sanguis meus uere est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De ueritate carnis & sanguinis nõ relictus est ambigendi locus. Nũc enim & ipsius Domini professione,et fide nostra,uere caro est & uere sanguis est. Et hæc accepta atq; hausta id efficiunt, ut & nos in Christo, & Christus in nobis sit. An'ne hoc ueritas non est? Contingat planè his uerum non esse,qui Christum Iesum uerum esse Deum negant. Est ergo in nobis ipse per carnẽ,& sumus in eo, dum secum hoc quod nos sumus,in Deo est. Quod autem in eo per sacramẽtum communicatæ carnis & sanguinis simus,ipse testatur, dicens: Et hic mundus iam me non uidet,uos autem me uidebitis,quoniã ego uiuo,& uos uiuetis: quoniam ego in patre meo,& uos in me,& ego in uobis. Si uoluntatis tantum unitatem intelligi uellet,cur gradum quendam atq; ordinem cõsummandę unitatis exposuit, nisi ut cum ille in patre per naturam diuinitatis esset, nos contra in eo per corporalem eius natiuitatem,et ille rursum in nobis per sacramentorum inesse mysterium crederetur, ac sic perfecta per mediatorem unitas doceretur: cum nobis in se permanentibus ipse maneret in patre,& in patre manens ipse maneret in nobis,& ita ad unitatem proficeremus: cum qui in eo naturaliter secundum natiuitatem æternam inest, nos quoq; in eo naturaliter inessemus,ipso in nobis naturaliter permanente.

B Quod autẽ naturaliter in nobis hæc unitas sit,ipse ita testatus est: Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum,in me manet, & ego in eo. Sicut misit me pater uiuens,& ego uiuo per patrem. Et qui manducat carnem meam,& ipse uiuet per me. Viuit ergo per patrem: & quomodo per patrem uiuit,eodem modo nos per carnem eius uiuemus. Hæc ergo uitæ nostræ causa est,quod in nobis manentem per carnem Christum habemus, uicturi per eum ea conditione qua uiuit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter secũdum carnem per eum uiuimus, id est, naturam suæ carnis adepti: quomodo non naturaliter secundum spiritum in se patrem habeat,cum uiuat ipse per patrem? Item: Hæc autem idcirco commemorata sunt à nobis,quia uoluntatis tantum inter patrem & filium unitatẽ hæretici mentientes, unitatis nostræ ad Deum utebantur exemplo, tanquam nobis ad filium, & per filium ad patrem obsequio tantum & uoluntate religionis unitis,nulla per sacramentum carnis & sanguinis naturalis communionis proprietas indulgeretur,cum & per honorem nobis datum Dei filij,& per manentem in nobis carnaliter filium,& in eo nobis corporaliter & inseparabiliter unitis mysteriũ ueræ ac naturalis unitatis sit prædicandum.

CYPRIANVS AD CAECILIVM.

QVærendum est enim,ipsi quem sint secuti. Nam si in sacrificio,quod Christus est,non nisi Christus sequẽdus est: utiq; id nos obaudire & facere oportet,quod Christus fecit,& quod faciendum esse mandauit.

CYPRIANVS IN SERMONE DE COENA DOMINI: SI *tamen non fallit titulus, sed cuiuscunq; est autoris opus, apparet non esse recens scriptam.*

PAnis iste quem Dominus discipulis porrigebat,non effigie,sed natura mutatus, omnipotẽtia uerbi factus est caro: & sicut in persona Christi humanitas

 uidebatur,

A mus erat,ut sitiens populus bibere non posset.Misit Moses lignũ in aquã,& amá-
ritudinẽ suam aquarũ natura deposuit,quam infusa subito gratia temparauit.Sub
Elisæo propheta uni ex filijs prophetarũ excussum est ferrum de securi, & statim
mersum est,Rogauit Elisæũ qui amiserat ferrũ,misit etiã Elisæus lignũ in aquam;
& ferrum natauit:utiꝗ & hoc præter naturam factum esse cognoscimus.Grauior
est enim ferri species,quàm aquarũ liquor.Aduertimus igitur maioris esse uirtutis
gratiam,quàm naturam.Et adhuc tantum propheticę benedictionis numeramus
gratiam.Quod si tantum ualuit humana benedictio,ut naturam cõuerteret:quid
dicemus de ipsa consecratione diuina,ubi uerba ipsa Domini saluatoris operant̃?
Nam sacramentũ istud quod accipis,Christi sermone conficitur.Quod si tantum
ualuit sermo Eliæ,ut ignem de cœlo deponeret:non ualebit Christi sermo,ut spe-
cies mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit,& fa
cta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo
facere quod non erat, non potest ea quæ sunt in id mutare quod non erant? &c.
Hęc tam longa recitatio exemplorum clare ostendit,autorem sensisse panem non
esse tantum signum,sed naturam panis mutari. Gratianus citauit locum ex Au-
gustino, qui male detortus ad cœnam Dominicam multos offendit. Quare ne
quis imprudens falleretur, duxi eum ascribendum ac reponendum esse:prius re-
citabo totum caput, ut extat in libro Decretorum. Prima quidem hæresis in disci-
pulis Christi,uelut à duricia eius sermonis facta est. Cum enim diceret, Nisi quis
mãducauerit carnem meam, & biberit sanguinẽ meum,non habebit uitam æter-
nam.Illi uero non intelligentes dixerunt ad inuicẽ:Durus est hic sermo.Quis eñ
potest manducare?dicentes,Durus est hic sermo,separauerũt se ab illo,et remansit
cum duodecim discipulis.Discedentibus,illis instruxit,eos qui remanserunt:Spiri
B tus est,inquit,qui uiuificat,caro nihil prodest.Verba qęu locutus sum ad uos,spiri
tus & uita sunt.Intellexistis spiritualiter, spiritus & uita sunt. Intellexistis carnali-
ter,etiam sic illa spiritus & uita sunt. sed tibi non sunt spiritus & uita,qui spirituali
ter non intelligis.spiritualiter intelligite,quæ locutus sum.Non hoc corpus quod
uidetis,manducaturi estis,et bibituri illum sanguinem,quem effusuri sunt qui me
crucifigent:Sacramentũ aliquod uobis cõmendaui, spiritualiter intellectũ uiuifi-
cat uos.Caro aũt non prodest quicꝗ. Sed quomodo illi intellexerunt,sic respõde
runt.Carnẽ quippe sic intellexerunt,sicut in macello uendit̃,aut in cadauere dila-
niat̃.Sciens aũt Iesus,ait:Hoc uos scãdalizat,quia dixi,Do uobis carnẽ meã man-
ducare, & sanguinẽ meum bibere. Si ergo uideritis filiũ hominis ascendentẽ ubi
prius erat.Quid est hoc?hic soluit quod illos mouerat,hinc apparebit unde fuerãt
scandalizati,hic planè intelligent,Illi aũt putabant erogaturũ corpus suum.Ille di
xit se ascensurũ in cœlum,utiꝗ integrũ:Cum uideritis filium hominis ascendentẽ
ubi erat prius,certe uel tunc uidebitis,quia non eo modo quo putatis, erogat cor-
pus suũ:uel tunc intelligetis,quia gratia eius non consumit̃ morsibus.Item donec
seculũ finiat̃, Dominus sursum est:sed tamen etiã hic nobiscũ est ueritas Domini.
Corpus eñ in quo resurrexit in uno loco esse oportet,ueritas aũt eius ubiꝗ diffu-
sa est. Hactenus recensui totũ caput eo ordine,quo apud Gratianũ extat.Est aũt
ex uarijs locis consutũ, quorũ aliqui intempestiue detorquentur ad cœnã Domi-
nicã.Nemo ignorat, quantũ referat, quo loco,qua occasione aliquid dicatur:aut
multa aliter dici cum obiter ad aliquã rem alludimus,ꝙ ubi tota de re instituit̃ inte
gra oratio, Quare & nos expẽdere cõuenit,quo in loco,quo cõsilio hæ sententiæ
ab Augustino dicant̃:quod cum fiet,intelligemus eas nõ refragari receptę senten
tiæ de cœna Domini.Ac iure desiderari diligẽtia potest in his,qui tot seculis docue
runt Ecclesias,& infinitas disputationes de cœna Domini reliquerũt;neꝗ tamen

dederunt

C dederunt operam,ut huiusmodi locos,qui poterant Lectorem non stultum offen dere,uel patefacerent,uel refutarent. Ego Gracianum existimo priuati usus causa hos centones collegisse,qui postea,quia pontifices non curauerunt,ut haberet Ecclesia aliquam summam uel dogmatum, uel ordinationum Ecclesiasticarũ, ab omnibus auide recepti sunt. Nusquam enim alibi extabat ullius synodi memoria, nusq; ordinationes Ecclesiasticæ perinde in unum aceruum collectæ reperiebantur. Porrò nemo nõ cupiebat ueteris Ecclesiæ acta & decreta cognoscere. Sed apparet istum bonum uirum dum omnia conuerrit,quædam parum congruentia interdũ contexere. Certe hoc caput ex dissimilibus locis coaceruatũ est. Nam initio uersus aliquot sumpti sunt ex enarratione Psalmi quinquagesimi quarti,ubi hæc extant uerba. Prima hęresis in discipulis Christi uelut ad duritiã sermonis ipsius facta est. Cum enim diceret:Nisi quis manducauerit carnẽ meam,& biberit sanguinem meum,non habebit uitã in se:Illi non intelligentes dixerũt ad inuicẽ,Durus est hic sermo,quis potest eum audire?dicentes, quia durus est sermo hic,separauerũt se ab illo. Et remãsit cum alijs duodecim. Tantũ sumpsit ex enarratione Psalmi quinquagesimi quarti.cætera quæ sequuntur usq; ad postremã periodum,mutuatus est partim ex enarratione Psalmi nonagesimi octaui, partim ex cõmentario in sextũ caput Ioannis, ubi Augustinus de fructu sacramenti, seu de manducatione spirituali multa dicit,quę nos non inuiti amplectimur. Atqui hæc non impediunt manducationẽ ceremonialẽ. Nam ut usus sacramenti cognoscendus est,ita etiam ritus à Christo institutus retineri debet, sicut uerbũ oportet retinere. Paulus enim inquit,Euangeliũ esse potentiã Dei ad salutẽ omni credenti,hoc est, fidem & spiritum sanctum concipi per Euangeliũ,per uerbum & per sacramenta. Neq; enim sunt instituta sacramenta tantum ut sint professionis nostræ signa coram hominibus,sicut toga signum Romani ciuis erat:sed sunt tradita,ut per ea coram Deo eri

D gantur corda nostra,& fidem concipiant. Adest Deus,& impellit ac mouet corda per hæc quæ auribus atq; oculis percipimus. Itaq; quæ de manducatione spirituali alicubi dicuntur,non impediunt ceremonialem. Nec ideo abroganda est Christi institutio, quia sine spiritu sancto inutilis est:sed illud magis considerãdum est, nec spiritum sanctum contingere, nisi cum uerbo ac sacramentis corda cõcipiunt consolationẽ. Sed postrema periodus magis offendit,quam tamẽ cum uiderimus unde sumpta sit,intelligemus nihil ad hanc rem facere. Est aũt sumpta ex cõmentario in septimum caput Ioannis, ex initio tricesimi tractatus. Et ut intelligi possit, nullam ibi mentionem cœnæ fieri, integra sententia ponenda est. sic inquit Augustinus: Euangelij sancti lectionem,de qua pridem charitati uestræ locuti sumus, ista quæ modo lecta est,hodierna consequitur. Dominũ loquentem audiebant & discipuli & Iudæi,ueritatem loquentem audiebant & ueraces & mendaces, charitatem loquentem audiebant & amici & inimici, bonum loquentem audiebant & boni & mali. Illi audiebant,sed ille discernebat. Et quibus sermo prodesset,& profuturus esset,uidebat & præuidebat. In illis eñ qui tunc erãt,uidebat:in nobis qui futuri eramus,præuidebat. Nos itaq; sic audiamus Euangeliũ,quasi præsentẽ Dominũ:nec dicamus,O illi felices, qui eũ uidere potuerũt. quia multi in eis,qui uiderunt & occiderũt. Multi aũt in nobis,qui nõ uiderũt & crediderũt. Quod enim preciosum sonabat de ore Domini,et propter nos scriptũ est,et nobis seruatũ est,& propter nos recitaĩ,& propter posteros recitabiĩ,& donec seculũ finiaĩ. Sursum est Dominus,sed etiã hic est ueritas Domini. Corpus eñ Domini in quo resurrexit,in uno loco esse oportet, ueritas eius ubiq; diffusa est. Dominum ergo audiamus:& quod ipse donauerit, de uerbis eius & nos dicamus,&c. Vulgati codices habẽt:Hic est ueritas Dominus, corpus enim Domini in quo resurrexit,uno loco esse po-

A esse potest: sed homines non omnino rudes literarum facile iudicare possunt, hãc
lectionẽ mendosam esse. Plane habet aliquã sedulitatis laudem Gracianus, quod
non grauatus est tot autores excutere, & hunc sententiarũ aceruum undiq; ex tam
uarijs locis congerere, sed cum in hoc negocio, cõscientiæ in discrimen uocentur,
non est tutum huiusmodi excerptis fidem habere. Interdum sententiæ sunt mutila
tæ, interdũ male detortæ. Idem enim alio dictũ loco, non semper idem ualet. Neq;
opus est procul exempla quærere: uel hæc una Augstini sententia ostendit, quan=
tum suo posita loco distet ab intellectu, quem parit in alio loco. Palàm est, Augusti
num hic prorsus nullam mẽtionem cœnæ Domini facere. Iubet audire Christum
in Euangelio loquentẽ, quia ipse corã nunc non doceat homines. Loquitur igitur
de cõuersatione uisibili, qualẽ oportet esse docentis. Hanc negat competere Chri
sto passim inter homines: quia oporteat uno in loco, uidelicet in cœlis perpetuam
eius esse conuersationẽ. Ne uerbũ quidem hic de cœna Domini dicitur. Tantum
negat conuersationẽ uisibilẽ, qualis est docentis, competere Christo passim. Hoc
mihi quidẽ non uidetur apte ad cœnã Domini detorqueri. Ac si quis est, cui hic lo
cus persuadet, Augustinũ sensisse quod corpus Christi nõ sit in cœna: is meo iudi
cio utitur coniectura leuiore, quàm res tanta postulat. Ego quidẽ nouũ dogma in
Ecclesia secutus, hanc cõiecturã profiteri non uelim. Tota oratio de perpetua con=
uersatione loquitur: ex qua si unum uersum trãstulerimus ad alios præsentiæ mo=
dos, quomodo sciemus Augustinũ uoluisse hunc de alia re intelligi, quàm de qua
in præsentia loquebatur. Vulgo aiunt uerba secundũ subiectã materiam accipien
da esse: quod si hic facimus, facile poterit intelligi, hunc locum non patrocinari his
qui negant corpus Domini adesse in cœna. Non ignoro, multa passim occurrere
dicta in scriptoribus, quæ suspicax ingenium uarie afficere queant. Nam alias ali=
B ter loquuntur, cum in alio argumento obiter hanc rem attingunt. sed non est iu=
dicanda coniecturis hæc causa, certa & clara testimonia proferenda sunt, ex qui=
bus ueteris Ecclesiæ sententiam colligamus. Si in religione ualebunt coniecturæ,
omnia poterũt labefactari. Hæc eò dico, ut Lector expẽdat, quomodo in hoc loco
aliud Augustinus dicat, aliud per coniecturã ratiocinẽtur isti, qui eum ad cœnam
Domini transferunt. Cum autem Augustinus hic nullam mentionem cœnæ Do
mini fecerit, non est causa, cur hic locus offendat quenquã. Nullam hic disputa
tionem institui, neminẽ decreui lædere, neq; quicquã dixi ad ullius contumeliam.
Tantum hunc locum Augustini patefacere uolui, de quo sæpe interrogatus sum.
Neq; quisq; ægre ferre debet, quod in re tanta iudicaui, non temere fidẽ habendã
esse uulgo citatis testimonijs, sed considerandũ esse, quo loco, quo consilio, dicta
sint. Hæc cura mea non est reprehendenda in his qui ueritatẽ quęrũt. Nã si in foro
arbitrantᷓ inciuile esse, non inspecta tota lege pronũciare: multo magis in cõtrouer
sijs religionis, decet nos integra testimonia requirere. Neq; uero quisq; mihi per=
suaserit, Augustinũ hoc loco sic alligare corpus Christi ad unum locum, ut nusq;
alibi esse posse cõfirmet, pręsertim cũ scriptura nusq; affirmet, Christũ ita uno in lo
co esse, ut alibi esse nõ possit. Quid enim afferri potest, præter humanæ rationis iu
dicium? cur hoc modo includamus Christũ in unum locum? Quod si satis esse pu
tassent ueteres, nunquam extitissent ullæ controuersiæ, de præsentia corporis Do
mini in cœna. Quis eñ non uidit absurda quæ cõsequebantᷓ? sed omnes ita sense=
runt, iudiciũ rationis debere scripturę cedere. Et idem autor Ioan. 6. de Christo in
quit: filiũ hominis, tametsi uersaretᷓ in terra, tamen in unitate personę in cœlo fuis=
se. uerba eius hæc sunt: Christus ergo unus est uerbũ, anima & caro. Vnus Chri=
stus filius Dei & filius hominis: Vnus Christus filius Dei semper, filius hominis
ex tẽpore. Tamen unus Christus secundũ unitatẽ personæ in cœlo erat, quãdo in

terra

C terra loquebatur:sic erat filius hominis in cœlo, quemadmodum filius Dei erat in terra. Filius Dei in terra, in suscepta carne: filius hominis, in cœlo in unitate personæ. Ego igitur moneo Lectorẽ, primũ ut meminerit, non posse de cœna Domini ex hoc Augustini loco iudicari, cum eius rei nulla fiat ibi mentio. Quoquo modo autoritas huius loci defendatur, tamen non debet plus ualere quàm alia clara & aperta testimonia Hilarij aut Cyrilli, quę manifeste affirmãt corpus Christi adesse in cœna. Neq; ego ullam satis firmam rationem inuenio, cur ab hac sentẽtia discedamus. Fieri potest, ut alia sententia blandiatur ocioso animo, quæ est magis consentanea humano iudicio: præsertim sic instructa & ornata argumentis erudite cogitatis. Sed quid fiet in tentatione, cum disputabit cõscientia, quam habuerit causam dissentiendi à recepta sententia in Ecclesia? Tunc ista uerba, Hoc est corpus meũ, fulmina erunt. Quid his opponet mens perterrefacta? quibus scripturis, qua uoce Dei muniet se, ac sibi persuadebit necessario fuisse hic interpretandam metaphorã? Non satis periti uidentur horum certaminũ isti, qui tam facile ferunt noua dogmata: qui sic delectantur ingenio, ut magis admirent̃ uafre cogitatas rationes, quàm uerba scripturæ. Ego scio quàm leuiter in tentatione excutiãtur nobis ẽ manibus, rationes illæ dissentientes à scriptura, quãtumuis antea uisæ plausibiles. Et accedit hoc in ista cõtrouersia magis, q̃ in alijs, quod uniuersæ Ecclesiæ, ac toti imperio minatur horribilẽ mutationem. Tanti scandali conscientiã sustinere sine claro & certo testimonio scripturæ, quis possit? Ego itaq; sequor ueteris Ecclesiæ sententiã, quæ affirmat adesse corpus Christi in cœna: ac iudico hanc habere scripturæ testimoniũ. Non enim inuenio firmam rationẽ, cur nomine corporis in uerbis cœnæ oporteat tantum absentis corporis signum intelligi. Quanquã enim sermo in sacris literis plenus sit figurarũ omnis generis, tamen plurimum inter narrationes rerum gestarum interest, & inter ordinationes diuinas, seu dogmata de natura, seu uoluntate Dei. In narrationibus exponũtur res inter homines gestæ: ubi series factorũ subiecta sensui, cogit nos absurde dicta figurate interpretari. Si in præceptis seu dogmatibus, quæ de natura & uolũtate Dei loquunt̃, idem conemur facere: quid consecuturũ sit, facile possunt homines eruditi existimare. Hic cum absurditas impingit in alios clariores locos scripturæ, seu fidei articulos, corrigenda est beneficio figurarũ: sed si tãtũ in rationẽ impingat, nõ in scripturas, cõuenit pręferre uerbum Dei iudicio rationis. Necesse est enim certam esse sententiã illorum locorũ, unde dogmata seu articuli sumuntur. Quod si nobis licet hos quoque modo interpretari, deprauari poterũt omnia. Fuerũt olim astuti homines, qui hac ratione totam doctrinã Christianã transformauerunt in philosophiã. Hi iudicabant Christianos, homines illiteratos, quia parum astute intelligerẽt ea quæ figurate ac tecte dicta essent, multa absurda dogmata sine causa amplexos esse. Possem exempla recitare: sed habenda est ratio infirmi Lectoris. facile enim perturbantur imperitorũ mentes. An nemo fuit nostris temporibus, qui significauit huiusmodi callida interpretatione pleraq; dogmata mitigari posse? Abrahæ mandatum est, ut circuncideret præputium. Quis non irrisit inter Ethnicos? Neq; tamen licuit illi cum institueretur ritus, aliud suspicari, quàm quod uerba sonãt. Homo astutus poterat disputare, rem tam ridiculã nullo modo pręcipi à Deo: sed significari, libidines esse cohercendas ac frenandas. Hoc sum usus exemplo, cum alia multa reperiãtur magis illustria: sed non uelim sciens perturbare imbecilles animos. Nullus autem locus scripturę proferri potest, qui testetur Christũ non adesse in cœna, qui cogat interpretari uerba cœnę allegorice. Nec usus Ecclesię ueteris cogit ea interpretari allegorice: tantum repugnat uerbis absurditas, quæ impingit in iudicium rationis. Hæc non est satis magna causa, cur à uerbis discedamus. Si hoc genere absurditatis patiemur

tis patiemur

A tis patiemur nos abstrahi à scripturis, nihil habebimus præsidij in ulla tentatione. In afflictionibus iubemur petere, sperare, & expectare auxilium à Deo. An nihil causæ habet hic ratio, cur reclamet? Non cernit pręsentia Dei, si quid promisit boni, uidetur alijs promisisse: uidetur enim irasci nobis propter peccata. Hic maxima rationi dissensio est, cum promissionibus. Quàm difficulter persuaderi potest rationi, quod Deo simus curæ, quod afficiatur nostris malis. Hoc uero multo etiam difficilius persuadetur, quod propter Christū gratis, sine nostris meritis in gratiam recipiamur, exaudiamur, defendamur, & adiuuemur. Itaq; si hic uincent absurda, quæ sic rationi uidentur, si pluris fient quàm uerbum Dei, nullam consolationem in afflictionibus habebimus. Nec pauciora absurda in tali certamine incurrunt in oculos, quàm in quæstione de cœna Domini: sed hæc non mouent ociosos animos. Illæ Geometricæ & Physicæ speculationes magnum tumultum excitant in animo uacuo, & qui consueuit rationes quærere de doctrina religionis, & id facimus omnes paulum modò studiosi. Sed recurrēdū est ad scripturas, ubi cum non inueniam testimonium, quod corpus Christi neget adesse in cœna, aut interpretetur uerba cœnæ aliter, quàm sonant uerba: non habeo rationem satis firmam nouæ sententiæ docendę: præsertim quæ tanta scādala excitat, quę ego scio non posse perferri, nisi habeamus firma & certa scripturæ testimonia. Me uero etiam alia multa in scripturis mouent, de Christo dicta, ut uere eum adesse posse sacramento sentiam. Nec uideo causam, cur non ibi uere adesse possit, ubi uere aliquid efficit. Constat autem sacramenta ad hoc instituta esse, ut per ea Deus moueat & exuscitet mentes ad credendū. Non enim sunt instituta, ut tantum sint notæ ac signa professionis, quæ discernant nos ab alijs gentibus, ut toga Romanos discernebat à Græcis, aut uarietas uestitus discernit monachos. Neq; parū refert in hac contro-
B uersia, uerum usum sacramentorum tenere: de quo magis proderat Ecclesias fideliter docere, quàm de Geometricis speculationibus, quæ tantum reddunt mentes prophanas, non alunt fidem aut timorem Dei. Sed facio finem. non enim institui disputationem, sed dum Augustini locum repono, hæc dicenda fuerunt, ut clare appareret illam sententiam ad hanc controuersiam nihil pertinere. OEC. Perlegistin' libellum? NATH. Etiam. OEC. Censes ne adhuc illi respondendum? NATH. Maxime: non enim omnes æque patrum mentem tenemus, dum tu illos pro te, ille pro se stare contendit. OEC. Sed unde incipiendum putas, uel qua ratione? equidem magis concordię quàm contentioni studeo, sed illi secus uisum: dumq; nimiū urget, rapitur quò illum rapi doleo. NATH. Nihil magis ad conciliandos diuersa sentientes facit, atq; perspicuam eorum quæ obijciuntur dilutionem ante oculos ponere. Id tibi curæ sit: euentum Deo committas. OEC. Videtur res breuiore cōpendio effici. NATH. Quo nā? OEC. Multa sunt quæ etiam ipsi fatemur, nec est opus ut contra nos frustra pugnetur, quasi ea negemus. Quædam etiam contra nos dicta putantur, quæ tamen pro nobis sunt. Itaq; sicubi panis ille Dominicus, & cœna sancta, atq; ἁγιωτάτη ac φρικωδεστάτη & corpus Domini dicitur, non contendimus: nam & nos sic appellamus, non solum quod à Domino Iesu Christo sanctè initiata & instituta, sed etiam quod in ea sanctificatoris spiritus sancti mirificam operationem, fidelium pectora experiuntur. Item non dicimus panem hunc nudum quidem signum in cœna, sed efficax quodammodo, operante spiritu sancto in fideliū cœtu: ut fiat nobilius quoddam ac sanctius corpus, nobis Christo capiti in unum corpus coadunatis. Hoc cum dicimus, minime Christum à cœna abesse asserimus. Ad hæc non auferimus è cœna, alimentum uitæ, carnem & sanguinem Christi, & Christum ipsum. Nam nisi animę nostrę hoc pabulo fuerint pastæ, nequaquam uitam habituræ sunt. Præterea nunquam à nobis negatū est, quin cœna etiam fidei seruiat, cum excitandæ, tum augendæ. Vbi

C enim memoria mortis Christi tanta pietatis deuotione recolitur, ubi promissiones tantæ recitãtur, utiq; suscitabula assunt fidei, tametsi omnia operatio spiritus sancti efficiat. Quamuis autem adijciamus, Dominum hæc & alibi absq; symbolis operari, necessaria tamen sacramenta sunt, ut tesseræ fidelium ab infidelibus. Demum licet naturale corpus Christi in cœlo dicamus, non tamen diuinitatem, quæ præsens adest, à corpore Christi auellimus. NATH. Si hæc fatemini, uideo pleraq; adducta non militatura aduersum uos, & miror cur ita cõtra uos clamatũ sit nunc tot annis. OEC. Hæc euã in respõsionibus, quas anno ab hinc quinto dedimus, legere licet: sed semper talia nobis obiecta sunt, quasi nobis sit panis cõmunis, & qualem pistor coquit, uel signũ nudum absq; promissionibus: unde & careamus pabulo animarum, sanctimonia, Christoq; ipso. Quæ omnia uanissime obiecta esse, scripta nostra testificant. NATH. Quid igitur præterea exigunt à uobis aduersarij, & quod est caput dissensionũ? Ex dictis enim liquet, utrinq; in confesso esse, adesse Christũ in cœna, manducariq; carnem & sanguinẽ eius. OEC. Dissidium magis est de modo præsentiæ uel absentiæ, quàm de ipsa præsentia uel absentia. Nemo enim tam obtusus est, qui asserat omnibus modis adesse uel abesse Christi corpus. NATH. Nondum apparet, qua in re dissideatis. OEC. Vrgent aliqui, panem Dominicum esse ipsissimũ corpus Christi, ita ut quicunq; siue pij, siue impij illo pascantur, non solum panem & sacramentum, sed etiam corporaliter corpus Christi manducent, ac in os stomachi transmittant. Nos uero cõtradicimus, & elementũ nequaq; in talem honorẽ euectũ asserimus, ut omniũ dignissima creatura, in unam naturalemq; illius substantiam se uniat: uel ita naturaliter in eo contineatur, ut per ipsum, tanq; per medium cannalẽ, transfundatur gratia quam ipse spiritus sanctus fidelibus concedit: & contactu uel gustu eius etiam impij, ipsum uerũ D corpus Christi contingant ac edant, gratiæ'ue participes fiant. Habes ut scindamur, & quorsum Christi, Patrumq; dicta, pro suo quiq; sensu accõmodent. Vide nunc utrã ipse malis sequi sententiã. NATH. Neutrã adhuc, ut ingenue fatear, eligere ualeo: adeo lectus libellus iterũ me perplexũ reddidit. OEC. Non succenseo ubi: gratior enim hæc uox est, quàm si iureiurando testeris te omnino esse confirmatum, & alterã ut certissimã à te firmiter credi, ut quidã solent, quum neutrã receperint: uiri mẽdaces ac dolosi, irrisores Dei ac hominũ, digni ut etiã auferatur ab eis talentũ quod acceperũt. NATH. Errare me posse ut hominẽ, scio: ut Christianus autem ab errore quàmprimum liberari cupio. eapropter nec obsisto, nec contendo, si quid certius offeratur. OEC. Auspicata sunt & hęc. liberũ igitur sit quod uoles rogare, uel si placet, totum expendere: ut sicut amore ueritatis quædã respuimus, ita quæ bene dicit, approbemus & nos. NATH. Exorditur, ueterũ testimonia non esse aspernanda: & male tutum esse, à communi sententia ueteris Ecclesię recedere. OEC. Certissimũ est: sed quum hac uia olim incederemus, pessime traducebamur à sciolis, quasi humanis traditionibus addicti uerbum Dei reliquisse mus, quo tamen & ipsi potissimũ nitebamur. Nunc uideant quàm prudenter ipsi præ sua sapientia omnes contemnant. NATH. Conqueritur, hebetes se haberi, qui beneficio unius metaphorę, quã non uident in uerbis, Hoc est corpus meum, à multis quæstionibus liberari possent, malintq; absurdissimã omniũ sententiam amplecti. OEC. Multum alioqui & præclare illorũ laudes prædicamus, hic controuersia non finit. Nihil nouum est, si etiam doctissimorum uirorum oculi interim præstringantur. Certe sapientia non est, metaphoram, quam analogia fidei commendat & exigit, negligere, & uere absurda sequi. absurdum enim est, quicquid fidei contradicit. NATH. At illi suam sententiam fidei non putant contrariam.

OEC. Nõn ne tibi indicatum est in Epistola mea, quàm contradicat illis fides? Aliena enim à fide sunt, uerbum uniri alteri naturæ, quàm humanæ, substãtialiter, alites

A aliter nos uiuificari, quàm Christi incarnati & passi spiritu: corpus Christi dimensionibus exutũ esse, & id genus cætera consectanea sunt. NATH. Memor sum, sed sub finẽ de hisce plura. pergimus nunc. Sicut metaphorã in uerbis Christi non agnoscit, ita non sine aculeo, etiam testimonia patrum sic simpliciter recipi uult, & allegorias ac hyperbolas σοφὰ φάρμακα appellat: qua arte callidi homines, totam religionis doctrinã in philosophiã hoc modo transformarunt. OEC. Sed quid obtendet, si doctores ipsos suarũ sententiarũ interpretes fecerimus? erunt'ne & tunc astuta remedia? An non ubiq; gentiũ innocentissimæ fidei habetur, cõferre obscura cum dilucidis, & incognita per notiora declarare? Quid tam facit ad contentiones ac hæreses confirmandas, atq; troporũ omniũ contemptus? quid iterũ tantum obest erroribus, ut in tempore cõmõstrare, quid simpliciter, quid obscurius dictũ? Et illi quidem ubiubi reperiunt scriptum corpus uel sanguinẽ, suum errorẽ firmari credunt, cum doctores ipsi indicarint, quomodo uelint uerba sua accipi. Fidelis interpres, & à fraudibus & à tyrãnide cauet. Tyrannis est, tempestiuos negligere tropos, sophistice autem & impostura, intempestiuos illos adhibere. Nos à cauillis abstinebimus, ipsi tyrannidem ne exerceant. NATH. Hoc gratũ erit & conducibile. Philippus nudas absq; glossematis autorũ sententias propositurũ se pollicetur, relicto Lectori iudicio, an de corporali præsentia loquantur, uel sola efficacia. OEC. Magis proderat, Lectorẽ simplicẽ genuino istarũ sententiarũ sensu ex ipsis autoribus petito, non destitui: & profecto multo satius erat, quàm tam acerbas appendices adijcere, & tam iuuenili censura à libero iudicio iterũ reuocare. NATH. Si tu id præstiteris, probe tuo fungẽris munere. ille interim quod conducere putauit, in mediũ attulit: & laudem meretur, quod dum alij confusa & obscura cõgesserunt, ipse ea duntaxat recitat quæ magis perspicua. OEC. Gratianus sanè, Guimundus, Lanfrancus, & ex recentioribus quidã, patũ Lectori cõsuluerũt. At si de

B nostra lucubratiuncula loquit, non attendit scopũ nostrũ. Noluimus em̃, & nunc quoq; nolumus, ea duntaxat proferre, quæ pro nobis stare uidebant: sed etiã uelle explanare, quæ contra nos facere uidebant, quod multo fidelius gratia Christi tractauimus, quàm ut à tot calumniatoribus carpi meruerimus. An aũt ita perspicua sint sua, posthac uidebimus. NATH. Tu Origenẽ quasi tibi astipulantẽ citasti? OEC. Etiã, nec pœnitet. NATH. At Melanchthon inquit, ex eo, utpote allegorijs ludẽte, nihil certi posse colligi. OEC. Non ignoramus illũ nimiũ esse in allegorijs, sed est ubi dextre allegorias tractat, quas nemo Ecclesiasticus sine temeritate spreuerit. Est ubi non minus dextre uersat in historijs, ut in libris cõtra Celsum, in quibus etiã sæpe eucharistiæ meminit, idq; secundũ nostrã sententiã. At si quis legat homiliã septimã super Leuiticũ, facile inueniet, tunc carnalẽ manducationẽ ignoratam. quæ si omnino, ut necesse est, nulla est: utiq; nec in pane caro carnaliter editur. Dicit enim: Si quis secundũ literã sequatur hoc quod dictũ est, Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis & biberitis sanguinẽ illius: litera occidit. & cætera, quæ ibi dicit, tanta cum asseueratione, cum quanta nusq;. Non erat igitur negligendus. NATH. Nec magnopere curandus, quia & alia suspecta scripsit. OEC. Sed in re eucharistiæ, nemo ueterũ notauit illum erroris. unde quod dicitur & de Tertulliano, nõ est cẽsendus in illis errasse, de quibus nemo ueterũ redarguit. NATH. Sed non dicit, Hoc non est corpus. OEC. Neq; nos id requirimus: sed homini nõ contentioso satis est, cognosse carnalẽ carnis manducationẽ, ad literã quæ occidit spectare. NATH. Idem dicit & de Hieronymo, quod nihil nobis patrocinet. OEC. Nihil'ne? imò multũ, idq; multis in locis. Multa cõmonstrare possem, in quibus typum sanguinis, calicẽ uocar. Sed quia alibi simpliciter uocat corpus & sanguinẽ, certissima requiramus. Iã nõ inueniemus certiora & apertiora, q̃ quæ ab ipsa uerborũ cœnæ expositione petunt. NATH. Recita. OEC. Dicit igitur in Matthæũ.

C HIERONYMVS SVPER MATTH.

POstquam mysticũ pascha fuerat impletũ, & agni carnes cum Apostolis cõmederat, assumit panem qui confortat cor hominis, & ad ueri paschæ transgredit sacramentũ: ut quomodo in præfiguratione eius Melchizedec summi Dei sacerdos, uinũ et panes proferens fecerat, ipse quoq; ueritatẽ corporis et sanguinis repræsentaret. NATH. Quid hæc patrocinantur? OEC. Nonne fidelem interpretem agebat Hieronymus? NATH. Quis negaret? OEC. Quæ sunt fidelium interpretum leges? nunquid necessaria cognitu omittere, & commenta obscuriora, & à saniore intellectu abducentia, adnotare? NATH. Quis hoc diceret? OEC. Quopacto igitur officij sui immemor factus est Hieronymus? quare panem sacramentũ facit? & nõ dicit, Transit ab agno mystico ad naturale corpus suum? Quare item Tertullianũ imitans, exponit quod sicut Melchizedec prolato pane & uino, ueritatem corporis & sanguinis repræsentat? Sed fortassis obseruatio hæc mea suspecta est. Audi oro Bedam, qui ob singularẽ in tractandis scripturis fidem, Venerabilis appellatus est. Is tanquam paraphrastes Hieronymianæ breuitatis, in suis super Marcũ & Lucam commentarijs, mentem autoris probe & diffuse explicat.

Interpretis fidelis officium.

BEDA SVPER LVCAM.

ET accepto pane, gratias egit, et fregit, & dedit eis dicẽs: Hoc est corpus meũ, quod pro uobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Finitis paschæ ueteris solennijs, quæ in cõmemorationẽ antiquæ de Aegypto liberationis agebantur: transit ad nouum, quod in suæ redemptionis memoriam Ecclesia frequẽtare desiderat. ut uidelicet pro carne agni uel sanguine, suæ carnis sanguinisq; sacramentũ, in panis ac uini figura substituens, ipsum se esse monstraret, cui iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternũ, secundũ ordinem Melchizedec. Frangit autem ipse panem quem porrigit, ut ostendat corporis sui
D fractionem, non sine sua sponte futuram: sed sicut alibi dicit, potestatem se habere ponendi animam suam, & iterum sumendi eam. Et sicut de ueteribus terminandis egerat, sic & de nouis incipiendis patri gratias agit, nobis pariter exemplum tribuens, in omni boni operis inchoatione uel perfectione patrem qui est in cœlis esse glorificandum. Quod autem dicit, Hoc facite in meam commemorationem: exponit Apostolus Paulus, qui cum uerba ipsius poneret, dicentis, Hoc facite in meam commemorationem, hoc est corpus meum quod pro uobis confringitur: & iterum, Hic est calix nouum testamentum in meo sanguine, hoc facite quotiescunq; biberitis in meam commemorationem: subiunxit exponendo, & ait, Quotiescunque enim maducatis panem hunc, & calicem bibitis, mortem Domini annunciate, donec ueniat. Similiter & calicem postquam cœnauit dicens: Hic est calix nouum testamentum, in sanguine meo, quod pro uobis fundetur. Quod dicit, Similiter & calicem, subauditur ἀπὸ κοινοῦ dedit eis. ut sit plena sententia: Similiter & calicem postquam cœnauit, dedit eis. Quia ergo panis carnem confirmat, uinum uero sanguinem operatur in carne: hic ad corpus Christi μυστικῶς, illud refertur ad sanguinem. NATH. Suntne hæc apud Bedam? OEC. Sunt. NATH. Non uidetur aliter intellexisse Hieronymum, quàm tu. dicit enim pro carne agni uel sanguine, suæ carnis sanguinisq; sacramentum: non dicit suam carnem & sanguinem. Et dicit in panis ac uini figura substituens, quod intelligo repræsentare esse. Et quomodo clarius diceret, quàm dum dicit, Quia ergo panis carnem confirmat, uinum uero sanguinem operatur in carne, hic ad corpus Christi mystice, illud refertur ad sanguinem? Itaq; omnino uerisimile est, Hieronymũ in tua fuisse sententia. De Nazanzeno postea sic inquit: Apud Nazanzenũ nullã satis claram sententiam repperi. Dic Oecolampadi, habes ne tu clari quippiam? OEC. Habeo, sed quid tandem illi satis clarũ est? NATH. Modo nobis non sit obscurũ, profer.

OEC.

A OEC. Legimus in ſermone de baptiſmo, αἰδέσθητι τὴν μυστικὴν τράπεζαν ἧ προσῆλθες, τὸν ἄρτον οὗ μετείληφας, τὸ ποτήριον οὗ κεκοίνωκας, τοῖς χριστοῦ πάθεσι τελούμενος. Reuerere myſticam menſam, panem quem ſimul accepiſti, poculum cuius particeps fuiſti, Chriſti paſſionibus initiatus. NATH. Initiato ſufficerent hæc: non ſum tam craſſus, quin uideam quid uelit. Menſam ponit, quam inſtruit pane & poculo: ſed illam myſticam uocat, nimirum quia initiati, Chriſti paſſionem meditantur, & annunciant, et ſe participes meriti Chriſti agnoſcunt: & non adiungit, Reuerere panem, qui eſt ipſiſſimus Chriſtus, ſed myſticum eſſe ſinit. OEC. Etiam ego ſic intelligo, contentus his quæ docentur. Tametſi alijs quoque in locis, de oblatione corporis multo ſecus quàm recentiores, ſed ut Cyprianus & alij ueteres, tradidit: ut in carminibus ad Epiſcopos.

Ὦ θυσίας πέμποντες ἀναιμάκτους ἱερῆες,
Ὦ ψυχῶν ταμίαι μεγακύδεες, ὦ μεγάλοιο
Πλάσμα θεοῦ χείρεσσιν ἐν ὑμετέρῃσι φέροντες.
O ſacrificia mittentes incruenta ſacerdotes,
O animarum glorioſi cuſtodes, ô magni
Figmentum Dei in manibus ueſtris ferentes.

Vides quid ille de ſacerdotibus? Gratiarum actiones apud Deum, & populi curam commendat. Hoc enim inſinuat per incruentas uictimas, & magni figmentũ Dei in manibus. Et profecto nihil perſpicuum eſt apud ueteres pro defendendo illorum errore: proinde conſulto prætereunt. At non pauca illi habent pro nobis. Vis ut ego pro nobis quendam fide, patientia, ſanctimonia, eruditione, autoritate ſummum, adducam ex illis, qui perſpicua de his loquatur? NATH. Quid detrectarem? qui nihil aliud hoc die agere decreuerim. Sed quis ille? OEC. Athanaſius.
B NATH. Quis illum reſpueret? Quid dicit? OEC. In libro quo explanauit, Qui dixerit uerbum contra filium hominis, dimittetur illi: qui autem dixerit contra ſpiritum ſanctum, non dimittetur ei neq; in hoc ſeculo: neq; futuro, quædam ex ſexto Ioannis Capite enarrat. NATH. Recita.

ATHANASIVS IN LIBRO QVO EXPLANAT, QVI *dixerit uerbum contra filium hominis: &c.*

Καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ ἀναγνώσματος παρατήρησις τοιαύτην ἔμφασιν τινὰ περιέχειν μοι δοκεῖ, καὶ δεικνύειν ἀμφοτέρας εἰς αὐτὸν φθάνειν τὰς βλασφημίας, καὶ περὶ ἑαυτοῦ εἰρηκέναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ πνεῦμα. ἵν' ἐκ τοῦ μὲν τὸ σωματικὸν ἑαυτοῦ δείξῃ, ἐκ δὲ τοῦ πνεύματος τὴν πνευματικὴν ἑαυτοῦ καὶ νοητὴν καὶ ἀληθεστάτην θεότητα δηλώσῃ. καὶ γὰρ τὴν μὲν λαβεῖν δυναμένην συγγνώμην, ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου συνέταξεν, ἵνα τὸ σωματικὸν ἑαυτοῦ σημαίνῃ. τὴν δὲ ἀσύγγνωστον βλασφημίαν εἰς τὸ πνεῦμα φθάνειν δεδήλωκεν. ἵνα πρὸς διαστολὴν τοῦ σωματικοῦ τοῦτο λέγων τὴν ἑαυτοῦ θεότητα δείξῃ. τοῦτον δὲ τὸν χαρακτῆρα καὶ ἐν τῷ κατὰ ἰωάννην εὐαγγελίῳ τέθεικε, ὁπηνίκα περὶ τῆς τοῦ σώματος βρώσεως διαλεγόμενος, καὶ διὰ τοῦτο πολλοὺς ἑωρακὼς τοὺς σκανδαλισθέντας, φησὶ ὁ κύριος. τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει, ἐὰν οὖν θεωρήσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον. τὸ πνεῦμα ἐστὶ τὸ ζωοποιοῦν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν. τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν, πνεῦμα ἐστὶ καὶ ζωή. καὶ ἐνταῦθα γὰρ ἀμφότερα περὶ ἑαυτοῦ εἴρηκε, σάρκα καὶ πνεῦμα. καὶ τὸ πνεῦμα πρὸς τὸ κατὰ σάρκα διέστειλεν. ἵνα μὴ μόνον τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀόρατον αὐτοῦ πιστεύσαντες μάθωσι. ὅτι καὶ ἃ λέγει, οὐκ ἔστι σαρκικὰ, ἀλλὰ πνευματικά. πόσοις γὰρ ἤρκει τὸ σῶμα πρὸς βρῶσιν, ἵνα καὶ τοῦ κόσμου παντὸς τοῦτο τροφὴ γένηται. ἀλλὰ διὰ τοῦτο τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως ἐμνημόνευσε τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα τῆς σωματικῆς ἐννοίας αὐτοὺς ἀφελκύσῃ. καὶ λοιπὸν τὴν εἰρημένην σάρκα βρῶσιν ἄνωθεν, οὐράνιον καὶ πνευματικὴν τροφὴν παρ' αὐτοῦ διδομένην μάθωσιν. ἃ γὰρ λελάληκα ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωή, ἴσον τῷ εἰπεῖν. τὸ μὲν δεικνύμενον καὶ διδόμενον, ὑπὲρ τοῦ κόσμου δοθήσεται τροφὴ ὡς πνευματικῶς ἐν ἑκάστῳ ταύτην ἀναδίδοσθαι, καὶ γίνεσθαι πᾶσι φυλακτήριον, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς αἰωνίου. οὕτω καὶ τὴν σαμαρεῖτιν ἀφέλκων ὁ κύριος ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν, πνεῦμα εἴρηκε

C τὸν θεὸν ὑπὲρ τοῦ μηκέτι σωματικῶς αὐτὴν, ἀλλὰ πνευματικῶς διανοεῖσθαι περὶ τοῦ θεοῦ. οὕτως καὶ ὁ προφήτης θεωρῶν τὸν λόγον γενόμενον σάρκα, εἴρηκε, πνεῦμα προσώπου ἡμῶν, χριστὸς κύριος. ἵνα μὴ ἐκ τοῦ φαινομένου νομίσῃ τις ἄνθρωπον ψιλὸν εἶναι τὸν κύριον, ἀλλὰ καὶ πνεῦμα ἀκούων, γινώσκῃ θεὸν εἶναι τὸν ἐν σώματι ὄντα. Porrò & ipsa lectionis obseruatio talem quandam euidentem significationem exhibere mihi uidetur, ac ostendere utranque blasphemiam in ipsum pertingere: deque eodem dictum esse, filium hominis & spiritum sanctum, ut ex illo quidem ostendat se corporeũ esse, ex spiritu autem spiritualem suam & mente perceptibilẽ uerissimamque deitatem monstraret. Nam ueniam posse consequi, ad filium hominis retulit, ut corporeum illum esse significaret. Cæterum blasphemiam non remittendam, declarauit pertinere ad spiritum: ut cum opposita distinctione, corporeum illud dicendo, & deitatem suam ostendat. Hunc autem characterem sermonis in Euangelio secundum Ioannem uidi, quando de corporis manducatione disserens, & ob hoc multos uidens offensos, inquit Dominus: Hoc uos scandalizat? si igitur uideritis filium hominis ascendentem ubi erat prius. Spiritus est uiuificans, caro non prodest quicquam. Verba quę ego locutus sum uobis, spiritus sunt & uita. Nam & hoc loco utraque de seipso dicit, carnem ac spiritum: & spiritum ab eo quod est secundum carnem distinxit, ut non solum uisibile, sed etiam inuisibile, quod in ipso erat, credentes discant: quod & ea quæ dicit non sunt carnalia, sed spiritualia. Quod enim comedentibus suffecisset corpus, ut totius mundi alimonia fiat? Sed ea propter meminit ascensus filij hominis in cœlum, ut illos à corporali cogitatione auelleret, & posthac discãt carnem dictam cibum cœlestem, superne uenientem, & spiritualem alimoniã quam ipse det. Nam quę locutus sum uobis, inquit, spiritus sunt & uita. Quod idem est, perinde ac dicat, quod quidem ostenditur occiditur, pro mundi dabitur alimonia,
D ut spiritualiter in unoquoque distribuatur, ac fiat omnibus conseruatorium in resurrectionem uitæ æternæ. Sic etiam & Samaritanam abstrahens Dominus à sensibilibus, spiritũ dixit Deum, ut neutra de Deo cogitaret illa corporaliter, sed spiritualiter. Sic & propheta uidens uerbum factum carnem, dixit, Spiritus faciei nostræ Christus Dominus: ut ne ex eo quod uisibilis est, putet quis Dominum esse hominem purum: sed & spiritum audiens, cognoscat Deum esse in corpore. Hæc tantus ille uir. Quid tibi de his uerbis uidetur? nõnne in multis nobis suffragantur? NATH. Pleraque secus dicit quàm Lutherus, qui indignatur uobis supra modum, quod antidiastole carnis & spiritus debeat ad carnẽ & spiritũ Christi referri, iam uideo hoc non esse uestrũ cõmentũ. OEC. Etiã Augustinus & Cyrillus alicubi sic exponunt, & Lutherus ipse quoque in Sermone super uerba, Caro mea uere est cibus. Et in Postilla, super Dominicã septuagesimę. NATH. Pulchre etiã docet, ut à sensibilibus ad cœlestia ueniamus, & in unoquoque spiritualiter alimonia ista distribuatur, ubi alij corporaliter corpus manducari uolũt, ægreque ferũt quod ascensionis obijciatur. Eapropter si ueteres audire non dedignati essent, & illum iure non respuissent, ponentẽ uestra duo illa pręcipua fundamenta, nempe spiritualẽ manducationẽ, & corporis ascensionẽ non pati cœnam qualem illi uolunt. OEC. Putas etiam Basiliũ omnino tacuisse? NATH. Tu uideris. OEC. Hoc quod ad monachos scribit, de fide & deuotione habenda in sumptione Eucharistię, nihil curat Philippus: sed quia tanta dicto illo tractanẽ, utique diligentius ab illis erat exponendum. Cæterũ quia olim tractauimus, affirmantes etiam tunc in Eucharistia suscitabula fidei charitatisque esse mysteria, istud iam non repetimus. Hoc iterum addimus, quod & in sua liturgia ac ministerio, panem Dominicum libenter uocarit *ἀντίτυπον*: quod Damascenus parũ apto glossemate diluit, quasi scilicet propterea quia consecratur, desinat esse exemplar. NATH. Vellem quod aduersarij eos Patres qui pro se stant aduocassent, siquidem nihil contra uos militant. Nam si causa

uincunt,

A uincunt, quæ tanto ueterũ consensu, ut aiunt, confessa: quare etiã illi omniũ minime suspecti, nihil dicunt quod illis suffregetur? OEC. Etiã silentium ipsum, si quidem tantum esset, clamaret Patres illos minime suspicatos unquam fore tam male initiatos Christianos, quibus in mentẽ ueniat, tale quid credendũ præscribere, quique terminos quos statuerũt moturi essent. NATH. Apparet. At Damascenus, cui uidetur non ignotũ quod olim sensit publicẽ Græca Ecclesia, probe Melãchthonis sententiam defendit, & Bessarion etiam multorũ autorũ nomina recensens, cum illis facit. OEC. Nequaquam dixerim illos omnino rudes. Hunc gloriosiorem quàm etiam fide digniorem dicũt: illum autem iudicio minus ualuisse, Melanchthon in Hypotyposibus testis est. & siquidem tam probe norũt illi quid ueteres senserint, quare papisticã illam transsubstantiationẽ afferunt, quam certe Melanchthon neque approbat, & ueteribus ignotam cognoscit. NATH. Quare illum non ascripserit, suspicari fecisti. OEC. Nescio an fortuito factum sit. Nam si circumspecte fecisset, neque Theophylacti, quem Vulgariũ uocant, dicta citasset. Inuenire autem poterat ex latinis recentioribus, subsidiarios tales; quales Anshelmi, Guimundi, Lanfranci, Paschasij, Algeri, & id farinæ plurimi. Commendari poterant etiam nostri Clichthouæi, Rofenses, Eccij, ac Fabri, qui omnes eandem cantilenã canunt. NATH. Sint autẽ quales quales illi, in hoc tamen strenui, Nostram enim, inquit Melanchthon de Damasceno, sententiam defendet. OEC. Bellus profecto μελετητὴς est, & alibi acutus disputator, serio loquor: sed hic, & in alijs quibusdam languidus ac imbellis miles. NATH. Quare hoc dicis? OEC. Argumentatur uti omnes qui decipi merentur. NATH. Quomodo? OEC. Principio sensum suum inferunt in scripturas, deinde ratiocinantur ab omnipotentia Dei: & quod temere afferunt, ineffabilis cuiusdã modi prætextu fucant & cõfirmant. Hæ sunt huius

B & similium inuictæ copiæ. Ab his scilicet discemus, quod nouum, quod uetus dogma. NATH. Est ut dicis? OEC. Omnino. NATH. Infirmas itaque lanugines illas, uel minima diuini spiritus aura difflabit. OEC. Vbi ingruerint turbines, non subsistunt ædificia, quę super harenam extructa. NATH. An non super firmã petram uerbi Dei ædificarũt omnes illi? OEC. Non assentior, quoties sensum suum inducunt. Speciem enim uerbi Dei afferunt, uerbũ Dei non afferunt: id quod hæretici passim facere solent, omnesque uolũt uideri uerbo Dei niti. NATH. Prudenter igitur agit Melanchthon, quod horum testimonia non ascribit. OEC. Prudentius mea sententia facturus, si hostes pro hostibus habuisset, nullãque taliũ hyperaspistarũ fecisset mentionẽ. Sanẽ Carolostadius & Vuiclephus Antichristi hostes, quos mox insectatur, qualescunque tandem sint, certe non pessimi mortaliũ, minus flagellari, quàm isti laudari merenẽ. NATH. Abstinuisse uelim hunc ab his moribus, maxime cum scribat, se scriptis suis neminẽ uoluisse lædere. OEC. Profuisset causæ suæ: sed quis sapit omnibus horis? NATH. Pergamus igiẽ ad alia. Vos, inquit, ex ueteribus scriptoribus ad summũ duos locos, nec plures ad confirmandam sententiã uestrã proferre: estis ne adeo testimoniorũ inopes? OEC. Dij meliora: iustior nobis testiũ est copia. nescio tamen quos duos dicat, num Tertullianũ et Origenẽ, uel aliud par quoddã. quamuis non à copia, sed à fide testiũ, ueritas addiscitur. Pluris enim apud me fuerit unica unius Augustini exactior sententia, quàm sexcentorũ Lanfrancorum & Guifortorum testimonia. Verum ita solent Rethores, ut suam quidem causam magnificam, aduersariorũ autem contemptissimam reddant. Quid si usurus sis in castris nostris plurimos, quos ille suarum partium autumat? NATH. Videre cupio, qui nam illi? OEC. Legito quæ de concilijs scribit. NATH. Apparet hanc causam, inquit, & in ueteribus cõcilijs agitatã: nam & in decretis citatur fragmentũ symboli Ephesini non aspernandũ. OECOL. Bene coniectat, agitatam dicit; sed res postulabat aliquot testimonia recitari, quod non facit.

C facit. Age ut cognoſcat nos etiã hac in re multo diligentiores fuiſſe, expendamus quid in illis actum ſit: uidebiturq́ꝫ ſententia noſtra antiquis Synodis nihil cõtradicere. Nunquam enim illas quantum ad dogmata aninet, paruifecimus: imò mire ſuſpeximus. NATH. Laudabo te ſi bona fide quædam inde citaris. OEC. Eam ob cauſam dudum ieram domum, græca iſta collectanea allaturus. NATH. Maxime mihi probantur Niceni et Epheſini cõciliorum dogmata. OEC. Et ego illis libenter ſubſcribo, & quæ in his acta ſunt recitabo. NATH. Præualebis igitur & tu grauiſſimorũ teſtimoniorũ, ſi aſtipulabũtur, numero. Examinatim tibi aduolabunt admirabiles ac diuini Patres. nam quales poſteritas non habuit, & fortaſſis nec habitura eſt, illis conſilijs interfuerunt. Quid igit̃ in illis, maxime Niceno, decretum? ego in meo codice præter ſymbolum fidei & capitula quædam, quæ tunc fortaſſis cõdere proderat, nihil lego, præſertim de euchariſtia nihil inuenio. OEC. Non mirum eſt. In actis habent Græci & alia de Paphnutio, ac philoſopho quodam, deq́ꝫ Conſtantino, quibus nos Latini caremus. Sanè quę citabimus, attentos requirunt. Quid enim de ſacramentis ſentiendum, probe docebit Canon. Leguntur duo capita, unum de baptiſmo, alterũ de cœna diuina: ambo legemus, & primum de baptiſmo. NATH. Recita primum Græce, & dein interpretator.

EX CONSILIO NICENO.

περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

Τὸ βάπτισμα ἡμῶν, οὐ τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς κατανοητέον, ἀλλὰ τοῖς νοεροῖς. ὕδωρ ὁρᾷς; νόει μοι τὴν ἐν τοῖς ὕδασι κρυπτομένην τοῦ θεοῦ δύναμιν. ἐν γὰρ πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ βαπτίζεσθαι ἡμᾶς οἱ ἱεροὶ διδάσκουσι λόγοι. ἐν γὰρ πίστει τοῦ βαπτίζοντος, καὶ τοῦ βαπτιζομένου, διὰ τῆς ἱερᾶς ἐπικλήσεως πλήρη τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ πνεύματος, καὶ τοῦ θείου πυρὸς νόει τὰ ὕδατα. αὐτὸς γάρ, φησί, βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. κατέρχεται μὲν οὖν βαπτιζόμενος ὑπεύθυνος ἁμαρτημάτων, καὶ τῇ τῆς φθορᾶς δουλείᾳ ἐνεχόμενος. ἀνέρχεται δὲ ἐλευθερωθεὶς τῆς τοιαύτης
D δουλείας, καὶ τῆς ἁμαρτίας υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ κληρονόμος χάριτι αὐτοῦ γεγονὼς, συγκληρονόμος δὲ Χριστοῦ, αὐτὸν ἐνδυσάμενος τὸν Χριστόν. καθὼς γέγραπται, ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε.

DE SANCTO BABPTISMO.

Baptiſma noſtrũ non ſenſibilibus oculis, ſed mentalibus conſiderandum eſt. Aquam uides? Conſidera diuinam uim, quæ in aquis latet. Nos enim ſpiritu ſancto & igni baptizari tradũt ſacra eloquia. Nam in fide eius qui baptizat, & eius qui baptizatur per ſanctã inuocationem plenas ſanctificatione ſpiritus, & diuini ignis cogita aquas. Ipſe enim, inquit, baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. Itaq́ꝫ deſcendit quidẽ is qui baptizatur, peccatis obnoxius, & corruptionis ſeruitute detentus: aſcendit autẽ ab ea ſeruitute & peccatis liber, filius Dei & hæres gratia Dei factus, cohæres autem Chriſti, ipſum indutus Chriſtum. ſicut ſcriptum eſt: Quotquot baptizati eſtis in Chriſtum, Chriſtum induti eſtis. Hucuſq́ꝫ Canon. Vides hic in baptiſmo ſacramentorum rationem? Ex duobus enim quæ uario modo accipiuntur, unum efficitur. eſt enim ſenſibile & externum, eſt etiam inuiſibile & latens, quod per illud ſignificatur: non quod fiat ſubſtantialis uel perſonalis unio duarum naturarum, neq́ꝫ enim aqua baptiſmi ipſe ſpiritus ſanctus eſt, uel ſpiritus ſancti gratia, quam in aqua intelligimus, ita ut duo illa unam nobis naturã ac ſubſtantiam conſtituant: ſed uno uocabulo ſignificans et ſignificatum recenſentur, ut dum uno uocabulo duo cõtinentur, quaſi in una natura partim ſenſuum, partim mentis ſeruiant uſui, minus tamen illis quàm huic. NATH. Hoc nimirum uide-
Canonis intellectus. tur uelle Canon: Externis oculis aquam, internis uirtutem Dei contemplandã tribuit. Sed quomodo latet in illa diuina uis? OEC. Neq́ꝫ hic craſſum licet intelligere, ita ut elementũ, rei ſummæ cuius non eſt capax, particeps fiat. Aqua enim quoniam inſenſata eſt, ac rationis expers, gratiam ſpiritus ſancti, cuius ſola mens domicilium eſt, in ſe non habet. Nam ut annulus nuptialem fidem in ſe non continet, ita

A tinet, ita nec illa tantam gratiā. Sed utentibus illo symbolo legitime, uere & absq; damno gratia adest. Hoc Canon aperte habet, dicens: In fide eius qui baptizat & baptizatur, per sanctā inuocationē plenas sanctificatione spiritus & diuini ignis cogita aquas. Quibus uerbis monet, Vide quomodo lateat uis, quid ue gratię sanctificationis sit capax: quasi dicat, Ad fidem respiciendum erit, si spiritus sancti uasculum inquiris. sicut annulus per se non est capax fœderis, sed in fide sponsi & sponsæ, per mutuam promissionē, cogita annulū coniugalis fœderis indissolubile uinculum possidere. Et uident externi oculi nihil præter annulum, interni uero matrimonij uinculum. NATH. Hoc satis perspicuum est. OEC. Obserua interim per inuocationem, tantam gratiam & in fide consecutū iri. Vt aūtem spiritus sanctus reformet ac innouet, & à peccatis purget pectus, conscientiamq; serenet, ipse nouit. Nam is modus ineffabilis est, quomodo ex saxeo corde carneum fiat, ex cæco ac bruto intelligēs ac diuinarū rerum conscium. Satis enim miraculorum hic est. Hoc & Cyrillus dilucide tradit, respōdens Iuliano apostatæ, ridenti nos aqua à peccatis sanctificari, quæ corporis morbos non tollat: & crassius uim diuinam elemento nos tribuere suspicanti. NATH. Oro ne graueris & id recitare. Multi enim sumus ad hæc capienda parum exercitati, tibiq; nonnulli minus credunt. OECOL. Libens narro, ut inde alia quæ Cyrillus uir doctissimus scripsit, rectius intelligantur.

CYRILLVS CONTRA IVLIAnum libro septimo.

CVm prius deposuerimus tenebras leuitatis Græcorum à mente nostra, & dæmoniorū turbis ualedixerimus, omnemq; ipsorum pompam & cultum prudentissime respuerimus, & tunc ueritatis lumine mentalem cordis oculum di
B latauerimus, agnoscentes eum qui natura & uere omniū natiuitatis autor, & maximus rex ac Deus est: confitemur fidem in patrem et filium et spiritum sanctum, & ita ad alterius uitæ exordium uenientes, ingressi ueræ pietatis semitas, Christo annuente iustificamur. Per illum enim nobis misericors est pater, iustificante legislatore, & ab omni nos crimine liberante, & pœnam pręuaricationum remittente, & etiam in mente sanctificante per spiritum sanctum, & reformante nos modo quo ipse nouit ad nouitatem mentis castę ac iustæ. Quis tum adhuc condemnet, uel quæ sit macula, dicere non possum. Vides ibi quō spectet beatus Pater, cui sanctificationem tribuat, quantam misericordiam patri, quantum fauorem Christo, quantā efficaciā spiritui: reformandi autem modum Deo relinquat? NATH. Video. Recita nunc quæ de cœna Dominica traduntur.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ἐπ' αὐτὴν μυστηρίου τιμίου σώματος καὶ αἵματος χριστοῦ.

Ἐπὶ τῆς θείας τραπέζης πάλιν κἀνταῦθα, μὴ τῷ προκειμένῳ ἄρτῳ, καὶ τῷ ποτηρίῳ ταπεινῶς προσέχωμεν, ἀλλ' ὑψώσαντες τὴν διάνοιαν, πίστει νοήσωμεν κεῖσθαι ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης τραπέζης τὸν ἀμνὸν τοῦ θεοῦ, τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀθύτως ὑπὸ τῶν ἱερέων θυόμενον, καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα ἀληθῶς λαμβάνοντας ἡμᾶς πιστεύειν ταῦτα εἶναι τὰ τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως σύμβολα. διὰ τοῦτο γὰρ οὔτε πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ' ὀλίγον, ἵνα γνῶμεν ὅτι οὐκ εἰς πλησμονήν, ἀλλ' εἰς ἁγιασμόν.

DE DIVINA MENSA ET DE SACRAMENto preciosi corporis & sanguinis Christi, super illam.

ITerum etiam hic in diuina mensa, ne humiliter intenti simus ad propositū panem & poculū, sed exaltata mente, fide consideremus situm esse in sancta illa mensa agnum Dei, tollentem peccatum mundi, qui non uictimarum more à sacerdotibus sacrificatur: & nos uere preciosum illius corpus & sanguinem sumentes credere, hæc esse nostræ resurrectionis symbola. Nam propter hoc neq; multum

C accipimus, sed parũ, ut sciamus quod hæc non satietati, sed sanctimoniæ seruiant.

NATH. Gratificabere aduersarijs tuis, prolato hoc Canone. Nónne iterum habebunt quo gloriabuntur? Nónne illis assentiri uidetur? OEC. Fieri potest, ut aliquandiu glorientur. Palata enim uiciata pro solito sapore iudicant. Tu si sapienter contuleris, actum esse de illis testabere. Vide quomodo statim eandem hic rationem esse uelit, quę & in sacramento baptismi. quia inquit, Etiam hic: hoc est, sicut de baptismo disseruimus, ita etiam hic fieri oportet. Vides hic panem & uinũ proponi, caue ne ad illa spectes, mentalibus tibi oculis opus est: sicutęꝙ alibi fide considerası latentem in aqua uim Dei, ita hic fide considera agnum tollentem peccata mundi, mensæ superimpositum. Signanter dicit, ne humiliter intendamus. Quid est humiliter intendere? Nimirum iuxta sensus iudicare, et nihil amplius spectare, quàm quod obuiũ est sensibus. Humiles intellectu erant Capernaitę, qui carnem sensibus propositam uolebant, & carnali ac communi more mãducandam præcipi putabant. Nec minus humiles Semicapernaitæ, qui satis capiunt carnem Christi non communi modo manducandam poponi: sed nihilominus sensibus, quod menti proponitur, carnaliter edendum dari uolunt. Atqui sensibus nihil proponitur, sublimiori modo adest, quàm quod ad sensus ullo modo pertineat. Oculi eñi carnei nec uisibiliter nec inuisibiliter obuiã habent in pane carnẽ: oculi aũt mentis pręsentẽ habent, etiã sensibus maxime absentẽ. Mens enim altius euehitur. Quid ad sensus nostros his quæ in tempore, in motu, & in loco præsentia sunt, addictos pertinent ea quæ olim præterierunt, & iam non sunt? ut quod Christus passus est, & quod Christus resurrexit. Quid nunc ad sensus ea, quæ post multa tempora futura sunt? ut quod resurgemus, & Christi claritati configurabimur. Nihil horum sensus nunc capit, & tamen in sacramento hæc assunt: sed propterea sensus non decipitur, quia nihil ei proponitur. At mens apprehendit quæ olim facta, & quæ

D futura, & quæ loco absunt, tanquam futura, dum uel in signo proponuntur: & siquidem spiritus sanctus sua operatione assit, etiam maximorum donorum capax fit, non solum mens, sed & caro nostra per fidem mentis, dum sensus menti seruit, & symbolo foris admonetur. Igitur menti non solum agnus pręsens, sed is agnus, qui pro peccatis mundi occiditur, & qui resurgit, quãuis olim occisus sit à Iudæis: illum oculis contemplamur, ut nunc finit nostra mortalitas, & contemplando ac credendo mens accipit & manducat, fideꝙ panem ac uinum cognoscit nostræ resurrectionis signa. & non aliter agnoscit uere sic significatiua, nisi credat: nempe quod sicut grana, quæ in terram cadunt mortua, multum fructum & panem nobis producunt, panisꝙ frangitũ ut edatur & pascat, inꝙ uita conseruet: ita & mens cognoscens, quod Christus moritur, ut resurgat, et resurrectione sua nobis quoꝙ resurgendi autor fiat, credendo illorum donorũ particeps fiat. Hæc igitur qui credimus, accipimus corpus Christi, & sacramentum corporis Christi uere. Caro enim eius in nobis est, & nos in illo: quia spiritus eius nos uiuificat, & membra capiti adunat, unde ut prior Adam mortis nobis autor, ita posterior uitæ. Spiritualis enim mand ucatio per fidem efficit, ut maneamus in Christo, & ipse quoꝙ in nobis, participatione etiã naturali. sed de his postea. NATH. Dicit uere accipere corpus & sanguinem credentes, nónne satis perspicue? OEC. Sed adhibe modum, ne humilius quàm par est sapias et credas: hac fide tuum erit corpus, eritꝙ tibi cibus ac resurrectio, ultra autem addit. Propterea parum accipimus de his, pane scilicet & uino: sufficit enim parum ad significationem & eleuationẽ mentis. Atqui Christus totus sumitur, & pedes ac intestina cum capite agni in figura ut edantur præcepta sunt. Non sunt enim elementa hæc ordinata ad satietatem, sed ad sanctimoniam, quæ nobis constat fide in Christũ passum, non fide qua humiliter sentimus in pane corpus Christi latẽs. NATH. Mallẽ alios interpretes huius Canonis,

quàm

A quàm te:non quod uerbis tuis fidem non habeam,sed expertus es,quàm difficile alijs persuadeas. OEC. Etiam sine calcare tuo id facturus eram. Obseruaui enim & alios sic de sacramentis disserentes. Nam & Chrysostomus in homilia,ante uerba quæ citat Melanchthon,sic scribit.

CHRYS. IN HOMIL. LXXXIII.

Πειθώμεθα τοίνυν πανταχοῦ τῷ θεῷ, καὶ μηδὲ ἀντιλέγωμεν, κἂν ἐναντίον δοκεῖ τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς καὶ ταῖς ὄψεσι τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ἔστω καὶ λογισμῶν καὶ ὄψεως κυριώτερος αὐτοῦ ὁ λόγος. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μυστηρίων ποιῶμεν, μὴ τοῖς κειμένοις μόνοις ἐμβλέπωμεν, ἀλλὰ τὰ ῥήματα αὐτοῦ κατέχωμεν. ὁ μὲν γὰρ λόγος αὐτοῦ ἀπαραλόγιστος. ἡ δὲ αἴσθησις ἡμῶν εὐεξαπάτητος. οὗτος οὐδέποτε διέπεσεν. αὕτη δὲ τὰ πλείονα σφάλλεται. ἐπειδὴ οὖν ὁ λόγος φησί, τοῦτ' ἐστὶ τὸ σῶμά μου, καὶ πειθώμεθα, καὶ πιστεύωμεν, καὶ νοητοῖς αὐτὸ βλέπωμεν ὀφθαλμοῖς. οὐδὲν γὰρ αἰσθητὸν παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Χριστός, ἀλλ' αἰσθητοῖς μὲν τὰ πράγματα, πάντα δὲ νοητά. οὕτω καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι, διὰ αἰσθητοῦ μὲν πράγματος γίνεται τοῦ ὕδατος τὸ δῶρον, νοητὸν δὲ τὸ ἀποτελούμενον ἡ γέννησις καὶ ἀνακαίνισις. εἰ μὲν γὰρ ἀσώματος ἦς, γυμνὰ μὲν αὐτά σοι τὰ ἀσώματα παρέδωκε δῶρα, ἐπειδὴ δὲ σώματι συμπέπλεκται ἡ ψυχή, ἐν αἰσθητοῖς τὰ νοητά σοι παρέδωκεν. πόσοι οὖν λέγουσιν ἐβουλόμην αὐτοῦ τὴν μορφὴν ἰδεῖν, τὸν τύπον, τὰ ἱμάτια, τὰ ὑποδήματα, ἰδοὺ αὐτὸν ὁρᾷς, αὐτοῦ ἅπτῃ, αὐτοῦ ἐσθίεις, καὶ σὺ μὲν ἱμάτια ἐπιθυμεῖς ἰδεῖν. αὐτὸς δὲ αὐτόν σοι δίδωσιν οὐκ ἰδεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ φαγεῖν καὶ ἅψασθαι καὶ λαβεῖν ἔνδον. Credamus igitur ubiq; Deo,sed ne cõtradicamus,etiam si cõtrariũ uideatur nostris rationibus et oculis,quod dicitur:sed sit etiã rationibus & uisu magis ratus sermo eius. Sic & in ipsius sacramentis faciamus: ne solũ spectemus in ea quæ proposita,sed & uerba eius retineamus.Sermo enim eius decipere nequit,sensui uero nostro facile imponitur.Ille nunq; excidit,iste sæpius labitur.Itaq; sermo dicit,hoc est corpus meũ, & persuadeamur & credamus, & mentalibus oculis ipsum uideamus.Nihil enim sensibile tradidit nobis Christus:

B sed res quidẽ sensibiles sunt, omnia autẽ intelligibilia sunt. Sic & in baptismo,per rem quidẽ sensibilem fit aquę donũ:quod autem perficitur,nempe regeneratio & renouatio,mẽte percipit.Nam siquidẽ incorporeus esses,nuda hæc tibi omnia tradidisset dona:quia aũt corpori cõiuncta est anima tua,in rebus sensibilibus ea quę mente percipiunt tibi tradidit.Quot nunc dicũt,uellem eius figurã uidere,uestes, calciamenta:Ecce ipsum uides,ipsum tangis,ipsum manducas,& tu quidem uestes uidere cupis:ipse aũt se tibi dat non solũ ut uideas,sed et ut manduces & tangas, & introrsum sumas. NATH. Agnosco imitationẽ Canonis: sed quid, dum ille sic urget ut uerbũ Dei præualeat rationi:Nonne hoc agit, ut reiecto omni tropo,rigorẽ literæ sequamur:& si tropũ admiserimus,rationẽ nõ Christũ audiamus? OEC. Non huc tendit oratio. Petrus peruicacior erat,suum diuino sensui præferens. Tales & hodie sunt, qui nihil nisi terrenũ sectantes dicunt, Quid hic præter panem & uinum:quæ illic Domino seruitus exhibetur: Spectant solũ quod proponitur:quò autem uerbum ducat Dominicũ,non curant,& mente Christum ac eius merita non considerant. Si ad hæc respexeris, sequentia uerba cohærebunt. Nihil enim sensibile,inquit,tradidit Christus, licet dederit panem ac uinum:non quod panis & uinum non sint sensibilia, sed quod in illis mentem hærere noluit. Nam in suum corpus,quod est panis uitæ subuehit,dicẽs,Hoc est corpus meum: perinde ac dicat,Hoc licet panis sit,significat tamen tibi corpus,& quid illo perficiam te docebit.Quæ non uides,mente comprehendas. Vnde & in baptismo similis est mentium exercitatio.At si dicas,quid ad hoc nobis opus pane:Respondet: Corporei sumus,& huiusmodi symbolis opus habemus, quibus admoneamur & congregemur. νοητὰ enim uocat, quæ mente percipiunt & intelligibilia. Vnde ex hac intelligentia posteriores sermones apud Chrysostomũ omnes clari sunt.Christũ uidemus,sed quibus oculis:animi:tangimus, sed quibus manibus: animi:mãducamus, sed quibus dentibus:animi. nihil enim sensibile tradit. Vera

A quæ iam intelligimus, operatione graui onerati sumus: sed pauca quædã pro mul tis, eademq́ factu facillima, & intellectu augustissima, & obseruatione castissima, ipse Dominus, & apostolica tradidit disciplina, sicuti est baptismi sacramentum, & celebratio corporis & sanguinis Domini. Quæ unusquisq́ quum perceperit, quò ferantur imbutus agnoscit, ut ea non carnali seruitute, sed spirituali potius li bertate ueneretur. Vt aũt literam sequi, & signa pro rebus quæ his significantur accipere, seruilis infirmitatis est: ita inutiliter signa interpretari, male uagantis er roris est. NATH. Quid ad tam aperta uel mutire possunt? OEC. Alij respon dent: Stet pro illis Augustinus, Ecclesia autem & omnes alij nobis astipulantur. quasi scilicet Ecclesiæ mentem ignoraret Augustinus. Alij uero subargutantur, et dicũt: Hoc de celebratione & actione dicit, non de sacramento corporis. NATH. Tales mihi sponte peccare uidentur, esseq́ indigni uenia. Oportebat uel ex uer bo celebrandi admoneri, quàm puram ac spiritualẽ esse nostram seruitutem de ceat, & dissimulamus, fingimusq́ quasi aliò respiciat. Nunquam potero illorum sequi friuolas nugas. OEC. Etiamsi non contemnantur, poterunt ex eodem libro iterum confundi. NATH. Quo dicto? OEC. Sic legitur cap. 16.

AVGVSTIN. LIB. III. CAP. XVI.

SI autem flagitium aut facinus iubere uidetur, figurata locutio est: Nisi mãdu caueritis carnem filij hominis, non habebitis uitam in uobis. facinus uel flagi tium uidetr iubere. Figura ergo est, præcipiens passioni Domini cõmunicandum: & suauiter atq́ utiliter in memoria recondendum, quod pro nobis caro eius cru cifixa & uulnerata sit. NATH. Nec hæc dicta diluerint facile, qui Augustinum B non totum reijciunt. OEC. Est quod ganniant: Illis solum facinus præcipi, qui ut Capernaitæ quasi è macello cadauer deuorare cogitent. NATH. Fucus est. Etenim si sacramentalem illum modum, quem dicunt, manducandi nosset Au gustinus, rectè ascripsisset, esse modum quo caro edatur carnaliter, citra crudelita tem & flagitiũ: sed tantum spiritalem hunc modũ, à catholicis edoctus erat. OEC. At contendendi apud illos nullus finis. Age adhuc apertius ostendã ex Hesychio presbytero Hierosolymitano, quid sentiendum sit, et quomodo exaltanda mens.

HESYCHIVS LIB. VI. CAP. XXII.
in Leuiticum.

QVi comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo quod comedit, & dabit sacerdoti in sanctuariũ, nec contaminabunt san ctificata filiorũ Israel, quæ offerunt Domino: ne forte sustineant iniquitatem deli cti sui, cum sanctificata comederint. Ego Dominus, qui sanctifico eos. Sancta san ctorũ sunt proprie Christi mysteria, quia ipsius est corpus, de quo Gabriel ad uir ginem dicebat: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi, ideo quod nascet ex te sanctũ, uocabit filius Dei. Sed & Esaias, Sanctus Do minus & in altis habitat: in sinu uidelicet patris. Ab hoc eñ sacrificio nõ solũ alie nigenas & inquilinos & mercenarios prohibuit, sed & ne per ignorantiã percipe rẽt præcepit. Per ignorãtiã aũt percipit, qui uirtutẽ & dignitatẽ eius ignorat, nem pe qui nescit quod corpus hoc & sanguis est secundũ ueritatẽ, sed mysteria quidẽ percipit, nescit aũt mysteriorũ uirtutẽ. Ad quem Salomon dicit, uel magis spiritus qui in eo erat: Quando sederis ut comedas cum principe, diligenter attende quæ posita sunt ante te. Aperte & ipse cõpellens et cogẽs ignorantẽ, addere quintã par tem. Hæc eñ Quinta addita, intelligere nos intelligibiliter diuina & mystica facit. Quid sit aũt Quinta, ipsa te uerba legislatoris docere possunt. Ait eñ, Addet quin tam partẽ cum eo quod comedit. Et quomodo eius quod iam comedit & cõsum psit, addere quis quintã possit? neq; enim aliud aut aliunde, sed de ipso & cum eo,

C uel ficut LXX. fuper ipfum iubet, adde Quintā. Ergo Quinta eius fuper ipfum fermo eft, qui prolatus eft ab ipfo Chrifto, fuper Dominicū myfteriū. Ipfe enī liberat nos ab ignorantia, & additus prohibet ne carnale quippiam & terrenum de fanctis arbitremur: fed fancit, ut diuine ea & fpiritualiter accipiamus, quod Quinta proprie nominat. Quia qui in nobis eft diuinus fpiritus, & fermo quem tradidit, fenfus qui in nobis funt cōponit, & non folum noftrū guftum producit ad myfteriū, fed & auditū & uifum & tactū & odoratū, ita ut nihil in eis minori rationi & infirmæ menti proximū, de his uidelicet quę ualde fuperna funt, fufpicemur. Quicunq; ergo fanctificata per ignorantiā comederit, ignorans eorum uirtutē, ficut diximus, addet Quintā eius fuper eo, dabit facerdoti in fanctuariū. Sanctificationē enim myftici facrificij, & à fenfibilibus ad intelligibilia tranflationē fiue cōmutationē, ei qui uerus eft facerdos, uidelicet Chrifto oportet dari: id eft, ipfi de eis miraculum cedere & imputare, quia per eius uirtutē, & prolatū ab eo uerbum, quæ uidentur tam fanctificata funt, ut cunctū carnis excedant fenfum. Recte ergo addidit: Nec cōtaminabunt fanctificata filiorū Ifraël, quæ offerunt Domino, ne fortè fuftineant iniquitatem delicti fui, cum fanctificata comederint. Qui enim Chrifto fuorum myfteriorū fanctificationē imputant, & addētes fibimetipfis Quintā quæ prolata eft, uidelicet uerbū eius, quod producit fenfus noftros ad fublimiora: non contaminant fancta fanctorum, utpote qualia oportet de eis intelligentes, fed nec inducunt fuper fe iniquitatem delicti in comedendo fancta fanctorum. Nec enim ut ad cōmunem accedunt cibum, fed ficut ad myfticum et terribilem ac cœleftem accedunt: ad quem qui temere accedunt, non fimpliciter peccant, fed iniquitatem delicti fui portare dicuntur. Delictū autem proprie à legiflatore dicitur peccatum, quod in Deum committitur: & ea quæ ad hoc pertinent, in facrificijs quæ pro de-

D lictis offeruntur pridem oftendimus. Vnde & nunc quum dixiffet, Ne fortè fuftineant iniquitatē delicti fui: recte fubdidit, Ego Dominus qui fanctifico eos. oftendens quod delictum, id eft, impietas in Deum, incompetens fanctorum perceptio appellatur. Tendit enim ad Deū fanctificantē eos, qui modo quo oportet confumunt, & qui fanctificationis caufa, non autem contaminationis propofuit fuum myfterium. Admirari autem nimis legiflatorē oportet, quod et ubiq; difcretione ufus eft, & Dominicum myfterium fignificans fecundum LXX. duntaxat tranflationem, fanctorum fancta illud appellauit, quia facrificium fancti fanctorum eft. Ifraël autem addens, fidelem populū per hoc fignificauit, id eft, eum qui per myfticum hoc facrificium Deum uidet, & propterea proprie Ifraël appellatur. Hij quæcunq; confecrant Domino, id eft, quæ ex femetipfis in Dominicum facrificium afferunt, fancta fanctorum fiunt. Corpus enim ex eis cōficitur Chrifti, qui quia primitiæ eft noftræ confperfionis, recte ex noftris primitijs conftitit. NATH. Audiui libens hoc teftimoniū: fed uide, an non aduerfarij dicere poffint, Manifefte hic contineri, eos ignorare uirtutem huius facramenti, qui nefciunt quod corpus hoc & fanguis fit fecundū ueritatem. OEC. Scio illos etiam in plano impingere, & amplexari ea quæ pro fua fententia uidenī, neglectis his quæ contra fe pugnāt. Nam nec nos negamus, ut prius dixi, hoc corpus & fanguinē effe fecundū ueritatē. Nam licet panis per fe fit typus dūtaxat, Ecclefia tamen typo non eft contenta, & mente uerum corpus per typum apprehendit, id quod ἐπιπέμπτον uocat fcriptura, id eft, aliquid fuper quinque, quod interpretantur Quintam cum eo. Hæc autem Quinta erit, uerbum Domini, Hoc eft corpus meum. NATH. Sifte fermonē: fi addendū eft uerbum hoc, plane uicerunt. Quid enim aliud clamant aduerfarij, quàm uerbum Domini? OEC. Nemo ideo fuccenfet: neq; controuerfia eft de autoritate uerbi Domini, fed quæ fit uis uerborum quæritur, & quid nam exigant, expendendum relinquitur. Itaque ne claudas aures expofitioni, obferua, potius

A potius quid subdat Hesychius, dicit enim: Additus sermo ille prohibuit, ne carnale quippiam de sanctis arbitremur: sed sancit ut diuine ea ac spiritualiter accipiamus, quod Quinta cum eo ὑπεραναφορὰν appellatur proprie. Vult igitur ut correctis sensibus, à sensibilibus ad intelligibilia transferamur. Tantum enim non clamat, hoc tibi nūc non sit panis loco; non est quod externis sensibus seruias: symbolum est alterius cœlestis panis, quem mentis tuæ oculis uide, dentibus preme, in odore unguentorum eius nares imbue. Commendatum tibi potius sit quod significat, quàm quod externis oculis sese offert: hoc uera fide amplectere, hoc summa dilectione colito, ita sanctificabis sacrificium, ita liberaberis ab ignorantia, ita à sensibilibus ad intelligibilia te transferes. Atqui non cuiuslibet est, ad tantam contemplationem uenire ex symbolis, ita ut sanctū etiam sibi fiant: sed Christi sacerdotis beneficio contingit his uerbis sic institui, ut hunc panem tantæ rei consecratum discamus, cuius etiam spiritu fit, ut in ipsum rapiamur, & unum cum ipso corpus efficiamur. Hinc etiam apparet, qui rei fiant corporis & sanguinis Christi. NATH. Iam uideo quantum adhuc humi repant aduersarij, quamq; fœde contendant de re quam nesciunt, & scire nolunt. OEC. Si hæc spectarent, pax omnibus esset, uideretur quomodo idem corpus Christi in multis locis fractum non minuatur, nec consumatur: quomodo totum in parte qualibet, quomodo tantum ab uno quantū à mille sumatur, & quomodo materia panis assit & non assit, & uale quidem dicatur sensibus, aberrentq; sensus, & non aberrent: & quos sermones stupescunt ac irrident ethnici, eos ueros esse experiantur initiati. Verū nisi hæc capiant, necesse est ut & ueteres scriptores non intelligant, et aliorū uel errores cōfirment, uel nouos absurdiores statuant, proh maxima Ecclesiæ Christi iactura. NATH.

B Non est hic deplorandi locus. OEC. Vide si hæc intelligantur, an non intellectu faciles sint, quidā loci Hieronymiani, qui quosdā torquent. NATH. Quos dicis?

HIERONYMVS AD HEDIBIAM IN DICTVM Domini, *Non bibam amodo, &c.*

EX hoc loco quidam mille annorum fabulam struunt, in quibus Christū regnaturū esse corporaliter contendunt, & bibiturū uinū quod ex illo tempore usq; ad consummationē mundi non biberit. Nos autem audiamus, panē quem fregit Dominus, deditq; discipulis, esse corpus Domini saluatoris, dicēte ipso, Hoc est corpus meum: et calicem illum esse, de quo iterum locutus est, Bibite ex hoc omnes. Hic est enī calix noui testamenti, qui pro multis effundet in remissionē peccatorū. Iste est calix de quo in propheta legimus, Calicem salutaris accipiā & nomen Domini inuocabo. Et alibi: Calix tuus inebrians quàm præclarus est. Si enim panis qui de cœlo descendit est corpus Domini, et uinū quod discipulis dedit sanguis est illius noui testamenti, qui effunditur in remissionē peccatorū: Iudaicas fabulas repellamus, et ascendamus cum Domino in cœnaculū magnū stratum atq; mundatū, et accipiamus ab eo sursum calicē noui testamenti, ibiq; cum eo pascha celebrantes inebriemur ab eo uino sobrietatis. Non est enim regnum Dei cibus & potus, sed iusticia & gaudium, & pax in spiritu sancto. Nec Moses dedit uobis panem uerū, sed Dominus Iesus: ipse conuiua & conuiuiū, ipse comedens & qui comeditur: illius bibimus sanguinē, & sine ipso potare non possumus, et quotidie in sacrificijs eius, de genimine uitis ueræ & uineæ Sorek, quæ interpretatur electa, rubentia musta calcamus, & nouum ex his uinū bibimus in regno patris, nequaquam in uetustate literæ, sed in nouitate spiritus, cantantes canticū nouum, quod nemo potest cātare, nisi in regno Ecclesiæ, quod est regnū patris. NATH. Et ego censuissem hæc dicta illis suffragari, & adhuc appareret, nisi aliam dudum sententiam accepissem, iam perplexus nō probe intelligo. Corpus enim Domini, idest panē qui est sacramentū corporis, dicit esse panē, qui de cœlo descendit: & uinum quod

C quod dedit discipulis, sanguinem suum noui testamenti. Nonne hoc satis confirmat aliorum sententiam? OEC. Sed cur non expendis, quid uelit dicens: Ascendamus in cœnaculum magnum stratum, & accipiamus ab eo sursum. Non consectas quid hoc uelit? An non hoc est exaltare mentē, ultra sensibilia ista. Inferius cœnaculum sensuum est, superius mentis, cui puro & mūdato se Dominus reuelat: illic pascha nostrum ac transitum facimus à terrenis ad cœlestia, lætitiaq; perfruimur sobria, citra cibum potumq; corporalem. Ibi quia Christus se reuelat, se communicat, pasciturq; fide nostra, & nos fide ipso pascimur & reficimur, lætiq; nouo spiritu cantamus noua cantica. NATH. Video quàm sincere & religiose locuti fuerint, & intelligo aliqua ex parte phrasin illius purius quàm antea. OEC. Intelligis igitur & illud Hieronymi in epistola ad Titum: Tantum interest inter panes propositionis & corpus Christi, quantū inter umbram & corpora, inter imaginem & ueritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa, quæ per exempla figurabantur. NATH. Videor mihi intelligere, quia nunc non sine epipempto offerunt sacerdotes. Nam ueteribus adhuc erat uelamen positū super oculos, ne mentalibus oculis ueritatem cernerent mundo affulsuram: unde humiliter uersabantur in umbra. At ubi nobis lux tam clare orta est, non iam umbram, sed corpus habemus: & siquidem externa & oculis subiecta, quę apud priscos et apud nostros, cōtuleris, parū discriminis reperies: uerum si adiunxeris uerbum Christi, hoc nostrum mysteriū gloriosius erit multo, & menti præsens longe felicius statuit quod aduenit, quàm quod olim umbra uenturū à longe monstrabat. OEC. At si quis propheticis oculis præditus fuisset, nunquid & ille olim Christum præsentem uidisset? NATH. Nulli exhibitum Christum uiderunt, sed futurum cognoscebant. Eapropter nos feliciores sumus. Sed quid si aduersarius ulterius exigat, non satis

D sibi esse si ita Christus assit menti: sed ut conficiatur corpus Domini, necesse sit substantiā panis in corpus transire, uel adesse corpus Christi substantiæ panis? OEC. Hesychius in libro septimo prædicti commentarij declarat quid satis sit. NATH. Hoc audire cupio. OEC. Audi igitur.

HESYCHIVS LIBRO SEPTIMO
in Leuiticum Cap. XXIII.

ATq; in eodem die quo manipulus consecratur, cædetur agnus immaculatus in holocaustum Domino. Volens nos in die, qua Domini resurrectionem & manipuli intelligibilem oblationem celebramus, non obliuisci Dominici sacrificij, ex quo nobis est oblatio manipuli: sed cædere agnum immaculatum anniculum in holocaustum Domino. Intelligibilem agnum, Domini traditionē, immolantes mystice, & offerentes: ipsius autem ut sacrificium cædens, memoriā fecit. Neq; enim aliter, sed per eius meditationem & uirtutem à sensibilibus ad intelligibilia transferuntur ea, quæ nullo sacrificio peraguntur. Et quod hoc est sacrificium? Duæ decimæ similæ conspersæ oleo. Oportet enim scire perfectam humanitatem, & perfectam diuinitatem contemperari, id est, in unum conuenire in oleo, id est, per eam quam erga nos habet cōpassionem. Sic enim sacrificium odor suauitatis Domino inuenitur, sapientibus nobis de eo, quæ digna sunt. In quibus autem sacrificium et per quos agitur, quomodo celebratur intelligibilis agni oblatio, quod sequitur ostendit. Neq; enim in sanguine, neq; per irrationabilia animalia, sacrificium à nobis Deus suscipit, secundū quod sequentia demonstrant. Ait enim: Liba quoq; uini, quarta pars hin, panem & polentam. Quia dubium futurū erat forsan à quibus mysterium sacrificij quod per Christū est, quod superius diximus, celebratur. habes ecce intelligibilis Melchisedec oblationem, quę in pane et uino perficitur, in qua quarta pars hin in libis uini offertur, ut per quartā Euangelicam traditionem, quæ in libris quatuor est: per libationem ueto, Dominicum sermonem

nem

A nem significaret cum ait: Hic est meus sanguis, qui pro uobis fundetur. Hæc ille.
Essent & hæc, si aures audiēdi inuenirēt, satis plana, ne uel impanationis, uel trās-
substāniationis modus in cœna dominica recipiatur. Dicit em̄: Neq; aliter, sed per
eius meditationē & uirtutē à sensibilibus ad intelligibilia transferūtur ea quæ in
illo sacrificio peragūtur. Cōmendat aūt studiū meditatione, gratia, uirtute. Et ite-
rum ut nugis præcludatur fenestra, quantū intelligere scireq; oporteat, mōstrat:
nēpe perfectā humanitatē, & perfectā diuinitatē, cōuenientē in ea quā circa nos
habet cōpassionē. Totū igit, quantū ad Christū attinet, mysteriū explanatū est.
Quis igit cōmentis illis erit locus? Quod Nicææ cōstitutū est, & à patrib. obser-
uatū, sanctū manet. Ostensum em̄ est, quomodo in symbolo uere sumat, uel etiā
nō sumatur corpus & sanguis. At si qd reliquū, de illis in sequētib. dabitur narrā
di occasio. NATH. Quid præterea apud ueteres legis, quo aduersarios niti putas?

QVID ACTVM CVM EVCHITIS,
uel Messalianis, de Eucharistia.

OEC. Valentiniano imperāte, orti sunt Messaliani, ij, ut Theodoretus scribit,
negabāt diuinū cibū uel pdesse, uel obesse. Sed Letoij Melitenēsis, & Am
philochij Iconij, et Flauiani Antiocheni episcoporū uigilātia, dolis eorū detectis,
statim è puincia electos idē tradit, cū multa monasteria sua cōtagione infecissent.
Hæc quidā historiarū ignari legentes, nos illis annumerare audent, re nondū sa-
tis cognita. NATH. Et quāobrem uos illis iungūt? OEC. Fortassis alibi legerūt,
quod iuxta scripturā dicimus, Iustū ex fide sua uiuere, & salutē nō esse ex operib.
aquam ablutionū nō purgare, ut Petrus inqt. et, Melius esse gratia, q̄ escis pere-
untibus stabilire cor. Inde temere addūt, negare nos simpliciter esse utilia uel dā-
nosa sacramenta, quando uerā iustitiā, & regnum Dei intra nos esse fatemur. Sed
B nemo audijt à nobis, nihil periculi uel utilitatis ad nos redire ex sacramētorū usu.
Sacramentis enim utūtur uel fideles, uel infideles: illis ad salutē, his ad iudicium
datā dicimus. Agnoscimus enim quantū alij à spiritu sancto iuuētur, quantū alij
peccēt, spiritus sancti gratiā negligentes. Mira igitur calumnia est, nos illis cōiun-
gere. NATH. Rē oro dilucidius narra. OEC. Deprehendit per Adelphū Flauia-
nus Antiochenus Episcopus, illos ideo sacramenta floccifacere, quod sesolo pre
cū suarū studio inhabitantē in se malū dæmonē abigere dicebant, quē à progeni
toribus sicut naturā se trahere dicebāt, & illo expulso aduenire spiritū sanctū, qui
sensibiliter ac uisibiliter suā præsentiā demonstret, & corpus à passionibus motus
cuiuslibet liberet, animāq; à mala uolūtate penitus liberet, ita ut nequaquā opus
habeat ieiunio macerāte, uel doctrina refrenāte, futura præuideat, & trinitatē ocu
lis cernat. Et hæc quidē illi. Nos autē planè diuersa docemus, nempe nō operib.
nos iustificari ut illi, neq; nostris precibus tribuimus, sed spirituisancto sanctimo-
niam, neminem in hac uita prorsus perfici dicimus. Damnati igit iustè illi, qui gra
tiā spiritus sancti irridebāt. Nos cū sacramētis etiā spiritus sancti operationē agno
scimus, tametsi illā elementis nō tribuamus. Ignorabāt isti sacramenti uirtutē, qui
bus ita incognitus Christus, ut suis studijs acceptū ferrent, quod Christo oporte-
bat. Quid nobis cōmune cū illis? Symbola sacra extra usum asserimus nihil ab
externis alijs differre, illi etiā in usu. Nos in nobis inuisibilē spiritus sancti opera-
tionē nō diffitemur, si fides nō absit, quæ & ipsa spiritus sancti donum est: illi nec
in signis, nec in se uirtutē spiritus sancti agnoscunt. NATH. Prudētia ubiq; opus,
ne uel ad dextrā, uel sinistrā declines. OEC. Id nobis curæ. NATH. Qui ad sini
strā aberrāt? OEC. Qui uim & energiā, sanctimoniā & beatitudinē elementis
tribuunt, cuius natura nō sunt capaces. De nobis scribit Paulus, Vos estis tem-
plum Dei. Superstitiosi id lapidibus tribuentes, à prophetis redarguti sunt. Pau-
lus & se & Apollo nihil esse testatur, tametsi fidelissima organa sive ad plantan-

P dum,

C dum,ſiue ad rigandum,ut Deo ſpiritui ſancto ſua dignitas maneat ſalua. NATH. Qui ad dextram excurrunt? OEC. Hi qui dum elementis diuinā operationē non aſſcribendā cognoſcunt, uel ſymbola prorſus abijciunt, uel ſpiritus ſancti donum prorſus excludunt, ſua ſcilicet ſuperbia excæcati. NATH. Fortaſſis quidā metuūt ſymbola iſta non eſſe magna ſacramenta, niſi ſic præſens ſit caro Chriſti, uel impanata, uel in ipſum panē transſubſtantiata. OEC. Abſit metus ille. Magna enim ſunt, ſi Chriſtus inſtituens ſpectetur: commendatiſſima ſunt, ſi beneficia & quæ annuncient conſiderētur, ſingularē prærogatiuā habēt, ſi charitatis fœdera, quæ tanto glutino connectuntur, expendantur. Annōn hæc omnia Chriſtianis ſancta & magna? NATH. Nemo negat, uerū indignis & porcis non eſſent ſacramenta. OEC. Sunt nihilominus. Nam licet ipſi dignitatem illorū non attendāt, animaduertit tamen fidelium Eccleſia, qui porci conculcent & indigne tractent. NATH. Si igitur baptiſmus & cœna ſacra exiſtunt apud porcos, quanto magis apud fideles? OEC. Rectè colligis. accedit enim horum ſanctificatio per ſpiritum ſanctum, ſine quo nihil proficit uel prædicatio, uel celebratio. Quis narraret quantū & uerbo & ſacramento operetur diuina uirtus, ut excitentur graui ſomno preſſa pectora, ut fide illuminentur, ut charitate inflammentur, ut ad gratitudinem uel cōtempta morte proſiliant, ut agnito abba patre, quanto arrabone ſecuri ſint. Porrò ad hæc obtinenda, non opus eſt pani carnalis Chriſti præſentia, modo quo illi ſentiunt. Vt nos in unum corpus cū Chriſto fiamus, & panis cū primitijs conſperſionis unus efficiamur, ſolius diuini ſpiritus eſt operatio: ut tantū, tamē efficax ſacramentū ſit, mirifica Dei energia eſt. Quorū corda ſpiritus tangit & aperit, ij tantis ſymbolis, dum Deo operanti parent, mire proficiunt. Quorū uero pectora obſedit liuor, inexcitabilis ſocordia, ſuperbia, hypocriſis, amor mundi inſanus, mali-
D gnitas: paruipendūt non modo ſigna, ſed & beneficia Chriſti omnia, & ſibijpſis autores damnationis fiunt. Parata quidem cœna eſt, ſed indigni ut ea fruātur, qui à ſpiritu ſancto ut ea fruantur non efficiuntur idonei. NATH. Intelligo autē idem eſſe ſacramentū, quod boni maliꝗ participant, quantū ad elementū & ſignificantiæ uim, & utrinꝗ ſanctū. Efficaciæ tamen diuerſitas magna, prout animi manducantiū diuino ſpiritu afflantur, uel deſtituti ſunt: & quantū illis ob fidē utilis, tantum iſtis ob contemptū damnoſa eſt cœna per ſe delicatiſſima. Nihil igitur uobis cum Euchitis, quos Meſſalianos uocant, commune.

QVOMODO ANTHROPOMORPHITAE *in Euchariſtia errarunt.*

OEC. Orta eſt et alia apud ueteres de Euchariſtia dubitatio, an ſi quæ reliquæ māſerint in ſequentē diē, ſanctificationi ſeruiāt: & uiſæ ſunt Anthropomorphitis inutiles. hos arguit Cyrillus in Epiſtola ad Caloſyriū epiſcopū Arſenoiten.

CYRILLVS IN EPISTOLA AD *Caloſyrium Epiſcopum.*

Ἀκούω δὲ, ὅτι εἰς ἁγιασμὸν ἀπρακτεῖν φασὶν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, εἰ ἀπομένοι τὰ λείψανα αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἡμέραν. μαίνονται δὲ ταῦτα λέγοντες. οὐ γὰρ ἀλλοιοῦται χριστὸς, οὐδὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα μεταβληθήσεται, ἀλλ᾽ ἡ τῆς εὐλογίας δύναμις, καὶ ἡ ζωοποιὸς χάρις διηνεκής ἐστιν ἐν αὐτῷ. Cæterum audio quod dicant, myſticam benedictionem, ſi ex ea remanſerint in ſequentē diē reliquiæ, ad ſanctificationē inutilem eſſe. ſed inſaniunt hæc dicentes. Non enim alius fit Chriſtus, neque ſanctum eius corpus immutabitur: ſed benedictionis uirtus & uiuifica gratia perpetua manet in illo. NATH. Quid ſi & te redarguat his uerbis? OEC. Tam nihil cōmune habemus cum Anthropomorphitis, quàm nihil commercij cum Meſſalianis. Anthropomorphitæ enim & ipſi ſenſu miſerrimi, humana membra diuinitati aſcribebant, & gratiam ſpiritus ſancti etiam ipſi neſciebant. Proinde & uim myſteriorū negabant

A bant, imaginabanturq; quicquid pani corruptibili acciderit, id necessario & corpori accidat; & à sola carne, ignorantes spiritum, expectabant sanctificationem. Insanos igitur illos uocat, qui sic de Christo & eius corpore sentiant. Nã licet panis benedictus sit corruptioni obnoxius, at nõ idẽ corpori Christi accidit, unde licet nõ sit tam recens sequenti die atq; primo, eodẽ tamen modo, sicut priore die, seruire potest sanctificationi. Christus idem est heri ac hodie, & corpus eius supra mutationẽ est; à quo nunquã separat spiritus & uiuifica gratia, quæ est uis per Eucharistiã (quã hic benedictionẽ uocat) separatur. Quãdiu igit eiui seruire potest, tamdiu & ad sanctimoniã utilis est. Atqui nõ est, ut pani illã uim propterea feras acceptam, uel Christũ alliges. Christi enim est, qui manducatur. Hinc ueterũ religio, qui ægre ferebant Eucharistiã cadere in terrã: quã ut Eusebius ait, hospitib. & infirmis afferebãt. Alij ultra triduũ nõ reseruabãt, alij nec in crastinũ. Origenes in Leuiticũ dicit, dominum nõ iussisse in cœna reseruandã Eucharistiam. Variatum igit in hoc apud ueteres, suis abundantes sensibus: nõ tamen sic errorẽ illum crassum confirmantes, quasi carnẽ Christi interim extra ministeriũ panes conseruent. Nõ igitur cũ Anthropomorphitis taxari poterimus, qui Christũ nõ mutari, gratiãq; eius minime consumptibilẽ fatemur. Et propterea etiã hesternis reliquijs sanctificari ægros, ut solitũ loquendi morẽ nõ asperner, nõ negauerimus: tametsi in Ecclesia incolumes id agere hortamur, ut uberior sit dominica cœna. NATH. De sanctificatione & Anthropomorphitis satis dictum. audiam nunc quid sit in Ephesino concilio de hac re actum.

QVID ACTVM IN EPHESINO
concilio contra Nestorium.

OEC. Non multa inuenies, occurrũt tamen aliqua. Quia enim Nestorius, mysterij huius sacramentũ & uim conculcabat, unã Christi personã in duas diuidens, accepit Cyrillus synodi nomine occasionem à mysterio redarguendi illũ: & iterum apparebit nos cũ Nestorio non damnari. Scripsit autem Cyrillus, nomine patrum qui Antiochiæ congregati, cõtra Nestoriũ epistolam cum duodecim B anathematismis, in qua leguntur ea quæ & in Canonibus nostris habentur. Ea epistola postea à ducentis patribus in Ephesino concilio approbata est. NATH. Recita quantum huic instituto seruit.

CYRILLVS IN EPISTOLA QVADAM
contra Nestorium.

Καταγγέλλοντες γὰρ τὸν κατὰ σάρκα θάνατον τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τοῦτ' ἔστιν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τήν τε ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν ὁμολογοῦντες, τὴν ἀναίμακτον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τελοῦμεν λατρείαν, πρόσιμέν τε οὕτω ταῖς μυστικαῖς εὐλογίαις, καὶ ἁγιαζόμεθα, μέτοχοι γινόμενοι τῆς ἁγίας σαρκὸς καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ οὐχ ὡς σάρκα κοινὴν δεχόμενοι. μὴ γένοιτο. οὔτε μὴν ὡς ἀνδρὸς ἡγιασμένου, καὶ συναφθέντος τῷ λόγῳ, κατὰ τὴν ἑνότητα τῆς ἀξίας, ἤγουν ὡς θείαν ἐνοίκησιν ἐσχηκότος, ἀλλ' ὡς ζωοποιὸν ἀληθῶς, καὶ ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ λόγου. ζωὴ γὰρ ὢν κατὰ φύσιν ὡς θεός, ἐπειδὴ γέγονεν ἓν πρὸς τὴν αὐτοῦ σάρκα, ζωοποιὸν ἀπέφηνεν αὐτήν. ὥστε κἂν λέγῃ πρὸς ἡμᾶς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐχ ὡς ἀνθρώπου τῶν καθ' ἡμᾶς ἑνὸς καὶ αὐτὴν εἶναι λογιόμεθα. Annunciantes enim eã quæ secundũ carnem mortẽ unigeniti filij Dei, hoc est, Iesu Christi, & ex mortuis resurrectionem inq; cœlos assumptionẽ confitentes, incruentum in Ecclesijs perficimus cultum, accedimusq; sic ad mysticas benedictiones, & sanctificamur, efficimurq; participes sanctæ carnis & preciosi sanguinis, nostri omnium seruatoris Christi, & non quasi carnem communem accipientes (absit) neq; etiã quasi carnẽ uiri sanctificati, & copulati uerbi secundũ unitatem dignitatis, hoc est, quasi diuinam inhabitationem assecuti: sed ut uere uiuificam & propriam ipsius Verbi. Vita enim cum

C fit fecundum naturam ut Deus, poftquam factum eft unum cum fua carne, uiuificam illam effe declarauit, atq; ita licet dicat nobis; Amen amen dico uobis, nifi ederitis carnem filij hominis, & biberitis illius fanguinem, ut non hominis cuiufdam ficut nos, etiam illam effe cenfemus. NATH. Heu quàm parum affueti fumus modo, quo locuti funt ueteres. En ipfe cum antea edoctus fim quid fentiendum, adhuc tamen fubinde hæfito, audiens carnẽ & fanguinem, cuius participes efficimur accedentes ad myfticas benedictiones. OEC. Quid erubefcis difcere cupiens? nõ folus offenderis his dictis. Quin expende fingula particulatim, ne uerborũ multitudine obruaris. Primũ dicit in quo cultus nofter, uel ut alibi uocat, facrificiũ noftrũ perficiatur: nempe fi annuncietur mors Iefu Chrifti filij Dei, eiufq; refurrectio & afcenfio. Hoc profecto perfpicue dictũ eft, fi quis loquẽdi modum recipiat. Nã & alibi ad Reginas, incruentũ facrificiũ angelis tribuit, intelligẽs glorificationem, qua Deũ celebrant. NATH. Non fufpicabar tam clare nobis definiri noftrum facrificiũ. OEC. Obferua diligenter, & adhuc clarius rem agnofces, ubi tanta beneficia Dei, & opera Chrifti fuauiter annunciata fuerint, fidelis anima defiderio Chrifti languere incipit, qui fe accipi iuffit in myfticis benedictionibus, id eft, facramentis corporis & fanguinis: proinde accedit, & iterum in pane & uino altiora addifcit, corpus efurit, fanguinẽ fitit. In defiderio enim ita fanctificatur, ut uerè etiã particeps fiat. Nã fpiritus Chrifti in nobis, & noftra caro in illo eft, unoq; fpiritu copulamur cũ capite noftro, qua copula et nos unũ corpus efficimur. Et hucufq; de Euchariftia. Intelligis ne? NATH. Arrident. depingit rem totam, fi intelligaẽ bene. OEC. Deinde hinc ad difputationẽ fuã uertit argumẽtũ, quærẽs, Cuius carnis particeps effe cupis? nũ uulgaris hoĩs? At illa nõ uiuificat: nũ ꝓphetę? nec illa uiuificat. Qualẽ igiẽ carnẽ defideras? eã quæ propria eft Dei, et quæ in

D una ꝑfona eft cũ uerbo. Illa ẽm q̃a eft cognata nobis, q̃a eft primogenita, etiã dat nobis uitã æternã. Idem enim fpiritus qui fufcitauit Chriftũ ex mortuis, fufcitabit etiam mortalia corpora noftra. Quod Neftorius impius nõ approbaret, qui perfonam diuidit, & carnẽ filij hominis, quæ nõ fit propria filij Dei, & quæ pafcere nequit, manducat. Vides igitur, nobis cũ Neftorio nihil cõmercij. Nos ẽm uirtutem facramenti nõ ignoramus, ut ille. Non dijudicabat ille corpus domini pro dignitate, licet digniffimum omniũ affereret: quia nõ dicebat propriũ Dei, unde nõ poterat illi effe panis uitæ. Nihil igitur illi proderat mors, uel refurrectio uel affenfio, unaq; et abominabile erat facrificiũ eius. At nos Chrifti carnẽ prædicamus, et celebramus, ut uere diuinam, uiuificatricemq; noftræ carnis, quæ pro nobis mori & uitam nobis impetrare potuit, cuius fanguis noftra abluere potuit peccata, cuius refurrectio etiã nos refurgere, & afcenfio etiã nos in cœleftibus cõfidere facit. Hoc certè noftrũ facrificiũ acceptũ Deo fcimus. Magna igitur efurie huius carnis edulio refici quærimus, & ad myfticas quidẽ benedictiones, hoc eft, propofitam fenfibilem cœnã, corpore appropiamus, ore guftamus: fed animus totus eft in illo confiderando, qui peccata noftra redemit, & animæ defideriũ noftrum explere fufficit. Vnde credentes, fpiritu illius fanctificamur, per quem natura noftra (cum qua eius natura una eft, etiã uegetaẽ in æternã uitã. Quãto felicius noftrũ quàm Neftorij conuiuiũ? NATH. Perfuades. OEC. Cæterum epiftolæ Cyrillus adiunxit anathematifmos, uel capita duodecim, quorũ præfenti negocio undecimum congruit, quod et cum cæteris exponere ad preces patrum idem dignatus, apertam huius myfterij mentionem fecit. NATH. Audire & illum uelim. OEC. Anathematifmus hic eft.

ANATHEMATISMVS VNDECIMVS CYRILLI.

Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὴν τοῦ κυρίου σάρκα ζωοποιὸν εἶναι, καὶ ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγου, ἀλλ' ὡς ἑτέρου τινὸς παρ' αὐτὸν, συνημμένου μὲν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγουν μόνην

θείαν

A θείαν ἐνοίκησιν ἐσχηκότος, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ζωοποιὸν, ὡς ἔφημεν, ὅτι γέγονεν ἰδία τοῦ λόγου τοῦ τὰ πάντα ζωοποιεῖν ἰσχύοντος, ἀνάθεμα ἔστω. Si quis nõ fatetur domini carnem uiuificam esse, & propriam uerbi quod ex Deo patre, sed quasi alterius cuiusdam ab illo, coniunctã quidẽ ei secundũ dignitatẽ, hoc est, solã diuinã inhabitationẽ habentis, & non potius uiuificã, sicut diximus, quia facta est propria uerbi omnia uiuificare uolẽtis, anathema sit. NATH. Satis intelligo te alienũ ab hoc anathematismo, nisi expositio aliud uelit, quàm ipse adhuc capiã. OEC. Expositio hæc est.

ἜΚΘΕΣΙΣ.

Τὴν ἁγίαν καὶ ζωοποιὸν καὶ ἀναίμακτον ἐν ἐκκλησίαις τελοῦμεν θυσίαν, οὐχ ἑνὸς τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ ἀνθρώπου κοινοῦ σῶμα πιστεύοντες εἶναι τὸ προκείμενον, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ τίμιον αἷμα, δεχόμενοι δὲ μᾶλλον ὡς ἴδιον σῶμα γεγονὸς, καὶ μέντοι καὶ αἷμα τοῦ πάντα ζωοποιοῦντος λόγου. κοινὴ γὰρ σὰρξ ζωοποιεῖν οὐ δύναται. καὶ τούτου μάρτυς αὐτὸς ὁ σωτὴρ λέγων, ἡ σὰρξ ὠφελεῖ οὐδὲν, τὸ πνεῦμα ἐστὶ τὸ ζωοποιοῦν. ἐπειδὴ γὰρ ἰδία γέγονε τοῦ λόγου. ταύτῃ τοίνυν νοεῖται καὶ ἐστὶ ζωοποιὸς, καθ' ἅ φησιν αὐτὸς ὁ σωτὴρ, καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατὴρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα, καὶ ὁ τρώγων με κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ. ἐπειδὴ τοίνυν Νεστόριος καὶ οἱ ταὐτὰ φρονοῦντες παραλύουσι ἀμαθῶς τοῦ μυστηρίου δύναμιν, ταύτῃ καὶ μάλα εἰκότως γέγονεν ὁ ἀναθεματισμός.

Sanctũ ac uiuificum & incruentũ in ecclesijs operamur sacrificiũ, nõ unius qui sicut nos, et communis hominis corpus esse credentes, quod proponitur, similiter & uenerabilem sanguinẽ: sed accipientes magis, ut factum propriũ corpus, & etiam sanguinẽ omnipotentis uerbi. Communis enim caro uiuificare nequit. cuius testis est ipse Seruator dicẽs, Caro prodest nihil, spiritus est q uiuificat: quoniam propria facta est uerbi. Sic igit̃ cogitatur, & est uiuifica, sicut dicit ipse Seruator: Et B sicut misit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem, & qui manducat me uiuet propter me. Quoniam igitur Nestorius, & qui eadem sentiũt, indoctè destruunt mysterij uirtutẽ, ob hoc & rectè factus est anathematismus. NATH. In hanc expositionẽ si olim incidissem, planè tuæ sententiæ contrariã iudicassem: nũc paulo prudentior tuo colloquio factus, trutinandũ pondus uerborum censeo. OEC. Coniectabam certè iterũ te hæsitaturũ. NATH. Quid est sanctum et uiuificum & incruentũ sacrificiũ? OEC. Supra dixit cultũ, & alibi gratiarũ actionẽ, & δοξολογίαν. NATH. Etiã hunc locum profer. OEC. Sic scribit ad Reginas de recta fide.

CYRILLVS AD REGINAS DE RECTA FIDE.

Ὥσπερ γὰρ καίτοι φύσει κύριος ὢν, μεμένηκεν ὅπερ ἦν κἂν εἰ γέγονεν ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, οὕτω φαμὲν ὅτι καίτοι μυρίους ἔχων ἐν οὐρανῷ τοὺς ἱερουργοῦντας αὐτῷ, τὰς νοητὰς δηλονότι καὶ ἀναιμάκτους θυσίας, ὕμνους καὶ δοξολογίας, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερωσύνην ποιεῖται λαχεῖν, ἀποσώζων πανταχοῦ τοὺς τῆς ἀνθρωπότητος μέτρας τὰ πρέποντά τε καὶ ἐοικότα αὐτῇ.

Etenim quemadmodum cum natura Dominus sit, etiã mansit id quod erat, licet in forma serui factus esset: ita dicimus quod cum in cœlo habeat innumeros sibi sancte offerentes, spirituales scilicet & incruẽtas hostias, hymnosq́ & glorificationes, etiã nostrũ sacerdotium habet acceptum, ubiq́ ea quæ humanitatis mensuras ac conditiones decent, & illi conformia sunt, custodiens. Audis hic et in cœlo incruentas hostias? Et quæ illæ aliæ, quàm hymni & angelici illi concentus? ut ne suspiceris illos Iudaicos uel papisticos sacrificatores. Nos enim pure (tametsi nũc in symbolis, et ea quæ humanitatis sunt) et gratias agẽdo sinceriter angelorũ exẽplar imitari decet. Itaq; nostra gratiarũ actio incruẽta hostia est, eadẽ & sancta est ac uiuifica, non ut operibus nostris quippiã ascribamus, sed in ipsa, ut dixi: spiritus sancti gratia, quæ ineffabiliter agit in cordibus, mire operat̃. NATH. Hoc mi-

C nus impedierat. sed dicit σῶμα πιστεύοντες εἶναι τὸ προκείμενον, hoc quod proponitur corpus esse credentes. Esse dicit, non significari, non figuram esse: dictionũ proprietatem relinquito, σοφὸν φάρμακον ne adhibeto. OEC. Sacrificio quale sit cognito, intelligere etiam decebat, quid sequentia uelint. Sed ne putes tibi uerba dari, exemplo solito nos in proprietatem uerborũ nõ peccare docebo. Accepto annulo à sponso, sponsa uere dicit, hoc uerum est coniugium: ob significantiæ ueritatem ac certitudinẽ. Cur nõ & hic similiter? Sicut eñ illa per fidem respicit ad mentem sponsi, signo sibi credenti certo manifestatam: ita & nos in symbolis ad ueritatem promissionis attendentes, minime fallimur, & nõ ludum arbitramur. En hoc nequaquam fuerit à proprietate uerborũ recessisse. NATH. Arridet quidem rationi quod dicis, sed odi rationem. OEC. Dic primum, an fidei consonũ sit quod dico? NATH. Maxime. OEC. Putas igitur ratione te manuduci? NATH. Opinor. OEC. Equidem diuersum sentio. NATH. Quid audio? OEC. Vnde habet infelicissima mendica, ut persuadeatur sibi regis ditissimi filium illam dispensari? quæ nam illam docebit ratio? imò quæ non ratio terrebit? & si annulus offeratur, rideri se putabit: & si dicatur, sposa eris ac regina, pro stulta se haberi cogitabit. Sic illam ratio instituet, etiam additis uerbis ac signis. Quanto magis si incomparabiliũ filij Dei & peccatricis animæ non solũ coniugiũ, sed & incorporationem illã ratio audiet, absterrebitur? Nõnne uerum dico? NATH. Contradicere nõ possum. OEC. At fidei quid est impossibile? NATH. Hoc quod dicis, est fidei facillimum. OEC. Iam si ueracissimus sponsus sponsæ, missa imagine dicat, Hoc est corpus sponsi: nunquid eadem fidei facilitate, imaginẽ esse naturale corpus assentietur? Et quid dicet fides? an quia contradicit ratio, ipsa non contradicet? & quia uerba tale quid

D dam sonare uidentur, nõ fluctuabit? NATH. Certè fluctuabit nihilominus. OEC. Vbi est ergo illa ὑπόστασις, & fulcrum stabile fidei, quod ambiguitatẽ etiam cõtra dicente mundo respuit? NATH. Verbi firmitate nititur mens. OEC. Quid dicis uerbum? sonum ne, an sensum sermonis? Si solo strepitu niteris, infirmam elegisti basin: si sensu proprio, nõ multo firmiorẽ: sin sensu Dei, bene habet res. Vide autẽ, an sensus Dei tã inutiles seq; indignas cogitationes te doceat. NATH. Mihi nihil inutile & indignũ Deo uidetur, quod ille docet. OEC. Dabis ne & tu nobis contentiosum Nathanaël? NATH. Minime. OEC. Certe initium uideo contentionis. repetis eñ & tu principiũ: facis perinde ac doceat Deus, id quod minime docet. NATH. Si nõ ausim nudis uerbis credere, nihil tandẽ credã? OEC. Oportet fide ac charitate præmunitũ ingredi in scripturas. NATH. Hoc facere me puto, et alieno sensum meũ. OEC. Alteri hoc dixeris quàm mihi, si sic uerfaris in scriptura. Porrò ex ipso Cyrillo friuolas esse cogitationes tibi ostendã, quas tu fidem esse asseueras: antea tamen in hac expositione etiã hæc obseruo, quæ sit uis sacramenti, quàm imperite Nestorius destruit. Nunquid uis sacramenti erat dicere, panem esse substantialiter corpus? de hoc nõ erat disceptatio. Sed an caro Christi ut propria uerbi uiuifica esset, controuertebatur. Hoc credere sacramenti uis erat. NATH. Si audiero ex Cyrillo, inutiles esse cogitationes illas, panem esse corpus Christi, facile cedam. OEC. Hoc ostendam. Nam expositio Cyrilli illa à Theodoreto & orientalibus Episcopis, multum impugnata fuit. Illis autem respondens scribit hoc quod dico. NATH. Cupio ut ipse sui interpres sit. OEC. Audi.

CYRILLVS AD OBIECTIO nes Theodoreti.

Ἐν δὲ γε τοῖς πάλιν ἰδίᾳ φησὶν ὁ Νεστόριος. ἀκούσατε τοίνυν προσέχοντες τοῖς ῥητοῖς, ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, μνημονεύσατε, ὅτι περὶ τῆς σαρκὸς ἐστὶ τὸ λεγόμενον, καὶ ὅτι οὐ παρ᾽ ἐμοῦ προστέθειται τὸ τῆς σαρκὸς ὄνομα, ὥστε μὴ δοκεῖν αὐτοὺς παρερμηνεύειν, ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων

μου

A μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. μὴ εἶπεν ὁ τρώγων μου τὴν θεότητα, καὶ πίνων μου τὴν θεότητα. ἀλλ' ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. μνημονεύετε ὅτι περὶ τῆς σαρκὸς ἐστὶ τὸ λεγόμενον. ἀλλ' ἐνίοτε παρερμηνεύει, ἀκούσωμεν ἐκ τῶν ἐφεξῆς. καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατήρ, ἐκεῖνος λέγει τὴν θεότητα, κἀγὼ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα. ἴδωμεν τίς ὁ παρερμηνεύων. καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατήρ, λέγει ὁ αἱρετικὸς ἐνταῦθα τὴν θεότητα λέγει ἀπεστάλθαι ἐμὲ τὸν θεὸν λόγον ὁ ζῶν πατὴρ κατ' ἐκείνους, κἀγὼ ὁ θεὸς λόγος ζῶ διὰ τὸν πατέρα. εἶτα μετὰ τοῦτο, καὶ ὁ τρώγων με ἐκεῖνος ζήσεται. τίνα ἐσθίομεν; τὴν θεότητα ἢ τὴν σάρκα; περὶ μὲν τῶν οὕτως ἀτόπως καὶ ἀτημελῶς αὐτῷ πεφλυαρημένων, μακρὸς ἤδη παρ' ἡμῶν πεποίηται λόγος. τί δ' αὖ βούλεται νοεῖν, οὐ τὸν θεὸν λόγον, ἀπεστάλθαι λέγων σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα. τεθεὶς δὲ πάλιν ἰδίᾳ τε καὶ ἀνὰ μέρος, ὥς αὐτός φησι, τὸν φαινόμενον, οὐκ ἔχω λέγειν. μᾶλλον δὲ καὶ ἐναργὲς ἤδη τὸ σόφισμα. τὸν γὰρ τῆς ἑνώσεως παραλύει τρόπον, ἵνα κοινὸν εὑρίσκηται τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ. οὐκέτι δὲ ἴδιον ἀληθῶς τοῦ πάντα ζωοποιεῖν ἐνισχύοντος. μικρὰ γὰρ οὖν ὁμολογουμένως τῷ θεῷ πάντα τὰ ἀνθρώπινα. ἐπειδὴ δὲ κατηξίωσε δι' ἡμᾶς τὴν τῷ κόσμῳ σωτήριον ὑπομεῖναι κένωσιν, κἂν ἀπεστάλθαι λέγῃ, κηρύσσων αἰχμαλώτοις τὴν ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς τὴν ἀνάβλεψιν. δοξάζεται δὲ μᾶλλον ὡς ὑπενεγκὼν τὸ μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ ταπεινόν. καὶ οὐκ ἂν οἶμαί τις διαπορήσαιτο τῶν εὖ φρονεῖν εἰωθότων, ὅτι καθῆκεν δι' ἡμᾶς ἑαυτὸν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς. ἆρ' οὖν ὡς ἕτερόν τινα υἱὸν καὶ χριστὸν παρὰ τὸν ἐκ θεοῦ θεὸν λόγον τὸν φαινόμενον εἶναι διαβεβαιοῦνται; ᾧ καὶ τὸ τῆς ἀποστολῆς προσνενέμηται χρῆμα; οὐκ ἀνθρωποφαγίαν ἡμῶν ἀποφαίνει τὸ μυστήριον, παρωθῶν ἀνοσίως εἰς παχυτέρας ἐννοίας τῶν πιστευόντων νοῦν, καὶ λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις ἐπιχειρῶν, ἃ μόνῃ καὶ ψιλῇ καὶ ἀζητήτῳ πίστει λαμβάνεται. οὐ γὰρ ἐπειδὴ οὐκ ἐσθίεται θεότητος φύσις, διὰ τοῦτο κοινὸν εἶναι φαίη τις ἂν τὸ ἅγιον σῶμα χριστοῦ. In enarratione sua iterum dicit Nestorius, Audite igitur & auscultate dictis, Qui manducat meam carnem. Memores estote, quod de carne dictum sonat, & à me non est appositum carnis no-

B men, ut ne uidear ipse sinistre interpretari: Qui manducat meā carnē, et bibit meū sanguinē, in me manet & ego in eo. Non dixit, qui manducat meā diuinitatem, & qui bibit meam diuinitatem: sed qui manducat meā carnē, et bibit meū sanguinem, in me manet & ego in illo. Memores estote, quod de carne dictū sonat: sed aliquando fallit interpres. audiamus sequentia, Sicut misit me uiuens pater: ille dicit diuinitatē, & ego humanitatē. Videamus uter male interpretetur: Sicut misit me uiuens pater: Dicit hæreticus hoc loco diuinitatem dici: quasi secundum illos dicat: Misit me Deum uerbum uiuens pater, & ego Deus uerbum uiuo propter patrem. Et deinde post hoc: Qui manducat me, ille uiuit propter me. Quem comedimus? deitatem ne uel carnem? Iam quidem satis diu productus est sermo, quem ille tam absurde ac negligenter nugatus est. Quid autem intelligere uelit dicens, unum Deum uerbum missum, esse incarnatum & hominem factum: uel quem ponat seorsum & particulariter iterum eum qui uidetur, ut ipse loquitur, non possum eloqui: imò iam manifestarium cauillū est, soluit enim unionis modum, ut cōmune inueniatur corpus Christi, non iam propriū eius, qui uere uiuificare omnia ualet. Indubitanter omnia humana parua sunt Deo uerbo. Quia autem dignatus propter nos sustinere illam mundo salutarem exinanitionem, licet missum se dicat, prædicans captiuis redemptionem, & cæcis uisum: glorificatur tamen magis, utpote ferens dispensationis quæ in carne humilitatem. Neq; opinor, ullum eorū qui rectè sapere solent, dubitaturū quod propter nos ad hæc nostra se dimiserit. Nonne igitur eum qui uidetur filium, & Christum alium à Deo uerbo qui ex Deo, esse affirmant, cui apostolatus functio tributa sit? Nō em̄ sacramentū nostrū hominis manducationē asserit, mentes credentiū ad crassas cogitationes irreligiose introtrudēs, & humanis cogitationib. subijcere enitēs, ea quæ sola & pura & inexquisita fide capiuntur. Neq; em̄ quia diuinitatis natura non comeditur, propter hoc cōmune quis dixerit sanctū corpus Christi. Hæc fideliter

C liter reddita sunt, & in eis uidere licet mentē Cyrilli. Nestorius pro suo errore firmando rogat, nū deitatē uel humanitatē manducare liceat. Cyrillus uidēs crassam intelligentiā, eā tollit dicēs: Sacramentū nostrū nō asseuerat ἀνθρωποφαγίαν, hoc est, hominis manducationē: nec mentes quæ pie credūt de Christo, extrudit ad tam stultas cogitationes, ut cogitent ibi delitescere corpus, quales nobis hominibus obrepūt cogitationes, sed potius fide sola & pura citra inquisitionē accipere dicit. An nō poterat indicare, latēs in pane corpus Christi, ori stomachoq; mortaliū cōmunicandū: sed hoc humanū & anile cōmentū foret. Nam & hæc antropophagia esset, etiā si nō dilanietᵣ ut in macello uel dentibus caro. fides igitur pura cōmendatur. NATH. Quæ est illa fides? OEC. Vtiq; illa quæ sanctificat omnia sacramenta: uerbo enim fidei cōsecrātur. Et quod sit illud, doceat te Augustinus, qui super Ioannē inquit: Vnde tanta uirtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat? nisi faciente uerbo, nō quia dicitur, sed quia creditur. Alioqui & in ipso uerbo, aliud est sonus transiens, aliud uirtus manens. Et hoc est uerbū fidei, de quo Paulus Romanis: Hoc est uerbū fidei quod prædicamus, quia si cōfitearis in ore Dominum Iesum, & in corde tuo credideris quod Deus illū suscitauit à mortuis, saluus eris. Idē nos quoq; fatemur in cœna, tantā uim panis esse dominici, ut saporē linguæ præbeat, & mentē mire corpore Christi reficiat ac pascat, nō aliunde quàm faciētē fidei uerbo: nō horū prolatione, Hoc est corpus meū, sed fide illa pura, quod corpus Christi passum est pro nobis, quæ nō nisi spiritus sancti dono conceditur. Quæ sane fides in cœna nobis annunciatur tam uerbis q̄ signis. Vnde & illa fide nos ingᵣ māducare Christū, uidelicet q̄ Deus et homo est in una persona. Quod si aliter sapueris, necesse est ut in uanas cogitationes diffluas, & Nestoriano erro-

D ti propior sis quàm nos. NATH. Vtcūq; nunc idoneus efficior ad intelligenda mysteria. Sed dic, nihil ne aliud de Eucharistia obseruasti in actis synodi Ephesinæ? OEC. Iam nulla alia occurrunt. NATH. Perge igitur ad alias.

QVID ACTVM IN CONCILIO Chalcedonensi, contra Eutychianos.

OEC. Sequuti sunt Eutychiani Nestorianos, diuersum dogma excitantes: nempe, unā in Christo esse naturā ponebāt, quū duæ ei sint inseparabiliter iunctæ. Vexauit & hæc hęresis aliquādiu Ecclesias. Alexandrina & Ephesina fouebant, Cōstantinopolitana & Romana dānabant, Antiochena uariabat, Oecomenica synodus Chalcedonensis 630. patrum, damnabat. Flauianus episcopus Constantinopolitanus, statim ut impietatis uirus oboleuit, coacto concilio Eutychen dānauit. Idē egit & Romæ Leo primus. at de sacramentis nihil actū est, nisi quod à uirtute sacramentorū, quā omnes hæretici ignorant, à quibusdā assumpta sunt argumenta. Vnde Leo & hos, cū à baptismo, tū à cœna redarguit alicubi. Diligentissime enim laborauit, extirpaturus hæresin eorū qui ueritatē humanæ naturæ suspectam reddebant, nō raro (ut est in epistolis ad Flauianū, ad Iuuenalē, & ad Palęstinos) à locis in quibus Christus egit, & à passionibus illos cōfutabat: sed de illo argumento alibi. Scribit etiā Anatholio, quod obscurius Lanfranco citanti erat, sic: Aliter enim in ecclesia Dei, quæ corpus est Christi, nec grata sunt sacerdotia, nec rata sacrificia, nisi in nostræ proprietate naturæ uerus nos pontifex reconciliet, uerus immaculati agni sanguis emūdet. Qui licet in patris sit dextra constitutus, in eadē tamen carne, quā sumpsit ex uirgine, sacramentū propiciationis exequitur. Hucusq; citat Lanfrancus. At quod ad claritatē dicti pertinet sequitur, dicēte Apostolo: Iesus Christus qui mortuus est, imò qui resurrexit, qui est in dextra Dei, qui & interpellat pro nobis. Agnoscis quod Leo hic non accipit sacramentum pro symbolo, tametsi sacrificiorū nomine illud exprimat. Arguit autem à uirtute sacramenti uere pœnitentibus, pro quibus interpellat Christus, non denegandam

A negandam communionis partem. Sed non est mirum in Lanfranco, idem em̃ & antea fecit, citãs sermonẽ huius de ieiunio septimi mẽsis. Habes em̃ ibi sic scriptũ.

LEO IN SERMONE DE IEIVNIO SEPTIMI MENSIS.

Hanc confessionem dilectissimi, toto corde promentes, impia hæreticorum commenta respuite, ut ieiunia uestra & eleemosynæ nullius erroris contagio polluantur. Tunc em̃ & sacrificij munda est oblatio, et misericordiæ sancta largitio, quando hij qui ista dependunt, quod operantur intelligunt. Nã dicente Domino, nisi manducaueritis carnẽ filij hominis & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis uitam in uobis. Sic sanctæ mensæ communicare debetis, ut nihil prorsus de ueritate corporis Christi & sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur. Et frustra ab illis Amen respondetur, à quibus cõtra id quod accipitur, disputatur. Hæc apud Leonem. Sed tu uide, Leo de ueritate corporis Christi agit: Lanfrancus aũt hinc errorẽ suũ insinuare uult, quasi eò ille respiciat, quod panis ille transsubstantiatus sit in uerũ corpus Christi. Ne autẽ tu decipiare, audi qd præmiserit, ut quæ sit illa confessio quã cõmendat cognoscas, & quid de ueritate corporis et sanguinis Christi contra, Eutychianos, aduersus quos ei negociũ erat, non sit ambigendum. NATH. Quamuis Melanchthon hunc nõ citet: qa autem ex antiquis doctoribus testimonia profers, libenter audio ut conscripta sunt integra. Recita igitur. OEC. Fides catholica quæ omnibus resistit erroribus, etiam simul omnes impietates refutat, damnans Nestoriũ, diuina ab homine diuidentẽ, & Eutychen in diuinis humana uacuantem. Quoniã ueri Dei filius Deus uerus unitatem & æqualitatem habens cũ patre & spiritu sancto, idem uerus homo esse dignatus est, non conceptu uirginis matris: seiunctus à carne, nec à partu: sic humanitatem sibi uniens, ut Deus incõmutabiliter permaneret: sic deitatem homini

B impartiens, ut eũ glorificatione nõ cõsumeret, sed augeret. Qui em̃ factus est forma serui, forma Dei esse non destitit. nec alter cũ altero, sed unus in utroq; est: ut ex quo uerbũ factũ est caro, nullis dispensationis uarietatibus fides nostra turbet: & siue in miraculis uirtutũ, siue in contumelijs passionũ, & Deũ qui homo est, & hominẽ credamus qui Deus est. Vides fidẽ illã de ueritate corporis Christi à nobis nõ negan: Idẽ à cœna sic arguit, Constantinopolitanis scribẽs. In ecclesia Dei, in omniũ ore tã consonũ est, ut nec ab infantiũ linguis ueritas corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei taceatur. Quia in illa mystica distributione spiritualis alimoniæ hoc impartitur, ut accipiẽtes uirtutẽ cœlestis cibi, in carnẽ ipsius qui caro nostra factus est trãseamus. NATH. Vix intellexissem absq; offendiculo hoc dictum, nisi causam adiecisses quare sic scripserit. nõ contradicit enim tuæ sententiæ. Vocat mysticã distributionẽ: sed cuius rei mysticã? nimirum significatiuã spiritualis alimoniæ. Et qua in re alimoniã? hoc inqt, ut accipientes uirtutẽ cœlestis cibi, utiq; spiritũ sanctificationis, quẽ Christus ille panis uitæ, qui de cœlo descendit, largitur: hoc assequimur, ut trãseamus in carnẽ illius, futuri incorruptibiles, sicut caro eius, quæ nostra caro est, secundũ naturã & nobis data. Qua re non est alia quæ magis nos pascat. At Eutychiani quomodo agnoscent carnem nostram in Christo, in qua proprietates nostræ carnis non agnoscunt? & eundem ad lapidem impingere uidentur hodie, qui corpus Christi quantitate & situ ac alijs proprietatibus agnatis exuunt, sine ulla scripturarum autoritate. Itaq; in dogmatis Leonem facile recipies. OEC. Libentissime. Quàm potens enim Cyrillus contra Nestorium, tam uehemens est Leo contra Dioscurum & Eutychen. Cæterum contra eosdẽ, quartus ab illo Pontifex Gelasius, et ipse se strenue gessit, indicto Romæ prouinciali concilio, cuius liber cum testimonijs patrũ legitur contra Eutychen, habens à sacramentis argumentationẽ, huic loco satis accommodam. NATH. Et quæ est illa? OEC.

C GELASIVS PAPA IN CONCILIO ROMANO.

Certè facramenta quæ fumimus corporis & fanguinis Chrifti, diuina res funt, propter quod & per eadem diuinæ efficimur confortes naturæ, & tamen non definit effe fubftantia uel natura panis & uini. Et certè imago & fimilitudo corporis & fanguinis Chrifti in actione myfteriorũ celebrantur. Satis ergo nobis euidenter oftenditur, hoc nobis in ipfo Chrifto Domino fentiendum, quod in eius imagine profitemur, celebramus & fumus: ut ficut in hanc fcilicet diuinam tranfeunt, fancto fpiritu perficiente fubftantiam, permanẽt tamen in fuæ proprietate naturæ, fic illud principale myfteriũ, cuius nobis efficiẽtiã uirtutẽq; ueraciter repræfentant, ijs ex quibus conftat proprie permanentibus unũ Chriftũ, quia integrum uerũq; permanere demonftrat. NATH. Fuitne etiã illa fynodus celebris?

OEC. Fuit plerifq; Romanis cõcilijs felicior & doctior, nec fcripturarũ facrarũ nec patrũ cõtemptrix. Aperte docet fubftãtiam panis et uini in proprietate fuæ naturę permanere, quod pofteritas dãnauit in Berengario. Deinde & celebrari imaginem corporis, & fic illa in diuinã tranfire fubftantiã, ut iam unũ facramentũ fit. Signa eñ licet diuerfas habeãt naturas, talia tamen funt, ut in unũ quoddã reducantur, quo & mens & fenfus fua inueniũt. NATH. Hic lõge aliter loquit, quàm Papiftæ & Lutherani. Nã & impanationẽ & trãffubftãtiationẽ pulchre declinat; & pro te quidẽ aperte loquitur, fed nonnulla fubobfcure, fiue id illius ruditate, fiue mea tarditate accidat. Cœperũt eñ tunc barbaris ubiq; graffantibus, & monachis nitorẽ fermonis negligentibus, incultiora fieri fecula. OEC. Quæ funt illa parum dilucida? NATH. Sacramenta diuinã rem uocat. OEC. Et nos cõfeffi fumus ita effe, cum propter inftituentẽ, tũ propter fpiritus fancti in nobis operationem, Et hic inquit, quod per eadem nos efficimur diuinæ confortes naturæ: non dicit,

D panis & uinum id dignitatis affequuntur. quod dicũt qui fubftantialiter panem effe corpus cõtendunt. Deinde cũ panis & uinũ utpote facramenta, ut imago & fimilitudo celebrentur, nihilominus tamen fideliũ mens nõ imagini adhæret, fed uero corpori. Trãfimus & nos in Chrifti corpus, & manet noftrę naturæ proprietas, & Chrifto fua proprietas ftat falua. Nos enim unus panis & unum corpus fumus, qui de uno illo pane participamus. NATH. Iã fi dialectico fyllogifmo oftenderes, facilius intelligerẽ cętera. OEC. Faciã. Sicut fe habent facramenta, ita & ea quorum funt facramenta. Iam facramenta ita fe habent, ut panis & uinum maneant in natura fua, & accedat diuina fubftantia, cuius imago & fimilitudo in pane ac uino, ita ut faluis utrinq; naturis, ad unum facramentum pertineant. Igitur contra Eutychen, ita etiam ea quorum funt facramenta, id eft corpus & fanguis, tale quiddã in fe habẽt, nempe ut falua unitate pfonæ, nulla fiat naturarũ cõfufio. Neceffaria eft hæc ἐπίθεσις, et præmiffæ, quæ nobis feruiũt, palàm à Romanis tũc affertæ funt. NATH. Bona eft demõftratio, fi ex hac parte fimilitudine uti licet. OEC. Patribus fic uifum, uerũ etiãfi non effet neceffaria aliàs argumentatio, præmiffæ tamen ut manifeftæ à patribus affumptæ funt. NATH. Perge ad alias fynodos.

QVID IN POSTERIORIBVS CONCILIIS

de Euchariftia actum.

OEC. Admodũ multæ fuerũt ad eradicãdas zizanias illas malas, fed nõ legimus quod Euchariftiæ negociũ tractarint. Originiftę eñ cõculcati funt, deinde & Eutychianorũ difcipuli Monothelitæ. inter quos Sergius Cyrus, ac Pyrrhus præcipui, aftute & folo nomine duas naturas ponẽtes, re aũt ipfa cõfundentes: quando Chrifto unã energiam & uoluntatẽ tribuunt, cuius erroris participes hodie inter aduerfarios noftros multi funt, naturarũ proprietates diftinguere nefcientes. Hic mihi occurrit, quod aliquando legentem turbabat. NATH. Quid illud? OEC. Sic in libris Conciliorum lego.

A EX COMPENDIO SYNODORVM.

Πύῤῥος δὲ τὴν Ῥώμην καταλαβὼν, ὡς πρεσβύτερος λίβελλον ὀρθοδοξίας ἐπιδέδωκεν, ὡς Ῥαβέννῃ γενόμενος ἐπὶ τὸν ἴδιον ὡς κύων ἐπέστρεψεν ἔμετον. ὅπερ μαθὼν ὁ πάπας Ῥώμης ὁ μακαρίτης Θεόδωρος, τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας προσκαλεσάμενος, καὶ τὸν τάφον τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου καταλαβὼν, αἰτήσας τὸ θεῖον ποτήριον, ἐκ τοῦ φρικτοῦ καὶ ζωοδότου αἵματος χριστοῦ ἐπιστάξας τῷ μέλανι, οἰκείᾳ χειρὶ τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτῷ κοινωνούντων πεποίηται. Cæterũ ubi Pyrrhus Romã uenit, tanquã presbyter, libellum rectæ fidei obtulit: sed ueniẽs Rauennam, tanquã canis ad suũ uomitum rediit. hoc postquam resciuit Papa Romanus beatus Theodorus, conuocata plena ecclesia, & appropians ad sepulturam Petri apostolorum summi, postulatoq́ꝫ diuino calice, ex horrendo, datoreq́ꝫ uitæ sanguine Christi ut irrorauit in atramentũ, sua manu depositionẽ illius & illi communicantiũ fecit. NATH. Habet'ne aliquid momenti hæc historia? OEC. Plus pro nobis quàm contra nos, uinũ certè atramento commiscebatur, sanguis attemperari atramento non potuit, neq; debuit: sed mystico sanguine atramentũ dilutũ, inabolebilem sententiam declarabat, nec minus ratam quàm si scripsisset ipse Christus. Tu aũt obserua quantũ abominetur Ecclesia naturarũ Christi confusionẽ. Religiose quidẽ sacramentũ tractabat: sed etiam hinc patet, quod tũc alterius existimationis fuit habitũ sacramentũ, quàm hodie apud Romanos. Sed nihil est rationibus actũ, quod ad hanc rem pertineat, illis temporibus. Deinde proximis seculis, non paruum excitarũt incendiũ imagines, item Mahumetus Asiam, & barbari Italiam inuadentes: super omnia autem ambitiosi pro pontificatu certantes, unde fit ut parũ diuinæ sapientiæ haurire liceat ex posterioribus Concilijs. Tandẽ sub Conradis & Heinricis uentilari cœpit Eucharistiæ negociũ, nouas tenebras meditante diabolo, inuentis ad hoc aptissimis
B ministris Episcopis, militaris quàm ecclesiasticæ disciplinæ magis peritis, & Imperatorum quàm Christi castra magis sequutis. Plerosq; enim ipsimet indignos cẽsuerũt apostolica sede. Gregrorius secundoseptimus è catalogo Pontificũ mouit Gregorium primoseptimum, & alios inter se ac illum intercedẽtes, perpetuos Berengarij condemnatores. NATH. Parua spes sub illis: atqui à quibusdam historiographis multum celebrantur, & incertum quibus credas. OEC. Est ita.

DE CONDEMNATIONE BERENgarij & Adelhardi.

Dvos autem condemnatos illo tempore, Berengariũ & Petrũ Adelhardum legimus: & illis nos quoq; comparant. NATH. Si illi tam bene meriti sunt excõmunicationẽ, ut priores, Nestorius, Eutyches, Pyrrhus, & similes, graue iudiciũ uestrũ fuerit. OEC. Vbi rẽ totã didicerimus, tũc tandem iudicabimus, quantum nobis licet. NATH. Dic primum, an putas duos illos iniustè condemnatos?

OEC. Non dixerim, nam & alia præterea asseruisse dicuntur. Berengarius nonnulla affirmabat aduersus coniugiũ & baptismũ paruulorum, ut Guimundus inquit. Adelhardus aũt aduersus meritũ Christi, de quo postea. NATH. Non hoc quæro: sed num ob hanc causam, condemnationẽ meruerunt? OEC. Ille mihi innocẽs uidet', hic uero nequaquã. NATH. Temerariũ uidetur absolui alterũ. OEC. At si audieris innocentiã eius, nõ putabis temerariũ. NATH. Quomodo non temerariũ? quũ seipsum secũdo dãnarit, & palinodiã cecinerit? OEC. Mala id cõscientia fecisse apparet, proinde in iudicio Domini ipse uiderit. Cæterũ sic accidat necesse est, ubi absq; timore Domini, præliũ Domini decertamus. Erant illi simultates cũ Lanfranco & Rogerio: unde quamuis pro se ueritatem habuerit, gloriæ tamen ac uictoriæ, quàm ueritatis reuelandæ auidior, ad docendũ prosiluisse, Guimundo autore, cui in hac re crediderim, constat. Certè Lanfrancus pulchre dolos suos & amaritudinẽ declarat. Deinde etiam Berengarius parũ candide incessisse

Q 2 deprehen

C deprehenditur. Idcirco nō est ut illius personā tueamur, causa potius discutienda erit. Duo tūc libri de Eucharistia habebātur, unus Ioannis Scoti, hominis etiā Grȩce nō mediocriter docti, qui palàm cū ex Dionysio, tū ex Augustino, q̄d sentiendum de Eucharistia, docebat. auditor Bedæ fuerat, tempore Caroli magni. Alter Paschasij, ex uarijs doctorū scriptis cōflatus. Hic magis implicabat q̄ explicabat legētis mentē, multa sanè piè dicta ita cōcinnans, ut crassȩ opinioni quadrare putent. Sacerdotib. hic quàm ille gratior erat, cœpitq; res in disputationē hominum uenire, et (ut fit) sine modo, dū alij crassius & irreligiosius sacramēta prophanant, alij supra modū religiosi, etiā in superstitionē relabuntur. Vercellis igitur coijt cōcilium, sed tantæ rei nō respōdens. Ibi Berengarius nō cōparuit, capti sunt qui pro illo rationē reddituri: carcerib. eñ tyrannis indocta disputare cœpit. Lanfranco; Leonis Papæ familiaritas multū fauoris addebat. Itaq; Scotus damnatus est, damnataq; Berengarij opinio, nimirū sacerdotio parū Christiano minus tribuēs. Sed nihil effectū est. Andegaui eñ plures cōuenientes cōtradicebant, & Berengario subscribebant. Idipsum accidit & Turoni: dedit prior cōdemnatio incrementum ueritatis, & auidas mentes magis excitauit. Successor Leonis, Victor Florentiæ, similibus suffragijs errorē cōfirmauit, eodēq; effectu. Misit & Turonā, in qua Ecclesia etiā Berengarius inter primos erat, suos legatos: in quibus Hildprandus, qui & Gregorius septimus. ibi ob pusillanimitatē nō erat integrū Berengario causam suā defendere, tantū se catholicam amplecti sententiā asserebat: quo dicto magis elusit legatos & conciliū, quàm libertatē cōfessore dignā seruauit. Debebat enim palàm etiā corā hostibus & in tormentis si adhibita fuissent, simulando ueritatem nō prodere. Nihil igitur promotū est & Turoni. Accusatus iterū Romæ Berengarius, citatur, & ibi quoq; nō tam de ueritate asserenda, quàm de salute corporis sollicitus erat. unde & fœdā illā palinodiā, & modis omnib. absurdā, ab Humberto

D Cardinali præscriptā, nullis coactus scripturis, præsidente Nicolao secundo, professus est. Proinde domū regressus, & male cōscius, iterū libere & scripsit & docuit. Tandē in Lateranensi concilio, sub Hildebrando, qui est Gregorius secundoseptimus, ut recantaret secundo adactus est. NATH. ô quàm miserū est genus hominū, quod etiā renitēte cōscientia, pauculos ærūnosos dies ueritati reuelādæ præfert. Putas aūt nullis scripturis cū Berengario actū esse? OEC. Viuo illo multi cōtra eū scripserūt. NATH. Cessitne rationibus? OEC. Nō: frigidissimis eñ cauillis agebant qui tunc scribebant ac disputabant, & Domini Iesu & ueterū dicta Christianissima diluebāt. NATH. Quomodo uerba Christi, Hoc est corpus meū, exponebāt? OEC. Hoc, id est, corpus meū inuisibile, quod sub specie panis cōtinetur, est corpus meū: nolebātq; panis naturā ultra restare, tāetsi & Paulus ipse toties panē appellet, & ab omnibus antiquis doctorib. materia ignorata sit nō superesse. Vnde accidētia sine subiecto fingebant, multaq; alia portenta. NATH. Quid dicebāt autē ad Paulū & ad doctores? OEC. In promptu habebāt cauilla. NATH. Quæ? OEC. Vocari rē uocabulo rei ex qua facta, ut hominem terrā: uel quod corpus est filij Dei, qui est panis cœlestis, uel alio modo incōprehensibili. NATH. Hoc nihil erat dicere. urgēt eñ ueteres, subsistere et naturā panis. OEC. Quàm bella igitur cōmenta Lanfrancorū, Rogeriorū, Guimundorū, & aliorum qui ex Lanfranci schola prodierunt. Quid igitur talibus concilijs tribuendū, in quibus nugæ locū inueniunt, ueritas cōtemptim exquiritur? NATH. Iā non miror, si illis cōtra dicitur. Qui enim terrena non capiunt, qualiter cœlestiū capaces erunt? At se interim acutos putant, si talia oggānniant. Sed nugatores illos apertius cognosces. Quando urgentur ex Augustino, & cōmuni totius Ecclesiæ consensu & expositione, sacramentum corporis dici corpus Christi: loquendi modum quem ubiq; inueniunt, negare non possunt. Contendunt idem esse & figuram & ueritatem,

Christumq;

A Christumq; ipsum esse sacramentū, & sic parum attentos paralogismis circumueniunt. Vbi enim Augustinus definit, sacramentum sacræ rei signum esse, putant hanc generalem definitionem huic symbolo non conuenire. Si ostenditur panem esse figuram, dicunt, Christum suijpsius figuram, eo quod figuret suum corpus mysticum. Et quamuis non possint dicere, corpus Christi naturale & mysticum, idemptice unū corpus esse, etiāsi unitate naturali unū sit, quia unā naturā habet. Audēt etiā dicere, hoc quod Dominus dedit, esse substātialiter corpus. & cū oporteat mentē omnino eleuatā esse, illi hisce figuris panis, uel etiam ut alijs uidetur, ipsi pani adhibent corpus, ita ut substātialiter corpus in pane uel paneis speciebus realiter exhibendum, uel exhiberi affirment: quod profecto non est eleuare mentem ultra sensus, sed deijcere infra sensuum cognitionem, & sponte in tenebris uersari. Et quicquid ex ueteribus protuleris esse μνημόσυνον, symbolum ac figuram, uno uerbo irrident, dicentes: Fractionem quidem immolationis & passionis signum esse, sed in pane uel eius figura non solum signum, sed corpus ipsissimum, quia panis in corpus transit: uel ut alij dicunt, in sua manens natura. Et si quidem has offutias negaueris simpliciter, nihilominus conscius quomodo fidelibus Christi diuidatur & distribuatur uera caro, ne mens uel caro suis fraudetur donis: ô Deum, quas blasphemias, quæ conuitia audire oportet? NATH. Non sunt Ecclesiæ parum perniciosi, qui multum cōtentiosi. Sed dic, scripturis'ne has gerras confirmarunt? OEC. Minime. Vide autem, quò immodica rixandi libido illos duxerit. Vt sua sententia constaret, non contenti fuerunt, quod symbolum, gustu, tactu, oculisq; seruiat: iniungunt misero Berengario fateri, quod sensibiliter dentibus atterat. Fassus enim est, panem & uinum non solum sacramentum,
B sed etiam uerum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, & sensualiter non solum sacramento, sed in ueritate manibus sacerdotum tractari, frangi, ac fidelium dentibus atteri. Vide an hoc sit ultra uel infra sensus prouehi. Nō in hunc modum seu sensum Gregorius Romanorum primus, neq; Chrysostomus locutus: etiamsi eadem ferè uerba dixerint, ut audies. Cogunt ut renuncies sensibus, & sensualem gustum ac tactum exigunt, non in solo symbolo? Quid oro tribuendum illis concilijs? NATH. Vt uideo, Theologorū & Canonistarū scholæ, monachorumq; factiones, hinc potissimum suxerunt, quicquid in hac re habent erroris: & factū hominum serui, à libertate quam Christus sanguine suo peperit, exciderunt, siquidem tam absurda recipiunt. alioquin à sancta obedientia quis dehortaretur? OEC. Nisi olim aduersus Eutychen, Nestorium, & Arrium, maiori quàm illi egissent studio patres, uix scintilla fidei reliqua esset. NATH. Scio Melanchthonem integriorē, quàm ut istarum synodorum comprobet tyrannidem, alioqui Christianis congregationibus non tam iniquum. OEC. Talis erat: nunc qualis sit non iudico, quandoquidem & à nobis abhorret. NATH. Vt dixisti, homo est, fortasse sententiam mutabit. Obliuiscere horum, & de Petro Abelhardo, qui fermè centum annis Berengarium secutus, narra. Hunc autem à Diuo Bernardo in Senonensi concilio, ut recantaret, adactum audio scripturis, & ui diuini spiritus.

QVARE IN RE EVCHARISTIAE AB
Abelhardus damnatus.

OEC. Nihil nobis cōmune cū Abelhardo. Quia eū summā fidei negauit, nēpe Christū satisfecisse pro peccatis nostris, et mortē eius nos uiuificare: qua nā ratione nō impia eius de Eucharistia opinio? Quod apte cōmemorat Ganfredus Antisiodorēsis, primū discipulus eius, deinde notarius Bernardi, sic inquiēs: Ego aliquādo magistrū mihi fuisse recordor, q cū pedib. & intestinis nihil āplius de agno paschali, aut ipse uorans, aut discipulis exhibēs, & se pariter ac suos non

modica

C modica eius parte fraudabat. Siquidē precium redemptionis euacuans, nihil aliud in sacrificio dominicæ passionis cōmendauit, nisi uirtutis eius exemplū, et amoris incendiuū, quasi hæc duo in moribus prophetarū exhibita nō sint. Et qdē magna hæc uera, sed nō sola. Benedictus Deus, q mihi simul & uobis magistrū dedit postea meliorem, per quem prioris redarguit ignorantiam, insolentiam confutauit. Ille enim tanquā uerus Hebræus auide prorsus uorabat, & uorandum nobis solicite cōmendabat caput agni cum pedibus & intestinis: sic imitandū Dominum prædicans patientem, & sic redamandum diligentem, ut principalem huius sacrificij causam, uelut agni caput redemptionē in eo profiteremur, & adoraremus naturā humanā. Et hæc quidē discipulus eius: ex quibus apparet, ubi grauiter impegerit Adelhardus. Quod autē Bernardus non reprobarit in illo nostrā, imò Christianam sententiam, potes uel ex dictis Bernardi de cœna domini accipere, ubi inter cætera sic dicit: nam illic rem cœnæ satis exponit.

BERNARDVS IN SERMONE COENAE DOMINI.

SAcramentū dicitur sacrū signū, siue sanctū secretū. Multa qdē fiunt propter se, alia uero propter alia designanda, & ipsa dicunē & sunt. Vt enim de usualibus accipiamus exemplū, datur annulus absenti propter annulū, & nulla est significatio, daē ad inuestiendū ad hæreditatē, quādo & signū est, ita ut iā possideat accipiens. Annulus nō ualet quicquā, sed hæreditas est quā quærebā. In hūc itaq modū appropiās passioni Dominus, de gratia sua inuestire curauit singulos, ut inuisibilis gratia signo aliquo uisibili præstaretur. Et si totū hūc sermonē perlegeris, nō inuenies aliam interpretationē. NATH. At idē, aiunt, alibi clarius dicit. OEC. Quid est hoc? NATH. Sic scribit. Potes'ne æstimare, quale & quantū est hoc sanD ctum sanctorū, & sacramentum sacramentorum, amor amorum, dulcedo dulcedinū: hæc sunt uerē festa pocula, hæc sunt gaudiorum fercula uitalia iustorū, hæc sunt spirituales deliciæ iustorū & sanctorū, hic bibuntur in loco uberi torrentes lactis, flumina mellis, liquores balsami cœlestis: hic efficiē una caro sponsa cū sponso, unus spiritus sancta anima cū Christo, experientia horū & similiū spiritus est ac uita, amici sponsi, id est, boni episcopi, boni abbates et cæteri gustauerūt, & plenissime experti sunt, quod nos dicimus, ideoq ad mensam altaris frequētius accedunt, omni tempore candida facientes uestimenta sua, id est, corpora prout possunt melius, utpote Deum suum manu & ore contrectaturi, & colloquentem sibi ipsis audituri. Et postea: Tria in hoc altaris sacramento attendere debes, speciem panis, ueritatem carnis, et uirtutem gratiæ spiritualis. usq ad speciē panis pertingit sensus exterior, ad ueritatē carnis fides interior, ad uirtutē gratiæ spiritualis charitas superior. Speciē panis rodit aliquādo sorex paruissimus, Christianus etiā recipit pessimus, uirtutē gratiæ spiritualis nō nisi prædestinatus recipit. Itē addit: Quod uidemus, species est panis et uini: quod autē sub specie illa credimus, uerū corpus est, & uerus sanguis Domini, quod pependit in cruce & de latere fluxit. Comestio itaq sacramentalis, quantū ad uisibilē speciē, & quantū ad corporis Christi ueritatē, cōuenit bonis ac malis cōmuniter. Sed est alia comestio, sicut iam diximus, bonorū solūmodo, quam per Dei gratiam ac per fidē ex dilectione operante, uitæ meritum efficit, & affectus mentiū in cordibus percipientiū uel ministrantiū, intercedēte spirituali & subtiliore quadā unione capitis et mēbrorū. Obserua. Nónne & hæc clara sunt & perspicua? Deū suū manu & ore cōtrectaturi, & colloquentē sibi audituri. Et deinde ueritatē carnis cōtineri dicit in sacramento altaris, ad quā fides interior pertingit. Aut uidentur hæc tibi adhuc ambigua? OEC. Nō legerā illa apud Bernardum, sed cōtra Adelhardum illam sententiā aduersariorum nō asserit. Super cantica autē satis docet, quid sit audire Deum & habere collocutorē, addo & oscula & amplexus mysticos, Vnde & uerba ista quæ citas

intel

A intelligo. Cæterũ quod uerũ corpus et sanguinẽ ponit in mysterio, sciui pridẽ: et ip
se eodẽ sensu nihil dubito, quo ille locutus est. Nã q credit etiã fide mortua Chri-
stũ filiũ Dei & Mariæ, pro nostra recõciliatione & uiuificatione mortuũ, & testat̃
hoc sacramento se id credere, illi utiq; uerũ corpus Christi est in sacramẽto altaris:
Nã & ipse subleuat sensus, tametsi gratiã & uirtutẽ nõ assequat̃. Ad hæc, esto hu
milior sit is q̃ ut capiat, Ecclesia tamen corpus Christi uerũ agnoscit, propter quod
ille nequaquã impunis erit. Etenim sic sensisse Bernardũ sentio. Excellebat enim
exactiore iudicio omnes suæ tempestatis uiros. Nã & probe internoscebat ac ex-
periebat̃, quid esset in mysterio pasci. Dicit eñ super illud, Sub umbra eius, &c.
Vmbra eius, caro eius, umbra fides, Mariæ obumbrauit proprij filij caro, mihi Do
mini fides: quanq; & mihi quomodo nõ obumbrat caro, qui in mysterio mãduco
eã? nihilominus uirgo fidei et ipsa experta est umbrã, cui dictũ est, Beata quæ cre-
didisti. Et sermone 39. in Cantica, Lauda dominũ Deũ Zion, quoniã confortauit
seras portarũ tuarũ, quoniã benedixit filijs tuis in te: Qui posuit fines tuos pacẽ et
adipe frumẽti satiat te. Quis nõ uehemẽter cupit pasci, & ꝓpter pacẽ & ꝓpter adi
pem & propter satietatem? Nihil ibi formidatur, nihil fastiditur, nihil deficit. Tuta
habitatio paradisus, dulce pabulũ uerbum, opulentia multa nimis æternitas. Ha
beo & ego uerbũ, sed in carne. angelus ex adipe frumenti saginat̃, & nudo satura-
tur grano: me oportet interim sacramenti cortice esse contentũ, carnis furfure, lite
ræ palea, uelamine fidei. Et hæc talia sunt, quæ gustata afferũt sanitatẽ, si modo de
primitijs fidei quantulũcunq; acceperint condimentũ. Prorsus mors mihi in olla,
nisi de prophetę farinula dulcoretur. Deniq; absq; spiritu & sacramentũ ad iudici-
um sumit̃, & caro nõ prodest quicquã, & litera occidit, et fides mortua est. Sed spi
B ritus est qui uiuificat, ut uiuã in eis. At quãtalibet sanè abundãtia spiritus pingue
scant illa, nõ pari iucunditate sumitur cortex sacramenti & adeps frumenti, fides
& species, memoria & præsentia, æternitas & tempus, uultus & speculum, ima-
go Dei & forma serui: nempe in omnibus his fides mihi locuples, intellectus pau
per. Nunquid uero par intellectui fideiq;, cũ sit meritũ in ista, & illi in premiũ? Vi
des distare inter pabula quantũ inter loca, & sicut exaltãtur uiæ coeli à terra, ita in-
habitantes in eo. Hæc Bernardus. Non'ne & ipse symbolicã istam cognitionem
declarat in sacramentis: neq; eò ducit quò sui seculi scriptores plerīq;. ut interim de
carne, fide, & litera taceam, quæ huc nõ pertinent. Vt corticẽ sacramentũ habet,
Christum ut adipẽ, in quẽ prospectant angeli, nobis nunc fide uelatum. NATH.
Mirũ est de hoc patre, si illis tẽporibus tam pure loqui ausus est, & inuidiæ Theo-
logorum non succubuit. fortassis illum suauitas sermonis defendit, & sanctimo-
niæ opinio. OEC. Imò Deus, qui uario modo Ecclesiæ prospectat: tametsi et illi su
os næuos permisit, quos & ipse multum deplorat. Patet etiam ex epistola eius ad
Hugonem, q̃ nõ alliget gratiã sacramentis. Satis igitur nobis perspectum, quid
priora, quid posteriora secula spectarint: in quibus magis de componendis Papa-
rum scismatis, de recuperandis terris amissis, de humiliandis Cæsaribus, de pro-
uehenda dignitate sacerdotali, de monachis mendicis honestãdis, de canonizan
dis sanctis mortuis, actũ, q̃ de summa fidei: quæ quasi tyrannidẽ passa, neglectius
tractata est. Quid eñ Constãtiæ, Basileæ, Florẽtiæ, ac Laterani actũ, quãuis possi
mus narrare, cõsulto omittimus. NATH. Neq; interrogarim. Cõdemnati sunt in
his Vuiclephus, Hussius, & alij, quibus nihil horribilius, quàm talem Ecclesiæ fa
ciẽ uidere. Pauci in illis ea quæ Christi erãt quærebãt. OEC. Satis igitur diu in his
uersati sumus. NATH. Poterat uel q de Niceno Cõcilio ꝓpositũ, sufficere. Videa-
mus nũc, an cõtra uos, uel cõtra quos pugnẽt patres illi, quos Melanchthon citat.
OEC. Placet: sed unde incipiendũ? NATH. A Cyrillo, ut deinceps ad alios trãs-
eas. OEC. Opinabar iam satisfactum de Cyrillo. mentem enim illius in concilio

Ephesino

A niam, & corpus nostrum assimilat corpori Christi, idẽ etiã suscitabit mortalia corpora nostra. Et iã antea ostensum est ex Cyrillo, ad obiectiones Theodoreti, quomodo dominicã carnẽ manducemus. Porrò ut latius uideas, ipsissimã hãc esse mẽtem Cyrilli, age iterum aliunde illius testimonia proferamus. Scribit ad Reginas.

CYRILLVS AD REGINAS SVPER HAEC

uerba: Quoniam pueri participes fuerunt, &c.

Τὰ παιδία φησὶν, ἐν τούτοις ἡμᾶς δηλονότι τοὺς ὄντας ἐπὶ τῆς γῆς, κατά γε τὸ ἐν ψαλμοῖς ὑμνούμενον, ὡς ἐκ προσώπου θεοῦ, ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες. ὅσον γὰρ ἧκεν εἰς τὴν θεοῦ δόκησιν, καὶ εἰς ἐνοῦσαν ἡμερότητα κατὰ φύσιν αὐτῷ, πάντες ἂν ἦμεν τέκνα, καὶ ἀπωλίσθην ἂν οὐδεὶς τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος. ἀλλά φησιν ὁ Δαβὶδ, ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκομεν, καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρχόντων πίπτομεν, τοῖς τῆς σαρκὸς πάθεσι τὸν οἰκεῖον ὑποφέροντες νοῦν. πῶς οὖν ἄρα κεκοινωνήκαμεν αἵματος καὶ σαρκός; ψυχὴ γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φύσιν ἑτέραν ἔχουσα παρὰ τὴν σάρκα τῇ πρὸς αὐτὸν συνθέσει καθ' ἕνωσιν τὸ ἕν τι καὶ λογικὸν ἀποτελεῖται ζῶον, τουτέστι τὸν ἄνθρωπον. οὕτω τοιγαροῦν καὶ ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἐμψυχωμένῃ σαρκὶ, καὶ οὐκ ἀψύχῳ κατά τινας, ἑαυτὸν ἀπορρήτως ἑνώσας μετέσχεν αἵματος καὶ σαρκὸς παραπλησίως ἡμῖν, διὰ γεννήσεως δὲ δηλονότι τῆς ἐκ γυναικός. εἷς οὖν ἄρα κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς ἑνώσαντα μὲν ἑαυτῷ τοῦ θεοῦ λόγον τὸ ἀνθρώπινον, μεμενηκότα δὲ καὶ οὕτως ὅπερ ἦν. ὁ δὲ αὐτὸς κατήργηκε τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ὡς ζωὴ καὶ θεὸς, ἴδιον αὐτοῦ νοεῖσθαι πρέπει τὸ πεπονθὸς τὸν θάνατον, ἵνα ὡς αὐτὸς ἀναστὰς καταργῆσαι λέγοιτο τὴν φθορὰν, καὶ εἰς ἅπαν ἡμῶν παραπέμψηται γένος τῆς ἀφθαρσίας τὴν χάριν. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκομεν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. καὶ πάλιν, ὥσπερ δι' ἀνθρώπου θάνατος, οὕτω καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. In his sanè nos qui super terram sumus, pueros uocat, secundum quod in Psalmis canitur, quasi ex persona Dei: Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes. Nã quantũ attinet ad fauorem Dei, & ad benignitatẽ quæ natura ipsi inest, omnes eramus filij Dei, & nul

B lus à proprietate illius excideret. Sed inquit Dauid; Sicut homines morimur, & sicut unus principum cadimus, mentem nostram carnis passionibus subijcientes. Quomodo igitur participes facti sumus sanguinis & carnis? Anima enim humana naturam aliam habens à carne, in compositione ad illam unum & rationale perficit animal, hoc est hominem. Sic igitur uerbum Dei animatæ carni, & non inanimatæ ut quidã uolũt, quod se ineffabiliter uniuit, particeps sanguinis & carnis, sicut nos per natiuitatẽ quæ est ex muliere. Vnus igitur Dominus Iesus Christus, utpote uerbum Dei, ita uniuisse sibi humanitatem, mansisseq; et sic id quod erat, & quod ipse aboleuit mortis imperium, ut uita & Deus, proprium illius intelligere conuenit. Quod uero passus est mortem, ut ipse resurgens aboleuisse dicatur corruptionem. Etenim in omne nostrum genus transmisit incorruptionis beneficium. Nam sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes uiuificabuntur. Et iterũ: Sicut per hominẽ mors, ita per hominem resurrectio mortuorum. NATH. Quorsum hæc citas? OEC. Vt uideas nobiscum esse Christum participatione naturali. NATH. Sed sic etiam cum malis participaret? OEC. Etiam, at illi non participant spiritu cum Christo. Sed iterum audi ex eodẽ libro super illud; Omnis uiri caput, Christus.

IDEM EODEM LIBRO SVPER ILLVD,

Omnis uiri caput, Christus, &c.

Ἐπειδὴ δὲ δεύτερος Ἀδὰμ κατωνόμασται Χριστὸς, κεφαλὴ τέθειται, τουτέστιν ἀρχὴ τῶν δι' αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν ἀναμορφουμένων, εἰς ἀφθαρσίαν, δι' ἁγιασμοῦ ἐν πνεύματι. Quoniam autem secundus Adam nominatus est Christus, caput positus est, hoc est, princeps eorum qui per illum ad ipsum reformantur in incorruptionem, per sanctificationem in spiritu. Vides hic tribui spiritui sancto unionem nostram? Iam quoties unietur corpus Christi nostro? si ante communionem in me habitat, quid adijcietur per secundã & tertiam communionẽ? An non liquidum est, me antea per

C Christum uiuificatum? Quod si minus agnosco, ut hypocrita condemnor, non dijudicans corpus Domini. Quid autē de, his qui uel per ualetudinē nunquam communicant mysterijs, alioqui fideles, & sacramentorum minime contemptores, & spiritu Dei aguntur, ita ut & uitam & omnia pro Christo relinquere parati sint? negabis tu illos non esse in corpore Christi, uel Christum corporaliter habitare in eis? Nihil'ne corporibus illorum proderit, uerbum corpori humano unitum? Paulum igitur sic citatum à Cyrillo arbitror, ut proposito suo congruat. Nam si ideo unum corpus uocat, quia in pane caro sumpta est communiter, futuri aliqui non sunt palmites, qui sunt palmites. Respexit igitur quò & Paulus, nempe ad communionem carnis Christi, quæ uere per sanctificationem in spiritu contingit. Nam & ipse in hunc modum intelligi uult locum istum Pauli, Reginis explicans & dicens.

CYRILLVS AD REGINAS.

Ἡ γὰρ ἀνθρώπου σὰρξ ὅσον ἧκεν εἰς ἰδίαν φύσιν, οὐκ ἂν εἴη ζωοποιός, ἀλλ' οὐδὲ τὸ αἷμα τὸ ἀνθρώπινον, εἰ κοινὸν εἴη καὶ καθ' ἑαυτό, ζωοποιεῖται δὲ τὸ σῶμα χριστοῦ καὶ τὸ τίμιον αἷμα πρέποντι μόνῳ θεῷ τῷ ζωοποιεῖν δυνάμενα τὰ ζωῆς ἐπιδεᾶ. θεὸς οὖν ἄρα χριστός, οὕτω γὰρ ἔσται ζωοποιὸν τὸ σῶμα αὐτοῦ. Hominis enim caro quantum ad suam naturam attinet, non esset uiuifica: sed neque sanguis humanus, si communis esset & secundum seipsum. Viuificatur autē corpus Christi, & uenerabilis sanguis, solo Deo quem decet uiuificare posse id quod uita indiget, Deus igitur est Christus. Sic enim erit uiuificum corpus illius. Hæc ille. Vides nūc, quomodo corpus Christi uiuificum sit: non quia in pane distribuitur carnaliter, sed quia à Deo assumptum. NATH. Non putassem hoc dictum Cyrilli, aduersarijs tam parum suffragari. Expendamus & alia, & primum.

D AD SECVNDVM CYRILLI DI*ctum, quod supra require.*

OEC. De quo agit hoc secundum? NATH. Firmā fidem adhibendam docet mysterijs, & in sublimibus rebus nunquā uel cogitandū uel proferendum iudaicum Quomodo, quod extremi supplicij causa. OEC. Quid igitur? Nō licebit & nobis scripturas indagare, quomodo hæc scriptura cū illa cōcilietur, aut quomodo exponenda sit scriptura? Reijcit'ne omne Quomodo? Igit etiā magnā partē utiliū quæstionū. NATH. Nō hoc uult. nam & Maria quærit ab angelo etiam in magno mysterio: sed iudaicum Quomodo prohibet, quod nec sapientiam nec omnipotentiā Dei curat, & uelle carnalē manere, ac de spiritualibus interrogare. Inuenies aūt et hoc Quomodo cū apud Chrysostomū, tū apud Augustinū, aliosq́ haud irreligiose. OEC. Hoc certè perniciosum foret, nos ab illo libēter abstinebimus. Iubet ēm & difficiliū solutionē quærere, & ipse Cyrillus expositū modum indicat. Aut si prorsus omnino de modo quo manducat Christus rogare nō licet, quare alij spiritualiter edi declararūt, & quare illis licet ῥητῶς affirmare panem substātialiter esse corpus Christi: nobis autē nō licet dicere, panē mystice esse corpus? & quare illi audent corporaliter manducandū dicere, nos aūt arguimur dicētes spiritualem esse cibū? uel nos nō redargui, uel ipsos idipsum criminis peccare nō oportebat. NATH. Nō puto illos omniū expositionē hoc dicto reijcere. OEC. Quare igitur tanto supercilio nobis os claudere conātur? Vis scire quomodo in colloquio Hessico, de hac re actū sit? Incessebar tanquā argutulus à mortaliū omniū dicacissimo, quū quædā de ueritate humanæ carnis in mediū afferrem. Vrbanitatis igitur illius memor, sequēti die rogabā, an prorsus nō liceat nobis de modo agere, quo sit in pane corpus: afferebāq́ Augustini dictū, admonētis ne de hoc dicto, Hoc est corpus meū, pueriliter sentiamus, & proinde opus nobis discere, ne toti pueri simus. Rogabā igit, an ipse modū indicare, uel ex me audire uelit,

& cum

A & cum ipse nihil afferret, ego dicebam, tuto me posse hunc modum asserere, quem omnes ueteres doctores habent, quos ecclesia non respuit, dicentes mensam illam mysticam & in sacramento corpus sumi. Quæ expositio planè meæ sententiæ quadrat. Nam ex doctoribus, præsertim Augustino, etiam ostensum, ut illi sacramentorum rationem ponant. NATH. Et quid illi ad hæc? OEC. Mihi Augustinum relinquebant. NATH. Neque ego si uel iniquissimus essem causæ, te sic incedentem taxarim. OEC. Iudica autem oro. Illi in eandem loquutionum speciem ponere audent, quod nemo antea fecit. Hic est filius meus dilectus, & hoc, id est, Panis est corpus meum. Nos uero in hanc classem, post Augustinum: Sanguis est anima, Petra erat Christus, Hoc est corpus meum. Vtri os obstringes? noua'ne afferenti, uel Augustinum sequenti? NATH. Iudicare facile est. OEC. Animaduerti & Damascenum, & commentitios illos Ambrosium & Cyprianum, & miracula multa amantes, hoc dicto similiter sicut Melanchthon, suam sententiam uoluisse stabilire, omnipotentiam Dei approbando: sed intempestiuè, & non ita dextrè ut Cyrillus. Nam si non crederemus carnem Christi esse panem cœlestem, nec diuinam nec uiuificam, si negaremus resurrectionem, rectè ut Iudæis talia nobis obijcerent. Iam fidei primum mancipati sumus, & edocti nos uiuificandos spiritu, quid si absque dolo rogaremus? Per gratiam Dei quantum ad nos attinet, non sumus animales, omnipotentem Deum non negamus, neque sapientiam eius uellicamus: sed admoniti, non sinimus nos blandiloquentijs & argutijs à cognita ueritate abduci. NATH. Non improbo. Est enim tam prudentia, ne circumueniamur, quàm humilitate, ne supra quàm oportet sapiamus, opus. Venimus nunc ad tertiam Cyrilli sententiam.

B

AD TERTIAM CYRILLI SENTEN tiam, supra uide.

OEC. Quid noui habet, uel quid in illa pecco? NATH. Modũ manducandi credentibus discipulis expositũ dicit. Dedit enim illis fragmenta panis, inquiens, Accipite & manducate, Hoc est corpus meũ. Quem tu alium modum ex his uerbis accipies, quàm in pane contineri corpus Christi substantialiter, et sic edi? OEC. Venit autem mihi in mentem, quod Chrysostomus inquit, huic tuæ cogitationi contrarium.

CHRYSOSTOMVS IN HOMILIA.

Καὶ αὐτὸς οὖν ἔπιεν ἐξ αὐτοῦ. ἵνα γὰρ μὴ ταῦτα ἀκούοντες εἴπωσι, Τί οὖν αἷμα πίομεν καὶ σάρκα ἐσθίομεν; καὶ θορυβηθῶσι τότε, καὶ γὰρ ὅτε τοὺς περὶ τούτων ἐκίνει λόγους, καὶ πρὸς τὰ ῥήματα αὐτὰ πολλοὶ ἐσκανδαλίζοντο. ἵνα οὖν μὴ καὶ τότε ταραχθῶσι, πρῶτος αὐτὸς τοῦτο ἐποίησεν, ἐνάγων αὐτοὺς εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν μυστηρίων ἀταράχως, διὰ τοῦτο τὸ ἑαυτοῦ αἷμα αὐτὸς ἔπιε. Itaque & ipse ex illo bibit. Ne enim audientes hæc dicãt, quid igitur sanguinẽ bibimus & carnẽ edimus? turbenturque tunc. Etenim & quando de his sermones mouebat, etiã uerbis ipsis offendebantur. Vt igitur ne & tunc turbentur, primus ipse bibit, inducens illos ad communionẽ sacramentorũ intrepidã. OEC. Nonne ille mouet aliã rationẽ sumendi cibũ, nempe in sacramento? NATH. Possunt & hæc uerba pro illis accipi. Scribũt enim, ideo corpus Christi nõ uisibile dari, ne cuipiã horror sit carnes edere, & quod ob hoc confortarit Christus discipulos. OEC. Imò adhuc horror est, etiam inuisibilem contingere, ne dicam manducare carnem, quæ pro me passa est, & nunc in tanta gloria regnat. An non & angeli Deum uidentes, faciem suam tegũt, nos autẽ hoc magis concutimur, quo ardentius illius gloriosam dignitatẽ cogitamus, ut experiuntur spirituales Dei filij, maxime si talia eis dicũtur. nihil ergo pio horrori decedit. Nõ tamen dicit ille, horreant, sed turbenẽ: fuisset sanè maior offendiculi occasio, corpus in pane latens edi, quàm simpliciter iubere edi: nisi indicasset esse sacramentũ & memoriale mortis,

C dicens: Hoc facite in mei memoriam. Cognoscere quod caro Christi cæsa pro nobis, uiuificatrix sit nobis id quod panis fractus & calix effusus indicat, id tandē modū ostendit, quomodo edere licet carnem, ut Augustinus de doctrina Christiana monuit, & Heychius quoq; inquit.

HESYCHIVS LIB. IIII. CAP. II.

Sacrificium de sartagine dispensationē passionis appellat unigeniti, crucem assimilari sartagini propterea iudicans, quia sartago in tantū fortis est, ut superposita igni, ipsa quidem non consumatur, nec aliquam corruptionem sustineat aut imminutionem: superpositos autem cibos mox ut ignē teugerint, uel si duriores fuerint, non longo interuallo aptos esui reddit. Sic & Christi crux fortis quidem in tantum fuit, ut omnem creaturam subijceret crucifixo, carnem autem eius quæ ad comedendum inepta erat ante passionem (Quis enim comere cupiebat carnem Dei?) aptam cibo post passionem faciebat. Si enim non fuisset crucifixum corpus eius, minime comederemus. Comedimus enim nūc cibum sumentes eius memoriam passionis. Ecce mi Nathanaël, quid his clarius? NATH. Mallem ex ipso Cyrillo talia discere. OEC. Audi quæ in Exodum scribit, si fortè ex illis iuuari queas.

CYRILLVS IN EXODVM.

Ἐσθίειν δὲ προσέταξε τὰ κρέα ταύτῃ τῇ νυκτί, τουτέστι κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν ἐνεστηκότα. οὕτω γὰρ αὐτὸν καὶ ὁ Παῦλος ὠνόμαζε λέγων, ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν. ἡμέραν ἐν τούτοις διαῤῥήδην εἰπὼν τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα, ὃν αὐτὸς φωτίζει Χριστός. φάγονται τοίνυν τὰ κρέα κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον φησίν. ἕως μὲν γὰρ ἐσμὲν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, διὰ τῆς ἁγίας σαρκός τε καὶ αἵματος, καὶ παχυτέρως ἔτι μεταληψόμεθα τοῦ Χριστοῦ. εἰς δὲ τὴν ἡμέραν καταντήσαντες τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καθὼς γέγραπται, καὶ εἰς τὴν λαμπρότητα τῶν ἁγίων ἀναβεβηκότες, καθ' ἕτερόν τινα τρόπον ἁγιασθησόμεθα πάλιν. καὶ ὡς οἶδεν ὁ τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν διανομεὺς καὶ
D δοτήρ, ἄλλως τε καὶ ἀναλογίαν ἔχει τοῦ πάθους καὶ τοῦ οἰκονομικῶς παραδεχθέντος θανάτου τοῦ Χριστοῦ τῆς ἁγίας σαρκὸς ἡ μετάληψις, καὶ ἡ πόσις δὲ ὁμοίως ἡ ἐκ τοῦ σωτηρίου αἵματος. οὕτω γὰρ αὐτός φησιν, ὅτε τοῖς ἑαυτοῦ γνωρίμοις τοὺς ἐπὶ τῷ μυστηρίῳ νόμους ἐτίθει. ὁσάκις γὰρ ἐὰν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, πίνητε δὲ τὸ ποτήριον τοῦτο, τὸν ἐμὸν θάνατον καταγγέλλετε. οὐκοῦν ἐπὶ μὲν τοῦ παρόντος αἰῶνος διὰ μὲν τῆς μετοχῆς τῶν ἀρτίως ὠνομασμένων καταγγέλλομεν εἰκότως τὸν θάνατον αὐτοῦ. ὅταν δὲ λοιπὸν ἐν τῇ δόξῃ παραγένηται τοῦ πατρός, οὐκ εὐκαίρως ἔτι τῇ ἔτι τῷ πάθει προσοισόμεθα ὁμολογίᾳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπιγνωσόμεθα μὲν καθαρῶς ὡς θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, ὡς ὁ Παῦλός φησι. δοξολογήσομεν δέ φησιν ὡς δεσπότην. ἅπαξ γὰρ ἀποθανὼν οὐκ ἔτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκ ἔτι κυριεύει, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. διὸ δὴ καὶ ἔφασκεν, εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν. τότε γὰρ οὐκ ἐξ ὧν ἐστὶν ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐστὶ θεὸς ἀληθινὸς λαμπρότερον ἐπιγνωσόμεθα. συμπεπερασμένης δὲ ἤδη τῆς οἰκονομίας, ἐφ' ᾗ καὶ γέγονε σάρξ, ἀργήσουσι μὲν κατὰ τὸ εἰκὸς οἱ περὶ σαρκώσεως λόγοι. γνῶσις δὲ ἡ μείζων εἰσβήσεται, καὶ θεία ἐν ἡμῖν ἀναλάμψει σύνεσις παρ' αὐτοῦ σωτηρίας τῆς ἐν δόξῃ θεοπρεποῦς. Edere aūt præcipit carnes nocte illa, hoc est, præsenti seculo. Sic enim illud & Paulus nominabat, dicens, Nox profecit, dies appropinquauit. Diē in his manifeste nuncupās seculū futurū, quod illuminat Christus. Edūt igit carnes hoc seculo, inquit. Nam donec quidē sumus in hoc seculo, per sanctā carnē & sanguinē crassius adhuc participes efficimur Christi, Vbi aūt occurrerimus in die illo uirtuti eius, sicut scriptū est, et in fulgorē sanctorū ascenderimus, alio quodā modo sanctificabimur iterū, & ut nouit futurorū bonorū ille distributor & dator. Alioqui etiā analogiam habet passionis & mortis Christi in dispensatione ostensæ sanctæ carnis sumptio, & potus quoq; similiter ex salutari sanguine. Sic enim ipse dicit, quādo familiaribus suis de sacramento leges ponebat: Quoties eīm ederitis panem, & biberitis hunc sanguinē, mortē meā annunciate. Igit in præsenti seculo per iā nominatorū participationē, annunciamus merito mortē illius. Quādo aūt postea in gloria aderit patris,

A tit patris, intempestiue tũ de passione afferemus confessionẽ illi, sed agnoscemus quidem purè ut Deũ facie ad faciẽ, ut Paulus dicit: Glorificabimus aũt, in quit, ut Dominũ. Semel em̃ mortuus, nõ moriť, mors illi ultra non dominabiť, iuxta Pauli uocẽ. Proinde & dicebat, Licet nouerimus Christũ secundũ carnem, sed nũc non ultrà cognoscimus. Tunc em̃ nõ ab his per quæ est homo, sed ab his per quę est Deus uerus, clarius cognoscemus. Absoluta aũt tunc dispensatione, in qua & factus est caro, cessabũt quidẽ ultrà, ut uerisimile est, de incarnatione sermones: scientia aũt maior succedet, et diuinior quidã in nobis fulgebit intellectus de illo salutis, quæ quasi in gloria diuina. NATH. Placuit hoc dictũ, quãuis illa crebra repetitio nominũ carnis & sanguinis subinde me moranť: sed nõ quæro, Dices em̃, eleuata à sensibilibus mente, carnem & sanguinẽ te sumere, nec erit quod oggannire potero, maximè cũ in sacris illorũ celebrationib. solenne est præmittere, Sursum corda. Alioqui pulchre symbolicã qualis nunc de Christo cognitionẽ docet Cyrillus, & ut nunc Christus prædicetur à nobis, & ut olim glorificandus sit. Sed dic quid est quod subdit hic loci, quod citat Melanchthon: Non possunt cũ sanctificatione beatæ uitæ fieri participes, qui per mysticam benedictionem Iesum non susceperunt. OEC. Plana sentẽtia: Frustra esse sacramentũ ei qui Iesum non suscipit, hoc est, ei qui illũ nõ credit esse uiuificatorẽ. Nã & frustra esset baptizari, frustra, inquit, ad sanctimoniã & æternæ uitæ participium, Iesum non suscipere. Quotquot enim receperũt eũ, dedit eis potestatẽ filios Dei fieri. Et nõ dicit simpliciter, in pane Iesum nõ suscipiũt: sed Iesum nõ suscipientibus uult mysticã benedictionẽ, hoc est, Eucharistiã, ad sanctificationẽ nõ prodesse. NATH. Ita est, sed ego non attenderã. Quid aũt ad hoc dices, quod inquit: Quod si solo tactu suo corrupta redintegrãtur, quomodo nõ uiuemus, qui carnẽ illã gustamus & manducamus? Reformabit em̃ omnino ad immortalitatẽ suã participes. OEC. Quoties dicendũ erit, qualiter illius carnis participes simus, & quomodo illã manducemus? sed non grauor respondere. Si caro illa uiuificat tactu mortuos, quomodo spiritu suo uegetatos, et ita sui participes factos, ad immortalitatẽ nõ reformaret? NATH. Nõ satis facis: subdit em̃, Oportuit certè ut nõ solũ anima per spiritũ sanctũ in beatam uitã ascenderet, sed etiã ut rude atq; terrestre hoc corpus, cognato sibi gustu, tactu & cibo ad immortalitatẽ reduceretur. Audis cognatũ gustũ, tactũ et cibum? OEC. Et quorsum nos ages illis uerbis, ad sensibilem'ne cœnã uel spiritualẽ? Cognatus em̃ & gustus & tactus est in reb. sensibilibus. Iã ratio sacramenti te omnino auocat à sensibilibus. Dic tu primũ, quid uocabis cognatũ gustũ? NATH. Hæreo: nã si dixero sensualẽ esse gustũ, mendax ero cũ reuocante Berengario: sin latere in pane corpus dixero, iterũ nõ erit cognatus carni nostræ gustus, etiã si in pane (tuũ dicendi modũ sequutus) sensui mente ac fide corpus sumi dixero, nondũ uideo ut sit cognatus rei intactæ tactus. OEC. Qui sacramentorũ rationẽ norunt, nõ hærẽt. Nõ est em̃ rarũ, sensibilib. tribui, quod insensibilium est, eo quod sensibilia absq; intelligibilib. inutilia sunt, & ubi maximorũ mysteriorũ intelligentia est, ibi ea quæ sensui seruiũt, nõ cõtemnuntur. Nõ enim sic spirituales sumus, ut cõfessione ad salutẽ opus esse negemus. Iã cõfessio uel per uerba, uel per opera, uel per alia signa, maxime aũt sacramẽta fieri solet, quæ nõ administrãtur nisi per corpus. Vnde & corporib. quæ beatitudinis olim consortiũ habebunt, suæ etiam exercitationes sunt, ut & ipsa suam in regno Christi resurgentia accipiant portionem. Igitur diuinorum symbolorum contactus religiosus & gustus beatus est, quibuscũ tam mirifica operať spiritus sanctus. Ne mireris igitur si hoc modo apud Gregorium uel Augustinum legeris, sanguinem in os nostrum instillari. Non es memor, quid de baptismo idem Cyrillus contra Iulianum apostatam dixerit? NATHANAEL. Sum, & nunc capio, operationem dabis spiritui, dum suo munere externo illo

B

C fungitur sensus. OEC. Poterat autem te hoc & Tertullianus docere in libro de resurrectione.

TERTVLLIANVS DE RESVRRECTIONE.

Videamus nunc de propria etiam Christiani nominis forma, quanta huic substantiæ friuolæ ac sordidæ apud Deum prærogatiua sit, & si sufficeret illi quod nulla omnino anima salutē possit adipisci, nisi dū est in carne crediderit. adeo caro salutis est cardo: de quà cum anima Deo alligitur, ipsa est quæ efficit ut anima alligi possit. Sed et caro abluitur, ut anima emaculetꝰ: caro ungiꝰ, ut anima consecretur: caro signatur, ut & anima muniatur: caro manus impositione adumbratur, ut & anima spiritu illuminetur: caro corpore & sanguine Christi uescitur, ut & anima de Deo saginetꝰ. NATH. Dicta tu hæc omnia pro te exponesꝰ OEC. Nec immerito: non enim uerba, sed sensum sequor. NATH. Potuissent ueteres alijs uerbis loqui, ne illi errori ansa fuisset præbita. OEC. Non debebant. Religionem enim merentur sacra symbola, & uilitate uerborū facile à porcis prophanata essent: unde rerum quas significant uocabula sortiuntur, ut Augustinus ait. NATH. Bene habet, ueniamus nunc ad Chrysostomum.

AD DICTA CHRYSOSTOMI.

require suprà.

OEC. Iam antea Chrysostomum nostratum esse partiū ostendimus. quid igitur pro illis affereiꝰ NAT. Quod conuertamur in illam carnem, non solum per dilectionem, sed reipsa per cibum id efficitur, quem largitur nobis. OEC. Nónne hoc declaratum est, quomodo hoc cibo dominico fiat, ita tamen ut omnis energia spiritus sancti sitꝰ Dictum etiam est, quod unum efficia-
D mur natura cum Christo, futuri incorruptibiles, sicut ipsum caput nostrum. Legat autem quis oro totam illam Homiliam & inueniet, & quantum surgat aurei oris eloquentia. Fecit se, inquit, non solum uideri, sed & dentes carni suæ infigi, & desiderio sui omnes impleri. Quid uidemus oroꝰ quæ lineamenta Christiꝰ Si de sensibilibus loqueris, falleris prorsus: sin de symbolis, ministris sensuū, & mens tua contemplatur quæ promittuntur, quid certiusꝰ Nam sic post concilium Nicenum, ut nos habere debeamus, præscribit. Dicam igitur illis, ut uertant folium, & legant quæ magis manifesta sunt.

CHRYSOSTOMVS SVPER IOANNEM HOMILIA XLVI. *super, Caro non prodest quicquam.*

Hoc est, secundum spiritum uerba mea audienda sunt. Qui secundum carnem audit, nihil lucraꝰ, nihil utilitatis accipit. Carnale est, dubitare quomodo de cœlo descendit, & Ioseph filium arbitrari, & quomodo possit nobis carnem suam dare ad manducandum. Hæc inquam omnia carnalia, quæ mystice & spiritualiter intelligenda sunt. Et quomodo potuerunt intelligere, quid est carnem manducareꝰ Expectare igitur eos oportuit, non discedere: interrogare, non desperare. Quid est aūt carnaliter intelligereꝰ simpliciter ut res dicuntur, neque aliud quippiā excogitare. Non enim ita iudicanda sunt quæ uidentur, sed mysteria omnia interioribus oculis consideranda, hoc est, spiritualiter. NATH. Video quare tanta autoritate encomiū sanguinis Christi celebrat, utique ultra sensus, ultraq; naturæ terminos animo euectus erat. OEC. Licet aūt in commentarijs eius animaduertere, quàm religiose loquens de sacramentis, quæ ad illa pertinēt, coniungat piè, distinguat dilucide.

CHRYSOSTOMVS HOMILIA XX. *in Secundam ad Corinthios.*

Σὺ δὲ τὸ μὲν θυσιαστήριον τοῦτο τιμᾷς, ὅτι δέχεται τὸ χριστοῦ σῶμα, τὸν δὲ αὐτὸ σῶμα ὄντα τοῦ χριστοῦ καθυβρίζεις, καὶ περιορᾷς ἀπολλύμενον; Cæterū tu quidem

altare

A altare hoc honoras, quia suscipit Christi corpus, illum autem qui est ipsum corpus Christi, contumelia afficis, & pereuntem despicis? Vides hic præferri paupe rem Eucharistiæ, & hanc quidem corpus appellari Christi, illum autẽ ipsum corpus? Caret' ne discrimine κατ' ἀντιδιαστολὴν dicere corpus, & ipsum corpus? In explanatione quadam Matthæi, quam imperfectum opus Chrysostomi uocãt, & à doctis nequaquam contempta est, legimus hæc uerba:

CHRYSOSTOMVS IN MATTHAEVM
Homilia XI. Operis imperfecti.

SI enim uasa sanctificata ad priuatos usus transferre peccatũ est ac periculum, sicut docet nos Balthasar, qui bibens in calicibus sacratis, de regno depositus est & de uita. Si ergo hæc uasa sanctificata ad priuatos usus transferre sic periculosum est, IN QVIBVS NON EST VERVM CORPVS CHRISTI, SED MYSTERIVM CORPORIS CHRISTI CONTINETVR: quanto magis uasa corporis nostri, quæ sibi Deus ad habitaculum præparauit, non debemus in illis dare locum diabolo agendi quod uult. NATH. Hoc uerè clarum est, & magis perspicuum, quàm aliquid quod à Melanchthone recitatũ est ex autoribus. Video enim quod de uasis sanctificatis sui seculi loquitur, in quibus mysteriũ corporis Christi: non de solis Iudaicis, quæ mysterium corporis Christi nõ habebãt. Satis admonitus sum, ut dicta Chrysostomi intelligẽda sint, quæ ex Homilia 43. citanẽ, fidelius cũ his quæ præcedunt recitari à Melanchthone poterãt. Cæterũ etiam ea mutile proposita diligentius legẽs, inuenio sanctũ patrẽ magis in hoc sudare, ut cõmemoret, quomodo nos in corpus Christi, & in unã cum eo massam transeamus, quàm ut panis materia in corpus Christi transeat, cõsidero igitur, quibus

B manibus, quo ore, suscipere conueniat tanta mysteria. Vnus enim ferè omnium loquendi usus est: & fateor nõ esse consectaneum, panem dominicum propterea substantialiter carnem Christi, nisi & oliueti montem, & cœnaculum & cætera quoq; iuxta literã intelligas, quæ apud illum sequuntur. OEC. Negari igit nõ potest, Chrysostomum multis in locis sanctè rhetoricari, & allegorijs ac hyperbolis tempestiuis uti. NATH. Nemo qui legit, non uidet ita se habere. Vnũ tamen in eo dicto apud Matthæum, plus põderis mihi uidetur habere. Si in miscellaneis tuis Græcanicis habes uerba sententiæ secundæ Chrysostomianæ à Melanchthone citatæ, recita. OEC. Sic habet, Οὐκ ἔστι ἀνθρωπίνης δυνάμεως ἔργα τὰ προκείμενα, ὁ τότε αὐτὰ ποιήσας ἐν ἐκείνῳ, οὗτος καὶ νῦν αὐτὰ ἐργάζεται. ἡμεῖς δὲ ὑπηρετῶν τάξιν ἐπέχομεν. ὁ δὲ ἁγιάζων αὐτὰ καὶ μετασκευάζων αὐτός. Non humanæ facultatis opera quæ proponuntur. Qui olim hæc in illa cœna fecit, hic & nunc ea operatur: nos aũt ministrorũ ordinẽ retinemus. Qui aũt illa sanctificat & transmutat, idem est. Quid in his uerbis te moratur? NATH. Deus in illa cœna quædam fecit supra humanã facultatẽ, quæ adhuc operatur, nimirũ sanctificando ac transmutando. Hæc non possunt coniectari esse alia, quàm quod sanctificarit panem ac uinum, ac cõmutarit panem ac uinũ in corpus & sanguinẽ suũ. Vel si quid tu certius habes, profer, hic non uideo quomodo tuus sit Chrysostomus. OEC. Quamuis digressionum eius exhortationes, calore quodam effusas, cum interpretationis gratia non contulerim, non tamen respuo. Nostras adhuc erit, & à nobis non recessit, ut reuocare opus sit. Videamus quid olim in cœna sua fecit Dominus, sanctificauit nobis symbola. Neque enim alterius fuerit instituere sacramenta tanta, quàm Christi. Ipso igitur nunciante, sanctificata sunt in talem usum, ut gratiæ agantur, charitasq; fœderetur. Et usque in hunc diem, Christi institutio ritum sanctificat. Deinde mutatio quædam fit. NATHANAEL. Qualis illa? OECOLAMPAD. Non ut substantiæ panis proprietas in natura sua desinat esse: hoc enim de uino palàm negat Chrysostomus contra nostros Papistas, ut in hac Homilia uidere licet. sed

nec ut

A nem carnalẽ animæ cogitationẽ, nuda anima & pura mente ea quæ in cœlis sunt circumſpicit? ô miraculum, ô Dei miſericordiam, qui cum patre ſurſum hora illa omnium tenetur manibus, & dat ſe uolentibus excipere ac amplexari, faciuntq́ hoc tunc ſub omniũ oculis. Vide mi Nathanaël, nonne Chryſoſtomus uult omnia per ſpiritualẽ hominẽ hic conſiderari? Carnalis iterũ crucifiget Chriſtũ, uidens ſacrificantem. Ex terra cœlũ faciet, audiens translatũ in cœlũ. At tu nunc uides in noſtra ſententia, recedere omnem carnalem cogitationem, puramq́ mentem requiri. Quæ ſanè mutatio, non paruum opus eſt, ſoliusq́ diuinæ miſericordiæ. Legam & alterum ex eodem libro locũ. Εἰ γὰρ οὐ δύναταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐὰν μὴ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἀναγεννηθῇ, καὶ ὁ μὴ τρώγων τὴν σάρκα τοῦ κυρίου, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνων, ἐκβέβληται τῆς αἰωνίου ζωῆς. πάντα δὲ ταῦτα δι' ἑτέρου μὲν οὐδενός, μόνον δὲ διὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐπιτελεῖται χειρῶν, τῶν τοῦ ἱερέως λέγω. πῶς ἄν τις τούτων ἐκτὸς, ἢ τὸ τῆς γεέννης ἐκφυγεῖν δυνήσεται πῦρ, ἢ τῶν ἀποκειμένων στεφάνων τυχεῖν. οὗτοι γάρ εἰσιν οὗτοι, οἱ τὰς πνευματικὰς πιστευθέντες ὠδῖνας, καὶ τὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐπιτραπέντες τόκον, διὰ τούτων ἐνδυόμεθα τὸν χριστὸν, συνθαπτόμεθα τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, μέλη γινόμεθα τῆς μακαρίας σαρκὸς ἐκείνης. Nã ſi nullus poteſt intrare in regnũ cœlorũ, niſi per aquã & ſpiritũ regeneratus fuerit: & nõ manducans carnẽ Domini & ſanguinẽ eius bibens, eiectus eſt à uita æterna: omniaq́ hæc per nullius quidẽ alterius, per ſolas aũt ſacras illas perficiuntur manus, ſacerdotis inquam: quo pacto poterit quis abſq́ illis uel gehennæ ignem euadere, uel repoſitas coronas aſſequi? Hi enĩ ſunt illi, quibus ſpirituales parturitiones concreditæ, & quibus natiuitas per baptiſmũ permiſſa. Per hos induimur Chriſtũ, ſepelimur cũ filio Dei, membra efficimur beatæ illius carnis. En mi Nathanaël, prius dixit Chryſoſtomus, ſe ac ſacerdotes non eſſe niſi miniſtros. Nónne iam omnia illa diuina ſacerdotibus cõcedit? & quò nõ euehit illos?

B Sed bene locutus eſt: miniſtri ſunt, operatio Domini eſt, ſymbola corpori adhibentur, ſpiritus Chriſti efficax eſt. Vnde ubi ſpiritualis ſenſus nõ deeſt, tolerabiles ſunt ij ſermones, deeſt gloriatio, creſcit religio. Vbi carnales aũt illæ nugæ, dominatur ſuperbia, audiuntur blaſphemiæ crebræ, abominabile fit miniſterium, quo nihil habet orbis excellentius. Et hinc nimirũ, quod ita contemptibile factum eſt ſacerdotiũ, ut quaſi ſal infatuatũ foris proijciatur, & ab omnibus conculcetur. Verum ne euagetur oratio, iterũ uides ſub finem, quod nam ſit miniſteriũ noſtrum: nempe ut membra efficiamur carnis illius ſanctæ, id eſt, capiti adhæreamus, nõ illuc ſpectat eloquentiſſimus Epiſcopus, ut panis ipſe tantam dignitatem acquirat.

NATH. Satis intelligo, & poſthac non obijciam Chryſoſtomũ. Quid autem reſpondes ad Theophylactum, quem Vulgarium uocat?

AD THEOPHILACTVM RESPONSIO.

OEC. Ex recentioribus eſt, in pleriſq́ abbreuiator Chryſoſtomi, minore iudicio pleraq́ cõgeſſit, & proinde cũ iudicio legendũ cenſeo. NATH. Quare igitur tu Latinis illũ obtruſiſti? OEC. Sperabã, ut diligenter præmonui, cũ iudicio lecturos. nõ eſt enĩ liber, ut Plinius uult, in quo prorſus nihil boni ſit. Et quoniam ille etiam alios legerat, citra periculum arbitrabar euulgabilem. Sanè in re Eucharistiæ apparet minus exercitatus. NATH. Videtur. Nam Papiſtis accedit, ni fallor, in manifeſtario abſurdo, quod manentibus ſpeciebus, ſubſtantiã panis in uirtutẽ carnis & ſanguinis mutet Deus. Deinde nemo, ut ille facit, negare poteſt, quin ea quæ uidentur figura ſint ac ſymbola: quæ aũt nõ uidentur, corpus & ſanguis. OEC. Ipſe nõ ſatis mirari poſſum, quare ad tam miſera ſubſidia confugiat Melãchthon. mihi perinde eſt ac ſi uel Nicolaũ ſecundũ, uel Gregoriũ ſecundo ſe primum opponat, anguſtioris ſpiritus patres, quàm qui tã ſacra caperent. Ad hæc, lõge alijs uerbis in noſtris exẽplaribus legit, quod in Matthæum hic citatur, ſed eiuſdem cenſuræ eſt. NATHANAEL. Relinquamus igitur, & ad probariores

C nos conferamus.primusq; occurrit Hilarius, hic mihi spinosior uidetur.

AD DICTVM HILARII.

OEC. Non pugnat cõtra nos, ut olim & nominatim contra Lutherum scri-psi. Audiam autẽ quæ te in illius uerbis offendãt. NATH. Principio dicit, quod uere sub mysterio carnẽ corporis sui sumimus, et per hoc unũ erimus. Et antea dixit, nos uere uerbũ carnẽ cibo dominico sumimus, quomodo nõ naturaliter in nobis manere existimãdus est, q̃ et naturã nostræ carnis inseparabilẽ sibi homo natus assumpsit, et naturã carnis suæ ad naturam æternitatis sub sacramẽto nobis communicãdæ carnis admiscuit? OEC. Sæpius audisti, hæc à nobis nõ negari. Si eñi memor es, qđ supra de naturali participatione dixerimus, id quod magnũ sacramentũ est, uides idipsum et Hilariũ asserere, sic Christũ naturaliter habitare in nobis, id quod cibo dominico testamur & gratias agimus, interim eius rei maiorẽ sanctimoniã operãte spiritu sancto obtinẽtes: atq; adeo hinc à sacramentorũ ratio ne hæreticorũ obstruunt ora. NATH. Ne properes oro, nõ sunt tã paruæ res, ut uel ego fastidiã, uel te laboris pigere oporteat. OEC. Vere de rebus maximis sermo est, sed nullibi periculosius multiloquiũ. Dicã tamen quantũ satis est. Quid sit naturaliter in nobis habitare Christũ, ipse exponit, nempe quod homo natus inseparabilẽ nostræ carnis naturã sibi assumpsit. Non sunt mea uerba, sed Hilarius sic exponit. Est ergo ipse in nobis per carnẽ, & sumus in eo, dũ secũ hoc quod nos sumus in Deo est. Hæc ille. Quid manifestius diceret? NATH. Nollẽ manifestiorẽ interpretẽ. OEC. Cæterũ natura humana in Christo, diuinitati iũcta est hac ratione summe mystica, ut ipsa Christi caro nobis quoq; cõmunicet, id est, ut natura unũ cũ illa simus, participes immortalitatis et gloriæ resurrectionis, qua ille fruit, secundũ quod Dominus dixit, Vt omnes unũ sint, sicut & tu pater in me, & ego in te. Neq; eñi hæc de unanimitate animorũ, sed etiã de unitate honoris & gloriæ intel

D ligenda accipimus. Hoc sibi uolũt uerba Hilarij dicẽtis: Naturã nostræ carnis ad naturã æternitatis admiscuit. Causa adiungit, subiunctis his uerbis: Sub sacramento cõmunicatæ nobis carnis, in quib. nõ de symbolo cœnæ, ut Lutherus crasse interpreta:, loquitur: sed quoniã ita se demisit filius Dei, quod naturam nostrã assumpsit, utiq; hoc nobis sacramentũ, id est, arcanũ inde commendatur, quod & naturã suã nobis cõmunicarit, ut immortales etiã nos efficiamur. Et ita rẽ se habere inuenies, dũ subdit: Quod aũt in eo p sacramentũ cõmunicatæ carnis & sanguinis simus, ipse testat, dicẽs, Et hic mundus iã me nõ uidet, sed uos uidebitis, quoniam ego uiuo, et uos uiuetis, quoniã ego in patre meo, et uos in me. Audis quod dicit, ego uiuo, et uos uiuetis, ego in patre, et uos in me? Huc eñi omnis disputatio Hilarij tẽdit. NATH. Sed nihil respõdisti ad hoc, quod uere carnem sumimus cibo dominico. OEC. Quid respondere? intelligis'ne grammaticæ? Nõnne ipse diluit addens, sub mysterio carnem corporis sui edimus: quasi dicat, testimonium uel à cœna habes, in qua id magnifice prædicat. NATH. Quare non potius dicis, in qua corpus & sanguis uere sumuntur? OEC. Et si ita dicerẽ, ut nunquã negaui, quid illorum causam iuuaret? nunqd propterea panis substantialiter erit? uel inest pani, ut uolunt, corpus Christi? Scis eñi iã, qualiter corpus Christi accipimus. NATH. At Lutherus te irridet, qui dicis spiritualiter intellecta & credita, ubi Hilarius habet: Hæc accepta atq; hausta id efficiũt, ut & nos in Christo, & Christus in nobis sit. OEC. Rideat ille, & carnaliter accipiat ac hauriat, uideatq; quid sine fide profi ciatur, an accipientes & haurientes impij in Christo sint, & Christus in eis. Nobis certum est, etiãsi sacramenta accipiant impij, quia tamen fide & spiritualibus gustibus respuũt, Iudas fore, & ad regnũ Dei non pertinere, eq; cœlesti conuiuio eijci. Fideles uero etiã his nõ acceptis, modo absit contẽptus, in Christo esse, & Christum in ipsis dicimus. Si ita placet, dicant & se facere quod Christus in nobis sit,

quia

A quia ipsis prædicantibus aliqui credunt. Nusquam Hilarius asserit, quod ipsi prætendunt, panem illum esse substantialiter corpus Christi, etiamsi cũ fidelib. unum natura corpus sit Christus. NATH. Putat de te ac tui similibus Hilarium loqui, ubi ait non esse humano aut seculi sensu de rebus diuinis loquendum. OEC. Hilarius hæc se postea contra hæreticos loqui testatur, qui negant unitatem naturæ in Christo & Deo patre, uel in nobis & Christo. Hos etiam nos detestamur. Illi non capiunt quid dictum sit, Christus uerè est esca: nos uero scimus, quia & scimus Christi carnem diuinam & uiuentem propter patrem, & uiuificam, quia propter illam uiuimus. Quid adhuc habes contra nos? NATH. Volebam colligere ex illis, panem substantialiter esse corpus Christi, & sic efficere nos immortales.

OEC. Sed ubi hoc dicit Hilarius? NATH. Quoniã ex prædictis nõ colligo, & uideo aliter accipi sacramentũ, proinde non hic subsistã. Vt uideo facilius ab alijs ridemini, quàm conuincimini. Audiam nunc quid de Cypriano dicas.

AD DICTVM CYPRIANI.

OEC. Vides quàm pauca ex illo citarit Melanchthon? NATH. Potuisset plura. OEC. Vellem protulisset. Hoc certè quod producit in medium, in epistola ad Cæcilium: Oportere facere in cœna quæ Christus fecit, & quod faciendũ mãdauit, quis negat? NATH. Sed præteris quod dicit, In sacrificio quod Christus est. OEC. Declaret igitur seipsum Cyprianus. Scribit aduersus eos qui uinum in cœna nõ adhibebant. sic aũt alijs clariorib. uerbis in eadẽ epistola suprapsius interpres est. Et quia passionis eius mentionẽ in omnib. sacrificijs facimus (passio est enim Domini sacrificiũ quod offerimus) nihil aliud quàm quod ille fecit facere debemus. Scriptura enim dicit: Quotiescunque enim ederitis panẽ istũ, & calicẽ istum biberitis, mortẽ Domini annunciabitis quoadusque uenit. Quotiescunque ergo calicem in cõmemorationẽ Domini & passionis eius offerimus, id quod constat Dominum fecisse faciamus. Nónne hæc magis perspicua sunt illis à Melanchthone

B adductis? NATH. Sunt. Apparet igitur, sicut passio sacrificiũ est, ita & cœna Domini nus est qui sacrificatur, nempe ob memoriã. Sed quid ad aliã sententiã dicis, quæ incerta an sit Cypriani. OEC. Habeo gratiã, quod suppositiria nõ pro germanis apponit. Citra dubiũ, multa erudita dixit ille, & tantũ nõ totũ hoc mysteriũ explicat: sed male consulit lectoris simplicitati, dũ obscuriora proponunt omissis dilucidis, quæ tamen utpote promissa expectantur. Dixerat ille mutatũ omnipotẽtia uerbi panẽ nõ effigie, sed natura mutatũ & factũ carnẽ. Et sicut in persona Christi humanitas uidebatur latebatque diuinitas, ita sacramẽto uisibili diuina se infundit essentia. Dixerat illa, & plus satis durè: Quis oro uel Romanus, uel Saxo hæc simpliciter dicta acceperit? Quare non adiecta & ea, quæ sententiam mitigant? qualia plurima traduntur in eo sermone. Congestus enim ex uarijs est, & sunt quædam Cyrilli, quædam Hesychij, & aliorũ quorundam dicta, sicut & Paschasij liber. Igitur hoc non est perspicua afferre. Veruntamen si autor ille tam probatur, legatur alius sermo de unctione, in quo longe clariora dicuntur, quæ nobis astipulantur. Expedit autem clarissima quæque sectari. NATH. Quæ illa? OEC. Lege.

IN SERMONE DE VNCTIONE CHRY*smatis, qui asscribitur Cypriano.*

DEDIT itaque Dominus noster in mensa, in qua ultimum cũ Apostolis participauit conuiuiũ, proprijs manib. panem & uinum, in cruce uero manibus militũ corpus tradidit uulnerandũ, ut in Apostolis secretius impressa syncera ueritas & uera synceritas, exponeret gentib. quomodo uinũ & panis caro esset & sanguis, & quibus rationibus causæ affectibus cõuenirent, & diuersa nomina uel species ad unam reducerentur essentiam, & significantia & significata ijsdem uocabulis censerentur. NATH. Hæc profecto multo clariora sunt: unde quæ superius di

S 2 cta,

C cta, aliam intelligentiam ut accipiant, neceſſe eſt, quàm prima facie oſtentant.

AD DICTA IRENAEI.

OEC. Gaudeo te uidere, quo candore rem agant Melanchthon & alij: utinam & ipſi agnoſcerent hominibus adhuc eſſe oculos, ut de æterno iudice taceam. NATH. Irenæus ut annis prior, ita & autoritate uenerabilior uidetur: ille fortaſſe plus proderit eis. OEC. Ita ſibi perſuadent. NATH. Imò etiam multis alijs. OEC. Quibus? NATH. Non minimis. OEC. Credo: ſed ij reſponſiones noſtras non legunt, uel obiter legunt, oſtendimus enim principio cum hanc cauſam ageremus, & deinde Luthero ac alijs, Irenæi aliam eſſe mentem quàm ipſi putant, uerbaq; eius miſerè torqueri: ſed narratur ſurdis fabula.

NATH. Quid ſi illi non legerint, legent tamen alij. OEC. Hos magis oportebat reuocari, per quos & alij abducuntur. Sed ita uiſum eſt Deo. Dic tu quid probes ex dictis Irenæi? & refer perſonam uel Lutheri, uel Melanchthonis.

NATH. Irenæus dicit, Calicem euchariſtiæ communicationem ſanguinis Domini, & panem quem frangimus, communicationem corporis eius. Item dicit, Calicem qui eſt creatura, ſuum corpus confirmauit, ex quo auget corpora noſtra. Quando ergo & miſtus calix & factus panis percipit uerbum Dei, fit Euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti, ex quibus augetur & ſubſiſtit carnis noſtræ ſubſtantia: quomodo negant carnem capacẽ eſſe donationis Dei, qui eſt uita æterna, quæ ſanguine & corpore Chriſti nutritur? Idem & alio loco dicit, Quomodo dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere uitam, quæ à corpore Domini & ſanguine alitur? Quia igitur hinc nobis eſt reſurrectio, utiq; panis eſt corpus illud uiuificum ſubſtãtialiter. OEC. At ego ſi eſſem Valentinus uel Manichæus, nihil terrerer, ſi ſic argueres, Panis eſt corpus Chriſti, uel Chriſti corpus edimus carnaliter, igitur reſurrecturi ſumus. Inutilis enim eſſet conſequentia. Sed

D inde confutarer, ſi docerer carnem uiuificam noſtram eſſe, & unam nobiſcum, ſpiritu ſancto nos illi ut capiti uniente. Sequeretur enim, ſurrexit caput Chriſtus, unde & nos reſurgemus qui membra: quia uiuificator eius ſpiritus eſt in nobis. Id autem quia docetur in cœna perfectiſſime, multum ualet argumentatio iſta. Fatemur enim nos ali corpore Chriſti, atq; adeo etiam corpora noſtra. Quæ enim reſurgunt, utiq; in uitam æternam aluntur, ſed non hoc inde eſt, quod panis factus eſt ſubſtantialiter corpus Chriſti, uel carnaliter corpus Chriſti habens, de qua re & in Epiſtola noſtra diximus. NATH. Sed quid dices ad hoc, quod dicit, Quemadmodum qui eſt à terra panis percipiens uocationem Dei, non eſt iam communis panis, ſed Euchariſtia ex duabus rebus conſtans, terrena & cœleſti. Sic & corpora noſtra percipientia Euchariſtiam, iam non ſunt corruptibilia, ſpem reſurrectionis habentia. OEC. Libenter recipimus. Euchariſtiã enim nunquã pro communi pane habuimus, ſed ut in illa uerè panis eſt, cuius eſt alere corpus, ita cõplectit̃ corpus Chriſti, q̃d dat etiã ipſam corpori noſtro reſurrectionẽ. Conplectit̃ aũt ſacramentali modo, ita ut duo hæc unũ q̃ddam ſint. Porrò extra uſum, panis eſt figura. Vbi aũt aceſſerit operatio ſpiritus ſancti, cuius panis nõ eſt capax, ſed nos, tunc demũ corpus pane paſcit̃, animus aũt fide & interna manducatione, Chriſti uero corpore reficit̃. Et panis q̃ terrenus eſt, ſimul & cœleſtis eſſe incipit. NATH. Videris hic proxime ad illorũ accedere opinionẽ. Dicis ẽm Euchariſtiã & panem & corpus Chriſti cõplecti. an non dicis ita? OEC. Dixi: ſed nolo ut fallacijs mecũ agas, Euchariſtiã à ſanctificatione quæ in fidelibus eſt nõ ſeparaui. Non ẽm hæc unio hucuſq; pertingit, ut panis ſit ſubſtãtialiter corpus Chriſti, uel quod corpus ita ut imaginatũ eſt in illis ſpeciebus cõtineat̃. addidi ẽm modo ſacramentali, quẽ ſatis expreſſit Cyprianus in ſermone de Vnctione, & nos ſæpe diximus. NATH. Vbi tam cœleſtia accedũt, nihil minus erit panis, quàm communis. OEC. Vis tentem ſimi-

A tem similitudine, & rem dilucidius narrem? NATHANAEL. Quàm uellem. OEC. Pone carbonem parum candescentem, pone etiam solem maxime fulgidum. Et ille quidem uix ea quæ iuxta se & proxime uicina facit conspicua, admonere tamen potest maximi luminis: hic aūt, solē inquā, totū mundum illuminat. Ad hæc pone etiā, quod possit sol mentes illustrare, & corpora gloriosa reddere, ac sicut ipse est, lucida. Iā si sol iste se demitteret, fabriq; uel carbonarij corpus assumeret, illud suo iubare gloriosum redderet, in signum quod omnes fabros ac carbonarios, suo iubare sic gloriosos & mente & corpore facturus sit, modo se colāt, & sui beneficij memores sint, ne autem beneficium memoria excidat, illius fulgoris ac iubaris symbolum sacrum faciat carbonem, quem uel parare, uel in usu habere illi solent, data promissione, si se cœlesti carbunculo fruant, ipsos etiam gloriosos fore. hoc aūt ut significet & cōmendet, dicat, Equidem in cœlū me recipiam, & non adero, Hic autē corpus meū. Vos interim hoc symbolo admoneamini donec ueniā, & uos quoq; illuc gloriosos transferā. Interim uobis adero, & mentes uestras illustrabo. Itaq; si carbonarij ac fabri nō iam fabriliter & prophane, sed religiose carbonem hunc sacrum in memoriam tantæ gratiæ, in medium protulerint, incipiantq; diuino munere mentes illorum angelicis fulgoribus coruscare, nō sine maxima certissimaq; spe corporum suorū in resurrectione glorificandorū: non tu illam solennitatem duplici natura constare diceres, terrena scilicet, carbone inquam, cuius tenuis admodum nitor, & cœlesti, quæ mentes tam potenter irradiet, tantāq; spem præstet: Non tu carbonē illum dices, carbonē solennitatis, cōmunicationemq; æterni luminis incarnad? NATH. Dicerem. OEC. Quærā si libet ultrà. NATH. Et quamobrē nō quæreres? OEC. Si aūt carbo ille, quamuis perse

B parū luceat, nec capax sit angelici fulgoris, nullāq; resurrectionis sibi cōmunicandæ promissionē habeat, maneat in suæ naturæ proprietatibus similiter ut antea: & corpus illud à sole assumptum, sine ulla sui mutatione maneat in cœlo, an carbo ille solare corpus appellari & esse queat? NATH. Te audire malo: sic enim iuxta illos uerbo dominico fidens assererem. OEC. Neq; ego negarim. At si cœleste illud corpus carboni indas, manebit'ne carbo in proprietatibus suæ naturæ, maxime si substantialem dicas carbonē cœleste corpus? NATH. Hoc non dico quod sit substantialiter cœleste corpus, nam & illi ab hac sententia recedunt, sed quid si synecdochen admitterē, ut continens dicatur contentum? OECOLAMPADIVS. Diceres'ne etiam continens esse contentum? NATHANAEL. Nunquam proprie, sed tropo quodā & figurato sermone. nunquam enim proprie cantharus est uinum. OEC. Rectè, sed hic adhuc parum apposite loqueris. Est enim alius multo conuenientior tropus. NATH. Dic quis ille? OEC. Nōnne ea quæ similitudinem aliquam inter se habent, & quanto propriorem assequuntur, hoc uerius de se prædicantur ob similitudinem, quàm ea quæ prorsus dissimilia sunt? NATH. Exemplo demonstra. OEC. Offer cantharum cum uino, & pictum uinum cum promissione, utrum prius pronunciabis esse uinum? nōnne uinum? NATH. Fateor. at si porrigas cantharum cum uino, synecdoche familiarior est. OEC. Sed unde fit hoc? Nōnne quia iā antea didicisti, solere uinū afferri in cantharis? Quod si nunquā audiuisses uel uidisses, uinū in uasis esse, & rē præter naturā esse putares, nequaquam amplecteteris synecdochen, præsertim si & alia symbola adhibeantur ad aliam significationē manuducentia, ut in cœna agnus paschalis: & adderetur, hoc faciendum in memoriam, non monearis autem res nouas condendas. Itaq; si carbonem dixero, cœlestem carbonem ob similitudinem, multo uerisimilius fuerit: quàm si dixero, corpus cœleste in carbone naturaliter contineri: & uera erit prædicatio, carbo est cœleste corpus. NATH. Persuasisti etiam de pane, ut sit corpus Christi. OEC. Vltrà. Nōnne si omnium mentes admonitione symboli ui-

C deres cum tanta spe illustratas, amœna erit locutio, etiam carbonem factum esse cœlestem, quamuis ipse in sua natura maneat, & sol ille, cuius corpus in cœlo omnes præsentes irradiat? NATH. Eleganter profecto dicetur. OEC. Accommoda igitur similitudinē panis. illo paruo tempore pascit, & à nobis paratus est: at Christus de se dicit, se panem esse cœli, ex quo qui manducat, uiuet in æternum. Idem Christus ineffabilem illam sui corporis alimoniam commendaturus adiecit. Hoc est corpus meum: memorialem relinquens panem illum, qui symbolum & sacramentum est æterni panis. Verū in panegyri illa dum admoniti hoc symbolo operante spiritu sancto, animi nostri æterno pane pascuntur, etiam si panis ille in naturam corporis Christi realiter nō transeat. Quare igitū nō possit dici ex duabus constare naturis, quarū altera corpus ad tempus pascat, altera uero in æternū: sicut carbo ille parum lucet, sol autem omnia lumine suo implet? NATH. Iam planus mihi est Ireneus, nec facile quis magis accommodam expositionem attulerit. OEC. Scio id contentiosis nō satisfacere. NATH. Attentas'ne hoc? OEC. Frustra foret conari. NATH. Relictis igitur ipsis, ad alia transi. Ambrosius occurrit, quid tu de libellis illius, qui hic citantur, sentis?

AD DICTA AMBROSII.

OEC. Non sunt Ambrosij Mediolanensis: nam ille quidem de sacramentis scripsit, sed is liber desideratur. Mentionē eius libri facit Augustinus in libris de Retractatione, & ex eo citat non pauca doctissimē scripta cōtra Iulianum. NATH. Scio ita esse: sed Philippo sunt coniecturæ, quod libelli illi non sint dissimiles alijs eius scriptis, quāuis confusæ scriptos testetur. OEC. Quoniam igit tantopere placēt, expēdito uerba, si addictus es Lutheranis. Recipis'ne nō esse panē

D quod natura formauit? et benedictione naturā mutari: Sed hoc ueterib. scriptoribus nunquā placuit, manēt eñ iuxta illos proprietates naturæ. NATH. Egdē post Christū fateor, uinū adhuc esse progeniē uitis: & post Paulū, Panem scio esse panem, licet dominicū. OEC. Recipis quod dicit? Si tantum humana ualet benedictio, ut naturā cōuerterit, dices humanā benedictionē facere tot miracula, quæ recitantur? NATH. Minime. Sed autor ille nō eō respexit, dicturus per puros homines alia miracula facta, hoc per filium Dei. OEC. Sed qualis erit hæc mutatio? dic oro: conferenda ne cum ea, in qua res sensibiliter aliæ factæ sunt? NATH. Dicere nō possum. Cęterū si de his loquereē autor ille, ut de alijs sacramētis, facilis fortassis intelligētia foret. OEC. Cur igitur non apertiora proponit, qualia scilicet ille in commentarijs Epistolæ ad Corinthios habet. NATH. Et quid illic? OEC.

AMBROSIVS IN EPIST. AD *Corinthios.*

QVIA enim morte Domini liberati sumus, huius rei memores in edendo & potando, carnem & sanguinem quæ pro nobis oblata sunt, significamus. Et deinde: Testamentum nouum ergo sanguine constitutum est, quia beneficij diuini testis est, in cuius typum calicem mysticū sanguinis, ad tuitionē corporis & animæ nostræ percipimus: quia sanguis Domini, sanguinē nostrū redemit: id est, totū hominē saluū fecit. NATH. Et hoc est quod moratur: quomodo potest typus percipi ad tuitionē corporis ac animæ? OEC. Non hæret animus in typo uel calice, sed confidit in ipso sanguine, per quē habemus redemptionē totius hominis. Verū quid opus multis? attendat sacramentorū ratio, statimq; apparebit quomodo corporis & sanguinis participes simus, quomodo mādūcemus et edamus, & quousq; pertingant impij, quóue fideles. NATH. Dudum didici, & mihi uidetur, quicquid tandem dicat autor libri de sacramentis. Et quid est quod tempore Berengarij habitus fuit ille pro Ambrosio? OEC. Vtinam tūc solus iste liber alieno titulo se uenditasset. NATH.

AD

A AD DICTA AVGVSTINI.

SVPEREST ut de Augustino quoq; loquamur. Sed nihil ex illo citat Melanchthon pro se, uel contra nos. Diluit autē obiectionem unam & alteram. OEC. Diligenter considerasti singula. NATH. Opinor. OEC. Quid sibi uult quod libēter amplectit̃ ea quæ Ioannis 6. scribūtur ab Augustino? mihi sanè uidet̃ ibi error suus funditus euerti, dū ascensio cōmemoratur. et quāuis Melanchthon putat illic dicta manducationi ceremoniali, quemadmodū nos docemus, nihil obstare: inuenimus tamen eadē ipsi obstare nō parum. NATH. Quomodo? OEC. Augustinus em̄ corpus in uno loco uult agere: illi etiā in panē ita collocāt, ut corpori uni multa loca tribuant. Intelligis iterū de quo corpore loquar? Scio alios multa hinc inde testimonia ad suum propositū deflectere, sed totus pro nobis est.

NATH. Quid hoc tibi seruit, quod dicis Christū in uno loco esse? OEC. Si ita est, ut uerè est, nō iā continetur in pane corporaliter, neq; ut locū illic habeat, neq; ut quantitatē. NATH. Et hoc opinor admittent. admiserūt em̄ quidā ex illis. OEC. Scio quosdam admittere, sed si admittunt panē non dare locū corpori, ubi est illa synecdoche illorū? quid adhuc cōtendunt IBI esse corpus? Quo posito, auferēt nobis ueritatē humani corporis, nisi fortassis iuxta nostrū sensum locuti fuerint. Iam amittere ueritatē humani corporis, sacramenti ratio maxime negat. Constanter aūt sentit Augustinus, ibi nō esse corpus uerè, ubi locū nō habet. Sic em̄ libro 83. quæstionū distinguit inter Deū & corpus. Deus non alicubi est: quod em̄ alicubi est, loco continetur: quod continet̃ loco, corpus est. Deus autem non est corpus, igitur non est alicubi. Sed multo clarius ad Dardanum hæc legimus.

AVGVSTINVS AD DARDANVM.

B NAM spacia locorum tolle in corporibus, & nusquā erūt: & quia nusquam erūt, nec erūt: tolle ipsa corpora qualitatib. corporū, nō erit ubi sint. et ideo necesse est, ut nō sint. Quoniā aūt huc tendit sermo Melanchthonis, ut Christum etiam secundum quod homo est, ubiq; inuenire liceat: quàm aliena sit hæc sententia à mente Augustini, audi integrum caput, & deinde iudica.

IBIDEM AVGVSTINVS AD DARDANVM.

CVM enim sit Christus Deus & homo, Deus utiq;, unde dicit: Ego & pater unum sumus. homo aūt, unde dicit: Pater maior me est, Idēq; filius Dei unigenitus à patre, unde dicit: Et filius hominis ex semine Dauid secundum carnem. Vtrinq; in illo obseruandū cum loquit̃, uel cū scriptura de illo loquit̃, & qd secundū quid dicat̃ intuendū. Nā sicut unus est anima rationalis & caro, & unus Christus est uerbū & homo. Proinde quod ad uerbū attinet, creator est Christus. Omnia em̄ per ipsum facta sunt. quod uero ad hominē, creatura est Christus. Factus est em̄ ex semine Dauid secundū carnē, & in similitudinē hominū factus. Itē quia in homine duo sunt, anima & caro, secundum animā tristis fuit usq; ad mortem, secundum carnem passus est mortem. Nec tamen cum filium Dei Christum dicimus, hominem separamus: aut cum eundem Christum filium hominis dicimus, separamus Deum. secundum hominem nanq; in terra erat, nō in cœlo ubi nunc est, quando dicebat, Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit filius hominis qui est in cœlo. Quamuis secundum id quod filius Dei erat, esset in cœlo: secundū id uero quod filius hominis erat, adhuc esset in terra, nondūq; ascēdit in cœlū. Similiter cū secundū id quod filius Dei est, sit Dominus gloriæ: secundū id autem quod est filius hominis, crucifixus sit, ait tamen Apostolus: Si enim cognouissent Dominum gloriæ, nunquam crucifixissent. Ac per hoc & filius hominis erat in cœlo, & filius Dei secundū hominē crucifigebatur in terra. Sicut ergo potuit rectè dici, Dominus gloriæ crucifixus, quū ad solam carnem illa passio pertineret; ita rectè dici potuit, Hodie mecum eris in paradiso, cum iuxta huma-

nam

C nam humilitatem per carnem in sepulchrū, per animā in inferno illo die futurus esset, iuxtà diuinā uero immutabilitatem, nunquā de paradiso, quia ubiq; est semper, recessisset. Noli igit̄ dubitare, ibi nūc esse hominē Christū Iesum, unde uenturus est, MEMORITERQUE RECOLE, ET fideliter tene Christianā cōfessionē, Quoniā resurrexit à mortuis, ascēdit in cœlū, sedet ad dextrā patris, nec aliūde quàm inde uēturus est ad uiuos et mortuos iudicādos. Et sic uēturus est illa angelica uoce testāte, quēadmodū uisus est ire in cœlū, id est, in eadē carnis forma atq; substātia: cui profectò immortalitatē dedit, naturā nō abstulit. Secundū hāc formā non est putandus ubiq; diffusus. Cauendū enī, ne ita diuinitatem astruamus hominis, ut ueritatem corporis auferamus. Non est autem consequens, ut quod in Deo est, ita sit ubiq; ut Deus. Nam & de nobis ueracissima scriptura dicit, quod in illo uiuimus, sumus, et mouemur: nec tamen sicut ille ubiq; sumus, sed aliter homo ille in Deo, quoniam & aliter & Deus in homine proprio quodā & singulari modo. Vna enim persona Deus & homo est, & utrūq; est unus Christus Iesus, ubiq; per id quod Deus, in cœlo aūt per id quod homo. Hæc ille. An non palàm corpus Christi nusquā nūc esse uult, quàm in cœlo? NATH. Nō negant alij corpus Christi in cœlo esse, sed interim etiā alibi potest esse. aut loqueris tu cōtra omnipotentiā Dei? OEC. Omnipotentia Dei nihil facit, quod naturam humanitatis Christi tollit. Iam hoc uere tollit naturā humanitatis. An nō obseruasti uerba, Immortalitē dedit, naturā non abstulit. Et, cauendū, ne ueritatē corporis auferamus. Hanc catholicā sententiā, in fine libri repetit Augustinus ad Dardanum, dicens.

IDEM AUGUSTINUS AD DARDANUM.

CHRISTUM Dominum nostrum unigenitum Dei filium, æqualem patri, eundēq; hominis filiū, quo maior est pater, ut ubiq; totū præsentem esse D nō dubites tanquā Deū, et in eodē tēplo Dei esse tanquā inhabitantē Deū, et in loco aliquo cœli, propter VERI CORPORIS modū. Vides quod ueri corporis modus est, in aliquo loco esse. NATH. Sed non præiudicat, si in multis locis sit. OEC. Imò & hic occurrit, ne sit ubiq; diffusus. Nam si in tot loca sese diffunderet, ubiq; diffunderetur id quod ex disputatione Augustini arguentis patet. Si secundum hominē simul esset in paradiso & inferno, ubiq; diffunderetur. NATH. Non loquitur his uerbis: sed mentē illius proferre te, non possum negare. Idē sentire uidetur tractatu 50. super Ioannem. OEC. Possem etiam ex alijs sermonibus eius & uarijs tractatibus idipsum ostendere: sed quæ posui ita manifesta sunt, ut alijs non sit opus. Hoc creberrime etiam agit Leo Romanus pontifex primus, in epistolis suis sanctissimis, & quotquot Dioscurum & Eutychen expugnarunt, in concilio Chalcedonensi Oecumenico, sed in primis Fulgentius Ruspensis, is ad Thrasimundum libro secundo sic inquit.

FULGENTIUS AD THRAS. LIB. II.

FILIUS ergo Dei tā autoritate diuina, quàm sanctorū patrū fideli ueraciq; sententia, secundū diuinā naturā infinitus, immensusq; probatur, ubiq; præsens, omnia replens, testis nunc cogitationū & operū, futurus iudex retributorq; cunctorum. Quia uero idem filius Dei uerus Deus, natus de Deo patre, uerus homo factus est pro nobis ex homine factus, est enim ex semine Dauid secundū carnem, diuinæ humanæq; naturæ in se cōtinēs ueritatē, quæ fuerūt uerę diuinitatis nō amisit, & quæ sunt ueræ humanitatis accepit. Vnus idemq; secundū carnem de matre tēporaliter natus, q secundū diuinitatē de patre permanet sempiternus: unus idēq; homo localis ex homine, qui est Deus immensus ex patre: unus idēq; secundum humanam substantiam, ABSENS COELO quum esset in terra, & DERELINQUENS TERRAM, quū ascendisset in cœlū: secundū diuinā uero immensamq; substantiā, nec cœlū dimittens cū de cœlo descendit, neq;

terram

A terram deferens, cum ad cœlum ascendit. Quod ipsius Domini certissimo sermo-
ne potest cognosci: qui ut localem ostenderet suam humanitatem, dicit discipulis
suis: Ascendo ad patrem meum & ad patrem uestrum, Deum meum & Deum ue
strum. De Lazaro quoq; cum dixisset, Lazarus mortuus est: adiunxit dicens, Et
gaudeo propter uos ut credatis, quoniam non eram ibi. Immensitatem uero suæ
diuinitatis ostendēs, discipulis dicit: Ecce ego uobiscū sum usq; ad cōsummationē
seculi. Quomodo autem ascendit in cœlum nisi quia LOCALIS ET VERVS est
homo? aut quomodo adest fidelibus suis, nisi quia idem immensus & uerus Deus
est? De ipso rursum dicit scriptura: Quia uere habitauit Deus cum hominibus in
terra. de quo Euangelista dicit: Verbū caro factū est, & habitauit in nobis. Quod
uerbum ut agnosceretur etiam cum caro factum esset, & habitauit in nobis, nun-
quam discessisse de cœlo. Propterea Dauid dicit: In æternum Domine, uerbum
tuū permanet in cœlo. De ipso uno eodemq; Dei sempiterno filio, & futuro tunc
hominis filio, in quo permansisset uera & immensa diuinitas, & à quo suscipien-
da esset uera localisq; humanitas, propheticæ inspirationis agnitione repletus, di-
xerat Hieremias: Hic Deus noster, & non alius æstimabitur ad eum. Adinuenit
omnem uiam disciplinæ, & dedit eam Iacob puero suo, & Israël dilecto suo. Post
hæc in terris uisus est, & cū hominibus conuersatus est. Et quoniā de ipso superius
dixerat, Magnus est, & non habet finem, excelsus & immensus: ne ista Dei in ter
ra uisio, & cum hominibus conuersatio, Deum immensum putarent, alienasse de
cœlo. propter hoc ipse filius, ut immensitatem diuinitatis suæ in terra positus de-
monstraret, & secundum hominem, quem susceperat in terra positus, secundum
Deum, quod semper erat, præsentem se etiam cœlo doceret, ait: Nemo ascendit in
cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo. Non quia hu-
mana Christi substantia fuisset ubiq; diffusa, sed quoniam unus idemq; Dei filius,
B atq; hoīs filius uerus Deus ex patre, sicut homo uerus ex homine, licet secundū
ueram humanitatem suam localiter tunc esset in terra, secundum diuinitatem ta-
men quæ loco nullatenus cōtinetur, cœlum totus impleret & terrā. Et cætera quę
ibi scripturarum autoritate in eandem sententiam copiose docet Nathanaël. Quid
si ad hæc responderem, ut Philippus ad hoc Augustini: Corpus Domini in quo re
surrexit in uno loco esse oportet, ueritas eius ubiq; diffusa est. OEC. Et quid illud?
NAT. Palàm est Augustinum hic nullam cœnæ facere mentionem. idem & ego
dicam, Fulgentium hic nullam cœnę facere mentionem. OEC. Non ignorabam
hoc. Nonne autem hæc pugnant cum his quæ alij de cœna tradunt, ubiq; hoc mi
raculi astruere laborantes, ut corpus Christi sit in multis locis? Augustinus autem
dicit, oportet esse in uno loco. An non pugnant? NAT. Mihi uidetur. Sed si men
tem Augustini adieceris, nō pugnat. Augustinus enim, ut Melanchthon glossam
apponit, loquitur de conuersatione uisibili, qualem oportet esse docentis. OEC.
Parum idoneum glossema, ὄντως φάρμακον ἀφάρμακον. NAT. Quomodo? OEC.
Non enim conniuebit idem in epistola ad Dardanum. Et quid dicit? Astringit ne
ad unum locum corpus Christi docentis, cuius non docentis corpus in tot & om
nia loca diffundit? An non ijsdem argumentis, nempe à Dei omnipotentia, & ab
humanę rationis iudicio, cohibebit Melanchthon, quibus nos urgere uult? NAT.
Suxit opinor hęc à Papistis, qui huiusmodi glossematis suū errorē palliant. OEC.
Mihi uidetur imprudenter asserere miraculum, quod nō oportebat. Corpus enim
Christi esse præsens in cœna, id est, in mysterio, non arguit localem præsentiam.
NAT. Animaduerto illum sic concludere. Postq; enim diu laborauit, cōtendens
corpus Christi esse posse in multis locis, subnectit, adesse posse in cœna simplici-
ter. Cæterū hoc fortasse amarius, quod putāt uos leuiore cōiectura niti, si hoc loco

A riotum, Hilarij, Augustini, Cyrilli, & fere omnium catholicorum sententiæ. Vna tamen de hac re Fulgentij sententiam adijciam.

FVLGENTIVS AD THRAS. LIB. III.

Idem atque inseparabilis Christus, secundum solam carnem de sepulchro surrexit: idem atque inseparabilis Christus, secundum totum hominem quem accepit, terram localiter deserens, ad cœlum ascendit, & in dextris Dei sedet, secundum eundem totum hominem, uenturus ad iudicandum uiuos & mortuos, coronaturus fideles & pios. Sic ille: Hæc utique Christiane dicta sunt, & absque ulla personæ diuulsione, tu si secus dixeris, non uideo quomodo ascensionem Christi uere confitearis. Neque enim sic tantum ad cœlos ascendisse putandus est, quod secundum corpus terram non reliquerit. Et quis unquã pius contra scripturas hoc ausus est asserere? & nos hoc simpliciter confitentes, rationẽ sequimur. Christo compedes injicimus? personam diuellimus? Vereor ne plus fecis quàm uini in horum uase sit. NATH. Meliora speremus. equidem confido, si semel te plene intellexerint, redintegrabunt cum lucro fraternitatem. OEC. Nemo prohibet bene sperare: sed male parant mentes suas ad concordiam, quibus non sunt aures ad audiendum, & se solos sapere existimant. NATH. Luctuosa catastrophe erit si bili corperis indulgere, & indignitatem rei supra modum exaggerare. OEC. Non stomachor, licet ansa mihi detur. At quomodo interpretaberis, quod dicit hanc controuersiã uniuersę ecclesiæ, ac toti imperio minari horribilem mutationẽ. NATH. Qui controuersiæ imputat, neutram partium arguit, sed utranque. OEC. Belle excusas, oblitus quod in epistola ait, nouum hoc dogma secum trahere maximã ruinam maximarum rerum. aut ignoras quid nouum dogma uocet, uel quid iustissime debeatur id genus dogmaustis? Nam si res illæ maximæ bonæ sunt ac sanctæ, quid pestibus illis intolerabilius? Eradicandi igitur id genus doctores. Alij malorum fontes sunt, de quibus non est ut nunc dicam: sed innocentissima ueritas inte

B rim male audit. Si tam innocenter scribit, quid ita afflictum Carolstadium, cui nõ omnino desunt & eruditionis & bonæ existimationis testimonia, proscindit, qua si ille non sit homo, & Vuittenberga solos angelos alat? Quæ illa sub humanitatis specie crudelitas? NATH. Equidem nihil tale in libris admodũ obseruo, ad quos duntaxat discendi gratia diuerto. OEC. Vtinam omnes, & maxime principum adulatores, idem facerent. Sunt enim qui causa non perspecta, nihil aliud ex libris hauriunt, quàm ille ab hoc damnatus, ille ab alio. Fieri enim potest, nihil crudele meditari scriptorem, sed ita fulcire causam suam: id quod rhetores solent, nec laudandi, nec uituperandi modum scientes. NATH. Modestior est Philippus plerisque: sed qui modum nesciunt, non multum mouent me, siue laudent, siue uituperent. OEC. Mihi autem res omnium pessima uidetur, uituperare bonos, & laudare malos, non solum quod merita laude fraudentur boni, & magnam præmiorum humanorum partem amittant: uerum etiam quod impiorum ac facinorosorum nulla est ignominia. Quãdo enim mali laudantur, & boni uituperantur, neque malos terrent uituperia, neque bonos commendant encomia, dum illi horum, & hi illorum fiunt participes: sed etiam quod nec uirtutum sunt incitamenta, nec malorum auocamenta, & malis accrescit, & bonis decrescit autoritas. NATH. Hoc quidem non probo: sed ueri studiosus & laudes, & conuitia prætereo, siquidem omnino legendos eorũ libros suscepero. Sed missa faciamus hæc. Pauca quidem adhuc restant, de quibus si bene responderis, non solum mihi, sed & alijs gratificaberis. Obseruandum censet Philippus in scripturis, inter narrationes rerum gestarum, & inter ordinationes diuinas, seu dogmata de natura seu uoluntate Dei.

OEC. Necessarium est, & nos hoc potissimum sequimur, & inter res gestas & figuratas probe discernimus. Fatemur enim in cruce Christum mortuum, & san-

C guinem effundiſſe,in cœna autem prędixiſſe futurum,et commendaſſe omnibus
ſeculis id beneficij annunciandum. Fatemur in cruce nouum teſtamentum ſan-
guine fuſo confirmatum,in cœna autem codicillos eius nobis exhibitos. Habes
hiſtoriam. Sed quid facies? nónne ubi myſteria inſtituuntur, & explicantur uer-
ba,ne ſimpliciter ut iacent accipias, myſteria non ſines eſſe myſteria? An non o-
mnes qui recte ſapiunt,fatentur panem dominicum eſſe ſacramentum? Velle au-
tem,Hoc eſt corpus meum,ſic hiſtorice interpretari,ut identicam propoſitionem
facias,quomodo non conculcabis omnẽ fidem de corpore Chriſti? Omnipoten
tiam inquis uerbi,mutare panẽ in corpus.Et nos ſumus panis, qui in corpus mu
tamur omnipotẽtia uerbi. Notum eſt,ut uiſibilia inuiſibilibus iungantur in ſacra-
mentis,& illa quidem per ſe imaginem rerum ſignificatarum gerant.Hæc autẽ ut
uera & non figuræ,menti ſe offerunt,ſed inuiſibiliter.Sic enim ſe habet panis ad
corpus Domini,ſicut ſe habet fractio panis ad mortem corporis. Iam fractio panis
in cœna, per ſe non eſt ipſa mors Domini,ſed annunciatio mortis,tametſi uerã &
quaſi præſentem mortem animus inuiſibiliter contueatur. Ita igitur & panis ipſe
elementalis,non eſt ipſum corpus Domini,ſed potius annuncians ſymbolũ:tam-
etſi uerum corpus,& non figura corporis,menti ultra ſenſibilia euectæ, inuiſibili-
ter ſeſe offerat:& ſiquidem fidelis fuerit ſpiritus ſanctus,operatione communicet.
Ad hęc non dabis nobis niſi duas diſtinctas manducationes,externam qua panis
corpus paſcit:internam,qua animam res quam cognoſcit & ut propriã apprehen
dit & refocillat. NAT. Eſt & alia,ſacramentalis ſcilicet. OEC. At hæc quid aliud
eſt,ſiquidẽ fideliũ fuerit,ꝙ externa & interna, ſimul unita ſancto quodam ſymbo
lo? Sin infideliũ,externa dũtaxat eſt.Quid enim manducat impius,ꝙ panẽ quem
ſanctificatũ nouit,ſibi tamẽ non ſanctificatũ,ſed exitialẽ. Non em̃ ſanctificatur a-
D nima illius,ſed magis polluta fit. NATH. Et non manducat ille corpus Chriſti?
OEC. Non niſi externo ſymbolo,quo ſignificat:reuera autẽ minime. Nam licet
mille cõueniant impij,nõ fit tamẽ uere illis panis corpus Chriſti, neq; eſt ibi uir-
tus ſacramẽti. Itaq; ut redeam,nõ dabis niſi duos panes,unũ qui corpus paſcit,al-
terũ panẽ uiuũ,qui animã reficit. Sacramẽtalis aũt impio pręter materiã & ſignifi
cationẽ nihil affert,pio aũt & ueritatẽ affert. Hoc ẽ ſimilitudine annuli intelligere
poteras,qui ficto cõiugẽ nõ affert re uera,ſed uero ſponſo fidẽ habẽti,ſponſam ue
re ſubarrat: quantũuis ſponſus ad alterius uiri uxorẽ porrecto annulo dicat, Hoc
annulo ſponſus tuus ſum,nõ erit propterea ipſe ſponſus,nec illa ſponſa etiãſi an-
nulum ſacramentũ cõiugij arripiant. NAT. Quod ſi nihil præterea eſt in pane,
pręter ſignificationẽ,impio,dũ Cyprianus & Ambroſius dicũt ſacramẽta nouæ le
gis antiquiora ſacramẽtis ueteris legis,& in Melchiſedec agnita: num & Melchi-
ſedeci ut bono ac pio,fuerũt aliquid præter panẽ & uinũ,ac ſignificationẽ ſancta-
rũ rerũ? Quod ſi ita eſt,fortaſſe & Iudæis erimus inferiores. Nã hoc argumẽtũ ali-
quos urget. OEC. Imò hoc argumentũ pro nobis eſt,panis et uinũ,ſacramẽta car
nis & ſanguinis tũ erant,ſed caro & ſanguis nondũ erãt;diſtincta igitur à carne ſa-
cramẽta carnis & ſanguinis. Addo aũt quod & à Chriſto nõdũ initiata erãt. Vnde
nullus adhuc poterat fieri corpus Chriſti,ita ut naturaliter habitantẽ in ſe Chriſtũ
haberet: tãetſi ſpe pares nobis eſſent,& uerbũ caro factũ,etiã illorũ carnẽ uiuificã
fecerit. Igit̃ nato Chriſto,nequaquã illorũ ſacramẽta noſtris cõferenda. Efficacior
em̃ adeſt ſignificãtia,& uerior repręſentatio. NAT. Habeo mentẽ tuã,& libẽs ac
cipio: ſpe enim pares,beatitudine ſuperiores ſumus,adeoq; in ſacramentis multis
paraſangis illos qui in ueteri Teſtamento anteimus. Verebar enim cum illis, ne
deterior noſtra eſſet cõditio,quàm Iudęorũ. Sed iã hũc ſcrupulũ mihi abſtuliſti. Il
lijpſi etiã metu ũt,niſi credideris adeſſe reipſa in pane Chriſtũ,multũ fidei ſuę me-
rito deceſſurũ. OEC. Legiſtine hoc apud Melanchthonẽ? equidẽ legiſſe me non

A memini, NAT. Neq; ego, ſed ab alijs mihi crebro obiectū. OEC. Indoctè: nō em̄
quęuis credulitas Deo cōmēdat, alioqui ſuperſtitioſiſſimi quiq; etiā beatiſſimi eſ-
ſent. Principio ſummā ſalutis in hac fide ſitā cognoſcimus, qua Chriſtū qui mor-
tuus eſt ac reſurrexit, uitæ noſtræ inſtauratorē cognoſcimus. Hæc em̄ fides in cœ-
na ſalutaris eſt ac neceſſaria, q̄ ipſe Chriſtus in cœna nobis cōmēdauit. Voluit aūt
nos memores, utiq; nō abſq; fide, corpus ſuū pro nobis datū in mortem pro ſalute
noſtra, & ſanguinē fuſum in teſtamentū, obſignationē, & peccatorū noſtrorū re-
miſſionē. In hoc uerbo exerceri fidē noſtrā oportebat, nō in quauis alia opinione.
Nemo em̄ beatior erit, qui crediderit illic eſſe accidentia abſq; ſubiecto, uel panē
ſubſtātialiter eſſe corpus Chriſti, & corpus Chriſti pręſens eſſe pani, ut ipſi dicūt,
NAT. At nō caret meritò, cuiuis uerbo Chriſti credere. OEC. Sed non beatū te
reddet, etiā ſi credideris Deū cœlū ac terrā cōdidiſſe, & multa alia, ubi illa ſumma
de Chriſto neglexeris: multo minus ſi uerbo Chriſti non intellecto niti uolueris,
quaſi in firma petra. NAT. At illa fides magnā & indicibilē charitatē Chriſti aſ-
fert, qđ eò uſq; ſe demittit, ut & ſeſe manducādū exhibeat: qua charitate quid am
plius? OEC. Neſcio charitatē maiorē quàm qđ Chriſtus paſtor, animā ſuā poſu
it pro ouibus ſuis, proq; illis erraticis, et adhuc impijs, iuxta ſcripturas. Sic ſanè uti
liter cōmendauit Deus pater dilectionē, ꝓprio filio ſuo nō parcēdo, & filius man-
datū patris implēdo. Nō es tu tāto munere cōtentus? quid ultra requiris? Effectū
em̄ hoc ineffabili beneficio, ut ſi credas, etiā in unū corpus cū Chriſto coēas, uni-
tus ipſi capiti, ita ut participato ſpiritu, etiā naturæ illius, quæ immortalis eſt, parti-
ceps fias. An tu māducationē quæris ampliorē, quàm ut Chriſtus in te ſit, & tu in
Chriſto? Verū ad hoc nequaquā opus tibi eſt carnali māducatiōe. NAT. Maxi
ma narras, & nequaq; illis quæ ego protuli cōparāda. OEC. Et ſicut puerile eſ-
ſet, ſi in cōiugio qđ Chriſtus habet cū Eccleſia, inter ſumma beneficia collocares
B carnale cōtuberniū, licet inuiſibile dicas, cū facta iā ſit per ſpiritū illius etiā naturæ
particeps, et per hoc magnū myſteriū uere in Chriſto & Eccleſia impletur: Ita pro
fecto ſuperſtitioſum eſt, carnalē eiuſmodi quē fingūt eſum fingere. Neq; em̄ hoc
eſt agni paſchalis carnes aſſas edere. Vide igit̄ qualis illorū religioſulorū cultus,
qualis pietas, qualis ſanctimonia, qualis in contēplationibus ſublimitas? Quàm
nihil habēt quod queri poſſunt. NAT. Refragari nō poſſum: ſed uiſa eſt expoſi-
tio illa planè noua, quod exponis, hoc eſt, id eſt, ſignificat, uel eſt figura corporis.
OEC. Si Hieronymi & aliorū uerba rectè perpēdiſſes, non mirareris. Sed audi
quid Auguſtinus contra Adimantum ſcribat.

AVGVSTINVS CONTRA ADIMANTVM.

Poſſum enim, ait, interpretari præceptū illud in ſigno eſſe poſitū. Nō enim Do-
minus dubitauit dicere, Hoc eſt corpus meū, cū daret ſignū corporis ſui. Et in eo-
dē capite exponit: Sic eſt enim ſanguis anima, q̄modo petra erat Chriſtus. Nec ta-
mē petra, ait, ſignificabat Chriſtū: ſed ait, petra erat Chriſtus. NAT. Vbi exponit
Auguſtinus, Hoc eſt, id eſt ſignificat corpus? OEC. Satis manifeſtū eſt, quia has
duas locutiones, Sanguis eſt anima, & petra erat Chriſtus, ſic exponit: utiq; etiam
ſic exponenda erit hæc oratio. An non ſatis manifeſte dixit, Hoc eſt corpus,
præceptum eſſe in ſigno? Sic etiam Fulgentius exponit, referente Haymone, Hic
calix nouum Teſtamentum, id eſt, hic calix quem uobis trado, nouum Teſtamen
tum ſignificat. Druthmarus quoque gloſam ponit, Hoc eſt corpus meum, id eſt,
in myſterio. NAT. Non ultra arguam te nouum inuehere dogma. OEC. Hęc
quidem expoſitio fortaſſis humana uideri poſſet, ſed Paulus more ſuo, ſiquid ob-
ſcurius dicit, mox interpretari ſolet, ita & hic ipſe uerborum illorum interpres
eſt: Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & de poculo hoc bibe-
tis, mortem Domini annunciabitis donec ueniat. Apparet hic ad quas res

C gestas uocet Apostolus: datur, frangitur, & manducatur panis. Christus sequenti die moriturus erat, ea mors tunc prædicta nobis annūcianda cōmendatur, donec ueniat. Hāc historiam quod panem corpus fecit, non legimus, nec etiam legimus, In hoc est corpus meum. NATH. Iam suggeris quod ferè obliuioni tradideram, ut et ego quęram, Nec tu legis. Hoc non est corpus: sed nec, hoc significat corpus. Isto enim argumento maxime gloriantur: sed utri maior debetur fides? ei qui cum Euangelistis, hoc est corpus: uel ei qui dicit, hoc non est corpus, quod nullus Euangelistarum habet? OEC. Nos iuxta Euangelistas dicimus, hoc esse corpus: & iterum iuxta Euangelistas cōtra Graphotyrannos asserimus, panem non esse corpus substantialiter. De sensu, non de uerbis certamen est. His credendum, qui Euangelistarum mentem afferunt: non ijs qui auferūt, fides debetur. Addito, hoc est corpus quod pro uobis frangetur. Lege & expende. Hoc poculum nouum testamentum in meo sanguine: addito, Qui pro uobis effunditur. addito, Hoc facite in mei memoriam. addito, Quotiescunque manducaueritis panem hunc, & de calice hoc biberitis, mortē Domini annunciabitis. addito, Donec ueniat. Addito tot quæ in cœna illa dicuntur, quę Christum secundum corpus abiturum, & non affore testantur. Attende quis usus agni paschalis, & uide quo te uerborum contexus ducar, ne spiritui sancto tuum errorem imputes. Sponte errant, qui toties admoniti à uia recedunt, & quò se uia ducat dicere nequeunt. Nam quicquid dixerint, ita ab surdum est, ut ipsos in blasphemiæ barathrum deducere queat, neminemque habeant qui iure approbet. Si tropum omnem excluserint, idemticam, ut uocant, prædicationem ponere cogentur, & posuerunt incauti, cōparantes hanc locutionem illi, Hic est filius meus dilectus: per hoc non inuisibilē carnem, ut alij, sed panem intelligentes. quæ impudentia me ad contradicendum primum inuitauit. Sin tropum synecdoches esse dederint, occupante pane locum, occupabit etiam corpus

D quod in illo est locum, nisi locale esse negent. Vnde autem accipient hanc expositionem. Hoc est corpus meum, id est, in hoc loco panis est corpus meum: aut licebit hoc illis absque scripturis affirmare? Sed definitiue aiunt in loco est corpus, non circunscriptiue. Quod si absque circunscriptione ipsum corpus dixeris, quale illud corpus erit? estne hoc nostro corpori cognatū, quod in loco est non localiter? Sic indubitata fides ratiocinatur, non ratio suis fidens cogitationibus. Aliter de corporibus, aliter de incorporeis loqui ueritas præscribet. Si dixerint, Nónne et in calice similis est synecdoche, quod illius nomine & uinū cōprehenditur? Verū non congruit hæc similitudo: resolue enim propositionē. Accipe poculū, hoc est uinum, id est, hoc quod in poculo continetur est uinū. & antea quidē uel cōmuni consuetudine notū est, uinū in calice contineri. At si de re ignota ac insolita dicas, hoc poculum est mons: nemo talem sensum inde eliciet, ut hoc quod in calice contineatur, mōs sit, nisi antea ita docueris. Et sic quoque Papistis olim obstructū est os, ubi in his uerbis, Hoc est corpus meū exponunt, hoc corpus inuisibile, quod sub figura panis cōtinetur, est corpus meū. Probare enim primū debebāt, quod sub figura panis sit corpus inuisibile. Sed quibus'nā uerbis id efficerēt? Nónne cōfutari eos necesse? Nam si antea adesse corpus dicāt, deficiet illis scripturæ testimonium. Idipsum & illis argutatorculis eueniet. Palàm igitur fiet, quod nesciāt de quibus affirmēt uel pronūcient, licet interim obseruātissimi diuinorū eloquiorū haberi uelint, quibus suū sensum nō inferāt: quē si accepta metaphora relinquāt, in tentatione nō inueniāt, ubi cōsistant, utpote ecclesiasticæ sententiæ neglectores, ac illorū fulmine uerborū territi, quasi scilicet sua sententia unque accepta sit: & hęc uerba, Hoc est corpus meū, sancte tractarint. Qualis igitur gloriatio, quales querimonię, quales minę, qualia cōuicia, satis liquet. NATH. Hi fructus sunt carnaliū disputationū, mutuū mordere, sua magnifacere, officiorū obliuisci. OEC. Iterum uideor tibi ardentior, sed

non

A cogitas ut prouocemur. parũ tibi uidetᷣ, neglectis Euãgelistis, iudiciũ rationis sectari? parũ putas, audire Geometricen à nobis cõsultã, ubi fide magistra unimur? Dissimulandũ censes, quod noui dogmatis autores censemur, qui nouitatẽ horremus? NAT. Quid si in alijs, nõ in te, hos fructus decerpã? Intelligo, tibi loquẽdi necessitatem feci, crebris interrogationibus ex uerbis illius. Sic em̃ dicit: cum nõ inueniã testimonium, quod corpus Christi negat esse in cœna, aut interpretetᷣ uerba cœnę aliter q̃ sonant uerba, non habeo rationẽ satis firmã sententiæ nouę docendæ, pręsertim quæ tanta scandala excitet: quę ego scio nõ posse perferri, nisi habeamus firma & certa scripturæ testimonia. Scio igitur quę te in his & similibus offendãt. Ille nouam doctrinã uocat, tu negas: ille scandalorũ excitatricem putat, tibi nõ uidetᷣ, nisi scandala Pharisæorũ curanda sint: ille scripturę testimoniũ nullum tibi esse putat, cum nõ desit tibi quod opponas. Præterea obijcit et alia quę minime agnoscis; utpote Christũ abesse in cœna, quem ubiq; potentia, in pectoribus aũt fideliũ gratia præsentem etiam absq; ceremonijs fateris. Item in cœna multo plus concedis, quàm ille cõtendendo iure requirat. Manducationẽ enim carnis Christi nunq̃ negasti, quatenus scilicet ab homine fideli manducatᷣ. Neq; tu unq̃ in cœna uoluisti nomine corporis, tantũ signum corporis intelligi, qui nõ ludos & figmenta, sed sacramentales promissiones agnoscis. Quid aũt etiamsi elementũ panis per se, non ita magnificas, modo mysteriũ ipsum non cõtamines, uidetur q; mihi nulla opus cõtentione. Nónne & hoc tu semper confessus es, quod sacramenta non solũ notæ sint ac signa professionis, quæ discernant nos ab alijs gentibus: sed etiã tradita, ut per ea corã Deo erigantur corda nostra, & fidem concipiant? OEC. Nemo aliter audijt ex me unq̃, tametsi magis propter charitatẽ arbitror instituta, ut in unã coëamus ecclesiã, certis q; signis nos unius corporis mẽbra agnoscamus, quod solis uerbis haud ita cõmode fieri posset. Et nimirũ Cyprianus, Chrysost. Nazanzenus, Augustinus, et ueteres fermè oẽs illuc respexerũt, imò & Paulus ipse hoc maxime urget in priore ad Cor. In hoc em̃ unitatis sacramento, maxima miracula expẽdo, quę nõ nisi spiritus sancti inuisibili gratia cõtingũt. Adhęrere capiti Christo, adhęrere tãto glutino mẽbris Christi, fieri q; uere unũ corpus, utiq; nõ pertinẽt ad tãti mysterij cõtemptũ. Fateor mihi nõ esse tantã curã, ut panis ille coctus in dignitatẽ q̃ hominũ est, perueniat, sed potius ut nos efficiamur panis et mysticũ corpus

B

AVGVSTINVS IN SERMONE AD INFANTES.

POtest, ait, in animo cuiuspiam tentatio talis oboriri. Dominus noster Iesus Christus nouimus unde acceperit carnem, de uirgine Maria, infans lactatus est, &c. in ligno interfectus est, sepultus est, tertio die resurrexit, quo die uoluit ascẽdit in cœlũ, illuc leuauit corpus suũ, unde uenturus est ut iudicet uiuos ac mortuos, ibi est modo sedẽs ad dextrã patris. Quomodo est panis corpus eius et calix? uel quid habet calix, quomodo est sanguis eius? Ista fratres ideo dicunᷣ sacramenta, quia in eis aliud uidetur & aliud intelligitur. Quod uidetur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. Corpus ergo Christi si uis intelligere, audi Apostolum dicentem fidelibus: Vos estis corpus Christi & membra. Mysterium nostrum in mensa positum, mysterium Domini accipitis. Ad id quod estis, an nõ respondetis, et respondẽdo subscribitis? Audis ergo corpus Christi, & respondes, Amen. Esto membrũ corporis Christi, ut uerũ sit Amen tuũ, etc. Estote quod uidetis, et accipite quod estis. NAT. Libenter audio quod utraq; ex pendis. Sed quomodo antea dixisti, panem sacramentũ corporis Christi, de quo uere dicitᷣ, quod factũ pro nobis: nunc aũt facis corpus mysticũ, quod sanè nemo ibit i ficias? OEC. Nõ separo caput à mẽbris, quãdo unũ corpus intelligo. quia em̃ spiritus capitis membra uiuificat, qua ratione separari poterũt? NAT. Secura res,

adhæret

C adhęret capiti quod in cœlis, Ecclesia quę in terris. OEC. Idem Augustinus & in alio sermone de sacramētis fideliū feria 2. Paschę, inquit: Quia Christus passus est pro nobis, cōmendauit nobis in isto sacramento corpus et sanguinē suū, quod etiā fecit, & nos ipsos. Nam et nos ipsius corpus facti sumus, et per misericordiā ipsius quod accipimus, nos sumus. Et ultra dicit: Iam in nomine Christi, tanꝗ ad calicē Domini uenistis, ibi uos estis in mensa, & ibi uos estis in calice. Nobiscum uos estis. Simul enim hoc sumimus, simul bibimus, quia simul uiuimus, & postea: Norunt fideles corpus Christi, si corpus Christi esse non negligant: fiant corpus Christi, si uiuere uolunt de spiritu Christi. de spiritu Christi non uiuit, nisi corpus Christi. Intelligite fratres mei quid dixerim. Homo es & spiritum habes, & corpus habes, spiritum inuisibilem, corpus uisibile. Dic mihi, ex quo uiuit spiritus tuus. uiuit ex corpore tuo, an corpus tuum ex spiritu tuo? Respondet omnis qui uiuit, ex spiritu uiuo. Vis ergo uiuere & de spiritu Christi, in corpore esto Christi. Nunquid enī corpus meum uiuit de spiritu tuo? meū uiuit de spiritu meo, & tuum de tuo? Non potest uiuere corpus Christi, nisi de spiritu Christi. Inde est quod exponens nobis Apostolus hunc panem: Vnus panis, inquit, unum corpus multi sumus. O sacramentum pietatis, ô signum unitatis, ô uinculum charitatis. Quin & Fulgentius ad Monymum in eandem sententiam dicit. Hęc ędificatio spiritualis nunquam opportunius petitur, quàm cum ab ipso corpore Christi, quod est Ecclesia, in sacramento panis & calicis ipsum Christi corpus & sanguis offertur. Calix enim quem bibimus, communicatio sanguinis Christi est: & panis quem frangimus, participatio corporis Domini est. Quoniam unus panis & unum corpus multi sumus, qui de uno pane participamus. Et propterea petens, ut scilicet ea gratia qua factum est ut Ecclesia Christi corpus fieret: eadem gratia fiat ut omnia membra charitatis, manente cōpage & unitate corporis perseuerent. Et multa ibidem in eandem senten-

D tiam dicit, ubiꝗ hoc agens, nos operatione spiritus sancti unū corpus fieri cum capite, non panem ipsum uniri capiti, uel quod plus esset sic fieri caput. NAT. Iam mihi gratia Deo, satisfactum est: alius fortassis opus habebit declaratione ampliore, & ille si doceri uoluerit, & à contentione cauerit, reperiet etiamnū lucem, ne in tenebris uersetur. Cęterum quo magis intelligo, quid hoc mysterium significet & requirat, hoc magis doleo, fructu eius nos priuari. Confitemini unum Christum uerum Deum & hominem, redemptorem mundi, unum caput Ecclesiæ: & quanti apud Deum sit charitas, non ignoratis: sicꝗ distrahimini? fraternitatem dissoluitis? tanto non solum Ecclesiæ, sed etiam totius orbis infidelium offendiculo. Cur non potius alter alterius portatis fragilitatem? OEC. Ecce iam & tu doles, quod ego. Sed quid faciemus? illi feruntur suo impetu. Parati eramus ferre imbecillitatem, obsecrabamus ne scinderent charitatem: ostendebamus dixisse Apostolum, reuelabile adhuc, si quid minus reuelatum. sed non audierunt. Igitur nō est quod improperent nos abijsse ex Ecclesia: utinam primo quoꝗ tempore reuertantur, qui abierunt. NAT. Hoc & ego precor. sed iam sermoni finem imponamus. OEC. Idꝗ mihi perplacet, adeò ut quamuis multum illi reclament, nisi obiecerint alia quæ maioris momenti sunt, cōfessione illa mea contentus ero, maledicisꝗ & contentiosis contendendi occasionē posthac non dabo. Indigni enim sunt quibus margaritas obijcias. qui si de sacramentis ut oportet loquaris, nō boni consulunt. NAT. Ego autem tibi gratias habeo: & si quid difficile posthac occurret, si ad te confugero, pro tua beneuolentia non me repelles. OEC. Non solum tibi, sed & omnibus, doctrinæ meæ rationem reddere paratus sum. Est tamen & suum silentio tempus. Vale.

TERTII LIBRI FINIS.

DD. IOANNIS OECOLAMPADII ET HVLDRICHI ZVINGLII EPISTOLARVM

Liber Quartus: quo Parænetic æ Epistolę, plurimũ tam ad Ecclesiæ regimen, quàm ciuilem tranquillitatem momenti haben tes continentur.

IOANNES OECOLAMPADIVS

N. Dilecto in Christo Fratri.

SALVE in Christo. Non uideris mihi longe à regno Dei ab-
esse, Frater dilecte: non solum quod ueritati non contradicis,
sed etiam quod tutissimam uiam ut incedas, quæris, si non &
in regiæ semitæ meditullio consistis. Itaq; quantum per nego-
cia licuit, obiter ac rudiiter tuæ epistolæ, & facundæ & doctæ,
respondebo. Nihil nos moueri oportet Frater, si hinc & inde
B molesti lupi gregem Christi exercent. Cedet enim & istud ele
ctis ad magnam gloriam. Quo pacto probabitur aurum, ubi caminus deest tenta
tionum? Semper minor hominum pars sapuit. Veruntamen nõ ausim diuinare,
in quos torqueas uerba quædam: an in me etiam desideras nonnihil, qui de uer-
bis cœnæ aliquid uerborum effutiui. profectò inuitus, & in arenam protractus,
id quod sæpe testatus sum. Et nec ipse mihi multum in hoc placeo, tametsi non ui
deam, quo pacto declinare potuerim aduersarios adeò implacidos. Maluissem
interim sacratiora tractare. Atqui non est hoc uerborum contentio, sed caliginosa
quædam Christi obscuratio, & fidei deprauatio. Tantum enim tribuerunt qui-
dam carnali ac sacramentariæ manducationi, ut credere in Iesum crucifixũ haud
satis fuerit ad sedandam animæ sitim: id quod & Christi dictis, fideiq; uirtuti re-
pugnat. Alij dum substantiue panem corpus esse Christi contenderent, panem
etiam quauis creatura nobiliorem reddebant, idololatriæq; fenestram amplissi-
mam aperiebant. Iam si in campum prouocatus non fuissem, & scissem in hoc er-
rare plerosq;: qua putas conscientia silere potuissem? At tu si putas nos rationis du
ctu huc uenisse, plurimum erras, quamuis id cõtumeliæ à multis audiamus. Ab-
sit: fidei aures primum accommodauimus, & præter illius magisterium nihil tra
ctauimus. Porrò quod illi natura in plerisq; seruiat, & ratio non contradicat, haud
mirum est. Cæterum bonam hominũ partem hinc deteriorem esse redditam, non
uideo. sed quales se erga nos gesserint, uix ignorare potes, ij qui nos ex ecclesia
plusquam temere eijcere conati sunt. Neq; nos hic hæremus in solis istis conten-
tionibus. Enarrantur Prophetæ, docentur Euangelia. Sed quid facies generationi
prauæ? nunquid nos spiritũ sanctum ignauis & renitentibus ingerere poterimus?
Nunquid Hieremia meliores sumus? qui quadraginta annorum prædicatione,
frustra excidium, sanctæ urbis deplorauit? Nunquid magis seduli esse possumus

A cos autores, cum propter ætatem ac ualetudinem forsan inconsultum sit ad græ-
cas literas adhortari, cum ipse per ocium reuoluo (nullibi enim literarũ libentius
uersor) adsignabo quæ huius sunt instituti, ac dum est occasio mittam. Vale: &
quod è re Euangelij putabis esse, nunquam obmitte. 30. Iulij.

IOANNES OECOLAMPADIVS IOANNI
Zuickio Ecclesiastæ Constantiensi

SALVTEM in Christo. Iam olim edocti sumus ab Apostolis mi Zui-
cki, non omnium esse fidem. Quid mirum igitur, si pleriq; idola in
cordibus suis aut noua fingant, aut cõficta defendãt? Hinc nobis Ca
tabaptistæ phanatici, hinc & Symbolomachi peruicacissimi. hinc
plenus est orbis hypocritarum, quorum fibram corneam solus Dominus spiritu
suo corrigere poterit. Hinc & zelus iste charitatis expers, temerariumq; in con-
demnandis omnibus supercilium, ita ut tribunal Christi superuacuum futurum,
si rerum potiantur scilicet. Vix dum per misericordiam Dei in ecclesijs nostris sa-
crificandi abominatio submota est: & nunc ut in uniuersum mysteriorũ diuinæ
ceremoniæ aboleantur, urgent sanctuli. Hoc enim apertè molitur Satan. Et Bin- *Binderlinus*
derlinus ille, in libellis suis heraclitícis & obscuris, & male uafris, sacramẽtis, imò
Ecclesiæ charitati insidiatur. Talis à me deprehensus est. Vide igitur qualis ho-
spes sit. Simulat se Catabaptistis aduersarium, & à rebaptisatione quosdam reuo
casse, at interim baptismum cum cœna tollit. O remedium uulnere nocentius.
Ad eundem ferè scopum iaculantur, urgentes, ut Eucharistiæ panegyri excõmu-
nicationis gladius uibretur. Iubet quidem Paulus probare semetipsum, sed non
alterius conscientiam. Alibi à diuersa religione separat, & omnem facinorosorum
B consuetudinem interdicit. At ubi fori strepitũ in cœnam introducit? Nos sanè hic
uidemur officio nostro rectè fungi, si fratres lapsos priuatim per Euangelicam cor
reptionem antea moneamus, ut à cœna abstineant: & in hunc diem nemo nos
despexit. Christianus autem magistratus *διὰ νομοφυλάκων* Ethnicos seueriter in
ordinem redigit. Deo sit laus. Et interim singulorum nos conscientias uerbo Do-
mini terremus. Atqui isti nimium emungendo sanguinem elicere quærunt. Pro-
fecto *das kind hat ein anderen ätte*, ut Germanicè loquar: Sed apparebit propediem ex-
cellens illa sanctimonia. Oremus autem dominum, ut ecclesiæ suæ adsit, & nos fi
delissimos ministros suos faciat. Vale: Basileæ 3. die Ianuarij 1530.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS IOANNI OECOLAMPADIO,
*Marco Bertzio, Petro Frauenbergio, Iacobo Imelio, Vuolfgango, Thomæ, Ioanni: Pijssi
mis uerbi ministris apud Basileam, Fratribus in Domino charißimis.*

GRATIA & pax à Domino. Tradiderunt gentilium quoq; docti, ô
charissimi Fratres, & in militia summi regis cõmilitiones, cõcordia
res paruas maximas fieri, contrà uero discordia labi ac ruere: quan
to magis qui unius eiusdemq; Dei ministri sumus, ex eius precatio
ne qua sic patrem obtestatus est, Oro ut hi unum sint, quemadmo-
dum ego & tu unum sumus: colligere debemus, quod nihil æquæ nobis fugien-
dum est atq; dissensio, nihil sic adpetendum ut unanimitas & concordia. Solent
quidam exempla postremo loco ponere, nos hic inter principia ordinamus. Con
stat urbis nostræ pax, Deo gratia, usq; ad hanc diem tanta constantia, ut quæ ha-
ctenus impulere procellæ, frustra se extulerint: sed huiusce trãquillitatis causam,
an putatis minimam fuisse ministrorum uerbi concordiam? Nulla inter nos por-
rò est simultas, nulla dissensio, inuidia nulla, rixæ ac contentiones nullæ, quæ ani-

C morum cōsensio unde nā proficisci potuit, quàm à Deo optimo maximo? An nō sumus homines? Pati ergo potuissemus quod quicq; patiuntur. Dei ergo munere factū est, ut nulla simultatis nebula, nedum discordiæ hactenus surrexerit. Cupio igitur ut amice monentem audire non dedignemini, quem amicum solitì estis adpellare. Audax consilium capio, uos admonendi, qui nos & eruditione & pietate multis modis antecellitis: sed uetat æquitas audaciam adpellari quod amicitia est, quod amor, quod ipsa pietas. Nota est nobis clarissima urbs, noti estis omes uos. cogitari ergo nequit, me ulla alia ratione hoc quicquid est agere, quàm pietatis, uestri, urbisq; uestræ amore. Tentat & nos Satan miris modis, sed adeò facile uincit ut in ipsa uictoria liceat cognoscere tentationem esse, quo nos adortus fuerat. sed, ut diximus, uincendi promptitudinem nulli quàm pacis & unionis spiritui tribuimus: sic & uos decet animatos esse. Tentamur autem nunc haud contemnenda tentatione, puta ipsius Eucharistiæ discussione. Quæ res planè nō tantos tumultus dabit, quantos quidam sperant: si modo συγκρῆτισμον fecerimus, hoc est, in dimicatione consensum: quem quædam infirma & imbellia alioqui animalia dum faciunt, crudelissimos hostes sic terrēt, ut nihil ab eis mali patiantur. Anates sic se in cuneos stipant, ut halieto omnē prædæ spem adimant: sic boues, ursos, lupos, innocuę oues à rapina prohibent. Caugnissam Numidarum regem aiunt duodecim filijs, moribundum, duodecim sagittas simul alligatas singulatim ad frangendum dedisse, tentauisseq; omnes ex ordine rem, sed frustra. Tum patrem lorū abstulisse, singulisq; singulas sagittas præcepisse ut frangerent, quas omnes dicto citius fregerunt. Ibi senex intulit: Sic uos eritis perpetuò inuicti, si pacē unionemq; seruaueritis. quod si quisq; sua perget sequi consilia, iam perijstis, priusquā adesse quicquā mali senseritis. si inquam ad hunc modum συγκρῆτισμον faciatis, nemo uobis nocere poterit. At dicet aliquis, quomodo consensum talem faciemus?

Syncretismi uis.

Concordiæ seruandæ exemplum.

D an non consentimus? an non omnes idem uerbum in manibus tenemus? Rectè sanè. idem ergo sentite, & syncretismus iam cōpactus est. Quod si aduc dissentiatis, nimirum non idem uerbum habetis. Nam & si omnes idem literæ uerbum habemus, non tamen eundem sensum sequimur: nō ergo idem uerbum internum, quod solus animæ cibus est, habemus. Quod si quis admittat, ut nemo negare potest: uidemus enim multos eodem uerbo niti, attamen dissentire: consequens ergo est, quod qui de eodem uerbo ad hunc modum digladiantur, eodem spiritu non ducantur. Quum ergo, inter fratres etiam, nō parua sit hodie de Eucharistia dissensio, negari non potest quin alij alij quàm diuino spiritui aurem præbeant. Tentat enim nos gloriæ cupido, pauor mortis, et Satan ipse, qui omnia in desperationē trahere cupit. Docemus enim partim ea quæ gloriā parent, partim ea quæ rem: quosdam uero cogit metus, stulta quædā & à fide, & à cōmuni sensu abhorrentia profiteri. sed uos Christum non sic didicistis. Tale enim semper putaui esse ingenium doctrinæ, quam Tiguri, Basileæ, Argentorati proponimus, ut tranquillitati & innocentiæ studiosos reddat: sed eius innocentiæ, quæ ex fide procedit. Dum ergo ante omnia, quæ in Deum est, fidem docetis, innocentiam autem quæ ex fide nascitur: an non iam proram & puppim cōplexi estis? an non reliqua omnia, ornamenta quædam minime necessaria sunt? nam si necessaria essent ad salutem, Christus ea inter prima clarissimis uerbis docuisset. Sed rem ipsam nunc attingam. Certant alij, in Eucharistia corporalem Christi carnē edi, alij nullam carnem penitus adesse putant, postremi carnē spiritualem edi perhibent, sic tamen ut panis nō tantū sit panis, sed simul etiam caro sit: aut cū panis edatur, caro simul edatur. non enim clare possum ista attingere, cum quorundam libellos non legerim. Videte nunc quid quamq; sententiam dictet. Veritas dictat carnem nō edi,

De Eucharistia contentiones.

caro enim

A caro enim non prodest quicquam. Nec est ut susurrones quidam dicant, caro, id est, carnalis intellectus. nam Christus hunc sermonem respondit Iudæis de corporea carne eius cōtendentibus, atq; ipsorum degrauationem leuat: quapropter clarum est, ipsum de corporea carne loqui, cum dicit, Caro non prodest quicquā. isti enim putabant hanc eis proponi. Fides nihil eget corporea manducatione, nam si Christum edimus, id est, si Christo fidimus, non amplius esuriemus, neq; sitiemus: nihil ergo eiusmodi requirit fides, seipsa contenta. Restat ergo, ut metus istas sententias de corporea carne tueri moneat. Est enim prodenda ueritas, & hypocrisis in lucem trahenda. Vident quidam fidelium uulgum errori isti de corporea carne sic esse addictum, ut auelli posse desperent: hinc metus & desperatio obtinendi uictoriam. malunt ergo parcere cuticulæ & ueritati, quàm errori in occursum prodire. Hinc simulatæ istæ uoces: Preciosum corpus Christi, & nobilis iste sanguis eius nobis adimuntur: Verba sanctissima & manifestissima nobis eripiuntur: si iste Christi uerborum sensus esset, Christus haud dubie clarius esset locutus. Quasi uero quisquā ignorare queat, ex sacerdotibus paucissimos unquam fuisse, imò nullos, qui crederent corporeā carnem hic adesse. quasi quisquā ignoret quid sit hypocrisis, qui iam fidelis est. Vt spiritualis omnia iudicat, sic & uerè fidelibus omnibus constat, neminem fidelem esse qui credat corpoream carnem hic edi. Eant nunc, & clamoribus omnia impleant quidā, quum ex fide sciamus quotquot fideles sumus, corpoream carnem ne edi quidem posse, ex sensibus uero, nihil carnis percipiamus. is enim primus semper prodidit etiam indoctis fraudem. Quum autem sic dicunt quidam, Deus omnia potest facere, ergo potest ut simul panis sit & caro: Quid quæso prodest hoc portentosum figmentum uerborum? quasi uero Deus nunquā fecerit, ut aqua simul esset aqua & ignis: aut ut leprosus,

B prosus, quales multos curauit, simul esset leprosus & mundus: aut aqua quæ in uinum cōuersa erat, simul maneret aqua. Sic isti dicunt spiritualem esse manducationem, & tamen corpus edi adfirmant: aut panē dicunt esse panē, ac simul esse carnem. & has stultas opiniones ex timore natas tam audacibus clamoribus confirmant, ut si tam probe literis sacris firmarent, iam dudum uicissent. Obsecro igitur candidissimi Fratres, ne in re tam aperta inter uos dissideatis: Vincet, Vincet Veritas, quæ ubi tandem triumphauerit, eos qui obluctantur ludibrio omnium exponet. Nolite iurati esse in quorundam magistrorum uerba: nullius uobis autoritas imponat. Ecce, ut interim aliquid rerum quæ apud nos geruntur narrem, Tiguri omnes rem ipsam palàm prolocuti sumus: fidelium uero nemo est offensus, sed & imbecilles quidam quotidiana doctrina cōfirmati sunt, nemo obstat quàm impij. Sentit uobiscum nobilissima doctorū cohors, quæ est Argentorati, sed ista nihil posse debent, potentissima omniū est ueritas. Exploret ergo quisq; uestrum fidem suam: hæc iam scio discet friuola esse, quæ hactenus de corporea carne loquaciter oggannniuimus. Quid ergo causæ erit, ut nō omnes idem sentiamus? Audio susurrunculum quendam apud uos esse, qui mihi intus & in cute notus est: quem dicunt nescio quæ dissidia seminare. eum oro ut uleiscis: non enim seruit Deo, sed suo uentri, imò peni quoq;. permulta enim adulteria olim aut debacchatus est, aut saltem debacchatus esse uideri uoluit. Monebitis ergo tales, ut uerbis parcant. fide etenim nobis constare, quod alij clamoribus adserere conentur. Hæc uobiscum optimi Fratres coēgit me cōmentari, tum pietas, tum amor. nonnihil enim rumoris ad nos uenit, quiddā dissidioli apud uos pullulare, quod in herba utinā Dominus extinguat. Sed quid ago, quasi quenquā ex uobis tam procacem esse putem, ut cum Euangelij detrimento putem contumacem esse futurum? Habetis OECOLAMPADIVM, uirum eruditione incōparabili, circum-

C spicientia uero tali, ut si altera parte peccet, cũctatione potius quàm præcipitatione istud faciat. Pietatem eius nihil prædico, ipsa se prædicat. quanta enim pro Domino pertulit? quanta quotidie infractus perfert? Eum quum habeatis, non est ut quenquam metuatis uobis nocere posse. Vnde quod ueritatem esse uidetis, ne reticete: sed tali moderamine, ne sues in uos cõuersæ proscindant. hoc est, prudenter dispensate uerbum, ut fructum inde sperare possitis, non excidium Euangelij. Boni consulite charissimi Fratres hanc nostram admonitionẽ: infans est & ieiuna, sed bonis uobis scio non displicebit. Constantes estote, uidebitis auxilium Domini super uos. Vincet ueritas, uelint nolint qui cõtrà nituntur: atq; ea utinã feliciter uincat, sed Domini uoluntas fiat. Oremus pro nobis mutuo. Valete: ex Tiguro, quinta die Aprilis 1 5 2 5.

IOANNES OECOLAMPADIVS CVNRADO
Somio Ecclesiastæ Vlmensi, dilecto fratri.

SALVE in Christo. A proximo tabellione, mi Cunrade, nullus occurrit, qui uel uerbulũ de Sueuia nunciaret, nedum de urbe uestra. Hoc mihi gratior ille, qui cum exemplaribus decimam epistolam tuam reddidit. Zelum Seniorum ecclesiæ uestræ, ne retrocedatur satagentium, approbo, qua re nihil gratius accipere potuissem. Docemur enim scripturis, inter initia maiore opus feruore. Languescẽte exordio, quid spei reliquum foret? Ambrosium uirum optimum uobis non inuideo: & placet, quod Gislingensibus seruit. Vtinam pleriq; illo nõ indigni sint. Obdurata pectora declinare solet cœlestis sapientiæ mititas, uerum de mortalibus non statim desperandum. Memmingensis ecclesia scio quantis desiderijs etiam expectat, ut de Constantiensi taceam. Itaq; tardiùs ille redibit domũ, quàm ego ciuibus eius pro
D misi. Atqui rectè agimus, ubiubi Christi, qui ubiq; Dominus est, negocium promouemus. Iam de exemplaribus amplissimas gratias habeo, dispensaturus ea, prout & Euangelij & urbis tuæ, quæ mihi non minus chara quàm oculi mei, gloria postularit. Optassem, si fieri potuisset, adiunctam reformationẽ: ea enim ciuitates nondum christianas satis, copiosius erudijsset. Atqui uideo quid moræ sit. Iam non est in typographorum officinis, quod compensaturus remittam. Sed ad emporium Zurzacense, si quid prodierit ad te mittam. Equidem Iobum meum, nouis subinde occupationibus præpeditus, absoluere nõ potui ut statuerã. Nisi Dominus prohibuerit, absoluetur & ille aliquandò. Quoniam nouam legendi rationem in ecclesia mea inij: plures, eaq; optimæ horæ mihi subleguntur, cessuræ tamen & illæ in studiosorũ utilitatẽ. Salutant te uxor mea, ac Fratres. Tu mihi modis innumeris Ambrosium, uxorem, Bessererios, Vuilandũ: & quicquid tibi charum est, saluum precor. Basileæ: 1 8. Augusti.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS CVNRADO SOMIO
Ecclesiastæ Vlmensi, fratri suo charißimo.

GRATIAM & pacem per Christum. Haberem charissime Cunrade plurima quæ scriberem, si abeuntis tempestiuitas operiri tantũ posset. Vnum hoc scias, mihi fratribusq; cunctis probari libellũ istum admodum, quo tu de eucharistia apud ecclesiam tuam tractauisti. Disputatio Badensis apud multos, qui etiam Christi Euangelio sunt parum æqui, male audit. Berna firmior est post disputationem factã, quàm antea fuerit. Basilea tantundem. Id quoq; te oro, ut primo quoq; tempore moneas Vrbanum Rhegium, me non admodũ nuper literas eius ad me accepisse; nunc non fuisse

A fuisse respondendi spatium, sed breui longā de Originali morbo siue peccato ad se daturum esse epistolam. Cōmenda illi cum Euangelio Ecclesias nostras, cum eorum Episcopis. multis enim petimur modis, sed Dominus fortior est, nō modo quàm minæ, sed etiam bellis ipsis. Mira est in urbe & agro Tigurino in Euangelium cōsensio. Deo laus & gloria. OECOLAMPADIVS saluus est, pijq; omnes salui; sed enormibus cōtumelijs adfecti ad suos redierunt. Is qui istam adfert, dimidium est animæ meæ, narrareq; poterit omnia quæ apud nos aguntur. Vale: Oremus pro nobis mutuo in charitate: fideli enim oratione omnia superabimus. Salua sit omnis Ecclesia uestra. Tiguri, 2. die Iulij. 1 5 2 6.

IO. OECOLAMPADIVS GASPARI HEDIONI SVO.

SALVE in Christo. Felicē tandem nacti sumus nuncium, qui ultro citroq; ambos nos de rebus nostris certiores reddet, atq; adeò ut longis epistolis non sit opus. Fidelis enim est, & utriusq; amās, necnō & de utroq; solicitus. Itaq; tuū fuerit, rogare: suum autem, de omnibus mentem meam aperire, siue de ocio & negocio, siue de amicis & æmulis, siue de iucundis & asperis, siue etiā de moribus. Nihil enim rerum mearum occulto, ipse mihi aliquanto prudentior uidetur. Itaq; literis tuis respondebo. Maximè placet quod hebraicæ linguæ uacas. Si mihi tempus ociosius foret, & ego nonnihil adderem his quæ olim degustaui. Iniucundum uidetur idioma latino fastui, & græcanicæ effœminationi, sed idioma est & sanctum, & sacris literis necessariū maximè: cuius ignoratio multas hæreses & errores inuexit. Vbi paulo amplius processeris, miraberis quāta luce radient, quæ nunc obscura. Sed admoneo, imò nō opus est admonere, ne Iudaicè curiosus sis. Habet obseruabiles locos scripturæ: hos quære, exosculare, collige. Creaturæ omēs per

Hebraicæ linguæ commendatio.

B se in malū ruunt. Deus misericors bene condidit, uiuificat, cōseruat, restituit, beat. Ne multis: Deus, Deus est; creatura, creatura. Quod petis ut aliquid in Esaiam cōmunicem, quàm uellem in totū Prophetā ineptire. Scis ut se res habent meæ, & per negocia nihil liceat. Fortassis uelles cōmaculatum libellum meū, sed quæ ibi annotata, sunt indiligentius adiecta, quàm quæ cuipiam prodesse queant. Si quando Deo uisum fuerit, ut quietiores sint res meæ, cōmentariolos meditabor. Iam iustis oneror sarcinis, & uidebis ipse opinor in Psegmatis partem laborum, & fructus peregrinationis meæ, quibus Deus afflictum animū cōsolatur. Quàm tibi arrideant scire uelim. Fortassis operæpreciū fuerit, in reliqua Psegmata, quę sunt ad uiginti septē uel triginta, similibus ineptijs me totum fatigare. Si quibusdam paruissem, quos tu fortè de nobis sentire putas, non modo Basilea decessissem, sed ne literam quidem unquam scriberem, & tantum non ad restim usq; desponderem animū. Ignoscat ei Dominus. Cratander narrabit quædam: reliqua necesse est intrà me sepulta sint. At gratias Domino Iesu dicamus, qui à pristina pusillanimitate aliquantum liberauit. Iam uide, quàm præclaræ sint res nostræ. cum lectore præfandum fuit incerto, tam non expediebat eligere patronum, imò inuenissem quidem, sed in aliorum rem non fuisset: alij metu abhorruissent: alijs indigne adulandum fuisset. Atqui Christi præsidio tutius est niti. is uerus patronus, & efficere potest, ut fructum faciamus, ut eo contentus sim tempus postulat. Adelmano Genesim nuncuparem: sed quæ eius gloria, me interim incertis uagante sedibus? Quin potius parcendū ei. Sin ita uoluerit, suus erit Liber. Capitoni non scribo: nam ubi locorum sit ignoro. optarem illi, ut tranquillam uitam ageret, sed fortassis hoc non fuerit sapere ea quæ Domini sunt, cui ita uisum, ut hanc crucem pro multorum salute ferat. Sed Vale, &c.

HVLDRICVS

C

HVLDRICHVS ZVINGLIVS CVNRADO SOMIO
Vlmensium Euangelistæ, domino ac fratri suo colendissimo.

GRATIAM & pacem à Domino. Semel atque iterũ quidẽ scripseram, dum rei Christianæ apud uos instauratio fieret, præsentesque essent OECOLAMPADIVS, & BVCERVS: sed utraque uice uelut pfunctorie. Quãuis uoluissem (si Deus quoque uoluisset) aut ex instituto scribere, aut præsens potius cõmentari. At quomodocunque hæc habeant, Deo gratias habemus, quod huc religionem apud uestros euexit, unde detrudere superi, aut detrahere inferi non poterunt. Esto enim quędam in baptismo & eucharistia, adde & in censura ecclesiæ quædam sint, quæ maiorem lucem ferre potuissent: omnia tamen tempus illustrabit, cui & indubiè obtemperauistis. Scio enim, scio, te scire,

Baptismus. quod baptismus symbolũ sit, eis tum demũ præstandũ, quos sciuerimus ad ecclesiam pertinere, quantum ad humanũ iudicium pertinet. Scio & hoc te non late-

Eucharistia. re: In cœna Domini, non nisi sacramento corporis & sanguinis Christi, homines cibari, qui iam dudum spiritualiter cibati ac saturi fuerunt. Scripsit enim Apostolus, ut sese homo priusquã huc adeat exploret. Fidem igitur dudum adfuisse oportet eis, qui ad cõuiuium istud accedunt. Sed ut dixi, mitius & cautius quædam fuerunt proponenda, & Euangelij rete prudenter faciendũ, quo maiorem Domino prædam referatis. Ego animum & consilium specto, non uerborum struem. Dabitur aliquando ad uiuũ omnia resecandi opportunitas. Gyslingæ nihil operæ obmittatis, donec & isti cedãt Omnipotentis uerbo. sunt enim quædam ęgritudines ac tubera, quæ non crebra uel unctione uel potatione fugantur aut planantur, sed dięta: hoc est, longa rerum medicamentorumque obseruatione. sic & in Christi corpore quædam sunt ecclesiolæ, quarũ tarditas aut cõtumacia ad acuen-

D dum reliquarũ studium facit. Senatus noster duplici nomine sibi gratulatus est, cum quod uobis Christiana libertas cõtigit, tum quod credidistis nos uestro bono gaudere. Propositum istud quod à Berna redeunti exponebam, uides quo loco sit. An non monui nobilitatem, quantumcunque fauere Euangelio uideri uelit, pedem tamen relaturam quàm primum in sese descenderit, quomodo hæc libertas sit eorum licentiæ interuentura. Agamus igitur istud in primis, ut urbium amicitia integrè coëat. Ego huic sententiæ nunquam deero. Senatus autem noster, per Dei bonitatem sic intrepide stat, ut ubicunque illius fides aut auxiliũ requiratur, aduolet. Dominus conseruet uos, Amen. Saluos iube Fratres omnes. Ambrosium enim quotidie domi expectant: quo incertus sum redditus, an scribendum esset ad illum apud nos, an minus. Comeiam iam tribus noctibus uiderunt apud nos alij, ego una tantũ, puta 15. Augusti: hodie, quæ est 16. nescio quid uisuri simus. Vale: & Domino pro solita fide serui. Nostras res narrabit tabellio. nos enim ad omnia stamus intrepidi, Deo fulti. Tiguri, 16. ut suprà, 1531.

IOANNES OECOLAMPADIVS VOLFGANGO
Capitoni Salutem.

De laureis ac titulis, quos Gradus uocant

SALVE in Christo. Bene mones mi Capito de reparandis scholis, deque laureis, ac titulis. Quæ licet ad Babylonicum fastum uidentur pertinere, nihil tamen prohibet, quin eis boni ac fideles, quibus omnia pura sunt, bene utanť. Opus est discrimine quodã, ut studiosi ab ignauis discernantur, & exercitati tyronibus præferantur. Taceo uirtutis stimulum, gloriam. Sunt quædam immodica, quæ facile corrigi possunt: ut sunt profusiores sumptus, magistrorum mercedes, superstitiosuli ritus, in quæ uulgus respexit. Atqui hæc nunc non sinunt turbulentiora tempora. Mœcenatibus

 sic occupatis,

A sic occupatis, Alcedonijs redditis: etiam ipse occasionem, uel nullo incitatus calcare, non negligam. Prodesset autem hoc cõmunibus Christianæ ciuitatis consilijs definiri, uideo enim detrimentosum esse, ubiq; esse bonos lectores: & nusquã, ob auditorum raritatem, exercitamenta. De his igitur, ubi tempestiuũ. Nunc graui bello impliciti sunt nostri, intestino scilicet. Quin que Pagicis Tigurini occurrẽtes, terram suam uastaturis, ingentem iacturam, licet non tantum numerum uirorum amiserint, passi sunt. HVLDRICHVS ille noster, uir modis omnib. incõparabilis, cum Abbate Capellensi, & Commendatore Kusnacensi, tredecimq; alijs doctis & egregijs uiris, quorum nondum noui nomina, prima ista clade traditis in manus inimicorum, cecidit & occubuit. Qua hostium seuitie, quaq; inhumanitate, dici nequit. Iam non est quod male loquamur de Turcis: inuenti sunt illis crudeliores, & magis blasphemi. En Abbatem Capellensem misere trucidatum, exocularunt, cucullo induerunt, in suggestu ut concionaretur statuerunt: nullus blasphemiarum, nullus ludibriorum modus. Quis dicet, ut discerptus est ZVINGLIVS. Horreo scribere. Quid tum facient, ubi plena uictoria potiti fuerint, qui audent talia in primordijs, in quibus etiam multos suorum procerũ desiderarunt: quod illos ut lapideos non terret, nec nos consolatur. Quantum luti appendent illi, ut aurum nostrum æquent? Viuit tamen nostrorũ effusus sanguis, & clamat. Vltio apud Dominum est, cuius arcana sunt iudicia. Oret etiam uestra Ecclesia ardentissimis precibus, ne nostri obliuiscatur, & his malis finẽ imponat. Saluta Bucerum, Hedionem, cæterosq; fratres: Vxorem autem tuam, meo, meæq; nomine. Vale, Basileæ, 22. Octobris.

Huld. Zuinglij cum alijs egregijs uiris interitus.

Abbas Capellensis.

IOANNES OECOLAMPADIVS MARTINO *Bucero Salutem.*

B SALVE mi Bucere. Frater hic exul Christi. N. commendari fraternitati uestræ cupit: quem hoc nomine cõmendamus, quandoquidem nobis à Tigurinis & Bernatibus aliquantum cõmendatus est. Ziegleri negocium arbitrabar expeditum, putabamq; scribæ nostro datam pecuniam. Denuo igitur urgebo, ut quamprimum pecunia nobis numeretur. Inuisi hac hebdomada Bernates, qui te & Capitonem salutant plurimum. Libellus de trinitatis erroribus à quibusdam ex illis uisus duntaxat, supramodũ offendit. Vellẽ te scribere Luthero, quod nobis inscijs liber alibi excusus sit. Impudentia em̃ erat adscribere Lutheranis, iustificationis rationẽ eos ignorare: ut de reliquis taceã. Sed Phatinianus ille, uel nescio cuius sectæ homo, solus sapere sibi uidetur. Nisi ab Ecclesiæ nostræ doctoribus explodetur, pessimẽ auditura est. Tu præ alijs oro uigiles: et si non alibi, certẽ in confutatione tua ad Imperatorem Ecclesias nostras excusa, utcunq; hæc bestia irrepserit. Abutitur omnibus in suum sensum, tantum ne confiteatur filium coæternum Patri, & consubstantialem. Atq; hic est, qui suscipit probandum, hominem Christum esse filium Dei. Redeo ad Iobum, sed occupationes uix sinent ut lineam quoq; die ducam. Lectionem theologicam aliter instituimus, omnium Fratrum consensu. una hebdomada in ueteri prælegeŧ Munsterus, textũ enarrandum Hebraicẽ, iuxta grammaticen: altera in nouo Gryneus. Mihi iniunctum, utrunq; Latinẽ enarrando mentẽ, quoad fieri potest, scripturæ eruere. Paulo incumbet, epilogum uernaculo sermone afferre. Fortassis prĕsentia nostra perpetua auditoriũ frequentius erit. Saluta Capitonem, & Fratres. De Vlmensibus si quid acceperis, scribito: ego interim nihil accepi. Quinta Augusti, 1531.

Serueti Hispani de trinitate libellus.

C

AD EVNDEM M. BVCERVM
Ioannes Oecolampadius.

SALVTEM in Christo. Admonemus & solicitamus quidem, mi Bucere, ut per Magistratus nostros conuocemur: sed in his rerum tumultibus, intempestiua fortasse illis uidentur, quæ nullo non tempore in Christiana ciuitate intermittere licet, quando quidē & gloria Christi & charitas iubent. Itaq; uereor Satana obsistente, quantum nos solicitamus, tantū dehortari alios. Scripsi hac de re Zuinglio, & Berchtholdo: ille nihil respōdet, hic optaret Soloduri ad festū Martini (quo tempore disputatio illic habenda est) nos conuocari: atqui non impetrabimus quod ille cupit. accepi enim per idem tempus hic fore Christianæ ciuitatis comitia. Ad hæc tamē nostra Synodus celebranda, quæ caussa minus moraretur. Nondū autē scire possum, quamobtem conueniunt sint Ciuitatum legati: neq; meum est curiosius arcana inquirere. nostra nobis caussa curæ est. Expediret tamen, si legati nullos ex Cōcionatoribus, ut pridem petitum est, in comitatu suo sint habituri: saltem cōuenientes sollicitent, ut aliquando cōgregentur. Nam mihi pleraq; dispicienti, uidentur non pauca in utilitatem & maiorem concordiam Ecclesiarum id exposcere. Vellem igitur curari ac fatagi, ut hoc inter cōmissa iniungatur Legatis nostris solicitandum: & nostros, si uestris adhuc non est integrum, adhortari, ut cœptam excōmunicationis telam piè absoluant. Profectò ut res expensa est, nihil habet periculi, commoditatis autem plurimum, utcunq; apud alios malè audiat negocium. Atqui nobis ad Christum scopum nostrū respiciendum. Si hominibus placere uoluerimus, iam Christi serui non erimus. Nuper scribebas, Pauli lenitatem magis quàm Patrum sequi seueritatē conandū mihi. At mihi indulgentissima illius placiditas, quauis
D nostra austeritate esse uidetur austerior. Quid enim non condonamus pœnitentibus? Quid salua Ecclesiæ autoritate exigimus ulterius? Bene uale. Saluta Capitonem, Hedionem, Bonifacium, & cæteros Symmistas. Expectamus quæ ad Lutherum adornas. Basileæ, uicesimaoctaua Octobris.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS MYCONIO SVO S.

ANGIT animum tuum, Myconi charissime, expectatio nostrorum temporum, quibus omnia sursum deorsumq; mouentur, omnia miscentur, ita ut natiuam faciem nullius sit agnoscere: rursum ita confusa omnia, ut nihil proferre caput queat, cuius non contrarium uel diuersum è regione emergat. unde cuilibet perspicatioris ingenij, ut spes nascitur, ita illi coniunctus metus ob oculos uersatur. Nata pridem est spes omnibus humanitatis candorem amantibus, reditura hæc secula, docta scilicet, quibus tantum non omnes uulgò etiam doctos fuisse suspicari licet. at eam è diuerso spem euenit peruicax quorundā inscitia, ne dicam impudentia, omnia passura priusquā doctū aliquid & elegans admittat, ne scilicet eius inscitiæ neui appareant. Hanc iuuat Mauors, ἀφυτόνς semper infensus. Nata est & spes nō modica renascentis Christi & Euangelij, cum non pauci & boni & docti uiri, remis & uelis (quod dicitur) eò cōtenderunt, ut sementem ad maturitatem frugēq; perducerent. at eam infirmat zizaniorum conspectio, quæ inimicus homo dormientibus & malè cautis superseminauit: & cum iam radicem altius egerint, metuendum, ne & tritici radices amplexa sint, ut iam illud ab his ἐκιρδ'αύμοις repurgari nequeat. Quo igitur modo huic rei consulendū erit, inquis? Christum audi: Sinite utraq; crescere, inquientem, usq; ad tempus messis; & tempore, &c. Sic oportet

circūspe-

A circunspectissime Myconi aurum igne colari, sic argentũ à terra purgari: sic Christus Apostolis dixit, In terra pressurã habebitis, & iterum: Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum: &, Venit hora ut omnis qui interficit uos, arbitretur obsequium se præstare Deo. Filij Israël tametsi promissam olim terram habitarent, Philistinis tamen nunquã caruerũt, qui eos exercerent, qui ad εἰδωλων culturam illicerent, præceptorumq́ Dei præuaricationem: qui ex Israël gentiles eos facerent. sic nobis nunquam deerunt (Christianis dico) qui Christum in nobis persequant, etiamsi Christi nomine fastuosissimè incedant. Nam Christianus solus ille est, qui eam notam habet qua Christus suos signauit, cum diceret: Hoc ueluti symbolo omnes cognoscent, quod discipuli mei sitis, si feceritis quæ uobis à me præcepta sunt. Quod si qui magis parent humanæ quàm diuinæ legi, iam tales deprehendes Christi nota carere, si eius posthabeant suis præcepta. ac inde si quid ab illis tibi ingeritur, intus tibi canes: hæ sunt muscę Egyptiacę, hij Cananei, Pheresei, Amorrei, Ethei, Iebusei, qui sibi te uendicare student: hi, contra quos pugnantem corona manet. Militia est uita hominis super terram: armis igitur munis tum Paulinis oportet strenuè in acie pugnare eum, qui cupit gloriæ particeps fieri: mundũ hunc, in altum se tanquam Goliath erigentem, tribus limpidissimis lapidibus prosternere. Et cum tanquam obijciens inquis: Quid docebimus nostræ fidei commissos, cum uidemus inaniter operam ludi, nullis aut paucissimis Euangelio uel doctrinæ apostolicæ parentibus? Tanto inquam enixius tibi laborandum est, ut hoc preciosum margaritũ, uulgò aut spretum aut neglectum, sua tamen quadã pulchritudine nitens, quàmplurimis potest, ostendas: ut eius amore capti, diuẽditis omnibus, illud cõparent. Non'ne Christus semen in quatuor diuisum esse partes dixit: quarũ una solum in terram bonã cecidit. Non'ne ignem

Christianus quis.

Hominis uita super terrã, militia.

Ignis à Christo terræ immissus quis.

B se uenisse in terrã ut mitteret asseuerauit? & quem uelit omnino accendi? Quem autem alium rectius dicere poterimus hunc ignem, quàm in malis perseuerantiã: qua parentes ad perfidiam retrahentes etiam odio habemus, imò fratrem in mortem nos tradentem ferimus. nónne hic ignis est, qui unius cuiusq́ opus quale sit probat? num nam pro mundi gloria prodeat in pugnam, an pro Christi. nam si pro illa, stipulæ cõparabitur, quæ mox ut ignem probationis senserit, in fumum redigetur, & eius memoria cum sonitu peribit: si pro hac, supra petram tanquam prudens pater familias ędificabit domũ suam, quæ petra (Christus scilicet) dum in ignem proijcitur, adustionem non sentit. sic omnes qui supra illam ędificati fuerint, qui pro illius, nõ pro sua gloria pugnant, illęsi permanebunt in æternũ: quos scilicet neq́ mors, neq́ uita, neq́ gladius, & cætera quæ Apostolus annumerat, à charitate illius separare possunt. quos item ipse Christus ad triumphandi ęmulationem hortatur dum inquit, Confidite quia ego uici mundũ. quid hoc est, Quia ego uici mundũ? num & ego propterea uici? Imò in ipso uicimus, quia ipse uicit: sed in eo uincimus. non sumus enim sufficientes cogitare aliquid à uobis tanquã &c. unde dixit ille qui uerax est, Confidite: quasi diceret, Si in me omnẽ fiduciam ieceritis, uincetis & uos, ut ego uici, ergo cõfidite. Hæc omnia nobis eò dicuntur, ut currentem quod dicitur incitem, eoq́ properantem, ut plurimos Christo milites conscribat, qui sint olim strenuè pro illo pugnaturi: ut eos magis ac magis animet, ut uelint quanto sæuius persecutio pulset, tanto minus terga dare. Nam ut & hoc tibi promam, Ecclesiam puto, ut sanguine parta est, ita sanguine instaurari, non aliauia, posse. Docebis itaq́ tuos semper Christum: imò quo magis in eius Ecclesia rudera nasci cernes, eò plures armabis Hercules, qui fimum, tot hactenus boum, efferant: non cunctabundi, neq́ fastidiosi, etiamsi Grillorum examina illos circumstrepent: quippe mercedem nõ in hoc mundo expectantes, & ex hoc

B nihil offensi, si hominib. maxime displiceant, dummodo secū mussitent. Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. & ut omnia summatim dicam: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, &c. Nunquam mundo conuenit cū Christo, & retributio illa Christi cum persecutionibus promissa est. Suos ille misit tanquā oues in medio luporū. Vide Frater, qua uia possis sperare ouem Christi te esse: ea nimirum, si ubi pro Christi gloria nihil non facienti, nihil non patienti, improba luporum gens mortem intentet, si dentibus frendant, unguibus lacerent. Lutheri uitæ parū timeo, animæ nihil, etiam si fulmine Iouis istius fulminetur: non quod excommunicationem contemnam, sed quod putem damnationes istas magis corpori quàm animæ infligi, si iniquæ infligantur. æque autē, an inique cum Luthero agatur, nostrū nō est decernere. Ipse tamen nosti, cuius nam sententiæ sim. Ego his diebus Gulielmum Pontificium commissarium adibo, & si sermonem de hac re serere cœperit, ut paulo ante fecit, suadebo ut Pontificem admoneat, ne excommunicationem ferat: quod putem hoc maxime è re eius futurum. nam si feratur, augurer Germanos cum excommunicatione Pontificem quoq; contempturos. Tu uero bono animo esto, nunquam deerunt nostræ tempestati qui Christū germanè doceant, quiq; uitam sint pro illo libenter expensuri, etiam si apud homines pessimè post hanc uitam sint nomina illorum auditura: id quod iam olim cœptū est, nempe Hereticus fuit, seductor, nequam. apud talia dicentes ēm seductores reputantur, at ueraces erunt. Ego quod ad me attinet, dudū deuotus expecto omne malum ab omnibus, Ecclesiasticis dico & laicis: hoc unum Christum obtestans, ut masculo omnia pectore ferre donet, & me figulinum suum rumpat aut firmet, ut illi placitum sit. si excommunicabor, memor ero Hilarij doctissimi & sanctissimi uiri, qui è Gallijs in Africam relegatus fuit: & Lucij, qui à Romana sede exturbatus cum multa gloria redijt. nō quod me illis com

D parem, sed quod his me sim solaturus, ut longe melioribus nobis, ita longe indignissima passis. & si forsan gloriari expediret, gauderem pro nomine Christi contumeliā pati. Sed qui se putat stare, uideat ne cadat. Lutheri nunc fermè nulla legimus: at quæ uidimus hactenus, in doctrina Euāgelica nō putamus errare. Scis hic si memineris, qua maxime illum gratia cōmendauerim, quod scilicet sua non leuibus testibus firmet, &c. Quæ de οἰκονομίας percunctaris, mihi abs te petenda erant: at ne uidear morem non gessisse, dicam quod tumultuarie introspicienti uisum sit. nam ad calcem à capite nunquam legimus hæc Melanchthonis Rhetorica. unde ueniam putamus nobis iustius deberi, si quid hallucinemur. Dixerat de elocutione sublimi, mediocri, & humili: uult deinde tanquā notas aliquas ostendere, quibus quodlibet horum trium generum possimus agnoscere, non modo ab ipso orationis filo, sed à re ipsa, quod nimirum autores putet ita prouidos fuisse orationis dispensatores atq; dictionis, ut non humili stilo, aut languida orationis ui, sublimia describere sategerint, rursus nunquam ita sui oblituros, ut grandisono stilo rem humilem magis interimerent ac suffocarent quadam orationis maiestate atq; fastu, quàm explicarent. itaq; puto œconomiā, quæ alioqui dispensationem significat, hic pro proprietate, accōmodatione, ac adpositione positam: ut dixerit οἰκονομίαν istam stili ad rem accōmodationem. artis autem rudiores stilum uel à materia ipsa posse agnoscere, cui nimirum sit ab autoribus stylus accommodatus. Statui proximis diebus in manus resumere literas Hebraicas. nam futuro decembri, & futura quadragesima, si Christus uelit, Psalmos prælegam rudioribus quibusdam: unde admoneas Xylotectū, ut rudimenta Capnionica remittat intra mensis spaciū. Ad primitias haud scio an ne uenturus sim, posteaquā Vtingerus ad Thermas lotum abijt. me tamen Xyloctę, Organario, tuis omnibus commendo,

Excommunicatio pontificia.

D. Hilarij, & Lucij exilium.

Οἰκονομία.

A mendo. Cōfusissimæ huic Epistolæ precari oportet ut parcas. nam tantus circum ædes nostras strepitus nasci cœpit, ut plerunq; mihi uix cōstem: simq; aliquò, quo cunq; gentium quandoq; migraturus, si non liceat maiori cōmoditate literis operam impendere: tamen hæc tacita sint apud te. Vale in Christo: Ex Tiguro, pridie Natalicia Iacobi Zebedei filij, An. xx.

IOANNES OECOLAMPADIVS VVOFLGANGO FABRICIO *Capitoni Fratri charissimo.*

SALVE charissime Capito. Fratres illos iure tibi cōmendarim: nam eru ditione, pietateq; neutiquam uulgares sunt. Proficiscentur Vittenbergam. Galli sunt: alter non inhonesto loco natus, alter autem, Gulielmus ille, qui tam probe nauauit operam. Fac, oro, sentiant, quomodo humanitate doctrinam Christianā comprobetis. Erit nō ingratum illis, si per uos alijs cōmendentur Fratribus. Porrò quod petis Esaiam ex me, nónne dixi tibi, ante Calendas Iulij nihil nos cōcredituros prelo: intra quod tempus in scholis ab soluetur. At quamprimū cœperimus excudere, cōmunicabimus: tametsi uerear paruo usui futurū tibi. Nunc apparo Epistolā Ioannis catholicā, quā propediem habiturus es. Subornentur pseudeuangelici quidam, cum quibus plus negocij fore timeo, quàm cum Papistis ipsis. sobrie enim sapere nolunt. Aegreferūt quædam innouata apud uos, & ipsi hac innouatione nō sunt contenti. Saluta fratres: imprimis Hedionem, quem feliciter in Christo auspicari nuptias precor: & Bucerum. Vas meum accepi. Ora Deum pro me. Te digna fuerit prouincia, si Chlichtoueum, qui de ueneratione sanctorum non solum non sobriè, sed & impiè scripsit, tractandum susceperis: quandoquidem tu cumprimis traductus es, parum reuerenter de sanctis & uirgine Maria quædam concionatus esse: quum te nemo

B magis piè. Vale: & Fratres cōmendatos habe, Basileæ, in uigilia pentecostes.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS IOANNI ZVICCIQ *Ecclesiastæ constantiensi, fratri suo charißimo.*

SALVTEM. Fecisti rem te dignam, doctissime Zuicci, quod ad tui amantem, omnem uitæ modum & ordinem tam liberè, tamq; securè scribis. eram enim paulo antè nonnihil de te sollicitus, quum uani rumores te uinctum adseuerarent: sed cum uideo & Christum, & te, apud tuos rectè habere, supramodum exhilaratus sum, tum ob Christi gloriam, tum ob tuam felicitatem. Nam homini maiorem contingere felicitatem non arbitror, quàm si expansa Domini sagena, immensum huius maris (mūdi dico) numerum magnorum piscium concludat, & ad Christi nauē, qua suos in cœlum transportat (quæ inconcussa fides est) ducat, non ad quandam humana uanitate & doctrina fluctuantem cymbam: quæ tanto uehementius agitatur, quanto animosioribus decretis & legibus imperium in omnes occupaturam se arbitratur, nusquam non inconstans, nusquam nō tumultuans. Sed mittamus eam suo more iactari, furere, grassari. dabit Deus his quoq; finem. Tu ut paulo antè meminimus, felix eris, si dum ista pertinaciter & sibi & uniuersis molitur salutē tuis compares. Nā quæ par gloria erit isti, qua, rediens homo nobilis, qui in longinquam regionem abijt, explorata negociatione seruorum dicturus est, Euge serue bone & fidelis, quod in pauxillo fuisti fidelis, ego te super multa constituā. Summa, obdura: qui enim usq; in finem perseuerauerit, saluus erit. Quod de nobis uulgasse quendam ais, quod permiserimus ei quæ uterū ferret, cum adultero cōgressum: tam falsum est, quàm si diceres, Christum permisisse adulteriū, quum dixit, Non

 admittes

C admittes adulterium, Ego per quicquid est sacrum, quicquid prophanū deierare possum, hoc mihi nunquam uenisse in mentem. Nam hoc per uerbum Dei effecimus, τῇ θεῶ χάριτι, ut omnes adulteræ urbe pellantur, non sine insigni luparū istarum cōtumelia, qua nos abeuntes adficiunt. Sed procedit negotium feliciter, omnes ferè pulsæ sunt. ante omnes pelluntur meretrices, quas constat cum adulteris rem habere: pòst, quæ impudenter merent. Ecce quantū ego adulterio faueam. nam ex præcipuis flagitijs ante omnia detestor adulterium. Quæ uero maior esse potest infamia, q̄ fingere quod nō solum innocenti homini nociturū sit, sed etiam cœlesti uerbo: cui nimirū se sperauit nonnihil periculi gignere, si nostræ fidei per falsam calumniam detractum esset. Nos uerò gratiores ipsi Deo fieri nequimus, quàm calumniarum falsarum cōstanti toleranna. Bene uale, & te seruet Christus diu incolumē. Poteris crebro ad nos dare literas, certioremq́ reddere Christi, fortunæ, casuuūq́ omniū. Tiguri omnia bene habent, q̄ quod Frācica pars, sua quædam agit: qiod quidem ferrem, nisi & ipsi Christo nocere studerent. Ex Tiguro, uigesimo de Decembris, 1522.

Meretricum et adulteriorum profligatio Tiguri.

IOANNES OECOLAMPADIVS AMBROSIO
Blarero Fratri suo in Christo charissimo.

SALVTEM. Verè periculosa est uita hæc, mi Ambrosi: &, ut Propheta inquit, ante oculos sunt, formido, fouea, & laqueus: ut qui terrorem effugerint, incidant in foueam, & qui è fouea erepserint, retibus illaqueentur. Quorsum hæc? Erepti sumus diuino beneficio ab impiarum traditionum nugis, pristinæq́ libertati restituti (si tamen
D restituti sumus:) nunc periculum est, ne posteriora prioribus deteriora fiant, si uel subsistimus, uel respicimus. Tu quidem rectè facis, me adhortans ut progrediar. Vicissim & meum officium fuerit, idipsum facere, Hoc boni cōsulet charitas tua. Nam & fratres quidam in hoc me instigarunt, qui tuæ animæ timent: quæ adhuc sibi uiuere malit, quàm alijs, & ab hominibus: plus quàm à Deo pendeat. Sunt enim qui parum abesse credunt, quin te denuò illaquees: quandoquidem cum magno plebis desiderio ad concionandi munus uocaris, non solum non detrectaris, sed ad arbitrium Abbatis tui uiuere decreueris. cui si in hoc parere uolebas, quid opus erat rūpere illius uincula? In his quę Dei sunt, cur cōsulis alios quàm os Domini? Scio quosdam similem modestiam sectatos, ualde periclitatos. Quid hoc est aliud, quàm ante prælium cedere? Visus itaq́ dignus es qui admonereris, ne nimio humilitatis monasticæ studio, uiam regiam deseras: ne decoctor sis dotium, quas in te Dominus collocauit amplissimas: de quibus non ignoras, & rationem reddendam. Tu fortasse id quod modesti solent, eas uel dissimulas, uel ignoras. sed ignorare non potes, dissimulare non debes. infidelitatis reus eris, nisi dispenses, ubiubi te Dominus uocarit. Cuius est tua in dicendo gratia? cuius in persuadendo felicitas? cuius integra nominis existimatio? cuius iudicij acrimonia? cuius tam multiplex eruditio? Tua? non arbitror. tua sunt, sed in aliorum usum tibi cōcredita. Quis te pius absoluet, qui fugias, quū ita armatum cœlesti πανοπλίᾳ spontè in mediū prosilire oporteat. Proinde Frater charissime, noli fraudare nos, noli ciues tuos, noli pios omnes sancta de te expectatione: sed pare spiritui (propitius tibi esto) ne huic te opponas. & hanc uerè candidam & tumultuariam exhortationē ne cōtempseris: neq́ meā hanc, sed multorum credas petitionē. Vale: & quære quæ Christi, ut nobis de te pollicemur. Basileæ, 3. Nouembris.

IOANNES

CLARISSIMAE ET NOBILITATIS ET HONESTATIS *uiro* DN. MAVRO MVSAEO, *à secretis & cubiculo Regis Galliarum, Patrono & Domino suo*, IOANNES OECOLAMPADIVS

GRATIAM & pacem à Christo. Beneuolum tuum in me animũ, Maure Clarissime, uerè maximi facio. & quamuis hunc meæ paruitati non deberi sciam, gaudeo tamen Euangelij fauore conciliatum: unde iusta redamandi datur occasio. Quo nomine non mihi soli, sed & Christianis omnib. addo & angelis omnibus, hominũq; & angelorum regi Christo non potes non esse gratus. Quem enim non pudebit Euangelij Christi, illius neq; Christum pudebit. Itaq; ut est, ita semper cõmendatissimum tibi sit Euangeliũ Iesu. Porrò dum hoc precor, opto ut non uulgarem, sed uerum Christo discipulum præstes: illumq; solum in his quæ animæ sunt, doctorem agnoscas. Quem si subinde audieris in pectore tuo, docebit te, ne à pseudoprophetarum imposturis decipiare, & dabit ut bonis omnibus perpetuò maneas gratus. taceo interim ineffabilia bona, & ueras diuitias, quæ illius consuetudine contingent. Excusus est diebus his libellus Demegoriarum nostrarum in Epistolarũ Ioannis, in quo fermè enchiridion quoddam Christianæ uitæ: eum ad te mitto, ut eodem quo me amas nomine, redamari te non ignores. Diuersare uel semel in hoc, si uacat. Tuum autem illum in me animũ prodidit Iacobus sculptor: qui & literas ut scriberem commendauit, quas non dubito quin pro humanitate tua suscepturus sis humaniter. Vale. Saluum opto & Menadeũ Macrinũ, prosperariq; in Domino. Basileæ, ultima mensis Iulij.

B IOANNES BVGENHAGIVS IOANNI OECOLAMPADIO.

GRATIAM & pacem à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo. Quas gratias agamus Deo per Iesum Christum, quod multis uarijs que modis, & per scripturas sanctas, & per aduersarios harũ, uelint nolint, hodie suam ueritatem reuellat, non inuenio. Equidem mi Oecolampadi, tuas in Ioannis epistolam Homilias statim ut audiui nos accessisse, precio dato inuitaui, ne uelut ignotas haberent amici ædes: salutaui, arriserunt. nihil hic iucundi desiderabatur, quod non abundè aderat, initio huius nouæ susceptionis. Gratulatus sum primum uerbo Dei, deinde & tibi. Accessit & Spalatinus noster, Illustrissimi Principis nostri à secretis, qui se aiebat nõ tantum à facie eas uidisse, & miro modo cõmendabat. Perge igitur seruire Ecclesiæ Dei. Dominus sit tecum, ut quamprimum tuum Esaiam uideamus. ubi licuerit per Deum, forsitan fiet ut & nostrum tibi uidere detur. Saluta quæso amanter nomine meo Pelicanum nostrũ, admonens ut non cesset ex Hebraicis conferre, quæ potest ad sanum scripturarũ intellectum: quando non passim multis datum est, quod ei datũ uidemus. Misissem ad uos quædã, ex quibus uidere licet quàm impium quaternionem præmiserit noster Erasmus, antequam astruat illud antiquum & penè antiquatũ philosophorũ & sophistarũ liberum arbitrium, ex ipsis etiam (si dijs placet sacris) scriptunis: sed uentus sum, ne nostra statim ubi in alienas manus uenissent æderentur. id quod noluimus, non solum quod Erasmo bene uolumus, quanquã nõ contra Dei ueritatem: sed etiam quod ei iusto tractatu à D. Martino respondebitur. Bene uale, & cum tua Ecclesia orato pro nobis. Ex VVitenberga, feria quinta post Michaëlis, 1 5 2 4.

IOANNES

A ritu uteremur: contemptis interim insigniter Papistis, & alijs ueritatis hostibus. Laus Deo, in clero Basilensium magna est concordia. Res Bernensium & Tigurinorum in eo statu nunc sunt, ut licet parum uarient in ceremonijs per Ecclesias hinc inde, nihil incommodare queant. Vestra nũc ratio aliter habet. Nihil autem consultius esse potest, quàm ut in unam quandam formulam concedatis. Quamuis nos non lateat, alijs Zuinglium, alijs Oecolampadium sordere, atqui nos amici sumus, & fuimus semper: & nemo gratificatur nobis, qui in domo Dei propter nos dissidium seminat. Non patiuntur res uestræ, ut in ritibus diuersi nunc sitis, quandoquidem & aliæ sectæ inter uos esse audiuntur: ut licet parum momenti sit in uarietate ceremoniarum apud spirituales, apud eos tamen, in quibus nõ est tantum charitatis studium, si relictis ijs quæ arrident plerisq;, nouam & singularem quandam uiam ingrediantur, necesse erit ut inde simultatibus ansa porrigatur. Fatemur esse quiddã, quod in cœna uariare licet: utpote si uellemus pro pane caseũ, pro uino lac populo obtrudere. Item si mysterium ipsum uariemus, & ex memoria sacrificium constituamus: uel negemus Christum illum esse, qui pro nobis est passus ac satisfecit. Item si ex communi cœna, priuatã faciamus: & si quid tale est, quod in ipsam substantiam cœnę peccet. Porro in secundarijs curiosiores esse, nõ tam religio quàm superstitio est. Et si quis putat, modum quem Græci seruant, & cuius Dionysius meminit, ita esse pręceptum, ut si quis aliquid ex eo prætermittat, iam non sumet cœnam Dominicam. Vel si cui ita nostra ordinatio arridet, ut necessariam planè putet: ei nimirum nec quid Christus requirit, nec quid Christiana libertas permittit, nec quantum charitati permissum est, satis perspicuum est. Sciebamus & nos alias rationes, & quid Armeni, quid Græci, quid Tigurini in usu habeant: sed cum fratrum consensu causam, prout spiritus ferebat, moderabamur.

B Nolumus uos in nostram omnino trahere ceremoniarũ obseruantiã: neq; ad Tigurinos, neq; Bernates mittere: sed uobis nihil utilius conformitate quadam. Et si quidem uicinis eritis conformes, multo utilius fuerit, ad cauendã ostentationem, ad obuiandum aduersariorum furori: quàm si ritum quendam exoticum, & à quibus planè abhorretur, assumatis. Nunquid pietas est in aureo uel in ligneo poculo, & ex argentea uel uitrea patena mystica symbola recipi aut porrigi? Nunquid Christus magis sedentes, uel stantes, uel genu flectentes respicit? Nunquid minus habet qui sua, uel aliena manu recipit sacramenta? O nostram miseriam, si in tam calamitosis temporibus, postquam tam clarè lux Euangelij prodijt, adeo elementis seruimus, & libertatis nostræ obliuiscimur, quomodo illa utenda in proximorum utilitatem. Profectò ubi uel per ostentationem singularis ritus quæritur, & receditur à fratrum communi ratione, utilius foret interim cœna destitui. Itaq; si dederit Dominus uobis conuenire, & de ritu seruandi cœnam mentio inciderit: quia sub ijsdem agitur Dominis, quasi unam diocæsim constituitis. Date oro operam, ne sit in uobis uarietas. Secundo cauebitis omnino, ne in contemptũ ueniant sacramenta: quod etiam ipsum grauissimũ periculum est. Nunquam unitas constabit, ubi unitatis paruipenduntur symbola. Tertio talem ritum unanimiter assumite, quo passionem Domini potissimum celebretis, & mortem eius gloriose annuncietis. Quod si feceritis, idem fuerit uobis, siue uos Tigurinis, siue Bernatibus, siue nobis coniunxeritis. Quod si uero inter uos concordiam neglexeritis, nõ uideo qualem erga nos seruaturi sitis. Optarim modis omnibus, animis esse coniunctissimis, & idipsum quoq; alijs declarari: quæ res nimirum multo gratissima futura erit Christo. Vnde dilectissimi fratres, & scribere uobis minime ueritus sum. Vos, quæ cãdido animo scripta sunt, oro bene interpretemini: Et quod Christo honorificum, quodq; nobis magis utile est, & charitatem magis fouet, diligite.

Sacramentorũ contemptus.

Euchristiæ scopus.

Y Valete,

C Valete: Basileæ, Vigesimo tertio Martij, Millesimo quingentesimo tricesimo primo.

AVGVSTINO MARIO IOANNES OECOLAMPADIVS

GRATIAM & pacem à Christo unico præceptore nostro. Equidem
mi Frater, tametsi neq; nomen tuum mihi cognitum sit, pro mea in
pios declamatores, uerbiq; dispensatores obseruantia, neutiquam in-
termisissem, quin heri tibi occurrissem salutaturus, & charitatis ali-
quod specimen exhibiturus: uel tuæ charitatis audiens monita, uel
si quid Dominus dedisset, tibi communicaturus. Verum cum non ignorē, quàm
male quibusdam mea consuetudo cedat, propter aduersariorum impotentissimā
ac atrocissimam & insatiabilem inuidiam: quod coràm presens maluissem (neque
enim indignum id mei officij scio) saltem per literas, quæ absentium uice fungi ex
munere suo solent, agā. Gratulor sanè tuo aduentui: spes enim est, quod concor-
diter nobiscum Christum ipsissimum sis annunciaturus. Cæterum cum id fieri ne
queat inoffensis multis, qui Christum uel non recipiunt, uel amandant: expectan
di nimirum erunt, qui nos committere studebunt, id quod fuerit uerissime dissol-
uere. Peculiariter enim huic morbo ciuitas hęc obnoxia est, in suum maximū ma-
lū, & in iacturam Euangelici prouentus non paruam. nam dum suis quisq; studēt
& dogmatibus & dogmatistis, fit ut quod uerū sit, minus perspiciant: cuius rei do-
lendas tragœdias referre possem. Atqui nostrū fuerit, Satanę artes presentiscere,
& imposturis illis nullum relinquere locum: ne ad contentiones, uarietatemq; do
ctrinæ delabamur, unde Christum scindi, plebemq; pessundari contingat. Quin-
imo danda opera, ut in unitatem plebs scissa redeat, & morbum suum agnoscens
resipiscat. Polliceor tibi, en ego primus, quicquid à Christiano fratre poterit exigi:
D charitatem, operam, obsequium, atq; adeo memetipsum, siquidem rectà in docen
do Christo perrexeris. Oro aūt, ut tu uicissim, idq; non dubito te facturū, idipsum
non negligas. Scis autem mi Frater, omnia quæcunq; orta fuerunt dissidia, suam
hinc sumpsisse originē, quod puritas uerbi non fuerit obseruata. Quid Pharisæos
Schismatum origo. ab Apostolis diremit? nnne ò quod traditionibus patrum primas dederint, & iu-
stitias hominum sectati, eā quæ Dei est reliquerunt? Quid tot hæreses inuexit &
pseudoprophetas? nònne supra modum quidem philosophorum ingenia arrise-
runt, contemptibileq; uisum est uerbum crucis? Idem & nobis periculū imminet,
si ad latum unguem (ut aiunt) à præscriptis canonibus discesserimus. Facile con-
cordes erimus, si uno animo gloriam patris, quæ scopus est scripturæ, per Christi
Scripturæ scopus. interpretationem quæsierimus. At nulla pax, nullus fructus, nulla in Christo laus
speratur, si Diuina humanis cōmiscere cœperimus. Hortor igitur te sponte curren
tem, mi Frater, ut hunc Deo honorē semper des, ne quid uerbo eius habeas anti-
quius: imò nihil preter illud admittas. Qui em̄ loquit̄, loquat̄ Dei eloquia: ut Apo
stolorū uertex dicebat, Non deerunt tibi, sicut omnibus ministris Christi, qui obsi
stant. mundus enim dolebit regnum suum perire: ringetur diabolus, potestatem
suam labefactari spectans, At constantia patientia, longanimitate opus esse ijs no
sti, qui eò loci conscendunt, quò tu nunc: utinā & diu & feliciter perseueres. Por-
rò in multis uerbi sinceritas necessaria erit, ut constet concordia. Ego quidē citra
arrogantiam dixerim (nam Dei donum fatebor) satis scio me hoc ferè triennio ni-
hil docuisse, quod non uerbo Christi queam defendere: rationemq; meæ doctri-
næ reddere semper paratus fui, & usq; in hunc diem nihil magis cupio, quàm ut
cum his conferam, qui etiam nostri maxime sunt aduersarij. Similiter sunt, quę per
me innouata & attentata sunt, eo modo sunt facta, ut citra bonam conscientiā se-

cus fieri

A cus fieri nõ debuerint. Et quorſum hæc? Habebis ſcio irritantes, ſi permiſeris illos
tuis moribus abuti, qui urgeant ut liberiori ſermone in nos, tanquã nouitatum do
ctores inuehas, uel ſaltem ſcommatis & ſalibus inquietes quibus ſi parueris: uel
in minimo, cogita ipſe quid mihi, & alijs dolẽtibus ſuos labores diſperdi, beneq́
uireſcentia male conturbari, facto ſit opus. Nam ſi tibi tale quid eueniret, putas ne
zelum, ſi quidẽ eo ferueres, poſſe continere ſe, quin erumpat? & ſolito gladio uer-
bi uindicet, quod extorqueri cognoſcit? Ad amicitiam propenſiſſimi ſumus. Maxi
me quidem patri cœleſti unice probatur charitas: at interim ſemper ſpectandum,
ne infideles, timidi, mutiq́ inueniamur. Oro igitur, ne illis aurem facile præbeas.
Quod ſi omnino quidpiam te angit, cõueni me, uel literis uel coràm. Et ſi tunc nõ
ſatisfecero tibi, idq́ diuinis ſcripturis, ſi non inueneris pro Chriſti gloria laboran-
tem: ſi uideris cum Madianitide ſcorto, hoc eſt, extranea doctrina populo Dei per
nitioſa: agito Phinees alterum, & ne parcas. tantum ne imiteris illos, qui condem
nant inauditos: quod etiam apud Scythas iniquiſſimũ, &, ut ita dicam, in ipſo tar-
taro. Ipſe ſane hanc regulã ſeruabo, niſi colloquiũ noſtrum abhorreas, ut pleriq́,
quod auertat Chriſtus. nam ſi ad eã traherere inhumanitatẽ, non poſſes mihi im-
putare, ſi et te deſpicerem. Id etiam pro fouenda pace faciet, ne linguarum donum
deſpicias, ſicubi in re contentioſa incidat nodus. nam & omnis Eccleſia Dei ſe ita
humiliat, ut non dedignetur originalia exemplaria conſulere: id quod & in heſter
no ſermone facere potuiſſes, quando plus arriſit, Ipſa conteret caput tuum. quod
non idcirco adfero, ut tibi moleſtus ſim: neq́ enim me offendir, ſed in tempore mo
nuerim. Neq́ enim paruum fuerit illud contemnere, quo contempto omnis erro-
rum illuuies promanauit. Habes mi Frater fraterni animi candidã pollicitationẽ:
quam, precor, boni conſulas, & Chriſtiane, me enim neutiquã habebis antago-
niſtam, ſed amicum, & fuci expertem fratrem: ſi pro ueritate, quæ ex arcanis ſacris
B deprompta, commilito fueris. Hoc enim per Chriſtum, quem prędicandum ſuſce
piſti, à te requiro. reſpondebisq́ uoto, opinor, huic meo, quod ſcis pium. Precor ut
Dominus ingreſſui tuo benedicat, & gloria Chriſti per te non minuatur, ſed cre
ſcat: Amen. 4. Decemb. Anno Domini. 1525.

VENERABILI DOMINO D. AVGVSTINO MARIO SVF-
fraganeo Friſingenſi, Gratiam & pacem à Deo patre,
per Ieſum Chriſtum.

HODIE in commune conſulturi de his, quæ ad utilitatem animarum
per Chriſtum commiſſarum pertinere uiſa ſunt, cõperimus id, quod
iam longo tempore fuit, etiam hodie eſſe cauſæ Euangelij, cõcordiæ
huius ciuitatis, ac plurimorum ſaluti offendiculum non mediocre:
nempe, Chriſtum hic nondum unanimiter, & abſq́ Eccleſiaſtarũ diſ
ſidijs prædicari, quod non dubitamus cum plebem, tum Senatum pertædere. Ob
quam enim aliam cauſam ſanctum, & à ſpiritu ſancto profectum mandatum, de
uerbo Dei purè annũciando, honeſtiſſimus Senatus toties ac tam anxiè nobis cõ
mendauit, & quare tantum pecuniæ in Badenſi conuentu inſumpſit: quàm ut de-
claret nihil ſibi gratius contingere, quàm ut uno ore Chriſtum ad ædificationem
plebis annunciemus? Quid ita plebem turbat, & inquietat, quàm quod diuerſis
uijs ingredi nos ſuſpicatur? Adamantinum pectus habet, quem nõ miſeret Eccle-
ſiæ periclitantis cauſa. Inutilis & malę fidei ſeruus eſt, qui ad tantam iacturam uel
dormitat ſecurus, uel uigilat ridẽs. Et idcirco nos officij noſtri eſſe duximus, ut ni-
hil, quod ad fouendam concordiã ſpectet, ſiue conniuendũ, ſiue condonandum,
ſiue ſupplicandũ ſit, intermittamus: ut huic diſſidiorũ malo quàm primum occur-

C mus. Speramus autem & tuam paternitatem reuerendam, piæ synceræq́ doctri-
næ Christi tam addictam, ut in hoc libenter nobiscū consensura sit. Egit super hac
re anno superiore cum reuerenda paternitate tua Oecolampadius, amicis literis,
in cuius sententia nos omnes eramus, & sumus: ut si quis à nobis poscat de doctri
na nostra rationē, parati reddamus, & meliora per uerbum Dei docentes mansue
te audiamus. Quæ quantum apud tuam reuerendam paternitatē ualuerint, nunc
missum facimus. Spes est uel nunc tandem nō dedignaturam, benigne ac amice
de hijs, quæ Christi sunt, QVAMPRIMVM id fieri potest, nobiscum tractare (quā
primum diximus.) Res enim animarum, longas moras non ferunt. nam sunt quę
dam, eaq́ non contemnenda, quæ in sermonibus tuis, susq́ deq́ uersas: nobis au
tem nondum probata, neq́ uerisimilia, de quibus per scripturas sacras à tua reue-
renda paternitate plenius edoceri uellemus: maxime de autoritate Ecclesiæ, & iu
dicio scripturæ, in quibus cardo controuersiæ uersatur, & erroribus multis ianua
aperiri posset. Sanè nos scripturis edocti & admoniti, longe aliter docemus. Cæte
rum boni consulat tua mansuetudo hanc nostram petitionem. neq́ enim hæc la-
cessendi, uel irritandi animo scribuntur: sed augmentum gloriæ Christi, & pacis
publicæ uidere cupimus. Adhortatur item nos Senatusconsultum, quo cauet ut
si quis in alterius cōcione aliquid desideret, quod minus satisfaciat: alterum requi
rat. et ipsum ille ex scripturis amicè instruat. Ea em̄ proxima & ad ueritatē cogno-
scendam, & cōcordiam seruandam uia est. Tam ęquam legem, ne Turca quidem
iure detrectaret: & quisquis detrectat, doctrinam suam, tanquam lucifuga, suspe-
ctam reddit. quanto magis de tua reuerenda paternitate pręsumimus, quod preci
bus nostris nō sit refragatura, sed uel scriptis, uel colloquio facilē sese exhibitura.
nihil enim minus ueremur, quàm harum precum repulsam: quandoquidem non
alia, quàm quæ pacis & glorię Dei sunt, quęrimus. At si nullum responsum ęquū
D referimus, orabimus & Christum Dominū, ut & posthac ea quæ in gloriam eius,
citrà personarum respectum libere docere possimus; & ita nos geramus, ut ne-
mo nos neglectæ charitatis iure redarguerit. Valeat in Christo tua reuerenda pa-
ternitas. Datæ die quarto Decembris. Anno 1520.

IOANNES OECOLAMPADIVS SIMONI GRYNAEO *Græcarum literarum professori, & pietate & doctrina celebri.*

SALVTEM in Christo. Quæ superioribus diebus hic acciderint, Gry
næe doctissime, quum totus orbis norit, ociosum foret loquaculis li-
teris tibi obtundere τῷ φιλῷ. Alij utcunq́ interpretenť, equidem sine
numine patris cœlestis minime euenisse, certus sum: ita enim arcano
ac miro consilio res humanas temperat, ut curas nostras parum fru-
giferas, & cogitationes insipientes, sua sapientia declaret. impossibilia possibilia fa
cit: & quorundam temeritate, operi pulcherrimo uiam struit. Diu, et non sine scan
dalo, inter Ecclesiastas corrixatum est: nunc uno ore docetur Christus. Ecclesię in
tra mœnia scissæ erant, nunc coniunguntur: idola passim prostabant, nunc cū cul-
tu suo in cineres & uoragines terræ conciderunt, nimirum à facie formidinis ad-
uentus Domini. Gymnasium literariū negligebatur, nūc illud non modo instau
rare, sed nobilitare cogitamus, cupientes cum pietate bonas plantari literas. Atq́
ob eam causam, bonos eruditosq́ uiros, quotquot alere poterimus, aduocamus,
inuitamusq́: iustis etiam sumptibus neutiquam parsuri, sed dignis stipendijs inci-
taturi. Porrò quoniā per amicos cognouimus, quopacto istic res tuæ habeant, et
quàm non abhorreat à synceritate fidei animus tuus, quæ plerisq́ concessa non
est: unde spei quippiam est, te quoq́ induci posse, ut huc migres, professione Grę-
carum

A carum literarum functurus. Quod muneris hic obire si nõ detractabis, dabimus operam, ut nõ poenitendo salario hic agere queas, & ampliore quàm ulli professo rum hactenus nostri numerarunt. ita enim mihi de beneuolentia Senatus persua deo. Tribunus plebis, nunc primariæ in hac urbe autoritatis, ante annũ cum legatum ciuitatis nostrę apud Principẽ uestrum ageret, morum tuorũ suauitate, sermonis comitate, ac boni nominis fragrantia, adeò benè erga te affici cœpit, ut nihil nõ quod honeste poterit, tuo nomine, in tui gratiã facturus sit. Te enim (ut pios omnes) amat ac obseruat, etiã desiderat: eoq; cõscio tibi scribo, et per fratres Argentinenses scribi curaui. beatos nos existimans, si te collegam habituri simus. Quàm uellẽ tibi cõmodum ac integrũ esse isthinc soluere, et huc aduolare. Equidem tam etsi minimæ frugis homo sim, si nobis contingeres, nihil omitterem officiorũ, quæ ab amicissimo expectantur. Multa sanè hic commoda habiturus esses. Cœlum salubre, urbs amœna: plebs nunc per Christum pacis studiosior, ac simplicitatis obseruantior: typographorum ad manũ prompta facilitas, loci claritudo. nec dubito quin si laboris non pigeat, nobilium adolescentulorum caterуam breui collecturus sis, è quibus non parum tibi utilitatis. Habuit hoc perpetuò Basilea, ut doctis gratissima fuerit ciuitas. Quid putas Erasmum hic detinet? inuenisset sanè & alibi locorum typographos. At quid te moror multis? Si liberũ tibi est Heydelbergam relinquere, & animus huc migrandi, quamprimum uel ipse ueni, uel literis tuis spem aduentus tui nobis facias: & tum de stipendio, de laboribus, deq; habitaculo tractaturi sumus. sin minus tibi animo sedet, & addictus es tuis: ne sit graue humanitati tuæ, etiam idipsum significare nobis, ut de alio cogitemus. nam expectabimus quid tu responsurus sis. Quod obsecro mox facias: poteris sanè per Argentinenses, etiam nullo sumptu, certiores nos reddere. Ignosces autem audacię meæ, quod hoc mihi permitto, ut tanta abs te petere audeam. Verũ excusabit me
B facilè apud tuam sinceritatem, pietas animi tui: qui ut candidus est, nõ poterit non interpretari in bonam partem, quod in gloriã tuam, citra omnem fraudem agitur. Bene Vale, mi Simon, ueniq; statim: uel quid expectandũ nobis, per literas indica. Basileæ, pridie Cal. April. Anno 1529.

Basileæ laus.

SIMON GRYNAEVS IOANNI OECOLAMPADIO SVO. S.

SCRIBIT ad me Iacobus Bedrotus Pludentinus, Argentinensis professor, amicus meus, datum sibi à Bucero negocium, ut certiorem me reddat, conditionem mihi à Basiliensibus offerri, Græce istic prælegendi, liberalem: neq; cõducturos alium, nisi nolim ego. studium deniq; illorum erga me uehementer prædicans, monet ut quàm ocyssime, quid facere cogitem, rescribam. Equidem, quanquam summa Bedroto apud me fides est, summa etiam inter meos amicos autoritas, ut neq; de istis promissis quicquam dubitem, neq; cõmunicare illi meam sententiã uerear: tamen eam omnem tibi, quàm illi exponere, uisum est esse commodius, ne longius ea uel tibi, uel ipsi Senatui foret ex alijs alijsq; puestiganda: simulq; Bedrotus meus, & Bucerus, & tu ipse quoq;, labore hoc toto exoneraremini. Erit id eo facilius, quod alioqui scripturus ad te necessario fueram: & περὶ εὐχαριστίας, quod dudũ facere (nimis fortasse magnifice) promisi, meam tibi cogitationẽ semel uniuersam effusurus. Nam illa mihi sententia postquam semel insedit, nõn solum non commota ab aduersarijs est, sed magis magisq; placet: adeo profecto, ut qui mihi temperauerim hactenus, ne quis me duce eam sequeretur, quod etiam epistola ad te scripta caui, iam posthac illam profiteri nõ dubitem. Christus Iesus faxit, ut ne uos uicisse, sed ueritas uideatur, ac ut in humilitate timoreq; Domini sapiamus. De natura humana,

C quod ſcribis, corporis dimenſionumq́ rationem obtinere, cupio ut eum locũ un-
diq́ firmiſſime habeas communitum, ut conſcientiæ etiam ſuper eam petram in-
ædificare tutò poſſint. Nam cætera omnia conſiſtunt. περὶ ῥητῶν, quod ἐν μεσημ-
βρίᾳ λύχνον διαζητοῦσι, omnem prorſus apud me fidem in hâc cauſa amittũt. Sed de
his ſatis, nam ſcribam aliâs. Conſilium urbis ueſtræ de ſchola inſtauranda ut uehe
menter probo, ſic de me ſum uehementer dubius. Chriſtũ uoco teſtem, non aliter
me tecum de rebus omnibus deliberaturum, quàm mecum ſoleo ipſe. Primũ om-
nium, quanquam iſtud tenuius fortaſſis eſt, quàm ut rationem habeat ullam, ta-
men conſiderandum eſſe puto, Vxori, ſocrui, affinibus hæc eſt patria: quorũ for-
tuna quanquam ita eſt ut in me reſpiciat, tamẽ neſcio quo pacto ſolatio mihi ſunt
multo maximo, & ego illis (niſi fallor) maiori. uidebor patriam, parentes relinque
re ego, iſti filium. Verum ut hæc extra negocium ſunt, ſic minus me mouent. In
meis uiribus, in meo ingenio cardo omnis uertitur. Græca ſic didici, ut aliud ſem-
per egerim. ſi quis exigat ut Græce loquar, Scythicam à me linguã exiget. ſcribere
nunquam tentaui. Intelligo quæ lego fortaſſis magna parte omnia, ſed non ſi-
ne conatu & labore. Summa, rerum quàm uerborum aut linguæ peritior eſſe, ha-
beriq́ ſtudui ſemper: neq́ eius me conſilij dum pœnituit. At qui hoc pacto eſt ani
matus, uix linguam recte docebit. Accedit illud, quod ætas mea iam huiuſmodi
eſt, quæ abhorrere propemodum à docendo incipit. Videtur enim omnino ge-
nus hoc totum profitendi ſuam quandam habere ætatem, dum oſtentatio & con
tentionis calor uiget. ſuprà quicquid eſt, certum amat, ſolidumq́ ſtudium, & re-
rum cognitione grauiore ſolatium quærit. Exceſſi ego iam annum triceſimum
quartum, miſerq́ mihi uideri incipio, nugis poſthac ſi ſit opera collocanda. quan-
quam nugę fortaſſis ſunt, etiam ſeria quibus occupamur. Verum rei familiaris ne
ceſſitas, illa ſumma, cogit quantumlibet infimatẽ conditionem tentare. Atque ut
D intelligas non ita pridem captũ hoc mihi deferendę profeſſionis huius conſilium,
libros Galeni dudũ omnes comparaui, & in Ariſtotelicis de natura libris ita iam
aliquandiu fui occupatus, ut qui ſerio medicinam ſequi, & uitam omnem in pul-
cherrima rerum illarum cognitione traducere decreuerim: non quæſtus gratia,
Deus nouit (ſic enim de pectore meo ſolũ teſtari poſſum) ſed quia grauis illa pro-
fitendi ratio, moleſtaq́ eſſe uidebatur, & maior omnino quàm cui diu præeſſe poſ
ſem: & hoc ſtudium ſimul & pium, & multis utile futurum, & ad uitam reliquam
ſuſtinendam ſatis idoneum putaui. tum ad ingenij mei rationem proxime acce-
dens. natura enim ſcrupuloſiore & exacta rerum cognitione gaudeo, & quæ ab
oſtentatione quàm longiſſime abſit. Ad eam rem plurimum educatio illa ruſtica,
& fortunæ tenuitas fecit. Iſtuc igitur dum animo uoluo, relinquere meã illam con
ditionem cogitabam, & in iſtis Comitijs quærere patronum aliquem, qui mea mi
hi ſtudia triennium ſaltem foueret, aleretq́. Sperabam hoc pacto, imò polliceri
poſſem, minime protritam uulgaremq́ rerum medicarum cognitionem indipiſci.
Multum refert, quo te ferat ingenium. Sed dum patronum circumſpicio, & meã
ſortem in omnes euentus libro, incredibile eſt quàm me omnis deliberatio hæc
habuerit ancipitem. Facit primum περὶ εὐχαριστίας mihi non amplius diſſimulan-
da ſententia, ut locum tutum inter noſtrates, quod equidẽ ſciam, nullum habeã.
& ut diſſimulare illam poſſim, et me ferre Princeps aliquis poſſit (quod utrunq́ ta
men uideo impoſſibile) tamen aula terret, extra quam regreſſus quàm ingreſſus
eſt difficilior. Neq́ uero ſimul et efficere quod uolo, & conditioni priſtinę præeſſe
poſſum. ita fit, ut patrono habeã opus: et tamen uel qui me ferre, uel quẽ ego poſ-
ſim, uideo neminem. quam calamitatem Chriſti doctrinæ debemus, quę nos un-
diq́ (Deo gratia) uel eijcit, uel certe excludit. Intelligis ingenium, intelligis animi
uoluntatẽ,

A uoluntatem & consilium. Iam illud est quod mirifice mihi ad uos migraturo obstabit: Excitandum de nouo studium magna nouæ scholæ exspectatio, grauis eorum qui urbe uel pulsi sunt, uel sponte uestro cõsilio offensi discesserunt, inuidia, omnia in me incumbent. Facit etiam periculosa inter ipsos Heluetios dissensio. quæ quidẽ omnia eadem illa animi cõstantia ferenda esse, qua tu tuã fers cõditionem, intelligo, si ulla in me istas ad res idonea sit facultas. Experior quotidie meas uires, minus quotidie (sic me Deus amet) reperio, quàm sperabã ipse, quàm tribuãt amici. Animo concutior, quoties ad prælegendum accessi. Sunt hæc in illa parte. Nunc uide quæ sint in altera. Primũ omnium esse, ubi uerbo Dei sit locus, percuperem effugere Phariseorum consuetudinem uellem, esse tecum uellem, in ista urbe uellem: in ea gente, quæ eadem & humanissima, & fortissima semper fuit: neq; me ulla res moraretur, nisi me mei ingenij tenuitas, & toties periclitatæ uires suaderent, ut ab hoc munere mihi temperarem, ad studium priuatum quod me aleret deflecterem. Hæc ego nec lucri, nec liberalitatis uestræ tentandæ gratia scribo. sic mihi Christus testis est. Sed ut tuo cõsilio uterer: cui rem omnem ita committam, ut quicquid tu statuas, id ego quantũ omnino licet, sim maxime secuturus. quod si mihi, literis, sibi, uestra Respub. uelit bene consultũ, sic ego censeo, ut à tuo consilio nusquam deflectat. Vale. Hedelbergę, Cal. Aprilib. 29.

IOANNES OECOLAMPADIVS SIMONI GRYNAEO *Græcarum literarum professori Heidelbergensi, percharo amico.*

GRATIA & pax à Christo. Lectis quàm diligentissime literis tuis, Grynæe dulcissime, quantum exhilaratus sim, quantum gestierim, dicere non possum: spero enim Deum aliqua ex parte uotis meis re-

B spondere, ut propediẽ ad nos migres. Nã dum cõfero, hinc quę te ab sterrent, & inde quę te inuitãt: multo amplius momẽti in his uideo situm, quę te nobis statuant, quàm in his quæ à nobis abstrahant. Gaudeo ante omnia, animo te prædito ad diuinã uocationẽ tam facile sequaci, ut nec patriæ fines, nec parentũ ac amicorũ consuetudinẽ spectes, morariú ere finas, si quò uocet Dominus planè spes est, huc te, illo potissimũ iubente, accersiri. Quę enĩ certior uocatio, ut quàm si illuc, ubi suam gloriã, plurimorumq; utilitatẽ per te promoueat, inuiteris: Minime autem dubito, ut apud exteras nationes urbs hæc clarissima est, & primarij nominis, libera item, & Christo addictissima: ita si tuo in ea officio functurus sis, hinc ueritatis puritatem ad multos ubere cum fructu dimanaturam. est enĩ non nihil, candelam super candelabrum constitui. Nolim autem te tibiipsi terrori esse, ut immodica modestia animum tuum sic deijcias, quasi huic prouinciæ impar sit. Permitte hoc meo & amicorum iudicio, qui non ignorant, quid & quantũ à te expectant. Si in te erramus, nostro periculo erremus. Græce cupimus ut prælegas, non iniungemus tibi ad Athenas delicatas legationẽ. & proinde haud opus est ut causeris, quod facis. Neq; molestum esse debet, quod adhuc ad annos aliquot pauculos in tua professione uersandum: quam nos non sordidam, sed longe honestissimam utilissimamq; esse arbitramur, etiam si in ea consenescendum sit, tametsi nec iste animus noster est, ut in pistrinum perpetuum te mittere uelimus. Vteremur autẽ opera tua, donec ex te alia planta felix pullulet, cui lampadem tradas, quæq; feliciter succedat. tunc enim rei Medicæ idoneus futurus esses professor, uel Galenum, uel Hippocratem, uel alium insignem ad Græcam ueritatem cum iudicio prælecturus: ita enim eam professionem institui desideramus. Vide an non et hac ratione, tuo instituto magis consulaẽ, quàm si patronus priuatus quispiam

C ipsam obtingat: quem tamen ægre comperies, quæ nunc potentium in bona ingenia fouenda iniquitas. Minus uero te detineat æs alienum, si quod contraxisti. Loquutus enim sum ea de re Tribuno plebis, uiro cordatissimo et pientissimo: qui mihi de his sciscitanti & admonenti, respondit: etiam si floreni 60. uel 70. tuo nomine dinumerandi sint, ut à creditoribus libereris, ciuitatem nostram non negaturam. Imò hoc tibi certo polliceri possum, si huc migraueris: & deinde honestū salarium, ut cum uxore agere possis commode. ut taceam commodum, quod ex conuictoribus accedere potest. Deinde non grauet, quod quidā hinc migrauerint: nisi fallor, breui pœnitudine ducentur non parua. nos illis carere poterimus. Marius & Pelargus, autores malorum & tumultuum, ut aperti hostes Euangelij absunt: de quibus uindicauit me Dominus, cui ultionem permisi. Glareanus etiam ipse maledicennæ morbo obnoxius, absens quàm præsens utilior erit. Quod si & alij abscedant maleuoli, tanto commodius habebit corpus, si ulcera purulentiā omnem excreuerint. Nemo hinc ui exactus est: sed quoniam Christum hic regnare dolent, alibi degere malunt. Abiturus est & Erasmus: id facturus nimirum in gratiam Principum, quibus deuinctus est. sed non perpetuo aberit, ut opinor. Verum in illos non respicimus, quandoquidem Academiam nouam, & feliciorem meditamur. Præterea non tibi soli incumbent labores omnes: nam & alios collegas in numero iusto instituemus. Vtinam autem nunc adesses, et bonos uiros indicares, quos tibi adiungeremus. Heluetios inter se dissidere, prorsus periculo caret, potentissimæ ciuitates confœderatę sunt ad tuendam Euangelij gloriam: quæ repugnant, pauciores sunt & longe inferiores: agiturq; apud illas nō tam plebis in Euangelium odio, quàm Oligarcharum tyrannide, quę pœnam certo luet, ubi se aperte Deo opposuerint. Itaq; nihil uideo mi Grynęe, quod te morari debet: imò omnia te potius extimulare debent, ut oblatam conditionem non respuas. Accin-
D gere igitur ad iter: spero enim ubi ueneris, pro sententia animi tui cessura omnia. Quod si omnino non licet, fac ut & idipsum quamprimum significes. De cæteris coràm loquemur, si Deus uolet. Is tibi angelos suos comites adiungat. Vale: Basileæ, 11. Aprilis. Salutabis ex me Martinū Frechthum: cui plurimum gratulor, quod Vlmæ Christū pie docturus est. cui si ad nos migrādi fuisset animus, prospexissem etiam de loco opportuno. Iterum rogo, ne Penelopes telam texas. Ascensurus, oro, ita res tuas componito, ut si res postulet, per nuncium expedire cætera, & singula aduehere queas. Scis enim præter alias difficultates, itinera ueritatis amicis minus tuta. Atqui Christus deducet, ac tuebitur suos. Iterū Vale cum uxore, & omnibus amicis. Nihil decedet ex his, quorum tibi spem facio.

IOANNES OECOLAMPADIVS CONRADO SOMIO *Vlmensium Ecclesiastæ.*

GRATIA & pax à Christo. Frater in Christo dilecte, tuæ ad me, & ad consanguineum literæ, uix nuper mihi redditæ sunt: quamuis autem citius aduenissent, non tamen satis maturè affuissent. Nam ante multos menses tuus ille hinc abierat: ut à magistro, cui seruierat, minister meus intellexit. Vbi uero nūc agat, nobis incertū est: et propterea epistolam, quę ad illum, remitto. Fortassis Dominus illum ad tanta, ac tam pia amicorum desideria, propediem reducet domū. Res nostræ hic eodem ferè modo se habent semper: hoc est, in perpetuo conflictu agendum nobis cum Antichristi præconibus. Tandē (opinor) tędebit plebem, quod eius bonitate altera pars sic abutitur: & Senatum urgebit, quo finis imponatur his perniciosissimis controuersijs. Ora tu Dominum, ut quamprimum fiat. Sunt qui certo affirment, Suffraganeū: (de Mario

A de Mario loquor, & ab Episcopo 8. à Capitulo dimissum: quandoquidẽ amplissimo stipendio accessionem fieri petijt. mihi tamen non omnino persuasum est. Credo autem, quod perpetuo me & illum Basilea ferre possit minime. Cæterum de Melanchthone ne uerbũ quidẽ audiui, quamuis in nundinis Francofordinis per epistolam eum monuerim, ut cum suis ageret, nostra melius respicerent. Egi autẽ id, quàm potui modestè. At necesse est, ut furere sinamus eos, qui semel omnem exuerunt humanitatẽ. Eccij impudentissimus libellus contra Bernensium disputationem, à me nondum uisus est. Agit miser, quod sibi suisq; damnosissimũ. proinde nos idcirco non conturbemur: sed sisi ueritate, Christo, spiritum Dei neutiq; contristari sinamus, qui nos in diem redemptionis obsignauit. Vale: Basileę, in die Thomæ.

IOANNES OECOLAMPADIVS GVLIELMO *Farello Christum annuncianti Aquileiæ Bernensium, suo charißimo fratri.*

SALVTEM in Christo. Quantũ mihi doluit, Farelle charissime, quod Petrũ nostrum ex Gallis euocare non potuimus, tantũ nunc lætor, Simonem hunc, & ipsum ςαυροδίδακτον, socium tibi obtigisse. qui nihil uel uxoris morbum, uel sumptus, uel itinerum difficultates moratus, ad te contendere uoluit: licet lętiores offerrentur aliunde conditiones. Fortasse Petrum Dominus alibi ad maiora destinabit pręlia. Tu illo fruitor: & uide ut cõmode apud te uiuere possit, ne queratur, frustra se tanto itinere fatigatum. Mihi bona spes, quod Antichristum fortius oppugnaturus sis: & plantationes à patre nõ plantatas, stirpitus eradicabis. Perges igit, ut soles, in Christo imperterritus: et hũc
B quoq; ne tepescere sinas. Longo eñ iam tempore ab opere Euãgelico abfuisse putat. De rebus nostris pridẽ, opinor, intellexisti: quomodo ex tẽplo meo, et S. Augustini, Francisci, Leonardi, & Xenodochij, aræ cum idolis ac missis migrarũt. Papistę interim non agnoscunt se errare. Vtinam nostra plebs, & mentis idola abijciat aliquando: ne semper nomen Dei male propter nos audiat. Vxor mea te salutat. Christum aliquantulum edocta est, & rem domesticam sedulo curat: qualẽ scilicet optaui. Bene habe in Christo undecimo Maij, Anno Millesimo quingentesimo uigesimo octauo.

IOANNES OECOLAMPADIVS DILECTIS FRATRIBVS, AM- *brosio Syragrio in Riha, Ioanni Grel in Kilchberg, Burkardo Rotpletz in Leuffelfingen, Ioanni Stucki in Rotenfluch, Matthæo Merck in Buza, Fridolino Brombach in meysibach, Petro Beck in Oltingen, Ioanni Vicck in Rumlicken, Michaëli Capitario in Bretzwil, Lienhardo Strubin in Ziffen, Michaëli Scheffer in Riegerschwir, Petro Zwidmer in Vuallenburg, Ioanni Rubennacker in Lanza, Ioanni Rot in Derwiler, Georgio Battenheimer in Louffer, Iacobo Eslamp in Oberwiler, Iaspero Bigel in Rinach, Euangelium Christi in agro Basiliensi prædicantibus, Gratiam & pacem à Deo patre, per Christum in spiritu sancto.*

QVVM in hac uita, quãdiu exules agimus, & ex parte cognoscimus, nemo tã perfectus sit, Fratres charissimi, quin exhortatiões et admonitiones fraternę ei prodesse possint: nã & sapientes audiẽdo sapientiores efficiunt: cõpertissimũ habeo, q amicas istas literas, nõ minori candore susceptura sit charitas uestra, quàm à me sunt conscriptæ. Neq; eñ

Z uos deploro

C deploro, neq; expostulo uobiscum, quasi in promouẽdo Euangelio Christi quippiam uel ardoris uel diligentiæ in uobis desiderem: Sed quoniam Hieronymus Botanus Diaconus meus, qui nuper uos inuisit, & mores ac uitam uestram attendit, rectè ac Christianè circa uos omnia geri narrauit, gratias ago seruatori nostro Iesu Christo, qui uos hoc spiritu imbuit, ut dum cæteri seipsos pascunt, & huius seculi fauorem respicientes, suis & sibi commissorum animabus male cõsulunt, uos magis contempti in domo Dei uiuere, quàm in istius mundi aula grati uersari delegeritis, ouiculis Christi saluberrima æternæ uitę pabula commonstrantes. Non solum autem gratias ago, hoc uos animo pio præditos: sed etiam maximis desiderijs, & ex intimis præcordijs, autorem omnis boni & patrem Domini Iesu, redemptoris nostri, precor, ut & posthac corda nostra ita fide illustret, spe roboret, charitate succendat, mansuetudinis, patientiæ, pacis, iustitiæ, innocentiæ, ac uirtutum omnium uestimentis ornet, quo ex operibus nostris omnibus fiat conspicuũ, non nostram, sed Iesu Christi gloriam nobis curæ esse: non huius terræ, sed cœlestes opes nos quærere, atq; adeò nihil animarum salute nobis esse desideratius. Fidenter hæc peto, quæ spiritum Christi suis hortatibus à uobis iugiter exigere, & feliciter perfecturum esse non diffido. Oro autem & ipse, illius charitate me extimulante, ut illorũ semper memores simus, quæ Christus noster à nobis requirit, obtemperaturis summa prẽmia constituens, & negligentibus grauissima supplicia interminans. Eius sanè uerba, Fratres dilecti, siue ambulemus, siue stemus, semper in auribus nostris sonare debent: quę torsit uel in seruũ abscondentem talentũ concreditum, uel in arborem infrugiferam, uel in agricolas non reddentes fructum temporibus suis, uel in scribas habentes claues regni cœlorum, & nec ipsi ingrediuntur, nec alios intrare sinunt: uel in seruum non uigilantem, uel in pseudoprophetas, uel in pastores stultos. Et iure tonitrua eius nos terreant, ne fiamus sal infa

D tuatum, oculus cæcus, nubes sine aqua, procellæ maris efferę, labes & maculæ, canes & operarij dolosi, & alia nomina, quibus hi qui suum relinquunt officium proscinduntur. Principio igitur uitam nostrã rectè instituamus, mentisq; nostræ oculus simplex sit ac rectus, ita ut nihil nobis antiquius sit, quàm sobriè, iustè, innocenter, decenterq; in gloriã Dei patris uiuere. Quomodo em̃ alios ex hoc mũdo educemus, si ipsi in uolutabro eius uolutari non desinimus? Quo ibit grex sine pastore? nunquid uerbum magis quàm exemplum spectabit? Hoc sane miraculum fuerit: quandoquidem uita uerbo non respondens, uim uerbi exhaurit. Aut quomodo crescet structura, si una manu ædificamus, & altera demolimur? Quæ obsecro uirga tortuosa unquam sibi dissimilem produxit umbram? ἀνέγκλητοι, hoc est, irreprẽhensibiles, iuxta Pauli uerbũ, simus. In nos oculos conuertit mundus, & nihil aliud tam frequens in ore habet: Vbi nam sunt opera eorum, ut fidem illis habeamus? tametsi non nosipsos, sed Christum ad quem respicere oportebat, prædicemus: nihilominus nos obseruat, aliorũ trabes dissimulat, nostras etiam festucas non satis exaggerare nouit. Videtis, quàm impunè scortatores, aleones, blasphemi, helluones, addo & fœneratores ac milites, multi sacrifici in delicijs agant. Nos si uerbo lapsi fuerimus, si humanas traditiones, etiam inutiles non obseruauerimus, si necessitati seruierimus, parum tute uiuemus. Magna igitur nobis opus prudentia. Sed quis prudẽs, nisi qui ambulat in timore Domini, unde sapientiæ initiũ est? Quis prospere incedit, nisi qui Christũ charitate plenum, humilem ac mitẽ, suscepta in patientia sua cruce sequitur? talis enim usq; in regnũ cœlorum cõtendit. Placeat Christus, placebit & humilitas eius, placebit & patientia ac charitas eius. Habet honesta uita suam beatitudinẽ. Sobrietas uitę prorogatio est. Iustitiæ operatio, conscientiæ conuiuium est. Dei glorificatio per Christum, uita æterna. Insa-

A na. Insania fuerit, his relictis ad tenebras conuerti. Difficultates & cruces negare non possumus, quin apprehendant omnes, qui piè uiuere uolunt. Multa tamen & indulsit Christus. Vnam uxorem, & castum connubium probat. In cibis licet non sint quærendæ deliciæ, uel copia: superstitiosus tamen delectus præceptus non est. Victu & amictu contenti simus. Lingua nostra docendo sit uerax, consolando facilis, admonēdo grauis, ab obtrectatione et adulatione munita. Si pectus præoccupauit ueritas, facile uanitatem cauebunt labia. Hypocritis sint suæ impōsturæ, nos inaffectata simplicitas honestet ac commendet, imò non nos, sed uerbū Dei, & quod eloquio præstare non possumus, uitæ suppetat pietas. Proximum erit, ut Euangelium & arcanū à seculis absconditum, fidelissimè & constantissimè ebuccinemus: nempe, quod in Iesu Christo filio Dei, pro nobis mortuo, peccatorum remissio impetrata est mundo. Hęc sit sapientia nostra, ut prędicemus Iesum crucifixum. Huc omnis sermo noster tendat, ut has diuitias & hanc gloriam charitatis Dei erga nos promulgemus. Quid enim amplius facere debuit pater misericordiarum, quam ut daret filium suum pro nobis? Quid non dedit nobis cum filio? Quid non per filium impetramus? Quid ille nō excusat? Hac sagena ex turbido huius mundi lacu spirituales pisces expiscemur, uoluntariosq́ ac promptos ad seruitutem Christi, & ad gloriam patris, ut sint ei cibus acceptus, attrahamus. Pacis enim & libertatis auida sunt corda, peccatorum uinculis onerata, & à tyrannis grauissimis infestata. Sic fidem, quæ per charitatē uere bona opera producit, plantabimus. Neq; enim ita Christum pro peccatis mortuum annunciamus, ut libera peccandi licentia nobis concessa sit: sed multo magis ut redempti, in seruitutem ne nos iterum dedamus, quin potius moriamur peccato, induti q́ nouum hominem uiuamus, non quemadmodum prior Adam, qui inobediens & uitam nobis amisit, & mortem inuexit: sed ut posterior Adam Christus, qui usq; ad mortē

B obediens uitam reparauit, & ipse primogenitus ex mortuis certam nobis resurrectionis, futuræq́ gloriæ ac immortalitatis spem attulit. Hinc est magna libertas spiritus, qua Deum patrem uere agnoscimus, & agnitum diligimus, & in dilecto confidimus, & inuocamus eum in quo fidimus, audacter clamantes Abba pater. Quandoquidem primogenitus noster per quem uiuimus filius eius est, & frater noster: quo nobis donato, nihil non de beneuolentia eius nobis polliceri possumus. Itaq; nobis deuictus infernus, nobis absorpta est mors, nobis aculeus legis hebetatus est. Nostrū est cœlum, nostra est & terra, nostra quoq; est plenitudo cœlorum. Vnde nil mirum si & angeli ac ministratorij spiritus nobis seruiant, tametsi peripsema huius mundi simus: qui nobis crucifixus est, sicut & nos illi. Libenter enī aliquantisper libertate carnis destituemur, ac libertate spiritus potiamur: lubentes genium fraudamus, scientes in hisce exterius regnum Dei non esse situm: quæ tamen nobis si cum gratiarum actione suscipiamus, munda esse non ignoramus. Neq; enim uel Mosaicis, uel Pharisaicis constitutionibus, captiuam conscientiam abduci sinimus. Et tanta nobis bona parat Euangeliū, si fideli mente capiatur. Interim tamen & lex Domini, quemadmodum à Christo ipso exposita est, opportune et importune improbis inculcanda erit. Quicquid aduersum est Christo, redarguendum. Christus non est hypocrisis, non est mendaciū, non odium, non iniusticia: sed est pax, ueritas, iusticia. Quicquid ad ędificationem pertinet, non intermittendum erit. Non est ut cuiquam adulemur, uel cuiusquam personam recipiamus. Dominus enim timor noster est, non caro uel bulla. Gehenna & paradisus non sunt in manu regis. At Christus & hanc minatur negligentibus, & illum promittit fideliter se gerentibus. Caueamus autem omnino, ne uerbum Dei adulteremus: religiosum sit illi uel addere, uel adimere. Ipsum nobis sit lucerna in cali-

C ginoso loco, iuxta ipsum doceamus et iudicemus. Quod si nodus inciderit, ne nau fragemur, à canone fidei & charitatis ne ad digitū quidem latum abscedamus. Ita & hominum traditiones uel respuamus uel recipiamus. Quæ enim abducunt uel à charitate uel à fide, uere suspecta sunt: ubi aūt fides ac charitas saluæ permanent, nihil periculi est, etiamsi non per omnia genuinus scripturæ sensus apprehendatur. Et idcirco propter talia non oportet uerbis contendere, & charitatem dissolue re. Arrogantium enim, & superborū ingeniorum hoc fuerit. Quin & aliàs ubi be nignitas iocum habet, austeritatem ne admittamus. Zelus noster efferuescat, non si in nos conijciantur scōmata, sed si ueritas periclitetur, nomenq; Dei blaspheme tur. Ne imitemur in hoc aduersarios nostros, si conuitijs proscindant & diris de-uoueant. Soletur nos conscientiæ testimoniū, testimoniū perhibeant ueritati scri-pturæ. Habeat & dies Domini, quod iudicet. Ne frangamur Fratres illorū calum nijs. Nam quū paterfamilias audit, quod in Beelzebub eijciat dæmonia: quid mi rum si & nobis misellis non parcant: neutiquā super dominum seruus erit. Quin potius quanto uehementius Satan obsistit, tanto feruentius & nos cōtrà nitamur. Vrget enim & alia necessitas. nam dum ficta religio cum ceremonijs partim inuti libus, partim superstitiosis ac abominabilibus intercidit, quibus tamen utcunque populus olim coactus & cōgregatus, uel in extremis castris Dei permanebat: nūc ne dilabatur, & separetur, ac frigescat, exercitatione carens, maiore serio prædicationi uerbi incumbendū erit: ne audiamus quod Dominus hypocritis obiecit, face re nos duplo peiores proselytos nostros. Porro ceremonias in uniuersum abijcere, eius fuerit qui dispergit, & non colligit cum Christo. Nam licet posteriore loco sint, neglectæ tamē plurimū damni afferunt. Inutiles, & eas quæ à gentibus fluxe runt, nisi uanitas ueritate, & paganorū tenebrę Christi luce magis arrideant, prorsum explodere conuenit. Omnia, ut Apostolus Corinthijs scribit, ad ædificationē

Ceremoniæ nō in uniuersum abijciendæ.

D fieri oportet in ecclesijs. Quid præstigiarum in sale, oleo, ligno, cera, cinere, luto Satan hactenus adornarit, ipsi nostis. Quantum plebs aquę tribuerit lustrali, non ignoratis. Igitur damnosæ illæ rectè omittuntur, per quas nulla utilitas, damni ue ro plurimum. quæ Iudaismum sapiunt, eas decebat cum sabbato, & suillarū carnium interdicto abijsse. Iam quæ à Christo institutæ ac consecratæ sunt, eas religio so ritu nisi obseruauerimus, utiq; autorem nostrę religionis à nobis non magnum haberi testabimur: præsertim, quū illæ paucissimæ sunt, & facile parabiles, & suo nihilominus significatu efficacissimæ, quandoquidē in diuino & uiuifico sangui ne Christi sanctificatæ sunt. Sufficiunt nobis baptismus, & Dominica mensa, de quibus aperta testimonia ex scripturis habemus. Eas eīm ceremonias apud quoscunq; impollutas reperimus, una cum pura annunciatiōe uerbi Dei, nihil ambige mus Ecclesię Christi esse testes: & certi sumus apud eos esse oues Christi, nec à no bis abhorrere. Quin & in illis ministrādis, ea forma uti tutissimū fuerit, quæ citra fi dei charitatisq; iacturā fuerit Ecclesiæ plurimū conducibilis. Neq; eīm ullū adigen dum censemus, ad ritum quem nos obseruamus: quandoquidē tam uariæ Ecclesiarum facies sunt. Fortassis ubi res nostræ melius habituræ, & his adijcere ac adimere licebit: modo ea salua sint, quæ absq; dubio ab Apostolis fuerunt obseruata. Quis enim diceret Christi ascribi familiæ, eum qui non in nomine patris & filij & spiritus sancti, aut saltem in nomine Christi baptizatur? Et quis mensæ dominicæ participes dicet absq; Dominicæ passionis memoria, etiam si panem calicemq; be nedictum sumat? Illa igitur quæ à Christo præscripta, sacrosancta sunto. In cęteris spectemus ad utilitatem proximi. Sanè si commode fieri posset, optarem nos uniformem seruare ritum. Absit tamen, ut quempiam lege oneremus. Verū unctio uos de his erudiat. Hic nobis religionis puritas multos excitauit hostes, quos,

quoniam

A quoniam uerbo Christi erudiri nolunt, curare nequaquã debemus: armemur autem aduersus eorũ insidias, spiritualibus armis. Exosi enim sumus Catabaptistis, Lutheranis, & Papistis. Cauendum igitur nobis, ne fermento suo synceram fidei massam cõspergant. Fieri potest, quod pleriq; etiã ex eis pure sentiant: sed libellis suis contra nos declarant, quod de sacramentis nequaquam ut oportet sentiant. Catabaptistarum præcipuum dogma est, Irritum & inutilem esse baptismũ puerorum, exiguntq; ut denuo tingamur. Quomodo illis morem geremus? Nũquid omnes non retinctos, qui pueri baptizati sunt, à corpore Christi separabimus: & condemnabimus, licet Christi nomen uariè confessi sint? Hoccine fuerit cõgregare cum Christo, innocentes pueros à populo Dei submouere? Experti estis, quos dogmatistas habeant: utiq; nõ tam sapientes, quàm sapientiæ ostentatores. Et quoniam in simpliciorũ domos irrumpunt, utile fuerit, ut in promptu habeatis locos cõmunes cõtra illos. nam & illi suos habent, quos optime tenent: nempe, de pueris nõ baptizandis, de magistratu an possit esse Christianus, de Apostolorũ imitatione laborando manibus, & euangelizando per totum orbem, de non iurando, de pœnitentia. Et ex dogmatis liquescit, quarum rerum præcones sint, & quã nihil illis curæ gloria Christi. atq; adeo reperti iam sunt, qui Christũ Dei filium naturalem esse negent: ut appareat liquido, quo spiritu agantur. Iam de baptismo paruulorum hoc obiter monuerim. Quum ubiq; scriptura sinat pueros Christianorũ in populo Dei, ac testet̃ ad regnum Dei pertinere: neq; hoc negare poterunt Catabaptistæ, nisi Christigenas pueros Iudæorũ infantibus deteriores efficiant: quur ipsum sacramentis fateri nolumus, quod uerbis contestari non erubescimus? Neque inficias ire ualemus, Christũ qui abstulit peccata mundi, etiam pro illis sanB guinem suum preciosum fudisse: quare igitur tanti mysterij symbolum illis non cõmunicandum? Atqui contentiosuli isti hæc non spectant, sed exemplis nituntur eorum qui adulti baptizati sunt: tametsi nihil illis probare possint. Scripturam enim afferre debent, qua cauetur, infantes à populo Dei alienos, neq; symbolo nobis accensendos. Quando autẽ illam suppeditabunt eis Apostoli & Euangelistę? ad græcas nimirum Calendas. Sanè illorum sententiam minime confirmat ordo uerborũ apud Marcum: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Haud difficile enim fuerit opponere uerba diuerso ordine posita: ut est illud ad Rhom. 10. Si cõfessus fueris ore tuo Dominũ Iesum, & credideris in corde tuo, quod Deus illum excitauit à mortuis, saluus eris. An non hic prędedit confessio, & sequitur fides? Et nõnne baptismus, propter Christi confessionem est? Iam si pueros cõtendant prorsus fidei expertes, & inter diuina humanaq; non posse discernere: dicãt et hoc, Num propterea à gratia Christi exciderint? num propterea spiritus sanctus illos auersetur? Negemus igitur & dormientibus adesse Domini gratiam? Non'ne et Dauid peccator aliquo modo Deo amicus erat, & multo gratior quàm Saul prophetizans? An fortassis ideo puellos reijcimus, quod incerti simus an in gratia perseueraturi sint? Hic nobis amplior foret contra baptismum adultorum loquendi occasio. de quibus non solum incerti sumus, an odio uel amore Dei digni sint: sed & longe maiora de eis nobis promittere poterimus, quàm de grandibus, quod hos peccandi consuetudo facile ad pristinum uomitum trahit. Atqui ista alibi conuenientius tractabũtur. In re Eucharistiæ cum Lutheranis aliquanto plus negotij est, utpote in disputando & scrutando scripturas exercitatioribus. sed & hos ne timeamus: multis nominibus nobis patrocinat̃ analogia fidei, quæ uult eam ueram esse fidem, quę sitim animarum nostrarum sedat, omnibusq; bonis nos ditat. Id quum assequamur, credendo in Iesum crucifixum non: implendum erit in alia manducatione corporis eius. Ad hæc, quoniam fides habet con-

Hostes Euangelij renati.

Catabaptistæ

Paruulorum baptismus.

De eucharistia

C figurandum nostrum humile corpus corpori claritatis Christi: nostrũ autem corpus ita uerum resurget, & ad cœlos conscendet, ut & loco circumscribatur. Iam qui corpus Christi in pane locant, sine circumscriptione hoc faciũt,& uolunt corpus Christi incircumscriptũ alicubi esse. at id ueritati corporis repugnat: & consectaneum foret, etiam nostrum corpus gloriosum, fore eiusdem generis corpus. Exponunt nonnulli ex eis, Hoc est corpus meum: id est, sub hoc est corpus meũ. Si circumscriptiue & localiter hoc dicere uolunt, unde similem nobis tropum allaturi sunt? Verum panem esse monumentũ passionis dominicæ,& ipsa Domini nostri Iesu Christi expositio confirmat, dicentis: Hoc facite in meam cõmemorationem. Et Paulus, qui clarius interpretatur: Quotiescunq; manducaueritis de pane hoc, et de calice isto biberitis, mortẽ domini annunciabitis donec ueniat. Quin & ratio Pascha tropum facile explicat, monetq; ut de sacramentis tanquam de sacramentis loquamur. Hic plaustra nobis offundunt contumeliarũ & calumniarum, inter quas pręcipuę, quod corpus Christi uerum dicamus figuram corporis, auferamusq; plebi uerum corpus Christi. Vtrunq; uanissimũ esse, facile indicauerim. Non enim qui serpentẽ æneum figuram dicit Christi, & Christum figuram esse dicit: ita qui panem figuram dicit corporis, non corpus propterea figuram dicit, sed panem ipsum. Item uere dicitur fidem alicui dedisse, & falso negatur dedisse, si quis promittendo cuipiam dexterã porrexerit, & audiat: Dextera est fides: quamuis nõ sit substantialiter fides, neq; in manu, uel in annulo sedes fidei sit, sed in pectore potius. Certus autem sit qui dextram accipit, de fide, quum dextra symbolum fidei sit. Ita nos quoq; quum sciamus Christum affirmasse de pane, quod sit corpus suum quod pro uobis & nobis datur: minime hæsitemus, quod pro nobis corpus mortuum sit, & proinde gratias agentes spiritualiter reficimur, uereq; manducamus carnem Christi: cuius carnis spiritu, quia caro nostra facta est, uegetamur: insuper & per eam æternam uitam nos indepturos confidimus, sitq; panis

Dextera fidei symbolum.

D quem frangimus uere cõmunicatio non solum corporis Christi, sed & participatio uitæ ęternę: quemadmodũ & manus qua promittitur fides, uere & recte fides appellatur. Et qui manum porrigit, fidem offert & auxilium. Viderint igitur obtrectatores nostri, quàm Christianè agant nobiscũ, scriptis suis nos traducentes, quasi & Christo & Christianis uerum corpus auferamus: quum tamen ad hoc unum enitamur, ut pure ac religiose de sacramentis loquentes, crassos ex hominũ pectoribus errores auferre studeamus. Atqui Christianorũ & non arrogantiũ est, surda aure conuiciorum moles transire. Vix enim uanius loqui possent, sicut & quum dominicum panem dicũt, nobiscum esse cõmunem panem. Riderem, nisi plusquam Sardous risus esset. Quis enim manum fideiubentis simpliciter pro manu habet? Cæterum ne perturbemur. Absq; omni dubitatione apud filios lucis ueritas & perrumpet & uincet. Aduersus Papistas leuius certamen est, pueriliter enim scripturas tractant, si tamẽ pro dogmatis suis scripturas afferũt. Vnde enim docebunt, cœnam domini sacrificiũ in canonicis literis appellatam? & unde contra fidem, nouam pro peccatis uiuorũ & mortuorũ satisfactionẽ inuehent? quum Christus unica oblatione perfectos effecerit in perpetuum eos qui sanctificantur. Ludant igitur interim allegorijs, quas sibi somniant: sed neminẽ Christo deditum mouebunt. Afferant & pro suo purgatorio, pro suis idolis, pro diuorum intercessione, pro suo impuro cęlibatu, solidi quippiam ex diuinis, ut ad ipsos redeamus. Verum antea ad ecclesiam confugient: sed qualem ipsi fingunt, ad uerbũ Dei aures obturantem: & tuebuntur se consuetudine. quæ si manifestandæ ueritatis uia iusta est, nihil impedit quin & Iudæorum pertinatiam uti sanctissimã afferamus. Taceo aliam Satanæ armaturam, mendacia, proditiones, blasphemias, cędes: quę probant,

A probant, cuius nam spiritus quicq̧ sint. Cincti igitur tot hostibus, memores simus, cui testimonium perhibeamus, & ueritatem summo loco colamus. Ab aratro ne respiciamus, sed usq̧ in finem perseueremus. Quocirca & cõcordię maximã gera mus curam, & quicquid ad fouendam charitatem attinet, utrisq̧ manibus sectemur. De ceremonijs si fieri posset, uniformi ritu peragendis, satis monui. Vellem item & frequentes conuentus inter uos haberi, in quibus fraternam correptionẽ mutuum exercentes illam summa gratitudine suscipiatis: imò sic innocenter uiuere studeatis, ut nullus in alio quod uere taxet, reperiat. Veruntamẽ ut homines sumus, ita & admonitionibus egemus. Sumus enim interdum pro terrenis impendio solliciti, utinam non & auari: nunc tepidiores ad asserendũ Christum, utinam non & desertores: nunc ad impinguandum corpus quàm ad saginandam mentem propensiores, nunc in sermonibus parum circumspecti ac graues; quę tamen omnia uerbum Dei dehonestant, & tarde à nobis ipsis deprehenduntur. Itaq̧ in conuentibus uestris, inueniat charitas quod agat. Nam & scripturas indagare licet: & tum doctiores, alios fideliter erudiant: minus autem eruditi, alios nõ minus libenter audiant. Non enim omnibus par est gratia. Profecto si Dominus mihi & symmistis meis spiritualium donorum quippiam communicauerit, & nos consulueritis, alacres impartiemur: & oramus, ut pro fratribus germanis nos habeatis, orantes pro nobis, id quod & uobis pollicemur. Non est enim res in tantis periculis, insidijs, machinationibus, & persecutionibus æque necessaria, atq̧ sincerę preces, ut Dominus satanam conterat, & lucem ueritatis suæ toti mundo irradiare faciat, regnetq̧ ipse gloriosus in secula, Amen.

IOANNES OECOLAMPADIVS CVNRADO SOMIO *Vlmensium Ecclesiastæ.*

B SALVE in Christo, Dilecte Frater. Redditæ sunt mihi, Basiliensisq̧ Senatui, suæ utriq̧ literę: quæ me isthuc uocant, ut assim consilijs, in quibus de dogmatis ceremonijsq̧ agetis. At ubi sunt literæ tuæ? Nisi tabellio indicasset, sibi fuisse accelerandum, nisiq̧ perspecta esset uestri Senatus integritas, quid non suspicarer? Cæterum bene habent res. Ipse calcaribus etiam hebetibus extimulor. Senatus meus, uestro etiam in maioribus morem gereret. Itaq̧ ad iter me accingam, uolentibus exhortantibusq̧ dominis. Soliciti tamen & anxij sunt mei, ne pericliter: uellentq̧ scire, qua uia tutissime isthuc deducar. Curabis igitur apud amicos, ne hoc negligatur: sat enim adhuc temporis superest. Ipse interim uisitabo Ecclesias nostras, quæ in agro. Tu & Dominum ora, & opus urge. Vale. Basileæ, Aprilis die 28.

IOANNES OECOLAMPADIVS GVLIELMO FARELLO *suo Fratri, Christum Aquileiæ docenti.*

SALVTEM in Christo. Ecclesię nostræ statum, mi Farelle, Damianus hic noster felicius ore, quàm ego calamo, significabit. Tu strenue pergito, neq̧ cunctatione nostra offendaris. Scis quàm sit exasperans hæc domus, quamq̧ tepida, nomen habere cupimus, quasi eximie Christiani: sed interim huius mundi amicitiam, plus quàm gentes ipsę requirimus. In templo S. Martini & Augustinianorum missa prorsus abrogata est, etiam accedente Senatus consensu. In templis alijs friget, & ab ipsis aduersarijs negligi incipit: nihilominus pientissimi illi homines uarijs artibus obtinuerũt, ut quasi iubentibus dominis Senatoribus, ad pium illud opus Missarum astringantur. id quod nos patienter ferre cogimur: quandoquidẽ propter hypocrisim populi

C populi, itales meremur Principes. Faxit Deus, ne deteriora sequantũ. Nullã enim occasionem Satan negligit. Verum id te ne terreat: nouitio Episcopo, nuper in urbem ingresso, sic gratulari debebant stipendiarij sui. Habeo nunc in manibus Cyrilli opus uertendum, quod ille contra Iulianũ apostatam scripsit: quo me interim oblectabor (siquidem recte labor ingens inter delitias cõputari potest) donec uideam quid monstri pariant mysteriorũ ignari doctores, qui adhuc magis minantur, quàm nos impugnant. Vtinam Dominus Ecclesiæ suæ pacem aliquando concedat, ut in repastinato agro, & à zizanijs uindicato, purum semen, quod multum nobis fructum proferat, seminari queat. Te precor bene ualere. Curabo posthac, ut per Berchtholdũ, si quid noui acciderit, tibi significẽ. Ora pro nobis Dominum. Basileæ, 8. Octobris.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS VVERNHERO STEINER *Tugiensi, amico suo. S.*

NIHIL est, charissime Vuernhere, quod magnopere te scire referat, quàm quod negocium Christi bene habet, apud urbes etiam inferiores, eas uidelicet, quæ Rheno adiacẽt: id quod ex bibliopola nostro, ex nundinis Franckfordiensibus redeunte, didicimus. Admonuit amicus quidam integer, quod Episcopus Constantiensis & Ennius Verulanus, grauibus insidijs me sint petituri. Ego uero (ne metuas, hoc dico non ut iactem) si insidias fuissem uériturus unquam, non tam cõstanter suscepissem Euangelij prædicandi prouinciam. Hic est frater iste, de quo dicebam tibi, quem ij quibus cum diebus aliquot habitauit, planè stolidum esse prædicant, sed probum. Tu, posteaquàm beneficium tuum in eum contuleris, admonebis ut Argentinam uersus se dirigat ad amicum suum. nam si ad nos redierit, metuo ne
D insigni aliqua stultitia sese notet. Vale, & seruet te Christus incolumem. Ex Tiguro. 14. April. 1523. Saluum iube nostro nomine. N. nostrum in Christo fratrem: & nostris uerbis admone, ut omnia cum modestia agat. certior enim factus sum per amicum quendam, eum nonnunquam importunius negocium Christi aggredi. Quod equidem nõ improbarem, imò uerius laudarem, si apud eos esset qui non offenderentur. at cum secus habeat, per Christum oro, ut opportune cuncta & consulte agat. doctus est satis, feruet satis, modò se & alios etiã seruet. Salua sit postremo tota Ecclesia Christi, quæ apud uos est.

IOANNES OECOLAMPADIVS GVLIELMO FARELLO APVD *Aquileiam Bernensium, Christum docenti, suo charißimo fratri.*

GRATIA & pax à Christo. Hunc mi Farelle, hominem quidem ignotum mihi, sed, ut apparet, utilem aliquando in ministerio Christi, ad te transire iussi, & tuo consilio rationem uitę ingredi. Gallus est Metensis, & cupiuit hic seruire: at ego non uideo, qua ratione illi prouiderem. Placuit igitur id consilij, ut te accederet, et nummos quos hic insumpturus erat, tecum insumeret, donec Euangelij rationem uberius cognosceret. tametsi ignorem, quantum ipse profecerit. Porrò si ignoras, notum tibi esto, Dominum mihi pro defuncta matre, sororem uxorem dedisse, satis Christianam: pauperem quidem, sed honesto loco natam, uiduamq́ue: & expertam crucem aliquot annis, quam uellem equidẽ natu maiorem. sed nihil iuuenilis petulantię hactenus in ea apparuit. Tu ora Dominum, ut felix ac diuturnum sit cõiugium. Cęterum res nostræ hic semper in eodem statu sunt: impedientibus nos his, qui te ui et factione sua olim hinc exegerunt. Plebs bene habet. Cęteros indignos tanta cœna, quid

A na, quid mirum si non habeamus fratres? Non multi diuites, non multi sapientes Christum sequuntur. Anabaptistæ hic plerique resipuerunt. Ezechiel propheta me nunc exercet. Vale, Basileæ 22. Martij.

IOANNES OECOLAMPADIVS CONRADO SOMIO PIENtissimo ac probatissimo ministro Christi, apud Vlmenses, dilecto fratri.

SALVTEM in Christo. In tanto rerum disturbio, mi Frater, nulla nõ minantibus aduersarijs, sæpenumero & tui, & Ecclesiæ tuæ memores sumus, quotquot hic Christum docemus. Tibi minus: illi ut infirmiori, & Cęsarianam potentiã magis quàm diuinam stupescere & admirari solitæ plurimum timemus, ne tota (ut aliæ quędam) retrocedat. Tibi cõstantiæ ac fortitudinis spiritum precamur, ut pastori, & eximio seruo Dei. Hærendum erit, quandiu licebit innocenter. Proficimus enim nonnunquam, etiam ubi minime proficere nos arbitramur: proditque cum incremento, supra opinionem multiplici, desperatum semen. Nisi omnia fallant, Satan multum repugnans, in suum ruit interitũ, nisi sponte à Fratribus recipiatur. Quantum ego prophetias patrum sanctissimorum intelligo, non promouebit Antichristi conatus, quantum nititur: & mire exercendus est populus Dei. Quod si omnino indigna est uerbo Dei urbs tua, & seruari nequit in officio, alioque migrare cogeris: fidenter agito, memor promissionũ Christi, et quã nequeat mentiri Magister ac Dominus. Sunt et alibi domus, & plenitudo domuũ. Sunt fratres et amici, quos Dominus excitat. Et ego sanè pro mea paruitate, quod per charitatẽ tibi debeo (ut de ueteri nostra consuetudine taceam) ne aliquid intermittã, probe studebo. Vale, & esto constans: Basileæ 18. Augusti.

HVLDRICVS ZVINGLIVS PETRO GYNORAEO VIRO pio ac docto nunc Augustæ apud Sigismundum Grinium agenti, fratri suo in Domino Charissimo.

B GRATIAM & pacem à Deo per Iesum Christum. Non potuisses animi tui in me candorẽ gratius probare doctissime Petre, quàm pia ista solicitudine, qua putauisti nonnihil referre ut Eccij (non dicã audacis aut mali, sed ne hominis quidem: Hominem enim quid attinet uocare, qui humanitatis omnem sensum exuit?) blactimenta mature habe- *Missa fuit in Augusto. Anno 1526.*

remus. Temporis enim occasio summa est. Debemus tibi pro ista opera plurimũ: non hercle quod animus sit homini impijssimo occurrendi, qui sic ebrius est, aut forsan epilepticus, ut in medio sermonis curriculo sibi excidat. Id quod uel uno isto patet exemplo, quod primo intuitu deprehendimus: (Solemus em̃, quum uel non uacat, uel piget librum à carcere ad metam percurrere, ad catastropham aut epilogum conuerti) quod ante finem libri de sacrificio missæ ad hunc modum posuit: Sed has uentositates hæreticorum non pertimescamus. nam non opus erat iactatores illos trilitteros Hebræos (disperеam enim si Zuinglius duas primas litteras Byblıæ nouerit secundum idioma linguæ Hebrææ, quam ita tumide iactat) secundum Hebraicam ueritatem legi in Genesis, quod protulerit uinũ & panem: nam & Bybliæ nostræ Latinæ omnes sic habent. At uero Melchisedech rex Salem proferens panem & uinũ, erat enim sacerdos Dei altissimi, &c. Vide primũ quot hic barbarismi ac solœcismi in tam breui sint oratione, quibus liquido deprehendimus hominem nullam grammatices partem non ignorare, tam apud Græcos quàm Latinos. Deinde cur obmisit istum infinitiuum, qui necessario sequereť hoc uerbũ, opus erat. Postremo in Genesis oblitus est, libro. Taceo uentositates, litteras, Byblia, Bybliæ, per v, quę audio non admissa esse calcographorum oscitantia, sed

C tia, sed autoris ignorantia. Quod autẽ ad meam Hebraicarũ literarum inscitiam pertinet, ego mihi eam nunquam sumpsi: nec grauiter, credo, quisquam feret inscitiam adeo peculiarem omnibus, ac familiarem, obijci. Quanto iucundius esse putas, cum nobis tam sinister & ater homo inscitiã eius rei obijcit, ad quam ipse nondum sic peruenit, ut iudicare possit? Postea quid opus erat ob tam insigne mendacium tam imprudẽtet sese diris deuouere, quod nesciam duas primas lineas (tam etsi ipse nesciat quid sit linea, μῆκος uidelicet ἀπλατής, ut Gellius habet: qua uoce indoctissimus Onager pro uersu est usus) Bybliæ secundum Hebraicam ueritatem, quum interea potuerim usq; ad quartum etiam uersum proficere, postquam didicit me adeò rudem esse huius linguæ? Perspicuum fit hac deieratione, quod omnes isti mentiuntur, qui dicunt Eccium, quum apud cõgerrones suos sit absq; alijs arbitris, solere quoq; non modo pontificem Romanum, sed Romam ipsam uilipendere. Nam nisi speraret umbram suam, posteaq; emigraret, Romani pontificis beneficio seruari: non temere diceret, Dispeream, si Zuinglius nouerit duas lineas: sed maturius deliberaret, antequam adeo periculose deuotioni sese dederet. Sed hæc interim ioco tecum. Quę sequuntur, seria sunt: ideo caue παιδιᾶς. Quũ disputatio Baden est habita, in qua tam nobiles fuerunt doctores, ut etiam Lusciniæ nomen habere nonnulli sint digni: sic est consessum, ut quidam, qui τῇ σκυθρωπότητι τοῦ μετώπου καὶ βαθύτητι τοῦ πώγωνος Heliam referret, uita uero Luciani Lapitam, non longe sederet à Fabro isto, qui specie ac moribus hoc suggerere potuit quod dicitur: Et quod de Helia scriptum est, uidelicet quod corui eum pauerint: ut barbatus Helias, Faber coruus uideretur. Cumq; aliquando Eccius, qui in suggesto nescio quas moles uerborum uolutabat, in Hebraicarũ literarum mentionem incidisset: Quid, inquit, Oecolampadi, Hebraicas uoces iactamus? Adeò dudum didicimus Hebraice loqui, ut fermè dedicerimus. Ac simul magnum co-
D dicem ante se habens, stridet quiddam Hebraicum, si uultis dicam etiam Græce ac Latine. Hic non forte fortuna quidã aderat, cui semper suspecta fuit Eccij complicumq; procacia, qui tum non longe ab Helia & à Coruo sedebat. Cumq; Hebraicam istam, Græcoq; Latinam cantilenam finijsset Eccius, ac librum è suggesto demitteret ad manus Corui, ratus ille noster quod res erat, nimirum esse glossis, ut uocant, interlinearibus fartum: occurrit, officiosus futurus scilicet, ut librum exciperet, ac in struem librorum (quam isti tantam habebãt, ut decem lacertosi baiuli ægre simul tollerent) reponeret. At obstitit Faber, ac librum clausit. Annuit ergo Petrus iste formidolosus (erant enim omnia metu plenissima) discipulo isti, qui notus erat pontifici, ut sumptũ librum adperiat. obtemperat homo, librumq; explica: ibi adparuit insignis ista promptitudo Eccij. Fuit enim exemplum Hispanicum, quod ipse nondum uidi, habens Hebraica, Græca & Latina, sic unum alij imposita, ut nobis olim pueris Catonis moralia Germanica expositione intra uersuum spacia posita circumferebant. Sic deprędendit bonus iste uir doctissimorũ doctorũ promptitudinẽ, quam nostri mirabant perinde atq; pueri Iunonis auem. Vides hic cur meritò ignorantiã nostrã Eccius exibilet. Loripedẽ eñ rectus deridet, Aethiopẽ albus. Ipse eñ sic trilinguis est, ut omes treis legere possit, ac sese coram rudibus doctissimũ prędicare nõ pręstare. Noluit eñ, uehemẽter à Senatu nostro inuitatus fide publica, Tigurũ ante bienniũ uenire, ac nobiscum conferre. Sed nũc Baden scribit nos uenire noluisse: nõ alia puto causa, q̃ ueritus, ne ipsum Gręce sibilantẽ, aut Hebraice stridentẽ intelligeremus: Baden arbitratus est se nactũ esse, qui ad precationẽ eius possent dicere Amen. Sed iam ab his serijs ad alia transeamus. Hoc tantũ addito, quod Berna, Glarona, Basilea, Scaphusia, Abbacella, & Sanctogallũ nihil sciunt de cõmendatitijs istis, quas domũ retulit ad Baioarię

regem

A regem. Arbitror aūt nec reliquos pagos, nisi forte paucos, aut certos saltem homines. Balthasar iste, de quo nonnulla per epistolam, sic egit apud nos. Elapsus ex oppido Vualdshuot, Tiguri apud uiduam quandā subijt. Senatus ubi id resciuit, suspicatus hominem idem monstrum aliturum, quod reliqui Catabaptistæ, eò quòd clàm in urbem irrepsisset, stringi hominem iubet, ac in prætorio libera custodia seruari. Post tertium uero, quartum, aut nescio certò quem diem, iubet subitò Engelhardum, Leonem, Myconium, Sebastianum, Megandrū, alios, & me adesse: ubi uenimus, exponunt qui è Senatu ad hoc constituti fuerant, Quomodo Balthasar dudum literas ad se dederit, quibus polliceatur se Zuinglium suis scriptis superaturū de baptismo. Quid multa? Congredimur. Ibi obijcit cæcus homo, quod ante annos aliquot de Catechumenis docendis tradideramus in libro sexagintasepte Conclusionū, non enim intellexerat nos isthic in hoc esse, quod pueri etiamnū æque atque olim fidei rudimenta doceantur: quod ipse ad baptismum retulit, parum prudenter: quasi dixerim meum esse consilium, ut mos non tingendi infantes postliminio reducatur, cum ego de more imbuendi pueros fidei rudimentis locutus sim. Vbi se hac parte uideret errauisse, blandulus fuit. Processimus post multam cōflictationem, in qua testamentum istud perpetuum agnoscere nò luit. Ventum est ad caput secundum Actorum, ex quo probaui, Christianorum liberos inter principia censos esse ad Ecclesiam. cumque multa responsaret, ad claram atque disertam responsionē eliciebam, ut diceret, an ne concederet pueros istos in Ecclesiam fuisse, nec ne. at nequicquam, omnia tentabam. Ibi ingenue fateor, cum & istum locum 1. Corinthiorum decimo, Patres nostri omnes in Mosen baptizati sunt, & c. admouerem, ad compellendum eum, ut agnosceret pueros contineri, etiamsi eorum nulla prorsus mentio fiat: illeque nollet dicere, uel non, uel etiā, me uehementius inuexisse in hominē: sed non alia re, quàm quod Catabaptismo

B suo miseros ciues suos traxerit in dissidium, quod iam ipsos perdiderit. Hoc ad magnum temporis modum ubi durauit, sic homo redargutus ac superatus, artem nòuam orditur: postulat ut Leo, Myconius, & Sebastianus sibi dentur, ut cum illis solis conferat. sperabat arrogans homo, istos ad se blandiloquentia sua pertractutū. At ubi neque sic uidet procedere consilium, eosdem iterum impetrat, ac post multas uersutias huc descendit, ut dicat se recantaturum. Id autem Senatus non cogebat, nisi non uoluisset ab urbe abire: nihil enim grauius statuebat in eos, qui catabaptismi causam deserere noluissent, quàm quod relegaret. Veniunt interim Legati imperatorij, postulantes hominē ad supplicium: qui eis breuiter negatus est, per legem qua cauetur, ut qui ob aliquam noxam ciuis in neruum conijciatur, ob eam solam reus fiat. Sic peccauit in hominem istum Senatus, defendit ab impetitione Cæsaris, tanquam ciuem. At hic succurrit, eum fuisse in neruo, antequam in liberam custodiam sit positus: utcunque res habeat, liber tum erat, cū congrederemur, diuque postmodum in Prætorio liber adseruatus fuit. Scribitur ergo reuocationis forma, non ex præscripto Senatus, aut quorumcunque, sed sua ipsius manu. Cunque ipsam in templo, cui Abbatiæ nomē est, prælegisset, finito sermone, quem nos ad populum habueramus, protinus abnegat reuocationē coram tota concione: occasionemque dicendi nactum esse putans, multa adducit contra baptismū infantium, et Catabaptismum munit. Hic fama constans fuit (sed ego diuinationem arbitror) clam cum hoc doctum esse, quo motus aliquis fieret: Spem enim habebant, me protinus absoluto sermone abiturum. Conijcitur denuo in neruum, tenetur isthic mensem, aut longius. Ibi tandē sic ait: Dicit se prorsus ignorare, quod reuocationem uiciauerit: ac si aliter sit locutus, quàm promiserit, se aliquid à dæmone passum esse. Concinnat nouam reuocationem. Nos ad amicos ubique adcur

Aa 2 rere,

C rere, orare, ut misericordia homini impertiatur, detur'que Senatus: datus est. Offeren-
tique sese ad palinodiã, decretum per misericordiã, ut disertã reuocationẽ faciat: qua
facta, ocius è finib. facessat. Hic ego, ego inquã, Engelhardũ, Leonẽ, Megandrũ,
coëpiscopos adeo ac oro, ut pro homine precib. uelint apud Senatũ nobiscũ inter-
cedere: nã si protinus post reuocationẽ eijciatur, periculũ imminere homini, tam
ab Heluetijs nostris, quàm à Cæsare. Audiuit Senatus preces nostras, ac post reuo-
cationem quam ex animo facere simulabat, quum nihil minus esset, spacium la-
tendi immerenti dedit, donec occasione inuenta, tutus abire posset. Qua data, per
Senatorem quendam, uirum in Euangelio Christi fidelissimũ, ablegatus est clàm,
ut eius abitionem ne ciues quidem senserint. Vide mi Petre, quo candore simus
hominem prosequuti, quaque perfidia nobis responderit. Nam ut primum Con-
stantiam uenit, apud ministros uerbi sic nos calumniatus est, uictoriamque suam de
Catabaptismo iactauit, ut nesciam an nullos in odium nostri traxerit. tam incauti
sunt quidã ad hypocrisis deprehensionem. Nos omnia dissimulauimus. Abiens,
bonos istos uiros sic mouit, ut decem aureis eum donauerint: quum ipse plus au-
ri secum, aut cum uxorcula habeat, quàm omnes isti argenti. Sic abutuntur nostra
simplicitate, qui pietatis simulatione quæstum faciunt. Verum quod homo iste
usque adeò me proscindit, mirum non est: uidit enim ab initio nos ab illius animo
ac moribus abhorrere. Nos dexteritatem spectamus in homine, ac mediocrita-
tis studium: In eo autem homine (falli cupio) nihil quàm immoderatã rei gloriæque
sitim deprehendisse uisus sum ipse mihi. Proinde susque deque facio, quicquid iste in
aurem alijs de nobis susurret. Hoc certe dubium non est, eum Comici istud imple-
turum esse: Hàc non successit, aliâ adgrediamur. Extinguat omnipotens cœlesti
rore hunc æstum gloriæ, qui in cordibus quorundam feruet. De eo uero, qui con-
tra nos tam Germanice quàm Latine scribere περὶ τῆς εὐχαριστίας dicitur, puto te pa-
D rum esse sollicitum: nulla enim in re possumus certiorem nobis polliceri uictoriã.
Nolunt quidam fellis impatientia patientiam nostram ferre, quam tot petiti contu-
melijs, satis arbitror pijs omnibus probauimus: ac non aliter, quàm fœminæ (ad
quarum iracundiam cum non mouearis, furiunt) isti sæuiunt. Incident ergo εἰς με-
λάμπυγον aliquando. Tam longã aliquando ocium nactus epistolam scribere po-
tui, qua ueterem, sed quid ueterem? æternã uideres amicitiam nihil remisisse. Leo
ualetudinarius fermè est. Summa est inter omnes, qui uel uerbo, uel lectionibus
presunt, concordia. Pellecanus uxorem duxit. Collinus, ac Ioannes Ammianus le-
ctioni Graecanicæ præfecti sunt, optimi doctissimique iuuenes, quos ambos tibi ar-
bitror esse notos. Oecolampadius tam corpore quàm animo magis ac magis ua-
let, Deo sanctissimum hominem utrinque saginante. Augescit ubique Euangelium.
Vale: ac Sigismundum patronum tuum nostro nomine saluum iube. Vrbanum
item Rhegium: ac admone propediem libellum nostrum de Originali peccato ha-
biturũ esse, quem ad eum scripsimus. Tiguri, pridie Calendas Septembris. 1526.

IOANNES OECOLAMPADIVS BVCERO SVO.

SALVE in Christo. Gratulor incolumem te redijsse domum: utinam
salui redeant & Sturmius, & Pfarrerus, uiri optimi. uerum deducet
etiam illos Dominus. Bellum cum Allobrogibus sedatum nunciaт,
ignoramus quibus conditionibus, nostris nihil aduersi accidit. Quin-
que Pagorum Heluetij pecuniam suam numerarunt, & cõcordiam
cum alijs redintegrant. Lecta est epistola nostra in comitijs Badensibus, quam
Zuinglius, cum Tiguri essemus, nostræ ciuitatis concionatorum nomine ad-
ornauerat. & Capito, charissimus frater, isthuc retulit: sed paruo, ut uereor, cum
fructu.

A fructu. fastidiunt enim tam sancta. Verum de ea re si quando conuenerimus, ut futurum confido, quid faciendum, inter cætera deliberabimus. Verum quod ad ministerium nostrum attinet, id gloriæ duntaxat ambio, ut fidele sit, & fructuosum esse queat. Fidele non erit, si quid omittatur eorum quæ constituit Christus: Fructu carebit, si despectius fuerit, nulla que prorsus autoritate fultum. Qui ad solam uerbi uim, & uitæ sanctimoniam respiciunt, superiores sunt, quàm qui legibus arceantur. In ouilibus nostris sunt & infirmi, & ualidi: illorum, quàm horum maior nobis cura. In causa uero excommunicationis, ministris Ecclesiæ, id est, Ecclesiæ, suum ius saluum, & claues concessas relinqui postulo: id quod apud nullum Christianum uideri indignum arbitror. Iam dogmata nonnulla nulli præscribo: facilis tamen sum ad recipienda ea, quæ fidei non contradicūt; officijq́ nostri esse censeo, ijs qui sanæ doctrinæ repugnant, contradicere. Quare audirem eum, qui negat filium uel coætaneum, uel consubstantialem patri: nosq́ interim ut blasphemos reijcientem? Ad hæc, quid debeo illis, qui ueraciorem & diuiniorem Aristotelem, Mose uiro Dei, prædicant in conuiuijs, & tantū non contendunt? qui mallent nos mansuetos & mutos, quo illis sua blasphemia felicius succedat. Gratiæ Christo, qui mihi alioqui plus satis simplici, aliquid contulit in spiritibus internoscendis. non omnes probo, quibus amicus sum: nec omnes odi, quibus austerior uideor. Porrò persuade tibi, & nobis curæ esse, ut & amicos retineamus, & Ecclesiæ thesaurum, ueritatem, non amittamus. Heri dicebantur tumultuari Episcopales agricolę in Lauffental, iuncti ciuitati Basiliensium. Christiano fœdere, etiam ciues quidam in procinctu erant, ut illis se coniungerent: Cæterum prudentia Senatus nostri uel sedatū, uel sedandum confido tumultū, si quis

B glíscat. Bene Vale: Et cura ut matures, quæ ad concordiam cum Luthero pertinent. Basileæ 25. Octobris. 1530.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS CHARISSIMIS IN CHRISTO *Fratribus Cunhardo Somio & Symperto N. Vlmensium & Memmingensium Euangelistis.*

GRATIAM & pacem à Domino. Quod, charissimi fratres, aliqua trepidatio uestros subit, admirari nolite: Pars enim in fide reuera etiam num est, pars rerum humanarum imperita, pars uero à ueritate non modò aliena, sed etiam abhorrens. Hinc noui nihil fit, si consilia capiuntur interdum non satis firma: si à cœptis pedes referuntur: si cum hoste quoq; colluditur. nam in tanta ingeniorū ac sensuum diuersitate nasci uniforme ac solidum consilium qui poterit? Verum tametsi humanum corpus ab ossibus, neruis, costis, deinde à cute, carne, uenis, ac sanguine consideremus: iam & huic metui remedium inueniemus. Est pondus carnis, cutis, ac sanguinis longe maius, quàm neruorū & ossium: sed nihilo secius pondere ac mole sua nihil sunt, nisi horum robore ueluti fulcris ac stamminibus eriganť & ferantur. sed neq; ista fulciunt aut surregunt, nisi spiritu uniuersa animenť: ut sic primū sit animus, secundum ossa & nerui, postremum caro & sanguis in humano corpore. Ad hunc modum res nunc habent. Teneri in fide homines, inexperti & irreligiosi, imbecillis caro sunt, nihil quàm uoluptates et iners ocium adpetentes. Verè pij tum prophetę tum populares homines, & si pauci sunt, ueri tamē ac integri sint dato: iam non aliter tam imbecille corpus sustinebunt ac fulcient, quàm ossa & nerui carneam istam massam. Tunc autem & ij ualidi ac uiuaces erunt, si spiritu Dei animentur. Eat nunc, & Euangelio metuat, qui hoc pacto uideat Ecclesiam esse instructam. Nunquā enim tam bene cum Ecclesiæ corpore actum est, ut nulli essent infirmi,

C Imperiti, & hypocritæ in ea. Quod si ista nunquam defuerũt ei mala, & tamẽ semper creuit, stetit, stabitq́: non erit nobis ne cogitandum quidem, quod spiritus ille cœlestis non sit corpus suum Ecclesiam animaturus & fulturus. Id autem per neruos & ossa, quæ uos estis, cum senioribus & popularibus, qui de Ecclesijs uestris Domino fidunt. Ego perpetuò in ea sum sententia, Pontifices bellũ ferre non posse. sciunt enim urbes, oppida, & arces suas, etiamsi essent munitissimæ, seruari tamen oportere ijs, qui maxime perditas cupiũt: Adde quod pleraq; illorum prędę, direptioni, & incendio sunt exposita, quæ ipsos omnia non fugiunt. Cum uero adeò minaciter imminent, confidentia & calliditas est, non consilium quod ex animo proficiscatur. Putant etiam Cæsarem sese sic ducturos esse, ut quicquid suggerant, ille comminetur. Cum ergo sperant nos ita esse dissidiosos, ut tametsi plurimi inter nos sint qui magno animo laturi sint omnem fortunam propter religionem: non deesse tamen qui arte & opibus ualeant, ac in diuersum plebem possint trahere. Iam his minis credunt consore, ut quicquid Cæsar imperet, accepturi simus: & non temere sperant, si humana spectemus. Sed potentior est spiritus, qui suos animat. Hac igitur uia isti arti occurrendum est. Summa constantia confitenda est ueritas, promittendumq́ Cęsari officium debitum: si modo fidem nobis permittat illibatam, nisi uerbo Dei aliud docuerit, aut ęqua, libera, adpertaq́ collatione aliud euicerit. Si id facturum neget, iam dolere uobis respondebitis, Cæsarem sic à Pseudoprophetis seductum esse, ut credat se potestatem quoq; in animas uestras ac fidem illius habere, quam sibi nunquã quisquam aut pius imperator sumpserit: aut si sumpserit, nemo cõcesserit. Vltima igit potius experturos esse, quàm loco, ni Deus uerbo suo moueat, cessuros. Hic mihi credite, Pontifices manus ac pedes referent. Nam si Cæsarem, ut ui tentet impulerint, sciunt ante omnia se pessum isse. omnia enim sua direptioni sunt obnoxia: quæ ubi perierunt, adhuc pen-

D det uictoria. Sola igitur constantia soluetur hic nodus. Quod si mihi dicatis, uerisimile quidem esse quod expono, attamen obtineri tam firmum consilium non posse: Respondeo, posse, modò prudenter, amanter, & consultò uniuersa agatis. Romanum imperium, imò quodq; imperium, ubi religionem sinceram opprimere cœperit, & nos illud negligentes patimur, iam negatæ aut cõtemptæ religionis non minus rei erimus, quàm illi ipsi oppressores. Exemplum est apud Ieremiã. 15. ubi exterminium comminatur Deus Israëli, quod Manassem permisissent impunè esse pessimum. Deinde si sensim cœperitis personam Romano imperio detrahere, quomodo stultum sit hoc imperium agnoscere, quod isthic non agnoscitur, unde nomen habet. Perinde ac si nunc Pannones, Sophum Persiæ Dominũ, si regno pelleretur, suum Sophum facerent: hac lege, quod Persiæ aliquando Sophus fuisset. Ipsi autem Persæ iam longe feliciores essent quàm unquam, si hac tyrannide liberati, alijs hanc Aten & noxam misissent. Sic est Romanum imperiũ. Id autem quod subindico, non pro publica concione, sed in loco fieri oporteret. Nimis amantes estis rei Romanę. Quid Germanię cum Roma? Sed hæc oportet post longum tempus sperare, si pergimus sero sapere Phryges. Prudenter igitur ac paulatim agenda sunt huiusmodi, atq; cũ paucis, quibus credere possis quę ardua sunt. Postremo leue erit hoc consilium, quod sola constantia uidebitur superaturum esse. Sed nunc tabellio abiturit. Domino fidite: & memineritis, quod omnium quæ nunc uobiscum aguntur typus antecessit apud nos. Comminabantur Pontifex & Imperator: sed ut primũ consistebamus, iam sese recipiebãt in latebras suas astus & calliditas. 18. die Augusti. 1530. Epistolam potestis anonymã fratribus communicare, quibus tuto creditis. nam aliàs multa habeo, quod Romanum imperiũ, luxum, tyrannides, & calumniã in Germaniam ex Italia transtulit.

IOANNES

A IOANNES OECOLAMPADIVS BVCERO SVO.

SALVE. Domũ redij, itinere per Constantiã facto: ubi die uno quieui, exoratus ut illic concioner, & datus est mihi comes itineris Conradus Zuuiccius. Salua domi omnia repperi, præter disciplinam Ecclesiasticam, quæ minus seueriter seruata: sed iterum arrecti sunt censorum animi. Triginta coronati mittuntur pro Zieglero, quorum quindecim uestra liberalitas numerauit: sex miserunt Tigurini, nostri nouem additis summam impleuerunt. Capito scripsit, librum de trinitatis erroribus isthic in nundinis uenalem fuisse: quem accepi quibusdam non Ecclesiastis, imò nec Ecclesiasticis, sed Ecclesiam nostram abhorrentibus, mirum in modum placuisse. Secerius gloriatus est, uel hoc nomine eximium librum, quia nobis concionatoribus displiciturus sit: quasi scilicet Luthero probetur, qui Marpurgi obijciebat, de nobis tale quid sparsum esse. Dolet mihi nomine Gallicanarum Ecclesiarum, & aliarum infirmiusculanum: quæ nouo motu stupefactæ, nos quasi autores essemus tantarum blasphemiarum, abominabuntur. Leges nimirum librum, & sententiam tuam ad me scribes. Vereor, ut hodie plurimæ leues mentes sunt, & hunc reperturum furoris sui astipulatores. Verum Christi negocium est: is bene in gloriam suam moderabitur. Sed prodesset in scintilla incendiũ, quod expectatur, opprimi. Nisi tam obstinato mentis proposito Iobum absoluere decreuissem, etiam ipse in hac re fidei meæ rationẽ essem redditurus. Nunc autem ociosioribus relinquam, magisq; exercitatis. Vale. Basileæ 18. Iulij. 1531.

Spem fecerat Scriba propediẽ hinc abeundi: sed diutius, ut uides, moratus est: interim cũ Gryn ço multa amice egi, quẽ gaudeo tam bene habitũ apud Anglos. Causam matrimonij Regij apud uos habet, uellet et à me lectam: ut meum quoq;, B qualecunq; iudicium, cognosceret. curabis igitur, ut nobis aliquando communicetur: imò quàmprimum commode potes. Senatus librum Hispanicum de Trinitatis erroribus, uendi hic prohibuit: quo impulsore factum sit, nescio. Petijt à me, quid de eo sentiam. Cui ego: Quia Hispanus non agnoscit coæternum patri filiũ, me nequaquã posse approbare, etiamsi multa alia bona scribat. Prodijt & alius libellus ex uestratium typographorum officina pro Catabaptistis, quibus ueri ministri uerbi, ut seductores accusant. Opus foret circumspectione maiore, ne cuiuis quiduis audendi esset licentia.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS CVNHARDO SOMIO *Euangelij Christi apud Vlmam administro.*

GRATIAM & pacem à Domino. Cum à uiatore uestro literas tuas posteriores 12. Februarij accepissem, reddidit Cunhardus Hermanus priores 13. eiusdem mensis: quibus didici quantum furiant Rutlingenses aduersus ueritatem. sed dolor est, non zelus bonus quo laborant: uident enim se uinci in eo, in quo uictoriam omnibus promiserunt. Meũ consiliũ est ut respondeas, sed amice, hoc est, Christianice: hanc ob causam, ne ex doctorum dissidio quiddam in urbes ipsas dimanet. Hoc enim Vualdshudum perdidit, quod ciues nostri cœperant animos ab oppido alienare, propter Balthasarem: cui cum toties parceremus, ipse tamen fatali odio percitus, nobis minime parcebat. Hinc factum est, ut qui hactenus parati erant ad opem ferendam, manum retraherent. Quod ubi senserunt Ferdinandici, iam actum fuit de miseris. Simile quid præsagit mihi animus de Rüdlinga, ni Deus sua bonitate defendat. nã ubi tam impudẽtia sunt ingenia, imprudẽter res plerumq; gerunt. Est ergo meũ consilium, ut ad Senatum des publicam, ac typis excusam satisfactionem: qua mo

neas

A Euangelij nuncijs deijcior, illinc lętis profectib. leuor & fulcior. minaē alius mille mortes, reficit alius Christianis scriptis: quod tu quoq; facere orsus tantum es, crebro in posterum facturus, si me perges amare. non quod tam altam laudem, qua nos oneras, digne nobis imponi putem: sed quod mentem tuam talem esse uideo, qualem nos habere cupimus, iamq; ueluti seminaria quædā sentimus. Nam dum accipimus bonos aliquos recte sentire de Christo, mox effundimur, tantaq; laude illos adobruere gestimus, ut etiam ineptire uideri possimus: ni ad quos scribimus animum scribentis potius quàm seipsos spectent. sic ni animū tuum potius quàm nosipsos spectaremus, liberare te ab ineptijs nō possemus. quod nos magnificū Christi præconem, te uero apud sarcinas sedentem facis: quem ego magis semper suspexi, quàm pictos quosdam τάωνας, qui propter pigmenta fastuosæ orationis soli sapiunt, sua quidem sententia, aliosq; omnes naso suspendunt. Is enim es, qui pietatē humanitati eruditioniq; ita adiunxisti, ut haud facile cognitu sit, quæ nam in te primas teneat. Verum ista mittamus posthac, atq; hæc mutuo conferamus, quæ ad cœlestis doctrinæ incrementum facere possunt. Adlata est autē hisce diebus ad nos schedula N. Eggij uestri, uerborum monstris inusitatis ambitiosa: quam nec Sybillas ullas, nec Magos intellecturos puto. ibi hominem obsecro pro dignitate rideatis. Oportunissimus enim erit Glareanus noster, ut ὄνον istum, musas suas conspurcantem, exsibilet iocis & salibus. Ego enim, cum paulo ante Glareanus rem significasset, statueram pars aliqua fabulæ fieri: at postquam propositionem adspexi, satius esse duxi domi manere. citra enim periculum haud fieri posse, ut motæ mentis homo attingeretur. τῷ θεῷ χάρις, ὅτι τῶν ἀντιχριστῶν causa huc sit redacta, ut talibus nitaē propugnatoribus. De certamine nostro, quod Senatus consulto indictū est, narrabit, si uoles, is qui literas adfert. Spargiē rumor, Constantiensem uicarium adfore. faxit Deus ne retineatur, ne solitis triumphis fraudetur.
B uel Roma uel Constantia: quos scilicet hactenus reportare soliti sunt. Vale, & crebro literis tuis nos doce, admone, hortare. Ex Tiguro, 14. Ianuarij. 23.

IOANNES OECOLAMPADIVS CLARISSIMO *uiro Ioachimo Vadiano, suo obseruabili patrono in Christo.*

SALVTEM in Christo. Clarissime uir: quoniam ij soli Deo placent, & populo eius accensenē, qui sponte ac amico corde ipsum sequuntur, unde & suos blande uult attrahi: fidem infelicius carceribus uindicari experimur, unde Ecclesijs Christus salem fraternæ correptionis tam sedulo commendauit: is autem nunc fere desideratur, quid mirum igitur, si pleraq; Deo minus sapiant. Quia autem ciuitas Christiana Euangelio gloriatur, recte etiam satagit, ut fraterna correptio locum habeat. Tam parua enim nunc charitas est, ut antequam frater delinquens corrigatur priuatim, curratur ad Magistratum, qui uel inuitus gladium uibrat. unde fit, ut is iam non lucrifiat, sed potius pereat. Multū enim interest, inter Ecclesiasticam & Magistratus secularis, etiam Christiani, potestatem. Vbi Christus iubet dici Ecclesiæ, & claues illi dat: utiq; noluit Magistratui offerri. Itaq; nostra Ecclesia Basiliensis multum sollicita est, ut reparetur illa puritas. & hoc nomine iussit in Comitijs illis, cum Legatis urbium sermonem haberem: id quod feci, ostendens necessariam & utilem Ex communicationem Ecclesijs, nullaq; ratione prætermittendam: ac petens, ut ex singulis urbibus Basileam, quò & Argentinenses conuenire commode queant, potior ac magis idoneus cōcionator mittatur, cum Legato Senatorio erudito: & illic de hoc conferatur, quo maiore concordia de his ac alijs in Ecclesijs agatur, & uiuatur. Multa enim & alia tractanda essent. Itaq; pro tua in Ecclesiam Christi ob

C seruantia curabis, ciuibus tuis ut persuadeatur, quo petitioni Basiliensis Ecclesię, imò causæ communi non desint. Reliqua ex Legato nostro. Vale, Aroiæ, 27. Septembris, Dominicum saluum opto.

IOANNES OECOLAMPADIVS CONRADO SOMIO *Ecclesiastæ Vlmensi, Fratri charißimo.*

GRATIA & pax à Christo. Dilecte Frater, gratulor tibi, quòd ad tuos redieris saluus. Nos quoq; domi omnia in statu suo inuenimus, ita ut graue adhuc certamen restet. Mitto quæ Suffuraneo Basiliensi respondi. Quàm uellet ille negare, nihil tale ab ipso isthuc scriptum, quod scripsit. Vocatus sum eam ob causam ad Senatum. Nunc cuditur ut audio Apologiam: quæ si prodierit, me fortassis à somno excitabit. Bernates strenuè proficiunt. Respondeo nunc Pelargo, qui & ipse Apologiam Missę contra me potissimum, hic edidit. Parentem, ut à Berna redij, offendi hydropicam; & sexto die reditus ergastulū corporis relinquentē, pie & patienter, quod unum me recreabat. Igitur alia uitæ ratio instituenda mihi erit, Vale, Basileæ, 11. Martij.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS DOCTISSIMO VIRO *Berchtholdo Hallerio Bernensium Euangelistæ uigilantißimo, Amico suo charißimo S.*

SATIS superq; fuerat nobis honoris impensum, Bertholde charissime, tua istac breui, sed absoluta epistola: ut superuacaneū fuerit argentū addere, quasi mundum sincerumq; eloquiū, cuius argentum symbolum in sacris literis habetur, istoc argento, quo inuicē uenundamus, non gratius fulserit. Adeo uisus sum mihi animi tui candorem sim-
D plicem, & simplicitatem candidissimam, hac tua pusilla quidem, sed docta perspexisse epistola. Verum gratiæ habebuntur tuæ humanitati: & si non alia re, tamen animo, ad quęuis tuo nomine obeunda propenso. Hoc eñ pacto satisfacere Apostolico præcepto poterimus, dum alter alterius onera portauerimus. quanquam haud sciam (ut Sosiæ Terentiani uerbo abutar) quid nam mea ars tibi efficere possit: nisi quod scio contentum esse candorem tuum, si mihi perpetuo constitero; ac Euangelici muneris opus, quod, annis ab hinc quinq; sumus orsi, Deo auspice, persequamur, donec ille nos rude donauerit, facturus sum autem id lubens ac uolens; modo ille dederit & uelle & perficere. Nam ut non inficior ex infirmitate nobis nonnunquã tædium obrepere, dum immeriti proscindimur, imò ut nobis uidemur optime meriti de omnibus: ita negare non possum, tædio pœnitudinem succedere, quum calcaribus Christi conscientia nostra exagitatur: quibus ille torpentem, ac domi suæ desidentem animam expergefacit, interim terendo, interim autem pollicendo. ut cum dicit: Quem mei puduerit coram hominibus, pudebit & me illius coram patre meo: & qui me negauerit, negabo & ego, &c. &: Qui amat animam suam in hoc mundo, perdet illam. &, Ex ore tuo te iudico serue nequam, &c, quod non fœnus fecisset mina sua. &: quod sal, quod uim suam amiserit, ad nihil postea ualeat, quàm quod in publicum iter abijciatur, & conculcetur ab hominibus. &, quod Dominus ueniens, inertem seruum secabit, ac sortem dabit cum Pharisæis. Atq; hæc loca de terrendo adduximus: alia quoq; adducturi, si qua sunt, nisi epistolæ modus uetaret. Nunc proximum est ut adducamus ea, quibus non eximia modò, sed æterna pollicetur. ut cum dicit, Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego illum coram patre meo. &, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Et necubi cessaremus, quod nomen nostrum

A ſtrum male audiret, metueremusq́ perpetuo fore obprobrio, dixit: Beati eritis, cũ
uobis maledixerint omnes homines. Idem tractat Matth. 5. ut ſi nomẽ noſtrũ peni
tus conculcetur ab hominibus, & eijciatur, gaudendum tamen docet, quod me-
moria nominis noſtri apud illos abolita, qui nobiſcũ ſunt mortales, ſcripta tamen
habeatur in faſtis ſupernorum ciuium. Et ne timidulos redderet ἀπολογίας egeſtas,
ac deſperatio, quod omnium eſſent inexperti: ſecuros reddidit, ſpiritum ſuum ad-
fore conteſtans, quum iam apud Præſides procœmium ordiri meditaremur: & ſal-
uos dixit futuros, qui uſq; in finem durarent: nec uereri debere eos qui corpus tru
cidare poſſint, nam animã ne ledere quidem queant. Hæc inquam, aliaq́ in con
ſimilem uſum uel dicta, uel facta mecum reputans, huc aliquando uenio, ut mo-
ri pro Chriſto non uſq; adeo detrectem apud me. aliquando uero noſtra hæc infe-
licia tempora intuens, quibus temeritas et ingratudo, ne dicam iniuſticia, omnia te
nent, omnia peruadunt, omnia uaſtant: in tam diuerſam trahor ſententiam, ut ne
mihi quidem planè conſtem quid ſentiam: niſi quod dum ad me redeo, diuino nu
tu omnia hæc fieri cognoſco, ut hoc pacto qui ad Deum accedere fide nolebant,
deploratis rebus omnibus, ad huncunum confugere cogant̃: dum ſcilicet omni
humana ope fuerimus deſtituti, huc tanquam ad Iouis ἱεροφύγετον cõcurramus.
Fuſius tecum egimus, quàm tempuſculum illud pateretur: ut æſtus tibi noſtros,
dum ore non poſſumus, calamo exponeremus: & ſi qua parte eſſent uſui tibi futu
ra, non deeſſemus. Quanq́ haud ignoro te plurimum poſſe, non modo teipſum
conſolando, ſed etiam alios adhortando: anſam tamen præbui abundantiora par-
turiendi, & uiciſſim nobis communicandi: ut dum indigne audis apud tuos diſci-
pulum noſtrũ eſſe factum, omnibus non diſcipulum noſtrum, ſed præceptorem
B eſſe probes. Petiuiſti iam aliquoties de fide, & de cultu ſanctorum ſermones ad te
tranſmitti. quod ideo non præſtamus, quia calamo nunq́ excepimus: quod for-
taſſe negociorũ noſtrorum rudis aliquis deteſtet̃. tu uero, qui ea & uidiſti, & audi
ſti, boni conſulturus es: quamprimum eñ tantum ocij nactus ero, uotis tuis & ſi
non ſatis, aliquid tamen facere ſtudebo. Tu interea quod à me requiris, ipſe ſtre-
nue exequere: ut urſi tui ferociuſculi, audita Chriſti doctrina, manſueſcere incipi-
ant. quod negocium ſumma lenitate adgrediendũ puto. Nec enim apud tuos ſic
agere conuenit, ut apud noſtros: tuorum enim aures etiamnum teneriores cum
ſint, non ſunt protinus tam mordici uero radendæ. quod & Chriſtum ſenſiſſe pu-
to, quum uetuit margaritas ante porcos diſſipari: qui fortaſſe in te cõuerſi magna
te ſæuitia diſcerperent, ac in perpetuum Euangelium Chriſti horrerent. Palpandæ
igitur ſunt hæ feræ lenius: & ad rarum inſultum pauliſper cedendum, donec pati
entia noſtra intrepidaq́ pectoris conſtantia ſuperatæ, cicures reddantur. Dedit &
Petrus aliquid, quum dixit: Sed nunc ſcio fratres, quia ignorantes feciſtis. dedit
Paulus, dum Galatas lacte, non ſolido cibo aluit. Ceſſerunt omnes Apoſtoli ſæui
tię, dum non peruicaciter Senatui obſtrepuerunt, uibicibus etiam liuidi: ſed a prę-
dicatione non ceſſarunt. ſic rogo fias omnia omnibus, ne tecum Chriſtus exploda
tur. ſerua nobis Chriſtũ apud tuos, & te nobis Chriſtoq́. Et dum nomen noſtrum
male audit apud tuos, patienter audi, ne mecum male audias. Quanquã quod illi
impudentius in me iactant, impudentiſſime cõfictum eſt: neq; enim cum Franco,
neq; cum Cęſare quicquam commune habemus pręter cæteros mortales, niſi uni
cum Chriſtum: qui neſcio quàm ſit illis cordi, dum cœlum terrę miſcent, et omnia
tumultibus & cædibus implent. Saluere iube noſtro nomine amicum noſtrum
Trempũ, Sebaſtianum Valeriũ: medicos, hunc corporũ, illum animorũ: Tho-
mam Vitembacchiũ, chariſſimũ præceptorẽ noſtrum, ſi quando ad uos conceſſe
rit, et omnia boni cõſule. Opto te frater in Chriſto ualere. Ex Tig. 4. Cal. Ian. 1522.

A HVLDRICHVS ZVINGLIVS CHARISSIMO IN CHRISTO
Fratri Petro Sebiuillæ, Ecclesiastæ Gratianopolitano. S.

GRATIA & pax à Deo & Domino nostro Iesu Christo. Si bonis ad
bonorum conuiuia licebat etiam nõ uocatis accedere, doctiss. iuxtà
ac piissime Petre, ut est in prouerbio: quanto magis Christianum
etiam longissime dissitum Christiano conuenire licebit? Quorũ una
fides est, baptismus unus, spiritus idem, idem eiusdem pietatis stu-
dium. Hinc factum est ut ignotus ignotum, itidem quod ego nunc facio, bene ha-
bere precatus sis, atque id literis ad Annemundum Coctum missis, uirum ut gene-
re doctrinaque clarum, ita pietate humanitateque longe clariorem. Qui ut nihil an-
tiquius amicitia pietateque inter humana ducit, sic uicissim suopte quodã iure (nam
tanti uiri imperio lubentes uolentesque cessimus) compulit incultas istas ad te dare
literas: quibus futurum sperat, ut amicitia secundis auibus cœpta, eodem auspi-
cio in diem magis ac magis crescat. Sed in eum modo usum, ut pura illaueraque
Christi religio amplietur: quam quis non uidet hypocritarum uersutia longo iam
tempore ita esse fœdatam, obscuratam, laceratam, ut parum abfuerit ne in uniuer-
sum excinderetur? Sed Dominus Sabaoth pauxillum seminis reliquit, quo sege-
tem ubertimam redituram speramus. Eadem enim est cœlestis grani uis, quæ sy-
napis, quod omnium seminum est longe minimum: huc tamen uenit, ut arbore-
scat, & auibus cœli uariis uentorũ seditionibus iactatis sedem firmã hospiciumque
tutum exhibeat. Semen hoc, ut Christi uerbis utar, est uerbum Dei. Quod tam-
etsi dum aliàs aliò cadit, paruum: ubi tamen in terrã bonam ceciderit, fructũ abun-
dantissimum refert: quamuis & hunc numero potius quâm ingenio disparem.
In hoc inquam uerbo requiem uitamque inueniunt miseræ mortalium mentes, quæ
non modo huius immundi mundi tumultibus, uerum insidiis etiam spiritalium
D nequitiarum diuexantur: hocque adeo, ut iuxta Prophetæ uerbum, consolationem
Psalm.76. non recipiant, nisi postquam Dei memores factæ fuerint. Renuit, inquit, consola-
tionem accipere anima mea; recordatus autẽ Dei, lætificatus sum. Quæ enim per
immortalem Deum, firmitas aut consolatio in uerbo hominis est? cum omnis ho-
mo sit mendax, manifestum igitur fit, humanã mentem non alia ratione tranquil-
lam reddi posse, quàm uno soloque Dei uerbo. Hoc tu recte facis, quum nitide, pu-
re, sancteque prædicare in animum ducis, quemadmodum literæ ad Annemundũ
datæ indicant. Idque non sine Theseo, ut dicitur. Nam caro & sanguis hoc tibi non
reuelarunt (hæc enim iubent, ut se audiamus) sed pater cœlestis animum sic tuum
ad se traxit, ut eius iam uerbo fidens, alios quoque ad hanc securitatem cupias per-
trahere. Verum heus tu, ædificandi consiliũ ne capias, ni prius sedens impensam
omnem supputaueris: alioqui à filiis huius seculi, dum in medio feruore opus fue
rit, ipseque rerum inopia ab eo reuocatus eris, ad hunc rideberis modum: Hic homo
cœpit ædificare, & absoluere nequiuit. Quæ te contumelia, nisi uehementer inca-
lueris, manũ ab aratro retrahere, inque salis lapidẽ conuerti faciet: ut sal deinde fias,
qui ingenium amittens, plusquam fatuum est? Sunt autem aduersus hos hostes
opes, arma, comeatusque parandi. Primo contra Antichristum, qui ut se extulit su-
pra omnem cultum, ita Deus dici amat, & uerbum suum numinis loco uereri præ
cipit, tametsi plusquam δὶς διὰ πασῶν à uerbo Dei dissideat. Si nunc fidelis Domi-
no tuo minister esse cupias, huc adigẽre, ut istũ odio habeas: nisi duobus dominis
seruire alicubi didiceris, aut amicitiam aliquam inter Christũ esse & Belial. Istum
si odio habeas, cogeris ante omnia male audire, hæreticus dici, ignes, mortes & di
ra supplicia intentari uidere: ac paulo post, nisi ad eius partes concesseris, experiri.
His enim armis probe instructus est: gestitque nõ uelitarem, sed statam cum Christi
ministris

A ministris pugnam conferere. Satis enim iam exasperatus est. tantum enim rei & copijs eius, dum aliquandiu prædicatum est Euangelium, decessit, ut in desperationem rerum omnium adactus, ultima experiri cogatur. Hic animum explora tuum, & humeros examina quid queant, quid ferre recusent. senties mox te tam graui aduersario imparẽ, Adhæc adde alios innumerabiles, qui contra te dimicaturi sunt hostes: inueteratæ, sed pessimæ consuetudines; Patres, sed qui uitrici ferè sunt. nam uerbum Dei crebro iuxta libidinem adfectuum suorum detorserunt. Principes, qui bis insaniunt, dum secundum hoc quod ueram pietatem ignorant, nihil aliud quàm tumultuant. Vnde in gregem Christi facile extimulari poterũt, Mundus totus, κακοδαίμων, & malorum examina simul omnium. Hæc inquam, omnia tibi, antequã telam ordiare, expendenda erunt: ne in media pugna remittas brachia, et fugę præsidium quæras. nam sic fieret, ut postrema deteriora primis redderentur. Iam te si bonus orator essem, & tu carnalis esses, ad desperationem nimirum adegissem, ut iam latebras potius meditareris quàm concionem. Sed non patitur hoc qui te extimulat Christi spiritus, qui eiusmodi malis animũ acuit potius quàm retundat. Age igitur optime uir, & tu in Gallijs uestris Christiana armatura munitus in publicum prodeas, sublataq; instar tubæ uoce Euangelium Christi inuitis omnibus puppis & Papis prædices. Christus classicum cecinit, impressionem in Pharisæos, Scribas & hypocritas facturus. Quis dexteram ad præliũ non armabit? Leo rugiet, inquit Propheta, quis nõ metuet? Christo per ministros suos detonante, quis ex hostibus non pauebit? imò dispeream, si non in totis castris illorum trepidatur: adeo uertuntur, rotantur, ambigunt, ut quid consilij secuturi sint, nondum exploratũ habeant. Nam si Christi gregem mactare per seductos Principes cœperint, uerentur ne sic aperiatur fenestra, ut in se quoq; paulo post irruatur. Si uero scriptura obsistere tentent, conscij sibi uiolentiæ quam ei faciunt, toti *Amos. 3.*

B frigent ac concidunt. Quid igitur in ignauos non irruimus, uno illoq; satis forti uerbi Dei præsidio fulti? Is enim Antichristum interficiet spiritu oris sui. Stat à nobis Christus, quis contra nos? simus licet Samia uasa, nemo tamen cõfringere nos poterit, quandiu nobis Dominus adest: aderit autem ex uerbi sui certa promissione, qua pollicitus est se nobiscum mansurum usq; ad mundi consummationem. *Matt. 10. et 2 ?.* iussitq; securos esse quum ad Reges & Præsides illius causa trahamur: daturum *Luc. 25.* enim esse & sapientiam & eloquentiam, cui omnes aduersarij non poterint resistere. Quid igitur adhuc cunctamur? uictoria in manibus est, an eam decerpere piget? Cœlũ & terra transibũt citius quàm Dei uerbũ. At is uictoriam promisit: recipi igitur non potest, ut non uincamus. quin hoc potius dixero, nos alia ratione uinci nos posse, quàm si conatus non pigeat. Tenera, non ignoro, ut nos caro dehortetur; sed cogitandũ iterũ atq; iterũ nobis est, quod uersutus ille κακοδαίμων semper nos illius occasiõe suadelaq; seduxit: ac dum illa labores ęrumnasq; refugit, nobis ocyus ab eius blanditijs fugiendũ est, auresq; Vlyssis in morẽ obserandę, ne forte ei cedamus. Quę eñ maior infelicitas nobis accidere poterit, quàm si ꝓditrix caro partiũ suarũ fecerit, ubi toti nihil aliud quàm caro futuri essemus, ac subinde quoque nihil aliud quàm beluę? Partium aũt eius sumus, si spiritũ illius gratia prodimus. tum aũt spiritũ prodimus, quũ nõ omnib. neruis Deo, illiusq; uerbo fidimus: in eo eñ solo spiritus uiuit. Quod enim tam iuratum est creaturę uerbũ, quod non fallat? Hæc igiť & his longe tum robustiora, tum diuiniora tecũ reputans, doctissime Petre, animaberis nõ modo cũ Antichristo ac pacis principibus, sed cũ uniuerso simul orbe certamẽ subire. siquidẽ cœlestia ambis: ea enim solis eis eueniũt, qui terrena negligunt. Ante omnia igitur opus est ut teipsum abneges, ac quotidie moriaris. Id autem tuopte Marte non poteris; ad unam igitur Dei misericordiam con

C fugiendum, & illic flagitandum, ut uias tuas dirigat, mentem illustret, cor excitet, ut illius gratia nihil non tum audeas, tum quo pacto fieri oporteat scias. Proderit & illud Euangelium Christi prædicare molienti, ut reiectis omnibus præsumptis opinionibus & doctrinis, hoc consilio ad literas uere sacras accedat, ut eas præceptorē habiturus sit, non discipulū. Nam qui sic accedunt ad eas, ut hoc solū quærant, quod opinionibus suis adstipulet, uim eis facturi sunt, & cōstupraturi. Qui uero contrà, sic ad eas adeūt, ut illinc cœlestis consilij mentē auferant: ut doceant, nō ut doceāt, hi deniq; cū multa fruge recedent. Vides in Christo, Frater, quantū breui pietas Christi in Germania profecerit? Ea non minus promotura est et apud uestros, si id à Domino petieritis. Peti uero gaudet: est enim animarū amans, ac zelotypus. Hæc ut tandem finiam, huc tendūt, ut Euangelium intrepide uelis apud tuos profiteri: quod precor faxit Deus Opt. Max. Nam frigida ista, & plusquam temporaria epistola, plane scio quàm nihil possit: tametsi eam Annemundus noster tum amicitiæ iure, tum candore isto suo, quo nobis plusquàm par sit tribuit, extorserit. Proinde nobis iam ut amico utere: ac si id nimis est, ut discipulo. Et persuade tibi, Zuinglium tuum futurū, dummodo te Christi esse audimus. Vale, & confortare in Domino, & in ui potentiæ illius, qui te seruet incolumem. Ex Tiguro, 13. die Decembris. Anno 1523.

IOANNES OECOLAMPADIVS MELCHIORI AMBACHIO, *& Ioanni Mantelio, fidelibus Christi confessoribus, fratribus charißimis.*

EXILIVM uestrum, fratres charissimi, multas quidem causas habet, quæ & fortia in Christo pectora conturbare possent. Cogitare enim, oues fidissimis pastoribus destitui, dispersasq;, si non lupis exponi, D certe mercenarijs committi: uidere etiam aduersarios triumphantes, & de iniquitate gloriantes: spectare autem & infirmiores, iam exemplum uestrū imitari gestientes, ut Papisticę impietati renuncient: tamq; subito cunctabundos, & nescio quam similem expectantes occasionem: Hæc inquam considerare, cuius cor, modo Christiana charitate imbutum, licet alioqui Adamantinum sit, non commouerit? Vt taceam interim, difficultates, pericula, ignominias, & tribulationes exulum, quæ nonnunquam ipsa morte truculentiora apparent. Exilium enim quotidianas mortes secum adfert. At cum fidelem scimus Deum, non ultrà quàm ferre possumus tentantem, & omnia pro uirium quas concedit mensura moderantem, non minorum consolationum syluam accipimus. Spiritus enim Domini, qui uos in hanc luctam inunxit, & in hoc armauit certamen, tantum spiritus ac roboris sufficiet, ne deficiatis in afflictionibus, quàs pro ueritate toleratis. Silentium & proscriptio uestra, longe uocalius in filiorum Dei cordibus clamabunt, quàm olim sonoræ conciones. Confessio hæc inuiolabile eorum, quæ antea piè docuistis, sigillum erit. Habet sanguis Abelis suam uocem: habet & persecutio uestra suam linguam. Facessant igitur mœror ac pusillanimitas. Beatum est, fieri conformes imaginis crucifixi, quem docemus. Oues suas Christus nouit, & à luporum faucibus eripiet. Hypocritarum exultatio momentanea erit. Dominus enim gloriam suam alteri non dabit. Confidite igitur Fratres, Christi est terra & plenitudo eius, forsitan uos ad uberiorē messem eiecit. Scribam proximis nuncijs, & Tigurinis et Bernatib. fratrib. causam uestrā, si forte alias uobis parrochias præpararit Dominus, tametsi Heluetij alienigenas indigenis suis non facile præferant. Nihil tamē intentatū relinquemus. Interea haud dubito, spiritus sanctus sine nobis propositi certaminis insigne brabēion commonstrans, sua unctione consolabitur,

A bitur, quam uobis abundatiſſimam precor. Orate autem Dominum & pro me. Nam & nos ſæpe ueſtro periculo proximi ſumus. Valete, Baſileæ, 2. Septemb. Anno Milleſimo quingenteſimo uigeſimo octauo.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS MICHAELI CELLARIO *apud Auguſtam Chriſtum prædicanti.*

GRATIAM & pacem à Domino. Aegrotamus (ne inauſpicatum ſit, oro, iſtud epiſtolæ auſpicium.) & nos, fortiſſime Michaël, te iam diuturno laborante morbo. Vnum enim corpus cum ſimus, habebimus & communem omnium malorum ſenſum. Atq; ô ſi manus ego ſim, quæ omnem, ſiue pharmacis ſiue factis incantationibus dolorem abſtergere queam. id uero cum nequeam, medicum illum, qui uere ſaluator & eſt & dicitur, obteſtor, ut ſanatum miniſterio ſuo reſtituat: ſed hac lege, ut eius uoluntas, non noſtra fiat. Cum enim innocentes cædimur, noſtro bono fit, ut exploret Deus, an ſe diligamus ex toto corde & ex tota anima. Quamuis, quis eſt innocẽs? cum etiam aſtra in eius conſpectu immunda ſint. Præparat nos hac ratione Deus futuræ uitę. Qui enim præſentem diligunt, futuram amittunt. Prudens ergo, noſtriq; boni amans, uitam iſtam tot amaris acerbisq; miſcet, ut eo propenſius eam negligamus. Nam ſi omĩa nobis ex ſententia euenirent, quis nõ mordicus quamuis lubricam atq; deciduam retineret? contrà uero quis non uolens ac lubens eam abijciat, quæ nunquam ſine adflictione eſt? Sic tu mi Michaël, noli aliter tecum reputare, quàm hoc ipſum momentũ quo cruciaris eſſe diſciplinam, non leuem & ſubuentaneam, quę uerbis fit, & cum aura plerunq; perit: ſed efficacem, ueram, ac præſentaneam: qua docearis moriendi, mundumq; uilipendendi artificium, quod ſupra omnem artem ac negociationẽ eſt. Quid enim diuitibus huius mundi, cum
B tot ſeſe laqueis, iuxta Apoſtolũ, implicant, aliud deeſt, quàm moriendi, mundumque deſerendi artificium? hunc enim ſi noſſent, aut poſſent deſerere, non ſe tam alte ipſius commentijs crederent. Docuiſti alios ſtrenue, mundum eſſe negligendũ, aduerſaq; mediocriter ferenda: nunc experiris, quid docueris. Facile eſt etiam Stoico, nedum Chriſtiano, magnifice, dum nihil patitur, de patientia philoſophari: ſed patienter ferre, ea tandem eſt uiua philoſophia. Sic cogita tecum: Verbo aliquandiu uoluit te Deus præeſſe in Euangelio ſuo, at nunc rem iubet præſtare. Extra periculum, imbelle & ſuſpectũ eſt magnifice de fortitudine loqui: in ipſo uero periculo conſtantem eſſe, ac immotũ, hoc tandem fortis eſt animi argumentum. Det tibi Dominus incolumitatem animi, ac pacem: Amen. Saluos iube amicos omneis noſtro nomine, maxime Sigiſmund. Grinniũ, & Petrum Gynorianũ, qui nunc apud illum eſt. Vale, & cõualeſce in Domino. Tiguri. 17. die Septembris. Milleſimo quingentiſimo uigeſimo ſexto.

IOANNES OECOLAMPADIVS GVLIELMO FARELLO, *piiſſimo Chriſti regni annunciatori, fratri dilecto.*

SALVE. Scripturus quidem eram ad regem Gallorum, & iam paratæ erant literę: ſed nõ recepit eas, qui redditurum ſe promiſerat. Spero tamen illum coràm diluiſſe uerbis, quæ ſuggeſſi. Noſtra autoritas minor eſt apud illum. Daniëlem miror, quomodo uacarit tibi uertere, uerſus eſt & in Germanicũ idioma. Vanas autem operas ſuſpicor Typographis, hodie nihil minus quàm rem Chriſti iuuare ſtudentibus. Vnde factum, quod & in Iobbo meo tardius proceſſerim. Et nunc illũ, ne abſolueretur, è manibus rapuerunt Acta Apoſtolorum Chryſoſtomi, cuius Homilias 55. uerti,

non

C non quod illas per omnia probem, & nõ multum desiderẽ: sed periculosi nostri temporis, quod non multo ab illo Apostolico discrepat, status fecit, ut scruter argentifodinarum & aurifodinarum etiam minus probatarum uenas, si quid forsan occurrat, quod ad compescendas bestias nobis aduersarias, & ad pacem Ecclesiarum augendam faciat. Porrò defunctus eo labore, non omittam diem, quin lineã uel unam labori adijciam. Vnum tibi scribam, ut habeas paucis qualem me expectes in illo enarrãdo. Tres amicos illos, Sadducęos dixerim, Iobum aũt Pharisęũ. Vnde uarię spes, uariant & iudicia. Illi cruce piorum offenduntur: Hic crucem iactat, & immisericordibus, quàm alieni à charitate & uia Domini sint, demonstrat. Porrò quòd ad librum tuum attinet, Henricus ab Ostein tabellioni respondebit. Basileæ, die Aprilis quarto.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS IOANNI VANNIO, CONstantiæ *Christum prædicanti.*

GRATIAM & pacem à Domino. Calculum ferunt sic tecum agere, ut lecto decumbas, charissime Vanni: qui nos dolor haud parum adficit. non enim ignoramus, quàm acerbus sit eius παροξυσμός: Sed ad hunc nos modum exercet & macerat Deus: te nobile Euangelij organum ac fidele sic excarnificat, ut probet an ne ipsum ex toto corde diligas: nos uero tentat, an compati sciamus membro malè adfecto. Quamobrẽ tibi ferendo ad cõmiserationem flectendus est is, qui exanimat ac reficit: in cuius manu sunt oĩa. ipse enim nisi cruciatus daret nostro bono, nõ dixisset, Capilli capitis uestri omneis numerati sunt: neque Apostolus eius adperta nos uoce certos redderet eiusdem rei, sic pronunciando, Scimus quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Atqui hoc ipsum, quod nobis feliciter illius prudentia
D cedit, frequenter latet dum adhuc non est ad terminum peruentum: sed ubi finem tenuerimus, iam tandem sentiscimus, cur quicq; fecerit. Ipse inter tot turbas orbis, urbis autem nostrę procellam nunc omnia concutientem, crebris etiam gemitibus pestem aut morbum aliquem oro ut mihi sit male propitius: sed necquicq; omnia, surdo fabulam narro. Vbi uero exitus adpetet, iam per speculum & transcennam uidebimus quem in usum quodlibet dispensauerit. Sic & ægritudo tua, tuo ubi bono infligitur: id autem aliquando scies. Hæc hactenus. Monuit nuper amicus quidã, quàm male audiam apud quosdam propter præuaricatores, aut potius proditores, quorũ hoc seculum est fertilissimum, quasi eorũ ex nobis sit, autore scilicet. Quam famam si uera esset, tam abest ut deprecarer, ut etiam laudi darem ac gloriæ: si uidelicet huic malo exitium possem adsciscere. quod nisi tollatur, urbi saltem nostræ exitium adferet. Sed non ad hunc modum res habet. Nos neq; uiolenti sumus, neq; tumultuosi: sed in hoc unum intenti, ne quid per seditionem ac turbã tentetur. Saluta fratres omnes, præsertim Zuiccium, Blaurerum, ac Menhishoferum: dicitoq; nos propediem, si modo exitum hoc negocium inuenire potest, scripturũ. Mittito prima occasione literas istas communi amico ac fratri, Gulielmo à Cella, ac quantum Dominus dat conualesce. Vxorem quoq; saluta. Tiguri, 29. die Octobris. 1526.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS ERASMO SCAPHVSIAE EPISCOPO.

GRATIAM & pacem à Domino. Habui ex multo iam tempore consilium, mi Erasme, ad te scribendi: quod tamen tua potius, quàm mea causa obmisi. sunt enim literæ nostræ tam admirabilis fortunæ, ut autori obesse minimũ possint: ei uero ad quem dantur, plurimum. Tan-

A dem ergo ad te ſcribo:ſed Chriſtianus ad Chriſtianū. quo fiet ut ipſe nihil ſis ęgrè
laturus;neq; ego quicquam ſcripturus,quod non ęquanimiter ferri poſſit.Nam ſi
eundem ſpiritum hauſimus ac ſpiramus, idem quoq; ſentiemus:quod ſi idem ſen
timus, iam diſſidium longiſſime omne aberit. Cauſſa igitur, quam tecum agere
cupio, non mea eſt,neq; tua, imò mea ac tua: imò non mea ac tua, ſed omnium.
Quæ porrò ea? Euangelium Chriſti. Huius cum tu ſemina facias inter ſpineta &
ſentes,arbitratus ſum non iniquam rem facturum,ſi currens currentem adhorter.
non enim comes eſt in hoc certamine inuidia: hic enim omnes uincere poſſunt,atq;
munus auferre. Sed miles militem ut in prælio ad cōmunem ſalutem parandam
adhortatur, ſic nos quoque mutuo cohortari debemus: eoq; magis, quo hoſtem
uidemus audacius inferri. Neque tamen ſic uelim abs te intelligi, ut fortiter ma
gis quàm prudenter pugnare moneam: ſatis enim dudum eorum pertæſum eſt,
qui audacia omnia peſſundant, ſed quæ tua eſt animi fideique (ut audio) dexteri-
tas,ſic prouide uiuas, ac ſolide omnia doceas, citraq; inſignem mordacitatem, ut
doctrinam nemo conuellere,uitam nemo repræhendere iure poſſit. Quod ſi qui-
dam ſunt,qui ſermonem Domini nihili faciūt, quid tum? ſed precioſus eſt ijs qui
ſunt Domini: qui non ex carne & ſanguine, ſed ex Deo nati ſunt. Horum cauſa
non debet nobis obrepere tædium, etiam ſi iſti nō modo negligūt, ſed maledictis
etiam flagellant & perſequuntur. Sic enim gregi Dominico,dum puſillus ac mo-
dicus eſt,fidem deberi autumo, ac ſi maximus eſſet. Non erat excuſatus qui talen
tum tantum unum acceperat, quod minimum ei eſſet creditum. Perinde tu co-
gitabis,Non debeo, quod pauci Chriſtū recipiunt, ſegnius agere: ſed eo circuſpe
ctius aduigilare,quo grex Domino meo in immenſum creſcat.Hæc ad te mi Eraſ-
me,xenij aut ſtrenæ loco, ipſo natalis die,quod felix fauſtumq; ſit amicitiæ noſtræ
exordium, do:ut meum in te animū non ignorares,& ad omne obſequiū propen-
B ſionē. Quę Bernæ his diebus acta ſunt, narret Huhelman. Vale per Dominum.

IOANNES OECOLAMPADIVS SVO FRATRI N.

QVOD iam pridē de te conſtanter tulit fama, Frater in Chriſto chariſſi-
me,id nuper omnino perſuaſit:nempe quod perquam fidelem in Do
mino Deo miniſtrum agas, felici admodum ſucceſſu. unde mihi non
parua gratulādi occaſio.Et gratulor planè nō mediocriter, imprecans
Deum,ne illud gratulandi argumentum mihi auferat unquam. Non
quod male tuis fidam uirtutibus, Dominiq; manum abbreuiatam ſuſpicer: Sed
ſcio quàm ægre populum in deſerto ſacrificaturum dimittat Pharao, quoties ſen-
tentiam uariet, quantos paret equitū & quadrigarum exercitus, nec deſiſtat à ſuis
donec ſicut lapis deſcendat in profundum. Sed & populi facillabunda mens ne-
gocium facere ſolet, ſemper in Aegyptum reſpiciens:immemor quantum ſit bra-
chium Domini,ingrata,incredula,obmurmurans,et pauida ob filiorum crepitus,
in cauſa eſt ne compendiaria in terram duci poſſit promiſſionis:ſed per longos tra
ctus ſolitudinis circumducenda eſt, non ſine maxima Moſis defatigatione & pati
entia,cuius mititatem & longanimitatem per omnia imitari fuerit operęprecium.
Et dum ille tumultuare ac lapidare incipit, ut deletur è libro Domini, neceſſarius
eſt dux,qui ſe murum opponat iræ & furori Dei. Porrò ubi deſierint inteſtinæ ſe-
ditiones, neq; tunc pacata erūt omnia, non minus pernicioſus erit Bilaam, quàm
Dathan & Abiron: non minus obſiſtet Amelech, quàm perſequebatur Pharao:
& quæ maxime debebat terrere hoſtes, confertiſſimas hoſtium acies in nos ex-
citabit,uictoria. Et quid mirum? timet enim regno ſuo Antichriſtus, Proinde gra-
tiam & fortitudinē tibi precor à Domino. Tu maſculum animum & uirile pectus,

C infractumq́ cõserua. Dominus sustinentibus se non deerit. Ora aũt Deum et pro me, ut secundum uoluntatem eius & ipse uiuam, & alios uiuere doceam. Vale, & prosperare in Christo. Basileæ, 1524. 30. Martij.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS IOANNI OECOLAMPADIO.

GRATIAM & pacem à Domino. Quum nuper moneres, ut quomodo finis imponi posset Antichristianicis concionibus, quæ apud uos fiunt, consulerem, excidit sub ea epistola quod petieras. euenit enim non raro tot occupationibus adobrutis, ut summa excidant. Damus autem in præsentia consilium, quod præsens nobis fuit: non hercle quasi nos prudentia anteamus, sed experientia. Consulto ergo abs te factũ agnoscimus, quod amicè Suffuraneum (Suffraganeum intellige) per epistolam admonuisti. facito idem ad alios quoq; pseudoprophetas, cum obtestatione, quod nisi resipiscant, palàm sis ac nominatim eorum doctrinam confutaturus. Hic magis excandescent, nisi Satan apud uos nõ est tam uirulentus in istis, quàm fuit in nostris. Dabis ergo operam, ut aliquos in eorum conciones insinues, minime seditiosos, (solent enim quidam plura referre quàm acceperint) qui ad uerbum etiã assignent, quę isti aut mentiuntur aut uanè deblatterant, ea tu dein, aut alius de uia nostra, publicè reuelles: prȩterito semel atq; iterum eius nomine qui mentitus est, sed sub comminatione prodendi nominis, ubi desistere nolit. Procedes ergo eousq;, donec autorem quoq; publicè traducas. sic enim compelletur Senatus uos omnes cõuocare ad collationem. Apud nos erant boni ciues, qui in faciẽ reclamabant falsis prophetis, quos Senatus increpitos iubebat pacem ac ocium agere: nõnullos in neruum conijciebat. Iam nobis campus in eum inuehendi dabatur, at nihil mouebat. Tum demum adijt Leo noster ad Augustinianũ sermonem: cumq; is solito
D more anilia sua gannirel, amicissime concionẽ interrupit, & sic allocutus est eum: Audi paulisper, ô reuerende Pater Prior: ac mox, Et uos optimi ciues nihil turbamini, Christiano pectore omnia mihi agentur, &c. nam longum esset omnia narrare. Summa, oriebatur fermè tragœdia: erant enim qui hominem pro audacia adfligere instarent (non enim te fugit, quod nam hominum genus in istorum concionibus frequens sit:) nisi perinde adfuissent, qui Leonem periculo eximerent: sed in Comœdiam tandem descendit. Cùm enim Senatus hac uia ad collationem decernendam attraheretur, factum est, ut non tantum iusticia, sed etiam malicia pessimorum hominum sit retecta. Esset & aliud consilium, sed uobis nescio quàm ad commodum. Despicite ergo, si omnes qui ab Euangelio statis, Senatũ petatis, ac dato exponatis, quàm dissidiosa res sit, in una eademq; urbe diuersis populum distrahi sermonibus. præsertim ubi hij, à quibus optima ac iusta populi pars pendet, sese nunquam nõ offerant ad collationẽ: ij uero quibus obstent, nunq; non deprecentur ac fugiant. Non solum ergo parum Christianos, sed ne humanos quidem uos esse futuros, si his cedatis, qui uictoriam desperarunt, simplicem ueritatisq; studiosam plebem, quæ fidei uestrȩ commissa sit. Non esse nouum, collationes istas à Magistratu dari: sed Tiguri, Argentorati, Sanctogalli, dudum sic esse factum, &c. Scripsit è Norimberga Hanerus ad me his diebus. primum ut te saluum iubeam: dein quod Lutherus auditorio sese substraxerit, ut in te scribendi satis sit ocij. Monent alij in nos inuectiuram esse. sed heus tu, Durum est Saulo contra stimulũ calcitrare. nihil moueamur, uerba dum sint, quæ isti commentantur. Aduersus Struthionem Apologia nunc sub prelo gemit. Tu interea cum fratribus omnibus Vale, ac feliciter annum uigesimum septimum auspicare. Catabaptistę, quos dudum ἐς κόρακας abiectos oportuit, apud nos ocium turbant piorum: sed arbitror securim

A cem admotam. Dominus adsit Ecclesiæ suæ. Amen. Tiguri. 3. die Ianuarij. 1527.

IOANNES OECOLAMPADIVS, IOANNI N.

GRATIAM & pacem à Domino nostro Iesu Christo. optime, N. Tantum nobis libertatis sanguine suo peperit Christus Dominus, ut nos qui in domo patris humillimi, & uix mercenarij sumus, maiori fiducia, summos cum eruditione tum pietate uiros, coram quibus uix hiscere alioquin liceret, conueniamus & compellemus, quā potentes seculi suos æquales. Per illum enim fratres nos omnes facti sumus, atque adeo et eiusdem corporis membra: quibus non fas, mutuum uel contemnere uel despicere, dum capitis dignitas tanta est, ut quæque membra eius spiritu uegetata, etiam se inferiora magnifaciant, & infima cognitione sua cum superioribus omnem sibi dignitatem impartitā non ignorant. Hinc factum, ut cum Anemundus Coctus, genere clarus, uirtutibusque multo clarior, in tantum mihi pietatē tuam Christianam commendaret, quam solam magis admiror, utpote inhabitantis in te Christi certam nunciam: Quid enim in te uel alio laudarem, quæ à baptismo ipso, quotquot Christum induimus, præ spiritualium donorum magnitudine, inter munera quæ ancillarum filijs dantur numerare solemus? Cum igitur uir ille magnus, charitatem tuam nobis tantopere prædicaret, non potui non meum in te animum literis, tanquam præsenti, semperque noto, significare. Et certus sum, animum illum meum mentem esse totius Ecclesiæ Christi, & planè ipsissimam mentē tuam: nisi tu male nobis descriptus sis, id quod suspicamur minime. Et quid uelim audi. Nihil sane uel molestum, uel graue. Precamur ut quod agis, agas semper. Nam cum Dei gloriam piè quæras, quæ res una Christiano homine digna, tute ipse non potes

B aliud precari & uelle, quàm quod precamur & optamus, ne à pijs desistas cœptis, sed sancto spiritu semper obtemperes. Adijcimus autem & aliud uotum, ut non solum agas semper, quod agis, sed indies magis ac magis feruens, & te ipso fortior appareas. Non ignoramus quantum apud clementissimum iustissimumque Principem, domumque eius, tua prudentia, sedulitate ac autoritate, si per te (quod speramus) non uulgariter sapere cœperint, rem Christianam iuuare ualeas. Etenim si de gentilium philosophia uerum prouerbiū est, Felicia regna, si uel philosophentur Reges, uel regnent Philosophi: Quid non sperandum, si Christus æterna Dei sapientia proxime fuerit agnitus? Et si Euangelicę prędicationi olim profuit, ut historiæ, gentium conflictatio mutua, ne in Apostolos suprà modum sæuirent impij, dici nequit quantā messem agri spirituales darent, si pacati principes ipsi ueros passim operarios conducerent? Nihil ab Euangelio reipublicæ periculi. Dauides, Salomones, Ezechias, quis non Traianis & Hadrianis præferret? En quàm breui illustrata est Saxonia, unius Friderici ducis prudētia ac mansuetudine, nihil ad hoc agente, quàm quod nō est passus libere & fidenter uerbū Domini annunciantes crudeliter ac iniuste à Tyrannis Episcopis affligi. Hac ratione & apud uos quotidie aliquid superstitioni decedit, et exaltaē Christus: tametsi multi sint qui relatrēt, Antichristiani petant ab imperatoribus uindictam inimicorum: Christianis magnum est, si libere purum Dei uerbum regnet. In hoc nimirum amplissimas dotes & multiiuga talenta accepisti, ut in obsequium Christi multos ac potentes subiuges, ut ambulent reges in splendore ortus Domini, ut ueniant aurum & thus deferentes, laudemque Domino annunciantes. Et nos quidem non uindicamus aurum illud, quod & fures amant: sed quo totum Dominicum templum opertum. Non est autem nunc meæ prouinciæ, ut præscribam, qua Christo proceres demereare. Tu aude & fac quod soles, uerbum suppeditabit Dominus. Tam abominabilis uanitas & grauis tyrannis, quibus obscuratus & pressus fuit fermè

C totus orbis, per tot impias hominum traditiones, per tot Romanensium imposturas, per tot Sophistarum & Canonistarum nugamenta: ut superstitiones taceam, ad quas uulgus Christianorum propensius, quàm ullæ gentes, unde ab illa resilire conabitur, quisquis intellexerit: contra tam suauis, tamq́ amabilis gratia Christi, ut iugum eius nequaquam onerosum subeuntibus fiat. Quamuis autem prædicente Domino, scimus nō defore tentationes ueritatem annunciaturis, neq́ melior serui quàm Domini conditio fuerit, & hac ad astra itur: ea tamen Domini benignitas est, ne ultra quàm ferre queamus, tentari nos finat. Quapropter pietati feruorem, feruori constantiam, constantiæ perseuerantiam iungere decet, ut sanctificetur per nos nomen Domini, quod nunc multis seculis male audijt, & inquinatum fuit. Quomodo dabimus somnum oculis nostris, & palpebris dormitationes, nisi inueniamus locum Domino, & tabernaculū Deo Iacob? Hæc tecum pro Christiana familiaritate & simplicitate egi. Voluissem pluribus, si per negocia licuisset: sed non deerit spiritus, qui prosperum iter tuum faciet. Vale in Christo, & confortare. Basileæ, 9. Martij. Anno 1524.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS THOMAE AB HOFEN *Bernensium à Commentarijs.*

GRATIAM & pacem à Domino. Arbitrabar aliquandiu te nostri nullam curam habere reliquam, quum nullicunde gentium ad nos dares literas. Nunc uero cum te Gebennæ reipublicæ gratia abesse constat, duplici nomine reficimur, & quod nihil sinistrū passus sis, & quod eo in loco habearis à tuis, ut te ad hæc negocia mittant, quibus gloriam sibi, utilitatem autem non uulgarē recens factis ciuibus per te comparari non ambigunt. Status noster idem fermè manet per Dei bonitatem. Tui ursi iterum aliquousq́ ungues exeruerūt, uti
D nam nunquàm retrahant, donec quicquid apud eos contrà Christū erectum est discerpant. Sanctogallenses aboleuerunt simulacra sua. Curienses suis inducias dederunt usq́ ad Diui Pauli cōuersionem: tum sperant comite missa, abituros esse deos istos ligneos, qui stant et non ambulant. Non dubito quin in medijs reipub. negocijs, Christi negociorū minime sis negligens. Bene facis, optime de optimis merendo: nihil enim ipse sic florere cupio atq́ respub. hæ enim ubi crescunt, tyrannorum audacia coërcet. Sed enim optime de Gebennæ ciuibus merebere, si non tantum leges eorum ac iura, quantum animos componas: animos autē quid melius componet, quàm eius sermo atq́ doctrina, qui animos ipse formauit? Hęc mi Thoma non ideo tecum ago, quasi torpentem sim expergefacturus: sed currentem, quod dicitur, adhortor. Certo enim de te mihi persuasum est, te bonitatis diuinæ nunquam obliturum. Vale, & si quid amicorum habes, meo isthic nomine saluta. Tiguri, 4. Ianuarij. 1527. Si uacat, rescribe, quo in statu res apud uos sint: & quos partus Principes ad ingruens uer ē nido producere moliantur.

IOANNES OECOLAMPADIVS SVO N.

PAX ET gratia à Christo nostro saluatore. Anemundus ille Coctus, & genere & pietate clarus, narrauit nobis tuū in annunciando Euangelio feruorem, sedulitatem, prudentiam, ac candorem: quod tanto maiore uoluptate pectora nostra perfudit, quanto maiore nota Gallias sophistarum infamarat tyrannis. Gratia Christo, qui discussis tenebris undiq́ ueritatis radios fulgere facit: & agrum quem pastorum dormitantia spinæ & zizaniję occuparant, repurgare incipit. Verum quoniam non ignoro, qui

A successus sint Euangelij: nam partim ipse feci periculum, partim quotidiana, & quæ ante oculos obuersantur, exempla docent: obnititur mirum in modum fortis ille armatus, ut custodiat atrium suum, ne diripiantur uasa eius. Et est ueritas sancta quidem, sed cōtradictoribus exposita plurimis. Proinde dilecte in Christo, nostræ fraternitatis existimaui esse, ut te qualicunq; exhortatione instimularē, ut faceres semper, quod facis diligenter. Magnæ molis opus suscepimus, & planè supra nostras uires. Terra, quam expungare iubemur, cultores habet fortissimos, potentes munitasq; ciuitates. Ibi stirps est Enakim, Amalech habitat in meridie. Quid multis? Antichristi tota potentia se nobis opponet, neq; laudis quippiam in hoc seculo expectandū. Inuisi oportet simus omnibus hominib. et peripsema toti mundo. Portanda erunt stigmata Christi. Contemptores nos uult dux noster Iesus, gloriç, opum, uoluptatum, amicorum, carnis, uitæ: amicos autem inopiç, ignominiæ, crucis, solitudinis, mortis. Verum terra quæ promittitur, ualde bona est. Si propitius fuerit nobis Dominus, introducet nos in eam. Tantum non rebelles simus contra Dominum, nec timeamus populum terræ. Dominus ipse sit terror, ac sanctificatio nostra: ipse sit gloria, & corona capitis nostri, ipse fortitudo & petra refugij, et sicut panem illos deuorare poterimus. Exarmati sunt, recessitq; ab eis omne præsidium. Stulti principes Thaneos. Sapientes Pharaonis dant consilium insipiens. Arma impij pessima, uastata, & planè inefficacia. Audaces igitur & fortes simus in Domino, & in ore gladij uerbi Dei inuadamus impios, ut glorificetur Dominus Iesus, qui pollicitus est suis, ut eant super aspidem & basiliscum, & conculcent omnem uirtutem inimici. Ne nobis in perpetuum exprobret incircuncisus Goliath, qui audet cōtradicere exercitui Dei uiuentis. In Domino, qui apprehendit brachium nostrum & confortat nos, poterimus omnia. Nam per Prophetam promittit: Noli timere uermicule Iacob, ego adiuui te, redemptor tuus
B sanctus Israel. Posui te quasi plaustrum, & clauam dentatam. Triturabis montes, & comminues, & colles quasi pulueres pones. Ventilabis, & uentus tollet, & ut turbo disperges eos. Et tu exultabis in Domino, & sancto Israël læraberis. Talia nobis subsidia promittit Christus. Fortes igitur simus, ab illo immarcessibilem recepturi coronam. Hæc nunc Frater ineundę amicitiæ gratia scripsi, arbitratus non ingratum fore quicquid excidisset ex bucca. Quid enim non excusat charitas? Christus te conseruet. Vale, Basileæ. 9. Martij. Anno 1524.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS BERCHTHOLDO HALLERO, *Bernensium Ecclesiastæ.*

GRATIAM & pacem à Domino. Sic omnia uices suas norunt, charissime Berchtholde, ut ea quoq; quæ naturalia uocāt, hoc est, ἀναίσθητα, id est, insensata, nunquam operi atq; officio suo deficiant. Remittente enim improbo Borea, subito miriores Zephyri omnia occupant: & incendio canis frigescente, uber autumnus annonam in sinum nobis abijcit. Nobis ergo cum rerum istarum aliarumq; omnium cōditor Deus, cui militamus, ostium adperiat, per quod in hostium castra irruere nullo negocio possumus, rem segnius obeundā esse putamus? non arbitror, nisi uentis sumus leuiores. Adperuit tibi, atq; adeo nobis omnibus apud uos fenestrā, qua exploratricem cataclysmi columbam, aliquandiu exulem, recipias. Plane loquar. Profligatum erat propemodum apud nos Christi Euangelium, nunc eius prædicandi iterum facta est potestas. Tu in hac prouincia nauclerus es ac Noa, caue oscites: utere occasione, neq; committas ut quisquam iure queri possit, negligentia tua spes bonas concidisse, aut rem esse cunctantius gestam. sed insta, urge; aculeos ac hamos sic in mortalium pe

C ctora demitte, ut euomere etiam si uelint non possint. Dabit autem Dominus in omnibus & cor & intelligentiam. De auxiliatore nonnulla ad Trempium dedi, is exponet: receptui enim à scribendo cecineram, sed ad profundam lucernam. Collino meo domi suę quid literarium interim curante, ista demus. Vale, et seruet te ministerio suo is, cui seruis. Caue ergo uentri seruias: is enim tam fallax est tutor, ut ne seipsum quidem seruare possit. Hæc citra morsum sint in uentrem tuum dicta, pro bono noui anni auspicio. Salui sint amici omnes. Tiguri, 4. Ianuarij. 1527.

IOANNES OECOLAMPADIVS FRATRI N.
in Domino sincero.

GRATIA Christi tecum. Scripsi N. ut monuisti, fortasse modestius quàm uelles: sed scis primas salutationes humiliores, attendo nunc, quomodo illas excipiat, ut post hac, si opus fuerit, familiarius. Scripsi aũt & symmistæ tuo, ut pacis maximã rationem habeat, & uno ore tecũ Christũ annunciet. Multa ẽm mala in Ecclesijs parit Euangelistarũ dissonantia. Confido, quod tu libenter priuatim cũ homine de ijs rebus collaturus sis, & in plerisque portaturus onera eius, ac habiturus ipsum pro fratre propter Christum, & gregem Christi uobis commissum. Mihi magna spes est, si uos concordes doceretis, ciuitatem uestram breui melius habituram. Et si ex integro resipisceret, nostris quoque animos addi. Cogita igitur, si quid ignoscendum & condonandum, propter quẽ facias, & nullas occasiones pacis omittito. Varijs conatibus hominum ingenia uincenda sunt. Non scripsissem utrique, nisi rumor dissidium uestrum ita apud nos magnificasset: & didici illum non uanum. Boni igitur has literas consule: tuus enim sum. Vale, Basileæ 18. Augusti 1529.

D HVLDRICHVS ZVINGLIVS PHILIPPO
Badensi Marchioni. S.

GRATIAM & pacem à Domino. Respersit omniũ qui apud nos sunt piorum aures pietatis tuę fama, Clarissime Marchio, quę me tam confidentem reddidit, ut mortalium omnium postremus ad te dominum meum obseruandissimum, istas dare, nihil sim cunctatus. Adstipulatæ sunt proposito, tua illa insignis bonitas, ac ingenij uere ingenui dexteritas: & quæ alios deterrere potuisset, amplitudo. Inuitauit quoque super omnia iudicij sanctitas, quæ in principibus ut rara, prò dolor, est hac tempestate, ita in te incorrupta nitet, ut nemo conscientia bona fretus, non audeat intrepide ad te accedere. Cum ergo Iacobus Struthio, homo fortasse audentior quàm doctior, loquentior quàm circumspectior, libellum in nos ediderit, se quidem non magnopere, te uero illustriss. ac opt. principe, indignissimum, quo & Eucharistiæ ueritatem subruere, & quam in Euangelij sui ministerio autoritatẽ Dominus dedit, cõtaminare ex professo etiam nititur: nihil cessandum esse duxi, quo minus istius impudentiæ responderemus, propterea quòd esset à sacris concionibus tuis. Certus enim sum quod quicquid tandem in considerationem ueniat, ubi ueritas eius singulari prudentiæ tuæ planius exponatur, nullatenus offensum iri posse. Est ergo Eucharistię causa nobis hoc libello denuo tractata, faxit Deus ut omnia in gloriã suam cedãt. nõ hercle quasi prius nõ sint affatim omnia prodita, sed ut qui contentiosi sunt plane uideant, uerborum figmentis ueri faciem obscurare nequire: semperque futuros esse qui illius amore non modo silere, sed non in discrimen quoque uenire nolint. Lege ergo, si licet ac decet, eum libellum: neque hic quicquam dictum puta in sacro sanctam pietatẽ tuam. Videbis haud dubie indigne facere, qui rem minime compertam

A pertam,ſic apud indoctam plebem traducunt. Boni facito pro tua bonitate om=
nia:& ut Euangelio eiusq́ miniſtris hactenus tanquam Abdias patrocinatus es,
perge. Tiguri,11.die Ianuarij. 1527.

IOANNES OECOLAMPADIVS INTEGERRIMAE VITAE
*ſingularisq́ eruditionis uiro, D. Ambroſio Blarer, ſuo in
Chriſto dilecto.*

SALVTEM in Chriſto. Infelicem memoriam meam, quæ tam infide=
liter amicorum nomina ſeruat: ut uerum fatear, non recordor, quæ
illa priſtina inter nos conſuetudo. ἀλλὰ θάῤῥει, bonoq́ animo ſies, mi
Ambroſi, nihil tibi inde periculi. Longe felicius te nunc mihi conci=
liant tuæ uirtutes, innocentiæ teſtimonia: & ut de literis taceam, quas
cõmunes cum multis habes, tua illa pro ueritate ſuſcepta pericula. illa enim te ita
mihi cõmendant, ut te non poſſim non amare, niſi Chriſtum ipſum abiurare ue=
lim. Hunc talia in te operari, operaturumq́ non ambigo. Proinde tu uiciſſim de
me, ut uero amico, ſentias uelim. Dabo enim operam, ut re ipſa, ſicubi tulerit com=
moditas, id probes. At quod Apologiam non excuſam ad te redire fecerim, oro
boni conſulas. Nam hinc potiſſimum mei erga te animi candorem cognoſce=
re ſpiritus ille tuus poterit. Sane ſi quid meum, καὶ τὰ τοῦ παλαιοῦ ἀδάμ ſectatus
fuiſſem, modis omnibus ſollicitaſſem, etiamſi non effeciſſem, ut quamprimum
excuderetur. Tua enim defenſio, et mei nominis eſſet honeſtatio. Similes enim no
ſtræ cauſæ ſunt, niſi forte gens mea ſuperſtitioni addictior, ueritatis impatientior,
charitatis negligentior. Abſit autem ut propterea amici, & tam bene mihi fidentis
rationem contemnam. Opinor autem quod ſententiam meam non ualde ſis
improbaturus. ſunt enim conſultiſſimi quidam uiri, qui ſimiliter mihi conſu=
B luerunt, timentes mihi, ne tale quiddam edam contra meos, qualis tua Apolo=
gia eſt. At tu proba ſpiritus: nihil adhuc neglectum, tametſi dilatum. Ita autem
de tua Apologia res acta eſt. Attulit eam ſub profundam & iam concubiam no=
ctem, parochus ille Iacobus. mox illi pollicebar cum typographo me conſulta=
turum, & ad ſequentem diem rediret iuſſi: feſtinabat enim ad ſuum diuerſorium.
Typographus reſpondit, ſibi non eſſe integrum, præſertim urgentibus nundinis
Francofordinis, ad quas neceſſe habeat abſoluere cœpta uolumina, & ſeruare fi=
dem his, qui ſuam in hoc conduxerunt operam. Ego accepta Apologia in ædes
meas contendi, nec ceſſaui quin totam pellegerem. Arridebat enim, mirum'que
in modum. Legere enim mihi uidebar mea pericula, neq́ ſine gemitu quid mihi
acciderat recogitabam, & anxius eram quid facto opus eſſet. Non libenter remit=
tebam librum, ne forte aliud ſuſpicarere quàm res ſit: nec retinendus uidebatur.
At mihi multa ultro citroq́ cogitanti, uiſum eſt neque in rem tuam fore ſi edatur,
idq́ multis nominibus. Primum enim quod tu maxime quęrere uideris, id mini=
me eſſes aſſecuturus: nempe ut iam nulli ſis ſcandalo. Ita & ego mihi olim perſua
debam, ſed fruſtra. Varia enim & peruerſa uulgi ſunt iudicia, non raro contingit,
ut dum nos plurimum purgamus, peſſime ſuſpicetur illud: maxime cum nemo
ſcriptis urgeat, ut rationẽ reddamus. Iam tedet plebem tot Apologiarum. Tuum
nomen ſatis ſaluum, cum Senatus patriæ tuæ te abſoluit: nullo opus eſt apologeti
co alio. Fieri nequit, ut Phariſæorum ſcandala è medio tollantur omnia. ferendum
hoc nobis eſt Frater, ut ſint qui nobis maledicant, qui execrentur et abominentur,
ferendum propter eum, qui cum iniquis reputatus eſt. Cæterum uita ita innocen=
ter inſtituenda, ut tandem mendacium ſe ipſum prodat, & confundantur ac reue
reantur qui nobis male uolunt, & dicunt quotidie Euge Euge. Non credis, mi
Frater

C Frater, quàm me exercuerint οἱ ψευδάδελφοι. At aliam uincendi rationem quęre
mus, nempe ut benignitate suauitateq; morum uincamus, non est aliud hominũ
Monachi. genus sub sole inexpugnabilius, pertinacius, obstinatius, monachis. Exemplis
plenæ sunt historiæ. Quis crassior error, quàm ἡ πλάνη τῶν ἀνθρωπομορφιτῶν; Sed
Aegyptios & Palęstinos monachos, eosq; simplices, quàm uix ab eo errore Epi
scopi retraxerũt, legisti non dubito. In alijs morbis iuxta Hippocratis præscriptũ,
ustio postremum adhibetur, cum certa medicamina sunt inefficacia. Non item cũ
hoc hominum genere obseruandum. Inutilis enim est omnis austeritas, neruus
ferreus est ceruix eorum. Eos si blanditijs non uicerimus, uincemus nunquam.
Vnde & hoc est quod me mouet, quare remiserim Apologiam, ne uideare con
tra fratres bellum suscipere, & perpetuam tibi inquietudinem accersere. fortassis
etiam insidias parabunt, sicarios subornabunt. Iam quod prodesse hoc modo mul
tis cupias etiam cum nominis tui traductione, probo plane magnanimitatem spiri
tus tui. Laudo zeli feruorem, magnifacio uoluntatis sanctimoniã. Atqui uellem
omnia tibi felicissime succedere, & maiorem fructum laboribus tuis respondere.
Verum ignoras, apud cordatiores quàm parum fauoris inuenient libri, in quibus
affectus proprij miscent: id quod in Apologijs fieri necesse est. Verũ tu si meum
probas consilium, ut pluribus prosis uberius, id argumenti mutabis, & ex priuata
communem causam constitues, densis scripturarum testimonijs id agens. Non
dubito enim quin id poteris, cui Dominus tam expeditã scribendo disserendoq;
copiam, ut audio, dederit. Certe ita maiorem tibi gloriã poteris conciliare: tametsi
non ignorem, eam te nihili facere, cui sufficit testimonium bonæ conscientiæ &
calculus Christi. Argumentum honestum fuerit, si in titulo pollicearis, Quibus li
ceat monasteriũ ingredi uel relinquere. Aut si hoc minus placet, potes simile quid
dam tractare, & interim paucis in Epistola cum amiculo aliquo innocentiã tuam
D testari. Habes opinor mentem meam, quam uelim interpreteris amicè; ex animo
enim tibi bene uolo. Vale, Basileæ 9. Martij.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS MEDICOTHEOLOGO CVIDAM.

GRATIAM & pacem à Domino. Statueram iam dudum te munere
aliquo pro mea tenuitate adficere: sed interea multorum certior fio,
quæ me deterrent: affectus scilicet tui. contentiosus enim cum sis, &
mordax, effecisti ut Senatum habeas parum propitium. quid enim
nobis debet magistratus? Puer iste siue adulescens, tuus famulus ha-
betur: ideo petitur abs te, potius quàm ab illo. hinc autem tu accenderis ad maledi
centiam, & summam amaritudinẽ, ac minaris nescio quàm impotenter. Christia-
ni pectoris est, cuiq; reddere quod illi debet, neminem offendere, ac aliorũ offen-
sas condonare: nunc tu omnia minaris Christianus scilicet, cum nos non simus
Christiani apud te. Hæreticos uocas uerbi Dei pręcones, non alia ex causa, quàm
quòd offensus es, noui medici emutatione. Fuisti aliquandiu Tiguri, at Senatus
nullam tui habuit rationẽ: huius causa non est Leo, aut alius aliquis, sed scortatio
tua, & stultę in biuijs contentiones. ac dum Theologum agis, sic de diuinis loque
ris, ut sutores dicant: Si medicę peritior non est, quàm Theologię, nemo se tuto po
test illi credere. Oblitus es nobilis huius uerbi, Sutor ne supra crepidã. Placidam
ergo post hac uitam ducas, & te intra cuticulam cõtineas tuam: mihi idem N. es,
qui olim. Si uero omnia calumnijs ac detrectionib. impleas, tam nullus eris apud
me, quàm qui non sunt. Pecuniam petitam lubens ac uolens mitto, tametsi ali-
quando monerem, ut precium indicares, neq; faceres, & ipse constituissem quid-
dam dare: hactenus tamen distuli, donec omnibus fieret manifestũ, nescio quàm
hostilia

A hostilia in nos moliri.iam retraxaram manum,quam nunc iterum adperio. Vale, & esto bonus medicus: Deumq; time,& de Scatophagia differe,non de Theologia. Tiguri.4.die Februarij 1527.

IOANNES OECOLAMPADIVS VENERABILIBVS ET *dilectis in Christo,Cœnobij Maris stellæ,aliàs Vuettingen, fratribus.*

GRATIA & pax in Christo. Venerandi atq; dilecti in Christo Patres ac fratres,dici nequit,ubi apud nos rumor crebrior increbuit,hoc tandem reipsa uos esse professos, quod hactenus in speciẽ facere habiti estis,quanta piorum & fidelium omnium audita est gratulatio: quantæq; Deo dictæ sunt gratiæ, qui uos filios lucis esse hac tam insigni uestra conuersione declarauit. Offenduntur quibus onerosa est ueritas. Speciosi operis,quod nimirum approbant angeli in cœlis,nulla uos pœnitudine duci oportebit unquam. Hoc certe non fuerit manum ab aratro abstrahere ac respicere, ut calumniari quidam possunt. Et quid est tam altum, quod maligni non calumniantur?quid tam pium,quod non carpunt?Etiamsi hodie Christus secundum carnem ageret in terris, non careret obtrectatoribus. Quis igitur satis aduersus illos munitus erit? Sed non despondemus animos. Mundum uicit Christus, dentes peccatorum confregit: facile à uobis quoque contemnentur. Equidem dum pristinam uitam uestram cogito,animaduerto eam non ad ipsissimam Christi regulã, quæ in charitate,in innocentia uitę,& fide in Deum cõsistit:sed ad humanas compositam constitutiones,quæ externis simulationibus Deo nos odiosos reddunt, si quidem illis fidatur,ueraq; negligatur pietas:& uobis uana opinione ludificando imponũt, quanto satis ad iustitiã uidetur impune iniustos, & magis haberi quàm esse iustos. Quid enim aliud est simulata castitas,commentitia paupertas,extorta
B obedientia? Quanto satius est hasce uirtutes per Christum sic amplecti, ut coram iudice securi cõpareamus?Sanctius utiq; coniugium, sordido cælibatu. Securius est sic possidere ut pauperes Christi iuues,quàm egere ut eosdem aggraues. Christianius est libertate spiritus non destitui, quàm seruiliter cõscientias in seruitutem redigi. Bene igitur fidite in Domino:cui hoc unum debemus,ut credentes in Christum innocenter uiuamus,charitatẽ in conscientia non ficta seruantes. Quò nunc uos mirabili gratia uocauit. Pergite igitur,& uocantẽ in gloriam Euangelij sui audite: ne tam carnis, quàm spiritus libertatẽ sequuti esse uideamini. sed uideant homines uestra bona opera,odiũ inquã hypocriseos, amorem fratrũ,misericordiã decentem Præpositorũ obseruationem, puritatem uitæ, constantiam in aspernandis huius mundi periculis, ingentem futuræ uitæ spem: & sic glorificent patrem uestrum in cœlis, qui uos tueatur. Ei sit gloria in secula Amen. Basileæ 25. Augusti.

IOANNES DENCKIVS IOANNI OECOLAMPADIO.

SALVTEM à Deo patre per Christum Iesum Dominum nostrum,& pacem in spiritu sancto. Amen. In memoria etiamnũ habeo,quo tu mi Oecolampadi animo in me fueris olim, dum hic apud Cunonem agerem: memini quàm amicè, familiariter & fraternè me acceperis primum,acceptum deinde amplexus fueris & foueris. Post illa,si miraris,cur nihil ad te scripserim absens,cur præsens non adierim (quanquam etiam semel adij) caussa est, quod timuerim, ne non liceret satis libere uel sentire quod sentirem,uel non pronunciata sententia maturius deliberare. Verebar enim,ut homo sum, ne idem eueniret mihi cum alijs, quod cum Osiandro pridem euenerat. Si peccauit hic timor meus, hæc formido in tuam conscientiam, ecce promptissi-

C me culpam agnosco, & fateor. Atq; hoc minus exilij persecutionumq; iure me pœnitebit, quo magis uerum esse compertero, me peccasse in quenquam. Tametsi nihil me pœnitet omnium afflictionum, quas tuli hactenus, quantumuis bene mihi conscius. Nunc quæ fuerit ad te scribendi occasio, paucis accipe. Ita exulo hactenus, ut semper maluerim in proprio aliquo loco certus uiuere, permittente Domino. Apud ignotos nondum licuit, ad omnes fermè labores inepto: apud amicos uero et notos, propter suspicionem de me conceptam, quasi sectarum fautore, & autore peruersorum dogmatum. Deus mihi testis est, quod uni tantum sectæ, quæ est Ecclesia sanctorum, bene esse cupiam, ubiubi sit. Nam apud uos tolos esse non credo: imò ne Christianos quidem esse contenderim, si quis exactam fidem urgeat. quantumuis amo zelum illum recte uiuendi, quem probe scio, & quotidie reipsa magis magisq; comperio non satis esse ad hoc, ut uoceris Christianus, citra ἀδίγνωσιν illam, quam requirit Paulus in suis cõtribulibus. In dogmatibus non nego partim errasse me, & adhuc errare posse: partim uero ita locutum esse, ut malim tacitum. Atq; hæc nõ puderet me uel publicè fateri, si precium esset operæ: hoc est, si plurium bono quàm malo fieret. Quod si tibi non improbatur is animus, fer mi Oecolampadi æquo animo, quod in me desideras: equidem facile feram, si quid in te quoq; desiderauero. Vt enim amicitiæ, præsertim Christianæ proprium est, idem sentire, ita lex mihi uidetur admodũ iniqua, nemini licere ab altero dissentire. Nisi omnino tale aliquid esset, quod ferri neq; posset neq; deberet. Durum est exilium mihi & difficile: sed difficilius est, quod successus & fructus non respondet zelo meo. Fructum autem alium non requiro, (Dominus nouit) quàm ut quamplurimi uno corde & ore Deum & patrem Domini nostri Iesu Christi glorificarent, siue circuncisi, siue baptizati, siue neutrum. Longe enim ab illis dissentio, qui regnum Dei nimiũ ceremonijs & elementis mundi adstringũt,
D quicunq; illi sint. Quamuis negare non possum, & me aliquandiu hæsisse in huiusmodi. Si quo igitur pacto (inquam) hunc animum tolerare poteris, da operam quæso, mi Oecolampadi, ut hic mihi liceat aliquandiu consistere. Daretur fortasse locus aliquis manendi, si uel per te liceret quiescere. Parce enim interim, quod mihi abs te timeam: quandoquidem ipse quoq; parco sinistræ multorum, si non tuæ etiam de me suspicioni, qui me credunt omnia turbatum & peruersum iri cupere. Non tamen hoc dico, quasi per te solum stare putem, quo minus ausim hic manere: sed quo te fautore sciam mitiores fore, quos alioqui accusatores habiturum esse timeo. Adijssem ipse te collocuturus, nisi uetuisset hospitij religio prodire. Nosti enim edictum. Renuntia quid uelis, quid suadeas, per Bentinũ. Nam nisi iniquũ postulaueris, facile fecero quicquid uoles. Sine obsecro amantissime Oecolampadi, ut destruatur maceria illa, & qualiscunq; simultas inter nos oborta. Da mihi locum in corde tuo, aut si locus est aperi. Certe tu non paruũ apud me spacium occupas, quod tibi literis hisce apertum uolui: & conabor amplius aperire, siue coràm, siue alijs, accepto abs te primum responso literis, si ubi uidebitur. Exilium fugio quidem: sed ita tamen, ut si maxime non effugere potero, nunquã fore credam, ut harũ me literarũ pœniteat. Nisi tu (quod absit) omnino in tuam gloriam et aliorũ afflictionem abuti uelis. Vale in Domino.

IOANNES

A IOANNES OECOLAMPADIVS GVLIELMO FArello uineæ Domini in monte Bellægardiæ plantatori & idoneo, & fideli fratri suo.

GRATIAM & pacem à Domino Iesu. Legi tragœdiam, die Dominico excitatam isthic: & in magnam adducor spem, frugiferum fore semen quod mittis in terram. Qui hic tibi & Euangelio fauent, ne quid ardore zeli inter initia attentes timent. De quo satis monui ante quã abires, nunc non item: neq; eñ excidisse animo crediderim, quo modo inter nos conuenerit, nempe ut quanto propensiores ad uiolentiam; tanto magis te ad lenitatem exerceas: leoninamq; magnanimitatem columbina modestia frangas. Duci, non trahi uolunt homines. Vnum spectemus, quomodo lucrifaciamus animas Christo: & quomodo ipsi doceri uellemus, siquidem adhuc teneremur in tenebris & captiuitate Antichristi. Vide ut Christũ etiam uita exprimas, exemplo inquam docendi. Sæuit quidem ille in Pharisæos, hominum genus intractabile: sed suauius, quàm pleriq; uerba Matthęi interpretantur: quædam per deplorationẽ, quædam per præmonitionem, quædam alia festiuitate mellita obiecit, ita ut nusquam fere benignitas eius manifestior, quàm dum agit cum atrocissimis insidiatoribus & inimicis. Sat est. Scio te medicum, non carnificem fore. Bonifacius nihil causabitur, siquidem literis fuerit accitus, eorum quibus annunciandum est uerbum. Fortassis Stithion cunctabundi coronam præripiet. Hodie auspicabor epistolam ad Romanos: Dominico die in templo Genesim & epistolam ad Hebræos exorsus fui. Parum absfuit, quin Senatusconsulto interdiceretur epistolæ ad Hebręos enarratio. Detulerant enim me quidam, quod coner omnem
B sanctorum honorem & imagines abrogare. Respondi Tribuno plebis, & Consuli, me pręconem esse Christi, non ita addictum quidem me sanctis: nullis tamen, quos ille obseruari uoluit, suum honorem imminutum iri uelle. posse me in omnibus scripturæ libris, quod in isto, si expatiari liberet. Vbique Deus proponitur colendus. Quumq; multa in hanc sententiam dixi, permiserunt me arbitrio meo, ut qua docui hactenus pergerem modestia. Audierant inter alia, me non parsurum uigilijs, & anniuersarijs, Missisq; quorundam impijs: & nihil ad illos pertinere uisum est. Ora Dominum pro me, ne infidelis in eius reperiar ministerio. Saluta & meo nomine clarissimũ equitem Nicolaũ, & eam quæ isthic tecum Ecclesiam. Vale in Christo. 3. Augusti.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS CONRADO SOMIO VLMENsium Ecclesiastæ, fratri charissimo.

GRATIAM & pacem à Domino. Quę nuper ex epistola tua intellexi, magna tum fide, tum cautione ad N. perscripsi. Is indubie nauabit operam, ut quidam aut mutenẽ, aut saltem terreantur. Quum autem interea ciuitas Christiana cõstanter ac intrepide rebus omnibus pro uirili prospicit, ecce quotidie referuntur ad nos literę à uicinis uestris, puta Cambodunensibus et Memmingensibus atq; alijs, plenę querimoniarum ac desperationis: quod scilicet ij, qui artibus suis effecerunt quo minus consilium ineundæ ciuitatis Christianæ processerit, huc res seduxerint, ut iam adperte N. metu facere se fingant quæ faciunt: puta ut ab omnium amicitia, qui opitulari possent, abhorreant, ne Imperatorem scilicet non habeant propicium. Quem quæso ut poterint habere benignum, cum eousq; perrexerint, ut referre pedem nõ possint, nisi negare Christum sustineant? Quumq; hunc istorum metum uideo, sollicitus sum, ut semper, de uobis. non quasi uerear, Deum uos deserturum esse,: sed ne imperiti

C rerum(quod ſemper, ut ſcis, timui)ueſtri aliquid patiantur. Vt enim Sueuicum
genus natura uehemens eſt, ita ſubito quoq;, cum quid inſperatò accidit, conſter-
natur. Adſum ergo iterum, conſulturus rebus ueſtris: non conſultus, ſed certus
1 noſtram fidem uobis eſſe notam. Qui uerbo præfecti eſtis, cauete digitum tranſ-
uerſum à ueritatis prædicatione abeatis: quamuis prudenter omnia. Sed ſimul te-
ſtemini, uos paratos eſſe ad reddendum fidei ac doctrinæ ueſtræ rationem, coram
2 Cæſare quoq;: ſi modo liberè liceat, ac ſublata omni ui, adire & conferre. Secun-
do. Non ſolos eſſe qui ſic doceatis, ſed Lutherum, Oecolampadium, Zuinglium,
cæteros multos, qui ut huius prædicationis duces iure nominentur, uos autem po
pulares ac gregarij tantum: æquum eſſe, ut ſi præſentis doctrinæ ratio ſit danda, ſic
palàm ac libere fiat, ut non ſimpliciores opprimi potius, quàm rem expendi pro di
gnitate, quiſquam queri poſſit. Attamen pro ueſtra ſimplicitate non detractaturos
ſatisfactionem coram Cæſare, ſi modo fide publica, cum cautione, quod etſi hære
tici eſſetis, nulla tamen uis metuenda uobis ſit, ad Cęſarem uocemini. Hic ego ad
Landtgraffium me offero, ut ſi ipſe interfuturus ſit hiſce comitijs, ac me ad ſe ueni
3 re iubeat, adſore. Non aliter faciet Oecolampadius & omnes. Danda eſt opera,
ut ueſtri ſaltem cum Landtgraffio aliquo pacto conueniant, quandoquidem à no
4 bis abhorrent. Is enim multis modis commodare poteſt rebus ueſtris. Probuleu-
tas noſtros ipſe conueniam, ut quicquid opis poſſint ad ueſtram cõfirmationem,
nihil ſint obmiſſuri. Vos modo conſtantes ac intrepidi ſtate. Nihil poterit in uos
aduerſa poteſtas: maior enim eſt qui à nobis ſtat. Et prouerbium habet, Quan-
to quiſq; eſt minacior, tanto minus nocet. Vale, & epiſtolã ipſam, uel deſcriptam,
Symperto Memmingenſi comunica. Porrò alteram quę ad Scribam eiuſdem ur-
bis eſt, primo quoque tempore mittito. Vale, & conſta. Tiguri. uigeſima ſex-
ta die Martij. Anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo.

D

IOANNES OECOLAMPADIVS IOACHIMO VADIA-
no, uiro ornatiſſimo cum literis, tum pietate, ſuo patrono.

SALVE in Chriſto, optime Vadiane. Quis ſtatus Eccleſię noſtrę, partim fama nunciat, partim Bertzij collegæ literis opinor tibi nequaq; incognitum. Dolet fortaſſe Eraſmum, & quoſdam è doctioribus, qui nominis ſui claritudine patriam amplius illuſtrare putantur, hinc migraſſe. At quum hi nulla exacti tyrannide, nulla profligati uiolentia, nulla irritati inhumanitate, nullis affecti contumelijs, alibi agere in rem ſuam fore cenſent: quid faciendum? Semper boni conſulenda ineluctabilis neceſſitas: imò cum gaudio amplexanda felicitatis quantulacunq; occaſio. ſatius enim fuerit, expertem factionum, aliquandiu diſertorum uirorum frequentia deſtitui ciuitatem, quàm cum uberiore illorum prouentu, inteſtinis laborare diſſidijs, uarijsq; religionibus diſtrahi. Valere igitur illos ſinimus. Interim tamen dabitur opera, ut etiam id incõmodi reſarciatur, & gymnaſium inſtauretur, etiam aliquanto felicius: nempe, ut aduocentur uiri, ſi non ęque clari, nõ tamen minus utilitatis publicæ ſtudioſi. Quamuis interim ſeculi noſtri calamitatem deploremus, quo auditorum non minor quàm doctorũ raritas. Vbi enim illa ocioſa uentris mancipia in precio eſſe deſierunt, parua parentibus cura eſt, in gloriam Chriſti & utilitatem patriæ filios literis conſecrare. At quando Chriſto uiſum fuerit, miſericordia ſua etiam id mali abolebit. Saluos precor Dominicum cum cæteris ſymmyſtis. Tu optime uale. Anno milleſimo quingenteſimo uigeſimo nono, die Aprilis uigeſima nona.

A HVLDRICHVS ZVINGLIVS IOANNI OECOLAMpadio, Cunhardo Somio, cæterisq; fratribus Vlmæ congregatis.

GRATIAM & pacem à Domino. Vt res apud nos habeant, accipite. Francisci Regis legati apud nos sunt, pacem inter Heluetios conciliaturi. Quinquepagici uerbi prædicationē nolunt admittere, id quod legati Regij ab eis postulauerunt. Nam cum primum adpulerunt, Senatum nostrũ orarunt, ut uiam ac modum conciliandę pacis ostendant. Hic Senatus respondit. Si sperent fore, ut Quinquepagici uerbũ Dei prędicari patiantur, & hanc pacis legem seruent, qua cauetur, ne fidem nostram persequantur: neq; apud suos, neq; apud nostros, iam fore ut de pace ac conciliatione tractari feramus. Ad hæc legatorum uelut clandestina interrogata, ut dixi responderunt, uerbi Dei prædicationem non laturos, quomodo nos intelligamus, &c. sed aliàs omnia pro fœderum ratione pacisq; legibus facturos esse. Ab obsidione Mussæ redierunt nostri, prǽter duo milia. Hodie quarta die Iunij nunciat, Mussianos erupisse, & machinas duas, quæ supra montem ἀλίβατον perlatę fuerunt deturbasse: cum cæde suorum ac nostrorum non parua, hoc est, acri. nam aliàs in arce pauci & in prǽsidio nostro pauciores fuerunt. Ducis exercitum in quodam pago adorti fuderunt. Noster saluus est, præter hanc cladem. Adparet Regulũ Mediolanensem, aut saltem suos, fraude agere. Rheti protinus subsidium mittunt magnum ac ualidum. Vos ergo aduigilate, nos enim non dormimus. Senatus noster intrepidus est, & constans per Dei bonitatem. Saluos iube fratres omnes. Tiguri, 4. die Iunij. 1531.

IOANNES OECOLAMPADIVS BVCERO SVO.

B SALVE mi Bucere. An diligenter rem egerim cum Othero, hinc collige. Hodie propero itinere ad me uenit, pransus est, & exposita causa iterũ hinc abijt. Hęsitamus uterq;: uellemus enim gloriã Christi promotam maxime. Concreditus est illi grex non spernendus: neq; enim spectandum est opidulum in quo residet, sed potius uicini sacerdotes omnes, qui in illum respiciunt. Dolens autem scribo, nõ esse tam multos operarios uineę Dominicæ tales, quales hoc seculũ postulat. Quantis opus precib. mi Frater, quàm laceræ sunt ubiq; res? Scripsissem ego Magistratui Bernensi, ut illũ qui per se propter Christũ nihil detractat, (ô pium pectus) admoneat, pergat per aliquot menses, ubi gloriam Christi augeri sperat. Atqui hoc consultum non est. Scripserunt primum Campidonenses Augustanis, horum concionatores uobis, uos mihi. Et ego quis sum, ut sollicitem magistratum illius? Cur non uos scribitis: estis enim ciues. equidem non uideo ut scribam, quamuis uellem. Non suppetunt argumenta idonea, quibus permoueam. Ab alijs uiri isti rogari uolunt: nam ipsis inuitis, ut discedet Otherus? Vocaram eum ad Synodum nostram, & cõparere non poterat. quĩ poterit, ubi in tantum iter, tanto tempore, ad tantos labores? Habes quę egerim. Non deest animus Othero, sed occasio, & Magistratus assensio: quam nec ego, nec ille ambire debemus. Cætera scribet per Legatos uestros, qui adhuc hærent Aaroiæ: si non pacem, saltem inducias reportaturi. Tendit Dominus arcum, ut uiolentiore sagitta feriat tanta ingratitudine uerbum salutis excipientes, quam nemo satis conqueri potest. Bene uale, & Deum pro nobis ora. Basileæ, quarta die, Octobris.

C ## HVLDRICHVS ZVINGLIVS IOANNI OECOLAMPADIO

GRATIAM & pacem à Domino. Accepi hoc die literas à Bertholdis, qui ursos uetbi habenis regunt: quibus dolere sibi queruntur ægritudinem tuã. quam nisi ex nostris literis percepissent, ego magis deplangerẽ: sed spero nihil istos sinistrius intellexisse, quàm quod nos ex nuperis tuis nunciauimus. Vt ergo ualeas, isthoc nuncio significa. Nos in eadem sententia perstamus, qua dudum. Berus cum Vadiano præsidere iubent à Senatu Bernensium: sed non parebit belua. Quod si compareat, cicurem faciet incantamentis & illecebris plusquam humanis Vadianus. & si contumax perget esse, uerberabũt Kolbij. Sed tu iam nimirum ista omnia intellexisti. Ioannes Huber à Lucerna, à secretis Friburgensium, à secretis Salodurensium, à secretis Bernensium (uide ut omnia sint compensata) scriptum facient. In templo minoritanorũ res geretur. Tu si modo adhuc hiscis, adesto. De Argentoratis incerta referunt. Rheti Comandirum mittent, & S. Lucij abbatem, imbellem: sed procacem fœminam. Video, nisi nolit Dominus, quorundam neruum ferreum molliturum iri. Vale. 15. die Decembris, ad horam fermè decimam antequam luna oriretur. 1527.

IOANNES OECOLAMPADIVS BVCERO SVO.

SALVTEM in Christo. Si saluus domum peruenisti, mi Bucere, gaudeo. Venient ad te Vualdenses illi, uiri nimirũ perquàm pij, audituri & tuum in quibusdam consilium. Ostendent, quid illis responderim. Tu ne multis confabulationibus horas perdas, leges scripta mea, & uel illis probatiora dato, uel aliqua cõmendatiuncula approbato: ut sic à te in pace dimissi, sua corrigere incipiãt. Tu pro humanitate tua illos tractabis. Quod si nunc tibi præ negocijs non est integrum, iniunges id prouinciæ Capito-
D ni. Vellem sane, ut telam tuam mox texeres, quò Ecclesię concordia quamprimũ resarciatur & innotescat. Non autem opus erit magno uolumine: quod periculosius editur, à paucioribus legitur, facilime negligitur. Vale, Basileæ, 17. Octobris, Millesimo quingentesimo tricesimo.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS CVNHARDO
Somio Vlmensium Ecclesiastæ.

GRATIAM & pacem à Domino. Coëgit me Cunhardus, ut inter infinitas occupationes meas, etiam hoc ad te scriberẽ, quod cum eo contuleram. Id tale est. Pontificij in hoc sunt, ut quod ui aut ueritatis præsidio non possunt, Euangelium scilicet extinguere, consilio effectum dent. Statuerunt ergo, labenti rei tractu ac suspensione succurrere. Hinc unũ hoc agunt, ut ceremoniarum correctionẽ etiam isthic trahant ubi recipitur Euangelium. Interea uero nihil crudelitatis obmittunt, quo paulatim è medio tollantur Euangelij ministri, et sic sensim redeat ignorantiæ nox. Persuadentq; sibi successurum esse consilium eo exemplo, quod Arriana hæresis durauerit quidem 55. aut 37. annis, at nihilominus tandem sit extincta: Euangeliũ scilicet cum Arriano errore comparant. Vnde nobis erit manibus ac pedibus connitendum, ut omnia tollantur, quæ illorum spem alere possunt. Agendũ hoc est sine intermissione, ut quotidie aliquid de illorum regno aboleatur, donec uestigium nullũ adpareat. Facile reparat bellum Rex, cuius exercitus fuga saluatus est: eo autem cæso, spem omnem abijcit. sic Romanus quoq; Pontifex, stantibus in templis imaginibus quæ coluntur, uigente Missa, canentibus scortis & nebulonibus monachis, ac sibi perpetua succenturiatione succedentibus, nihil spei abijcit. His autem an-

A tiquitatis, iam concidet. Ideo non ſic cunctandum eſt. Expectemus quid reliquæ
urbes faciant, donec principes magis reſipiſcant. Hoc enim quum plerique fa-
ciunt, pontificijs iam pridem deſperatis manum præbent, ac ueluti tempus reſpi-
randi concedunt. Sed ſic agendum: Hoc eſt contrà Dominum excitatum, aut ædi
ficatum: demoliemur igitur, ſed commode, ne ruina caſusq́ damni dent aliquid.
Hæc collegia & monaſteria ſunt Pontificis doctrina conſtituta: antiquabimus er-
go quicquid in eis eſt ex Pontifice, &c. ſatis tenes meã ſententiam. Ego totus non
ſentio cum illis, qui imagines, & cucullam, ac reliqua, inter ἀδιάφορα numerant.
Vale, & conſtans eſto uſq; in finem. Tiguri 15. die Februarij. 1527.

IOANNES OECOLAMPADIVS GVLIELMO FARELLO
*myſteriorum arcanorum fideli diſpenſatori in monte Bellæ-
gardiæ, ſuo fratri.*

GRATIAM à Chriſto perpetuam. Gaudeo mirum in modũ, rem Chri
ſti per te incremẽta iſthic ſumere: & precor ut qui per te planiat, plan-
tata riget, ac cuſtodiat à uulpeculis & apro deuaſtante, ſingulari illo
inquam. Bene, quod tam uberẽ agrũ nactus es, & quod tam breui ſe-
ges prouenit: ſed tum beati erimus, ſi fructũ Chriſto attulerit, ſi ſpes non eluſa fue
rit: aut ſaltem noſtra culpa id non cõtingat: ſi miniſteriũ inculpatũ, & fidele, nun-
quam male audire cœperit. Dabis operã, nõ ut doctos, ſed ut bonos, hoc eſt, uere
doctos & θεοδιδάκτους multos gignas. Facile enim eſt, aliquot dogmata auditorũ
inſtillare & inculcare auribus: animum autem immutare, diuinum opus eſt. Ante
omnia igitur neceſſarium, precari ſpiritum ſanctum, & uno talento noſtro lucrifa-
cere nobis alterum. Qui unum talentum habet, defodit in terra. Cui duo, is alia
duo lucrabitur. Quod ſi lucrari uoluerimus, opus erit manſuetudine, patientia,
charitate, & fide in primis: opus erit & prudentia, nõ carnali, ſed ſancta quę deſur
B ſum deſcendit, quæ exemplo Chriſti nos omnium moribus accommodare facit.
Sed quid te moneo, qui ſpiritui monitori obtemperabis: me deplorare debeo, qui
tanto tempore in aërem loquor, & nec tantillum ſpei in meis uideo: fortaſſe in me-
dijs Turcis felicius docuiſſem. Sed iam in nullũ tranſcribo culpam, in me reijcio.
Ora Dominũ, ut ne ſinat uerbum ſuum contemni, propter meam uel ignauiam
uel maliciam. Bonifacium nondum auſim extrudere, niſi certis literis aduocare-
tur, fortaſſis aderit cum Cocto, qui ſancto muneri futurus ſit idoneus. Sed ſi om-
nino utilem crederes in opus Dei Bonifacium, cura ut illi ſcribaĩ, ne ſemper cauſet̃
ſe non conductũ uel uocatum in uineam. Salutat te domus mea. Gratias agas cla-
riſſimo illi equiti, atq; alijs omnibus qui nos ſalutãt in Chriſto. De ſarcinula tranſ-
uehenda per amicos inquiram, ſi commode poſſit. Fortaſſis iſthic facilius inue-
nies, qui id recularum quicquid eſt, uelint hinc auehere. Nemo hactenus pecu-
niam tuo nomine poſtulauit à me. Si quid me facere uolueris, fac ſciam. Cras exor
diar, ſi Deus uolet, Epiſtolam ad Romanos: in templo Geneſim ab exordio, et Epi
ſtolam ad Hebræos exorſus ſum. Ora Dominum, ne totam noctem fruſtra labo-
rem. Vale in Chriſto. Baſileæ, Menſis Auguſti die ſecundo.

IOANNES OECOLAMPADIVS IOANNI ZVICCIO ECCLE-
ſiaſtæ Conſtanſienſi, ſuo chariſſimo fratri.

SALVS in Chriſto. Iam olim edocti ſumus ab Apoſtolis, mi Zuicki,
non omnium eſſe fidem. Quid igitur ſi pleriq; idola in cordibus ſuis
uel noua confingant, uel conficta defendant? Hinc nobis phanatici
quidam Catabaptiſtæ, hinc ſymbolomachi peruicaciſſimi: hinc ple-
nus eſt orbis hypocritis, quorum fibram corneam ſolus ſpiritus Dei
corrigere poterit. Hinc & zelus iſte charitatis expers, temeratiumq; in condem-
nandis

C nandis omnibus supercilium, adeo ut & Christi tribunal superuacaneũ futurum sit, si rerum potiantur scilicet. Vix dum per misericordiam Dei in Ecclesijs nostris sacrificandi abominatio submota est: & nunc ut mysteriorum ceremonias à Christo institutas aboleãt, urgent sanctuli. Id moliť Sathan: nec desunt qui libellis suis Heracliticis, & obscuris & male uafris, Sacramentis Christi, imò charitati Ecclesię insidienť: & simulant se quidem Catabaptistis aduersarios, sed interim baptismũ cum cœna tollunt. O remedium uulnere nocentius. Ad eundem ferè scopum iaculantur illi, qui sic urgent ut excommunicationis gladius in Eucharistiæ panegyri uibretur. Non uideo ubi Paulus fori strepitum in sabbatum hoc transtulerit. iubet quidem probare semetipsum: sed non inquit, Proba alterius cõscientiam. Alibi à diuersa religione separat, alibi omnium facinorosorum consuetudinem interdicit: sed tumultuarium fori strepitum cœnæ panegyri non adhibet. Nos sane sic uidemur nobis sat recte munere nostro fungi, si fratres lapsos per Euangelicã correptionem priuatim moneamus, ut abstineant à cœna: et in hunc usq; diem nemo nos contempsit. Christianus autem magistratus & ἀντὶ νομοφυλάκων ethnicos in ordinem redigit: Deo sit laus. Et interim singulorum cõscientias nos uerbo Dominico terremus. Atqui isto nimium emungendo sanguinem elicere quęrũt. Profectò (ut Germanicè loquar) das kint had ein andern ette. Sed apparebit propediẽ sanctimonia illa excellens. Oremus autem Dominum, ut Ecclesiæ suæ adsit, & nos fidelissimos ministros faciat. Vale, 3. Ianuarij. 1530.

IOANNES OECOLAMPADIVS D. MARTINO LVTHERO,
mysteriorum Christi fidelissimo dispensatori,
fratri suo.

D GRATIAM & pacem à Christo. Si quos charitati uestræ multum, hos maxime commendatos uelim, Martine optime. Debetur enim hoc Christo nostro, quem uideñt amare fide non ficta, & te in illo. Spes item eximia est, nomẽ illius in Gallia magnificandũ. Vnus eñi horũ, honesto loco natus, proceribus plerisq; perquam gratus: alter apud nos disputando & prælegendo publicè, bonam nauauit operam. satis nimirum instructus ad totam Sorbonicam affligendam, si non & perdendam. Idem utriq; in Christum & uerbum eius feruor. Rem igitur dignam te feceris, si beneuolentia solita, uiros tanto tamq; difficili itinere, linguæq; ignaros, te sequutos, exceperis. Farello nihil candidius est. Sunt qui zelum eius in hostes ueritatis mitigatiorem uellent: uerum ego uirtutem illam admirabilem, & non minus placiditate, si tempestiua fuerit, necessariam, uel nunc tandem crediderim. At cuius hi sunt spiritus, statim è colloquio primo dignosces. Erasmus literarũ suarum, quas ad te dedit, mentem, qualitercunq; mihi nudiustertius indicauit. Respondit nimirũ, ut ab ipso expectaui. Ni fallor, non temere in te scripturus: tametsi de libero arbitrio opus tridui paratum se habere affirmet, idq; fellis expers. Gratias habemus Christo, qui & in Norimbergensi conuentu, uestri potissimum Principis prudentia, conatus inimicorum irritauit: & fermè eodem tempore in Heluetiorũ congregatione Episcopis nostris obstitit, ne quod uellent obtinerent. Interim in pace armemur contra alios, nunquam enim deerunt, nam & nunc ex insidijs oboriuntur, qui neglecta charitate nomen Euangelij prætexunt. Verum & hos, si contra Christum se erexerint, à lapide in quem impingunt opprimendos propediem, non dubitarem. Melanchthoni & Pomerano salutẽ precor. Vale. In die Pentecostes, Basileę.

IOANNES

A IOANNES OECOLAMPADIVS GVLIELMO FARELLO,
Ecclesiastæ Aquileiensi, fratri suo in Christo charissimo. S.

DILECTE frater: Colloquium à dominis tuis Bernensibus, in rebus fidei, pie decretum, non potes ignorare, uel improbare: addo non potes etiam non orare, ut Dominus prosperum faciat, quod cœpit. Fortassis dies illa est, in qua respicere nos dignabit̃ Dominus Iesus. Certe hic in perpetuo conflictu sumus, & est sibi Euangelij prædicatio semper similis, hoc est, semper crucis comes, & aduersus pseudoprophetas bellũ gerens. Spero me uenturum Bernam, quamuis incertum sit: ibi affatim de rebus uarijs colloquemur, quæ ad Christi gloriam attinent. ibi si me iterum in interpretem delegeris inter disputandum, & nondum satis Germanicè calles, non inuitus morem tibi geram. Dominus interim nos in gloriam sui nominis seruet. Bentinus noster peste correptus, superiore hebdomada ad Christum concessit. O Deum, quàm suauiter obdormiuit, uxore prius defuncta, & puero quoq;. Tu uale, Basileæ 25. Nouembris.

IOANNES OECOLAMPADIVS GVLIELMO FARELLO
fratri meo in Christo charissimo.

PACEM Christi. Charissime Gulielme, erubescere me fecisti rubro luto, quatuor coronatis, paruam corollam amici pectoris, tibiq; planè addicti symbolum retradendo. Decepit te rumor, quod magna egestate laborem. nõ ita est. Dominus hactenus preces meas exaudiuit: & nec diuitias nec paupertatem dedit. Nobis etiam tenuitas pro magnificentia fuerit. At ego in causa fui, qui nuper scripsi, crumenam meam non oneratam. Verum num putas propterea exhaustã ita, ut tu grauandus sis? ἀπορέω εἰμι, B nescio an tibi remittam, uel hic pauperibus dispensem. Oro te per misericordiam Christi, si opus est tibi pecunia, ut illam à Ioanne Vuatenschne recipias, & ego illi reddam: imò accipe duplam, & ego restituam. Tam nihil est in meo penu, quod non tuissimum. Nondum ita pauper fui, quin si hodie moriendum, pauperiorem uoluissem. Impetrauimus literas à Rectore uniuersitatis tuo nomine: quibus artibus, cognosces à Vuatenschne. N. noster captus detinet̃ in Bundamosa quinq; millibus à Metis, sub Lotharingo. Confido in Domino, quod illũ nobis uel uiuũ confessorem, uel mortuum martyrem seruabit. O pectus innocens: at quàm lentis uestigijs ego à longe. Nollẽ charissimos dominos meos Gallos properare in Galliam, nisi rebus bene exploratis. Vbiq; dęmonis technę. Verum obtemperent spiritui Christi, qui illos nunquam deserat. Mi Farelle, spero Dominum conseruatũ rum amicitiam nostram immortalem: & si hic coniungi nequimus, tanto beatius alibi apud Christum erit contubernium. Saluta Cornelium terq; quaterq;. Antonium non minus: sed & alios fratres, ac Bonifacium quoq;. Vale, & Christum pro me ora. 9. Martij, Basileæ.

IOANNES OECOLAMPADIVS THOMAE GASNERO
Ecclesiastæ in Lindow, dilecto in Christo fratri.

GRATIA Christi tecum. Si tu & Ecclesia tua, mi Thoma, habetis optime, est quod plurimum gratulor. bene enim tibi ex animo precor. Porrò quantum ex Consule tuo, uiro pientissimo, & tui amantissimo, colligere licet, gratias agitis diuinæ misericordiæ, & speratis in Domino, si quid reliquum, eiusdem misericordia perficiendũ. Verum quũ semper sint, quibus Deus ministros suos exercet, etiamsi ualde felices uideamur: ut amicorũ animi perquã

C sollicití sunt,& optima quæqȝ de suis audire cupiunt, ita & ego accipere uelim de rebus tuis,ut quam minimum desideres. Aderit autem tibi Christus, & tu quoqȝ ut soles strenuus perges,in admonendis ijs quę illi placent. Hic quantum per gratiam Christi regno Satanæ decessit, tantū odij est apud aduersarios. Quod tamen hactenus paucos mouit: quandoquidem maior est benignitas Dei, qui consilia illorū dissipat, nostrosqȝ cōfirmat. Ita interim cum paruitate nostra Domino agere uisum est, donec ad maiora prelia robur accipiamus. Hæc paucis, ut & amicitiam tester inuiolabilem, & uicissim quando uacabit tuas desideratissimas literas recipere merear. Polliceri item tibi meam operam poteris, si qua in re tibi ea opus fuerit, Vale: Basileæ 29. Aprilis. 1529.

VVOLFGANGVS FABRICIVS CAPITO IOANNI OECOlampadio, *charissimo suo fratri.*

MI OECOLAMPADI, mi Frater, diminue aliquid studijs & lucubrationibus, & Ecclesiæ rebus totus stude, qui es à Domino in ista insigni urbe ad speculum positus. Vita nostra fugax, nos nostraqȝ cadeamus. Nihil posteritas non tradit obliuioni. Sola in Domino memoria nostri permansura est. Ad charitatē facti sumus: amanter tui gregi, ut soles, inseruias. Nam fides paucorū est, & multi undiqȝ Pseudoapostoli corrumpunt simplices: nec cessat Antichristus & huius Princeps, mundi dominus, nobis aliunde occupatis. Affectum plebs pascenda paternum & assiduum & totum requirit, mi frater. Vide nostras miserias, & obserua, quantum obsit oscitatio: uel, ut uolunt, prudens cautio sociorum uerbi. Abnegatio nostri prima sit: quę perfecta est, ubi perfectè proximis studemus. Video imminere grauissima: duce opus habet Ecclesia, qui animam ponat pro ouibus suis. Ego uero, quod te mo-
D neo, uideor facturus maiore diligentia, quàm hactenus: & minus me atqȝ uniuersam carnem respiciam. Quot millia innocenter sunt trucidati, ob paucos, neqȝ eos quidem pessimos. Nam uoluit Antichristus omnino periculum facere, quantum sanguine fuso promoueat. quod quidem in ipsius internitionem uergat. nobis nihil peribit, perdito etiam corpore, sicut breui perdendi uidemur: neqȝ horam uitæ, ut nunc sunt tempora, certam tenemus. Optimum par fratrum, sub eodem tumulo perijt, qui nunc deo uiuunt, et meliore sunt cōditione quàm nos uiuentes. Cursum suum consummarunt. Sit gloria Deo, qui suis dedit fortiter occumbere. Vale in Domino. 28. Maij. Anno 1525.

IOANNES OECOLAMPADIVS HEDIONI *concionatori Argentinensi.*

GRATIA à Domino. Charissime Frater: Quantus bellorum turbo, naufragium mundo minitatur? quantus furor? quàm exasperata Bellona, post auditam Euangelij buccinam? Sed quid miror? nullis unquam seculis impune contemptū fuit uerbū Domini. Seruus sciens uoluntatem Domini, uapulabit plagis multis. Si ita in plebem sæuit gladius Domini, quale iudicium domui: nondum enim euasit. Precemur igitur, & omnes ad precandum inuitemus, ut Dominus auertat iram suam à nobis, & ab Ecclesia, propter gloriam nominis sui: atqȝ precemur, ut det nobis toto corde orare. uideo enim ita obduruisse pectora mortalium, ut ad lachrymas & preces neqȝ flagellis excitari possint. Certe manus Domini abbreuiata nō est: & qui erat cum Abraham, idem & noster Deus est: et ueracissimus Deus ac Dominus noster, promisit se non derelicturū nos. Nihil est quod possim scribere, quod idem non uberius

A rius nostri referre possint. Ecclesiæ nostræ status non pessimo loco est: promouisse uidemur, modo non retrocedamus. atqui Sathan ociosus non est, & messem uberrimam in tumultibus habet, quos in odium Euangelij, à prædicatione Euangelij exortos causatur. Pecuniam de qua nuper scribebas, poteris per Cratandrum nostrum ad nos mittere. Adolescens Kerseri innocenter eruditioni incumbit: tametsi in gymnasio nostro iampridem deplorarem, quod in alijs nescio an adeo deplorandum. Ignosces mihi, quod rarius scribam ad te: neq; enim ualde tutum, neq; opportunũ est. Vtinam Deus ferrea secula aureis mutet, sed hoc in hac uita quis speraret? mortis hoc beneficio nobis cõcedetur, siquidem filij lucis fuerimus: imò & nunc omnia aurea erunt credentibus Christo. Vale, Basileæ, Anno 1525. prima Iulij. Saluta fratres.

OTTHONI, AVGVSTINO, ET IACOBO, ECCLE-
siastis Milhusanis, Ecclesiastæ Basilienses.

GRATIA & pax Christi uobiscum. Tametsi charitas optima quæq; sibi de fratribus polliceatur, & in bonam interpretetur partem, etiã si quid audiat illis minus honestum: anxia tamen & sollicita de salute aliena non minus, quàm de sua: si quid admonendo uel emendare uel commodare posse sperat, alienum à se arbitratur, si aut dissimulet, aut occasionẽ ullam negligat. Eadem, Fratres ac domini in Christi charissimi, nos, quum de uobis (quos alioqui ob uitæ ac doctrinæ sinceritatem nõ uulgariter diligimus) quædam accipimus, quæ si uera essent, ut constanter asseruntur, nõ parum incommodum tum uobis, tum Ecclesiæ uestræ, si & non multis alijs afferre poterunt:
B Eadẽ scilicet charitas nos urget, ne silentio fortasse pernicioso fraterni officij obliuiscamur: maxime cum uestra modestia facile dijudicet, quo animo quæq; scribantur. Nos sane non ut nobis in uos autoritatem arrogemus, neq; ut stomacho indignabundo indulgeamus, hęc scribimus: sed quod à uobis uicissim expectamus, sicubi fuerit opus, id nequaquam erga uos negligere audemus. Cõuenerunt nos quidam è ciuibus uestris, uiri fide digni, qui tantum non lachrymantes, quoniam nos bene erga uos affectos norunt, narrarunt, tantas inter uos simultates gliscere, ut etiam pro suggestu uobis mutuum nõ parcatis, sed nominatim detrahatis: non sine magno plebis offendiculo, diuiniq; uerbi contemptu. Obsecrabant autẽ illi per charitatem, qua sibi Ecclesiæ nostræ iunctę sunt, ut id mali nostra sollicitudine curaremus quàmprimum è medio tolli. Itaq; in hebdomadali congregatione nostra, cum hæc à quibusdam proponerentur, nullisq; nobis nõ toto corde doleret, & quibusdam non minimis, frustra uideretur uobis scribi, eo quòd admonitiones quædam, quæ olim ab ipsis præcessere, non solum nihil profecere, sed etiam contemptæ sunt: Attamẽ quandoquidem, quod nunciabatur, grauius uidebatur quàm ut contemni uel debeat uel possit, placuit tandem omnibus, ut amicè scriberetur uobis. Id enim omnino Euangelicum, ut priuatim inter se fratres admoneant, antequam quicquam attentent grauius. Grauissimum autem fuerit, si quos tanquã ethnicos & demortua membra negligant, sicq; res aliorum, quasi nihil ad se attinentes contemnant. Quo nihil ingratius, nihil molestius utiq; esse deberet. Idcirco charitatis hortatu digni habiti estis, qui admoneremini. At nõ censemus opus, uobis commemorare multis, quantum malum sit simultas, quid'ue incommodi secum adferat odium. Ipsi edocti estis, ipsi ante oculos uidistis, ipsi alios docetis, ipsi alios admonetis. Non est festuca contemptibilis, sed tignum prominentissimum: & si quidem in alijs festuca esset, in sacerdotibus tamen Christi tignum foret. Non est humanæ traditiunculæ contemptus, sed totius diuinę legis præuarica

C tio, & obliteratio. Nam si lex & prophetæ in charitatis præcepto & recapitulant & implentur: utiq; per neglectum illius, lex & Prophetę repellunt & exinaniuntur. Proinde ille qui in hac impruděs est ac oscitans, quid ei cum Euangelio Christi & cum pietate commune? An non illi fabula & uanitas, quicquid habet scriptura? an non ludibrium Christus ipse, qui sanguine suo pacem commendauit, odium infamauit? Atqui ut diximus, non docemus: legistis ipsi, ad plebem hæc & copiosiora testimonia protulistis ipsi. Per se palàm est, quàm abominabiles Ecclesiastarum contentiones. Hortamur aũt in Domino, siquidem uera sunt quæ narrantur (quæ uanissima esse optamus, atq; etiam superfluam hanc admonitionem) ne posthac audiant. Hortamur nihilominus uos, & uobiscũ etiam nosipsos, ut expendamus bene, quo in loco nos Dominus constituerit: quanti in nos respiciant, quot ubiq; obseruatores, quot cõmunes inimici, quot calumniatores, etiã si innocentissime uixerimus: quàm tenellus grex, quanta undiq; discrimina. Negocium agimus non nostrum, sed Christi: idq; non uulgare, sed summum, quo etiam ipse ut præcipuo functus. Caueamus igitur, ne functionẽ nostram paruam putemus. Sed plane contemnemus, si nõ ea cum grauitate puritateq;, qua decet, obibimus. Non enim hij soli uerbum Dei cauponantur, qui adulterina dogmata ferunt: sed & hi, qui suis affectibus inter cõcionandum indulgent: dumq; fratres inuidia grauare querunt, se inuidia laborare produnt. Aut quis locus esse poterit contentionibus, ubi nihil aliud quàm quod ad Christi gloriam pertinet, prædicatur? Hoc autem consultum uobis, ut si quis frater abundet sensu, sibijpsi primum abundet: & si habet quod Ecclesiæ profuturum & proponendum, id sine fratris in eadem uinea, Christum fideliter docendo, laborantis, præiudicio proponat: ne dum zizania, quæ fortassis zizania non sunt, eradicare studet intempestiuis studijs, simul etiam bonam segetem, non alterius tantum, sed etiã suam, imò neutrius, sed Christi

D sti conculcet. Qua re quid deplorabilius? quid calamitosius? si diu laboratum fuerit, & iam iam messis ampla inuehenda in horreum, suos labores incendere ac perdere, modò fratrem aliquo modo, uel irritando uel infamando noceat. Quis hos fideles dixerit operarios? quid dicet illis agri dominus? At necesse est ut tales sint, qui simultatum morbo obnoxij. Igitur dilecti fratres, per Christum, perq; communem nostram docendi prouinciam, perq; omnia chara & sancta obsecramus, si quid humani in hac re patimur (ut sumus fragiles omnes, non ualentes uniuersos Sathanæ astus præuidere) posthac prudentius, purius, ac sanctius agamus. Ante omnia autem, omni odio posito, si quid admissum est, mutuo condonemus, propter Christũ, qui decem millia nobis remisit: ut amicos & cooperarios Christi mutuum nos salutemus, agnoscamus, obseruemus. Et si quid inter cõcionandum inciderit quod alij displicet, non mox ad cõtradicendum coram plebe prosiliamus: sed prius conuenientes, de scripturis & causæ rationibus conferamus: & qui scripturarum testimonijs inferior, cum gratiarum actione cedat per quem fit doctior, & cuius causa potior. & siquidem res nullius momenti fuerit, tota sopiatur, citraq; reuocationem in posterum melius doceatur: sin periculosior, repastinetur, quod erratum est, quanta fieri potest prudentia. nolumus enim fratres confundi. Porrò his, quibus cor humile, & à spiritu superbię alienũ: quiq; nõ sua cõmoda ad suam gloriam, sed Christi honorem quærunt, facillimum fuerit. Etenim ut fons inuidiæ est superbia, timens ne satis gloriosa sit: persuasaq; tantum sibi accedere, quantum alijs decrescit: et tantum alijs decedere, quantum sibi accrescit. pari modo charitas comitatur modestiam animi: qui de se sublime nihil, de proximo autem sentit honeste, gratumq; habet, per quencunq;, uel quacunq; tandem occasione prædicetur Christus. Quomodo & nos affectos esse decet, siquidem discipuli & præcones

A nes Christi esse,& non grauissimam iram Dei in nos prouocare uoluerimus. Confidimus autem in Domino,hanc nostram amicam adhortationem,charitati uestrę non ingratã fore,& nos posthac felicioribus nuncijs exhilarandos : nempe quod nihil dissidiorum,nihil simultatum inter uos audiatur:sed unanimitas, mitias,fraternitas ; ita ut medius in uobis sit Christus,sicut promisit : & desit in die Domini inimico laborum nostrorum,quo glorietur, & quod obijciat.Quod si secus accidar,et nihil hæc nostra profecerit exhortatio,uix poterit nobis tristius quid nunciari. Nihilominus orabimus Dominum , ut inquietis humiliorem pręstet mentem: suum autem præceptum,hoc est, charitatem seruantes confirmet ac benedicat. & si quid præterea iusserit charitas,quod ad emendandum tale quiddã opus,etiam si durum uideatur,nõ omittemus,siue quidam è fratribus isthuc mittendi sint,siue alij quorum maior autoritas implorandi. Ecclesia enim uestra adeo nobis commendata est, non solum quia uicina & iure ciuitatis cum nostra confœderata : sed etiam quia hactenus fidei suæ ardore ,nostræ plurimum profuit: ut illius salutem, incrementum & gloriam amplificari,& omne periculum uitari, nõ minus quàm nostræ cupimus:& pro nostra uirili debemus omnem operam impendere, ut uere Christianos fratres ac ciues experiatur.Et ea propter intollerabilem illam Ecclesiastarũ dissensionem,isthic sublatum iri cupimus:& si quid in nobis situm,ut tollatur,conabimur. tametsi bona nobis spes sit, iam pridem in gratiam uos rediisse, & datis dextris,unanimes:aut certe hanc nostram parenæticen non sine fructu lecturos,& quàmprimum de uestra concordia nos certiores reddituros , ac summa lætitia affecturos. Valete concordes in Domino,in quo & nos amate. Basileæ.6. Nouembris. Anno 1529.

IOANNES OECOLAMPADIVS IOACHIMO
B *Vadiano ,apud Sanctogallenses uiro pietate & eruditione insigni.*

GRATIAM & pacem à Christo. Clarissime uir, literis tuis , per Berczium nostrum allatis,ualde oblectaui me:partim,quòd me tam amicè,tamq; familiariter salutas & amplecteris: partim quod Euangelici negocij , Ecclesiarumq; Dei non mediocrem curam præ te fers: quo nomine & te ueneramur ac uenerabimur , mirum Dei consilium & opus attendentes.Episcopi cæcutiunt,& uerbum Dei persequunť,magistratusq; non paucos muneribus & obsequijs corrumpentes, impietatis suæ socios faciũt. Christus,ut se iudicem declaret, rerumq; omnium habenas sibi à patre concreditas,spretis hypocritis,& in nihilum uersis eorum consilijs, deligit & ex tribunalibus, incorruptibiles uiros , qui suam plebem opprimi non sinant à falsis prophetis:sed ipsi uiribus,opibus,consilijs,atq; adeò se totos impendentes, pietatis negocium obeant.Quæ profectò,ut maxima sacerdotum nota est, sic à sacerdotij ordine,quo plurimum fidebant,excidere: ita fidelium patronorum,quos spiritus sanctus sibi initiat,egreg ia gloria est. Aconita miscent animarum medici , ea tantum quæ uentris sunt curantes : pharmaca salubria mentibus ęgris parant corporum curatores,ne solum in humilibus istis uersentur. Sic & infulatis tacentibus in Ecclesia , magnalia Dei loquuntur laureati . Adeo nullus in oculis Dei personarum est respectus. Atqui ob hanc laudem iam olim nobis fuisti obseruabilis.Precamur itaq; Deum,ut diu nobis in Christo patrocineris:& nunquam ab aratro retrospectes. Hic tepidiores esse uidemur, & sumus . Nuper Senatus , perpetuis concionantium altercationibus tandem fractus , decreuit in re missaria , ut intra mensis spatium utrinq; libelli offerentes , quibus suæ quiq; rationes redderent doctrinæ:

C aduersarij, quare missam suam asserant piam, utilemq́; uiuis ac defunctis in remissionem peccatorum: nos uero, quare eam ut abominabilem & perniciosam execremur. Et nos quidem, gratia Dei, satis armatam orationem parauimus: quid autem aduersarij sint acturi ignoramus. cessant planè, & ad solitas uertunt technas. Incertū, qualem se exhibiturus sit Senatus: speramus pium fore. Rumor fortassis plura de ea re spargit, sed uana sunt, qualia diuulgari solent. Mitto responsionem meam ad Lutheri stomachū, quam si uacat, leges: ut uideas, quod antea etiā non ignoras, quàm parum modestè ille nobiscū egerit. Ferunt Zurzaci prostaturam deprauatam illam Badensem disputationem. Fortassis consultum fuerit, ut orbi quid in ea desideretur indicemus. Dominico igit & Iussino, ac alijs fratribus rem propone, quod si quid in ea re suarum interesse putant, & editum cupiunt, significent: quorum me precibus commendabis. Vale uir præstantissime, Basileæ. 14. Iunij. Anno 1527.

IOANNES OECOLAMPADIVS DOCTO CVIDAM.

GRATIAM & pacem à Domino. Quæ tu obseruandissime domine ac frater mones, dubio procul sic accepisti ab his, qui aut quod religiosum est non rectè cognoscunt, aut iam alieni sunt à pietate: ut etiam quæ piè dicta sunt, impiè calumnientur. Ego ad arma non prouoco, sed ad iustitiæ & æquitatis studium. Cum uero, prò dolor, inter Heluetios sint, qui scelerū nullum fecerint reliquum, ijq́; ipsi pacem publicam quotidie turbent, factionib. euertere omnia tentēt: iam & illis obstandū est, ne pestis illa modi nescia, optimū innocentiæ semen in herba extinguat. Sunt quidam adeo importune Christiani, ut putent pacem esse prædicandā, ubi bellum & exterminiū propter scelera nostra imminent: quasi uero Christus non & Hierosolymis, et toti
D regno Iuda ultima comminatus sit. Ego certe iram Dei offensam ac irritatam prędico: iram humanam non irrito, sed animo fortitudinē ad res imminentes alendam esse moneo: mentem munio, ne dum ab impijs bellum moueatur nimis concidamus. Hæc summa rei est quam illi calumniantur. quod uel inde uideas licet: Abel iusti sanguinem ultum esse Dominū edocui, adde et reliquorum, qui indignis modis tractati & occisi sunt: hinc nullo negocio uideri, quod Dominus nostro quoque seculo innoxium sanguinē uindicaturus sit, qui ab impijs pontificijs maxime haustus sit. En his exemplis deterrere à cædibus sanguisugas isto, qui quotidie innoxio sanguine cōmaculant manus pedes & caput, uolui. Quò autem torqueant aduersarij, iam (credo) inaudiuisti: sed obseruāde Ioannes, te oro, ut bene obserues quibus ex fontibus istæ querimoniæ scaturiant. Vigilent alij citra latratum: nos latrare nunquam desinemus. Vale. 18. Augusti.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS CVNHARDO SOMIO,
Vlmensium Euangelistæ, fratri suo charißimo.

GRATIAM & pacem à Domino. Ego, charissime Cunharde, nihil habeo quod te magnopere scire referat, quàm quod Oecolampadius & Argentinenses fratres salui domum redierunt. Berna asciuit ex fratribus nostris, D. Sebastianum, Casparem, & Rellicanum. Cęteri Heluetij eodem modo furiunt, quo prius. Clarone, is est octauus pagus Heluetiorum, tres Ecclesiæ sustulerunt imagines. quotidie fit aliqua accessio. Althamer insignia spargit mendacia: nulli licuisse libere loqui, se præter uoluntatem coactum disputare, prouocatione Francisci Kolbij. Cum tu cum omnibus nobis scias, eis, imò ei præcipue copiam liberrimam esse factam: & quod uolens

A lens ac libens passus est se à parte sua eligi ut oratoris munere in suggestu fungeretur. Sed quid uictis aliud quàm dolor? Acta disputationis diligenter et anxie excuduntur. nūc 34. paginę absolutæ sunt: supersunt adhuc uiginti, aut forsan supra. Prę est prelo Secretarius ex Duna, qui ex scribis unus est, &c. Vale, & fratres oēs saluos iube: nec obliuiscere eorum quę præsente Ambrosio commenti sumus. Semper enim dirigenda sunt consilia in aliquem honestum & bonum finem, eorum quibus præsumus: etiamsi nihil temere sit audendū. Tiguri, 7. die Martij. 1528.

IOANNES OECOLAMPADIVS GVLIELMO FARELLO

Euangelij Christi diligentissimo doctori, meo in Christo fratri. S.

SI BENE uales in Domino, mi Frater, gaudemus & gratulamur. Nos hic non multo amplius promouimus, quàm quū adesses. Himlerus strenue agit. Sabbato iterum fere exciderat ab officio, mandauerat eū Senatus, ut uel prisco more sacrificaret, uel & à concione desisteret. Ipse nolens hominem defungi munere, admonui ut protestaretur simulationem in utilitatem gregis, id quod Antichristianis molestissimum: & ne torqueretur conscientia, affore me conuiuam pollicebar. & successit res, ut scripsi. Porrò denuo uocabitur ad Senatum: Christus fortunet. Equitem nostrum ad suos redire gaudeo. quod si Euāgelistā petierint, fortassis inueniēt. Parœciani apud sanctum Martinum hodie sciscitati sunt ex me, num uelim subire curam plebani. quibus ita respondi, ut rei Christianæ præiudicaturum non arbitrer, etiamsi uoti compotes fuerint. Scribam super ea re. De baptismo paruulorum nihil habeo prę ter epistolas aliquot ad amicos, quibus astruitur: at non audior à plerisq;. Lutherus in libro quem misit, nihil egit contra nos. Idola autoritate Senatus abijci permittit: de nomine Missæ, & eleuatione argutatur. Librum nondum domi meæ ha-
B beo. Pomeranum in Deuteronomium dono tibi mitto. De his quæ apud me insumpsisti, nihil peto: nihil etiam accepi à ministris ducalibus. Iesaias sequenti hebdomada absoluetur, ni Pellicanus cum indice remoretur. Quod Moses præcipit, septimo die iubet quiescere, non usq; adeo ad nos: nisi quod charitas docet, aliquā operis & iumentis quietem concedere, & ut cōmodius uacetur Deo. multa enim sunt quæ impediunt. Hebræi causam priorem ponunt. Tigurinorum quidam tumultuari feruntur, propter paruulorum baptisma: id quod & antea timui. Vale, sexta Februarij. Basileę.

IOANNES OECOLAMPADIVS AMICO N.

SALVE. Habeo gratias maximas amicorum candidissime, quod hoc tempore, quo res meæ afflictiores uidentur, amicum me agnoscis, & amicum te probas. Nam cum hoc unum interim potes, condoles: non dubito adiuturus etiam, quantum in te. scio gratulari malles. Vnde doleo, quod per meam imprudentiam amicis sæpe condolendi, nunquam uero, uel rarius gratulandi materiam præsto. Age ut & gratulandi ansam arripias, non scribam βαγικωτέρως, ut nuper ad Erasmum nostrum: quamuis satis atrox, quicquid id infortunij est, uidetur. Obuersatur enim ante oculos, quis rerum mearum status: quæ difficultates ferendæ: qui contemptus audiendi: quid ęrumnarum exantlandum: quid periculorum: quis finis rerum sperandus, sub his principibus: Sed cum maiori periculo sim liberatus, bene mecum esse actum putare debeo. Amisi monachum, inueni Christianum: confer nunc utrunq;. Sed dices, num olim Christianismum abiecerim: Nondum hoc fateri libet: nam sic nec monachum abiecerim. saluus enim erat & in monasterio Christianismus: et nunc relicto eo, nondum

perijt

C perijt id quod ad internum spectat monachum. Sed quantum ex literis tuis coniecto, uelles tragœdiam totam audire: longa est, & uaria. Capito noster partem aliquam percensebit: sed breuibus quantum licet tene. Antequam monasterium ingrederer, dixi fratribus, me nec posse ad illos diuertere, nec apud eos manere, quotiscunque me uotis astringam, sicubi quid contra Euangelica mandata præscriberetur. Arrisit primum uita ociosior, conueniebatque bene: uerum mense sexto ægrotare cœpi, idque lætaliter: unde ita uiribus etiam confirmatus destituebar, ut neque uigilijs, neque ieiunijs, neque alijs monasticis exercitamentis idoneus essem ad quæ, licet ea magni faciant, me, ut sunt patres satis boni, non astringebant. Sed id temporis libellos quosdam edideram, meo iudicio utiliores, quàm quos in tantis periculis supprimere oportebat. Amicis illos credebam, amicis adhortantibus prodire sinebam, amicis in me ac mea ius omne permittebã: saltem ne quid aduersum Christo uel facerẽ, uel omitterem. Statim igitur oborti æmuli atque osores, qui mihi negocium facesserent: qui me apud meos inuidiosum redderẽt. Et undequaquis nũc toto anno, pręter minas & conuicia nihil annunciabatur aliud. Cæterum ego pergendum putabam, uelleque Dominum, ne respicerẽ manu ad aratrum posita: satis cõscius, quanto pridẽ cessissem munere, quod qualibuscunque studijs resarciendũ. Itaque firmato animo, Dei est gratia, cœpi cũ meis, deque monasticis nostris institutis emendandis agere: occasionem nactus, imò patris adhortante mandato coactus. Quod etiã ipsum parũ tranquillitati meæ profuit. Longe em̃ aliud ego, aliud mei spectabamus. Itaque sicut foris inuidia creuit, ita domi decreuit fauor. Reliquũ epistolæ credere, inconsultum: tu ipse diuinare potes, quàm suauiter uixerim. Verum tamen nihil aliud curæ, quàm ne institutum mutarem: licet quotidie admonerer, ut mihi prospicerem tutiorem aliquem locum. Præter egregia pericula quæ foris imminebant, nullum mihi iucundum in eo conuentu diem futurũ unquam, au-
D diebam: quo animo, Deus nouit. nondum tamen mutabam animum, donec iam libertas uerbi Diuini interdici cœpta. Tum primum parui amicis, & impetrato à fratribus cõmeatu discessi. Fuit ea res Principi, & à consilijs suis ingrata. apparabant enim omnia, ne elaberer. Atqui Dominus principum consilia facile dissipat. Verum de his quia ex N. audies, nunc plus satis. *Huius Epistolæ coronis non extat.*

IOANNES OECOLAMPADIVS MARTINO FRECHTO
uiro & pio, & erudito, suo dilecto fratri.

GRATIAM & pacem à Christo. Charissime Martine, dici nequit, quàm me exhilararint literę: tantum abest, ut uel interturbarint uel offenderint, quod cauere studes. Gratulor autem inprimis, quod in his, quæ totum ferè orbem dementant, pater cœlestis ad agnitionem filij sui clariorem te adduxerit. Reliquum, ut preceris Dominum, ut ne suam à te gratiam auferat, sed addat, sine qua homo minus quàm bulla est. Grynęo similiter & gratulor & precor: tametsi non sit familiariter notus, nihilominus ualde charus. commendatissimi em̃ mihi sunt omnes, quos charitas in Christo commendat. Tu me illi commenda. Dabitur fortassis olim amplius ocium: nunc minimum erat, quod scribendis literis impendere uacabat. Brentio copiosius ante paucos dies scripsi, sed quantum profecerim ignoro. Inhumanius in plerisque mecum, imò cum fratribus agere uidetur. Olim molestissimũ mihi fuisset ita ab amicissimo excipi: nunc in medijs uorticibus, quum hinc inde sepiar periculis & augustijs, Dominus uires addit, ut tentatio tolerabilis sit. Eccius, impudens Antichristi mancipiũ, Heluetios aduersus me & Zuinglium, multorum comitiorum exaggeratione incitat, & ad pugnam nos prouocat: quàm neutiquam detrectaremus, si æquis loco & iudicibus

A iudicibus res ageret. Non poterint carnales, quos ille uellet, iudicare: qui non solũ Euangelio parum æqui, sed & nobis hostes atrocissimi. Fortasse impetrabit quod uolet. quod si fiet, ex uarijs locis docti uiri opinor cõuocabunt. Curabo ut & isthic resciscatis. Petro Scybenhardo dilectiss. præceptori salutem in Domino precor. Ad illum nõ ausim scribere, à quo tanto tempore ne literam quidem recepi. Quid Guttenbergæ actum sit, fac ut per Bucerum, qui Argentorati, mihi innotescat. Vale. In Natalitijs Christi, Basileæ 1526.

IOANNES OECOLAMPADIVS GVLIELMO FARELLO *fratri suo in Christo dilecto.*

GRATIA & pax à Christo. Frater charissime, si bene agis, benedictus sit Dominus in secula: ego sanè in statu sum nõ multo quietiore, sed & nonnihil inquietiore, quàm quũ adesses: quandoquidẽ nulla dies prætenit, quin multa audiam alicunde, quæ audire non iuuat, sed illis neq; curis, neq; anxietate mea occurrere possum. Benedictus autem Deus in omni tempore, qui scit mensuram flagellorũ, quibus erudiendi sint filij: occidit & uiuificat, imminit cornua quæ nos uentilent & humilient, ita ut caput erigere nequeamus: sed mittit & fabros, qui illa deterreant. facit enim cum tentatione prouentum. Imelius pleraq; narrare poterit, quàm parum adhuc fructificemus: & nihilominus ualde sumus inuisi sacerdotibus Baal, & illorum adoratoribus. Desiderius perendie quàm acceperam literas tuas, repentino consilio ad suos festinauit: quo animo, coniectare non possum. Ignoraui abitionem eius, alioquin magis anxiè Euangeliũ illi cõmendassem. timeo quòd nõ abierit Euangelizatum: utinam subitò irripiat illum spiritus Domini. Tribuno semel loquutus sum, antequam tuas literas accepi: sed nihil respondit, neq; ualde gratæ in tantis tumultibus erant literæ. iterum tamen tentabo, idq; uarijs uijs, si qua tandem iustitiæ spes.
B Fortassis tibi ocium erit legendi, quę interim de Eucharistia cõgessi: iudiciũ tuum non postposuerim ulli. cape igitur eius gustum aliquem, & significabo. Bene probatur seculum nostrum, ut detegant impiorum fraudes, qui se professuros Christum receperant, & retrocedunt. De duce nostro nihil prorsus audio. Vas cum reculis tuis tibi aduectum iri iussi, si fortasse quibusdam opus habeas. Saluta fratres nostros in Domino, & uale. Prima Iulij, Basileæ.

IOANNES OECOLAMPADIVS OTTHONI ECCLEsiastæ in Milhusen, suo charissimo fratri.

PAX CHRISTI tecum. Charissime Ottho, frater iste exul, fidelis acpius, ne cuipiam onerosus sit, cupit artem aliquam manuariam addiscere: & spem habet, quod illic inueniat uirum à quo edoceri possit: ea propter commendatitias à me petijt, quas lubens illi dedi. & oro te per charitatem nostram, ut illi quatenus potes, adsis. Non est enim ex his, qui uagando alijs molesti sunt. Porrò quod rarius ad te scribo, ne succenseas: nescis enim quantum mihi sit occupationum, & non uidentur quædam tanta, ut & mihi & tibi tempus furer. Iacobus symmista tuus, morositate sua nec tibi nec uerbo oberit: modo tu, ut soles, strenuè pergas, id quod absq; dubio facturum te confido. Vale, Basileæ 14. Octobris.

IOANNES OECOLAMPADIVS CONRADO SOMIO *Ecclesiastæ Vlmensi, longe fidelißimo suo fratri.*

SALVE in Christo. Bene te, Ecclesiamq; tuam ualere, mi Frater, accepisse ex literis tuis, gratissimum fuit. Valemus & nos per gratiam Dei. Porrò, fœdus de quo scribis, uereor infirmari aliqua ex parte, per conten-

C tiosius, intempestiue aliorum exigentes confessionẽ in re Eucharistiæ: magis hoc quærentes, ut habeant quo uane glorientur, quàm ut communem hostem repellant. Negocium excommunicationis, ut apud nos procedat, scire cupis. Bene fidito: res saluæ sunt. Nullius cœpti minus pœnitet, nullum maiores fructus pollicetur. En decimus quisq; uel primo admonitus, non est quin humilietur, & gratias agat. Catabaptistis ferè nihil refugij superest. Ecclesia iterum in aliqua autoritate haberi incipit: Offendicula paulatim extirpantur. Videmur quibusdam plus nimium indulsisse infirmioribus: at hoc multo satius, quàm uel seueritate austeriore omnem disciplinam Ecclesiasticam in tyrannidem conuertere, uel claues Ecclesię prorsus prodere. Spiritũ uerbi diuini, iubentis semel atq; iterũ corripi fratrem, sequi multo consultius, quàm rigidum uerborũ tenorem amplecti. Quod autem tuæ Eccesiæ, utpote teneriori, putas minus tolerabile fore onus si suscipiat, id multi & hic suspicabantur: sed mihi nõ persuadebant, nomothetã nostrũ Christũ suorum infirmitatẽ ignorasse, qui nequaq; linum fumigans confringit. nunc optimi quiq;, quod principio improbabãt, ualde approbãbãt. Impios filios Belial, & eos qui foris sunt, quibus uox Christi nunquam placuit, haud curamus. Quale ędictum fuerit, leges: quibus autem rationibus, & quę crimina, quáue moderatione, olim si uacarit scribam. In agro, nondum certiores facti sumus, quantum proficiamus: tardius enim mandatum præfectis oblatum. quamuis ibi propter uirus Catabaptistarum grauius periculum: sed speramus bene. Quid Memmingæ fratres decreuerint, ignoramus: utiq; Christiani Christiana. Bene uale, Basileæ. 29. Martij. Anno 1531.

IOANNES OECOLAMPADIVS FIDELISSIMO DISPENsatori *mysteriorum Dei, Cunhardo Somio, Ecclesiastæ Vlmensi, fratri suo charissimo.*

D GRATIAM & pacem à Christo. Dilecte Frater, non paruo hîc gaudio afficimur, quoties audimus, quanta isthic per te, uerbi sui uirtute operetur Christus. Ego cũ primis, pristinæ nostræ familiaritatis memor, talibus nuncijs recreor. Precamur insuper, ut qui cœpit, idem & perficiat: non em̃ cessat Sathan ab artibus, quoad totus in aduentu Domini debelletur. Maxime in re Eucharistię tumultuatur, et minatur omne malum, præsentit, si crassissimi illi errores ab omnibus cognoscantur, de regno suo actum esse, quod nunc filius perditionis magna ui tenet. Multum tuo nomine gaudeo, te ueritatem libere & cognoscere, et profiteri. Potens est Christus, ut te ab aduersarijs tueatur. Non præualebunt inferorũ portæ. Iterum fama est, Sueuos conterraneos meos, inuectiuã in me adornare. cui nescio an responsurus sim: uideo em̃ non tam profici libellorum multitudine, ubi semel ueritas patefacta est. Certe si uellent doceri, & tuis & aliorum sudoribus iampridem edocti fuissent: nunc contendendi libido illorum aures obdurat. Porrò ubi prodierint, uidebimus num responso dignandi sint. Vellem illorum dignitatem saluam: at illis parum curæ, si nos cum Ecclesijs nostris pessum eamus. Quem nõ terrerent istæ diaboli machinationes? sed didicimus quàm prosit nobis exercitatio, quàm uanę hominũ cogitationes, quàm maledictus qui ponit carnem brachium suum. Vel ferenda erit crux, uel prorsus abijcienda erit. Nihil tepidis ministris in domo Dei pestilentius. Nihilominus decet, ut interim mutuum adiuuemus nos precibus, amicis solemur literis: & si quid spiritus suppeditat, communicemus. Irruunt ex alia parte hostes, & ipsi supra modum molesti: qui domos clanculum subintrant (de Catabaptistis loquor) Irrequietum est & capitosum hominũ genus, indoctè doctum, supraq; modum arrogans.

Catabaptistæ.

Vereor

A Vereor ne & tuam Ecclesiam inficiant, ubiq; proscribuntur, proinde quærunt ubi
delitescant. Verum Dominus per te prouidebit, ut in tempore malo obstes. Cæte-
rum nihil noui nunc habemus, quod uel profectū, uel iacturā Euangelicę causę sa
tis doceat. Multa minanť aduersarij: & interim coqueruntur, non esse sibi tantas ui
res, ut efficere possint quod cupiant. Grauiores sunt inimici, quàm ut sperare liceat
pacem: maior item benignitas Domini, quàm ut despondeamus animos. In quem
si respexerimus, & illum purè annunciauerimus, nihil nobis defuturū. Et si breui
hoc tempore premant afflictiones, quamdiu peregrinamur, ineffabilis tamen glo
ria nos manet: siquidem patientiam non amiserimus, & usq; in finem perseueraue
rimus. Ora pro me Christum. Basileæ, Anno 1527. Februarij die 10.

IOANNES OECOLAMPADIVS CLARISSIMO VIRO
*Ioachimo Vadiano, Senatori ciuitatis SanctiGalli, suo
obseruando patrono.*

SALVTEM in Christo. Optime Vadiane, Tametsi paucis Catabapti
stis uera resipiscentia data est, adeo grauis ac lętalis morbus, & ægre
medicabilis furor, miseros miserè perdit: unus tamen hic Nicolaus,
singulari beneficio Dei ex inferis, ut ita dicā, *ὄντως* regressus, reuixit,
cui iure omnis fraternitas nō solum gratulatur, sed & in gratulationis
indicium patrocinatur, si in pristinum statum suum reduci queat: in quo plus sua
pœnitentia prodesse poterit, quàm pridem sua insipientia incōmodauit. Aderit igi
tur illi humanitas tua, & in hac re nos per Christum pro illo intercedentes, aliquid
impetrasse declaret. Non enim ego solus, sed & cęteri fratres, quotquot illum au-
B diunt & explorant, conuersionem eius recipiendam, uti *ἱκανὸν* & iustam censent.
Quod si fefellent, nescio an ulli alij fides habenda sit. Saluos opto uestros uerbi
Dei concionatores, & quicquid illic est fratrum. Vale. Basileæ, sedecima die Ia-
nuarij. Anno 1530.

IOANNES OECOLAMPADIVS SIMONI GRY-
*næo, Græcarum literarum professori apud Heidel-
bergam, amico singulari.*

SALVE in Christo: Mi Grynæe. In tempore uenerunt mihi tuæ ad Be-
drotū literę, nos non parum exhilarantes, & quasi de aduentu tuo cer
tiores reddentes. Noueris itaq;, te Senatus Basiliensis decreto desi-
gnatum, hic professorem Græcarum literarum: id quod factum est 8.
die Maij. Missus autem esset ad te tabellio publicus, nisi bona fortu-
na iam ad iter accinctus Martinus ille noster, obuius fuisset. Itaq; hisce meis non
minorem, quàm publicis literis fidem habeto: & aduola quamprimum potes. ex-
pectaris enim à nobis magno cum desiderio. Nam ubi ueneris, etiam reliqua, quę
ad usum gymnasij pertinent, ordinabimus, si quo pacto instaurare ualeamus. Si-
cut superioribus literis scripsi, quo commodius hic uiuere possis, honestum salariū
tibi cōstitutū est. Et ad futuras nundinas Franckofordienses creditoribus tuis quin
quaginta floreni dinumerabunt. Prospiciemus etiā de domo tuis studijs apta. Ita-
queeā cōditionē ne respuito: labores tolerabiles erūt, periculorū nihil: ubi aduene
ris, digna nominis expectatio, iucundus fratrū conuictus. Caue arrogantiorē No
renbergā Basileę simpliciori prætuleris. Hic & pietati, & musis locus sanctior est.
Funes ne ablaquees, sed deseces rumpeq; moras omnes. Vale. Cętera Martinus.
Agam omnia tuo nomine, quasi res meæ essent. Iterum uale, Basileæ 10. Maij.
Superuenerunt obsignaturo & aliæ tuæ literæ per Bucerū, quibus sumptū quem

petis,indicas: de hoc scias nihil tibi adimendum, sed adijciendum potius. Veni A igitur,hic domicilium habiturus. Vale iterum. Phrygio collega,qui literas reddidit, te salutat.

IOANNES OECOLAMPADIVS DILECTO SVO IN *Christo N. concionatori.*

SALVE In Christo mi N. Primo omnium rogaui ex N. super mansuetudine tua:qua nihil magis Christianum, nedum Apostolum decet. Is quum mire extulisset sedulitatem infatigabilem, ardoremque inextinguibilem,& satis felicem successum: subdidit, quod in sacrificos imbres effundas conuitiorum. Non ignoro,quid illi mereantur, & quibus coloribus depingi debeant: pace tamen tua dixerim, amicus & frater fratri, non uideris per omnia officij tui reminisci. Euangelizatũ,non maledictum missus es. Medici sectionem morbis adhibent,qui cataplastra contemnunt,incurabilibus etiam sectionem denegant. Non audebat archangelus Michaël diabolum maledictis abluere. Immodico zelo,uideris fraternæ infirmitatis parum memor. Non omnes pessimo animo, sacerdotio illo polluto fungi cœperunt: multi ignorãtes,multi à parentibus coacti,multi inopia destituti,multi pulchritudine ministerij allecti,multi superstitione, non per ianuam ingressi sunt, non tamen furandi animo. Ananias & Sapphiras,spiritui sancto reluctantes, Christo non lucrabere:illos reijce,cæterorum infirmitatem agnosce. Non satisfacit mihi,quod amicis uerbi blandus es:cura tibi sit, quomodo lucrifacias inimicos. Nihil tam abiectũ, quod nequeat exasperari: generosissimorum est, non nisi in tempore irasci. Non ignoramus zelum Eliæ:sed uide quibus temporibus,& quoties exarserit. Bonam partem uitæ maledictis insumere: non'ne carnale tibi uidetur? Habent refugium
D scio ij,quorum manibus inter secandum ligna à manubrio ferrum euolat, proximum occidit:sed non carent iudicio,nõ carent culpa. Cogita,num eadem illa semper Christus ingereret obduratis:& fac quæ Christus in te uiuens faceret,à quo discas mititatẽ ac humilitatẽ. Condono,imò laudo zelum, modo ne desideret mansuetudo. Si lupi ab ouili fuerint abacti,fac uocem pastoris audiant oues,& pascantur: quandiu maledicentijs uacatur, in trepidatione sunt, et non tam pascuntur, quàm periclitantur. Da operam mi Frater, ut spiritum meum exhilares etiam hoc nuncio,quod in tempore suo uinum et oleum infundas,quod Euangelistam: non tyrannicum legislatorẽ præstes. Dabis hanc monendi libertatem charitati, & animo pro te sedulo, Deumque roganti,ut per te multa operetur. Vale,Basileæ.19.Augusti. Saluta Metensem equitem plurimum in Christo. Nondum occluseram literas,& obtulit se alia scribendi occasio. Hunc enim uirum pium & satis eruditum in re Christiana, qui iam olim à quibusdam nobilibus instigatus, ut ad ducem se conferret,nunc eiectus propter uerbum, impellente nimirũ Domino, in messem mittitur: habebis commendatum. conterraneus meus est,& habet istic qui parentes eius & ipsum nouerunt. N. fortassis alia manet uocatio. De excelso Missæ abolendo,uixdum crediderim posse te obtinere, quod conaris. Matura lente: nisi Dominus ædificauerit domum, frustra laborant qui ædificant. Eijce ex pectoribus hominum Antichristum. Vale,& fratris curam ne contempseris.

IOACHIMO VADIANO CONSVLI SANCTOgallensi, *suo obseruandiss. patrono ac Domino.*

SALVE in Christo. Superuacaneum foret, Vir clarissime,multa super hisce,quæ hic geruntur, literis commendare: quũ Christianus, qui eas reddet,multo fidelius et uberius omnia referre possit. Quoniam autem nihil

A nihil tibi gratius nũciari poteſt, quàm ſi regnũ Chriſti noſtri ꝓferat ſua pomœria, & Antichriſti uires debilitentur, paucis perſtringemus, quæ non ingrata fore confidimus. Vlma igitur, quæ nos acceſſijt, ſat multa ſpecimina exhibet, ſeſe nec ficto nec uulgari animo ad Chriſtum acceſſiſſe. Nam, quod iam palàm eſt, neglecto imperatorio edicto, Miſſæ & idolorum abominationes è templis eiecit: meditatur autem, ut & barbariem cleri emendet, & lectiones cum in ſacris literis, tum in linguis inſtituat, noſtrarumque Helueticarum Eccleſiarum ſinceriores cum ceremonias, tum cenſuras imitetur. Quo exemplo ſperamus etiam alias Sueuicas ciuitates poſſe tandem extimulari, ut Chriſto gloriam ſuam, quam obſcurant Sophiſtæ impij, aſſerant. Scribitur nunc Apologia cum conſtitutionibus: quibus abſolutis, & à Senatu approbatis, domum nos dimittendos rogabimus. Vale felix. Vlmæ die Iunij 23. Tui, Blarerus, Bucerus, Oecolampadius, Somius.

IOANNES OECOLAMPADIVS GVLIELMO FARELLO *in Aelin, Chriſtiano fratri.*

SALVTEM in Chriſto. Gaudio magno percepi, te iterum annunciandi uerbi locum inueniſſe: gratia ſit Chriſto. Tu autem mi Farelle, fortiter obſecro & prudenter agito. ſerpens enim antiquus ſua calliditate mirum in modum inſidiatur. Pijs artibus, & Apoſtolicis uerſutijs ad circumueniendum illum opus eſt. Vbi oſtium patuerit, tunc aduerſarijs liberius obſiſtetur. At Chriſtus fortior, docebit qua uia eundum: illum, ut ſoles, habe magiſtrum. Vt ſe res noſtræ hic habeant, Damianus noſter narrabit: qui heri inſignitus eſt colapho propter Chriſtum. quẽ ubi nõ opus fuerit commendare: Noſti enim, nihil eo eſſe ſincerius. Datæ Baſileæ, in die Ioannis Euangeliſtæ. Anno 1527.

B IOANNES OECOLAMPADIVS OTTHONI BINDERO *Eccleſiaſtæ Milhuſano, fratri chariſſimo.*

IN DOMINO Ieſu, gratiã & pacem. Mi frater: Etiamſi neque Argentoratenſes fratres, quibus te percharũ ſcio, te mihi cõmendarent: neque Milhuſanus populus, quẽ ſuo uerbo Chriſtus erudiri per te uoluit, tam dilectus mihi eſſet: ſatis me feruor atque zelus, quo tua prouincia ſtrenuè fungeris, me accendunt, ut te diligam, colam, obſeruem, tibique omnem meam operam, ſicubi illa opus fuerit, addicam. Proinde ne dubites, literas tuas unà cum lucubratione mihi fuiſſe gratiſſimas: partim quòd eruditæ ſunt, partim quòd ſincerum tuum erga me animũ teſtantur. tametſi, ut nunc mea negocia ſunt, libellum uix deguſtare datum eſt, & multo minus iudicare: breui tamen, ſiquidem opus fuerit, pluribus ſcribam. Iam mihi conſultius uidetur, quamuis faciſſimũ ſit, non iudicaſſe uideri uelle: quo minus arrogans cenſear, et uos facilius ſimultates ſubgliſcentes deponatis. Fieri enim ſolet, ut inuitius poſt grauem conflictum à prælio recedatur, quàm dum prælium uix initum eſt. Sanè pacem ſanctam & ſinceram inter uos, ut maximè neceſſaria eſt, ita firmiſſime cõſtare uellem. Scribo itaque Iacobo, ut & ipſe quæ pacis ſunt, quantum ueritas patitur, ſectetur. Certè idolum iſtud Miſſę, pietati ueræ, quam Chriſtus docuit, nõ conſonat. Vnde et nos his qui euangeliũ docemus, magna ſedulitate inſtamus, ut abhorreat populus, quod tam peſtiferum hactenus fuit. Speramus autem & Senatum propediem aliquid ſuper re miſſaria definiturum: à quo tamen nos non pendebimus. à uerbo enim quod annunciandũ ſuſcepimus, diſcedere nõ licet. Cæterum te oro mi Frater, ut ita ueritatem prædices, ne infirmiori & tardiori forſitan fratri inſultare uidearis.

C Efficacius docebis, siquidē charitatis fueris tenacissimus. Nolim te tacere, & minus clamare contra abominationes: sed admonuerim, ut necessarij collegæ, quibus potes uijs, auxilium tibi iungas. Precandū erit Deo, qui est pax nostra, ut rem omnem, in sui gloriam moderetur. Vale, septima Septembris. Anno 1527.

Si Iacobus te accesserit, exhibe te humanissimum: uere oblitus, si qua intercessere runt iniuriarum. imò quære uiam ut illum blande alloquaris: & si permittat, rem exponas. Scribe dein ut res habeant, scripsi enim illi ut par est, et propediem etiam cæteri fratres scribent. Curate concordiam.

IOANNES OECOLAMPADIVS CVNRADO SOMIO
Ecclesiæ vlmensis fideliss. Antistiti, dilecto fratri.

SALVE in Christo. Decima quarta huius mensis domum ueni saluus, mi Frater, non sine multorum expectatione. Mox rapior ad labores, necdum salutatis amicis proximis. Quod non scribo, quasi illi me supramodum grauent: sed ut uideas, te non solum ad labores natum. Sufficiat nobis gratia Christi, qui ministros suos nunquam deserit. Sequendū igitur quoquò uocat. Hodie Senatui referam, quanta in me collocata sint & isthic, & in itinere. Vbique em̄ plusquā honorifice habitus sum. Erit autem is, non dubito, ingratus minime. quod si minus, uel ipse pro mea paruitate annitar, ne ingratitudine laborem unquam: id quod ex frequentioribus epistolis certo cognosces. Nunc uale. Vxor mea bene conualescens, gratias habet pro munere, salutarique iubet te ac tuā. Quin & Ambrosium Blarer multū saluto, optans ut per eum tu ac symmystæ tui opus Dei plurimum promoueant. Vale. 15. Iulij. Saluta Consules & symmystas, et in primis Vilandum, meo nomine: promittens,
D nihil ita in uotis meis fore, atque ut illorum expectationi respondeam.

IOANNES OECOLAMPADIVS BERCHTHOLDO HALLERO
Ecclesiastæ Bernensi. suo charißimo fratri.

SALVE in Christo. De his quæ à me scire cupis, mi Hallere, quare tot mulieres acceperint Sancti in lege ueteri, scio uberius ex alijs audire poteris: nunc tamen quod in buccā uenit, assigno. Exempla primum diuinæ legi non præiudicare, deinde, Deum quosdam à lege eximere. Adhæc, apud iustos nonnunquam minore offendiculo multas habitas, quam cognitas fuisse eiectas. Abraham, fauente Sara, habuit Agar. Iacob nolebat Liam, sed quia obuenerat, non illam relinquebat, Liæque & Rachelis gratia ex ancillis filios genuit. Deus item non uulgariter elegerat & benedixerat Iacob. Iam Elcanæ uxorum altera sterilis erat: quid mirum si ea tempestate & alteram secundam superduxerit. In Dauide uariæ rationes sunt, quare tot mulierum uir fuerit. De Micholis cōtemptu perspicuum est. Batschabeæ adulterium inexcusabile est. Abigaelis uirtus regio marito digna erat. Porrò August. dicit alicubi, alia uicia grauiora, alibi leuiora uideri. Ebrietas, quę Phrysijs leuicula est, Italis abominabilis. Cæterum quid opus excusare illos, qui & in alijs se homines declararunt, & iusticia fidei eguerunt: neque enim ideo sancti fuerunt, quia multas habuere mulieres, ut propterea lex Christi irritari debuerit, & impudenti Mahumeti subscribendum sit. Accipe nunc desideratum Danielem, quem non ingratum tibi fore spero. Vale. Basileæ 9. Aprilis.

IOANNES

A IOANNES OECOLAMPADIVS CAPITONI *fratri chariſsimo.*

SALVE chariſſime Frater. Nudiuſtertius huc adueni. ora mecum Deũ ut uel aliquandiu hic ſubſiſtere concedatur, ne ſemper uagandũ ſit: imò eius gloria et uoluntas fiat, nõ mea. Extruſurus erã cõunuo Homilias Chryſoſtomi, quas Ebernburgi uerterã: ſed typographi aliud uolunt, nempe ut auctiores prodeant, commentarijs uidelicet eius in epiſtolas ad Corinthios, quorũ pars aliqua uerſa eſt. reliquam ego, ſi Deus uolet, uertam: unde factum forte, ut magis urgeant, qui exemplar à te repetunt. Nam dicunt id exemplaris te hinc auexiſſe. Tu ut ſtudijs faues, & meis ſucceſſibus, oro, ut quàmprimum huc reuehi cures, alioqui forte re infecta hinc diſcedendum. Potes autem, ſi non licet Argentoratum redire, id negocij Gerbelio uel Luſciniæ demandare, per tuum Fridericum Prechter. Exemplar quo Ebernburgi ſum uſus, totum (ni fallor) uerſum eſt: cuſtodit apud Hedionem, Nazanzenus uero apud parentes meos. pollicere monachis, quod & eum propediem reſtituere uelis, ut Argentoratum redieris. Interim ego eum afferri curabo. Magnopere & Vulgariũ deſideramus. Billibaldũ, & ſi qui ſunt alij Norimbergæ mei ſtudioſi, precor multum meo nomine ſalutes, et eis me cõmendes. Vale, Baſileæ apud Chartandrum. 19. Nouembris.

IOANNES OECOLAMPADIVS VIRO ET PIETATE *& eruditione claro, Ioachimo Vadiano, amico præcipuo.*

IN CHRISTO Ieſu gratia, pax, & ſalus. Vir clariſſime: ſucceſſus Euangelici hic impares ſunt ac uarij, nunc lætiores, nunc triſtiores, ut probemur an cõſtantes ſimus. Nodum Gordiacũ bipenne uerbi B ſperamus ſecandũ, cui nec ipſe potentiſſimus Antichriſtus reſiſtet: cuius impoſturæ hoc magis deteguntur, quo ſe nobis fortius opponit. Nondum hic quatenus uellemus, progredi poſſumus. Fortes ac inuicti nobis ſunt aduerſarij: ijdem tamen & uicti ac imbelles, atque adeò cõfuſi. Veritas enim illis negocium facit. Sed non miteſcunt propterea impij, ut iſthic: ſed quotidie nouis artibus impugnant. Apologeticon noſtrũ Senatui oblatũ mitto, ſed fabulam ſurdo narrauimus. legit em̃ audiuit, nihil inde aſſequutus, quàm ut poſthac minus excuſabilis ſit. Faxit Chriſtus, ut cæteri maiori fructu legãt. Editũ eſt neſcijs quidẽ nobis, ſed non ſtomachantibus. Cæterum ego Latinos nunc facio Cyrilli contra Iulianum apoſtatam, decem doctiſſimos libros: exemplar Capnionis nactus. Cuperem ipſe ab inuidioſiſſimis aliquando Apologijs liberari. Eraſmus humilitatẽ noſtram non agnoſcit, regibus & Pontificibus magis quàm puſillo Chriſtianorum gregi addictus eſſe uolens: qua conſcientia, ipſe uiderit. Vtinam tantum ſileret, & non etiam aperte impijs adularet, qui nunquã perſequi Chriſtum ceſſant. Saluta ex nomine meo Dominicum & Iufflenum, alioſque miniſtros uerbi. Te Bertzius ſalutat. Baſileæ. 11. Nouembris.

IOANNES OECOLAMPADIVS GVLIELMO FARELLO, *Chriſtianiſsimo ac pientiſsimo fratri.*

GRATIA & pax à Domino. Mi Frater: Quid de alijs querar, quod nõ omnia pro uotis meis ſuccedunt? fortaſſe id totum peccatis meis debetur, & quod neſciam tractare uerbo ſingulos, prout infirmitas eorum requirit. Igitur quos caſtigare non poſſum, relinquo Domini iudicio. Pellicano neque ſuaſi, neque diſſuaſi, ut exiret monaſterium. Meo marte

didici

A IOANNES OECOLAMPADIVS HEDIONI, *concionatori Moguntinensi. S.*

CHARISSIME Frater: Scit Cratander quòd sæpe ad te scribo, sæpius tui memoriã habeo, imò perpetuam. Hac in re felicior sum te, quòd tuæ mihi literæ redduntur: sed iterum infelicior, quòd meę ad te non perueniunt. & toties, & tanta scribo: nesciocꝫ iam unde auspicer, quod argumentũ tractem? Hoc certe potissimum est, quod à te semper peto, ut quotidie in fide Christi firmior euadas quotidie magis ac magis Christi populũ ignitis sermonib. augeas. Sed de his nihil opus est monere. Scio etiam hoc, quòd omne studiũ tuũ in id negocij collocas. Quin potius precor, ut tu talis ac tantus, Christũ mihi exores, ut meã utilitatẽ respiciat, & suis dulcoribus animã hanc misellã refocillet. Est em̃ & mihi certamẽ, tantocꝫ grauius, quanto occultius. Ignauia mea me arguit, & iterũ ueteri culpa desunt uires, ut ab ignauia uindicare nõ possum. Itacꝫ multis nominib. semper longe absum à scopo. Proinde ut mutuis exhortationibus uti solemus, uidet̃ mihi necessitas, maxime mea, exigere, ut orationes quocꝫ non negligamus. Legi Agricolę literas. Profecto in plerisꝫ uere dicit: parui em̃ fructus mei sunt, & est quod uere deploro. tametsi primũ legens literas, impudentior, ridebã, et in cachinnũ soluebar, maxime ꝙ ille me expugnarit: qua una in re homo & ipse mecũ deploratione dignus. Vtinã totus ille tenebricosus meus Adam expugnaretur. Non possum probare, ꝙ Nesenus irritare magis uult hominẽ. Ego sanè dubitarim, an respondere, uelim etiamsi felici libro me prouocaret: tametsi iterum uti morbidus, bonus haberi uulgò quęram, & à contumelijs et opprobrijs abhorreo, quorũ multa à multis Christus noster propter nos audire nõ dedignatus est. Sunt hic ex Sacerdotibus & Theologis, qui de me pessime loqui cupiant, nec desistunt ubi clàm conueniunt. Tantum machinati, ut Hutteno
B non fuerit diutius tutum hic agere: unde & nudiustertius hinc discescit, quorsum autẽ nescio. Misi nuper propositiones, & quædã monstra uerborum, quæ Vuonneck hic disputaturum se promisit. Quam scenam putas? mihi à diabolo instructa uidetur, et nihil boni inde auguror. et planè ab Theologis uel extimulatum, uel subornatum opinor. Si quis cum illo congredietur, scis cum quo homine illi negocium futurum, qui illi assistent. Sin nemo prudens illum dignabit̃, id quod uelim, & faciendum censeo: iam se uictores dicent, & apud uulgum uenditabũt, ut sunt mille dęmonis fraudes. Aiunt aduenturum Fabrum Constantiensem uicarium, multis Romanis diplomatis: affuturum etiã ipsum disputationi. Sed Zuinglius noster eximius athleta, certamen apud Tigurinos suos certabit. Quia enim quotidie nunc hæc, nunc illa cõcionatores clamitant, & ille huic, hic illi hæreticus est: Senatus nimirum dexterrimę prudentiæ, rem non tollerandam ducens, diem dixit Zuinglio, suæcꝫ iurisdictionis sacerdotibus omnibus, quo disputet̃. Ego mallem puram satisfactionem. nam quid parit disputatio, quam disceptationem? quid disceptatio? lites. quid lites? odium. ubi odium, quomodo ueritati saluus est locus? *Disputationum usus.* Hac hebdomada Paraphrasis in Ioannem primum excudi cœpta est, nihil adhuc noui mittere potuimus. Babylas impressus est, cui ego iustas annotationes adiunxi, ut uideant quàm non sim factiosus. Itidem facturus sum & in alijs. Hac hebdomada uertendo absoluam Homilias in Genesim. Ibi discimus, quomodo sepositis allegorijs tractandæ sint sacræ literæ. Valeant Origenes, & filij eius omnes, qui *Origenes.* nobis misericordem Dominũ obscurarunt. Hic nullis non locis συγκατάβασιν καὶ φιλανθρωπίαν felicissime tractat. Bene me consolatus est. Non pœnitet itineris, sudoris, & uigiliarum, quicquid tuli, & quicquid adhuc ferendum. Sudandũ autem mihi maximè, si sudatum unquam. Et non ausim ab ullo homine mercedem spe-

C rare:uix habeo, cui ausim gratis inscribere. Adelmannus quidē ambit, sed uereor ne tandem mecum periclitetur: & quod ferre mihi donat Dominus, alijs fortassis graue sit futurum. Verū nescio quando excudetur Genesis. Ex Homelijs quas mecum attuli, uix uiginti ad nundinas parabuntur: ita praela sunt occupata, & ego nouis occupationibus curas fallo. Rodio Traiectensi parum hoc uesperi loquutus sum, cras ad prandium Cratandri uocabo. Doleo me in ea esse conditione, quod non possum quibus uellem propter Christum benefacere. Verum ille benefaciat eis. Hardtmundius ubi agat nescio: hoc scio, ubi ubi est, sui similis est, & Euāgelij amicus. Vuesselum si uolet Rodius, imprimet Cratander. Et Lexicon Melancht. quoque optaret, si consequi posset exemplar. Ne intermittas quin sępe, & multū, & quicquid salutis optari potest, meo nomine Stumpfio nostro preceris. Sed & Andream, & Carbachium quoque, & Pingensem Melchiorem saluta: non uacat omnibus scribere. Vale. Ipso die Agnetis. 1523.

IOANNES OECOLAMPADIVS HEDIONI
concionatori Moguntino.

IN CHRISTO salue, Christi minister ac preco. Redditę mihi sunt tuae literae Kalendis Nouembris, & adhuc me inopem consilij reliquerunt. Caeterum ita ego deliberaui, ut scribam primum Augustano typographo, cui olim promisi operam meam, nam fides ante omnia seruanda fuerit, ut si ei fuerit integrum, ac gratum, mihique securum, mittat parentibus meis nuncium, & per eos me uocet. Quem si non miserit intra tres hebdomadas, itineri me accingar, ut Basileam ad Cratandrū nostrum proficiscar: nisi tibi aliud uideatur faciendū. Scripsi de ea re Adelmanno nostro copiose, & quantum satis. Reliquum, in futuram hebdomodam, ut petis, te inuisam, & fortassis eodem
D itinere parentes. Quod si fortassis inuidiosiorem me tuis putas, ut me inuisum eis scio, unde aliquid gratiae decedere tibi possit, fac ut praestituas diem uel hac, uel futura hebdomoda, Pingiae apud Melchiorem nostrū, ubi uterque citra suspicionem aliorum conuenire possumus. Nolim enim ansam prębere insaniae quorundam. Chrysostomum nondum recepi, quem misisti. Ego Gręcum exemplar remittam, ut primum licuerit, uel certe mecum afferam. Non opinor multū in eo relictum, quod non sit uersum à me uel alijs. Quod si scirem quicquid id esset, nostris aduehere m. Hardtmundius noster constanti animo est, quem nihil impedit nisi militiae baltheus, si non absolutissimum agit Christianum. Eberbachium nomine meo salutationibus adobrue. Vale, Secunda Nouembris.

IOANNES OECOLAMPADIVS CVNHRADO SOMIO
apud Vlmam Euangelistae integerrimo, fratri suo in Christo charissimo.

GRATIA & pax à Domino. Quàm fideliter, charissime Cunharde, in uinea Domini sudes, omnes pij pędicant. Perge, neque spera laborem unquam minorem aut leuiorem futurum, atque ne te operis poeniteat, non puta aeternam istam gloriam, uictiique mundi triumphū tibi apud superos decerni, nisi hic legitime certaueris. Omnia in honorem & gloriam summi regis fecisse, magnum est in humana conscientia praesidium constantiae: Et contrà, nihil ex Ecclesiae columnis arundines uento agitatas aeque facit, ac gloriae cupido. Exempla non est ut scribam, quae tibi uicina sunt. Donet misericors Deus, ut agnitam ueritatē aliquando nō dissimulent. Nos illis respondemus, qui contra ueritatem nescio quae σοφίσματα uulgare non sunt ueriti. Ex nundinis Franckfordensibus

A densibus omnia in orbem commode dissipabuntur, si modo res ex sententia procedat. Symbertus quę flagitauisti omnia uberius scribet; nos em̃ sic discerpunt negocia, & urgent nundinæ prædictæ, ut quod maxime cupiam, non possim tamen fusius ad te scribere. Sic pugna, ut Euangelium non prodas: hoc si facies, te quoque seruabis. scio enim nihil tibi deesse quod ad fidei constantiam attinet; quo minus libere, quod uerum esse scis, fateare. Sed interim memineris, Apostolorum coryphеum Corinthios lacte aliquousque nutriuisse. Gratia Domini nostri Iesu Christi dirigat et cõfortet te in omni bono, ut prudenter ac fortiter opus Domini perficias. Amen. Cætera Symbertus. Saluos iube nostro nomine Bessererum, urbis uestrę consulem, & omnes pios. Ex Tiguro. 9. die Februarij. 1526. Sub prælo est liber de Eucharistia Germanice nobis scriptus, qui intra decem dies absoluetur, Deo auxiliatore. Oremus pro nobis mutuo.

IOANNES OECOLAMPADIVS HEDIONI
concionatori Moguntino.

SALVE Hedio Charissime. Declamauimus hodie uterque, tu ad Ecclesiam grauem, ego ad unum, & alterum quo robore Christus hostibus suis ierit obuiam: quod nobis modestiæ, patientiæ, ac longanimitatis exemplum retulerit. Verum quid profuerit uel ad rauim boare? hoc faciunt & qui ultimæ regni cœlorum classis sunt. Enitendum nobis, ut infractus sit animus, si quando bella ingruant, & sęuire cœperit solutis uinculis Lucifer. Vsque in hunc diem non nisi exilia præludia experti sumus: nempe ægre ferunt quidam homunculi, paruæ autoritatis, minorisque Chri-
B stianismi, libertatem Euangelicam, cuius parum assueuerunt, nondum uentum ad sentes, flagella, crucem, fel, atque cætera. Paremus animos, imò oremus, ut quacunque hora nos uocarit Christus, non cessemus, & ne uerbo quidem, certi felicitatem præcipuam uitæ huius, periclitari nomine Christi. Sat scio, nihil opus apud te eiusmodi inhortatione: sed patere, ut me interim confirmem. Cæterũ statui ut primum licuerit, inuisere parentes meos, quibus hoc recepi quum abirem. fortassis in reditu inueniã te Maguntię: neque enim ualde diu abesse te uelim à tuis, causam ipse potes diuinare. Tum commentabimur & pleno ore, quæ approbaturum spero Christum. Interim tu apud amicos Oecolampadij memor esto, si forte quid salubrioris consilij captes. Neque enim adhuc tam mala, tamque periculosa uidetur causa nostra: sed neque tam horrori sunt pericula. Dominus te comitetur in itinere, incolumemque reducat, imò sit tecum semper. Vale, ipso die Parasceues 1522.

HVLDRICHVS ZVINGLIVS CVNHARDO SOMIO
Vlmensium Euangelistæ.

GRATIAM & pacem à Domino N. arrauit mihi Cunhardus Herman, ut uanus sit apud uos in illũ rumor sparsus. Scito igitur falsa esse omnia. nam & istud mendacium impudens fuit, quo superioribus annis degrauatus fuit, quasi fœminam quandam rapuisset, &c. Tu quod ad hanc causam adtinet, tuto potes innocentiam hominis defendere. Cęterum ut omnes de saluo reditu tuo eramus solliciti, ita lætos omnes reddidisti, quum saluum redijsse accepimus. Quod hactenus nihil scripsi, non alia causa factum existimato, quàm quod nostris nihil opus habes. Deinde ipse uideo, Cunhardum Somium talem esse uirum, ut amicitiam deserere non possit, etiamsi quis scribere desinat. Ludimagistrum uestrum non potui uel saltem conuiuio excipere, tu meas occupationes excusabis. Apud Froschouerum nihil adimere precio

Gg 2 quiui,

C quiui.ne ergo putet meam illi defuisse fidem ac sedulitatem: ego enim uobis cum
primis multa & debeo,& cum datur pendā. Vale,et persuasum habeas, tibi Zuin-
glium ferreis olim uinculis deuinctum; nunc ubi fretus est bonitate & humanita-
te tua, adamantinis catenis esse alligatum. Cunhardum dignum atq; fidum arbi-
tror, qui alicubi pręficiatꝰ. Ne ergo desit ei opera tua. Debemus tales, qui malis ex
erciti & indurati sunt, ad huiusmodi munera euehere. Tiguri. 3. die Aprilis 1528.

IOANNES OECOLAMPADIVS HEDIONI
concionatori Moguntinensi.

SALVTEM in Christo. Frater chariss. ut nuper cum Asclepio scripsi, ita
adhuc affectus sum: atq; ô utinā tam consultum, quàm iuuat. Non
ideo quod tot incommoda sunt aduersa studijs, sed quod non uideo
aliquid pietati ex nostris latibulis accedere. Verū inde obstat, quod
nesciamus quid ille pontificius legatus Nurmbergę moliatur: quem
in hoc missum ferunt, ut negocium Lutheranum conficiat. Scripsit de ea re Capi-
to noster ad te opinor: si quid certum habes, communica. Interim ego Chrysosto
mum apparabo. Quòd si & amici suaderēt, mallem id negocij alibi tractare, nem
pe apud typographum: ut dum alia ille excuderet, ego alia castigarem. Fieri potest
ut ea ratione commeatum à patrono commodissime impetrem. Tu dic quid tibi ui
deatur, & quomodo res apud uos agantur. Tempus erit coronarum & pręmiorū,
sub tam infestis principibus. Itaq; nemini minus tristandum, quàm ijs qui in stadio
currunt. Reliquum, ut subsideamus, & ut ab omnibus abstineamus quæ impedi-
re possunt, reijciamus omnia quæ grauant. Aduersus imbelles, & sæpius antea ui
ctos dimicandum: uictos à mulieribus, uictos à pueris ne timeamus: ne timeamus
quos semper suæ cupiditates uincunt, & in quæuis nefanda trahunt. Christus li-
D bertas nostra est: hunc si asserimus neglectis nobis, res nostra undequaq; salua est:
& lucrum erit, quod pleriq; mortalium formidant. Te confortet Dominus, ne
quà labascere contingat, ne deplores id quod ego: tametsi spero, gratia Domini,
iterum me pijs reddendum & luci, in eorum utilitatem. Nam alioqui quanto
beatius est in tenebricetis delitescere, & doliarem uitam agere? Mi Frater, ne ad-
mittas oro tristitiam: Dominus enim qui cum primis fuit, ipse & nouissimis
non deerit. ipse enim primus est, & nouissimus, α & ω. Ipso Pręside stultum est tre
pidare, tantum fidamus. Modis omnibus optimus, suos derelinqnere quomodo
potest? At nos sui sumus. Det Deus, ut nihil nisi quod eius sit agamus. Bene tecū
agi spero, ora & Deum pro me. Indicem in Homilias Chrysostomi mittas, uel po-
tius, si commodum foret, Chrysostomū ipsum. Capitonis ad uos aduentus, si non
breui speratur, literis consulendus erit. fac sciam. Eberbachium, amicissimum no-
strum fratrem, saluta meo nomine. Vale.

IOANNES OECOLAMPADIVS HEDIONI
concionatori Moguntinensi.

SALVTEM in Christo, charissime Frater. Remitto orationē tuā, quæ
mihi multis nominibus placuit. Vera quidē scribis, sed uidesis apud
quos loquaris. alde enim teneris & delicatis auribus sermonem fa-
cies. Quod non scribo ut te dehorter: sed ut facis, animum quoti-
die fide stabilias. Adest enim horrendus ille dies, aut certe non lon-
ge abest. Immutaui nonnulla, ut boni consulas oro: potes, si uis, tua restituere.
Mea sententia oratio satis prolixa erit, etiamsi nihil adieceris. mihi profecto nihil
uacauit adijcere, nisi aliquanto tardius repetijsses. Apud Capitonē si uenit ad uos

A quod aiunt, cura ut quàm citissime scribat. Timeo, nisi breui parentes inuisam, post hac non fore integrum. Si ignauus noster typographus sermonem excudit, fac habeam exemplaria, præterea tria uel quatuor epistolæ nostræ nam . alia omnia dispendi. Saluus sit Eberbachius, in primis autem Capito. Et tu uale, & prosperare in uerbo Domini. 29. Iulij. Ebernburgi.

IOANNES OECOLAMPADIVS HEDIONI *fratri charissimo.*

SALVE in Christo mi Frater. Rarius scribo, nec te ęgre ferre crediderim. nonnunquam argumentum, nonnunquam tempus deest scribendi. Scis quod saxum uoluam, uere molestū: tantoq; molestius, quod frustra ferè semper sudet, & res in deterius quotidie uergere uideatur. Quantum orandus esset Dominus, ut succurreret calamitatibus huius seculi? Vidimus multa aduersa, et pauciores lachrymas ad placandum patrem. Nondū aperiuntur oculi, & iam in plagis. Iustum iudiciū Domini. Nihil habeo quod scribam, quod non ex Kirshero nostro cognoscere ualeas. Mitto annotationes meas in epistolam ad Romanos, quas tibi meo nomine non ingratas fore arbitror. Elleborum pro Latomo paraui. Saluta fratres: quibus me diligenter commenda, ne obliuiscant mei in orationibus. Vale. Basileæ 23. Augusti.

IOANNES OECOLAMPADIVS MARTINO FRECHTO *diuinarum literarum professori, suo in Christo dilecto fratri.*

SALVE in Christo. Gratulari quidem pridem debebā mi Martine, tam honorificam isthic tibi obtigisse professionem : ita exigente cum uetere nostra amicitia, tum spe nominis Christi clarius isthic refulsuri. Gratulor itaque plurimum. At quę hodie plerosq;, ne audeant quod uelint, B deterreant ipse non ignoras : tantum sibi licentiæ etiam in publicam fidem, impiorum perfidia sibi arrogante ac usurpante. quamuis nec ipse hanc non scribendi pusillanimitatē probem. Nos enim causam optimam sortitos, mundo superiores ac terribiles esse decebat. etenim si tam seruiles fuerimus, ut periculorum metu uereamur nos mutuum salutare: & cuncta formidemus, etiam non formidanda: quanto magis dominabuntur etiam linguis nostris hostes Hierusalem? Quando igitur palàm nos opponemus aduersarijs? quomodo infirmiores nostro exemplo prouocabimus? ubi charitatis solatia erunt? ubi libera Christi cōfessio? ubi hostium confusio? ubi tandem & spes nostra? Absit ut uel ab hoc, uel ab alijs, quæ Christianum decent officijs, cessemus. Vnde etiamsi non tam uoluntarius, nec tam fidelis esset Synapius ille qui literas recepit: scripturus tamē eram, & gaudium meum ac spem declaraturus. Precor sanè Deum Opt. ut tibi adsit, quo loco tuo per omnia respondeas. nam quamuis adhuc in scorpionum medio habites, & principem fortitus es alijs occupatum, sed abbreuiata non est manus Domini, quin ea uirtute te supernè induere queat, ut ministerium tuum fructuosum fiat, curesq; fide, prudentia, ac spiritus feruore, ne demoliatur alter quod tu extruis. Dabit, ne dormites, donec ὁ ἀντικείμενος in ordinem redigatur, & Theologiæ cedat Matæologia, explosaq; impietate uictrix in Ecclesijs triumphet ueritas. Erat Schybenhardus antecessor tuus, uir bonus & eruditus: sed præstantiorem animum requirebat locus iste, nempe mundi contemptorem, & omnia pro incremento gloriæ Christi calcantem. Vtinam igitur cathedram istam tu magis honestes, quàm illa te, ut bona mihi spes est. Sedulo enim cogitabis Antichristi, cum ex templis, tum ex scholis, maxime autem ex hominum cordibus, profligationem. Christus tibi adsit. Rescribe aliquando. Vale. Basileæ, Anno 1530. die Aprilis 20.

C IONNES OECOLAMPADIUS MARTINO FRECHTO, *& Cunhardo Somio, Ecclesiastis Vlmensibus, fidissimis fratribus.*

D. Zvinglii et aliorū cædes.

SALVETE in Christo. Nō possum ire inficias, Fratres charissimi, passum me humanum quiddam, ut accepi Zuinglium nostrum, in crudelissimorum hostium manus uenisse, tantaq; sæuitie discerptū: non ignarus, quanto cum tripudio mundi, quantoq; cum offendiculo pusillorum, rumor ille diuulgetur. Et consolabar quidem meipsum, licet subinde calamitas calamitatē exciperet. (Non enim solus ille occubuit, sed cecideruṅt cum eo & alij quidem memorabiles uiri: Abbas Capellensis, & cōmendator Kusnacensis. nec una strages fuit, sequuta est & altera ob fugam fœdior: in qua aliquot ex socijs desiderati.) Cogitabam enim rerum terrenarum uicissitudinem, & hos alioqui mortales potuisse uel peste, uel alio fato absumi, præcessisse quidem, nos uero sequuturos, etiam si alio mortis genere. Quæ uulgū offendunt, ea si nullos alios turbarent, me minime mouerent. nota enim mihi est uirorum illorum erga Deum hominesq; fides, quæ non finit illis male esse. At dum ueniunt mihi in mentem calumniæ, quibus simpliciores circumueniuntur & degrauantur, unum id maxime dolet, quod Apologiæ nullas aures inueniūt, calumniæ omnes præoccupant. Non enim re ipsa inhonestabilis est mors fratrum. In Heluetijs nō est nouum, ut cum signis præcipuis, egrediantur etiam primi sacerdotes, etiam armati. Non egressus est autem frater noster, ut dux militiæ: sed ut ciuis bonus, & pastor optimus, non detrectans mori cum suis. Quotusquisq; obtrectatorum, uel unciolam habet tam generosi spiritus? Nec egressus est sponte: deprecantē, uti liceat aliquantisper domi manere, non exaudijt Senatus. præsagiebat enim, & prædicebat aduersa. Et urgebant, tantumq; non rapiebant, importuni: inter quos non defuere proditores, pusillanimitatē obiectantes, si defuturus esset comes. Et erat ille ut seculares alias artes, ita & militarem, non mediocriter edoctus. Iamq; iactitant, illum pacis conditiones pro suggestu dissuasisse. Sed non mirabitur, quisquis hostium nouit mores, petentium quam seruare nolunt pacem. Nondum perlectis hostilibus literis, in Tigurino solo, ex insidijs, proditos, & nihil tale timentes inuaserunt: quę fides eorum, qui auro Pontificio conducti, omnia sua & patrum fœdera contemnunt & præuaricantur. Quum uulgo iactarentur uariæ uoces, quod ardentius magistratum admoneret officij sui, in tuendis uiduis ac pupillis, & non relinquendis fratribus Christianis: fretus ego consuetudine nostra, semel atq; iterum dehortabar, ne se ingereret negocijs parū Euangelicis. Rescribebat ille: Mihi gentis mores parum notos, uidere se gladium: se facturū, quod fidi speculatoris sit, nihil se temere agere. Hæc fuere ultima, quæ ad me scripsit. Iam esto, zelus ille immoderatior fuerit, & parum decorus, cur nō & illos taxant, inflammatos principes furere facientes aduersus sediciosos agricolas, quorū multi seruari poterant. Huius consilium nunquā fuit, ut ad conflictum res perueniat. Sic erat persuasus. & quid, etiamsi toto cœlo aberrarit, quod nondum dixerim, quamuis ei nequaq; assenserim, non propterea pessimus erit mortalium. Neq; pessimi erant, quos turris Siloah oppressit, & quorum sanguinem Pilatus cum uictimis miscuit. Quid notius, q̄ iudiciū à DOMO Dei incipere: Patrem corripere filios quos diligit, utcunq; interpretentur οἱ διάβολοι, & desperationis doctores illi. Non inter minima bona recenseri merentur, humiliatio mentium nostrarum, & fiducia non in brachium carneum, sed in Deum ipsum. Quę duo electi inde discunt. Vtinam cogitarent insultatores nostri, quid Ammonitæ, Palæstini, Tyrij, & Idumęi reportarint, plaudentes manibus super desolata Hierusalem. Atqui nos illi pro Babylonijs habent:

Vide quàm improbis quorundā calumnijs ea D. Zuinglij expeditio traducta est.

D

quod

A quod manifestabit Dominus. Nihil æquum ab illis impetrari potuit. nostri pacis
cupidi fuerunt: necessitas, non libido prçliandi fuit. Illi conducto externo milite,
primi egressi sunt è suis terminis, uiduas & puellos sine misericordia opprimen-
tes. an non repellendi sunt huiusmodi? Vanissimũ est, quod Euangeliũ sic uelint
nostri dilatare: nõ ita habẽt res. Tyrãnis illa intolerabilis est: perditi semel essemus *Obseruus expeditionis illius causam.*
omnes, nisi opposuissent se nostri. Agitur omnium Euangelicarum Rerumpub.
res. Obiecerunt illi boni uiri sua corpora, & pro nobis, & pro uobis. Quod autem
pater cœlestis castigat nos, nostrum fuerit, iuxta Prophetam, iram Domini porta-
re: non enim irascetur in çternum. Nondum omnino animi nostrorum fracti sunt.
Certe Basilienses cum Tigurinis, quibus & Bernates iungo, nullam iniquam con
ditionem pacis recipere parati sunt: nisi fallant. quamuis Galli, & Allobroges mul
tum laborent pro componendis rebus. Fortassis etiam hoc offendiculum fuerit, si
Içsi non quasuis conditiones accipimus: uideturq́ μνησικακίαν & ulciscendi auidi
tatem sapere, & cur non reliqui concionatores à bello reuocant? Atqui non lice-
bit nos tentare Dominum, & magistratui gladium suum hebetare: alioqui sat mul
ti frigent, ac parum fideles sunt. Oramus Dominum, ut hostium metum auferat,
suamq́ pacem nobis donet. Poterit & Magistratus sine odio & ultionis studio, ul-
cisci, eripereq́ uiduam & egenum. Iudicantur etiam à tranquillis iudicibus homi-
cidæ: de his satis. Cæterum lectiones quas isthic prælegitis, placent. augeat Domi-
nus numerum discipulorum, quos aliquando in messem suam extrudat. Ego his
diebus commentarios meos in Iobum absolutos typographo tradidi, qui opinor
non frustra post alios legi poterunt. Non ingratos fore arbitror, si eos Ecclesiæ ue-
stræ consecraro. nam si nihil aliud, certe animi mei optime erga uos affecti testes.
Quod si Ecclesiæ uestræ præiudicaturam uel in minimo iudicaueritis nuncupa-
tionem istam, oro indicetis circa Natalem Dominicum. præfationes enim tardius
B excuduntur: & dabo operam, ne onerosus sim. Valete. 8. Nouembris.

IOANNES OECOLAMPADIVS SIMONI GRYNAEO ET
Martino Frechto, bonas literas Heidelbergæ profitentibus,
fratribus suis charissimis.

GRATIAM & pacem à Christo. Charissimi in Christo fratres: Benedi-
ctus sit Dominus noster, qui non solum nos consolatur, & ad sui cogni-
tionem, excçcato huic seculo absconditam introducit, uerum et animos
addit, & uires, ut & alios consolari, exhortari, & illustrare possitis. Equi
dem quum tanquam ceruus, ab oblatrantibus hinc inde canibus agiter, cum gra-
tiarum actione, beneficium quod mihi à uobis euenit, non diffitear. non parum
enim per literas uestras exhilaratus sum, & in spem adductus, quod multa millia
sibi reseruarit Dominus, quæ Baali sua genua non incuruent. Etenim quum tan-
tis minis totus orbis in prophetas Domini insurgat, & alios quidem gladio, uel
ferro, uel laqueis, uel igni, uel aqua, uel ueneno, uel carceris pedore perimat, quæ
tyrannorum crudelitas passim auditur: alios uero fuget, uel munere suo destituat:
quid mirum, si nobis etiam inter ministros Christi minimis incidat pusillanimis co
gitatio, actum esse cum pijs omnibus? Verum ubi literis & colloquijs nos mutuũ
exhortamur, reprimitur quod infestabat, reditq́ serenitas. Itaque ab hoc officio, si
per ocium licuerit, ne desistamus. nihil hinc periculi poterit enasci, quandoquidẽ
omnibus idem innocentiæ studiũ. Legistis opinor quæ Sueuis respondi, nunc &
Byrkaimeri calumnijs respodendum. Produnt tandem amici, quinam ueri, quiue
fucati sint. Sed gratię Christo, qui pro fucatis sinceriores substituit. Aiũt Lutherũ
se in nos armasse, & quædã uernaculo sermone uel edidisse, uel editurum: uereor
ne tardius liber iste nobis afferatur. Oro si recens exemplar obtingat, curate per
Argent-

C Argentinenses fratres afferri. Est autē & aliud quod magnopere rogem, ut Ioannem Iacobum Kirsherum, amœnissimi ingenij & insignis pietatis adolescentem, qui mecum ad sesquiannū suauissime uixit, & nunc isthuc iussu patris, ut legibus operam impendat, missus: meo quoq; nomine cōmendatum habeatis, quem uirtutum literarumq; non infelix studium commendat omnibus. diligo autem illum non mediocriter, & bonorum uirorum consuetudine adiuuari uelim. Valete, Basileæ. Anno 26. die Aprilis 20.

IOANNES OECOLAMPADIVS LEONI IVD ECCLEsiastæ Tigurino uigilantissimo, suo charissimo fratri.

SALVTEM in Christo. Inexpectatissimum fuit, mi Leo, quod uenerandi uestri collegij nomine scribis ac petis. Quanquā autem, si hinc migrandum esset, uix uspiam terrarum libentius quàm isthic, non ut pastor, qualem petitis, sed ut ministrorum minimus, agere uellem: adeò magna uestræ ecclesiæ charitate teneor. Verum ut nunc res habent, cum meæ, tum Ecclesiæ Basiliensis, non uideo qua conscientia ausim in animum meum sumere, relinquendæ urbis huius consilium. Iam olim non uulgari duntaxat opinione, sed etiam Ecclesiasticarum constitutionum testimonio persuasum est, paruam habendam fidem de Ecclesia sua in aliam ut præsint transeuntibus. Imò tales ferè inutiles experimur. Quotusquisque enim est bonus uir qui non ita secum iudicabit? Is si frugi & non ambitiosus esset, suas non dereliquisset oues. Qui suam temere domum negligit, quomodo alienam probe curabit? Multum autem refert, quàm autoritatem habeat, qui uerbo ministrat. Inconstans, nullos sibi animos firmiter conciliabit, & inter sellas duas stans ridetur. Non possum negare, plurima esse in Ecclesia mea, quæ mihi molesta sint. Scio quantis in uisus sum, scio quàm parum apud plerosq; proficiam, ferenda aūt hæc
D magis sunt, quàm excutienda. Periculum est, si propterea cedere uelim, primū experiar iratum Deum, qui iniunctam ab illo crucem ferre nolim: deinde pro una leuicula accersam decem molestissimas, id quod hactenus mihi usuuenit, & certo certius, si uobis obtemperarem, eueniret. Sapientis est, librare quantum par sit humeris. Succumbo penè sub hac sarcina: quæ stultitia igitur esset, ad grauiorē properare? Fieri potest, nō ualde peccem in Ecclesiā meam, quā forsan magis idoneus susciperet: peccarem aūt in uestram, cui tam male idoneū me offerrem. Si aūt in uestram non peccarem, ut idoneus: peccarē in meā cui addictus sum, & quæ mecū periclitata est nō semel, neq; per omnia fuit ingrata. Absit, ut ego prior ingratitudinis arguar. At siquidē illa me eijceret ingrata, eundū, quò uocarit Dominus. Nūc Spartam quā nactus sum, adornare debeo. Gratias quidē habeo toti uestro Ecclesiastico Senatui, pro eximia illa beneuolentia, qua cōmunibus suffragijs dignum me censuit, quē designaret in pastorē. Tantorum eīm uirorū calculi, nō potuissent in me eligendo errare, nisi illorū iudicia præstringeret amoris immensitas. Oro igitur humiliter, ut detrectationē tantæ prouinciæ boni consulat. Profecto si quotannis duo aureûm millia se daturū mihi polliceatur, ita me remoratur conscientia, ut non possem annuere nunc illius precibus: quę si non dissuaderet, etiā minimo stipendio contentus, ultrò isthuc concederē & ambirem. Vere eīm retulit Collinus ille uester, non abhorrere me à moribus uestris. atqui non licent semper, quæ arrident: quamuis alioqui fidem meam erga uos experiemini incorruptissimam. Testis aūt est mihi Christus, quantū dies & noctes, in hac tempestate, uestri memor sum: quē oro, ut fidissimū peritissimumq; mittat pastorē: & si ego uobis prosum, me ut Ionam uel Paulum renuentē, ui adigat. Vale, Basileæ prima Nouembris.

QVARTI ET VLTIMI LIBRI FINIS.

RERVM ET VERBORVM IN EPISTOLIS HISCE MEMORABILium Index.

Hh

D

E

N.

FINIS.